BIBLIOTECA UNIVERSITARIA ALESSANDRINA
G d 9
ROMA

JJ. n. 16.

FL. LVCII
DEXTRI
BARCINONENSIS,

Viri Clariſſimi, Orientalis Imperij Præfecti Prætorio, & D. Hieronymo amiciſſimi,

CHRONICON OMNIMODÆ HISTORIÆ.

Primùm quidem eidem Hieronymo dicatum, ſed eo ad Superos tranſlato, multis locis locupletatum, Paulo Oroſio Tarraconenſi iterum nuncupatum.

NVNC DEMVM OPERA ET STVDIO

FR. FRANCISCI BIVARII MANTVÆ-CARPETANI, ex Obſeruantia S. Bernardi Ciſtercienſis Monachi, eiúſque in Romana Curia Procuratoris Generalis, ac S. Theologiæ & Philoſophiæ Magiſtri,

COMMENTARIIS APODICTICIS ILLVSTRATVM, QVIBVS VNIVERSA Eccleſiaſtica Hiſtoria, à Chriſto nato, per annos 430. rerum tam ad Italiam, Galliam, Germaniam, aliáſue Orbis Chriſtiani prouincias ſpectantium, quàm ad Hiſpaniam, de qua bona ex parte diſſerit Author, ad amuſſim expenditur.

VBI VVLGARE NIHIL, INNVMERA VERO QVÆ SCRIPTORVM penè omnium notitiam aufugerant, ſeu aliter quàm fuerint à Recentioribus referantur, éaque admiratione digniſſima, reperire licet.

ALESANDRINA

LVGDVNI,
Sumptibus CLAVDII LANDRY.

M. DCXXVII.

CVM PRIVILEGIO CHRISTIANISSIMÆ MAIESTATIS.

FL. LVCII DEXTRI BARCINONENSIS.

Viri Clariſſimi, Omnimodæ ... Præfecti Prætorio, ... D. Hieronymo ...

CHRONICON OMNIMODAE HISTORIAE

Primùm quid ...

[illegible]

LVGDVNI,

Sumptibus ...

M. DCXXVII.

Illuſtriſſ° ac Reuerendiſſ° Domino

D. GABRIELI DE TREIO,
S. R. E. CARDINALI
AMPLISSIMO,

FR. FRANCISCVS DE BIVAR
S. Bernardi Procurator S. & F.

MAGNIS magna donanda eſſe munera, quos nimirum minora non deceant, apud omnes in comperto eſt: nam quo maior quis eſt, in eminentiori loco poſitus de minimis minùs curat. Ceu qui in terram ab alta proſpicit turre, inferiora deſpiciat neceſſum eſt: vtpote quæ diſcernere penè nequeat. Tibi ergo, AMPLISSIME PRINCEPS, qui ad excelſum cœli cardinem ſedes, altera ex motricibus Intelligentiis facto, quarum nutu vniuerſus Orbis Chriſtianus circumquaque regitur, nequaquam munuſculum tam exiguum donandum fuerat, quale Chronicon eiuſmodi multis videbitur. Cæterùm ſi res non magnitudine, ſed pretio æſtimandæ ſunt, nunquam adduci potero vt fatear, Chronicon Dextri parui habendum eſſe, quòd volumine exiguum valde ſit; quandoquidem ad iuſtam libratam ſtateram pondere ſuo multa atque ingentia volumina ſuperat, quæ de re hactenus Eccleſiaſtica ſcripta ſunt. Neſcio an margaritum egregium, vnio, ſeu adamas iure vocari queat, pluſquàm Codex; niſi quis libellum aureum nuncupet, peregrina ingenij arte elaboratum. Quæ namque hiſtoriarum tam reconditæ diuitiæ vſquam fuêre, quæ à Dextro prætermiſſæ ſint? Romanorum Pontificum ſucceſſiones, Imperatorum facinora, extirpationes hæreſum, Conciliorum exacta diſcuſſio, Doctorum ſcripta, euerſiones regnorum, Monarchiarum tranſmutationes, quæ à nato Domino ad mortem vſque Authoris toto Orbe fuerunt, tam luculento, quàm ſuccincto ſtylo cōplectitur. parum hoc. Orbis ipſius Apoſtolicam diuiſionem, peragrationem, prædicationem, conuerſionem, Patriarcharum, atque Epiſcopalium Sedium miram, variámque

ſundationem, Martyrum victorias, Confeſſorum triumphos, & id genus alia ſine numero, vna penè pagina penicillo leui depingit Quod ad patriam ſuam illuſtrandam ſpectat (Hiſpania hæc fuit) erectis per ſingulas ciuitates Martyrum, & illuſtrium virorum trophæis, multo quàm cæteri locupletiùs, reddidit illuſtriorem. Qua in re ſoli penè Dextro debet Hiſpania, quod ſibi multos egregios, ſanctiſſimóſque fidei ſuæ parentes vendicauit, quos obliuionis parens tempus ab ipſius corona reciderat, magna cum honoris eius iactura. Minimè igitur parui pretij credendum eſt eiuſmodi donum: & eapropter Magnitudinis tuæ non indignum. Ego & debitum puto, cùm meritorum exigentiam ſeu conſonantiam diſcutio. *Clarum* ſiquidem *apud ſæculum, & Chriſti fidei deditum* Hieronymus vocauit Authorem hunc, vtpote qui ſanguine nobilis, claris quoque Præfecturæ Prætorianæ functionibus, ac propriis facinoribus eluxerit: inſuper inclytus fidei Chriſtianæ propugnator, & ſcripto, & opere effectus. Te verò apud ſæculum clarum ſciunt omnes, ſiue notiſſimæ nobilitatis progeniem, ſiue Archiepiſcopale apud Salmantinos Collegium, cuius alumnus fuiſti, ſiue publicum Veſperariæ Cathedræ rectoratum Iuriſprudentiæ in inclyta illa Academia glorioſè, me vidente, obtenrum, ob oculos feram. Inde deditus Chriſti fidei, Militarium Religionum alter è regalibus Iudex, in albo nobilis Alcantaræ Equitum adſcriptus es, & fidei ſupremi tribunalis tota Hiſpania Cenſor electus: ac tandem ad altiſſimi cardinis gloriam meritis exigentibus ſubleuatus; vnde & verbo, & ſcripto totus fidei deditus, Eccleſiam, propugnare dicam, an illuſtrare? vtrumque prorſus efficere non ceſſas. Debetur tibi proinde Dextri Chronicon vtroque titulo; & quòd Hiſpano Hiſpanus, & docto doctus donandus erat; & theſaurus ei ſoli, qui valorem pro meritis æſtimare valebit. Et iure id ſibi Dexter vendicabat, qui iam olim S. R. E. Cardinali Preſbytero opus conſecrauit ſuum, id eſt, Hieronymo. Mihi verò dum ipſum Commentariis nouæ luci redditum, tibi S. R. E. pariter Cardinali Preſbytero iterum conſecro, illud verecundiam ingerit magnam, quòd ab vtroque longo interuallo me diſtare conſpiciam: & ideo minùs aptum, vt Dextrum virum magnum Magnitudini tuæ coniungam: vereórque ne munus minùs gratum ſit, quòd ab indigno oblatum. Præbuit nihilominus tua benignitas auſum; nec id inſolitum, cùm natura ipſa magna corpora inſectibili quantitate coniungat, id eſt, indiuiſibili ſuperficie: qualem ego iudico qualemcumque in elucidando Dextro laborem inſumpſi; quem nunc ſub Dextri ipſius vmbra tibi offero, qui quaſi defenſorem, & protectorem ei quærens, ad pedes tuos accedere veritus non ſum: vtpote in quo & turrim defenſionis contra fluctus

aduerſa

aduerſariorum , quam in armis geſtas , inuenio ; & Lunas circumcirca ordinata acie dimicantes ; quaſi de eis dictum fuerit : *Stellæ de cælo in ordine ſuo , aduerſus Siſaram dimicabant.* Quo loco illud Se- Iud.5.v.20.
necæ pro opportunitate mihi vſurpo , ad Lucillum ſcribentis: *Cæterùm quòd Commentarios meos tibi mitti permittis , indulgentia ſcio* Epiſt.45.
iſtud eſſe , non iudicij : & ſi modò iudicij eſt , indulgentia tibi impoſuit. Sed qualeſcumque ſunt, tu illos ſic legito, tanquam verum quæram adhuc, non ſciam , & contumaciter quæram. Non enim me cuiquam mancipaui, nullius nomen fero , multorum magnorum iudicio credo : aliquid & meo vendico. Nam illi quoque non inuenta , ſed quærenda nobis reliquerunt. Vale PRINCEPS ILLVSTRISSIME. Romæ ex ædibus S. Bernardi, 21. Septembris anni 1624.

Illuſtriſſimæ ac Reuerendiſſimæ D. T.

Addictiſſimus in Christo ſeruus

FR. FRANCISCVS DE BIVAR.

Religionis Facultas.

NOs D. Fr. Andreas de Trugillo Generalis Reformator Ordinis Ciſtercienſis in Regnis Hiſpaniæ, & regalis Cœnobij S. Mariæ de Palazuelos Abbas, &c. Quoniam *Commentaria apodictica in Flauij Lucij Dextri Chronicon*, à P. Magiſtro Fr. Franciſco de Biuar compoſita, & grauium ac ſapientium noſtræ Religionis virorum, necnon R. admod. P. Fr. Lucæ Vvaddingi Seraphicæ Minorum familiæ Generalis Chronographi, & apud Salmantinos S. Theologiæ Prælectoris, iudicio approbata, profutura multis ſperamus, liberam ipſi concedimus facultatem, vt ea poſſit typis mandare. Datum in noſtro Monaſterio de Palazuelos die 20. Februarij anni 1623.

Fr. ANDREAS A TRVGILLO Abbas
& Generalis Reformator.

De mandato R. P. N. Generalis,

Fr. CHRYSOSTOMVS CABERO Secret.

Confirmatio eiuſdem Facultatis.

NOs D. Fr. Valerianus de Spinoſa Sacræ Theologiæ Magiſter, Ordinis Ciſtercienſis in Regnis Hiſpaniarum Generalis Reformator, Abbas S. Mariæ de Palazolis, &c. per præſentes facultatem concedimus P. Magiſtro Fr. Franciſco Biuario eiuſdem Ordinis in Romana Curia Procuratori Generali, vt poſſit in lucem edere librum cuius titulus, *Commentaria apodictica in Chronicon Fl. Lucij Dextri,* quandoquidem certi ſumus de approbatione grauium, & eruditorum virorum, quam ipſi de facultate Anteceſſoris noſtri ſubſcripſerunt. Datum Valliſoleti die 23. Aprilis 1624.

Fr. VALERIANVS DE SPINOSA.

De mandato R. P. N. Generalis,

Fr. PETRVS DE OLIVARES Secret.

CENSO

CENSORVM
Religionis Iudicium.

AVTHORITATE R. Patris Fr. Andreæ de Trugillo Ciſtercienſis Obſeruantiæ in Regnis Hiſpaniæ Generalis Reformatoris, vidi librum, qui inſcribitur, *Commentaria apodictica in Chronicon omnimodæ Hiſtoriæ Fl. L. Dextri Barchinonenſis*; in quo quod ad Commentaria attinet, facile eſt ſecurúmque de eorum eruditione, & nunquam fatigata diligentia iudicium. Nulla pariter eſſet de authoritate textus ipſius hiſtoriæ controuerſia, ſi, vt conſtat apud omnes D. Hieronymi teſtimonio, Dextrum Hiſtoriam quam vocauit omnimodam conſcripſiſſe, ita perſuaſum fieri omnibus poſſet germanum illius ſcriptionis exemplar præſenti libro contineri. Verùm Codex exemplaris ex quo iſte exſcriptus eſt, ante triginta annos in Fuldenſis Cœnobij Bibliotheca, vt fertur, inuentus in ſuſpicionem quibuſdam nonnullorum coniecturis vocatus fuit, tanquam à moderno quopiam confictus, eius nominis authori falsò ſuppoſitus fuerit. Hoc ſi ſemel eruditorum animis inſideat, pereat prorſus neceſſe eſt ſimul & hiſtoriæ ipſius quæ Eccleſiaſticarum rerum cognitioni prodeſſe multum poteſt authoritas, & Commentariorum vtilitas. Sed vt neutrum ſtudioſorum commoditatibus intereat efficiunt præter multos duo præcipui eius legitimitatis teſtes; quorum alter eſt Hugo Portuenſis Epiſcopus, qui vixit circa vndecimum à Chriſto nato ſæculum. Is in epiſtola ad Mauritium Braccarenſem Epiſcopum ex Dextri Hiſtoria teſtimonium adducit, quod verbum verbo conuenit cum ipſo Fuldenſi Codice ad annum Chriſti 91. Vidi ego Romæ eam epiſtolam in libello quodam, qui Seguntinæ Eccleſiæ nomine Sacræ rituum Congregationi pro impetrando officio proprio S. Liberatæ oblatus eſt. Alter verò ſupra omnem eorum qui huic hiſtoriæ malè cupiunt, potiùs quàm de ea malè ſentiant, cauillationem teſtis eſt Illipulitanus ille mons, quem quod Sanctorum multorum pignora per amplius mille & quingentos annos ſuis viſceribus clauſa, tandem vno poſt redditum Hiſpaniis Dextrum anno in lucem ediderit, *Sanctum* hodie Granatenſes, qui eam regionem incolunt populi appellant. Ibi nempe & ſacrorum corporum numerus, & nomina, & martyrij tempus, genus & occaſio, & quò Imperatore, quóue Præfecto palmam acceperint pugiles plumbeis laminis deſcripta, ne leuiter quidem diſſentiunt ab ea narrationis

ſerie, quam apud hunc Dextri Codicem ante eius inuentionis annum Hiſpani legerant; quod omnem tollit è medio fictionis ſuſpicionem. Iam verò habebit Codex iſte & tertium, non vno tantùm aut altero loco, ſed totius planè contextus aſſertorem, Commentaria hæc, quibus quidquid dubium aut obſcurum reperiri contigit, enucleatam elucidatúmque eſt; quidquid ſingulare & inauditum, atque adeò ſupra hominum fidem videri poterat, totum id antiquiſſimorum & probatiſſimorum authorum teſtimoniis eſt comprobatum; ita vt ſi quis pertinaciùs adhuc de Chronici Authore contendere velit, de veritate tamen dubitare non valeat. Habebunt igitur ſtudioſi vno hoc libro certum vetuſtiſſimarum rerum ſcriptorem, ſolidum accuratúmque commentatorem; quare publica luce dignum cenſeo. Datum ex noſtro Monaſterio Sanctæ Crucis in Hieruſalem de Vrbe, Ordinis Ciſtercienſis die 11, Septemb. 1624.

D. Hilarion Raneatvs.

GABRIEL

GABRIEL S. R. E. TITVLI
S. BARTHOLOMÆI IN INSVLA
Preſbyter Cardinalis de Trejo, &c.

Venerabili viro Fr. Franciſco Biuario Congregationis Hiſpanicæ S. Bernardi Generali Procuratori, Salutem.

QVÆ communia nobis antea feceras, manuſcripta Commentaria tua in Flauium Dextrum perantiquum Hiſpanum noſtrum, nunc typis excudēda dicas, publicóque honore, perpetuóque beneficio me afficis, quem antea commodati ad modicum tempus muneris gratiſſimum expertus es. Quid ergo non debeam, qui tunc me debitorem profeſſus ſum? at iam partem debiti ſoluo, dum libenter & alacri animo beneficium recipio, ſignúmque notiſſimum gratitudinis præſto; nulla enim clarior nota auari ingratíque animi eſt, quàm beneficia, quibus gratum ſe futurum non ſperat, reſpuere vel toruo vultu admittere. Flauium Dextrum Hiſpanum, veteríſque patriæ noſtræ, hiſtoriæ inſignem ſcriptorem, ſilentij & obliuionis tenebris antea obrutum, nunc in lucem profers; fontémque limpidiſſimum, occultum antea & inuium, omnibus manifeſtas, gentíſque noſtræ peruetuſtam fidem & religionem, Sanctorum Martyrum, Confeſſorum & Virginum gloria illuſtrem, nouo præconio, claráque voce, ex vetuſto illius pectore reſonante, extollis, antiquis noua adiungis, fidemque vetuſti Authoris neotericorum au-
thoritate comprobas, *ſimilis quidem factus homini patrifamilias, qui profert de the-* Matth. 13.
ſauro ſuo noua & vetera. Omnem ergo theſaurum effudiſti, quid reſtat tibi? quid muneris exiguitatem excuſas? an hyperbolice? an contra mentem loqueris?
ſed verius putem, euangelico more, cùm omnia, quæ potes feciſti, dicis, *Serui* Luc. 17.
inutiles ſumus. Exiguus liber Flauij, ſi ad volumen ipſum attendimus; grandis, ſi in eo contenta; paruo Codice magna continet, nullum in eo otioſum lego verbum, diſſimilis quidem eſt verboſis philoſophantiū Commentariis, aliorumque ſcriptis, in quibus cùm longiſſimum tempus contriueris, vix quidquam quod mente retinere debeas, inuenies. Non ergo illum contemnemus, qui breuiori ſtylo longam continet antiquarum rerum ſeriem; nec alios magnificiemus, qui longo verborum apparatu omnia potiùs confundunt, quàm
explicant; niſi ſimiles ei eſſe volumus, qui ex aureo magno & pulchro co- Cyril. lib. 7. contra Iul.
chleari venenum potiùs ſumere, quàm ex minimo, & ex vili materia, mel ſugere elegit. Similem ego conſiderabam Flauij librum cuidam naui Phœniciæ
(cuius meminit Xenophon) fabricæ peranguſtæ, quæ cùm armorum, inſtru- Xenoph.
mentorum, merciū ac ſupellectilis cujuſcumque generis, immenſa varietate, & multitudine repleta eſſet, ſingula tamen in ea tam artificiosè collocata, & ſolerti ordine diſpoſita erant, vt & ſine impedimento per nauim diſcurrere, & in tanta rerum multitudine, ſingula oculis contueri, & ad manum rē quamque paratam habere & inuenire quiſquis poſſet. Siquidem in Flauiana Hiſtoria ita omnia diſpoſita, vt plena mercibus diuerſis parua nauis, omnia quæ

habet,

habet, in conſpectu oſtendat, & in quolibet verſu, ne dicam verbo, ponderoſo compendio contineat, quæ longiorem complere poſſent hiſtoriam. Scribebat quidem non vt ſapientiam oſtentaret ſuam, ſed vt in remotiori orbe habitantem Hieronymum Hiſpanicæ religionis certiorem faceret, ideóque librum longiori itineri committendum, breuiori perſtrinxit calamo. Verùm ne fortè alicui videretur altior breuiórque ſtylus Poëticam notam incurriſſe, *Dum breuis eſſe laboro, obſcurus fio*, tu non ſolùm complicata antea longo ſilentio, & breuitate orationis folia in lucem deduxiſti, ſed explicaſti, ornaſti, & declaraſti; condecoraſti ſimul patriam noſtram: nam cùm certiſſimum ſit eam ita prædicatione Apoſtolica inſignitam, vt, teſte Tertulliano, omnes termini Hiſpaniæ fidem ſuſceperint, & Cypriano, in ea rectè perſeuerauerint; non deſunt, qui opinionem famámque noſtram calumniari velint, & lædere, ſugillare, & commaculare. Nunc autem niſi proteruè & pertinaciter ſe gerere velint, clariori quàm Phœbęa luce adſpicient, quantum ab initio naſcentis Eccleſiæ profecerint Hiſpani, quot Sancti ex illius gente Martyres adfuere, quoties non defuêre Tyranni; quot Confeſſores floruerunt celebres, cùm ceſſante perſecutione, virtutum exercitia liberè exercere valuerint; quot Virgines, quæ ſuperato ſexu, carníſque & mundi adeptâ victoriâ, ſe caſtas dilectiſſimo ſponſo exhibuêre Chriſto. Flabit itaque iam dexterè Flauius Lucius Dexter, quem (velut è cauernis ventos Iuno) ex obliuionis carcere eduxiſti; quem lucidè & dexterè explicuiſti, cuiúſque veritatem hiſtoriæ comprobaſti. Nec minoris vtilitatis quiſquam putet eſſe Sanctæ Catholicæ Eccleſiæ, antiquorum innouare ſcripta, & exornare, quàm nouos edere libros, nam ſi verùm amamus, maioris hoc vtilitatis eſt. Veteres enim præſtant authoritate; excellúntque fide Recentiores. Neſcio enim quid authoritatis ſibi vendicat ſancta Vetuſtas. Quo fit, vt qui Chriſtiano nomini aduerſantur infideles, & qui Sanctæ Eccleſiæ plus nocent hæretici, nullo alio argumento magis conuincantur, quàm antiquorum Scriptorum authoritate & doctrina. Vnde qui eos in lucem producunt, verè dici poſſent potentiora Eccleſiæ Sanctæ arma, velut clypeos in Dauidica turre pendentes in medium proferre. Et quidem in hac Dextri hiſtoria elucet maximè firmitas fidei in Martyribus, ad confuſionem hæreticorum dicentium poſſe quemquam, vt vitæ periculum euadat, fidem quam profitetur, abnegare. Fulget Sanctorum Antiſtitum authoritas, & in gubernanda Eccleſia ſolertia, qua confundantur illi, qui Epiſcopalem dignitatem negant, & nouum inuentum temerè dicunt. Leguntur, eo iam tempore admiſſus peregrinationum vſus, templorum ædificatio, ſacroſancti ſacrificij Miſſæ celebratio, & exercitium omnium Sacramentorum, reuerentia imaginum, varia miracula, veneratio Sanctæ Romanæ Sedis, & ſi quæ ſunt alia, quæ Nouatores negant, quæ tamen cùm eo tempore primitiuam Eccleſiam obſeruaſſe videant, confunduntur, & noſtram Catholicam Eccleſiam primitiuæ concordare cognoſcunt. Tot igitur nominibus tibi gratias referre debeo, quot vtilitates ex tuo labore prouenire præſentio. Pro Eccleſiæ Sanctæ honore, & vtilitate, gratias refero, vt indignus eiuſdem miniſter Presbyter Cardinalis, pro Hiſpaniæ decore & gloria, vt illius nationis vir, pro in me collato beneficio, vt amicus non ingratus. Vale, & Sanctiſſimus Dei Spiritus repleat te omnibus ſuis diuinis donis. Datum Tibure octauo Kalendas Octobris anno M. DCXXIV.

Horat. de arte Poëtica.

Tertul. aduerſus Iudæos c. 7. Cyprian. epiſt. 68.

Æneid. 1.

R. Patri

R. Patri Fratri Franciſco Biuario Ciſtercienſi, viro integerrimo, amico ſpectatiſſimo.

RVRE Tyburtino ſub æſtiuo calore vidi perfunctoriè, & raptim perpetua tua commentaria in Fl. L. Dextri Chronica ad Illuſtriſſimum Cardinalem de Trejo tranſmiſſa. Ad primum conſpectum placuit operis argumentum, & laudabilem dixi, modò felicem, illuſtratoris conatum. Deſideraui impensè totum opus introſpicere, neque tunc potui occupatiunculis diſtractus, etiam ſub paucis diebus Illuſtriſſimo Cardinale Codicem remittente. Nunc à te relictum pro voto legi, neque vno nomine libens legi. Quia argumentum graue erat, quia de optimis noſtræ fidei Magiſtris erat, quia à teipſo erat, quem iampridem cum veneratione quadam, & amore ſuſpicio. Vidi igitur ſecundò libens, & legi libentiùs: ita me res, & ipſa ſcriptio tua, & iudicium trahebant. Multa opportunè miſcuiſti ad fidem, ad intelligentiam, ad Hiſtoriæ commendationem, ad Sanctorum venerationem. Optimas Hiſpaniæ antiquitates vindicaſti, res exteras illuſtraſti, ſepultam optimarum rerum memoriam plenè reſuſcitaſti. Et ſi præclaras quaſque nationes magno tibi deuinxiſti beneficio, vltra omnes tua tibi debet Hiſpania, cuius res vtpote ſibi notiores maiori cura & fide Dexter notauit, & tu demum dexterè illuſtraſti. Genus omne Sanctorum veſtram protuliſſe Heſperiam oſtendit omnimoda hæc Hiſtoria, cui tu plenè fidem, quantumuis duram docta commentatione concilias. Felicem certè, & vltrò commendabilem tuum euaſiſſe conatum iam plenè probaui, dum & Dextrum, hunc ipſum eſſe fundatè confirmas, & Sanctorum geſta ab Apocryphis ritè diſcernis. Gratam fore omnibus hanc tuam Hiſtoriam auſim ſpondere, quæ *varios, & omnigenos* (vt cum vetuſto & graui loquar Hiſtorico) *florum coruſcantes, & aureos habet colores, quam aliquis aptiſſimè agri hortum herbarum omnium feracem dixerit.* Nicephor. in dedicator ad Andron. Imperator.
Potiſſimum verò illis mirificè abundat, qui pullulantes candeſcunt, & qui purpurea ſpecie florent, quique nitore ad nigredinem magis vergentes, quàm maximè relucent. Hierarcharum ſtola vitæ ſanctitate ſupra Solem ipſum coruſcans, & Martyrum vera, & veneranda purpura, ſanguine eorum prolixè tincta atque rigata, inſuper lucis conciliatrix nigreſcens, & diuinitus contexta veſtis illis admodum congruens, qui ad vitam angelicam contendunt

contendunt atque aſpirant. Ex quibus Chriſti Eccleſia aureum prorſus virtutibus circumamicta ornatum; veluti quædam ſponſa, rem omnium pulcherrimam vniuerſitatis huius exhibet, atque repræſentat regum omnium Imperatori. Opus itaque tuum omnibus probatum iri non dubites, atque hinc ego dixerim improbandum poſtremum tuum & recens conſilium. Omnes certè condemnabunt tuum ſeceſſus deſiderium, & receſſum in ſolitudinem. An non & pacatis viris, tui ſimilibus, in media Vrbe ſeceſſus, & in fori ſtrepitu ſolitudo? Itáne manum à calamo, animum à ſtudiis media ætate retrahere decuit, & ſolitariæ placuit ſtudere quieti? Caue, vir optime, ne talentum dicaris abſcondere, & durus tibi dicat exactor oportuiſſe & debuiſſe te in eodem negotiari, non in vmbroſis vallibus feriari. Sed quò pergo? timeo tuam pietatem offendere, & ſæculi turbas declinantem in ſumma tranquillitate turbare. Perge vir Dei, ſtude tibi, &, ſi licet, ſtude omnibus. Pater, & in Dei honorem, & in bonum noſtrum ſcribe. Vale, è Regione Tranſtyberina ad D. Petri in Monte aureo, 16. Kal. Febr. 1625.

Matth. 25.

Tui amantiſſimus

Fr. LVCAS WADDINGVS.

Summa

AVTHORIS VITA,
ex ſuis, & aliorum ſcriptis collecta,

PER FR. FRANCISCVM BIVARIVM.

BARCINO Hiſpaniarum vrbs illuſtris, Pœni Hamilcaris, *Barcinonis laudes.* fratris Hannibalis conditione gloriatur, vt grauiſſimi quique authores produnt, & Auſonius ad Paulinum ſcribens *Auſo. epiſt. 24.* cecinit, *Me Punica*, inquiens, *Ledit Barcino*; ſuper Mediterranei maris oram Orientalem, ipſi dominatura ſedes habet, non minùs amœnitate, quàm diuitiis, & fortitudine florentes.

Et Barcinonum amœnas ſedes ditium, (ait Feſtus Auienus)
Nam pandit illic tuta portus brachia.

Multo illuſtrior magnorum ſplendore ciuium redditur: protulit namque tum S. Virginem Eulaliam nobilitate & martyrio conſpicuam: Philetum, *Sancti Barcinonenſes.* ac Lædam ſacros coniuges, ac ſui Senatus vertices, cum filiis, & LV. ſociis Martyribus, Præſules multos, ſanctitate ſpectabiles martyriíque laurea inſignes, Etherium S. Iacobi diſcipulum: Seueróſque duos, & egregium Chriſti Confeſſorem Theodoſium, Etherij ſucceſſorem; vt interim ſileam S. Cucuphatem Martyrem, quem Africa quidem mundo protulit, ſed Barcinon Chriſto reddidit; & alios multos quorum nomina ſunt in libro vitæ. His ſyderibus velut in firmamento nobili conſiſtentibus, addita ſunt Barcinoni ad decorem duo alia, cæterorum conciues, pater ac filius, Pacianus inquam *S. Pacianus Epiſcopus Barcinonenſis, pater Dextri.* & Dexter. Quidni eos ſydera dixerim, quos claros doctrina & dignitate teſtatur Hieronymus, & tamen Danieli dictum fuit; *Qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates?* De Paciano Hieronymus: *Pacianus Barcilonæ Epiſcopus, caſtitate*, inquit, *& eloquentia, & tam vita, quàm ſermone clarus*; & de Dextro, *Dexter Paciani, de quo ſuprà dixi, filius, clarus apud ſeculum, & Chriſti fidei deditus.* Sanè S. Pacianus cùm nondum eſſet Epiſcopus ex legitima vxore ſuſcepiſſe Dextrum, illud conuincit, quod inter cæteras animi ac corporis dotes caſtitas eius ſingulari præconio à Hieronymo commendatur. *Pacianus* (ait) *caſtitate & eloquentia clarus*, quod de mœcho, quantumcumque pœnitente dici non poſſet. Nobilitatem generis illa indicant verba Hieronymi: *Clarus apud ſeculum*, præſertim Dextri laudes adhuc iuuenis concernentia, eo videlicet dicta tempore, quo vigeſimum tertium agebat annum, vt mox videbimus. Erat etiam ſanguine coniunctus Paulo Oroſio, vel ipſo Dextro fatente ad annum Domini 417. *Paulus*, inquit, *Oroſius, Fl. Oroſij filius, conſanguineúſque Paciani patris mei, ciuiſque Tarraconenſis.* Oroſiorum *Pacianus conſanguineus Pauli Oroſij.* autem gens nobilitate inſignis fuit, vtpote quæ Romæ in Baſilica S. Euſebij propriam ſepulturam habuit. Nec ſolùm Tarracone & Romæ, ſed etiam tota Luſitania illuſtris, & toto orbe conſpicua reddita eſt, vt Maximus Cæſarauguſtanus Epiſcopus ſcribit ad annos Domini 471. & 602. Porrò Pacianus pater, vxore deſtitutus, vel forſan (quod illa frequenter ferebant tempora) ab ea ſeparatus,

redditúſque Eccleſiæ, verbo & exemplo oues ſibi commiſſas mirificè pauit, & à luporum furentum incurſu (Nouatianos, & Arrianos loquor) non ſolùm verbo, ſed etiam ſcriptis defendit, quorum adhuc cum doctrina miramur eloquentiam, nimirum in *Epiſtolis ad Symphorianum* datis in *parænesi de pœnitentia*, & opuſculo *de Baptiſmo*; ſanctitatémque veneramur cum Romana & vniuerſali Eccleſia, quæ nomen ipſius in Catalogo Sanctorum legit ad diem 9. Martij. Natus eſt autem Fl. Lucius Dexter anno à Natali Domini CCC. LXVIII. vt colligere licet ex eo quod ad calcem Chronici ſcribit, ſe anno Chriſti CCCC. XL. ætatis egiſſe ſuæ LXXII.

Pacianus in Catalogo Sãctorum adſcriptus, Doctoris aureolam conſecutus.

Dexter quo anno natus?

Sed quos non profectus Dexter faceret ſub tanto parente? In humanioribus litteris iuuentutem exercuiſſe, Hieronymus in prologo libri Scriptorum Eccleſiaſticorum manifeſtat, dum ad illum verba faciens, ſpeciali titulo Ciceronem vocat ſuum; *Quod Cicero*, inquit, *tuus, qui in arce ſtetit eloquentiæ, non eſt facere dedignatus in Bruto, Oratorum Latinæ linguæ texens Catalogum*, & onus ipſum quod Hieronymo impoſuit adhuc iuuenis prouocans illum, vt ad Suetonij exemplum, claros Fidei Chriſtianæ Oratores, & inſignes Eccleſiæ Doctores breui Catalogo adſtringeret, *& quod ille in enumerandis Gentilium litterarum viris illuſtribus fecerat, ipſe in noſtris faceret*: & præſens Chronicon eloquentiam hominis cum pietate coniunctam clamat: nam ita humanis vacabat litteris, vt Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſedulò incumberet.

Eius in humanioribus litteris progreſſus.

Cæterùm adoleſcentiæ metas nondum excedens, ſacramentis militaribus implicatur; quod genus vitæ eo præſertim tempore nobilium virorum filiis toto Roman. Imperio charum erat, & præcipuè in Hiſpania, quòd magnum illud orbis decus Theodoſius ſenior, verè in cunctis Magnus inde ad Imperij faſtigium tunc euectus fuerat, anno Chriſti CCC. LXXIX. Sub tanto igitur Principe Dexter militiam ſequutus, & nobiles in ea faciens progreſſus militaribus gradatim honoribus ſublimari: & ita tandem ad Præfecturam Prætorij Orientalis Imperij, quod ſummum erat munium conſcendere meruit. Annos natus non amplius XVIII. Theodoſio Imper. adhæſiſſe par eſt credere, quando x. Imperij ſimul cum Archadio filio Cæſare, & Valentiniano Auguſto, Maximum Tyrannum debellaturus in Italiam deſcendit: ſequentíque cum eiſdem Romam ingreſſum; & inde in Orientem profectum. Verùm enim verò ità rebus militaribus addictus erat, vt litteris quandoque pro opportunitate vacaret; in Orientis autem profectione viros doctiſſimos, ſanctiſſimóſque conſuluit, audiuítque quo temporis Conſtantinopoli florebat Ioannes Chryſoſtomus, in Cypro Epiphanius, Neocæſareæ Gregorius, Cyrillus Hieroſolymis, Edeſſæ in Syria Ephrem, Niſſæ Gregorius alter, Baſilij frater, vt Sophronium & alios prætercam: præ cæteris tamen Hieronymo vſque ad amicitias vſus eſt; vti ex ſecunda ipſius ad Ruffinum Apologia liquet, dum inquit; *Cùm Dexter amicus meus qui Præfecturam adminiſtrauit Prætorij*, &c. Ad hoc verò neceſſum fuit, non ſemel aut iterum eum conuenire, ſed frequenter familiari ipſius in Bethlemitico ſeceſſu, frui colloquio, & abſentem multoties per litteras ad diuerſa ſtudia prouocare. Habemus eius rei nobile argumentum, librum de Scriptoribus Eccleſiaſticis. Cùm enim tot, taliúmque Doctorum ſcriptis Chriſtianus orbis ſibi eo ſæculo vehementer illuſtrari videretur, in quorum comparatione Gentilium Philoſophorum ac Rhetorum ſubtilitas & eloquentia viluerat, dolebat nimiùm,

Militaribus ſacramentis addictus.

Quo anno

Quibus Eccleſiæ Doctoribus vſus ſit?

Hieronymo imponit librũ de Scrip. Eccl. & cur?

nimiùm, Chriſtianis Gentiles paſſim ruſticitatem obiicere; nullos Eccleſiam Philoſophos, aut Rhetores, nullos Doctores habuiſſe, vtpote à ruſticæ ſimplicitatis hominibus fundatam, ſeu à quibuſdam Piſcatoribus præcipuè edoctam. Hinc Dexter de Hieronymi ſufficientia confidens, qui penè omnes authores ſiue Eccleſiaſticos, ſiue Prophanos, Græcos & Latinos legerat, tantũ ei opus imponit, operæpretiũ ipſum facturum affirmans, ſi Doctorum omnium, qui vita & ſcriptis Eccleſiam Dei illuſtraſſent, nomina, & lucubrationes, more Catalogi, ad vnum breuiuſculum volumen encomiaſticè reduceret: vt cùm Gentiles Rhetorum ac Poëtarum ſuorum Catalogum nobis obiicerent, quem Suetonius Tranquillus, libro de *illuſtribus Grammaticis* edito confecerat; Catholici ſuorum Catalogum promere poſſent, & Gentiles quos inſcia vetuſtas venerabatur, imperitiæ & ignorantiæ redarguere. O dignam Chriſtiani & docti viri cogitationem! ô animum nobilem! Quid mirum ſi non ſolùm clarus *apud ſæculum*, ſed etiam quòd in ſæculari homine rarum eſt, *Chriſti fidei deditus*, dicatur? Sanè quod Doctorum Eccleſiæ Catalogo fruamur, Dextro V. C. debemus: nam eius hortatu S. Hieronymus prouinciam eam ſuſcepit; cuius deficiente lucubratione, innumeros antiquorum Doctorum, quorum modò operæ non extant, neceſſum fuiſſet ignorare. Annuens igitur Dextri deſideriis Hieronymus non ſolùm Catalogum cupitum confecit, ſed & librum ipſum Dextro dicauit, & epiſtolam libro præpoſuit, videlicet; *Hieronymus ei librum de Script. dicat.*

HIERONYMVS DEXTRO.

Hortaris Dexter, vt Tranquillum ſequens, Eccleſiaſticos Scriptores in ordinem digeram; & quod ille in enumerandis Gentilium litterarum viris fecit illuſtribus, ego in noſtris faciam: id eſt, vt à paſſione Chriſti vſque ad decimum quartum Theodoſij Imper. annum omnes qui de Scripturis ſanctis memoriæ aliquid prodiderunt, tibi breuiter exponam. Fecerunt quidem hoc idem apud Græcos Hermippus Peripateticus, Antigonus Caryſtius, Satyrus doctus vir, & longè omnium doctiſſimus Ariſtoxenus Muſicus: apud Latinos autem Varro, Santra, Nepos, Hyginus, & ad cuius nos exemplum vis prouocare Tranquillus. Sed non mea, & illorum ſimilis eſt conditio: illi enim veteres hiſtorias, Annaleſque replicantes, potuerunt quaſi de ingenti prato paruam opuſculi ſui coronam texere: ego quid acturus ſum, qui nullum præuium ſequens, peſſimum (vt dicitur) magiſtrum memetipſum habeo? Quamquam Euſebius Pamphili in decem Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libris, maximo nobis adiumento fuerit: & ſingulorum de quibus ſcripturi ſumus volumina, ætates authorum ſuorum ſæpe teſtantur. Itaque Dominum Ieſum Chriſtum precor, vt quod Cicero tuus, qui in arce Romanæ ſtetit eloquentiæ non eſt facere dedignatus in Bruto, Oratorum Latinæ linguæ texens Catalogum, id ego in Eccleſiæ illius Scriptoribus enumerandis, dignè cohortatione tua impleam. Si qui autem de his qui vſque hodie ſcriptitant, à me in hoc volumine prætermiſſi ſunt, ſibi magis, quàm mihi debent imputare: neque enim celantes ſcripta ſua, de his quæ non legi noſſe potui; & quod alijs forſitan ſit notum, mihi in hoc terrarum angulo fuerit ignotum. Certè cùm ſcriptis ſuis claruerint, non magnopere noſtri ſilentij diſpendio ſuſpirabunt. Diſcant ergo Celſus, Porphyrius, Iulianus rabidi aduerſus Chriſtum canes, diſcant eorum ſectatores, qui putant Eccleſiam nullos Philoſophos, & eloquentes, nullos habuiſſe Doctores; quanti & quales viri eam fundauerint, extruxerint, & ornauerint, & deſinant Fidem noſtram ruſticæ tantùm ſimplicitatis arguere, ſuámque potiùs imperitiam agnoſcant. Hactenus Hieronymus Dextro.

Quo ætatis anno ſcribere cœperit.

Agebat eo tempore Dexter annum ætatis XXIII. & licèt adoleſcentiæ metas non exceſſiſſet, animo tamen canus ſenem ſtudiis præ ſe ferebat; vnde & cœperat Chronicon ſuum Hiſtoriæ omnimodæ in gratiam eiuſdem Hieronymi texere; quo nimirum ad Catalogum ſcriptorum ordiendum, ipſum excitaret: tametſi rebus militiæ, & Imperatorum ſeruitio longo tempore intentus, ingentíque memoratarum rerum varietate detentus, finem ipſi niſi poſt multos annos non valuerit imponere: quando ſcilicet ſenio confectus, quietem domi ſuæ exteris reiectis muniis, philoſophiæ Chriſtianæ exercendæ gratia quæſiuit. Inde factum eſt, vt Hieronymus eius libri in ſuo Catalogo meminerit, quem anno Domini 393. confecit, & nihilominus vltimam manum impoſuerit ſuo Dexter anno Domini 430. poſt Hieronymi mortem, vt ex prologo liquet. Quamquam id quoque probabile admodum ſit, non eo anno, quo Catalogus à Hieronymo elaboratus fuit, Dextri hiſtoriam in eo inſertam fuiſſe, ſed poſt aliquot annos, quando videlicet ad eius notitiam peruenit Dextri lucubratio, & dedicationis propoſitum; quemadmodum & alios paulatim inſeruiſſe ſucceſſu temporis, ſibi antè incognitos, ſuo loco dicturi ſumus.

Potuit eius Chronicon Hieronymus in libr. de Scripſ. Eccl. meminiſſe.

In Apologia §. 2.

Fit Præfectus Prætorio.

• Crebreſcente eius fama, tandem ab Archadio qui Orientis Imperium à Theodoſio parente hæreditario iure ſuſceperat, ad Præfecturam Prætorij Dexter euectus eſt, cui nulla erat toto Imperio dignitas æqualis, vtpote vnde multos ad coronam Imperij vocatos ex hiſtoriis ſcimus. Quo anno Præfecturam Prætorij Dexter præciſè inierit non conſtat; hoc vnum tamen liquet, anno Chriſti Domini 403. quo videlicet S. Hieronymus ſecundam ad Ruffinum dedit Apologiam, Præfecturam iam ſuam expleuiſſe, cùm tamen anno illo 393. quo Catalogum Scriptorum perfecit, nondum ad eam aſcendiſſet: in Catalogo enim illo non eo titulo à Hieronymo honoratur, ſed ſimplici vſus eſt nomine; *Hieronymus Dextro, Hortatus Dexter.* in Apologia verò, *Ante decennium,* inquit, *cùm Dexter amicus meus, qui Præfecturam adminiſtrauit Prætorij, me rogaſſet, vt authorum noſtræ religionis ei indicem texerem.* Trigeſimo (reor) ætatis ſuæ anno Prætorij Præfectus factus fuit: & 33. iam Præfectura perfunctus tantopere Hieronymum familiari colloquio & ſcriptis conuenerat, vt ab ipſo *amici* titulum meruerit.

Quo anno?

Domũ ſenex reuertitur.

Fit Rector Toletanæ vrbis.

Rebus Prætorij feliciter adminiſtratis, & multis annis in ſeruitio Auguſtorum Archadij, & Honorij, ac Iunioris Theodoſij confectis, tandem de eorum licentia in patriam reuertitur; vbi tamen quiete optata non diu potiri datum fuit, nam ad regimen Toletanæ vrbis aſſumptus, nonnihil ſtudia cœpta intermittere coactus eſt. At nec ſic omnino ab illis deſtitit, ſed pro temporis opportunitate antiqua Toleti Tabularia ſcrutari (quæ ſibi admodum proficua fuiſſe fatetur) & biennio toto illud ſuæ patriæ beneficium conferre conatus eſt, vt inter Barcinonenſes, & Toletanos intima, ac familiaris neceſſitudo contraheretur, cuius rei perhibet ipſe teſtimonium in Chronico inquiens: *Maxima Toletanorum cum Barcinonenſibus neceſſitudo contrahitur, ex quo ciuitatem illam ego Dexter biennio rexi; & in Tabularijs eius vrbis multa ſcitu digna repeririſſe me fateor.*

Finem operi imponit: & Hieronymo nuncupat.

Inde domum rediens omnimodæ Hiſtoriæ finem impoſuit anno Chriſti 430. ætatis verò ſuæ 62. eámque D. Hieronymo dicauit ac miſit: qui tamen ante paucos annos vitam meliorem ſortitus apud Superos fuerat; tametſi

eius

eius rei in Hiſpanias fama nondum peruenerat; nam & Idatius eius temporis in Hiſpania ſcriptor, anno Domini 433. ſcribit; *Quo tempore S. Hieronymus obierit, referentium ſermo non edidit.* Morte igitur ipſius poſtmodum comperta, cùm liber ipſe ad eius, vtpote defuncti, manus peruenire non poſſet, alteram ei Dexter impoſuit; multíſque locis locupletauit & auxit, nam & Hieronymi mortem in eo annotaſſe conſtat ad annum Domini 426. & ita tandem amico, & conſanguineo ſuo Paulo Oroſio Chronicon auctum dicauit: cùm vltimam ei impoſuiſſet manum anno Chriſti 440. currente æra Cæſaris 478. à Roma verò condita anno 1191. ætatis ſuæ 72. iam incipiente decrepita, vt ipſe in calce Chronici aſſerit. Quid autem in cauſa fuerit, vt cùm ei ſubſcripſerit anno 440. hiſtoriam nihilominus terminauerit anno 430. & totum decennium ſilentio inuoluerit, ipſe non explicat: exiſtimo autem etiam in hoc Hieronymum imitari voluiſſe, qui ab vltima pariter decennali hiſtoria in Chronico ſuo abſtinuit: quoniam *eo fine contentus*(ait ille)*reliquum temporis Gratiani & Theodoſij latioris hiſtoriæ ſtylo reſeruaui: non quò de viuis timuerim liberè, & verè ſcribere, timor enim Dei hominum timorem expellit, ſed quoniam debacchantibus adhuc in noſtra Barbaris, incerta ſunt omnia.* Sic prorſus de Dextro credendum, qui debacchantes Barbaras Nationes, nimirum, Alanos, Vvandalos, Sueuos & Gothos, ſuiſmet oculis in exitium Hiſpaniæ conſpexit; quorum hiſtoria latiori ſtylo ſcribenda erat, quàm Chronicon pateretur, & debacchantibus adhuc in noſtrà Barbaris, incerta erant omnia. Nam tametſi ab anno Chriſti 409. Hiſpanias intraſſent, ipſáſque Barbari inter ſe diuiſiſſent, ita quod in Gallæcia Sueuorum Rex Rechila Hermenerici ſucceſſor dominationem exerceret; & ſuper Gothos Theodoredus, tertius ab Ataulfo regnaret, multáſque Hiſpaniæ prouincias poſſideret; nondum tamen inde Romani vſquequaque eiecti erant, & ſpes totas recuperandi necdum amiſſa: quare vltimus rei expectabatur euentus, hiſtoriæ commendandus. Anno ipſo 440. (authore Idatio) Aſturius vtriuſque militiæ Dux ad Hiſpanias miſſus, Tarraconenſium cædit multitudinem; anno ſequenti cometa apparere cœpit menſe Decembri, ſubſequentem peſtilentiæ, & præſentes bellorum plagas portendens. Aſturio ſucceſſor datus eſt Merobaudis vtriuſque militiæ Dux, natu nobilis, & eloquentiæ merito, vel maximè in poëmatis ſtudio veteribus comparandus, vtroque titulo, Dextro perneceſſarius. Demum anno 444. Sebaſtianus militiæ Dux, Conſtantinopoli fuga lapſus, & ad Theodoredum Gothorum Regem veniens, conquiſitam ſibi, qua potuit, Barcinonem hoſtis ingreditur. Interea Dexter non minùs patriæ calamitatibus pertæſus, quàm ſenio, & laboribus confectus, ab hac luce ereptus eſt; quod eius Continuator M. Maximus teſtatur inquiens: *Æra Cæſ. 482. anno verò Chriſti Domini 444. Fl. Lucius Dexter penè decrepitus obijt 10. Kalendas Iuly Barcinone; vir planè doctus, prudens & pius:* eo certè multis præferendus, quod multa quæ ad Eccleſiæ vniuerſalis gloriam ſpectant, ſolus ipſe ſcripto Chronico poſteris patefecit, & in rebus Hiſpaniæ patriæ ſuæ dilucidandis plus cæteris laborauit. Floruit etiam in Poëtica, vt indicat epitaphium, quod ſepulchro Araulfi Regis appoſuit, & marmori incidi curauit, prout hodiéque ex parte viſitur Barcinone; vnde à Vaſæo, Morale, Nonio, Pujades exſcriptum eſt: vt ab

Iterum illud dicat Oroſio, ſed locupletatum.

Quo anno?

Cur non vltrà proceſſit?

Vidit Barbarorum irruptionem in Hiſpaniam.

Obitus Dextri.

ipſo Dextro ad calcem Chronici ponitur. Porrò Chronicon ipſum quod à multis annis latuerat, ex parte repertum eſt, videlicet à nato Domino vſque ad finem, cùm tamen ex prologo Authoris conſtet, ab Orbe condito initum fuiſſe vſque ad annum Domini 430. Prior pars à capite vſque ad Chriſti Natalem adhuc cum tineis in puluerulento alicuius Bibliothecæ angulo bellum gerit. Faxit Deus vt quandoque lucem videat, ad maiorem ſui gloriam.

ELOGIA AVTHORVM, qui cum laude Fl. L. Dextri meminerunt.

SANCTVS HIERONYMVS.

IN libro de Eccleſiaſticis Scriptoribus, penè ad finem. *Dexter Paciani, de quo ſuprà dixi, filius, clarus apud ſeculum, & Chriſti fidei deditus, fertur ad me omnimodam Hiſtoriam texuiſſe, quam necdum legi.* De Paciano autem dixerat; *Pacianus in Pyrenæi iugis Barcilonæ Epiſcopus, caſtitate & eloquentia, & tam vita, quàm ſermone clarus, ſcripſit varia opuſcula.* Omitto epiſtolam nuncupatoriam eiuſdem libri, quam ſuprà appoſui. In Apologia 2. ad Rufinum cap. 6. *Ante decennium* (ait) *cùm Dexter amicus meus, qui Præfecturam adminiſtrauit Prætorij, me rogaſſet, vt authorum noſtræ religionis ei indicem texerem.*

SOPHRONIVS GRÆCVS SCRIPTOR, Synchronos Hieronymi.

ΔΕξτερος Πακιανοῦ, περὶ οὗ προείρηκα υἱός, λαμπρὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ τοῦ χεισοῦ πίστει ἐκδεδομένος, λέγεται παντοδαπὴν πρός με συντεταχέναι ἱστορίαν, ἥν τινα οὔπω ἀνέγνων.

M. MAXIMVS EPISCOPVS CÆSARAVguſtanus, Dextri Continuator, obijt anno Domini 616.

EXtat eius epiſtola ad Argebatum Epiſcopum Portucallenſem, videlicet: *Sancto & Venerabili Domino Argebato* Epiſcopo Portucallenſi, M. Maximus ſalutem in Domino.*

* al. Argiuuio.

Cùm eſſemus in vrbe regia ad Concilium euocati à Domino noſtro glorioſo Rege Fl. Gundemaro, ſæpe inter nos conuenimus; cúmque ſermo multus eſſet de hiſtoria Regum, quam non multo antè in lucem ediderani, tunc ad relatum noſtrum deduxit ſanctitas tua, ſe velle habere continuationem omnimodæ Hiſtoriæ, quam fecit Flauius L. Dexter, quod ſatis verecundè ab humilitate noſtra flagitaſti. Et cùm tu, pro tua in me beneuolentia, & mea in te obſeruantia mihi iubere potuiſſes, maluit à me ſanctitas tua precibus contendere, quod quaſi pro iure ſuo poſſet imperare, vel potiùs exigere quod iuberet. Sequemur rationem temporum more noſtro per æras Cæſaris, & annos Chriſti, magis quàm annos Vrbis, Conſulum, aut Auguſtorum. Vtinam tam diligenter fecerim imperata, quàm conatus ſum exequi libenter. Produxi namque rerum narrationem ab æra Cæſaris 469. ad æram 650. id eſt, ab anno Chriſti 431. vſque ad annum Chriſti 612. paulò poſt mortem Fl. Gundemari. De Toleto loquitur.

In Chronico verò ad annum Domini 444. egit de Dextri morte. Dedimus eius verba in vita Authoris.

HELECA EPISCOPVS CÆSARAVGVSTANVS,
vixit anno Domini 860.

EXtant additiones ipſius ad Chronica Dextri, & Maximi, vbi inter cætera de tempore ſuo loquens, quo nimirum Hiſpania ſub iugo Sarracenorum gemebat, ait: *Sacræ Scripturæ Arabicè tranſlatæ à Preſbyteris Catholicis habentur, & cum ſcholiis circumferuntur; præcipuè Nouum Teſtamentum, Epiſtolæ Pauli. Apocalypſis S. Ioannis, & liber de vitis Patrum, & hiſtoria Latina Fl. Lucij Dextri, M. Maximi, & aliorum, & Chronicon Euſebij, & libri de ciuitate Dei S. Auguſtini, propterea quod iam lingua Latina euaneſcebat.* Vide quo honore habita fuit omnimoda Dextri Hiſtoria illis temporibus in Hiſpania.

EVTHRANDVS SVBDIACONVS PRIMVM
Toletanus, deinde Ticinenſis Diaconus, vixit an. 960.

EXtat eius epiſtola pro continuandis Dextri, & Maximi Chronicis, cuius in Bibliotheca Hiſpana mentio fit, & admittitur à P. Gabriele Vaſquez tom. 1. in 3. p. D. Thomæ, videlicet;

Sancto Patri Regimundo Epiſcopo Iliberritano, Euthrandus inutilis ſeruus, Salutem.

*Gratiſſimum fuit, Beatiſſime Pater, ac Domine multùm venerande, quod Antipodoſis noſtra, in qua nunc carmine, nunc proſa ludo, tandem ad manus tuas peruenerit. Nec minùs iucundum eſt quod mihi iubes, vt in Fuldenſis Monaſterij Bibliotheca, vbi nunc exul commoror, quærerem tibi Dextri Chronicon, quod Maximus Cæſarauguſtanus Epiſcopus rogatu Argenbati * Epiſcopi continuauit; & ſi vacarë ad noſtra tempora perducerem: nam dicis laborare vos maxima quorundam librorum penuria. Inter barbaros enim Sarracenos non ſuppetit copia rerum neceſſariarum, nedum vt habeatis bonorum librorum copiam. Dolui quidem vicem tuam, quod ita duriter vitam exigas; ſed ſoletur te in tantis anguſtijs, quod ſicut bonus paſtor ouibus tuis es ſolatio, & auxilio. Chronicon quod petis, in hac Bibliotheca reperi, in vetuſta membrana deſcriptum; adiecique vt iuſſus ſum annorum ſeriem ad hæc vſque tempora, id eſt, ad æram 960. Et gratulor mihi, quòd cùm Toleto, vbi ſub ſanctiſſimo Præſule Toletano Bonito Subdiaconus fui, in Italiam proficiſcerer, aliquos hiſtoriæ libros mecum aſportaui, in quibus ordine erat ſeries collecta multorum Epiſcoporum, quos & in hac Bibliotheca reperi, iuſſu, vt credo, Sancti Caroli Magni ex Hiſpania allatos; quos (vt aiunt) illi obtulerat ſanctiſſimus Elipandus Archiepiſcopus Toletanus, poſtquam illum erroris ſui de Adoptione Chriſti pœnituit. Feci quod iuſſiſti, Beatiſſime Pater, an voto conatus reſponderit, tu videbis qui iuſſiſti. Vale, & ſeruum tuum exulem exul Deo commenda.*

* al. Argiouiui.

Ne quis in hac epiſtola offendat, animaduerterim, Authorem æram cum anno confundere, ſeu pro eodem ſumere, vt multos ſui æui feciſſe probat Morales in Antiquit. Conſtat ex eo quod Euthrandus protraxit Antipodoſim ſuam ad annum Chriſti 960. tempore ſchiſmatis Leonis, & Benedicti. Porrò Bonitus Toletanus, cuius fuiſſe Subdiaconus dicitur, fuit eius nominis in Sede Toletana III. qui teſte Iuliano in Chron. electus fuit anno Domini 946.

HVGO

HVGO PORTVGALLENSIS EPISCOPVS, alter ex Authoribus hiſtoriæ Compoſtellanæ, vixit ad annum Domini 1100.

IN Codice peruetuſto M. S. in membrana, characteribus Gothicis exarato, qui extat in regali Cœnobio Sanctæ Crucis Conimbricenſis, ad calcem hiſtoriæ Sampiri Aſturicenſis Epiſcopi, reperitur epiſtola Hugonis Epiſcopi Portugallenſis ad Mauritium Bracarenſem Archiepiſcopum ſcripta, qua reſpondet ad interrogationem ſibi ab eo factam; fuiſſéntne olim in ea Sede aliqui Apoſtolici Legati per vniuerſam Hiſpaniam? In ea refert ad verbum ſententiam ex Chronico Dextri petitam; quæ reperitur ad annum Domini 91. aſſerítque Dextrum opus ſuum Oroſio dedicaſſe, vt Codex, quem proferimus, habet. Placet autem totam dare epiſtolam, quod multis locis nobis profutura ſit. Eam verò ex autographo traxit doctiſſimus vir, amicúſque noſter Gaſpar Albarez de Loſada, cuius dono eam Vlyſippone miſſam accepimus.

Epiſtola Hugonis Epiſcopi Portugallenſis: Domino meo Mauritio Archiepiſcopo Bracarenſi ſalutem.

Inuenio S. Petrum Ratiſtenſem fuiſſe in Hiſpania Vicarium S. Iacobi, dum in Britannias & alias prouincias perrexit, qua verò poteſtate, penitus ignoro. Sunt etiam qui dicunt, eadem functum, dum vixit. Huius vicariæ author, & alterius à B. Petro Apoſtolorum Principe commiſſæ, eſt Caledonius Bracarenſis in vita eiuſdem B. Petri [a], *quæ cum alijs Sanctorum Hiſpanorum actis, in peruetuſto Codice membraneo ſcripto de mandato Argiouiti quondam huius Sedis* [b] *Epiſcopi, apud me eſt. ſic enim habet.*

[a] ſcil. *Bracarenſis.*

[b] *Portugallenſis.*

Sanctus Petrus ciuis Bracarenſis, qui & Samuel dictus, à S. Iacobo Ioannis fratre, Zebedæi filio ſuſcitatus, in Epiſcopum Bracarenſem conſecratus eſt; & ab eo miſſus, multis ibi eius generis è Tribubus diſperſis, & Gentiles conuertit. Inde digreſſus Tydæ, Iriæque prædicat, & per totam maritimam oram, ad Promontorium vſque Cinthium [c] *ſiue & Vliſeum: inſtituítque ex diſcipulis ſui Magiſtri, quos ſecum adduxerat Epiſcopos, Portucalle, Eminio, Conimbricæ, Olyſippone, & vltra Nerium promontorium* [d] *alios; & ad eius exemplum non in vna tantùm ciuitate commorabatur, ſed zelo fidei, mediterranea, citra, & vltra Tagum, populóſque ſibi commiſſos ambiens, Ægitaniæ, Callenſiæ, Emeritæ, Ambratiæ, & in aliis Vettonum, & Luſitanorum vrbibus verbum Dei diſſeminat: & tranſacto ad Pannonias Durio, in Bracaram Auguſtam rediјt. Quindecim menſibus vix ferè elapſis, eius Magiſter Iacobus ad Cæſarauguſtam ædiculam excitarat, in honorem Deiparæ Virginis, creatóque inibi Athanaſio diſceſſit, & Bracaram venit; vbi ſacrat eidem Dominæ, cum Pio Hiſpalenſi, & Elpidio Toletano Epiſcopis, & alijs ex primis eius diſcipulis aliam ædiculam in quadam crypta, prope balnea, iuxta templum ab Aegyptijs Iſidi quondam dicatum. Et inde Brigantio nauim tranſcendens, in Britannias appulit, relicto Bracaræ S. Petro, eius Vicario, & primario inter alios, quos ſacrarat in Hiſpania Epiſcopos.* Hactenus, vt credo, ex Caledonio. Subinfert verò.

[c] id eſt, *Promont. Lunæ, ſeu Vlyſipponenſe.*

[d] hodie *Cabo de finis terra.*

De prima Legatia ad Hiſpanias à B. Clemente miſſa, ſic Dexter Paciani filius in hiſtoria ad Oroſium, quam in eodem Codice deſcriptam inuenio: Philippus cognomento

Teſtimonium ex Dextri Chronico ad verbum petitum.

Philotheus,

Philotheus, qui priùs corpora Sanctorum Martyrum Geruaſij & Prothaſij ciuium ſuorum Mediolanenſium Mediolani ſepelierat, conuerſúſque in campo Laminitaneo à S. Paulo Apoſtolo, illum ſecutus adhæſit Clementi, à quo Legatus miſſus in Hiſpanias, Barchinonæ, Cæſarauguſtæ, Valentiæ, Toleti, Hiſpali, & in multis alijs vrbibus prædicat. Au. Cornel. Palma, V. C. ciue Toletano, duumuiróque Chriſtiano [a] *Toletum venit, ibique ſedem totius Carpetaniæ* [b] *primariam conſtituit. De alijs Legationibus multa idem Dexter, & Maximus Cæſarauguſtanus Epiſcopus. Vnde videat Serenitas veſtra.......* Cætera deerāt in Codice vnde hæc extraxit Loſada, nam ab aliquo plagiario (proh dolor) ad cooperiendas vetularum colus, folia circiter centum abſciſſa erant, vt foliorum radices, quæ manſerant, patenter indicant.

[a] deeſt M. Marcellus. [b] melius Hiſpaniæ.

IVLIANVS PETRI ARCHIPRESBYTER Toletanus, in Chronico ad annum Chriſti 36. floruit 1100.

VT traditio conſtans eſt ab Apoſtolicis hucuſque ducta temporibus multorum etiam veterum Torquati, Cteſiphontis, Honorati, Melantij, Dextri, M. Maximi, Iſidori, Bedæ, aliorúmque teſtimonijs, anno Domini 36. ſatis honorifica cauſa S. Iacobus Apoſtolus Zebedæi filius Hiſpanias adijt, vrbéſque omnes eius luſtrat. Quæ concordant cum his quæ Dexter ſcribit eodem anno.

HONORIVS AVGVSTODVNENSIS IN LIBRO de Script. Eccleſ. ſub numero 132. *ad annum Domini* 390. *floruit anno Domini* 1120.

DExter Paciani filius, clarus ad ſæculum, & Chriſti fidei deditus, texuit omnimodam Hiſtoriam.

RAPHAEL VOLATERRANVS LIB. XV. Anthropologiæ littera D.

DExter Paciani Præſulis filius, Vir Clariſſimus, & Chriſti fidei deditus, fertur omnimodam Hiſtoriam edidiſſe, patria Barcinonenſibus, Præfectus Prætorij Theodoſij Principis; cui Hieronymus qui hæc teſtatur, librum de Viris illuſtribus dicauit.

CONRADVS GESNERVS IN CATALOGO teſtium veritatis.

DExter Paciani filius, clarus apud ſæculum, & Chriſti fidei deditus, ad me omnimodam Hiſtoriam texuit, quam necdum legi. D. Hieronymus in Viris illuſtribus Script. Eccleſ. quas Dextro huic (vt opinor) inſcribit. Sophronius Hieronymo familiaris, qui hunc librum Græcè vertit, indicat hunc Dextrum fuiſſe Præfectum Prætorio.

ANTONIVS POSSEVINVS SOCIETATIS IESV, in Apparatu ſacro, littera D.

Eadem habet verba quæ Geſnerus.

IOANNES

IOANNES RIOCHE ORDINIS MINORVM de Obſeruantia: in compendio temporum, lib. 2. cap. 24. col. 1.

Dexter filius Paciani Hiſtoriam omnimodam ad Hieronymum ſcripſit.

CÆSAR BARONIVS S. R. E. CARDINALIS Tom. 4. Annalium Eccleſiaſtic.

AGens de S. Paciano Barcinonenſi Epiſcopo, ad annum Domini 388. ſubdit; *Ad cuius filium Præfectura Prætorij inſignitum, idem Hieronymus, vt dicemus, ſcripſit librum de Scriptoribus Eccleſiaſticis.*

Anno verò Domini 392. *Sed eſt* (inquit) *vt S. Hieronymi lucubrationes ſingulas in hunc vſque annum xiiij. Theodoſij Imperatoris editas perfacilè enumeras, ſi quæ ad finem habet in Commentario de Eccleſ. Scriptoribus leges. Scripſit illum ad Dextrum V. Clar. quem Præfectura Prætorij decoratum fuiſſe ipſe tradit in Apologia contra Ruffinum, dum ait*; Ante annos fermè decem, cùm Dexter amicus meus, qui Præfecturam adminiſtrauit Prætorij me rogaſſet, vt authorum noſtræ religionis ei indicem texerem, inter cæteros tractatores. *Scripſerat ante idem Dexter ad ipſum Hieronymum hiſtoriam, quam ipſe teſtatur his verbis*; Dexter Paciani, de quo ſuprà dixi filius. *Sed ea diſpendio quoque noſtro perijt.*

Anno item Domini 395. tom. 5. *Sed & diximus Dextrum Præfectum Prætorij tempore Theodoſij, eiuſdem quoque argumenti lucubrationem elaboraſſe.*

ABRAHAMVS BZOVIVS ORD. PRÆDICATORVM, Tom. 1. Hiſtoria Eccleſiaſtica.

AD annum Domini 34. adducit verba Dextri, de prædicatione S. Iacobi Apoſtoli in Hiſpania, déque eius Diſcipulis; nam iam ad manus ipſius Chronicon eiuſmodi, cùm ſcripſit, aduenerat.

Conſultò recentiorum numeroſam cateruam Authorum, qui Dextri Chronicon recognoſcunt omitto, ne tædium Lectoribus afferam; eorum tamen nonnullos in ſequenti Apologia referam.

CHRO

CHRONICI HVIVS APOLOGIA

Ad Lectorem, quâ ipſo in limine admonitus inoffenſo cuncta poſtmodum percurrat pede.

§. 1. *Quæ & quanta, omnimodam hanc Hiſtoriam germanum Dextri fœtum eſſe conuincant?*

QVOD olim ſcriptis Magni Areopagitæ Dionyſij accidit, quæ cùm diu latuiſſent, tandem inuenta & in lucem data magno fuerunt Eccleſiæ Catholicæ adiumento, id quoque eiuſmodi L. Dextri Barcinonenſis Chronicis accidit; quæ quidem ante mille & ducentos annos ſcripta, poſt multa ſæcula in vulgus emiſſa ſunt, ingenti etiam cum fructu (vt ſperamus) Eccleſiaſticæ hiſtoriæ. Cæterùm quemadmodum illis olim contradictum fuit à nonnullis, quod præter omnium expectationem quædam affirmarint; ita pariter & in his, quibuſdam ſcrupuli orti ſunt, quos nunc operæpretium erit ſedare; ne forſan Lector eis abſterritus, fidem quam iure promeretur, authori tanto deneget. Vtinam autem Dextro daretur alter Theodorus, quali Dionyſius fruitus eſt, faciliùs ſiquidem apud omnes honore merito donaretur; ſed eo nihilominus deficiente, ſi non authoritate Elucidatoris, ratione tamen (qua ſola impræſentiarum periculum facere volumus) vires ſuppeditante, non dubitamus voti compotes euadere; multa enim & magna ſunt, quæ id ipſum conuincant, de quibus nunc differendum à nobis eſt.

Theodorus apud Photium in Biblioth.

Principiò, nemo eſt qui abnuat, magni ponderis eſſe oportere Chronici huius authoritatem, ſi ſemel de authore conſtet, eſſe Dextrum, illum nimirum qui ſuam omnimodam Hiſtoriam Hieronymo nuncupauit: eum ſiquidem Doctor ſanctiſſimus ſæpiùs vehementer laudat, & multum ei defert, vti ex eius vita liquet ſuperiùs à nobis exarata. Tota igitur cauſa noſtra in hoc verſatur, vt oſtendamus, præſens opus legitimum mentis ſuæ partum fuiſſe. Qua in re quidquid de aliis ſit, ij certè, quorum beneficio ad manus noſtras Chronica iſta peruenêre, tanta pollent authoritate, tanta veritatis ſinceritate, vt de re ipſa nullus relinquatur locus dubitandi. Hi ſunt RR. Patres Thomas de Torralba, & Hieronymus de la Higuera, Societatis Ieſu Preſbyteri, eruditione conſpicui; è quibus Thomas, dum in Germania verſaretur, Deo auſpice incidit Vvormaciæ in Codicem peruetuſtum membraneum, manu ſcriptum, in quo charactere Gothico exarata erant Chronica Dextri & M. Maximi, tantopere à viris eruditis deſiderata. Erat tunc forſan Codex ille in manu docti cuiuſdam ciuis Vvormacienſis, qui ingenuè faſſus fuit, ſe eum è Fuldenſi Monachorum celeberrima Bibliotheca accepiſſe, & pro veneranda antiquitatis hiſtoria in eo contenta, plurimi habere (errant qui exiſtimant in Cœnobio Fuldenſi exſcriptum fuiſſe Codicem, & in eius

A quibuſnam inuentum Chronicon iſtud? & vbi?

adhuc

[illegible] Torrelba solùm asseruerit, quod [illegible] a P. Hie-[illegible] Domini 1594. [illegible] viris [illegible] Toletanum [illegible] Franciscum [illegible] esse, ac [illegible] P. Thomam Torrelba, co-[illegible] & [illegible] typis [illegible] om-[illegible] maiores, [illegible], & [illegible] priua-[illegible] ipso 1594. [illegible] Ger-[illegible] cum [illegible] quo [illegible] Do-[illegible] Toletani, & [illegible], & in opere [illegible] *Bernardus* [illegible] Archie-[illegible] Italiaque [illegible] *Sandoual* [illegible] lib. [illegible] Archiepiscopus [illegible], & [illegible] Antistes, [illegible] ipsorum [illegible].

A quibus primo repugnatum.

[illegible] Chronicis au-[illegible] cum [illegible] vtpote [illegible] Hispania [illegible] licere, [illegible] *inde* [illegible] *ad* [illegible] *ex*

Non obesse quod in aliis authoribus mentio huius Chronici non fiat.

 mana

monaſterio non ignobili, nec obſcuro peruenerit. Quanto maiori, quæſo, authoritate Dextri Chronicon euulgatur, quod non ſolum ex Codice, viro, & cœnobio non obſcuro, nec ignobili exſcriptum arbitramur, ſed de his omnibus certa nomina, & probatos teſtes præbemus? Verum (ad rem) quod in Hiſpania Chronica iſta modò non reperiantur, parum refert, cum Saracenicæ cladis tempore compertum ſit, Catholicos libros ſuos in alia tranſtuliſſe loca, quò ſecura à barbarica rabie redderentur, eo ſanè modo quo de S. Donato legimus apud Ildefonſum lib. de Scriptoribus Eccleſ. tempore perſecutionis Vvandalicæ in Hiſpaniam multam librorum ſupellectilem nauigio impoſitam adduxiſſe. Sic & Codex noſter ad Germaniæ partes cum aliis libris tranſlatus fuit: eiúſque rei ſimul cum ipſo inuentorum eſt perſpicuum teſtimonium, epiſtola videlicet Euthrandi ad Regimundum Illiberitanum Epiſcopum, ad cuius calcem hæc ſcribit: *Gratulor tibi, quòd cùm Toleti, olim ſub ſanctiſſimo Præſide Toletano Bonito Subdiaconus fuerim*

A quibus olim recogniti. Ab Euthrando.

(id accidit circa annum Domini 940. quo tempore maior Hiſpaniæ pars ſub Agarenorum iugo gemebat) aliquos libros è libris meis ... in hac Bibliotheca reperi (loquitur de Fuldenſi) *miſſos, ut credo, à S. Carolo Magno ex Hiſpania ... illi obtulerat ſanctiſſimus Elipandus Archiepiſcopus Toletanus.* Idem ſcribit Iulianus

A Iuliano.

Petri in epiſtola ad Abbatem Fuldenſem: *Miſi (ait) ... (Toleto) ad vos libros per Gumeſindum Archidiaconum, & ... Figueras ... primarium, Oratores Elipandi Archiepiſcopi Toletani.* Porrò hæc epiſtola cum Chronico ipſius Iuliani erat apud D. Antonium Auguſtinum Archiepiſcopum Tarraconenſem, ipſe verò Ticini eam acceperat, vt viri magnæ authoritatis teſtantur, eiuſque & Chronici exemplum legi ego Toleti in Bibliotheca Domini Comitis de Mora. Vt interim ſileam Saracenos non ſolùm in Chriſtianos, ſed in eorum etiam libros mouiſſe perſecutionem, quod S. Eulogius ſcribit in Memoriali: quo tempore libros omnes oportuit vel abſcondere, vel foras mittere: & dubium non eſt multos perſecutionis rabie periiſſe.

A M. Maximo.

Longè etiam à vero aberrant qui exiſtimant, vſque ad annum præfatum 1594. quo P. Torralba eum in Hiſpanias miſit, nunquam ab aliquo cognitum, aut lectum fuiſſe Dextrum; quandoquidem Regum Gothorum temporibus à M. Maximo Cæſaraugustano Epiſcopo Chronicum ipſum continuatum eſt vſque ad annum Domini 612. Quòd ſi S. Iſidorus ſolius Maximi meminit in lib. Script. Eccleſ. ſeu Virorum illuſtrium, & non Dextri, idcirco fuit, quia Dexter erat iam eidem Catalogo à D. Hieronymo inſertus, Maximus verò non erat. Rurſus tempore Saracenicæ cladis ad annum Domini 960. iterum continuatum eſt ab Euthrando Subdiacono Toletano, cuius & Maximi opuſcula ſimul cum Dextro ex Fuldenſi Codice exſcripta fuere, & miſſa in Hiſpaniam, tametſi Euthrandus adhuc excuſus non ſit, quia ad manus R. P. Ioannis Calderon promulgantis Cæſaraugustæ cætera, non peruenerat. At de his æquè forſan aliquis adhuc dubitat? habeo vicinora teſtimonia quæ idem conuincant. Conimbricæ in Bibliotheca Regij Conuentus

Ab Hugone Portugalenſi.

S. Crucis ordinis Canonicorum regularium S. Auguſtini, in Codice peruetuſto characteribus Gothicis exarato in membrana, Chronico Sampiri Aſtoricenſis Epiſcopi continente, adeſt epiſtola Hugonis Epiſcopi de Portugale vnius ex authoribus hiſtoriæ Compoſtellanæ, ſcripta ad Mauricium Bracarenſem

Epiſcopum,

Epiſcopum, in qua affirmat, Chronicon Dextri ad Oroſium ſcriptum, cum Maximi continuatione, eſſe apud ſe, in Codice M. S. in membrana peruetuſto; & quædam verba de Dextri Chronico adducit: ait ſiquidem inter cætera: *De prima legatia ad Hiſpanias à B. Clemente miſſa, ſic Dexter Paciani filius in hiſtoria ad Oroſium, in eodem Codice (qui apud me eſt) deſcriptum inuenio. Philippus cognomento Philotheus, qui priùs corpora SS. Martyrum Geruaſij & Prothaſij ciuium ſuorum Mediolanenſium, Mediolani ſepelierat; conuerſúſque in campo Laminitaneo à B. Paulo Apoſtolo, illum ſecutus adhæſit Clementi: à quo Legatus miſſus in Hiſpanias, Barchinonæ, Cæſarauguſtæ, Valentiæ, Toleti, Hiſpali, & in multis alijs vrbibus prædicat.* Quæ ſanè verba extant in Codice Dextri ad verbum anno Domini 91. Eius rei authenticum præbet teſtimonium in inſtrumento publicæ fidei Gaſpar Albarez de Loſada Notarius Apoſtolicus, & Archiui Regalis Portugalliæ, *Torre de Tombo* nuncupati, Secretarius, atque regiorum patronatuum in eodem regno Reformator, ſub Datis quarto die Martij, anni 1622. quod teſtimonium ſæpiùs vidi & aliquàndiu apud me habui, Romam miſſum in fauorem Officij proprij S. Liberatæ, quod à Sacrorum Rituum congregatione inſtanter exigit S. Seguntina Eccleſia, nec difficile erit epiſtolam ipſam Conimbricæ adire, & legere in originali, cuius nos inter authoris elogia tranſumptum protulimus. Floruit verò Hugo Portuenſis anno 1100. vt ex hiſtoria Compoſtellana conuincitur. Non video quid huic argumento reſponderi probabiliter queat.

Addam eiuſdem ſæculi authorem Iulianum Archipresbyterum S. Iuſtæ Toletanæ, qui adfuit recuperationi eiuſdem vrbis ab Alfonſo VI. Caſtellæ Rege obtentæ, anno Domini 1065. cuius Chronicon è Codice quodam Bibliothecæ Illuſtriſſ. D.D. Antonij Auguſtini exſcriptum ex Chronicis Dextri, & Maximi pro maiori parte compactum eſt, vt in his Commentariis ſæpiùs probabimus: & ſpecialiter propriis eos deſignat nominibus, cùm ad annum 36. ſcribit aduentum S. Iacobi in Hiſpaniam; eius verba ſunt: *Vt traditio conſtans eſt ab Apoſtolicis hucuſque ducta temporibus, multorum etiam veterum, Torquati, Cteſifontis, Honorati, Melantij, Dextri, M. Maximi, Iſidori, Bedæ, aliorúmque teſtimonijs, anno Domini 36. ſatis honorifica cauſa S. Iacobus Apoſtolus Zebedæi filius Hiſpanias adijt.* Authores ante Dextrum relatos, ab ipſo Dextro procul dubio mutuauit, qui cuiuſque operum meminit.

Et vt propiùs accedamus, viri fide digniſſimi aſſeuerant, Chronicorum Dextri exemplum ante annos 200. fuiſſe apud D. Petrum Pecha Gienenſem Antiſtitem, cuius dono illud diu poſſedêre R. R. Patres Hieronymiani monaſterij Cyſlæ prope Toletum conſiſtentiś, in eóque conſtitiſſe, quouſque inter alios Codices librario cuidam venditum fuit; à quo tandem pretio decem ducatorum emit ipſum Ioannes de Vergara Toletanus Canonicus, qui ante non multos annos mortuus eſt: liber verò in eius morte diſperiit. Ita prorſus aſſeueranter affirmant P. Porto Carrero, & verbotenus mihi facto, & ſcripto in vita S. Ildefonſi, Eſcolanus in hiſtor. Valentiæ lib. 2. cap. 1. Dec. 1. Loſada in relatione prædicta, Carrillus in vita S. Valerij Cæſaraug. Epiſcopi, & alij. *Aliqua exemplaria manſiſſe in Hiſpania. D. Petrus Pecha, & Cyſlenſes Monachi, & Ioannes de Vergara,*

Et quid moror? Dominus Laurentius de Padilla Archidiaconus de Ronda, & Caroli V. Imp. Hiſtoriographus, Dextri Chronico in multis locis operis ſui de Sanctis Hiſpaniæ vſus eſt (idémque dicendum exiſtimo de *& Laurentius de Padilla eo fruiti ſunt.*

Ī 2 Ferdi

Ferdinando Perezio Guzmano, in Valerio ſuo hiſtoriarum) quandoquidem multorum Sanctorum meminit, quorum patrium ſolum à Dextro mutuaſſe perſpicuum eſt, verbi cauſa: Sanctos Martyres, Honorium, Eutychium, & Stephanum Aſtæ in Hiſpania pro fidei teſtimonio occubuiſſe, nemo præter Dextrum affirmarat; id tamen Padilla affirmat, à quo Morales, & cæteri moderni acceperunt, quos Baronius refert die 21. Nouembris. Similiter dicendum de S. Fide Virgine Agenni in Gallia paſſa, quam omnes Gallam ante Padillam exiſtimabant; & ignorabant ſociam habuiſſe in agone & corona S. Sabinam Hiſpanam pariter Virginem; vtrumque tamen à Dextro acceptum fuit. Idem de aliis Sanctis reperitur.

Ipſum Chronicon ſeſe probat.

Sed demus gratis hæc omnia omnimodæ Hiſtoriæ Dextri authoritatem ſtabilientia deeſſe nobis argumenta; Hiſtoria nihilominus ipſa & quæ in ea continentur abundè ſatis germanam eſſe conuincunt. Res in ea contentæ ſinceritatem & antiquitatem authoris redolent, grauitate & perſpicuitate plenæ ſunt, nihil non dignum memoria, nihil vulgare, rariſſima multa, & hactenus inaudita; quæ omnia authoris nondum euulgati argumenta ſunt:

Ex ſtylo.

ſtylus puriſſima eloquentia pro captu materiæ plenus, vt decebat æui eloquentiſſimi Palatinum hominem, & ciuem nobilem, Romanorúmque Imperatorum in Præfectura Prætorij miniſtrum; D. Hieronymi familiarem, &

Ex ſtyli Continuatorum ſuorum diuerſitate.

præclarè ab eo laudatum. Indéque argumentum in fauorem M. Maximi, & Euthrandi, ac Iuliani deſumi poteſt, quo enim à vetuſtate plus defecerunt, eo pariter paſſu puritas ac ſplendor Latini idiomatis in eis deficit; multo enim ab eloquentia Dextri diſtat Maximus, & paulo adhuc ampliùs cæteri. quo tenore certum eſt ſenſim eloquentiam Latinam defeciſſe, vt collatis inter ſe authoribus vtriuſque ſæculi quiuis facilè iudicabit. Quod ſi eiuſmodi Chronica diuerſorum authorum ſpuria eſſent & ſuppoſita, & ab vno aliquo veteratore conficta, fieri nequiret, vt quandoque ſuimet oblitus gradus ipſos eloquentiæ diuiſim prædictis authoribus debitos, non miſceret: & ſi (quod in Dextri Chronico comprobatur) eloquentia prædıtus erat, impoſſibile fuiſſet, toto Maximi, & Euthrandi Chronico perſeueranti tenacitate ſenſim

Ex rebus recenſitis.

ab ea deficere. Multa quoque in præſenti Hiſtoria Dextri referuntur, quæ aliunde ſciri nequiuerunt, vt Commentarios noſtros intuenti perſpicuè demonſtrabitur; nunc duo aut tria illorum in exemplum adducere ſatis ſit. Anno Domini 57. de nonnullis S. Iacobi Apoſtoli diſcipulis aſſeritur Iliberri ſub iudice Aloto Neronis miniſtro flammis exuſtos fuiſſe pro confeſſione nominis Chriſti Ieſu, loquitur verò de SS. Cæcilio, Creſiphonte, Iſcio & aliis: quorum martyrij forma, videlicet, quod per ignem conſummati fuerint, omnibus ignota erat, quinimò & martyrium ipſum ſub lite; nam à vetuſtiſſimo tempore vti Pontifices Confeſſores credebantur, & celebrabantur. Dices forſan id ex plumbeis laminis Sancti Montis Grannatenſis, quæ idem aſſeuerant, accipi potuiſſe. Sed nihil minùs; quin potiùs, Dei prouidentia

Ex monte S. Grannatenſi.

factum eſt, vt priùs Dexter è Germania in Hiſpaniam deſcenderet, quàm Sancti Montis theſaurus inueniretur, & effoderetur, Dexter ſiquidem venerat anno Chriſti Domini 1594. vt manifeſtè comprobatur ex litteris P. Torralbæ, & ex omnibus quæ nunc extant Chronici copiis, eóque ipſo anno euulgari cœpit: at verò laminæ Grannatenſes anno ſequenti 1595. repertæ ſunt, quæ à tempore Neronis latuerant; altera quidem die 22. Martij hæc conti-

nens

nens verba, *Anno* 11. *Neronis Imp. Martij Kalendis, paſſus fuit martyrium in hoc loco Illipulitano, electus ad hunc effectum S. Iſcius, Apoſtoli Iacobi diſcipulus, cum ſuis diſcipulis Turillo, Pannuntio, Maronio, Centulio per medium ignem, in quo viui combuſti fuerunt, æternam vitam petentibus tranſiuêre; vt lapides in calcem conuerſi fuerint: quorum pulueres in huius ſacri montis cauernis iacent.* Eodem menſe reperta eſt alia ænea tabula, hæc continens verba; *Corpus vſtum S. Meſitonis Martyris. Paſſus eſt ſub Neronis Imp. potentatu.* Decima Aprilis reperti ſunt pulueres ſacri S. Cteſiphonis, eum plumbea tabella, & die 30. eiuſdem, reliquiæ S. Cæcilij, cum ſua. Mira igitur Dei prouidentia accidit, vt Dexter præueniret tabularum illarum, ac ſacrarum reliquiarum inuentionem, quo nimirum inuicem ſeſe confirmarent, & Dexter theſauro Illipulitani montis fidem faceret, & nunc ipſe mutuò ab eodem acciperet.

Adhæc anno Domini 71. agit author de acceſſu S. Oneſimi ad Hiſpanias cum S. Polyxena Hiſpana, & S. Sara eius ſocia, diſcipulis in Achaia S. Andreæ Apoſtoli: quod tamen à nemine integrè ſcriptum reperitur, vt Dextro tribui poſſet. Non diffitemur Menologium Græcorum ad 23. Septemb. ſecundùm tranſlationem Cardinalis Sirleti, agere de S. Polyxena S. Andreæ diſcipula, quæ cum Rebecca Virgine in Hiſpaniam reuerſa eſt, & in textu ipſo Græco originali agitur etiam de acceſſu S. Oneſimi cum eis, quod Sirletus tacuit, vt ſuo loco notamus: cæterùm inde deduci non potuit quidquid Dexter hoc loco aſſeuerat; ſi enim inde deduceretur huiuſmodi hiſtoria, haud dubium veterator ſcriberet, Oneſimum cum Rebecca, & Polyxena in Hiſpanias iuiſſe, vt ibidem aſſeritur à Græcis; nunc autem ſocia Polyxenæ non dicitur Rebecca, ſed Sara. quare cogimur affirmare canonem iſtum hiſtoriæ authoris noſtri non eſſe recens è Græcorum Menologio, aut aliunde ſuffuratum, ſed ab eo concinnatum, qui Menelogium ipſum præcederet, & ex hiſtoriis, ac teſtimoniis vetuſtioribus acceperit. *Ex Menologio Græcorū.*

Rurſus ad annum Domini 255. agitur de Felice illo notiſſimo, qui in cauſa Baſilidis Aſturicenſis Epiſcopi, & Martialis Emeritenſis ſcripſit ad S. Cyprianum: eius verò memoria ſi à moderno ſcriberetur authore, vt antiquo tribuatur, dubium non eſt, quin cum communi Scriptorũ placito, ne in re videlicet manifeſta à vero deuiaret, vocaſſet ipſum, Epiſcopum Cæſarauguſtanũ, Cyprianus etenim de ipſo inquit; *Et vt alius Felix de Cæſarauguſta fidei cultor, & defenſor veritatis, litteris ſuis ſignificat.* Nunc verò author noſter non vocat eum Epiſcopum, ſed Preſbyterum, nec de Cæſarauguſta, ſed de Vallata Vrbicua, quod certè niſi ab antiquiſſimo ſcribi non potuit. nam moderni omnes concorditer primũ illud aſſeuerant. Vt autem ſuo loco perſpicuè oſtendemus (ad. ann. Domini 255.) Felix ille Presbyter fuit Vallatæ Vrbicuæ in Vaccæis, non longè ab Aſturicenſi vrbe, cuius Eccleſiæ cauſam in ſuis litteris apud Sanctum Cyprianum egit: & omni fundamento deſtituitur aſſertio Epiſcopatus Cæſarauguſtani; quod dante Deo perſuadebimus. *Ex conſonãtia cum litteris S. Cypriani præter omnium expectationem.*

Idipſum ex erratis, defectibus, & ſuperfluitatibus huius Codicis euidenter conuinci poteſt. Quis enim de nouo Chronicon ſcribens, vt doctiſſimo authori ſupponeret, non curaret, ea quæ communiter recepta ſunt non alterare, nihil incredibile illi adſcribere, & abſque mendis & erratis illud dare in lucem? Quis res notiſſimas, & patriam authoris concernentes omitteret? Quis quædam replicaret, quædam detruncata relinqueret? Quis nomina *Ex erratis excerptorum.*

propria virorum à Dextro notorum ſubdubia nomenclatura donaret? In his tamen omnibus Codex noſter multis ſcatet mendis & defectibus. Multa aliter quàm à recentioribus exiſtimantur hic ſcripta ſunt, tametſi nihil præter rationem, nihil tanto authore & antiquitate indignum, quod ex profeſſo commentaria noſtra propugnant. Sed demus erratorum exempla, quæ tu Lector, quæſo, iudices, an ab aliquo Neoterico fingi potuerint. Qua in re non minimum deferri debet R. P. Calderoni, dum omnibus ſuis ſcatens mendis, Chronicon iſtud in lucem dedit; nullum ſiquidem maius teſtimonium in Dextri fauorem adduci poterat, nullum tantam vetuſtatem probaret, quàm Codex ipſe nullo labore & correctione expolitus. Sumamus nunc inde argumenta. Anno Domini 34. Codex ſic habebat; *Floret per id tempus in Hiſpania C. Oppius C. F. C. pater Centurio. qui morientem Chriſtum prædicat Hieroſolymis eſſe Filium Dei.* vbi illæ notæ, *C. Oppius C. F. C. pater Centurio*, vt iacent, nullum ſenſum reddere poſſunt, nam C. Oppius non fuit Caij filius, nec pater Centurio; ſed fuit Centurio filius Cornelij pariter Centurionis: & pater Centurio non prædicauit Chriſtum morientem, ſed ipſe C. Oppius. Quare neceſſariò ſic verba illa reddenda ſunt: *C. Oppius Cent. F. Corn. pariter Centurio:* vt ſit ſenſus; *Caius Oppius Centurio, filius Cornelij pariter Centurionis, qui morientem Chriſtum prædicat*, &c. Idque neceſſariò credendum alia Dextri teſtimonia conuincunt. Ergóne de induſtria poterat tam turpiter locus iſte deprauari? Certè multos exſcriptores oportuit concurrere ad tantam deturpationem conflandam, è quibus recentiores ignorantiam præcedentium in peius commutarent.

Accedat aliud exemplum multo adhuc manifeſtius. Anno Chriſti 300. ita legebamus in Codice Dextri qui extat; *Seori in Cantabria S. Centolla ciuis Toletana, Conſulis Lucij Ragonis Quintiani filia. C.*

(Cataniæ paſſa eſt ſub huius patre L. Quintiano fortiſſima Virgo S. Agatha) paſſa cum Helena vidua, in perſecutione Diocletiani. Nihil hoc loco deprauatius: ſic enim lectus multa abſurda complectitur; videlicet, quòd Sancta Agatha paſſa ſit in perſecutione Diocletiani, quæ tamen ſub Decio ante 50. annos martyrio coronata fuerat: & quòd Sancta Helena vidua non in Hiſpania, ſed Cataniæ paſſa ſit, ſociáque in agone fuerit Sanctæ Agathæ, quæ tamen, vt omnes Scriptores concorditer fatentur, ſocia fuit S. Centollæ Hiſpanæ Virginis; quod etiam in Romano Martyrologio aſſeritur die 13. Auguſti: & quòd S. Centolla martyrio coronata non ſit: vt demus litteram illam *C.* in fine prioris clauſulæ nullum reddere ſenſum: & tamen ita legi debet, vt ex vtraque vna ſolùm periodus conſtituatur, & *C.* non ſit littera, ſed ſignum parētheſis, qua totum illud, *Cataniæ paſſa eſt ſub huius patre L. Quintiano fortiſſima Virgo S. Agatha*, claudendum eſt; & ſic Helena cum Centolla iungitur, & vtraque martytio coronata aſſeritur ſub Diocletiano, non verò Sancta Agatha, in hunc modum: *Seori in Cantabria S. Centolla ciuis Toletana, Conſulis L. Ragonis Quintiani filia (Cataniæ paſſa eſt ſub huius patre L. Quintiano fortiſſima Virgo Sancta Agatha) paſſa cum Helena vidua, in perſecutione Diocletiani.* Cuius ſenſus facilis eſt & perſpicuus. Certè tantus error committi non potuit niſi ab ignauiſſimo amanuenſi, vel immoderatiùs de ſe præſumente; qui dum vicinas ſententias ab alicuius vrbis nomine incipere obſeruauit, credidit etiam à Catania ſententiam incipere, & ſicut legebat, *Tarracone coronæ Sanctorum Martyrum.*

Carthagine S. Conceſſa. In ciuitate Solienſi S. Marcellus. Seori S. Centolla. & innumera huiuſmodi; ita quoque credidit dicendum fuiſſe, *Cataniæ paſſa eſt S. Agathæ:* non aduertens præcedentem ſententiam dimidiatam relinqui.

Inſuper ad annum 429. Toletanus Antiſtes vocari dicitur *Martinus*, vel *Maiorianus*; & anno 430. Pontifex Cæſarauguſtanus vocatur *Valerius*, vel *Valerianus*; in quo ſanè (quod ad alia quoque loca oſtendimus in Commentariis) varietas lectionis ex deprauatione amanuenſium orta, in textum immiſſa eſt; quoſdam enim lectionem veram ignorantes ad marginem vnam, & in textu alteram annotaſſe, res ipſa conuincit, vti in omnibus antiquis Scriptoribus fieri conſpicimus: aliàs enim quonam pacto author ſui ſæculi, & patriæ præclariſſimos Antiſtites ex nomine ſaltem non cognoſceret? aut quis recentior cui data eſſet fingendi poteſtas, id Dextro tribueret? niſi forſam inſaniret, & vellet omnium iudicia contra ſe concitare.

Adhæc incredibile eſt, S. Vincentium Martyrem, & S. Eulaliam Barcinonenſem omitti potuiſſe à recentiore, qui vellet Dextro opus recens imponere, nam Vincentio illuſtrior, & notior ex Martyribus nullus erat, & Eulalia ex vrbe ipſius Dextri fuit: vt alios ex notioribus Hiſpanis omittam, qui à Codice abſunt. Nemo certè ſanæ mentis, qui exquiſitiores Martyres intexuit vulgatiores abnueret. Ex quo manifeſtum fit, hos non eſſe Scriptoris defectus, ſed exſcriptorum, qui in opere moderno locum habere non poſſunt, ſed in antiquiſſimo; in quo nimirum dum longo temporum decurſu à variis tranſumptum eſt, multi nouíque indies defectus, ſeu obliuione, ſeu celeritate amanuenſium, admiſſi fuêre. Nullus notiſſimorum Martyrum (vt par eſt credere) à Dextro prætermiſſus eſt, ſed oſcitantia librariorum multi; quemadmodum eorumdem vitio verti debent tranſpoſitiones, & replicationes quarumdam ſententiarum, de quibus iam diximus; cùm enim ſemel omiſſæ fuiſſent, & reſtitui deberent, errore factum eſt, vt quæ priùs in margine reſtitutæ fuerant, poſtmodum ab alio exſcriptore loco indebito intermixtæ ſint. *Ex iis qua deſunt.*

Redeo ad ipſam præfationem, ſeu dedicatoriam epiſtolam, quæ ad Paulum Oroſium ſcripta legitur. Quis tam hebes, vt non videat, eum qui vellet Chronicon Dextri fingere, D. Hieronymo opus omnimodis dicaturum? vnde quæſo, aut quare Oroſius ei in mentem veniret, & Hieronymum, cui Chronicon dicatum legebat (apud ipſum lib. de Script. Eccleſ.) renueret? & quonam pacto Chronicon vltra annum 14. Imperij Theodoſij Principis produceret, cùm legeret apud eumdem Hieronymum librum de Scriptor. ſcriptum à ſe 14. Theodoſij anno? nunc verò Dextri Chronicon multos inde annos excedit, id eſt, ab anno Chriſti 393. qui fuit 14. Theodoſij, vſque ad 13. Theodoſij Iunioris Conſulatum, & Chriſti Domini 430. Nemo certè à Hieronymi teſtimonio, vel latum vnguem diſcederet, cùm nihil ferè aliud apud vulgatos authores de Dextro ſcriptum reperiretur, quod ſequi quaſi cœleſte ſydus oporteret. Cùm ergo valdè ab ſcopo propoſito, quem abſque dubio quiſque recentior ſequeretur, longè author diſcedat, conſequens eſt, vt recentioris eſſe figmentum omnimodis inficiemur, & ſuo authori germano reſtituamus opus. *Ex epiſtola nuncupatoria.*

Mirum eſt quantum hominum ingenia inter ſe diſſideant; nam ex iiſdem floribus quidam mel, quidam verò fel, & venenum eliciunt, quemadmodum

apibus & veſpis accidit: & idipſum nobis obiiciunt, quo eos infeſtamus. Inde igitur improbari exiſtimant Chronici huius authoritatem, quòd ad Hieronymum ſcriptum non ſit, quòd multis ſcateat mendis, quòd quædam præter omnium notitiam, & expectationem contineat: quaſi verò non multo magis hæc ipſa antiquitatem & germanitatem authoris conuincant: vt modò expendebamus, nam ſi in authore mille & ducentos annos excedente, cuius opus tot ſæculis delituerat, nihil non vulgare reperiretur; ſi Codex eius nullibi mendoſus eſſet, nuſquámve difficultatibus implicitus, quis non de eius vetuſtate diffideret? ergóne tam iners, & ignauus fuiſſet, vt nihil peculiare aſſereret? tam purus, vt ab exſcriptoribus maculari non poſſet; quod nec ipſis ſacris libris conceſſum fuit? Alij veriſimiliora opponunt, quibus nunc operæpretium eſt ſatisfacere.

§. II. *Nihil eſſe quod huius Chronici authoritatem eneruare queat.*

Obiectorum capita tria.

QVæ hactenùs aduerſus germanitatem huius Chronici ab eius detractoribus inuenta ſunt, tametſi varia & multa, iuxta ingeniorũ diuerſitatem,
I. poſſumus nos claritatis gratia, ad tria reducere capita. I. Obiicitur quòd non
II. correſpondet conditioni, & qualitatibus authoris. II. Quòd nec titulo à
III. Dextro ipſi appoſito. III. Quòd hiſtoria ipſa in ſe congerit multa tanto authore indigna, & nonnulla eorum ſunt multo recentiora ipſo authore: & ex his omnibus ſpuriam & ſuppoſitam volunt conuinci. Sed caueant quæſo, ne de ipſis illud Iudæ Apoſtoli dici queat; *Hi autem quæcumque quidem ignorant, blaſphemant, quæcumque autem naturaliter, tanquam muta animalia norunt, in his corrumpuntur. Væ illis.* nec mirum, cùm ſint *Nubes ſine aqua, quæ à ventis circumferuntur*, vtpote quæ exterminium minantur, & interitum, ſed poſt tonitrua, & fulgura, in ventos reſoluuntur, & flatus: *Arbores autumnales, infructuoſæ, bis mortuæ, eradicatæ*, nimirum quia fructus pompoſa frondoſitate promiſſos non dederunt: *Fluctus feri maris, deſpumantes ſuas confuſiones*; dum videlicet tempeſtatem à longè minitantes, in ſpumam ilicò, in littoris acceſſu, deficiunt cum non minima ſui confuſione: *Sydera errantia, quibus procella tenebrarum ſeruata eſt in æternum*, quia cùm ad iuſtitiam & veritatem poſſent multos, velut ſtellæ fixæ in perpetuas æternitates erudire, & ſuis dominis & authoribus opuſcula quæque tribuere; perpetuò tempeſtatem inſtar errantium ſyderum concitant; & tamen ipſis ſolis procella tenebrarum ſeruata eſt, cæteris in luce & quiete permanentibus. De iis profectò illud Hieronymi ad calumniatores ſui Chronici dicere poſſem; *Non ignoro multos fore, qui ſolita libidine detrahendi omnibus (quod vitare non poteſt, niſi qui omnino nihil ſcribit) huic volumini geminum dentem infigant: calumniabuntur tempora, conuertent ordinem, res arguent, ſyllabas ventilabunt; & quod accidere pleriſque ſolet, negligentiam librariorum ad authores referent. Quos cùm poſſem meo iure repercutere, vt ſi diſplicet non legant; malo tamen breuiter placatos dimittere*, eorum obiectiones per capita ſingula diſſoluendo.

Hieronymus in Prologo ad Chronic. Euſebij.

Quibus videatur nutare fides Chronici.

Primo loco obiecta.

Primò obiicitur, opus non correſpondere authori, nam Dextrum oportuit Chronicon ſuum abſoluiſſe ante Theodoſij annum, ſeu 393. à nato Domino, vtpote cùm ipſius meminerit D. Hieronymus in lib. de Scriptor. Eccleſ. eo anno elaborato, vt ex ipſo conſtat: & tamen Codex nunc euulgatus vſque ad

ad annum Dom. 430. hiſtoriam protrahit; imò in calce ipſius dicitur ſcriptus ann. 440. incipiente authoris ætate decrepita. Inſuper incredibile videtur, idcirco Oroſio dicatum, quia ad manus Hieronymi peruenire non potuit, quod forſan deſumptum fuit ex illo ipſius S. Doctoris, *Fertur ad me omnimodam Hiſtoriam texuiſſe, quam necdum legi*; & tamen ab anno 393. quo Hieronymus id dixit, 27. adhuc ſuperuixit annos (ſeu etiam plures aliquot) cùm obierit anno Domini 420. vt communis fert opinio, vel 426. vt hoc in Dextro aſſeueratur. Quis verò credat, tot annorum ſpatio Dextri Hiſtoriam ad manus Hieronymi non perueniſſe? Accedit quòd aſſeritur Dexter Præfectus fuiſſe Prætorio, in quo tamen (aiunt) duo Dextri confunduntur: is enim qui librum ſcripſit, eo munere functus non fuit, ſed cui liber de Script. Eccleſ. dicatus eſt; & alter Hiſpanus fuit, vtpote Barcinone natus, alter Romanus, vtpote ad quem Hieronymus in procœmio inquit, *Itaque Dominum Ieſum Chriſtum precor, vt quod Cicero tuus, qui in arce Romanæ ſtetit eloquentiæ, non eſt facere dedignatus in Bruto, Oratorum Latinæ linguæ texens catalogum, id ego in Eccleſiæ illius Scriptoribus enumerandis dignè cohortatione tua impleam.* Eò ſiquidem Dextro dicitur Cicero ſuus, quod ambo Romani eſſent.

Nihil obſtare obiecta.

At hæc facilem habent ſolutionem. Placet nonnullis, quod Hieronymus ait, ſe 14. Theodoſij Principis anno librum illum abſoluiſſe, intelligendum eſſe de Theodoſio Iuniore, cuius annus Imperij 14. incidit in annum Domini 415. à quo vſque ad Hieronymi mortem non interfuêre tot anni, vt mirabile fuerit, librum in Hiſpania ſcriptum, ad Hieronymum in Bethleem commorantem dum adhuc viueret, remitti non potuiſſe; præſertim illis calamitoſis temporibus, quibus totus ferè orbis, nedum Hiſpaniarum regna incurſione Alanorum, Vandalorum, Sueuorum & Gothorum in maxima erant confuſione. Sed demus de Theodoſio Magno & Seniore loqui Hieronymum, & verè librum ſuum de Script. anno Domini 393. perfeciſſe; quis tamen non videat, poſt abſolutum ſemel Catalogum Scriptorum Eccleſiaſticorum, alios decurſu temporis addidiſſe, qui ad eius notitiam nondum venerant? & certè aliquos indies, reliquo vitæ ſuæ tempore, ante minimè notos, agnouiſſe, & aliorum qui poſt annum illum lucubrationes ſuas euulgauerunt, ſcripta & nomina ſibi ſuccedente tempore nota, negari non poteſt. Quo ſemel dato, ſimiliter fateri oportet, authores recèns inuentos, ſeu euulgatos Catologo ſuo adiunxiſſe; cùm ad illud eadem ratio cogeret, quæ ad ſcribendum Catalogum mouit Hieronymum. Quòd autem quoſdam authores de nouo priori Catalogo addiderit, exemplo manifeſto conuincitur in Sancto Gregorio Iliberritano, qui ſanè eidem inſertus reperitur, & tamen poſt duodecim, vt minimum annos librum ſuum de Fide contra Arrianos ſcripſit, vtpotè quē dicauerit Gallæ Placidiæ Auguſtæ vxori primū Ataulphi Gothorum Regis, & poſtmodum Conſtantij Cæſaris, ex quo Valentinianum Iuniorem peperit Imperio, anno Domini 419. Quis autem monſtrare poterit identidem in Dextro non accidiſſe? ſemel verò poſſibilitate monſtrata, factum ipſum ex Catalogo Hieronymi, & anno ſcripturæ Dextri conuincitur. Præterquàm quòd Hieronymus non affirmat ex certa ſcientia Dextrum ad ſe ſcripſiſſe omnimodam Hiſtoriam, ſed ex aliorum relatione: nam ait; Fertur ad me omnimodam Hiſtoriā texuiſſe, quam necdum legi: facile tamen fuit Chronico nondum perfecto, ex relatione aſſerentis Dextrum ſcribere

I. Primum illorum caput retunditur.

in

in gratiam ipſius, eius librum à Hieronymo fuiſſe annotatum; & nihilominus non fuiſſe ſtatim omnimodis perfectum, nec in lucem miſſum ab authore, ſed poſt multos annos.

Adhuc ſi quis reluctatur, non ampliùs contendam, poſt ſemel perfectum Catalogum, Dextrum fuiſſe inſertum. Sed quid ſi librum ſuum Dexter inceperit iuuenis, cùm 22. agebat annum, (eius ætatis erat anno 14. Theodoſij Senioris) & paulatim pro temporis commoditate proſequutus fuerit, ac tandem ſenex anno Chriſti 430. abſoluerit? Auguſtinus certè Trinitatis libros ſenex abſoluit, ſed iuuenis cœpit: & quidam ex recentioribus in exiguo admodum Aphoriſmorum moralium volumine 30. conſumpſit annos. Id quod in Dextro probabilius facit, militare, quod gerebat, munus, & negotia ſæcularia quibus à iuuentute addictus fuerat. Nec enim Scriptoris officium primas in Dextro partes vindicauit, ſed militia & Præfectura; quibus præcipuè intentus, recreandi animi gratia, rerum Eccleſiaſticarum ſtudiis ab ineunte ætate deditus, nonnihil quod ſupererat temporis, illis concedebat. Vnde primùm quidem à D. Hieronymo *Clarus apud ſæculum* nuncupatur, ac deinde *Chriſti Fidei deditus*; quinimò & ipſe ad Oroſium ſcribit, vt ea ſtudia conſummaret, in quibus bonam vitæ ſuæ partem tranſegerat, domum rediiſſe, tædio munium publicorum affectum, ibique omnimodam Hiſtoriam perfeciſſe, vſque ad annum Chriſti 430. & eam Hieronymo dicaſſe. Cùm ergo ante prædictum annum 393. ſeu 14. Theodoſij Principis, Chronicon ſuum in iuuentute cœpiſſet, vt Hieronymo dicaret, facile potuit eo ipſo anno illius à Hieronymo memoriam fieri, ſaltem ex relatione. Neque verò quis exiſtimet non multo indiguiſſe tempore ad eiuſmodi opuſculum perficiendum, quod exiguum volumine ſit; res enim in eo contentæ multam, longámque ætatem in authore pro ſui verificatione poſcebant, & Ruſticorum eſt, res magnitudine duntaxat æſtimare, & non potiùs valore, & virtute. Tute lector quanti habendus libellus ſit ex lectione cognoſces.

Emanuel Sa.

Vnum duntaxat Dextrum fuiſſe, non duos.

Illud tandem quod de multiplicatione Dextrorum aſſeritur, gratis omnino dictum eſt, & ſine fundamento, cùm nec in nomine, nec in tempore, nec in re alia diſcordia ſit: quod enim Hieronymus Dextrum alloquens Ciceronem vocarit ſuum, non ad patriam, ſed ad profeſſionem eloquentiæ, in qua Dexter excellebat, & quem præ cæteris, vt ex opere apparet, imitabatur, reſpectum habet: quod ſatis innuitur, cùm ſubiungit, *Cicero tuus, qui in arce Romanæ ſtetit eloquentiæ*. Quod verò cùm de authore Chronici egit non vocauerit eum Præfectum Prætorio, non ſufficit, vt aſſeramus alium ab ipſo Præfectum fuiſſe; nam etiam cùm ei dicauit opuſculũ de Script. Eccleſ. non appoſuit officij titulum, ſed ſimpliciter dixit, *Hieronymus Dextro. Hortaris Dexter, vt Tranquillum ſequens*. id à nonnullis feciſſe creditur, dum dixit, quòd erat *Clarus apud ſæculum*: vt ego exiſtimo, quia nondum eo fuerat officio cohoneſtatus à Principe, ſed in aliis militiæ officiis exercebatur. Poſt decennium autem cùm ſecundam aduerſus Ruffinum Apologiam compoſuit, titulum nominis adiecit, inquiens: *Ante annos fermè decem, cùm Dexter amicus meus, qui Præfecturam adminiſtrauit Prætorij, me rogaſſet, vt authorum noſtræ religionis indicem texerem*; videlicet quia iam eo officio functus fuerat: queadmodum etiam à Sophronio titulus nomini adiunctus eſt, cùm librũ de Script.

in

[illegible] poſt [illegible] pellueri [illegible]

[illegible] quod [illegible] Hieronymo [illegible] Dauli, cuius [illegible] debet, unde [illegible] Chroni- [illegible] ſi eò [illegible] ſua [illegible] tur [illegible] quod [illegible] vno, [illegible] e- [illegible] ntoribus [illegible] [illegible] [illegible]. *Secundo loco obiecta.* II.

[illegible] eſſe [illegible] præterea [illegible] author, [illegible] [illegible] & quotquot [illegible] [illegible] eſt [illegible] en [illegible] [illegible] vero [illegible]? [illegible] Cæſar [illegible] Scriptor [illegible] Eccleſiaſticæ Chronici author, de Græcis [illegible] multa, de Latinis pauca [illegible] vt Hieronymus [illegible] [illegible] ate donauit, [illegible] hæc in prologo ſcri- [illegible] *Inter* [illegible] *toris* [illegible] *ita &* [illegible] *buntur* [illegible] *n* [illegible] *apud* [illegible] [illegible] Hieronymus a [illegible] vſ- que ad [illegible] Valentis VI. & Valentiniani [illegible] pene [illegible] velut [illegible] Romanus ſcripſit. Hieronymum [illegible] [illegible] Cornelij P [illegible] A [illegible], & Victor Tunnenſis, qui [illegible] A[illegible] aut Aquitaniæ [illegible] nati, aut [illegible] [illegible] [illegible] contra Idatius Lemicen- [illegible] D. Hieronymi [illegible] [illegible] Hiſpanien[illegible] ſcripſit, quod [illegible] S. [illegible] lib. [illegible] VIII [illegible] cap. 12. [illegible] *Leoni VIII.* [illegible] *loquitur* [illegible] Quid de [illegible] Gennadium [illegible] Proſperum & [illegible], & [illegible] it, ad [illegible] Laurentium, L[illegible] & R[illegible] [illegible] ſtringit? Sed & Marcellinus Comes [illegible] Hieronymi conti-

Satisfit ſecũdo loco obiecto.

Cur de Hiſpanis plura dixerit.

Horum alterum fuit extractum illud à Segorbienſi Epiſcopo exſcriptum: in quo vehementer quibuſdam diſplicebat, quod S. Pacianum Dextri parentem ſucceſſiſſe diceret S. Seuero Epiſcopo Barcinonenſi, & Martyri, qui tamen anno Domini 285. initio perſecutionis Diocletiani coronatus eſt: Pacianus verò floruit poſt centum annos, ſcilicet anno 384. quod ſi verum eſſet, aiunt, iſte nouus Dexter ipſummet genitorem ſuum non agnoſceret. Sed manifeſta æquiuocatione laborant S. Seueri; eius etenim nominis duo fuêre Barcinonenſes Epiſcopi, ambo Martyres, ſed ille à Gentilibus, ſub Diocletiano anno Domini 285. hic verò ab Arrianis paſſus fuit anno 352. & vtriuſque meminit ipſe Dexter: cuius pater hunc poſteriorem ſecutus eſt in Sede, & forſan non immediatè. Multis nihilominus inconuenientibus ſubiacebat truncata illa Codicis Dextri tranſumptio, quæ in excuſione integri Chronici ceſſauerunt.

Ad tertium obiectorum caput reducuntur ea quæ hiſtoriam ipſam concernunt, multa ſiquidem (aiunt) à veritate aliena in ea ſunt, non pauca incredibilia, & vltra omnem humanam fidem. Quibus ego illud in primis reſpondere poſſem, quod detractoribus Euſebiani Chronici Hieronymus, *Dictorum fidem ſuo authori aſſignent*, & præterea non eſſe authorem hunc, & opus in Catalogo Canonicarum Scripturarum receptum, & idcirco mirum non eſſe ſi aliquando à veritate deficiat; nec modernum; vt ea ſola ſcriberet, quæ modò inter vulgatos authores recepta ſunt: quin potiùs ex eo antiquitas authoris manifeſtè conuincitur, quòd quædam aliter quàm nunc credantur ſcribat. Ex eo igitur quòd in nonnullis fortè deficiat, non rectè infertur, alium à Dextro Chronici huius authorem fuiſſe, ſed duntaxat, non eſſe librum Canonicum, vt dixi. Verè tamen nihil incredibile, nihil improbabile author aſſerit, quantumcumque quidã vociferantes reluctentur: multa enim obiiciunt, ſiue de epiſtolis Iacobi, & Pauli ad Hebræos, quæ ad Hiſpanos duntaxat in hoc Codice ſcriptæ dicuntur, & illa à Iacobo Zebedæi, præter communem Doctorum exiſtimationem: ſiue de Centurionibus Euangelicis, qui in Hiſpania nati referuntur: ſiue de prædicatione & diſcipulis eiuſdem S. Iacobi: ſiue de Iudæis Hiſpanis minimè in Chriſti mortem aſſenſum præbentibus: ſiue denique de aliis ſexcentis rebus, quæ aut falſæ, aut incredibiles reputantur: eis verò ad plenum ſpeciatim ſatisfacere ad Commentarios noſtros pertinet, vbi vniuſcuiuſque aſſerti fundamenta diffuſè ſatis explicantur, & quæ in contrarium faciunt, retunduntur.

Tertium obiectorum caput.

Retunditur.

Inſtant nihilominus aduerſarij, quædam in his Chronicis reperiri Dextro recentiora, vt quod de feſto immaculatæ Conceptionis mentionem faciat ad annum Domini 308. cùm tamen lippis & tonſoribus conſtet, ante annum 1100. nuſquam gentium eiuſmodi feſtiuitatem celebratam fuiſſe: & quod inibi de Ordine Auguſtiniano memoria fiat, cùm tamen vſque ad dictum ferè ſæculum nec nomen Ordinis, nedum Auguſtiniani in vſu fuerit. Addunt tandem inuentoris moderni ingenium in eo non parum elucere, quod cùm multorum Martyrum nomina his Chronicis ingeſſerit, de induſtria illos duntaxat admiſit qui in veteribus Eccleſiæ tabulis ſine nomine vrbis aut prouinciæ referuntur: eóſque certis Hiſpaniæ vrbibus accommodauit: & nonnullos quoque qui Carthagine coronas acceperunt, ex Africana ad Hiſpanam traduxit.

Quid ſi Dextro aliqua recentiora in Chronico reperiantur?

ō Neutrum

Scrupulo ſatisfit.

Neutrum,tamen argumentum conuincit intentum; quod enim nonnulla in his reperiantur fortaſſe recentiora,quàm Dexter ſit, non ilicò totùm opus apocryphum eſſe conuincitur;cùm enim per multas diuerſorum ſæculorum manus tractum ſit, fieri non poteſt, quin ab aliquo ad marginem additum ei fuerit, maioris explicationis gratia; quod poſtmodum in textum ipſum ab aliis inductum nonnihil confuſionis pariat: quamquam id quoque à multis retrò annis additum eſſe ab Euthrando, vel Iuliano, vt minimum, aliquóue perdocto Fuldenſi Monacho,inde ſuadetur, quod P. Tortalba, & P. Higuera teſtati ſunt, autographum ea omnia, vt iacent, habere; qui eo præſertim audiendi ſunt in hoc, quòd nihil horum quæ addita ſuſpicantur, Ordini ſuo proficuum conſpiciatur: non enim ipſi Auguſtini aut Benedicti diſciplinis ſubditi ſunt, ſed de re ipſa ſuis locis fuſiùs agendum nobis eſt. Quod verò de feſto immaculatæ Conceptionis aſſeritur,longè alium habet ſenſum, quàm vulgò putatur, nimirum S. Iacobum Apoſtolum in Hiſpaniis feſtum Incarnationis Dominicæ inſtituiſſe,quæ & Conceptionis Deiparæ meritò nuncupatur,qua videlicet Deum & hominem Chriſtum caſtis concepit viſceribus: non verò qua Virgo ipſa concepta fuit. Mouemur autem ad id aſſerendum, tum ex eo, quod etſi myſterium ipſum præſeruationis D. Virginis ab originali contagio,ab ipſis SS. Apoſtolis,Doctoribúſque veteribus forſan agnitum ſit,vt ſpeciali opere *de Patribus vindicatis* probauimus,attamen nuſquam de eo feſtum factum fuit vſque ad tempora S. Anſelmi: hic verò non tam de myſterio Conceptionis,quàm de feſto agitur. Tum deinde quoniam Conceptionis nomen vſque ad Scoti Dunenſis tempora ſolam carnalem generantium copulam, & quæ in ea geruntur ſignificauit (id quòd prædicto in opere manifeſtè probatum à nobis eſt:) nemo autem antiquorum eiuſmodi conceptionem Virginis quæ ex parentum commixtione fuit, vocauit immaculatam, ſed ipſam Virginem in eius animatione. Tum denique quoniam feſtum Apoſtolicum, quale eſt illud, de quo eo loci Dextro ſermo eſt, non fuit de Conceptione paſſiua ipſius, ſed de actiua. Multa alia ſuper eadem re dicemus in Commentariis ad eum locum, quæ tu conſulas, ad annum Domini 308. Comment. 1.

Gratis etiam omnino aſſeritur, de induſtria in his Chronicis intermixtos fuiſſe quotquot ex Sanctis Martyribus abſque ciuitatis patriæ nomine in Martyrologio Rom. reperiuntur; quandoquidem multò plures in eiſdem tabulis extant, de quibus in hoc opere nulla fit mentio, vt facilè quiuis deprehendet, ſi legat Catalogum Sanctorum qui ſupponitur indici Topographicò Rom. Martyrologij,ſub titulo, *Nomina Sanctorum,quorum locus à Martyrologio non indicatur:* & eos conferat cum Sanctis qui in his Chronicis continentur. Et quis credat, aliquem de appropriandis ſuæ patriæ Sanctis nullius (vt ita dicam) diœceſis,tam anxium & ſolicitum fuiſſe; quem tamen conſtat in enumerandis vulgatis defeciſſe? Profectò,ſi quis hoc æuo Chronicon ſupponere Dextro quiuiſſet,priùs in vnum quæſitos Hiſpaniæ euulgatos Sanctos Martyres in his inſeruiſſet,quàm alienos & ignotos perquireret:quod tamen conſtat factum non eſſe. Sed verò (quod in hac re præcipuum eſt) multi illorum quorum hic fit mentio, ante annum Domini 1584. quo Gregorij XIII. iuſſu Romanum Martyrologium recognitum & auctum eſt, non fuerant in eius tabulis;eos tamen Correctores è Græcorum Menologio mutuarunt,vbi etiam

etiam abſque vrbis propriæ nomine reperiuntur. Inde tamen non leue argumentum deſumitur in fauorem præſentis operis. Etenim ſi Sancti illi qui de Græco Menologio in Latinum Martyrologium tranſlati ſunt, Græci fuiſſent, & in Orientis vrbibus coronati, haud dubium quin nomina ciuitatis vniuſcuiuſque à Græcis deſignarentur; quod tamen cùm non fiat, credendum eſt ad eorum notitiam ea non perueniſſe, & eos Martyres in remotiſſimis (reſpectu Græcorum) regionibus coronas ſuſcepiſſe. Quæ autem à Græcis remotiores, quæſo, quàm Hiſpaniæ vrbes? Probabilius multo eſt, Græcos ipſos è conuerſo non aliunde in horum Martyrum notitiam deueniſſe, quàm ex Dextri Chronicis: ab eiſque illorum nomina mutuaſſe, & in ſuis Tabulis Eccleſiaſticis repoſuiſſe; vrbium verò in quibus à Dextro paſſi referuntur, nomina neglexiſſe, ſiue quod barbara ſibi videbantur, quales certè priſcis temporibus erant Hiſpanicarum ciuitatum nomenclaturæ; ſiue quod parum ipſis proficiebat illarum vrbium ſcire aut neſcire nomina; quas, vtpote remotiſſimas ex ſolo nomine cognoſcere poterant. Videmus autem in Martyribus ſuis diligentiſſimè obſeruaſſe, vt nomina regionum & vrbium quas paſſionibus ſuis nobilitarunt, in Menologio notarentur.

Sed quamobrem (requires) ſi in Occidente paſſi fuère, ipſorum nomina, & vrbium ſanguine ſuo rubricatarum, in Latinis Martyrologiis non reperiebantur antequam à Græcorum Tabulis quæſiti & accepti fuerint? In promptu eſt cauſam aſſignare, nimirum Dextri latebras, cuius opus non ſatis in vulgus datum erat, quando Bedæ, Vſuardi, & reliquorum Martyrologia, quibus nunc fruimur, edebantur: vnde nihil ab eo ipſo mutuare valuerunt. Quod verò nemo Neotericorum à Græcis vel vulgatis Latinis Martyrologiis Sanctos de quibus in his Chronicis mentio habetur, acceperit, ex eo ſatis conuincitur, quod in his nonnullos Martyrum reperiri conſpicimus, quibus longè aliæ vrbes deſignantur, quàm in illis. Verbi gratia, Sanctus Aza cum ſociis martyrio coronatus dicitur à Græcis, & Latinis in Iſauria Aſiæ prouincia, à Dextro autem in Gallæcia: rurſus S. Antonina cum Alexandro milite paſſi referuntur à Græcis & Rom. Martyrologio Conſtantinopoli, à Dextro verò Olcàdibus in Carpetania; Sancti quoque Quiricus & Iulita coronati ab aliis leguntur Tarſi in Cilicia, à Dextro tamen Hippone in Carpetania: vt interim de aliis taceam, quorum vrbes à Græcis quidem ſilentio inuolutas, ex actis tamen & vetuſtiſſimis monumentis non alias quàm aſſignatas à Dextro multoties in his Commentariis comprobamus. Quis autem tam excors eſſet, vt vrbes Martyrum notiſſimas recenter mutaret? Sed redeo Carthaginem. Certè Carthago Hiſpanica non tam ignobilis fuit, vt Romanorum, & Gothorum temporibus toti Prouinciæ Carthaginenſi nomen non dederit: & in antiquiſſimis Conciliis, præſertim Toletanis, & Braccarenſibus, frequens de Carthaginenſi Prouincia mentio fit, quæ olim Toletanam quoque & Carpetanam ſub ſe complectebatur. Quo vno dato, veriſimile eſt aliquot eorum Martyrum qui in Eccleſiaſticis Tabulis Carthagine coronati leguntur, in Hiſpanienſi martyrio affectos fuiſſe, & non omnes in Africana. Qui enim fieri potuit, vt cùm tota Hiſpania innumeri Chriſtianorum agonizarint, ita vt omnes eius vrbes & oppida ſanguine ſacrauerint ſuo, ſola Carthago omnium penè nobiliſſima nullo Martyre gloriari poſſit? Reuolue diligenter Romani Martyrologij ſeriem vniuerſam, & inter Martyres innumeros

Carthagine paſſos, nullum reperies de quo ſpecificatim dicatur quod in Hiſpania paſſus ſit. Et tamen, vt de reliquis perſecutionum in Hiſpania miniſtris interim ſileam, compertum eſt, Galbam Carthagine Hiſpanica acclamatum fuiſſe ad Imperium contra Neronem, cùm priùs ſeueriſſimè in Chriſtianos animaduertiſſet, adeò vt in columna Neroni erecta aſſereret, id factum *ob prouinciam latronibus, & ijs qui nouam generi humano ſuperſtitionem inculcabant, purgatam.* Multos proinde eorum qui Carthagine referuntur occiſi, in Hiſpania coronatos credere oportet; vti in Dextro nunc videbimus. Ex his verò quæ fusè admodum à nobis tractata ſunt, illud tandem inferri oportet, Codicem hunc quẽ interpretandum ſuſcipimus, germanum Dextri Barcinonenſis fœtum eſſe, & nihil eorum quæ in ipſum iactata ſunt quidquam momenti habere. Quare ne quæſo, Lector candide, vel leuiter hæſites in eius lectione, ſed eam inoffenſo pede percurre.

§. *III. Quanto ſtudio elaborandum fuit Elucidatori, vt his quæ Dexter aſſeruit, afferret lucem?*

CVm primùm L. Dextri Chronicon omnimodæ Hiſtoriæ ad manus peruenit meas (candide Lector) inæſtimabilium diuitiarum theſaurum in eo latere animaduertens, in eam erectus ſpem fui, vt ſi vires omnes, ac ſtudia in ipſum effodiendo applicarem, non omnino à laboris mercede fruſtratus abſcederem. Agebam eo temporis Matriti, Regis Catholici Curiæ & patriæ meæ, vbi mihi magnorum virorum, eruditione inſignium, multarúmque Bibliothecarum copia haud difficilè facta fuit, cum quibus, & à quibus conatuum meorum pondus leuigari poſſe confiderem. Sed cùm in limine operis adhuc verſarer, quæ non difficultates, quæ non chimæræ ſuperandæ ſeſe mihi obtulere? neceſſum fuit, aut defeſſum ſuccumbere, aut pro virili eas ſuperaturum dimicare. Vis ſcire quot, & quæ? Varietas rerum in his Chronicis contentarum ingentiſſima, ad quas enodandas oportebat omnem antiquitatis hiſtoriam, ſiue humanam, ſiue Diuinam euoluere, & de authoribus ipſarum, rebúſque ipſis (inter ſe primùm collatis) iudicium ferre; quis in quibúſve, præ cæteris potiùs audiendus, quæ veriſimiliora, quæ abnuenda. In his verò conſulendi erant Liuius, Suetonius, vterque Plinius, Plutarchus, Dio, Tacitus, Philoſtratus, Capitolinus, Lampridius, Eutropius, Trebellius, Vopiſcus, Martialis, vterque Seneca, Silius, Lucanus, Iuuenalis, & alij humanæ hiſtoriæ profeſſores, quos longum eſſet recenſere: quo tandem vitas, acta, ſucceſſiones, & chronographias Romanorum Principum, & Barbararũ gentium cum ipſis pugnantium ad Dextri ſcripta conferremus. Præter hæc è veteri Teſtamento multa ex profeſſo tractanda erant; ſiue de libris Regum & Paralipomenon, ſiue de prædictionibus Prophetarum: Teſtamentum autem nouum, pro eius Chronologia elucidanda, totum euoluendum; Euangelia, Acta Apoſtolica, Apoſtolorúmve epiſtolæ & ſcripta; nihil etenim non tactum à Dextro fuit. Sed & omnes (præſertim antiquiores) Patres audire oportebat, ſiue pro ſenſu vero ſacrarum ſententiarum hauriendo, ſiue pro his quæ ad hiſtoriam Eccleſiaſticam ſpectant, Clementem dico Romanum, Ignatium, Dionyſium, Irenæum, Clementem alterum Alexandrinum, Euſebium, Origenem, Tertullianum, Cyprianum, Baſilium, Gregorium Nazianzenum & Nyſſenum, Chryſoſtomum,

Quæ difficultates ſuperandæ occurrerant?

Qui prophani Scriptores legendi?

E ſacra pagina quæ?

Qui Patres?

ſtomum,Epiphanium,Pacianum,Iuuencum,Ambroſium, Paulinum, Hieronymum, Auguſtinum,& cæteros, quorum ſcripta extant. Quid de Conciliis dicam, quæ omnia pro annorum ſupputatione, & pro veritate enucleanda gnauiter legere neceſſitas operis aſſumpti cogebat? Quid de Sanctorum Martyrum actis, quorum non omnia neceſſaria in Lippomanis, Suriis, Mombritiis, Lipelois, Velſeris, Haræis, Sanctotis, Villegis, Trugillis, & huiuſmodi repetiri videbam? Non omnia adhuc nomina ſuppeditabant Martyrologia, in primis Romanum (ſiue antiquum à Roſuueido editum, ſiue modernum à Card. Baronio illuſtratum) deinde Bedæ, Nothcheri, Rabbani, Vſuardi, Adonis, Molani, Galeſini, Mautolici & ſimilium. Græcorum Menologia à Card. Sirleto contracta erant; ad ipſos Græcos fontes recurrere: parum hoc, ad vetuſtiſſima quæque manuſcripta Sanctorum Martyrum acta; ad Breuiaria quoque antiqua diuerſarum Eccleſiarum, neceſſarium erat. Rurſus pro Chronologia annorum vnicuique ſententiæ ad marginem aſſignatorum, multum erat mihi laboris aſſumendum; eo vel maximè, quod non ſemel ab aliorum ſupputatione diſſidere videretur.

[*Quæ Concilia?*] [*Acta Sanctorum?*]

Quòd ſi hæc forſan monſtra ſuperari poſſent, quatuor antecedebant de nouo, quæ Athlantæos humeros ad onus tantum ſupportandum exigebant. I. Nouitas multarum ſententiarum, quæ penitùs auditus noſtros effugerant, verbi cauſa, quod Centuriones Euangelici fuiſſent Hiſpani; quod epiſtola Pauli ad Hebræos, ad Hiſpanos è Iudaiſmo conuerſos ſcripta fuiſſet, quod Ophirina regio eſſet in Hiſpania, & multa id genus, quæ facilè in contextu cuiuis occurrent. II. Vrbium Hiſpanicarum Geographia, quæ ſecundùm nomenclaturas antiquas, non ſolùm eas cognitas, ſed etiam ad noua collatas vocabula ſine diſcrepantia requirit. Nulla autem Orbis vniuerſi regio toties mutauit vrbium ſuarum nomina quoties Hiſpania; cùm nulla toties Barbarorum incurſiones, ac dominia perpeſſa fuerit: nam primùm (quod ſciamus) ſubacta fuit à Phœnicibus, deinde à Pœnis, rurſus à Romanis, ſubinde à Gothis, demum à Mauris, quorum quilibet ſui idiomatis vrbibus nomina imponebant. III. Nec minoris erat ponderis exſcriptorum errata ſuperare, quibus tertio quoque verſu ſcatebat Codex; quorum nonnulla ſententiam ipſam interrumpebant, nonnunquam & corrumpebant. Clauſularum tranſmutationes, duplicationes, decurtationes, quis enumeret? in quibus mihi modò quod olim D. Hieronymo Chronicon Euſebij, eo temporis multò recentius, quàm nunc ſit Dextri euoluenti, vt Latinitate donaret, accidiſſe comperio; ita vt cum eo poſſim dicere; *Ad communem difficultatem, quam in omni interpretatione* (dicam ego expoſitione) *cauſati ſumus, hoc nobis proprium accedit; quod hiſtoria multiplex eſt, habens barbara nomina, res incognitas, numeros inexplicabiles, virgulas rebus pariter, ac numeris intertextas; vt penè difficilius ſit legendi ordinem diſcere, quàm ad lectionis notitiam peruenire.* IV. Accedebant denique diuerſorum hominum de germanitate huius operis variè ſentientium aduerſa iudicia, cùm non omnes germanum fœtum crederent Dextri, ſed ſuppoſitum; ſiue in gratiam immaculatæ conceptionis Deiparæ, quòd aliquando nonnihil de ea dicere credatur; ſiue pro eleuanda Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, antiquitate compoſitum, quod nonnunquam Monachorum Auguſtini meminerit; ſimiléque de continuatione M. Maximi fertur iudicium, quod nimirum multa de eiſdem Eremitis, & de Benedictinis Monachis in ea legamus. Ita ſanè apud

[*Aliæ difficultates.*] [*Res hactenus inaudita.*] [*Geographia veteris exacta cognitio.*] [*Correctio deprauati Codicis.*] [*Varia de germanitate operis ſententia.*]

 mortales

mortales vſu receptum, vt quiſque illorum authoritatem eleuet, & exaggeret, qui rebus ſuis prodeſſe, eorum verò flocci pendat, qui officere quoquomodo queant. Dextri Chronicon hi ſoli paruipendunt, qui ſuis opinionibus nocere exiſtimant, multi è conuerſo eo duntaxat magnifaciunt, quod nonnſhil pro ſuis facere videatur; neutri pro veritate Chronici certantes, ſed trahit ſua quemque voluntas. Semel verò ipſius ſententias abominantes, multas cogitauerunt contradictiones, quæ ſibi non minùs in authorem, quàm in opus irruere videntur, & ipſorum authoritatem eneruare.

Quis, rogo, tot pertæſus difficultates, non hæreret, non diffideret, non deſiſteret? me verò non ſolùm non pedem retrahere, aut deſperare; ſed neque hærere quidem hæc monſtra fecerunt; addiderunt potiùs currenti calcaria; & ad eorum conſpectum maiores vires animúmque pro labore tanto fortiorem indui, otium omne reſpui, quouſque tandem Dextri Chronicon elucidarem; ratus non in Hiſpaniæ duntaxat, ſed & vniuerſæ Chriſti Eccleſiæ non contemnendam gloriam cedere; cùm multa in Eccleſiaſtica hiſtoria controuerſa, Dextri teſtimonio fulciantur, & non pauca à cæteris prætermiſſa ſupplementum per eum accipiant. Atque ea de cauſa quidquid in Hiſpánia, Italiáve aut Gallia ad rem meam facere crederem, conquiſiui, ſiue quæ ad humaniores literas apud prophanos, ſiue quæ ad ſolidiores & diuinas apud Sanctos Patres & Eccleſiaſticos Doctores, Concilia, Martyrologia, Sanctoralia, facere exiſtimarim: non labori, non quieti, non ſumptui parcens; id præ oculis ſemper habens, fontes ipſos, ſi darentur, adire, & vetuſtiores interrogare codices, & neque odio, neque amore moueri, quò faciliùs veritatem aſſequi poſſem. In Hiſpania Regiam Excurialis Bibliothecam adiui, Toletanam deinde Sanctæ Primatis Eccleſiæ; cœnobiorum verò diuerſorum mei Ordinis multas; Nucalenſem præcipuè, Toletanam, Spineam, Hortenſem, Salmantinam, Complutenſem, & alias, quæ Sanctorum Hiſpanorum acta in variis manuſcriptis miniſtrarunt. Matriti Breuiariorum antiquorum, quæ olim in diuerſis Eccleſiis erant in vſu, pro ſua in me beneuolentia copiam fecit illuſtris admod. Magiſter Egidius Gundiſalui Dáuila Regius Caſtellæ Hiſtoriographus, præſertim Salmantini, Conchenſis, Palentini, Aſturicenſis, & Tolerani ſecundùm Romanam conſuetudinem à Silicæo Cardinale excuſi (nam vetuſtius ſecundùm ordinẽ S. Iſidori, *Mozarabe* vulgò nuncupatum, cùm Toleti, tum Romæ nactus ſum.) Hæc profectò multam mihi pro opere inſtruendo, & ornando ſupellectilem ſuppeditarunt. Ad Vrbem cùm acceſſi, Bibliothecam Vaticanam non ſemel adiui, Collegij Romani ſæpiſſimè, Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi Domini mei Cardinalis de Trejo, quæ pro eximia, omnigenáque eruditione tanti Principis locupletiſſima eſt, multam lucẽ attulit. Aniciana Gregoriani Collegij, pro Monachis vniuerſi Ordinis S. Patris Benedicti, recens erecti, à R. P. & amico chariſſimo D. Conſtantino Caietano ſuis abundè laudato ſcriptis ſatis adiuuit: profuítque nonnunquam inuiſere Vallicellenſem, Card. Baronij ſtudiis illuſtratã. Et vt alias breuitati conſulens, omittam, magnopere contulit S. Petri in Monteaureo Bibliotheca, in qua velut in domo propria, benignitate authoris ipſius, quotidie ferè labori meo incumbebam, conſilio, & iudicio adiutus R. adm. Patris Lucæ Vvaddingi, Sacræ Theologiæ Prælectoris, ac totius Seraphici Ordinis Archichronographi, cuius Bibliotheca ipſa eſt, & multa variáque opera, quæ

Elucidatoris ſcopus.

Labores.

partim

partim edita, partim quantocyùs edenda præ manibus habet, ingentem illi parturiunt gloriam & honorem. Et hæc omnia pro varietate, antiquitate, & nouitate hiſtoriæ Dextri elucidanda, & pro Chronologia æquanda, euoluere non dubitaui.

Geographia Hiſpania vnde petita?

Geographia Hiſpanica petenda fuit ab Ambroſio Moralio, Floriano de Ocampo, Reſendio, Nonio, Queuedo, Mariana, Zurita, Goës, Blanca, Beutheſto & aliis eius argumenti authoribus; multóque exactiùs à Ptolomæo, Antonino, Pomponio, Plinio, Strabone, Appiano Alexandrino, Solino, & eis æqualibus; nec omittendi fuêre Ortelius, Mercator, Villauoua, Moletius, Millius, Nebriſſenſis, Taraffa, Cluſius, & diuerſorum regnorum variæ hiſtoriæ, vti in hiſce Commentariis experimento facilè comprobabitur. Sanè rebus patriæ ſuæ tantam author noſter lucem affert, ſingulorum Martyrum vrbes proprio notans nomine: Doctorum, & Epiſcoporum, qui priſcis illis temporibus tota Hiſpania floruêre illuſtres ingerens memorias, à quibus denique Catholica fides initia, progreſſus & augmēta ceperit, quæ vrbes præcipuorum Martyrū ſanguine rubricatæ fuerunt, quæve Conciliis magnorum Patrū cohoneſtatæ; qui errores, & abuſus in iis damnati, & eliminati: vt iure optimo Hiſpani omnes tanto authori plaudentes aſſurgere, &(Deo Opt. Max. gratiarum primùm actionibus decantatis pro Chronici iſtiuſmodi inuentione) in eius occurſum illud Ciceronis ſibi aſſumere queant, lib. 1. Acad. quæſt. de M. Varrone; *Nos in noſtris vrbibus peregrinantes, errantéſque tanquam hoſpites, tui libri quaſi domum reduxerunt; vt poſſemus aliquando, qui, & vbi eſſemus agnoſcere. Tu ætatem patriæ, tu deſcriptiones temporum; tu ſacrorum iura, tu Sacerdotum; tu domeſticam, tu bellicam diſciplinam; tu ſedem regionum, tu locorum; tu omnium diuinarum, humanarúmque rerum nomina, officia, cauſas aperuiſti.* Ita prorſus nobis Dextri beneficio accidiſſe compertum eſt, vrbes enim & oppida Hiſpaniæ quaſi hoſpites & peregrini incolebamus, quid olim inſigne in eis acciderit ignorantes, quos præceſſores inibi inſignes, quos Martyres, quos Antiſtites, quos Doctores priſcis temporibus eæ vrbes pepererint nos latebat; nunc verò tutelares magnos, patronos eximios, conciues nobiles, dulces fratres, Dextro duce, deinceps agnoſcemus, venerabimur, ſolennizabimus, & ipſis patrocinantibus ingentes miſericordiarum Dei theſauros reſerare dabitur nobis, multo quàm antea locupletiùs.

Quantam patriæ lucem attulit Author?

In lectionis verò textus Dextri emendatione non minùs elaborandum nobis fuit, eo præſertim, quod Codex ipſe originalis mendis quamplurimis ſcatebat, & amanuenſes qui inde ſuos extraxerant, ſeruatis illis, admiſerant noua, vnde difficilè potuit priſtinæ puritati reſtitui; multa tamen quæ poſtmodum admixta ſunt, aliis copiis collatis reſecui; & alia quæ ex lectione ipſa euidenti correctione indigere iudicata ſunt, & errorem non authoris, ſed exſcriptoris manifeſtè arguebant, emendaui. Exempli cauſa; anno Domini 300. erat bis ſcripta totidem verbis ſententia illa; *Mellaria vrbe Hiſpaniæ in Bætica, S. Firmus Martyr*, &c. vſque ad ſex verſus. quare ſemel duntaxat ſcribi debuit. Inſuper anno Domini 86. erat intermixta memoria S. Narciſſi Bracarenſis Epiſcopi, Gerundæ occiſi, qui tamen ipſo Dextro teſte poſt 200. ferè annos necatus fuit; & de eius martyrio ſcribit ad ann. 277. vnde memoria illa prior expungi debuit. Anno 110. agebatur de Porphyrio Philoſopho, & Scriptoribus eum impugnantibus, cùm tamen id anni 310. proprium eſſet,

& ipſi

& ipſi neceſſariò reſtituendum. Nomina propria vrbium & perſonarũ,ſi quæ alicubi corrupta erant, ex aliis eiuſdem authoris teſtimoniis, & ex lectione antiquorum qui de iis tractant, corrigi debuêre:alia verò ex antecedentibus & conſequentibus facile fuit emendare ; & nihilominus adhuc ſuo nitori Dexter reſtitui non valuit, eo præcipuè quod nobis conſtet nonnulla in eo qui extat, deſiderari, quæ manifeſto argumento liquet à Dextro omitti nequiuiſſe. Quis etenim ſibi perſuadeat, S. Vincentij Leuitæ Cæſarauguſtani illuſtriſſimum toto orbe martyrium à Dextro ſilentio inuolutum? Quis Sanctæ Virginis,ac Martyris Eulaliæ Barcinonenſis,patriæ ipſius Dextri Protectricis memoriam ab his ſcriptis eliminatam?Quis Marcellum Legionenſem Centurionem,& 12. eius filios tota Hiſpania notiſſimos, non habuiſſe in his Chronicis locum ſuſpicetur? præſertim cùm apud Clem. Prudentium legerit ipſe hymnum in laudem SS. Emitherij, & Chelidonij Martyrum Calagurritanorum,filiorum eiuſdem S. Marcelli:vt interim de aliis nonnullis taceam, vt Zoilo cum ſociis 19. Gerontio Italicæ Epiſcopo, Euaſio Caſſalenſi, Hermogene, & Donato, Lupo & Aurelia, Cyriaco & Paula, Sandalio Cordubenſi, & Dalmatio Gerundenſi, quorum nonnulli forſan ad eius notitiam non peruenêre. Et quid vltrà progredimur? Certè laborem in his Chronicis illuſtrandis à nobis præſtitum, & eorumdem incredibilem vtilitatem, lectione ſola lectores mei poterunt deprehendere. Legant quæſo, & magno Eccleſiæ Dei bono,Dextrum in vulgus exire cognoſcant.

FLAVII

FLAVII LVCII DEXTRI BARCINONENSIS, V. C.

ORIENTALIS IMPERII PRÆFECTI PRÆTORIO, ET DIVO HIERONYMO AMICISSIMI,

CHRONICON OMNIMODÆ HISTORIÆ:

Primùm quidem eidem Hieronymo dicatum: ſed eo ad ſuperos tranſlato, multis locis locupletatum, Paulo Oroſio Tarraconenſi iterum nuncupatum:

VNA CVM COMMENTARIIS FR. FRANCISCI BIVARII, quibus vniuerſa Eccleſiaſtica hiſtoria, à Chriſto nato, per annos 430. ad amuſſim expenditur.

EPISTOLA DEXTRI NVNCVPATORIA.

Sancto Domino Paulo Oroſio Presbytero Tarraconenſi, Fl. L. Dexter Salutem.

POSTQVAM ex Oriente, vbi ſicut noſti, Præfectus Prætorio fui, domum redij, cæpit me vehementer tædere munium publicorum: totúmque me conuerti ad ea ſtudia, in quibus bonam meæ vitæ partem tranſegi; ſi non cum laude, citra pudorem tamen. Porrò omnimodam hiſtoriam, quam ab Orbe condito ad hæc noſtra tempora, id eſt ad an. Chriſti CCCC. XXX. *& Conſulatum* XIII. *Theodoſij Iunioris, & Sancto Preſbytero Hieronymo, non ita locupletatam dicaueram; quia ad eius defuncti manus peruenire non potuit, multis locis auctam, locupletatámque tibi homini Hiſpano, Laletano, & Hiſtoriarum ſcriptori ornato, & mei amantiſſimo nuncupo. VALE.*

COMMENTARIVS.

Chronicon omnimodæ Hiſtoriæ Flauij Lucij Dextri, &c.] Breuis operis breuis danda fuit nuncupatio. Exiguum valde, ſi quantitas ſpectetur, offert nobis Author theſaurum, magnum tamen & pretioſum pro qualitate, quod dum quis perceperit, ingentes & inæſtimabiles gazas prorsùs dicet: Nec enim precio res diſcernuntur, quòd magnæ

 vel

vel paruæ ſint, ſed virtute, & bonitate. Quantâ autem Chronicon iſtud polleat, his commentariis explanare operæpretium duxi; quos ad tantam molem aſcendere neceſſarium fuit, vt quod latebat virtutis, vtcumque in lucem darem. Verumenimuerò nec profuſum fuiſſe me credo, nec omnia ad vnguem aſſequutum: ſat erit occaſionem dare ſapienti, vt & Authori lucem afferat, & à me omiſſa ſuppleat, & parum (fortaſſe) fœliciter dicta corrigat. Id Dextro honorificum, mihi vehementer gratum, & toti Orbi Chriſtiano, Hiſpano præſertim climati commodum erit. Sed ad rem.

Difficilem ſcribendi ſtylum elegit Dexter, dum Chronicum ſuum ſcripſit: multo enim difficilius paucis magna perſtringere, quàm multis multorum geſta temporum declarare. Vnde Hieronymus Barbarorum ſtrages, & irruptiones in Romanum Imperium quæ ſuo tempore contigêre, ſtylo Chronici ſcribere noluit, quia eas latioris hiſtoriæ ſtylo ſcribendas reſeruare iudicauit; quod in prologo ſuo profitetur. Hæc ſiquidem inter Chronica & Hiſtorias differentia eſt, Caſſiodoro teſte, Diuinarum Scripturarum Inſtitutionis cap. 17. quòd *Chronica ſunt imagines Hiſtoriarum, breuiſſimæque temporum commemorationes:* quaſi dicas, ipſarum epitome; illæ tamen latiori ſtylo contextæ profunduntur. Nam quemadmodum multorum Principum acta, & Regum diuerſorum ſeries & geſta, prolixis geruntur temporibus, & nihilominus breuiſſimis depinguntur tabellis; ſic etiam contractioribus exarantur Chronicis, quæ latiſſimis hiſtoriarum libris enarrantur. Eapropter D. Hieronymus eiuſmodi ſcripturæ genus *Chronicos Canones* vocauit, lib. de Scriptor. Eccl. in Euſebio Cæſarienſi, cuius recenſens libros, quarto loco enumerat, *Chronicorum Canonum omnimodam hiſtoriam*, quam tamen poſtea ſolùm nuncupat *Chronicum omnimodæ hiſtoriæ*, dum fœtus proprios cap. vlt. recenſet. Nimirum eo ipſo quòd Chronicon omnimodæ hiſtoriæ ſit, neceſſum eſt, vt contractionem ſequatur canonum, quales ſunt Apoſtolici, & Conciliorum, qui pauciſſimis verbis magnam continent doctrinam; & eò dicuntur canones, quòd Græcis Canon, Regula Latinis ſit, de cuius (teſte Ariſtotele) natura eſt, vt parua, ſeu minima ſit. Eodem ferè ſtylo vſi fuêre apud veteres quicumque Chronica ſcripſerunt, Euſebius, Hieronymus, Proſper Senior, & Iunior; Iſidorus Hiſpalenſis, & Cordubenſis, Victor Tunnenſis, Idatius Lamacenſis, Ioannes Gerundenſis, Marcellinus, Author Chronici Alexandrini, Ado, Sigibertus, vt alios innumeros prætermittam. Inter quos poſt Hieronymum, & Euſebium, primum locum ſibi Dexter vendicat, & ordine temporis, & ſcripturæ dignitate, & cultiore ſtylo. Nec ſibi obuiant, quòd titulus libri huius *Chronicon omnimodæ hiſtoriæ ſit*, & Hieronymus dum eius meminit, ſolùm vocet Omnimodam hiſtoriam: *Fertur*, ait, *ad me omnimodam hiſtoriam ſcripſiſſe:* nam priſco illo tempore non ſcribebatur omnigena hiſtoria hiſtorico & diffuſo ſtylo, ſed more Chronici; hiſtoria ſiquidem vnius duntaxat Regni, aut Regionis, aut Viri conſpicui geſta complectebatur: & ex multis, ac diuerſis hiſtoriis ad ſtrictos redacta canones, vna *omnimoda* texebatur, quæ *Chronici*, ſiue *Omnimodæ hiſtoriæ* titulo, ſiue vtroque ſimul gaudebat. Et certè apud Hieronymum lib. de Script. Eccleſ. nulla reperitur vnquam omnimoda ſcripta hiſtoria ab aliquo Antiquorum, quæ

Quid inter Chronicũ, & hiſtoriam interſit?

Chronici

Chronici ſtylo non gaudeat; nec Chronicon aliquod, quod omnimoda hiſtoria non vocetur. Quinimò & apud Dextrum ipſum videmus librum ſuum, quem titulo *Chronici omnimodæ hiſtoriæ* inſigniuit, in Epiſtola nuncupatoria ad Oroſium ſolùm nuncupaſſe *omnimodam hiſtoriam*: cùm ait; *Porrò omnimodam hiſtoriam, quam ab orbe condito, vſque ad noſtra tempora, id eſt annum Chriſti* 430. &c. Dolendum certè Chronici Dextri periiſſe (aut ſaltem cum tineis adhuc, & blattis certare) priorem partem, quæ ab Orbe condito, vſque ad Chriſtum natum hiſtoricos canones complectitur; multa enim per eum ſcitu digna, rerum præſertim ad Hiſpaniam ſpectantium, hactenus incomperta ſciremus; quod in cauſa fuit, vt in editione Cæſarauguſtana, *Fragmentum Chronici Dextri* vocaretur; ab eo tamen nos abſtinuimus, titulo germano contenti; eò præcipuè quòd integram à Nato Domino contineat hiſtoriam, vſque ad Authoris tempora.

Poſtquam ex Oriente, &c.] Quanta fuerit Præfecti Prætorio dignitas, qua Dexter inſignitus fuit, explicuit Caſſiodorus lib. 6. Epiſtol. inquiens; *Poteſtati Præfecti Prætorio nulla eſt dignitas æqualis*; nimirum gerebat ſecundas partes poſt Cæſarem, præerátque diſciplinæ publicæ emendandæ. Vnde multos ſcimus ex eiuſmodi Præfectura ad Imperij faſtigium euectos fuiſſe, vti Veſpaſianum, Macrinum, Philippum, & alios. Romuli tempore Præfectus Prætorio is dictus eſt, qui Prætorio præerat, nimirum cohortibus, & militibus Prætorianis Palatium Principis defenſantibus, quod Alciato teſte in Comment. de Verb. ſign. *Prætorium* dicebatur, eò quòd inibi Prætoris milites excubabant; *Prætor* verò quilibet militum princeps, Veteribus erat. Nonnunquam priſcis illis temporibus ad bella prodibat contra hoſtes: ſed vbi Romanorum opes creuerunt, diſtincta fuêre officia; & tunc qui ad tuendam Principis ſalutem agebat excubias, *Præfectus Vigilum*, qui contra hoſtes Imperium tuebatur *Præfectus Prætorio* dicebatur. Additus poſtmodum eſt *Magiſter militum*, qui perpetuò cum hoſtibus agebat, & à Præfecto Prætorio eò diſſidebat, quòd Magiſtrorum equitum poteſtas legibus Populi Rom. inuecta erat, Præfecti verò Prætorio, Imperatorum arbitrio. Sunt qui velint, apud veteres Francorum Reges Præfectos Prætorio ſeu Palatio fuiſſe eos, qui *Magiſtri domus*, ſeu *Maiores domus* nuncupabantur, & vtrorumque officium in idem recidere. Extat in Codicis Iuſtiniani lib. 1. ſpecialis titulus *de officio Præfecti Prætorio Orientis*, quod Dexter adminiſtrauit, vbi lege 2. datur ei facultas generalia condendi ſtatuta, quæ legibus Cæſareis non ſint contraria, & durent quouſque per Cæſarem abrogentur. Sed vt ſemel eius poteſtas, & officij celſitudo palàm fiat, placet in Dextri gratiam hîc inſerere formulam, quæ Præfectis Prætorio ab Imperatoribus dabatur; cùm ad huiuſmodi dignitatem iubebantur aſcendere, prout à Caſſiodoro ponitur lib. 6. Variarum cap. 3. qui eam ſcribit, quo tempore erat eâdem Præfecturâ inſignitus, vt ex prologo ipſarum lectionum Variarum conſtat, & ex lib. 11. & 12. per multas Epiſtolas.

Quanta dignitas fuerit Præfecturæ Prætorij?

A 2 FOR

FORMVLA PRÆFECTI PRÆTORIO.

Seu titulus eius officij; in quo inducitur Imperator ad Præfectum loquens.

Ioſeph Patriarcha fuit primus Præfectus Prætorio.

SI honoris alicuius eſt origo laudabilis, ſi bonum initium ſequentibus rebus poteſt dare præconium, tali authore Præfectura Prætoriana gloriatur, qui & Mundo prudentiſſimus, & Diuinitati maximè probatur acceptus. Nam cùm Pharao Rex Ægyptius de periculo futuræ famis inauditis ſomniis vrgeretur, nec viſionem tantam humanum poſſet reuelare conſilium, Ioſeph vir beatus inuentus eſt, qui & futura veraciter prædiceret, & periclitanti populo prudentiſſimè ſubueniret. Ipſe primùm huius dignitatis inſulas conſecrauit; ipſe Carpentum reuerendus aſcendit, ad hoc gloriæ culmen euectus, vt per ſapientiam conferret populis, quod præſtare non potuerat potentia dominantis. Ab illo namque Patriarcha: & nunc Pater *appellatur* Imperij, *ipſum hodiéque reſonat vox præconis, inſtruens Iudicem, ne ſe patiatur eſſe diſſimilem. Meritò vt cui tanta poteſtas potuit dari, videretur ſemper ſimiliter admoneri. Quædam enim huic dignitati, nobiſcum iura communia ſunt: Exhibet enim ſine præſcriptione longinquos, magna quantitate mulctat errantes, fiſcum pro ſua deliberatione diſtribuit, euectiones ſimili poteſtate largitur, vacantia bona proſcribit, delicta Prouinciarum Iudicum punit, verbo ſententiam dicit. Quid eſt quod non habeat commiſſum, cuius eſt vel ipſe ſermo iudicium? Penè eſt, vt leges poſſit condere, quando eius reuerentia poteſt negotia ſine appellatione finire. Ingreſſus Palatium noſtra conſuetudine frequenter adoratur, & tale officium morem videtur ſoluere, quod alios potuit accuſare. Poteſtate igitur, nulla dignitas eſt æqualis. Vice ſacra vbique iudicat. Nullus ei miles de fori ſui authoritate præſcribit, excepto officiali Magiſtri militum, credo, vt vel illis aliquid Antiquitas cederet, qui videbantur pro Republ. bella tractare. Curiales etiam verberat, qui appellati ſunt legibus,* Minor ſenatus. *In officio ſuo ius retinet ſingulare, & talibus, tantiſque noſcitur iubere, quos etiam Prouinciarum non audeant Iudices in aliqua parte contemnere. Officium planè geniatum, efficax, inſtructum, & tota animi firmitate præualidum, qui ſic peragent iuſſa, vt nullis morentur dilationibus imperata. Militia perfunctis, Tribunorum, & Notariorum honorem tribuit; & milites ſuos illis exæquat, qui inter Proceres mixti noſtris conſpectibus obſecundant. Gratanter implemus, quæ ille conſtituit, cuius reuerentia & nos ita conſtringimur, vt ſine dubitatione faciamus, quæ illum decreuiſſe agnoſcimus. Non immeritò, quando Palatium ſua prouiſione ſuſtentat, ſeruientibus nobis procurat annonas, humanitates quoque iudicibus ipſis facit. Legatos Gentium veraces implet ordinationibus ſuis. Et licet aliæ dignitates habeant titulos præfinitos, ab iſta totum penè geritur, quidquid in Imperio noſtro æquabili moderatione tractatur.*

Hanc denique curarum omnium pulcherrimam molem (quod proſperum nobis, vtile Reſpub. ſit) ab N. Indictione tuis humeris decenter imponimus; quam tu & ingenij virtute ſuſtineas, & ſumma fide tractare contendas: quæ quantum diuerſis ſolicitudinibus conſtringitur, tantò magis laudes ampliſſimas dignitas hæc triumphat. Et ideo tantum lumen gloriæ ſit actionibus veſtris, vt & in Palatio noſtro fulgeat, & in prouinciarum

rum longinquitate reluceat. Par tibi ſit cum poteſtate prudentia, conſcientiæ tuæ quadrifaria virius aſſideat. Tribunal tuum ideo tam excelſum factum eſſe noueris, vt locatus ibi, nil humile, abiectúmque cogitares. Conſidera quid debeas dicere, quod à tantis excipitur: Monimenta publica talia contineant, quæ ſe legiſſe nullus erubeſcat. Præſul mirabilis partem non habet cum delictis, quia niſi aliquid egregium aſſiduè feceris, culpam vel ocioſus incurrit. Nam ſi prædictus author ſanctiſſimus recolatur, quoddam ſacerdotium eſt, Præfecturæ Prætorianæ competenter agere dignitatem. Hactenus formula dignitatis.

Præceſſerat Dextrum in ea præfectura ſub Theodoſio Magno Cynegius, de Chriſtiana Repub. optimè meritus, vir omni laude digniſſimus, ex Hiſpania quoque oriundus, vt ex ſepultura eius colligi datur. De eo namque hæc habet Idatius in Faſtis Conſularibus. *Theodoſio iterum, & Cynegio Coſs. defunctus eſt Cynegius Præfectus Orientis in conſulatu ſuo Conſtantinopoli. Hic vniuerſas Prouincias longi temporis tabe deceptas, in ſtatum priſtinum reuocauit: & vſque ad Ægyptum penetrauit, & ſimulacra Gentium euertit. Vnde cum magno fletu totius populi Ciuitatis, deductum eſt corpus eius ad Apoſtolos* (duodecim Apoſtolorum Eccleſiam Conſtantinopolis intellige) *die xiv. Kalend. April. & poſt annum tranſtulit eum matrona eius Achantia ad Hiſpanias pedeſtre.* Vide quales in officio Prætorio Præfectus Orientis, ex ſua patria anteceſſores Dexter habuerit. Sed ad Præfationem Dextri redeamus.

Cynegius Dextri in Præfectura prædeceſſor, vnde?

Poſtquam domum redij, &c.] Hieronymus non ſolùm *clarum apud ſeculum,* Dextrum prædicat, quod ad natales, & Præfecturam reſpicit, ſed etiam *Chriſti fidei deditum*, quod ob ſcriptionem Chroniei dictum exiſtimo, in qua bonam vitæ ſuæ partem tranſegiſſe ſe ſcribit, cum laude & admiratione hominum, quamquam verecundia occupatus & modeſtia, *ſi non cum laude, citra pudoris notam*, dixerit. Cœperat ipſum ſcribere à multis ánnis, cùm in Oriente agebat, ſed munium publicorum tædio affectus, domi tandem ſuæ apud Barcinonem ſe recepit, vbi finem eidem impoſuit ſenex iam & confectæ ætatis.

Quo loco illud monuerim lectores, triplici ex capite grauitatem huius Chronici in præſenti epiſtola commendari; ſi enim authorem reſpiciamus, Præfectus Prætorio eſt Orientalis Imperij, & ſecundas partes poſt Cæſarem habuit; & de tanto viro præſumendum eſt, nihil ſub ſuo nomine in lucem edere duxiſſe, quod verum aut valdè probabile non ſit; nec enim fabulis, aut nugis vacaſſe credendus eſt, aut ſponte decipere voluiſſe, quin potiùs nihil non purum, nihil non vndecumque probatum & conſtans ſuo operi intexuiſſe. Si tempus quo contextum eſt expectetur, puriſſimum & defæcatiſſimum ex ſuis manibus prodiiſſe iudicandum eſt, vtpote non vno vel altero anno elaboratum, ſed vt minimum totis quadraginta annis; quandoquidem ſi Hieronymus Dextrum ſuo Catalógo inſeruit anno Chriſti 393. quo eum hortatu ſuo ad finem perduxit, (de quo in Apologia ſatis diximus) fit vt per aliquot annos ante 393. eſſet cœptum, vt illius ſaltim ex relatione amicorum Hieronymus habuiſſet notitiam. Cùm autem ad annos Domini 430. perductum ſit, quod ex ipſo liquet, & Dexter in hac epiſtola fatetur, neceſſum eſt, vt poſt quadrageſimum ab

Quæ illud commẽdent?

exordio finem acceperit. Vt vt ſit, id nihilominus authoris verbis eſt manifeſtum, cùm dicat, *Totúmque me conuerti ad ea ſtudia, in quibus bonam meæ vitæ partem tranſegi.* Tanto itaque tempore diſtulit huic opuſculo ſupremam manum imponere, vt de cunctis tandem certior fieret, & nihil immaturum ex ſua officina prodiret. Demum ij quibus Chronicon ipſum nuncupatum eſt, Hieronymus, & Oroſius, magni illud eſſe momenti, & non vulgaris authoritatis, conuincunt; quippe cùm tantis Doctoribus dandum non eſſet quidpiam ea deſtitutum; quorum præſertim in hoc ſcribendi genere præcipuum erat iudicium, & cenſura; nam Hieronymus itidem Chronicon Omnimodæ hiſtoriæ ſcripſerat, & Oroſius Hormeſtam ſuam Chronologico ferè more de hortatu Sancti Auguſtini vulgauerat.

Chronicon Dextri quomodo ſit Omnimodæ hiſtoriæ.

Porrò omnimodam, &c.] Iure omnimodam nuncupat, in qua profanam ſimul & Eccleſiaſticam hiſtoriam miſcet; etenim Martyrum triumphos, Epiſcopalium Sedium fundationes, ſucceſſiones Romanorum Antiſtitum, & Synodales conuentus; Imperatorum etiam ſeriem, bella, ſeditiones, tumultus, tranſlationes dominiorum, Viros vtriuſque ſtatus nobiles, ſeu notabiles, & infinita id generis diligenter ſimul ac breuiſſimè depinxit, tametſi vberior & profuſior ſit in rebus Hiſpanis, præſertim Eccleſiaſticis enodandis, vtpote quas cæteris exactiùs callebat; quod & alij eius generis ſcriptores fecerunt; vt videre eſt apud Euſebium, qui de Latinis pauca tetigit, cùm in Græcis multus fuerit, & Marcellinum qui à rebus Occidentalis Imperij ferè abſtinuit, totus in adnotandis progreſſibus Orientalis, cuius erat alumnus occupatus; Victor Tunenſis Africanam ferè hiſtoriam ſequutus eſt, Idatius, & Viclarenſis Hiſpanam; & tandem vnuſquiſque amore patriæ nonnihil longiùs ducitur, quàm cæterarum regionum. Qua de re conſule quæ §. 2. Apologiæ dicta relinquimus.

Ab Orbe condito, &c.] A Viris fide digniſſimis Toleti exiſtens accepi, Codicem Dextri, qui in monaſterio Cyſlæ multos annos fuit, quémque Canonicus Toletanus Vergara fortuitò apud Librarium mercatorem inuentum emerat, vtramque Chronici partem habuiſſe, nec ſolùm à nato Domino, ſed etiam ab orbe condito ad vſque Dextri tempora complexum fuiſſe: & hunc pridem D. Petri Pechæ Giennenſis Epiſcopi fuiſſe, & ad vſum D. Laurentij de Padilla, Cæſarei Hiſtoriographi; ſed codex ille diſpendio quoque noſtro deperiit. Codex Fuldenſis, cuius copia fruimur, & ipſe quoque à Fuldenſi bibliotheca ſuffuratus (neque enim Fuldæ, ſed Wormatiæ repertus eſt) priori parte Chronici carebat; cùm tamen hanc epiſtolam nuncupatoriam, quæ neceſſariò toti operi præfigenda erat, haberet; eo videlicet quòd amanuenſis (vt apparet) contentus fuit hiſtoria à nato Domino, & epiſtolam loco ſubmotam ei adfixit. Porrò, quod ait Dexter, ſe deducere Omnimodam hiſtoriam ad annum Domini 430. & Conſulatum xiij. Theodoſij iunioris, veritati ſubnixum eſſe liquet, quandoquidem conſtat ex Faſtis Onuphrij, & Annalibus Cardinalis Baronij tom. 5. prædictum Conſulatum in ipſum 430. annum Domini

mini incidiſſe, & quòd in eo collegam habuerit Valentinianum, tertiùm, etiam iuniorem; quo nimirum ſynodus generalis Epheſina aduersùs Neſtorium celebrata eſt, & Magnus Aurelius Auguſtinus vitam cum morte commutauit. Cuius obitus cùm Dexter non meminerit, par eſt credere, quòd Chronicon abſoluerit ante 28. Auguſti eiuſdem anni, qua D. Auguſtinus mortuus eſt. Suppleuit defectum eius Continuator M. Maximus, Chronicon ſuum incipiens à tranſitu Auguſtini.

Sancto Presbytero Hieronymo, &c.] Liquet hoc, teſtimonio ipſius Hieronymi, libro de Script. Eccleſ. ipſi Dextro, cuius cohortatione factus fuerat, dicato; *Dexter* (ait) *Paciani, de quo ſuprà dixi, filius, clarus apud ſeculum, & Chriſti fidei deditus, fertur* AD ME *Omnimodam hiſtoriam texuiſſe, quam necdum legi.* Id verò ex relatione aliorum aſſeruit, nam à principio lucubrationem ſuam Dexter Hieronymo nuncupandam ordiebatur, quo nimirum libro ſibi iam ab ipſo dicato ſatisfaceret. Cæterum cùm opus abſoluit, & Bethlcem miſit, iam obierat in pace ſanctus Doctor. *Quibus dicatum.*

Tibi homini Hiſpano Lalætano, &c.] Conſonat Hugo Epiſcopus Portugallenſis, in epiſtola ad Mauricium Bracarenſem, quam inter elogia auctoris dedimus. Bono noſtro factum puta quòd iterum Dexter librum dicauerit, nam vt id faceret multis locis auxit, locupletauítque ipſum; & ita aucto, locupletatóque nobis datum eſt frui. Qua in re decennium aliud Author conſumpſit, vt ex his quæ ad calcem legimus, apertè colligitur: *Cùm hæc ſcriberem currebat annus Chriſti* 440. &c. quibus liquidò conſtat, hæc verba ſcripta fuiſſe in reuiſione operis, cùm eam iterum dicauit Paulo Oroſio. Quid verò in cauſa fuerit, vt nihil geſtorum addiderit anno 430. ad quem primùm hiſtoriam protraxerat, & locupletatio non in annis, ſed in rebus facta fuerit, explicatum à nobis eſt in Apologia §. 2. Porrò Lalætanum vocat Oroſium, quòd Tarraco ad veterem Lalætaniam ſpectaret; Oroſius verò eſſet Tarraconenſis: quamquam nonnihil inter ſe differre Lalætaniam, & agros Tarraconenſes, ex veteribus ſciamus, nam Plinius lib. 14. hiſtor. Natural. cap. 6. de Vinis Hiſpaniæ differens: *Hiſpaniarum*, ait, *Laletana copiâ nobilitantur, elegantiâ verò Tarraconenſia*; & clariùs lib. 3. cap. 3. *Regio Coſſetania, flumen Subi, Colonia Tarraco, Scipionum opus, ſicut Carthago Pœnorum. Regio Ilergetum, Oppidum Subur, flumen Rubricatum à quo Lalætani.* Et Martialis lib. 1. epigrammate *de locis Hiſpaniæ*, ad Lucianum amicum ad Hiſpanias reuertentem ait, *Lalætania vbi?*

Aprica repetes Tarraconis littora,
Tuámque Lalætaniam.

Conſentit Ptolemæus, qui in tabula ſecunda Europæ cap. 6. Tarraconem in Coſſetanis, Barchinonem verò in Lalætanis ponit; quo authore, quidquid Rubricatum flumen alluit (vulgò dicitur *Lobregat*) Lalætania dicebatur. Vnde & Cathaloniam dici nonnulli putant, è quibus Tarapha, Nebriſſenſis, & Carolus Stephanus ſunt.

Hiſtoriarum ſcriptori, &c.] Teritur omnium manibus ſumma cum laude Pauli Oroſij hiſtoria, quam D. Auguſtino dicauit, & de qua inferiùs ſuo loco plura cùm Dextro dicturi ſumus: vbi de amicitia & conſanguinitate vtriuſque agendum, præter ea, quæ in Authoris vita notata ſunt.

CHRO

CHRONICON
OMNIMODÆ HISTORIÆ
FL. L. DEXTRI BARCINONENSIS,
V. C.
Orientalis Imperij Præfecti Prætorio.

Anno Chriſti 1. *Lentulo & Meſſala Conſulibus, vno anno ante Auguſti, & Syluani conſulatum,* Christvs *naſcitur.* Anno Romæ 752.

2. *Tribus Paſtoribus, qui fuerunt Sancti, primùm oſtenditur.*

COMMENTARIVS.

Anno primo Christi 1. *Lentulo & Meſſala,*&c.] Scripturus Dexter Chriſtianum chronicon, ab eo quod caput eſt ſupputationis Chriſtiani temporis meritò exorditur, nimirum à Christi natiuitate ſecundùm carnem: Eam verò probè notat tum ex Conſulibus, qui Populo Romano præerant, tum etiam ex anno Vrbis conditæ decurrente. Id quod S. Auguſtinus neceſſarium eſſe monuit lib. 2. de Doctr. Chriſt. cap. 28. inquiens; *Per Conſulum nomina multa ſæpe quæruntur; & ignorantia Conſulatus, quo natus eſt Dominus, nonnullos coëgit errare.*

Sæpe quidem validéque torſit Doctorum ingenia hæc difficultas; quibuſdam æſtimantibus natum Dominum fuiſſe Auguſto xiij. & Syluano Coſs. quos ducit Epiphanius in Panari hæreſi 51. & amplectuntur ex recentioribus Panuinus in Com. Faſt. lib. 2. & Ioannes Mariana lib. 4. Hiſtor. Hiſp. cap. 1. Aliis autem aſſerentibus, ortum ſub Conſulatu Sabini & Ruffini, quod tuetur Seuerus lib. 2. hiſtor. Nonnullis denique nihil horum probantibus, ſed quòd Natiuitas Domini inciderit in Conſulatum Lentuli, & Meſſalæ, quod primus hactenus credebatur docuiſſe Caſſiodorus in Chronico, quem poſtea ſequuti ſunt Marianus Scotus inſignis Chronographus, & Cuſpinianus in Notis ad Caſſiodorum. Et huic ſententiæ ſubſcripſit Cardinalis Baronius in Apparatu ad ſuos Annal. Eccleſ. tum quod conſonantior appareat Euangelio Lucæ, tum quia ad Caſſiodorum ſequendum illud ſuadeat, quòd homo Romanus eſſet, omni litterarum genere excultiſſimus, & in his apprimè verſatus, vt qui non tantùm de Faſtis Conſularibus, ſed etiam de computo Paſchali libellum conſcripſerit, magna adhibita conſideratione. *Quibus Cōſulibus natus Chriſtus.*

Quòd Lucæ Euangelio magis hæc ſententia coaptetur, inde deducitur, quòd ipſo authore cap. 3. Chriſtus Dominus venerit ad Baptiſma anno xv. Imperij Tiberij Cæſaris, exiſtens annorum xxx. qui videlicet Tiberij annus Conſules habuit duos Geminos, Rubellum, & Rufium. Si autem ab his Coſs. & anno Cæſaris ſursùm aſcendendo xxx.

Conſulatus

Anno Chriſti 1. Conſulatus enumeres in Faſtis, qui apud Caſſiodorum & Onuphrium reperiuntur, peruenies ad Conſulatum Cornelij Lentuli & Valerij Meſſalæ; atque in eo accidiſſe Chriſti natiuitatem certum erit: totidem ſiquidem Conſulatus, nec plus, nec minus, inter hos, & illos Coss. reperiuntur. Loquimur verò de Ordinariis, qui quolibet ineunte anno eligebantur, non de Suffectis, qui ſcilicet in locum aliorum infrà annum ſufficiebantur, in ea duntaxat anni parte, quæ deerat, gubernaturi. Anno Romæ 752.

Hoc etiam ex Olympiadum ſupputatione, quæ potiſſima inter Græcos erat, deducitur, Annus ſiquidem xv. Tiberij, Euſebio teſte lib. 2. de Præpar. Euang. cap. 3. fuit quartus & vltimus Olympiadis ccj. ab hoc verò vſque ad ſecundum Olympiadis cxciiij. quo Lentulus & Meſſala conſulatum inierũt, incluſiuè interſunt ſeptem integræ Olympiades, quæ cùm quælibet ſit quadriennis, viginti octo annos conficiunt; quibus ſi addas duos alios Olympiadis exciv. aſcendent ad xxx. annos quos inquirimus: & conſequenter aſſeremus; Chriſtum Dominum baptizatum initio anni quarti Olympiadis ccj. & natum in fine ſecundi Olympiadis cxciv. nimirum in vltimo menſe anni, & in extremis ipſius diebus, id eſt 25. Decembris, Lentulo, & Meſſala Coss. Cæterum omnimoda huius veritatis dilucidatio deducenda eſt ex vero ſenſu illorum verborum S. Euangeliſtæ, *Erat Ieſus incipiens, quaſi annorum xxx.* aut enim ſenſum reddunt, ferè expleuiſſe iam xxx. paulò minus, aut incepiſſe dumtaxat xxx. aut expleſſe xxx. & incepiſſe xxxj. Nam in primo ſenſu natiuitas incidiſſe dicenda eſt in Conſulatum Auguſti xiii. & Syluani, in ſequenti, in Conſulatum Sabini, & Rufini, & in vltimo tandem in Conſulatum Lentuli, & Meſſalæ; ſed quoniam ea verba Lucæ inferiùs ad annum Chriſti xxxi. examinanda nobis ad vnguem ſunt, ne actum iterum agamus, illuc Lectorem remittimus: interim affirmantes, multo cæteris certiorem eſſe poſtremum.

Mira proinde aſſertio Dextri iudicari debet, qui ortum Domini Ieſu ſub Lentulo, & Meſſala Coss. annotauit. Verùm ex Dextro potiùs ſtabiliri debet Caſſiodorus, quem laudat, & amplectitur Baronius, quàm ex Caſſiodoro Dexter, vtpote qui per 60. & amplius annos illum ſuperauit: floruit namque Caſſiodorus anno Domini 500. Dexter autem ſcripſit 430. quo fiet, vt Dexter primus omnium, quorum extent opera, aſſertum de Natali Domini ſub Meſſala, & Lentulo in lucem produxerit: nec minori quàm Caſſiodorus laudè dignus, & authoritate ſuffultùs; vt ad eum quoque ſequendum perſuadeat, quòd Romanus educatione & officiis fuerit, omni litterarum genere excultiſſimus, & in his præcipuè bonam vitæ ſuæ partem inſumpſerit. Quas, quæſo, Deo grates acturus eſſet Card. Baronius, ſi Dextro ſibi daretur frui, qui caput ſuæ Chronologiæ tam luculenter confirmat? Nec cauſeris cum apud ipſum legis natum Dominum, Lentulo & Meſſalino Coss. nam vtroque vocari nomine Cardinalis ipſe fatetur in Apparatu ſub titulo, *De anno, quo natus eſt Chriſtus.* Caſſiodorus Meſſalam nuncupat ſicut Dexter: & ob corporis puſillitatem forſan ab aliquibus Meſſalinus dici cœpit. Fuerat ante xxvij. annos Meſſala Conſul cum Auguſto iij. anno quo Actiaca memorabilis contigit pugna, ſed an vnus, & idem fuerit cum collega Lentuli, mihi hactenus incompertum. Et hæc de conſulatu ſub quo natus eſt Dominus dicta ſufficiant. Vbi quod addit Dexter; *Vno anno ante Auguſti & Syluani conſulatum*, non ita accipias, quaſi velit, anno integro ante illorum Faſtos, id accidiſſe, ſed mens illius eſt, ortum Domini non accidiſſe eodem anno, quo Auguſtus xiij. cum Syluano collega iniit conſulatum; ſed ſuperiori, Lentuli & Meſſalæ Faſtis inſigni: nimirum die 25. Decembris ad calcem conſulatus ipſorum.

Quo Romæ conditæ anno? *Anno Romæ 752.*] Hactenus quibus Conſulibus Chriſtus natus fuerit egimus, ſed quoto anno ab Vrbe condita id acciderit, nunc exquirendum. Hoc vno à Dextro Baronius diſſentit. Cùm hic credat Conſulatum ſæpe dictorum Lentuli, & Meſſalæ incidiſſe in annum Vrbis 751. Ille verò anno ſequenti, id eſt 752. ſed eiuſmodi annorum ſupputatio non ita conſtans eſt apud omnes, vt inde aliquid certi deducere valeamus; cùm inter ipſos Ethnicos magna ſit adhuc lis de aſſignandis annis conditæ Vrbis. Auſonius (quod ipſe Baronius notat) per viginti vt minimum annos diſcrepat à Varrone; quare prudenter admonet ipſe, haud tutò, & certò poſſe Chriſtianos à conditæ Vrbis tempore annos numerare. Miror tamen doctiſſimum virum hac in re à præſcripta Catholicæ ac Romanæ Eccleſiæ ſupputatione deſciuiſſe; nam cùm Romanum Martyrologium die 25. Decemb. dilucidè promat, natum Chriſtum *ab Vrbe condita anno* 752. ipſe contendit natum præcedenti 751. Satius multo Dextri placitum ſequemur, cui tabulæ Eccleſiaſticæ conſonant,

& cui

Anno Romæ 752. & cui etiam Oroſius ſubſcribit, eiuſdem cum Dextro antiquitatis, & grauitatis. Et certè ſi res ad vnguem perpendatur, oppoſitum aſſerentes laborare in æquiuoco conuincentur. Vnde hoc? Inde videlicet, quòd anni Romæ conditæ non ſunt ſupputandi ab initio Ianuarij, ſed ab eo menſe, & die, quo ipſa condita fuit, videlicet vndecimo Kalend. Maij, ſeu 21. die Aprilis (quod idem eſt) qua feſtum Pales Paſtorum Deæ celebrari ſolitum fuit, vt ex vetuſtiſſimis authoribus accipimus. Ouidius lib. 4. Faſtorum, de ea feſtiuitate agens dixit: Anno Christi 1.

Apta dies legitur, qua mœnia ſignet aratro,
Sacra Pales aderat, inde mouetur opus.

Sic etiam docuit Dionyſius Halicarnaſſeus: & Meſſala Coruinus lib. de ſua progenie ad Auguſtum, *Ferunt*, ait, *vndecimo Kalendas Maias, Romulum Vrbis fundamenta ieciſſe.* Pro eadem ſententia author Chronologiæ in Hiſtoriam Liuij in principio, refert Tullium, Plutarchum, & Solinum; & idem aſſerit Marlianus lib. de Origine Vrbis Romæ, & Velcurio in Comment. ad lib. 2. Titi Liuij: *Dies*, inquit, *Romæ natalitius, quo condi cœpta eſt, habetur ad 11. Kal. Maias.* Denique Propertius lib. 4. hæc ait:

Vrbi feſtus erat, dixêre Palilia Patres,
Hic primus cœpit Mœnibus eſſe dies.

Hinc fit, vt conſulatus Lentuli, & Meſſalæ partem fuerit complexus anni Vrbis conditæ 751. & partem etiam anni 752. quando enim conſulatum illi inierunt die 1. Ianuarij, currebat annus Vrbis 751. ſed à die 21. April. cœpit annus ab Vrbe condita 752. quare cùm Chriſtus Dominus natus fuerit, non ipſis Kalendis Ianuarij, initio conſulatus prædictorum, ſed ad finem anni, id eſt, 25. Decembris ſub eiſdem conſulibus, neceſſum eſt vt aſſeramus, id accidiſſe anno Romæ 752. vt Dexter aſſeuerat. Et tamen per hoc non recedit à ſupputatione Varronis aientis, conſulatum Lentuli, & Meſſalæ in annum Vrbis 751. incidiſſe, id enim de exordio eius intelligendum eſt, non de fine, cui iam luxerat nouus Vrbis annus.

Hoc ſemel monuiſſe ſufficiat, nec oportebit deinceps immorari in ſupputatione annorum Vrbis conditæ: cognito ſiquidem ſemel quòd Natalis Domini inciderit in annum 752. faciliè cuiuis anno Dominico ſuus ex latere reſpondens Vrbis annus aſſignabitur, additis nimirum annis Romæ qui Natalem Domini præceſſerunt, ad annos Dominicos, de quibus fuerit quæſtio, verbi gratia, ſi quæratur, quis annus Romæ reſpondeat anno Chriſti 120? dicendum quòd 871. qui coaleſcit ex dicto 120. Domini, & ex 751. Vrbis qui præceſſerunt eius Natalem. Et idem erit de reliquis.

2. *Tribus Paſtoribus*, &c.] Duo hîc Dexter affirmat, videlicet Paſtores, quibus puer Deus primùm omnium oſtenſus eſt, fuiſſe ſanctitate conſpicuos; deinde quod ad numerum eorum ſpectat, fuiſſe tres, nec plures, nec pauciores. Horum prius facilè ſibi quiſque perſuadebit, præclarum & ſingulare beneficium ob oculos verſans, quod ipſis contulit Deus, dum participes eos fecit, præ cæteris totius mundi hominibus, gaudiorum ſuæ natiuitatis; cuius nimirum & ipſi non fuerunt ingrati, imò verò reuerſi glorificauerunt, & laudarunt Deum in omnibus, quæ audierant, & viderant, ſicut dictum eſt ad illos: quando ab Angelo claritate Dei refulgente audire meruerunt: *Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt* Vobis *hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus.* Nam quòd ſpecialiter Vobis natus dictus eſt, idem videtur ac ſi Angelus apertiùs diceret, primùm inter omnes mortales vobis natus eſt, vtpote quem priorem eſtis viſuri & adoraturi. *Paſtores Dominicæ natiuitatis cōſcij, quot, & quales?*

Quod attinet ad numerum illorum, diſertè cum Dextro conſentit Beda, qui lib. de locis Sanctis cap. 8. hæc ait; *Porrò ad Orientem in Turre-Ader, id eſt gregis, mille paſſus à ciuitate Bethleem ſegregata eſt Eccleſia trium Paſtorum Diuinæ natiuitatis conſciorũ monumenta continens.* quibus & ternarium & ſanctitatem Paſtorum profitetur, in quorum nimirum honorem Eccleſia erat ædificata. Vtrumque verò ſine hæſitatione aſſeuerat, vtpote de quibus vtrumque eo loci & temporis, per maiorum manus accepta traditio pronuntiabat. Eius ſine dubio conſcius Dexter velut is qui in Oriente Prætorio Præfectus fuerat, *tres* hoc loco *& ſanctos* Paſtores euãgelicos fuiſſe ſcribit, videbatúrq; valdè congruum rationi, vt tres duntaxat Paſtores Verbum Patris, Spiritus ſancti ope caro factum primi hominum adorarent, quo adoratores exiſterent Sanctiſſimæ Trinitatis myſterij, ſicut & in tribus Magis poſtmodum effectum ſuo loco videbimus. Porrò de Paſtorum numero videndi ſunt Card. Baronius anno Domini 1. Et Suarez tom. 2. in 3. p. D. Th. q. 36. diſp. 14. ſect. 2.

Flauius

Anno Chriſti 2. | Anno Romæ 753.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 2. *Tres Soles apparuerunt in Hiſpaniis in vnum collecti.* Anno Romæ 753.

2. *Auguſtus Tiberium, & Agrippam in filios adoptat.*

3. *Iudas Galilæus Iudæos ad rebellandum in Romam cohortatur.*

COMMENTARIVS.

Multoties comparuiſſe Soles tres.

ANNO 2. *Tres Soles, &c.*] Trinos ſoles ſæpius antiqui viderunt; quinquies, vt minimum, de quibus Plinius lib. 2. hiſt. Nat. cap. 31. affirmat incidiſſe ſub Conſulibus Sp. Poſthumio, & Q. Mutio: Q. Martio, & M. Portio: M. Antonio: & P. Dolabella: M. Lepido, & L. Planco: quibus ſubdit ſextam trini ſolis apparitionem, *Et noſtra*, ait, *ætas vidit Diuo Claudio Principe, conſulatu eius, Cornelio Orfito collega.* Hæc vltima incidit in annum Domini 52. qui Claudium & Orfitum Conſules habuit. Quæ autem Lepidum & Plancium vidit conſules, initium Triumuiratus ornauit, quando videlicet Cæſar ſibi adiunxit M. Lepidum, & M. Antonium Reipublicæ conſtituendæ. Contigit verò quadraginta annis ante Chriſti Domini Natalem, & Vrbis conditæ 712. vt in Comment. Faſtorum probat Onuphrius lib. 2. Sed quorſum hæc? ſcilicet vt diſcas, Plinium eo loco minimè egiſſe de illa trini ſolis comparitione, quæ Chriſto recèns nato in Hiſpaniis facta eſt; quandoquidem quædam ex recenſitis ab eo longè ſunt anteriores, cum ea quæ ſub Plancio & Lepido Coss. contigit, recentior ſit ſuperioribus, & tamen per annos 40. aduentum Domini præceſſerit; quæ verò ſuo tempore accidit Claudio, & Orfito Coss. 52. annis poſterior ſit.

Agit nihilominus de tribus ſolibus apud Hiſpanias viſis Aduentus Domini tempore Iulius Obſequens lib. de prodigiis cap. 128. & Doctor Angelicus 3. par. q. 36. art. 3. ad 3. arg. *Credibile eſt*, inquit, *etiam in aliis partibus mundi* (& non ſolum in Oriente, vbi ſtella apparuit Magis) *aliqua indicia natiuitatis Chriſti apparuiſſe; ſicut Romæ fluxit oleum, & in Hiſpania apparuerint tres Soles paulatim in vnum coëuntes.* Certè inter cætera mundi climata, Romæ præcipuè, & In Hiſpaniis, Natalis Domini apparere clara prognoſtica congruum fuit, quandoquidem vtrobique potiſſimè fides natis Dei elucere poſtmodum debebat. Præceſſerat quidem Romæ fons olei, qui in Tranſtiberina taberna meritoria repentè erupit, & vnius diei ſpatio fluxiſſe dicitur, anno tertio Triumuiratus, & ante Chriſti Natiuitatem 37. vt Oroſius noſter teſtatur lib. 6. cap. 19. quem Baronius ſequitur; tres autem ſoles in Hiſpania viſi, Deum in carne recens natum demonſtrabant, vtpote qui altero ab eius Natiuitate anno, teſtimonio Dextri apparuerint: cui in hac re fides adhibenda eſt, eo vel maximè quod rebus Hiſpanicis annotandis ante omnes incubuit, & illi in hac parte nemo reluctetur.

Vnde id?

Obiter monuerim huiuſmodi apparitionem Meteorologicam, abſque ſpeciali miraculo potuiſſe contingere, quamquam eo temporis non ſine magni ratione myſterij factam credamus. Nihil enim aliud ſunt duo illi ſoles collaterales eius, qui in medio eſt, quàm imagines veri ſolis inter eas exiſtentis, quæ tanquam in ſpeculo, in nube apparent; quapropter à Græcis Paralleli nuncupantur, id eſt, ſolis imagines. Oportet autem vt nubes rorida ſit ſubtilis, regularis, vniformis, ſpiſſa, terſa, ac fulgens inſtar ſpeculi; tunc enim lumen ſolis in ea fortiter refrangitur, ipſa verò quaſi ſpeculum perfectum ac ſanum præbet nobis videndum non ſolum colorem luminis, ſed etiam ſolis ipſius figuram. Qua de re Ariſtoteles egit lib. 3. Meteororum, & nos cum ipſo in Diſceptationibus noſtris Phyſiologicis. Addit Plinius, plures ſimul quàm tres numquàm viſos, nimirum quia duo duntaxat latera habet verus ſol, quæ ſpeculo ipſi ſeruiant. Cæterùm quod Dexter adiecit, *in vnum collecti*, vel quod D. Thomas dixit, *paulatim in vnum coëuntes*, eò tendit, vt doceat,

duos

Anno Romæ 753. | Anno Christi 2.

duos è latere veri Solis adſtantes euaneſcere, ipſo nihilominus perſeuerante.

2. *Auguſtus Tiberium*, &c.] Exiſtimat Card. Baronius adoptionem Tiberij inci-diſſe in annum Chriſti ſextum, mouetúrque teſtimonio Valerij Paterculi; Dexter tamen hoc ſecundo accidiſſe contendit; habétque in ſui fauorem Euſebium in Chronico, qui ad annum Domini præſentem hæc ſcribit; *Anno Domini 2. Auguſtus Tiberium, & Agrippam in filios adoptat.* à quo Dexter ea verba mutuatus fuiſſe videtur. Cùm verò Tiberius fi-lius Auguſti Cæſaris non eſſet, ſed priuignus, nimirum filius Iuliæ Auguſtæ vxoris ſuæ ex alio marito, & Germanicus Cæſar potiſſimum ius ad ſceptrum haberet, improbis vxo-ris precibus Tiberium in filium cooptauit, vt defectu Germanici in Imperio ſuccederet; ſed factum eſt vt Germanicus Cæſar, dum Præfecturam Orientis adminiſtrat, Piſonis dolo vita orbatus ſit, & Tiberius in eius locum ſucceſſit. Tiberius igitur & Agrippa in filios adoptati ab Auguſto, in Palatio educati fuerunt, tanquam filij; ſed Agrippæ varia fuit fortuna; eum ſiquidem Tiberius multos annos carceri mancipatum tenuit, quòd illi mortem, Caio verò nepoti vitam & regnum publicè fuerit increpatus. Cæterum poſt mortem Tiberij non ſolùm à vinculis liber educitur, verùm & ad regnum Iudæorum euehitur ab eodem Caio, qui iam in Imperio ſucceſſerat Tiberio. Qua de re multis egit Ioſephus in lib. Antiq. Iudaicarum.

3. *Iudas Galilæus*, &c.] Hæc quoque Euſebius teſtatur in Chronico, *Anno*, inquit, *Domini 2. Iudas Galilæus ad rebellandum Iudæos, ne acquieſcerent ſoluere tributa Romanis co-hortatur.* Inde alij authores acceperunt, vt Vincentius Beluacenſis in ſpeculo hiſt. lib. 6. cap. 96. In eo Iudæorum conuentu, in quo Apoſtoli cauſam dicere iuſſi ſunt, eruditiſſi-mus pariter ac ſanctiſſimus Gamaliel (apud Lucam Actor. 5.) hanc Iudæ Galilæi rebel-lionem retulit, poſtquam de defenſione, & caſu Theodæ dixerat, inquiens: *Poſt hunc ex-titit Iudas Galilæus, in diebus profeſſionis, & auertit populum poſt ſe, & ipſe periit, & omnes quotquot conſenſerunt ei, & diſperſi ſunt.* Occaſione cenſus, quem Auguſtus à Iudæis exi-gebat, commotus Iudas, populum ad defectionem commouit, prædicans non licere genti Iſraelitæ cenſum cuiquam pendere, ſed ſoli Deo. Rei geſtæ ſeriem deſcribit Ioſe-phus lib. 18. Antiquit. cap. 1. *Extitit* (ait ille) *quidam Iudas Gaulanites, ortus ex oppido Ga-mala, qui adiuncto ſibi Phariſæo Sadoch, ſolicitauit ad defectionem populos, cenſum nihil aliud eſſe, quàm manifeſtam ſeruitutis profeſſionem dictitans; & vniuerſam gentem ad tuendam li-bertatem adhortans. Accipiuntur hæc pronis vulgi, ita vt accenderentur ad audendum aliquid; atque ita dici vix poteſt, quantum hi viri totam gentem conturbauerint, dum omnia miſcent cædibus & latrociniis; prætextu quidem propugnandæ libertatis publicæ; reuera priuatorum lu-crorum ſtudio.* Hæc ille, qui tamen à vero abfuit, dum poſt Iudæ defectionem, Theodam rebellaſſe contendit, in quo eum rectè notat Baronius anno 1. Domini, cùm oppoſitum conſtet Gamalielis teſtimonio Actor. 5. niſi quòd poſtea ad annum Domini 34. Ioſephum ſui oblitus defendere conatus eſt.

Cæterum de anno quo hæc Iudæ defectio contigit, non parua lis eſt. Ioſephus citato loco, & lib. 2. de bello Iud. cap. 7. affirmat accidiſſe, non quidem ſub Herodis regno, imò nec ſub filij eius Archelai, ſed poſt vtriuſque obitum, nouem ſaltem poſt annos ab Herodis interitu. Fallitur tamen vehementer, cùm ex Euangeliſtæ narratione conſtet in diebus profeſſionis accidiſſe: celeberrima autem profeſſio tunc fuit, quando ſub Au-guſto Cæſare, & Præſide Syriæ Cyrino, ibant omnes vt profiterentur, ſinguli in ſuam ciuitatem, vt vnuſquiſque ſuum cenſum ſolueret; vnde Iudas occaſionem deficiendi arri-puit. Pagninus loco illius verbi *In diebus profeſſionis*, vertit *In diebus deſcriptionis*, illius ſanè qua factum eſt, vt ad vnius hominis edictum, deſcriberetur vniuerſus orbis. Innuit inde Baronius tam in Apparatu, quàm in tomo 1. Annal. defeciſſe Iudam primo Domini anno, eo quòd tunc deſcriptio illa orbis facta eſt. Sed Dexter, & Euſebius ad annum ſecundum eam defectionem reiiciunt; quod ſanè credibilius eſt tum ob eorum authori-tatem, tum quia aliquod tempus neceſſariò Iudas inſumeret in defectione prædicanda, & in perpetrandis tot cædibus ac latrociniis, quot Ioſephus ſuprà retulit.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 3.	*Herodes vniuerſos in Bethleemitica regione pueros necat.*	Anno Romæ 754.
Anno 6.	*Herodes morbo intercuti, & ſcatens vermibus periit.*	Anno 757.
2.	*Aſinius Pollio Vir Conſularis, & Orator octoginta maior obiit.*	
Anno 9.	*Tiberius Cæſar Dalmatas, Salmatáſque Romanis ſubiicit.*	Anno 760.

COMMENTARIVS.

De Anno Infanticidij Bethleemitici.

ANNO 3. *Herodes*, &c.] Perantiqua ſanè inter Doctores controuerſia fuit de anno Bethleemitici Infanticidij: quibuſdam aientibus poſt annum & dimidium à natiuitate Ioannis, ſeu quod idem eſt, anno tranſacto ab ortu Saluatoris, accidiſſe: quod ſequitur Nicephorus lib. 1. hiſt. cap. 14. nonnullis verò affirmantibus anno ipſo primo Dominicæ infantiæ fuiſſe perpetratum. quod multi ex recentioribus ſe deducere autumant ex Auguſtino, Chryſoſtomo, & aliis Patribus, & Baronius, ac Suarez viriliter propugnant. In quorum fauorem illud præcipuè facit, quòd poſt adorationem Magorum, quæ die feſto eiuſdem anni accidit, ſubſequenter ait Matthæus, *Tunc Herodes videns, quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valdè, & mittens occidit omnes pueros*, &c. quod ſi *tunc* id factum fuit, eodem videtur anno accidiſſe. Ab his omnibus recedit longè Dexter, ad annum Chriſti tertium cædem Innocentium reiiciens. Audet Baronius huic ſententiæ commentitiæ notam imponere, ego verò oſtendere geſtiam tam longè à commento abeſſe, vt vel cæteris probabilitate præſtet, vel vt minimum æquet probatiſſimam,

Et quidem tanta authoritate & antiquitate aſſertio Dextri fulcitur, vt venerandum mereatur locum apud prudentes & cordatos viros. Nam præter Dextrum, cuius ſola authoritas difficiliora ſtabilire ſufficeret, eidem ſententiæ ſubſcripſit Epiphanius in Panari lib. 1. hæreſi 30. dum docet poſt duorum annorum tempus à natiuitate Saluatoris Magos in Bethleem veniſſe, adorationis cauſa, & ante ipſum idem docuit Hippolytus Thebanus in Chronico, apud Caniſium tom. 3. antiqu. lectio. illis verbis: *A Chriſti natiuitate vſque ad Magorum præſentiam anni ſunt duo*; cúmque cædes ipſa infantium truculenta reditum Magorum ſubſequuta ſit, fit vt ex mente Epiphanij & Hippolyti inciderit in annum Domini tertium. Idem habet Euſebius in Chronico, quem abſque dubio Dexter ſequutus eſt, vt in cæteris, inquit enim ille: *Anno 3. Chriſti, Herodes cùm Chriſti natiuitatem Magorum indicio cognouiſſet, vniuerſos in Bethleem paruulos iuſſit interfici.* His addo Doctorem Angelicum, cuius placitum ſuo duntaxat pondere, nunquam vacillare queat: is verò Dextrum manifeſtè complectitur 3. p. q. 37. art. 6. ad 3. arg. quo loci monet, quòd ſi cum communi ſententia dixerimus Magos ſuum iter confeciſſe tredecim dierum ſpatio, qui inter Natalem & Epiphaniam Domini intercedunt, conſequenter affirmare oportebit, Herodem non ſtatim à receſſu Magorum, ſed poſt biennium pueros trucidaſſe. *Alij verò dicunt* (verba ſunt Sancti Thomæ) *ſtellam apparuiſſe primò cum Chriſtus natus eſt, & quod ſtatim Magi viſa ſtella iter arripientes longiſſimum iter in tredecim diebus peregerunt; & ſecundùm hoc Herodes, non ſtatim recedentibus Magis, ſed poſt biennium pueros interfecit.*

Id quoque non leuiter ex verbis Matthæi inferri videtur, dum cap. 2. refert Herodem pueros omnes bimulos necaſſe, *ſecundùm tempus quod exquiſierat à Magis.* Vt quid enim bimulos potiùs, quàm trimulos, aut alterius ætatis infantulos occidere iuſſit? Video Matthæum occurrere Herodem id feciſſe *ſecundùm tempus quod exquiſierat à Magis*: Verùm eius ſententia trifariam intelligi poteſt; aut enim vult duobus annis poſt Chriſti natalitium

Anno tium diem, ſtellam Regibus in Oriente exiſtentibus ortam fuiſſe, vt ita exiſtimari opor- Anno
Romæ teret, totidem iam puerum Ieſum expleuiſſe, quando Magi ipſo adorato illuſerunt He- Chriſti
754. rodi; aut quòd ipſi niſi poſt biennium ab ortu ſtellæ non peruenerunt Hieroſolymam; 3.
aut denique quòd ab aduentu illorum biennij tempus tranſierat; atqui duo priores intellectus meritò ab omnibus exploduntur, vtpote omni ratione & fundamento deſtituti; ac proinde poſterior admittendus eſt, quem intendimus.

Sed ais cum Ianſenio in concordia Euangelica, verbum illud, *ſecundùm tempus*, &c. non eſſe coniungendum cum particula *à bimatu*, vt denotetur tempus à Magis exquiſitum fuiſſe biennium, ſed cum illa, *& infra*, vt ſit ſenſus, tempus exquiſitum fuiſſe longè infra biennium; & ita Herodem pueros illos occidiſſe, qui non excedebant biennium, non autem omnes qui nondum illud expleuerant, ſed eos qui nati fuerant cùm ſtella in Oriente Regibus orta eſt. Quo ſenſu particula *infra ſecundùm tempus, quod exquiſierat à Magis*, terminum præfinit minimum (vt cum Phyſicis loquamur) & *bimatum*, ponit maximum. Ex quo conſequenter fatendum eſt, eos pueros qui nondum duodecim vel tredecim exceſſerant dies (hoc enim erat tempus ortus ſtellæ à Magis aſſignatum) nequaquam occiſos fuiſſe.

Viderint tamen huius Commentarij authores, ſitne potiùs commentum; nam vt minimum tam nouus eſt, vt vniuerſos Eccleſiæ Patres, & antiquos ſcriptores ſubterfugerit; & Sanctus Thomas eorum ſententias ad duas duntaxat reduci docuit, quarum neutra Ianſenio placuit. Et certè quamuis alia adminicula deeſſent communi, illud piis ſufficeret, quòd in ea quam impugnamus multi puerorum Bethleemiticorum qui tempore infanticidij nati erant, aſſeruntur fraudati corona Martyrij, illi videlicet, qui nondum duodecim dies compleuerant, quando Magi Hieroſolymam acceſſerunt: hi ſiquidem extra illum minimum terminum erant. Nemo autem exiſtimauit vnquam alicui puerorum illorum pro nimia teneritudine parcitum fuiſſe. Imò verò id non ſolùm à Doctoribus Catholicis, ſed etiam ab Ethnicis inficiatur, nam Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 4. eiuſdem cædis memor, omnes occiſos infra bimatum manifeſtè commemorat. En eius verba: *Cùm Auguſtus audiſſet, inter eos quos in Syria Herodes Rex Iudæorum inter bimatum iuſſit interfici, filium quoque eius occiſum, ait: Melius eſſe Herodis porcum, quàm filium.* Obiter notans Iudaicam à carne ſuilla abſtinentiam, & ſæuitiam hominis ſuperſtitiosè filicidæ. Vbi tamen aſſerens *inter bimatum occiſos*, nullum eorum qui bimatum non expleuerant excludit. Rurſus quæram ego ab aduerſariis, cùm Chriſtus tempore necis innocentium, duos vt plurimum, in eorum ſententia, aut tres confeciſſet menſes, cur Herodes in pueros duorum annorum deſæuiit? Si occurrant id factum, ne forſan maioris ætatis eſſet, quàm Magi dixerant; tunc tenebuntur rationem reddere, cur non iuſſit etiam iugulare recèns natos, quamquam ad duos illos menſes Domini non aſcenderent? poterat namque pariter timere, needum forſan Chriſtum natum cùm Magi eum conuenerant Dominum adoraturi. Et certè ſi timore agendus eſſet, illud tempus potiùs taxare debuerat, quod propiùs accedebat à Magis deſignato; certum eſt autem minus diſtare recèns natos à duorum menſium ætate, cuius Chriſtus eo temporis fuiſſe dicitur, quàm illi, qui adhuc biennium aſcenderant.

Satiùs proinde erit cum Dextro aſſeuerare, Idcirco Herodem bimulos occidiſſe, quia illud erat tempus, *quod* ab ortu ſtellæ & Domini, *exquiſierat à Magis*. Id quod aliunde non difficulter oſtendemus, & primùm à die eorumdem innocentium Martyrum feſto, nimirum 28. Decembris. Non enim eſt cur ſuſpicemur, Eccleſiam eorum minimè memorias celebrare, quo die pro Chriſto Domino paſſi ſunt; imò verò ex ipſo feſto quaſi Eccleſiæ traditione accipimus, ſanctos pueros tali die martyrio coronatos, vti aſſeuerat author theſauri Concionatorum. Quo ſuppoſito, fateri in primis cogimur truculentam illorum iugulationem poſt annum vt minimum & quatuor dies ab ortu Domini accidiſſe: non enim eo ipſo anno, elapſis quatuor duntaxat diebus contingere potuit, cùm aduentum Magorum, imò & Purificationem Virginis ſubſequuta ſit. Rurſus inde infertur, cùm Matthæus inquit, *Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valdè*, &c. aduerbium *tunc* non determinare conſequutionem immediatam temporis, quia non ſtatim à receſſu Magorum pueros Herodes occidit, vt dies Martyrij probat; ſed continuationem hiſtoriæ, & idem ſignificare atque aduerbium *poſtea*. Semel autem hoc dato, nihil eſt in toto Euangelio quod nos cogat aſſerere vnum duntaxat interceſſiſſe annum inter Chriſti

Anno nariuitatem, & infanticidium, & non potiùs annos duos, & dies quatuor tertij; neque Anno
Chriſti cur verba Euangeliſtæ in ſuo robore non retineamus, occiſos ſcilicet pueros à bimatu, Romæ
6. quia tantum temporis elapſum erat ab ortu ſtellæ, quem Herodes exquiſierat à Magis. 757.

Sed quamobrem, quæres, Herodes tantum temporis à nece infantulorum abſtinuit? Primùm quia non illicò poſt receſſum Magorum certior factus fuit de eorum reditu, & quòd illuſus eſſet ab eis, cùm illi non palàm ſed clanculo reuerſi ſint. Quare menſes aliquor tranſiſſe neceſſum eſt, vt Herodes tædio tandem ac deſperatione victus, ſe illuſum iudicaret, & mitteret qui quæreret Magos, & puerum. Quo loci illa mihi, quæ nunc occurrit, ratio vehementer arridet, nimirum quòd cùm monuit Angelus in ſomnis Ioſephum, vt puerum & matrem in Ægyptum portaret, eam intulit ſeceſſus cauſam; *Futurum eſt enim, vt Herodes quærat Puerum ad perdendum eum.* Priùs ergo Puerum quæſiuit, ſi fortè eum apprehendere & perdere poſſet, quàm mittens occideret omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius. Multa ſiquidem deliberatione opus erat, vt in tantam ſtragem abduceretur. Non enim credibile eſt tam crudelem & generalem necem decreuiſſe, quin priùs mittens ſemel & iterum ſolum perquireret noui Regis ortum, & perditionem; & ita tandem ſpe ſua fruſtratus, cùm multos eſſe pueros inibi reperiret, & de omnibus par eſſet ratio dubitandi, quia de nullo ſuſpicari plus poſſet quàm de cæteris, deſperans aliter id fieri poſſe quod quærebat, bimulos omnes occidere decreuit; non ſolùm in Bethleem, ſed etiam in omnibus finibus eius: & necdum quieſcens, ſummet filium bimulum occidit. Itaque in variis Pueri inquiſitionibus, quæ decretum illius ſtragis præceſſerunt, non mirum ſi temporis bona pars inſumpta fuit: præſertim quia facilè exiſtimare poſſet, toto eius infantiæ tempore, nullum imminere rebellandi periculum, cùm nec vires Puero ſufficerent, nec opes, & confœderatorũ turba præſto eſſent: biennio autem exacto, ne longiùs protelaretur negotium, decreuit Puerum neci dare.

Omitto dicere, *quot & quantis occupationibus regia cura diſtendi potuerit, & per plurimos alios dies, ab illa intentione vel auerti omnino, vel impediri.* Quæ ſunt Auguſtini verba lib. 2. de Conſenſu Euang. cap. 11. Addunt alij, Herodem eo temporis ſpatio Romam petiiſſe: ſed refragare eis Ioſephum lib. 16. Antiquit. cap. 7. 8. & 9. contendit Baronius, quòd bis duntaxat Romam Herodem conceſſiſſe affirmet, ſemel accuſaturum filios coram Cæſare, Olympiade 192. quæ præceſſit Chriſti natiuitatem, & iterum multo tempore pòſt. Nihilominus D. Thomas citato loco q. 36. approbat quod multi dicunt, quòd Herodes interim accuſatus Romam ierit; & certè qui id negant, ſolùm nituntur ſupputationi annorum regni Herodis, cum qua non poſſe conſtare aiunt eiuſmodi iter Herodis primo Domini biennio: at verò ſupputatio ipſa fabuloſa eſſe à Baronio in Apparatu Annalium iudicatur, vt à Ioſepho deſcribitur; vnde nec obeſſe nobis poterit.

Deſumere etiam poſſumus argumentum ab eo quod Eccleſia canit de Sancto Ioanne teneris ſub annis deſertum petiiſſe, in hymno:

Antra deſerti, teneris ſub annis,
Ciuium turmas fugiens petiſti.

Quod Bernardus Serm. de priuilegiis ipſius dixit, *Intra teneritudinem annorum, beatus iſte puer ad eremum deductus eſt*; & ſatis innuitur ab Euangeliſta Luca cap. 1. dum ait: *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis vſque in diem oſtenſionis ſuæ in Iſrael,* vbi primùm aſſeritur creuiſſe, & poſtea ductum fuiſſe in eremum. Ex quibus omnibus manifeſtè deduci videtur, non ſtatim atque natus fuit, in deſertum abductum fuiſſe, ſed teneris ſub annis, ſeu intra teneritudinem annorum, quod vt minimum tertium ætatis annum ſonat. Docet autem S. Petrus Alexandrinus can. 3. ſuarum regularum, quas ſexta ſynodus recepit, Baptiſtam in deſertum à parentibus fuiſſe deductum, vt ſubduceretur à nece Herodiana, quæ illi, ſi non titulo Bethleemitico, ſaltem ob ſuæ conceptionis, & natiuitatis famam imminebat. Quod ſi tertium agebat Ioannes annum tempore necis Innocentium, reliquum eſt, vt Chriſtus duos compleſſet, & tertium inchoaſſet. Iure ergo Dexter anno Domini tertio infanticidium contigiſſe notat, quia videlicet ſecundum exegerat, & tertium per dies quatuor inchoabat.

Anno 6. *Herodes*, &c.] Quiſquis attentè perſpexerit dolorum acerbitatem, & multitudinem ægritudinum, ac plagarum, quibus Herodes oppreſſus interiit, inficiari minimè poterit, læſæ pietatis pœnas Deo expendiſſe. Decadem infirmitatum numerat Ioſephus lib. 17. Antiquit. cap. 8. *Regi*, ait, *morbus factus eſt grauior, pœnam impietatis exigente Numine.*

Anno Romæ 760. — Anno Chriſti 9.

Numine. 1. Lento enim calore torrebatur, qui non tam externo tactu deprehenderetur, quàm intus populetur viſcera. 2. Aderat & vehemens voracitas, cui neceſſe eſſet continuò cibos ſuggerere. 3. ſimúlque vexabatur inteſtinorum exulceratione; 4. & colicis paſſionibus; 5. pedes tumebant phlegmate humido, & pellucido; 6. ſimiliterque inguina; 7. ipſa quoque verenda putrefacta ſcatebant vermiculis; 8. accidente fœda, nec minus moleſta tentigine, non ſine fœtore grauiſſimo; 9. ſuper hæc omnia neruorum contractione laborabat; 10. & difficultate anhelitus. Cuius verò impietatis pœnas lueret, Euſebius lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 8. exponit inquiens: *Deinceps poſt necatos infantes, quæ merces crudele Herodis facinus contra Chriſtum & pueros eius æquales admiſſum, ſecuta ſit, & quo pacto ſtatim poſt, nulla vel minima quidem dilatione interpoſita, Diuina vltio illum, dum adhuc in vita manebat, exagitauerit, operæpretium eſt intelligere*, &c. Pœnas igitur Herodes luit crudelis infanticidij, ſed quoto anno Chriſti id acciderit non conuenit inter authores. Cardinalis Baronius Ioſephi ſupputationem annorum regni Herodis ſequutus, exiſtimat id accidiſſe anno Domini 8. nam is fuit 37. regni Herodiani; ſed parum ſecurè, cùm ea ſupputatio ipſo Baronio teſtante in Apparatu, fabuloſa ſit. Et quidem cùm Euſebio authore, quem ipſe in hoc complectitur, *ſtatim poſt* infantulorum internecionem, *nulla vel minima quidem dilatione interpoſita, Diuina vltio illum exagitauerit*, minimè Herodis mors in annum Domini octauum differri potuit, præſertim in eius ſententia, qui anno primo Chriſti necatos fuiſſe docet infantes. Sequor potiùs Euſebium quem Dexter proculdubio complexus eſt: is ſiquidè in Chronico inquit: *Anno Domini 6. Herodes morbo intercuti, atque ſcatenſibus toto corpore vermibus, miſerabiliter & dignè moritur.* In quo etiam illud meritò prætermiſit Dexter, *ſcatentibus toto corpore vermibus*, eo quòd à Ioſepho, qui omnes Herodis ægritudines, vt vidimus, notat, ſolùm eius verenda vermiculis corroſa fuiſſe aſſeruntur.

2. *Aſinius Pollio*, &c.] Hic ille Orator inſignis, cuius laudes Seneca, & Quintilianus magnificè proſequuti ſunt. *Multa in Aſinio Pollione* (ait hic) *inuenio ſumma diligentia, adeò vt quibuſdam etiam nimia videantur; & conſilij, & animi ſatis.* Fuit in amicitiis Auguſto, docuítque Romæ tempore Pompeij Magni, ſucceſsítque in ſchola Thimageni. Scripſit bellum Cæſaris & Pompeij, & primus omnium publicè ſcripta ſua Romæ recitauit. De eo Plinius lib. 35. cap 2. teſtatur, *primùm omnium Romæ bibliothecam dicando, nono inuento, ingenia hominum rempubl. feciſſe.* Sed quale nouum vocat inuentum? *Siquidem* (ait) *non ſolùm ex auro, argentóve, aut certè ex ære in Bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animæ in iiſdem locis ibi loquuntur; quinimò etiam quæ non ſunt finguntur, pariúntque deſideria non traditi vultus, ſicut in Homero euenit.* Incidit conſulatus Aſinij in annum Vrbis 747. vt placet Caſſiodoro, ſexennio ante Chriſti natalem, ſociúmque habuit C. Martium. Sed quoniam ſua ætate Cicero flumen nouum eloquentiæ floruerat, & Aſinius ab eius nitore & iucunditate tantum aberat, vt videri poſſet ſæculo prior; effectum eſt, vt eius filius Aſinius Gallus, vir etiam Conſularis, librum ſcripſerit de comparatione patris cum Cicerone, vbi Pollionem Ciceroni prætulit; contra quem in defenſionem Ciceronis Cl. Cæſar defenſorium edidit, vt Suetonius in Claudio refert, de quo etiam Cælius Rhodiginius in ſuis lect. antiqu. De Aſinio hæc habet Euſebius in chronico, *Anno Domini 6. Aſinius Pollio Orator, & Conſularis, qui de Dalmatis triumphauerat, octogeſimo ætatis ſuæ anno, in villa Tuſculana moritur.* Quod autem inquit, de Dalmatis triumphaſſe, non obeſt Tiberij triumpho, de quo ſtatim agendum eſt; Aſinius ſiquidem multo antè de eis triumphum egerat, ſed rebellantes Tiberius compeſcuit, & iterum ſubiugauit.

Anno 9. *Tiberius*, &c.] Eiſdem ferè verbis vtitur Euſebius in Chronico: *Anno Domini 9. Tiberius Cæſar Dalmatas, Sarmatáſque in Romanam redigit poteſtatem.* Dalmatæ inter cæteras gentes poſtremæ fuerunt, quas Octauianus Auguſtus Romano ſubiecit Imperio. Hi quidem tametſi auſpiciis Auguſti redacti in prouincias ſunt, Duce tamen Tiberio Cæſare, ſucceſſore iam declarato, id effectum eſt. Qua de re agunt Plutarchus, Suetonius, Dio, Florus, & cæteri Romanarum rerum ſcriptores. Eſt verò Dalmatia Illyrici pars, è qua Magnus Hieronymus prodiit, in oppido Strigonio natus. De ea Plinius lib. 4. cap. 25. Subeſt nunc Venetorum imperio, & olim ſub Nerone Cæſare auro abundauit, ita vt vnus eius duntaxat alueus ſingulis diebus quinquagenas libras funderet, vt author eſt ipſe Plinius lib. 33. cap. 4.

Sarmatarum regio latiſſimè patebat, ab ipſis nimirum Germaniæ finibus, & amne Viſtula, in Hircaniam vſque protenſa. nunc Croatia dicitur. Ab efferatiſſimis incolebatur

Anno Chriſti 12. 14. hominibus, qui partim in montibus,& ſaltibus degebant,partim paluſtribus domibus vtebantur. Scribit Plinius lib.22. cap.1. eoſdem formæ gratia, ritúſque perpetui, corpora ſua quarundam herbarum ſuccis pingere ſolitos (quod æuo quoque noſtro Americis in vſu fuit) & quòd, vt plurimum, alebantur pulte confecto ex cruda milij farina, equino lacte, vel ſanguine admiſto. Conſule de eis Strabonem & Ptolemæum. Anno Romæ 763.765.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 12.	CHRISTVS *puer in medio Doctorum diſputat.*	Anno Romæ 763.
Anno 14.	*Auguſtus cum Tiberio filio cenſum hoc anno agit.*	Anno 765.
Anno 15.	*Defectio Solis. Et Auguſtus annis lxxvj. moritur.*	Anno 766.
	2. *Tiberius Iulius D. Auguſti filius, Dominus noſter Cæſar Auguſtus, Germanici frater, III. Imperator.*	
Anno 19.	*Titus Liuius egregius Hiſtoriographus Pataui obiit.*	Anno 770.
	Eodem anno Ouidius exul in Ponto moritur.	
Anno 23.	*Theatrũ Pompeij flamma corripiẽte vaſtatur.*	Anno 774.
Anno 24.	*Druſus Cæſar veneno periit.*	Anno 775.
Anno 28.	*Pontius Pilatus Procurator Iudeæ, à Tiberio mittitur in Iudeam.*	Anno 779.

COMMENTARIVS.

ANNO 12. *Chriſtus*, &c.] In hoc articulo nullum Chriſtianorum fas eſt dubitare, cùm D. Lucas conceptis verbis id aſſeueret, cap.2. *Cùm factus eſſet Ieſus annorum duodecim, aſcendentibus illis Hieroſolymam, &c. Et factum eſt poſt triduum inuenerunt illum in templo ſedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes qui eum audiebant ſuper prudentia & reſponſis eius.* Quocirca manifeſtus error irrepſit illuſtrationi Chronici Euſebij, dum in margine apponitur annus vndecimus Domini, cùm fide conſtet eiuſmodi diſputationem anno eius 12. accidiſſe.

Illud obiter monuerim, cùm Chriſtus Dominus duodennis ſuper cathedrã depingitur, id ex pietate vulgari ortum duxiſſe; aliàs tunc temporis minimè Doctorem ſe geſſit, ſed Diſputatorem: vt bene notat Dexter, qui non aſſerit, eum Phariſæos docuiſſe, ſed in medio illorum diſputaſſe: & Euangeliſta dixit, *Audientem illos, & interrogantem eos*: & inter diſputandum, reſponſa dediſſe, ſuper quibus illi obſtupuère; *Stupebant autem omnes, qui eum audiebant ſuper prudentia & reſponſis eius.* Itaque acceſſit primùm tentando, & interrogando, quod diſputantis munus eſt, deinde requiſitus à Doctoribus de difficilibus legis & Prophetarum teſtimoniis; tam mira in medio poſitus dedit reſponſa, vt audientes in ſtuporem verteret. Vnde S. Alredus Abbas Riæ Vallis Sancti P. Bernardi diſcipulus, in homilia ſuper eadem hiſtoria (extat inter opera Bernardi) dixit; *Meritò igitur poſt triduum inuenitur in templo in medio Doctorum, primùm audiens, & interrogans, deinde ſacratiſſima myſteria prodens. Data eſt hæc pueris & adoleſcentibus humilitatis & reuerentiæ forma, vt in medio ſeniorum taceant, & audiant, interrogent & diſcant.*

ANNO 14. *Auguſtus*, &c.] Ita Euſebius in Chronico, *Anno Domini 14. Auguſtus cum Tiberio filio cenſum Romæ agitans, inuenit hominum nonagies trecenta, & ſeptuaginta millia.*

Mos

Anno Romæ 766.770. 774.775. 779.

Anno Chriſti 15.19.23. 24.28.

Mos fuit Romanis quolibet luſtro cenſum agere; imò vt Varro author eſt, *luſtrum à luendo*, id eſt ſoluendo, dictum fuit ſpatium quinque annorum, quòd quinto quoque anno vectigalia per cenſores locata perſoluebantur, & à ciuibus tributa conferebantur. Plinius lib. 2. cap. 47. dixit, luſtri initium eſſe Caniculæ ortum cuiuſuis intercalaris anni, & ita luſtrum non explebat quinquennium, ſed quinto quoque anno incipiente cenſus agebatur. Quocirca iſte de quo nunc Dexter cum Euſebio tractat, non fuit vſualis ille, qui quinto quoque anno agi ſolitus erat, vectigalium repetundorum gratia, ſed peculiaris & nouus, quippe cùm ab anno primo Chriſti quo cenſus actus conſtat, ab eodem Auguſto ſub Præſide Syriæ Quirino ad hunc 14. elapſa fuerint tria luſtra, ſeu tres anni intercalares cum ſemiſſe, & ita initio 5. & 9. & 13. cenſus agi oportuit. Erit igitur cenſus iſte extra numerum cæterorum, ac per hoc dignus peculiari animaduerſione: eò vel maximè quòd ſpecialiter Romæ factus dicitur, & non in vniuerſo terrarum orbe: & ibi reperta tot hominum capita quot referuntur ab Euſebio, videlicet 33300000. hoc eſt triginta tres myriades, & trecenta millia hominum, quod omnem ferè credulitatem ſuperat. Prudenter abſtinuit à numero Dexter.

Anno 15. *Defectio*, &c. Vtrumque hoc anno accidiſſe, præter Dextrum, Euſebius in Chronico affirmat: & quòd Auguſtus obierit ætatis ſuæ anno 76. Obiit autem Attellæ (nunc Nolæ) in Campania, inde in Campum Martium Vrbis tranſlatus. Sunt qui aſſerant, quòd ſupremum agens diem, iactauerit ſe Vrbem relinquere marmoream, quam lateritiam inuenerat. De Auguſti geſtis conſulendi ſunt Suetonius, Tacitus, Plutarchus, Dio, & cæteri Romanarum rerum ſcriptores.

2. *Tiberius*, &c.] Codex Dextri excuſus Cæſarauguſtæ corruptè habebat, *Tiberius Iulius Diui Auguſti filius. D. N. Cæſar Aug. Germ. & frater III. Impera.* cùm omnino legendum ſit *Germanici frater III. Imperator.* Onuphrius in Faſtis habet. *Tiberius Iulius Diui Auguſti filius, Diui N. Cæſ. Aug. Germanicus, III. populi Romani Imperator.* Sed explicet ipſe quid ſibi velit, ille caſus ſecundus, *Diui N. Cæſ.* Cæterùm an Germanicus, an verò Germanici frater dici oporteat, mihi Dextri lectio arridet, nam vnde Germanicus dici potuerit, niſi forſan in memoriam defuncti Cæſaris non video.

Anno 19. *Titus Liuius*, &c.] Morte duorum bonarum litterarum Principum hic annus extitit memorabilis; è quibus ille Romanam hiſtoriam ſoluta ac lepidiſſima oratione celebrauit; hic autem aureis carminibus, ſententiarum gemmis ſulgentibus impleuit orbem. Vtriuſque obitum hoc ipſo anno annotauit Euſebius ipſiſſimis ferè Dextri verbis, niſi quòd locum mortis Ouidij nominat fuiſſe Tomos in Ponto.

Anno 23. *Theatrum*, &c.] Hoc quoque Chronicon Euſebij annotauit. Erat Pompeij theatrum inſigne in ſemicirculi forma erectum, multis ornatum gradibus, vnde populus omnis ludos ex loco edito conſpiceret. Senatores in imis gradibus ante omnes ſedebant, & lege Roſcia cautum erat, ne quis præter equeſtris ordinis viros in xiiij. prioribus gradibus ſederet: cætera plebs ſuperiores complebat, inter quam erant & decoctores, id eſt, qui patrimonium ſiue culpa, ſiue fortuitò conſecerant. Sub Amphitheatro erat cauea xl. millia hominum capax. In ornamentum autem ipſius mirabiles Pompeius poſuit effigies, magnorum artificum ingeniis diligentiſſime elaboratas, inter quas Plinio authore lib. 7. cap. 3. erat Euthyche à 20. liberis rogo illata Trallibus, enixa 30. partus. Hoc igitur anno Domini xxiij. magno Romanorum dolore flamma corripiente vaſtatum eſt. Aliud ab eo fuit *Theatrum à M. Scauro exædificatum, cui ſcena triplex in altitudine 360. columnarum, cuilibet ſcena ima pars è marmore, media è vitro, inaudito etiam poſtea genere luxuriæ: ſigna ærea inter columnas fuère tria millia numero; Cauea verò capax hominum quadraginta millia; operum quæ vnquam fuère maximum humana manu facta, non temporaria mora, verumetiam æternitatis deſtinatione:* quæ ſunt Plinij verba.

Anno 24. *Druſus*, &c.] Et hoc quoque ex Chronico Euſebij & Hieronymi ad verbum deſumptum eſt. Cæterum Druſum præcedenti anno Tiberius Pater conſortem fecerat regni, cùm bis conſulatum iniiſſet, ſemel quidem cum collega C. Norbano Flacco, anno à Chriſto nato 16. & iterum poſt annos ſex, ſcilicet Domini 22. collegam habens ipſum Tiberium. De eo inſcriptiones antiquæ ſic habent: Drvsvs. Ivlivs. Ti. Avg. F. Divi. Avg. Nepos. Cæsar. Genuerat paulo antè Liuia Auguſta Druſum alterum, cuius obitum celebrauit Ouidius miſſo carmine conſolatorio ad Liuiam matrem.

Anno 28. *Pontius Pilatus*, &c.] Ita etiam Euſebius in Chronico, & Onuphrius in

Anno Chriſti 31. Faſtis, ex Ioſepho, qui lib. 18. Antiquit. Iudaic. cap. 5. teſtatum reliquit anno Tiberij Cæſaris duodecimo, miſſum in Iudæam Pontium Pilatum, Procuratoris & Præſidis officio functurum, ſucceſſorem Valerij Grati, qui in eo magiſtratu vndecim annos exegerat. Annus verò duodecimus Tiberij coëxtitit anno Chriſti 28. quoniam 17. ipſius obierat Auguſtus, cui Tiberius ſuffectus fuerat. Notauit Dadræus in margine Euſebij, ipſum ſibi ipſi contrarium extitiſſe, dum in hiſtoria Eccleſiaſtica anno Tiberij xij. Pilatum in Iudæam miſſum ſcribit, in Chronico autem id reiicit in annum xiij. eiuſdem. Verùm facili negotio vtrumque dictum conciliari poteſt; quandoquidem obitus Auguſti non contigit initio anni Domini 17. à quo vſque ad 28. interſunt 12. Sed 18. Kalend. Septembris anni Domini 16. à quo ſi numeres; 13. annos inuenies. Itaque annus Chriſti 28. de quo in præſenti agimus, coëxtitit partim xij. partim xiij. Tiberij; ſub qua verò huius partium Pilatus in Iudæam miſſus fuerit, non liquet. Dextri placitum non ſolùm olim Euſebius, ſed etiam nunc Cardinalis Baronius amplectitur. Quo velim (lector) animaduertas, quantum authoritatis præſeferant noſtri Authoris placita, qui vbique probabilius ſemper aſſequitur. Anno Romæ 782.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 31. *Chriſtus Dominus Iudæorũ populis prædicat.* Anno Romæ 782.

COMMENTARIVS.

De anno exordij prædicationis Chriſti.

MAGNA olim inter Patres orta eſt controuerſia de anno, quo prædicatio Chriſti cœperit; & à recentioribus Sacræ Scripturæ interpretibus finem nondum accepit. Fons totius dubitationis fuit illud Lucæ tertio, *Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta:* cuius verba quia triplicem patiuntur ſenſum, triplicem quoque ſentiendi modum genuerunt. Aut enim vult Euangeliſta, vt eo tempore quo Chriſtus ad Baptiſmum Ioannis properauit, vigeſimum nonum annum exegerit, & trigeſimum inierit; & ſit ſenſus *erat quaſi annorum triginta*, non quidem eos iam explens, ſed potiùs *incipiens*; Aut vult, quòd Chriſtus eo temporis ferè trigeſimum expleuerit; vt ſenſus verborum ſit, erat quaſi annorum triginta; id eſt tot ferè habebat, non quidem exactos, ſed quaſi exactos, quia iam erat incipiens eos explere; Aut denique ſignificat, iam tunc triginta exegiſſe, & trigeſimum primum inchoaſſe, quo modo particula *quaſi* non diminutiua erit, ſed affirmatiua, eo ſenſu quo in Ioanne iterum accipienda eſt, cùm de gloria Diuini Verbi inquit, quòd erat *quaſi vnigeniti à Patre*; hoc eſt, erat propria, & digna vnigenito Patris æterni. Ita & nunc; erat incipiens quaſi annorum triginta, idem erit atque, erat tunc vir perfectæ ætatis, vtpote quaſi ille qui erat annorum triginta. & ſic quidem verbum *incipiens* non determinat annum ætatis, ſed officium nouæ prædicationis: vt ſit ſenſus, erat incipiens exercere munus ſuum, cùm exiſteret annorum triginta ſuæ ætatis. Neutrum horum deſtitutum eſt Doctoribus, iiſque celeberrimis: primum quippe ſenſum amplexi ſunt Origenes homil. 1. in Ezech. Diuus Hieronymus in eundem locum, & Tertullianus contra Iudæos, Euſebius lib. 1. hiſt. cap. 10. Lactantius lib. 4. diuinarum inſtitutionum cap. 10. Secundum verò ſequutus eſt, D. Epiphanius in Panario hæreſi 51. à Cornelio Ianſonio complexus. Tertium tandem docuerunt Chryſoſtomus homil. 10. in Matth. c. 3. Beda de Ratione temporum cap. 45. & communi applauſu Doctores Græci, quos inter alios Eccleſiaſticos Canones, illum quoque ſtatuiſſe author eſt S. Martinus Brac. lib. de Canon. Græc. cap. 20. quò cauebatur, ne quis ante expletos triginta annos ad Presbyteratum admitteretur, quòd ea ætate Chriſtus Dominus baptizatus docere cœpiſſet.

Vide nunc iterum (candide Lector) Dextri noſtri dexteritatem, qua in tam ancipiti negotio tutiorem & veriorem viam elegit. *Anno* (inquit) *ætatis ſuæ trigeſimo primo Chriſtus Dominus noſter Iudæorum populis prædicat.* Tertium proinde placitum edocet, vtpote potioribus fundamentis fultum, & ſtabilitum. Quæres quæ? Potior ratio, maior antiquitas, & quod caput omnium eſt, Eccleſiaſtica traditio. Expono ſingula. Conſtans veritas in Eccleſiaſticis officiis eſt Baptiſmo initiatum Chriſtũ ſexta Ianuarij, cùm ea die canamus,

Hodie,

Anno Romæ 785. *Hodie cæleſti ſponſo iuncta eſt Eccleſia, quoniam in Iordane lauit Chriſtus eius crimina.* Et in hymno, Anno Christi 34.

Seu myſtico baptiſmate
Fluenta Iordanis retrò
Conuerſa quondam tertiò,
Præſenti ſacraris die.

Qua in re omnes Patres conueniunt (vno excepto Epiphanio) Nazianzenus, Cyrillus, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, Maximus, Bernardus, in concionibus Epiphaniæ: quibus adde Eucherium Lugdunenſem, Iſidorum lib. de off. Eccleſ. cap. 26. Paulinum, & Euſebium relatos à Baronio ad annum Chriſti trigeſimum primum. Ex hoc autem, vt minimum deducitur falſitas ſecundi placiti, aſſerentium cùm baptizaretur à Ioanne, Chriſtum ferè expleſſe triginta annos, ſeu quod ait Epiphanius, annos exegiſſe viginti nouem, & ferè menſes decem. Hoc itaque ſtare nequit, nam vigeſimum nonum expleuit die vigeſimaquinta Decembris qua natus fuit; ab ea autem vſque ad ſextam Ianuarij, qua baptiſmus eius poſtmodum contigit, tredecim duntaxat dies interiacent: haberet ergo Dominus cùm baptizatus eſt annos duntaxat viginti nouem, & dies tredecim. Quare non poterit verbum illud, *Erat incipiens quaſi annorum triginta*, reddere ſenſum; Erat incipiens complere triginta: non enim primis anni diebus incipit complementum, ſed tranſactis vt minimum ſex menſibus. Non ignoro, quod dixit Epiphanius, non baptizatum hac die, ſed ad 6. Idus Nouembris: At in hoc ſolus incedens ſequendus non eſt; ſicut nec in eo quod ibidem ait; natum die ſexta Ianuarij: in vtroque enim à communi ſenſu Eccleſiæ diſſentit: non ergo potuit Chriſtus baptiſmi ſui tempore trigeſimum annum ferè expletum agere, ſed alterum neceſſarium è duobus eſt, videlicet aut iniiſſe duntaxat trigeſimum à tredecim diebus retrò, quod priores ſentiunt Patres, aut quod poſteriores cum Dextro, trigeſimum compleuiſſe, & trigeſimum primum per tredecim dies inchoaſſe. Contra priores autem antiquitas militat. Quis enim D. Ignatio vetuſtior, qui Chriſti Domini adhuc ſuperſtitem matrem vidit, vt ad annum quadrageſimumtertium oſtendemus? Ipſe autem cùm ad Trallianos ſcribit, fatetur conceptis verbis, ante baptiſmum compleuiſſe Dominum triginta annos. En eius verba fideliter ex Græco tranſlata; *Expletis tribus annorum decadibus, verè baptizatus eſt à Ioanne.* Expletis, inquit, tribus decadibus: iam ergo annum trigeſimumprimum inchoabat: eodem modo loquitur B. P. Bernardus ſerm. 1. de Epiph. *Cùm Chriſtus* (ait) *triginta annorum tempus exegiſſet in carne, inter populares turbas ad baptiſmum Ioannis peruenit.* Demum quod ad traditionem ſpectat, de Romanæ Eccleſiæ ſenſu hæc ſcribit Beda lib. De ratione temporum cap. 45. *Habet (ni fallor) Eccleſiæ fides Dominum in carne paulo pluſquam triginta tres annos vſque ad ſua tempora Paſſionis vixiſſe. Sancta ſiquidem Romana & Apoſtolica Eccleſia hanc fidem tenere, ex ipſis teſtatur indiculis, quæ ſuis in cereis Paſchalibus annuatim ſcribi ſolent.* Cui accedit quòd in eius peruetuſto rituali (vbi quæ ab Apoſtolis accepit, ipſam ſeruare certum eſt) titulo de Epiphania Domini ſic legimus; *Expletis namque Chriſtus triginta annorum curriculis, venit in Iordanem vt baptizaretur à Ioanne.* Expletis, inquit, non inchoatis. Nec cauſeris, quòd verbum illud *quaſi* adiecerit: quandoquidem inde apparet, nullatenus numerum diminuere, quòd præmiſerit, *Expletus.* Quomodo namque necdum triginta habebat, ſi iam triginta expleuerat? Ergo affirmatiuè illud *quaſi* ſumendum eſt, vt doctè notauit Baronius in Apparatu ſuo. quo loci & inferiùs ad annum Chriſti trigeſimumprimum pugnaciſſimè placitum Dextri amplectitur, & ab aduerſariis tuetur.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 34. *Chriſtus Saluator Mundi reus ad Pilatum agitur.* Anno Romæ 785.

2. *Claudia Procula vxor Pilati admonita per ſomnium in Chriſtum credit, & ſalutem conſequitur.*

Anno Christi 34. | Anno Romæ 785.

COMMENTARIVS I.

De anno mortis Dominicæ.

CHRISTVS *Saluator*, &c.] Quòd Saluatoris ſub Pilato Præſide cauſa, & mors in annum trigeſimumquartum ætatis ſuæ inciderit, non autem trigeſimumtertium, ex nuper dictis neceſſariò concluditur: Si enim (vt abundè ibi probatum eſt) ad baptiſmum Chriſtus Dominus acceſſit, cùm inchoabat annum trigeſimumprimum, conſequens eſt, vt mortem crucis pro nobis oppetierit anno trigeſimoquarto incepto; quippe cùm inter baptiſmum & mortem eius ſalutiferam quatuor Paſchales feſtiuitates intercesſerint: id quod ex Euangeliis liquidò patet, & in hunc modum deducitur. Statim à Baptiſmo in deſertum ieiunij quadrageſimalis causâ ſeceſſiſſe author eſt Matthæus cap. 4. Cùm enim præmiſiſſet, ſuper recèns baptizatum Ieſum columbam deſcendiſſe, & paternam auditam eſſe vocem, ſubdit; *Tunc Ieſus ductus eſt in deſertum.* Superato verò callido hoſte, ac trifariam deuicto, acceſſit Hieroſolymam celebraturus Paſcha (id Ioanne dilecto Apoſtolo edocente cap. 2.) vbi facto quaſi flagello de funiculis eiecit ementes, & vendentes de templo, *Et propè erat Paſcha Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam, & inuenit in Templo vendentes boues & oues, & columbas, & numularios ſedentes; & cùm feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo.* En Paſcha primum anni videlicet trigeſimi primi. In ſecundo verò languidum illum annorum triginta, & octo, qui iacebat in Probatica piſcina ſanitati reſtituit, de quo idem Ioannes cap. 5. *Poſt hæc erat* (ait) *dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam. Eſt autem Hieroſolymis Probatica piſcina,*&c. Feſtum verò diem hunc fuiſſe Paſchatis, non autem Pentecoſtes, nec Tabernaculorum, ſatis ex ipſo Ioannis contextu conſtat; & idipſum D. Irenæus docet lib.2. cap. 10. *Poſt hæc* (inquit) *iterum ſecunda vice aſcendit in diem feſtum Paſchæ in Hieruſalem, quando paralyticum, qui iuxta natatoriam iacebat triginta & octo annos, curauit.* Atque hoc Paſcha eſt quod incidit in annum Domini 32. Tertio Paſchate anni ſcilicet Chriſti trigeſimitertij appropinquante, pauit illos quinque mille viros quinque duntaxat hordeaceis panibus, & duobus piſcibus. Quo loci Ioannes notat, *quòd erat proximum Paſcha dies feſtus Iudæorum.* Cùm igitur præter hæc tria Paſchata, conſtans quoque ſit ex diuinis Euangeliis Chriſtum Dominum ſubiiſſe mortem ipſo Paſchate alterius anni, ſit neceſſariò, mortem ipſam Paſchate anni trigeſimi quarti contigiſſe, vti ingenioſè Dexter aſſeuerat. Atque in hac parte conſentit eius placito Baronius, qui haud dubium magni habuiſſet Dextri Omnimodam hanc hiſtoriam, ſi ſibi nanciſci datum eſſet, vt eius authoritate ſententiam ſuam ſtabiliret. Vide quæſo quàm egregius annorum Chriſti ſupputator Dexter fuerit, qui vbique quod verius, quódque rationi hiſtoricæ conſonantius eſt elegit; cùm ea quæ improbo labore & ſtudio Baronius ſe aſſequutum gloriatur, ille tam breuiter & dilucidè prompſerit.

2. *Claudia Procula vxor Pilati*, &c.] Pilati vxorem marito pro Tribunali ſedenti miſiſſe nuntium, vt à Chriſti nece abſtineret, nihilque in eius damnum decerneret, quòd multa ſibi per viſum, ea nocte accidiſſent ſuper eo, habemus ex Matthæi Euangelio c. 27. *Sedente autem illo pro Tribunali* (ait Matthæus) *miſit ad eum vxor dicens: Nihil tibi & Iuſto illi; multa enim paſſa ſum hodie per viſum propter eum.*

Sanè duxiſſe ſecum vxorem ſuam in Syriam Pilatum, cùm Præſes eius prouinciæ factus fuit, non ſolùm ex Euangelio, ſed ex Ethnicorum libris habemus; nam tametſi ante quinque annos (vt ſcribit Cornelius Tacitus lib. annal. 3. ſub quarto nimirum Tiberij Cæſaris Conſulatu, qui incidit in annum Chriſti vigeſimum ſecundum, vt ex Faſtis Onuphrij liquet) Seuerus Cecinna grauiſſima Oratione cenſuiſſet, ne vxores maritos in prouinciam proficiſcentes comitarentur; verùm legis rogatio eſt eluſa, intercedente Valerio Meſſala, ac per omnia commodius eſſe oſtendente, ſi illæ maritos aſſectarentur: quod ita iuſſum fuit.

Vxor Pilati per viſum à quo paſſa? à malo ne an à bono Angelo?

Cæterum qui ſubſiſtere poterit id quod de vxore Pilati Dexter refert, admonitam ſcilicet per ſomnium in Chriſtum credidiſſe, & ſalutem conſequutam fuiſſe? Quomodo per ſomnium admonita eſt, quæ per viſum fatetur, ſe multa paſſam fuiſſe: *Multa* (inquit) *paſſa ſum hodie per viſum?* Quòd ſi perterrefacta fuit per viſum à Dæmone, vnde infert illã in Chriſtum credidiſſe? Quam verò ſalutem conſequuta eſt? Animæne, an corporis? Quod ad viſionem attinet, non eſt quòd moueamur, per viſúmne an per ſomnium dicendum

ſit

Anno Romæ 785. ſit eam paſſam; certum namque eſt noctu id accidiſſe, cùm ſuper ea re miſerit ad maritum manè ſedentem pro tribunali, vt Chriſtum iudicaret. Vnde quod vulgata editio legit in Euangelio, *Hodie per viſum*, Sanctes Pagninus vertit, *Hodie in ſomnis*: quare illud *hodie* idem eſt atque *hac nocte*, cùm ſomnia eo temporis frequentiùs contingant. Deinde multi (fateor) credidêre, perterreſactam fuiſſe nocte illa ſalutiferam Domini necem antecedente, à malo Dæmone, qui facti pœnitentia ductus, timebat iam ne fortè ipſius mors maiorum ſibi malorum cauſa foret, quàm ipſa vita: quod inter alios Rabanus Maurus his edocuit; *Intelligens Diabolus, ſe per Chriſtum ſpolia amiſſurum, vult per mulierem liberare.* Refert Baronius pro hac ſententia Diuum Ignatium in epiſtola ad Polycarpum, & tamen neque in ea, neque in alia ex ſuis quippiam hac de re valui reperire. Anno Christi 34.

Baronius ad an. Dom. 34.

Verùm enimverò præſtantes ſanctitate, ac doctrina Patres arbitrati ſunt non Cacodæmonis impoſturam paſſam ea nocte Pilati vxorem, ſed Dei miſerantis viſionem & conſolationem, qua de ſalute ſua admonebatur, & Ieſu Chriſti diuinitate: ſic Chryſoſtomus; *Non Pilatus ſomnium videt, ſed vxor, quia magis digna; vel quia fortè ille non dixiſſet.* Quaſi diceret; Dignior erat vxor eius Diuinis illuſtrationibus, & ideo non eas paſſus fuit Pilatus, ſed coniux. Volebat quidem Deus illo teſtimonio comprobare ſuam innocentiam: quod ſi in ſomnis Pilatum de ea admoneret, nollet ille viſionem propalare; per vxorem verò effectum eſt, vt in oculis totius populi, ſedentéque marito pro tribunali, teſtimonium de innocentia Domini prolatum ſit. Vnde Chryſoſtomus ſubdit; *Propter hoc diſpenſatur à Deo, quòd mulier vidit, vt manifeſtum omnibus fieret.* Hilarius quoque Can: 33. *Species* (ait) *in ea Gentium plebis eſt, quæ iam fidelis eum, cum quo conuerſabatur, incredulum populum ad Chriſti fidem aduocat. Quia ipſa multum ſit paſſa pro Chriſto in eandem gloriam futuræ ſpei illum inuitat.* Sic etiam Ambroſius lib. 10. in Luc. cap. 23. *Monebat vxor* (inquit) ſed à quo mota? *Lucebat in nocte gratia, Diuinitas eminebat, nec ſic à ſacrilega ſententia temperauit.* Nec diſſentit Auguſtinus relatus à D. Thoma in Catena aurea, dum docet, vtrumque coniugem, agente Deo, teſtimonium publicè pro Chriſto tuliſſe, ille ſiquidem clamauit, *Nihil mali fecit*, ipſa verò, *Nihil tibi & Iuſto illi.* quod Hieronymo etiam teſte, fidei Gentilis populi præſagium fuit.

Chryſoſtom. hom. de diuerſis.

Mihi horum placitum, quod & Dexter tuetur, multomagis probatur; nempe intelligi nequit, quòd Diabolus eo ipſo temporis momento, quo mortem Chriſto Domino moliebatur, eandem tantopere cuperet impedire, terrendo Pilati coniugem; ea ſiquidem nocte Iudam, & Iudæos impulit, vt manus in eum iniicerent, ac de medio tollerent, qua Pilati vxor multa per viſum paſſa fuit. Quod ſi iam facti illum pœnitebat, cur Iudæorum corda non temperabat ab odio in ipſum concepto? ſeu (quod facilius videbatur) incitabat turbam Chriſto deuotam ad ſeditionem, qua innocens à morte eriperetur? Nihil horum fecit, cùm tamen nullum non mouiſſet lapidem, eius rei cauſa, ſi facti ſemel pœnitentia duceretur. Quapropter cum Dextro aſſerimus, Pilati coniugem per ſomnium admonitam, Chriſti Domini innocentiam, & maieſtatem cognouiſſe, atque in ipſum crediidiſſe. Quid autem ſibi vult, quod non ſimpliciter vidiſſe dicitur, ſed quòd multa in ſomnis perpeſſa eſt? Nihil conſonantius occurrit, quàm quod Dexter refert, iis quæ paſſa eſt admonitam fuiſſe, vt in Chriſtum crederet: Cùm enim Ethnica eſſet mulier nec quæuis admonitio ſufficeret, vt præberet fidem; congruum fuit, vt cruciatus acerbiſſimos pateretur, quouſque data in Chriſtum fide, ſalutem corporis ſimul & animæ conſequuta ſit. Neque mirum videri debet, Pilati coniugem Chriſto per fidem adhæſiſſe, cùm Luca referente (cap. 8.) inter alias mulieres quæ de ſuis facultatibus prædicanti Ieſu miniſtrabant, etiam Ioanna fuerit vxor Chuzæ Procuratoris Herodis.

Denique nomen vxoris Pilati multùm, anxiéque perquirens, ſi forſan alius præter Dextrum *Proculam* vocitaſſet, tandem incidi in Euangelij Nicodemi clauſulam, quâ his verbis idipſum comprobatur. *Cogitante verò Pilato quid ageret de Ieſu, miſit ad eum vxor eius, nomine Procula dicens; Nihil tibi, & Iuſto illi, multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum. Reſpondentes Iudæi, dixerunt Pilato. Nunquid non diximus, quia maleficus eſt? Ecce ſomnium immiſit ad vxorem tuam.* Hæc ibi. Non inficiamur inter Apocrypha recenſeri Euangelium Nicodemi & Ioſephi; hoc verò non obeſt, quin in his quæ Diuinis dogmatibus non aduerſantur recipi queat. In hoc autem nihil Matthæo contrarium promit: præſertim in nomine vxoris Pilati quod à Matthæo non exprimitur. Recipitur proinde hac in re non ſolùm à Dextro, ſed etiam à Vincentio Beluacenſi lib. 7. Speculi hiſt. cap. 41.

qui

Anno Chriſti 34. qui verba nunc relata, nobis miniſtrauit. Forſan Claudia hæc Procula Pilati vxor, eſt illa Claudia, cuius meminit Paulus 2. Tim. 4. *Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia.* Conueniunt ſiquidem in ea, nomen, & tempus, & religio, & locus: nam in vrbe hæc Epiſtola ſcripta eſt, vbi vxorem Pilati, quando ipſe in exilium Lugdunum actus eſt, veriſimile eſt permanſiſſe: cúmque ob diſparitatem cultus non fuiſſe comitatam. Anno Romæ 785.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 34. *Chriſtus Dominus noſter in crucem actus, viij. Kalend. Aprilis, inuidia Iudæorum crucifixus pro ſalute totius generis humani libenter mortem oppetit.* Anno Romæ eodem 785.

2\. *Solis defectio; & tenebræ terras cooperiunt.*

COMMENTARIVS II.

De eclipſi Solis in Chriſti morte.

CVM hæc omnia abundè teſtata ſuis ſcriptis Sancti Euangeliſtæ reliquerint, non eſt cur immoremur in eis. Solùm occurrit quod Euſebius in Chronico notauit, Ethnicos etiam authores iſtius magnæ eclipſis Solis mentionem feciſſe. Audi Euſebium loquentem. *In aliis Ethnicorum commentariis hæc ad verbum ſcripta reperi. Solis facta defectio, & tenebræ ſuper vniuerſam terram. Bithynia terræmotu concuſſa, & in vrbe Nicæna ædes plurimæ corruerunt.* Adducit deinde teſtimonium Phlegontis, Adriani Imperatoris Liberti & Hiſtoriographi. *Scripſit verò ſuper his & Phlegon, qui Olympiadarum egregius ſupputator eſt, in 14. libro ita dicens. Quarto autem anno 201. Olympiadis* (qui ſanè fuit annus ipſe Redemptionis humanæ) *magna & excellens inter omnes quæ ante eam acciderant defectio Solis eſt facta; Dies horâ ſexta* (hâc Chriſtus in crucem aſcendit) *ita in tenebroſam noctem verſus, vt ſtellæ in cælo viſæ ſint; terræque motus in Bithynia Nicænæ vrbis multas ædes ſubuertit.* Porrò Apolophanes Philoſophus, & Dionyſius Areopagita Heliopoli, ſtudiorum tunc temporis gratia degentes, in ea Eclipſi tria notarunt ſupra naturæ vires contigiſſe, Primò quòd tempore plenilunij facta; 2. quòd ab Oriente in Occidentem, contra morem cæterarum, & diſpoſitionem naturæ; 3. quòd trium interſtitio horarum Luna denſiſſimis Solem caliginibus obduxerit. Cuius rei teſtimonium protulit idem D. Dionyſius cùm ad Polycarpum, & cùm ad ipſum Apolophanem litteras dedit. His autem commotus, & in ſtuporem verſus, *Aut Deus naturæ* (inquit) *patitur, aut mundi machina diſſoluitur.* Et Apolophanes, *Hæ, ô bone Dionyſi, Diuinarum viciſſitudines ſunt rerum.* Carebat certè Dionyſio Oroſius, dum lib. 7. cap. 4. aliter defectum illum Solis accidiſſe refert, inquiens: *Vſque adeò autem lumini Solis, neque nubes obſtitiſſe manifeſtum eſt, vt 14. eadem die, Lunam, tota cæli regione interiecta, longiſſimè à conſpectu Solis abfuiſſe referatur.* Sed ex oculatis teſtibus corrigendus venit. De Phlegontis teſtimonio plura Ioſephus Scaliger in Notis ad Chron. Euſebij.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 34. *C. Oppius Centurio Hiſpanus credit Chriſto morienti in Cruce.* Anno Romæ eodem 785.

COMMEN

Anno Romæ 785. | Anno Chriſti 34.

COMMENTARIVS III.

De Centurionibus Euangelicis diſceptatio.

SI qua noua, & admiratione digna in Hiſpaniæ commendationem Dexter affert, ea ſanè ſunt, quæ de Centurionibus Euangelicis narrat; in ea ſiquidem eſt ſententia, vt omnes ferè Centuriones, de quibus in nouo Teſtamento ſermo fit, ab Hiſpania ortum duxerint: ij præſertim qui inſigne aliquod pietatis religionis ſpecimen de ſe ediderunt: ſiue illum cogites, qui ſanaturo ſeruum ſuum Chriſto in vrbe Capharnaum, mira fide, & humilitate tactus dixit, *Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum, ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus:* Siue eum qui morienti, magna edita voce Domino fidem præbuit, laudéſque cecinit dicens; *Verè filius Dei erat iſte:* in quo glorificaſſe Deum author eſt D. Lucas, *Videns* (inquit) *Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum dicens; Verè hic homo iuſtus erat:* Siue denique illum referas, Cornelium nomine, religioſum virum, ac timentem Dominum, quem Dei Angelus ſua præſentia dignatus eſt, & à Petro Apoſtolorum corymphæo intinctus aſſeritur; Actor. 10. Hos omnes Dexter teſtatur genere quidem Hiſpanos eſſe, tametſi militiæ gratia in Syria eo temporis degerent. Cæterum quantumcunque nouum id videatur, non illico falſitatis redarguendum, quippe cùm nouitas hæc non ex Authoris nouitate quæ in re antiqua vitio verti poterat, ſed ex iniuria temporis ſcripta hæc vetuſtiſſima occulètis ortum ducat. Nam Dextri tempore noua iudicari minimè poſſent, quæ nimirum ore tunc omnium peruulgarentur, ſaltem eruditorum: quod ex eo deducitur, quòd æuo ſuo eorundem famam in Hiſpaniis vigere dixerit. nec mirum cùm Centuriones prædicti ſub Romanorum Principum imperio vixerint, quibus etiam ipſe Dexter, & tota Hiſpania ſeruiuit. Cùm igitur Hiſpaniæ ſub eodem Romanorum imperio Dextri tempore eſſent, quo Chriſti Domini & horum Centurionum æuo erant, nondum dominij mutationem expertæ; nihil mirum ſi præclarorum virorum memoria, qui ſub iiſdem militauerant Principibus, clara, & ab iniuriis temporum illæſa perſeuerabat.

Huc accedit authoritas Dextri, quæ tanta fuit, vt nil niſi magnis momentis fulcitum auderet aſſeuerare, præſertim verba faciens ad eruditiſſimos grauiſſimóſque Hieronymum & Oroſium, quibus opus hoc Omnimodæ hiſtoriæ dicauit. Si qua verò in re fides ei præſtari debet, haud dubium in militum & Centurionum hiſtoria præſtanda eſt, qui paulo antè floruerant, in iiſdem locis, quorum poſtmodum ipſe ſummum obtinuit principatum. Conſtat verò Dextrum in Oriente Præſidem fuiſſe Prætorij Imperialis; & quòd ei tunc ad manum erant archiua, & ſcrinia rerum militarium, ex quibus facili negotio ſcire poſſet nomina, & geſta, ac nationes Centurionum, & militum vetuſtiorum, qui hactenus ſtipendiis Cæſarum militauerant in Syria: Quinimo inferiùs refert ipſe multa huic hiſtoriæ inſeruiſſe ex Annalibus Hieroſolymitanis deprompta. Quare ſatis veriſimile eſt horum etiam Centurionum inde narrationem eduxiſſe.

Quod ad patriam eius Centurionis ſpectat, qui paſſioni Domini interfuit, habemus conſonans Dextro, nobile teſtimonium Iuliani quondam Archypresbyteri Toletani Eccleſiæ S. Iuſtæ, qui tempore Alphonſi VII. Imperatoris Hiſpaniarum floruit, cuius & geſta contexuit. Extant hæc M.S. cum Chronico à nato Domino ad ſua vſque tempora, Toleti apud Illuſtriſſimum D. Dominum Franciſcum de Sandoual & Rojas nobiliſſimum Comitem de Mora, qui pro ſua in me & litteratos omnes humanitate, Chronici Iulianæi legendi copiam fecit. Hic verò ad annum Domini 36. ex vetuſtiſſimis monumentis Archiui S. Iuſtæ ſcribit, ſe accepiſſe; *Quòd multi Gentiles, qui venerunt Hieroſolymam orare ad Sanctum Templum erant Hiſpani: qui voluerunt videre & alloqui Ieſum, cupientes, vt Gentilibus ſuæ terræ prædicaret; maximè Centurione Hiſpano, qui interfuit* (poſtea) *paſſioni Domini poſcente: qui comitatus eſt Iacobum.*

Sed age oſtendamus aliunde, eoſdem Centuriones ab Hiſpania originem duxiſſe. Eius aſſerti non leue fundamentum præbet D. Lucas, dum agens cap. 10. Actorum de Cornelio Centurione, quem Petrus Apoſtolus baptizauit, monet eum præfuiſſe cohorti Italicæ: *Vir autem* (ait) *quidam erat in Cæſarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis quæ dicitur* *Vndenam Centuriones Euangelici fuere?*

Anno *Italica, religioſus, ac timens Deum.* Quorſum autem hæc? vt inde inferamus milites eius Anno
Chriſti cohortis fuiſſe Italicos; nam cohortes à nationibus militum nomina ſumpſiſſe, nemo eſt Romæ
34. qui abnuat. Ex hoc autem liquidò conſtat, fuiſſe Hiſpanos, quandoquidem Italica fuit 785.
vrbs Hiſpaniæ toto orbe celeberrima, vtpote quæ orbi dederit Traianum, & Adrianum; Vrbi verò Silium Conſulem. Italicæ meminerunt Ptolomæus, Pomponius, & Strabo, ciúſque ruinæ ad hanc vſque diem non longè ab Hiſpali perſeuerant, ſub nomine *Seuilla la vieja.* Micuiſſe verò mirum in modum Italicam inter cæteras Romanas legiones multis teſtatur Dio lib. 5. hiſt. Roman. qui etiam author eſt, ab Auguſto Cæſare eam in Iudæam deductam, nec inde receſſiſſe vſque ad tempora Neronis, quando alio amandata fuit, nempe in Armeniam, iterum inde reddita Syriæ. Caruit præſenti Dextri teſtimonio (quod libentiſſimè accepiſſet ſi daretur ſibi copia) Cardinalis Baronius; quamobrem vocabuli *Italica* coniectura ductus ex Italiæ regno, ſuſpicatus fuit, Cornelium & milites huius cohortis, originem traxiſſe; quaſi ab Italia cohors Italica dicta fuiſſet. *Haud dubium eius nationis illos milites fuiſſe* (inquit) *ex qua cohors erat denominata, nempe Italos: Centurionem verò è Romano nomine* (Cornelij ſcilicet) *Romanum genere fuiſſe, coniectura facilè perſuadet: Erant enim & cohortum nomina, ſicut & legionum, quæ etiam denominatæ reperiuntur ſæpe à Prouinciis, ex quibus milites delecti eſſent.* Hactenus Baronius ad annum Chriſti 41.

Cæterum longè à vero abfuiſſe, non ſolùm ex authoritate Dextri habemus, ſed ex multis aliis, quæ ad perſuaſionem, quam intendimus manuducunt: quorum præcipuum eſt, quòd teſtimonio Dionis (loco citato) habemus, legionem Italicam dictam, quæ in Syria, ſeu Palæſtina degebat, eam fuiſſe, quæ *Sexta* alio nomine vocabatur, quòd eo ordine inter Romanas ſcripta eſſet, vti Baronius ipſe ex Dione pariter refert. Quòd autem legio Italica Hiſpanorum eſſet ſexta, non vero prima vel ſecunda, inde fit manifeſtum, quòd (vel ipſo Baronio annuente) legiones, & cohortes a Prouinciis, ex quibus electæ eſſent cognominabantur. Hiſpana autem Prouincia in ordine Romanarum erat ſexta, vt patet ex diuiſione Prouinciarum à Romanis facta, penes quam poſtmodum Prætores ad eas regendas mittebantur: de quibus Titus Liuius egregius rerum Romanarum Hiſtoriographus lib. 35. dixit: *De Prouinciis decretum eſt, vt prima peregrina vrbanáque eſſet; ſecunda Brutiorum*, qui ſcilicet in confinio Italiæ ad Tyrrenum mare, Ptolomæo teſte, degebant. *Tertia claſſis quæ nauigaret, quò Senatus cenſuiſſet: quarta Sicilia; quinta Sardinia; & ſexta Hiſpania vlterioris.* Conſtans igitur eſto, cohortem Italicam, quæ in Iudæa & Syria militabat, Hiſpanienſem fuiſſe; quippe ex Dione ſexta erat. Sexta verò (teſte Liuio) ex Hiſpania vlteriori; qua in parte vrbs Italica ſita fuit. Vlterior enim à Romanis nuncupabatur, quæ reſpectu Romæ erat vltra Iberum: nemini autem dubium eſſe poteſt, Italicam ad Bætim conſiſtentem vltra Iberum extitiſſe. Cæterum nemo exiſtimet, noſtram cohortem ſexto loco poſitam, quaſi cæteris inferiorem viribus, aut æſtimatione, ſed quia milites eius cohortis longiùs à Roma diſtabant domo & genere, penes cuius propinquitatem ſuo ordine deſcriptæ prouinciæ fuére: ita quòd prima eſſet vrbanorũ & peregrinorum habitantium in Vrbe: Secunda Brutiorum, qui intra continentem Italiæ degebant: Tertia claſſis noualis, eorum ſcilicet qui in oris Italiæ naues aſcenderant: Quarta Siculorum: Quinta Sardorum, quorum illi propinquiùs Vrbi habitant; quandoquidem Sicilia minùs ab Vrbe diſtat quàm Sardinia: ac demum Sexta Hiſpanorum, qui nimirum longiſſimè poſiti ſunt. Igitur ordinem diſtantiæ ab Vrbe cohortes illæ ſicut & Prouinciæ, ſeruabant inter ſe; aliàs robuſtiſſimam omnium iudicatam Hiſpanicam fuiſſe, certum eſt ex Romanis Scriptoribus, è quibus Dio author eſt, non ſolùm vocari ſolitam *Sextam*, ſed etiam *Ferratam*.

Sanè cæterarum nationum militibus robuſtiores & fortiores fuiſſe Hiſpanos, Romanus exercitus ſatis expertus eſt: difficiliùs ſiquidem, & tardiùs Hiſpania ab eo perdomita eſt, quàm reliquæ omnes ſimul Orbis prouinciæ, vel ipſo Romanæ hiſtoriæ ſcriptore Liuio id atteſtante lib. 28. *Hiſpania* (inquit) *prima inita prouinciarum, ſed poſtrema omnium, ductu auſpiciiſque Auguſti Imperatoris perdomita eſt.* Et quam gloriam Numantini, & Saguntini non meruere? aut quis Cantabrorum robur non miratur? de quibus Silius Italicus lib. 3. dixit,

Cantaber ante omnes, hyemiſque, æſtúſque, famiſquè,
Inuictus, palmámque ex omni ferre labore, &c.

Accedit, Romanos Imperatores poſt deuictam Hiſpaniam, tanti feciſſe milites Hiſpanos, vt pro innata fidelitate & fortitudine, in cuſtodiam præcipuarum Prouinciarum eos deputa

Anno Romæ 785. deputauerint. Auguſtus anno ante Chriſtum natum 23. ab Hiſpania ſui delegit corporis cuſtodes, Calagurritanos; quod in antiquis hiſtoriis notauit Lud. Nonius (in Hiſpania ſua cap. 81.) & Galbam poſtea feciſſe legimus; & apud Dionem milites Prætorianos Seueri Pertinacis Hiſpanos fuiſſe, & Italos; in Ægypto itidem cuſtodiam Imperij, Hiſpanorum fuiſſe equitum & Luſitanorum, & in Arabia ſimiliter, refert liber cui Titulus eſt, *Notitia Prouinciarum*, ex quo id notauit Morales lib. 10. cap. 33. vt facilè idem de Iudæa credamus. Anno Chriſti 34.

Neque nobis obeſt quòd dicta ſit *cohors Italica* non verò *Italicenſis*, quo pacto nuncupanda videbatur, ſi ab Italica diceretur; Enimverò ciues Vrbis *Italicæ* non ſolùm *Italicenſes* vocari conſueuerunt, ſed etiam *Italici*. Cuius rei abundè ſatis argumentum offert Silius ille Hiſpanus Poeta Domitiano gratiſſimus, eiúſque fauore ad Conſulatum vſque perductus, qui tamen ab Italica vrbe Silius *Italicus* dictus eſt non *Italicenſis*. Quinimo Italiæ homines crebriùs *Itali* quàm *Italici* dicti reperiuntur, Virgilio 6. Æneidos teſte,

Qui maneant Itala de gente nepotes.

Et lib. 3.

Et ſæpe Heſperiam, ſæpe Itala regna vocare.

Et Horatio lib. 2. Carm. Ode 7.

Diis Patriis, Italóque cælo.

Et Ouidio lib. 4. de Faſtis:

Cùm Troiam Aeneas Italos portaret in agros.

Et lib. 5. Triſtium Elegia 6.

In partes Italas, & loca dextra ferat.

Idem habet lib. 2. de Ponto Elegia 3. & alij innumeri. quo videas rectè cohortem illam *Italicam* vocari quæ ab Italica otiginem ducebat. quamquam aliquando nomen Italicæ vrbis patronymicum Italicenſe dicatur; quo pacto Cornelium inferiùs Dexter vocat Italicenſem ad annum Chriſti 40. Quòd autem Centurio Cæſareæ nomine Romano *Cornelius* nuncupetur, non obeſt homini Hiſpaniæ, in qua mores Romanorum, qui ei tunc dominabantur, & nomenclaturæ vigebant.

Sed quod multorum caput eſt, plana hæc & aperta ſententia eſt D. Hieronymi, tom. 1. in epiſtola *ad Lucinium natione Bæticum*, cuius initium eſt; *Nec opinanti mihi, ſubitò litteræ tuæ redditæ ſunt: quæ quantò inſperatæ, tantò gaudiorum plenæ quieſcentem animam ſuſcitarunt, vt ſtatim amore complecterer, quem oculis ignorabam.* Huius ſiquidem cũ admiraretur fidem, vtpote hominis in vltimis Hiſpaniarum, ac Mundi partibus exiſtentis, ideſt in Bætica, vbi etiam Italica erat; & inde nihilominùs Hieronymo in Oriente degenti munera ac litteras mittentis: ſubdit, eius mirandam fidem iam olim Cornelium Centurionem cohortis Italicæ præfiguraſſe, qui ſcilicet in eadem Prouincia ortus, ad fidem pariter perductus eſt: atque in vtroque impletum eſſe ſermonem Dominicum; *Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham*, &c. Addit hoc ipſum deſiderio deſideraſſe Apoſtolum, dum ad Romanos ſcriberet illud: *Cùm in Hiſpaniam proficiſci cœpero*, &c. *à vobis deducar illuc*: tantis fluctibus approbans, quid de illa Prouincia quæreret, fidem ſcilicet Hiſpanorum, qualis in Cornelio, & Lucinio Bæticis micabat. En verba Hieronymi: *Verè nunc in te* (ô Lucini Bætice) *ſermo Dominicus completus eſt: Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent in ſinu Abrahæ. Cornelius Centurio cohortis Italicæ, iam tunc Lucinij mei præfigurabat fidem. Apoſtolus Paulus ſcribens ad Romanos; Cùm, inquit, in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero quòd præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc. Tantis fluctibus approbauit, quid de illa Prouincia quæreret.* Hæc ille. Vtrumque igitur ad eandem rem facere ſenſit Hieronymus: & Cornelij fidem, & Pauli deſiderium. In quo quæſo præfigurabat fidem Lucinij Cornelius, niſi quia ex illis oriundus erat, ex quibus poſtea ortus eſt Lucinius, & quos Paulus ad fidem perducere cupiebat? aliàs tempore ſuæ conuerſionis Cornelius non erat in vltimis terrarum finibus, vt in eo ſermo Dominicus impleretur, ſed Cæſareæ, non longè ab Hieroſolymis commorabatur. Laudes Lucinij, eiúſque coniugis Theodoræ fuſè proſequitur Hieronymus in præfata epiſtola, & ſequenti, quas tu conſulas.

Satis ſupérque probatum relinquimus, Cornelium Centurionem de quo in Actis Apoſtolorum ſermo eſt, eiúſque cohortem ab Italica Hiſpaniæ vrbe originem duxiſſe. Cæterum vnde elicere poterimus, duos alios Centuriones, quorum cohortes non nominantur, Hiſpanienſes fuiſſe? Ex eo ſanè quòd in Iudæa vna eadémque erat cohors militum

Anno Chriſti 34. — Anno Romæ 785.

Romanorum, qui penes diuerſitatem Centurionum per diuerſas terræ vrbes diſperſi erant. Sola namque cohors *ſexta*, quæ eſt *Italica*, & *Ferrata*, in Palæſtina Diône teſte degebat: ſed tamen quidam illius milites cum ſuo Centurione Cornelio erant apud Cæſaream, quidam verò apud Capharnaum in Galilæa, cum Centurione, cuius ſeruum ſanauit Dominus: quidam demum Hieroſolymis, vbi Centurio ille erat, qui Chriſtum cum clamore valido morientem, Dei filium confeſſus fuit. Rectè igitur ex patria vnius Centurionis, & eius militum, deducimus natales domos cæterorum militum, & centurionum, quandoquidem vnius eiuſdémque cohortis omnes erant, quotquot in Iudæa (quò meliùs quieti totius Prouinciæ prouideretur) diſperſi agebant. Iure proinde de ſuis Centurionibus gloriari poterit Hiſpania.

Sed, ô mira hominum pietas ac deuotio! quàm libera eorum & aperta confeſſio: quàm intrepidus ac validus clamor in fidei obſequium! quàm dignis ab Euangeliſtis celebrantur encomiis! Indignum ſe reputat Capharnaunenſis Centurio Dominica viſitatione; *Domine* (inquit) *non ſum dignus vt intres ſub tectum meum.* Tantum præſumebat de Chriſto, vt ſolo verbo crederet cunctas ægritudines deturbare poſſe *Tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus:* Nec minus imò multo plus illi cuncta ſubiecta quàm ſibi ſuus quiſque ſamulus aut miles ſubditus eſſet. *Nam & ego* (inquit) *homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, & dico huic, Veni, & venit: & ſeruo meo, Fac hoc, & facit.* Cur tu Domine, qui ſuper omnes es, nequibis ſolo iuſſu ægritudinem pueri longè amandare? Nihil mirum, *ſi audiens Ieſus* (quod Matthæus cap 6. notauit) *miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit; Non inueni tantam fidem in Iſraël.* Sed & liberam vocem Hieroſolymitani Centurionis quis non miretur? quando omnes Iudæi irrident Dominum, quando diſcipuli ipſi aufugiunt, quando inter latrones reputatus cruci ſuffixus eſt, extollit vocem coram omni populo *Verè filius Dei erat iſte.* Pietatem verò, eleemoſynas, atque cætera virtutum opera in Gentili homine Centurione illo Cæſareæ, ſancti quoque Angeli venerati ſunt, & tanti ponderis ſunt apud Deum, vt in eo Gentibus publicæ prædicationis oſtium reſeretur.

Videamus nunc quid de his Centurionibus Dexter adſeueret. Placet breui compendio colligere, quæ ille ſparſim per multos annos de eiſdem refert; vt ita ſemel conſtet lectori, quis fuerit eorum quilibet. Centurio Capharnaunenſis nomine Caius Cornelius, patria fuit Malacitanus, cuius filius fuit Caius Oppius Centurio, ille ſcilicet qui Hieroſolymis degebat; & Chriſtum morientem glorificauit confeſſione ſolenni. Ita Dexter hoc ipſo anno 34. fatetur inquiens: *Cornelius Centurio Capharnaunenſis, Dominus ſerui quem Dominus ſanauit (pater etiam Caij Oppij Centurionis) Hiſpanus, mirè floret in Hiſpania.* Præmiſerat verò de Caio Oppio. *C Oppius Centurio Hiſpanus credit Chriſto morienti in cruce.* Hunc baptizauit in Hiſpania, quò iam appulerat, S Iacobus Apoſtolus. De eo loquitur Dexter ad annum 53. *Floret Centurio Malacitanus quem S. Iacobus ibi tingit.* & anno 34. *Floret per id tempus in Hiſpania C. Oppius Centurio filius Cornelij pariter Centurionis; qui morientem Chriſtum prædicat Hieroſolymis eſſe filium Dei inter fragores ſaxorum, mutuo ſeſe collidentium, obducto tenebris die, ex Gentilibúſque à Chriſti morte primus hic Hiſpanus Centurio credidit; qui fuit ciuis Romanus, baptizatúſque, à S. Barnaba factus eſt tertius Mediolanenſis Epiſcopus: Vir quidem Apoſtolicus, qui Chriſti mortem, & Eclipſim admirabilem primus omnium Hiſpanis, gentis ſuæ, cum audientium ſtupore refert.* Quod verò ad C. Oppium ſpectat, de quo iterum Dexter anno 66. duos filios habuit, Caium & Demetrium, viros ſanctitate clariſſimos. Ad Caium hunc dedit tertiam ſuam Epiſtolam D. Ioannes ab Epheſo ſcribens: Demetrium autem vocat *hoſpitalem virum*, eò quòd C. Oppij patris veſtigia ſequutus, peregrinos domi ſuæ reciperet, & foueret. Cæterum apud Dextrum anno Domini 70. C. Oppius Corinthi poſtmodum habitaſſe aſſeritur, quanquam Malacitanus eſſet genere; & quòd D. Paulum ad Hiſpaniam accedentem, domo tectiſque liberaliter exceperit. Deinde D. Ioannem in Aſia ab exilio recèns reuocatum inuiſerit; ipſum etiam ad Hiſpanias venientem, & in eis prædicantem, & iterum ad Aſiam redeuntem, comitatus fuerit: inde nihilominus ſocium ſe præbuerit D. Ignatio, ab Antiochia Romam vſque vbi feris datus eſt: Demum cùm per Mediolanum Hiſpanias iterum petiiſſet, eius Eccleſiæ Pontifex factus, à B. Barnaba tertius fuit; quo loci clarus meritis, & bonis operibus, ac pro Chriſto exantlatis laboribus plenus, ſenio confectus ad Deum migrauit. Hæc ſummatim, ac perfunctoriè dicta ſunto, vt ſemel genealogiæ, natalium & factorum horum Centurionum qualemcunque notitiam habeamus, quia aliàs difficile eſſet cuncta quæ ſparſim

author

Anno Romæ 785. author enarrat, percipere. Anno Chriſti 34.

Quod ad nomen C. Oppij ſpectat (ne quis eo moueri contingat) Romanum eſt, & nobiliſſimis ciuibus in vſu extitit, quales fuêre Sp. Oppius *Cornicen* cognomine, & M. Oppius, ambo Decemuiri, & L. Oppius dictus *Salinator*, quorum meminit Liuius lib. 3. & lib. 35. & celeberrimus ille C. Oppius qui ſub Q. Fabio, & Tiro Sempronio Coss. anno Vrbis 541. legem Oppiam de cultu matronarum tulerat, ab eius nomine dictam, qua cauebatur, *Ne qua mulier plus ſemiuncia auri haberet, neu veſtimento verſicolori vteretur, neu iuncto vehiculo in vrbe oppidóve, aut propiùs inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſa veheretur.* quam vtinam Hiſpania noſtra tuliſſet: Sed Romæ quoque poſtmodum (proh dolor) abrogata fuit à L. Valerio Tribuno plebis matronarum cauſam oratione perpolita propugnante, quidquid in legis ſanctiſſimæ defenſionem pro Roſtris M. Portius Cato totis viribus contenderit. Quod ipſe Liuius lib. 34. refert.

De Cornelio Centurione Cæſareæ commoranre agit Dexter ad annum Chriſti 40. his: *Cornelius Centurio Italicenſis, Petro prædicante repletur Spiritu ſancto, Hieroſolymiſque denunciata ſolenni Gentilium ad fidem Chriſti conuerſione, Cornelius verò baptizatus floret.* Cætera ſuis locis.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 34. — Anno Romæ eodem 785.

Pilatus Chriſti mortem, & miracula ſcribere ſtatuit Tiberio.

2. *Sancta Petronilla annorum decem floret filia ex matrimonio S. Petri Apoſtoli.*

3. *Vigeſima ſeptima die Martij, ſub auroram, Chriſtus deuicta morte, & infernis locis mirabiliter ſpoliatis, rediuiuus & victor à mortuis reſurgit.*

COMMENTARIVS IV.

Pilatus Chriſti mortem, &c] Conſueuiſſe Præſides Prouinciarũ res magni momenti, quæ contigiſſent in prouinciis ad Imperatores ſcribere, mille exemplis exploratiſſimum eſt. Pilatum verò hæc nuntiaſſe Tiberio Imperatori, plures ſunt probatæ fidei authores qui teſtentur: præſertim Tertullianus in Apologetico cap. 5. & cap. 21. Euſebius lib. 2. hiſt. c. 2. Oroſius lib. 7. cap. 4. Gregorius Turonenſis lib. 1. hiſt. cap. 24. Quinimo ſuo extitiſſe æuo Romæ in Archiuis Reipub. acta in publicis tabulis deſcripta de Ieſu Nazareno Hieroſolymis ſub Pilato cruci affixo, teſtis eſt S. Iuſtinus egregius Chriſti Martyr & inſignis Philoſophus in Apologia, quam pro Chriſtiana religione tuenda, obrulit Antonio Imperarori, dum ait, *Hæc ita geſta eſſe, cognoſcere ex Actis quæ ſub Pilato ſunt ſcripta poteſtis.* Sed cùm hoc anno (quod Dexter ſubdit) Pilatus ea de re Tiberio non ſcripſerit, quamobrem, quæſo, notat author, hoc ipſo id ſtatuiſſe Pilatum? num ſolus animus eius rei dignus ſibi viſus eſt notatione? Hoc nimirum Dextrum innuiſſe coniector, videlicet non ſolùm animo mortem Domini tradendam ſcriptis Pilatum decreuiſſe publicis, ſed & notariorum publicorum manu, iuſſione eius interpoſita, deſcripta pleraque fuiſſe, quæ videlicer odium Iudæorum & innocentiam Redemptoris concernerent: cæterum eiuſmodi publica acta nequaquam Romam Tiberio Imperatori miſſa, vſque ad annum Domini 38. Quæ verò in cauſa fuerint tantæ dilationis non declarat Dexrer: haud difficilè tamen quiuis queat intelligere, tum Pilatum ipſum conſcientia ſuæ iniuſtitiæ detentum, ne videretur iniquiſſimè Chriſtum morti adiudicaſſe, quem ſæpius palàm paſſus fuerit nihil dignum morte geſſiſſe: tum etiam Iudæos Pilato obſtitiſſe, ne acta Chriſti Romam mitteret, quibus nimirum erat neceſſum inuidiam ſuam truculentam Senatum & Imperatores non latere. Decreuit itaque Pilatus Chriſti mortem &

Anno Christi 34. miracula Tiberio mittere,& ea nunc publicis excepit tabulis, cæterum & res per quatuor annos executioni mandata nō fuit,ob iam dictas cauſas. Quas ſi Cæſar Baronius perpendiſſet,aut ſi Dextrum nactus eſſet,minùs ab Euſebio reſiliret, *Porrò*,ait, *hac Pilati de Chriſto ad Tiberium facta relatione,Euſebium neſcimus qua ratione, poſt annos quinque recenſet,quo anno Tiberius 16. Martij mortuus eſt. Sed ſtatim poſt Chriſti Reſurrectionem palàm factam exiſtimamus:* Concordat ſiquidem Euſebio Dexter, dum ait,ànno quidē 38. Domini, relationem eiuſmodi Pilati ad Tiberium factam,ſed addit,ſtatim poſt mortem & reſurrectionem Domini Pilatum ſtatuiſſe eam Imperatori referre, quandoquidem acta publica, quo tempore res eueniunt,mos eſt fieri;id tamen ſeu proprio motu, ſeu Iudæorum negotiatione perficere quatuor annos diſtulit. Et certè vtroque motum impium iudicem mihi facilè perſuadeo; præſertim cùm Iudæorum ingenia ex Euangelio cōperta habeam, qui totis niſibus etiam ingenti militibus pecuniâ collatâ, publicationem Reſurrectionis Domini impedire contenderunt; & aliàs minimè ignorare poterant, Pilatum (quod de cæteris euentibus in more poſitum videbant) illico Tiberium certiorem effecturum de miraculis, prædicatione, morte & Reſurrectione Chriſti: quandoquidem nihil toto orbe illuſtrius, ac fama dignius vnquam contigerat; quo fieri neceſſum erat, vt Iudæi apud Pilatum nullum non mouerent lapidem, quominus cuncta Dei hominis negotia craſſo ſilentio obducerent; tum ne Chriſti nomen in Romanum diuulgaretur imperium: tum ne eorum impietas,inuidia & maleuolentia detegerentur.Sed verò qui quatuor annos renuente conſcientia relationem differre potuit,celare tandem veritatem non potuit, atque ea demum Imperatori retulit,vt ſuo loco cum Dextro videbimus ad annum 38. Anno Romæ 785.

Cuiuſnam filia fuerit ſancta Petronilla?

2. *Sancta Petronilla,&c.*] D. Apoſtolum Petrum, cùm à captura piſcium ad piſcationem hominum iuſſu Domini tranſiit,vxorem habuiſſe, nemo eſt qui abnuat; id quod (vt Hieronymum & Tertullianum miſſos faciam) perſpicuè docuit vetuſtiſſimus Martyr Ignatius ad Philadelphios ſcribens, *Non detraho*,ait, *Beatis,qui nuptiis copulati fuerunt: Opto enim Deo dignos ad veſtigia eorum in regno ipſius inueniri,ſicut Petrus & aliqui Apoſtoli qui nuptiis fuerunt ſociati.* Sed & M.Marcellus Eugenius eiuſdem Apoſtoli diſcipulus hoc ipſum, loco ſtatim citando, profitetur. Petri autem vxorem martyrio coram ipſo coronatam,ex maiorum relatione traditum ſibi refert Clemens Alexandrinus 7. ſuorum Stromatum libro, *Aiunt certè B.Petrum* (verba ſunt Clementis) *cùm videret vxorem ſuam duci ad mortem, lætatum quidem eſſe propter vocationem,& quòd domum reuerteretur*(hoc eſt quòd ad patriam pergeret cœleſtem, quæ domus noſtra eſt,& à qua peregrinamur.) *Valdè autem exhortando & conſolando proprio nomine eam compellantem dixiſſe; Heus tu memento Domini:* eorum nimirum quæ pro te paſſus fuit; ita enim fiet vt eximia animi alacritate tormenta perferas. Conſule Euſebium lib. 3. cap.24. & 30. Nonnulli vxorem vocant *Concordiam*, alij *Mariam:* quod M.Maximus & Heleca notarunt: aliis *Perpetua* nuncupatur,vt Molano 4.Nouemb. qua feſtum ei à quibuſdam celebratur. Suſcepiſſe autem Petrum filiam è ſua vxore, quæ nomine Patris inſignita Petronilla vocata fuerit, vno ore fatentur quotquot eiuſdem ſacræ Virginis meminerunt; præſertim auctores martyrologiorum ad diem vltimum Maij, quo loci Romanum hæc habet. *Romæ ſanctæ Petronillæ, filiæ B.Petri Apoſtoli,quæ Flacci nobilis viri coniugium ſpernens,acceptis triduanis ad deliberandum induciis, interim ieiuniis & orationibus vacans,tertia die,mox vt Chriſti ſacramentum accepit, emiſit Spiritum.* Hæc ſummatim decerpta ſunt ex his quæ de vita & obitu ſanctæ Petronillæ teſtata poſteritati,ſuis ſcriptis reliquit egregius Chriſti martyr Eugenius Archiepiſcopus Toletanus, qui patris ſui diſcipulus, & ipſius Virginis familiaris Romæ extitit: proprio aliàs nomine *M. Marcellus* nuncupatus,poſtmodum ob generis ſui ſplendorem, (erat enim ex familia, & domo Neronis, vt à Dextro ſuo loco edocebimur) dictus *Eugenius*,quod Latinè ſonat *nobilis*.Hic ergo talis tantúſque vir,ac Patronus noſter, ſciſcitantibus ab eo ſanctis Martyribus, Neræo, & Achilæo, tunc relegatis pro confeſſione Domini in inſula Pontia, inter cætera quæ iiſdem ſcripſit, vitam & obitum ſanctæ Petronillæ graphicè exarauit, prout in actis eorundem Martyrum extat hodiéque apud Surium. Accipe ipſiſſima B.Marcelli Eugenij epiſtolaria verba,quæ ob memoriam & reuerentiam eius,& quoniam à nobis alicubi vindicanda eſt,ad verbum hoc loco apponitur.

EPI

Anno Romæ 785. | Anno Chriſti 34.

EPISTOLA S. M. MARCELLI EVGENII AD SS. MARTYRES Neræum, & Achilæum.

M*Arcellus ſeruus SS. Chriſti Cõfeſſoribus Nereo & Achilæo. Lectis litteris veſtris, gaudio ſum repletus, quòd intelligerem vos in fide conſtantes eſſe, & pro veritate certare viriliter.* Poſt multa de Petro Apoſtolo, ſubdit: *De Petronilla verò filia Apoſtoli Petri, Domini mei, quando ſolicitè perquiritis, quis eius vitæ finis fuerit, paucis annotabo. Petronillam itaque bene noſtis voluntate Petri Apoſtoli clinicam factam. Memini enim interfuiſſe vos, cùm permulti eius diſcipuli apud illum ederemus: & Titus diceret ad eum; Quando omnes à te curantur, cur Petronillam pateris paralyſi decumbere? Cui tum Petrus reſpondit: Sic enim ei expedit. Ne quis tamen putet me his verbis indicare voluiſſe, fieri non poſſe, vt ſanetur, volo vt ſurgat & miniſtret nobis. Et mox illa ſurrexit incolumis. Expleto autem miniſterio, iuſſit eam Apoſtolus redire ad lectum ſuum. Poſtquam autem in Dei timore cœpit eſſe perfecta, non modò ipſa curata eſt, ſed etiam permultis aliis ſuis precibus obtinuit ſanitatem. Cùm autem eſſet præſtanti forma corporis, Flaccus Comes venit ad eam cum militibus ſuis ſibi eam coniugem aſciturus. Dixit verò illi Petronilla. Itáne ad puellam inermem armato milite venis? Si me vis habere coniugem, da operam, vt matronæ, & virgines honeſtæ poſt triduum ad me veniant, vt ego cum illis pariter accedam ad ædes tuas. Triduo itaque dierum ſpatio impetrato, Sancta Virgo ieiuniis & orationibus vacauit, habens apud ſe Sanctam Virginem Feliculam, in Dei timore perfectam. Tertio inde die venit ad eam S. Nicomedes presbyter, Chriſtíque myſteria celebrauit: cúmque virgo Sanctiſſimum Chriſti Sacramentum accepiſſet, reclinans ſe in lectulum emiſit ſpiritum. Matronæ autem & Virgines, quas Flaccus ad eam miſerat, exequias funeris eius celebrarunt.* Hactenus Beatiſſimus Eugenius poſtmodum primas noſter, de fœlici obitu S. Petronillæ.

Cæterum in his quæ ab eo referuntur, nonnulla ſunt quæ in dubium vertere videntur id quod apud omnes receptiſſimum hucuſque fuit de B. Petronilla; quòd nimirum fuerit Principis Apoſtolorum filia. Nam qua ratione *Petronilla* vocatur, quæ nata eſt Simoni, quo tempore nondum Petri nomenclaturam adeptus erat? Petronillæ ſiquidem nomen deriuatum videtur à Petro, natam autem antequam in Apoſtolatum cooptatus eſſet à Chriſto, eo fit manifeſtum, quòd nuſquam deinceps vxore ſua vſus fuerit, continentiam profeſſus, cum cæteris coniugio copulatis Apoſtolis. Hinc verò maius accreſcit dubium. apparet ſiquidem multorum virginem annorum futuram, dum Romæ verſaretur cum Patre, quæ nimirum non ſolùm Hieroſolymis, & Antiochiæ apud ipſum non paucis annis extitit, ſed & poſtquam Romam conceſſit, vixit aliquot annos paralytica, vt S. Eugenius fatetur. Quî autem fieri potuit vt virginem plurium annorum Flaccus deperiret, quo eam coniugem acciperet: aut quo pacto credi poterit poſt tot annos tam elegantis formæ fuiſſe, vt in Epiſtola deſcribitur? Accedit quòd Petronilla, de qua Marcellus Eugenius agit, cuiúſque feſtus dies in Eccleſia colitur, nobiliſſima puella appareat, vtpote quam tam inſignis vir, officio Comes, tot ſtipatus militibus, in matrimonium cooptare vellet: imò quæ paupertatem fortunæ aut generis humilitatem ei non obiecerit: quin potiùs multas tum matronas, tum virgines exegerit ſibi comites, vt in vxorem Comitis duceretur: quòd ſi piſcatoris pauperis filia fuiſſet, nihil horum veriſimile ſit, ſibi accidere potuiſſe, aut ipſam vt minimum paupertatem ſuam illicò obtendere debuiſſe, quò tanti viri nuptias effugeret.

Hæc fere Illuſtriſſimum Baronium ab antiquo tramite deuiare coëgêre: quibus ductus ſuſpicatus eſt, ipſam non quidem filiam Petri Apoſtoli nuncupatam, quaſi ab vxore ſua ſuſceptam, ſed quòd eam in filiam ſpeciali deuotione ſuſceperit: Non ſecus atque Marcum in epiſtola prima vocat filium ſuum, cùm ait, *Salutat vos Eccleſia quæ eſt in Babylone*, (ſic vocat Romam) *& Marcus filius meus*: creditque potiùs filiam Petronij cuiuſdam nobilis, Romani ciuis: nam Petronilla à Petronio deducitur, à Petro autem Petrilla, ſicut Druſilla à Druſo, & à Priſco Priſcilla. *Baronius tomo 1. ad an. Domini 69.*

Non eo inficias ingenioſè id excogitatum; Verùm non eſt quare ab antiquis recedamus: quandoquidem ſi rectè ad lydium expendantur lapidem quæ obiecta ſunt, non cogunt nos nouas excogitare ſententias. Quod enim ad tempus ſpectat, nihil mirum ſi virgo quæ viginti ſex annos nondum exceſſerat, florem adhuc venuſtatis retineret. Sed vnde ætas iſta Petronillæ colligitur? Ex eis ſanè quæ hoc loco Dexter docet, nimirum anno ipſo paſſio-

nis Dominicæ decem duntaxat annos exegiſſe,quibus ſi vndecim ſuperaddas, qui ab anno Chriſti 34. quo pro hominibus mortem crucis oppetiit, vſque ad 45. quo vel ipſo Cardinale teſte, D.Petrus Romanam fundauit cathedram (vel 44. vt ex Dextro colligitur de quo ſuo loco dicturi ſumus) intercurrerunt, fit vt eius filia 21. annum agens Romam cùm patre ingreſſa ſit: His verò quinque alios ſuperaddimus, quibus tum paralyſi vexaretur,tum curata ab Apoſtolo, ſanitatis qua prædita fuit, gratiam exerceret; liquidò conſtat diem obiiſſe ſuum annum agens 26.quo ſatis floridæ venuſtatis eſſe potuit,& pulchritudinis. Hoc tantum apud me valet,vt eo tempore florentiſſimam putarim etiamſi 30. annos peregiſſet, cùm à Flacco in vxorem peteretur. Nec me mouet illum officio ſuo Comitem extitiſſe,tum quia ante Conſtantini tempora.(quod doctè in notis ad Martyrologium edocuit ipſe Baronius) Comes non erat dignitatis titulus, ſed aſſeſſorem iudicum denotabat; tum etiam quia nihil mirum ſi vir nobiliſſimus coniugium filiæ Apoſtoli non dedignaretur, quem conſpiceret à ſummis Chriſtianorum proceribus magno honore haberi, vt ipſe M.Marcellus Eugenius exemplo erat, qui tametſi de domo & familia Imperatoris eſſet,D.Petrum Dominum ſuum nihilo ſecius vocitaret, cùm in Epiſtola dixit: *De Petronilla filia Apoſtoli Petri Domini mei*,&c.Sed & Clemens(vt cæteros Romanorum proceres taceam) & ipſe Conſulari ac Senatorio genere ortus, eundem Apoſtolum vti Dominum & Magiſtrum reuerebatur. Quidni Flaccus quantumuis nobilis, quantumuis gentilis filiam tanti viri in matrimonium ſibi copulari expeteret, cùm præſertim amore pulchritudinis cæco premeretur? Quod etiam in cauſa fuiſſe credimus, ne Petronilla paupertatis, & exilitatis ſuæ magnam diſſimilitudinem obtenderet; quinimo ſapienter ab eo abſtinuit reſponſo,quòd videret ab amatore cupidiſſimo admittendum nequaquam fore; & quo illum faciliùs à ſe expelleret, triduanas inducias exegiſſe, quas ille minimè negare auderet: Virgines verò & matronas honeſtate præditas petiuiſſe credenda eſt, quatenus illius vanitatem eluderet, dum vanitati conſona efflagitaret.Quãquam & tenue argumentum ſit illam non obieciſſe Comiti paupertatem ſuam, quia Eugenius id non refert; potuit ſiquidem fieri, vt cùm hæc & id genus multa minimè animum eius inflecterent,ad triduanas demum inducias & ſtrepitum mulierum comitantium ſe, gradum fecerit. Quod ad nomen Petronillæ attinet, fatemur, non eo puerilibus annis inſignitam ab vtero, ſed vel id in Baptiſmo ſuſcepiſſe,quando pater ſuus Petri iam nomenclaturâ gaudebat, vel non eſſe hoc nomen proprium virginis, ſed honoris cognomentum à diſcipulis parentis ſibi impoſitum,quo denotarent Petri filiam eſſe, quemadmodum M. Marcellus Eugenij nomine inſignitus fuit, & alij Chriſtianorum aliis.Parum verò intereſt ſiue Petrilla, ſiue Petronilla diceretur,cùm aliàs conſtet non Petronij,ſed Petri filiam extitiſſe. Sed nec ſimilis eſt caſus quem obiicit Baronius de Marco; hic ſiquidem ſemel duntaxat, filius vocatur, plerumque autem abſque filij nuncupatione nominatus reperitur; quod eſt ſignum ſolius dilectionis gratia tunc eo donatum; Petronilla autem ſemper & ab omnibus filia D. Petri nuncupatur: quod non leue indicium eſt, verè ipſius prolem extitiſſe. Nec defuit inter antiquos ſcriptores qui filiæ ambigua nuncupatione minimè contentus, germen Petri Petronillam vocarit,id quod Wandelbertus in ſuo Martyrologio metrico feciſſe videtur,cùm Pridie Kal.Iunij dixit,

Tum pridie Petronilla Petri de germine ſancto,
Fulgida Virgo micat Chriſti trabeata decore.

Repertum eſt ſanctiſſimæ Virginis ſepulchrum ſub Paulo I. Rom. Pontifice circa annum Domini 758. cum hac inſcriptione marmori inciſa, *Aureæ Petronillæ filiæ dulciſſimæ*: (vt videtur) ab ipſo Apoſtolo appoſita.vide P.Galeſinum ad diem 31.Maij.

3.*Vigeſimaſeptima die Martij ſub Auroram.*] Hoc loco non eſt cur immoremur, cùm certum conſtánſque ſit, quicquid de Reſurrectione Domini à Dextro dicitur: cùm enim mors eius 25.Martij acciderit, conſequens eſt vt reſurrectio in 27.incidiſſe dicatur; ídque ſub aurora,ſpoliatis priùs infernis locis, quibus antiqui Patres ſanctitate licèt præſtantes, detinebantur, ob communis peccati vinculum. Vide quæ de hora reſurrectionis eruditè notauit Baronius to.1,

Flauius

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 34. | Anno Romæ eodem 785.

Herodes Antipas cum Herodiade pellice inceſta tota Iudæa pulſus, primùm ad Gallias, deinde Ilerdæ in Hiſpania exulat, ibique infeliciter moritur.

2. *Herodias verò ſaltans ſuper Sicorim, flumen Ilerdæ, glacie concretum, ſubmerſa miſerabiliter periit.*

COMMENTARIVS. V.

HERODES, &c.] Narrat Ioſeph. 18. Antiquitatum lib. c. 9. cùm Caius Romanorum Imperator Agrippam Herodiadis fratrē, ex priuato, Regem fecilſet, eandem Herodiadē Herodis Antippæ Galilææ Tetrarchæ pellicem, fraternæ felicitatis inuidia agitatam, regium ſimiliter affectaſſe diadema; eiúſque ambitionis gratia amaſium mouiſſe ſuum, quatenus decenti ſtipatus comitatu, Romam adnauigaſſet; vt & ipſe, beneficio Cæſaris, ad regale faſtigium eueheretur. Res verò noo ex voto accidêre; quin poòùs in peius conuerſæ ſunt. Agrippa enim Rex Fortunatum libertum ſuum ad Caium cum muneribus, & litteris miſit, Herodem accuſans duplicis defectionis à Romano Imperio; primùm cum Sciano contra Tiberium Principem, & denuo cum Arthabano Partho contra ipſum Caium; cuius rei teſtes adhibebat ipſius Tetrarchæ apparatus, vtpote qui in armamentariis ſuis haberet tantum armorum, quantum ſtruendis ſeptuaginta millibus virorum armatorum ſufficeret. Herodes penè inuiſerat Caium, cùm ecce Fortunatus Romam acceſſit. Litteris perlectis Imperator excanduit, & quo certior efficeretur, Herodem rogauit, veráne eſſent quæ de multitudine armorum ſuorum audierat? Eo autem annuente, ſatis probatam defectionem ratus Imperator, Tetrarchiā Herodem priuauit; priuatum exilio mulctauit, & (quod inuidiæ fomitem auxit) eiuſdem Tetrarchiam Agrippæ æmulo ſuo adiudicauit; Denique Herodiadi, quæ præſens aderat, virum comitata ſuum, pepercit, ob Agrippæ fratris fidelitatem. Cæterum quæ tantorum malorum cauſa fuerat, & Diuini numinis indignationem ſimul incurrerat, Ioanníſque Baptiſtæ ſanguinē contra ſe clamantem habebat, qui fieri poſſet, vt condignas non lueret pœnas? Sed quò magis mireris Dei altiſſimam prouidentiā, abſolutionem quā illi Imperator impertierat, ipſamet renuit, exilium & pœnas lubens amplexa, quas meruerat. Vnde ad Caium, qui eam abſoluerat dixit: *Tu quidem Imperator, vt tua maieſtate dignum eſt loqueris: ſed mihi coniugalis amor impedimento eſt, quominus fruar hac indulgentia: non enim æquum cenſeo, vt cui ſecunda fortuna fui ſocia, eum nunc in aduerſa deſeram. At ille indignè ferens* (ait Ioſephus) *tam excelſum animum in fœmina, ipſam quoque cum Herode expulit, & bona eius Agrippæ largitus eſt.* Atque ita effectum eſt, vt ambo extra Iudæam ad Occidentem orbis partem conceſſerint, exilio perpetuo damnati.

Quò autem contenderint, dubitari meritò poteſt: quandoquidem Nicephorus lib. 1. hiſto. c. 20. Viennæ aſſerit exulem egiſſe Herodem, at Ioſephus citato ſuperiùs loco ait: *Herodes verò perpetuo damnatus eſt exilio apud Lugdunum vrbem:* quo authore vulgò creditur, Lugduni mortuum fuiſſe. Cæterum idem Ioſephus lib. 2. de bello Iudaico cap. 8. (ad calcem ipſius) ad Hiſpanias fugiſſe cum Herodiade conſorte, author eſt, inquit enim: *His adactus Herodes, venit ad Caium, à quo ob auaritiam vehementer increpitus, ad Hiſpanias fugit: ſequutus enim quippe eum fuerat accuſator Agrippa: cui etiam Tetrarchiam illius C. Cæſar adiecit, atque ita Herodes quidem in Hiſpania, peregrinante ſecum vxore, deceſſit.* Hinc Baronius exiſtimat pugnantia ea ſecum vtrobique ſcripſiſſe Ioſephum, dum illic Agrippam miſiſſe Fortunatum poſt Herodem Romam, contendit, hic verò ipſum, inquit, Agrippam Romam petiiſſe: illic ob ſeditionis accuſationem dignitate priuatum, hic ob auaritiam

Quò contenderit Herodes, exiſtimari poſſit?

Anno Chriſti 34. — Anno Romæ 785.

ritiam vehementer obiurgatum à Caio: denique ibi apud Lugdunum exilio mulctatum, hîc autem ad Hiſpanias fugiſſe, atque in Hiſpania peregrinantem cum Herodiade, deceſſiſſe. Sed quidquid de aliis ſit (de quibus nunc non curo) nulla pugna verborum in hoc authore reperitur, quod ad locum exilij ſpectat: quippe cùm ad Gallias primùm Româ pulſum aceeſſiſſe neceſſum fuerit, ibíque potuit Lugduni aliquandiu immorari; exinde verò Hiſpanias petiiſſe nunquam Ioſephus negauit, nullibi enim aſſeuerat, Lugduni diem obiiſſe, ſed exilio relegatum perpetuo: inde verò non incredibile eſt, fugam versùs Hiſpanias arripuiſſe, ibíque peregrinantem morti conceſſiſſe: id quod vltimo loco fatetur; & aliorum authorum teſtimonio manifeſtiſſimum redditur. Siquidem Hegeſippus vetuſtiſſimus ſcriptor lib. 2. de Hieroſolymitano excidio cap.5. veniſſe Herodem ad Hiſpanias adſeuerat; addens ipſum mœrore animi conſumptum interiiſſe. Sed & Ioſephus (alter à prædicto) Gorionis filius lib.5. ſuarum hiſtoriarum, cap.46. inquit; *Tranſtulit autem Tiberius Cæſar, Rex Romanorum, Herodem in Hiſpaniam, vbi etiam mortuus eſt.* Quæ verba affert Ribera ad illud Abdiæ, *Tranſmigratio Ieruſalem quæ in Boſphoro eſt.* Vide quàm doctè aſſerat Dexter, Hiſpanias Herodem penetraſſe, ibíque infeliciter obiiſſe. Eſt tamen quod Dextro ſoli debeamus, hactenus aliis ignotum; nomen ſcilicet vrbis, in qua obiit, nimirum Ilerdæ, quam modò *Leridam* dicimus.

De morte Herodiadis, quæ Ilerdæ accidit.

2. *Herodias verò*, &c.] Horribilis ſed iuſtiſſima fœminæ mors, quæ caput iuſto impiè ſuſtulerat. Fuſiùs eam narrat Nicephorus citato loco; niſi quòd in quibuſdam videtur à Dextro deuiare; ille ſiquidem adſtruit, filiam ſaltatricem in flumine glacie concreto demerſam; Dexter verò matri Herodiadi id tribuit. Deinde ille decapitatam fuiſſe docet, hic ſubmerſam. Sed Calixtum audiamus. *Furibunda & adultera, inceſtáque, quæ quidem Herodis habebatur, reuera autem Philippi erat coniux, vita longiùs acta, cùm priùs filiam ſaltatricem acerbo fato ſublatam vidiſſet, futuri ſæculi indicio, & ſupplicio reſeruata eſt, meras ibi quàm citiſſimè diuinæ iræ faces, intolerabiliſque indignationis Domini calicem hauſtura; Filiæ autem eius (dignus enim eſt qui memoriæ commendetur) talis fuit obitus. Eundum ei quopiam brumali tempore erat, & fluuius traiiciendus* (Sicoris Ilerdæ fluuius, vulgò nunc *Segre* dictus) *qui cùm glacie cõſtrictus coagmentatúſque eſſet, pedes eum tranſibat. Glacie autem rupta, ídque non ſine Dei numine, demergitur illa ſtatim capite tenus, & inferioris corporis partibus laſciuiens, molliúſque ſe mouens ſaltat, non in terra ſed in vndis; caput verò ſceleratum frigore & glacie concretum, deinde etiam conuulneratum, & à reliquo corpore, non ferro, ſed glaciei cruſtis reſectum, in glacie ipſa ſaltationem lethalem exhibet, ſpectaculóque eo omnibus præbito, in memoriã ea quæ fecerat ſpectantibus reuocat.* Hæc ille. Quo loci ingennè fateor caſum ſaltatricis, vt ab hoc authore deſcribitur, miram Dei demonſtrare prouidentiam, dum capite plectit eam quæ capite plectere Baptiſtam petierát. Vehementer autem admiror, eius capitis truncationem, non ferro, ſed cruſtis duntaxat glacierum actam. Et quidem miraculo fieri potuiſſe, non ambigo, factum autem dubito. Atqui in re dubia Dextrum libentiùs amplector, ſiue de mortis genere, ſiue de perſona mortem perpeſſa ſermo ſit: tum quia multis ſæculis Nicephoro fuit anterior, tum quoniam ipſe Hiſpanus erat, & Barcinonenſis, & eã retulit quæ Ilerdæ in prouincia ſua, non longè à Barcinone contigerant: ille verò recentior multò, & in Græcia natus, & educatus fuit. Neque verò lego apud Ioſephum ſaltatricem filiam in exilium quoque actam, ſeu ipſam comitatam fuiſſe matrem, vt ſubmergi, vel detruncari Ilerdæ potuiſſet. Quis ſcit ſi in matrimonium data cum coniuge in Galilæa, Iudæáve manſerit? Rationi etiam conſonum videbatur vt quæ grauiùs in morte Ioannis deliquerat, pœna grauiori mulctaretur, nemo autem neſcit puellam caput Baptiſtæ, non niſi à pellice matre monitam petiiſſe. At de his ſatis.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 34. — Anno Romæ eodem 785.

Caius Cornelius Centurio Capernaunenſis, Domini ſeruus, quem Dominus ſanauit, pater etiam C. Oppij Centurionis, Hiſpanus, mirè floret in Hiſpania.

COMMEN

Anno Romæ 785. | Anno Chriſti, 34.

COMMENTARIVS VI.

De Centurione Malacitano.

C*Aius Cornelius Cent.*] Egerat in ſuperioribus Dexter de C.Oppio Hieroſolymis degente,nunc de eius parente C.Cornelio Malacitano,itidẽ Centurione, ſed in vrbe Capernaunenſi commorante, inquit illum fuiſſe Centurionem, cuius laus eſt in Euangelio; illum,inquam,quem laudauit Dominus Luc.7.dicens. *Amẽ dico vobis,nec in Iſrael tantã fidem inueni.* Duo ſanè ex SS. Euangeliſtis Matthæus, & Lucas hiſtoriã dulciſſimam referunt,quonam ſcilicet modo acceſſerit ad Ieſum, rogãs vt mederetur ſeruulo de vita periclitanti:Ieſu verò dicenti:*Ego veniam,& curabo eum*,non acquieuiſſe, vt per ſe accederet,indignũ ſe tanto hoſpite reputans,& ipſum tam potentem, vt verbo duntaxat, quo nihil facilius, ſi vellet, curare poſſet, & ab infirmo ægritudinem pellere; cùm illi multo magis obedirent, quàm ſuimet milites & ſerui ſibi. *Domine* (inquiens) *non ſum dignus vt intres ſub tectum meum: Sed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.* Te enim poſſe certiſſimum mihi eſt; & quid mirum? *nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus,habens ſub me milites,& dico huic,Veni,& venit,& ſeruo meo,Fac hoc, & facit:* quanto magis tibi, qui nulli ſubderis, cuncta obedient? *Audiens autem Ieſus miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amen dico vobis,non inueni tantam fidem in Iſraël.* Tam multa ſunt quæ in hoc vno homine Doctores mirantur, dum textum Euangelicum interpretantur, quod longum eſſet cuncta recenſere. Chryſoſtomus altiſſimam eius fidem eleganter ponderat, *Fidem*(ait) *Centurionis vide. Quia non dixit, Veni, & ſalua eum, quia ille conſtitutus in omni loco erat præſens.*& inferiùs præfert illius fidem fidei cæterorum. *Credidit enim* (inquit) *Andreas, ſed Ioanne dicente,Ecce agnus Dei: credidit Petrus, ſed euangelizante ſibi Andrea: credidit Philippus,ſed legendo ſcripturas:credidit Nathanaël, ſed priùs ſignum diuinitatis accepit.* viſum ſcilicet fuiſſe à Chriſto ſub ficu,vbi corpore non erat præſens. Sequitur Origenes. *Iairus Iſraëlis Princeps pro filia ſua petens,nõ dixit,Dic verbo, ſed Veni velociter. Nicodemus de fides Sacramẽto audiens,ait, Quomodo poteſt hoc fieri? Maria & Martha,Domine,Domine ſi fuiſſes hîc,frater meus non fuiſſet mortuus: quaſi dubitantes,quòd vbique poſſet adeſſe Dei potentia.* Et hoc totum volunt inſinuaſſe Dominum illis verbis; *nec in Iſrael tantam fidem inueni.* Ambroſius addidit, *Et quidem ſi ſic legas; in nullo tantam fidem inueni in Iſraël, ſimplex intellectus & facilis eſt.* (ſic enim de ſolis tunc viuentibus loqueretur.) *Si verò iuxta Græcos, nec in Iſraël tantam fidem inueni, fidem huiuſmodi etiam Electoribus & Deum videntibus antefert:* nimirum Patriarchis.& Prophetis. Sed rectè admonet Beda, *quòd non de omnibus retro Patriarchis & Prophetis,ſed de præſentis æui loquitur hominibus, quibus ideo Centurionis fides antefertur, quia illi legis, Prophetarúmque monitis edocti, hic autem nemine docente ſponte credidit.*

Præter fidem autem, humilitatem magnam illius commendat illud, *Domine non ſum dignus* quo loci Rabanus: *Propter cõſcientiam vitæ gentilis grauari ſe magis dignatione putabat, quàm iuuari; cuius etſi fide præditus,nondum erat tamen Sacramentis inunctus.* vbi Auguſtinus (Ser.6. de verbis Domini in monte.) *Dicendo autem ſe indignum, præſtitit dignum, non in cuius parietes,ſed in cuius cor Verbum Dei Chriſtus intraret. Neque hoc diceret cum tanta fide, & humilitate, niſi illum, quem timebat intrare in domum ſuam, corde geſtaret.* vbi ait Ambroſius, *Quod ad myſterium ſpectat, vidit in pectora adhuc gentilium, non eſſe penetrabilem Chriſtum. Prudentia autem Centurionis* (ait Hieronymus) *apparet in hoc, quòd vltra corporis tegumentum, latentem vidit Diuinitatem:* & ideo tam reuerenter erga illum ſe exhibuit. Ad de prudentiæ opus fuiſſe quòd priùs miſit ad illum ſeniores Iudæorum; deinde amicos, cùm iam non longè eſſet à domo, vt Lucas refert: Demum verò & ipſe acceſſit rogans, ne intraret in domum ſuam; quod Matthæus ſcripſit. Hæc mihi ex Chryſoſtomo accepta facilior videtur conciliatio Euangeliſtarum, *Quod enim Matthæus non ait per amicos,* (Chryſoſtomus loquitur:) *ſed per ſe ipſum, hoc eundẽ dixiſſe,nihil contrariũ eſt: conueniens autem eſt opinari, & ipſum poſtquam miſit amicos aduenientem, per ſe hæc dicere. Si autem hoc non dixit Lucas, neque illud Matthæus, non ſibi contradicunt, ſed complent quæ ab inuicem derelinquebantur.* Sapientiam notat idem Chryſoſtomus, *quia non dixit,hîc conſtitutus ſalua eũ*, non enim legitur petiiſſe expreſſis verbis ſalutem ſerui; ſed expoſuiſſe duntaxat ægritudinem tantùm, ſiquidem dixit, *Domine puer meus iacet in domo paralyticus, & malè torquetur*, vnde

reddens

Anno Chriſti 34. reddens Chryſoſtomus eius rei rationem ait; Etenim *ſciebat, quia potens eſt ad faciendum, ſapiens ad intelligendum, miſericors ad exaudiendum: ideo infirmitatem tantum expoſuit, remedium autem ſanitatis in miſericordia eius poteſtate dimiſit.* Bonitatem denique vide (ipſemet loquitur) *qui pro ſalute ſerui ſic ſollicitè feſtinabat.* Adde quòd gentilis adhuc exiſtens, Synagogam Iudæis ipſe ædificauerat, in Vrbe ſua Capharnaum; & ipſos quoad religionem vt minimum diligebat, cuius rei teſtimonium ipſi ſeniores Iudæorum dederunt Domino (en ſalutem ex inimicis.) *Cùm veniſſent ad Ieſum* (ait Lucas) *rogabant eum ſolicitè dicentes ei; Quia dignus eſt, vt hoc illi præſtes: diligit enim gentem noſtram, & Synagogam ipſe ædificauit nobis.* Magnus igitur vir fuit iſte Centurio. Et certè talem eſſe decebat eum, qui primus ex gentibus prædicatione, & miraculis Chriſti ad fidem conuerteretur. Nemo autem hanc me dignitatem & gloriam abſque duce grauiſſimo Centurioni tribuere exiſtimet, habeo ſiquidem Chryſoſtomum hoc loco Matthæi aientem, *Centurio autem iſte primus fructus ex gentibus, ad cuius fidei comparationem, omnium Iudæorum fides infidelitas eſt inuenta.* Sunt qui Cornelio Centurioni id concedunt; ſed præterquam quòd hic quoque ex Hiſpania fuit oriundus, vtpote Italicæ natus, hoc tamen diuerſum valdè intellectum habet: nimirum hunc primum, fuiſſe animal Deo immolatum, poſtquam oſtium fidei Gentilibus apertum eſt, non tamen quòd primus gentilium credidit: hoc enim ſtare non poteſt: cùm Magi qui puerum Dominum adorauerunt, antiquiores in fide fuerint Centurione Italicenſi. Sed de his iterum ſermo incidet ſuo loco anno Domini 40. Hoc demum gloriæ noſtro Capharnaunenſi adſcribi oportet, quòd toti Eccleſiæ formam dederit recipiendi Chriſtum in ſuorum corporum domibus. Antiquiſſima ſiquidem conſuetudine receptum eſt, vt qui ſacram Euchariſtiam recipiunt, verba Centurionis promant. *Domine non ſum dignus,* &c. quod tanta gaudet antiquitate, vt id Origenes ſummopere commendauerit, dicens, *Quando corpus, & ſanguinem Domini manducas, & bibis, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur; & tu ergo humilians teipſum dicas: Domine non ſum dignus,* &c. Anno Romæ 785.

2. *Mirè floret in Hiſpania.*] Floruiſſe admodum in Iudæa opinione virtuis & pietatis apud Deum & homines, tam Iudæos, quàm Gentiles ſuos, ex dictis liquet: addit verò Dexter in Hiſpania etiam floruiſſe, nimirum quia relicta militia miles emeritus in patriam ſe receperat; cùm verò Malacitanus ciuis fuerit (quod ſuperioribus docuimus) conſequens eſt, vt eo in loco ſanctitatis opinione clarus fulſerit. Cætera quæ ad prædicationem & conſummationem ipſius ſpectant, ſcribit Heleca in additionibus ad Dextrum his verbis:

Nec minùs celebratur memoria S. Caij Cornelij Centurionis (qui fuit ille Centurio, cuius famulum ad Capharnaum Chriſtus ſanauit) poſtea ſociatus Apoſtolis, neci S. Stephani interfuit; Petrum & Paulum ad Hiſpanias venientes comitatus eſt. Tandem prædicans Scepſinienſibus prope Idam, mortuus eſt. Prædicat in Hiſpania: longè hic alius à Cornelio Centurione cohortis Italicæ: hoc Cornelio multò iuniore ille ſenior. Peruenit autem vſque ad Adrianum, cui etiam charus fuit, vt docet Dexter inferiùs ad annum Chriſti 66.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 34. 2. *Vltima die Iunij, Sancti Dei Apoſtoli,* 3 *quadraginta & octo diebus plus minùſve, poſt aduentum Spiritus ſancti, cõueniunt* 4 *in cœnaculo Sion, quæ domus erat Mariæ matris Ioannis, cognomento Marci, ac habito conſilio, ſortitione diuina, prouincias mundi prædicationis cauſa inter ſe partiuntur.* 5 *Contigitque S. Iacobo Zebedæi filio Hiſpania, Ioanni Aſia, Matthæo Æthiopia, Thomæ India, Philippo Scythia, & Galliæ, Quo tempore Canones eduntur, & Apoſtolicæ conſtitutiones, componuntur, ad Sacramentorum* Anno Romæ eodem 785.

mentorum & totius Eccleſiæ OEconomiam.

6. Iacobus frater Domini primus Hieroſolymorum Epiſcopus creatus eſt.

7. Sacra verò Virgo, conſilio, luce doctrinæ, & mirabili vitæ exemplo præſidet Collegio Apoſtolico; nihílque graue gerunt illi, quod non eius conſilio, ductúque gerant.

COMMENTARIVS VII.

Quo tempore SS. Apoſtoli ſortiti fuerint inter ſe mundi ſi prouincias?

ANNO CHRISTI 34. &c.] Varia fuit hactenus Doctorum ſententia de tempore diuiſionis Apoſtolorum, quidam enim volunt factam ſtatim à paſſione Domini; quos ducit Theophanes in Symphonia veteris & noui Teſtamenti; & libenter amplectuntur nonnulli Hiſpanorum, vt ita facilè tueantur profectionem D. Iacobi in Hiſpaniam, paulo poſt Reſurrectionem Domini factam; cùm tamen ante Apoſtolorum cæterorum diuiſionem minimè acciderit; & id non obſcurè videtur innuere D. Clemens Rom. in epiſt.1.ad Iacobum fratrem Domini. Alij ad aliud extremum declinantes contendunt, anno 12. ab eadem paſſione perfectam; id quod inter vetuſtiſſimos docuit Apollonius apud Euſebiũ lib.5.hiſt.c.17. cuius ea ſunt verba: *Se traditione accepiſſe; Seruatorem mandatum ſuis dediſſe Apoſtolis, ne ad annos 12. Hieroſolymis diſcederent.* Clemens Alexandrinus refert in hanc ſententiam præcepti formam lib.6.Stromat. *Poſt duodecim annos egredimini in mundum, ne quis dicat, Non audiuimus.* Hoc ſequitur Beda in Martyrologio ſuo, eúmque refert Vſuardus apud Molanum die 15.Iulij.

Neutrum horum ſtare poteſt cum veritate: nam contra id quod Theophanes aſſerit, ſe opponit D.Lucas Act.6.docens quòd poſt necem Protomartyris Stephani exorta magna in Eccleſiam perſecutione, *omnes diſperſi ſunt præter Apoſtolos:* cùm autem martyris mors ad calcem anni Redemptionis humanæ facta fuerit, & tunc Apoſtoli diſperſi non ſint, conſequens eſt, vt eorundem diuiſio non acciderit ſtatim à paſſione Domini. Facit verò contra Apollonij, & Clementis dictum, quòd D.Marcus Euangelium ſuum clauſerit aſſerendo, quòd cùm illa ſcriberet, Apoſtoli ſecundùm iuſſionem Domini, *profecti prædicauerant vbiq. Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.* Certum autem & conſtans eſt apud omnes authores, Marcum Euangeliſtam ſcripſiſſe anno vndecimo à paſſione Chriſti Domini: Vnde fieri non potuit vt Apoſtolorum diuiſio in annum 12. ſit dilata, cùm in 11. non ſolùm diuiſi reperiantur, ſed & toto orbe diſperſi prædicaſſe, & miracula multa perpetraſſe. Accedit quòd Paulus 3. anno à conuerſione ſua, venit Hieroſolymam ad anteceſſores ſuos Apoſtolos (vt ipſe fatetur ad Gal.1.) & tamen tunc non inuenit ibi, niſi Petrum & Iacobum fratrem Domini. Qua de re inferiùs agemus anno Chriſti 38.

Vt hæc forſan fugerent inconuenientia, alij authores ab vtroque extremo declinantes, mediam viam elegerunt; in quibus Melito Sardicenſis Epiſcopus, ſeu author libelli de tranſitu Virginis, qui extat in Bibliotheca veterum Patrum, Melitonis nomine inſignitus; vult diuiſionem Apoſtolorum in annum ſecundum à Chriſti morte incidiſſe. Sed hæc ſententia tantum Bedæ diſplicuit, vt mendacem eam vocare non dubitauerit. *Conſtat* (ait) *quòd mendacium ſcripſit ille, qui ex perſona Melitonis Epiſcopi Aſiæ librum exponens de obitu Virginis, dicit, quòd ſecundo poſt Aſcenſionem Domini anno Apoſtoli fuerint omnes, toto orbe, ad prædicandum in ſuam quiſque prouinciam diuiſi.* Quod confirmat teſtimonio Lucæ Actorum 8. *Omnes diſperſi ſunt præter Apoſtolos:* Si enim Apoſtoli in illa prima perſecutione diſperſi non fuerunt, minimè ergo diuiſi ſunt ab inuicem, toto eiuſdem perſecutionis tempore, quæ vt minimùm toto ſecundo anno poſt Chriſti mortem durauit. Adde quòd præceptum habebant prædicandi Iudæis, priuſquam toto orbe diſpergerentur ad Gentium conuerſionem: quare oportuit Hieroſolymis primùm, & cæteris vrbibus Iudaici populi ſeriò prædicationi inſtitiſſe. Hinc ortum habuit aliud Genebrardi placitum lib. 3. Chronolo-

Bedæ in Retract. in ca. 8. Act. tomo 6.

Anno Christi 34. — Anno Romæ 785.

giæ ann. Chriſti 46. diuiſionem Apoſtolorum reiicientis ad annum 7. poſt Chriſti mortem. Sed cur potius hunc annum 7. quàm 5. vel 6. elegerit non oſtendit. Huius dubij expeditio pendet ex ſequenti.

2. *Vltima die Iunij*, &c.] De die quoque quo hæc ſacra diuiſio orbis vniuerſi inter Apoſtolos celebrata ſit, non minor eſt diſſenſio; nam Procorus S. Ioannis diſcipulus in eius hiſtoria affirmat, inter cætera quæ in hac diuiſione facta ſunt, primam fuiſſe Iacobi Minoris electionem, & conſecrationem in Epiſcopum Hieroſolymorum. Nec mirum, cùm hæc illius Apoſtoli ſors fuerit: authore autem Euſebio in Chron. ann. 34. conſtat S. Iacobum conſecratum eſſe die 37. Decembris (quem ſequitur Rabanus in ſuo Martyrologio apud Caniſium antiq. lect. tomo 6.) vnde relinquitur, vt ipſa Apoſtolorum diuiſio eadem die peracta ſit. Quo tamen non obſtante omnes ferè authores Martyrologiorum affirmant; diuiſionem Apoſtolorum in 15. *Iulij*, cecidiſſe; Beda, Ado, Vſuardus, & Molanus: Et Græcorum Menologium, his verbis: *Die 15. Iulij, feſtiuitas omnium Apoſtolorum quando diuiſi ſunt ab inuicem.* in qua feſtiuitate ſermones habuerunt Chryſoſtomus, & alij Patres. Conueniunt etiam Petrus Equilinus Epiſcopus, illo die; & quod cæteris præſtat, Romana Eccleſia diuiſionem eandem celebrabat in antiquo Breuiario, & Miſſali cantans Epiſtolam, *Corde creditur ad iuſtitiam*, Rom. 10. & Euangelium, *Euntes in mundum vniuerſum*, Matthæi vltimo, vt Equilinus notat lib. 6. cap. 99. Ab vtroque autem die non minimum videtur diſtare Dexter, dum docet contigiſſe die vltima Iunij.

Vtraque tamen quæſtio de die & anno diuiſionis Apoſtolicæ facilè ſoluitur, ſi aduertamus, non vno eodémque die diuiſionem (ſeu ſortitionem) Prouinciarum factam inter Apoſtolos, & executioni mandatam; Primùm ſiquidem vltima die Iunij eiuſdem anni, quo Chriſtus pro nobis mortuus eſt, congregati ſimul Apoſtoli, cùm ab eodem accepiſſent, ipſos vniuerſum Orbem peragraturos, & in omnibus terrarum Prouinciis Euangelium prædicaturos, de ipſis prouinciis ſortes miſerunt; quò quiſque eorum ſciret, quod animarum onus ipſi incumberet, ac pro earum ſalute ſine dilatione & intermiſſione Dominum oraret. Cæterum non ſtatim fuit executioni mandata eiuſmodi prouinciarum ſortitio vſque ad annum 7. vt mox dicemus: ſiquidem opus erat conuerſioni Hieroſolymorum & totius Iudææ regionis primùm omnes inſiſtere, & in vnum corpus coaleſcentes ſe à Iudaica perſecutione defendere; & de multis quoque diſponere quæ ad fidem catholicam toto orbe ſtabiliendam neceſſaria erant; videlicet de his quæ ad Sacramentorum celebrationem, & diſpenſationem, & totius Eccleſiæ œconomiam pertinere videbantur. Cùm verò tot tantaque Eccleſiæ ſtabiliendæ negotia repentè fieri nequirent, ſed magna priùs (vt par erat) habita diſcuſſione, & maturo iudicio, quod rectè annotauit Dexter dum dixit, *Habito conſilio* factam eſſe ſortitionem diuinam; inde fit vt conſilium eiuſmodi Apoſtolicum non vno, nec paucis diebus conſummari potuerit, ſed multos neceſſariò inſumpſerit. Eius verò memoria celebrari conſueuit Hieroſolymis, & in Oriente, die quo cœptum eſt, videlicet 30. & vltima menſis Iunij. Cuius rei teſtimonium perhibet (Dextro conſentiens) Græcorum Menologium quod ſic habet: *Die 30. Iunij congregatio ſanctiorum, & benedictorum duodecim Apoſtolorum.* Meminit eiuſdem feſti & verborum Vſuardus apud Molanum hac ipſa die. Obiter annotarim falli eos qui hac die credebant apud Græcos celebrari feſtum omnium Apoſtolorum ſimul, quo vna dies feſtiua cunctis conſecraretur, poſtquam antecedente de Principibus eorumdem Petro & Paulo ſolennia facta fuiſſent. Si enim hoc Græci intenderent, non dixiſſent, *Congregatio 12. Apoſtolorum*, ſed *Feſtum duodecim Apoſtolorum:* Nam congregationis nomen concilium ſonat, & aduertere debuiſſent D. Chryſoſtomum homiliam de diuiſione Apoſtolorum hac ipſa die ad populum habuiſſe, vt Molanus refert in notis ad Idus Iulij. num. 3. in ſuo Vſuardo. Quod primò igitur factum eſt in hoc concilio, fuit diuiſio ac ſortitio Prouinciarum, & hoc primo Congregationis die. Conſequenter actum eſt per multos alios de Conſtitutionibus Apoſtolicis & Canonibus Sacramentorum; Deinde Iacobi Minoris (cui Hieroſolymorum adminiſtratio ſorte contigerat) conſecratio celebrata eſt 27. die Decembris, quo ab Euſebio, & Rabano ponitur. Demum cùm iam Synagogæ repudium datum eſſet, & Gentibus oſtium apertum, ab inuicem diuiſi in ſuam quiſque prouinciam profectus eſt; Hæc verò diuiſio Apoſtolorum ab inuicem die 15. Iulij contigit, vt ex traditione habet Eccleſia, quæ ea die diuiſionem huiuſmodi olim celebrare conſueuit.

Conti

Anno Romæ 785.

Anno Christi 34.

Contigiſſe verò huiuſmodi diuiſionem anno 7. poſt Chriſti mortem, ſuo loco cum Dextro,& Genebrardo oſtendemus.

Occurret fortaſſe quis: ſi non illico profecturi erant,quare tam citò diuiſionem Orbis fecerunt Apoſtoli? Sed facile ſedabit ſcrupulum, qui animo perpenderit, Apoſtolos non fuiſse tardos,& pigros,ſed prouidos, ac ſolertiſſimos:prææterquam quòd oportebat,vnumquemque eorum expeditum eſſe,& paratum ad opus ad quod aſſumptus erat, & pro ſuis ouibus orare;& multa interim occurrere poterant negotia, ad peculiares Prouincias ſpectantia,vt de Hiſpania iam dicam. Quod ſi hoc difficile alicui videatur,quæram ab eo; ſi non ſtatim à paſſione Domini in mundum diſpergi eos oportuit, vt quid etiam ante aduentum Spiritus ſancti ſortem mittentes Matthiam in Apoſtolum elegerunt:dum enim omnes ſimul degebant, minùs neceſſarium videbatur 12. potius quàm vndecimeſſe. Et quidquid huic quæſtioni reſponſum fuerit, reſpondebo ego & illi. Inſuper inde colligi poteſt quod paulò poſt aduẽtum Spiritus ſancti, diuiſio Prouinciarum facta eſt,quòd nulla in ea mentio facta eſt Pauli, cui poſtmodum totius vniuerſi Gentium conuerſio fuit commendata. Si enim tempore diuiſionis eſſet Apoſtolus,haud dubium quin cum cæteris in ſortitione illa communionem haberet. Adde quòd apud omnes conſtans eſt, Iacobum tunc Hieroſolymorum conſtitutum Pontificem, cùm ſortitio Prouinciarum inter omnes Apoſtolos facta fuit; nam Hieroſolymæ etiam per ſortem contigerunt Iacobo; Hoc verò oportuit necem Stephani præceſſiſſe, quandoquidem ipſe Diaconatum ſub illo exercuit, vt author eſt D. Ignatius in epiſt. ad Trallianos. *Quid Diaconi* (ait) *niſi imitatores Chriſti miniſtrantes Epiſcopo, ſicut Stephanus, Beatiſſimo Iacobo, & Timotheus, & Titus Paulo; Anacletus, & Clemens Petro.* Idem repetit in Epiſtola ad Heronem. Quinimo Heronymus lib. de Script. Eccleſ. in Iacobo inquit; *Poſt paſſionem Domini ſtatim ab Apoſtolis Hieroſolymorum Epiſcopus ordinatus eſt.*

3. 48. *diebus*, &c.] Reſtitui hanc Dextro lectionem, corruptè ſiquidem legebatur 38. *diebus* poſt Aduentum ſpiritus ſancti congregationem Apoſtolicam factam ſuper diuiſione Orbis. Si enim,vt verum eſt,& præmittitur à Dextro, die vltima Iunij celebrata eſt non 38. ſed 48. dies inter eam & aduentum Paracleti interceſſerunt, quandoquidem mortem Chriſti, & Paſcha eo anno 25. Martij contigiſſe nemo neſcit; & conſequenter Pentecoſten 15. Maij,nimirum poſt 50. dies à Paſchate,à 15. verò. Maij,qua Spiritus ſanctus aduenit vſque ad 30. Iunij,qua mundus ſortitus eſt inter Apoſtolos,48. intercedunt.

4. *In cœnaculo Sion*,&c.] Obſtare videtur Anſelmus in deſcriptione terræ Sanctæ typis recèns datus à Caniſio tomo 6. Antiq. lect. vbi hæc ait. *A loco Aſcenſionis Chriſti ad 40. paſſus pedum, adhuc apparent vetuſtiſſimi parietes muri ruentis, in loco vbi Apoſtoli diuiſerunt ſibi Prouincias ad quas quiſq; ire debuerat, & ibi Credo compoſuerunt.* non igitur in Cœnaculo Sion, ſed extra ciuitatem, loco ab Anſelmo relato, hæc ſortitiò facta fuit. Cæterum confundit hic author diuiſionem Prouinciarum, quæ facta eſt in Cœnaculo,cum diuiſione Apoſtolorum ab inuicem, quæ poſt 7. annos eo loci contigit, dicendo Baſilicam illam ſeu locum ſacrum erectum olim fuiſſe in memoriam deuotiſſimæ collocutionis, quam Apoſtoli habuerunt, cùm diſceſſerunt tandem ab inuicem. Quòd verò ibi fidei Symbolum confecerint, & non in Cœnaculo Sion, quæ erat domus Mariæ matris Ioannis cognomento Marci,nõ opponitur dictis Dextri:ille enim non de Symbolo,ſed de conſtitutionibus Apoſtolicis locutus fuit. Quomodo autem in conſtitutione Symboli,duodecim concurrerint, nimirum ſinguli ſingulos fidei articulos tribuendo, tractant Auguſtinus ſerm. 115. de tempore. Ambroſius ſerm. 38. ad finem. Rufinus apud Cyprianum, & Venantius Fortunatus in expoſitione eiuſdem.

Quæ cuiuis Apoſtolorũ Prouincia ſorte contigerit?

5. *Contigitq; S. Iacobo Zebedæi filio Hiſpania*,&c.] Quæ Prouincia Orbis,cuique Apoſtolorum ſorte diuina contigerit, non ita certum eſt,quòd eius rei certum Eccleſiæ teſtimonium teneamus. Neque verò idem eſt aliquem Apoſtolum hic vel illic Euangelium prædicaſſe,& ibi ſortem ſuam accepiſſe; Quandoquidem non vnam tantùm mundi regionem quilibet docuit, ſed multi multas, eáſque remotiſſimas: negari tamen non poteſt, vnumquemque præcipuè conuerſioni illius inſtitiſſe,quæ ipſi commendata fuerat. Quare rectiſſimè aſſeruit Dexter,Iacobo Zebedæi filio Hiſpaniam contigiſſe, quamuis in Iudæa & toto itinere vſque ad Hiſpaniam prædicauerit: & Ioanni fratri ſuo Aſiam, tametſi multi aſſerant, Parthos etiam docuiſſe fidem, argumento deſumpto à titulo primæ ſuæ Epiſtolæ Canonicæ, quæ olim *ad Parthos* inſcripta legebatur; & Matthæo Æthiopiam,

Anno Chriſti 34. | Anno Romæ 785.

quanquã teſte Iſidoro Macedoniã etiam illuſtrauerit verbo Dei:& Thomæ Indiam,quem tamen Parthis,Medis,Perſis, Hircanis, & Bracmanis prædicaſſe, Martyrologium Romanũ occinit; Philippo item Scythiam,qui nihilominus,eodem teſte,vſque ad Aſiæ Hierapolim peruenit. Quod de Gallia in Philippo addit Dexter, putat Baronius errorem eſſe ſcriptoris (in Iſidoro) lib.de Obitu Patrum,qui ei quoque tribuit Galliam, contenditque debere legi Galæciam, quæ eſt pars Phrygiæ,contermina Scythiæ. Quod mihi quoque arriſit aliquando: nam quamuis Apoſtoli poſtea varias remotiſſimáſque regiones adierint, tamen in ſortitione Orbis, non videtur credibile plures à ſe inuicem diſtantiſſimas ſimul vni eidémque commiſſas. Cæterum liber ille de Ortu & obitu Patrum verè S. Iſidori, vti inferiùs probabimus: réſque ipſa iterum aſſeritur in hymno S. Iacobi Apoſtoli, qui extat in Breuiari Gothico, quo vſa fuit olim tota Hiſpaniarum Eccleſia. Quare vtriuſque authoritas magni apud omnes ponderis eſſe debet: præſertim nomine veterum refragante.

Præter hos recenſitos à Dextro adde Andream cui Thracia & Achaia contigerunt;Bartholomæum cui Armenia, & Indiæ altera pars, à parte D. Thomæ: Simonem cui Ægyptus; Thadæum cui Meſopotamia, & Perſia: & Matthiam, cuius Iudæa meſſis propria fuit: vt omittamus Iacobum Minorem, qui ciuitati Hieroſolymorum duntaxat præfuit; & etiam Apoſtolorum Principem Petrum, qui paſtor omnium conſtitutus, nihilominus in Aſia primùm, deinde in Occidente prædicauit. Quapropter ſatis rationi conſentanea eſt diuiſio illa, quam Petrus Epiſcopus Equilinus lib.6.cap.99.videlicet in quatuor Orbem plagas fuiſſe diuiſum, ita quòd *Oriens* ceſſerit Thomæ & Bartholomæo, quorum vterque in India prædicauit: *Meridies* Simoni & Matthæo, quorum prior in Ægyptum, poſterior in Æthiopiam detulit Euangelium: *Aquilo* Philippo & Thadæo,illius fuit Scythia, huius verò Meſopotamia; *Occidens* Petro & Iacobo, quorum erant Italia & Hiſpania: *Mundi medium* Matthiæ, & Iacobo Iuſto,è quibus ille Iudæam, hic ciuitatem ſanctam curauit erudire. Denique *Mediterranei maris* prouinciæ Ioanni & Andreæ, nam minor Aſia, Thracia,& Achaia,quas ipſi docuerunt,iuxta mare Mediterraneum ſitæ ſunt. De Gallia & Britannia nobilibus prouinciis dicendum Iacobo Maiori & Petro ceſſiſſe, quorum conuerſio Occidentis intererat: Vnde Dexter inferiùs fatetur, Iacobum non in Hiſpania ſolùm, ſed etiam in Gallia,& Britannia prædicaſſe,etſi non ita ſeriò vt in Hiſpania. Et Innocentius in epiſtola ad Decentium, fidem Galliæ Petro adiudicat. Ad Britanniam quoque Simonem Cananæum prædicationis gratia acceſſiſſe, ex Ægypto & Africa vbi degebat, authores ſunt Dorothæus in Synopſi,Menologium Græcorum,& Nicephorus l.2. cap.40. De Paulo,aut Barnaba nulla mentio in ſortitione mundi habita, quia necdum ille conuerſus ad fidem fuerat,& conſequenter neuter in Apoſtolatum cooptatus. Agunt de eadem diuiſione Beda in collectaneis.D.Iulianus Toletanus ſuper Naum, tomo 2. Auctarij Bibl.vet.Pat.Thomas de Cantiprato lib.2.de Apibus cap.25. hymnus de S. Iacobo, quem ex Breuiario Gothico excerptum, dabimus inferiùs: & elegantiſſimè Metellus Monachus Tegerſeenſis, in ſuis Quirinalibus apud Petrum Caniſium tom.1.lect.antiq. viuebat anno Domini 1060. Hic igitur penes quatuor mundi plagas (quod Equilinus fecerat) Apoſtolorum diuiſionem factam deſcribit ſub titulo, *Quòd nunc paganiſmo dedita olim per Apoſtolos fidem receperit Perſida*: eius verba libuit ſubnectere,in gratiam eruditorum.

Lydica regna quondam,
Perſide cum principibus, progeniéque Regum,
Se fidei dederunt,
Primitiuis Eccleſia temporibus ſubacta.
Rebus Apoſtolorum
Strenuè geſtis, Domini iura libens recepit
Cælica totus orbis.
India de finibus,Ortus dat vbi diem Sol,
Quæ tenet arua Thomas.
Vſque Spanos Occidui ſyderis axe clauſos,
Quos Iacobus docebat.
A Scytharum frigoribus perpetuis in æuum,
Quæ tulerat Philippus;
Ad Peruſia proxima, quos ſanctificat nigellos

Aethiopes

Anno Romæ 785. — Anno Christi 34.

Aethiopes Matthæus:
Mundus omnis dogmata iam reſciuerat ſalutis;
Barbarie relicta,
Diſciplinam Catholicæ religionis hauſit. Hæc ille.

Orientis prædicationem à Thoma in India terminatam docens, Occidentis à Iacobo in Hiſpania, Aquilonis à Philippo in Scythia, Meridiei à Matthæo in Æthiopia.

6. *Iacobus frater Domini,* &c.] Conſecratum fuiſſe Iacobum in Epiſcopum Hieroſolymorum à tribus Chriſti Apoſtolis, Petro, Iacobo maiore & Ioanne author eſt Anacletus in Epiſtola ad Epiſcopos Italiæ. Vnde ſtatutum fuit, Epiſcopum non debere ordinari, niſi à tribus Epiſcopis, vt videre eſt apud Gratianum & Clementem Alexand lib.6. Hypot. & Euſebium lib.2.c.1. Cæterum non eſt intelligendum D. Iacobum fratrem Domini tunc fuiſſe ordinatum Epiſcopum, quaſi non fuerit à Chriſto Domino cum cæteris Apoſtolis ordinatus; ſed quòd tunc primò ſolennes illæ ceremoniæ celebratæ ſunt, in exemplum reliquorum, qui de nouo ordinandi erant. quanquam ipſi ſancti Apoſtoli ſine conſortio aliorum, plerumque Epiſcopos creauerint per ſolam manus impoſitionem. Inſtitutionem verò ſolennem Iacobi 27. Decembris factam fuiſſe Euſebius, & Rabanus tradiderunt vt ſuprà diximus.

7. *Sacra verò Virgo,* &c.] Hoc maieſtatẽ Dei genitricis maximè decuit. Notanter verò Dexter non dixit abſolutè Præſidis officio functam in Collegio Apoſtolico, hoc enim virorum officium Petro Chriſti Vicario debebatur, non mulieri, ſed præſediſſe in illa ſacra Congregatione *conſilio* in rebus dubiis, *luce doctrinæ* in fidei myſteriis, plurima eius arcana reſerando, quæ ſola ipſa experta fuerat, *& mirabili vitæ exemplo*; maximéque rationi conſonum eſt credere, *nihil illos graue geſſiſſe, quod non eius conſilio, ductúque geſſerint.* Præſertim cùm certum ſit illam ſacris ſemper Congregationibus interfuiſſe: nam de prima omnium in qua Matthias in Apoſtolum electus eſt, id expreſsè habemus Act.1. vbi loquens Lucas de Apoſtolis ait; *Hi omnes erant perſeuerantes vnanimiter in oratione, cum mulieribus, & Maria matre Ieſu.* De aduentu etiam Spiritus ſancti conſtàt ex illis verbis Actorum 2. *Cùm complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter in eodem loco:* vbi particula *omnes* ſignat eos de quibus dixerat, *omnes erant perſeuer. &c. cum Maria matre Ieſu.* De reliquis autem Congregationibus deducitur, ex illis *omnes qui credebant, erant pariter* Act.2. & ex ſequentibus Act.5. *Erant vnanimiter omnes: cæterorum autem nemo audebat ſe coniungere illis.* Quòd ſi nullus fidelium tunc deerat, quî fieri poſſet vt ipſa mater Domini abſens eſſet? Accedit quòd præcipua cauſa protelationis vitæ B. Virginis poſt Filij mortem fuit, vt Collegium Apoſtolicum ſua præſentia foueret, & promoueret Eccleſiæ naſcentis initia. Quare B. Ignatius in epiſtola 1. ad Ioannem, nuncupat eam, nouæ religionis magiſtram. *Noſtra* (ait) *nouæ Religionis, & pœnitentiæ eſt Magiſtra*; & in Litaniis vocatur *Regina Apoſtolorum*; imò & *illuminatrix Apoſtolorum* vocatur à Patribus, è quorum numero ſunt Rupertus Tuicienſis Abbas, Idiota de contemplatione Virginis c. 3. Antoninus 4. par. Summæ Theolog. tit. 17. B. Brigitta de Virginis excellentia, Oratione 1. & præter hos Auguſtinus ſermone 6. de Natiu. ſub finem, vocat eam *Gentium Magiſtram.* Vide etiam Galatinum lib.7. de Arcanis c. 4. & 12.

Quem locum in Collegio Apoſtolico Virgo habuerit poſt Filij mortem?

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 34. — Anno Romæ eodem 785.

1. *Apoſtoli ſeptem Apoſtolicos Diaconos, ex Græcis omnes, creant.*
2. *Floret per id tempus in Hiſpania C. Oppius Centurio F. Corn. pariter Centur. qui morientem Chriſtum prædicat Hieroſolymis eſſe filium Dei, inter fragores ſaxorum mutuò ſeſe collidentium, obducto tenebris die: Ex Gentilibúſque à Chriſti morte primus hic Chriſtianus Centurio credidit: Qui fuit ciuis Romanus, baptizatúſque, à B. Bar-*

Anno Chriſti 34. *naba factus eſt III. Mediolanenſis Epiſcopus: vir quidem Apoſtolicus, qui Chriſti mortem, & Eclipſim admirabilem primus omnium Hiſpanis, gentis ſuæ, cum audientium ſtupore refert.* Anno Romæ 785.

COMMENTARIVS VIII.

Septem primi Diacones vnde?

A*Poſtoli ſeptem Apoſtol.* &c.] Electionem ſeptem primorum Diaconorum in Eccleſia hoc anno factam refert Lucas Act. 6. ortum duxiſſe à murmure Græcorum diſcipulorum aduerſus Hebræos, *eo quòd deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum*: hoc eſt, non prouiderentur de quotidiano victu Græcorum viduæ, ſicut Hebræorum, quandoquidem maior diſcipulorum pars ex Hebræis erat, minor verò Græcorum: cùm tamen omnes eſſent Moyſis filij, & circumciſionis, licèt hi in Græcia ex diſperſione, illi in Iudæa vel Galilæa nati. Quòd autem de victu eſſet quæſtio, conſtat ex eo quòd congregantes Apoſtoli diſcipulos (eos ſcilicet qui murmurabant) dixerunt ad illos; *Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis.* quaſi dixerint; intenti Euangelij prædicationi, non poſſumus menſis etiam miniſtrare, quò æquè omnibus omnia diuidantur, ſine diſtinctione Hebræi & Græci. Quare iuſſerunt eos eligere ſeptem viros probatiſſimos inter ipſos, quibus viduarum ſuarum curam commendarent, ne præpedirentur à prædicatione. Cùm autem ipſi elegiſſent Stephanum, virum plenum fide, & Spiritu ſancto, Philippum, Procorum, Nicanorem, Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum; *ſtatuerunt eos ante conſpectum Apoſtolorum: & orantes impoſuerunt eis manus*, id eſt, in Diaconos ordinati ſunt ab ipſis per manus impoſitionem. Omnes igitur fuerunt ex Græcis creati, quod notauit Dexter, & ex contextu hiſtoriæ Apoſtolicæ ſatis colligitur: præſertim ex illis verbis; *Conſiderate ex vobis viros boni teſtimonij ſeptem*; vbi ly *ex vobis* refert eos quos Apoſtoli ſe dare cupiebant; hi autem Græci erant, qui coram Apoſtolis contra Hebræos cauſam agebant.

2. *Floret per id tempus*, &c.] Retulerat ſupra Dexter conuerſionem huius ſancti Centurionis, nunc iam Hiſpanias petiiſſe docet, vbi florebat ſanctitatis opinione non vulgaris primus omnium denuncians Hiſpanis, Chriſti mortem, quam generalis admirandáque Eclipſis, ab eiſdem cum ſtupore viſa denotabat.

3. Loco illorum verborum *C. Oppius Centurio filius Cornelij pariter Centurionis*, corruptiſſimè legebatur in codice m. ſ. *C. Oppius C F. C. pater Centurio*: reſtitui verò loco verbi *pater* illud *pariter*, & ſignificatum illarum literarum, C. F. C. aperui.

De Centurione qui Paſſioni Dominicæ interfuit.

4. *Ex Gentilibus*, &c.] Quod hic fuerit primus gẽtilium qui poſt mortem Chriſti crediderunt, habemus ex Euangelio. *Videns Centurio quòd ſic clamans expiraſſet; glorificauit Deum.* Hoc autem non tollit, quin alij ante Chriſti mortem credidiſſent, vt pater ipſius Cornelius Centurio Capharnaunenſis, & mulier Cananæa; quem verò ſenſum habeat quod de Cornelio Italicenſi dicitur, fuiſſe primitias Gentilis populi, cùm tamen id poſt 6. annos acciderit dicemus ad annum Chriſti 40. Multa ſunt quæ Doctores ſancti ſcripſerunt elogia in huius Centurionis laudem; Hieronymus Arium, aliàs Chriſtianum, huius Gentilis confeſſione confundit. *Ex hoc conſiderandum quòd Centurio in ipſo ſcandalo paſſionis verè Dei filium confiteatur, & Arius in Eccleſia prædicat creaturam*; additque, *Nouiſſimi autem, nunc primi efficiuntur, Gentilis confitetur populus, Iudæa excæcata negat, ne fiat vltimus error peior priore.* Vbi Theophylactus, *Sic ordo conuertitur, dum Iudæi occidunt, diſcipuli fugiunt, & Gentilis confitetur.* Et rurſus, *Nunc videtur effectum ſortiri, quod Dominus dixerat, Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum; Exaltatus namque in cruce attraxit latronem & Centurionem.* Beda autem, *Gentiles Deum timentes apertæ confeſſionis voce glorificant, Iudæi percutientes ſolùm pectora, ſilentes domum redeunt. Vnde meritò per Centurionem fides Eccleſiæ deſignatur, quæ Dei filium tacente Synagoga confirmat.* Sed de his ſatis.

5. *Qui fuit ciuis Romanus*, &c.] Non quaſi Romæ natus, ſed in vrbe Romanorum priuilegiis fruente, alioquin in Hiſpania ortus Malacæ domóve Corinthius fuit, teſte eodem Dextro ad annum Chriſti 70.

6. *Baptizatúſque, à Beato Barnaba*, &c.] Non eſt ſenſus Caium Oppium à Beato Barnaba

Anno Romæ 786. ba fuiſſe baptizatum; (tametſi aliquandiu illi diſcipulus adhæſerit) non enim ab eo ſed à Iacobo Zebedæi Malacæ in Hiſpania baptiſmatis vndis fuit Chriſto regeneratus, vt ipſe docet Dexter anno 52. quo loci, quamuis non nominetur proprio nomine, ſed Centurionis Malacitani, inferiùs anno 70. conſtat eſſe eumdem cum Caio Oppio; nam ibi aſſeritur quòd Centurio Malacitanus factus fuit poſtmodum Mediolanenſis tertius Epiſcopus, quod nunc de C. Oppio dicitur. Senſus igitur eſt *baptizatúſque*, hoc eſt cùm iam baptizatus eſſet, *factus eſt Epiſcopus Mediolanenſis tertius à B. Barnaba.* Et hoc veriſſimè dicitur. Primus namque Mediolanenſis Epiſcopus fuit S. Apoſtolus Barnabas, vt referunt Hippolytus Martyr li. de 72. diſcipulis, & Dorotheus in ſynopſi, & (quod caput eſt) Romanum Martyrologium 25. die Septembris, vbi de ſecundo Mediolanenſi Antiſtite, hæc ſcribit. *Eodem die S. Anathalonis Epiſcopi, qui B. Barnabæ Apoſtoli diſcipulus, in eius locum Eccleſiæ Mediolanenſis Epiſcopus ſucceſſit.* Anathaloni autem ſucceſſiſſe tertium à B. Barnaba S. Caium, eius etiam diſcipulum, teſtantur tabulæ Mediolanenſis Eccleſiæ, quas refert Baronius in Notis ad 17. Septemb. quo die Rom. Martyrologinm hæc de eo habet. *Mediolani S. Caij Epiſcopi, diſcipuli B. Barnabæ Apoſtoli, qui ſanctos Geruaſium & Protaſium baptizauit, & multa in perſecutione Neronis paſſus, in pace quieuit.* Hoc verò paulo exactiùs prompſit Galeſinus in ſuo Martyrologio, eadem die. In notis autem aſſeuerat ſe S. Caij vitam expreſſiſſe è tabulis Mediolanenſibus in Baſilica Ambroſiana Monachorum ſacri Ordinis Ciſtercienſium aſſeruatis. Cardinalis verò Baronius fatetur ſe legiſſe vitam m. ſ. ipſius ab Andrea Alciato elaboratam apud Cardinalem Alciatum. Cætera cum Dextro inferiùs ſuis locis proſequemur; nunc ſufficiat probaſſe tertium Mediolanenſium Epiſcopum fuiſſe Caium, quod modò Dexter affirmat. Quòd verò Mediolanenſes tabulæ non nouerint hactenus ſuum Caium fuiſſe illum Centurionem, qui credidit Chriſto morienti in cruce, nihil nobis nocere debet: cùm id non negent: Dextro autem debemus quòd vtriuſque meminerit. Anno Chriſti 35.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 35. 1. *Occiſo lapidibus Stephano Protomartyre, 2 magna perſecutio Hieroſolymis & in confinibus exoritur. Pluſquam quindecim mille viri, qui prædicantibus Apoſtolis in Chriſto crediderant, fugantur. 3 Alij ad Aſiam, nonnulli ad Europam veniunt.* Anno Romæ 786.

4. *Ex his pluſquam quingenti naue Cypri educti, portum Carthaginenſem Hiſpaniæ pertingunt.*

5. * *Diuerſi per Hiſpanias mortem Chriſti, Reſurrectionémque denuntiant; & Mariæ vitam, ad quam frequens ex Hiſpania fiebat peregrinatio; maximè poſt conuerſionem Cornelij Centurionis: totámque prouinciam vndique mirificis & inauditis nuntiis complent.* *al. diuiſ.

6. *Ex his primi pòſt à B. Iacobo eliguntur vrbium Pontifices, & Paſtores: Dubium an omnes Iudæi fuerint.*

COMMENTARIVS.

ANNO CHRISTI 35. *Occiſo lapidibus, &c.*] Cùm Chriſti Domini mors an. ſuæ ætatis 34. decurrente acciderit, & Stephanus eodem anno martyrium paſſus fuerit non longè poſt Aſcenſionem Domini, vt Martyrologium Romanum canit ad diem 26. Decemb. qui poterit conſiſtere quod Dexter nunc profert, *Quomodo fideles perrexerint in perſecutione quæ mortem Stephani ſecuta eſt?*

 nimirum

Anno Chriſti 35. nimirum Stephanum anno 35. Chriſti lapidatum? Cæterum facili negotio reſpondemus, Anno Romæ 786.
vtrumque veriſſimum eſſe; quandoquidem ſi de anno Solari loquamur, eodem prorſus anno mors Chriſti, & Stephani contigit; illa quidem 25. Martij, hæc autem 26. Decembris. Loquendo autem de annis Chriſti Domini, mortuus ipſe fuit dùm 34. ageret ſuæ ætatis, Stephanus verò die ſecunda anni 35. quia die natiuitatis præcedenti finito 34. inceperat 35.

2. *Magna perſecutio*, &c.] De ea hæc habet Lucas cap. 8. Act. *Facta eſt autem in illa die perſequutio magna in Eccleſia, quæ erat Hieroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Iudææ, & Samariæ, præter Apoſtolos.* Quòd verò dies illius perſecutionis fuerit martyrij S. Stephani, manifeſtant, quæ immediatè ſubiungit. *Curauerunt autem Stephanum* (id eſt, aromatibus conditum ſepelierunt) *viri timorati, & fecerunt planctum magnum ſuper eum.* Verùm quòd Dexter enumeret pluſquam quindecim mille fugatos, D. autem Lucas numerum diſperſorum hoc loco non conſtituat, mirum eſſe non debet, cùm ex his quæ ipſe ſanctus Euangeliſta ibidem refert, colligi queat. Ad primam ſiquidem Petri concionem, die ipſo Pentecoſtes, habitam coram omni multitudine, *appoſitæ ſunt* (inquit) *fidei in illa die animæ circiter tria millia.* Act. 2. Ad ſecundã quam Princeps Apoſtolorũ habuit, occaſione accepta, à virtute & integritate claudo conceſſa, *Multi eorum qui audierant verbum, crediderunt: & factus eſt numerus virorum quinque millia*, cap. 4. Similíque proportione non ſolùm ad Prædicationem Petri, ſed etiam cæterorum Apoſtolorũ: nec ad vnius tantùm miraculi oſtenſionẽ, ſed multorum ſignorum & prodigiorum, quæ Apoſtoli operabantur, augebatur indies magis, magiſque numerus fidelium. Vnde cap. 5. cùm præmiſiſſent, quòd *per manus Apoſtolorum fiebant ſigna, & prodigia multa in plebe*, ſubinfert Lucas, *Magis augebatur credentium in Dominum multitudo virorum, ac mulierum: in tantum vt animosè & audacter, in plateas eiicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, vt veniente Petro, ſaltem vmbra illius obumbraret quemquam eorum, & liberarentur ab infirmitatibus ſuis.* Non ſolùm ex ciuibus Hieruſalem credebant multi, ſed ex aliis vrbibus *concurrebat multitudo vicinarum ciuitatum Hieruſalem offerentes ægros, & vexatos à ſpiritibus immundis; qui curabantur omnes.* Quis autẽ dicat ſine fide hos omnes acceſſiſſe? Demum poſt Diaconorum electionem, *Verbum Domini* (ait Lucas Act. 6.) *creſcebat, & multiplicabatur numerus Diſcipulorum in Hieruſalem: multa enim turba Sacerdotum obediebat fidei.* Nemini igitur incredibile videatur tempore primæ perſecutionis, ad quindecim millia virorum aſcendiſſe credentium numerum; cùm verò ex Luca habeamus omnes ab Hieruſalem fugatos fuiſſe, præter Apoſtolos, non abs re Dexter pluſquam quindecim mille viros inde fugatos fuiſſe refert.

3. *Alij ad Aſiam.*] Cæterum cùm ex ſacro textu habeamus omnes diſperſos fuiſſe *per regiones Iudææ, & Samariæ*, quomodo ſtabit quod Dexter dixit, *Alij ad Aſiam, nonnulli ad Europiam veniunt?* Nimirum, quia omnes primùm in Iudææ vel Samariæ regiones profecti ſunt, vt Lucas docet, inde verò nonnulli ad alias diuertiſſe conſtat: nam poſt prædicta ſubiungit, *Igitur qui diſperſi erant, pertranſibant euangelizantes verbum Dei.* Quò autem aliqui eorum pertigerint docet cap. 11. dicens, *Et illi quidem qui diſperſi fuerunt à tribulatione quæ facta fuerat ſub Stephano, perambulauerunt vſque Phœnicem, & Cyprum, & Antiochiam.* Sed & Ananiam diſcipulum, qui Paulum baptizauit, non in Iudæa, nec in Samaria, ſed Damaſci, quæ vrbs Syriæ eſt, conſtitiſſe, ex ipſis Apoſtolicis Actis habemus cap. 9. Conſonum autem rationi eſt credere, multos illorum in ſuas regiones fuiſſe reuerſos, vt ſuis conciuibus regnum Dei euangelizarent; cùm quidam ex Aſia, quidam ex Europa oriundi eſſent, vtpote qui ad fidem conuerſi fuerant à die Pentecoſtes, in qua Prædicationi Petri interfuerunt Parthi, & Medi & Elamitæ, & qui habitabant Meſopotamiam, Cappadociam, Pontum, & Aſiam minorem (quæ omnes regiones ſub Aſia maiori continentur) & præter hos etiam adfuerunt Aduenæ Romani; quo nomine Italos omnes, & eos qui Romanâ vtebantur linguâ, præſertim Hiſpanos appellabant, vt Ioſephus ipſe teſtis eſt, cuius verba refert Baronius tom. 1. ad ann. D. 72. videlicet; *Romanorum clementia cunctis, non paruulum donum appellationis ſuæ conceſſit; non ſolùm viris ſingulis, ſed etiam maximis gentibus in communi; Hiſpani denique antiqui & Tyrrheni, & Sabini, Romani vocantur.* Idémque habet Auguſtinus in Pſ. 58. *Omnes Romani facti ſunt, & omnes Romani dicuntur.* Quod verò nonnulli ad Europam veniſſe dicantur, non leue argumentum præbet Maria illa Salome vxor Zebedæi, quæ hac ipſa perſecutione fugata, in Italiam conceſſit, & Verulis apud Hernicos itinere fatigata, in pace quieuit, vt produnt vetera monumenta

Eccleſiæ

Anno Romæ 786 | Anno Christi 35.

Eccleſiæ Verulanæ, vbi eius venerandum corpus religioſè aſſeruatur. Exemplo hoc vtitur Cardinalis Baronius in notis ad 25. Iulij, vt explicet illa verba, *Omnes diſperſi ſunt per regiones Iudææ, & Samariæ*; quamuis de ipſa vberiùs nos ſuo loco dicturi ſimus.

Multos certè in Hiſpaniā transfretaſſe.

4. *Ex his pluſquam, &c.*] Maximam fugatorum partem vſque ad Cyprum perambulaſſe, habemus ex teſtimonio relato cap. 11. Actor. *Et illi quidem, qui diſperſi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat ſub Stephano, perambulauerunt vſque Phœnicem, & Cyprum.* Nec mirum, cùm ſubdat Euangeliſta; *Erant autem quidam ex eis viri Cyprij.* Inter alios autem Cyprum fuiſſe B. Barnabam habemus ex Romano Martyrologio die Iunij 11. Ex quo etiam, die 29. ſequenti compertum eſt, illuc cùm adſugeret, perueniſſe Mariam matrem Ioannis, cognomento Marci, cuius erat domus cœnaculi Apoſtolici, & ibidem quieuiſſe. Cæterum ex Cypro inſula in Hiſpaniam adnauigatſe magnam fugatorum partem, inde fit veriſimillimum, quòd ab Aſia per Cyprum frequentiſſima eſſet nauigatio in Hiſpanias, vbi mercaturæ exercendæ gratia, Tyrij & Phœnices non paucas, nec minimas ad litus maris fundauerant ciuitates, vt authores ſunt Q. Curtius lib. 5. de rebus Alex. c. 12. Strabo lib. 3. Geographiæ, Plutarchus in vita Scipionis, Solinus lib. de mirab. mundi cap. 34. Pomponius Mela, & alij qui inter Tyrias referunt, Cartheiam Gades, Abderam & Malacam in Hiſpaniis, & ex aduerſo littore Carthaginem Africanam, cuius filia fuit Hiſpana Carthago, quò diſcipuli Apoſtolorum conceſſiſſe dicuntur. Namque valde conſonum rationi eſt, eos qui fugam quærebant, nauem conduxiſſe, qua in remotiſſimas fugerent regiones, reperiſſéque primùm nauem mercaturæ conducendæ induſtriam, & eam ipſos conſcendiſſe, proficiſcentem in Hiſpaniam. Cui accedit, multos fugatorum eſſe ab ea oriundos, vt mox oſtendemus, cum quibus alij (Europæi præſertim) haud difficile ſociari potuerunt. Quòd autem ad portum Carthaginenſem Hiſpaniæ applicuerint, præſtantia famoſiſſimi eius Emporij in cauſa fuit, quòd in hanc vſque diem à mercatorum nauigiis & triremibus frequentatur. Deſcripſit olim Carthaginenſem portum Liuius lib. 6. cuius iſta ſunt verba. *Sita Carthago ſic eſt, ſinus eſt maris, media ferè Hiſpaniæ ora, maximè Africo vento oppoſitus, & quingentos paſſus introrſum retractus, paulo plus paſſuum in latitudinem patens. Huius in oſtio ſinus parua inſula obiecta ab alto, portum ab omnibus ventis, præterquam Africo, tutum facit. Ab intimo ſinu peninſula excurrit, (tumulus is ipſe in quo condita vrbs eſt) ab ortu Solis, & à Meridie cincta mari; ab Occaſu ſtagnum claudit, paulum & ad Septentrionem fuſum, incerta altitudinis, cúmque exæſtuat aut deficit mare, continenti vrbem, iugum ducentes ferè & quinquaginta paſſus patens, coniungit.*

5. *Diuiſi per Hiſpanias,* &c.] Nihil credibilius quàm quod hic Dexter promit; eos nimirum, qui fugati ad portum Carthaginenſem appulerant, diuiſos in varias regiones Hiſpaniæ, denuntiaſſe Hiſpanis quæ de Chriſti Domini morte, reſurrectione, doctrina, & miraculis, ſuiſmet oculis viderant: addentes eius ſacratiſſimam Matrem, adhuc in viuis agere, quò eos accenderent deſiderio viſendi ipſam. De peregrinatione Hiſpanorum ad B. Deiparam, non eſt quòd quis miretur, cùm nihil magis in vſu eo temporis fuerit apud omnium nationum fideles, quàm pro ſuo maximo fidei ardore in Palæſtinam iter arripere, & loca ſancta noſtræ redemptionis venerari; ídque ſemper in Eccleſia vſitatum fuit. Quòd ſi id poſtmodum tam perſeueranter obſeruatum fuit, refrigeſcente etiam fidelium charitate, quantò magis tempore naſcentis Eccleſiæ, quando fidei ardor eximiè in cordibus Chriſtianorum flagrabat? Quis autem non videat ad eam peregrinationem peragendam mirum in modum animos Chriſtianorum impuliſſe, cupiditatem viſendi & colloquendi cum B. Virgine ipſius Redemptoris matre? Vis ſpecimen aliquod ubi præbeam eius rei? Proſero verba D. Ignatij Martyris, in Epiſtola ad Apoſtolum Ioannem hæc loquentis. *Sunt & hîc multa de mulieribus noſtris Mariam Ieſu videre cupientes, & quotidie à nobis ad vos diſcurrere volentes, vt eam contingant & vbera eius tractent, quæ Dominum Ieſum aluerunt; & quædam eius ſecretiora percunctentur ipſam Mariam Ieſu. Eſt & Salome quam diligis filia, Hieroſolymis anno & quinque menſibus apud eam commerans, & quidam fortè notificauère, eandem Matrem Dei omnium gratiarum abundantem, & omnium virtutum (more Virginis) & gratiæ fœcundam; quæ (vt dicunt) in perſecutionibus & afflictionibus eſt hilaris, in penuriis & indigentiis non querula; iniuriantibus grata, & moleſta re lætatur, miſeris & afflictis condolet afflicta, & ſubuenire non pigreſcit: contra vitiorum autem peſtiferos conflictus, in pugna fidei diſceptans enitescit. Noſtra nouæ religionis, & pœnitentiæ eſt magiſtra; & apud fideles omnium operum pietatis miniſtra. Humilibus quidem eſt deuota, & deuotis deuotiùs humilia*

Peregrinabatur fideles ad Virginem in viuis adhuc agentē.

Anno Chriſti 35. | Annò Romæ 786.

humiliatur, & mitum ab omnibus magnificatur, cùm à Scribis & Phariſais ei detrahatur. Praterea multi (qui ſcilicet peregrinantes illuc ipſam viderant, & alloquuti fuerant) *multa referunt de eadem; tamen omnibus per omnia non audemus fidem concedere, nec tibi referre, ſed ſicut nobis à fide dignis narratur, in Maria Ieſu, humana natura natura ſanctitatis Angelica ſociatur. Et hac talia excitauerunt viſcera noſtra, & cogunt valde deſiderare aſpectum huius (ſi fas ſit fari) caleſtis prodigij, & ſacratiſsimi monſtri.* Adiecit & ſecundam de eadem re epiſtolam ſic incipiens; *Si licitum eſt mihi apud te, ad Hieroſolyma partes volo aſcendere; & videre fideles Sanctos qui ibi ſunt; pracipuè Mariam Ieſu, quam dicunt vniuerſis admirandam, & cunctis deſiderabilem. Quem enim non delectet videre eam, & alloqui, qua verum Deum de ſe peperit, ſi noſtra ſit fidei & Religionis amicus?* Hæc quæ Ignatius refert, peregrinari cogebant à remotiſſimis etiam prouinciis fideles, vt quæ aure audierant, oculis ſuis quoad poſſent, conſpicerent. Quis autem ſi nunc alloqui, & videre viuam daretur, ſicut tunc Beatiſſimam Deiparam, eiuſmodi iter non conficeret?

Hiſpani pera cernendi auidi.

Huc accedit, in gratiam peregrinationis, quam ad ipſam Hiſpani feciſſe dicuntur, ipſos rerum magnarum videndi auidiſſimos ſemper fuiſſe, & ea de cauſa in remotiſſimas Orbis plagas, ſi opus eſſet, peregrinandi. Qua de re multa nobis ſuppeditant exempla antiquorum Hiſtoriæ, vbi pro leuioribus rebus id ipſos feciſſe legimus. Et vt aliquod afferamus, *Ad Titum Liuium* (ait D. Hieronymus ad Paulinum ſcribens) *lacteo eloquentia fonte manantē, de vltimis Hiſpania finibus, quoſdam veniſſe nobiles, legimus: & quos ad contemplationem ſui Roma non traxerat; vnius hominis fama perduxit.* Audita magni Antonij famas multos etiam eum Hiſpanorum viſuros, remotiſſimas ſolitudines penetraſſe author eſt D. Athanaſius in eius vita. *Hominem alio penè orbe celatum, & inter tantas poſitum ſolitudines Africa & Hiſpania demonſtrauit.* Rurſus mirum erat hominem ſuper columnam degentem conſpicere? illac quoque inter alios profectos Hiſpanos fuiſſe docuit Theodoretus in vita ipſius Simeonis Stilitæ, inquiens: *Hominum pelagus vndique aduentantium, & more fluminum confluentium, apud illum videre eſt, non enim noſtrates tantùm, ſed & Iſmaelita, & Perſa, & horum finitimi Armenij, & Hiberi & Homerita, & interiores etiam populi conueniunt. Multi etiam illorum qui vltimam Heſperiam incolunt, videlicet Hiſpani, Britanni, & Galli, qui in medio horum ſunt; nam de Italia dicere ſuperuacaneum eſt.* Sed de his ſatis.

6. Ex his primi, &c.] Cùm fideles hac prima perſecutione fugati, primitiæ fuerint fidei in Hiſpania, non eſt dubium quin ex eis D. Iacobus Apoſtolos elegerit, ipsíque adhæſerint in Hiſpaniis prædicanti. Nam & Epiſcopos aſſumendos ex antiquioribus, & probatioribus in Eccleſia docuit Paulus cùm ad Timotheum ſcriberet; *Oportet* (ait) *Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe: non neophytum, ne in ſuperbiam elatus, in iudicium incidat Diaboli.*

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 35. | Anno Romæ eodem 786.

Hiſpani præcipuè Iudæi mittunt legatos ad Apoſtolos vt quamprimum aliquis eorum veniret ad eos, qui de rebus recenſitis de Chriſto eos veriùs, & vberiùs doceret.

2. *Tunc Apoſtoli præclaram diſpoſitionem gentis Hiſpaniæ ad Chriſti fidem ſuſcipiendam cognouerunt.*

3. *Cognitámque habuerant, ex illis gentilibus, qui venerant orationis cauſa, ex Hiſpania; Philippúmque rogauerant, vt eorum aduentum nuntiaret Chriſto: clarúmque præſagium, primitus inter Gentiles Hiſpanis prædicandum eſſe.*

Anno Romæ 786. | Anno Christi 35.

COMMENTARIVS II.

De legatione Iudæorum Hiſpanorum ad Apoſtolos facta.

HISPANI *præcipuè Iudæi*, &c.] Viuebant in Hiſpania Iudæi ſimul & Gentiles; vtroſque autem ad prædicationem ſeu narrationem fugatorum ab Hieruſalem de miraculis, & doctrina Chriſti, accenſos, pleniùs edoceri cupiiſſe de rebus recenſitis de eodem, facilè credet, qui quàm animo propenſi fuerint ipſi erga Dominum, cognouerit. Narrat quidem inferiùs Dexter anno 37. Iudæos Hiſpanos qui Carpetaniam incolebant (nunc Toletanum regnum dicimus) litteras ſucepiſſe à Hieroſolymitanis Pontificibus, quibus aſſenſum eorum poſtulabant, ſuper Chriſti morte: ipſos autem non ſolùm non conſenſiſſe in eius necem: ſed etiam miſſis litteris reſponſoriis, diſſuaſiſſe tantam temeritatem. Hoc verò quod Dexter docet, multò antequam eius Chronicon reperiretur, vulgò dictum, & acceptum noui in regno ipſo Toletano: nec mirum, cùm in publicis tabulariis Toletanæ ciuitatis, eiuſmodi epiſtolas repoſitas fuiſſe authoritate regia magni Alfonſi VI. Imperatoris Hiſpaniæ legamus. Eius antiquitatis graue teſtimonium præbet Iulianus Archipresbyter S. Iuſtæ nobilis eiuſdem Alfonſi Hiſtoricus in Chronico ſuo, quòd m. ſ. pro ſua benignitate mutuauit mihi Illuſtriſſimus Comes de Mora. En verba Iuliani ad annum Chriſti 36. agentis de monumentis quæ Toleti extant S. Apoſtoli Iacobi. *Reperi in eodem archiuo S. Iuſtæ Toletanæ, duas tréſve epiſtolas in Hebræo & in Arabico, & Latinè; quarum vna erat Iudæorum Hieroſolymitanorum ad Hebræos Hiſpanos, præcipuè Toletanos & Zamorenſes, vt ſuffragarentur in mortem Chriſti Saluatoris: Et Iudæi qui de Hieruſalem venerant Toletum, ædificauerant ibi celeberrimam totius Hiſpaniæ, & mundi Synagogam, nolentes redire Hieruſalem: propterea quòd audiuerant, reparandum poſt templum, iterum perdendum; & nullo modo voluerunt conſentire in necem innocentiſſimi Ieſu. Miſerunt verò reſponſionem cum ſuis nuntiis, ad Hieroſolymitanos, Toletani, nolentes conſentire petitionibus illorum: & vnus illorum dictus eſt Athanaſius, & alter Ioſeph. Athanaſius verò venit poſtea cum B. Iacobo ad Hiſpanias.* Cætera quæ proſequitur ſuis locis inſeremus.

Requiſiti ab Hieroſolymitanis, noluerunt necti Domini cõſenſum præbere.

Referunt etiam hiſtoriam hanc Antonius Beuterus in Chron. Aragoniæ, & non minùs diligens quàm eruditus & Illuſtris D. Ioannes de Salazar in ſuo Apologetico de Aduentu S. Iacobi cap. 10. vbi adducit epiſtolam aliam ante 100. annos in Eccleſia Metinnæcampenſis reperta; qua facultatem concedunt Hebræi Hieroſolymorum noſtris Zamorenſibus libros Moyſis interpretandi; tametſi indigni eiuſmodi gratia eſſent; *quia* (inquiunt) *non ſe decreto illi de Præuaricatoris morte ſubſcripſerunt*; id eſt, quia decreto de morte Domini non conſenſerunt ſcriptis ſuis: Seruatur epiſtola hæc inibi diligenter.

Conſonant hæc per omnia cum verbis Dextri quæ hæc ſunt: *Iudæi Hiſpani maximè Carpetani* (id eſt, Toletani) *qui litteras Hieroſolymorum Pontificum, petentium ab iis aſſenſum in mortem Chriſti miſſis litteris, execrauerant, libentiſſimè prædicationem S. Iacobi percipientes, conuertuntur.* Hoc verò multis accidiſſe modis intelligi poteſt: vel enim non omnes Iudices Concilij & ſeniores populi conſenſerant in ſententia capitis Chriſto inferenda (vt de Gamaliele vt minimum certum eſt, & de nonnullis aliis refertur in imagine eius iudicij, quæ Pariſiis excuſa nuper fuit: ſi qua fides ei adhibenda eſt) & de Nicodemo conſtat, Ioannis teſtimonio, atque ea de cauſa conſulendos putarunt eos, qui in Hiſpania degebant, quatenus multiplicatis ſuffragiis, mors exequeretur: quod tamen præcedenti anno contigiſſe oportuit, ſi reſponſio expectanda erat, & ſic non ab vltimo Concilio contra Dominum habito emanarunt eiuſmodi litteræ, ſed ab alio, de quo Ioannes inquit c. 7. *Poſt hæc ambulabat Ieſus in Galilæam; non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Erat autem in proximo dies feſtus Iudæorum, Scenopegia*, quæ à 15. Septembris celebrabatur, ſex vt minimùm menſes, & ampliùs ante crucem. Aut ſi ab vltimo Concilio litteræ emanarant, non erant illi certi de mortis tempore: poterat enim plurimùm à Iudice differri, & idcirco interim fratres abſentes trahere cupiebant ad ſuam ſententiam. Et quidem ſiue exequeretur mortis decretum ante reditum nuntiorum, ſiue non, prodeſſet potius quàm obeſſet communicatio facta per litteras; nam ſi in reditu non eſſet executioni mandata, haberent (vti credebant) multitudinem nouorum ſuffragiorum, quibus Iudicem poſſent ſecuriùs conuenire; aſſerentes etiam valdè diſtantibus Iudæis

Anno Christi 35. | Anno Romæ 786.

dæis tam eſſe infenſum, vt eum dignum morte iudicarent; ſi eſſet, vt minimùm eos præmonitos haberent, nequando ab illorum ſententia diſſentirent. Ipſos tamen ſefellit opinio (vti diximus) quandoquidem nihil minus ab Iudæis Hiſpanis extorquere potuerunt, quin potius illorum inuidam mentem, & conatus execrati ſunt, miſſis ad eos litteris & nuntiis.

De legatis à Iudæis per vniuerſum Orbem cõtra Chriſtu miſſis, S. Iuſtini teſtimonium.

Ne verò quis miretur cùm audit, Iudæos Hieroſolymitanos ad Hiſpanos ſuper morte Chriſti ſcripſiſſe; ſubiungam teſtimonium D. Iuſtini Martyris Apoſtolorum temporibus vicini, qui Triphoni Iudæo in lib. de veritate Chriſtianæ religionis obiicit, Non in Hiſpaniam duntaxat, ſed in vniuerſas orbis prouincias miſiſſe legatos, qui prædicationẽ Apoſtolorum præuenirent. *Non enim aliæ nationes*, inquit, *tantum iniquitati in nos, & ipſum Chriſtum patratæ ſunt obnoxij, quantùm vos, qui illis etiam peruersè in Iuſtum hunc, & nos, qui nomine eius cenſemur, præiudicij extitis authores. Poſteaquam enim illum vnicum irreprehenſibilem, & iuſtum hominem in crucem egiſtis, cuius vibicibus ſanitas eis prouenit, qui per ipſum ad Patrem adeunt; cùm eum cognouiſſetis reſurrexiſſe à mortuis, atque in cælum conſcendiſſe, prout futurum vaticinia præmonſtrauerant; tantum abeſt vt reſipiſcentes pœnitentia de malis commiſſis duceremini, vt etiam viros eximios Hieroſolymis delectos in terram omnem tunc legaueritis, dicentes, hæreſim, ſectámque Chriſtianorum nullius numinis cultricem extitiſſe*: (hoc eſt, Atheiſtas eſſe, vt habet Græcus codex) *atque ea contra nos ſermonibus ſpargentes, quæ cuncti qui nos non norunt iactant. Itaque non ipſi modò vobis iniquitatis, ſed aliis quoque prorſus mortalibus vniuerſis.*

Iſai. c. 52.

Et meritò vociferatur Iſaias, Propter vos nomen meum malè audit in Gentibus: Itaque vt aduerſus ſolam irreprehenſibilem, & iuſtam lucem mortalibus à Deo miſſam. in toto terrarum orbe, tenebroſa, & iniuſta iactarentur, ſedulò operam dediſtis. Hactenus Iuſtinus: quibus ſimilia ſcribit OEcumenius in caput vltimum Actorum Apoſt. antiquos Hiſtoriographos referens, & quòd id longè antè per Iſaiam cap. 18. prædictum fuerat: nam ait,

Aliud OEcumenij de eadem re.

Priuſquam Romam Paulus veniſſet, moniti fuerant Iudæi, qui ibi erant, ne prædicationem Chriſti admitterent: neque hi ſoli, verùm etiam qui vbique terrarum erant omnes. Cæterum id vnde perſpicuum eſt? In veterum ſcriptis reperimus, Sacerdotes, & Scribas, & Presbyteros qui erant Hieroſolymis, in omnes gentes Iudæis qui vbique erant litteras miſiſſe, quibus doctrinam Chriſti, calumniatores, quaſi aliena à Deo eſſet (id eſt, Atheiſtarum) *præcipiebant, ne ipſam admitterent. Id quod etiam Propheta Iſaiæ videtur ſignificare, quæ ait:*

Iſa. 18.

Væ tibi nauigiorum alæ, vltra Aethiopiæ fluuios mittens in mare obſides, & epiſtolas papyraceas ſuper aquam. Quibus verbis ſignificat Propheta, trans regionem quoque Aethiopiæ, & extremas terrarum oras ſonum improbitatis Iudæorum, qui Iudæam habitabant, per quædam quaſi volantia nauigia, fuiſſe tranſmiſſum: nuntióſque ipſorum papyraceas epiſtolas ferentes ſuper aquas, & mare nauigantes in omnes partes terræ diſcurriſſe, Saluatoris noſtri prædicationem calumniando.

Apud Strabonem, & Cel. Rhod.

Atque hinc forſan crediidiſſe multos Ethnicorum, aſſerunt quidam, Chriſtianos Atheiſtas eſſe; nihilque aliud voluiſſe qui veteres Gallæcos crimine Atheos inurunt, nimirum fuerunt ipſi ex primis inter Hiſpanos, qui fidem Chriſti ad prædicationem Diſcipulorum S. Iacobi Apoſtoli ſuſceperunt; Neque deſunt qui prophetiam Iſaiæ prædictam etiam de Hiſpania mentionem facere contendant, nam ait miſſos nuntios à Iudæis *ad populum terribilem poſt quem non eſt alius*, quod in Hiſpaniis verificatur. Cæterum quòd vbique terrarum Iudæi præuenire curauerint Apoſtolorum prædicationem, ſatis dilucidè profeſſi ſunt Iudæi, qui Romæ morabantur, cùm Actorum vltimo cap. S. Paulo dixerint, *De ſecta hac notum eſt nobis, quia vbique ei contradicitur*: quin imò nil aliud voluiſſe videtur Saulus Actorum 9. *dum acceſſit ad Principem Sacerdotum, & petiit ab eo epiſtolas in Damaſcum ad Synagogas, vt ſi quos inueniſſet huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Ieruſalem.* Proculdubio namque id petiit, cùm alij Iudæorum zelo feruentes in alias regiones mittebantur.

Quomodo autem factum ſit, vt Hiſpani, & præcipuè Iudæi (quod nunc Dexter aſſerit) miſerint legatos ad Apoſtolos, vt quamprimum aliquis eorum veniret ad eos, qui de rebus recenſitis de Chriſto, à Diſcipulis fugatis Hieroſolymis, eos veriùs & vberiùs edocerent, accepimus à prædicto Iuliano, qui referens litteras quas ipſe inuenerit Toleti in Archiuo S. Iuſtæ ſic ait: *Tertia verò epiſtola, quæ ſolùm erat in Hebræo, erat reſponſiua, qua petebant Hieroſolymitani Iudæis de genere Sacerdotali, Annas, & Caiphas, Ioſeph, & alij, ne ſi venirent ad Hiſpanias Diſcipuli Chriſti (nam dicebant venire iam Iacobum Zebedæi filium eius Apoſtolum)* (famam hanc ortam ex ſortitione, & diuiſione Apoſtolorum intelligo) *nullo modo eos admitterent, ſed tanquam illuſores & nebulones ſuis vrbibus arcerent. Illi verò miſerunt Euphraſium,*

& Inda

Anno Romæ 786. — Anno Christi 35.

& Indalecium rogantes Petrum & cæteros Apoſtolos, vt ſtatim Iacobum mitterent. Qui venientes Hieroſolymam dederunt ſuas epiſtolas Petro: & viſis eius miraculis conuerſi ſunt, & venerunt cum B. Iacobo, quem ad tam honorificam miſſionem vt Chriſtus eam deſignauerat, libenter ſe illi commiſerunt. Has ego epiſtolas de Arabico in Hiſpanum conuerti, & aliam Hebræam iuſſu Sereniſſimi Imperatoris Adelphonſi VI. quas in Tabulario ciuitatis Toletanæ ſeruandas diligenter reponi iuſſi. Vide quantum Satanas inuidit conuerſioni Hiſpanorum, & qualiter membra eius Scribæ & Phariſæi Hieroſolymitani præuenerint Iudæos, Hiſpanos, infamando Chriſti Apoſtolos, ne cùm illuc accederent, eos audirent, & fidei acquieſcerent. Sed magna Dei prouidentia factum eſt, vt etiam noſtri nuntios ad Apoſtolos miſerint, & Doctorem petierint. Obiter quoque notandum eſt antiquorum ſtudium, & ſolicitudo in ſeruandis & publicandis huiuſmodi Epiſtolis quæ pro diuerſis Hiſpaniæ Idiomatibus diuerſimodè tranſlatæ fuerunt. Primùm quidem in Hebraico in quo ſcriptæ fuêre; pro commoditate autem Gentilium, qui tempore Romanorum Latino ſermone vtebantur, in Latinum verſæ fuêre: deinde in Arabicum ab his qui ſub dominio Arabum degebant: poſtremò in Hiſpanicum à Iuliano pro commoditate Catholicorum, qui iugum à ſe Maurorum expulerunt. Vehementer cuperem, vt Archiui Toletani voluerentur, ſi forſan in aliquo eorum reperirentur; in quibus (præſertim in Tabulario S. Eccleſiæ) multa antiquitatis monumenta idiomate exarata Arabico continentur, vt mihi ibidem exiſtenti Bibliothecarius ipſe fidem fecit.

2. *Tunc Apoſtoli*, &c.] Deerant in excuſo codice verba illa, *Ad fidem Chriſti ſuſcipiendam cognouerunt*, ſententia autem periodi euidenter hæc vel ſimilia exigit, loco etiam illius particulæ *Cognitámque*, legebatur *Cognitionémque*, quæ neque congruè, neque cum ſenſu aliquo retineri poterat.

3. *Cognitámque hab. ex illis Gentilibus*, &c.] Deus bone! Philippus primus omnium Hiſpanos ad Chriſti Domini gratiam admittendos curat: Quid mirum, ſi poſtmodum ſuccedente tempore, tot Philippos Hiſpanis Chriſtus præficiat, qui rem Chriſtianam ardentiſſimè tueantur; & remotiſſimas nationes ad eius agnitionem perducere curent? Hæc quoque non ſolùm in Dextro, ſed etiam in Iuliano legimus, qui ad annum prædictum 36. ſic ait: *Ex Archiuo S. Iuſtæ Toletanæ habemus quòd multi Gentiles, qui venerant Hieroſolymam orare ad ſanctum Templum, erant Hiſpani: qui voluerunt videre, & alloqui Ieſum; cupientes, vt Gentilibus ſuæ terræ prædicaret.* Narrat rem geſtam D. Ioannes cap. 12. accidiſſe ſtatim poſt Lazari reſurrectionem, & triumphantem aduentum Chriſti in Hieruſalem. *Gentiles qui voluerūt alloqui Ieſum, vnde?*

Erant autem (ait) *quidam Gentiles ex his qui aſcenderant, vt adorarent in die feſto. Hi ergo acceſſerunt ad Philippum, & rogauerunt eum dicentes: Domine volumus Ieſum videre. Venit Philippus, & dicit Andreæ*, vel quia propiùs aſſiſtebat Chriſto, vt illi deſiderium Gentilium aperiret; vel quia (vt Chryſoſtomus putauit) audierat; *In viam Gentium ne abieritis*: propterea cum condiſcipulo communicans, Magiſtro refert. *Andreas rurſus & Philippus dixerunt Ieſu; Ieſus autem reſpondit dicens, Venit hora vt clarificetur Filius hominis.* vbi Auguſtinus ait. *Videbat Gentiles poſt paſſionem & reſurrectionem ſuam in omnibus Gentibus credituros. Ex occaſione igitur iſtorum Gentilium, qui eum videre cupiebant, annuntiat futuram plenitudinem Gentium, & promittit iam adeſſe horam glorificationis ſuæ.* Chryſoſtomus verò. *Quia igitur de reliquo debebat mittere Diſcipulos ad Gentes; Videt autem Gentiles praſilientes ad fidem, oſtendit quòd tempus erat, vt ad crucem veniret.* Poſita autem ſimilitudine grani frumenti, quod ſi mortuum fuerit multum fructum affert, ſignum de cœlo quod Iudæis negarat, his Gentilibus oſtendit: ſequitur enim. *Nunc anima mea turbata eſt. Et quid dicam? Pater ſaluifica me ex hac hora; ſed propterea veni in horā hanc. Pater clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cœlo dicens; Et clarificaui, & iterum clarificabo. Turba ergo quæ ſtabat, & audierat dicebat, tonitruum factum eſſe; Alij autem dicebant, Angelus ei locutus eſt. Reſpondit Ieſus & dixit; Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos. Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras: & ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.* Hactenus in Euangelio. Sanè magnifaciendū à nobis eſt, quòd tale tantúmq; gaudium viſitatio Hiſpanorum Gentiliū Chriſto contulerit, & quòd occaſione eorum Pater ſe iterum clarificaturum Chriſtū promiſerit. Videtur autem in illis prædixiſſe cæterorū Gentilium conuerſionem; quaſi demonſtrans ab illis incipiendam primitus Euangelij prædicationem inter Gentiles. Petrus de natalibus lib. 4. cap. 105. agens de S. Eutropio Epiſcopo Xantonenſi, Martyre, Apoſtolorúmque Diſcipulo, quem etiam ait filium fuiſſe Xerxis admirandi Perſarum &

Anno Babylonicæ Regis, ſubdit; *Fuit de numero illorum Gentilium, qui acceſſerunt ad Philippum,* Anno
Chriſti *vt Ieſum viderent; vt dicitur Ioan.* 12. Sed præterquam quòd hoc non tollit, quominus reli- Romæ
36. qui fuiſſent Hiſpani, proculdubio id ex Apocryphis deſumpſit, multo enim aliter legimus 787.
eius Hiſtoriam in Breuiario Salmantino, vltima die Aprilis; vbi non dicitur Eutropius cum Gentilibus Philippum conueniſſe, quod circa paſſionem accidit: ſed interfuiſſe ſaturationi quinque millium hominum in ſolitudine Tyberiadis, quæ anno ſuperiori euenerat, vt ſuprà docuimus ad annum 34. *Audita Saluatoris miraculorum fama, de vrbe in vrbem per ciuitates eum quæſiuit, quem abeuntem trans mare Galilææ quod eſt Tyberiadis, cum innumeris populorum turbis, quæ eum ſequebantur, videntes ſigna quæ faciebat, conſecutus eſt.* Addit rurſus inde in patriam reuerſum, (id eſt, Babylonem,) cùm vidit Chriſti mortem, & Reſurrectionem prædicantes ſanctos Apoſtolos Simonem & Iudam, gauiſum valde fuiſſe, & cum ſuis parentibus baptizatum. Accedit nunquam Euangeliſtas conſueuiſſe reticere dignitatem accedentium ad Chriſtum, vt in Regulo, Centurione, & aliis videmus: nunc autem cùm nullum illorum Gentilium, qui ad Philippum acceſſerunt, dicat Ioannes filium Regis fuiſſe, minimè credendus eſt illic Eutropius extitiſſe filius Regis Babylonis.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti *Hiſpania prima Prouinciarum mundi, poſt Ga-* Anno Romæ
36. *lilæam, Iudæam, & Samariam in partibus Occi-* 787.
dentalibus Chriſti fidem amplexa eſt: eiúſque Gentilitas ad fidem conuerſa fuit; veræ primitiæ cæterorum Gentilium.

37. 1. *Nam & Iacobus ſanctus Apoſtolus Zebedæi fi-* 788.
lius peragratis vrbibus Hiſpaniæ, multiſque erectis Eccleſiis, & Epiſcopis creatis ex Aduenis
2 *Petrum Bracaræ primum reliquit Epiſcopum,*
3 *ac Templum vel Oratorium B. Virginis ex eius iuſſu, præſentiáque ſuper Columnam, Cæſarauguſtæ erexit.*

4. *Multa quoque miracula patrat: Virtute verò ſermonis feroces Hiſpanorum animos ad ſuaue Chriſti iugum adducit.*

5. *Multi ibidem Iudæi conuertuntur ex duodecim Tribubus transmigrationis ex Babylonia, quibus & ibi tunc prædicauit.*

6. *Et præcipuè Canonicam illis mittit Epiſtolam, quæ ſic incipit: Iacobus Dei, & Domini noſtri ſeruus, duodecim Tribubus, quæ ſunt in diſperſione ſalutem,* 7 *quæ fuit prima Scriptura noui Teſtamenti, Apoſtolo tanto digna.*

COMMENTARIVS I.

ANNO CHRISTI 36 *Hiſpania prima,* &c.] Pendet huius ſententiæ veritas ex verificatione anni quo fides in Hiſpania euulgari cœpit: hæc verò ex Aduentu S. Iacobi in eam. Si enim ſemel hoc firmum, ſtabiléque maneat, nemo inficiari poterit, primam fuiſſe Gentilis orbis prouinciam, cui lux Euangelia effulſerit: quandoquidem his ipſis annis quibus S. Iacobus inibi prædicabat, cæteri Apoſtolorum per Iudæam, Galilæam, & Samariam diſperſi, Iſraëlitarum conuerſioni inſiſtebant. Nemo tamen inde velit cũ Romana Eccleſia ſuper vniuerſali primatu Hiſpaniam poſſe

conten

Anno Romæ 787.

Anno Christi 36.

contendere, nec velle; non enim ex antiquitate prædicationis Apoſtolicæ Primatus vniuerſalis Eccleſiæ ſequitur: alioquim Hieroſolymitana eo frueretur, imò nec ex eo quòd à S. Petro vtcunque talis Eccleſia erigeretur: ſed ex vltima eius voluntate, authoritate confirmata Dei, qua ſedem ſuam perpetuò duraturam, Romanam Eccleſiam eſſe voluit. Nunc de ſola temporis præcellentia in fide ſuſcipienda agit Dexter. Duo igitur hoc loco dilucidare oportet, nimirum S. Iacobum peragraſſe Hiſpanias, & ad ipſas anno Christi 36. primùm acceſſiſſe.

De aduentu S. Iacobi Apoſtoli in Hiſpanias.

Excellentiſſimus pariterque eruditiſſimus Caſtellæ Comeſtabilis edito libro primus hac de re diſputans, & fœliciter triumphans, eiuſmodi Dextri authoritate inter multa alia grauiſſimorum Doctorum teſtimonia vtitur: quem poſtea ſecuti ſunt, quotquot idem argumentum dilucidarunt, videlicet D. Ioannes de Salazar, D. Maurus de Caſtella, D. Bertrandus de Gueuara Compoſtellanus Archiepiſcopus, F. Franciſcus de Ieſu, & alij complures. Cæterum præter Dextrum tam multi, magníque nominis authores aduentum D. Iacobi in Hiſpanias agnoſcunt, vt ferè ad numerum redigi nequeat. Bartholomæus Laurentius Prior S. Eccleſiæ de Pilari 70. numerauit. D. Ioannes de Salazar numerum auxit vſque ad 110. Franciſcus de Ieſu vſque ad 148. Præcipui tamen ſunt quatuor ſummi Pontifices, Innocentius II. Leo III. Calixtus II. & Calixtus III. Item ex Patribus D. Iſidorus in libro de ortu & obitu Patrum cap. 71. D. Hieronymus in Iſaiam lib. 10. cap. 34. D. Athanaſius Synaïta in lib. de paſſionibus Martyrum. D. Braulius in abbreuiatione vitæ S. Iſidori, & in ſermone de S. Iſidoro qui cum libro Etymologiarum extat in Aula Dei, monaſterio Carthuſianorum iuxta Cæſarauguſtā: D. Beda in Collectaneis: D. Notkerus in ſuo Martyrologio die 25. Iulij: D. Iulian. Toletanus Antiſtes ſuper Naum c. 1. Walafridus Strabus in carmine de eodem Apoſtolo; Venantius Fortunatus in epigrammate de eodem: Otho Epiſcopus Friſingenſis lib. 3. hiſtoriæ Friderici Imper. cap. 15. D. Antoninus 1. p. hiſt. tit. 6. cap. 7. Vincentius Beluacenſis Epiſcopus in Speculo hiſt. l. 8. cap. 6. & 7. Thomas Cantipratanus lib. 2. de apibus c. 25. quem ſuprà retulimus., Primus etiam in Cabilonenſis Epiſcopus in ſua Mappa mundi ſpirituali, verbo *Compoſtella*. D. Vincentius Ferrer in ſermone de ſancto Iacobo: Gotfredus Viterbienſis in Chron. p. 14. cap. 7. Martinus Polonus anno 34. Chronici: Philippus Bergomenſis, & Hermannus Schedel notiſſimi Chroniſtæ anno 43. Belethus in Rationali diuinorum cap. 140. Durandus cum eodem lib. 7. cap. 17. Lyra in Abdiam, ad illa verba; *Tranſmigratio quæ in Boſphoro eſt;* Alphonſus Toſtado; Leonardus de Vtino, Dionyſius Carthuſienſis, Petrus de Natalibus; Gualbertus Fabricius in Chronico Regis Catholici Prologo 3. Thomas Bocius to. 1. lib. 4. c. 1. Rodericus Sanctius Epiſcopus Palentinus 1. p. hiſt. Hiſp. c. 4. Ambroſius Moralius lib. 6. c. 7. Petrus Caniſius de Deipara l. c. Iacobus Pamelius in lib. Tertull. aduerſus Iudæos not. 44. Ioannes de Bordallo, & Ludouicus Aux in patrocinio, & fundatione Eccleſiæ del Pilar: Petrus Zenedo in collectaneis iuris Canonici. 22. q. 2. cap. *B. Paulus*: Iacobus de Voragine in legenda Sancti Iacobi; Genebrardus lib. 3. Chronologiæ ann. 43. Franciſcus Tarapha de Regibus Hiſpaniæ; Villegas Ribadeneira in flore Sanct. Martinus del Rio lib. 2. diſquiſ. Magicarum, quæſt. 26. ſect. 4. Magiſter Iſella lib. Regulæ ordinis S. Iacobi cap. 3. Galeſinus, & Maurolicus in ſuis Martyrologiis, & penè innumeri alij.

Aſſertores prædicationis S. Iacobi quot, & qui?

His accedit ita docuiſſe Patres Concilij Bracarenſis anno ferè Christi 400. celebrati, & non ante multos in Luſitania reperti, in vno ex præcipuis Regni tabulariis cuius mox verba afferemus, & ſuo loco ad annum Domini 400. integrum dabimus; & Priuilegium Ramiri Regis Hiſpaniæ, quod extat apud Morales: & id nobis teſtatum reliquiſſe D. Athanaſium primum Cæſarauguſtæ Epiſcopum, ac ipſius Apoſtoli dilectum diſcipulum, cuius fragmentum operum ex Archiuis Regnorum Sardiniæ & Aragonum petitum typis excudit Epiſcopus Tudenſis & Pampilionenſis in hiſtoria Tuden. Item S. Caledonium Bracarenſem Antiſtitem in vita S. Petri de Rates, & S. Braulionem & Helecam Epiſcopos Cæſarauguſtanos in additionibus ad Marci Maximi, & Lucij Dextri Chronicon; & Iulianum Archiepresbyterum S. Iuſtæ Toletanæ in Chronico ſuo ad ann. Domin. 36. & Hugonem Portugallēſem in epiſtola ad Mauritiū Bracarenſem, qui floruit anno Dom. 1100. Quinimo etiamſi nullus dictorum id ſcriptū reliquiſſet, Eccleſiaſtica Officia, quæ de

Anno Chriſti 36. eodem B. Apoſtolo decantata ſemper ſuère in vniuerſa Eccleſia, ſatis ſupérque ſtarent pro traditione huius veritatis: ſic enim aſſeritur in cunctis antiquis Breuiariis, præſertim in Breuiario S. Iſidori *Mozarabe* nũcupato: itẽ in Cæſarauguſtano antiquo m. ſ. & in nouo excuſo in Toletano, Valentino, Calagurritano, Ilerdenſi, Tyraſoneoſi, Mindonienſi, Compoſtellano, Oſcenſi, Palentino, Salmantino, Aſturicenſi, Seguntino, Mediolanenſi, Benedictino, Ciſtercienſi, Carmelitano, Franciſcano, Dominicano, de Mercede, Montis Aragonum, Hieronymiaoo, & Romano antiquo, ſimul & reformato; in quo ex traditione aſſeritur eſſe Eccleſiarum Hiſpaniæ. Et quod valde ootandum eſt, plures Hiſpaniarum Eccleſiæ omnibus quintis feriis per annum recitabant Officium paruum B. Iacobi, ob reuerentiam tanti ſui Doctoris, vt videre eſt in Breuiarij Salmantini Rubricis generalibus in X. Notula, vbi hæc habentur. *Habet hæc noſtra Eccleſia Salmanticenſis ſpecialem deuotionem poſt Deum ad Chriſtiferam Dei Virginem Mariam, & ad S. Iacobum Apoſtolum noſtræ Hiſpaniæ patronum ſingularem: Ideo conſueuit in quintis feriis vacantibus à feſtis aliorum Sanctorum, agere officium abbreuiatum S. Iacobi.* Idem reperi in X. regula generali Breuiarij Aſturicenſis. In eo autem officio vnum ex Reſponſoriis erat, *Adeſt nobis* &c. in quo prædicatio S. Iacobi in Hiſpania condoetur, quod mox aſſeremus. Præſtantiſſimum quoque argumentum ex fundatione Eccleſiæ de Columna (ſeu Pilari) Cæſarauguſtana ſumendum eſt; hoc enim quanquam cætera deficerent irrefragabiliter conuincit intentum; ſed de eo inferiùs agemus. Anno Romæ 787.

Quæ videntur obſtare? Tria præcipuè obiiciuntur quæ acceſſum B. Iacobi ad Hiſpanias debilitare videntur. Primùm Martyrium ipſius, quod contigit ante diuiſionem Apoſtolorum: 2. quædam verba S. Innocentij Papæ in epiſtola ad Decentium, quibus contendere videtur, quòd nullus Apoſtolorum in Gallia, & Hiſpania prædicauit, ſed tantùm illi quos Petrus illuc miſit. 3. denique diſceptatio quædam quæ dicitur Romæ habita io Concilio Lateranenſi inter Rodericum Archiepiſcopum Toletanum, & Archiepiſcopum Compoſtellanum, ſuper iure Primatiæ Hiſpaniarum, ibi enim Toletanus opponit Compoſtellano, ſi quid de prædicatione S. Iacobi in Hiſpania dicebatur, id quidem noo reperiri apud probatos authores, ſed eſſe vetularum piam fabellam.

Imò obſtare probantur. Hæc tamen noo obſtare declarauit abundè Dominus Comeſtabilis, & qui poſtea eum ſecuti ſunt, quibus ſi vellem quidquam addere, proculdubio actum agere viderer. Perfunctoriè tamen ac breuiſſimè, ordine poſito, obiectis ſatisfacere non grauabor. Primæ obiectioni occurrendum; aliud eſſe loqui de ſortitione Prouinciarum inter Apoſtolos, aliud de diuiſione eorundem ab inuicem: illa præceſſit aduentum D. Iacobi in Hiſpanias, hæc verò ſubſecuta eſt eius reditum, quare ſemel facta ſortitione, nihil obſtare potuit Apoſtolo, quominùs veniret ad prouinciam, quæ illi ſorte contigerat: tametſi cæteri oon illicò receſſerint in ſuas. Sanè breuitas Apoſtolatus S. Iacobi vrgebat iter, ne videlicet otioſa eſſet ſortitio ipſius. Vt quid enim Spiritus Sanctus Hiſpaniam ei ſorte diuioa cõmitteret, ſi illac profecturus non erat? Reliquos autem Apoſtolos oportebat in Iudæa ampliùs immorari, quibus nimirum longior vita concedebatur. Vt omittam Iacobum ab Hiſpanis vocatum, cæteros autem minimè à ſuarum Prouinciarum incolis vocatos. Neque verò neceſſum eſt, verba illa Lucæ, *omnes diuiſi præter Apoſtolos*, in perſecutione orta à morte Stephani ita interpretari, vt pro maiori parte verificentur, quod quidam excogitarunt: Quandoquidem non eo 35. anno venit Sanctus Iacobus in Hiſpanias, ſed ſequenti 36. vt videbimus; neque venit fugiens perſecutionem, ſed quæſitus, & rogatus.

2. Iooocentio nihil derogaret etiamſi diceremus, ſic ex ignoratione hiſtoriæ loquutum, nam ſi vnus ipſe aduentum Iacobi ignorauit, quatuor alij Romani Pontifices agnouerunt, & litteris ſuis teſtatum reliquerunt. Innocentius II. in bulla de tranſlatione S. Iacobi, quæ cum Cardinalium ſubſcriptionibus obſeruatur: Leo III. in litteris de eadem tranſlatiooe, quarum exordium eſt, *Noſcat fraternitas veſtra:* Caliſtus II. in quinque libris, quos edidit de miraculis eiuſdem Apoſtoli: & Caliſtus III. in bulla Sanctæ Dei genitricis de Columna, quæ aſſeruatur Cæſarauguſtæ. Cum hoc tamen ob tanti Patris reuerentiam aſſerimus, verba ipſius in bonum ſenſum poſſe interpretari, vt videlicet voluiſſet, oullum alium potuiſſe contra morem Romanorum, & ipſorum Pontifice renuente morem iuducere, nam ſuprema Apoſtolorum poteſtas in ſolo eo remanſit: vel intelligendum eſſe, nullum Apoſtolorum in Hiſpania, vel Gallia prædicaſſe, niſi quos miſit Petrus, in quo non litigamus, oam Iacobus etiam ab eo tandem miſſus eſt.

3. Manſ

Anno Romæ 787. — Anno Chriſti 36.

3. Manifeſtum eſt codices illos è Bibliotheca S. Eccleſiæ Toletanæ nuper cum Conciliis Gothis in lucem editos à Loayſa, ſuppoſitos eſſe: quandoquidem mendaciis multis referti ſunt. Verbi gratia, aſſerit Alexandrum III. ſucceſſiſſe Gelaſio; & tamen inter vtrumque 8. Pontifices Romani interfuerunt. Item Alexandrum eumdem incarceraſſe Burdinum Antipapam, quod non Alexandrum, ſed Calixtum perfeciſſe conſtans eſt. Rurſus quòd Paſchale viuente Mauricij ſchiſma exortum fuerit, & Imperator Henricus Romam exercitum direxerit; quod ſanè poſt eius obitum contigit. Vt omittam, codices ipſos ſine authore repertos, & abſque Notarij, vel cuiuſuis hominis qualificatione, & ſubſcriptione, quod neceſſarium videbatur ad certitudinem cauſæ, quæ ibi agitata aſſeritur. Accedit, ipſemet Archiepiſcopus Toletanus ſcripſit ſpecialem librum de Primatia Eccleſiæ Toletanæ, & non meminit eius diſputationis, & ſententiæ, quæ in illis codicibus dicitur per eundem obtenta ab Innocentio III. in Concilio illo Lateranenſi, cùm tamen nihil poſſet Rodericus in libro ſuo adducere, quod æquè Primatiam intentam ſtabiliret. Rurſus cùm omnium ſuorum itinerum peculiariſſimè meminerit in hiſtoria ſua Hiſpana; nec vnum verbum de ea diſceptatione facit, nec de acceſſu ſuo ad Concilium: quinimo toto tempore celebrationis ipſius ab Hiſpaniis non abfuiſſe Rodericum probat elegatiter Petrus Mantuanus in notis ad hiſt. Marianæ, dum Comeſtabilem defendit. Detentus ſiquidem fuit morte Regis Alſonſi VIII. quæ contigit anno ipſo indictionis Concilij, videlicet 1214. die 22. Sept. & morte etiam Reginæ, quæ accidit die 17. Octob. ſequentis; quibus ipſe interfuit, & ad ſedandas lites quæ ſuper tutela pueri Regis ab equitibus de Lara mouebantur. Ipſe quoque Archiepiſcopus Loayſa qui eos codices cudit, appoſuit in margine antidotum dicens. *B. Apoſtolus Iacobus Zebedæi filius in Hiſpaniam venit, & ibi prædicauit Chriſti Euangelium*, &c. nec ipſe Rodericus ignorare potuit hanc veritatem, quæ non ſolùm tot ſcriptorum authoritate fulciebatur; ſed in ipſo Toletano Breuiario legebatur, ſiue ſecundùm inſtitutionem D. Iſidori, ſiue ſecundùm Romanam conſuetudinem; in hoc enim, Reſponſorium quoddam ſic habet; *Adeſt nobis valdè lætabunda dies præexcellentiſſimi Apoſtoli Iacobi; per cuius ſaluberrimam prædicationem totius plebs Hiſpaniæ ſuum cœpit agnoſcere Redemptorem.* Hymnus verò Iſidorianus ſic.

Magni deinde filij tonitrui
Adepti fulgent prece matris inclytæ;
Regens Ioannes dextrâ ſolus Aſiam,
Et læuâ frater poſitus Hiſpaniam. Hunc inferiùs integrum dabimus.

Faceſſant igitur ineptiæ tantæ, & manifeſtæ impoſturæ cognoſcantur: ſed quo Domini anno id acciderit, nunc diſcutiendum.

ANNO 36. &c.] Iulianus in Chronico oſtendens quanto conſtet authoritatis pondere D. Iacobum hoc ipſo anno ad Hiſpanias acceſſiſſe ſic inquit, *Vt traditio conſtans eſt ab Apoſtolicis hucuſque ducta temporibus, multorum etiam veterum, Torquati, Teſiphontis, Honorati, Melantij, Dextri, M. Maximi, Iſidori, Bedæ, aliorúmque teſtimonijs anno Domini 36. ſatis honorifica cauſa ſanctus Apoſtolus Zebedæi filius Hiſpanias adiit: vrbéſque eius omnes luſtrat: Toleti primam ſedem collocat, Metropoles diſtinguit: Hiſpali, Bracara, Cæſarauguſtæ, Barcinone, Tarracone, Carthagine, Aſturia, Toletíque primos Epiſcopos conſtituit.* Idem etiam paulò pòſt inquit, ſe inueniſſe in Archiuo ſanctæ Iuſtæ Toletanæ, *Quòd iuſſus ſit Iacobus venire ad Hiſpanias, hac de cauſa*: (nimirum ob legationem Hiſpanorum ad Apoſtolos) *Venerit autem duobus poſt mortem Saluatoris annis, vt dictum eſt.* Cùm igitur ea acciderit anno 34. reſtat vt anno 36. Iacobus acceſſerit ad nos. In epiſtola etiam Toletum ab Eccleſia de Columna miſſa, quam ipſe in eodem Tabulario reperit, dicitur Apoſtolus moratus in Hiſpania vſque ad annum 41. ferè ſex annorum ſpatio. Ex hoc autem manifeſtè propoſitum deducitur: ab anno enim 41. vſque ad 36. ſex duntaxat intercedunt. Vnde ſi ſex annis in Hiſpania moratus eſt, & inde recedit anno 41. neceſſe eſt vt ad eam acceſſerit anno trigeſimoſexto.

2. *Eiúſque Gentilitas*, &c.] Cardinalis Baronius in notis ad diem 25. Iulij Romani Martyrologij ſic accipiendam putat prædicationem Diui Iacobi in Hiſpania,

Anno Chriſti 56. vt illic tantùm prædicauerit Iudæis Euangelium, non verò Gentilibus; *non enim* (ait) *decreto Apoſtolorum illis fuerat oſtium reſeratum.* Cæterum quanquam daremus prohibitos fuiſſe Apoſtolos à Domino, ne Gentibus prædicarent, antequam oſtium illis poſt repulſam Synagogæ reſeraretur; minimè hoc obſtare poteſt D. Iacobo, quandoquidem prohibitio illa, ſi qua fuit, tres ſolos durauit annos, teſte D. Ambroſio lib. 7. in Lucam cap. 3. nunc autem D. Iacobus tertio ipſo anno à Chriſti morte Hiſpaniam acceſſit, ibíque per ſex alios manſit: quo toto tempore integrum illi fuit Gentibus abſque prohibitione prædicare. Quòd ſi oſtium apertum dicitur in baptiſmo Cornelij Centurionis, à D. Petro celebrato, poſt viſionem immundorum animalium ab ipſo occidendorum, & manducandorum, ei cælitus oblatam, Act. 10. (Vnde Chryſoſtomus hom. 22. dixit, *Fides vnde initium ſit Gentium.* Et Ambroſius ſermone 15. vocauit Cornelium *primum animal*, ex his nimirum quæ Petrus manducare iuſſus fuit.) Sed verò baptiſmus Cornelij in annum Domini 40. incidit, vt videbimus: quare cùm vſque ad 41. ſequentem Iacobus Hiſpania non deceſſerit, reliquum eſt, vt potuerit ibidem Gentibus illis duos (vt minimùm) annos prædicare. Anno Romæ 787.

Cæterum quod de apertione oſtij prædicationis Euangelicæ Gentibus diximus, non ita mordicùs accipiènda ſunt, quaſi omnino clauſa eſſet illis tunc porta ſalutis; hoc enim nullo tempore aſſerendum eſt, cùm nimis deroget ſummæ pietati, & prouidentiæ Dei, qui ſemper voluit omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed & prohibitio illa Diſcipulis facta, *In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne intraueritis*, Matth. 10. ſublata videtur per illud præceptum, *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos.* Matth. 28. Quod notauit Hieronymus inquiens in expoſitione prioris loci, *Non eſt autem contrarium locus iſte et præcepto, quo poſtea dicitur, Euntes docete omnes Gentes, quia hoc ante Reſurrectionem, illud poſt Reſurrectionem præceptum eſt.* Id quod etiam notauit Beda in hom. *Qui enim* (ait) *ante paſſionem ſuam dixerat: In viam Gentium ne abieritis, ſurgens à mortuis dicit, Ite docete omnes gentes.* quaſi dixerit; deinceps licitum illis fuiſſe prædicare Gentibus. Verum eſt tamen (apud Lucam cap. 24.) præceptum illis fuiſſe, ita prædicare omni creaturæ, vt inciperent ab Hieroſolyma; & quòd ab Hieroſolymis ne diſcederent, quoad vſque induerentur virtute ex alto, per deſcenſum Spiritus ſancti in eos Act. 1. Hoc verò multò ante baptiſmum Cornelij expletum fuit. Et vtrumque ſeruauit D. Iacobus priuſquam à Hieroſolymis diſcederet: non enim diſceſſit antequam indueretur virtute ex alto, & ab Hieroſolyma incepit prædicationem ſuam: inde autem Hiſpanias petiit, vbi Iudæis & Gentilibus ſine perſonarum diſcretione prædicauit, vt illi præceptum erat, ſub nomine *omnis creaturæ.*

Sed quid in his ampliùs immoramur, cùm Daniel cap. 9. prædixerit, Nouum teſtamentum (ſeu pactum) ſpatio vnius hebdomadæ annorum publicandum, & confirmandum eſſe Iudæis, nimirum Chriſto Domino eiſdem prædicante annos tres cum dimidio, Apoſtolis autem poſt eius Aſcenſionem annos totidem & dimidium. *Confirmabit* (ait ille) *pactum multis hebdomadâ vna; & in medio hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium.* Quod ſic explicat Theodoretus; *In hac vna hebdomade, nouum Teſtamentum dabitur credentibus, atque omnes eos virtute imbuet; & in dimidio eius hebdomadis auferetur ſacrificium, & libamen; hoc eſt Sacrificium ſecundùm legem deficiet, oblato immaculati agni, qui tollit peccata mundi, vero Sacrificio. Quòd ſi quis etiam percipere cupiat, ex Euangelio Ioannis cognoſcetur. Cùm enim annos circiter tres cum dimidio prædicaſſet Dominus, ſanctóſque ſuos Diſcipulos doctrina & miraculis confirmaſſet, tunc paſſus eſt: ac poſt crucem & mortem, & Reſurrectionem, & ad cælos aſcenſum & ſanctiſſimi Spiritus aduentum, reliquum hebdomadis tempus ſancti Apoſtoli Hieroſolymis prædicantes, & miracula edentes, multis hominum millibus ad Euangelicam doctrinam adductis, noui Teſtamenti munus impertiti, vt ſanctiſſimi quoque baptiſmi gratiam conſequerentur, authores fuère. Deinde cùm Iudæi in S. Stephanum impia illa facinora auſi fuiſſent, per oppida Iudææ populis diſſipatis, Diui Apoſtoli breue tempus Hieroſolymis commorati Samariam, Lyddam, & Ioppem abeuntes, omnibus hominibus offerre ſalutaria decreta feſtinabant. Quamobrem Dei Archangelus Beato Danieli, Confirmabit, inquit, teſtamentum multis hebdomada vna; tempore ſcilicet ante crucem, & eo quo ſancti Apoſtoli poſt Saluatoris Reſurrectionem, Ieroſolymis docuerunt, ſimul collecto* Hactenus Theodoretus: quibus conformia ſcribunt Euſebius lib. 8. de Præparatione Euangelica, & Hieronymus in Commentariis ad hunc locum Danielis. Liquidò igitur conſtat, non ampliùs quàm duos annos cum dimidio Apoſtolos cum Iudæis Teſtamenti noui ſtabiliendi gratia moratos fuiſſe.

Anno Romæ 787.

Anno Christi 36.

Eo etiam tempore, id non obſtante, prædicari potuiſſe Gentilibus Euangelium, habemus irrefragabili exemplo Pauli, qui ante baptiſmum Cornelij, & viſionem Petro oſtenſam, Gentilibus prædicauit; cuius rei teſtimonium profert Lucas Act. 9. vbi poſt conuerſionis S. Pauli hiſtoriam, cùm præmiſiſſet, quòd ipſe *multò magis conualeſcebat, & confundebat Iudæos, affirmans quoniam hic Chriſtus*; ſubdit, *loquebatur quoque Gentibus, & diſputabat cum Græcis.* Quòd verò hoc multò ante baptiſmum Centurionis acciderit, planum eſt in contextu ipſo Actorum. Etenim Euangeliſta poſt verba præfata refert, Paulum deinde in Tarſum ab Hieroſolymis receſſiſſe, Petrum autem dum pertranſiret vniuerſos, reddidiſſe ſanitatem Æneæ, Lyddæ exiſtenti, ab annis octo paralytico; Deinde Tabitham à mortuis ſuſcitaſſe apud Ioppem; ibique moratum fuiſſe dies multos apud Simonem quendam coriarium. Demum poſt hæc omnia quæ in cap. 9. Actor. retulerat, ſubinfert viſionem illam Petro cælitus oſtenſam, & baptiſmum Cornelij in cap. 10. ſequenti. Quo neceſſariò fit, vt Paulus multò antè prædicauerit Gentibus, quàm Cornelius ſolenniter baptizatus fuerit.

Sumi etiam poteſt argumentum à Samaritanis, qui in eadem prohibitione continebantur cum Gentilibus; cùm eodem tenore verborum de vtriſque præceptum fuerit Apoſtolis, *In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis*: & tamen ante annum à Paſſione Domini completum, ſtatim poſt Stephani martyrium, prædicatum fuit verbum Dei in Samaria, à Diſcipulis diſperſis per eam, præſertim à Philippo Diacono. *Et cùm audiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis, quòd recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum & Ioannem* Act. 8. Iure igitur Paulus, & Iacobus prædicare Gentibus ante conuerſionem Cornelij potuerunt, non minùs quàm Samaritanis prædicatum fuit.

Paulus in Apoſtolatu ſupplenit Iacobi Maioris locum.

Vide autem quæſo Dei prouidentiam in his duobus Apoſtolis. Eodem anno 36. quo Iacobus in Hiſpanias contendit, Paulus ad fidem conuertitur, quaſi locum illius & ſortem ſuppleturus (id quod diuinitus B. Amadeo reuelatum fuiſſe ipſemet ex iuſſu Angeli ſcripſit in noua ſua Apocalypſi) vterque Iudæis & Gentibus prædicat, vterque Hiſpanicæ prædicationis curam ſuſcipit. Vis autem videre ita cordi fuiſſe Paulo Hiſpaniæ conuerſionem ſicut Iacobo? Audi quid ad Romanos ſcribat. *Cùm in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero quòd præteriens videam vos: & à vobis deducar illuc, ſi vobis primùm ex parte fruitus fuero.* & iterum, *Per vos proficiſcar in Hiſpaniam.* cap. 15. Quid eſt *cùm in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero quòd præteriens videam vos*: niſi quòd maior multò cura illi erat de Hiſpanis, quàm de Romanis (hoc mihi manifeſtiſſimum videtur) Quod igitur præcipuè intendebat, non erat Romam ire, cùm hoc obiter & ex occaſione ſe facturum polliceatur, *ſpero* (ait) *quòd præteriens* (ſeu in tranſitu) *videam vos*, & quaſi non bene ſuam expreſſerit mentem, iterum ait, *A vobis deducar illuc*: hoc eſt, vos eritis mei negotij præcipui coadiutores, & rurſum: *ſi vobis ex parte fruitus fuero*; quid ſignificat limitatio illa *ex parte?* idem prorſus quod *præteriens*. Quod igitur præcipuè intendebat, Hiſpania erat, non Roma, vel Italia, vtpote quæ à Petro Apoſtolorum Coryphæo Doctrinæ Euangelicæ pabulo paſcebatur; ac proinde prouinciam Iacobi videtur principaliter ſuſcepiſſe. Ne quis verò exiſtimet idcirco Paulum obiter tantùm promiſiſſe inuiſere Romanos, quia iam ſeriò apud illos aliquando egiſſet, occurrit ipſe cap. 1. *Nolo autem vos ignorare fratres, quia ſæpe propoſui venire ad vos, & prohibitus ſum vſque adhuc; vt aliquem fructum habeam & in vobis, ſicut & in cæteris Gentibus.* Et c. 15. aſſignat terminos ſuarum peregrinationum, quas hactenus confecerat, *ab Hieruſalem per circuitum, vſque ad Illyricum*: quod in Italiam minimè adhuc pertingit. ſubditque, *Propter quod & impediebar plurimùm venire ad vos, & prohibitus ſum vſque adhuc. Nunc verò vlteriùs locum non habens in his regionibus*, (hoc eſt cùm expeditus ſim à negotiis earum) *cupiditatem autem habens veniendi ad vos, ex multis iam præcedentibus annis, cùm in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero quòd præteriens videam vos.* Necdum igitur in Italiam venerat; & quamquam plurimum, & ex multis annis id cuperet, tamen occaſione tantùm accepta ab itinere Hiſpanico, aſſerit ſe illuc in tranſitu acceſſurum. Ita prorſus Theophylactus, qui ad illa verba cap 16. *Salutant vos omnes Eccleſiæ Dei.* inquit, *Nondum vrbem ac Romanos conſpexerat.* Ad cap. verò 15. circa illud, *Cùm in Hiſpaniam proficiſci cœpero*, ait, *Ne illud etiam Romani obiectent, perinde ac ſuperuacaneum hoc tuum ad nos iter nunc Paule paras, cùm aliò ſis conceſſurus; adiecit, Et à vobis eò deducar; hoc eſt, Voſmet, inſpecta quæ me viget neceſſitate, vt Hiſpanos conueniam, priores eſtis ad illos me demiſſuri. Non itaque quia veſtra*

Anno Christi 37. — Anno Romæ 788.

praua quadam apud me ratio conſtet, ſum vos ipſe prateriturus, ſed quia ſic cogor vt faciam.

Quidquid verò de reliquis Apoſtolis tunc temporis in Iudæa commorantibus ſit, de Iacobo nihilominus conſtans eſt Gentibus ſimul ac Iudæis prædicaſſe in Hiſpania; nam id Venantius Fortunatus in Epigrammate de eodem Apoſtolo (quod recitat Calixtus Papa) aſſeuerauit, inquiens.

Cultoris Domini totum ſonus exit in Orbem;
Gentiles docet hic: Iudæos increpat idem;
Fructificánſque Deo terminat orbe fidem.

Terminaſſe orbe fidem dixit, pro eo quod eſt, prædicaſſe vſque ad extera Hiſpaniæ ora, vbi finis terræ & orbis eſt. Iulianus item refert in Epiſtola fundationis domus de Columna haberi *in Hiſpania moratum Apoſtolum vſque ad annum 41. ferè ſex annorum ſpatio mira celeritate Iudæis, gentibúſque prædicaſſe.* Peculiariter autem de Gentilibus loquitur Walafridus Strabus in carmine de S. Iacobo typis excuſo ab Henrico Caniſio tomo 6. lect. antiq.

Primitus Hiſpanas conuertit dogmate gentes,
Barbara diuinis conuertens agmina dictis:
Qui priſcos dudum ritus, & lurida fana
Dæmonis horrendi decepta fraude colebant.

Quare ſimul dicendum eſt, prohibitionem illam prædicandi Gentilibus, ſi qua fuit, non exceſſiſſe terminos Iudææ, aut (quod mirè placet) ideo dictum fuiſſe, in Cornelio oſtium Gentibus apertum, quia iam liceret illis ex prima inſtantia (vt ſic dixerim) prædicare; cùm tamen antea Iudæis primo loco concionandum eſſet. Vel repulſam paſſam iam fuiſſe Synagogam à primogenitura, eiúſque loco gentes aduocandas. Atque eo ſenſu intelligendum, cùm Cornelius dicitur primum animal ex gentibus Deo oblatum, id eſt poſt apertionem oſtij, & repulſam Synagogæ.

ANNO 37. *Nam & Iacobus*, &c.] Hoc loco ſummatim referuntur Acta Iacobi in Hiſpania; quæ omnia non eſt intelligendus hoc anno 37. perfeciſſe, ſed à 36. vſque ad 41. incluſiuè peragratum fuiſſe omnes Hiſpaniæ vrbes, multas ibi Eccleſias erexiſſe, in eíſque Epiſcopos conſecraſſe, quòd Iulianus dixit anno 36. haberi ex conſtanti traditione, & teſtimoniis grauiſſimorum autorum, & ſubdit, *vrbéſque eius* (Hiſpaniæ) *omnes luſtrat, Toleti primam ſedem collocat, Metropóles diſtinguit, &c.* Breuiarium quoque Mediolanenſe Ordinationis S. Ambroſij, non vnam vel alteram vrbem eius, ſed totam Hiſpaniam peruaſiſſe refert, *Iacobus Maior* (ait) *dum vniuerſam prædicando Hiſpaniam peragraſſet*, &c.

S. Petrus Bracarenſis quis fuerit? 2. *Petrum Bracara*, &c.] Hunc Sanctiſſimum Chriſti Martyrem, ac primum Bracaræ Epiſcopum, diſcipulum fuiſſe ſancti Iacobi Apoſtoli, ab eóque in eadem vrbe Epiſcopalibus infulis decoratum, teſtantur quotquot de rebus Hiſpanis ſcripſerunt. Vaſæus in Chronico, Marinæus Siculus lib. 5. Ambroſius de Morales lib. 9. c. 8. Marieta de ſanctis Hiſp. 1. part. lib. 1. cap. 21. Truxillus in Theſauro Concion die 26. Aprilis, qua die martyrio ſublatus eſt; & eodem die agunt de eo Sanctorus, & Villegas in floribus Sanct. & præter eos Zianca in Hiſtoria S. Secundi lib. 1. cap. 2. Et quod maiori veneratione dignum eſt, id pariter confitentur Patres Concilij Bracarenſis ſuperiùs relati: nam inquiunt; *De Patre noſtro, & Apoſtolo huius regionis Petro Bracarenſi, quem ad ſaluandas animas Iacobus Domini conſanguineus dimiſit*, &c. Nihil tanta memoria dignum in cætera quæ D. Iacobus geſſit mirabilia in Hiſpania, quàm ſuſcitatio huius ſancti Pontificis, quem non quidem quatriduanum, vt Lazarum, ſed à multis annorum centuriis mortuum, ad vitam reuocauit (nimirum à 600. retro annis, qui à captiuitate Babylonica vſque ad aduentum ſancti Iacobi in Hiſpaniam interfuerunt, numerandi ab anno Vrbis conditæ 171. quo captiui ducti ſunt in Hiſpaniam Iudæi iuxta ſupputationem Marianæ lib. 1. cap. 7. vel vt aliis placet 149. vſque ad 788. eiuſdem Vrbis, qui incidit in hunc annum 37. Chriſti) ſi qua fides habenda eſt fragmento operum Diui Athanaſij I. Cæſarauguſtæ Epiſcopi, & eiuſdem Petri ſub diſciplina ſancti Apoſtoli condiſcipuli, quod ab Scriniis cuiuſdam Bibliothecæ Sardiniæ, & etiam ab

N. ſtupendũ S. Iacobi miraculum. altera Regni Aragoniæ, acceptum per manus P. Bartholomæi de Oliuenza Prouincialis, Societatis Ieſu in Inſula Sardiniæ, typis poſtmodum excudit Diuus Prudentius de

Anno Romæ 787. Anno Christi 36.

de Sandobal Epiſcopus Tudenſis in hiſtoria eiuſdem Eccleſiæ; quod hic apponere placuit ad verbum. Verba ſunt S. Athanaſij Epiſcopi Cæſarauguſtani.

Ego noui S. Petrum primum Bracarenſem Epiſcopum; quem antiquum Prophetam ſuſcitauit S. Iacobus Zebedæi filius magiſter meus. Hic venerat cum duodecim tribubus miſſus à Nabuchodonoſor in Hiſpaniam, Hieroſolymis, duce Nabuchzardam, vel Pyrrho Hiſpanorum præfecto. Dictus eſt hic Propheta Samuel iunior, vel Malachias ſenior, propter morum grauitatem, & vultus pulchritudinem; Vriæ Prophetæ filius. Factus Epiſcopus multos Iudæorum ad fidem conuertit, dicens ſe veniſſe cum illorum maioribus, & prædicaſſe transmigratis; obiiſſe verò viginti annis poſt aduentum eorum in Hiſpaniam. Hic vir Apoſtolicus acceptis à S. Iacobo inſtitutionibus Apoſtolicis, Euangelio, & ordine Miſſæ, ac celebratione Sacramentorum venit Bracaram; Epiſtolas Apoſtolico plenas ſpiritu ſcripſit ad Eccleſias, in quibus Epiſcopos inſtituit, vt Irienſem, Amphilochenſem, Eminienſem, Portuenſem, vbi S. Baſilium condiſcipulum poſuit, qui illi per martyrium ſublato ſucceſſit in ſede Bracarenſi; Epitatium in Tudenſi. Iſti viri Diuini, planéque Apoſtolici, inſtar Apoſtolorum non in vna ſemper vrbe morabantur, ſed vbi rapiebat illos Spiritus ſanctus ferebantur; vt Epitatius qui non ſolùm in Tudenſi diœceſi, ſed in Vrbe Luſitaniæ Ambracia prædicauit: qui ſignis, & varietate linguarum, prædicationem illuſtrabant: nec ſoli ibant prædicatum, ſed multis Diſcipulis comitati, vt fecit Chriſtus, Petrus, Iacobus, & Apoſtoli cæteri.

Hactenus Athanaſij fragmentum. Cui ſanè multam fidem adhibendam eſſe conuincit vita ipſius S. Petri ante 1350. annos ſcripta B. Caledonio Epiſcopo pariter Bracarenſi, qui obiit anno Domini 260. vbi refert quidquid hic S. Athanaſius dixit; Vti ea de re perhibet irrefragabile teſtimonium Hugo Portugalenſis Epiſcopus, in epiſtola à nobis ſuperiùs inter elogia Authoris allata, quam tu conſulas. Et certè S. Anaſtaſius Synaita ob eiuſmodi forſan S. Petri ſuſcitationem, in lib. de Paſſionibus Martyrum aſſeruit, quòd S. Iacobus dum Hiſpanis prædicaret, *fecit apud eos miracula, quæ homines attoniti ſtupebant; ita quòd conuerterit eos ad agnitionem fidei Dei excelſi:* Deinde inter tam multa quæ hîc dicuntur, velut negotium præcipuum circumſtantia, nihil eſt quod non magnis fundamentis fulciatur, ſiue de transmigratione duodecim tribuum in Hiſpaniam à Nabuchodonoſor facta, ſermo ſit, ſiue de Vria Patre S. Petri Bracarenſis; ſiue de Inſtitutionibus Apoſtolicis, Euangelio, & ordine Miſſæ eidem traditis à B. Iacobo, ſiue de fundatione Eccleſiarum Iriæ, Amphilochij, Eminij, & Portus; de condiſcipulo etiam Baſilio, & diſcipulo Epitatio, eorúmque prædicationibus. De transmigratione Tribuum mox agendum. Vriæ Prophetæ hiſtoriam habet Hieremias cap. 26. *Fuit vir prophetans in nomine Domini, Vrias filius Semei, de Cariathiarim; & prophetauit aduersùs ciuitatem iſtam (nimirum de captiuitate Hieruſalem) & aduerſus terram hanc iuxta verba omnia Hieremiæ, & audiuit Rex Ioakim, & omnes potentes, & principes eius verba hæc, & quæſiuit Rex interficere eum; Et audiuit Vrias & timuit, fugitq́, & ingreſſus eſt Aegyptum. Et miſit Rex Ioakim viros in AEgyptum, Elnatham, filium Achobor & viros cum eo in Aegyptum, & duxerunt Vriam de Aegypto, & duxerunt eum ad Regem Ioakim, & percuſſit eum gladio; & proiecit cadauer eius in ſepulchris vulgi ignobilis.* Cæterum transmigratio quã Ioakimo huic filio Ioſiæ Regis, Vrias prophetauit, contigit tempore alterius Ioakimi filij ipſius, & nepotis Ioſiæ, vt refertur 4. Regum vltimo, & ab eodem Hieremia c. vltimo. Quo videas filium Vriæ tempore eiuſdem transmigrationis vixiſſe.

De conſtitut ionibus Apoſtolicis & ordinatione Miſſæ quas eidem Petro tradidiſſe dicitur S. Iacobus, non eſt ambigendũ, cùm ſuperiùs mõſtratum ſit ab Apoſtolis fuiſſe compoſitas, ſtatim poſt aduentum Spiritus ſancti; de Euangelio forſan aliquis ſubdubitabit quomodo D. Iacobus illud in Hiſpania dimiſerit, cùm Euangelium Matthæi primum de quatuor, non fuerit ſcriptum vſque ad annum 41. quo Iacobus inde diſceſſit.

Cæterum magno Dei munere factum eſt, vt anno 1595. in Monte Ilipulitano Granatenſi, quod nunc à re dicitur *Mons ſanctus* non ſolùm cineres ſacri, & oſſa præſtantiſſimorum D. Iacobi diſcipulorum reperta fuerint, ſed etiam XVIII. libri in æreis ſeu plumbeis tabulis exarati; de quibus non pauci à S. Apoſtolo compoſiti leguntur, præſertim vnus, cui titulus, *De Miſſa Apoſtolorum, cum ſuo Ceremoniali:* & alter, *De hiſtoria Euangelica.* Quo videas Beatum Apoſtolum, vt ſanctum Chriſti Euangelium ſuis communicaret diſcipulis, non eguiſſe Euangelio Matthæi; ille præſertim qui ſecretioribus Domini actionibus præſens fuit. Inſuper Iulianus in Chronico author eſt, Miſſam, ſeu Liturgiam, quæ olim recitari conſueuit in Hiſpania, & nunc in Miſſali Mozarabum extat; compoſitam fuiſſe in ſua origine à S. Iacobo, auctam vero à Melãthio, & Aſturio, Toletanis præſulibus,

Anno Chriſti 36. | Anno Romæ 787.

libus, & nouiſſimè à S. Iſidoro. Quare ob tanti authoris reuerentiam, multæ in Canone dicuntur à Sacerdote orationes, in memoriam S, Iacobi Apoſtoli, cùm tamen ibi nulla de alio Apoſtolo mentio fiat. Sed de his iterum inferiùs.

Quoad Epiſcopatus illos à D. Petro Bracarẽſi conditos, attinet, conſtat eos omnes olim Bracarenſi Metropoli ſubiectos fuiſſe, vt in diuiſione Epiſcopatuum à Conſtantino facta videre eſt, apud Lucam Tudenſem in Chron. Ambroſium Morales, & alios. Irienſis ſedes hodie *del Padron*, tranſlata eſt Compoſtellam: Amphilochienſis, ipſa eſt Aurienſis: Eminienſis verò idem quod Mindonienſis: Portuenſis nomen retinet. Cùm igitur ſub ſede Bracarenſi omnes militarint, conſequens eſt, ab ipſo conditas fuiſſe; nec enim alius diſcipulus illic prædicaſſe legitur; Baſilium autem fuiſſe condiſcipulum, & ſucceſſorem Petri in ſede Bracarenſi, Epitatiúmque Tudenſi deputatum ab eodem, & in Ambraſia Apoſtolum, ſuis locis monſtrabimus.

Denique quòd olim ipſe nuncupatus fuerit Samuel iunior, vel Malachias ſenior, ad id reſpicit, quòd Samuele illo celeberrimo inferior ætate fuerit; ſuperiòr autem Malachia, qui teſte Hieronymo ſub ipſa captiuitate Babylonica prophetauit, temporibus Aggæi, & Zachariæ: ea verò cognomina pro morum ſuorum integritate adeptus fuit.

De erectione Eccleſiæ B. Mariæ de Pilari.

3. *Primum Templum*, &c.] Nihil æquè ſtabilitum teſtimoniis grauiſſimorum authorum, nihil tota Hiſpania ſacratius ac venerabilius animis hominum inſedit, atque hiſtoria fundationis Angelicæ domus S. Mariæ de Columna Cæſarauguſtanæ ciuitatis, quam hoc loco refert Dexter: ſed fundamenta eius traditionis videamus. Sanè eam tetulit B. Caledonius Bracarenſis Epiſcopus in vita S. Petri Ratiſtenſis, apud Hugonem Portugallenſem Epiſcopum; dum ait; *Quindecim menſibus vix ferè elapſis eius magiſter Iacobus, ad Cæſarauguſtam, ædiculam excitarat, in honorem Deiparæ Virginis:* additque paulo pòſt aliam erexiſſe Bracaræ in eiuſdem Virginis memoriã. Eam quoque approbauit fel. rec. Calixtus III. in Bulla ſua ſub. Dat. Rom. 9. Kal. Octob. anno 1456. vbi inter alia hęc habet, *Eccleſia prima inter cæteras ſub vocabulo B. Mariæ: in qua dicta B. Maria, antequam ad cælos aſſumeretur, B. Iacobo Maiori in Columna apparuit.* Et infrà, *Inibi infinita miracula Diuina prouidentia dietim fiunt* Et rurſus: *Chriſti fideles magna deuotione ac veneratione imaginem eiuſdem B. Mariæ & eius filij in quadam Capella eiuſdem Eccleſiæ (quæ de mandato dictæ B. Mariæ per dictum B. Iacobum fabricata, & Camera Angelica Dei genitricis del Pilar nuncupata exiſtit) colunt & venerantur, & cum maxima deuotione viſitare non ceſſant.*

Notandum maximè in hoc Pontifice, non referre eiuſmodi hiſtoriam quaſi ſub aliorum authorum fide, ſed aſſertoriè, quaſi rem ſibi certam & notam, vtpote in Hiſpania nato, in regno Valentiæ, non longè à Cæſarauguſta. Accedit ad pondus tantæ authoritatis officium Miſſæ antiquiſſimum in eadem Eccleſia olim cani ſolitum; cuius introitus hic erat. *Adſtante Virgine Matre Dei decantabant Angeli laudem dicentes, Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum.* Collecta autem ſeu Oratio talis. *Omnipotens æterne Deus qui Sacratiſſimam Matrem tuam inter choros Angelorum ſuper Columna marmorea, à te ab alto emiſſa, venire, dum adhuc viueret, dignatus es; vt Baſilica de Pilari in eius honorem à Protomartyre Apoſtolorum Iacobo, ſuiſq; Sanctiſſimis diſcipulis, ædificaretur; præſta quæſumus, vt eius meritis, & interceſſione fiat impetrabile quod fida mente poſcimus. Qui viuis*, &c.) Idem in Offertorio continetur. *Offert. Vox turturis audita eſt in terra noſtra, cùm loquente B. Virgine Cæſarauguſtæ in auribus Apoſtoli dulciſſimè intonuit dicens: Ecce Iacobus locus ſignatus, meóque honori deputatus, in quo tuâ induſtriâ, mea Eccleſia conſeruetur.* Hiſtoriam autem ipſam tam ſtyli ſimplicitate quàm vetuſtate characterum, & membranarum multam venerandámque antiquitatem redolentem, ſeruant Canonici ipſius Eccleſiæ in ſpeciali armario ſecreto ſuæ bibliothecæ. Scripta autem extat ad finem poſterioris tomi Moralium D. Gregorij, quorum ſuperſcriptio eſt; *In hoc ſunt condita ſcrinio B. Gregorij Moralia à Taione Cæſarauguſtano Epiſcopo Romæ miraculosè inuenta.* Inter cætera autem Hiſtoria Pilaris hæc habet. *Interea reuelante Spiritu ſancto, Beatus Iacobus maior filius Zebedæi, mandatum accepit à Chriſto, quatenus ad partes Hiſpaniæ verbum Dei prædicaturus accederet.* Tunc ei B. Virginem alloquutam inquit in hæc verba: *Vide fili imple mandatum Magiſtri tui, & in vna ciuitatum Hiſpaniæ vbi maiorem numerum ad fidem conuerteris, ibi Eccleſiam in mei memoriam, prout tibi monſtrauero facias.* Cùm verò ad Iberi ripam Cæſarauguſtæ pro more oraret Apoſtolus; *In hora ipſa media noctis, audiuit voces Angelorum cantantium: Aue Maria gratia plena Dominus tecum.* Ipſa verò B. Virgo in hunc modum de Columna ad Apoſtolum alloquuta eſt in hæc verba. *Ecce Iacobe fili locus ſignatus,*

Anno *ſignatus, meóque nomini deputatus,in quo in mei memoriam tuâ induſtriâ,mea Eccleſia conſtrua-* Anno
Romæ *tur. In quo præſertim loco,precibus & reuerentia mea, ſigna & mirabilia altiſſimi virtus operabi-* Chriſti
788. *tur, illis nimirum,qui in ſuis neceſſitatibus meum implorabunt auxilium: Eritque Pilare iſtud in* 37.
loco iſto vſq; ad finem mundi;& Chriſtum colentes in hac vrbe nunquam deficient. Conſpice quinimo Pilare hoc in quo ſedeo, nam Filius meus,& Magiſter tuus per manus Angelorum illud tranſmiſit ex altó, &c.

Longum eſſet, & operoſum valde,omnium authorum verba referre,quæ eandem traditionem docuerunt: de numero ſiquidem eorum ſunt Gualbertus Fabricius Ciſtercienſis in Chron.ſuo,Marinæus lib.5.cap. *de Sacris ædibus*, Vaſæus anno 37.& 44. Beuterus 1.p. Chron.Hiſp. c.25. Damianus à Goes in Genealogia Regum Hiſp.tomo.2.Hiſp.Illuſtratæ, Stephanus Garibay in compendio hiſt.Hiſp.lib.7.cap.3. & 4. Morales lib.9.cap.7.Roman. lib.1.cap.3. Ludou.de Eſtrada Abbas Hortenſis 2.p. Roſarij, fol.112. Caniſius lib. 5.de Deipara cap. 21. & 23. And. Betendorpius *de apparitionibus Spirituum*,cap.11. Theſi 207.:Tho. Bozius tom.2.l.9.c.6. num.12. D.Laur. Padilla, centuria 1. Gundiſaluus Illeſcas in Pontific. Loayſa in notis ad decretum Gundemari, Garibay agens de Alfonſo Nauarræ Rege.c.7. Hieron.Blancas p.3.cap.143.Prades lib. 2.cap.5.§.1. Zurita l. 1.Indicarum rerum Aragoniæ, Bonifacius in hiſt.B.Mariæ l.2.p.119.D.Maurus l.1.cap.23.Mendoza quodlib.5.Ribadeneira in vita S.Iacobi. D.Martinus Garſia Epiſcopus Barchin. ſerm. 90. & 91. & 100. Martinus del Rio Diſquiſ.Mag. l.2. q.26. ſect.4. Ediderunt etiam ſpeciales tractatus de fundatione Angelicæ domus de Columna Ioannes Michael de Bordalbo, Ludouicus Aux, P.Zenedus in Collectaneis iuris Canonici 22. q.2.cap. *B.Paulus*.Murillus, & alij. Eſtque ita in Hiſpania mentibus Chriſtianorum receptum, vt Iſella in lib. Regulæ militiæ S.Iacobi cap.3. dixerit; *Particularmente en el Reyno de Aragon lo tenemos por poco menos cierto, que articulo de Fe, que viño Santiago perſonalmente à predicar à eſta prouincia, y Reyno:y que edifico la Igleſia de nueſtra Señora del Pilar.*

Regia diplomata requiris? Ioannes II. Aragoniæ Rex in priuilegio eidem Eccleſiæ conceſſo Cæſarauguſtæ anno 1459.die 26.Octob.hæc inquit. *Contemplatione & fauore ipſius Eccleſiæ quæ inter alias Hiſpaniæ diuinis myſterijs & miraculis refulget, de illius inſtitutione & ædificatione (teſtante hiſtoria) multa miraculoſa referuntur, & principaliter illud mirabile quod in vita ipſius B. & glorioſæ virginis, eiúſque iuſſu, à B.Iacobo maiore Apoſtolo conſtructa & ædificata extitit, in cuius capite ipſa B.Virgo Pilare marmoreum, quod ſibi à cælo tranſmiſſum habuerat, & ſupra quod eidem B.Iacobo apparuit,firmari, & collocari iuſſit.* Eius quoque filius D. Ferdinandus Catholicus Hiſpaniæ Rex ſub datis 12.Aprilis anni 1504.apud Metymnam-Campi, in alio ſimili priuilegio hæc habet. *Sanè ex catholicis occiduis neminem latêre exiſtimamus, apud vrbem Cæſarauguſtam, quandam eſſe mirifica deuotionis ſacram & antiquiſſimam ædem,ſeu templum celebre puriſſimæ ac intemeratæ Virginis Dei genitrici dicatum, ſub vocabulo B.Mariæ de Pilari, innumeris & aſſiduis miraculis præfulgens. Ibi ipſa ſuauiſſima Virgo adhuc in humanis agens Hiſpani populi miſerata, nondum orthodoxæ fidei lumen intuentis ſe D.Iacobo & circumſtantibus mirum in modum ſuper lapideam Columnam corporaliter videndam obtulit. Vnde cunctis Hiſpaniæ populis cæca Gentilium credulitate obduratis lux ſalutaris exorta eſt. Quæ tamen in loco relicta, ab eadem immaculata Virgine,Columna, & deſuper candida eius effigie, ab ipſo B. Iacobo & eum ſectantibus Sacellum ibidem perexiguum conſtructum fuiſſe aſſeritur, quod primùm Eccleſiæ nomen in Hiſpania obtinuit. Attamen creſcente cum tempore deuotione, piiſque largitatibus ſuffragantibus, domus ipſa,vt tantæ Reginæ Palatium decebat, longè quidem amplificata eſt, & tandem in ſtatum,quo hodie,eſt adducta,*&c.

Accedat ſtatutum ſedis Metropolitanæ Cæſarauguſtæ anno 1471. die 9. Maij promulgatum, *Nos igitur Petrus Michaelis, Vicarius generalis pro Reuerendiſſimo Domino Ioanne Adminiſtratore perpetuo Cæſarauguſtæ,de conſilio & aſſenſu totius Capituli; Conſiderantes quòd primam huius Ciuitatis Eccleſiam ipſe fundauit* (loquitur de S. Iacobo)*& ſua præſentia verbum Dei in hac prædicauit vrbe, eiuſdem glorioſiſſimi Apoſtoli natalitium diem, ideſt 25. Iuly, ordinamus & ſtatuimus, ſub ſolennitate ſex capparum in Metropolitana Eccleſia Cæſarauguſtana,perpetuis temporibus celebrandum. Et licèt in cæteris Octauis, Virginis officium propter ſolennitatem augendam communiter omittatur,in his tamen* (Beati Iacobi) *ob memoriam apparitionis, quæ adhuc viuens hac in ciuitate eidem Apoſtolo Virgo glorioſiſſima apparuit non duximus omittendum.* Eadem ſedes Archiepiſcopalis exemit domum Angelicam de Pilari à Charitatiuo ſubſidio dari ſolito à Prælatis pro poſſeſſione ſuæ dignitatis,reddens rationem,quia *conſtat quòd*

dicta

Anno Christi 37. *dicta Eccleſia in qua glorioſa Dei genitrix Virgo dum in humanis ageret B. Apoſtolo Iacobo ſuper Pilare marmoreum, Angelicis manibus deportatum apparere dignata eſt*, &c. Demum eodem habito reſpectu cùm de iure præcedentiæ huius Eccleſiæ de Columna cum Epiſcopalibus regni Aragoniæ, Cæſarauguſtæ ageretur, fuit lata ſententia ad fauorem ipſius ab Illuſtriſſimo Domino Iuſtitia Aragonum, D. Martino Baptiſta de la Nuza, & ab eiuſdem regni Conſiliariis, paritérque doctiſſimis viris Ioanne Clemente Romeu, Matthæo Deza, Petro Hieronymo Mendieta, Martino Iodini, & Michaele Martini de Villari, anno 1605. cuius ſententiæ monita typis excuſa fuêre Matriti apud Lud. Sancium, eodem anno: Eius verò fuit cauſa præcipua, *Obtinet enim* (Eccleſia de Pilari) *ex receptiſſima omnium Eccleſiarum præſertim iſtius ampliſſimæ prouinciæ traditione, à Pontificibus ſuis non ſemel approbata, inter omnes Eccleſias mundi vetuſtatis, & excellentiæ, Originis primatum: atque ideo Cæſarauguſta verè ac iure gloriari poteſt ſe primam non ſolùm in Hiſpania, ſed in Vniuerſo orbe Catholicæ fidei, fidem & aram tenuiſſe & extitiſſe: quæ angelicis manibus iuſſu Sacratiſſimæ Reginæ Virginis Dei genitricis dum adhuc in humanis ageret, authore D. Iacobo Maiore Chriſti Apoſtolo, conſobrinóq; erecta fuit.* Adde etiam teſtimonium S. Braulonis in additionibus ad Maximum, quod mox afferemus, & cum eo alterum Iuliani Archipresbyteri S. Iuſtæ Toletanæ. Nunc ſatis ſit Aimonis verba referre, qui floruit an. Dom. 870. Hic in lib. 1. Tranſlat. S. Vincentij Martyris, cap. 6. cùm præmiſiſſet Audaldum Monachum reliquias S. Martyris Cæſarauguſtam vſque tranſportaſſe ann. 855. ſubinfert; *Senior Epiſcopus ſtupens, nimiúmque admirans, & æſtimans omnino, quòd eſſet planè alicuius S. Martyris corpus, iuſſit illud auferri, atq; in Eccleſia B. Mariæ ſemper Virginis* (de Pilari) *quæ eſt mater Eccleſiarum eiuſdem vrbis, venerabiliter recondi; in qua olim ſub Valerio Pontifice idem Martyr, ſtrenuúſque athleta Archidiaconij arcem inſignis tenuerat.* Quo loci lubulenter affirmat, eam Eccleſiam ſuorum prærogatiua meritorum fuiſſe Cathedralem, tempore S. Vincentij, & Matrem cæterarum eius vrbis Eccleſiarum, vtpote à S. Iacobo Apoſtolo conſtructa. Anno Romæ 788.

Verùm ne nobiliſſimum antiquitatis monumentum depereat, placet dulce Epigramma à D. M Maximo Cæſarauguſtæ Antiſtite ante mille annos compoſitum huc inſerere.

Prima domus Mariæ ſacrata eſt dicta Columna,
Hanc eadem Iacob tradidit alma Parens.
Cùm primùm hic iaceret Diuini ſemina verbi
Præco ſacer, luſtrans oppida Ibera, fide.
Aſtitit hic Genitrix hominíſque Deique verenda,
Et iubet in magna ſurgat vt vrbe domus.
Quæ ceu prima foret præ cunctis ſedibus vna,
Vndique collecti quam peterent populi.
O domus èxcellens, magnorúmque aula beata
Cælicolûm ſibi quam deligit alma Parens.
In terris cælum, ſi quis deſiderat vnquam,
Offerat hîc Matri vota, precéſque Dei.
Experietur enim hic præſentia numina Matris,
Rebus in afflictis hinc feret auxilium.
Ingreſſis timor, & ſubitò reuerentia ſurgit
Matris, & inde loci, Cælicolúmque chori.
Quid mirum domus hæc diuina numine Matris
Plena ſolum moueat? nam mouet illa polum.

Eiuſdem M. Maximi eſt ſequens Hymnus de domo B. Virginis de Columna.

HYMNVS.

O Cæſar-Auguſta decus,
Et dulce patrocinium:
Gentis Iberæ columen,
Templum Columnæ immobilis:
Quæ diceris plus omnibus
Sacris Iberis ſedibus,
Hieruſalem mirabilis,
Domus pudica Virginis.

Te præ ſolis cubiculis,
Elegit ipſa Genitrix:
Quæ geſſit almo in vtero,
Summi Tonantis filium.
Hæc nam Iacobo Apoſtolo,
Et ſuo Conſanguineo;
Aedem iubet conficere,
Cunctis manentem ſæculis.

Oſtendit

Anno Romæ 788. | Anno Chriſti 37.

Oſtendit illi ſe hilarem,
Suóq; natalitio,
Conceptionis aureæ,
Templo manent Encænia.*
Conceptionis hinc diem
Iacobus Hiſpanos docet:
Et prædicat (ceu cæteri)
Quácunque labe liberam.
Hinc mos habet principium
Hunc celebrandi iugiter
Populis Iberis diem,
Qui durat vſque hodie.
Hinc & vocare ſingulas
Epiſcopales Cathedras
Hieruſalem, & ab hac domo eſt
Factum vocandi initium.
O grandis apparitio
Iacobo facta primitus:
Anno nono trigeſimo
Natalis almi Domini.

* al. Encæ-nia.

Quæ hîc de conceptionis feſtiuitate dicuntur, ne locum iſtum oneremus, remittimus ad annum 300. vbi cum Dextro ea de re agendum nobis erit. Omittimus pariter quòd idem Maximus in Chronico ſuo ad annum Chriſti 571. fidem facit, eiuſdem veritatis: Satis nunc ſit, abundè oſtendiſſe traditionem fundationis Eccleſiæ de Columna, de qua nunc ſermo eſt authori. De apparitionis verò huius qualitate agemus ad annum 57.

4. *Multa quoque miracula*, &c.] Multa miracula operatum fuiſſe in Hiſpaniis S. Apoſtolum, quibus ſuam prædicationem confirmabat, nephas eſſet dubitare: cùm de omnibus Apoſtolis ſcripſerit Euangeliſta, *Illi autem profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.* Quæ autem fuerint ea ſigna, haud dubium quin ea quæ præmiſerat, *linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent*, &c.) Admirandum ſanè ſignum fuit ſuſcitatio antiqui Prophetæ, quem in Epiſcopum Bracarenſem conſtituit, inter libros plumbeos qui in Monte ſancto Granatenſi reperti ſunt, vnus eſt, *de vita, peregrinationibus, & miraculis S. Iacobi*: authore S. Cæcilio eius diſcipulo, quem tamen dabit Deus aliquando in lucem prodire. Iulianus quoque in Chron. anno 36. agens de monumentis Toletanis hæc ait. *In eodem archiuo S. Iuſtæ eſt hiſtoria Latina de vita S. Iacobi, vbi dicuntur maxima miracula.* (De quibus loquens S. Notkerus in ſuo Martyrologio, inquit die 25. Iul.) *Eius corporali præſentia, atque doctrina & ſignorum efficacia, tidem populi ad Chriſti fidem conuerſi referuntur.* Reduc in memoriam teſtimonium Anaſtaſij Synaytæ, quod ſuprà retulimus, *Fecit apud eos miracula, quæ homines attoniti ſtupebant*, &c. De miraculis S. Iacobi.

De tempore quo Iudæi primùm in Hiſpaniam appulerunt, diſquiſitio.

5. *Multi ibidem Iudæi*, &c.] Egerat hactenus de conuerſione Gentilium, nunc autem de Iudæorum in Hiſpania degentium conuerſione. Sanè Iudæos à multis annis ante B. Iacobi prædicationem in Hiſpania habitaſſe nullatenus videtur negari poſſe, cùm innumeri iique grauiſſimi authores id confiteantur, vt ex ſuperiùs dictis manifeſtum eſt. Nemo enim hactenus in dubium vertit, quòd Apoſtolus prædicauerit Iudæis in Hiſpania: quinimo Synagogas aliquas ipſorum vſque ad Ferdinandi Catholici tempora ſcimus perſeueraſſe, à quo tandem ab Hiſpania eiecti fuêre; Quod præter relatos ibi, docuit Calixtus II. in homilia de S. Iacobo dicens, *Circuibat villas, viculos, & caſtella, ingrediens per Iudæorum Synagogas, verbum Dei prædicans.* Quod igitur dubitatur à quibuſdam eſt, qui fuerint eiuſmodi Iudæi? Vnde, & quando in Hiſpaniam conceſſerint? Qua in re Florianus de Ocampo, Stephanus Garibay, & Ioannes Mariana in Hiſpaniæ Chronicis in ea ſunt ſententia vt aſſerant, Iudæos illuc adductos à Pyrrho ſeu Nabuzardan claſſis Nabuchodonoſoris Regis Babylonis Præfecto; fuiſſéque ex illis qui in Babyloniam captiui ducti ſunt, tempore Babylonicæ captiuitatis. Eius itineris facti à Nabuchodonoſor in Hiſpaniam authores ſunt Megaſthenes lib. 4. rerum Indicarum; Ioſephus lib. 10. Antiq. Iud. cap. 11. & lib. contra Apionem; & Strabo lib. 15. Geographiæ, ſecuti Megaſthenem, qui contendit (apud Ioſephum) *ſubiugaſſe eum bonam partem Hiſpaniæ*, & (apud Strabonem) *vſque ad Columnas Herculis perueniſſeſque inſque etiam Tearconem*: (lego Tarraconem) *illum tamen exercitum ex Hiſpania in Thraciam Pontúmque deduxiſſe.* In eo exercitu multos Iudæorum deduxiſſe Nabuchodonoſorem nemo negat.

Erat hęc apud Hiſpanos receptiſſima aſſertio, nihil tamen ita cõſtans certúmque, in quo nouarum rerum cupidi anſam dubitandi non inueniant. Negauit inter recentiores hanc in Hiſpanias Nabuchodonoſoris profectionem Alderete lib. 3. antiqui. Hiſp. cap. 4. *de linguis Hiſpaniæ.* Contra quem Pineda inſurrexit lib. 4. de rebus Salom. cap. 14. Sed non defuit qui

Anno Chriſti 37. illum contra Pinedam defenderet, nam Mantuanus in ſuis animaduerſionibus ad hiſtoriam Marianæ, (dum agit de cap.7.lib.1.eiuſdem) pro viribus contendit figmentorum coagmentatorem fuiſſe Megaſthenem, vtpote qui de rebus Indicis incredibilia, vt notauit Plinius lib.6.cap.17. ſcripſerit, & ipſi Straboni non probetur. Strabo etenim inquit, *Sanè quicunque de India ſcripſerunt, pleraque mentiti ſunt: præ reliquis Damaicus, proximè Megaſthenes. Hi enim ſunt, qui in auribus cubantes; ore, naribus carentes, vnoculos, longipedes, digitis retro auerſis præditos referunt*, &c. Inſuper grauiſſimi authores, qui de actis Nabuchodonoſoris ſcripſerunt (aiunt illi) huius aduentus in Hiſpaniam non meminerunt. Beroſus Chaldæus apud Ioſephum lib. 1. contra Apionem, Clemens Alex. lib. 1. Strom. Tertullianus lib. aduerſus Iudæos, & Euſebius Cæſarienſis lib. 9. de Præpar. Euang. motus aſſertionibus Alex. Polyhiſtoris, & Alſæi. Accedit quòd Act. 2. inter nationes omnes vnde Iudæi ad diem feſtum Hieroſolymis conuenerant, non ponitur Hiſpania, nec Philo de legatione ad Caium in Catalogo prouinciarũ, quas Iudæi incolebant, eiuſdẽ meminit. Denique nõ videtur cum diuinis oraculis ſtare profectio Nabuchodonoſoris in Hiſpaniã, nam Florianus, Mariana, & ſocij aſſerunt obſediſſe Tyrum per 13. an. (id quod docuit Ioſephus l.10. Antiq. c.13. ex Philoſtrato, & l.1. contr. Apion. ex hiſtoriis Phœnicum, vbi legitur, *ſub Rege Ithobalo Nabuchodonozor obſedit Tyrum annis 13.*) Cùm verò Tyri liberati fuiſſent ab obſidione auxilio Hiſpanorum, quorum plerique ab ipſis deſcenderant, inde eueniſſe, vt contra ipſos vindictæ cupidus expeditionem Nabuchodonoſor paraſſet; quo tempore multos Iudæos ſecum aſſumpſit, in Hiſpaniámque detulit. Hæc itaque conſtare non poſſe inde probatur, quia totum tempus vitæ ipſius exactiſſime in Sacris litteris perpenditur, & aſſignari non poteſt annus, in quo ad Hiſpaniam diuertere poſſet. Namque anno 8. regni ſui factà ſibi feudataria Hieruſalem, adduxit Ioakim Regem ſecum in Babylonem; ex 4. Reg 24. illis verbis, *Suſcepit eum Rex Babylonis anno 8. Regni ſui: Transtulit quoq; Ioakim in Babylonem.* Rurſus cùm poſt 9. annos Sedecias, quem ipſe Regem conſtituerat, in eum rebellaſſet, obſedit iterũ vrbem, & poſt duos annos obſidionis cepit eam, nimirum anno vndecimo Regni Sedeciæ, ſeu captiuitatis Hieruſalem, qui fuit 19. regni Nabuchodonozor, vt expreſsè dicitur 4. Reg. 25. iunctis ℣. 1. 2. & 8. Cùm igitur inter primam & ſecundam captiuitatem Hieroſolymorum ſolùm interceſſerint 9. anni, conſequens eſt, vt Nabuchodonozor hactenus Tyrum nõ obſederit, quippe cùm in eius obſidione 13. integros inſumpſiſſe dicatur. Obſedit autem Tyrum, vt plurimùm, anno ſequenti, poſt deuictam Hieroſolymam, videlicet an. 20. regni ſui: nam ipſo anno captiuitatis ſecundæ, & vndecimo prioris comminatus eſt Dominus per Ezechielem Tyri interitum (Ezechie. 26.) *Et factum eſt vndecimo anno* (ſcilicet captiuitatis ipſius Prophetæ, qui cũ Ioakim captus fuit:) *factus eſt ſermo Domini ad me dicens; Ecce ego adducam ad Tyrũ Nabuchodonozor Regem Babylonis*, &c.) quia ſcilicet ſubſannabat caſum Hieroſolymorum. Conſumpſit autem in obſidione Tyri 13. annos, ita vt iure à Domino per Ezechielem cap. 29. dictum ſit; *Fili hominis, Nabuchodonozor Rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna aduerſus Tyrum; omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus eſt*; vbi Theodoretus: *Commoratio diutina talia facere conſueuit, æſtu ſæpe cutem diſtrahente, partibus illis quæ nu dæ membris corporis propoſitæ ſunt.* Habemus iam 33. annos regni Nabuchodonoſor, qui ex 20. & 13. coaleſcunt, ſtatim perrexit in Ægyptum, eámque ſubiecit, ſicuti Deus illi promiſerat, ore Ezechielis, qui poſt illa verba, *Omnis humerus depilatus eſt*, ſubiungit; *Ecce ego dabo Nabuchodonozor in terra Aegypti, & accipiet multitudinem eius.* Quinimò Ioſephus lib. 10. antiq. cap. 11. author eſt, quòd priùs *cum magnis copiis inuaſit Cæleſyriam; qua ſubacta bellum geſſit contra Ammonitas, & Moabitas; & his quoque perdomitis Aegyptum hoſtiliter eſt ingreſſus. Occiſóque qui tunc regnabat, & alio Rege conſtituto, repertos ibi Iudæos rurſus captiuos in Babylonem abduxit.* Quis neget vnum annum vt minimùm in tot regionibus debellandis & permeandis inſumpſiſſe? Erítque 34. expletus regni ipſius. Exacto autem biennio, poſt Ægypti populationem (ait Ioſephus lib. 4. cap. 12.) Nabuchodonoſor vidit ſomnium illud admirandum, quod Daniel refert 2. cap. *In anno 2. regni Nabuchodonoſor, vidit Nabuchodonoſor*, &c.] vbi verbum illud *in anno 2. regni* interpretatur Hieronymus ex Hebræorum authoritate, vt idem ſit atque anno 2. regni eius ſuper omnes Barbaras nationes, Ægyptios, Moabitas, &c. Neceſſum autem eſt alterum addere annum, vt detur locus conuocationi omnium Satraparum, Magiſtratuum, Iudicum, Ducum, Tyrannorum, Præfectuum, & omnium Principum regionum, vt conuenirent ad dedicationem ſtatuæ quam Rex erexerat (ex Dan.

Anno Romæ 788.

Anno Romæ 788. — Anno Chriſti 37.

Dani.c.3.) & erunt 35. anni regni eius. Viſa autem altera viſione, de eo quòd inter beſtias, regno & conſortio hominum priuatus, erat victurus, quæ poſt finem menſium 12. contigit; (vt Dani.cap.4.loquitur) fiunt 36. His adde 7. tempora euoluta ſuper eum, quando cum beſtiis demoratus fœnum quaſi bos comedit. & tandem reſtitutus in regnum ſuum diem clauſit extremum: quæ ſunt alij 7. anni iuxta interpretationem Tertulliani 1.l.de Pœnitentia, & Ioſephi lib.10.de Antiqu.c.12. ſimul omnes conficient 43. quos annos regnaſſe Nabuchodonoſorē refert idem Ioſephus ca.13. ſequenti. Nullum igitur tempus illi ſupereſt quo in Hiſpaniā proficiſci poſſet cū Iudæis. Vt omittamus nō facilè credendum, Regem Babyloniæ colonias Iudæorum abduxiſſe, vt prouinciam recèns expugnatam excolerent: quò non quidem captiuos rebelles, ſed fidiſſimos ſubditos mitti oporteret. Hæc ferè illi.

Vera ſententia. Cæterum tametſi ſuis authoribus tela hæc fortiſſima videantur, facilè tamen erit nobis vniuerſa conſtringere. Quod enim Megaſtheni non adhibeatur fides in omnibus, non tollit quin admitti debeat in rebus, quas ipſe vidit, & nihil habent incommodi, neque monſtri. Vnde Ioſephus qui monſtra eius deridet, profectionem Nabuchodonoſoris in Hiſpaniam non reiicit. Demus deinde eius non meminiſſe Beroſum, Tertullianum, aut Euſebium: at ſi non negant, minimè obſtare nobis poterunt. In die autem Pentecoſtes adfuiſſe Hieroſolymis Hiſpanos inter omnes nationes quæ ſub cœlo ſunt, ſuperiùs docuimus: & notari ab Euangeliſtis ſub nomine Aduenarum Romanorum: Id quod Ioſephus Iudæus à Baronio citatus anno Domini 72. num.30. lucidiſſimè teſtatur, dicens: *Romanorum clementia cunctis non paruulum donum appellationis ſuæ conceßit; non ſolùm viris ſingulis, ſed etiam maximis gentibus in communi: Hiſpani denique antiqui, & Tyrrheni, & Sabini, Romani vocantur.* Et Auguſtinus in Pſal. 58. ait, *Omnes Romani facti ſunt, & omnes Romani dicuntur.* Denique illa annorum & actorum Nabuchodonoſoris conſuitio (vt ita dixerim) non eſt tam iuſta & æqualis, vt non patiatur mille ſciſſuras, & rimas, per quas Iudæi in Hiſpaniam tranſire poſſent. Inter captiuitatem Ioakim, & ſuorum, & captiuitatem Sedeciæ, 9. anni interceſſerunt; in quibus nulli alteri negotio Nabuchodonoſor dicitur incubuiſſe. Cur tanto otio diſtentus nequiret ad Hiſpanias cum Iudæis accedere; eos nimirum exulare faciens, qui cum Ioakimo Rege captiui in Babylonem abducti fuerant? Si obiicias, nondum Tyrum obſediſſe, in cuius tamen ab Hiſpanis auxiliati odium dicitur profectus, facilè occurram, inde potius intentum noſtrum haberi. Nam cùm Ioſephus lib. 1. cont. Apion. dicat, *Septimo anno regni ſui Nabuchodonoſor cœpit obſidere Tyrum*; id verò de obſidione præcipua 13. annorum quæ contigit poſt Sedeciæ captiuitatem, nequeat intelligi, deducitur bis Tyrum obſediſſe, primum quidem 7. anno regni ſui, rurſus anno 20. In prima autem obſidione auxiliaribus Hiſpanorum copiis inde recedere coactus eſt, & tunc Hieroſolymas conceſſit, anno videlicet 8. regni ſui, vbi Ioakimo Rege deuicto, omnis Hieroſolyma captiua abducta eſt, 4.Reg.24. Quo loci videor mihi ſatis dilucidè denotari; non omnes Iudæos Hieroſolymitanos in Babylonem abductos fuiſſe, ſed duntaxat ſeptem aut octo mille, cùm tamen vniuerſa hominum multitudo, quæ innumera erat, in captiuitatem tranſlata dicatur; nihilque relictum, exceptis tantùm pauperibus terræ, tametſi quò tranſlata fuerint tot millia Iudæorum non aſſignetur: quo datur locus Hiſpanicæ profectioni. En acerba Authoris Sancti, dum agit de prima captiuitate; *Venit Nabuchodonoſor Rex Babylonis ad ciuitatem* (Hieruſalem) *vt oppugnaret eam: & tranſtulit omnem Hieruſalem, & vniuerſos Principes, & omnes fortes exercitus, decem millia, in captiuitatem, & omnem artificem & cluſorem. Tranſtulit quoque Ioakim in Babylonem, & omnes viros robuſtos ſeptem millia, & artifices, & cluſores mille; omnes viros fortes & bellatores: duxitque eos Rex Babylonis captiuos in Babylonem.* Cùm primùm dicat, omnes fortes exercitus, decem millia translatos in captiuitatem, cur iterum enumerans captiuos, non ait decem millia virorum fortium abducta, vt priùs fecerat, ſed *ſeptem millia* duntaxat, & artifices mille? Non video, quo pacto nodus iſte ſolui queat, niſi dicamus, priùs quidem dictos fuiſſe translatos in captiuitatem decem mille viros fortes, ſed non aſſignari quò abducti ſint; poſtea autem notari peculiariter eos, qui in Babylonem traducti fuerunt: ſi enim omnes captiui illuc ducerentur, non quidem 7000. ſed 10000. virorum bellatorum dicerentur in Babylonem tranſlata. Reliquum igitur eſt, vt ex illis 10000. primùm dictis, ſeptem millia virorum fortium in Babylonem, reliqui autem, id eſt 3000. alibi præterquam in Babylonem eiecti & tranſlati ſint. Quinimo de vniuerſa populi multitudine quæ captiua ducta fuit (exceptis prædictis 7000. bellatorum & artificum 1000.) non dicitur quò lo-

Anno Christi 37. eorum tranſlata fuerit. Quare de ipſa multi in Hiſpaniam abduci potuêre. Deinde interſtitio illo 13. annorum quibus Tyrum poſtea obſedit, quis non videat potuiſſe ipſum, cum magna gentium ſuarum copia, obſidione nondum ſublata in Hiſpanias per Mediterraneum mare conſcendere? quò non ſolùm Hiſpanos compeſceret, ne Tyriis iterum ferrent auxilium, ſicut in priore obſidione fecerant, ſed etiam de eis vindictam ſumeret, atque in regiones eorum vaſtiſſimas multos Iudæorum immitteret: præſertim ne tanta inimicorum caterua in ſuo regno degeret. Timere enim prudenter rebellionem poſſet, ſi ipſe extra Babylonem cum omnibus ſuis copiis per 13. annos agens, tot Iudæorum captiuorum millia in regno & domo ſua relinqueret. Vt omittam, potuiſſe etiam ſequentibus annis mittere Nabuzardam Principem militiæ ſuæ cum exercitu in Hiſpaniam, tametſi ipſe Babylone remanſiſſet, & quidquid miniſtri eius debellarent, diceretur ipſe perfeciſſe. Anno Romæ 788.

Quidquid autem de tempore tranſlationis Iudæorum in Hiſpaniam dicatur, conſtat omnimodis eos illuc aliquando tranſlatos fuiſſe, id enim præter citatos authores Iulianus in Chronico docuit ad annum 36. inquiens, *Iudæi qui de Hieruſalem venerant Toletum, ædificauerant ibi celeberrimam totius Hiſpaniæ, & mundi ſynagogam, nolentes redire Hieruſalem, propterea quòd audiuerant, reparandum poſt Templum iterum perdendum.* Et inferiùs anno 66. de Iacobo Apoſtolo, *Duodecim Tribubus in Hiſpania conſtitutis (vt docet Sophronius) prædicauit.* Multo ante Iulianum vixerat S. Athanaſius Epiſcopus I. Cæſarauguſtæ, cuius fragmentum ſuperiùs allatum à nobis eſt, qui agens de S. Petro Bracarenſi inquit: *Hic venerat cum duodecim Tribubus miſſis à Nabuchodonoſor in Hiſpaniam Hieroſolymis, duce Nabuzardam vel Pyrrho Hiſpanorum Præfecto.*

Cæterum vbi Diuinum habemus teſtimonium, quid tentamus aliunde ſuffragia quærere? *Tranſmigratio Ieruſalem quæ in Boſphoro eſt* (ait Abdias) *poſſidebit ciuitates Auſtri.* vbi loco illius verbi *Boſphoro*, in Hebræo habetur *Sepharad*, quod apud Hebręos omnes eſt Hiſpania, vt eo loci notarunt R. Salomon, & Lyra: & omnium doctiſſimè Arias Montanus. Quòd autem Hieronymus vertit *Boſphoro*, non aduerſatur eiſdem; dicere enim *Tranſmigratio, quæ in Boſphoro eſt*, idem eſt ac ſi dixerit, quæ ad fretum, ſeu ad Boſphorum vſque eſt (nam fretum, & Boſphorum idem ſunt) nimirum quæ vſque ad Herculis columnas abducta fuit, *poſſidebit ciuitates Auſtri.* Certè cùm Boſphorum quaſi terminum magnæ diſtantiæ poſuerit, Herculeum etiam antonomaſticè intelligi debet. Arias Montanus inde deducit, quòd Hebræi litteris tantùm conſonantibus vtantur: eiſdem verò conſonantibus coaleſcat *Sepharad*, & *Sperida*, videlicet S.P.R.D. Hiſpaniã autem à Græcis olim Speridã, vel cum aſpiratione Heſperidam vocatam, nemo ignorat: Quod ergo apud Græcos *Sperida*, apud Hebræos *Sepharad* dici oportet, nimirum Hiſpania: conſuetiſſimum ſiquidem fuit inter Græcos, Hebræos, & Chaldæos, nomina propria ſolùm differre vocalibus, eiſdem retentis conſonantibus; cuius rei exemplum eſto, Mithridates, qui à Græcis quidem ſic vocatur, ab Chaldæis Mathredat, ab Hebræis Mithridath; ſic igitur apud Abdiam dicendum tempore prophetiæ ſuæ fuiſſe iam tranſmigrationem Ieruſalem in Sepharad ſeu Sperida, hoc eſt Hiſpania. Accedunt non leues coniecturæ, nomenclaturarum plurium oppidorum, quæ à Iudæis impoſitæ videntur in Hiſpania, vt memoriam patriæ ſuæ conſeruarent, videlicet Maggedo, Aſcalon, Iobbe, Nobe, hodie *Maqueda*, *Eſcalona*, *Ieppes*, *Nobes*, in regno Toletano, quinimò Toletum ipſum ab eiſdem nuncupatum creditur Hebraicè, *Toledoth*, quod ſignificat Tribus, vel generationes, quòd in ea vrbe Iudaicarum familiarum diſtinctio maximè ſit obſeruata; Ita Arias Montanus ſuper Abdiam, & Mariana citato loco.

Si qua autem diſcordia inter Authores relinquitur, ea eſt quòd quidam aſſerunt omnes Iudæos in Hiſpaniam deductos ex ſola Tribu Iudæ fuiſſe, quod acriter Arias Montanus contendit, cuius ſuper Abdiam ea ſunt verba; *Omnem hanc multitudinem ex Iudæorum, qui Hieroſolymam, Iudaǵ; Tribum coluerant, familiis, non ex aliis Tribubus fuiſſe conſtans omnium eius Gentis ſcriptorum opinio eſt.* Alij autem ex duodecim Tribubus ortos contendunt, id quod S. Athanaſius Cæſarauguſtanus, & Iulianus Archidiaconus aſſerunt verbis ſuprà relatis. Sed & hoc in concordiam redigi poterit, ſi dicamus, Iudæos à Nabuzardam abductos ex Iudæ tribu duntaxat fuiſſe, cùm fuerint ex captiuitate Hieroſolymorum: poſtmodum autem multos aliorum tribuum illis acceſſiſſe, ex profugis à captiuitate Aſſyriorum, ſub quorum dominio decem Tribus Iſraël captiuæ ductæ fuerant. Credibile autem eſt in Hiſpaniam conceſſiſſe, cùm nuntium accepiſſent de proſperitate aliorum ibidem

Anno Romæ 788 dem commorantium, *qui duobus primùm locis ſediſſe dicuntur* (ait Montanus) *alteri quidem nomen Lucina, frequentiſſimo in illis ſæculis in illa Prouincia oppido, quod nos vel Lucenam, vel Seſſam, olim Lucentiam credimus*; alteri verò Toletum, ac deinceps Aſcalonem, Maggedon, & alia oppida inhabitarunt. Sed ne quid ſilentio prætermittamus, id quod Abdias prædixit, Iudæos illius tranſmigrationis quæ in Boſphoro, ſeu in Hiſpania eſt, poſſeſſuros ciuitates Auſtri, in B. Iacobo & eius diſcipulis impletum fuiſſe; vt Lyra ibidem interpretatur. *Hoc impletum fuit* (inquit) *per Iacobum Apoſtolum, & eius diſcipulos, ibi fidem Chriſti primitus prædicantes, & colla gentium ſubiugantes.* Quod innuitur his quæ Propheta ſubdit; *Et aſcendent Saluatores in montem Sion, iudicare montem Eſau, & erit Domino regnum.* Vbi R. Salomon legit, *Et erit Domino regnum in Hiſpania.* Inferiùs ad annũ 68. inſignem Iſaiæ prophetiam expendemus, quâ prædictum ab illo fuit primam Gentilium prouinciam ab Apoſtolis ad fidem conuertendam eſſe Hiſpaniam, quò lectorem meum amando. Anno Chriſti 37.

Epiſtolam Iacobi Canonicam à Iacobo Maiore eſſe compoſitam.

6. ET *præcipuè Canonicam illis mitiit*, &c.] Hoc multis ſcandalum quo nihil maius ingeſsit, & forſan dubitare coëgit de Chronici huius authore. Quis enim ſibi perſuadeat (inquiunt) doctum pariter ac grauem virum ignoraſſe quod lippis & tonſoribus manifeſtum erat; præſertim de Dextro id minimè aſſeuerare licet, cui cum D. Hieronymo non vulgaris neceſſitudo fuit, qui Epiſtolam Iacobi Canonicam, non à Zebedæi filio, ſed ab Alphæi editam aſſeruit in lib. de Scriptoribus Eccleſ. in Iacobo; & ante illum Euſebius l. 2. *hiſt.* cap. 22. Quæ ſanè aſſertio communi Doctorum calculo huius temporis comprobatur; nec videtur deinceps relinqui anſa dubitandi, cùm ſacroſanctum Concilium Tridentinum id affirmauerit ſeſſione 14. cap. 1. de Inſtitutione Sacramenti extremæ Vnctionis, dicens, eſſe *apud Marcum quidem inſinuatum, per Iacobum autem Apoſtolum, ac Domini fratrem, fidelibus commendatum ac promulgatum*; ſcilicet illis verbis huius Epiſtolæ cap. 5. *Infirmatur quis in vobis?* &c. Quo loquendi modo vſus fuit Epiphanius lib. contra Ioannem Epiſcopum Hieroſolymitanum. Nemo autem neſcit, Iacobum Apoſtolum cognomento *fratrem Domini* eſſe filium Alphæi: quo nomine notat illum Paulus, dum ad Galatas 1. inquit; *Alium autem Apoſtolorum vidi neminem, niſi Iacobum fratrem Domini.* Cognominis verò ea dicitur cauſa, quoniam eum *referunt* (ait D. Ignatius in epiſt. 2. ad Ioannẽ Apoſt.) *Chriſto Ieſu ſimillimum facie, & vita, & modo conuerſionis, ac ſi eiuſdem vteri frater eſſet gemellus; quem, dicunt, video, ſi videro ipſum Ieſum, ſecundùm omnia corporis eius lineamenta.* Non defuit qui vt Dextrum à labe tueretur, perpenderit, ipſum non dixiſſe, Iacobum noſtrum ſcripſiſſe illam Canonicam epiſtolam, ſed miſiſſe Hiſpanis, quod (inquit) non tollit; quin ab alio ſcripta ſit.

Cæterum (vt ſenſum meum proferam) haud dubium quin eiuſmodi authores illic trepidauerint timore, vbi non erat timor. Quod vt planum fiat, duo oſtendere conabor: alterum non eſſe hactenus ab Eccleſia definitum, Iacobum Alphæi fuiſſe epiſtolæ Canonicæ authorem, quò locus detur opinioni Dextri: alterum, eius placitum non leuibus fundamentis inniti, ſed multis & magni ponderis. Primum horum certum mihi faciunt catalogi omnes Bibliorum Canonicorum tam Gelaſij Papæ lati in Concilio Romano, qui habetur diſtinct. 15. c. *Sancta Romana*, quàm Conciliorum Nicæni, Mileuitani, Laodiceni, Carthaginenſis, Florentini, & etiam Concilij ipſius Tridentini, qui habetur ſeſſ. 4. nullibi enim dicitur facta niſi ab Iacobo Apoſtolo, nullo Authoris cognomine addito: & eadem phraſi vtitur Tridentinum in Canone 1. 2. & 4. de Sacramento extremæ vnctionis. Cùm autem in cap. 1. ſuperiùs citatæ 14. ſeſſionis aſſerat, promulgatum fuiſſe *per Iacobum Apoſtolum ac Domini fratrem*, certum eſto, non definire Epiſtolæ authorem eſſe Iacobum Minorem. Illa enim verba *ac Domini fratrem*, non multum pertinent ad definitionem intentam, quæ erat circa veritatem illius Sacramenti, quæ teſtimonio Epiſtolæ Iacobi ſtabilitur, & de qua cum hæreticis erat controuerſia. Norunt autem Theologi omnes non continere vim definitionis verba obiter à Conciliis dicta, cùm de his non præceſſerit conſiliatio & diſputatio, & quod ſine præuio ſufficienti examine nihil definiri poteſt.

Duo verò cum hæreticis in Eccleſia hactenus diſputata ſunt & definita, circa hanc Epiſtolam, nimirum & eſſe Canonicam, & editam fuiſſe à Iacobo Apoſtolo: cuius tamen Iacobi ſit, hactenus definitum non eſt. Et hæc dixerim pro his qui putant cognomen

Annò *fratris Domini* ſoli Iacobo Alphæi conuenire,quod tamen ſtabile non eſt; quandoquidem Anno
Chriſti Iulianus Chroniſta author eſt etiam Iacobum Zebedæi olim eodem nomine nuncupari Romæ
37. ſolitum: imò verò ſub eo quoque celebratum in Hiſpania feſtum Tranſlationis ipſius 788.
30.die Decembris. En verba huius Authoris, dum de ea agit,ad annum 66. *Eius feſtiuitas eſt ſub nomine Iacobi fratris Domini,quod nomen etiam conuenit Iacobo Maiori.* Nec mirum, cùm in Euangelio non ſolùm Iacobus Alphæi,ſed etiam eius fratres Simon, & Thadæus, & præter hos Iacobus & Ioannes filij Zebedæi,nuncupentur fratres Domini, & ita vulgò nuncupatos docent Matthæus 12. Marcus 3. Luc.8.Illis verbis; *Adhuc eo loquente ad turbas, ecce Mater eius,& fratres ſtabant foris.* Super quem locum agens Hieronymus contra Heluidium; *Reſtat* (inquit) *vt fratres eos intelligas appellatos, cognatione.* Et ſuper Matthæum ait. *Quidam verò fratres Domini, de alia vxore Ioſeph filios ſuſpicantur, deliramenta ſequentes Apocryphorum,& quandam Eſcham mulierculam confingentes*(eius vxorem.) *Nos autem fratres Domini, non filios Ioſeph, ſed Conſobrinos Saluatoris intelligimus.* Similiter Beda, *Fratres Domini*(ait) *non filij ſemper Virginis Mariæ, iuxta Heluidium; nec filij Ioſeph ex alia vxore, iuxta quoſdam putandi ſunt, ſed eius potius intelligendi ſunt eſſe cognati*: cuius conſanguinitatis prærogatiuæ innixa mater filiorum Zebedæi auſa fuit duobus filiis ſuis Iacobo & Ioanni duas Regni cœlorum ſedes præcipuas exigere à Domino, quod refert Matth. 20. cap. Neque obſtat Paulus nobis in Epiſtola ad Galatas: ibi enim non ait Iacobum Minorem cognominari peculiariter inter omnes Apoſtolos fratrem Domini, ſed eſſe:quod tamen veriſſimum eſt. Ignatius autem ſolùm ait, ſe magnopere deſiderare conſpectum Iacobi Minoris, quia erat facie Chriſto ſimillimus. Quòd verò ſimilitudo hæc in cauſa eius cognominis eſſet, prorſus non meminit: *ſimiliter* (inquit; deſidero videre) *illum venerabilem Iacobum, qui cognominatur Iuſtus, quem referunt Chriſto Ieſu ſimillimum facie,*&c.

Videamus nunc momenta aduerſæ opinionis quam Dexter hoc loco ſequitur, quæ ſanè magni mihi ponderis videntur. Docuit eam Heleca Epiſcopus Cæſarauguſtanus(qui circa annum Domini 800. doctrina & virtute claruit) in additionibus ſuis ad M. Maximum,vbi loquens de ſuo æuo,quo ſcilicet miſerabili ſeruitute Maurorum Hiſpania premebatur, hæc ait; *Sacra Scriptura Arabicè tranſlata à Presbyteris Catholicis habentur, & cum Scholiis circumferuntur: præcipuè nouum Teſtamentum, Euangelium; Epiſtola Pauli: Epiſtola Iacobi Zebedæi, miſſa ad Hiſpanos ex diſperſione Iudæos iam conuerſos: Epiſtola Petri, Pauli, & Iudæ,quæ ſcilicet miſſa fuit ad omnes ex Iudaiſmo, præcipuè tamen ad Hiſpanos ex duodecim Tribubus collectos; Apocalypſis ſancti Ioannis, & liber de vitis Patrum,* &c. Et idem credidit Alphonſus Rex Hiſpaniæ cognomento *Sapiens*, ac ſcriptum reliquit in libro Theſauri, vt refert Mariana in tract. de B. Iacobo. Et quod magni ponderis eſt, expreſsè id Syri profitentur in editione Syriaca noui Teſtamenti apud Tremellium, & Waſtadium, vbi legimus: *Sigillamus tres Epiſtolas, Iacobi, Petri, Ioannis. Iſti ſunt qui teſtes fuerunt ſuper reuelationem Domini noſtri, quando immutauit ſeipſum coram oculis ipſorum in monte Thabor.* Nemo autem neſcit Iacobum illum teſtem Dominicæ Transfigurationis non Alphæi, ſed Zebedæi filium fuiſſe, vt docent Matthæus cap.17. Marcus & Lucas cap.9. Fatetur idipſum expreſsè Iulianus in Chronico ad annum 66.his verbis: *Duodecim Tribubus in Hiſpania conſtitutis, vt docet Sophronius, prædicauit, & epiſtolam Canonicam ſcripſit, vt docent Iſidorus, & ante eum alij celebres ſcriptores Hiſpani, quorum fuit eo ſeculo communis opinio, vt Miſſa S.Iacobi ab Iſidoro expurgata, à Melantio addita, aucta verò à S.Serrano Aſturio manifeſtiſſimè teſtantur, & alij.* Sanè ſi hæc ita ſe habent, nemini dubium quin magnam authoritatem præ ſe ferat Dextri placitum.

Vide iam ſingula. S.Iſidorus in libro de Ortu & obitu Patrum cap.71. hæc habet. *Iacobus filius Zebedæi, frater Ioannis, quartus in ordine* (cui ſcilicet præcedunt in Catalogo Apoſtolorum Petrus, Paulus, & Andreas) *duodecim Tribubus quæ ſunt in diſperſione Gentium ſcripſit, atque Hiſpaniæ Occidentalium locorum Gentibus Euangelium prædicauit, & in Occaſu mundi lucem prædicationis infudit.* Huic teſtimonio quia manifeſtiſſimum eſt, biſariam occurri conſueuit. Baronius negat authorem libri fuiſſe Iſidorum Hiſpalenſem; ſed perperam, cùm in omnibus antiquis m.ss. Operum huius S. Doctoris, qui extant, reperiatur, eâdem præditus antiquitate: & ipſum vt legitimum eius partum agnoſcant S. Ildefonſus eius diſcipulus in additionibus ſuis ad librum Script. Eccleſiaſticorum Hieronymi, vbi ait: *Iſidorus poſt Leandrum fratrem, ſcripſit opera, & eximia, & non pauca, id eſt, librum de Ortu & Obitu Patrum, &c.* & S. Braulio Cæſaraug. diſcipulus etiam Iſidori in abbreuiatione vitæ

ipſius,

Anno Romæ 788. Anno Christi 37.

ipſius, eius opera enumerans inquit: *De Ortu & Obitu Patrum librum 1. in quo eorum geſta, dignitatem quoque & mortem eorum atque ſepulturam ſententiali breuitate ſubnotauit.* Conſentiunt Vincentius Beluacenſis, S. Antoninus Sigibertus, Petrus Equilinus, Trithemius, Zurita, Morales, Lipomanus, Surius, & quotquot hactenus de S. Iſidori operibus ſunt locuti. Quo argumento Baronius in notis ad 4. April. diem probat, S. Iſidorum non fuiſſe autorem Collectionis Decretorum quæ illi tribuitur, quia SS. Ildefonſus & Braulio eius diſcipuli, non meminerunt eius operis. Sanè vt mihi videtur, id Cardinalis ipſe concederet, niſi tam dilucidè aduentum S. Iacobi in Hiſpanias Author profiteretur. Quare alij, librum admittentes, timore perculſi, excludendum dicunt ab Iſidori verbis, verbum illud *ſcripſit*, vt ſolū dixerit; *Duodecim Tribubus quæ ſunt in diſperſione Gentium, atque Hiſpaniæ Occidentalium locorum Gentibus Euangelium prædicauit.* Sed & hoc (audacter loquor) temere fit, nam ſi in quauis difficili Patrum ſententia, liceret demere verbum, nihil haberemus certum, conſtánſque in omnibus ſanctorum Doctorum ſcriptis: & hæreticis concederetur rationabilis cauſa calumniæ. Quâ autem licentiâ id fiat nunc in Iſidoro, ipſi viderint. Eſſet quidem ſufficiens, ſi aliqui antiqui codices eo verbo caruiſſent, quod tamen non reperitur: imò verò Petrus de Fontiduena Salmantinus Canonicus contulit, iuſſu Philippi II. Regis Catholici, 18. vetuſtiſſimos codices, & ſi in aliquo eorum defuiſſet, haud dubium notaſſet illud: quod tamen minimè fecit. Et ipſe Ioannes Grial qui cudit, ac Loayſa qui etiam correxit, cùm excludendum iudicant verbum *ſcripſit*, nullam lectionem afferunt ſine eo, ſed ſolùm aiunt, *Aſſentimur eis qui verbum* ſcripſit *alienum cenſent.* Ego tamen eis non aſſentior, ſed vetuſtiſſimis codicibus. Vt autem certiores fiant qui piè hactenus auferendum verbum cenſuerunt, legant cap. 77. vbi de alio Iacobo ait: ſi enim cenſeret Doctor ſanctus Iacobum Alphæi eſſe epiſtolæ authorem, non autem Iacobum Zebedæi, proculdubio eo capite epiſtolam Iacobo Alphæi adſcriberent, vt fecit Hieronymus lib. de Script. Eccleſ. nunc autem nihil minus fecit, cùm tamen ſi aliter ſentiret, non præteriret rem notatu digniſſimam. Vide eius verba, *Iacobus Alphæi cognomento Iuſtus, Epiſcopus Hieroſolymorum I. ſororis Matris Domini filius, vnde & frater Domini vocatus* (obiter nota; non dicere *cognomento frater Domini*, licèt ob conſanguinitatem dictus ſit frater eius, ſed cognomento Iuſtus) *homo lucis, & operarius veritatis, tantaque etiam ſanctitatis, vt fimbriam veſtimenti eius certatim cuperent attingere populi.* Proſequitur martyrium ipſius, quòd à pinna templi fuerit præcipitatus, & quòd Ioſepho teſte, multi crediderint ob eius necem Hieroſolymam captam à Tito. De epiſtola verò nec vnum verbum. Proinde dubium non eſt, quin Iſidorus Dextro ſuccinuit.

Mirum autem hoc eſſe non debet, cùm in Miſſali S. Iſidori in ipſo Canone Miſſæ Iacobus Zebedæi dicatur expreſsè Epiſtolæ Canonicæ author: ídque non ſemel. In eo ſiquidem dicitur à Sacerdote hæc Oratio; *Vocantem nos ad ſe Ieſum, fratres dilectiſſimi, agnoſcentes, qui Beatiſſimum Iacobum Apoſtolum ſuum retia componentem in naui ad ſe vocans, eius nos poſtmodum ſpiritualibus doctrinis admonet, atque docet, vt poſtulantes in fide nihil hæſitemus: omni mentis deuotione cum lachrymis eundem Dominum flagitemus, vt poſtulatio noſtra apud Deum, ea nobis obtineat adimplere, quæ ipſo Apoſtolo dicente cognouimus.* Et inferiùs, *Oremus; Apoſtolo tuo Iacobo edocente præmonemur, vt ſi quis noſtrum indiget ſapientia, poſtulet à te, qui das omnibus affluenter, & non improperas,* &c. Et infrà, *Chriſtus Deus, Dei Patris filius, quem Iacobus relicto patre in naui, tota ſecutus eſt intentione cordis, indeſinenter vos faciat ſuis inhærere veſtigiis. Amen. Quique per hunc Apoſtolum ſuum cultores Dæmonum conuertit ad fidem, concedat vobis vana huius ſæculi reſpuendo, ſe in veritate diligere. Amen.* Et in alia Oratione ſancti Iacobi Zebedæi, inquit, *Viuant in nobis, Domine Ieſu, Apoſtoli tui Iacobi prædicamenta doctrinæ* (ſcilicet quæ nobis prædicauit, & dedit) *quibus docemur, beatum illum eſſe qui onus tentationis valuit æquanimiter ſupportare.* En omnis Eccleſia Hiſpana quæ eodem olim vſa eſt Miſſali, ac Breuiario, & hodiéque in Toletana, Hiſpalenſi, & Salmantina conſeruat, non in angulo, ſed in templo, atque in ipſo venerandæ Miſſæ ſacrificio indubitanter profitetur, Iacobum patronum ſuum Zebedæi filium docuiſſe nos, *vt ſi quis indiget ſapientia, &c.* & quòd *poſtulantes in fide nihil hæſitemus*; & quòd *Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ,* &c. quæ ſunt verba expreſſa cap. 1. Epiſtolæ Canonicæ. Ipſum verò fuiſſe quem componentem retia in naui vocauit Chriſtus ad ſe, Marcus docuit cap. 1. & Matth. 4. *Si eius eſt ea epiſtola vt vulgò creditur.*

Adhæc faciet maximè S. Clemens Papa, qui dum ſecundam epiſtolam ſcribit ad Iaco-

Anno Chriſti 37. | Anno Romæ 788.

bum fratrem Domini & Hieroſolymorum Epiſcopum, in confirmationem doctrinæ ſuæ affert verba illa capitis 4. huius epiſtolæ, *Humiliamini in conſpectu Domini, & exaltabit vos. Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem, detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, ſed iudex: vnus eſt legiſlator & Iudex; qui poteſt perdere & liberare. Tu autem quis es qui iudicas proximum?* Tam longam epiſtolæ periodum in medium adducit, cùm ad illum ſcribit. Quòd ſi eius Apoſtoli eſſet, haud dubium quin præmitteret, rectè ipſum dixiſſe, *Humiliamini, &c.* Nunc autem nihil tale aſſerit, quinimo affert ſententiam illam, quaſi ſcripturam ſacram alterius longè authoris.

Quædam etiam ſunt in ipſa Epiſtola quæ Iacobo Minori conuenire nequeunt, ſed Maiori: præſertim exordium illud, *Iacobus Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruus, duodecim Tribubus quæ ſunt in diſperſione ſalutem.* (vt omittam Apoſtolum ibi interdicere bella c.4. *Vnde bella & lites in vobis?* quæ ſatis redolent belligerum ſpiritum Hiſpanorum.) Ex quo infertur illum Iacobum authorem fuiſſe, qui duodecim Tribubus in diperſione conſtitutis prædicauit: Ad illos enim Apoſtoli litteras dabant, qui ſuæ prædicationis Prouinciæ incolæ erant; quò quæ verbo eos docuerant, ſcripto tenerent. De his verò quæ ſuæ prouinciæ non erant, nemo Apoſtolorum ita curabat, ne ſalcem in alterius meſſem mittere videretur: ſatis arbitratus feciſſe, ſi de ſibi ſpecialiter commiſſis ouibus rationem redderet. Cæterum qui duodecim Tribubus in diſperſione conſtitutis prædicauit, Iacobus Maior fuit, non autem Minor, vt ex Sophronio, Dorothæo, & Iſidoro palàm fiet. Sophronius quidem de Script. Eccl. ait; *Iacobus Zebedæi filius duodecim Tribubus quæ erant in diſperſione, omnibus prædicauit Euangelium.* Dorothæus in Synopſi tit. de duodecim Apoſtolis cap.3. *Iacobus filius Zebedæi piſcator 12. Tribubus in diſperſione conſtitutis prædicauit.* Iſidorus lib. de Ortu & obitu Patrum cap... ſcribit eadem verba quæ ſuprà retulimus. Et idem ait Iulianus in Chronico anni 66. At verò de Iacobo Alphæi nemo eſt qui vel leuiter id dicat, imò neque alibi quàm Hieroſolymis prædicaſſe, vbi non agebat cum diſperſis ſed cum ciuibus: Quod ſibi voluit D. Iulianus Archiep. Tolet. ſuper cap.1. Naum, ad illa verba, *Et nebulæ puluis pedum eius*, dum de cæteris Apoſtolis hac phraſi vſus fuit: *Petrus detulit eum Romam, Ioannes Aſiam, Andreas Achaiam, Iacobus Hiſpaniam,* &c. De Iacobo autem Alphæi non ait, *detulit* Dominum huc vel illuc, ſed *Iacobus* (ait) *Alphæi eum retinuit Hieroſolymis*, nimirum quia ſors eius propria, ciuitas illa fuit; eàque ſola, Iacobo autem Zebedæi Hiſpania in ſortem obtigit, vbi duodecim Tribuum diſperſio degebat, vt iam oſtendimus. Et quid moror, ipſe Hieronymus fatetur non ita certum eſſe quòd Epiſtola ſit opus Minoris, quinimo quòd *ipſa ab alio quodam ſub nomine eius edita aſſeritur.* Mirum autem eſſe non debet D. Hieronymum qui Hiſpanias non attigit, authorem Germanum epiſtolæ non cognouiſſe; cùm ibi teſtimonium eius extaret, præſertim in Miſſa S. Iacobi Zebedæi. Poſtquam hæc ſcripſeram, copiam mihi fecit ſui Apologetici tractatus de Aduentu S. Iacobi, illuſtris admodum ac doctiſſimus vir D. Ioannes de Salazar Archidiaconus Vbedæ in ſancta Giennenſi Eccleſia, gauiſúſque magnopere ſum, cùm legi quòd cap. 6. pro viribus contendit, ac eruditè defendit, Epiſtolam fuiſſe S. Iacobi Zebedæi; ad illum meos Lectores mitto, polliceórque in vno codice reperturos quidquid de aduentu S. Iacobi in Hiſpanias deſiderare poſſent. Reperi quoque P. Gaſparem Sancium idipſum probabiliter ſenſiſſe Tract.3. de Præd. S. Iacobi c.12.

Quæ ſit prima Noui teſtamenti ſcriptura?

7. Q*Væ fuit prima ſcript.* &c.] Cùm D. Iacobus priùs ad cœlos per Martyrium migrauerit, quàm alij Apoſtoli ſeu Euangeliſtæ ſcripſerint, vno dempto Matthæo, cum eo duntaxat poteſt eſſe controuerſia de antecedentia temporis in ſcribendo. Sed tamen poſtmodum ſuo loco videbimus, Matthæum anno 41. Iacobum verò anno 40. ſcripſiſſe. Comparatione quoque facta huius Epiſtolæ cum cæteris ſcripturis noui Teſtamenti, hæc videtur prima Ordine temporis; nam hoc ſolum videtur in cauſa fuiſſe cur inter cæteras Canonicas primum locum hactenus in Eccleſia obtinuerit; id quod non ſolùm in Bibliis recèns cuſis reperitur, ſed etiam in antiquis m. ss. imò in Catalogo librorum edito in Concilio Laodiceni anno Domini 364. vbi ſic legimus: *Canonicæ Epiſtolæ 7. Iacobi vna, Petri 2. Ioannis 3. Iudæ vna.* Nequit autem intelligi, quare præponatur Epiſtolis Petri, niſi quia priùs tempore ſcripta fuerit. Præcedunt verò quatuor Euangelia,

Anno Romæ 788. Acta Apoſtolorum, & 14. Pauli epiſtolæ, quia ſunt potiores noui Teſtamenti partes:non quia ea omnia priùs ſcripta ſint, quàm 7. Canonicæ epiſtolæ. Accedit quòd in hac epiſtola promulgatum eſt Sacramentum Extremæ vnctionis (cap.5.) non videtur autem ab aliis ſacris Scriptoribus omitti potuiſſe, niſi iam ſcriptum extaret. Anno Chriſti 37.

Denique quando hæc Epiſtola ſcripta fuit, nulla adhuc hæreſis emerſerat, quia nullam eius temporis impugnat: in aliis autem Epiſtolis & Euangeliis id non videmus:quare ſolùm continet moralem inſtitutionem; & ad virtutes omnes commonitionem, præſertim ad patientiam, ad orationem, ad miſericordiam, ad fidem operibus coniunctam, ad totius diuinæ legis obſeruationem, ad moderationem linguæ; diſputat contra perſonarum acceptionem, contra iram, luxuriam, concupiſcentias vniuerſas, contra diuites ſuperbos, contra detractores: commendat denique Extremam vnctionem, Confeſſionem peccatorum, & de Suffragiorum communione ediſſerit. Quod enim Cardinalis Baronius anno Chriſti 63. num.11. obiicit, S.Iacobum multum eſſe in hac Epiſtola, vt conterat hæreſim Magi iam ortam, qui ſolam fidem & ſpem ſine operibus aiebat ad ſalutem ſufficere, atque adeò epiſtolam eſſe Alphæi filij, non verò Zebedæi, ſolidum non eſt. Tum quia Simon errores ſuos vno vt minimum anno ante diſceſſum S.Iacobi Zebedæi à Palæſtina prædicauerat, videlicet anno Chriſti 35. paulò poſt necem S.Stephani, Iacobus verò anno 36. acceſſit ad Hiſpanias, & (vti diximus) vſque ad annum 40. non ſcripſit epiſtolam: Vt videas ſatis potuiſſe contra illum errorem ſcribere. Tum etiam quia non ex eo quòd Iacobus moneret neceſſitatem bonorum operum cum fide, ſequitur neceſſariò, impugnaſſe ibi aliquam hæreſim, quaſi nihil docere poſſet, niſi contra hæreſes iam exortas. Certè Apoſtoli cæteri cùm hæreſes oppugnant ſuis ſcriptis, autores quoque illarum notare conſueuerunt, vt eſt illud Pauli 2. Timoth.2. *Ex quibus eſt Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt dicentes, Reſurrectionem eſſe iam factam.* Et illud Petri ep. 2. cap.2. *Audaces, ſibi placentes, ſectas non metuunt introducere blaſphemantes.* Et illud Ioannis ep.1.cap.2. *Nunc Antichriſti multi facti ſunt; ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis.* Et denique illud Iudæ, *ſubintroierunt enim quidam homines impij, Dei noſtri gratiam transferentes in luxuriam*, &c. Solúſne ergo Iacobus hæreticis parceret, contentus ſimpliciter veritatem ſuis erroribus oppoſitam docere? Abſit, imò verò cùm eos non notet, minimè contra hæreticos diſputaſſe docemur. Adde Simonem non docuiſſe fidem ac ſpem in Deum ad ſalutem ſufficere, ſed ſpem & fidem, quam in ſe & eius pellicem Helenem homines haberent; arrogans ſibi Chriſti dignitatem. Quamuis autem ex hoc illud quoque ſequeretur, adhuc neſcimus quid de Deo diceret: quia hæretici non ſemper ſibi conſtant.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 37. Anno Romæ 788.

1. *Multos etiam diſcipulos, præcipuos autem numero duodecim, more Apoſtolico in Hiſpaniam ſecum portat. Scilicet Epiſcopos Baſilium, Pium, Athanaſium: Maximum, Chryſogonum: Presbyteros: Theodorum, Cæcilium, Theſiphontem, Iſcium, Calocerum, Lectores: Torquatum, Exorciſtam; Et Secundum, Indalecium, Euphraſium Oſtiarios.*
2. *Ex his Baſilius ſucceſſit Petro Bracarenſi: Athanaſius fuit primus Epiſcopus Cæſarauguſtanus: Pius Hiſpalenſis.*
3. *Alios etiam S.Iacobus creauit Epiſcopos, Alterum Baſilium, qui primus fuit Carthaginis Spartariæ Præſul: Eugenius Valentiæ; Agathodorus Tarraconenſis; Elpidius Toletanus: Etherius*

Barcino

Anno Christi 57.

Barcinonenſis: Capito Lucenſis, Ephrem Aſturicenſis, Neſtor Paleatinus: Arcadius Iuliobrigenſis. Omnes hi ex profugis ſunt, & in his omnibus Vrbibus, & in aliis Hiſpaniæ, mira celeritate, S.Iacobus prædicauit.

Anno Romæ 782.

Poſtea Calocerus profectus in Italiam adhæſit Apollinari Rauennatum Epiſcopo, & ab illo factus Presbyter ſucceſſit Marciano; & factus eſt Epiſcopus centenario maior, vigens tamen.

Septem alij à B. Petro creati Epiſcopi ad Hiſpanias remittuntur.

COMMENTARIVS II.

CIRCA numerum diſcipulorum S.Iacobi variè ſentiunt authores. Quidam enim audent dicere nullum ferè fructum feciſſe in Hiſpania, & ibi ad ſummum duos tréſve diſcipulos conuertiſſe, Athanaſium ſcilicet & Theodorum, & ſi quem alium. Alij ad ſeptem extendunt, illos ſcilicet qui poſtmodum à Petro in Epiſcopos electi in Hiſpanias prædicationis gratia miſſi ſunt, Torquatum videlicet & ſo cios ipſius. Sunt qui nouem fateantur, (quod ſequitur Epiſcopus Equilinus lib.6.cap. 133.) duos priores & ſeptem nunc dictos numerando: Demum quidam duodecim enumerant addendo prædictis alios tres, quos Hieroſolymis conuerterat ad fidem, Hermogenem, & Philetum magicis priùs artibus addictos, & Ioſiam qui recèns baptizatus ſimul cum ipſo Apoſtolo capite plexus eſt, atque huius placiti author dicitur Calixtus II. Papa in lib. de miraculis S.Iacobi. Cæterum verba eius hæc ſunt. *Sed ſciendum quòd B. Iacobus plures, ſed duodecim habuit diſcipulos ſpeciales*, &c. vbi cùm Dextro potius concordare videtur, qui ait; *Multos diſcipulos (præcipuos autem numero duodecim) in Hiſpaniam ſecum portat.* Quorum tamen verborum non eſt ſenſus, eos omnes in Hiſpaniam deduxiſſe, quos nimirum ante acceſſum ad ipſam conuertiſſet, hoc enim verum non eſt; ſed eos in Hiſpaniam, hoc eſt, intra Hiſpaniam ab vna eius prouincia ad aliam tranſiens deduxiſſe.

Diſcipuli S. Iacobi Apoſtoli quot fuerint? & qui?

Aſſignat autem Dexter diſcipulos Apoſtoli quos in Hiſpania habuit: nam de Phileto, Hermogene, & Ioſia, quos Hieroſolymis poſt diſceſſum ab Hiſpania conuertit, hîc non meminit, & cùm ſolus Dexter tot enumeret, nemo tam diligens hac in re iudicari debet, & tamen nullus illorum eſt de cuius Apoſtolico ſub Iacobi diſcipulatu, non habeamus graue teſtimonium. Sed inuiſamus ſingulos.

I. *S. Petrus* Bracarenſis Epiſcopus primus, de quo ſatis in ſuperioribus actum eſt; ſublatus eſt martyrio anno 45. die 26. Aprilis, quo agit de eo Martyrologium Rom. Vſuar. & alij authores.

II. *S. Baſilius* ſecundus Bracarenſis Epiſcopus. Eius diſcipulatum notatum reliquit S. Anaſtaſius Cæſarauguſtanus, agens de S.Petro Bracarenſi, de quo inquit; *In ſede Portuenſi S. Baſilium condiſcipulum poſuit, qui illi per martyrium ſublato ſuccedit in ſede Bracarenſi*: ſubiit pro Chriſto martyrium anno Domini 95. die 23. Maij: qua die ponitur in martyrologio Romano cum S.Epitatio Ambraſiæ Epiſcopo (de quo inferiùs agemus) his verbis: *In Hiſpania Sanctorum Martyrum Epitatij Epiſcopi & Baſilij.* Subaudi, *ſimiliter Epiſcopi.* Sic enim aſſerendum eſſe docent Equilinus lib. 11. cap. vltimo, numero 148. vbi ait, *Epitatius & Baſilius Epiſcopi in Hiſpania clarent, 10. Kal. Iunij.* Et antiquum m.ſ. martyrologium Eccleſiæ Placentinæ in Hiſpania quæ gloriatur magiſterio S. Epitatij ſic habet, *Hiſpania Sanctorum Epiſcoporum Epitatij, & Baſilij, illius noſtri Tudenſiſque Epiſcopi, Petri Bracarenſis Epiſcopi diſcipuli.* Agunt de S Baſilio D. Iacobi diſcipulo Prudentius de Sandoual Epiſcopus Pampilonenſis in Hiſtoria Tudenſi, & Marieta de Sanctis Hiſpaniæ 1.p.lib.2 c. 32.

III. S. Pius, Epiſcopus I. Hiſpalenſis & Martyr, Quod diſcipulus fuerit S. Iacobi Apoſtoli docuit ante 500. annos grauis & doctus Hiſpaniæ Hiſtoriographus, Pelagius Ouetenſis Epiſcopus, qui floruit anno Domini 1900. tempore Adelphonſi VI. Regis Hiſpaniæ

Anno Romæ 7[illegible] ſpaniæ, cuius liber extat in Bibliotheca Regia S. Laurentij in Excuriali, & in Bibliotheca Eccleſiæ Ouetenſis, vbi eum legit Ambroſius de Morales. Cudit autem ipſum cum Pampyro Aſturicenſi, & Sebaſtiano Salmaticenſi Epiſcopis & perantiquis Scriptoribus, prædictus Sandoual Epiſcopus Pampilionenſis. Idipſum teſtatur Mariana lib. 4. hiſt. Hiſp. capit. 2. vbi hæc habet; *Prorſus qui hiſtoriam ante 500. fermè annos ſcripſit Pelagius Ouetenſis Epiſcopus, Iacobi diſcipulos facit: Calocerum, Baſilium, Pium, Chryſogonum, Theodorum, Athanaſium, & Maximum.* Paſſus fuit martyrium anno Domini 60. die 4. Martij. Eiuſdem meminit Caledonius Bracarenſis apud Hugonem Portugallenſem. Anno Chriſti 37.

IV. *S. Athanaſius*, Primus Cæſarauguſtæ Epiſcopus poſt S. Iacobum Apoſtolum. Notiſſimus omnium diſcipulorum Apoſtoli hic eſt, quem cognoſcunt Leo III. & Calixtus II. Beluacenſis, & alij, dum de S. Iacobo agunt; Breuiarium Cardubenſe, & Eborenſe, & ferè omnia antiqua Hiſpaniæ Breuiaria: Pelagius Ouetenſis, Vaſæus, Mariana, Marieta, & cæteri Hiſpani Scriptores: & ipſe id de ſe fatetur in fragmento quod ſuperiùs adduximus de S. Petro Bracarenſi inquiens, *Iacobus Zebedæi filius magiſter meus*, &c. M. Maximus in eius honorem Epigramma ſcripſit. Incipit verò,

Primus Athanaſius noſtra fit Præſul in vrbe,
Angelicaque domus Paſtor honorificus.

Inferiùs verò hæc habet.

Maſte animi pietate ſenex, Præſulq́, patérque,
Diſcipulus Iacobi es, Pontificúmque decus.

Plura de eo ſuis locis annis 42. & 50. Egimúſque ſuperiùs ad annum 35. Comm. 2. vbi teſtimonio Iuliani oſtendimus, hunc cum aliis miſſum fuiſſe Hieroſolymas ab Hiſpanis Iudæis ſuper morte Chriſti Domini. Vide Caledonium & Hugonem ſuprà relatos.

V. *S. Theodorus* Epiſcopus ſucceſſit, Athanaſio in Epiſcopatu Cæſarauguſtano. Eius diſcipulatum fatentur omnes illi qui de S. Athanaſio agũt, quos nunc citauimus, Calixtus, Leo, & cæteri, & ſimiliter Pelagius Epiſcopis Ouetenſis, & M. Maximus in hymno quem de tribus prioribus Cæſarauguſtæ Epiſcopis edidit. Dabimus illum inferiùs ad annum 71. De Theodoro agemus iterum anno 50. & 71. quo martyrio coronatus eſt.

VI. *S. Maximus*, Presbyter, quem etiam Pelagius Ouetenſis inter diſcipulos S. Iacobi cognoſcit. Paſſus fuit Vticæ in Bætica cum ſociis Caſto, & Magno, anno 66. die 4. Sept. Agit iterum de eo Dexter anno prædicto 66.

VII. *S. Griſogonus* vel Chryſogonus, Presbyter & diſcipulus eiuſdem Apoſtoli, vt fatetur idem Pelagius Ouetenſis.

VIII. *S. Calocerus* ſocius fuit S. Apollinaris primi Rauennatum Epiſcopi, quo ad Æmiliam Prouinciam euangelizandam profecto, *interim Calocerus Presbyter Rauennatem Eccleſiam gubernauit*: quod in eius vita legimus apud Equil. lib. 6. cap. 128. Fuerat priùs S. Iacobi diſcipulus, vt apud eundem Pelagium videre eſt. Quòd factus poſtmodum fuerit Rauennatum Antiſtes ex Romano Martyrologio habemus. 11. die Febru. quo ad cœlos migrauit. De ſancto Apollinari Epiſcopo ſub Veſpaſiano Cæſare paſſo agitur dies feſtus in eodem Martyrologio die 23. Iulij, & de ſancto Marciano Martyre eius diſcipulo & IV. Rauennate Epiſcopo 22. die Maij, quem Hieronymus Rubeus in hiſtoria Rauen. lib. 1. ſecundæ editionis, ſcribit ſubiiſſe martyrium temporibus Hadriani Imper. Cùm autem Hadrianus Imperium cœperit anno 118. Calocerus autem Marciano in Epiſcopatu ſucceſſerit, conſequens eſt vt maior tunc centenario fuerit, vtpote S. Iacobi in Hiſpania diſcipulus ab anno 38. vel 40. Nec mirum, cùm eo ipſo tempore S. Simeon Hieroſolymorum Epiſcopus ſenex centum viginti annorum crucis ſupplicium fortiter pertulerit. Iterum incidet Sermo de S. Calocero ad annos 44. & 130. quo ſcilicet conſummatus eſt.

IX. *Cæcilius*: X. *Theſiphons*: XI. *Iſicius*: XII. *Torquatus*: XIII. *Secundus*: XIV. *Indaletius*: XV. *Euphraſius*. Hi ſeptem ſunt famoſiores illi S. Iacobi diſcipuli, qui à Calixto, & Leone ſummis Pontificibus agnoſcuntur: & à Primo quoque Cabilonenſi Epiſcopo (in mappa mundi Spirituali verbis, Attacum, Abila, Almaria, Eliberis, Eliturgis & aliis) & à Breuiario Romano cùm ait, *Ex quorum numero ſeptem poſtea Epiſcopi à B. Petro ordinati in Hiſpaniam primùm directi ſunt.* Id quod vniuerſæ Hiſpaniarum Eccleſiæ traditione à maioribus acceptum perpetuò ſeruarunt & tradiderunt. Eorum item ſub tanto Apoſtolo diſciplina plumbeæ laminæ prædicant, quæ cum SS. Martyrum ſacris cineribus in monte ſancto

Anno Chriſti 37. ſancto Granatenſi inuentæ ſunt, de quibus iterum (& latè) agendum nobis inferiùs erit vbi poſt mortem ſui Magiſtri ordinatos fuiſſe Epiſcopos a S.Petro videbimus. Anno Romæ 788.

Reſtant nouem alij SS. Epiſcopi, nimirum XVI. *Baſilius Carthaginis Spartariæ*: XVII. *Eugenius* Valentiæ; XVIII. *Agathodorus* Tarraconæ; XIX. *Elpidius* Toleti: XX. *Ætherius Barcinonæ*; XXI. *Capito* Tuci Auguſti: XXII. *Ephræm* Aſturicæ; XXIII. *Neſtor* Palentiæ; & XXIV. *Arcadius* Iuliobrigæ. Horum ſocius, & comes indiuiduus fuit S. Pius Epiſcopus Hiſpalenſis, cuius tertio loco fecimus mentionem; & hi decem Martyrium paſſi ſunt ſub Neronis principatu, anno Chriſti 60. apud Peñiſcolam regni Valentini Vrbem, vt eo anno dicemus cum Dextro. Quod autem hi omnes diſcipuli S.Iacobi fuerint, deducitur apertè ex teſtimonio Pelagij Ouetenſis, qui inter Apoſtoli diſcipulos refert Baſilium & Pium: Caledonius Bracarenſis refert Pium & Elpidium, cum aliis. Item Eccleſia Aſturicenſis, traditione per maiorum manus accepta, habet S.Ephræm B.Iacobi diſcipulum fuiſſe ſuum primum Antiſtitē. Conſtat autem ex Menologio Græcorum, Martyrologio Romano, Vſuardo, Molano, Galeſinio, & aliis, hos omnes Epiſcopos numero decem fuiſſe inuicem ſocios, & ſimul in eodem loco corona Martyrij donatos, die 4. Martij. Quare proculdubio eadem de omnibus illis ratio militat. Cæterum prædicta Martyrologia non aſſignant illorum Epiſcopales ſedes, vt hoc debeamus Dextro, cuius placitum cùm in tot nominibus, & eorum ordine, loco, & genere mortis cum cæteris conueniat, non relinquit vllum calumniatoribus dubitandi locum.

Manuducit etiam ad hanc perſuaſionem ratio ſatis efficax. Enimuero mos fuit à SS. Apoſtolis ſummoperè obſeruatus, cùm ad aliquam prouinciam prædicationis gratia accedebant, ſeu diſcipulos ad eam docendam mittebant, ad eas Vrbes quàm primum fieri poſſet, accedere, quæ capita Regnorum erant; ſic enim citiùs, faciliúſque vox Euangelij in omnium aures peruenire valebat: nam redacto ad fidem Principe, cæteri facilè nomina ſua darent. Sic Petrus Romam & Antiochiam, ſic Matthæus Nadaaber ciuitatem regiam, in qua Ægyptius regnabat. Sic Andreas Patras Achaiæ primariam, ſic Bartholomæus, & Thomas Reges ſuæ Prouinciæ ad fidem, & cum eis ingentem populum adduxerunt; vt de Paulo, & Ioanne ſileam, quos præcipuas orbis vrbes peragraſſe ſcimus. Idem de diſcipulis Apoſtolorum ſentiendum facilè quiſque aduertet. Sic Dionyſius Pariſios petiit: Paulus Sergius Narbonam, Lazarus Maſſiliam, Iulianus Cenomanos, &c. Nemo autem neſcit, vrbes regnorum Hiſpaniæ primarias fuiſſe Toletum, Tarraconem, Valentiam, Hiſpalim, Barcinonem, Lucum, Aſturicam. Fateri igitur oportet, in his primùm Euangelium prædicatum, & Epiſcopos conſtitutos. At diſcipuli illi ſeptem quos Petrus in Hiſpaniam miſit Epiſcopos factos, Torquatus ſcilicet, & ſocij eius, ad nullam harum vrbium directi ſunt, nec ad partes Hiſpaniæ interiores, ſed ad litteralem Bæticam duntaxat, nimirum ad Accim, Vrcim, Iliturgim, Carteiam, Iliberim, Vergium; vno excepto Secundo, qui Abulæ in vrbe mediterranea prædicauit. Cur igitur nemo illorum, Toletum, Hiſpalim, Barcinonémve Epiſcopus aſcendit? Nihil melius occurrit, quàm quòd vrbes illæ præcipuæ iam erant Paſtoribus prædictis ornatæ. Vide quæ de his ad annum 60. ſumus dicturi.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 37. Anno Romæ eodem 788.

1. *Iudæi Hiſpani, maximè Carpetani (qui litteras Hieroſolymorum Pontificum petentium ab iis aſſenſum in mortem Chriſti, miſſis litteris, 2. execrati erant) libentiſſimè prædicationem S.Iacobi percipientes, conuertuntur.*

3. *Beata Virgo Iacobo preces fundenti, Cæſaraugustæ, in Columna apparet, in Spiritu veniente quoque Ioanne Theologo.*

4. *B.Virgo induulſo comite Ioanne filio ſuo, frequentiſsimè loca ſacra Paſsionis, & Reſurrectionis filij inuiſit.*

COMMENTARIVS III.

1. IVDÆI *Hiſpani*, &c.] Superiùs de hac re ſatis actum ad annum 35. Comment. II. vbi adduximus teſtimonium Iuliani conſtanter aſſeuerantis, ſe legiſſe has epiſtolas Hebraico idiomate, quæ ſcriptæ ſunt, & Latino ac Arabico, in quæ traductæ fuerant, à Chriſtianis tempore Romanorum, & poſtmodum Maurorum qui Hiſpaniam ſibi ſubiecerunt; Ipſe autem Iulianus tempore Alphonſi Regis VI. qui Toletum à Tyrannide Arabum eripuit, eaſdem Epiſtolas in Hiſpanum ſermonem, iubente eodem Rege, tranſtulit, & in Tabulariis Toletanis repoſuit ad perpetuam memoriam cuſtodiendas. Vocarunt Romani *Carpetaniam* eam Hiſpaniæ partem quam nunc Toletanum Regnum nuncupamus; & iuga Carpentana quæ modò dicimus *Puerto de Somo Sierra, de Guadarrama, Fonfrida, & Palomera*, quibus vna ab altera Caſtella ſecernitur. Sic vocatam ab antiquis videre eſt apud Plinium, & Strabonem, Moralem, Marianam, & cæteros; nonnulli Carpentaniam nuncupant, quod apud veteres minùs receptum eſt.

2. *Execrati erant.*] Legebatur priùs, *Exhortantes.* Sed niſi linea integra deficiat, cum eo verbo nequit ſententia formari, quæ tamen cum altero facilè conſtat.

3. *B. Virgo Iacobo*, &c.] Satis ſuperque in ſuperioribus de hac re diſſeruimus, hoc ipſo anno 37. Comment. I. numero 3. ad illa verba, *Primum Templum.* Quod modò additur de aduentu S. Ioannis Apoſtoli cum B. Virgine, ſcribit Iulianus ſe legiſſe in antiqua ſcriptura Toleti; ſed præſtat ipſum audire ita loquentem in Chronico ad annum 36. *Tranſtuli quoque de Latino in Hiſpanum quandam Epiſtolam allatam huc* (Toletum) *de S. Maria de Columna Cæſaraugustana, quomodo vocatus fuerit Epheſo S. Iacobus à B. Petro, & venerit in Hiſpaniam ad prædicandum, ſoluens Ioppe per Mediterraneum, anno 36. & omnem regionem illam peragrauit, ſoluitque in portu Tarraconenſi; & ibi docere cœpit. Tunc multis Diſcipulis, & Oratoribus ad Petrum miſſis, inde venerit Cæſaraugustam, vbi illi nocte oranti apparuit B. Virgo ſuper Columnam, comitata Angelis, & ciuibus æthereis, allato. ſecum S. Ioanne, indiuiduo B. Virginis, dum vixit, comite; iuſſitque ibi erigere in honorem ſuum Eccleſiam, & ſuper Columnam illam altare; futurum pollicens, manſuram præ cæteris Hiſpaniarum ciuitatibus, deuotionem B. Virginis, & fidei ſacræ anchoram ſemper ibi inconcuſſam fore.* *Quo anno Oratorium B. Mariæ de Pilari fundatum?*

Quod ad annum ſpectat huius apparitionis, Dextro paululum aduerſatur M. Maximus, nam ille anno Domini 37. docet contigiſſe, hic verò anno 39. illis verbis hymni ſuperiùs à nobis relati:

O grandis apparitio
Iacobo facta primitus,
Anno nono trigeſimo
Natalis almi Domini.

Fides verò libentiùs Dextro præſtanda, vtpote vetuſtiori: nam obiit Dexter anno 444. Maximus autem 616. Cæterum licèt apparitio in annum 37. inciderit, erectio tamen Templi anno 39. facta eſt, vt mox dicemus.

4. *B. Virgo indiuulſo*, &c.] Lege D. Bonauenturam, Carthuſianum, & quotquot de Beatiſſimæ Dei Genitricis exercitiis poſt mortem filij ſui piè quidpiam meditantur; Et certè id nemo, qui de Deiparæ Virginis erga filium ſuum amore & fide bene ſentiat, negare audebit. Pias igitur S. Sepulchri, & aliorum noſtræ redemptionis locorum ſtationes ipſa ſacrauit, exemplum Orthodoxis omnibus præbens, ſimiliter faciendi.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 38. Anno Romæ 789.

1. *Saulus poſt conuerſionem peruenit Hieroſolymam.*

2. *Pilatus de Chriſto ad Tiberium refert, ille ad Senatum.*

Anno Chriſti 58.

3. *Prima totius Orbis ædes erecta B. Virgini Cæſar augustana fuit ; Poſt Præſules Tarraconenſis, Hiſpalenſis, Toletanus, & alij Sacras ædes, vel Oratoria Virgini dedicant.*

Anno Romæ 789.

COMMENTARIVS.

Quo anno Paulus poſt cõuerſionem, aſcenderit Hieroſolymam?

1. SAVLVS, &c.] Acceſſiſſe Paulum Hieroſolymas tertio ſuæ conuerſionis anno ſcribit ipſe ad Galatas cap. 1. *Deinde* (inquit) *poſt annos tres veni Hieroſolymam videre Petrum, & manſi apud eum diebus quindecim.* Supputandos autem à ſua conuerſione hos tres annos docet eo loci Caietanus, cum aliis : & deducitur ex rebus ab ipſo geſtis interſtitio illo, quo primùm cum Iudæis diſputauit Damaſci, quorum poſt dies aliquot inſidias fugiens demiſſus per murum ciuitatis in ſporta non venit in Hieroſolymam ad anteceſſores ſuos Apoſtolos, ſed abiit in Arabiam, & iterum reuerſus eſt Damaſcum : ac deinde poſt annos tres (in his expletos) venit Hieroſolymam videre Petrum. Accedit quòd eadem phraſi vtitur paulò pòſt in eadem ad Galatas narratione (cap. 2.) *Deinde poſt annos quatuordecim iterum aſcendi Hieroſolymam cum Barnaba, aſſumpto Tito:* & tamen hi 14. anni neceſſariò ſupputandi ſunt ab eius conuerſione, non autem à re immediatè narrata ; quoniam aliàs multò plures enumerandi eſſent nam tres vel quatuor concederemus prædicationi Damaſci, profectioni in Arabiam, & reditui eius Damaſcum : his addendi eſſent alij tres poſt quos dicitur Hieroſolymam veniſſe. Rurſus duos alios quos expleuit, cùm inde venit in partes Syriæ & Ciliciæ, vbi verbum Dei prædicaſſe fatetur ipſe ad Galatas 1. nam in eo opere duos vt minimum inſumpſiſſe nemo negabit. Quòd ſi his 8. addendi ſunt illi 14. de quibus dixit, *Deinde poſt 14. iterum aſcendi Hieroſolymam*, &c. fit vt ab eius conuerſione decurſi fuiſſent anni 22. quando ſecundò Hieroſolymam aſcendit : quod tamen impoſſibile eſt, quandoquidem eo tempore iam agebat Paulus Romæ in vinculis. Quæris vnde id deducam ? Ex eo quòd conuerſus fuerit poſt necem Stephani : non quidem anno ſequenti qui fuit 35. à Chriſto nato (eo enim pacto ſolùm interceſſiſſent 30. dies à die 26. Decembris anni 34. qua Stephanus mortuus eſt, ad 25. Ianuarij ſequentis anni, qua diceretur Paulus conuerſus ; quod tamen pugnat cum his quæ Lucas ſcribit Actorum 8 & 9. de eius perſecutione quia *deuaſtabat Eccleſiam per domos intrans, & trahens viros ac mulieres in cuſtodiam* ; de exactione epiſtolarum à Principe Sacerdotum, & de profectione eius Damaſcum, quæ omnia 30. diebus perfici non potuerunt : Quare oportet affirmare, quòd eius conuerſio contigerit die 25. anni 36. Cui aſſertioni non aduerſatur Rom. Martyrologium, dum ait, contigiſſe ſecundo ab Aſcenſione Domini anno : quia Aſcenſio incidit in diem 5. Maij anni 34. à quo die vſque ad 25. Ianuarij anni 36. prædicti, non erant duo anni adhuc expleti : Nunc vero ſi anno 36. Chriſti, qui fuit conuerſionis Pauli primus, addamus 22. quos dicebatur inſumpſiſſe vſque ad ſecundum ſuum aduentum Hieroſolymas, fit vt anno 58. Chriſti id fecerit. Hoc autem impoſſibile omnimodis eſt, quoniam annus is fuit quartus Imperij Neronis (nam hic, anno Chriſti 55. Imperium iniit) quo captus tenebatur Paulus Romæ, vt videre eſt apud Hieronymum lib. de Script. Eccleſ. in Paulo, & apud Sophronium lib. de quatuor Euangeliſtis, in Luca. Vt omittamus id etiam pugnare cum aliis quæ ipſemet dicit cap. 2. ad Gal. videlicet inuiſiſſe tunc Hieroſolymis, Petrum & Ioannem, cùm tamen Petrus eo temporis prædicaret in Italia, & Ioannes in Aſia. Illi igitur tres anni, de quibus ait *Poſt annos tres veni Hieroſolymam*, & illi 14. de quibus infrà inquit, *Deinde poſt annos 14 iterum aſcendi Hieroſol.* ſupputandi perpetuo ſunt ab eius conuerſione, vt facit Dexter hoc loco: Ita ſentit Card. Baronius, ſed diſplicet in eo, quòd anno 39. hunc Pauli aduentum accidiſſe contendit. Præſertim quia agens de anno 39. numero 4 *Hic annus eſt* (ait) *qui tertius à Pauli conuerſione numeratur.* Si Paulus conuerſus eſt initio 36. vt ipſe fatetur, ergo is fuit primus ab eius conuerſione : ac proinde annus 37. erit ſecundus, & annus 38. tertius : non autem 39. Iterum agemus de his anno 48.

Veriſimile eſt B. Deiparam die aliquot Cæſaraugustæ cum Iacobo egiſſe.

Obiter notatum, quod cum primum Apoſtolus iam Chriſti exiſtens, Paulus acceſſit Hieroſolymas, totis 15. diebus, quibus illic manſit, *alium Apoſtolorum vidit neminem, niſi Iacobum*

Anno Romæ 789. — Anno Christi 38.

Iacobum fratrem Domini, & Petrum,cuius erat hoſpes (Galat. cap.1.) quare cùm non fuerit ibi Ioannes, neceſſum eſt, vt etiam inde abfuerit Virgo Beatiſſima, cuius ille comes indiuiduus erat. Cùm verò eodem tempore ambo ſe præſentauerint Iacobo in Hiſpania prædicanti, nec legamus tunc alibi adfuiſſe, videor mihi non temere dici poſſe, non tam repentè & in raptu id factum,quin dies aliquot apud Apoſtolum in Hiſpania egerint,cum eiſque actum fuiſſe, non ſecus atque cum Philippo Diacono legimus Actor. 6. quem tametſi rapuerit Spiritus Domini in Azotum ab itinere, quo iuxta Hieruſalem Eunuchum Candacis baptizauerat,non ilico raptus, iterum reſtitutus eſt loco ſuo, ſed *pertranſiens euangelizabat*. Sic igitur credendum, de Deipara & Ioanne, delatos quidem Cæſarauguſtam Angelorum miniſterio, inibi tamen aliquot dies cum Iacobo egiſſe priuſquam Hieroſolymas reducerentur.

2. *Pilatus*,&c.] Id ab Euſebij Chronico mutuatum eſt, qui eodem 38. anno hæc ait. *Pilato de Chriſtianorum dogmate ad Tiberium referente, Tiberius retulit ad Senatum, vt inter cætera ſacra reciperentur. Verùm cùm ex conſultu Patrum Chriſtianos eliminari vrbe placuiſſet, Tiberius per edictum accuſatoribus Chriſtianorum comminatus eſt mortem.* Ita Tertullianus ſcribit in Apologet.cap.5.& 21. Euſebius etiam in lib.2.hiſt.Eccl.c.2. Nicephorus l.2. cap.8. Rufinus cap.2.Oroſius lib.7. cap.4. Gregorius Turonenſis hiſt. lib.1. cap. 24. Regino & Hermannus Contractus in Chronicis, & Chronicorum compilator in ſuo; Ado Viennenſis & alij. Huiuſcemodi ad Tiberium Pilati relationem, putat Card. Baronius factam non quidem anno 38. ſed 34. (vt apud ipſum videre eſt numero 230.) Qui enim occultari potuêre (inquit) tot annos,quæ de Chriſto acta erant, cùm publica & manifeſta omnibus fuiſſent? Cæterum cùm nullum pro ſe antiquorum afferat, nos autem & Euſebium, & Dextrum habeamus, anno 38. contigiſſe credimus. Potuit autem differri à Pilato, quòd timeret Imperatoris animaduerſionem, eò quòd in pronuntianda capitis ſententia in tantum virum, non ſeruaſſet iuris diſpoſitionem: imò iniuſtè eum occidiſſet: diſtulit verò quouſque vidit res Chriſti & miracula per totum terrarum orbem præconizari.

Extat Pilati de ea re ad Caium Epiſtola, quam tamen ipſe quoque Cardinalis vilipendit, & apud Hegeſippum reperitur; quòd omnem hiſtoriam Euangelicam dilucidè complectatur, & potiùs redoleat hominem in lege Chriſti apprimè verſatum, quàm Ethnicum. Mitto meum lectorem ad ipſum Baronium anno Chriſti 34.numero 225. Sed hac in re multum defero Egeſippo; & plus cæteris Oroſio,qui lib.7. c.4. totidem ferè Pilatum Tiberio ſcripſiſſe refert: *Pilatus* (ait) *ad Tiberium Imper. retulit de paſſione, & reſurrectione Chriſti conſequentibúſque virtutibus, quæ vel per ipſum palàm facta fuerant, vel per diſcipulos ipſius in nomine eius fiebant: & de eo quòd certatim creſcente plurimorum fide, Deus crederetur.* Sanè hæc omnia patentiſſima erant,& vti talia omnino à Pilato referenda.

De morte Pilati quomodo anno D.41. Viennæ Galliarum, vbi relegatus exulem agebat, propria ſe manu interfecerit, cùm priùs iuſto Dei iudicio in multas incidiſſet calamitates; agit Euſebius in Chronico, citans Romanos Hiſtoricos; & idem referunt Oroſius lib.7. cap.5.Caſſiodorus in Chronico, & Ado etiam in Chronico (& ipſe Viennenſis Epiſcopus) cuius ſunt hæc verba. *Pilatus qui ſententiam damnationis in Chriſtum dixerat, perpetuo exilio Viennæ recluditur, tantíſque ibi irrogante Caio* (Imperatore) *angoribus coarctatus eſt, vt ſua ſe transfuerberans manu multorum malorum compendium mortis celeritate quæſiuerit.* Perſeuerat adhuc Romæ Pilatorum familia, quæ auitam nobilitatem ab antiquis eius cognomenti Romanis, (è quibus Pontius Pilatus fuit) gloriatur accepiſſe, Claudiíque Pilati tumulus apud Sanctum Auguſtinum videre eſt cum hac inſcriptione.

D. O. M.

Dionyſius Lunatius Mediolaneñ. & ciuis Rom. Capellam hanc, & altare SS. Cos. & Dami. vt ſingulis hebdomadis pro ſua anima duæ celebrentur Miſſæ, cenſu perpetuo cuiuſdam domus apud templum D. Martinellæ poſitæ dotauit. Cui Capellæ & altari ſimiliter & Claudius Pilatus Rom. eius gener ad trium quoque Miſſarum celebrandarum ſingulis hebdomadis effectum, ob ſuorum Parentum animas, ducentos aureos de Monte fidei in dotem erogauit. Quæ Miſſæ niſi celebrentur, donationes huiuſmodi ad hoſpitale incurabilium recidere intelligantur.

3. *Prima totius*,&c.] Conſentit Dextro Calixtus III. in Bulla fundationis Eccleſiæ de Pi-

Anno Chriſti 40. | Anno Romæ 791.

lari, ſub Dat.Rom.9. Kalend. Octob. anno 1456. vbi ab ipſo vocatur. *Eccleſia prima inter cæteras ſub vocabulo B.Mariæ.* Neque verò dubium de hac re eſſe poteſt, cùm nulla totius Orbis Eccleſia ſub eius nomine erecta ante hoc tempus oſtendi queat. Quinimò contendunt multi, fuiſſe non ſolùm primam earum, quæ B. Virgini dedicatæ ſunt, ſed abſolutè prima Eccleſia, ſeu templum totius Chriſtianitatis; vt Loayſa relatus in ſuperioribus affirmat, & Vota, ac motiua ſententiæ latæ Cæſaraugustæ in fauorem Canonicorum de Pilari anno 1605. ſuper iure præcedendi in Synodis; vbi leguntur hæc verba. *Obtinet enim ex receptiſſima omnium Eccleſiarum præſertim iſtius ampliſſimæ Prouinciæ, traditione, à Pontificibus ſuis non ſemel approbata, inter omnes Eccleſias mundi vetuſtatis & excellentiæ Originis primatum.* De qua re agunt Vaſæus anno 37. Gariuay cap.7.de Rege Alphonſo Nauarræ, Blancas p.5. & 143. Pujades lib.2. cap. 5. §.1. Illeſcas, Caniſius, & Morillus. Exciperem ab hac generalitate cœnaculum Sion, quod Spiritus ſanctus ſua præſentia dignatus eſt, & Beatiſſima Virgo multò priùs cum toto Apoſtolico Collegio frequentauit, velut ſanctum Orationis locum. Quod addit Dexter de Toletano, Hiſpalenſi, & Tarraconenſi Præſulibus, veriſimillimum eſt, cùm eiuſmodi Eccleſiæ in ſua Origine ſub D. Virginis patrocinio fuerint inſtitutæ. De Bracarenſi æde à S.Iacobo eidem Virgini ſacrata, agit Caledonius in vita S.Petri Ratiſtenſis, inquiens: *Bracaram venit* (Iacobus) *vbi ſacrat eidem Dominæ, cum Pio Hiſpalenſi, & Elpidio Toletano, & aliis ex primis eius diſcipulis aliam ædiculam in quadam crypta, prope balnea, iuxta templum ab Aegyptiis Iſidi quondam dicatum.* Conſule epiſtolam Hugonis Portugalenſis inter Elogia Dextri.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 40. | Anno Romæ 791.

Cornelius Centurio, Italicenſiſque, Petro prædicante, repletur Spiritu ſancto: Hieroſolymiſque denunciata ſolenni Gentilium ad fidem Chriſti conuerſione, Cornelius * *ritè baptizatus floret.*

*al. verò baptizatus.

COMMENTARIVS.

De Cornelio Centurione Cæſarea.

HVNC fuiſſe oriundum ex Italica ciuitate Hiſpaniæ, probauimus ſuprà ad annum 34. Comment. IV. Inſumit D.Lucas totum caput 10. Actorum in referendis eius orationibus, & eleemoſynis, ob quas donari meruit viſione Angelica & viſitatione Petri, ibique narrat qualiter ad prædicationem Apoſtoli cecidit Spiritus ſanctus ſuper ipſum & omnes eius domeſticos priuſquam Baptiſmi donum accepiſſent: & cùm obſtupeſcerent qui erant ex Circumciſione fideles, & venerant cum Petro, quod etiam in nationes (ſeu gentiles) gratia Spiritus ſancti effuſa eſſet (audiebant enim illos loquentes linguis & magnificantes Deum) tunc Petrum baptizaſſe Cornelium & ſuos. Rurſus cap.11.refert quomodo Petrus aſcendens Hieroſolymam, increpatus ea de re à circuncisis fidelibus pronunciauerit apertum iam Gentibus oſtium Euangelij. Quamobrem poſtmodum Cornelio in Epiſcopum Cæſareæ electo, tanto honore Petrus ſedem illam ſublimauit, quòd non quidem Hieroſolymitana, ſed ipſa fieret totius Palæſtinæ Metropolis. Id quod notauit Cardin.Baronius in Notis ad diem 2. Febru. Romani Martyrologij, ex Canone 7.Concilij Nicæni, & epiſtola 62.Hieronymi ad Pammachium. Obiit S. Cornelius præfata die, qua feſtum eius celebratur à Latinis, à Græcis autem in Menologio ad 13. Septembris.

Quòd verò eius Baptiſmus in annum Chriſti 40. inciderit, habemus ex Dextro: cum tamen Cardinalis Baronius reiicit in annum ſequentem, ea permotus ratione quòd cùm Petrus anno 40. Lyddæ ſanauerit Æneam, & Ioppe Tabitham ſuſcitauerit, & tandem, teſte Luca Act. 9. *moratus fuerit dies multos apud Simonem Coriarium*, priuſquam Cæſaream peteret, videtur in annum 41.baptiſmus Cornelij incidiſſe. Sed tamen efficax ratio non eſt, cùm id quod ſupponitur certum non ſit.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Romæ 792.

Impleta honorificè legatione ſua ac rebus Hiſpaniæ ſanctiſsimè compoſitis 1 *relictáque Eccleſia Theodori curæ quæ de Columna dicitur, quam B. Virgo ſua præſentia ſoſpitauerat, beauerat, & conſecrauerat,* 2 *vbi & præclaram imaginem ſuam reliquit (quæ cæleſtis ædes ex eo tempore fidelium deuotione frequentatur)* 3 *Iacobus cum lachrymis Hiſpanorum Hieroſolymam reuertitur.*

4. *Rediens Iacobus Gallias inuiſit, ac Britannias ac Venetiarum oppida; Vbi prædicat, ac Hieroſolymam reuertitur, de rebus grauiſsimis conſulturus B. Virginem & Petrum.*

Anno Chriſti 41.

COMMENTARIVS.

1. RELICTAQVE *Eccleſia Theodori*, &c.] Tanquam cuſtodi & Archipresbytero, non tanquam Epiſcopo, is enim erat Athanaſius, vt iam diximus. Dabimus de eo Epigramma S. Braulionis ad annum Domini 50.

2. *Vbi & præclaram*, &c.] Eam quam ſuper Columnam nunc venerantur fideles, credunt à S. Iacobo inibi propriis manibus collocatam, quòd ipſa tanta vetuſtate polleat, vt nullum aliud (quod ſciatur) habuerit initium; & idipſum traditione perpetua confirmetur.

3. *Iacobus cum lachrymis*,&c.] In hiſtoria Eccleſiæ de Columna cap.12. ſic dicitur. *Conſecrans prædictam Eccleſiam, & ipſos Chriſticolas in pace dimittens, reuerſus eſt in Iudæam.* Quòd verò anno 41. ab Hiſpania diſceſſerit, ſcriptum eſt in Epiſtola illa Cæſarauguſtâ miſſa Toletum, de qua agit Iulianus in Chronico anno 36. inquiens, *Ibi dicitur in Hiſpania moratus Apoſtolus vſque ad annum* 41. *ferè ſex annorum ſpatio.* Conſtabit autem ex dicendis, cùm inferiùs oſtenderimus anno Domini 42. Hieroſolymis martyrio ſublatum eſſe. Si enim obüt anno 42. neceſſum eſt vt 41. ab Hiſpania diſceſſerit.

4. *Gallias inuiſit*,&c.] Hoc intelligendum eſt ideo factum, quia illi ſorte contigerant totius Occidentis extrema: prouinciæ poſt Hiſpaniam; Quare in Gallias etiam profectus eſt. Inde verò obiter Britanniam adiit, quæ nunc Anglia dicitur, vbi nauim ingreſſus iterum per Gaditanas fauces in Mediterraneum mare dilapſus, ad Ioppem ſoluit, non longè ab Hieroſolymis, quo in itinere minus multò inſumeret tempus, quàm ſi terra pedes reuerteretur. Cæterum quod de Venetiis aſſeritur, non eſt intelligendum dici de Vrbe, quæ nunc eo nomine ad ſinum Adriaticum ſita extat, eo ſiquidem tempore condita adhuc non fuerat. Nuncupabantur autem Venetiæ, oppida Galliæ Orientalis, vt apud Ptolomæum & Plinium videre eſt; & cùm hæc verſus Angliam ſitæ ſint, facilè intelligitur eas inuiſiſſe Apoſtolum, cùm à Gallia in Angliam vel Britannias tenderet; Niſi quis velit, vt aduertenter non dixerit Dexter, *inuiſit Venetias*, ſed *Venetiarum oppida*, illa, inquam, quæ ſita erant iuxta locum, vbi poſtea Venetiarum Vrbs prædiues ædificata eſt: Nam & olim quoque Venetos eam regionem inhabitaſſe teſtis irrefragabilis eſt Silius Italicus lib. 8. non longè à fine, illis verbis.

S. Iacobus prædicat in Galliis, & Britanniis.

Quibus Venetiis prædicauerit?

Nec non cum Venetis Aquileia perfurit armis.

Vbi prope Aquileiam Venetos collocat, & non longe à Rauenna, de qua ante duos verſus dixerat:

Lenta paludoſa perſcindunt ſtagna Rauenna.

Anno Chriſti 41. In huius forſan prædicationis Iacobææ memoriam Veneti ſtatim ac vrbem erexerunt, eidem Apoſtolo voto nuncupato, dedicarunt antiquiſſimum illius templum, vbi hodiéque huiuſmodi inſcriptio legitur, marmori vetuſto inſculpta, in platea de Rialto. Anno Romæ 792.

Fundamenta huiuſce templi Iacobo Apoſtolo ex voto erecti, iacta fuere Chriſtianæ ſalutis an. CCCCXXI. die XXV. Martij à Zoſimo Romano Pontifice, Honorio imperante.

Dedicatio celebrata ſequenti anno eadem die per quatuor Epiſcopos Seuerianum Patauinum, Hilarium Altinatem, Iucundum Taruiſinum, & Epodium Opiterpinum.

Cura verò Felici Sacerdoti primùm delegata.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 1. eodem 41. *Iacobus intereſt profectioni ad prædicandũ 2 nonnullorum Apoſtolorum, ſcilicet Matthiæ, Thomæ, Andreæ, Philippi, Bartholomæi, Simonis, Iudæ, & etiam Matthæi, qui Deo duce profecti ſunt hoc anno: cùm, eo ſimul etiam anno, ſcripſiſſet is Euangelium Hebraicè: 3 anno verò 40. Iacobus Epiſtolam.* Anno Romæ 792.

Hoc eodem anno, vt ſui Apoſtolatus aliquod præberet ſpecimen, 4 Ioannes Theologus comitante B.Virgine, Epheſum proficiſcitur; comite quoque B.Iacobo, qui & Epheſi ad tempus prædicat: Comitantur Virginem Lazarus, Martha, Maria, vbi etiam præſentia ſua conſolatur B.Virgo Ignatium.

Anno Chriſti 42. *Inde reuerſo Ioannè cum B.Virgine (quam dum illa vixit, nunquam Ioannes deſeruit) etiam reuertitur S. Iacobus; Qui prædicans acerrimè Iudæis (priùs interfuit hoc anno conſecrationi ædis Sacræ Nazareth, in qua Virgo Deum concepit, præſentibus nonnullis Apoſtolorum) ſucciſo capite, ab Herode, recèns Hieroſolymam reuerſus, nobile martyrium 25. die Martij glorioſè pertulit.* Anno Romæ 793.

COMMENTARIVS II.

Quonã pacto negotium prædicationis ab Apoſtolis diſpoſitum fuerit?

1. IACOBVS *intereſt*, &c.] ANNO CHRISTI Domini 34. paulò poſt eius Aſcenſionem, ſortitos fuiſſe Apoſtolos orbis Prouincias inter ſe, oſtendimus in Commentario ſeptimo illius anni. Duobus ſequentibus, vt minimùm, manſerunt ſimul Hieroſolymis iuxta illud Actorum 8. *Omnes diſperſi ſunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apoſtolos.* Cùm autem ſecundo anno *recepiſſet Samaria verbum Dei*, ad prædicationem Philipi Diaconi, *& hoc audiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis* (ait Lucas) *miſerunt ad eos Petrum & Ioannem.* Peracta ibi functione ſua *illi quidem teſtificati & loquuti verbum Dei, redibant Hieroſolymam.* Anno tertio omnes Apoſtoli diſperſi ſunt per regiones Iudææ, Samariæ, & Galilææ ad euangelizandum Iudæis, priuſquam ad gentes toto orbe diſperſas profecti prædicarent: demptis duntaxat Iacobo qui Hiſpanias adiit, & altero Iacobo, ac Petro, qui Hieroſolymis eo anno inuenti ſunt à Paulo, id ad Galatas affirmante capit. 1. *Deinde poſt annos tres veni Hieroſolymam videre Petrum, & manſi apud eum diebus 15. Alium autem Apoſtolorum vidi neminem,*

Anno Romæ 792.

Anno Christi 41.

neminem, niſi Iacobum fratrem Domini: Supputandos autem eos 3. annos à conuerſione ſua, ſuperiùs oſtendimus ad annum 38. Prædicato deinde apud Iudæam Euangelio, & Synagogæ dato repudio, vt conuerterentur ad Gentes, & ſuas iam Prouincias acciperent, congregati ſunt Hieroſolymis: diſpoſitíſque prædicationis rebus, & Symbolo compoſito, tandem in orbem vniuerſum diſperſi ſunt. Quo autem anno id acciderit, non vno modo dicitur. Retulimus varia authorum placita ad annum 34. comment. 7. ſed hac In re extrema vitanda ſunt: nec enim diſceſſus Apoſtolorum ab inuicem ad annum duodecimum poſt Domini Aſcenſionem (id eſt ad annum eius 46.) reiiciendus eſt, vt fecerunt Apollonius apud Euſebium lib. 5. cap. 17. & Clemens Alexandr. lib. 6. Stromatum, & Petrus de Natalibus lib. 6. cap. 99. nec tam celeriter factus eredi debet, vt ſecundo anno poſt Aſcenſionem Domini contigerit, quod Melito Sardicenſis dicitur exiſtimaſſe (ſi eius eſt liber de Tranſitu Deiparæ) ſic enim non datur Apoſtolis tempus prædicandi in Iudæa, priuſquam ad Gentes proficiſcerentur; illos verò Marcus refellit, qui anno Chriſti vndecimo (vel decimo, vt ex Euthymio in præfatione ad Matthæum & aliis probat Card. Baronius anno 45.) Euangelium ſcribens teſtatur, quòd *illi profecti prædicauerant vbique.* Mediam proinde quodammodo incedens viam Card. Baronius in Annalibus Eccleſiaſt. contendit anno 44. diſceſſionem Apoſtolorum contigiſſe. Verùm eius placitum eodem telo retunditur; hic enim annus fuit poſt Aſcenſionem vndecimus, quam ipſe fatetur accidiſſe anno 34. à quo vſque ad 44. incluſiuè vndecim intercedunt; at Marcus tunc ſcribit, non quidem recèns factam diuiſionem, ſed ipſos Apoſtolos iam vbique terrarum prædicaſſe, & multa miracula perpetraſſe; Aliquot namque annos inſumpſiſſe oportuit in longiſſimis peregrinationibus, & prædicationibus. Sanius multò Dexter in annum. 41. refert incidiſſe, ſeptimo poſt Aſcenſionem excluſiuè: cuius placitum ámplectitur Genebrardus in Chronologia ſua lib. 3. (Eo etiam anno, ſeptimo ſcilicet Epiſcopatus Iacobi Minoris, Hieroſolymas omnes Apoſtolos conueniſſe, author eſt Equilinus in vita Iacobi Minoris, lib. 4. cap. 108.) ſic enim tres anni Apoſtolis conceduntur, vt de eis potuerit Marcus dicere, quòd *profecti prædicauerunt vbique*, &c. Offert eius rei non leuem coniecturam Matthæus, qui hoc ipſo anno 41. teſte Euſebio Cæſarienſi in Chronico, Euangelium ſcripſit: nam ait: *Anno 41. Matthæus in Iudæa Euangelium primus ſcripſit.* Sicut enim ante Apoſtolorum diſceſſionem oportuit ipſos Symbolum componere, vt hac data teſſera, toto orbe diſperſi fideles idipſum recta fide ſentientes ab infidelibus diſcernerentur (Idem dico de conſtitutionibus Apoſtolicis & Canonibus ipſorum) ſic & aliquod Euangelium priùs componere oportuit; quo omnes pariter diſcipuli erudirentur in fide. Hoc autem compoſitum primò fuit anno 41. & eò facto nihil ampliùs expectandum videbatur, quominus in orbem proficiſcerentur ad prædicandum. Et quidem quòd Matthæus anno 41. Chriſti Euangelium ſcripſerit, priuſquam Apoſtoli diſpergerentur in Orbem, docet, vt aſſolet eruditè ipſe Cardin. Baronius, ex Euſebio in Chronico, & aliis.

2. *Nonnullorum Apoſt.* &c.] Quare non omnium? quia Ioannes manſit B. Virginis comes indiuiduus, Iacobus Minor ſuam iam Prouinciam incolebat, nimirum Hieroſolymas, Petrum verò anno ſequenti 42. conſtat inibi ab Herode carceri mancipatum, perpetrata Iacobi Zebedæi morte: cæteros octo memorat.

3. *Anno verò 40. Iacobus epiſtolam*, &c.] Vide quæ de ea diximus ad annum 37. comment. 1. num. 6. & 7. Hinc conſtat ſcriptam in Hiſpania, vbi eo anno degebat Iacobus.

Virgo Deipara Epheſum contendit. Quibus comitibus?

4. *Ioannes Theologus*, &c.] Diſceſſura ad tempus Hieroſolymis, & profectura cum Ioanne Epheſum B. Virgo, nihil mirum ſi à B. Iacobo comitaretur, & à tribus illis fratribus, eximiiſque eius amatoribus Lazaro, Martha, & Maria: nec enim decebat tantam Dominam cum ſolo comite vno adire, ac terras tam longè poſitas perluſtrare; nec amor quo eam proſequebantur, aliud pateretur; Opus itaque & labor non in hoc, ſed in ſtabiliendo eiuſmodi Virginis itinere poſitus eſt. Verùm eius habemus grauiſſimum teſtimonium Patrum magni Concilij Epheſini, quorum authoritati nemo ſanæ mentis refragabitur: Hi verò in epiſtola depoſitionis Neſtorij, quæ reperitur in tomo 2. Concilij cap. 27. ſub hac inſcriptione: *Sacra Synodus religioſiſſimo Clero, populóque Conſtantinopolitano, S. D. ita inquiunt, Nemo vnquam Creatori ſuo obſiſtere auſus diuinam vindictam euaſit. Quare & Neſtorius impiæ hæreſeos inſtaurator in Epheſiorum ciuitate, quam Ioannes Theologus, & Sacra Deipara Virgo Maria quandoque incoluerunt, conſtitutus, à Sanctorum Patrum, & Epiſcoporum cætu vltrò ſe-*

 ipſum abalienans, poſt trinam citationem, ſacra Synodi ſententia, Diuinóque Sanctorum Patrum iudicio condemnatus, omníque Sacerdotali dignitate exutus eſt. Contendebat impiiſſimus B. Virginem non eſſe dicendam Theotocon, ſed Chriſtotocon, hoc eſt non Deiparam, ſed Chriſtiparam, quaſi non Deum verum peperiſſet, ſed purum hominem. Dei autem diſponente prouidentia factum eſt, vt in ea vrbe, ſacro approbante Concilio, damnaretur, quam ipſa Deipara quandoque incoluerat. Notauit id Theodorus Peltanus in margine Concilij, & Card. Baronius in notis ad diem 27. Decemb. Rom. Martyrologij admittit hiſtoriam, & ex recentioribus Arias in libro de profectu Spirituali, agens de imitatione Virginis. Inter antiquos autem Heleca Epiſcopus Cæſarauguſtanus in ſuis additionibus ſic ait. *Memoria, diéſque feſtus ab ipſius in Hiſpaniam ingreſſu, S. Iacobi Zebedai filij celebris habebatur* (non ait *habetur*, quia ipſe erat ſub imperio Maurorum) *qui poſtquam Hiſpanias adiit, Epheſum comitatus eſt Sanctiſſimam Virginem, vnà cum Ioanne fratre eius; non priuſquam in Hiſpaniam veniret, ſed reuerſus ab Hiſpania. Indéque reuerſus eſt Hieroſolymam, prædicánſque fortiter & conſtanter gladio percuſſus eſt.* Quo loci notandum eſt, quoſdam aſſeruiſſe D. Iacobum priùs Epheſum petiiſſe quàm Hiſpaniam; vt Primus ille Cabilonenſis in ſua Topographia Chriſti Martyrum, verbo *Epheſus* inquiens, *Epheſus Aſia minoris ciuitas. Hic incepit prædicare Iacobus Zebedæi poſt Aſcenſionem Domini, & hinc profectus eſt ad Hiſpaniam.* Iulianus quoque in Chronico refert ſe inueniſſe in quadam epiſtola antiqua de fundatione Eccleſiæ de Columna, quòd *vocatus fuerit Epheſo S. Iacobus à B. Petro, & venerit in Hiſpaniam ad prædicandum*; Heleca autem contendit S. Iacobum regreſſum ab Hiſpania Epheſum contendiſſe; non priùs. Sed quis ſcit, vtrùm Apoſtolus ſemel Epheſi prædicauerit, an bis? Primò ante Hiſpanicam profectionem, & iterum poſt reditum, B. Virginem comitatus? Nam de Apoſtolis dictum cum admiratione lego, *Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant?* *Iſai. 60.*

Sed quod ſpectat ad iter Virginis & Ioannis, præbet nobis de eo D. Ignatius Martyr teſtimonium, dum apud Epheſum exiſtens binis ad Ioannem Apoſtolum Magiſtrum ſuum datis litteris, pateſecit vehemens deſiderium quo ipſe & cæteri Diſcipuli flagrabant videndi B. Virginem. In priori epiſtola hæc ait, *Frater de tua mora dolemus grauiter, allocutionibus & conſolationibus tuis roborandi, ſi tua abſentia protendatur multos de noſtris deſtituet. Properes igitur venire, quia credimus expedire. Sunt & hic multa de mulieribus noſtris Mariam Ieſu videre cupientes,* &c. *Et hæc talia excitauerunt viſcera noſtra, & cogunt valdè deſiderare aſpectum huius (ſi fas ſit fari) cœleſtis prodigij, & ſacratiſſimi monſtri.* De ea re ſcripſit etiam ad B. Virginem non ſemel; meruitque ab ea reſponſum perbreue, vbi inter cætera, *Veniam autem vnà cum Ioanne, te & qui tecum ſunt videre.* Dubium autem eſſe non debet, quin promiſſis ſtaret ſuis; & præſentia ſua conſolaretur B. Virgo Ignatium, vt modò Dexter aſſeuerat.

De anno necis S. Iacobi diuerſæ ſententiæ. ANNO 42. *Inde reuerſo Ioanne*, &c.] Bone Deus quot ſententias excogitauerunt authores in anno necis Iacobææ aſſignando? Caſanæus 3. p. Catalogi gloriæ mundi conſideratione 29. aſſerit in principio anni Aſcenſionem Chriſti ſequentis accidiſſe, id eſt, anno 35. Euſebius in Chronico quòd anno 36. Sabellicus Æneadis 7. lib. 1. quòd poſt quatuor ab Aſcenſione annos, nimirum anno 37. Dadræus in notis ad Euſebium, ſequutus Vaſæum, reiiciteam in annum 43. Leo III. in Epiſtola de Tranſlatione S. Iacobi, *ab ipſa Paſſione Domini* (inquit) *in reuolutione anni vndecimi capite plexus eſt*: quare anno 44. vult contigiſſe, quod etiam amplectitur Ambroſius Morales lib. 9. cap. 7. & Card. Baronius. Mantuanus in notis ad hiſtoriam Marianæ in lib. 4. cap. 2. contendit anno 45. martyrio ſublatum; denique Franciſcus Maurolicus in ſuo Martyrologio ad diem 25. Iulij docet poſt 14. annos à Chriſti morte Iacobum martyrio coronatum, id eſt, anno 46. Ab his omnibus diſcrepat Dexter, qui anno 42. id tribuit: quod itidem Mariana ſequitur in hiſtoria Latina de Rebus Hiſpaniæ l. 4. cap. 2. Oſtendam autem multò magis doctrinæ Actorum Apoſtolicorum conſentaneam Dextri ſententiam, & omnino veram. Mitto Caſanæum, & Sabellicum, qui omni deſtituti ſunt fundamento; & Euſebium hoc loco ſibi non conſtantem, vtpote qui lib. 2. hiſtor. Eccleſ. cap. 8. longè inferiùs reiiciat Iacobi mortem, vt in margine Chronici notauit Dadræus. *Verior ſententia Dextri.*

Totum autem diſſidium ortum eſt ex diuerſo intellectu contextus hiſtoriæ cap. 11. & 12. Actuum Apoſtolorum, præſertim illorum verborum, *Eodem tempore miſit Herodes Rex manus, vt affligeret quoſdam de Eccleſia. Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio.* Cùm enim

Anno Romæ 793. | Anno Christi 42.

enim verbum illud *eodem tempore*, referatur ad hiſtoriam immediatè prædictam, fit (aiunt quidam) vt Iacobi martyrium tempore illius magnæ famis obtigerit, quæ facta eſt ſub Claudio, & in cauſa fuit, vt Seniores collectam mitterent Hieroſolymas, per manus Barnabæ & Sauli, in pauperum ſubuentionem; nam de ea immediate ſermonem egerat Lucas. Hæc verò quarto Claudij Imperatoris anno contigit, id eſt, Chriſti Domini 46. nam Claudius 42. Chriſti Imperium iniit. Alij autem ad paulò ſuperiùs enarrata ab Euangeliſta, verbum illud referunt, & iuxta diuerſitatem applicationis diuerſimodè ſentiunt de anno necis Apoſtoli. Sunt etiam qui ex inferiùs enarratis argumententur, vt Mantuanus, qui longam reſtem contexit, multis contendens vt morti Iacobi & vinculis Petri connectantur ſeceſſus Herodis Cæſaream, & eius mors miſerabilis, qua conſumptus à vermibus expirauit; omnia enim hæc enarrantur ab Euangeliſta ſucceſſiuè, ſine temporis diſcretione. Conſtat autem ex Ioſepho lib.19. antiqu. cap. 7. & lib.2. de bello Iud. cap.10. & Euſebio lib.2. hiſt. cap. 9. Herodem interiiſſe 3. anno Imperij Claudij Cæſaris, qui anno 42. Chriſti imperium iniit: Quo fiet vt Herodes mortuus fuerit anno 45. & conſequenter eodem anno carceri mancipatus Petrus, & occiſus Iacobus.

Cæterum neuter horum annorum, ſcilicet 45. & 46. deduci poteſt ex contextu Euangeliſtæ, illud enim verbum, *Eodem tempore miſit Herodes*, &c. ſine dubio refertur ad rem immediatè enarratam: hæc autem non eſt fames cum effectu ſecuta, ſed tantùm de futuro prophetata ab Agabo. En verba Lucæ, *In his autem diebus ſuperuenerunt ab Hieroſolymis Prophetæ Antiochiam; & ſurgens vnus ex eis nomine Agabus, ſignificabat per Spiritũ famem magnam futuram in vniuerſo Orbe terrarũ, quæ facta eſt ſub Claudio*: Id eſt, quæ poſtea ſuo tẽpore facta fuit, videlicet anno Claudij 4. Non ergo loquitur de fame, quæ iam eſſet, ſed de ea quæ futura erat. Vnde eo tẽpore quo prophetia hæc pronuntiata eſt, non ſubdit, Diſcipulos ilicò miſiſſe ſubſidiũ pauperibus Hieroſolymitanis (tametſi præuenire poſſent futuram famem, quam certò venturam cognouerant) ſed propoſuiſſe mittere, *Diſcipuli autem* (ait Lucas) *prout quiſq. habebat, propoſuerunt ſinguli mittere habitantibus in Iudæa fratribus. Quod & fecerunt* (id eſt, ſuo tempore poſtea) *mittentes ad ſeniores per manus Barnabæ & Sauli*. Tunc ſubdit: *Eo autem tempore miſit Herodes*, &c. Quo tempore? nimirum, quando ab Agabo fames prophetata eſt, & diſcipuli propoſuerunt mittere ſubſidium Hieroſolymam. Parum igitur intereſt, quòd fames in annum Chriſti 46. inciderit, ſeu 4. Claudij, vt inde inferatur annus certus mortis Iacobi.

Rurſus Herodis miſerabilis interitus minimè conducere poteſt ad intentum annum educendum, non enim conſtat ex Euangeliſta, nec aliunde, mortuum eſſe eodem anno, quo carceri mancipauerat Petrum, & iuſſerat milites eius cuſtodes ad ſe duci, quibus ereptio Petri imputabatur; neque ilico in Cæſaream deſcendiſſe, neque poſtquam illuc deſcendit, eodem anno obiiſſe: imò verò ibi priùs commoratum docet; *Deſcendénſque à Iudæa in Cæſaream* (ait) *ibi commoratus eſt*. Quid eſt, *ibi commoratus eſt?* Vt minimùm hic loquendi modus excludit mortem ſubitam poſtquam illac peruenerat; ſi enim ſtatim atque Cæſaream attigit, conſumptus à vermibus expiraſſet, minimè ibi commoratus fuiſſe diceretur; nunc ergo aliquot annos ibi exegiſſe neceſſum eſt. Præſertim quia negotium graue & ſerium ibidem cum Tyriis & Sidoniis habuit, quod quo tempore expletum fuerit non ſignificatur; *Erat autem* (ait) *iratus Tyriis, & Sidoniis. At illi vnanimes venerunt ad eum; & perſuaſo Blaſto, qui erat ſuper cubiculum Regis, poſtulabant pacem, eo quòd alerentur regiones eorum ab illo. Statuto autem die Herodes, veſtitus veſte regia, ſedit pro Tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat; Dei voces & non hominis.* (hoc eſt, Deus eſt qui loquitur & non homo) *Confeſtim autem percuſſit eum Angelus Domini, eò quòd non dediſſet honorem Deo: & conſumptus à vermibus expirauit.* Quis non videat plus temporis concedendum Tyriis & Sidoniis, vt inter ſe conuenirent de adeundo Herodem; & poſtea ad illum Cæſareæ commorantem ſe conferrent; exponerent Blaſto petitionem ſuam; & Rex tandem condiceret diem allocutionis publicæ; & illo tranſacto tempore, percuſſus ab Angelo, & conſumptus à vermibus *cruciatu per continuos quinque dies nihil ſe remittente confectus*, (vt ait Ioſephus lib.19. antiq. cap.7.) expiraſſet? Aliunde ergo ſupputatio petenda eſt, quam inquirimus.

Annus mortis S. Iacobi deduc. ex epactis, & luna 14. Martij.

Sane inter tantam ſententiarum varietatem difficile multis videbitur, cur Dextro potiùs quàm alteri aſſentiendum ſit. Ego verò multùm miror doctiſſimos viros qui hac de re diſputarunt, per riuulos coniecturarum diuertere potiùs voluiſſe, quàm ad fontem

ipſum

Anno Chriſti 42. — Anno Romæ 793.

ipſum recurrere annorum Lunariorũ, qui ex cyclo Epactarum depromuntur, vbi limpida claráque hauritur aqua. Cùm enim ſemel fixum habeamus diem mortis Triumphalis S.Iacobi, quem omnes fatentur obiiſſe 25. die Martij, in limine dierum azymorum, vt Euangeliſta quoque profitetur; quærendus erat annus in quo Martij Luna 14. vel 13. inciderit in diem 25. Martij, & in eo fateri oporteret Apoſtolum detruncatum. Quod tamen ſi feciſſent non relinqueretur eis locus diſcedendi à placito Dextri. Sanè quòd Iacobus obierit die 25. Martij, norunt omnes, quia ita in paſſione ipſius aſſeritur, vt videre eſt apud Equilinum l.6.cap.133. aſſerentem, *Martyrium conſummauit* 8. *Kal. Aprilis, videlicet in die Annuntiationis, & Paſsionis Chriſti.* & Calixtus II. tractatu de tribus ſolennitatibus S.Iacobi ait; *Circa tertiam iudicatus eſt, & circa nonam, vt Chriſtus, paſſus eſt: tali ſcilicet die & hora qua magiſter, paſſus eſt & diſcipulus.* Tali inquit die, id eſt 25. Martij. Quòd autem in limine etiam feſti azymorum factum ſit, patet ex Luca, qui cùm præmiſiſſet mortem Iacobi, quæ placuerat Iudæis, ſubdit, ſtatim apprehendiſſe etiam Petrum. Sed quo tempore? *Erant autem dies azymorum.* Leo III. in epiſtola de Tranſlatione S.Iacobi aſſerit: *Tempore Azymorum Beatiſsimus Iacobus Apoſtolus, iuſſu Herodis capite plexus eſt.* Quod cùm Iudæi perpetrare non poſſent Paſchatis ipſa die, intelligi oportet factum proxima die ante Azyma ſeu Paſcha. Nunc quærendus eſt annus cui Luna talis reſpondeat, vt 13. vel 14. Luna Martij in diem prædictum 25. incidat, hic verò ex Cyclo Epactarum petendus qui ad aſſignandam Lunæ ætatem deſeruit, quem quidem huc inſerere pro maiori rei euidentia, neceſſarium duxi.

Cyclus Epactarum ad Lunæ ætatem inueſtigandam.

Anno Chriſti 34. Epactæ XIX.	Anno Chriſti 35. Ep. I.	Anno Chriſti 36. Ep. XII.	
An.37. Ep. X X I I I.	An.38. Ep. I V.	An.39. Ep. X V.	An.40. Ep. X X V I.
Anno 41. Ep. V I I.	Anno 42. Ep. X V I I I.	Anno 43. Ep. X X I X.	Anno 44. Ep. X.
Ann.45. Ep. X X I.	An.46. Ep. I I.	An.47. Ep. X I I I.	Ann.48. Ep. X X I V.
Anno 49. Ep. V.	Anno 50. Ep. X V I.	An.51. Ep. XXVII.	An.52. Ep. V I I I.

Dies Martij, & Aprilis cum Epactis ſibi correſpondentibus.

Martij dies.	*Epactæ.*	*Martij dies.*	*Epactæ.*	*Aprilis dies.*	*Epactæ.*
1.	*	17.	xiiij.	1.	xxix.
2.	xxix.	18.	xiij.	2.	xxviij.
3.	xxviij.	19.	xij.	3.	xxvij.
4.	xxvij.	20.	xj.	4.	xxvj, 25.
5.	xxvj.	21.	x.	5.	xxiiij. 25.
6.	xxv. 25.	22.	ix.	6.	xxiij.
7.	xxiiij.	23.	viij.	7.	xxij.
8.	xxiij.	24.	vij.	8.	xxj.
9.	xxij.	25.	vj.	9.	xx.
10.	xxj.	26	v.	10.	xix.
11.	xx.	27.	iiij.	11.	xviij.
12.	xix.	28.	iij.	12.	xvij.
13	xviij.	29.	ij.	13.	xvj.
14.	xvij.	30.	j.	14.	xv.
15.	xvj.	31.	*	15.	xiiij.
16.	xv.			16.	xiij.
				17.	xij. &c.

Annus itaque mortis S.Iacobi ex eiuſmodi Cyclo petendus hoc pacto eſt. Anno mortis Chriſti Domini & ætatis ipſius 34. incidit Luna 14. Martij, in diem 25. quo crucifixus fuit (in

quo

quo diſſidium non eſt) & cùm huic diei correſpondeat Epacta VI. in Kalendario, neceſ- Anno
ſum eſt ante 14. dies, vt nouæ eiuſdem anni & menſis Lunæ reſpondeat Epacta XIX. quæ Chriſti
ſita eſt die 12. Martij. Hinc neceſſariò deducitur contra Caſſanæum, quòd S. Iacobus non 42.
fuit gladio occiſus ſequenti anno 35. Chriſti, quia Epacta eius fuit I. correſpondens diei 30. Martij, & tunc luna 14. incidit in diem 12. Aprilis.

Nec anno 36. vt Euſebius docuit, quia eius Epacta fuit XII. correſpondens diei 19. Martij, & luna 14. incidit in 1. diem Aprilis.

Nec anno 37. quia eius Epacta fuit XXIII. correſpondens cum ſuo Nouilunio 8. diei Martij, vnde luna 14. incidit in diem 21. eiuſdem menſis, & tunc dies 25. eſſet 4. Azymorum, quo non licebat interficere quemquam.

Nec anno 38. quia eius Epacta fuit IV. correſpondens cum ſuo Nouilunio diei 27. Martij, vnde luna 14. incidit in diem 9. Aprilis.

Nec anno 39. quia eius Epacta fuit XV. correſpondens cum ſuo nouilunio diei 16. Martij, & tunc luna 14. incidit in diem 29. eiuſdem menſis.

Nec anno Chriſti 40. quia eius Epacta fuit XXVI. correſpondens cum ſuo nouilunio diei 5. Martij; & tunc luna 14. incidit in diem 18. eiuſdem; quare dies 25. Martyrij eſſet ſeptimus & vltimus Azymorum, quo nullus ſacratior.

Rurſus neque fieri potuit vt occiſus ſit S. Iacobus anno 41. Chriſti, quia eius Epacta fuit VII. correſpondens cū ſuo nouilunio diei 24. Martij, & ſic luna 14. incidit in diem 6. Aprilis.

Nec anno 43. vt volunt Vaſæus & Dadræus, quia eius Epacta fuit XXIX. correſpondens cum ſuo nouilunio diei 2. Martij, vnde luna 14. incidit in diem 15. eiuſdem menſis, & conſequenter dies 25. Martyrij, per dies ferè quatuor, ſubſecutus eſſet Azymos, quod eſt contra D. Lucam.

Nec anno 44. vt Leo III. videtur aſſerere, quia eius Epacta fuit X. correſpondens cum ſuo nouilunio diei 21. Martij, & ita 14. luna incidit in diem 3. Aprilis.

Nec anno 45. vt Mantuanus contendit, quia eius Epacta fuit XXI. correſpondens cum ſuo nouilunio diei 10. Martij, quando Luna 14. incidit in diem 24. eiuſdem menſis, & tunc dies 25. Martyrij eſſet ſecundus Azymorum, & præcipuus dies Paſchatis, quo non licebat interficere quemquam.

Demum nec anno 46. vt Maurolicus aſſeruit, quia eius Epacta fuit II. correſpondens cum ſuo nouilunio diei 29. Martij, & tunc luna 14. incidit in diem 11. Aprilis.

Mitto cæteros annos de quibus nulla eſt controuerſia, nam conſtat Iacobum non vltrà vixiſſe: tametſi de cæteris eadem eſſet ratio, nam anno 47. Epacta fuit XIII. & luna 14. fuit vltima Martij: & anno 48. Epacta fuit XXIIII. & luna 14. fuit 20. die Martij: & ſic mors Apoſtoli incidiſſet intra dies Azymorum, quod concedi non poteſt: & anno 49. Epacta fuit V. & luna 14. die 8. Aprilis.

In prædictis itaque annis dies Martyrij S. Apoſtoli vel longè diſtat à luna 14. Martij, vel intra ipſos ſeptem dies Azymorum conſtituitur, quo tempore non licebat hominem neci dare, vel denique poſt totos ipſos ſeptem reiicitur, quod Euangeliſtæ expreſsè contradicit, qui ipſam quoque apprehenſionem Petri, quæ poſt Iacobi mortem contigit, ante finem Azymorum factam docet.

Quare ſi in anno Chriſti 42. hæc omnia inconuenientia ceſſant, & quidquid deſideramus inuenitur, nequaquam à Dextri ſententia recedere poterimus. Vide nunc obſecro miram rerum omnium conſonantiam. Anno Domini 42. reſpondet Epacta XVIII. quæ cum ſuo nouilunio ſita eſt in 13. die Martij, & tunc luna 14. incidit in diem 26. eiuſdem menſis, vna tantùm die poſt 25. in qua S. Iacobus capite plexus eſt. Igitur die 25. menſis, quæ fuit 13. lunæ, occiſus eſt S. Iacobus. Sequenti die 26. menſis fuit luna 14. in qua ad veſperam incipiebant dies Azymorum. *Videns autem Herodes quia placeret Iudæis, appoſuit, vt apprehenderet Petrum; Erant autem dies Azymorum. Quem cùm apprehendiſſet; miſit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum* (hoc eſt 16. militibus) *cuſtodiendum; volens poſt Paſcha producere eū populo.* Quoniam igitur captus fuit Petrus ſolemnitate Azymorum incepta die 3. vel 4. ipſorum, videlicet poſtquam Rex viderat quòd mors Iacobi placeret Iudæis, non potuit ilico Apoſtolorum Principem neci dare: ſed diſtulit mortem eius in 3. diem Aprilis, quæ lunæ illius erat 22. vna duntaxat poſt dies 7. Azymorum, qui ex præcepto Domini Exodi 12. protelabantur vſque ad diem 21. Lunæ incluſiuè. *Primo menſe 14. die menſis ad veſperam comedetis azyma vſque ad diem 21. eiuſdem menſis ad veſperam.* Cæterum

Anno Chriſti 42. An Romæ 793.

rum *cùm producturus eum eſſet Herodes* (azymis die 2. Aprilis conſummatis, qui fuit 21. lunæ) *in ipſa nocte* (ante diem 3. Aprilis, & lunæ 22. quo morte afficiendus erat) *erat Petrus dormiens*, &c. & ab Angelo liberatus eſt.

Deducitur etiam ex Cathedra S. Petri Romana.

Habet etiam aſſertio hæc connexionem cum aliis veritatibus: præſertim cum cathedra Romana S. Petri, quæ anno Chriſti 44. fundata eſt ab ipſo, vt eo anno dicemus, & deducitur ex annis 25. quibus Apoſtolus Romanæ præfuit Eccleſiæ (vt communis habet aſſertio) hi verò 25. intercedunt inter annum 68. quo per crucem de medio ſublatus fuit, die 29. Iunij (quod ſuo loco probauimus) & annum 44. die 18. Ianuarij, quo ſedes illa erecta fuit. Vide nunc quam habet vtraq; aſſertio connexionem. Eodẽ anno quo Iacobus capite plexus eſt, Petrus quoque à vinculis liber euaſit, initio Aprilis vt ex Apoſt. Actis cap. 12. conſtat: annus autem liberationis Petri fuit 42. quandoquidem annum cum dimidio à Hieroſolymis Romã vſque prædicando inſumpſit: non enim videtur illi plus temporis attribuendum in eo itinere; ſed nec minus, cùm Simonem Magum inſecutus fuerit Romam vſque prædicans contra eius verſutias, vt apud Sophronium videre eſt in Commentario de peregrinationibus Petri & Pauli, tomo 7. Bibl. vet. Patrum, vbi ait. *Solutus ab Angelo, & occaſione perfidia Simonis Magi, Syriam diſcurrit: ad hoc autem & Pontum, & Aſiam, & Galatiam, & vbique ſeminando verbum Dei Romam peruenit.* Ab initio autem Aprilis anni 42. quo è vinculis ereptus eſt, vſque ad 18. Ianuarij anni 44. quo Romam intrauit, Cathedrámque inibi erexit, intercedit annus vnus & menſes nouem.

Aliter deducitur eadem veritas ex Actis Apoſtolicis.

Satis denique congruit cum his quæ à S. Luca in Actis referuntur. Anno 40. Domini baptizauit Petrus Cornelium Centurionẽm (vt iam diximus) Actorum 10. deinde Actorum 11. dicitur: *Audierunt autem Apoſtoli & fratres qui erant in Iudæa, quoniam & Gentes receperunt verbum Dei. Cùm autem aſcendiſſet Petrus Hieroſolymam* (à Cæſarea vbi manſit apud Centurionem aliquot diebus) *diſceptabant aduerſus illum qui erant ex circumciſione dicentes; Quare introiſti ad viros præputium habentes, & manducaſti cum illis? Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem viſionis* lintei animalibus immundis pleni è cœlo demiſſi; & quomodo *adhuc eo loquente cecidit Spiritus S. ſuper omnes qui audiebant verbum*: quo vncti Gentiles, *erant loquentes linguis & magnificantes Deum.* Intulitque: *Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus ſicut & nobis, ego quis eram qui poſſem prohibere Deum? His auditis tacuerunt, & glorificauerunt Deum dicentes, Ergo & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.* Hæc fuit oſtij Euangelici, Gentibus reſeratio, & publicatio eius facta Hieroſolymis; haud dubium non poſt multos dies à viſione cæleſti. Subinfert Lucas, quòd poſtquam Cornelius crediderat Cæſareæ, multi quoque Græci gentiles crediderunt Antiochiæ, ad prædicationem illorum diſcipulorum, qui diſperſi fuerant tempore perſecutionis ſubortæ à morte Stephani. *Peruenit autem ſermo ad aures Eccleſiæ quæ erat Hieroſolymis ſuper iſtis, & miſerunt Barnabam vſque ad Antiochiam. Qui cùm veniſſet & vidiſſet gratiam Dei, gauiſus eſt; & appoſita eſt multa turba Domino. Profectus eſt autem Barnabas Tarſum vt quæreret Saulum; quem cùm inueniſſet, perduxit Antiochiam; Et annum totum conuerſati ſunt ibi in Eccleſia, & docuerunt turbam multam, ita vt cognominarentur primùm Antiochiæ diſcipuli Chriſtiani.* Cùm reſeratio oſtij Euangelij Gentilibus publicata fuerit Hieroſolymis anno Chriſti 40. ſatis conſentaneum rationi videtur, quòd Barnabas in profectione ad Antiochiam & ad Tarſum, & reditu eius, & Sauli à Tarſo Antiochiam, annum vnum, id eſt Chriſti 41. inſumpſerit, in cuius principio vel in fine anni 40. conſtituenda eſt fama Gentilium Antiochiæ conuerſorum à diſcipulis fugatis in nece Stephani; nam hæc immediatè coniungitur ab Euangeliſta cum conuerſione Cornelij: Cùm perueniſſent autem Saulus & Barnabas Antiochiam, *annum totum conuerſati ſunt ibi.* qui quidem fuit 42. Chriſti Domini. Quòd verò hoc ipſo anno D. Iacobus occiſus fuerit, ſatis innuit Lucas cùm aſſerit, *In his autem diebus ſuperuenerunt ab Hieroſolymis Prophetæ Antiochiam; & ſurgens vnus nomine Agabus ſignificabat per Spiritum famem magnam futuram*, &c. Quo loci illud *In his diebus*, manifeſtè refertur ad tempus narrationis immediatè relatæ: videlicet ad annum illum quo conuerſati Antiochiæ Barnabas & Saulus, in cauſa fuerunt, vt Diſcipuli primùm nuncuparentur Chriſtiani: qui fuit annus 42. vt dictum eſt. Quare quod rurſus ſubdit Lucas, *Eodem tempore miſit Herodes Rex manus*, &c. neceſſariò ad ipſum annum detentionis Barnabæ & Sauli Antiochiæ referendum eſt; quia ibi mors Iacobi dicitur accidiſſe *eodem tempore*, quo fames prædicta fuit ab Agabo, hæc verò *in his diebus* facta fuit, quibus primùm fideles cognominati ſunt Chriſtiani, ſcilicet anno 42.

Demum

Anno Chriſti 42.

S. Iacobus priuſquã decapitaretur, multa paſſus.

Demum ne quid notatione dignum prætermittamus, quod tanto Apoſtolo deſeruire poſſit ad gloriam, animaduertimus Anaſtaſium Synaitam libro de paſſionibus Martyrum (quod ad genus mortis attinet) docere S. Iacobum non fuiſſe ſolùm capite plexum, ſed & multiplicibus irrogatum tormentis, *In hac die* (ait) *multiplicibus martyrijs affectus eſt S. Iacobus Apoſtolus, frater Ioannis filij Zebedæi; idque poſtquam abiit in Occidentem.* Sed vnde id hauſerit non promit. Non eſt autem incredibile ita factum cum illo, vt priuſquam capite plecteretur, aliis quoque afficeretur tormentis (quod ſanè ex nequiſſimo affectu, quo eum Phariſæi proſequebantur deduci poteſt) neque hoc ab Euangeliſta contradicitur, nam de multis martyribus dicimus decapitatos fuiſſe, cùm tamen ante decapitationem multa alia tormentorum genera paſſi fuerint.

Cur ante alios paſſus?

Quæret autem fortaſſe quis, quid fuerit in cauſa vt Herodes præ cæteris Apoſtolis ſupplicio affecerit S. Iacobum? Cur enim primo loco non mancipauit carceri S. Petrum vtpote qui vertex erat totius Apoſtolici Collegij? De reliquis Apoſtolis non eſt controuerſia, quia in ſuas Prouincias diſperſi erant, Ioanne & Iacobo Alphæi exceptis, qui adhuc Hieroſolymis detinebantur. Sanè in cauſa fuerunt magna illa ac ſtupenda miracula, quæ D. Iacobus Zebedæi filius fecerat illis diebus, de quibus Philetus agens apud Hermogenẽ Magum, & magiſtrum ſuum dixit: *Se vidiſſe eum Dæmones ab obſeſsis corporibus eiicientem, leproſos mundantem; aſſerunt etiam amici mei vidiſſe eum mortuos ſuſcitantem.* (ita legitur in Antiquis lectionibus Breuiarij Aſturicenſis, Compoſtellani, & aliorum Hiſpaniæ) & ipſa vtriuſque Magi Dæmoniaci, mirabilis ad Chriſtum conuerſio, quam peruetuſta Breuiaria recitant, & apud Petrum Epiſcopum Equilinum videre licet lib. 6. Catalogi Sanctorum cap. 133. Conuerſum inprimis Philetum, cùm immobilem ope Dæmonum eum conſtitueret Hermogenes, ſudario ſuo Apoſtolus liberauit; deinde ipſum Hermogenem à Dæmonibus oppreſſum, baculo tutum fecit vlulantibus in aëre laruis infernalibus. His acceſſit, magnam Iudæorum multitudinem ad fidem conuerſam fuiſſe per ipſum, *Facta autem à populo ſeditione, dictum eſt, debere eum educi, & ſecundùm legem audiri* (verba ſunt Aſturicenſis Breuiarij) *Quod cùm factum fuiſſet, & de Incarnatione, Paſsione, & Reſurrectione Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundùm Prophetas teſtimonia illis reddidiſſet Apoſtolus, tantam gratiam ei Dominus contulit, vt omnes adſtantes conuerterentur, & vna voce dicerent; Peccauimus dic nobis quid faciemus? Quibus ille: Viri fratres nolite deſperare, credite & baptizamini, vt deleantur peccata veſtra. Et baptizata eſt magna multitudo Iudæorum in Hieruſalem.* En cauſam decapitationis Apoſtoli. *Tunc Abiathar Pontifex anni illius videns populum credidiſſe, excitauit ſeditionem in turba,* (Dixerat priùs, *Iudæi obtulerunt pecunias Lyſiæ & Theocrito Centurionibus, vt comprehenderent Iacobum*) & ſubdit: *Ex qua factum eſt vt Ioſias vnus ex Scribis mitteret funem in collo Apoſtoli, & perduceret eum ad prætorium Herodis Regis, qui ſtatim iuſsit eum decollari. Cúmque duceretur, vidit paralyticum in via iacentem & curauit eum. Tunc Ioſias conuerſus, veniam petiit, Abiathar verò dixit ei; Si non diſceſſeris à Iacobo, & maledixeris nomen Ieſu, cum ipſo decollaberis. Ioſias reſpondit, Maledictus tu & benedictum nomen Ieſu. Tunc iuſsit pugnis os eius cædi; & nulla de eo relatione ad Herodem facta, mandauit vt ſimul decollaretur. Cùm ventum eſſet ad locum ſupplicij: dixit Iacobus Spiculatori: Priuſquam nos occidas fac nobis aquam dari, & allata eſt lagena plena aquâ, & rogatum de fide baptizauit: & cùm illi dediſſet oſculum pacis, cum Apoſtolo decollatus eſt, & martyr Chriſti effectus.* Hactenus hiſtoria S. Iacobi. De Ioſia agit Heleca in additionibus ad M. Maximum, his verbis: *Ioſias in pretio habetur apud Fideles Hiſpanos, quod cùm Iacobo Patrono ſuo (cuius corpus ſacratiſsimum Compoſtellæ honorificè colitur) pro Chriſti fide Hieroſolymis paſſus eſt.* Loquitur de tempore quo Arabes In Hiſpania dominabantur, & ipſe Heleca degebat.

Sed pro coronide eorum quæ de tanto Apoſtolo à nobis dicta ſunt, placet hymnum illum adducere, quem non ſemel promiſimus, extátque in Breuiario Gothico S. Iſidori, tenoris ſequentis.

HYMNVS DE S. IACOBO APOSTOLO.

O Dei verbum Patris ore proditum,
Rerum Creator, & verum principium,
Author perennis, lux, origo luminis,
Enixus aluo glorioſæ Virginis,

Anno Christi 42.

Anno Romæ 794

Chriſte te nobis reuelas Emanuel.
Rex & Sacerdos, cui ſacri lapides,
En ter quaterni, Onychinus, Achates,
Nitens Beryllus, Sapphirus, Carbunculus,
Vel Amethyſtus, Sardius, Topazius,
Smaragdus, Iaſpis, Hyacinthus, Chryſolitus.
Rite qui gemmis Sol, dies, duodecim
Enitens horis, margaritis optimis,
Gliſcénſque mundo iam fugatis tenebris,
Et candelabro tibi ſuperpoſito,
Micas lucernis bis ſenis Apoſtolis.
Petrus it Romam, frater eius Achaiam,
Indiam Thomas, Leui Macedoniam,
Iacobus Iebus, & Ægyptum Zelotes,
Bartholomæus Licaon, Iudas Edeſam,
Matthias Iudam, & Philippus Galliam.
Magni deinde filij tonitrui,
Adepti fulgent prece matris inclytæ,
Vtrique vitæ culminis inſignia:
Regens Ioannes dextrâ ſolus Aſiam,
Et læuâ frater poſitus Hiſpaniam.
Clari Magiſtri, Creatoris innoxij,
Siſtit ad dextram, pacis vnus fœdera,
Tractus ſiniſtram alter in ſententia,
Variéque regno bis electa pignora,
Vtroque polo properant ad gloriam.
Adductus ínque glorioſus præmio,
Electus iſthinc habitus martyrio,
Chriſti vocatur Zebedæi Iacobus,
Apoſtolatus vitam implens debitè,
Victórque rapit paſſionum ſtigmata,
Diuino quippe obſitus ſuffragio,
Idem Magorum ſontes iras dæmonum
Coërcens, virus punit æmulantium:
Mináſque Dæmonum in ſtolis oraculis,
Enodatúrque pœnitens cor credulum.
Perplexus olim voci compos commodat,
Bina petenti ægro adminicula:
Optando pandit fidei chariſmata,
Vexillo pacis ad ſalutis copiam,
Enſeque functus ſe communit gloria.
O verè dignè ſanctior Apoſtole,
Caput refulgens inclytum Hiſpaniæ,
Tutórque nobis, & patronus vernulus,
Vitando peſtem, eſto ſalus cælitùs,
Omnino pelle morbum, vlcus, famémque.
Adeſto fauens gregi pius creditor,

Mitiſque

Anno Chriſti 42.

Noſque paſtor gregi, Clero, populo,
Opes ſupernas vt fruamur gaudio,
Regno potiti veſtiamur gloria,
Aeternum omnes euadamus tartarum.
Præſta quæſumus vnica Potentia,
Replénſque gloria cunctam ſolus machinam,
Virtute firma ingens eſto gloria,
Aeterna cuius laus eſt & clementia,
Et honor iugis affatim per ſæcula.
Amen.

2. *Prius interfuit hoc anno conſecrationi*, &c.] Sacratiſſimam ædem Lauretanam Deiparæ natiuitate, ac Verbi diuini incarnatione, & vtriuſque multorum annorum habitatione longe fœliciſſimam, à Sanctis Apoſtolis conſecratam fuiſſe citra dubium ſit. Eius rei fidem præbuit Horatius Turſellinus lib.1. Lauretanæ hiſtoriæ cap.1. his verbis. *Omnium primum ſatis conſtat eam magnum ſemper nomen venerationémque apud Chriſtianos habuiſſe; & eius venerationis authores ipſos fuiſſe Apoſtolos: ab his quippe Virginalem domum, ſeu prodendæ poſteris memoriæ, ſeu Chriſtianæ religionis augendæ ſtudio, ritè conſecratam. Ex eo igitur tempore & ipſi Apoſtoli ingenti eam honore coluerunt, & ab aliis pari religione cultam voluerunt; Apoſtolorum inde authoritas ad poſteros valuit: cæteraq́ deinde ætates certatim cæleſtis Reginæ incunabula, Deique concepti veſtigia celebrarunt, qua dignum erat Religione, cultu.* Refert pro eadem ſententia Annales Flumenſes apúd Hieronymum Angelitam extantes. Cætera quæ ad Deificam domunculam ſpectant, lege in eodem Turſellino.

Flauius Lucius Dexter.

Anno eodem Chriſti 42. — Anno Romæ 793.

1. *Diſcipuli S. Iacobi Dei monitu, Virginíſque conſilio corpus Magiſtri Ioppe in naue deponentes, Iriam Flauiam Gallæciæ ciuitatem felici nauigatione peruenerunt.*

2. *Altare ſuper ſacrum corpus erigunt, & more ſacro Baſilius, Athanaſius, Chryſogonus, Agathodorus, Epidius, (qui nuntio accepto de corpore ſui parentis in Hiſpanias allato mox Iriam accurrerunt) ſacrant, & Apoſtolo dicant.*

COMMENTARIVS.

1. DISCIPVLI, &c.] Narrant hiſtoriam Tranſlationis Apoſtoli Vincentius in ſpeculo hiſt. lib.8.cap.6. & 7. Antoninus 2. p. hiſt.tit.6. c.7. Equilinus lib.6. cap. 133. antiqua m. ss. quæ extant in Bibliotheca Vaticana, & aliis, vt mei Cœnobij Nucalenſis, & Montis Sion extra muros Toletanos; & in Archiuis eiuſdem vrbis repoſita eſt Epiſtola Hebræa de cadonie, quam Iulianus fecerat Hiſpanam; Morales, Zurita, Villegas, Mariana, Marieta, [illegible], & quotquot de rebus Hiſpanis ſcripſerunt. Præcipuè tamen Leo III. in Tractatu, [illegible] Epiſtola de Tranſlatione S. Iacobi, cuius initium eſt; *Noſcat fraternitas veſtra dilectiſſimi* [illegible] *Chriſtianitatis qualiter in Hiſpaniã integrũ corpus B. Iacobi Apoſtoli tranſlatum eſt.* [illegible] *Domini*, &c. vbi poſt martyrij relationem ſubdit: *Sublatum eſt autem corpus* [illegible] *a diſcipulis ſuis nocte, præ timore Iudæorum. Qui Angelo Domini comitante* [illegible] *oppem ad litus maris. Ibi verò hæſitantes ad inuicem quid agere deberent, Ec*[illegible] *Deiparæ adfuit nauis, qui gaudentes intrant in eam portantes alumnum Domini noſtri*

De Tranſlatione S. Iacobi.

Anno Christi 42. *Redemptoris, orecti que velut ſimul cum pro[illegible] nauigantes,* Anno Romæ 793.
*ſuper vndas maris, collaudantes clementiam Domini Saluatoris [illegible] pertum, vbi præ gaudio cecinerunt hunc Dauidicum verſum; In mari viæ tuæ [illegible] naui ſi ducentes depoſuerunt [illegible] corpus in prædium quoddam vocitatum [illegible] po-*ſtea Campus ſtellæ vel Compoſtell[illegible] *præfata [illegible] Iriæ 8. [illegible] bi nunc venera*tur. Addit Breuiarium Salmaticenſe: *ex autem diebus nau[illegible] per mare ſine remigio, manu Domini gubernante; Septima autem die requieuit ad litus nauicula inter Iliam,* & * *Tarem, in loco qui dicitur Iria, inter duos riuos; [illegible] Petra.* [illegible] verò, *Corpus autem de naui deponentes ſuper magnum lapidem d[illegible]uerunt: qui vt cera tenera corpori ceſſit, & in modum Sarcophagi ſe corpori mirabiliter adaptauit* [illegible] reſtimonium præbet Morales lib. 9. cap. 7. addens nauiculam ligatam fuiſſe a[illegible] marmoream, in qua hodiéque hæ litteræ leguntur N O. O R I S E S D. S. P. [illegible] Iria Flauia vocata, poſtmodum *El Padron*, quia eiuſmodi lapi[illegible]um, [illegible] ditionum diuerſarum termini apud Hiſpa[illegible] nuncupantur *Padrones*.

* *forte Tamarum.*

Quid autem poſtea [illegible] Diſcipulis factum ſit, [illegible] ſ lu, *Ingreſſi ergo Diſcipuli ad Reginam, re & nomine vere Lupam, ei [illegible] qualiter [illegible] ipſi corpus Apoſtoli ſui miſerat, vt quem nolacrat [illegible] Regina autem eos doloſè ad Regem [illegible] aniæ de[illegible]auit, vt ſuper [illegible] requireret. Qui eos cepit, & in carcerem [illegible] cumberet, Angelus [illegible] ſoluit, & liberos abire permiſit. Quod Rex audiens, poſt eos milites, qui eos [illegible] rent, [illegible] nauit. Sed dum milites pontem tranſirent, fracto ponte omnes in flumine ſubmerſi ſunt. Quod Rex [illegible], & ſibi ac ſuis metuens, Diſcipulos Apoſtoli pacifi[illegible], & [illegible] cum populo fidem Chr[illegible] ſuſcepit, [illegible] quid petierant [illegible] conceſſit. Audiens hoc Lupa doluit & redeuntibus Sanctis, ac Regis conſenſum per litteras apperientibus, reſpondit vt boues ſuos, quos in tali monte habebat, plauſtro iungerent, & corpus Magiſtri ſui quocunque vellent tumulandum deferrent. Hoc autem doloſè faciebat, eo quòd Draco ingens flammam euomens* (vt creditur Dæmonum arte) *boues [illegible] cuſtodiret: quiá, tauri eſſent indomiti; qui nec vehiculo iungi poſſent; vel ſi iungerentur huc illúcque diſcurrerent; & ſic corpus diſſiparent. [illegible] dolum ignorantes montem aſcendunt, Draconem ingentem in eos ignem ſpirantem, ſigno crucis per medium ventrem ſcindunt; tauros velut agnos manſuetiſſimos plauſtro iungunt, & deſuper Sancti corpus cum lapide, ſuper quem poſitus fuerat, imponunt. Boues autem ſine alicuius regimine corpus in medium palatij Lupa detulerunt: quod illa [illegible] credit & Chriſtiana [illegible] eſt, & omnia ab eis petita conceſſit: palatium S. corporis in Ec[illegible]ſiam dedicauit; & [illegible] dotauit, [illegible] infinitis & maximis miraculis coruſcans.* Hactenus Equilinus, cui cæteri omnes conſentiunt [illegible] excepto nomine fœminæ, quæ ab al[illegible] dicitur Luparia, ab alijs Lupa, ab [illegible] vocatur *La Reyna Loba*, & mons [illegible] in quo arcem tenebat, [illegible] *Sacro* [illegible] accipienda ſunt, vt non credatur vere Regina, ſed Regula, vel nobiliſſima [illegible]lier, vt Salmantinum Breuiarium nuncupat; nam tempore illo ſub Romanorum [illegible] erat in tota Hiſpania Rex vllus præter Imperatorem Romanorum. Regem verò Regulum etiam intelligo.

Concinunt dictis, non ſolùm citati authores, ſed etiam [illegible] a Breuiaria Eccleſiarum Hiſpaniæ. Conchenſe [illegible] habet Antiphonas 2. nocturni [illegible] Tranſlatione S. Iacobi. I. *A Rege locus petitur, in quo ſepeliatur: cæmento pons diſſoluitur, & turba flagellatur.* II. *Draco peringens rumpitur, Tauri fortes domantur: fera matrona vincitur, & loca conſecrantur.* III. *Viſis tantis miraculis, matrona baptizatur, & reprobatis idolis ſepultura paratur.* In Breuiario Toletano Romanæ inſtitutionis leguntur duo hymni, [illegible] tota Tranſlationis hiſtoria continetur: quos placuit huc apponere in gratiam eruditorum.

Hymnus ad Veſperas.

Adeſt dies lætitia
Beatus in quo Iacobus:
Terra datur Hiſpaniæ,
Dux & patronus inclytus.
Qui poſt Chriſti ſupplicium,
Primus paſſus præ cæteris

Apoſtolis, indecimum
Cœli dedit itineris.
Cuius corpus diſcipuli
Noctè leuant, & media
Prophani metu populi
Petunt Ioppe præſidia.
Nauis parata mittitur
Illis à Deo marium;

Corpus

Anno Chriſti 42.

Corpus in ea ducitur
Per maris longum ſpatium.
Poſt dies ſeptem Iriæ
Portum intrantes, gaudio
Magno, cœleſti Curiæ,
Laudes cantant tripudio.
Vbi multa miracula
Oſtenduntur diuinitùs;
Corpus ardens vt facula
Fulgore fulget cælitus.
Gloria tibi, &c.

Hymnus ad Matutinas.

Gaude fœlix Hiſpania,
Lætis exultans mentibus:
Tui ducis ſolennia
Dignis cantando laudibus.
Hic eſt ille magnificus
Miles, potens certamine:
Primus palmâ glorificus
Apoſtolorum agmine.
Qui poſt mortis ſententiam,
Naui deductus Iriæ:
Tibi dedit notitiam
Regni cœleſtis curiæ.
Vt reprobares idola
Cum omnibus piaculis:
Iam fide facta credula;
Viſis multis miraculis.
Nam Draco magnus rumpitur
Percuſſus à Diſcipulis
Signo Crucis, obſequitur
Turba boum horribilis.
Cæmento pons diſſoluitur,
Turba merguntur flumine:
Fera matrona vincitur,
Chriſti ſuſcepto nomine.
Corpus ſtatim reconditur,
Diuerſis aromatibus:
Et Compoſtellam ducitur,
Pſalmis hymnis cæleſtibus.
Ibi ſepultum tumulo,
Multis fulget prodigiis:
Virtutis vitæ pabulo,
Nos regens, & præſidiis.
Gloria tibi, &c.

Agit de eadem Apoſtoli Tranſlatione Martyrologium Romanum die 25. Iulij, vbi hæc leguntur verba; *Eius ſacra oſſa ab Hieroſolymis ad Hiſpaniam tranſlata, & in vltimis earum finibus ad Gallaciam recondita, celeberrima illarum gentium veneratione, vt frequenti Chriſtianorum concurſu, religionis & voti causa illuc adeuntium piè coluntur.* In quæ verba Cardinalis Baronius admittit Sermones Calixti Papæ de tranſlatione S. Iacobi, itémque de eadem, e epiſtolas, & quinque libros eiuſdem de miraculis S. Apoſtoli, nec non & litteras Leonis Papæ III. de tranſlatione S. Iacobi in Hiſpaniam facta 3. Kal. Ianuarij; & litteras Innocentij Papæ II. habentes ſubſcriptionem S. Romanæ Eccleſiæ Cardinalium. Vide de eadem tranſlatione Vſuardum die 25. Iulij, & Molanum, Galeſinium, Maurolicum, & cæteros authores Martyrologiorum; & præ omnibus S. Nockerum, apud Henricum Caniſium, tomo 6. lect. antiq. cuius hæc ſunt verba: *Huius B. Apoſtoli ſacratiſſima oſſa ad Hiſpanias tranſlata, & in vltimis earum finibus videlicet contra mare Britannicum condita, celeberrima illarum gentium veneratione excoluntur. Nec immeritò, quia eius corporali præſentia, & doctrina atque ſignorum efficacia iidem populi ad Chriſti fidem conuerſi referuntur.* Et procul dubio idem fatetur S. Hieronymus, dum illud Iſaiæ 34. *Et ipſe miſit eis ſortem, & manus eius diuiſit eam*; ſic exponit de Apoſtolorum ſortitione: *Dederúq; eius ſortes atque diuiſerit, vt alius ad Indos, alius ad Hiſpanias, alius ad Illyricum, alius ad Græciam pergeret: & vnuſquiſque in Euangelij ſui prouincia quieſceret.* Quo loci fatetur vnum ex Apoſtolis, qui in Hiſpania prædicauit, ibidem quieſcere: hoc verò neque Petro, neque Paulo, neque alteri præterquam Iacobo, cui ſorte Hiſpania contigit, conuenire poteſt.

Quod ad locum ſepulturæ S. Iacobi pertinet, rectè admonet Mantuanus in Notis ſuis ad Marianæ Hiſtoriam, non eſſe legendum apud Iſidorum libro de Ortu & obitu Patrum, *ſepultus eſt in Marmarica*, neque quod Morales & Mariana corrigunt, *in Arca Marmorea*, ſed ſepultus eſt in *Tamarica*: nam Marmarica non eſt regio Hiſpaniæ, ſed Ægypti, vt apud Ptolomæum Tabula 3. Africæ cap. 5. videre eſt (hodie dicitur Regnum *Tunez*.) at verò illa pars Gallæciæ vbi S. Iacobus ſepultus eſt, nuncupatur Tamarica, à Plinio lib. 4. cap 20. & Pomponio Mela lib. 3. de ſitu orbis cap. 1. à fluuio Tamaris, celebri admodum, illam regionem præterfluente: à quo hodiéque vocatur *Trans Tamara*.

Qua ſolennitate dedicatio altaris ſuper ſepulchrum Apoſtoli facta ſit? & à quibus?

2 *Altare ſuper ſacrum*, &c.] Qui fuerint illi diſcipuli qui corpus Apoſtoli in Hiſpaniam aſportarunt, nunc videndum. Ii quidem qui Epiſcopi conſtituti fuerant ab ipſo vel Preſbyteri ordinati, certiſque plebibus addicti minimè eum comitati ſunt Hieroſolymas, ſed in ſuis Eccleſiis manentes, audito nuntio de eius corporis aduentu, Iriam Flauiam accurrerunt;

Anno Chriſti 42.

Anno Romæ 795.

runt; inter quos Dexter præcipuos numerat, Baſilium Epiſcopum Carthaginenſem, Athanaſium Cæſarauguſtanum, & Elpidium Toletanum; atque Chryſogonum & Agathodorum presbyteros; Conſtat etiam illuc accurriſſe D. Petrum Bracarenſem, quoniam ipſe Eccleſiam & ſedem Irienſem inſtituit, cum Tudenſi, Aurienſi, Mindonienſi, & aliis Gallæciæ ſedibus, eius Metropoli ſubiectis: vt ex fragmento operum D. Athanaſij Cæſarauguſtani compertum habemus; quod ſuperiùs ad annum Domini 36. tranſcripſimus: cum verò comitatos D. Baſilium primum Epiſcopum Portugalenſem, & D. Epitacium primum Tudenſem, eius diſcipulum, ſatis veriſimile eſt. Cæterum S. Apoſtoli comites indiuidui fuerunt Torquatus & ſocij: de his ſiquidem ſeptem ait Breuiarium Conchenſe lectione 4. Tranſlationis S. Iacobi, quòd ab *eius contubernali ſolatio prædictorum 7. vernaculorum nullus extat ſubtractus*: & quòd cum ipſis Hieroſolymam feſtinus aſcenderat. S. Braulio in additionibus ad M. Maximum addit Philetum, & Hermogenem, quos paulo ante Martyrium Hieroſolymis ad fidem conuerterat. En verba ipſius; *S. Apoſtolum morientem Hieroſolymis viderunt Hermogenes & Philetus, & cum aliis diſcipulis comitati ſunt eius corpus in naui ad Hiſpaniam: & poſt eius appulſum Iriam Flauiam Galaciæ ciuitatem, Hermogenes ad Italiam ſe contulit, & in perſecutione Neronis Siracuſis prædicans, cum aliis occiſus eſt.* (agit de eo & ſociis Martyrol. Romanum die 25. Aprilis, & 2. Septembris) *Philetus verò in Hiſpania manſit, prædicánſque per diuerſas vrbes, vidit S. Petrum, Paulum, Clementem, & Philemonem ibi prædicantes. Tandémque in perſecutione eadem 28. Marty cum aliis ſociis Carthagine veteri vrbe interfectus eſt.* De eo Martyrologium Romanum dicto die, quo loci Baronius confundit eum cum alio Phileto, de quo die præcedenti agitur; & in annalibus tom. 1. anno 59. numero 20. confundit iterum eos cum Phigello, & Hermogene, quos Paulus 2. Timoth. 1. refert apoſtataſſe à fide. Addit Braulio (ſeu Heleca) in ſuis additionibus: *Fama etiam eſt, cùm S. Iacobus venit in Hiſpaniam, Mariam Cleophe, & Salomem matrem* (ipſius) *& Mariam quandam Magdalenam eum fuiſſe comitor. comitatas; & rediſſe cum illo, veniſſéque cum corpore, & vtraſque Cleophe & Magdalene obiiſſe in Ciuitatenſi oppido* (vulgò Ciudad Rodrigo) *in Luſitania, die Aprilis X. Magdalenam verò Lazari ſororem veniſſe in Galliam. Maria Salome rediens cum ipſo, Iacobo filio* (hoc eſt cum corpore eius) *peragratis partibus Germaniæ, Angliæ & Italiæ, vbi prædicauit, cùm Verulam perueniſſet, ætate confecta ibi requieuit 24. May.* Hoc loco nouam aliam Mariam Magdalenam præter ſororem Lazari & Marthæ inducit Heleca, quod licèt mihi non conſtet, non eſt tamen incredibile in eodem Magdali viculo, ſeu Caſtello fuiſſe aliam diſcipulam nomine Mariam (nomine inquam ſatis eo tempore vſitato vt ex Euangelio apparet) quæ à patrio loco etiam Magdalena vocaretur. Quod pertinet ad Mariam Cleophe ſociam ipſius conſtat ex Romano Martyrologio obiiſſe die IX. Aprilis vno die ante aſſignatum ab Heleca; & mihi dubium non eſt in altero irrepſiſſe mendum, vt pro IX. apponeret X. vel è conuerſo.

Erecto deinde Altari ſuper Sacrum Apoſtoli corpus in prædio Lupariæ Regulæ, feſtum depoſitionis celebrari cœptum eſt ab eius diſcipulis: & ab eo tempore ſingulis annis obſeruatum in Hiſpania; vt probè teſtatum reliquit M. Maximus ad annum Chriſti 563. ſic inquiens, *A temporibus Apoſtolicis ad hæc tempora celebris eſt feſtiuitas S. Iacobi Apoſtoli fily Zebedæi; qui primus omnium Apoſtolorum prædicauit in oris Occidentalibus.* Heleca etiam in additionibus ſuis, *Memoria, diéſque feſtus* (ait) *ab ipſius in Hiſpaniam ingreſſu, S. Iacobi fily Zebedæi celebris habebatur.* Vixit hic author anno 836. quo tempore poſt Maurorum in Hiſpania deuaſtationem, qua Sepulchrum S. Iacobi in obliuionem tranſierat, à Theodomiro Irienſi Epiſcopo iterum repertum eſt, præeuntibus & præmonſtrantibus locum cæleſtibus luminariis circa annum Chriſti 830. ſub Rege Alphonſo cognomine Caſto; qui accepto nuntio feſtinanter, magna animi deuotione cucurrit ad venerandas Apoſtoli exuuias; donauítque ei tria milliaria fundi quaqua verſum. Apoſtolus verò Regi Ramiro Alphonſi ſucceſſori, videntibus cunctis qui aderant, ſeſe in præſidium præbuit, in bello de *Clauijo*, quo vectigal infame centum Virginum Sarraceno Regi quotannis ſoluendarum ablatum eſt. In cuius gratitudinem Rex & nobiles conceſſerunt Apoſtolo priuilegium, quod vocant, *de los Votos:* datum Callagurrij die 22. Maij, Era 872. qui eſt annus Chriſti 834. Deinde anno 1045. iterum viſibilis armiger factus Apoſtolus, auxilio fuit Ferdinando Regi, cognomine Magno, ſuper Conimbricã. Demum Alphonſus Rex itidem Magnus nuncupatus; nepos Ramiri, templum Apoſtolo auguſtiſſimum condidit; ad cuius conſecrationem (teſte Sampyro Aſturicenſi Epiſcopo eius tẽporis authore) Ioannes

Inuentio corporis S. Apoſtoli, quando?

Apparitiones ipſius.

Templi noua conſtructio, & dedicatio.

Anno Romæ 794. Ioannes Papa VIII. miſit Legatum ſuum Raynaldum, cum Seuero & Syderico Regis Oratoribus: quæ dedicatio celebrata fuit die 6. Maij, anno Domini 863. intereſſentibus, atque diploma ſubſcribentibus Ioanne Aucenſi, Vincentio Legionenſi, Gomello Aſturicenſi, Ermenegildo Ouetenſi, Dulcidio Salmanticenſi, Nauſto Conimbricenſi, Argimiro Lamacenſi, Theodemiro Viſenſi, Gumaldo Portuenſi, Iacobo Caurienſi, Argimiro Bracarenſi, Didaco Tudenſi, Egila Aurienſi, Siſenando Irienſi, Ricaredo Lucenſi, Theoderindo Britonienſi, & Heleca Cæſarauguſtano Epiſcopis. Ita referunt Rodericus Toletanus hiſt. Hiſp. lib. 5. cap. 17. Lucas de Tude, Sampyrus, & ex eis Morales lib. 9. cap. 7. Quo videas falli eos qui putant Dedicationem iſtam, & corporis Sancti inuentionem factam ſub cura Caroli Magni à Turpino Remenſi, & aliis 60. Epiſcopis; (quod mirum eſt placuiſſe Baronio in notis ad diem 25. Iulij Martyr. Rom.) cùm compertum ſit, Carolum obiiſſe anno 814. ita ſepulchri ſui Epitaplio atteſtante: corpus verò Apoſtoli repertum fuit poſtea anno 830. cuius rei & totius hiſtoriæ extant inſtrumenta, in archiuis Eccleſiæ Compoſtellanæ. Sed de his ſatis. Anno Chriſti 43.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 43.	1. *Sepulto corpore Sacratiſſimi Magiſtri: Torquatus, Theſiphons, Cæcilius, Iſcius, Secundus, Indalecius, Euphraſius Romam petunt.*	Anno Romæ 1. 794.
Anno 44.	*Et à B. Petro conſecrati Pontifices, ad meridianas Hiſpaniæ partes, ſcilicet ad Bæticam littoralem, prædicaturi reuertuntur.*	Anno 795.
	2. *Calocerus diſcipulus S. Iacobi per Carpetaneam prædicat.*	

COMMENTARIVS.

1. SEPVLTO *corpore*, &c.] Cùm S. Iacobus martyrium ſubierit die 25. Martij anni Domini 42. & corpus ipſius noctu ſublatum à Diſcipulis apud Ioppem nauim ingreſſis ſeptem duntaxat dierum ſpatio in Hiſpaniam delatum fuerit, (quod ex dictis ſuperius liquet) neceſſum eſt, vt tertia vel 4. die Aprilis eiuſdem anni Iriam Flauiam appulerit. Decertatum autem eſt cum Luparia, & Regulo aliquot menſes, qua in re & in conuocatione Elpidij, Baſilij, Athanaſij, ac reliquorum diſcipulorum, qui per Hiſpanias diuiſi erant, ad Altaris & Sepulchri Apoſtolici conſecrationem, reliquum anni inſumptum fuit; nam & conſecratio vt ex traditione habemus, contigit die 30. Decembris, quo iam à Natiuitate Chriſti cœperat annus 43. Rectè proinde modo Dexter profectionem ſeptem diſcipulorum Romam in annum 43. reiicit. Quinimò exiſtimo, non illicò iter arripuiſſe, ſed poſtquam per menſes aliquot Euangelicæ prædicationis negotio bene conſultum fuit, & cuſtodiæ Sacri corporis. Placuit autem Præſulibus, S. Iacobi diſcipulis, cùm ſcirent Apoſtolorum Principem è carcere liberatum, relicta Orientali Eccleſia, in Occidentalem iamiam deſcendere, ac Romam petere, prædictos ſeptem diſcipulos ad ipſum nuntios mittere, vt ei Translationem corporis S. Iacobi, & res Hiſpanicæ conuerſionis ad ipſum referrent. Siue verò ipſi præuenerint Apoſtolum Romam, ita quòd illuc peruenerint anno 43. ſiue ſubſequuti ſint anno ſequenti, certum eſt ex his quæ diximus ad annum 42. & ex Euſebij teſtimonio in Chronico, S. Petrum Romam acceſſiſſe anno 44. Domini: fundauit autem ſedem ſeu Cathedram Romanam die 18. Ianuarij, quo feſtum eius celebratur. Quo fiet vt eodem anno 44. ipſum conuenerint Romæ, & ab eodem Apoſtolo ordinati ſint Epiſcopi. Cuius freti auctoritate in Hiſpaniam reuerſi ſunt, in vrbibus Bæticæ littoralis prædicaturi; quandoquidem cæteræ regiones prædicatores & Epiſcopos ſuos habebant: quod ex ſuperiùs dictis ad annum 36. & 37. liquidò conſtat. Quare dubium non ſit Eyſengrenium ſine teſte loqui, in Chronico Spirenſi,

De prædicatione S. Torquati & ſociorũ S. Iacobi diſcipulorum.

Anno dum anno 45. Chriſti docet Torquatum, & ſocios Romæ Epiſcopos ordinatos: & non Anno
Chriſti audiendus ſimiliter Baronius, qui ad annum 46. reiicit hanc ordinationem, & in eo quòd Romæ
43. cùm concedat Petrum anno 44. Romam acceſſiſſe, ſine cauſa erectionē Cathedræ reiicit 794.
in annũ ſequentem 45. non enim fuit aliud Cathedræ erectio, quàm acceſſus eius Romam, cùm ipſius poteſtas non dependeret à poſſeſſione aliqua canonicè accipienda. In quo nobis adſtipulatur author Theſauri Concionatorum in vita S. Petri. Dies autem quo in Hiſpaniam appulſi, ad ciuitatem Accitanam (nunc *Guadix*) peruenēre, & miraculo liberati ſunt, videtur fuiſſe 15. Maij, quia ea die memoria omnium eorum celebratur, cùm tamen non eâdem, ſed diuerſis in vitam meliorem tranſlati ſint: nimirũ Secundus 2. Maij 2. Indalecius 30. Aprilis, Theſiphons 1. Aprilis, Cæcilius 1. Februarij, Iſicius 1. Martij, &c. Satiſque id videtur innuere, Rom. Martyrologium, dum eum quem Vſuardus vocarat *diem Natalis* ipſorum, ablato *Natalis* nomine; quod diem mortis ſonat., ſolùm vocat, feſtum diem, *In Hiſpania* (ait) *Sanctorum Torquati, Teſiphontis*, &c. *in ea prouincia diuerſis locis quieuerunt*. Non videtur autem quæ alia cauſa fuerit huius feſtiuitatis, niſi aduentus in Hiſpaniam, & initium miraculoſæ conuerſionis Gentilium ad fidem. Narrat hiſtoriam Beda in Martyrologio ad diem 15. Maij his verbis. *Cùm ad ciuitatem Accitanam veniſſent, & propter laborem itineris modicum quieſcerent, & cauſa victus emendi diſcipulos in Vrbem miſiſſent; mox Paganorum multitudo, qui tunc fortè Diis ſuis feſta celebrabant, eos vſque ad flumen perſecuta eſt: in quo pons miræ magnitudinis, & fortitudinis extructus, tranſeuntibus Sanctis, Dei nutu, cum omnium inſequentium multitudine funditus corruit. Ad quod miraculum cæteri territi, & cuiuſdam magnæ Senatricis Lupariæ, quæ diuinitùs inſpirata eos benignè ſuſcipiens, credidit, exemplum ſequuti, relictis idolis, Chriſto Domino crediderunt.*

Confundi videbuntur alicui in hac hiſtoria, miraculum pontis ruentis, & conuerſio Lupariæ, cum his quæ in Tranſlatione S. Iacobi in Gallæcia narrata ſunt, præſentibus eiſdem ſeptem diſcipulis, Torquato & ſociis. Cæterum bis pontis miraculum Sanctis contigiſſe, ſemel Iriæ Flauiæ, iterum verò Acci, Doctorum Authoritas irrefragabilis conuincit. Luparia quoque Accitana Senatrix filia erat alterius Lupariæ Regulæ Gallæcienſis, vt mox ad annum 60. docet Dexter. Certè Bedæ (vt recentiores Hiſpanicarum rerum authores omittam, Moralem, Truxillum, Marianam, Marietam, Viliegam & alios innumeros) conſentiunt Ado in Martyrologio, Equilinus lib. 5. c. 3. & manuſcripta vetuſtiſſima, quorum vnum legi in Bibliotheca monaſterij Montis Sion extra muros Toletanos, antiquis characteribus in membrana deſcriptum, vbi poſt hiſtoriam rupti pontis, hæc habentur: *Quem videntes euentum pars maxima, terrore vehementi conteritur. Inter quos fuit Senatrix quædam, rebus inclyta, & inflammatione S. Spiritus adornata, genere nobiliſſima, nomine Luparia; ipſorum Sanctorum opinionem vt reperit, ad eos ſuos nuntios miſit, per quos illos ſummos Principes, vt ſuam eidem exhiberent præſentiam rogauit. Quos vbi primùm videre meruit, cuius interna pectoris iam ſuperna dona ditauerant; Vnde Sanctiſſimi ſenes eſſent, vel de quibus regionibus aduenissent, audacter interrogat. Et cùm illi à Sanctis Apoſtolis miſſos ad prædicandum Dei Regnum, & Chriſti Euangelium Hiſpaniæ denuntiati fuiſſent .... docentibus illis .... continuò Sancta doctrina nouella credere acquiſiuit. Et poſtulans donum Sancti baptiſmatis, iubetur non priùs petita excipere, quàm baptiſterio, quò Sancti elegerant, fabricaret Baſilicam: Quæ tali viſione percepta, tamdiu operi ingem curam adhibuit, quouſque omnem fabricam Baſilicæ ad culmen deduceret, & cœpti templi faſtigia explicaret. Cúmque iam perfectum opus exiſteret, & vniuerſa, quæ Sancti ei iuſſerant compleuiſſet, Fontem ex more conſtituunt, in quo Sancta deuotionis fœmina ſalutaris lauacri vnda perfunderetur. Cuius mulieris cùm Sanctum ſequeretur exemplum cunctus populus, qui idolorum vacuam ſuperſtitionem colebant, veternoſi criminis templum relinquunt, & Sanctorum Senum doctrinam accenſis mentibus aſſequuntur. Ex tunc iam idolorum polluta ſedes relinquitur; & ibi S. Ioannis Baptiſtæ conſecrantes altaria, Eccleſia Chriſti conſtruitur, & creſcente fide, Dei populus augmentatur.* Eſt verò tantæ antiquitatis hiſtoriographus, vt paulò poſt mortem horum Sanctorum vixiſſe, conſtet ex his quæ ad calcem hiſtoriæ ſcribit. Adſtipulantur his antiqua Breuiaria Hiſpaniæ, Toletanum inſtitutionis Romanæ, Cordubenſe, Granatenſe, & reliqua. Sed quod his omnibus maius venerabiliúſque eſt, conſentit Officium Gothicum S. Iſidori, vbi in Præfatione Miſſæ (ſeu *Latio* vt ibi vocatur) ſic legimus: *Dignum & iuſtum eſt, nos tibi gratias agere ſemper æterne, Omnipotens Deus, cuius glorioſi nominis fidem Doctores ductiles præconcinunt tuba, & ſpecialium locorum prædicandi priuilegio gaudent: Ex quorum numero hos agnoſcimus Præſulatus gratia præditos, & noſtris*

partibus

[illegible] Apoſtolis deſtinatos, Torquatum videlicet Secundum, Indalecium, Theſiphontem, [illegible], Ceciliũ, & Iſicium. quos ob fidem Catholicæ inſtitutionis tradendam inſtitutio [illegible] a Hiſpanis deſtinat. Quorum prophetatis glorioſa noſtris vrbibus tam vicina, ea nos gaudium innouat cultu, quæ miraculorum eſt facta profectu. Nam dum miſsis diſcipulis in huius [illegible] conuiuiis, eſcarum emptarum aliquid præcepiſſent, agunt aſſeclæ præcepta ſibi quæ iuſſa [illegible]. Sed ecce ſubitò dum Idolis homines ſacrificare conſpiciunt, agniti perfidis, religionis patulo [illegible], feruido curſu [illegible]que ad fluuium, perfidorum turba perſequitur. Sed pons illic antiqua mole conſtructus, dat vtrique partibus terminum. Nam adinſtar antiquæ hiſtoriæ, cùm transfretauit [Iſr]ael mare rubrum, ſalutis iter porrigens, ſic nunc fugientibus diſcipulis Beatorum, pons ipſe ſu[bit]o mira illo intercedente di[ſſo]luitur, & fugientes Sanctorum populos ſaluans, perſequentes prorſus perfides [illegible] merſit in vndas. Illic ad tranſitum Iſraelis vnda maris diuiditur, hic ad ſaluandos Chriſti ſimul [illegible] ingentis molis ſtructura reſoluitur. Illic Aegyptij cum curribus ſuffocantur, hi perditi cum lapidibus ſubmerguntur. Illic Iſraelitæ demerſis hoſtibus in profundum, Deo laudis canticum promunt, hic ſimili lætitia liberatorum populus gratulatus hymnum Tibi cum Sanctis Angelis proclamant ita dicentes Sanctus, Sanctus, &c.

D[illegible] ante orationem Dominicam ſic ait, E[c]ce dilectiſsimi fratres mecum oculos in ſublime attollite, hoc à Domino ſpecialiter precatur, vt qui a gratia fidei Chriſtianæ cor B. Luparia dignatus eſt inluſtrare repe[n]te, nos in hoc momento ab omni criminum labe dignetur efficaciter expurgare, proclamantes ad te e[x] terris atque dicentes, Pater noſter, &c.

Non poſſ[umus] m[i] contin[e]re quanquam ſæpius id[em] repetere videar, quin h[y]mnum adiiciam ab eiuſdem ſancti Iſidori Breuiario extractum, quòd elegantiſſimus ſit & totam rem comprehendat.

Hymnus S. Iſidori de S. Torquato & ſociis.

Vrbis Romuleæ iam toga candida
 Septem Pontificum de[ſt]ina[t] micans
 M[iſſ]os Heſperiæ, quos ab Apoſtolis
 Adſignat fidei priſca relatio.
Hi ſunt perſpicui luminis indices,
 Torquatus, Theſiphons, at quoque Iſcius,
 Hinc Indalecius, ſiue Cæcilius,
 Iuncti Euphraſio, Secundóque ſunt.
Hi euangelii lampade præditi,
 Luſtrant Occiduæ partis arentia:
 Quòd ſic Catholicis ignibus ardeant,
 Vt cedant facibus furnaceæ [illegible]
A[t] continuò fit pro[illegible] viris,
 B[illegible] ſta[illegible], quæ pr[ae]ſul inſident,
 M[i]tunt [illegible] quærere,
 Q[u]eis [illegible] dapibus [illegible]mbra reficerent.
Illic diſcipuli [illegible]
 Vanis inſpiciunt [illegible]ibus ex[illegible]oli,
 Queis dum in [illegible]ere fletibus immolant,
 Terrentur protinus [illegible]ibus impiis.
Mox inſana fremens turba ſatellitum
 In his cùm fidei ſtigmate noſceret,
 Ad pontem Fluuij vſque per ardua,
 In curſu celeri hos agit in fugam.
Sed pons præualido murice fortior
 In partes ſubitò pronus reſoluitur:
 Iu[ſto]s ex manibus hoſtium eruens,
 I[ſ]ſe flumineo gurgite ſubruens.
Hæc prima Fides eſt via plebium,
 Inter quos mulier Sancta Luparia
 Sanctos aggrediens, cernit, & obſecrat,
 Sanctorum monita pectore conlocans.
Tunc Chriſto famula attendens obſequio
 Sanctorum, ſtatuit condere fabricam;
 Quo Baptiſterij vnda pateſcerent,
 Et culpas omnium gratia tergeret.
Illic Sancta Dei fœmina tinguitur,
 Et vita lauacro tincta renaſcitur:
 Plebs hic continuo peruolat ad fidem,
 Et fit Catholico dogmate multiplex.
Poſthac Pontificum chara ſodalitas
 Partitur properans ſeptem in vrbibus.
 Vt diuiſa locis dogmata funderent;
 Et ſparſis populos ignibus vrerent.
Per hos Heſperiæ finibus indita
 Illuxit fidei gratia præcox:
 Hinc ſignis variis, atque potentia
 Virtutum, homines credere prouocat.
Exhinc iuſtitiæ fructibus inclyti,
 Vitam multiplici fœnore terminant,
 Conſepti tumulis vrbibus in ſuis:
 Sic ſparſo cineri vna corona eſt.
Hinc te Turba potens vnica ſepties
 Orata, petimus pectoris abdito;
 Vt veſtris precibus ſidus in ætheris,
 Portemur ſocij ciuibus Angelis.
Sit trino Domino gloria, vnico
 Patri, cum Genito, atque Paraclito
 Qui ſolus Dominus trinus & vnus eſt,
 Sæclorum validè ſæcula continens.
 Amen.

Nomini

Anno Chriſti 48.

Nominibus Torquati & ſociorum in Capitula eiuſdem feſti ſic luſit Iſidorus. *Adeſt Domine clara & euidens tuorum illa ſeptem Pontificum reuoluti temporis annua celebritas. Torquatus ex his nobis proroget monilium ornamenta virtutum; Teſiſons à te qui es fons vitæ, uberrimo doctrinæ gurgitis poculo ſatiet. Iſcius ſceleris noſtri piacula mundet: Indalecius Index bonorum operum ſpiritualium alimenta miniſtret. Secundus futuri aduentus tui gaudio Electorum participio iungat; Euphraſius quadriſluo Euangeliorum amne Catholicæ fidei dogmata firmet; Cæcilius cœtibus Angelorum nos adſociet.*

S. Torquatus & ſocij à ſolo Petro Apoſtolo conſecrati.

Anno Christi 44. *Et à B. Petro,*&c.] Multi exiſtimarunt, à Sanctis Apoſtolis Petro ſimul & Paulo hos ordinatos, & in Hiſpaniam miſſos, quod Breuiarium Palentinum, Cordubenſe, & Granatenſe fecerunt: & Gregorius VII. in epiſtola ad Aldephonſum Regem. Cæterum id minimè fieri potuit, cùm Paulus necdum Romam aſcendiſſet, vſque ad ſecundum Neronis annum (teſtimonio Hieronymi lib. de ſcript. eccleſ. in Paulo) quo anno multi horum Epiſcoporum obierunt, poſt longam prædicationem. Quare Breuiarium Romanum, cum Baronio tomo 1. anno 46. §. 2. Padilla Centuria 1. cap. 19. Mariana, Comeſtabiliſque tractatu de Aduentu S. Iacobi. Madera lib. de antiqu. Granatæ c. 32. Alderete lib. 2. antiquit. Hiſpan. cap. 12. à ſolo Petro miſſos, & ordinatos profitentur: vt modò Dexter aſſeuerat. Cùm vero Iſidorus, & Martyrologia à Sanctis Apoſtolis aiunt deſtinatos in Hiſpaniam, intelligendum eſt à Iacobo primum, & poſtmodum à Petro miſſos: vel nomen commune non derogat particulari.

2. *Calocerus*, &c.] Egimus de eo ad annum 37. Conſule ibi dicta.

Sequenti Domini anno 45. contigit Martyrium S. Petri I. Bracarenſis Epiſcopi apud Ratem, non longè à Bracara Auguſta: de quo agit inferius Dexter ad annum 66. & 11. vbi multis miraculis coruſcare dicit.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 48. — Anno Romæ 799.

1. *Hieroſolymitani Iudæi vehementer infenſi B. Lazaro, Magdalenæ, Marthæ, Marcellæ, Maximino, Ioſepho ab Arimathia nobili Decurioni, & aliis plurimis; naui ſine remigio, veliſque, ac ſine gubernatore eos imponunt, & exulare mandant; Qui per vaſtum mare diuinitùs delati, ad Maſſilienſem portum incolumes appellunt.*

2. *Verenice Sancta mulier à Gallia Romam venit, ibique diuino relicto vultu, miraculis clara migrat ad Dominum anno 70. Quam dicunt à Chriſto ſanatam à ſanguinis fluxu.*

COMMENTARIVS.

S. Maria Magdalena cum fratribus, &c. in Maſſiliam venit.

ANNO 48. *Hieroſolymitani,* &c.] Adſtipulantur his quæ à Dextro referuntur, antiqui m. ss. codices, veteráque Hiſpaniæ Breuiaria, e quibus legi Aſturicenſe, & Palentinum; & Petrus de Natalibus lib. 6 cap. 124. in Magdalena, & cap. 151. in Martha, & cap. 152. in Marcella, & lib. 1. cap. 72. in Lazaro, & lib. 5. cap. 101. in Maximino. His addit Celidonium, ſeu Cedonium, quem tradit fuiſſe cæcum illum à Natiuitate, quem Dominus ſanauit, Ioannis cap. 9. & de eo agit lib. 5. cap. 102. ſolùm diſcrepat quoad Ioſephum ab Arimathia, de quo lib. 4. cap. 2. refert, quòd à Iudæis muro incluſus, vt fame & tenebris interiret, cæleſti cibo refectus, & lumine ſuperno illuſtratus fuerit, vſque ad euerſionem Hieroſolymorum: & quòd eo tempore muro rupto inde excluſus ſit, & Tito ſe præſentauerit, & poſt hæc vixerit cum diſcipulis, placidè vſque ad diem mortis ſuæ. Cæterum cùm de re tam notabili nullum proferat authorem,

a thorem ; aſſentimur magis Dextro, qui eum Magdalenæ comitem facit.

Anno Chriſti 48.

Quando id acciderit?

Sed quo anno Sanctorum hæc expulſio facta fuerit dubitari poteſt: quoniam communiter dicitur facta poſt Stephani martyrium, vt apud Card. Baronium anno 35. videre eſt. Nihilominus non illico contigiſſe credenda eſt, niſi poſt annos 14. à Paſſione Chriſti tranſactos. Ita refert prædictus Epiſcopus Equilinus lib. 6. cap. 124. his verbis. *Poſt Aſcenſionem igitur Domini anno 14. poſt Stephani lapidationem, & diſcipulorum diſperſionem, Iudæi Magdalenam cum pluribus Chriſtianis rapientes, inter quos erat B. Maximinus, vnus ex 72. Diſcipulis, cui à B. Petro ipſa Magdalena fuerat ſpecialiter commendata; Lazarus frater eius, & Martha ſoror ipſius, atque Marcella Marthæ pediſſequa, nec non B. Cedonius qui fuerat cæcus à Natiuitate, quem Dominus illuminauerat, & alij plures: omnes iſtos naui impoſitos, & pelago ſine remo, vel regime expoſitos, vt in Ponto necarentur, à Iudææ finibus propelluntur. Qui Deo duce ad Maſſiliam appulerunt.* Conſonant his ea quæ lib. 1. cap. 72. dixerat de B. Lazaro, quòd videlicet anno 14. Epiſcopus Maſſilienſis fuerit conſtitutus. Cùm verò Chriſtus Dominus paſſus fuerit anno 34. ætatis ſuæ, fit vt additis prædictis 14. quæ ab eius Paſſione ad horum Sanctorum emiſſionem & expulſionem interceſſerunt, ipſa expulſio contigerit anno 48. vt Dexter aſſeuerat.

De anno Tranſitus Virginis diſquiſitio.

Hinc verò poſſumus quæſtionem illam de numero annorum Beatiſſimæ Dei genitricis, elucidare, quæ ſæpe multúmque torſit authores. Quidam enim teſtimonio B. Elizabeth monialis de Schonaugia (non viduæ Lanzgrauis, vt D. Antonius 3 part. tit. 19. cap. 11. dixit, ſed ordinis S. P. Benedicti) quæ id ſcripſit lib. 4. ſuarum reuelationum, capit. 1. dixerunt quòd ſolùm ſuperuixit Chriſto, anno vno, & menſibus 3. & hoc ſequuti ſunt Beletus cap. 147. de Diuin. Officiis, & Equilinus lib. 7. cap. 65. Hoc tamen vero non conſonat quandoquidem Paulus qui illic interfuit, necdum ad fidem conuerſus erat, eo anno 35. vſque ad 36. vt ſuperiùs monſtratum à nobis eſt. Mitto Equilini fundamentum, quoniam valde futile eſt, ait enim, *Et hoc verius indicatur ex eo quod dicit Dionyſius omnes Apoſtolos dormitioni Virginis interfuiſſe; quod eſſe non potuiſſet ſi ipſa poſt Aſcenſionem ulteriùs vixiſſet: cùm Iacobus Apoſtolus filius Zebedæi paſſus fuerit ad litteram biennio poſt Domini paſſionem.* Verùm nec Dionyſius omnes Apoſtolos illic interfuiſſe aſſerit, vt iam dicam; & ſi id dixiſſet, de viuis intelligendus eſſet, vel voluiſſe Iacobum cum Chriſto Domino de cœlo tunc deſcendiſſe; nec ipſe Iacobus eo anno obiit, ſed multò pòſt, vt oſtendimus ad annum 42.

Econtrario contendunt alij vſque ad 80. vel 90. ſuæ ætatis annum Virginem ſuperuixiſſe, ſed ſine teſte, & ideo audiendi non ſunt. Sunt qui velint, poſt 12. annos à Chriſti Paſſione B. Virginem aſſumptam, quia totidem (aiunt) præceperat Apoſtolis ipſe, *ab Hieroſolymis ne diſcederent.* Sed id Beda mendacium vocat, & à nobis exploſum eſt ſuperius ad annum 34. Mihi probabiliſſimum eſt hac in re, alterum è duobus annis ætati Dei genitricis pro termino vitæ conſignare oportere, nimirum vel 63. vel 73. Hoc poſterius amplectitur Epiphanius contendens 24. annos ſuperuixiſſe filio ſuo, videlicet vſque ad annum Domini 58. nam ſi anno 34. Paſſionis addas 24. fient 58. Cùm verò ipſo Epiphanio teſte B. Virgo anno ſuæ ætatis 15. Dominum pepererit, conſequens eſt, vt exiſtens 73. annorum in cœlum aſſumpta ſit anno filij 58. Illud verò prius communiter recipitur, dum fideles in memoriam annorum vitæ ipſius Dominæ noſtræ recitant Angelicarum Orationum coronam numero 63. Et hoc ipſum deduco ex præſenti teſtimonio Dextri. Quòd enim Magdalena anno Domini 48. expulſa ſit à Iudæa cum fratribus & ſociis, & non antea, ſatis innuit eo anno è viuis ſublatam in cœlum B. Virginem, cuius ipſa indiuidua comes fuerat; quinimo ex præclara exequiarum Virginis ſolennitate, ac publicitate, ira ſuccenſos Iudæos veriſimile eſt (quod & Melito Sardicenſis aſſerit, libello de eius tranſitu ſi is author ipſius eſt) & tunc manus in Magdalenam, & ſocios inieciſſe. Ob eorum autem ſanguinis nobilitatem, minimè neci datos, ſed in exilium, & periculum maris. Annus autem 48. Domini fuit 63. Virginis, ſi demus vt Epiphanius docet in 15. peperiſſe. Adde hoc ipſum annotaſſe Euſebium in Chronico his verbis. *Anno Domini 48. Maria Virgo Ieſu Chriſti mater ad filium in cœlum aſſumitur, vt quidam fuiſſe ſibi reuelatum ſcribunt.* Nota antiquiſſimas de ea re reuelationes.) Accedit quòd annus 63. eſt climactericus, & quaſi naturalis terminus vitæ, vel vt minimùm ingerit maximum mortis periculum: vnde multi præſtantiſſimíque viri eo anno ætatis ſuæ obierunt, in quibus Benedictus, Bernardus & alij. Quanquam verò Virgo Beatiſſima ægritudine non fuerit vexata, ſatis tamen eſt quod natura ſua, ſit ille annus climactericus, vt in eo mortuam & aſſumptam credamus.

Anno Chriſtj 48. | Anno Romæ 799.

mus. Huius itidem non leue indicium eſt, quod iuxta hanc annorum Deiparæ ſupputationem, tantumdem vixiſſe creditur, poſt mortem filij, ac vixerat ſine eo ante Incarnationem: id eſt vtrimque XV. annos & ſimul XXX. in quo non vacat myſterio, quòd XV. illi vitæ anni ſine filij præſentia poſt eius Reſurrectionem concederentur, quemadmodum alios XV. abſque eo exegerat, priuſquam ipſum Virgo exiſtens conciperet: vt ita finis correſponderet principio: & medio horum XXX. annorum totidem fere cum eodem Filio degeret, ideſt XXXIII.

Accedit quòd poſt finem eius anni 48. ſeu initio ſequentis, conſtat ex Sacris litteris aliquos Apoſtolos Hieroſolymis adfuiſſe, Petrum videlicet, Ioannem, Iacobum Alphæi, Paulum, Barnabam, & Titum, Marcum item, & Iudam qui cognominabatur Barſ bas, & Silam, *viros primarios inter fratres*, vt Lucas ait Actorum 15. Et hi omnes ſine nubis vehiculo, & abſque miraculo Hieroſolymis adfuerunt, cauſa illius Concilij celebrandi, quo legalia vetita ſunt. Et quidem de Petro habemus in ipſa Magdalenæ hiſtoria, apud Equilinum, quòd cum eodem Apoſtolo Roma diſceſſit quidam Maſſiliæ Princeps, à Magdalena conuerſus, & quòd Hieroſolymas cum eo profectus fuit. Ioannes aderat in Virginis contubernio, Iacobus erat in ſua ſede Hieroſolymitana: Paulus & Barnabas aſſumpto Tito miſſi ſunt à Fidelibus cauſa legalium: cæteri erant comites Apoſtolorum. Cùm autem miracula ſine neceſſitate admittenda non ſint, reſtat vt eo anno aſſumptam fateamur Beatam Virginem, quo ipſi Hieroſolymis erant, ſine miraculo, nam ſi poſt annum hunc 48. aſſumeretur, præſentibus Apoſtolis, dandum eſſet miraculum illud quod narrat Melito de Vectione Apoſtolorum in nubibus, & reductione in loca vbi priùs fuerant: cuius tamen hiſtoria inter apocryphas reiicitur à Gelaſ. diſt. 15. cap. *Sancta Romana*, & à Beda ſuper acta Apoſt. Video nihilominus id referri à Damaſceno Serm. de Dormitione Deiparæ, & admitti à Breuiario Romano in eo feſto: ſed quatenus id verum ſit, de cæteris Apoſtolis intelligendum eſt, qui ſcilicet Concilio non interfuerunt, & longè à Hieroſolymis tunc temporis diſtabant.

Quòd autem Concilium illud acciderit anno 48. quod Onophrius aſſeuerat, vel ſaltim initio 49. poſt Virginis tranſitum, deducitur manifeſtè ex Paulo ad Galatas 2. dum ait, *Deinde poſt annos 14. iterum aſcendi Hieroſolymam cum Barnaba, aſſumpto & Tito. Aſcendi autem ſecundùm reuelationem; & contuli cum illis Euangelium quod prædico in Gentibus.* Videlicet non inducens è Gentilitate conuerſis obligationem legaliū. Hanc verò fuiſſe cauſā profectionis Pauli & Barnabæ in Hieruſalem, oſtendit Lucas Actorum 15. de Cōcilio eo agens. Illic verò inuenit Paulus Apoſtolos tres, Petrum, Ioannem & Iacobum. *Et cùm cognouiſſent gratiam quæ data eſt mihi, Iacobus, & Cephas (id eſt Petrus) & Ioannes, qui videbantur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, vt nos in Gentes* (nimirum ſine impoſitione oneris legalium) ipſi autem in Circunciſionem. Galat. 2. Cùm igitur Concilium hoc (teſte Paulo) celebratum ſit anno 14. ab eius conuerſione (ſic enim ſuperiùs probauimus accipiendum eſſe illud, *Deinde poſt annos 14. aſcendi iterum Hieroſolymam*, &c. conuerſio autem ipſius contigerit initio anni Domini 36. conſequens eſt vt Concilium inciderit in annum 49. paulò poſt Virginis aſſumptionem, ipſa verò Aſſumptio in annum 48. & forſan eius rei gratia vocatus fuit Paulus per reuelationem vt iret Hieroſolymam: quod ipſe notauit dicens. *Aſcendi autem ſecundùm reuelationem*); nam propter ſolum Concilium legalium non videbatur neceſſaria reuelatio Aſcenſionis Hieroſolymam, quia ipſe & Barnabas à Iudæis & fratribus Antiochiæ commorantibus miſſi fuerunt. Act. 15.

Obiter animaduerterim Card. Baronium non rectè remiſiſſe Concilium hoc ad annum 51. cùm ſimul contendat, illos 14. annos, à conuerſione Pauli vſque ad Concilium numerandos, & quòd conuerſus fuerit anno 36. Video quidem verba illa, *Poſt annos 14.* ſumi poſſe ita vt denotent idem *ac poſt completos* 14. ſeu initio 15. Cæterum adhuc non potuit Concilium in annum 51. ſed in 50. incidere: nam ipſe annus 36. conuerſionis totus fere enumerandus eſt (quod Baronius non facit) cùm initio anni ea acciderit. Nos igitur quòd multis aliis veritatibus id conſonare videamus, verbum illud *Poſt* eo ſenſu accipimus, vt non excludat ipſum annum 14. cum non dicat Apoſtolus poſt completos 14. annos, ſed poſt annos 14. Quare rectiùs Concilium illud anno 49. celebratum dicimus: Paulum verò aut non interfuiſſe Aſſumptioni, quæ accidit anno 48. aut ſenſum illorum verborum eſſe: *Poſt annos 14. cùm veniſſem Hieroſolymam*: &c. ideſt, Cùm veniſſem Hieroſolymam

Anno Christi 48.

lymam, & interfuiſſem dormitioni Virginis, poſt annos 14. à conuerſione mea; Domini verò anno 49. *contuli cum illis Euangelium*, &c.

Vnum eſt quod in ſententia hac non paruam difficultatem ingerere videtur, nimirum teſtimonium Dionyſij de Diuinis nomin. cap. 3. quo affirmare videtur ad Virginis funus conueniſſe, non ſolùm Apoſtolos, ſed multos etiam Diſcipulorum, & inter cæteros ipſummet Dionyſium cum Diuino Hierotheo, quia Græci in Menologio die 4. Octobr. aſſeuerant, hunc quoque fuiſſe vnum ex Areopagitis Iudicibus, quos Athenis Paulus ad fidem conuertit. Quòd verò poſt Concilium legalium D. Paulus Dionyſium ad fidem perduxerit, manifeſtum eſt apud Lucam: nam cap. 15. Actorum, Concilio peracto Hieroſolymis, aſſerit, Paulum & Barnabam profectos Antiochiam attuliſſe ad Eccleſiam Concilij decretum; poſt aliquot autem dies diſceſſiſſe ab inuicem occaſione accepta à Marco, quem Paulus nolebat ſibi comitem fieri, Barnabas autem volebat. Inde (cap. 16.) Paulus aſſumpto Sila perrexit Derbem, & Lyſtram, vbi Timotheum conuertit, ſibique ſotiauit. Tranſiit deinde prædicando Phrygiam & Galatiam, & Myſiam: & Macedonis ſibi in viſione oſtenſi precatu, Troadem, Samothraciam, & Neapolim, Philippóſque Macedoniæ ciuitatem; vbi Lydiam purpurariam cum domo ſua conuertit, & puellam Pythoniſſam liberauit. Miſſus nihilominus in carcerem, & multis cæſus plagis, inde tandem liber exiens deambulauit in Lydia Amphipolim (cap. 17.) Apolloniam & Theſſalonicam, & Beræam: & tandem peruenit Athenas, vbi ad Areopagum ductus, aſſumpto ſermonis themate, ab *Ara ignoti Dei*, Dionyſium Areopagitam conuertit. Quis neget in tot, tantíſque peregrinationibus, & prædicationibus, inſumpſiſſe Apoſtolum, vt minimùm, duos treſve annos? Quibus multos alios addere oportet, vt Dionyſius & Hierotheus in Pauli ſchola doctiſſimi euaderent, quales conſtat (cap. 3. de Diuin. nom.) illo tempore fuiſſe. Hinc tandem fiet, B. Virginem non migraſſe ad filium in anno Concilij legalium; ſed multò poſt.

Forſan aliquis ſubterſugere vellet argumenti vim, contendens Concilium non fuiſſe celebratum eo anno 48. vel 49. ſed forſan multò antea: ex Actis ſiquidem Apoſtolicis non conſtat de tempore, quamuis conſtet multò ante Dionyſij conuerſionem accidiſſe: neque etiam ex Paulo ad Galat. 2. ibi enim non ait, ſe acceſſiſſe ad Concilium poſt annos 14. à ſua conuerſione: ſed ad conferendum cum Apoſtolis Euangelium quod in Gentibus prædicabat; quod ſine Concilio potuit fieri. Semel autem dato, quòd Concilium non fuerit celebratum anno 48. ſed antea, datur locus, vt Paulus poſt Concilium Athenis prædicans Dionyſium conuerterit, & in fidei arcanis myſterijs erudierit; & tandem anno 48. ad funus Virginis acceſſerit.

Hæc tamen fuga admitti nequit, multa enim ſunt quæ conuincunt Concilium non fuiſſe celebratum ante annum 48. Primum quia tot tantáque negotia interceſſerunt vſque ad Concilium, quòd ipſum vſque ad annum 48. minimè celebrari potuerit: Namque in Actib. Apoſt. cap. 12. poſt liberationem Petri à vinculis, & Herodem conſumptum à vermibus, ponitur fames celebris ab Agabo prophetata, *quæ facta eſt ſub Claudio* (Act. 11.) Contigit verò teſte Euſebio & aliis anno 4. Claudij, qui fuit Chriſti 46. nam Claudius ſucceſſit Auguſto ad finem anni 42. quo tempore Paulus & Barnabas miſſi ſunt ab Eccleſia Antiochiæ Hieroſolymam, collectam & ſubſidium allaturi habitantibus in Iudæa fratribus: quo munere expleto (ait Lucas cap. 12.) reuerſi ſunt ab Hieroſolymis Antiochiam. Hæc igitur anno 46. acta ſunt. Narrat deinde Euangeliſta cap. 13. quòd dum morarentur Antiochiæ, ſegregati ſunt in opus Apoſtolatus Gentium, iubente Spiritu ſancto; & quod ſtatim abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum, vbi prædicauerunt Salaminæ; *& cùm perambulaſſent vniuerſam Inſulam vſque Paphum*, Paulus excæcauit Elymam magum, & conuertit ad fidem Sergium Paulum Proconſulem. Inde nauigarunt Pergem Pamphiliæ, & venerunt Antiochiam Piſidiæ: vbi multis Gentilium conuerſis, ad Iudæos dixerunt: *Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, conuertimur ad Gentes.* Rurſus Iconium inde profecti, ibi (ait Lucas cap. 14.) *multo tempore demorati ſunt fiducialiter in Domino agentes, dante ſigna & prodigia fieri per manus eorum*, &c. Sed tandem contumeliis ibi affecti, & lapidibus impetiti, *confugerunt ad ciuitates Lycaoniæ, Lyſtram, & Derben, & vniuerſam in circuitu regionem, & ibi euangelizantes erant.* Lyſtris ſanauit Paulus claudum à natiuitate, & ob id à Gentilibus creditus Iupiter eſt, & Barnabas Mercurius: ſed tandem lapidatus Paulus Derben petiit: cúmque euangelizaſſent ibi Ieſum,

Anno Chriſti 48. — Anno Romæ 799.

& docuiſſent multos, reuerſi ſunt iterū Lyſtram, Iconium, Antiochiam Piſidiæ, conſtituentes per ſingulas Eccleſias Presbyteros, & tranſeuntes Piſidiam venerūt in Pamphyliam, & loquentes verbum Domini in Perge deſcenderunt in Attaliam: & inde nauigauerunt Antiochiam vnde exierant. Poſt quæ omnia (ait Lucas in fine cap. 14.) *Morati ſunt tempus non modicum cum Diſcipulis.* Ac demum orta eſt diſceptatio de legalibus, & miſſi ab Antiochia Hieroſolymas ad Apoſtolos Paulus & Barnabas ſuper hac quæſtione. Refertur verò Concilium in toto cap. 15. ſequenti. Vide quæſo quanta inter famem & Concilium interceſſerint: quàm longam confecerint peregrinationem, quomodo teſte Luca, *multo tempore demorati ſunt* Iconij, *& morati ſint tempus non modicum* Antiochiæ, priuſquam Concilium celebraretur; vt mirum ſit hæc omnia duobus, vel tribus annis perfici potuiſſe. Cùm verò fames, quæ hæc omnia præceſſit, anno Chriſti 46. contigerit, fieri aliter nequit, quin Concilium vſque ad annum 48. vel 49. dilatum ſit.

Adhæc, ipſa Pauli ad Galat. 2. verba ſuppeditant nobis irrefragabilem eius rei probationem. Conſtat ex epiſtola, cùm Paulus aſcendit Hieroſolymam anno Chriſti 48. vel 49. (id eſt, poſt annos 14. à ſua conuerſione) comitem habuiſſe Barnabam; *Deinde* (ait) *poſt annos 14. iterum aſcendi Hieroſolymam cum Barnaba:* At ex cap. 15. Acto. habemus liquidò, ſtatim poſt Concilium diſceſſiſſe ab inuicem Barnabam & Paulum: *Facta eſt autem diſſenſio, ita vt diſcederent ab inuicem; Et Barnabas quidem aſſumpto Marco nauigauit in Cyprum; Paulus autem, electo Sila, perambulabat Syriam, & Ciliciam.* Minimè igitur contingere potuit aſcenſus ille Pauli cum Barnaba poſt Apoſtolicum Concilium, ſed tempore celebrationis ipſius; & conſequenter anno 48. Mitto quòd verba illa Pauli; *Et contuli cum illis Euangelium, quod prædico in Gentibus:* (id eſt, ſine onere legalium, vt in tota Epiſtola contendit Apoſtolus demonſtrare Galatis) nihil aliud denotant, quàm quòd detuliſſet ad illos quæſtionem legalium; quæ certè in Concilio diſcuſſa eſt. Mitto etiam quod ex Actis 15. cap. liquet, Paulum à Concilio iterum reuerſum Antiochiam; ex epiſtola verò habemus, quòd ſtatim poſt collationem ſui Euangelij cum Apoſtolis erat inibi Paulus; nam cùm veniſſet Petrus Antiochiam, in faciem ei reſtitit, ſuper legalium ſimulatione. Vt tandem videas vtrumque teſtimonium ſibi inuicem in omnibus reſpondere; ac de eadem re prorſus agere: & Concilium contigiſſe eo anno, quo Paulus ad Galatas 2. conſignat.

Dionyſius an interfuerit funeri Dominæ noſtræ

Quid igitur ad Dionyſium dicendum? Supereſt nobis expoſitionem & placitum amplecti Hilduini, viri doctiſſimi, qui iubente Carolo Magno hiſtoriam Dionyſij digeſſit (quam apud Surium habemus tomo 5.) Contendit verò B. Dionyſium citato teſtimonio cap. 3. de Diuin. nom. minimè agere de Tranſitu Virginis, nec aſſerere ſe & Hierotheum ei adſtitiſſe; ſed quòd aliquando conuenerint ipſi duo cum Petro & Iacobo Alphæi, & aliis diſcipulis, viſuri ſepulchrum Domini, reuerentiæ & gratitudinis, ac deuotionis ergo. Quo dato, nihil nobis nocet teſtimonium ipſius, qui Tranſitum Dominæ inueſtigamus. Fateor nobis aduerſari Metaphraſtem, & Damaſcenum, Iuuenalem Hieroſolymorum Antiſtitem; Nicephorum, Glycam, inter antiquos; ex recentioribus autem Baronium anno 48. & alios qui verba Dionyſij de Dormitione Virginis interpretantur: eorum tamen reuerenter habita licentia, in ſuam interpretationem adduci non poſſumus: nec mirum, cùm manifeſtè defecerint (vno dempto Baronio) in eodem Dionyſij textu explicando, dum ex eo credunt haberi inibi quoque adfuiſſe Timotheum, Pauli dilectum diſcipulum, & Epheſiorum Epiſcopum, ad ipſumque libros ſuos Dionyſium nuncupaſſe, quod tamen verum non eſſe ad annum Dom. 100. comment. 11. Deo duce monſtrabimus. Nihilque illis fauent verba Dionyſij, ſi ea ad vnguem perpendamus. Quæ ex noua Marſilij interpretatione Græco textui apprimè reſpondente, hæc ſunt. *Conuenimus quandoque apud Pontifices noſtros Deo plenos* (vt noſti) *nos ſimul & ipſe* (Hierotheus, de quo agebat) *multique Sancti fratres noſtri, viſuri corpus illud quod vitæ Principem Deum ſuſcepit. Vbi aderant & Iacobus frater Domini, & Petrus, excelſum & ampliſſimum Theologorum culmen. Illic ergo poſt contuitum, placuit vt Pontifices omnes, pro viribus quiſque ſuis, infinitè potentem Diuinæ virtutis bonitatem laudarent. Hierotheus autem alios ibi Doctores ſacros* (*vt noſti*) *poſt ipſos Theologos, ſuperauit; totus excedens, totus extra ſe poſitus.* Si Dionyſius aliqua eorum Cantica quæ ibi compoſita fuerunt retuliſſet, forſan ex eis, veram loci intelligentiam caperemus: attamen ab ipſis omninò abſtinuit, ait ſiquidem inferiùs ad Timotheum; *Verùm quæ illic myſticè tractata ſunt, miſſa in præſentia faciamus; quippe cùm nec multis exprimi poſſint, & tibi nota ſint.* Quare ſolis prædictis verbis inſiſtere debemus; in quibus tamen nihil eſt quod ad

Tranſitum

Tranſitum Virginis conducat, & omnia ad ſepulchrum Chriſti facilè referuntur. Etenim ſi de Tranſitu ageret, non diceret, quòd ipſi conueniſſent Hieroſolymis, *viſuri corpus illud, quod vitæ Principem Deúmque ſuſcepit*: ſed interfuturi migrationi eius, quæ vitæ Principem, &c. non quidem ad videndum tantùm, ſed ad recipiendum eius benedictionem poſtremam: nec ad videndum corpus duntaxat, ſed ad videndum eam viuam priuſquam migraret ad Filium. Quòd ſi velit quis, vt Virginem, vita præditam Dionyſius nuncupet *corpus*, inuſitatum inducet loquendi modum, quo nullus Doctorum vſus reperitur. Nunc verò monumentum ſeu ſepulchrum Domini quod teſtimonio Matthæi 27. & Marci 15. *exciſum erat de petra*, appoſitiſſime appellatur, *corpus quod Deum, vitæq; Principem ſuſcepit*. Et rectè hic Princeps vitæ Chriſtus nuncupatur, vt de eo ſpecialiter notaretur, quòd erat *inter mortuos liber*; & is, quem illud ſuſcepit mortuum, erat nihilominus Princeps vitæ. Rurſus idipſum denotat cùm ſubiungit, *Illic ergo poſt contuitum, placuit vt Pontifices omnes*, &c. Nihil igitur aliud Apoſtoli, & Diſcipuli fecerunt, niſi videre, & contueri: quod ſepulchro Domini valde congruit; corpori autem Virginis minimè; quod nimirum non ſolùm viderunt, ſed & ſepulturæ mandarunt. Adde ibi cum Dionyſio non adſtitiſſe omnes Apoſtolos, ſed duos tantùm, Petrum & Iacobum, (in hoc certè multi hallucinantur) hos enim duos duntaxat nominat Dionyſius. Quis autem non videat, ſi ibi quoque Paulus adfuiſſet, à Dionyſio etiam fuiſſe nominandum? Et diſcipulum de Magiſtro memoriam facturum? Idemque dicito de Ioanne, qui in Tranſitu & rebus Virginis primum locum habuit; præſertim quia ibi Dionyſius numerat ſummos illos Theologos, qui adfuerunt; Ioannes autem hanc ſibi inter cæteros Apoſtolos nomenclaturam iure optimo obtinuerat. Inſuper ſi Iacobus & Petrus præ cæteris nominandi eſſent, ideo fieri deberet, quia aliquid peculiare illic egiſſent, aut dixiſſent, quod tamen non oſtenditur, ſed ſimpliciter dicitur: *Vbi aderant Iacobus & Petrus*. Neque verò quis æſtimet nomine Pontificum, illis verbis, *Conuenimus quandoque apud Pontifices noſtros Deo plenos*, ſolos Apoſtolos Dionyſium ſubnotaſſe: ſed omnes Epiſcopos, qui illic erant; *Vbi aderant Iacobus & Petrus*: cum ipſis ſcilicet ſeu inter ipſos, quandoquidem poſtea Hierotheum numerat inter Pontifices, qui tamen non erat Apoſtolus, ſed Epiſcopus Athenarum, vt Menologium Græcorum habet, & ex eo Vſuardus apud Molanum 4. Octobr. *Illic ergo poſt contuitum placuit, vt Pontifices omnes diuinam bonitatem laudarent. Hierotheus autem omnes ibi Doctores ſacros, poſt ipſos Theologos ſuperauit.* Si placuit vt omnes Pontifices hymnos dicerent, & Hierotheus etiam dixit; profecto inter Pontifices numeratur: quare nomen Pontificum non poſitum ſolùm eſt propter Apoſtolos, quos tamen peculiari nomine Theologos vocauit. Neque verum eſt quod Card. Baronius notauit, illic quoque Timotheum adfuiſſe, cui opus ſuum Dionyſius nuncupat, nam phraſis illa *Conuenimus quandoque*; non complectitur vtrumque, ſed eſt modus loquendi familiaris Dionyſio, quo toto illo libro vtitur, propriam tantùm perſonam denotans, vt verba præcedentia manifeſtant. *Præterea & ipſe ad idem ſæpe nos exhortatus eſt, librúmque ipſum vt ſupra modum quicquam excellens, remiſiſti* (ad Timotheum loquitur) *quamobrem nos quoque ipſum his duntaxat aſſignamus*, &c. *Nos autem qui nobis propinquiores ſunt, pro ingenij noſtri proportione Diuina trademus*, &c. & alia multa in hunc modum.

Hic mihi germanus teſtimonij Dionyſiani ſenſus videtur. Si quis autem propter Doctorum authoritatem qui de Tranſitu Virginis id exponunt, eis acquieſcere iudicauerit, conſequenter aſſeret, B. Virginem ætatis ſuæ 73. annorum aſſumptam, nouem aut decem annos poſt Concilium Apoſtolorum, Chriſti verò 58. Adhuc autem mihi difficile id videtur, quoniam anno 57. qui fuit Neronis ſecundus, (teſte Hieronymo lib. de Script. Eccl. in Paulo) Paulus peruenit vinctus Romam, vbi *manſit biennio toto in ſuo conducto*: Act. vlt. Vnde anno 58. non potuit Hieroſolymis adeſſe. Præſertim verò quia poſtquam ſemel Romam venit, nunquam in Orientem reuerſus eſt, vt ipſe de ſe prophetauerat Act. 20. *Et nunc ego ſcio* (inquiens) *quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes per quos tranſiui prædicans regnum Dei*. Petrus verò vt minimùm rediit bis: ſemel anno 48. Concilij, iterúmque ea occaſione, quam Dionyſius hoc loco ſcribit. Sed de his ſatis.

2. *Veronice*, &c.] Vulgò vocatur Veronica. Liquet ex actis S. Martialis, quæ apud Vincentium Beluacenſem extant in ſpeculo hiſt. & apud S. Antoninum 1. part. hiſtor. titul. 6. cap. 25. §. 2. Veronicam mulierem cum coniuge Amatore S. Martialem Lemouicenſium Apoſtolum comitatam fuiſſe in Galliam. Eius verba ſunt. *Venit autem cum B. Petro Apoſtolo Romam* (ſcilicet Martialis) *& per eum miſſus fuit in Galliam, habens in comitatu ſuo*

Anno Chriſti 48.

Romæ 9.

De Veronica.

Anno Chriſti 50. — Anno Romæ 801.

Amatorem, & coniugem eius Veronicam, quæ familiaris, & præcordialis amica fuit Virginis Mariæ. Sanctus verò Amator in rupe qua modò Amatoris dicitur, ſolitariam vitam egit, ibique obiit: Veronica autem S. Martialem prædicantem ſequuta eſt in territorio Burdegalenſi, ibique conſenuit. Sed verò Romæ diem extremum clauſit, vt Dexter hoc loco aſſeuerat. Vultus Domini quem ſanguine proprio ſudario Veronicæ impreſſit, ſeruatur Romæ apud S. Petrum, vbi ſæpius ipſum veneratus ſum: alter verò (nam linteum duplicatum erat) ſeruatur in Hiſpania in Vrbe Gienenſi, vulgo *Iaen*, cum ſumma reuerentia. Equilinus lib. 6. cap. 151. refert ex Ambroſio, mulierem Hæmorrhoiſſam de qua Marcus 5. & Lucas 8. fuiſſe Martham. Veriſimile autem id non videtur; non enim taceret Euangeliſta nomen eius, ſi eſſet Martha. Celebrius eſt illud Euſebij, mulierem Hæmorrhoiſſam ciuem fuiſſe Cæſareæ Philippi, & in gratitudinem ac memoriam accepti à Chriſto beneficij, ſtatuam eius in viridario ſuo poſuiſſe, ad cuius pedes ipſamet fimbriam eius tangere videbatur: Factúmque eſſe vt herbæ quæ ſub ſtatua ſubortæ fimbriam Domini contingebant, ea potirentur virtute, vt Hæmorrhoiſſæ ad ipſarum contactum mederentur: cæterum hanc imaginem, Iulianum Apoſtatam ſuſtuliſſe, eiúſque loco ſubſtituiſſe ſuam: quam tamen ictu fulminis confractam fuiſſe idem Equilinus teſtatur. De vultu Chriſti Domini Romæ ſeruato, déque eius miraculis & antiquitate, & aliis ad eum pertinentibus, extat liber m. ſ. in Archiuo Baſilicæ S. Petri in Vaticano, ex quo Bzouius multa tranſtulit in tomum primum ſuæ hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, quæ tu conſulas.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 50. — Anno Romæ 801.

1. *Petrus, vt Chriſti Vicarius Hiſpanias adiit:*
2. *Imagines Antiochia delatas affert.* 3. *Epænetum Sexſirmi in Bætica reliquit Epiſcopum.*
4. *multis cum comitantibus, M. Marcello Eugenio, Apollinari Rauennate (quem redeuntem ad Italiam conſequitur Calocerus) Barnaba, Iudáque. Hinc ad Africam & Ægyptum migrat.*
5. *Manet in Hiſpania S. Quartus, qui obiit anno 76.*
6. *Lucius Seneca Centurio, verus Chriſtianus, Sintriæ occumbit.*

COMMENTARIVS.

S. Petrus prædicat in Hiſpania.

ANNO CHRISTI 50. *Petrus*, &c.] De aduentu Petri Apoſtoli in Hiſpanias conuenit inter omnes qui res Hiſpanicas ſcripſerunt, ita Ambroſius Morales lib. 9. cap. 14. Pineda 2. part. Monarchiæ cap. 28. §. 4. Marieta de Sanctis Hiſpaniæ 1. part. lib. 1. cap. 13. Alphonſus Chacon de Summis Pontif. in Petro: Romanus lib. 1. Reipubl. Chriſt. cap 3. Pujades in Hiſtoria Cathaloniæ lib. 4. cap. 9. & alij, & inter externos Onuphrius Panuinus in Chronico Eccleſiaſt. Lipomanus, & Surius, Haræus & Lipelous in vita S. Petri; Qui omnes id mutuantur à Simeone Metaphraſte in relatione de peregrinationibus Petri & Pauli Apoſtolorum, quam Surius habet tomo 3. En verba illius manifeſta. *Cùm autem non diu manſiſſet apud Romanos, & ſancto Baptiſmo multos regeneraſſet; & Eccleſiam conſtituiſſet: & Linum Epiſcopum ordinaſſet; venit Tarraconam: in qua cùm Epaphroditum ordinaſſet Epiſcopum, venit Sirmium ciuitatem Hiſpaniæ; quo in loco cùm Epænetum conſtituiſſet Epiſcopum, deuenit Carthaginem ciuitatem Africæ; in qua cùm Creſcentem ordinaſſet Epiſcopum, venit in AEgyptum. Et cùm Thebis, quæ ſeptem habent portas, Rufum, Alexandriæ autem Marcum Euangeliſtam eorum Epiſcopos ordinaſſet*, &c. Vide miram Metaphraſtis cum Dextro conſonantiam; nec mirum, cùm id à Dextro qui

multos

multos annos illum præceſſit, potuerit Metaphraſtes mutuare, vel ambo ab eadem antiqua memoria, quæ tunc extaret.

Anno Chriſti 50.

2. *Imagines*,&c.] Eccleſiaſtica traditione receptum eſt, vſum Sacrarum imaginum in Eccleſia à ſanctis Apoſtolis emanaſſe. Qua de re abundè actum eſt in II. Synodo Nicæna, quæ fuit VII. generalis in cuius reuerentiam Græci quotannis celebrant feſtum Dominica proximè ſequenti die 11. Octobr. vt apud Molanum in Vſuardo ea die videre eſt. In actione eius 5. admittitur hiſtoria imaginis Saluatoris miſſæ Abagaro Regi Edeſſæ a Chriſto Domino, quamquam epiſtolæ de ea re à Gelaſio inter Apocryphas reiiciantur. Cæterum de eodem ſacro vultu qui hodie in cœnobio ſanctimonialium S. Sylueſtri de Vrbe in magna veneratione eſt, ſimul cum capite S. Ioannis Baptiſtæ, celebrant quoque ſpeciale feſtum Græci die 17. Auguſti. Conſule de hoc Baronium in Notis ad 9. Nouembr. qui multa in eius fauorem congerit, & reuoca in mentem Sacrum Chriſti vultum impreſſum in linteo Veronicæ, & imagines à D. Luca depictas, quæ ſummo cultu & reuerentia hìc Romæ aſſeruantur, apud ſanctam Mariam Maiorem, & in Baſilicis de Populo, & de Pace, & in Via lata, & aliis: è quibus & ex officij ſupremi Apoſtolatus dignitate liquet Petrum ſi quis alius Apoſtolus, induxiſſe imagines Sacras vbicunque prædicauit. Quòd verò quas in Hiſpanias inuexit ab Antiochia detulerit, facilè deduci poteſt ex eo quòd tunc temporis ab Antiochia veniebat, vbi (poſt Concilium legalium Hieroſolymis anno 49. vel 48. celebratum) à Paulo increpatus eſt, vt ipſe refert ad Galat. 2. Eius rei perſeuerat Matriti teſtimonium non leue in Sacra & miraculoſa imagine B. Virginis vulgò nuncupata de *Atocha*, de cuius antiquitate multi exiſtimant à tempore Apoſtolorum ibidem coli; quandoquidem ante 500. annos tempore S. Iſidori Agricolæ erat celebris; & cùm inde certum ſit, ſuperaſſe vetuſtate Maurorum dominium in Hiſpania; & ex characteribus quibuſdam ipſi affixis, conſtat Apoſtolicam redolere ætatem. In tanta autem vetuſtate nulla nomenclaturæ ſuæ ratio conueniens aſſignari poteſt, niſi quòd priùs dicta ſit de *Antiochia*, paulatímque vox illa aliquatenus alterata, de Atocha nuncupata ſit atque ita à D. Petro illam accepimus ab Antiochia delatam. Quòd enim dicta creditur ab arbuſto quodam rurali Hiſpanè dicto *Atocha*, quaſi ſuper illud apparuerit, vulgare eſt & parui pendendum, illa enim nuſquam legitur apparuiſſe alicubi, & nomen *Atocha* recentius eſt in Hiſpano idiomate quàm quiuerit imagini Gothicæ vt minimùm Antiquitatis, nomen dare. Sunt qui aſſerant extare D. Ildephonſi epiſtolam vbi eius Sacræ Imaginis meminit: ſic refert M. Ægidius Gonzallez Dauila Regius Hiſtoriographus, in ſua Hiſtoria Matritenſi, & conſentit P Morillo in hiſt. de Pilari.

Imagines dedulit in loca quæ prædicatione illuſtrauit.

Imago S. Mariæ de Atocha. vide dei

3. *Epænetum*, &c.] Affirmant eius in Hiſpania Epiſcopatum cum Metaphraſte cæteri authores ſuprà citati *Venit* (ait ille de D. Petro) *Sirmium Hiſpaniæ ciuitatem, quo in loco cùm Epænetum Epiſcopum conſtituiſſet*, &c. Nec quemquam moueat Dextrum non Sirmium, ſed Sexifirmum ſedem Epæneti nuncupaſſe, nam vtroque nomine gaudet Vrbs illa, & ipſe Dexter vocat eam inferiùs Sirmium ad annum 100. dum agit de Maxima & Montano Martyribus. Videri poſſet ea quam Ptolomæus in tabula Bæticæ vocat *Sex*, voce forſan detruncata in codice: & Villæ nouæ eſt *Velez Malaga*, Floriano verò *Motril*, aliíſque plus videt olim extitiſſe in monte Granatenſi, altero ex Alpuxarris, dicto *Tregiliana*. Nec deſunt qui putent dictam *Sexifirmum*, quaſi Saxifirmum, ſeu ſaxum firmum, quod nunc Hiſpanicè dicimus *Piedrafita* vel *Piedrahita*. De eodem Epæneto iterum incidet ſermo inferius anno 64. quo occubuit in vrbe ſua.

De S. Epæneto, Sexifirmi Epiſcopo.

4. *Multis eum*, &c.] Diſponamus iter Petri, quò Dexter, & Metaphraſtes illuſtrentur, & vnde cuiuis Diſcipulorum in comitatum aſſumptus fuerit à Petro, & vbi quiſque relictus facilè conſtet. Petrus Romæ exiſtens ab anno 44. vſque ad 47. multos ad fidem perduxit, inter quos inſignis fuit M. Marcellus, priùs Simonis Magi, poſtea D. Petri diſcipulus, vt ipſe de ſe fatetur in Epiſtola ad Neræum & Achilæum de obitu Petronillæ quæ apud Surium extat tom. 3. die 12. Maij. Hic de nobiliſſimo Senatorum ſanguine Romæ natus, de domo & familia Neronis, à fidelibus eam ob cauſam dictus eſt *Eugenius*, quod ſonat, *Nobilis*. Romæ quoque Petrus degens ordinauit Epiſcopum Apollinarem diſcipulum ſuum, quem ſecum duxerat ab Antiochia, miſítque eum Rauennam. Erat verò genere Antiochenus, vt eius acta habent, quæ Mombritius recitat tom. 1. & Surius tom. 4. & Equilinus lib. 6. ca. 128. De eius ordinatione & miſſione agit Martyrologium Rom. Beda, Vſuardus, & Ado die 23. Iulij. *Cùm autem non diu manſiſſet apud Romanos* (ait Metaphraſtes,

Diſcurſus S. Petri cũ Roma diſceſſit.

Anno Chriſti 50. nimirum tres tantùm, vel 4. annos) *& Linum Epiſcopum ordinaſſet*, ſibi ſcilicet ſuffraganeum; vel Corepiſcopum, vt eo abſente Romanæ Eccleſiæ prouideret: Anno 47. vel initio 48. Roma exiit verſus Hieroſolymam, comitibus M. Marcello Eugenio, Epaphrodito, Epæneto, Ruſo, Creſcente, & aliis. De Epæneto, & Ruſo liquet Romæ degiſſe, nam Paulus ſalutat illos ad Romanos ſcribens, cap. 16. vocátque Epænetum; *Primitiuum Aſiæ* diſcipulum. His igitur comitibus, Petrus Rauennam tranſiens aſſumpſit ſecum Apollinarem, & tandem peruenit Hieroſolymam, vbi eo anno interfuit Aſſumptioni Virginis, & ſequenti Concilium celebrauit de legalibus non obſeruandis à conuerſis è Gentilitate. Decretum verò Concilij miſerunt Apoſtoli Antiochiam per manus Iudæ (qui cognominabatur Barſabas) & Silæ, quos Lucas Act. 15. vocat *viros primos ex fratribus. Hi deſcenderunt Antiochiam, & congregata multitudine tradiderunt epiſtolam. Iudas autem & Silas, & ipſi cùm eſſent Prophetæ, verbo plurimo conſolati ſunt fratres.* Tunc Silas adhæſit Paulo, *Iudas verò abiit in Hieruſalem*, & adhæſit Petro. Rurſus Petrus profectus eſt Antiochiam, vbi Paulus in faciem ei reſtitit, Barnabas diſſentiens à Paulo, & aſſumpto ſecum Marco, nauigauit Cyprum, vbi natus fuerat. *Paulus electo Sila perambulabat Syriam, & Ciliciam, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum*; erat enim ſcripta epiſtola decretalis Concilij, *his qui erant Antiochiæ & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus conuerſis ex Gentibus.* Hactenus ex Act. Apoſtol. cap. 15. & ex epiſtol. ad Galat. cap. 2. Aliquod tempus feciſſe credendus eſt Petrus Antiochiæ & Hieroſolymis, viſitans fideles: inde verò nauigauit in Cyprum anno ſequenti, ſcilicet 50. profecturus in Hiſpaniam: ibi adhæſit illi Barnabas cum Marco, & inde cum reliquis comitibus M. Marcello, Apollinari, & Iuda nauigauit in Hiſpaniam: Romam vt credo obiter viſitans; ſoluitque Tarracone, vbi Epaphroditum conſtituit Epiſcopum, teſte Metaphraſte; quanquam nonnulli pro Tarracone legant Tarracinæ, quæ Italiæ ciuitas eſt. Cæterum Petrus Galeſinus vir quidem eruditiſſimus, & Italus in notis ad 12. Kalend. Februar. ſui Martyrologij, ita legit in Metaphraſte vt affirmet, Tarraconam, non Tarracinam in eo haberi: atque eius vrbis Tarraconenſis in Hiſpania conſtitutum fuiſſe ab Apoſtolo Epiſcopum Epaphroditum. Quæ ſanè lectio vehementer arridet, quia ibi narrat author iter Petri Roma in Hiſpaniam; *Et cùm Romam* (ait) *reliquiſſet, & Linum Epiſcopum in ea ordinaſſet, venit Tarraconam, in qua cùm Epaphroditum ordinaſſet Epiſcopum, venit Syrmium ciuitatem Hiſpaniæ*, &c. Certè Tarracina non eſt in itinere Hiſpaniæ, ſed ad oppoſitam Romæ plagam Orientalem. Accedit quòd Tarracinæ non reperitur Epaphroditi memoria, vt cogamur eum Epiſcopum illius ciuitatis extitiſſe. Poſſumus etiam facilè hac lectione conciliare cum Metaphr ſte Dorotheum, qui in Synopſi eum refert Aderæ Epiſcopum; fuit verò Adera ſeu Adeha, vrbs iuxta Tarraconam ſita in Ilercaonibus, vt apud Ptolomæum videre eſt. Illic Torquatum, Secundum, Cæcilium, & reliquos, quos ipſe Romæ ordinauerat Epiſcopos, eidem occurriſſe, cúmque comitatos per Hiſpaniam ſatis veriſimile videtur (tunc Calocerus ſancti Iacobi diſcipulus Apollinari adhæſit, cum quo poſtmodum Raue nnæ vixit, vt apud Equilinum videre eſt lib. 6. capit. 128. illis verbis, *Interim Calocerus Presbyter Rauennatem Eccleſiam gubernauit.*) aliquóſque Epiſcopos & Presbyteros de nouo inſtituiſſet non tamen conſtat qui fuerint; vno dempto Epaphrodito, quem Tarracone, & altero Epæneto, quem Sirmij vel Sexitirmi Epiſcopum conſtituit. Cùm verò ab Hiſpania diſcederet nauem conſcendens, perrexit in Africam, vbi Carthaginenſibus Creſcentem Epiſcopum conſtituit (teſte Metaphraſte) de quo ex epiſtola 2. ad Timoth. 4. habemus, quòd cùm Paulus Romæ in vinculis detineretur, *Creſcens Româ in Galatiam* abierat, anno 58. quo loco in *Galliam* legendum contendunt Epiphanius hæreſi 51. Theodoretus in eum Pauli locum, & ex Romano Martyrologio die 27. Iunij, & 29. Decembr. certum ſit Viennenſem Galliæ Eccleſiam ipſum fundaſſe. Vtrobique prædicaſſe contendit Baronius in Notis ad 24. Iunij & ita aſſeritur in tex. Martyrolog Roman. ea die, & apud Vſuardum. Oportuit tamen priùs ſucceſſorem ſibi apud Carthaginem conſtituere, vbi primus à Diuo Petro datus fuerat Epiſcopus. Ab Africa profectus eſt Petrus in Ægyptum, ibi Thebis Ægyptiis (nam ſunt aliæ in Aſia iuxta Corinthum) Ruſum dedit Epiſcopum, qui poſtmodum ad Hiſpanias accedens Dertoſæ ſeu Tortoſæ Pontifex ſedit, vt infrà ad annum Chriſti 10[illegible]. & 112. dicemus: ac demum Alexandriæ Marcum ordinauit Antiſtitem. Quo tandem peracto Anno Roma 801.

itinere

itinere nauim aſcendens Romam reuerſus eſt, & Barnabas Mediolanenſem fundauit Eccleſiam 54.& Baronius affirmat.

Anno Chriſti 50.

De ſancto Quarto Apoſtolorum diſcipulo.

5. *Manet in Hiſpania*, &c.] De ſancto Quarto agunt Martyrologia die 3. Nouembr. Romanum, Bedæ, Vſuardi, & Adonis, & Equilinus lib. 10. cap. 16. & lib.6. c. 100. Sed inter cæteros Petrus Galeſinus ad eamdem diem conſonat Dextro inquiens. *Natalis S. Quarti, qui fuit vnus ex 72. diſcipulis, Berythi Epiſcopus; inde in Hiſpaniam profectus Chriſtianæ religionis diſciplinam poſt Apoſtolum Iacobum Hiſpanis tradidit.* Hæc ille. Dexter verò ad annum 105. iterum de S. Quarto agens hæc ait; *S. Quartus Apoſtolorum Diſcipulus bis Hiſpaniam peragrat: ſemel poſt Iacobum, iterum relictus à Paulo:* apud quem ſanè erat Corinthi, cùm ſcripſit epiſtolam ad Romanos, vbi eius nomine illos ſalutauit; *ſalutat vos Quartus frater.* Cæterum cùm Epiſtola illa ſcripta fuerit à Paulo Corinthi circa annum Domini 54. plus minúſve, dicendum eſt, ſanctum Quartum ante illum annum ab Hiſpania diſceſſiſſe in Orientem; Paulum forſan illac adducturum rogatum ab Hiſpanis, magnas eius acceſſus cauſas præbentibus: de quibus paulo antè Romanis dixerat; *Cùm in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero quòd à vobis deducar illuc*; idēſt, vt Theophylactus commentatur: *Vosmet inſpecta quæ me vrget neceſſitas, vt Hiſpanos conueniam, priores eſtis ad illos me demiſſuri, quia ſic cogor vt faciam.* Perſeuerauit cum Paulo quouſque miſit illum in Hiſpanias, dum ipſe Romæ detineretur in vinculis; nam in 2. Romæ ſcripta ad Timoth. epiſtola 4. capit. ait. *Lucas eſt mecum ſolus.* Inde enim fit vt Quartus tunc temporis abſens eſſet. Veriſimile autem eſt eum profectum in Hiſpaniam, vt fidelibus de retentione Pauli Romæ in vinculis rationem redderet: & quòd vincula impedirent iter ad ipſos. (Idem dicemus de S. Secundo ad annum. 52.) Cuius verò Eccleſiæ Epiſcopus fuerit, non conuenit apud omnes. Hippolytus & Dorotheus, quos Equilinus ſequitur, cum Berithi Epiſcopum faciunt: idque aſſerit Galeſinus: qui tamen in Notis ſuis inquit, alios contendere Epiſcopum fuiſſe Nurſiæ. Dextro verò, cui magis aſſentimur, fuit Betyri in Hiſpania Epiſcopus, quod fuit oppidum in Bætonibus, aliàs dictum *Conciolum*, quod etiam in Bætonibus prope Salmantiam ponit Ptolomæus; Primò vocabatur *Berela*, & deinde Dextri æuo *Batirus*, ab aliis; *Batira.* Vide Dextrum anno 105.

De quodam Seneca Chriſtiano.

6. *Lucius Seneca*, &c.] Loco *Senticæ* vt antea in codice legebatur, mutaui *Sintriæ*, Luſitaniæ oppidum; quod hodie *Sintra* nuncupatur: in cuius Eccleſia S. Michaeli dicata, adhuc in lapide vetuſtiſſimo perſeuerat L. Senecæ Epitaphium; quod non ſolum ipſi, ſed etiam L. Æliano filio, & Caſiæ Quintiliæ vxori commune eſt. Adducitur ab Ambroſio Morales lib. 9. hiſtor. Hiſpan. capit. 9. dum agit de euentibus anni 55. Eſt verò huiuſmodi.

L. Ælius.L.F.Gal. Ælianus. H. S. E.	id eſt	Lucius Ælius, Lucij Filius Galetius Ælianus, Hîc ſitus eſt.
L. Ælius. Sex. F. Gal. Seneca Pater. H. S. E.	id eſt	Lucius Ælius, Sexti filius, Galerius Seneca Pater, Hîc ſitus eſt.
Caſia Q. F. Quintilia mater. H. S. E.	id eſt	Caſia, Quinti filia, Quintilia mater, Hîc ſita eſt.

In quo ſummopere notandum, non ſuperponi notas illas D.M.S. vel D.M. quæ denotant *Diis Manibus Sacrum*, vel *Diis Manibus*, qui à gentilibus Dij mortuorum credebantur; Cùm verò in omnibus Gentilium Epitaphiis reperiantur, & in hoc omnino deficiant, ſignum manifeſtum eſt, fuiſſe hominum Chriſtianorum; præſertim quia nulla alia nota Gentilium ibi eſt, & quod multis inſcribebatur lapidibus *Aug. Sacerdos.* vel aliquid huiuſmodi.

Flauius Lucius Dexter.

Anno eodem Chriſti 50. 1. *Per hæc tempora Sanctus Athanaſius primus Epiſcopus Cæſarauguſtanus, Græcus natione, Diſcipulus S.Iacobi, ex his quos in Hiſpania habuit, tota Celtiberia prædicat, & ſe mirabilem ibi præſtat. Ipſéque & Theodorus tota Carpetania prædicantes, & docentes diſcurrunt.* Anno Romæ 801.

Anno 52. 1. *Iſcius Carteiæ prope fretum prædicat, totámque oram maris interni percurrit: & Alone, & Carteiæ alteri in Mediterraneo mari, non procul Carthagine Spartaria prædicat.* Anno Romæ 803.

2. *Templum Columnæ Cæſarauguſtæ, (vbi quidam credunt partem eſſe Dominicæ Columnæ) Fideles & frequenter vndique viſitant, & cum maxima veneratione colunt.*

3. *Floret Centurio Malacitanus, quem S.Iacobus ibi tingit.*

4. *S.Torquatus domo Romanus, P.Nonij Aſpernatis filius, Vir clariſſimus, Acci, Malacæ, & vſque ad fauces freti prædicaſſe dicitur.*

5. *Martialis Lemouicenſium, Cadurchorum, & Toloſatium Apoſtolus, Hiſpanias adiit, & prædicando fideles inuiſit.*

Anno 54. 1. *S.Indalecius Vrci, Iliberri, Carthagine Spartaria, & Eliotrocæ prædicans, in illis partibus celeberrimus habetur.* Anno Romæ 805.

2. *Quem Clarus * Diaconus comitatur, Qui Diaconus cum multis Clericis, prope Carthaginem Spartariam, non procul à portu ciuitatis in mare crudeliter detruduntur.*

*ſeu Clerus.

3. *Euphraſius Iliturgi, non procul Carthagine Spartaria, populis qui dicuntur Conteſtani, ad Vrbem Aſſotum, totóque agro Carthaginenſi prædicans feruenter diſcurrit.*

4. *Cæcilius Iliberri & circumquaque prædicat, & mirabilem ſe præbet: doctrináque populos ſibi commiſſos in timore Dei ac fide promouet.*

5. *Teſiphon in Bætica vrbe Vergilia, Baſtæ, Oſcæ, in aliíſque vrbibus prima iecit religionis Chriſtianæ fundamenta.*

COMMEN

Anno Chriſti 50.

COMMENTARIVS.

De S. Athanaſio Epiſcopo Cæſarauguſtano, vbi nam prædicauerit Dei verbum?

ANNO CHRISTI 50. *Per hac tempora.*]Egimus de S. Athanaſio tum ad annum 35. Comment.2. tum ad 36. comment. item 2. tum etiam ad 42. comm.2. quibus ferè locis dictum eſt de S. Theodoro; rum ad 41. Galeſinus die 15. Maij hæc inquit, *Ab illis item duobus Athanaſio & Theodoro, qui ex Hiſpania nunquam diſceſſerant, in multas illius prouinciæ partes, Chriſtiana religionis diſciplina propagata eſt.* Quod autem hîc dicitur de prædicatione S. Athanaſij in tota Celtiberia & Carpetania, eleganter cecinit M. Maximus hoc epigrammate, quod vnà cum ſuo Chronico Typis excuſum eſt Cæſarauguſtæ 1619.

Primus Athanaſius noſtra fit Præſul in vrbe (Cæſarauguſtanus)
Angelicæque domus Paſtor honorificus.
Per Carpetanos iactat ſacra ſemina tractus
Et Celtibêris prædicat in populis.
Macte animi pietate ſenex, Præſúlque patérque,
Diſcipulus Iacobi es, Pontificúmque decus.
Ora pro populo commiſſo ſplendide paſtor,
Anchora qui fidei diceris, eſto, faue.

De Sancto verò Theodoro eius ſocio cecinit ſic:

Hiſpaniæ figunt paribus veſtigia curis,
Diuus Athanaſius, tum Theodorus amans.
Presbyter iſte fuit primus, docuítque libenter,
In Celtibêro dogmata ſacra ſolo.
Cúmque quater decies compleſſet Cynthius orbem,
Cinctus fronde caput, ſydera clarus adit.
Conſors alterius Theodori, cui data cura eſt,
Cuſtodire ſui buſta verenda Patris.
Macte animo Theodore ſacer, Seruator ouilis
Cæſarij, fulgens relligionis honor.
Ante Deum ſupplex pro nobis ſedulus ora,
Qui, duce te, Fidei carpſimus ambroſiam.

Quo loco M. Maximus duos diſtinguit Theodoros, alterum D.Iacobi diſcipulum, qui iuxta corpus Patris ac Magiſtri ſui ſepultus iacet; alterum qui B. Athanaſij fuit Archipresbyter primus. Vtrùm autem & hic quoque S. Iacobi, an ipſius Athanaſij fuerit diſcipulus, non ſatis conſtat; licèt primum mihi probabile videatur. Illis verbis, *Cúmque quater decies*, &c. innuere videtur obiiſſe hunc Archipresbyterum ætatis ſuæ anno 40. niſi forſan velit, vt poſt 40. annos ab eius prædicatione ob quam *Hiſpaniæ figunt paribus veſtigia curis, D. Athanaſius tum Theodorus amans,* vitam cum morte commutauerit, quod magis probo. Iuxta quam ſupputationem dicendũ eſt, eum morti conceſſiſſe anno 76. nã ann. 36. cœpit Hiſpanica prædicatio. De anno autẽ, ac die mortis S. Athanaſij hæc habet Maximus ad calcem ſui Epigrammatis. *Obiit prope Cæſarauguſtam anno* 59. *colitur prima die Nouembris.* Quod ad genus mortis quo obiit, attinet, Galeſinus credidit eſſe Confeſſorem ad 15. Maij in ſuo Martyrologio; nec mirum, cùm ſola M. Maximi authoritate, (cuius ſcripta nondum cùm Galeſinus ſcripſit comparuerant) martyrium eius conſtet; is verò in quodam hymno de tribus primis Epiſcopis Cæſarauguſtanis, hæc canit inter alia.

Laudo te primùm Athanaſi ſacer,
Téque præſtanti Theodore cantu:
Non minùs noſtris Epitecte præſul.
Dignus es Odis.

Tertium

Anno Christi 52. | Anno Romæ 805.

Tertium & primum videt ipſe Iberus
Fortiter paſſum, &c.

Nimirum Athanaſium & Epitectum; ait verò vidiſſe vtrumque fortiter paſſum Iberum flumen, quia prope Cæſarauguſtam ad eius ripam martyrio ſublati ſunt. Cæterum tametſi illic obierit, corpus tamen Compoſtellam tranſlatum eſt à Diſcipulis, ſicut ipſe primo teſtamento cauerat, ſepulchrum ſibi eligens ex latere S. Apoſtoli. Ita aſſerunt Morales lib. 9. Hiſt. Hiſp. c. 7. & Marieta lib. 1. de Sanctis Hiſp. & quod maius his eſt, Leo III. id prius docuerat in epiſt. de Tranſlatione S. Iacobi: qua de re Breuiarium Cordubenſe, hæc ait, *Alij verò Diſcipuli Athanaſius & Theodorus (vt in B. Leonis epiſtola legitur) iuxta Apoſtoli corpus vnus ad dexteram & alter ad læuam ſepultus eſt.* Cui concinunt Calixt. II. & Vincentius Beluacẽſis.

Quod ad loca prædicationis SS. Athanaſij, & Theodori pertinet, ex his quæ ſcribit Ptolomæus lib. 2. Geographiæ tabula 2. Europæ, capit. 6. oſtenditur, antiquam Celtiberiam non comprehendere totum Aragoniæ noſtræ regnum, ſed ab Ibero vſque ad regnum Toletanum, cum parte Marchiæ, ſeu Manchæ, & Alcarriæ: Carpetania verò id quod nunc *Caſtella noua* dicitur, ſeu Toletanum regnum, quæ terminatur ad Septentrionem Durij ripâ, ab Occidente, & Meridie montibus, quos vocamus *Puertos de Somoſierra, de Guadarrama, Fuenfria, Palomera*: ab Oriente autem Celtiberiæ contermina eſt.

S. Iſcius quibus vrbibus prædicarit.

ANNO 52. *Iſcius*, &c.] Egerat anno 44. & 50. de prædicatione quorundam S. Iacobi diſcipulorum, videlicet Caloceri, Athanaſij, & Theodori, nunc & deinceps vſque ad annum 60. deſignat loca in quibus Torquatus, Iſcius, & ſocij prædicarũt, vno excepto S. Secundo, Abulenſi Epiſcopo; de quo nunc cum cæteris non meminit. Quid autem fuerit in cauſa, ipſe non exprimit; mihi autem videtur in cauſa fuiſſe, quòd his annis S. Secundus erat abſens ab Hiſpania, vtpote S. Paulo comes factus ſuarum peregrinationum: nam Act. 20. inter alios Diſcipulos, qui Paulum comitantur tota Græcia, & vſque Hieroſolymas, ac Romam, recenſetur *Secundus*. Hactenus autem nemo agnouit duos Secudos Apoſtolorum diſcipulos, vt velit quis aſſeuerare hunc ab alio diuerſum fuiſſe. Accedit quòd tunc temporis erat quoque apud Paulum S. Quartus Hiſpaniæ Epiſcopus, & veriſimile eſt vt ſecum adducerent in Hiſpanias Apoſtolum. Vide quæ de Quarto diximus ad annum 50. De Secundo iterum agemus anno 100.

S. Iſcius, dicitur à Dextro prædicaſſe Carteiæ prope fretum, & alteri Carteiæ, non procul Carthagine Spartariæ. Verùm legendum ſit Cartheiæ vel Carteliæ, vel Carteſæ, non multum curandum, in nominibus enim antiquis propriorum locorum non minima variatio facta eſt, temporis vetuſtate. Equilinus & Molanus & Breuiarium Cordubenſe legunt *Carthesiam*. Romanum verò Martyrologium *Carteia*, Dextro conſentiens die 15. Maij, quod nomen apud probatos authores receptiſſimum eſt, Titum Liuium lib. 28. & 43. Strabonem lib. 3. Geogr. Plinium lib. 3. cap. 1. Hircium lib. 1. de bello Hiſp. Dionem Caſſium lib. 43. rerum Rom. Silium Italicum, libro Punicorum. Ptolomæum lib. 2. Geograph. cap. 4. quos recentiores ſequuti ſunt: Legunt verò cum aſpiratione *Cartheiam*. Qui *Carthesiam* legunt, contendunt fuiſſe vrbem ſitam iuxta Aſturicam quæ nunc depopulata *Ventoſa* dicitur. Ita Molanus & Cordubenſe Breuiarium quos ſequitur Mariana lib. 4. hiſt. cap. 2. Errant tamen totâ Hiſpaniâ, quia apud antiquos probatóſque authores in toto Aſturicenſi tractu non extat vrbs *Carthesia* dicta; præterquam quod D. Iſcius & ſocij eius in Bætica littorali prædicationis munus exercuerunt, vt iam oſtendimus, & non in mediterraneis Hiſpaniæ prouinciis. Adhæc tunc temporis inſiſtebat conuerſioni eius tractus S. Ephræm Aſturicenſis Epiſcopus à D. Iacobo illi Prouinciæ deſignatus: vt non eſſet neceſſarium D. Iſcium in vrbe tam propinqua Epiſcopum etiam conſtitutum fuiſſe.

Quare dubio procul ſit, ſedem S. Iſcij in Bætica extitiſſe. Nunc vero adhuc lis eſt inter authores de ſitu eius Cartheiæ; nam Ptolomæus in tabula Bætica locat illam in Baſtulis, iuxta fretum Gaditanum; & Morales in antiquit. fol. 81. contendit eſſe *Algeziram*; Mariana lib. 1. cap 2. vult vt ſit *Tariffa*. Demum aliis placet vt ſit quæ nunc *Cartaya* nuncupatur. Inter eos etiam qui Carteiam iuxta fretum collocant eſt diſcrimen; nam quibuſdam placet fuiſſe ex eo freti latere quo mediterraneum mare incipit, id quod Ptolomæus amplectitur: aliis verò ex eo, quo Oceanus ipſi freto coniungitur. *Vrbs ea in ora Oceani ſita eſt, vbi primùm à faucibus anguſtis panditur mare*, ait Liuius loco citato, & lib. 43. quibus locis agit de bellis naualibus apud Carteiam in ore faucium

freti

Anno Romæ 805 / Anno Christi 52.

freti Gaditani inter Lælium Romanum, & Hannonem Carthaginenſem habitis; quo etiam loci Cæſar & Pompeius in triremibus dimicauēre. Sanè vt hæc aliquatenus in concordiam deduci queant, neceſſariò cum Dextro dicendum eſt, non vnam ſolùm Carteiam in oris Bæticis olim fuiſſe, ſed duas, alteram quam Titus Liuius collocat ad oram Oceani à parte exteriori freti, *vbi primùm è faucibus anguſtis panditur Oceanus*; & in hoc diſſentimus à Ptolomæo: alteram quam modò *Cartayam* nuncupamus, non longè à Noua Carthagine. Priorem vocauerunt antiqui *Tarteſſum*, vti referunt Plinius lib.3. cap.1. (qui etiam locat eam in mari Atlantico, videlicet Oceano, *Ex Atlantico mari Carteia*, ait, *Tarteſſus à Græcis dicta*.) & D. Hieronymus lib. 2. Commentariorum in epiſt. ad Galatas, in proœmio. Poſteriorem vocamus *Cartaiam*; quæ non eſt in ipſo maris littore, ſed interiùs in terra à mari aliquantulum ſeparata. Quare verborum Dextri ſenſus eſt, *S. Iſcius Carteia prope fretum prædicat*. quæ vrbs in Oceano ſita eſt, vbi cum freto Gaditano coniungitur, *totámque oram maris interni percurrit*; (ſic vocat mare quod inter fauces freti eſt, & ita vocatur à Ptolomæo in tabula Bæticæ, dum de eo inquit, *Calpe mons & columna in interiori mari eſt*.) Prædicauit etiam *& Alone & Carteia alteri in Mediterraneo mari*, &c. id eſt, quæ ex parte Mediterranei ſita eſt, tametſi non in littore, ſed prope Carthaginem ſita ſit.

Sed vbi extiterit *Alone* ſeu *Alo*, nunc videndum. Ptolomæus locat illam non in Hiſpania Bætica, ſed in Tarraconenſi, in Conteſtanis populis, non valdè procul à Carthagine noua, ſeu Spartaria, in ſinu Ilicitano, id eſt, *Golfo de Helche*. Arnoldus Milius putat eſſe ipſam Ilicem (nunc *Helche*) & quòd Pomponius Mela vocet eam Ilicem. Verba Melæ lib.2.cap.6. hæc ſunt; *Sequens* (ſinus) *Ilicitanus Alonem habet, & Lucentiam*. (nunc *Lucena*) *vnde ei nomen Ilicem*. Certè cùm ab Ilice vrbe abſtineat, & ei ſinui inde nomen Ilicem accidiſſe dicat, nomen hoc ab Alone videtur ortum, authore Mela. Mihi probatur textus ſic omnino legendus, *Sinus Ilicitanus Alonem habet, & Lucentiam, & vnde ei nomen Ilicem*. Id eſt, habet etiam Ilicem, vnde ei nomen ſcilicet Ilicitanus: nam cum *Ilicem* ſit in caſu accuſatiuo, deducto à recto *Ilici*, aliter ſecundùm Grammaticæ regulas legi non licet: neque verò ſinus *Ilicem* vſquam, ſed *Ilicitanus*, vocatus reperitur. Morales in Antiquitatibus Hiſpan. fol.7. Tarapha de Regibus Hiſp. & Michaël Villanoua ſuper Ptolomæum, volunt, vt ſit *Helche*, vel *Alicante*. Nihilominus cùm Alone & Ilici diuerſæ vrbes fuerint, omnino dici oporret vt Ilici ſit *Helche*, Alone verò ſit *Alicante* (vt ex ipſis nominibus ſatis apparet) atque D. Iſcium in Alicante quoque ieciſſe prædicationis Euangelicæ ſemina.

2. *Templum Columnæ*.] Non affirmat illic fuiſſe partem Dominicæ Columnæ, ſed quoſdam (id eſt, vulgo) ita exiſtimaſſe. Egimus de Columnæ templo ad annum Chriſti 37. com.2. & 3.

3. *Floret Centurio*, &c.] Vide quæ de ipſo latiſſimè diximus anno Domini 34. comment. 3. & 6. & 8. Erat hic ipſe Caius Oppius, vt ad annum 70. dicemus com.2.

4. *Sanctus Torquatus*, &c.] Romanum quidem fuiſſe & nobiliſſimum, nomen ipſum Torquati ſatis docet. De P. Nonij Aſprenatis patris eius cōſulatu cum M. Aquilio Iuliano, anno Domini 40. ſcribit Dio Caſſius lib. 59. Caſſiodorus & Baronius, & de L. Nonio Aſprenate (vt credo filio P. Nonij; & fratre S. Torquati) quia anno 96. iniit Conſulatum cum Arricinio Clemente, agunt Faſta Conſulatia Onuphrij. Prædicauit autem S. Torquatus Acci, id eſt, *Guadix*, & Malacæ nunc *Malaga*: & vſque ad fauces freti de *Gibraltar*. Quod Acci ſit Guadix nemo diſſentit; ponitur à Ptolomæo in tabula Hiſpaniæ Tarraconenſis, in populis Baſtetanis, ſeu Baſſetanis. Ibique Epiſcopus datus fuit. Irrepſit proinde mendum præli in Breuiario veteri Cordubenſi, apud Alderetem lib. 2. Antiq. cap. 12. dum ait, *Torquatus apud Gaditanos quos tunc Accios vocabant*: debet enim ſcribi *apud Guadixanos*, non Gaditanos. Iterum inferiùs anno 66. agemus de S. Torquato. S. Torquatus vbi

5. *S. Martialis*, &c.] De eo Martyrologium Rom. 30. Iunij, vbi Baronius, non ſolùm Lemouicenſis ſedis authorem, ſed etiam aliarum fuiſſe refert. Cùm autem Epiſcopatus ipſius non longè eſſet ab Hiſpania, vt qui vltra Pyrenæos degeret, facilè illi fuit ad ipſam accedere. Fuit ſanè eo temporis vſu receptiſſimum inter primitiuos Eccleſiæ Fideles, ſe inuicem inuiſere, vt de rebus ad Euangelij prædicationem pertinentibus alius alium conſuleret, quandoquidem multas occurrere neceſſe erat difficultates, quæ conſultatione indigerent, & vt ſeſe mutua collocutione ad oppetiendam pro Chriſto mortem animarent. Idem quoque Baronius in Annal. ad annum Domini 74. aſſerit S. Martialem inſtituiſſe Lemouicenſes, Toloſanos, Burdegalenſes, Cadurcenſes, & Aquitanos populos. Vide de his epiſtolas ipſius in Bibl. vet. Patr. S. Martialis vbi

Annó Chriſti 54. *Vbi S. Indalecius?*

Anno Romæ 805.

ANNO 54. *S. Indalecius*, &c.] *Vrci*, vrbs fuit in Baſtetanis olim non parua, apud Ptolomæum, in tabula Tarraconenſi. Michaël Villanoua contendit etiam dictam *Aquilam*. Modò dicitur *Vera*, iuxta Carthaginem nouam, & Muxacram. Ita Ambroſius Morales lib. 8. c. 50. & lib. 10. cap. 32. quanquam hic author confundat *Vrci*, & *Vergi*, quæ tamen diuerſæ ciuitates ſunt, vt videre eſt apud Ptolomæum: Vrci ſiquidem eſt in ſinu Ilicitano iuxta Lucenam & Guadix, Vergi autem in ſinu Vergitano, qui ab ea nomen accepit, & nunc *Vera* dicitur: & inter vtramque ſitum eſt Caridemi promontorium, ſeu *Cabo de gatas*. Vnde in Martyrologio Rom. Indalecius Vrci, Teſiphon verò Vergi Epiſcopi ſediſſe dicuntur.

Iliberri, ſeu Iliberi, vt alij vocant, vel Eliberi ſita fuit in ſaltu quem nunc dicimus (aliquantulum voce mutata) *Elbira*, vel *Sierra de Elbira*, duas diſtans leucas à Granata, quæ eius loco ſucceſſit. Sic Morales libr. 9. cap. 13. & lib. 10. cap. 32. Tarapha & Villanoua; & de ea Ptolomæus in Turdulis Bæticæ. In quodam librorum, recèns repertorum apud montem Sanctum Granatenſem, ſcriptum eſt, D. Iacobum cùm ageret iuxta Iliberrim, in quodam ſpecu, docuiſſe aliquandiu diſcipulos ibi ſuos, & ea de cauſa locum illum Ilipulitanum montem priùs dictum ab Ilipa magna, oppido non ignobili, propè ſita, vocaſſe *Garnatam*, quod ſonat *ſpecum doctrinæ*, nam Hebraicè *Garah* ſignificat euacuare, nudare; vnde in Pſalmo 136. vbi nos legimus *Exinanite* in Originali eſt *Gariu*, id eſt, vacuitas (ſpelunca verò vacuitas quædam eſt) & *Nataalem* eſt docere. Similiter in Arabico idiomate *Gar* eſt ſpelunca, & *nata* doctrina: Nos exigua inducta voci corruptela, non Garnata ſed Granata dicimus: multóque corruptius deſumpſimus malum Granatum pro inſigni Regi Granatenſi, quaſi ab eo, & non potius à *Gar*, & *nata*, id eſt, ſpelunca doctrinæ dicta ſit: quod doctè notauit Bernardus Alderete, in ſuis antiquitat. lib. 2. cap. 24. Concinítque dictis Raſis Arabs, dum lib. 3. Hiſp. deſtructionis cap. 13. agens de Granata dicit, (iuxta Hiſpanicam veterem eius libri tranſlationē) *El Caſtillo de Granada, que llaman Villa de Iudios, es la mas antiqua Villa, que en termino de Elbera ha, è poblaron là los Iudios*; videlicet Diſcipuli S. Iacobi, & Chriſtiani antiqui, quos olim Iudæos itidem appellari ſolitos, egregiè Baronius demonſtrat tomo 1. Annalium, & apertis docuerat verbis Dion Caſſius lib. 37. rerum Rom. anno 691. dicens; *Iudæi appellantur quin & alij homines* (egerat priùs de veris Iudæis) *qui ſecundùm eorum ſtatuta viuunt; quanquam alienigenæ. Eſt id genus hominum apud Romanos etiam; atque tametſi ſæpenumero imminutum fuerit* (innumeris per martyrium de medio ſublatis) *ita tamen auctum eſt, vt legum poteſtatem vicerit.* Primus eius vrbis Epiſcopus fuit Cæcilius, de quo iam dicam. Alia eiuſdem nominis vrbs fuit etiam in Hiſpania, ſed longè ab ea diſtans, vtpote ſita in Indegetibus, ad radices Pyrenæorum, & oram Mediterranei maris, hodiéque nomen Eliberis redolet, dum vocatur *Colibre*, quæ priùs Eliberis, & deinde Caucoliberis dicta fuit.

Carthago Spartaria, ſic vocata à multitudine ſparti, in eius agro enati, ad differentiam non ſolùm Carthaginis Africæ, ſed etiam alterius vrbis eius nominis ſitæ in Hiſpania inter Tarraconem & Iierdam (ſeu Leridam) in populis Ilercaonibus, cuius etiam meminit Ptolomæus, dum de ea agit, & vocabatur *Carthago vetus*: Spartaria autem fuit dicta *Carthago noua*, apud eundem Ptol. in Conteſtanis.

Eliocrotæ quoque dicitur S. Indalecius prædicaſſe. Fuit verò hæc vrbs Epiſcopalis ſedes, tempore etiam Conſtantini Magni; nam in diuiſione Diœceſum & aſſignatione omnium quæ in Hiſpania tunc temporis erant, ſub quinque Metropoliranis, *Eliocrota* Toletanæ ſedi ſubiicitur: vt videre eſt apud Lucam Tudenſem, dum agit de Rege Vuambane, & Ambroſ. Moralem lib. 10. hiſt. Hiſp. cap. 32. In Concilio Iliberritano ſubſcripſit Succeſſus Epiſcopus de Eliocrota, & Liberatus Presbyter ipſius. De loco vbi ſita fuit, nihil apud authores inueni. Si licet autem coniecturis duci, crediderim fuiſſe *Valladolid*, vel in agro ipſius extitiſſe, nam à Conſtantino in eo loco videtur collocari, nimirum non longè à Segobia & Palencia, ſed quaſi cum eis triangulum conſtituens. En Diœceſes Toletanæ Metropolis Conſtantiniano ordine poſitæ 1. Carthago noua, 2. Oretum, 3. Caſtulo, 4. Menteſa, 5. Acci, 6. Baſta, 7. Vergi, 8. Ilici, 9. Valentia, 10. Sætabis, 11. Valeria, 12. Dianium, 13. Segobriga, 14. Ercabria, 15. Seguntia, 16. Vxama, 17. Segobia, 18. Palantia, 19. Eliocrota. Inter has Carthago ob ſuam dignitatem & merita primo loco poſita eſt. Tres ſequentes eodem ordine ſitæ ſunt in Oretanis, decem reliquæ ab Acci vſque ad Ercabicam in Bætica eo ferè ordine, quo poſitæ ſunt: cæteræ in Caſtella veteri. Cùm igitur Eliocrota aſſignetur, quaſi confinis Segobiæ & Palentiæ, non videtur quo loci ſita fuerit, niſi

Anno Romæ 54. | Anno Chriſti 54.

in agro Valliſolitano. Eo vel maximè quòd *Valladolid*, dicta videtur à Valle Ælicia, ſiue *Valle Ely*. quæ eſt prima pars vocis Eliocrotæ, ſeu Æliocrotæ. His verò qui Valliſoletum credunt olim vocatum Pinciam, reſpondemus, multas alias ciuitates fuiſſe etiam binomias in Hiſpania; quare Ptolomæus qui poſuit Pinciam, abſtinuit ab Eliocrota: cùm tamen aliàs nobilem Vrbem non ſileret. Atque hæc ſub coniectura dicta ſint. Nam video Antoninum Pium Eliocrotam conſtituere X X V. M. paſ. à Carthagine in itinere quo Caſtulonem. Conſule Vaſæum in Chron. Hiſpan. cap. 20. Potuit nihilominus oppidum aliud eiuſdem nominis illud eſſe.

S Clerus quis?

2. *Quem Clarus*, &c.] Irrepſerat in Dextro excuſo, vt *Clarus*, & *Clerus* legeretur, quaſi duo eſſent, & non potiùs vnus & idem Clerus, quem alij Clarum vocant. De eius martyrio agit Petrus Equilinus lib. 12. cap. 130. numero 34. quem ait paſſum 19. Kal. Februarij, id eſt, 14. Ianuarij. Cæterum ſocium eum facit S. Euphraſij, non S. Indalecij: ait ſiquidem: *Euphraſius Epiſcopus, & Clerus Diaconus* 19. *Kal. Febr. paßi ſunt.* Nihilominus cùm Euphraſius quoque toto agro Carthaginenſi prædicauerit, vtriuſque ſocius potuit eſſe, & cum Euphraſio demum martyrium ſubire. De quo iam dicam.

S Euphraſius vbi?

3. *Euphraſius*, &c.] Sedes ſpecialis ipſius fuit Iliturgi vrbs præclara, cuius ruinæ adhuc videntur ſuper *Andujar*, ad vnam Leucam in confluenti Bætis, ſeu Guadalquiuir, vocatúrque nunc *Andujar el viejo*: nam eius loco ſucceſſit *Andujar el nueuo*. Ita Ambroſius de Morales in ſuis antiquit. verbo *Iliturgi* fol. 57. ídque probat egregiè ex Plinio; idem habet lib. 6. c. 1. Quare fallitur Carolus Cluſius citatus ab Hortelio, dũ vult, quod Iliturgi ſit *Aldea del rio*. Et quòd Ptolomæus illam vocauerit *Ilurgi in Turdulis*, quandoquidem Iliturgi non fuit niſi in Conteſtanis, vbi & Carthagena eſt, vt etiam ex Plutarcho deducimus in vita Scipionis. Errauit etiam Villanoua, volens, vt ſit *Lora*, & quòd eã vocarit Plinius *Forum Iulium*. Terminus prædicationis S. Euphraſij notatur ab Iliturgi vſque ad *Aſſotũ*, quã Ptolomæus & Plinius vocant *Aſſo*. Erat ſuper Conteſtanos, in Baſtetanis populis, apud Ptolomæum: vt inferiùs notat Dexter anno Domini 100. ſuo tempore paulò corruptiori vocabulo, cœperat nuncupari *Erotas*. Occiſus fuit S. Euphraſius 14. Ianuarij, qua die agit de eo Vſuardus, & Rom. Martyrologium: ſed irrepſit in Romano mendum, dum ponitur occiſus in Africa; cùm tamen Vſuardus & Equilinus abſtinuerint ab vrbe, & prouincia ſui Martyrij: & rectè, nam ille Euphraſius, de quo agitur die illo, habuit ſocium Clerum Diaconum, vt apud Equilinum videre eſt (& iam diximus) hic autem fuit diſcipulus S. Iacobi, occiſus in Hiſpania. Eius reliquias in clade illa memorabili Hiſpaniæ à Mauris illata, Chriſtiani in Gallæciam adſportauerunt anno Domini 714. ad locum Valdeomao nuncupatum, vbi nunc eſt Prioratus Cœnobij S. Iuliani de Samos Ordinis S. P. Benedicti. Lapidi ſuperpoſito ſepulchro S. Euphraſij inſculpta ſunt, baculus, mitra, corona, & palma, quorum duo priora ſigna ſunt dignitatis, poſteriora verò Martyrij. Caput reuerenter aſſeruatur in monaſterio. Cæterum anno 1596. iuſſu Philippi II. Regis Catholici, apertum eſt B. Viri ſepulchrum die 15. Maij, & Regi donata pars quædam Sanctarum exuuiarum pro monaſterio S. Laurentij in Excuriali, & pars Vrbi Andujar, quæ ſui Apoſtoli reliquias expetebat: Quare lapidi ea de re appoſitum eſt in teſtimonium poſteris: *In hoc ſacro tumulo Diui continentur Euphraſij oſſa: quorum pars eruta iuſſu Regio, humilique precatu Philippi II. 8. Kal. Iunij ann. 1596. mirè fragrans indubitatam de ſe poſteris reliquit fidem.*

S Cæcilius vbinam?

4. *Cæcilius*, &c.] Hunc primum fuiſſe Iliberritanum Epiſcopum profitentur omnia Martyrologia, & quotquot de ſeptem diſcipulis S. Iacobi diſſerunt. Inuenti nuper ſunt ſub nomine S. Cæcilij Epiſcopi, ac S. Iacobi Diſcipuli, libri non pauci in ſancto Granatenſi monte, characteribus, in laminis plumbeis exarati, de quorum numero ſunt: *De excellentiis, & miraculis Chriſti Domini, ac Matris eius*, ab Incarnatione Verbi vſque Aſcenſionem liber 1. *De Summa prouidentia, miſericordia, & Iuſtitia, quas Deus in opere Incarnationis exercuit*, libri 11. *De natura Angelica* liber 1. *De pœna, & gloria* liber 1. *De vita, peregrinatione, & miraculis S. Iacobi* lib. 1. Quibus adde miraculoſa planè commentaria ab eodem elaborata *ſuper Diui Ioannis Prophetias*, quæ in ſublimi parte inhabitabilis turris Turpianæ inuenta anno 1595. non quidem Hebraica lingua, Græca, aut Latina, ſed Hiſpana vulgari, qua nũc poſt tot tantámque vocum variationẽ vtimur. Ne quis autem exiſtimet impoſturã nebulonis alicuius fuiſſe, ab Apoſtolico Iudice Epiſcopo Granatenſi informatio in forma iuris accepta fuit, in qua prudẽtes ac literati viri iuramento aſſeuerarunt, viſis loco ſeu turri in qua cõmentaria hæc inuenta fuẽre, & characterũ ac tabularum vetuſtate quibus exarata

Agitur de libris in S. Granatenſi mõte repertis.

Anno Chriſti 54. ſunt; antiquiſſimam proculdubio ſcripturam eſſe; & vt minimùm per multa centenaria annorum ſuperare perfectionem, puritatem, & politiã linguæ in qua ſcripta ſunt, nimirum eius qua nunc quando reperta ſunt, Hiſpani vtimur. Scripſit itaque D. Cæcilius lingua, quæ adhuc non extabat. Quod enim quidam excogitarunt, videri eo tempore hanc ipſam linguam in vſu fuiſſe apud Hiſpanos; abſque fundamento aſſeritur; Namque ex priuilegiis Regum & hiſtoriis antiquis, ac legibus Hiſpanis priſcis temporibus latis, conſtat; quò magis à nobis diſtat aliqua Hiſpana ſcriptura, eò magis durum & obſcurum fuiſſe idioma noſtrum, & minùs purum; quo fiet vt vulgare quod tempore S. Cæcilij erat Hiſpanis in vſu, multo plus diſtaret ab eo quo vtimur in præſenti; quàm illud quod ante 200. vel 300. annos vulgare erat; eo præſertim, quòd experientia teſte, continua, ac noua vocum mutatione idioma ipſum alteratum ſemper ſit. Adducam admirationis & exempli gratia verba aliqua ipſius. Et quidem textum Prophetiæ D. Ioannis partim proſa, partim diuerſorum metris generum interpretatus eſt, incipiens hoc heroico. *La edad de la de la luz y acomenzada.* In præfatione ſic ait. *Luego traduxe in lenguage comun Eſpañol, y no por eſto corrompimos el phraſis, ni el modo ſecreto, aßi el Hebreo, como el Griego, en el qual eſto eſcrito, y no comprehendera ſu verdadero ſentido, è comento della, hecho por los ſiervos de Dios, ſino quien el fuere ſeruido, y en el tiempo determinado y no antes, para que los Principes ſean auiſados.* Inferiùs agens de Euangelij doctrina ſubdit, *Que nos pertenece por la miſericordia de Dios*; & tandem ſubſcribit ita, *Cecilio Obiſpo de Granada.*

Anno Romæ 805.

Nota miram ſcien.

Quid igitur dicendum? Sanè in eo ad litteram adimpletam Chriſti Domini promiſſionem, apud Marcum vltimo capite, de his qui in ipſum crediderint; *linguis loquentur nouis.* Vbi non ſolùm promittit loquuturos linguis, quas antea non nouerant, ſed *linguis* etiam *nouis*. Quæ autem eſt lingua noua, niſi quæ hactenus non erat? nam quæ iam apud aliquos erat in vſu, noua nuncupari nequit. An autem alius præter Cæcilium nouis loquutus fuerit linguis, mihi non conſtat, nec videtur neceſſarium ad veritatem promiſſionis; ſicut illud quod Chriſtus dixit diſcipulis, Matth. 9. *Si huic monti dixeritis; Tolle, & iacta te in mare, fiet*; & de quo Paulus 1. Cor. 13. dixit, *Si habuero omnem fidem ita vt montes transferam*; in vno Taumaturgo adimpletum legimus. Sanè qui in Actis Apoſtolorum accipiebant Spiritum ſanctum Act. 10. non dicuntur loquuti linguis nouis, ſed linguis duntaxat; *Et erant loquentes linguis, & magnificantes Deum:* Et Apoſtoli in die Pentecoſtes ſolùm dicuntur loquuti linguis audientium. *Audiuimus eos loquentes noſtris linguis magnalia Dei*, Act. 2. Quinimò Paulus in diffuſa admodum diſputatione, quam cum Corinthiis habuit (1. Corinth. 12. & 13. & 14.) de dono linguarum, nunquam meminit nouarum linguarum. Niſi forſan quis extenderit illud Pauli cap. 14. *Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, ſed Deo*, ad nouas linguas; quod tamen non videtur neceſſarium ad textus expoſitionem. Vt vt ſit de reliquis, de S. Cæcilio id nobis liquet: & quòd vt minimùm Hiſpana lingua prophetatus fuit, multò antequam compoſita eſſet Hiſpanorum placito, quod certè de aliis vulgaribus oſtendi non poterit.

Adhuc tamen ſunt qui obiiciant contra eiuſmodi Cæcilianam interpretationem prophetiæ D. Ioannis: non potuiſſe fieri à D. Cæcilio; quandoquidem Apocalypſis, ſeu prophetia Ioanni Apoſtolo reuelata fuit, & ab eo ſcripta anno 14. Domitiani Cæſaris, qui fuit Chriſti 97. vt ex D. Hieronymi teſtimonio probat Card. Baronius eo anno: B. autem Cæcilius ante 40. annos martyrium ſubierat, anno ſcilicet 2. Neronis, & Chriſti 57. Hæc quoque obſtare minimè poſſunt dictis. Vt enim omittam Epiphanium Salaminæ, Aretham, & Andream Cappadociæ Epiſcopos, & alios Græcorum non paucos, aſſeruiſſe, Ioannem Apocalypſim ſcripſiſſe anno 1. Neronis; nimirum ante mortem S. Cæcilij, vt apud Sixtum Senenſ. lib. 7. Bibl. S. videre eſt; & vt miſſum faciam, prophetico Spiritui non eſſe difficilius docuiſſe futuram Apocalypſim D. Cæcilium, quàm futuram linguam, & nouum ſcribendi modum: (quo locus detur commentationi Cæcilianæ ante ſcriptionem Apocalypſis, in quo nulla apparet difficultas, præſertim cùm D. Cæcilius nemini Diſcipulorum Prophetiã, nec commentarios oſtendiſſe conſtet, & Deo ſolùm non hominibus tunc temporis, vt loquitur Paulus, loqueretur) Vt hæc igitur omittam, quæ omnino obiectum ratiocinium eneruant, dubio procul eſſe debet, prophetiam quam D. Cæcilius commentatus eſt, non eſſe D. Ioannis Apocalypſim, ſed longè aliam. In ea ſiquidem nonnulla de futuro Machometo, Orbis exterminatore, & de Hiſpaniæ ſub eius ſectatoribus clade, leguntur, quæ quia de verbo ad verbum à D. Cæcilio è textu Hebraico in Hiſpanum idio-

ma

Anno Romæ 801. Anno Christi 50.

ma tranſlata ſunt, minùs politam Orationem reddunt. Prophetia. *A los ſeis ſiglos venidos de ſu Aduenimiento, por peccados graues, que cometidos ſeran, tinieblas ſe labantaran en las Orientales partes, y por las Occidentales ſe eſtenderan por minsitras furioſos, que en ellas ſeran criados: conque la luz de nueſtro Sol ſe eclypſara, y el templa del Maeſtro y ſu Fe* (id eſt, S. Iacobi) *graues perſecutiones padeceran.* Cui Commentarium adhibuit perpolita phraſi Hiſpana in hæc verba; *Abreuiado elaño cerca de ſeis centos deſpues del Saluador, vendra de los moradores Orientales, vn Rey, endemoniado, Propheta do los falſos, que por peccados, y culpas de las Gentes, por permiſion del Senor altiſſmo poderoſo.* (Et hæc quidem circa annum 644. quo Machometus in Hiſpaniam teſte Iſidoro in Chronico graſſabatur, contigêre. Inferiùs de ſuis loquitur ſic, qui tamen anno 714. Hiſpaniam depopulati ſunt.) *Señor earan muchos pueblos deſde Oriente haſta el Poniente, y ſe acercaran a las cindades maritimas de Eſpaña; y eſcurecera a con ſus tinieblas la luz de la ſanta Igleſia; y ſu alto alcazar padecera de la mar deſta perſecucion, que alcanzaran y comprehenderan muchas gentes, que ſeran abatidas, y arrojadas con menoſprecios; donde eſtarà el ſuffrimiento de los Santos.* Vide quæ hac de re ſcripſit Bernardus de Alderete tanto viro digna lib.2.cap.19. Quis autem non videat textùm illum in Apocalypſi D.Ioannis non extare? Quando autem D. Ioannes eiuſmodi prophetiam ſcripſerit; vel verùm alterius, S. Ioannis fuerit, non liquet. Liquet tamen non omnia Apoſtolorum ſcripta ſupereſſe in authenticorum librorum indice; nam vt omittam omnes Apoſtolos haud dubium diſcipulos abſentes ſcriptis inſtruxiſſe ſuis, & nihilominus paucorum extare epiſtolas; vt minimùm epiſtolã ſe ſcripſiſſe Laodicenſibus, ipſe Paulus ad Coloſſeſens ſcribens, teſtatur, ca. 4. & hæc deperiit; vel recepta in Canone Non eſt; Quod dixerim propter eam, quam Sixtus Senenſis affert. Prçterquam quòd ſi de prophetiis loquamur, certum eſt multa fuiſſe reuelata ſanctis Apoſtolis de futuris Eccleſiæ cladibus; vt eſt illud 2. ad Timoth. 4. *Erit enim tempus cùm ſanam doctrinam non ſuſtinebunt*, &c. Et alias quoque Apocalypſes aliis fuiſſe reuelatas teſtatur idem Paulus 1.Cor.14. illis verbis. *Cùm conuenitis, vnuſquiſque veſtrum, pſalmum habet, doctrinam habet, Apocalypſim habet, linguam habet.* Quinimò D. Iſidorus in Officio Miſſæ S. Torquati, Cæcilij, & Sociorum eos vocat Vates noſtros; *Diem hunc dilectiſſimi fratres* (ait) *in quo memoria noſtrorum Vatum excolitur, deuotis mentibus excalamus.* Fatetur ergo quòd aliqua nobis prædixerunt. Quæ autem illa ſint, libri Montis ſancti loquuntur. Agemus de S.Cæcilio iterum inferiùs anno D.57.

5. *Teſiphon*, &c.] Martyrologia, ac ſcriptores communi calculo Teſiphontem aſſignant Epiſcopum Vergi, ſolus Dexter Vergiliæ adſcribit; quæ apud Ptolomæum videntur diuerſæ valde ciuitates. Nam Vergi apud omnes ſita fuit in ora maris, quod ab ea dictum eſt *Sinus Vergitanus*, qui à Vergi extenditur vſque ad promontorium Scombrarium, *Cabo de Palos*, vulgo dictum; at verò Vergilia ponitur ab eo non parum à mari diſtans, in Baſſetanis, in ipſo limine Tarraconenſis, & Bæticæ Hiſpaniarum. Cæterum ſi quæ ab hoc authore dicuntur ad vnguem perpendantur, poterit in concordiam redigi cum cæteris ſcriptoribus. Non enim, vt putant, ponit Vergim diuerſam à Vergilia vrbem, ſed Abderam, quæ tametſi à multis credatur antiqua Vergis, eſt tamen omnino diuerſa ab ea. Quinimo hodiéque duo oppida in ora maris Bætici ſita extant, prope ſe inuicem poſita, & non longè ab Almeria, quorum alterum *Verza*, alterum *Adera*, nuncupatur. Vocauit igitur Ptolomæus *Vergiliam*, quam cæteri *Vergi* dixerunt, niſi quod ſitum eius, quoad latitudinem non bene cognitum habuit; Nam Vegilia ſignificat Vrbem Vergi. Vt enim notauit Morales in ſuis antiq. Verbo *Iliturgi* fol.56. Vox *Ili*, Vrbem ſignificat, cuius rei argumento ſunt tot ciuitates, quòd ea voce inſignitæ fuerunt in Hiſpania, Iliberri, Ilici, Iliturgi, Ilipa, Ilipula, Ilarcurris, Ilurbida, Ilerda, quæ à parte anteriori compoſitionem *Ili*, habent: aliæ autem à poſteriori vt Bilbilis, Hiſpalis, Sacilis, Orcelis, Arcialis, & ſimiles, è quorum numero puto eſſe Vergiliam, ſeu potiùs *Vergili* vt idem ſit quod *Vergi-Ili*, id eſt, Vergi vrbs. Argumento inquam ſunt iſtæ ciuitates, quòd *Ili* priſcorum Hiſpanorum voce Vrbem ſignificat; quia cum eis venit in communiſſimam compoſitionem: Nec enim aliò ducimur, cùm exiſtimamus vocem, *Briga*, priſca Hiſpaniæ lingua ciuitatem ſignificare, niſi quia in plurimarum nomenclaturis Vrbium eam reperimus, quales ſunt Auguſtabriga, Deobriga, Iuliobriga, Talabriga, Cætobriga, Lacobriga, &c. Quare cùm Dexter ait, D. Teſiphontem prædicaſſe in Bæticæ Vrbe Vergilia, idẽ denotat quod Martyrologia nomine Vergi. Hæc verò Vrbs non eſt Abdera, licèt prope eam ſit, ſed *VVerza*, cuius caput nunc eſt Almeria; quæ videtur in locum antiquæ Vergis ſubſtituta, quo nimirum

S. Teſiphon vbi prædicationis ſemen emiſerit

Anno Chriſti 57. Almerienſes ciues, dum ſuccedunt in Iuribus antiquæ nobilitatis Vergitanorum, induant quoque deuotionem erga patronum ſuum Teſiphontem, cúmque vti talem impensè venerentur. Anno Romæ 808.

Debent itidem ei prima religionis ac fidei ſuæ fundamenta Baſta, & Oſca (nunc *Baza* & *Hueſcar*) in Bætico ſeu Granatenſi regno conſtitutæ, & non longè inter ſe diſtantes, nobiles ſanè, & antiquæ vrbes. Et quidem à Baſta dicti ſunt olim Baſtetani populi, ſeu Baſſetani à Baſſa, vt alij legebant. Quod vetus Baſta ſit *Baza* recens, oſtendit doctè Ambroſius Morales lib. 10. hiſt. Hiſp. cap. 52. Circa ſitum Oſcæ Bæticæ fallitur Ptolomæus, dum eam ponit in Turditanis, vltra fretum Gaditanum, cùm tamen ſita ſit citra Granatam, iuxta Bazam. Eſt alia eiuſdem nominis Vrbs in Aragonia, nunc *Hueſca* dicta. Vnde Diui illi toto terrarum tractu martyres celeberrimi Laurentius & Vincentius orti fuerunt; ſed Dexter nunc de Bætica loquitur, quæ eſt *Hueſcar*. In quodam libro eorum qui apud montem ſanctum Granatenſem inuenti ſunt, habetur, quòd D. Teſiphon, & S. Cæcilius fuerunt fratres, ab Arabia oriundi, & quòd Teſiphon ante conuerſionem vocatus ſit *Abenathar*. Inuenti ſunt ibidem ſub Teſiphontis nomine libri ſequentes; *Fundamentum Eccleſiæ*, quinque plumbeis tabulis, Arabico idiomate exaratum, libri 2. *De eſſentia Dei*, liber 1. *De pœnitentia S. Petri* liber 1. *De Oratione S. Iacobi* liber 1. Legitur quoque in lamina plumbea eius Epitaphij ſcripſiſſe *de vita integritate, & miraculis* ſui Magiſtri, *S. Iacobi*, librum alium.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 57. *Horum S. Iacobi Diſcipulorum, nonnulli ſub Aloto, Neronis Iudice, dum ad Concilium Iliberri conueniunt, flammis exuſti, ſpoliati ſuis, ſuorúmque bonis omnibus, generosè morientes, pro Chriſti fide coronati ſunt.* Anno Romæ 808.

COMMENTARIVS.

Martyres in monte Granatenſi tunc occiſi, nũc reperti quo?

HOc ſanè teſtimonio egregiè comprobantur, ac ſtabiliuntur, quæ in plumbeis tabulis Sacri montis Granatenſis, nuper detectis ſcripta ſunt, viciſſimque ab eiſdem robur accipit Dextri teſtimonium; ita vt alterum alterius veritatem non ſinat in dubium venire. Etenim anno 1594. repertum eſt præſens Dextri Chronicon in Germania, & in Hiſpanias miſſum, extractum ab Originali m. s. & peruetuſto codice Bibl. Fuldenſis Cœnobij, & ſequenti anno ſcilicet 1595. montis ſancti Granatenſis monumenta detecta ſunt. Quo fiet vt præſens Dextri ſententia deſumi nequiuerit ab impoſtore quopiam, ex tabulis Granatenſibus quæ adhuc ſubtus terram latebant, vt Dextro inſereretur. Similiter cùm anno vno ante detectionem librorum dicti montis, Dexter loqueretur Hiſpanis de genere, loco & anno necis quorundam B. Iacobi diſcipulorum, non relinquitur locus dubitandi de veritate laminarum; in his præſertim, quæ Dextro conſentiunt, quinimo magno Dei beneficio ac ſingulari eius prouidentia diſpoſitum fuit, vt Dexter qui 600. annos peregrinus latuerat; in patriam tandem ſuam regreſſus, aditum aperiret his quæ in tabulis plumbeis Granatenſibus ſequenti anno detegenda erant de martyrio Diſcipulorum D. Iacobi.

Sed videamus quid tabulæ plumbeæ dicant. Die 22. Martij anni prædicti 1595. reperta eſt tabella S. Iſclj tenoris ſequentis: *Anno 2. Neronis imperij, Martij Kalendis, paſſus fuit martyrium in hoc loco Ilipulitano, electus ad hunc effectum S. Iſcius, Apoſtoli Iacobi diſcipulus, cum ſuis Diſcipulis Turillo, Panuntio, Maronio, Centulio, per medium ignem, in quo viui combuſti fuerunt; æternam vitam petentibus tranſiuère: vt lapides in calcem conuerſi fuerint; quorum pulueres in huius ſacri montis cauernis iacent: qui (vt ratio poſtulat) in eorum memoriam venerentur.* Hoc ipſo Martij menſe reperta fuerat alia tabula, æquè plumbea, hæc continens

verba;

Anno Romæ 808. verba; *Corpus vſtum D. Meſitonis martyris. Paſſus eſt ſub Neronis Imperatoris potentatu*: Rurſus 10. die Aprilis ſequenti, & anni prædicti, hæc detecta eſt. *Anno 2. Neronis Imperij, Kalendis Aprilis, martyrium in hoc loco Ilipulitano D. Teſiphon, dictus priuſquam conuerteretur Abenathar, D. Iacobi Apoſtoli diſcipulus; vir litteris & ſanctitate præditus. Plumbi tabulis ſcripſit librum illum, Fundamentum Eccleſiæ appellatum. Et ſimul paßi ſunt ſui Diſcipuli D. Maximus, & Luparius, quorum puluis & liber ſunt cum pulueribus Diuorum Martyrum in huius ſacri montis cauernis. In eorum memoriam veneretur.* Die 22. Aprilis ſequenti repertus eſt liber ſub hoc titulo: *Liber, Fundamentum Eccleſiæ, Salomonis characteribus ſcriptus.* Et die 25. alter eiuſdem auctoris, ſub hac inſcriptione. *Liber de eſſentia Dei, quem D. Teſiphon Apoſtoli Iacobi diſcipulus, in ſua naturali lingua Arabica, Salomonis characteribus ſcripſit; & alium, Fundamentum Eccleſiæ appellatum, qui in huius ſacri montis cauernis iacet. Deus à Nerone Imper. hos duos liberet libros. Impoſuit finem hic ſuis operibus, ſcribens miracula, & vitæ integritatem ſui Magiſtri...... vi in huius ſacri montis cauernis ...... eſt.* Demum vltimo Aprilis die detecta eſt plumbi tabula Latinis (ſed vetuſtiſſimis) litteris martyrium S. Cæcilij patefaciens, huius tenoris. *Anno 2. Neronis Imperat. Kal. Febr. paſſus eſt martyrium in hoc loco Ilipulitano D. Cæcilius, S. Iacobi diſcipulus, Vir litteris, linguis, & ſanctitate præditus: Prophetias D. Ioannis commentauit, quæ ſunt poſitæ cum aliis reliquiis in ſublimi parte inhabitabilis turris Turpianæ; ſicut dixerunt mihi ſui diſcipuli D. Septentrius, & Patritius, qui cum illo paßi ſunt. Quorum pulueres iacent in huius Sacri montis cauernis. In eorum memoriam veneretur.* Quidquid in tabulis dicebatur, illico repertum fuit; & cum eis relatio D. Patritij, quæ oſtendit inſignem prophetiæ gradum, ad quem Magiſter ſuus Cæcilius euectus fuerat; & quomodo obitum ſuum longè antè prædixerat; vbi inter alia; *Et me admonuit* (ait) *vt occultè haberem,* (librum ſuum) *& in loco locarem, vt in potentiam Maurorum nunquam veniret, donec Deus velit illum manifeſtare. Et ego meliùs quàm intellexi in hoc loco clauſi, vbi iacet, Deum rogans, vt eum obſeruet.* Hæc ab egregio eruditiſſimóque Doctore Gregorio Lupi Madera Regio, Conſiliario in apologetico libro pro vera Sacri Montis antiquitate: & ab Antonio de Cianca in lib. 1. de vita S. Secundi c. 16. & ab Reuerendo Alderete lib. 2. antiquit. à cap. 10. vſque ad 25. mutuatus ſum. Anno Christi 57.

Nunc verò conferamus Dextrum cum tabulis; in quibus mira eſt conſonantia. Principiò, teſtantur tabulæ martyrio affectos quoſdam S. Iacobi diſcipulos in monte Ilipulitano; qui eſt iuxta vrbem Granatenſem: Dexter verò occiſos aſſerit, cùm ad Concilium Iliberrim conuenirent: Iliberrim autem iuxta Granatam eſſe, imò hanc illi ſucceſſiſſe ſuperiùs docuimus, ad annũ 54. Rurſus vtrique eos per ignem conſummatos aſſeuerant, idque pulcherrimè diſponente Deo, vt qui eos primùm faculas Hiſpaniæ fecerat, per ignem conſummarentur. Hoc enim honorario titulo nuncupantur à Sancto Iſidoro in Breuiario Gothico, in cuius Oratione 3. Matutinali, feſti horum Sanctorum dicitur: *Hi ſunt Domine ſeptem faculæ huius Heſperiæ finibus inditæ, ad effugandam eius terræ noctis infidelitatem, cælitus miſſæ.* Item annus 57. Chriſti Domini quo eos cæleſtia intraſſe regna docet Dexter, fuit ſecundus Neronis; ſiquidem anno Domini quinquageſimoquinto habenas ceperat Imperij, vt inter alios videre eſt apud Ambroſium Morales lib. 9. hiſtor. c. 6. quare Kalendis Aprilis, quibus horum diſcipulorum Apoſtoli vltimus D. Teſiphon, pro Chriſto combuſtus eſt, nondum Nero ſecundum Imperij annum expleuerat. Denique Dexter non ait omnes illos ſeptem præcipuos D. Iacobi diſcipulos combuſtos fuiſſe, ſed nonnullos, tabulæ autem aſſignant fuiſſe tres, ſcilicet Iſcium, Cæcilium, & Teſiphontem: imò quæ ipſæ addunt de diſcipulis eorundem, quòd nimirum ſimul combuſti ſint DD. Maximus, Luparius, Meſiron, Septentrius, Patritius, Turillus, Panuntius, Maronius, & Centulius, ſilentio Dexter non inuoluerat, non enim ſolùm dixit de S. Iacobi diſcipulis, *ſpoliati ſuis bonis, coronati ſunt*, ſed addit; *ſuis, ſuorúmque bonis omnibus.* hoc eſt ſuorum diſcipulorum, qui & ſpoliati ſunt cum Magiſtris, & generosè cum eis morientes pro Chriſti fide coronati.

Placet hic apponere inſcriptionem quam templo tum nouo, tum magnifico Montis ſancti Granatenſis, Alderete compoſuit, quòd totam eius hiſtoriam complectatur.

Anno Christi 57. | Anno Romæ 808.

Beatiſſimo Apoſtolo Iacobo tonitrus filio Hiſpaniarum tutelari.
Qui Chriſti Ieſu Dei & Seruatoris noſtri, Genitricíſq; eius Virginis Mariæ
Iuſſu & auſpiciis,
Fidei lumen vniuerſæ intulit Hiſpaniæ; eam ſuo illuſtrauit fulgore:
Ilipulitanum hunc ſacrum Montem dies aliquot incoluit:
Atque in eius ſpecu Euangelicæ doctrinæ cathedram, & ſpeculam conſtituit;
Sanctiſſimis etiam eius diſcipulis & Scribis arcanorum conſciis Cæcilio, Te-ſiphonte, ex Arabia fratribus, ac Iſcio:
Qui ingenti labore Bæticos populos ab impia ſuperſtitione expiarunt:
Pontificias demum infulas, ſubditis ignibus (ſed æthereis magis) flam-mati:
Triumphalibus martyrij laureis ornarunt:
Horum item Antiſtitum diſcipulis inclytis:
Patritio, Meſitoni,
Septentrio,
Turillo, Panuntio, Maronio, Centulio, Maximo, & Lupario:
Qui Neronis Imperatoris anno II.
Vnà cum eorum Doctoribus, ardentibus iniecti fornacibus:
In his cryptis illuſtre fidei dedêre teſtimonium.
Sacroſancti, candidiſsimique omnium cineres, annos ampliùs M.D.
Hiſce conditi cauernis latuerunt ignoti:
Hoc tandem æuo diuinitus reperti:
Et cum eis etiam plumbei libri, plumbo, lapidibúſque cluſi:
Non integri modò, ſed recentiſsima ſpecie, ad miraculum, poſt tot ſecula:
Arabicè antiquiſsima Dialecto, Salamoniíſq; Characteribus, politiſsimè ſcripti,
Multis magníſque fidei noſtræ myſteriis referti;
Eorum characterem, Martyrum agones, tempúſque,
Laminæ itidem plumbeæ in his cauernis ſimul inuentæ notant.
Ob hæc aliáque auguſtiſsima & diuiniſsima dona, ad quæ mens obſtupe-ſcat humana:
Sacerdotum templum, Aras, ac huius ſacri Montis, & ſpelæi ornamenta;
Petrus de Caſtro Quiñones, Archiepiſcopus Granatenſis:
Votis minora, his quibus maiora, & auguſtoria debentur:
Ad laudem tamen, honorem, juſtam venerationem, ac eorum memoriam,
Pietate plenus ſacrat, dicátque.
Anno Domini C I Ɔ. I X. X.

Quo genere Martyrij ſublati S. Iacobi diſcipuli?

CVM tres duntaxat ex ſeptẽ S. Iacobi diſcipulis ignis martyrium conſummarint, quid de cæteris quatuor actum ſit videamus. *D. Torquatus*, ſedecim adhuc annos ſuperuixit vſque ad 66. Chriſti, quo Martyr & ipſe effectus eſt, vt ibidem dicemus. D. Secundus vſque ad centeſimum Domini annum vitam produxit: illic de eo dicturi ſumus. De S. Euphraſij nece egimus anno 54. tametſi non conſtet manifeſtè de genere martyrij, quo ſublatus eſt: Sed tamen cùm Equilinus ibi citatus aſſerat ſimul cum eo paſſum fuiſſe S. Clarum Diaconum, qui teſtimonio Dextri, in mare præcipitatus martyrij coronam acceperit, non longè ab Spartaria Carthagine, conſequens eſt, vt etiam Euphraſius in mare demerſus ſit. Vt-vt ſit, gladióne an aqua vitam finierit, conſtat illum tandem ſe-pultum Iliturgi (ſeu *Andujar*) inde ad Vallem *de Omäo* in Gallæcia tranſlatum; ac tan-dem

Anno Romæ 811. dem partem ſacrorum pignorum ſuæ Sedi Iliturgenſi reſtitutam. Celebratur in Eccleſia Giennenſi, nunc *Iaen* in cuius Diœceſi extat Andujar, die 18. Maij, die nimirum tranſlationis reliquiarum, nam natalis fuit 14. Ianuarij. Vide quæ de eo ſuperiùs diximus. *Sanctus Indalecius* apud Almeriam ſepultus iacuit, nobili priùs martyrio honeſtatus; quouſque anno 1084. agente Sanctio, huius nominis I. Aragonum Rege, eius Sacrum corpus ſolenni pompa tranſlatum fuit in regium Cœnobium Sancti Ioannis de Penna, feria V. hebdomadæ pœnoſæ, adſtantibus prædicto Rege & eius filio D. Petro Aragoniæ Infante, atque D. Sanctio Abbate Pennenſi: cuius geſtæ rei hiſtoriam narrat Zurita 1. part. Annal. Arag. lib. 1. cap. 27. Sancta Burgenſis Metropolitana ſedes feſtum diem agit 30. Aprilis in memoriam S. Indalecij: Eccleſia verò Almerienſis die 23. Martij; ſed altera Natalitij, altera Tranſlationis feſtum celebrare conuincitur. Anno Chriſti 60.

Olim ſub titulo & officio Confeſſorum Pontificum celebrabantur, quandoquidem neque in Martyrologio Romano neque in Vſuardi aut Adonis, ſeu Bedæ, neque apud Diuum Iſidorum, aut Equilinum quidquam de eorundem martyrio legebamus: poſtquam verò (volente Deo) Sacræ noſtrorum Apoſtolorum reliquiæ apud Montem Granatenſem inuentæ, & ſummi Pontificis authoritate recognitæ ſunt, tota deinceps Hiſpania velut Martyres veneratur ac celebrat. Cuius rei teſtimonium præbet Codex ille, qui quotannis Matriti cuditur, *Ordo recitandi Officium Diuinum*, titulo inſignitus, ibi enim dum agitur de Sanctis Eccleſiæ Compoſtellanæ ſic habetur. *Maij 15. Torquati Epiſcopi & Sociorum martyrum, duplex.* At in Eccleſia Guadixenſi. *Maij 15. Torquati Epiſcopi & Martyris duplex. 1. claſ. cum Octaua.* In Granatenſi ſic. *Febru. 1. Cæcilij Epiſcopi Martyris & Patroni duplex, 1. claſſis.* Et Martij 1. *Iſcij Epiſcopi & Diſcipulorum eius Martyrium, duplex, 2. claſſis.* & Aprilis 1. *Teſiphontis Epiſcopi & diſcipulorum Martyrum duplex. 2. claſſ.* In Eccleſia Burgenſi, April. 30. *Indalecij Epiſcopi & Martyris duplex.* In Eccleſia Abulenſi, Maij 2. *Secundi Epiſcopi & Martyris. 1. claſſis cum Octaua.* Denique in Eccleſia Giennenſi, Maij 18. *Euphraſij Epiſc. & Martyris duplex, 1. claſ. cum Octaua.* Cæterum de martyrio horum B. Iacobi Diſcipulorum non ſolùm Dexter & Granatenſes tabulæ plumbeæ teſtimonium reddidêre, ſed etiam multis ab hinc annis Gregorius VII. Rom. Pontifex in epiſtola ad Alphonſum Regem, Data 14. Kal. Aprilis indictione 12. dicens; *Septem Epiſcopos ab vrbe Roma ad inſtruendum Hiſpaniæ populos ab Apoſtolis directos fuiſſe, qui deſtructa Idololatria, Chriſtianitatem fundauêre, & religionem plantauêre, Ordinem & Officium in Diuinis cultibus oſtendêre, & ſanguine ſuo Eccleſias dedicauêre*, &c. Recitat hæc quoque Card. Baronius in notis ad diem 15 Maij Rom. Martyr.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 60. 1. *Multi in Hiſpania prima perſecutione Neronis, quæ hîc ab anno 57. cæpit, Hiſpali, Iliturgi, Iliberri, Tarracone, Cæſaraugustæ, in Luſitania, in Bætica, & Carpetania, bonis ſuis omnibus priuati atrociter patiuntur.* Anno Romæ 811.

2. *Eodem tempore cùm conueniſſent in Cherronenſi vrbe prope Valentiam in Hiſpania, Concilij cauſâ, Sancti Pontifices, diſcipuli quoque S. Iacobi Apoſtoli, Baſilius Carthaginis Spartariæ diſcipulus eius primus, Eugenius Valentinus, Pius Hiſpalenſis, Agathodorus Tarraconenſis, Elpidius Toletanus, Ætherius Barcinonenſis, Capito Lucenſis, Ephrem Aſturigenſis, Neſtor Palentinus, Arcadius Iuliobrigenſis: ſub eodem Iudice bonis ſpoliati necati ſunt.*

Anno Chriſti 60. | Anno Romæ 811.

COMMENTARIVS.

Perſecutionis Neronianæ vis in Hiſpania quanta?

ANNO 60. *Multi*,&c.] Cœpiſſe Neronis perſequutionem in Hiſpania ab anno 57. ſeu ſecunda eius Imperij abunde faciunt fidẽ quæ modò à nobis dicta ſunt de martyrio SS. Cęcilij, Theſiphontis,& Iſcij, ac ſociorum; ſæuiſſe autem non vno vel alio loco, aut vrbe, ſed tota Hiſpania, ciúſque vi tantam Martyrum ſtragem factam, támque innumeram Chriſtianorum multitudinem e medio martyriis ſublatam, vt crederetur Religio tota vbique extincta, & funditùs deleta, lapis ille, ſiue marmorea columna teſtatur, quæ Cluniæ Coloniæ (id eſt, *Coruña del Conde*) erecta fuit à Neronis miniſtris: adducitur verò ab Aldo Manutio in Orthographia, Ambroſio Morale lib. 9. hiſt. cap. 17. & Baronio ad annum Chriſti 69. & primùm à Cyrillo Anchonitano.

NERONI. CL. CÆS. Aug. Pont. Max.
OB. PROVINCIAM. LATRONIBVS. ET HIS. QVI.
NOVAM. GENERI. HVMANO. SVPERSTI-
TIONEM. INCVLCAR.ant PVRGATAM.

Cæterum nòn eam ſolam ſub hac inſcriptione tunc erectam credas, ſed quamplures, nam Aldus idem author eſt, aliam quoque inter ruinas Oppidi de *Maramezar* repertam. Eſt autem vero ſimile has omnes poſtmodum, cùm Catholica Eccleſia Idololatriam ſuppreſſit, ac deuicit, à Chriſtianis confractas, & aliis aptatas vſibus, ne trophæa contra Eccleſiam erecta permanerent. Dei verò altiſſima prouidentia euenit vt nonnulla illarum tandem reperirentur, quatenus teſtes fierent beatiſſimorum illorum Martyrum, qui fidem Chriſti ſanguine ſuo in Hiſpania plantauerant; eóſque tam inæſtimabili fuiſſe comprehenſos numero, quòd ab impiis creditum ſit, omnimodis purgatam Chriſtianis Prouinciam: id enim notat verbum illud, *Ob prouinciam purgatam his, qui nouam generi humano ſuperſtitionem inculcarant.* Quo loci rectè notauit Cardinalis Baronius; *Conſidera ex his vehementiſſimam fuiſſe perſecutionem Neronis, vt creditum fuerit Chriſtianam religionem ab eo penitus extirpatam.* Et rurſus: *Potes ex his quoque Lector probè conijcere, fuiſſe Hiſpaniarum Eccleſiam his temporibus florentiſſimam; dum tanquam ingens quoddam ab impiis æſtimatum eſt, collatum à Nerone beneficium, quòd Chriſtianis eam prouinciam expurgaſſet.*

Annal. Eccleſ. tomo 1. ann. D. 69.

Martyres ſub Nerone paſſi in Hiſpania.

Notat autem Dexter ciuitates, quæ maiori numero Martyrum abundarunt, vtpote quæ numeroſiores tunc temporis erant, atque eapropter plùs in eis incanduerit perſecutio. *Iliturgi* (ſiue *Andujar*) Martyr occubuit Euphraſius, Diſcipulus S. Iacobi, aut inibi damnatus ad necem eſt, & prope Carthaginem miſſus in mare. *Illiberri* autem tres illi inſignes eiuſdem Apoſtoli diſcipuli, Cæcilius, Teſiphon, & Iſcius, cum ſociis ſuperiùs à nobis enumeratis. *Cæſarauguſtæ* itidem martyrio coronatus eſt S. Athanaſius I. eius ſedis, & ædis Deiparæ Virginis de Columna Epiſcopus: incidit verò eius martyrium in annum Chriſti 59. tertium nimirum ipſius perſecutionis Neronianæ. Ita ex M. Maximo accipio, qui ad calcem Epigrammatis in eius laudem conſcripti addit; *Obiit prope Cæſarauguſtam anno 59. Colitur 1. Nouembris.* Dicitur verò obiiſſe prope Cæſarauguſtam, quia nimirum eductus ab vrbe eſt, vt gladio feriretur. Martyrio verò ſublatum idem Maximus fatetur in Sapphico hymno de primis tribus Cæſarauguſtanis Antiſtitibus, vbi hæc habet.

Laudo te primùm Athanaſi ſacer,
Téque præſtanti Theodore cantu,
Non minùs noſtris Epitecte præſul
Dignus es Odis.
Tertium & primum videt ipſe Iberus,
Fortiter paſſum; ſed enim ſecundum,
Sacra per tractus Lybicos ferentem
Clara Cyrenne.

Iuxta

Anno Romæ 811. Iuxta Iberum fortiter paſſum ait, primum ex nominatis Præſulibus, videlicet Athanaſium, vtpote occiſum prope Cæſarauguſtam; De Theodoro & Epitecto ſuis locis. De Martyribus *Tarraconæ* paſſis tunc temporis, nihil eſt in ſpeciali quod dicam, cum tamen dubium eſſe nequeat illic præcipuè perſecutoris ſæuitiam Chriſtianorum ſanguinem ſitiiſſe, ac effudiſſe, vtpote in Vrbe Illuſtriſſima, à qua maior Hiſpaniæ pars Tarraconenſis ſumpſerat nomenclaturam Prouinciæ; & vbi S. Agathodorus Diuini ſemina verbi iecerat. Idem de *Hiſpalenſi* ciuitate dixerim, cui inſigniter præerat S. Pius, & ipſe quoque cum Agathodoro, vnus ex primis S. Iacobi diſcipulis. Cæterum ſi Hiſpalenſium ſub Nerone Martyrum obliterata memoria eſt, non ſic tamen illorum qui Italicæ non longe ab Hiſpali, eiuſdem Pij Epiſcopi creduntur in religione prognati. Accepi horum illuſtrium Martyrum hiſtoria, ab ea quam Hieremias Conſtantinopolitanus Patriarcha, anno Domini 1580. è Græco in Latinum tranſlatam, de martyrio S. Photinæ, Euangelicæ Samaritanæ, cum reliquiis eiuſdem dono dedit Oratori Rodulphi III. Imperatoris; à quo Adamus Dietriſtan Imperatoris Maiordomus accipiens per manus D. Ioannis de Borgia Philippi II. Catholici Regis apud prædictum Rodulphum Oratoris dono miſit Sereniſſimæ imperatrici Mariæ, Matriti in Diſcalciatarum Virginum regio cœnobio degenti. In ea autem hiſtoria aſſeritur Samaritana, cuius Photina nomen erat, habuiſſe ſorores quinque, nimirum Anatholiam, Photim, Photidem, Paraſceuem, & Cyriacam, filióſque duos, Ioſephum, qui eam in miniſterio Euangelij comitabatur, & Victorem Neroni inprimis acceptum ob inſignem eius in re militari dexteritatem, quæ in bello contra Auaros in Scythia geſto maximè enituerat, & ob quam ab eodem Imperatore in Hiſpaniam miſſus Supremus, & Generalis Dux exercitus Italicæ deſignatus fuerat. Quæ verò miracula ab eodem Victore Italicæ edita ſint, & quomodo Sebaſtianum Hiſpanum ducem ad Fidem (ceu nouus Ananias alterum Saulum) pertraxerit cum magna ciuium multitudine his author enarrat verbis; quæ placuit ad verbum apponere, ob tantorum geſtorum memoriam ſuſcitandam, & in gratiam Dextri qui hoc loco de Martyribus Hiſpalenſibus ſub Nerone ſcribit. Anno Chriſti 60. Italicenſes Martyres ſub Nerone.

Quo tempore Nero Romanorum Rex magnam in Chriſtianos mouerat perſecutionem, S. Photina vnà cum Ioſepho filio ſuo, apud Carthaginem Africæ Vrbem prædicabat Euangelium Chriſti: & cum ea Victor filius maior natu, qui ſtrenuiſſimè ſe geſſerat in bello, quod Romani habuerant cum Auaris, Scytharum gente ferociſſima. Accidit verò vt eo temporis mitteretur Victor à Rege Italicam, munus ſupremi Ducis exercitus obiturus; cum onere inquirendi ac perſequendi Chriſtianos, quos illuc reperire contingeret. Factum eſt autem cùm ibidem moraretur, vt ad ipſum Dux alter accederet, cui Sebaſtianus nomen, dicerétque ei: Non me latet, ô Dux, te eſſe Chriſtianum, & cum matre, ac Ioſepho fratre Petri ſectatorem; fac, quæſo Regis iuſſum ac voluntatem, ne forſan de vita periclitieris. Cui Victor dixit: Vehementer deſidero ſuper-cæleſtis & immortalis Regis voluntatem adimplere; quod verò mihi à Nerone iniunctum eſt de Chriſtianis perſequendis, nec audire ſine dolore queo. Sebaſtianus reſpondit: Conſulo tibi velut amico chariſſimo, ſi enim hoc commodiſſimo tempore Chriſtianos quæſieris, & ad quæſtionem adductos interfeceris, cùm inſigniter regio fauore, tum illorum diuitiis fruêris. Sed & in hoc conſultum te eſſe velim, vt litteras ad Matrem & fratrem tuos des, ne tam liberè ac publicè loquantur, ſuadentes enixè Græcos, ſuam antiquam religionem deſerere: ne fortè tu quoque cum illis crudelem ac ingloriam necem, quæ haud dubium vobis inferetur, patiaris. Quod ſi ea crudelitas vos delectat, ſecretò quidem, & non palàm habere ſatius erit. His Victor occurrit: Ne me Deus permittat quidquam mali in Chriſtianos machinari, nec diuitias illorum auferre, nec matri aut fratri ſuadere, ne prædicent Chriſti Virtutem & Diuinitatem. Imo verò præco ego etiam eiuſdem ſum; in quo glorior non minùs atque ipſi gloriantur. Dux dixit: Equidem ego conſilium dedi rei quæ maximè tibi expedit, tu videris. Quo dicto ſubitò viſum amiſit, & præ ingenti ardore ac dolore oculorum, cadens in terram obmutuit. Hi autem qui præſentes aderant, portauerunt eum domum, ac ſuper lectulum impoſuerunt, vbi totis tribus diebus conticeſcens iacuit. Quibus tranſactis magnam emiſit vocem inquiens; Vnus Deus Chriſtianorum. Intrans verò Victor ad eum, ait; Vnde tibi iſthæc tam repentina mutatio? Vocat me Chriſtus (inquit) *dulciſſime Victor. Quare ſine mora catechizatus ad Baptiſmum admittitur, cum quo pariter viſum recuperat; ac pro tantis donis Deo grates agit. Quo viſo miraculo, veriti ne tale aliquid ipſis accideret, ſi in ſua incredulitate perſiſterent, Italicenſes Gentiles baptizati ſunt.* Samaritana Euangelica cum filiis & ſororibus prædicatio, & Martyrium.

Cùm accepiſſet tandem Nero, quòd Victor Generalis exercitus Italicæ, & Sebaſtianus pariter eiuſdem

Anno Chriſti 60. — Anno Romæ 813.

eiuſdem Vrbis Dux, doctrinam Petri & Pauli prædicabant; ad Chriſtúmque cunctos adducebant: quódque eiuſdem Generalis mater Photina cum Ioſepho filio ab antiqua & auita ſecta diſcedens eandem fidem ſeminabat apud Carthaginem vehementi commotus ira, milites miſit Italicam qui puniendos ad ſe perducerent, quaſcunque vtriuſque ſexus Chriſtianos reperire liceret. Tunc Dominus apparuit omnibus in vnum congregatis, quo animaquiores fierent ad martyrium pro eius amore ſubeundum: Et ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis & ego reficiam vos: & nolite timere quia ego vobiſcum ſum; Nero autē victus cum ſuis peribit. Ad Victorem autem; Deinceps vocaberis Photinus (id eſt, illuſtris) quia multi à te illuminati in mei notitiam peruenerunt; & Verbum tuum confortauit Sebaſtianum ad perferendum Martyrium; & Beatus qui dimicauerit vſque in finem. His dictis iterum in cælum receptus eſt, reuelauitque Photina quidquid ipſam perpeti oportebat.

Pergit author referre, qualiter Victor & ſocij Romam perducti à Nerone examinati ſint de fide quam in Chriſtum habebant; & quòd mater eius Photina cum filio Ioſepho, & quinque ſororibus ſuis Anatholia, Photo, Photide, Paraſceue, & Cyriaca, ſpontè ad Martyrium peruolantes; conſpectibus Imperatoris ſe ingeſſerunt; omnéſque grauiſſima, innumeráque tormenta alacri animo pertulerunt: primùm quidem in carcerem teterrimum truſi; inde in ardentem clibanum totis tribus diebus miſſi; à quo indemnes extracti ſemel & iterum veneno potati fuêre: plumbo etiam & reſina in liquorem redactis in ore Photinæ, in auribúſque cæterorum ſine detrimento ſuſceptis; ſæpius bouinis neruis cæſi, pectinibus quoque ferreis, à capite in ſublime ſuſpenſi, excarnificati, atque facibus ignitis ad Martyrum latera applicatis exuſti; oculis demum erutis; iterum in carcerem venenoſis animalibus ſcatentem reducti, quo tandem ſine cibo ac medicamine miſerabiliter interirent; ſed cùm illuc Chriſti luce ac viſione perfunderentur, in priſtinam ſanitatem redacti, & oculorum beneficio reſtituti, ac miraculoſo cibo tribus menſibus ac diebus totidem refocillati, rurſus ad nouum adducti certamen, denuò flagris ſæuiſſimè laniati, ad vltimum pelle detracta, fruſtatim cæſi, & capite amputato illuſtriſſimam Martyrij palmam perceperunt; vna dempta Photina, quæ in veterem ciſternam immiſſa, indéque detracta, flexis genibus impollutum Deo ſpiritum reddidit, 20. die Martij, qua cùm à Latinis, tum à Græcis eius memoria anniuerſaria celebritate colitur.

Atque hæc quidem de Martyribus Italicenſibus dixiſſe non pœniteat, quorum nonnullos Italicæ peremptos, alios autem, id eſt, nobiliores Romæ paſſos qui dixerit, non aberrare à vero mihi videbitur; neque enim tota ciuitas Romam adduci facilè poſſet; nec aliter fieri, quin multi illuc adducerentur à militibus, quibus Nero dederat (vti diximus) in mandatis, vt non ſolùm Victorem, & Sebaſtianum ad ſe perducerent, ſed quotquot Chriſti ſectatores, ſiue viros, ſiue fœminas, inibi reperire liceret.

De Martyribus in Luſitania, Bætica, & Carpetania sunt paſſi.

Quod verò Dexter addit de perſecutione Neroniana, non ſolùm illis vrbibus, Hiſpali, Iliturgi, Iliberri, Tarracone, & Cæſarauguſtæ excanduiſſe, ſed in Luſitana, Bætica, Carpentanáque prouinciis, inde credendum eſt accidiſſe, quoniam videlicet ibi plures veritatis Euangelicæ ſectatores, ac proinde Martyres plures, neceſſe erat reperiri, vbi plures quoque diuini verbi præcones effulſerunt: in Luſitania quidem SS. Petrus & Baſilius Bracarenſes Pontifices, & S. Iacobi diſcipuli, & S. Epitatius Tudenſis Epiſcopus; in Bætica S. Pius Hiſpalenſis, ac ſeptem alij Torquatus, Cæcilius, Teſiphon, & ſocij: in Carpetania verò S. Elpidius Toletanus Antiſtes, & S. Athanaſius Cæſarauguſtanus, cum ſancto Theodoro, Archipresbyter, de quibus ipſe Dexter in ſuperioribus egerat ad annum 50. dicens, *Tota Carpetania prædicantes & docentes diſcurrunt*; quod in ſuo pro S. Athanaſio Epigrammate cecinit] M. Maximus inquiens:

Per Carpentanos iactat ſacra ſemina tractus.

Adde Carpetanorum gentem legationem pro Apoſtolo Iacobo in Hiſpanias mittendo egiſſe apud Petrum, quo vno credibile eſſe innumeros in ea Prouincia Neronis tempeſtate extitiſſe Chriſti cultores, quos perſecutione probatos ac Martyrij laurea redimitos Triumphans cælorum Eccleſia adſciuit ſibi: Denique columna illa Neroniana ſuperiùs ablata in Carpetaniæ confinio Cluniæ reperta quid aliud denotat, niſi quòd illic tot Chriſtiani occiſi ſunt, vt tametſi penè innumeri eſſent, Prouincia tamen illis purgata crederetur.

Primi Hiſpaniæ Epiſcopi S. Iacobi Diſcipuli, vbi Martyrium paſſi.

2. *Eodem tempore*, &c.] Martyrologium Romanum ad diem 4. Martij, horum Sanctorum Epiſcoporum & Martyrum memoriam celebrat in benedictione, ſub his verbis.

Apud

Anno Romæ 8u. | Anno Chriſti 60.

Apud Cherſoneſum paſſio SS. Epiſcoporum Baſilÿ, Eugenÿ, Agathodori, Elpidÿ, Capitonis, Ephram, Neſtoris, & Arcadÿ. Non tamen aſſignat loca Sedium ſuarum, nec Martyrij, nam quamuis apud Cherſoneſum paſſos prædicet, non inde ſatis Martyrij locus manifeſtatur: Ptolomæus enim decem & ſeptem Cherſoneſos aſſignat, tum in Sicilia, Sardinia, & Creta, tum in Peloponeſo, & alibi ſæpe; vt videas non ſolùm Tauricam, & Cymbricam, & Thraciam ſic dictas, ſed quotquot penè ad inſularum modum mari cinguntur terræ partes: Græcè enim *Cherſoneſus* (ſiue *Cherroneſus* vt alij pronuntiant) Latinè ſonat *Peneinſulam*, ſiue *Peninſulam*; quæ nimirum inſula non eſt, quia non omnino mari cingitur, tametſi parum abſit vt vndecunque cingatur. Ab vno Dextro accipimus quibus præfuerint ciuitatibus, quo floruerint tempore, cuius magiſterio ſint edocti, denique qua in Vrbe Martyrium ſubierint. Eſt verò Cherſoneſus prope Valentiam vrbs illa, quam Latinè Peninſulam nuncupant antiqui & moderni ſcriptores, & paulò corruptiore vocabulo, Hiſpanicè *Peniſcola*. Inuenio eam ab Strabone libr. 3. Geogr. Cherſoneſum vocatam, ſitámque ſupra Valentiam non longè ab antiqua Sagunto, vero ſitu noſtræ Penniſcolæ; Mariana lib.12. cap.17. vtramque eius cognoſcit nomenclaturam; agens enim de victoriis Iacobi Regis ſic ait: *Plura alia eo tractu oppida & arces vitam tolerabant, quæ neceſſariò Regi ditionem fecerunt, inprimis Peniſcola Ptolomæo Cherroneſus.* Diceret potiùs *Straboni*, nam Ptolomæus eius non meminit. Idem author lib.20.cap. vltimo Peninſulam dicit. De eodem Iacobo agebat Hieronymus Zurita lib.1. Indicarũ rerum ab Aragonię Regibus geſtarum, cùm dixit. *Anno 1225. Kalen. Octobr. Rex hoſtilem regionem incurrens, Peniſcolam Ilergaonum oppidum obſidet: is ſitus eſt, vt ſcopulo impoſitum penè mari cinctum ſit: è re vulgatum nomen inuenit. A Græcis apparet ob eam cauſam etiam Cherroneſum dictum.* Bernardinus Miedes Epiſcopus de Albarracin in hiſtoria Regis Iacobi perpetuò Peninſulam vocat, vt lib.5. mille locis videre eſt. Marinæus Siculus lib. 11. de rebus Hiſp. dum agit de Benedicto XIII. qui ibi diem clauſit extremum, *Hoc reſponſo* (inquit) *dato, remos impellens, in Peninſulam, hoc eſt in Inſulam paruulam, quæ Peniſcola dicitur, apud Valentiam ſe recepit.* Quo videas nullam relinqui de loco Martyrij anſam dubitandi. Celebrant quoque feſtum eorundem Græci in Menologio, ſed 7. die eiuſdem menſis, non quarta vt Latini: è quibus hæc verba Galeſinus in ſuum Martyrologium tranſtulit. *VII. Martÿ, In Græcia ſanctorum Epiſcoporum Martyrum Baſilei, Ephraim, Charitonis, Eugenÿ, Aetherij, & cæterorum, qui in Cherſone cruciati, ſanguine denique perfuſo, illuſtre fidei Chriſtianæ teſtimonium dederunt.* Familiare eſt huic authori, ſanctis quos è Græcis mutuatur præmittere verbum *in Græcia*: putauit enim, quoties non aſſignatur locus, vel Prouincia in Menologio, eo ipſo in Græcia martyrium accidiſſe: attamen cùm ipſum Menologium id non aſſerit, perperam apponitur. Fit ſiquidem plerumque à Græcis feſtum Sanctorum, quibus non aſſignant vrbem; & hoc præſertim in ſanctis illis contingit, qui maiori interuallo ab ipſis Græcis diſtant. Quod vnum (maximè præ oculis habendum pro huius Chronici cognitione) in cauſa eſt, cur horum decem Sanctorum Antiſtitum ſedes in Menologio non aſſignētur, nec quæ illa Cherſoneſus ſit, in qua Martyrio ſublati ſunt, ſpecificetur. Etenim in his qui intra Græciam, vel in toto etiam Oriente floruerunt, ſemper exprimitur ſedis, & necis locus, quia nimirum ab ipſis facilè cognitus eſt; in his autem qui in longè poſitis regionibus occubuerunt pro fide, ſæpiſſimè locus ſubticetur; vtpote quem ipſi minimè cognitum haberent. Cùm verò Hiſpania antiqui Orbis finis, plus cæteris à Græcis diſtet; inde factum eſt, vt Sanctorum Hiſpanorum feſta in Menologio ſine certa vrbe & regione collocata ſint, cùm tamen ſi Sancti illi ex Græcis eſſent, nullatenus id de illis reticerent. Inde verò accidit, vt Romanum Martyrologium, cùm de eiſdem agit, vrbes quoque & Prouincias illorum ſileat, quia nimirum horum feſta, & nomina à Græcorum Menologio mutuauit, quod tamen ipſis caret. Cur autem in Hiſpania vbi Sancti ipſi floruerunt, memoria eorundem interierit, in promptu ratio eſt: nemo enim neſcit quas ſæpe perpeſſa fuerit calamitates & euerſiones, ſed gratias Deo, quòd tandem Dextro poſtliminio reduci illud Tullij ad Varronem (lib.1. Acad.quæſt.) dicere poſſumus, *Nos in noſtra vrbe peregrinantes, errantéſque tanquam hoſpites tui libri, quaſi domum reduxerunt; vt poſſemus aliquando qui & vbi eſſemus cognoſcere. Tu ætatem patriæ, tu deſcriptiones temporum, tu Sacrorum iura, tu Sacerdotum, tu domeſticam, tu bellicam diſciplinam, tu ſedes regionum, tu locorum, tu omnium diuinarum humanarúmque rerum nomina, officia, cauſas aperuiſti.* Vt ſciant verò Toletani, Hiſpalenſes, cæterarúmque vrbium ciues, quibus hi Sancti præfuerunt, Patronos ſuos honorare, ne pigeat eos attendere,

Cherſoneſus in Hiſpania eſt Peniſcola

Anno Chriſti 60. tendere, quanta reuerentia Græci hactenus in ſuo Menologio noſtros Martyres celebrarunt. Anno Romæ 811.

In Martyrologio Romano deficit nomen S.Pij Epiſcopi & Martyris Hiſpalenſis, cuius nihilominus cum cæteris ſociis meminit Pelagius Ouetenſis,& Hugo Portugallenſis, quorum mentionem fecimus in ſuperioribus, & ante eos S. Caledonius Bracarenſis in vita S.Petri Ratenſis.

Quòd dicitur, occiſos fuiſſe dum ad Concilium conuenirent, inde ſatis apertè deducitur, quòd decem ſimul Epiſcopi martyrio affecti ſunt: non enim videtur aliter fieri potuiſſe tota diſtantes Hiſpania ſimul necatos, niſi ad Concilium conuenirent. Locus etiam Coocilij indicat tempus ſæuiſſimæ perſecutionis, ea ſiquidem in cauſa fuit, vt ad locum remotiſſimum,& ad Peninſulam ipſam ſeceſſerint,quo nimirum ſecuriores effecti, tranquillitati & profectui afflictæ Eccleſiæ Hiſpanæ proſpicerent. Sed diuina prouidentia factum eſt,vt corona eos martyrij,vbi ipſam ad tempus declinare videbantur, reperierit.

Alotum Neronis iudicem, ſub quo hi Sancti Martyres paſſi ſunt, ſuſpicatus ſum fuiſſe Aulum illum cognomento Cecinam, Quæſtorem Bæticæ ſub Nerone, de quo agit Cornelius Tacitus, & ex eo Morales lib.9.hiſt. cap.17. & 20.quique vnus ex primis fuit qui apud Carthaginem nouam, Galbam contra Neronem inthronizarunt. Facile autem fuit vt pro Aulo ſiue Aulone legeret quis Alotum, ſeu Aulotum. Ioſephus in vita ſua agit de Alituro, qui fuit Neroni charus,ſed hic erat Iudæus genere, & Mimorum author, non Quæſtor aut Iudex,nec oſtendi poteſt Hiſpanias adiiſſe. Attamen procul dubio fuit Alotus (ſiue Halotus) altèr ex ſpadonibus Claudij Cæſaris,qui ei, monente Agrippina, venenum, vt Nero imperitaret, propinauit; cuius meminit Tacitus lib.13. Annalium. Eius rei meritis miſſus eſt Alotus in Hiſpanias, & Quæſtor inſtitutus initio imperij Neronis.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 60.	*Auguſto Tiberius, Tiberio Caius, Caio Claudius, Claudio Nero ſucceſsit.*	Anno Romæ eodem 811.

2\. *Terræmotus Romæ vehemens & Solis ſecuta defectio.*

3\. *Viuebat S.Luparia Bætica filia Galæcienſis alterius Lupariæ.*

4\. *Regulus conuerſus in Gallæcia ſanctè agit in luco.*

5\. *Martialis epigrammate 7. & 8. Martyres in crucem actos, vocat Laureolos & Dædalos volantes.*

COMMENTARIVS II.

AVGVSTO Tiberius, &c.] Percurrit Dexter Imperatorum ſeriem ab Octauio Auguſto, cuius tempore Chriſtus D. natus eſt, vſque ad Neronem qui his regnabat diebus. Deerat in codice Cæſarauguſtæ impreſſo Calus, ſed illum reſtitui ex manuſcriptis. Obierat Auguſtus anno Chriſti 16. vt Epiphanius in Anchorato teſtatur: ſequutus illum Tiberius imperauit annos 22. cum dimidio, obiit verò anno Domini 39. Succeſſit Caius Caligula ferè 4. annos in Imperio complens, vſque ad annum Chriſti 43. quo occiſus eſt. Poſt quem Claudius Druſus Germanicus annos 13. & menſes 8. rexit orbem: vſque ad annum Domini 56. quo obiit. Hunc Claudius Nero ſequitur, & vſque ad annum Domini 69. imperauit, vt ſuo loco dicemus. Conueniunt in his Dio Caſſius, Suetonius, Tacitus, & cæteri hiſtoriographi Imperatorum Romanorum, quos Card. Baronius ſequutus eſt,

2\. *Terræmotus*, &c.] Hoc ex Euſebij Chronico mutuatum ſcias, vbi legimus, *Anno Domini 60. Terræ motus Romæ, & Solis defectio*,

3\. *Viuebat*

Anno Romæ 81. 3. *Viuebat Luparia*, &c.] Duas fuiſſe Luparias, Galæcianam vnam, alteram Bæticam, in ſuperioribus demonſtrauimus, ad annum 42. & 43. De ſanctitate Bæticæ eſt egregium teſtimonium S. Iſidori in hymno S. Torquati & ſociorum, Breuiarij Gothici, vbi non ſemel nuncupatur ſancta: Anno Chriſti 60.

Hæc prima fidei eſt via plebium;
Inter quos mulier Sancta Luparia
Sanctos adgrediens cernit, & obſecrat,
Sanctorum monita pectore conlocans.

Et inferiùs:

Illic ſancta Dei fæmina tingitur.
Et vitæ lauacro tincta renaſcitur.

In Miſſa verò eorundem Sanctorum legit Sacerdos ante orationem Dominicam preces has. *Ecce dilectiſſimi fratres, mecum oculos in ſublime attollite, hoc à Domino ſpecialiter precaturi, vt qui gratia fidei Chriſtianæ cor Beatæ Lupariæ dignatus eſt inluſtrare repentè, nos in hoc momento ab omni criminum labe dignetur efficaciter expurgare: proclamantes ad te è terris, atque ita dicentes; Pater noſter*, &c.

4. *Regulus*, &c.] Conſule quæ ex antiquis Breuiariis Hiſpaniæ & Petro Epiſcopo Equilino adnotauimus de huius Reguli conuerſione ad annum Domini 42. quibus nunc addit Dexter, tantum in fide profeciſſe, vt relictis omnibus in ſolitudinem ſecedens ſanctè egerit in luco.

S. Martialis, &c.] Eò ſæuitiæ, ac dementiæ Domitianus Imperator perueniſſe proditur, quòd antiquam Laureoli fabulam in Chriſtianis expreſſerit, vt populo Romano præberet inſolita ad viuum ſpectacula. Creditur à Poëtis Laureolus ſceleratiſſimus latro, eóque nomine in crucem actus, & ab vrſo dilaceratus. Quæ fabula aliquoties Romæ in ſpectaculis repræſentata eſt, ſemel quidem à Lentulo, de quo Dexter inferiùs anno 86. cuius etiam meminit Iuuenalis inquiens.

Laureolum velox etiam benè Lentulus egit:
Iudice me, vera dignus cruce.

Quod ergo in Scena figuratè duntaxat repræſentabatur, Domitianus in martyribus expreſſit ad viuum: Idémque ante ipſum Nero, vt iam videbimus. Hos igitur deridet Martialis, vt Ethnicis arrideat, epigrammate 9. ante lib. 1.

Qualiter in Scythica relegatus rupe Prometheus,
Aſſiduam nimio pectore pauit auem:* * al. viuo
Nuda Caledonio ſic pectora præbuit vrſo,
Non falſa pendens in cruce Laureolus.

Quaſi dixerit: Hic nouus Laureolus repræſentat antiqui fabulam, non tamen in falſa cruce pendet, & figuratè duntaxat, ſed verè cruci affixus eſt.

Subinfert Martialis.

Viuebant laceri membris ſtillantibus artus (en Martyris ſtragem)
Inque omni nuſquam corpore corpus erat.

Nunc ſupponit Mártyri crimina:

Denique ſupplicium dederat necis ille paternæ,
Vel Domini iugulum foderat enſe nocens.
Templa vel arcano demens ſpoliauerat auro,
Subdiderat ſæuas vel tibi Roma faces.

Cæterum nihil horum commiſiſſe conſtat, cui nullum certum crimen obiicitur, ſed hoc vel illud: videlicet vel parricidium, vel domini ſui necis, vel templi ſpolium, vel denique Romanæ vrbis incendium. Quo vno compertum fit, Martyrem de quo loquitur Poëta, de illis fuiſſe, quibus Nero crimen impegit Incendiariorum vrbis, quam ipſe combuſſerat. Hoc enim eſt quod ait,

Subdiderat ſæuas vel tibi Roma faces.

Anno Chriſti 61. 63. & 64. Addit denique; Anno Romæ 812. 814. & 815.

Vicerat antiquæ ſceleratus crimina famæ;

In quo quæ fuerat fabula, (id eſt repræſentatio) *pœna fuit.*

Hoc eſt, *veritas fuit*. Horum SS. Martyrum celebris memoria quotannis inſtauratur in Romano Martyrologio die 24. Iunij, tametſi non omnes eodem mortis genere ſublati ſint: vbi hæc legimus. *Romæ commemoratio SS. plurimorum Martyrum, qui ſub Nerone de vrbis incendio per calumniam accuſati, diuerſo mortis genere ab eodem iuſſi ſunt ſæuiſsimè interfici, quorum alij ferarum tergis contecti laniatibus canum expoſiti ſunt, alij crucibus affixi*, &c. Vide Tacitum lib. 15. Suetonium & Dionem in Nerone. In impreſſo codice pro *Laureolos* erat *Furculos*. ſed mendosè, non enim Martialis Martyres vocat Furculos, ſed Laureolos, facilis autem fuit lapſus, ab vna ad aliam lectionem ob ſimilitudinem characterum vtriuſque, & quia in crucem actos, in furcam quoque actos certum eſt. Conſule de Laureolo Calepinum, & Baron. ann. 98. Siue verò eundem, ſiue alterum martyrem irriſerit Martialis, epigrammate 18. ſequenti, Dædali ei nomen impoſuit, inquiens,

Primitiæ Martyrum Romanorũ.

Dædale Lucano cùm ſic lacereris ab vrſo,

Quàm cuperes pennas nunc habuiſſe tuas?

Alludit verò ad columbas illas Dædali ſummi Aſtronomi, quas certis libratas ponderibus, in aëra volitare faciebat, tametſi æreas vel ligneas: quæ tamen non habebant pennas ad fugiendum.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti		Anno Romæ
61.	*Nero matrem ſuam Agrippinam, & ſororem patris necat.*	812.
63.	*Barnabas in Cypro; & Iacobus minor Hieroſolymis occiſi.*	814.
64.	*Ante menſam Neronis Imperatoris fulmen cecidit.*	815.

2\. *Epænetus cùm multum diùque in Hiſpania laboraſſet, tandem fine beato in vrbe ſua quieuit. Dubium an Martyr.*

3\. *Lucius Annæus Seneca Cordubenſis Hiſpanus, miſſis vltro citróque ad S. Paulum litteris, de Chriſtiana re bene ſentit, factúſque Chriſtianus occultus, eius fuiſſe diſcipulus creditur: dulcitérque ſcribit ad Paulum in Hiſpania morantem.*

4\. *S. Paulus ad Hiſpanias veniens ſecum fert Philemonem, Timotheum, alióſque diſcipulos,* 5. *Libyſocæ, Laminiíque vrbibus Prouinciæ Areuacum prædicat. Philippum cognomẽto Philotheum, Probum, Xantippámque eius vxorem ad fidem conuertit: Presbyteros ibi relinquit.*

6\. *Hoc anno .... Martyr fit in Paceauguſta, vrbe Hiſpaniæ ad Annam fluuium appoſitum vrbi præclaræ.*

COMMEN

Anno Romæ 814. & 817.

COMMENTARIVS.

Anno Chriſti 61.63.& 64.

ANNO CHRISTI 61. *Nero*,&c.] Vtriuſque mortem violentam hoc quoque anno deſignat Euſebius in Chronico, dicens; *Nero Agrippinam matrem ſuam, & ſororem patris interficit*. De quibus Suetonium, Dionémve legito.

ANNO 63. *Barnabas*, &c.] In lectionibus Romani Breuiarij legimus, S. Barnabam martyrium apud Cyprum pertuliſſe *circiter ſeptimum Neronis annum*; Cùm verò is regnare cœperit ab anno Domini 56. 3. Idus Octobris, quo die Claudius obierat, fit vt martyrium S. Barnabæ, poſt ſeptem annos Neronis occiſi, in annum Domini 73. inciderit. Natalis quoque S. Iacobi hoc ipſo accidiſſe habetur ex Euſebij Chronico, aſſerentis; *Anno Domini 63. Iacobus frater Domini à Iudæis lapidibus opprimitur*. Author eſt autem Hieronymus lib. de Script. Eccleſ. non ſolùm lapidibus oppetitum, ſed etiam è pinna templi præcipitem datum, & fullonis fuſte, ſeu pertica in cerebro percuſſum.

ANNO 64. *Ante menſam*, &c.] Et hoc ab Euſebio acceptum exiſtimo, cuius ipſiſſima verba ſunt.

2. *Epænetus*,&c.] Egimus iterum de eodem, cum Authore ad annum Domini 50. numero 3. vbi docuimus ex Metaphraſte, Epiſcopum fuiſſe Sexifirmi, cuius Plinius meminit in Bætica lib. 3. cap. 1. ſuitque vrbs inſignis olim in monte Fregiliana, altero ex Granatenſibus Alpuxarris: aut quod aliis forſan magis arrideat, Motril, aut Velezmalaga. Nunc illud addendum putamus, Dorotheum Abbatem, quem refert & ſequitur Petrus Equilinus lib. 6. cap. 100. exiſtimaſſe fuiſſe datum Carthaginenſibus Epiſcopum: Hoc ſi verum ſit ita credi poſſet factum, vt primùm à Petro Sexifirmo deſignatus fuerit Antiſtes, poſt martyrium S. Baſilij Carthaginis Spartariæ Epiſcopi, quod in annum Domini 60. incidit; in ſedem eius Hiſpanæ Carthaginis transferretur; ibíque vitam cum morte commutarit poſt 4. annos videlicet anno 64. Domini. De Carthagine Africana dubium eſſe nequit, his enim diebus præerat illi S. Creſcens, quod citato loco anni 50. num. 3. docuimus. Quod ad ſanctitatem D. Epæneti attinet, magni ponderis eſt, quod Paulus ad Rom. 16. inter primos & præcipuos diſcipulos illum ſalutat, aſſerens ſibi valde dilectum eſſe (haud dubium ob ſuam probitatem) & primum totius Aſiæ diſcipulum, & quaſi fundamentum, ſeu portam fidei Aſianorum: *Salutate* (ait) *Epænetum dilectum mihi, qui eſt primitiuus Aſiæ in Chriſto*. Qua autem obierit morte, pacéne an gladio, non liquet. *De S. Epæneto.*

3. *L. Annæus Seneca*, &c. Nihil aliud de Seneca Dexter adſeuerat, quàm ſui temporis magni illi Eccleſiæ pugiles Hieronymus, & Auguſtinus dixerunt; Ille enim inter ſcriptores Eccleſiaſticos collocat Senecam dicens; *Quem non ponerem in catalogo Sanctorum, niſi me illæ epiſtolæ prouocarent, quæ leguntur à plurimis Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum*. Hic autem in epiſtola 53. ad Macedonium inquit; *Meritò ait Seneca, qui temporibus Apoſtolorum fuit, cuius etiam quædam ad Paulum Apoſtolum leguntur epiſtolæ*. Quas igitur Senecæ, & Pauli vltrocitróque habitas Auguſtinus, & Hieronymus, Dextro ætate æquales; agnouêre epiſtolas, ipſe Dexter hoc loco recognoſcit. Neque verò abſolutè aſſeuerat Chriſtianum fuiſſe, ſed quòd creditus fuerit Chriſtianus, & Pauli diſcipulus; id quod Hieronymus ex eiſdem epiſtolis intulit, adeò vt ob hanc ſolam cauſam in numerum Doctorum Chriſtianorum illum conſtituat. Sanctus quoque Linus libello de Martyrio Apoſtolorum Petri & Pauli, oculatus & ipſe teſtis exiſtens, inquit: *Concurſus de domo Cæſaris fiebat ad eum* (ad Paulum ſcilicet) *ſed & inſtitutor adeò fuit illi amicitia copulatus, vt ſe à colloquio illius temperare vix poſſet, quominus ſi ore ad os illum alloqui non valeret, frequentibus datis & acceptis epiſtolis ipſius dulcedine, & admirabili colloquio, atque conſilio frueretur*. Recipit eas Honorius Auguſtodunenſis lib. de luminaribus Eccleſiæ, inquiens. *L. An. Seneca Cordub. Photini Stoici diſcipulus, & patruus Lucani Poëtæ, ſcripſit quaſdam epiſtolas ad Paulum Apoſtolum, & Apoſtolus quaſdam reſcripſit*. Extant apud Sixtum Senen. in Bibli. ſancta, octo Senecæ ad Paulum datæ epiſtolæ, & ſex Pauli ad Senecam; ſed breues omnes; In quibuſdam loquuntur quaſi eiuſdem vrbis habitatores; ſicut cùm in prima Seneca dicit, *Credo tibi, Paule, nuntiatum, quòd heri cum Lucillo noſtro de hypocriſi, & aliis rebus habuimus*. In aliis verò ad abſentem longè epiſtolam mittit (Vna ex his videtur ea quam *Seneca cum Paulo amicitia: & epiſtola vtrimque data quæ fide digna.* *Sixtus Senen. lib. 2. Bibl. S. lit. P. verbo Paulus Apoſt.*

Anno Christi 64. | Anno Romæ 815.

Dexter ait ſcripſiſſe ad Paulum in Hiſpaniis degentem) vt eſt illa. *Nimio tuo angimur ſeceſſu. Quid eſt vel quæ res te moratum faciunt? ſi indignatio Domini, quod à ritu & ſecta veteri receſſeris, & alios rurſus converteris, erit poſtulandi locus, vt ratione factum, non leuitate hoc exiſtimes. Vale.* Senſiſſe verò optimè de Chriſtiana re alia epiſtola demonſtrat, qua inquit: *Profiteor bene me acceptum in lectione litterarum tuarum, quas Galathis, Corinthiis, & Achais*, (id eſt omnibus eiuſdem Prouinciæ in qua eſt Corinthus: ea enim dicitur Achaia; vnde titulo ſecundæ Corint. dicitur, Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi, cum omnibus fratribus qui ſunt in vniuerſa Achaia) *miſiſti, Spiritus enim ſanctus in te & ſupra te excelſos, ſublimiores, valdeq́ venerabiles ſenſus exprimit.* Et poſt pauca. *Confiteor Auguſtum ſenſibus tuis permotum; cui lecta litterarum tuarum exordio hæc vox fuit: Mirari eum poſſe, vt qui non legitimè imbutus ſit* (id eſt, ſine Rhetoricæ doctrinis) *taliter ſentiat.* Dediſſe tandem, etſi ſecretò, Paulo ad fidem manus, vltima Pauli ad Senecam innuit Epiſtola; nimirum: *Paulus Senecæ S. Quod prudentia tua aſſequuta eſt indeficiens fore debebit. Ethnicorum, Iſraelitarúmque obſeruationes cenſeo vitandas. Quā propemodum adeptus es, Regi temporali, eiúſque domeſticis, atque fidis omnibus inſinuabis: quibus etſi aſpera, & incaptabilis erit perſuaſio tua, cùm plerique eorum minimè flectantur inſinuationibus tuis: ſermo tamen Dei illis inſtillatus, nouum in his hominem pariet ad Deum properantem. Vale Seneca chariſſime nobis.* Vide quomodo quod ipſe crediderat, iubetur ab Apoſtolo Neroni, & Palatinis edicere. Card. Baronius anno 66. arguit has epiſtolas falſitatis, quia in aſſignatione Conſulum nonnulli errores in Datis reperiuntur; Sed hoc obeſſe non debet, cùm facilè potuerint ab imperitis veris epiſtolis Senecæ & Pauli, Conſulatus falſi ſupponi. Conſtat verò nunquàm Paulum ſuis Conſules ſuppoſuiſſe, neç in tam breuibus ac familiaribus neceſſum fuit Senecam ipſos apponere.

De Paulino in Hiſpanias aduentu frequens Patrū ſententia.

4. *S. Paulus*, &c.] Quòd tantopere Paulus deſiderauerat & promiſerat viſitare Hiſpanias, cùm ad Romanos è Corintho epiſtolam dedit, tandem ex vinculis ſolutus, quibus ab inceptis fuerat impeditus, adimpleuit. Nec enim quicquam aliud obſtitit, præter vincula, & neceſſitas eadem, ſeu adhuc maior, eius aduentum exigebat: quinimò (quod ſuperiùs demonſtrauimus ad annum Domini 36.) multò maior illum vrgebat aditus in Hiſpaniam, quàm in Vrbem. Fatentur eius in Hiſpanias aduentum innumeri Sanctorum Doctorum, præſertim ex Latinis Hieronymus in cap. 11. Iſaiæ, & ad cap. 5. Amos, & in Comment. ad Epheſios, & epiſtola 28. Gregorius Magnus lib. 31. Moral. cap. 22. ſeu 37. Iſidorus lib. de Ortu & obitu Patrum, cap. 71. Beda in Martyrologio die 22. Martij, quo loco Romanum etiam idem affirmat; Anſelmus in cap. 15. ad Romanos, Vſuardus die 12. Decembris, Ado Viennenſis in Chronico anno 59. Rupertus lib. 2. in Iſaiam cap. 10. Inter Græcos etiam fuit hæc communis opinio: ita Athanaſius epiſt. ad Dracontium, & in Synopſi. Cyrillus Catecheſi 17. Epiphanius hæreſi 27. Hippolytus libro de XII. Apoſtolis, qui extat in Bibliotheca Card. Sirleti. Sophronius ſerm. de Natali Apoſt. Chryſoſtomus in proœmio ad Hebræos, & de laudibus Pauli homil. 7. & homil. 76. in Matth. Theodoretus ſuper 2. ad Timoth. c. vlti. & ad Philippenſes cap. 1. & in Pſalmum 116. Metaphraſtes in vita S. Pauli Apoſtoli. Menologium ad diem 23. Septemb. Eſtque certa Eccleſiarum Hiſpaniæ, & Galliæ traditio, quam pugnaciter defendunt vtriuſque Regni ſcriptores; ex Hiſpanis Lucas Tudenſis in Chron. Abulenſis in cap. 33. Geneſis, & in cap. 2. Matth. Morales lib. 9. cap. 11. Mariana in hiſt. Hiſp. lib. 4. cap. 3. Marieta, Villegas, & cæteri qui res Hiſpanicas, vel Sanctorum eius ſcripsère; & multis proſequitur Trugillus tom. 2. Theſauri Concion. Fidem quoque præſtant eidem traditioni nonnullæ Eccleſiæ in diuinis Officiis, profitentes, Paulum Apoſtolum ad ipſas acceſſiſſe, illiſque Epiſcopos conſtituiſſe: Derthoſana, ſeu Tortoſæ in Cathalonia Ruffum Antiſtitem ab eodem accepiſſe canit (ita tradunt Trugillus, Marieta & alij) filium Simonis Cyrenæi; cùm ipſum in Hiſpanias comitaretur: Narbonenſis idem de Paulo Sergio prædicat; vti Martyrologium Rom. die 22. Martij aſſeuerat, inquiens. *Narbona in Gallia natalis B. Pauli Epiſcopi Apoſtolorum diſcipuli, quem tradunt fuiſſe Sergium Paulum Proconſulem, qui à B. Apoſtolo Paulo baptizatus, & cùm in Hiſpaniam pergeret, apud Narbonam relictus, ibidem Epiſcopali dignitate dignatus eſt.* Vſuardus ad diem 12. Decembris ait: *Quem B. Paulus Apoſtolus ordinatum eidem Vrbi deſtinauit antiſtitem; cúmque eodem Apoſtolo ad Hiſpanias prædicandi cauſa pergens ibidem relictus eſt.* Adſtipulatur S. Anſelmus ſuper c. 16. epiſt. ad Rom. (eius opus eſſe, & non Heruæi alibi in meo Anſelmo Vindicato in cauſa Conceptionis Virginis oſtendi.) Sic enim ait: *Nec falſum loquitur, qui ſe in Hiſpaniam profecturum pollicetur; profectus eſt enim, ſicut Hieronymus, &*

Anno Romæ 8.
Anno Christi 64.

Beda, cæteríque Doctores teſtantur. Vnde & Narbonam prætericns quendam diſcipulum ſuum nomine Paulum, fertur ibi reliquiſſe Epiſcopum. Peruenit igitur vſque ad Hiſpanias, & à mari Rubro vſque ad Oceanum prædicando cucurrit, imitans Solis curſum ab Oriente vſque ad Occaſum, vt antè ei terra deficeret, quàm ſtudium prædicandi; quia ergo & apud Hiſpanias Pſeudoapoſtolos præuenire feſtinabat; Cùm in Hiſpaniam, inquit, proficiſci cœpero, &c. Idem habet ſuper cap. 2. ad Galat. & ſuper 2. ad Timoth. 4. Quod ſpectat ad Paulum Narbonenſem, idem habet Ado in Martyrologio ſuo, vt apud Moſandrum tom. 7. Surij videre eſt, vel in additionibus eiuſdem vt Eribertus Roſoueidus notat. Idem ipſe Ado in Chron. anno 59. affirmat in eodem itinere relictum fuiſſe à Paulo Trophimum Arelatæ, & Creſcentē Viennæ Epiſcopos. Rurſus in hiſtoria ſanctorum Martyrum Facundi & Primitiui legimus, ipſos interrogatos à Iudice de fide ſua, dixiſſe, ſe Chriſtianam à Paulo Chriſti Apoſtolo edoctos; quod ſanè extra Hiſpaniam fieri nequiuit, quòd Morales & Trugillus notarunt. Et quod caput eſt, Aſtigitani ciues (id eſt, de Ezija) per manus à ſuis maioribus acceptam ſeruant traditionem de conciuibus ſuis Probo & Xantippa nobiliſſimis coniugibus, quos dicunt à Paulo conuerſos in Hiſpania; nec mirum, cùm idipſum Græcis quoque notum fuerit. Etenim Simeon Metaphraſtes in vita S. Pauli hæc habet: *Iam verò cùm eſſet in Hiſpania, tale quid dicunt accidiſſe. Mulier quædam & genere, & opibus, & doctrina inſignis, cùm iam olim auditionem accepiſſet Apoſtolicam, cupiebat ipſis quoque oculis intueri præconem veritatis, & ipſis auribus inſtitui in veræ pietatis dogmatibus. Cùm ergo ei viſum eſſet diuina quadam inſpiratione in forum proficiſci, quo tempore, qui vel ex ſola fama ab ea diligebatur, per medium eius tranſibat, dicitur, & eum vidiſſe leniter & placidè ingredientem, vt qui non ſolùm gratia plenos mores haberet cæteros, ſed etiam ipſum inceſſum; & marito ſuo perſuaſiſſe, cui nomen erat Probus (eorum autem qui illic erant, erat facilè princeps) vt intra ædes ſuas hoſpitem exciperet; poſtquam verò fuit accerſitus, & fuit prope illos, eiuſmodi aliquod miraculum accidiſſe mulieri: nempe apertis mentis ſuæ oculis, vidiſſe in fronte eius qui fuerat hoſpitio acceptus, litteras aureas, quæ decebant;* Paulus Chriſti præco. *Illam autem propter viſionem inſperatam inuaſit & voluptas, & timor; & lachrymis plena procidit ad pedes Apoſtoli; & catecheſi ab eo inſtituta, primùm quidem ſuſcepit Baptiſmum, appellata Xantippe, poſtea autem Probus eius maritus, qui erat notus Neroni; deinde etiam Philotheus Præfectus, & deinceps omnes qui illam habitabant regionem.*

Ex eiuſmodi aureâ hiſtoriâ non ſolùm ſtabilitur aduentus Pauli in Hiſpaniam, ſed etiam ad Fidem conuerſiones Sanctorū Probi & Xantippes cōiugum nobilium, & Philippi cognomento Philothei, quos hoc loco refert author. Eius denique veritatis argumento eſſe poſſunt, quæ de SS. Virginibus Baſiliſſa & Anaſtaſia Setabi (*Xantibæ*) in Valentiæ regno ortis, & à Paulo ibidem conuerſis, & de S. Polyxena inferiùs cum Dextro dicturi ſumus.

Quare habentes tantam aſſerentium teſtium nubem, non eſt quod iam in dubium verti queat: præſertim cùm tempus Apoſtolo ad eiuſmodi iter arripiendum ſuperfuerit, poſtquam à vinculis Romæ ſolutus eſt, & voluntas non deeſſet: & certum ſit, ab eo tempore vſque ad mortem nunquam in Orientem ſeceſſiſſe, vt iam dicam.

Duo tamen obſtare prima facie videntur, quæ diluamus nunc temporis neceſſe eſt. Alterum eſt quod Gelaſius Papa XXII. q. 2. cap. *Beatus Paulus*, quem D. Thomas ſequi dicitur lect. 3. comment. cap. 15. ad Romanos, negat Apoſtolum vt promiſerat ad Hiſpanias acceſſiſſe. Cæterùm hi authores ſolùm negant Paulum eo temporis iuiſſe, quo promiſerat, videlicet tranſitum Româ faciens (non manſionem) in Hiſpanias. Intendit enim Pontifex non quidem rem dubiam, ſed catholicam ſtabilire, nimirum non mentiri eum qui animum fallendi non habet, tametſi non adimpleat quod ſpopondit, ſi Deo aliter diſponente promiſſum non potuit adimplere: hæc enim eſt Canonis illius ſuperſcriptio, Vt autem hoc confirmet, inquit; *B. Paulus Apoſtolus non ideo* (quòd abſit) *fefelliſſe credendus eſt, aut ſibi extitiſſe contrarius, quoniam cùm ad Hiſpanias ſe promiſiſſet iturum, diſpoſitione diuina, maioribus occupatus ex cauſis, implere non potuit quod promiſit: quantum enim ipſius voluntatis interfuit, hoc pronuntiauit, quod reuera voluiſſet efficere: quantum autem ad Diuini ſecreta conſilij, ſuperna prætermiſit diſpoſitione præuentus.* Quod igitur neceſſarium eſt ad Gelaſij intentum, nihil aliud eſt quàm id quod ex Scripturis ſacris habemus, nimirum non adimpleſſe promiſſionem ſuam quàm citiſſimè proficiſcēdi in Hiſpaniam, & Romæ non faciendi moram, hoc enim eſt quod ad Romanos dixerat, *Cùm in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero quòd præteriens videbo vos*, & tamen diſpenſatione diuina aliter factum eſt, nam in vinculis detentus eſt Romæ per bienniumquo ſolùm dato, caſus Gelaſij ſe offert;

Nihil eſſe quod huic obſtet veritati.

 expo

Anno Chriſti 64. Anno Romæ 815.

exponendi videlicet quomodo mentitus non eſt Paulus: Et hac certa veritate hiſtoriæ probat, non mentiri eum qui, quia non valuit, non impleuit quod promiſit. Nihil autem ad illum pertinebat aduentum Apoſtoli in Hiſpanias poſt vincula negare, tum quia certa veritas non erat re, vt minimùm incerta comprobanda, tum quia non eſt credibile Gelaſium ſine cauſa voluiſſe obuiare tot tantiſque ſanctorum Patrum teſtimoniis de Pauli ad Hiſpanias profectione. Atque idem dicito de S. Thoma Aquinate, negaſſe nimirum duntaxat eo tempore ad Hiſpanias veniſſe, quo ipſe promiſerat: non verò acceſſum Apoſtoli poſt vincula; cuius euidens argumentum eſt quod paulo pòſt in eodem opere ſuper illud ad Galat. 2. *Ne in vacuum currerem, aut cucurriſſem*, conceptis verbis fatetur eius aduentum in Hiſpanias, dicens, *Vocat prædicationem ſuam curſum, propter velocitatem ſuæ doctrinæ; quia in modico tempore à Hieruſalem ad Illyricum vſque, & vſque in Hiſpaniam prædicauit Euangelium.* Quo videas neceſſariò priori loco interpretandum eſſe in ſenſu Gelaſij, ne ſibi contrarius exiſtat.

Expendamus iam alterum quod obiici poteſt nobis. Si tam altè Pauli animo inſederat euangelizatio Hiſpaniarum, vt nos aſſerimus; qui fieri potuit, vt toto biennij ſpacio quo Romæ tentus, & detentus fuit, non ſcripſit aliquam epiſtolam illis, quos tantopere videre deſiderabat? Si enim eo ſemper animo fuit vt in Hiſpaniam proficiſceretur, quamprimum potiretur libertate, haud dubium quin eis quidquam per epiſtolam de ſuo ad ipſos proficiſcendi deſiderio patefaceret. Cæterum ſi hoc ſolùm deſideratur, vt aduentus Pauli in Hiſpaniam concedatur (quanquam id minimè neceſſarium eſſet; potuit enim verbotenus Hiſpanis qui Romæ verſabantur id dicere, vt ipſi illac reſcriberent de animo ſuo, & deſiderio quotidiano Hiſpanias inuiſendi; aut forſan ſcripſit & deperiit epiſtola, vt de ea quam ad Laodicenſes dedit factum eſt) nihilominus epiſtolam nunc habemus Canonicam ad Hiſpanos datam, videlicet quæ *ad Hebræos* inſcribitur. Sed & hoc difficilius creditu videbitur, quàm ipſe aduentus S. Pauli, velim tamen lectores patienter ſpectent vſque ad annum Domini *66.* vbi cum Dextro ea de re ex profeſſo ſumus acturi; interim quæſo, ne illico rei nouitate perterriti notis inurant ſententiam, quæ viſis quibus fulcitur fundamentis plauſibilis ſatis (vt ſpero) erit.

Qui diſcipulorum Paulum in Hiſp. euntem comitati fuerint?

Conſtabit ex ibi dicendis, S. Timotheum Paulum euntem ad Hiſpanias comitatum eſſe. Quod verò addit Dexter de Philemone, inde elici poteſt, quòd cùm ſcribit Apoſtolus ad ipſum, & ei Oneſimum in vinculis fidei à ſe genitum, olim verò Philemonis ſeruum commendat, aſſerit, voluiſſe illum ſecum detinere, quia erat illi proficuus, noluit tamen quicquam agere eo inconſulto. Quo nuntio accepto, credibile eſt, non ſolùm Oneſimum remiſiſſe, verùm & ad ipſum perſonaliter acceſſiſſe: quo tempore iam à vinculis ereptus Paulus in Hiſpanias parabat iter: atque adeò cum illo quoque profectum, & etiam Lucam, qui cum Apoſtolo erat in vinculis ei miniſtrans. 2. Timoth. 4. quem itidem vſque ad mortem non deſeruiſſe tradunt grauiſſimi authores. De Tito inferiùs cum Dextro ad annum 220. idipſum videbimus.

5. *Libyſoca, Laminiique*, &c.] Erat Libyſoca non ignobilis vrbs olim à Romanis *Foro-Auguſta* nuncupata, vt autor eſt Morales lib. 9. hiſt. cap. 33. Ptolomæus collocat eam in Oretanis non longè à *Laminio*, quæ (apud ipſum) extrema Carpetanorum erat, & Oretanis confinis, à qua & *ager Laminitanus* dictus, qui nunc *Campo de Montiel*. Ipſa autem Libyſoca ad ignobile redacta oppidulum prope *Alcaraz* hodie *Lezuca* nuncupatur. Ita Morales, Carolus Stephanus, Hortelius, & quotquot Geographiæ ſunt Doctores. Addit Morales lib 9. c. 38. repertum Libyſocæ fuiſſe lapidem, cui inſcriptum erat; COLONIA LIBYSOSANORVM. quo exiſtimat non eſſe dicendam Libyſocam ſed Libyſoſam, & emendari oportere Plinium Libyſocam legentem. Quod ſi ita eſt, Dextrum quoque & Ptolomæum emendandos, certum eſto, omnes enim Libyſocam legunt. Oritur Annas fluuius (*Guadiana* vulgò) in agro Laminitano, ſeu *Campo de Montiel*; quo loci Paulum ad fidem pertraxiſſe Philippum cognomento Philotheum, Probúmque & Xantippem Dexter adſeuerat, tametſi ciues eſſent (vt creditur) Aſtigitani, & præcipui Romanorum, è Roma namque tunc temporis veniſſe, & Laminij, priuſquam Aſtigim peruenirent, ad fidem Chriſti conuerſos, ex eodem Dextro ſcimus: & dicemus ad ann. 100.

Pax Auguſta non Beiam ſed Badajoz fuiſſe.

6. *Hoc anno &c.*] Deeſt in omnibus codicibus quos vidi nomen huius Martyris: deperiit verò magno cum damno Pacenſium, ſiue hæc ſit ciuitas quæ nunc dicitur *Badajoz*, vt Mariana lib. 3. hiſt. cap. 25. contendit, quam nimirum Auguſtus Cantabris deuictis ædificauit,

Anno Romæ 817. — Anno Christi 66.

cauit, & Pacem Auguſtam nuncupauit, conteſtatus, pacem tunc vniuerſo Orbi redditam; quo tempore natus eſt Dominus noſter. Quod etiam ſequuntur Vaſæus in Chronico Hiſpaniæ, Tarrapha de Regibus Hiſpanis, & Molecius citatus ab Hortelio in tabula Geographica: ſiue quod magis probatur Ambroſio Morales lib.9. capit. 32. ſit Beja, Luſitaniæ ciuitas, id quod pro viribus tuetur Reſendius lib. 4. Antiq. Eborenſium, & in ſpeciali epiſtola de Colonia Pacenſi ad Vaſæum, cum quo de ea re illi fuit controuerſia. Sequuntur Reſendium Varrerius, & Ludouicus Nonius in ſua Hiſpania cap. 33. Cæterum quidquid ipſi dicant, aſſentiendum multò libentiùs Dextro mihi eſt, qui Pacem Auguſtam ſupra Annam fluuium poſitam profitetur, quod vrbi *Badajoz* conuenit, non autem *Beja*. Cui accedit Ptolomæus qui eam collocat in Turditanis populis, nimirum non Luſitaniæ, ſed Bæticæ antiquæ, quod nullatenus *Beja* conuenit, ſed *Badajoz*. Demum nomen ipſum cum Epiſcopatu Pacenſi vrbi *Badajoz* non *Beja*, relictum eſt. Addo M. Maximi irrefragabile teſtimonium Dextro conſentiens, qui in Chronico ſuo ad annum Domini 529. ſic ait: *Aprigius Epiſcopus Pacis Auguſtæ in Hiſpania, non procul ab vrbe Emerita Auguſta; quæ Pax Annæ fluuio appoſita eſt.* Ecce Maximus, pluſquam mille annorum antiquitatis author Pacem Auguſtam Annæ fluuio appoſitam agnoſcit, quod Dexter dixit; addit verò non longè Emerita diſtare, id quod vrbi Badajoz conuenit, non Bejæ; nam Beja triginta ferè leucas ab Emerita, Badajoz verò ſex tantùm vel octo diſtat.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Christi 66. — Anno Romæ 817.

Paulus Narbonenſis Epiſcopus, qui cum Paulo venit in Hiſpaniam, ibidem prædicat.

2. *C. Oppius filius S. Centurionis, qui poſt multa tempora, iam ſenio confectus, charus fuit Imperatori Hadriano, in Hiſpania Chriſtianus, virtutis opinione claret.*
3. *Sanctæ fœminæ, Virgines Baſiliſſa, & Anaſtaſia Hiſpanæ, ex vrbe Setabi, in Edetanis ſequutæ ſunt S. Apoſtolum Paulum; cuius & Petri corpora curantes, à Nerone Cæſare huius rei gratia, præclaram coronam obtinent.*
4. *S. Iacobi cæterorúmque eius Diſcipulorum vitas ſcripſit Torquatus Sanctus Diſcipulus Iacobi, poſt quos etiam paſſus eſt.*
5. *S. Criſpinus Epiſcopus Aſtigitanus in Bætica, ſub Aloto patitur.*
6. *Nec multò poſt Vticæ in Bætica, Maximus Diui Iacobi diſcipulus in Hiſpania cum ſociis Caſto & Magno patitur.*
7. *In Hiſpania Vrbe Caſtulone, ad fluuium Tagum, illam vrbem præterfluentem, in aditu Bæticæ, Sancti Martyres pro Chriſti nomine occiſi, Marcus & Hadria.*

Anno Christi 66.

Anno Romæ 817.

COMMENTARIVS I.

S. Paulus Sergius Epiſcop. Narbonenſis, vbinam prædicauit?

ANNO CHRISTI 66. *S. Paulus Narbonenſis*, &c.] Egimus de eo in ſuperioribus ad annum 64. Quod verò ad eius prædicationem in Hiſpania pertinet, habemus teſtimonium Vſuardi id affirmantis; inquit enim primò quidem ab Apoſtolo deſtinatum (id eſt, deſignatum) fuiſſe Narbonenſium Antiſtitem; perrexiſſe deinde cum eodem Paulo prædicandi gratia in Hiſpanias, ac tandem relictum Narbonæ. En Vſuardi verba ad diem 12. Decembris. *Apud Narbonam natalis S. Pauli Epiſcopi & Confeſſoris, quem B. Paulus Apoſtolus ordinatum eidem vrbi deſtinauit Antiſtitem; cúmque eodem Apoſtolo ad Hiſpanias prædicandi cauſa pergens*, &c. Fuiſſe verò Sergium Paulum Proconſulem, quem ipſe Act. 13. ad fidem perduxerat, Romanum Martyrologium exprimit 22. Martij. Addit Petrus Epiſcopus Equilinus lib. 1. cap. 60. quòd *diſcipulus Pauli effectus, ipſum vſque ad paſſionem ſequutus eſt. Poſt paſſionem verò ſuam B. Apoſtolus apud Paphum eidem per viſionem mandauit* (petierat ſiquidem iterum Paphum inſulam, vbi conuerſus fuerat) *vt ad partes Hiſpaniæ, & Galliæ pergeret ad prædicandum, quod & ipſe fideliter adimplere curauit.* Pergit rurſus eius miracula, & itinera ſpeciatim referre: quomodo ſcilicet à Papho Romam perductus ſit, cum Diaconis ſuis Ruſo, & Stephano: inde in Galliam perrexerit, & virtute miraculorum multis ad fidem perductis, *inde Hiſpanias circumiens prædicauit.* Quo videas non ſolùm cum Apoſtolo Hiſpanias euangelizando peragraſſe, ſed iterum eaſdem circuiſſe cum Ruſo & Stephano diſcipulis, quos poſtmodum Narbonam rediens Epiſcopos ordinauit: & Ruſum quidem Auenionenſibus præfecit, Stephanum autem ſibi ſucceſſorem deſtinauit: nam trina B. Pauli viſione de ſua morte præmonitus, rebus ſuæ Eccleſiæ diſpoſitis orans in ea migrauit ad Dominum. Lege de his eundem Petrum Equilinum: qui etiam aſſerit Eccleſiam B. Pauli Apoſtoli Romæ conſecraſſe. Ambroſius Morales lib. 9. cap. 11. in teſtimonium eius prædicationis in Hiſpania, adducit etiam Vincentium Beluacenſem in Speculo Hiſtor. & Breuiarium Tarraconenſe, vbi Sancta illa Eccleſia fidem facit in vrbe ſua prædicaſſe. Conſule teſtimonium S. Anſelmi de eodem Paulo, quod ſuperiùs attulimus ad annum Domini 64. num. 41.

De C. Oppij Centurionis patre ſeniſſimo.

2. *C. Oppius*, &c.] Vide quæ de eo notauimus anno Chriſti 34. com. 3. & 8. Cæterum de quo nunc Dexter aſſeueret ſenio confectum, poſt multa tempora charum fuiſſe Imperatori Hadriano, non liquet: poteſt enim hoc in contextu accommodari Caio Oppio, & eius etiam parenti Cornelio Capernaunenſi. Facilius autem de Oppio credet quis loquutum, quia à Chriſti morte vſque ad Imperium Hadriani qui cœpit imperare anno Domini 119. intercedunt 85. anni. Quare Oppius qui Chriſtum in cruce Filium Dei profeſſus fuit, Centurionis gerens munus, 30. vt minimùm annos natus, quando Hadriano charus fuiſſet, 95. ageret; Pater autem ipſius multò plures, videlicet 115. vel circa, quod non tam facilè credet quis. Mihi de patre loquutus videtur Dexter, tum quia illam ætatem, velut ad miraculum protractam Dexter ſignificat illis verbis, *poſt multa tempora*, & item, *tam ſenio confectus*, niſi enim eſſet mirabilis admodum eius ætas, non ſic ipſam exaggeraret; tum etiam quia C. Oppius prædicationi intentus, & Mediolanenſis Epiſcopus conſtitutus erat; pater verò ipſius militiam non reliquit, aut non mutauit, quô facilius fuiſſet gratiam gentilis Imperatoris adipiſci. Ne autem quis ætatem huius S. Centurionis ſingularem putet, animaduerterim æuo illo aureo complures Patres Eccleſiæ, dono Dei, ad maximam ſenectutem perueniſſe. Ita S. Dionyſius Areopagita annum agens 120. occiſus eſt, vt ad annum 130. Domini monſtrabimus: & S. Simeon Domini conſanguineus, & Hieroſolymorum Epiſcopus anno ætatis ſuæ 120. cruci affixus eſt, de quo Hegeſippus ab Euſebio relatus lib. 3. cap. 26. inquit, *Omnibus qui aderant, & iudice ipſo mirantibus, vt centum viginti annorum ſenex crucis ſupplicium fortiter conſtantèrque pertuliſſet.* Idque appoſitum eſt in Romano Martyrologio 18. Februarij. His multos addit Card. Baronius tomo 2. Annal. ad annum 109. nimirum D. Ignatium, qui Dominum in carne viderat, & D. Quadratum, qui curatos à Domino cognouerat, & vſque ad Traiani tempora peruenerunt; Hermam quoque qui vſque ad Antoninum Pium; & Polycarpum B. Ioannis Apoſtoli diſcipulum, qui (quod multò admirabilius eſt) imperium attigit M. Antonij, & L. Veri, qui anno 140. Domini imperare cœperunt. Sed & ipſe Euangeliſta centeſimum

Multi primitiuæ Eccleſiæ Patres centeſimum ætatis annum exceſſerunt.

ferò

Anno Romæ 87. ferè pertigit annum. Ne ergo Capernaunenſem Centurionem ſingulariter ad tantam ætatẽ pertigiſſe putes. Crediderim nihilominus id quod de neceſſitudine ipſius cum Hadriano hoc loco aſſeritur, non ita mordicus accipiendum, quaſi nequaquam ipſum amicè conueniſſet, niſi poſtquam ad Imperij faſtigium euectus fuit; imò verò à multis eum retrò annis tractauerat, vtpote Hiſpanum virum ac militem, quem Hiſpanus pariter miles facilè poterat conuenire. Anno Chriſti 66.

3. *SS. Fœminæ*, &c.] Harum Sanctarum mirabile certamen referunt Græci in Menologio his verbis, die 15. Aprilis. *Eodem die Sanctarum martyrum Baſiliſſæ, & Anaſtaſiæ, quæ cùm eſſent Romæ genere & diuitiis illuſtres, diſcipulæ Sanctorum Apoſtolorum, illis Martyrio coronatis, cùm eorum reliquias nocte ſublatas curauiſſent, delatæ ſunt Imper. Neroni. Itaque in carcerem coniectæ & paulo pòſt eductæ, cùm in Chriſti confeſſione ſe permanſuras confeſſæ eſſent, ſuſpenſæ ſunt, & mammis, manibus, pedibus & linguis excisis capite obtruncatæ ſunt.* Quo videas conſona admodum Dextro, Græcos ſcripſiſſe de nobilitate ipſarum, de Martyrio, & cauſa ipſius, quòd nimirum ortum duxit ex cura quam in ſepeliendis Petri & Pauli Apoſtolorum corporibus geſſerunt. *De hac autem apud Neronem accuſata in carcerem truduntur, inde pòſt eductæ, cùm in fidei propoſito permanerent* (ait ex Græcorum Horologio Galeſinus hac die) *manibus, pedibus, linguis, demum ceruicibus præciſis, Martyrij palmam adeptæ ſunt.* Qui etiam addit, non ſolùm nobilitate, ſed & opibus florentes fuiſſe. Conſonat his Romanum Martyrologium, inquiens: *Romæ Sanctarum Baſiliſſæ & Anaſtaſiæ nobilium fœminarum, quæ cum eſſent Apoſtolorum diſcipulæ, & conſtantes in fidei confeſſione perſiſterent, ſub Nerone Imperatore, linguæ, pedibúſque præciſis* (deeſt, *& manibus*) *percuſſæ gladio, Martyrij coronam adeptæ ſunt.* Quod de curandis corporibus Apoſtolorum dicitur, non obeſt hiſtoriæ Plautillæ Pauli diſcipulæ, quæ in valuis Apoſtolorum æreis Romæ expreſſa cónſpicitur, deſcribitúrque ab Equilino in vita Apoſtoli, cuius ſudarium in itinere ipſo ad Martyrium Apoſtolus accepit, reddidit verò cùm ad cælos capite plexus migraret: non, inquam, obeſt, quòd enim Plautilla quoque curauerit Pauli corpus, non tollit quin Baſiliſſa & Anaſtaſia illud curauerint, omnes enim ſimul id facere potuerunt. SS. Baſiliſſa & Athanaſia Setabitarum Virginũ nobile certamen.

Vnum eſt quod Dexter præ cæteris authoribus addit, nimirum conuerſas fuiſſe in vrbe *Setabi* in Edetanis Hiſpaniæ Tarraconenſis populis: quod cæteri tacuerunt. Mos enim fuit Græcis nomina Hiſpanarum ciuitatum ſilentio præterire, vt paſſim in hac hiſtoria videbimus: eo ſanè permoti, quòd cùm plus ab ipſis Hiſpania diſtaret, quàm reliquæ Orbis prouinciæ, minùs eius vrbes compertas habebant. Sed & in hoc hallucinati ſunt, quòd ex vrbe Roma oriundas eſſe crediderint Baſiliſſam & Anaſtaſiam, eo ducti quòd viderent nobiliſſimas eſſe, & Romæ paſſas. Magis hac in re Dextro aſſentimur, qui eiuſdem fuit cum ipſis prouinciæ, videlicet Tarraconenſis, & idcirco multò magis erat illi patria Sanctarum iſtarum comperta. *Setabis* fuit nobilis Vrbs, non longè à Valentia, quam nunc *Satiba* ſeu *Xatiba* dicimus, & Romanis dicta eſt *Auguſta Valeria* apud Plinium, vt notarunt Taraſſa lib. de Regibus Hiſp. Michaël Villanouanus in Notis ad Ptolomæum, & Nonnius in ſua Hiſpania cap. 68. qui omnes conueniunt eſſe Xatiuam, eiſque adſtipulatur Ambroſius Morales lib. 10. hiſt. cap. 32. Ptolomæus locat Setabim in Conteſtanis, Dexter verò in Edetanis: cæterum facile fuit Ptolomæum decipi, cùm ſita ſit in confiniis vtriuſque Prouinciæ; cuius tamen pleniorem notitiam habuit Dexter, non longè à Setabi natus: niſi dixeris, terminos earum prouinciarum non fuiſſe perpetuò ſtabiles, quod non incredibile eſt.

4. *S. Iacobi*, &c.] Eius operis S. Torquati meminit Iulianus Archipresbyter S. Iuſtæ Toletanæ in Chronico ad annum Domini 36. inquiens: *Vt traditio conſtans eſt ab Apoſtolicis huncúſque ducta temporibus, multorum etiam veterum Torquati, Teſiphontis, Honorati, Melanij, Dextri, M. Maximi, Iſidori, Bedæ, aliorúmque teſtimoniis, anno Domini 36. Satis honorifica cauſa, S. Iacobus Zebedæi filius Hiſpanias adijt, vbi ſque eius omnes luſtrat, Toleti primam ſedem collocat*, &c. In monte Sancto Granatenſi inuenti ſunt cum reliquis, libri S. Teſiphontis, quibus de ſancto Iacobo egit: & liber de vita, peregrinationibus, & miraculis eiuſdem Apoſtoli, Authore S. Cæcilio; liber verò Sancti Torquati de quo hic mentio fit, hactenus (quod ſciam) repertus non eſt. Cæterum cùm eum citet Iulianus, qui circa annum 1080. vixit, ſpes manet quandoque inueniendum eſſe, magno Chriſtianæ Reipub. adiumento. S. Torquatus Iacobi Apoſtoli diſcipulus, quis, qualiſve?

De miraculis ad tumulum S. Torquati & ſociorum fieri à Domino ſolitis, eorundem meritis & interceſſione, hæc habentur in peruetuſto codice membraneo m. s. qui extat in De miraculis S. Torquati & ſociorum.

Monaſte

Anno Christi 66. | Anno Romæ 817.

Monaſterio Montis Sion Ordinis S.Patris Bernardi extra muros Toletanæ vrbis. *Ad quorum ſacra, ſanctáque ſepulchra, quiſquis æger pia deuotione aduenerit, inuicto Beatiſsimorum Martyrum liberatur auxilio; nam & dæmones è corporibus obſeſsis expellunt, & cæcis lumen quod amiſerunt, ſua oratione reſtituunt; atque verè omnes eorum ſuffragia excolentes, quicquid illic confidentes expoſcunt, mox cælitus impetratum percipiunt.*

Nota diuturnū magnumque miraculum.

Illud præ cunctis admirabile ſignum, quod Deus non ſemel aut bis, ſed quotannis in Oliua ad tumulum S. Torquati plantata toto ſeptingentorum annorum ſpatio operari dignatus eſt, quod narrat Ado in Martyrologio, ex quo Equilinus illud deſumpſit lib. 5. cap. 3. his verbis: *In ciuitate Accitana ad ſepulchrum S. Torquati arbor oliua in eius feſto præter naturam diuinitus florens maturis oleis onuſtatur, quarum liquore ægritudines ſanantur.* Inde Morales, Trugillus, Alderete, Villegas, & omnes moderni deſumpſerunt. Ego verò dabo eius rei oculatum teſtem; authorem videlicet hiſtoriæ ſuperiùs relatæ, quæ extat in Monte Sion; cuius ſunt hæc verba. *Sed & illud pallio ſilentij operire non debemus, quod tam præclara Domini miracula in ipſorum anniuerſariis piis & fidelibus Sanctorum* (Torquati, & ſociorum) *meritis operatur vſque in hodiernū diē. Hæc quæ narramus cuncti ſcimus, & ipſi perſecutores Eccleſiæ perfidorúmque cultores verum agnoſcunt. Ibidem* (in Vrbe Accitana, ſeu Guadix) *ante fores Eccleſiæ ab ipſis Sanctis radix oliuæ modica poſita eſt; tantáque in ea à Domino vbertas gratiæ conceſſa eſt, ut in veſpera ipſorum Sanctorum* (die 14. Maij) *ingrediente natali, plus floribus vernatur, quàm foliis operta videtur. Manè verò* (diei 15.) *ex ipſis floribus omnis conuentus, qui pia deuotione aduenerit, & Sanctorum veneratur patrocinia, ſeu totius gentilitatis multitudo hæreticorum, peruerſorúmque dogmatum concurrentium, quàm perfectas, tam vberes oliuas maturatas, omníque pulchritudine adornatas vindemiant, veluti certis temporibus: Et ita omnes, fidelis, ſeu infidelis, prout vnuſquiſque colligere valet, deportant. Quis enim valet dicere copiam de multitudine huius fructus? cuius in vnum ſi colligere fas fuiſſet, plurimum poterant numerum complere cophinorum oliuarum: Præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui Martyres & confeſſores ſuos ſuſcepit*, &c.

Perſeuerauit Sacræ oliuæ iuge miraculum vſque ad annum 714. quo Hiſpania penè vniuerſa in ditionem Maurorum venit. Tunc enim tranſlatum fuit S. Torquati venerandum corpus ad Gallæciam, in Cœnobiolum Sanctæ Columbæ *De Vande*, inſignis monaſterij Cellæ nouæ Ordinis S. P. Benedicti Prioratum. Illinc verò anno Domini 1196. Luſitani quidam corpus furari conati ſunt, & in ſuam tranſportare prouinciam; ſed Dei diſponente iudicio factum eſt, quòd nebulâ magnâ offuſi, quando longum iter ſe confeciſſe credebant, ad portas ipſius Cœnobij Cellæ nouæ ſe adhuc exiſtere cognouerunt; quo temporis momento cymbala, ſuâ ſponte mota ſonum reddiderunt magnum. Eo miraculo, ac furto comperto, de noua ſolenníque Sacrarum reliquiarum à Vande in Cellam nouam tranſlatione tractatum eſt: ac tandem ipſa tranſlatio ſolenniſſimo ritu peracta à Iacinto Cardinalis S. R. Eccleſiæ Alexandri III. de latere Legato, qui ad ſummum Apoſtolatus apicem euectus, dictus fuit Cæleſtinus III. Nouiſſimè anno Domini 1601. in argenteam capſam ad altare maius magnis elaboratam arte & impenſis (nam in ea cernuntur affabrè exſculpta Pontis diruti, & oliuæ Accitanæ miracula) tranſlatum eſt ab Aurienſi Epiſcopo Michaële, multis prælatorum, & innumerabili fidelium aſtantibus copiis.

Cor. & brachiū S. Torquati integra permanent.

Repertum eſt tunc temporis cor eiuſdem Sanctiſſimi Antiſtitis ac Martyris Torquati ſanum, & integrum, magno Dei miraculo: Eiuſdémque (quod mirabile admodum eſt) à multis annorum centuriis brachium integrum & illæſum conſeruatur in cœnobio S. Mariæ *de la Vega* Ciſtercienſis ordinis, Diœceſis Palentinæ, totum carne repletum, habens in manu inter quartum & quintum digitum, vulnus apertum, lanceæ vt dicitur; quo credi poterit lanceis vulneratum occubuiſſe. Difficile eſſet fragrantiam Sancti brachij hîc ad viuum exprimere, & quæ eius interuentu operatur Deus miracula recenſere. Sufficiat dicere quòd circunquaque fuſi populi ob illius reuerentiam, voto ad Deum, & S. Torquatum emiſſo, eius celebrant diem feſtum, à ſeruilibus operibus abſtinentes, & ad Sanctas brachij reliquias oſculandas ac venerandas cateruatim confluentes.

De S. Criſpino Epiſc. Aſtigitano.

b 5. *S Criſpinus*, &c.] Agunt de S. Criſpino die 19. Nouembris penè omnia martyrologia, Romanum, Adonis, Vſuardi, & recentiorum, vtuntúrque eiſdem ferè verbis. Romanum ait: *In ciuitate Aſtigenſi B. Criſpini Epiſcopi, qui capite amputato martyrij gloriam adeptus eſt.* Ado vberiùs: *Criſpinus Epiſcopus & Martyr apud ciuitatem Aſtigenſem paſſus eſt. Qui cùm eſſet Pontifex eiuſdem vrbis, & Chriſtum Dominum prædicaret, à paganis detentus, &*

ad

Anno Romæ 819. *ad ſacrificia Deorum ſuaſus, dum immolare contemneret, capite amputato martyrij gloriam adeptus eſt.* Hæc ipſa Adonis verba refert Petrus in Catalogo ſanct.lib.10.cap.84. Quo videas antiquiorem cæteros tranſcripſiſſe, vt credo, Adonem; qui primus hæc ſuo martyrologio inſeruit. Quare non mirum ſi cæteri nihil eius verbis addiderint. Cùm verò apud Adonem deprauatè legeretur, vrbs *Aſtiagenſis*, pro *Aſtigenſis*, vel *Aſtigitana*; cæteri errorem lectionis imbiberunt; legi autem debere *Aſtigitana*, non ſolùm Dexter, ſed (quod veritatis argumentum irrefragabile eſt) D. Iſidorus in hymno ipſius docet in Breuiario Toletano Mozarabe inquiens; Anno Chriſti 66.

Sepulchro corpus humatum reconditur,
Aſtigitanæ vrbique reponitur.

Fuerunt olim in Bætica duæ ciuitates eiuſdem ferè nominis, quarum altera Aſtigi (hæc eſt *Ezija*) Turditanorum erat, altera Aſtigis ſiue Aſtiagis Turdulorum; de vtraque agit Ptolomæus in Tabula Bæticæ, & Nonnius in Hiſpania ſua, qui cap. 18. diſputat de Aſtigi ad ripam Singilis (nunc *Genil*) ſita; at cap. 27. de Aſtigi ſiue Aſtiagi; & illam ait à Romanis vocatam, Auguſtam firmam, hanc verò Iulienſem, vt hanc à Iulio, illam ab Auguſto Cæſaribus nuncupatas credamus. A priori Aſſigitana nomenclatura deducitur, à poſteriori Aſtiagenſis. Pomponius Mela, Geographus Hiſpanus, lib.2.cap.6. autor eſt, clariſſimas Bæticæ vrbes fuiſſe olim Aſtigim, Hiſpalim, Cordubam, inter quas primum locum Aſtigi tribuit, (id eſt *Ezija*) Altera non tantæ fuit nobilitatis, neque modò eſt; nam nunc *Abama* dicitur teſte Iacobo Moletio, quem refert Nonnius cap. 27. Quod ad B. Criſpinum attinet, quem Aſtigitanum Epiſcopum faciunt Iſidorus, & Dexter, errare conuincitur Petrus Galeſinus, dum eius martyrium refert ad tempora Diocletiani, neſcio quo motus, niſi forſan æquiuocatione nominis cum altero Sueſſionienſi Martyre Criſpino, fratre Criſpiniani, qui Martyrologio Rom. teſte ſub Diocletiano Imper. & Iudice Ricciouaro paſſus eſt die 25. Octobris: aliàs vt vides nemo antiquorum id vel leuiter inſinuauit; à Dextro autem accipimus tempore Apoſtolorum claruiſſe. Suſpicor ex nomine, tempore & loco ipſius, hunc illum fuiſſe Criſpum Corinthi Archiſynagogum, quem Paulus ſuis manibus baptizauit, vti dicitur 1. Corinth. 1. De eius conuerſione agit S. Lucas in Actis Apoſt. ca. 10. *Criſpus autem Archiſynagogus credidit Domino cum omni domo ſua, & multi Corinthiorum audientes credebant.* Habemus ergo inter Pauli diſcipulos vnum nomine Criſpũ qui Apoſtolo in Hiſpanias proficiſcenti comes itineris eſſe facilè potuit, ibique ab eo Aſtigitanæ vrbi deputari Epiſcopus: præſertim cùm Hippolytus & Dorotheus, qui de Diſcipulis Domini & Apoſtolorum egerunt, cùm cæteris certas vrbes ſuorum Epiſcopatuum deſignent, Criſpo nullam dent: quo anſa relinquitur credendi Aſtigitanum fuiſſe Antiſtitem. Nec iudicari debet magna diſcrepantia nominum inter Criſpum, & Criſpinum; facilis enim eſt ab vno ad aliud ſcripturæ tranſitus. Sed hæc ſub dubio relinquimus: facilèque condonamus Galeſino, quòd eum vocarit Criſpinianum: ſicut Typographo Breuiarij S. Iſidori, qui in miniata rubrica feſti ipſius, vocat eum Epiſcopum & Confeſſorem, cùm tamen Martyrem ſcribere oporteret, vtpote cuius ſubdit hymnum priſtinæ illius puritatis egregium monumentum: vbi & de martyrio eius multa dicuntur.

Inſignem [a] *Criſpinum laudemus martyrem,*
Qui ſuum lauit ſacro corpus ſanguine.
Et vnum Deum [b] *ſequens trino nomine*
Mundum [c] *reliquit, ſimul eius copias,*
In regno Dei conſors factus Angelis.

[a] *Superfluit in Breuiario verbum* Chriſto.
[b] frequens.
[c] *relinquens.*

Non blandimenta huius æui aſpiciens,
Rectorem mundi Dominum præſpiciens,
Illum ſecutus magna cum lætitia,
Paradiſúmque properans fœliciter,
Nefandum hoſtem repulit perniciter.

Frontique

Anno Christi 66. | Anno Romæ 87.

Frontiq́ſuæ ſignum Chriſtus poſuit,
Qui ipſum piè ex cælo vidit colere:
Quandóque ſerpens inſultare voluit,
Non ei ceſſit, ſed alacri animo
Renuntiauit inuido diabolo.
Omnipotentis Dei vera gratia
Tantam Criſpino præbuit conſtantiam,
Vt carcer, pœnæ, flagra, vel incendia,
Nec ſitis corpus, faméſve commaculent,
Eius quæ fidem violare poterant.
Lætus cùm miles in cælum aſpiceret,
Parata ceruix gladium ſuſcipiens,
Suóque fuſo dedicata [d] ſanguine,
Sepulchro corpus humatum [e] reconditur,
Aſigitanæ vrbique reponitur.
Ad cuius corpus vexatique veniunt,
Claudique, ſurdi, cæci, vel lunatici,
Chriſtum confeſſi ſalutem recipiunt,
Sanitatiſque medelam percipiunt.
Tu interceſſor alme Martyr præuius
Pro noſtris malis intercede [f] propiùs:
Vt abluantur noſtra cuncta crimina,
Animas noſtras, corpúſque omne liberet,
De perſequentis inimici inſidiis.
Amen.

[d] delicata.
[e] humanū.
[f] propitius.

SS. Maximus, Caſtus, & Magnus, Martyres.

6. *Nec multò*, &c.] Maximum D. Iacobi diſcipulum agnoſcit Pelagius Epiſcopus Ouetenſis, quem ſuprà ad annum 37. retulimus. De ipſo autem & ſociis Caſto & Magno feſtum celebrat Rom. Martyrologium 4. Septembr. inquiens, *Eodem die ſanctorum Martyrum Magni, Caſti, & Maximi.* Petrus de Natalibus lib. 11. cap. vltimo numero 237. ait; *Magnus, Caſtus, & Maximus martyres eodem die palmas percipiunt.* id eſt, pridie Nonas Septembr. ſeu 4. die eiuſdem. Vſuardus duorum meminit dicens, *Ipſo die ſanctorum Magni & Caſti.* Sed in additionibus eius & Romano ponitur, etiam *Maximi.* Nominatur verò Maximus loco vltimo, non quia minùs dignus, ſed forſan quia poſt cæteros martyrio coronatus eſt. Addit Dexter martyrij tempus & locum; nimirum paſſos Neronis gladio, Vticæ vrbe non ignobili Hiſpaniæ Bæticæ. Agit de ea Ammianus Alexandrinus dum geſta Viriati recenſet, ſcribitque ipſum ſemel à Pompeio deuictum, ad Veneris montem confugiſſe, non longè ab Ebora Luſitaniæ vrbe; & cùm procederet inde multos Romanorum interfeciſſe, vexillis quibuſdam captis, cæteros fugæ ſe commiſiſſe: à ciuitate quoque *Vtica* præſidia Romanorum fugaſſe, deſtruxiſſéque omnia Baſtetanorum littora, vtpote Romanis confœderatorum. Conſentit Ambroſ. Morales lib. 7. cap. 49. Erat igitur ſita Vtica inter Eboram & Baſtetanos populos, Carthagini Spartariæ confines. Suſpicor eſſe *Vbedam.*

SS. Marcus, & Hadria, Martyres.

7. *In Hiſpania*, &c.] Sanctorum Martyrum *Marci, & Hadriæ*, meminit Beda in Martyrologio ad diem 13. Octobr. aſſerens in Hiſpania paſſos fuiſſe: ex quo id deſumpſere Morales lib. 10. cap. 28. adiungens eis S. Fauſtinum Martyrem, & Marieta 1. part. de Sanctis Hiſpan. lib. 4. cap. 51. & Villegas in flore Sanct. tom. 1. ad calcem ipſius, dum agit de Hiſpanis. Petrus de Natalibus lib. 11. cap. vltimo, numero 287. adiungit eis S. Marcellum martyrem. Hadriam verò vocat Hadrianum, dicens. *Marcellus, Hadrianus, & Marcus eodem die* (id eſt 3. Idus Octobr. ſeu die 13.) *martyrio coronantur.* Paſſi ſunt autem Caſtulone vrbe nobiliſſima, de cuius ſitu multum diúque cruciati ſunt Hiſtorici noſtri; tandem

Florianus

Anno Romæ 817. Florianus de Ocampo, Ambroſius Morales in antiquitatibus Hiſpaniæ tomo 2. hiſt. Hiſpanicarum, verbo *Caſtulo*, Ioannes Mariana de Rebus Hiſpan. & Ludouicus Nonnius cap.64. Caſtulonem ſitam fuiſſe vbi nunc *Cazlona* eſt tres leucas diſtans à *Baeza*, & vnam à *Linarias* in ſaltu Mariano ſeu *Sierra Morena*, ad ripam fluminis *Guadalamiar*, quod paulò inferiùs in Bætim mergitur. Conſonat ſitus quem Ptolomæus illi conſignat; & ei conuenire videtur, quod Dexter ait, fuiſſe *in aditu Bæticæ*. Cæterum his difficillimè congruit quod Caſtulo *ad fluuium Tagum, illam vrbem præterfluentem* ſita ſit, vt idem autor adſeuerat: fluuius enim Tagus non Bæticam, ſed Tarraconenſem rigat Hiſpaniam. Auget difficultatem, quod (vel teſte Hieronymo Paulo, erudito in primis viro in libro de fluminibus Hiſpaniæ) in ipſo agro Caſtulonenſi habet Tagus fontes ſuos, *Ex Caſtulonenſi* (ait) *erumpens agro, & in Carpetanos lapſus Toletum prapotentem validámque vrbem penè circuit*. Id quod non ſegniter innuere videtur Silius Italicus lib.3. Punicorum, dum ait; Anno Christi 66. *Caſtulo ciuitas vbi fuit.*

Fulget præcipuis Parnaſia Caſtulo ſignis.

Quo innuit, exponente Morali, citato loco, Caſtulonem à Phocenſibus Græciæ alumnis fundatam, in quorum tractu Parnaſſus extat; quare & hi Caſtulonem ſuam vrbem vocitarunt, vt memoriam ſui Caſtalij fontis conſeruarent; quo fit vt in Caſtulonis agro, Silio teſte, fons ſit alicuius inſignis fluuij, nec aſſignari poterit cuius niſi Tagi. Fateor ſi ad Tagi ipſius fontes ſita fuit, nullatenus aſſerendum, fuiſſe vbi nunc *Cazlona* eſt, ſed vbi *Priego*, in cuius agro Tagus erumpit, & tunc eo dici ſitam in aditu Bæticæ, quòd apud Dextrum Bæticæ limites totam Marchiam (quam nos *Mancha* dicimus) includerent, & non longè à Priego Tarraconenſi Hiſpaniæ coniungerentur. Cæterum ſi hoc difficile videatur, & Cazlonam fuiſſe quis defendat, quæ proculdubio in aditu Bæticæ eſt, tunc dicere oportebit *Guadalamiar* olim quoque Tagum dictum: vt ita verum ſit, Tagum præterfluxiſſe Caſtulonem. Hoc tamen mihi incredibile eſt, neque enim ibi eſt fons ipſius, vt poſſit eius prætextu Caſtalia, ſeu Parnaſia nuncupari, neque vllus inficiabitur Tagum ſine reſtrictione dictum, præcipuum illum amnem qui apud Vliſſiponem Oceano immergitur, ſignificare. Quare ego aſſentior potius Dextro, & Silio nobiliſſimis in Hiſpania ortis Geographis, ſeu Hiſtoricis; quorum teſtimoniis Caſtulo iuxta Tagi fontem creditur extitiſſe; His verò adſtipulatur inter recentiores Hieronymus Paulus citatus, & inter vetuſtiores Titus Liuius libro 28. Decadi dum Scipionis quoddam iter deſcribens, ait, *Tarracone profectus, Caſtulonem peruenit, inde ad Bætulam vrbem proceſſum.* Erat igitur Caſtulo inter Tarraconem, & Bætuſonem, ſeu Bætulam, quæ vt Morales probat lib. 6. cap.15. & in antiquitatibus verbo *Betulo*, aut eſt Vbeda aut Baeza; Si autem Caſtulo eſſet Cazlona, non eſſet inter Tarraconem & Bætulam, ſicut eſt Tagi fons; nec Liuius diceret, Scipionem cùm à Tarracone Caſtulonem petiiſſet, ad Bætulam vrbem proceſſum, ſed regreſſum, nam Vbeda, & Baeza non vltra Cazlonam, ſed citra inter Tarraconem & Cazlonam eſt. Fuit alia Hiſpaniæ Bætulo, non longe à Barcinone, de qua Morales lib.9.cap. 33. ait hodie nuncupari *Badalonam*, ſed ea non erat ad propoſitum Liuio. De nobilitate Caſtulonis alibi (id eſt lib.24.) agens idem Liuius ait. *Caſtulo vrbs Hiſpaniæ valida ac nobilis, & adeò coniuncta ſocietate Pœnis vt vxor inde Annibali eſſet, ad Romanos defecit*, &c.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 66. *Perſius Volaterranus Poëta Satyricus annorum 29. moritur.* Anno Romæ eodem 817.

2. *Thermæ à Nerone ædificatæ, ab illo Neronianæ dictæ.*
3. *Nero Romæ Cithariſtam agens omnes ſuperat.*
4. *M. Annæus Lucanus exciſâ venâ in balneo periit.*
5. *Helena Adebianorum Regina Chriſtiana floret*

M *Hiero*

Anno Chriſti 66. | Anno Romæ 817.

Hieroſolymis, prædicatione Apoſtolorum conuerſa. Ex Annalibus Hieroſolymitanis.

6. *S. Fronto Petragoricus patitur, frater Frontonis Conſulis.*
7. *Florebat C. Cæſonius Maximus.*
8. *Petrus, qui Græcè Megiſtos, Martyr fit 2. Iulij.*
9. *S. Paulus ſcripſit Epiſtolam ad Hebræos Hiſpanos conuerſos.*

COMMENTARIVS II.

PERSIVS, &c.] Hæc ex Euſebij Chronico deſumpta ſunt ad verbum, niſi quòd ille narrat Perſij mortem anno Domini 65. Dexter verò anno 66.

2. *Therma*, &c.] Et hoc ex Euſebij Chronico deſumptum eſt anno Domini 65.

3. *Nero*, &c.] Euſebius anno 65. ſic ait. *Nero Romæ in Cithariſtarum agone contendens, omnes superat.* Et anno 67. iterum agit de ſimili Neronis certamine, quo cunctis Muſicis & Poetis deuictis in Olympicis coronatus eſt; & rurſus de eodem anno 68. Hinc & Lucanum cœpit odio habere, quòd ab eo in Poetico certamine victus fuiſſet.

Lucani mors. 4. *M. Annæus*, &c.] Annæus Mela Senecæ frater, ex Acilia, Acilij Lucani nobilis Oratoris filia, Cordubæ exiſtens genuit M. Annæum Lucanum facundiſſimum Oratorem, ſiue vt quidam malunt, Hiſtoricum: quòd lepidis carminum numeris veritatem hiſtoricam, non fabulas Poetarum cecinerit. Sunt qui dicant natum *Luque*, oppido 9. leucas à Corduba diſtanti. Sed vt Ambroſius Morales aduertit lib. 9. hiſt. cap. 10. non eſt quo probari queat. Natus fuit die 2. Nouembris anno Domini 39. Romæ degens vxorem accepit Pollam Argentariam, non minus Poeſi, quàm opibus ac genere illuſtrem. Comprehenſus in Piſoniana coniuratione, qua Nerone è medio ſublato Imperium Calpurnio Piſoni (vel vt aliis placet quos Corn. Tacitus refert lib. 16. agente Tribuno militum Suberio Flauio, ipſi Senecæ) parabatur, damnatus ad mortem, & genus eligere valens, inciſâ venâ, ac ſanguine effuſo obiit annos natus 27. & anno Domini 66. vt Euſebio & Morali placet, cum Dextro, die verò Aprilis vltimo Petrus Crinitus author eſt, Neronem amici memorem, & facti pœnitentem, Lucano erexiſſe ſtatuam cum hac inſcriptione:

M. ANNÆO. LVCA-
NO. CORDVBENSI.
POETÆ: BENEFICIO.
NERONIS. FAMA, CON-
SERVATA.

Polla vxor mariti amantiſſimi natalem diem celebrem fecit, in cuius gratiam Statius Papinius lib. 2. Syluarum versùs finem Genethliacon Lucano cecinit, cuius initium eſt;

Lucani proprium diem frequentet.

vbi inter alia hæc ait de Corduba;

Fælix, heu, nimis & beata tellus,
Quæ Tritonide fertiles Athenas,
Vnctis Bætica prouocas Trapetis;
Lucanum potes imputare terris;
Hoc plusquam Senecam dediſſe mundo
Aut dulcem generaſſe Gallionem.

Fratrem ſcilicet Senecæ & Annæi Melæ patris Lucani, ac nobilem Oratorem. Cecinit &

Anno Romæ
Martialis ter de natali Lucani epigrammata, quæ extant lib. 7. num.21.22. & 23. in priore ſic alloquitur Pollam: Anno Chriſt 66.

Hæc eſt illa dies quæ magni conſcia partus,
Lucanum populis, & tibi, Polla, dedit.
Heu! Nero crudelis, nullâque inuiſior vmbra:
Debuit hoc ſaltem non licuiſſe tibi.

In alio verò de die natalis eius loquens, inquit.

Hæc meruit, cùm te terris, Lucane, dediſſe,
Miſtus Caſtaliæ Bætis, vt eſſet aquæ.

Ac tandem in vltimo epigrammate.

Phœbe veni; ſed quantus eras cùm bella canente,
Ipſe dares Latiæ plectra ſecunda lyræ.

De eodem, eiúſque patria Corduba egerat lib.1. epigramm.61. *Vnde ſcriptores?* ad Licinianum inquiens,

Duóſque Senecas, vnicúmque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

Denique vt omnia dicamus, Euſebius anno Domini 66. hæc ait. *M. Annæus Lucanus Cordubenſis Poëta in Piſoniana coniuratione deprehenſus, brachium ad ſecandas venas medico præbuit.* Et rurſus. *Iunius Annæus Gallio frater Senecæ, egregius declamator, propria ſe manu interfecit, mortem eius Nerone in ſuam præſentiam differente.* Anno verò 70. addit. *L. Annæus Mela Senecæ frater & Gallionis, bona Lucani Poëtæ filij ſui à Nerone promeretur.*

Helena Adiabenorũ Regina fuit Chriſtiana.

5. *Helena*, &c.] Narrat Euſebius lib.2. hiſt. Eccleſ. c.11. & illo prior Ioſephus lib.20. antiq. Iudaicarum, c.2. ac Nicephorus lib.2. cap.11. ſuæ hiſtor. Helenam, Adiabenorum Reginam, ſub Claudij Imperio, cum filio Izate Hieroſolymas petiiſſe deuotionis ergò, ibique famis illius tempore, de qua Actor.11. mentio fit, miniſtraſſe ſanctis, ac pauperibus alimenta: & tunc temporis ad Dei veri cultum promotam, cùm priùs Idololatra eſſet. Cuius autem religionis fuerit non liquet apud omnes, dum alij Iudaicis ritibus addictam ſentiunt, alij Chriſtianam factam. Baronius ad annum 66. non audet in alterutram partem declinare, videbat enim Ioſephum, & Euſebium Iudæam aſſerentes: Oroſium verò & Adonem Chriſtianam. Cæterum Dexter quæſtionem dirimit, dum non ſolùm Chriſti fidem amplexam fuiſſe aſſerit, ſed & id conſtare ſibi ex Annalibus Hieroſolymitanis, quæ nimirum dum eſſet Præſes Prætorio Orientis, ipſi præſto fuerunt. Sanè Oroſius qui idem teſtatur lib.7. cap.6. Dextro coæuus, & diligentiſſimus ſcriptor fuit; & Ado qui in Chronico idem ſequutus eſt, nobilis ſemper hiſtoricus eſt habitus. Inter eos autem qui Helenam Iudæam aſſeuerant, Euſebius ſolùm refert Ioſephum, non affirmat, Ioſephus autem Chriſtianæ religionis inimicus in gratiam ſuæ perfidiæ id commentatus eſt. Sanè duriſſimum creditu eſt, nobilem & piam Reginam eo tempore ad legem Moyſis conuerſam, cùm Hieroſolymis innumera ab Apoſtolis ſigna patrarentur, Synagoga autem ab omnibus odio haberetur. Nec facilè dabo Diuinam prouidentiam id permiſiſſe, quod confirmare ac ſtabilire denuo veterem legem maximè poſſet, quin potius conuerſionem Regum, Eccleſiæ, non Synagogæ promiſſam, & à Prophetis ſæpiſſime prædictam nemo eſt qui neſciat. Obiit piiſſima Regina Hieroſolymis, eíque à filio nobilis manſeolus ædificatus eſt, cuius præter citatos authores meminit D. Hieronymus epiſt. 27.

De S. Frontone Petragoricẽſi Epiſcopo.

6. *S. Fronto*, &c.] Irrepſerat in codice impreſſo mendum, vt pro Frontone *Petragorico* (nimirum Epiſcopo) legeretur *Pythagorico*, quaſi Philoſopho. agunt de eo Martyrologia Bedæ, Roman Vſuardi, & recentiorum 25. die Octobris, vitam eius habet Petrus Equilinus lib.9. cap.109. & Beluacenſis lib.9. Speculi hiſt. cap.43. & 44. Fuit S. Petri Apoſtoli diſcipulus, quem ipſe Epiſcopum Petragoricis in Galliam, cum Georgio Presbytero comite deſtinauit. Sed eo poſt triduum itineris defuncto, Fronto ad Apoſtolum reuerſus, accepto eius baculo, ac ſuper corpus defuncti poſito, Georgium ad vitam reuocauit. Ad vrbem ſuam accedens, magnam illius gentis multitudinem, ad Chriſtum conuertit, claruítque multis ſignis ac miraculis, quæ Petrus in Catalogo SS. recitat: addens 700. Monachos inſtituiſſe, & funeri S. Marthæ in ſpiritu adſtitiſſe ſomno correptum, dum

Anno Chriſti 66. *Martyrium paſſus fuit.* — Anno Romæ 817.

Miſſam illam celebraret ; inter epiſtolæ & Euangelij recitationem Agebatur olim in Hiſpania feſtum eius, vt in Breuiario Palentino videre eſt. Vnum eſt in quo Dexter à cæteris diſſideat, in genere nimirum mortis ipſius, dum illi Confeſſorem, ipſe autem Martyrem facit ; Cæteri dicunt quòd *multis miraculis clarus in pace quieuit* : Dexter verò, *S. Fronto Petragoricus patitur.* Sed illud acquieſcere facit placito Dextri, quod multos alios ipſe martyres dixit, quos nos Confeſſores venerabamur, veluti B. Torquatum, & ſocios, S.Iacobi diſcipulos (vt Orientium & Pacientiam S.Laurentij parentes omittam) & tandem Martyrij veritas patefacta fuit, núncque velut Martyres venerantur. Idem de S. Frontone ſentiendum arbitror, præſertim cùm videam Dextrum qui Martyrem eum refert, longa annorum ſerie cæteros qui eum Confeſſorem dicunt, ſuperare ; quo tantò magis veritas illi innoteſcere potuit, quantò propiùs ad S. Frontonis tempora acceſſit. Sed & ipſe Equiïinus qui Confeſſorem eum dicit, perſecutionem paſſum fuiſſe affirmat ab Squirio Præfecto, qui multos quoque Monachos ac diſcipulos B. Frontonis martyrio affecit, vt facilè credi poſſet in ipſum quoque magiſtrum ſæuiiſſe. Frater S. Pontificis & ipſe quoque ex genere nobiliſſimo Romanorum Fronto dictus, ad tertium vſque Conſulatum aſcendit, quem iniit cum Traiano tertium quoque gerente anno Domini 102. cuius Conſulatus meminere Plinius Iunior in Panegyrico Traiani, & Martialis lib. 11. epigrammate illo quo precatur Deos pro Nerua Traiano inquiens, ſub num. 4.

Et qui purpureis iam tertia nomina faſtis,
Iane refers Neruæ.

Sanè Martiali fuit cum Frontone non vulgaris neceſſitudo, vt illud Epigramma lib. 1. numero 55. eidem Frontoni nuncupatum ſatis indicat, cui titulus *ad Frontonem de voto vitæ ſuæ.*

Vota tui breuiter ſi vis cognoſcere Marci,
Clarum militiæ Fronto, togæque decus;
Hoc petit ; eſſe ſui nec magni ruris arator,
Sordidáque in paruis otia rebus amat. &c.

Nec deeſt qui S. Frontonem Petragoricenſem Epiſcopum in Hiſpania ortum faciat ; is eſt Damianus à Goes, eques, & hiſtoricus nobilis Luſitanus, cuius opus extat in Hiſpania.

Cæſonius Maximus, quis?

7. *Florebat*, &c.] Nobilitatis ac diuitiarum C.Cæſonij Maximi non ſemel meminit Martialis lib.7.epigram.73. ad Maximum, vbi tria eius narrat palatia,

Eſquiliis domus eſt, domus eſt tibi colle Dianæ,
Et tua Patritius culmina vicus habet.
Hinc viduæ Cybeles, illinc ſacraria Veſtæ;
Inde nouum, veterem proſpicis inde Iouem.

In libro autem 2. duo illi dat Epigrammata, docens monénſque ne Cæſaris auram captet, quaſi ſeruus, quia domi ſuæ princeps eſt. Prius concludit ſic. (ſub num. epigr. 18.)

Qui Rex eſt, Regem, Maxime, non habeat.

Alterum num. 53. ſic incipit;

Vis fieri liber ? mentiris Maxime, non vis:
Sed fieri ſi vis, hac ratione potes, &c.

Quod autem animum Dextri pulſauerit, vt C. Cæſonij Maximi in Chronico ſuo mentionem fecerit, perpendenti illud mihi occurrit ; quod de Senecæ morte agebat, cui vnicè amicus Cæſonius fuit, vtpote qui in exilium Corſicam amandatum à Caligula Senecam, ſponte exul factus, comitatus ſit, & poſt eiuſdem Senecæ mortem, amicitiâ Senecæ ipſi in crimen datâ, exilium agere in Sicilia à Nerone coactus eſt. Hoc poſterius docet Cornel. Tacitus lib. 16. illud autem Martialis lib. 7. duobus quæ ad quendam Ouidium dedit, epigrammatibus ; Erat hic Cæſonio familiaris, ipſúmque, ſicut ille Senecam, ſecutus fuerat. Primum ſic habet, ſub num. 44.

Maximus ille tuus, Ouidi, Cæſonius hic eſt,
Cuius adhuc vultum viuida cera tenet.

Hunc

Hunc Nero damnauit; ſed tu damnare Neronem Anno Chriſti 66.
Auſus es, & profugi non tua fata ſequi.
Æquora per Scyllæ magnus comes exulis iſti;
Qui modò nolueras Conſulis ire comes.

Et poſt pauca:

Audiet hoc præſens, venturáque turba: fuiſſe
Illi te, Senecæ quod fuit ille ſuo.

Altero epigrammate iterum alloquens Ouidium Cæſonij Maximi familiarem, ait. (ſub numero 45.)

Facundi Senecæ potens amicus,
Caio proximus, aut prior Sereno;
Hic eſt Maximus ille, quem frequenti
Fœlix littera pagina ſalutat.
Hunc tu per Siculas ſequutus vndas,
O nullis, Ouidi, tacende linguis,
Spreuiſti Domini furentis iras.

Quis verò furens is Dominus ſit, ſubdens declarat;

Hæſiſti comes exuli Neronis.

Erat Cæſonius ſanguine coniunctus Imperatrici Cæſoniæ vxori Caij Caligulæ, de qua agit Suetonius in Caio, cap. 59. & in cuius natali epigramma cecinit Martialis lib 9. cuius initium eſt, *Prima Palatino lux eſt, &c.* De alio Frontone agit S. Ignatius in Epiſtola ad Epheſios, qui eum in vinculis viſitauit, cum aliis viris Epheſiis.

8. *Petrus qui Græcè, &c.*] Petrus iſte qui Græcè Megiſtos dictus eſt, vnus fuit ex ipſis tribus militibus, quos Paulus Apoſtolus in ipſo martyrij ſui itinere ad fidem perduxit. Accipe eius rei hiſtoriam à Petro Equilino lib. 6. cap. 23. & 42. *His dictis Paulus ad locum ſupplicij ducebatur. Cùm autem tres milites ſcilicet Longinus, Megiſtus, & Acetius, eum interrogarent quis eſſet ille Rex quem tantum diligeret, vt pro illo mortem libenter ſubiret: Paulus eiſdem Chriſtum annuntiauit, & ad fidem conuertit. Et quærentibus illis quomodo ſaluari poſſent, ordinauit eiſdem vt manè ad locum decollationis eius venirent, qui cauſa cognita illos baptiſmatis vnda perfunderent, & æterni Regis cohæredes efficerent. Poſt hæc cùm aliis militibus à Nerone miſſis ad mortem Pauli accelerandam ipſe ad ſupplicium duceretur, Paulus in porta Oſtienſi obuiauit Plautilla diſcipula ſua, cui velum quo caput eius tegebatur, mutuo petiit, vt inde oculos ſuos ligaret, ipſúmque ſibi decollatus reſtitueret; quod cùm ei tradidiſſet, ipſam carnifices deridebant, quòd pretioſum ei velum traderet, quod ſibi mortuus minimè reddere poſſet. Peracto autem ſacrificio, reuertentibus militibus, Plautilla velum ſanguine cruentum oſtendit, eíſque dixit, quòd eâdem horâ Petrus & Paulus vrbem intrauerant, veſte præclara induti, & coronis radiantibus ornati, Paulúſque iuxta promiſſum velum ſibi reſtituerat commodatum. Quo miraculo tres milites adhuc magis in Domino crediderunt. Et iuxta quod Paulus eis impoſuerat, die ſequenti paſſionis illius ad ſepulchrum Pauli venerunt, & duos diſcipulos Titum & Lucam orantes inuenerunt, & in eorum medio Paulum ſtantem viderunt. Quos diſcipuli illi videntes territi fugiebant, pauloque mox diſparente, milites illi poſt eos clamabant, quòd non vt eos caperent perſequebantur, ſed vt ab eis baptiſmum ſuſciperent, ſequebantur, Paulúmque in medio eorum ſe vidiſſe teſtabantur. Hæc illi audientes reuerſi ſunt, eóſque cum gaudio baptizauerunt. Qui poſt duos dies à Nerone detenti, & pro Chriſti nominis confeſſione capite cæſi ſunt 6. Nonas Iulij.* nimirum die 2. eiuſdem menſis, quem notat Dexter. Qui tamen illud præ cæteris adnotat, horum trium nobilium militum vnum fuiſſe Cæſonium illum Maximum, quem floruiſſe dixerat, nimirum qui in baptiſmo à Luca & Tito Petrus vocatus eſt: is enim eſt qui Græcè Megiſtos nuncupantur, nam *Megiſtos* Latinè ſonat *Maximum*. Quare neceſſum eſt vt aſſeramus duos ad ſummum annos in Sicilia exulem egiſſe, quo videlicet anno Domini 66. occaſione mortis Senecæ miſſus fuerat: anno autem 68. tribus à Pauli nece diebus decurſis 2. Iulij interiiſſe pro Chriſto. Lege eo die Vſuardum, Adonem, & Rom. Martyrologium, & ibi Cardinalem Baronium, qui apud vetera m.s. nomina trium illorum mi-

Milites conuerſi ad martyrium S. Pauli quis

Equilinus cap. 42.

M 3 litum

 lirum extare contendit. & D. Chryſoſtomum tom.5, in Oratiõne Encomiaſtica de Principibus Apoſtolorum.

9. *S. Paulus,*&c.] Hoc quaſi per parergon ab authore annotatum nunc eſt; Nam aliàs antequam de aduentu Pauli in Hiſpanias meminiſſet, referendum erat, ſub annum Domini 60. vel circa, vti ex dicendis conſtabit, quare notanter hoc loco vſus eſt author verbo præteriti temporis, cùm ait, *S. Paulus ſcripſit epiſtolam*, &c. cùm tamen verbo præſentis in cæteris, quæ propriis annis acciderunt, pro more vtatur inquiens. *Perſius moritur. Nero omnes ſuperat. Lucanus perit,*&c.

Quòd epiſtola Pauli ad Hebræos, ſcripta ſit ad Hebræos Hiſpaniæ.

IAm verò quod in ſuperioribus diſquirere & ſtabilire promiſimus (anno Domini 64.) de Epiſtola Pauli ad Hebræos Hiſpaniæ data, nunc à nobis reddendum eſt. Et quoniam res noua eſt, & à nemine (quod ſciam) hactenus examinata, eam nunc ad vnguem in gratiam eruditorum examinare placet. Vt autem ordiamur (quod dicunt ab ouo) oſtendamus inprimis, epiſtolam ad Hebræos non fuiſſe miſſam ad eos qui Hieroſolymis ſeu in Iudæa degebant, neque ad quoſcunque in Oriente conſtitutos: rurſus, neque ad omnes Hebræos toto orbe diſperſos, vt inde locus relinquatur aſſerendi, datam fuiſſe ad Hiſpanam Synagogam; quo loci (vti ad annum Chriſti 37. comment. 1. abundè monſtratum eſt grauiſſimis teſtimoniis, & priùs ad annum 35. comm. 2.) celeberrima extabat Synagoga, eorum nimirum Iudæorum qui Domini neci minimè conſenſerant; nec redire Hieroſolymas voluerant, eo quòd apud eos viguiſſet Prophetia de deſtructione Templi à Zorobabele erecti. Quòd igitur non ſit hæc data ad omnes totius orbis Iudæos, inde fit euidens, quòd eam in vinculis Romæ ſcriptam communiter interpretes eliciunt ex illis verbis cap. 10. *Nam & vinctis compaſſi eſtis.* vbi Theophylactus; *Et aliis conſolationi fuiſtis, & mihi coniecto in vincula.* & Græcus codex Pauli habet, *vinculis meis compaſſi eſtis.* Quanquam ego ſcriptam opinor ab Apoſtolo ſtatim ac è vinculis ſolutus Romæ liberè prædicabat, priùs tamen quàm inde quopiam recederet: & conſequenter vltimam in ordine reliquarum: quod etiam notauit Baronius anno Domini 60. numero 42. Hoc non ſolùm ex loco quem habet inter omnes Pauli epiſtolas coniicio, ſed etiam ex eo quod in 2. ad Timoth. quæ ſine dubio (vt minimùm) penultima fuit, vtpote in qua affirmat, *Ego iam delibor, & tempus reſolutionis mea inſtat*; euocat illum de Oriente vbi prædicationis ergò degebat, vt ad ſe veniret Romam: *Feſtina* (inquit cap. 4.) *ad me venire citò,* & iterum. *Feſtina ante hyemem venire.* In epiſtola verò ad Hebræos c. vltimo aſſerit ſe iã iam eiuſdem Timothei, quem vocarat, celerem expectare aduentum: *Cognoſcite* (ait) *filium meum Timotheum, cum quo ſi celeriùs venerit, videbo vos.* Quare non rectè ſentire dicendi ſunt, qui epiſtolam 2. ad Timoth. datã, credunt poſt epiſtolam ad Hebræos ſcriptam: nam ſi celeriùs venturum Timotheum ſpectabat, cùm ad Hebræos ſcripſit, iam ergo illi ſcripſerat vt feſtinaret ad ſe venire citò: aliàs non poſſet aduentum eius celerem affirmare. Sed quorſum hæc? Nimirum vt inde colligamus non ſcripſiſſe hanc ad Iudæos toto orbe diſperſos, quoniam ad quos ſcribit, promittit ſe profecturum cum Timotheo, quem celeriùs venturum ſpectabat. Certum eſt autem id non potuiſſe Iudæis toto orbe diſperſis repromittere, quia iam confeſſus fuerat in prædicta ad Timotheum epiſtola, tum quidem tempus reſolutionis ſuæ iam inſtare, tum etiam curſum ſuum conſummaſſe: quo credi nequit iterum totum Orbem perambulaturum, vt Iudæos vbique diſperſos inuiſeret. Quare non ad omnes, ſed ad aliquos certæ Prouinciæ ſcripſiſſe certum eſt. Id quod ex inferius dicendis certius fiet.

Non fuiſſe ſcriptam ad Hebræos toto orbe diſperſos.

Nunc verò neque ad eos qui Hieroſolymis, vel in Palæſtina degebant, ſcriptam, ſtum quoque argumentum conuincit; ſi enim iterum illac rediturus erat, non ergo verò dixerat curſum iam ſuum conſummaſſe, cùm potius de nouo curſum inciperet. Et quidem aliquando pro magno curſu dixerat Romanis (cap. 15.) *Ita vt ab Hieruſalem per circuitum vſque ad Illyricum repleuerim Euangelium Chriſti.* Et tamen maiorem conficeret, ſi Roma nunc Hieruſalem vſque percurreret; cùm Illyricum medio ferè vtriuſque vrbis itinere ſitum ſit: quinimo nec mediaſſe tunc temporis curſum ſuum, nedum cõſummaſſe aſſeuerare poſſet. Sed ad alia tranſeamus. Erat Timotheus quem ſperabat in Oriente, vbique prædicans verbum Dei, licèt ſpecialis Epheſiorum deputatus Epiſcopus, quem

Neque ad Hieroſolymitanos, aut Orientales.

ipſe

Anno R[illegible]æ [illegible]

Anno Christi 66.

ipſe è vinculis dimiſerat. Sed vnde id habeamus inquiris? Sanè quòd Timotheus Apoſtolum Romam vſque comitatus fuiſſet, ex cap.20. & ſequentibus Actorum habemus, & ex Epiſtola ad Philippenſes, quam vterque Romæ dedit, vbi in capite eius legimus; *Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti*, &c. & infrà deſignans locum & tempus Scripturæ, *Exiſtimantes preſſuram ſe ſuſcitare vinculis meis.* Quòd verò inde Paulus ipſum in Orientem dimiſerit, habemus rurſus ex cap.2. eiuſdem epiſtolæ ad Philip. *Spero* (ait) *in Domino Ieſu, Timotheum me citò mittere ad vos.* & idcirco ad Hebræos vocat eum *dimiſſum*: cùm inquit, *Cognoſcite fratrem noſtrum Timotheum dimiſſum; cum quo, ſi celeriùs venerit, videbo vos:* quaſi diceret, quem ego primùm illuc miſſum iam iam reuerſurum ſpero. Hinc quoque propoſitum elicio. Paulus vocat ſeu potius euocat Timotheum ab Oriente vt ſecum ad eos, quibus ſcribit proficiſceretur; non igitur profecturus ipſe in Orientem erat: aliàs non illum euocaret ab Oriente, ſed potius per ſe ad ipſum accederet. Neque verò eius comitatu egebat, quaſi neminem haberet comitem; alios ſiquidem multóſque diſcipulos ſecum Romæ Paulus habebat, qui ipſius in itinere comites fierent; quos ipſe enumerat, cùm ad illum ſcribit, *Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes:* & priùs Lucam ſecum eſſe dixerat. Adde quòd cùm illuc euocat Timotheum, iubet vt omnem ſupellectilem ſuam, quam Troade reliquerat, ſecum ferat; *Penulam* (id eſt, veſtem: Phœbadius tom.5. Biblioth. Patrum interpretatur Cucullam) *quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maximè autem membranas.* Tranſlatio autem ſupellectilis, quamuis pro more Apoſtolico pauperis, argumentum manifeſtum eſt hominis domicilium mutantis.

Rurſus verba illa ad Hebræos; *Cognoſcite fratrem noſtrum Timotheum, cum quo ſi celeriùs venerit, videbo vos:* nullatenus ad Hieroſolymitanos ſeu Orientales Iudæos dici potuêre: non enim incognitus illis erat, vt eis Apoſtolus diceret; *Cognoſcite illum*: ſed tam cognitus quàm ipſe, vtpote qui ſocius fuerat curſus totius ſuæ peregrinationis; quod Acta Apoſtolorum, & Epiſtolæ ipſius Pauli abundè teſtantur: aliis ergo ſcribebat, quibus Timotheus facie, & opinione ignotus erat. Et ſenſus eſt: Scitote quòd diſcipulũ habeo, quem ob ſuam probitatem valdè diligo; *Cognoſcite eum*, id eſt, notitiam eius habere incipite, pleniùs cognituri, quando cum ipſo, quem celeriùs ab Oriente ſpero, videbo vos: Sed & hoc, *videbo vos*, nequiuit Orientalibus dicere, quandoquidem cùm ab eis diſcederet, Romã in vinculis perducendus, ita ipſos allocutus fuiſſe ſcribitur, in Actis cap.20. *Et nunc ecce ſcio, quia ampliùs non videbitis faciem meam, vos omnes per quos tranſiui prædicans regnum Dei. Quapropter conteſtor vos hodierna die, quia mundus ſum à ſanguine omnium: non enim ſubterfugi, quominus annuntiarem omne conſilium Dei vobis:* & poſt multa in hanc ſententiam ſubdit S.Lucas: *Et cùm hæc dixiſſet, poſitis genibus ſuis orauit cum omnibus illis. Magnus autem fletus factus eſt omnium, & procumbentes ſuper collum Pauli oſculabantur eum: dolentes maximè in verbo quod dixerat, quoniam ampliùs faciem eius non eſſent viſuri.* En Paulus certò ſe ſcire teſtatur quòd omnes per quos tranſierat prædicans regnum Dei, non eſſent ampliùs viſuri faciem eius: ne ergo mendacem Apoſtolum dicamus, oportet vt nequaquam Romæ exiſtẽs ad Orientales Hebræos ſcribat, iterum ſe eos viſurum, quandoquidem hi erant per quos à conuerſione ſua vſque ad vincula Hieroſolymitana, à quibus appellatione ad Cæſarem interpoſita Romam deductus eſt, regnum Dei euangelizans tranſiuerat. Cogimur proinde aſſerere, ad alios quos nunquam viderat Hebræos epiſtolam hanc dediſſe.

His adde, in tam longa epiſtola nunquam leuiter inſinuaſſe eos ſe quandoque allocutum ad quos ſcribit, nec vnquam eos vidiſſe; quòd ſi Orientales Hebræi eſſent (vti exiſtimantur) cum quibus toto vitæ ſuæ (nedum prædicationis) decurſu conuerſatus erat, à quibus tot perſecutiones perpeſſus fuerat, quorum tot, tantóſque ad fidem adduxerat, mirum eſſet, imò incredibile, ſi nihil horum meminiſſet: Eſſet certè perpetuam eius Apoſtoli epiſtolarem inuertere conſuetudinem; nunquam enim aliquibus ſcripſiſſe inuenietur, quos antea docuiſſet, quin eius prædicationis meminerit. In 1. ad Corinthios 2. *Et ego cùm veniſſem* (ait) *ad vos fratres, veni non in ſublimitate ſermonis.* In 2. verò capit. 13. *Ecce iam tertiò venio ad vos.* Ad Galatas autem cap.1. *Sed licèt nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.* Ad Philippenſes cap.4. *Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite.* In 1.ad Theſſalonicenſes c.1. *Euangelium noſtrum non fuit ad vos in ſermone tantùm, ſed & in virtute, ſicut ſcitis quales fuerimus in vobis propter vos.* In 2. autem cap.2. *Non retinetis, quòd cùm adhuc eſſem apud vos,*

Anno Chriſti 66. | Anno Romæ 817.

hæc dicebam vobis? Omitto alias ad peculiares diſcipulos ſcriptas, nimirum Timotheum, Titum, & Philemonem, in quibus hoc ipſum paſſim reperitur. Ergo ne in ſola hac epiſtola ad Hebræos nihil tale diceret? vel eos ſaltem non vocaſſet filios, aut diſcipulos? Quin potius de Doctoribus horum Hebræorum aliquando agit (c.13.) quaſi de aliis longè diuerſis, dicens: *Mementote Præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei*; illóſque vult vt imitentur, *quorum intuentes exitum conuerſationis, imitamini fidem*: quo loci ſi ab ipſo aliquid doctrinæ accepiſſent, minimè taceret, quando de aliis loquitur; imò verò Theodoretus (in hæc verba) ait, Apoſtolum inter alios loqui *de Iacobo fratre Ioannis, qui iam erat interfectus*: ſatis innuens ad Hiſpanos hanc epiſtolam fuiſſe datam; præſertim quia ipſe Theodoretus contendit, nullibi præterquam in Hiſpania Paulum Euangelium docuiſſe poſt vincula Romana; indéque Romam reuerſum capite truncatum fuiſſe. Dabimus eius verba inferiùs.

Demum perpendere maximè oportet, quòd ſi ad Hebræos ſibi priùs cognitos loqueretur, haud dubium quin aliquid de Circumciſione tractaret; de hac enim perpetuum cum ipſis diſſidium fuit; præſertim quia occaſio vrgebat, loquentem videlicet de ceſſatione antiquæ legis cap.7. illis verbis. *Nihil enim ad perfectum adduxit lex.* quin potius hi ad quos loquebatur Iudæi non ſolùm non obſeruabant Circumciſionem cum Baptiſmo, in quo Orientales erraſſe conſtat, verùm in alium oppoſitum errorem incidebant, exiſtimantes iterari poſſe Baptiſmum quoties quis peccaſſet; & hunc errorem multis redarguit Apoſtolus ab illis verbis cap.5. *Imbecilles facti eſtis ad audiendum; etenim cùm deberetis Magiſtri eſſe propter tempus, rurſum indigetis vt vos doceamini*, &c. Et cap. 6. explicans in quo paruuli facti eſſent, reddit rationem ex eo quòd iterum ad Baptiſmum recurrerent, qui tamen congruit puerorum ſtatui, & ait. *Impoßibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati*, &c. Et rurſum cap.10. recurrit ad idem propoſitum dum ait; *Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia*. &c. In hunc verò errorem faciliùs incidere potuerunt Iudæi, qui ſingulari affectu Baptiſmum amplexi fuerant; quàm illi qui cum Baptiſmo volebant Circumciſionem componere, quaſi Baptiſmus ſolus ad delenda peccata non ſufficeret. Conſtat autem ex ſuperiùs enarratis, Iudæos Hiſpanos ad Baptiſmum alacres euolaſſe, Hieroſolymitanos verò & Orientales cum Circumciſione coniungi voluiſſe: & tamen Apoſtolus non hunc, ſed illum errorem inſectatur. Verum quia ex ignorantia ortum duxerat, & nimio ad Baptiſmum affectu, non eos durè increpat, ſed placidè monet: ait enim cap.6. *Confidimus autem dilectißimi de vobis meliora & viciniora ſaluti; tametſi ita loquimur.*

Epiſtolã eam à Hebræos Hiſpanos fuiſſe datam.

Habemus ex dictis epiſtolam ad Hebræos nequaquam ad omnes toto orbe diſperſos ſcriptam fuiſſe, nec ſpecialiter ad Hieroſolymitanos ſeu Orientales. Sed iam ad Hiſpanos datam videamus. Et hoc ex ſuperiùs dictis deducendum eſt, quibus nobiliſſimam Synagogam in Carpetana Prouincia Hiſpaniarum tunc temporis extare, magnis authorum teſtimoniis ſtabiliuimus: ſi tamen his adiungamus vehemens Apoſtoli deſiderium adeundi Hiſpaniam, ad Romanos declaratum: & quòd ipſis Hebræis apprimè competit, quidquid in hac epiſtola tractat: nimirum quòd ipſos nuſquam nouerat, nunquam allocutus fuerat, quòd ipſos inuiſere debebat & optabat, quòd nihil de Circumciſionis neceſſitate loquerentur: quòd ab aliis Apoſtolis & diſcipulis, non autem à Paulo acceperant fidem, nimirum à SS. Iacobo, Petro, & eorum diſcipulis, quos vocat illorum Præpoſitos, qui locuti ſunt eis verbum Dei: poſt quos & ipſe prædicationis munus apud ipſos obibat, quaſi is qui locum magni Iacobi Boanerges ſupplere debebat; quod forſan innuit cap.2. cùm dixit, *Quæ cùm initium accepiſſet enarrare per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata eſt.* In nos, inquam, qui ſcilicet non audiuimus in carne mortali Dominum, ſicuti Iacobus qui cœpit vobis ſalutem euangelizare, in cuius locum ego confirmatus ſum: id quod in ſuperioribus agentes de aduentu Pauli in Hiſpaniam perpendimus, & docuimus ita fuiſſe diuinitus reuelatum B. Amadeo, vt ipſe ſcribit raptu 8. ſuæ Apocalypſis nouæ. Et cum vero verum conſonare videmus; nam id quod Dexter docet Paulum cum Timotheo ad Hiſpanias acceſſiſſe, eſt quod Apoſtolus in hac epiſtola dicit; *Cum quo, ſi celeriùs venerit, videbo vos.* Quòd verò idem Dexter in ſuperioribus retulerat, de Neronis mota in Hiſpanos acerba perſecutione, qua multi quidem martyrio ſublati, plures verò ſuis bonis ſpoliati ſunt, vide quæſo ad verbum expreſſum in epiſtola cap.10. *Rememoramini autem priſtinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen ſuſtinuiſtis paßionum:*

paſsionum: & in altero quidem opprobriis & tribulationibus ſpectaculum facti, in altero autem Anno
ſocij taliter conuerſantium effecti: nam & vinctis compaſsi eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum Chriſti
cum gaudio ſuſcepiſtis. Quo loci Theophylactus inquit; *Contemplare itaque quàm eſſent hi* 817.
magno, & præſtanti ingenio viri, qui ob Chriſti gratiam, gloriam ſimul & opes contempſerint, contumeliis deinde affecti, cùm ſpectaculo, & deriſui eſſent, tanquam qui in Theatro exſibilantur, & illuduntur, vel à tenuioribus & abiectis, illatas iniurias tolerabant. De aliis autem Hebræis id non legimus. Omitto teſtimonio etiam Dextri, his temporibus vehementer addictos fuiſſe Hiſpanos hoſpitalitati; de qua tamen præclarè exercitata, Paulus ad quos ſcribit, commendat cùm cap.6. *Non enim iniuſtus Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis quam oſtendiſtis in nomine ipſius, qui miniſtraſtis ſanctis, & miniſtratis,* &c. Tum, cap.13. *Hoſpitalitatem nolite obliuiſci.* Et infrà. *Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuiſci.* Vbi Theophylactus reddit rationem, quare non dicit, *Hoſpitalitatem ſectamini*, ſed, *nolite obliuiſci; Fieri enim poterat, vt hi cùm bonis fortunæ eſſent priuati; parciùs forſan & rarò hoſpites & peregrinos exciperent: & eos hortatur, vt quam priùs cœperant hoſpitalitatem, hanc perſequantur.*

Verùm quæret quis. Si ad Hiſpanos ſcripſiſſet, procul dubio inſinuaſſet, à multo tempore ſe præcinctum itineri, vt ad illos accederet; & niſi impeditus vinculis fuiſſet, eoſdem multò antè conueniſſet. At neque hoc in epiſtola deſideratur: nihil enim aliud ſibi voluit Apoſtolus cùm dixit cap.vltimo. *Orate pro nobis. Adhuc ampliùs deprecor vos hoc facere, quò celeriùs reſtituar vobis.* Perinde enim eſt ac ſi dixiſſet: Orate vt quæ me à vobis abſtulerunt, & impedimento fuerunt, ne ad vos accederem, euaneſcant; ſic enim fiet, vt celeriùs reſtiruar vobis, qui me procul dubio haberetis, ſi vincula non obſtaſſent. Et certè ſi iuriſprudentes rogamus, quid ſit propriè *reſtituere*, occurrit Alciatus de verb. ſignif. *Reſtituere eſt retrò ſtatuere; ideſt in eum ſtatum rem conſtituere, in quo fuiſſet, ſi nihil eueniſſet aduerſus quod facienda eſſet reſtitutio.* Concordat Spiengelius in Lexico Iuris, verbo *reſtituere.* Notáter autem non dixit, in eum ſtatum rem conſtituere in quo fuit, ſed *in quo fuiſſet*, quia non ſolùm ablatum reddere, eſt teſtituere, ſed etiam damnum emergens compenſare; in eo etenim ſtatu res fuiſſet, ſi non ablata ſeu impedita eſſet. Nunc igitur dicas quæſo, in quo ſtatu ſeu loco Paulus cùm hæc ſcribit conſtitutus eſſet, ſi non detineretur vinculis? Negare nequit, ſi ipſius ſtamus verbis quin in Hiſpania: *Cùm in Hiſpaniam proficiſci cœpero.* &c. Ergo ab Hiſpanis præcipuè ablatus fuit non ab Orientalibus, à quibus ipſe lubens diſcedebat: nec ab aliis cuiuſcunque prouinciæ ſint, quia ad nullos alios ſe iturum promiſit: Hiſpanis igitur reſtituendus erat & non aliis, cùm inquit; *Quo celeriùs reſtituar vobis.*

Adhæc quod ad Timotheū ait, *Curſum conſummaui*, ſic ipſe Apoſtolus explicat inferiùs, quòd ſimul dicat deficere ſibi complementum prædicationis; *Dominus autem mihi adſtitit, & confortauit, vt per me prædicatio impleatur, & audiant omnes gentes; & liberatus ſum de ore Leonis.* Implere autem prædicationem nihil aliud eſt, quàm ab Oriente vſque ad finem Occidentis prædicando pertingere; quem finem in Hiſpania eſſe nemo eſt qui ambigat. Ob hoc igitur à Domino confortatus & liberatus eſt ab ore Leonis, id eſt, à vinculis ereptus eſt. Ad Hiſpanos igitur ſcribit, ſe celeriter ad eos venturum, ſcilicet vt per eum prædicatio in ipſis impleretur. Illud tandem huic facit adhærere ſententiæ, vt credam ſcriptam ad Hiſpanos Hebræos, quod lego in ea illico poſt vincula ſe in ipſos ad quos ſcribit conceſſurum; *celeriùs videbo vos.* Quotquot autem ex Doctoribus ſanctis Pauli referunt peregrinationem immediatè poſt vincula, nullibi præterquam in Hiſpaniam profectum aſſerunt: quo videas ad ipſos fuiſſe locutum. Quin imò Chryſoſtomus qui ſæpe eius aduentum in Hiſpaniam ponit poſt vincula, aliquando addit, illic quoque inuiſiſſe eos Iudæos, ad quos ſcilicet ſcripſit. En verba ipſius de Homilia 76. in Matth. *Cùm igitur biennium Romæ exegiſſet in vinculis, tandem dimiſſus eſt: Deinde in Hiſpaniam profectus, inuiſit illic Iudæos quoque: ac tunc fortaſſe Romam reuerſus eſt, quando & ſupplicium iuſſu Neronis pertulit.* Loquebatur autem Chryſoſtomus de Iudæis, quibus promiſerat inuiſurum ſe eos, & ait *illic*, videlicet in Hiſpania, illos inuiſiſſe: Fatetur ergo ad illos hanc ſcripſiſſe epiſtolam. Idipſum teſtatur Theophylactus in præfatione eiuſdem epiſtolæ; *Fuerat* (inquit) *annos duos in vinculis iam ipſe detentus: Inde abire permiſſus eſt, vt ipſe hoc modo teſtatur.* (2. ad Timoth. 4.) *In priori mea defenſione nemo mihi affuit, & liberatus ſum ex ore Leonis, Neronis videlicet. Deinde cùm in Hiſpanias veniſſet, tunc fortè Iudæos reuiſit;* præmiſerat de illis loqui, de quibus Paulus dixerat cum Timotheo, *Si celeriùs venerit, videbo vos.* Subdítque

inde

Anno Chriſti 66. *inde* (ex Hiſpania) *Romam reuerſus à Nerone è vita ſublatus eſt.* Nullibi ergo ſentiunt prædicaſſe niſi in Hiſpania, videlicet iuxta promiſſionem ſuam, & ibi inuiſiſſe Hebræos vt promiſerat: inde verò regreſſum Romam; vbi capite plexus eſt: quod etiam Theodoretus ſuper cap.1. ad Philip. ſcribit; *Duobus annis primùm Romæ per ſe degit, per ſe habitans in ſuo conducto: cùm autem illinc profectus eſſet in Hiſpaniam, & illis etiam Diuinum Euangelium tradidiſſet, reuerſus eſt; & tunc fuit capite truncatus.* Ex dictis eiuſmodi conficio argumentationem nouam: Paulus Hebræis celerem promittit aduentum, & tam celerem, vt niſi celeriùs Timotheus veniat, ſine illo ad eos proficiſcatur. Hunc enim ſenſum habent illa verba, *cum quo ſi celeriùs venerit, videbo vos*: id eſt, ego videbo vos cum ipſo, ſi tamen celeriùs venerit; aliàs quod inde fit conſequens, niſi celeriùs venerit, ſine eo proficiſcar. Vt quid enim celerem eius deſiderat aduentum, niſi vt cum ipſo proficiſcatur, qui ſtatim profecturus ad Hebræos erat? At ſtatim atque è vinculis eruitur, in Hiſpanias contendit, Chryſoſtomo, Theophylacto, & Theodoreto teſtibus, (vt alios omittam) illic igitur erant illi Hebræi ad quos epiſtolam dedit: Si enim alibi eſſent, non verè diceret Paulus ſe tam citò ad ipſos parare iter, vt niſi Timotheus celeriùs veniat, ſine ipſo profecturus illic ſit; cùm tamen ad Hiſpanias priùs, vt conſtat, accederet. Sed de his ſatis, &c. Anno Romæ 817.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 66. — Anno Romæ eodem 817.

L. Annæus Seneca Cordubenſis Conſularis Vir, & in religionem Chriſtianam egregiè propenſus, cui etiam ſecretò adhærebat, datis, & acceptis à Paulo litteris celebrandus, iuſſu Neronis venarum inciſione perit.

2. *Hoc eodem anno S. Matthias perimitur.*
3. *Hoc eodem anno bellum Hieroſolymitanum incipit.*
4. *Amphitriæ quæ Carpetanorum vrbs eſt (nunc Fitia) S. Liberatus Epiſcopus Iliberritanus fœliciter moritur 13. Kalend. Ianuarij.*
5. *Hoc eodem anno SS. Apoſtoli Petrus & Paulus ex longiſſimis peregrinationibus Romam redierunt.*
6. *Floret memoria S. Petri Ratenſis Martyris, primi Bracarenſis Epiſcopi, qui occiſus eſt anno 45. ad Ratem oppidum Bracarorum, in regione Ophiſina, à nepotibus Ophir illuc appulſis nomen hoc obtinente.*

COMMENTARIVS III.

Seneca mors. LVCIVS *Annæus*, &c.] Cùm eodẽ retectæ coniurationis Piſonianæ tempore tam Seneca quàm Lucanus necatus ſit, neſcio quomodo Euſebio in mentem venit mortem Senecæ in annum Domini 67. reiicere, cùm tamen ipſo referente anno Domini 66. Lucanus mortem oppetierit. Quare multò conſonantiùs Dexter Senecam quoque eodem anno abſumptum tradit. Aſſentitur his etiam Ambroſius Morales libr. 9. cap.9. in eo leuiter emendandus, quòd menſe Martio dicat Senecam mortuum, cùm deberet dicere menſe Maio; ſiquidem Lucanus qui Euſebio & Dextro autoribus priùs cecidit, vltima Aprilis obiit: quapropter Senecam menſe Maio ſequenti mortuum eſſe, congruum eſt, vt dicamus. Fuit Cordubæ natus,

natus Seneca ſeniore nobili Oratore, & Helbia, ſeu Albina parentibus. Parẽtis eius ſunt declamationes, quæ inter opera filij extãt, vt probè affirmat & probat Morales. His parentibus nati ſunt filij tres, Annæus Seneca Philoſophus, Neronis magiſter, Iunius Gallio, & Annæus Mela Lucani pater. Nupſit Seneca Paulinæ Pompeiæ fœminæ nobiliſſimæ, quæ cùm Neronis iuſſu Senecam inciſione venarum animam efflantem videret, ipſa quoque ſuas incidere fecit, quò maritum dilectiſſimum, vel in ipſa morte comitaretur. Sed Cæſaris beneficio, vitæ eius conſultum fuit. Addit Euſebius, Senecam non tantùm inciſione venarum, quod ſibi mortis genus delegerat, optione à Cæſare conceſſa, ſed etiam hauſtu veneni periiſſe. Non defuit illi è vita ſublato Zoilus ſuus, Xyphilinus, inquam, Dionis Caſſij abbreuiator, qui non pauca in eum maledicta congeſſit; præcipuè in eo notans, quòd viueret aliter quàm ſcriberet, dum ſeceſſum ab vrbe moneret, & ipſe in regia ipſa degeret: dum diuitias ſcriptis ſpernendas diffiniret, ipſe verò auidè amplecteretur; ſed Xyphilinus à nullo auditur, ergo ſolus loquitur. Author eſt D. Auguſtinus lib. 6. de ciuit. Dei cap. 11. quòd Iudæos palàm reprehenderit, Chriſtianos autem iam tunc Iudæis inimiciſſimos, in neutram partem commemorare auſus ſit; ne vel laudaret contra ſuæ patriæ veterem conſuetudinem, vel reprehenderet contra propriam forſan voluntatem. Quo ſatis innuit ſecretò Chriſtianæ fidei adhæſiſſe; quod hoc quoque loco repetit Dexter; ſed de ea re ſuperiùs actum à nobis eſt, ad annum 64. Chriſti.

2. *Hoc eodem anno S. Matthias*, &c.] Lapidibus inprimis obrutum, ac demum ſecuri in capite percuſſum refert Equilinus lib. 3. cap. 149. In Iudæa verò occiſum omnes referunt. Quare cùm hoc ipſo anno, vt iam dicam, bellum Hieroſolymitanum cœperit, & tota Iudæa tumultuauerit, facile fuit S. Matthiam eo tempore perimere. Extat eius ſacratiſſimum corpus Romæ in Eccleſia S. Mariæ maioris, vbi vetuſta eius imago Moſaico opere elaborata cernitur, cum hac inſcriptione ME. TENET. ARA. PRIOR. & verè ſic eſt, nam ſacræ exuuiæ corporis eius ſubtus altare maius iacent, in apſide impenſis Cardinalis Pinelli, ex variis pulchriſque marmoribus elaborata. Caput verò in die eiuſdem S. Apoſtoli capſa argentea occluſum, populis Chriſtianis illuc cateruatim confluentibus adorandum offertur. *S. Matthias perimitur.*

3. *Hoc eodem anno bellum Hieroſ.* &c.] Cardinalis Baronius reiicit initium belli Hieroſolymitani in annum 68. eo permotus, quòd Ioſepho teſte, lib. 20. Antiq. cap. 19. & de bello Iudaico lib. 2. c. 13. cùm Iudæi à Romanis deficerent, cœptũ fuit contra eos bellum, anno Neronis 12. menſe Maio. Cæterum aliam longè annorum Imperij Neroniani ſupputationem ſequitur ipſe Cardinalis, quàm nos: nam ipſe ab anno D. 56. imperaſſe contendit, nos verò ab anno 55. iuxta ſupputationem Dextri, quam inter alios amplectitur Ambr. Morales lib. 9. cap. 6. Quinimo non ſibi Baronium conſtare, ſed in noſtram tandem declinaſſe ſententiam inferiùs ad annum 68. monſtrabimus. Si igitur ab anno 55. Domini, Imperij Neronis annos numeremus, & ipſe quoque annus 55. incluſiuè numeretur, fit (vt Dexter aſſeuerat) anno 66. Domini cœptum bellum Hieroſolymitanum; quandoquidem is eſt annus Neronis 12. quem Ioſephus deſignat. *Bellum Hieroſolymitanũ quando cœperit.*

4. *Amphitria*, &c.] Meminit eiuſdem S. Liberati, 13. Kalen. Ianuarij (quo die illum notat Dexter obiiſſe) Vſuardus dicens, *In Amphitrea S. Liberati.* Petrus etiam Equilinus Epiſcopus agit de eo lib. 12. cap. vltimo numero 17. his verbis: *Liberatus Confeſſor, & Gregorius Epiſcopus eodem die* (id eſt, 13. Kal. Ianuarij) *in Amphitrea claruerunt.* De Sancto Gregorio agemus inferiùs cum Dextro ad annum 94. De vrbe autem Amphitria, ſeu Amphitrea, quando ipſe Dexter exponit ſuo tempore *Fita* nuncupari, non eſt quid addam, niſi quod ſucceſſu temporis mutata F. in H. pro more Hiſpanico, nunc vocamus *Hita*, quam Romani, Fita ſeu forſan Fitriam nuncupabant, dempta prima ſyllaba nominis Amphitriæ, quod mihi Græcum videtur, & non leue indicium oppidum huiuſmodi à Græcis olim conditum, vt multa alia fuerunt in Hiſpania. Ptolomæus nominat in Carpetania Alterniam non longè à Caraca, ſeu Guadalaxara, vbi nunc eſt Hita, quare nomen apud ipſum corruptum videtur, vt pro Amphitria legamus nunc in eius codice Alterniam. *S. Liberatus Epiſcopus.* *Amphitrea vrbs, vbi?*

5. *Hoc eodem anno ſancti Apoſtoli Petrus*, &c.] Qui ad annum 69. Domini vel 70. differunt Apoſtolorum necem, remittunt etiam eorundem reditum in vrbem ad annum prædictum 68. vt vno, vt minimum vel duobus annis ante mortem ſuam Romam accederent. Cùm verò Dexter anno 68. eos occiſos autumet, neceſſum habuit reditum Apoſtolorum in annum 66. conſignare. Et, vt opinor, vero conſimilius: nam ipſis autoribus aduerſæ *Peregrinationũ SS. Apoſtolorũ Petri, & Pauli terminus.*

Anno Chriſti 66.

Anno Romæ 817.

factionis annuentibus, ea fuit cauſa, Apoſtolos Romam reducendi, quòd ad notitiam illorum peruenit immanis illa perſecutio, quam in Chriſtianos Nero crudeliſſimus excitauerat, dum crimen incendij Romani ab ipſo nequiter excitati, in eos retorquebat. Vrbis autem incendium iuxta commune autorum placitum, quos refert & ſequitur Card. Baronius in Notis ad diem 14. Iunij Rom. Martyrologij in annum Domini 65. incidit: cœpit verò 14. Kal. Auguſti ſeu 29. Iulij. Quare quamprimum Apoſtoli nuntium de afflictione Eccleſiæ Romanæ acceperunt, tametſi longè diſtantes eſſent ab Vrbe vtpote Paulus in Hiſpania, Petrus verò in Britannia vel Africa, illico iter in Vrbem arripuêre ne ſuas oues in tribulatione tanta desererent. Non enim erant mercenarij, qui videntes à longè lupum fugiebant, ſed paſtores qui ab ore lupi oues eripere volebant. Igitur anno incendium ſequente, nimirum 66. Romam reuerſi ſunt.

De S. Petro Ratenſi in regione Ophirina occiſo.

6. *Floret memoria S. Petri*, &c.] Egimus fuſè de eo in ſuperioribus ad annum 37. Cæterum quod Dexter addit, occiſum fuiſſe apud Ratem in regione Ophirina, à nepotibus Ophir illuc appulſis nomen hoc obtinente, cogit nos vt de Ophirinæ regionis loco proprio diſſeramus: Et quia eius diſputatio affinis eſt ei quæ de vero ſitu Tharſis ediſſerit, de vtroque ſimul agere viſum mihi neceſſarium eſt; Sic enim & D. Hieronymus ad Marcellam ſcribens fecit epiſtola 133. & quotquot de Ophir vel Tarſis hacterus ſcripſerunt.

Vbinam Tharſis, & Ophir extiterint, ex profeſſo diſquiritur.

Tharſis vbi.

MIrabile ſane eſt quantum torſerit hominum ingenia eiuſmodi diſceptatio. Ioſephus contendit *Tharſis* idem eſſe quod Tarſis vrbs Ciliciæ maritima, vnde Paulus traxit originem: atque adeò vbique in ſcriptura ſacra pro Tharſis reddendum eſſe Tarſum. A quo non diſſentit Rethicius Auguſtodinenſis in Cantica Cant. 5. quem D. Hieronymus refert epiſt. 133. & author Hebræi dictionarij *Arca Noë* nuncupati, dum inquit: *Verbum fortaſſe præſtat hanc ſignificationem non ita facilè admittere, ſed vrbem Tarſum hic & ſemper interpretari.* Septuaginta interpretes plerunque Carthaginem Africæ ciuitatem reddunt pro Tharſis, vt apud Eſai. 23. ℣. 1. vbi Hebræus habet, *Vlulate naues Tharſis*, ipſi reddunt, *naues Carthaginis*: & verſu 6. pro *Tranſite Tharſis*, quod Hebræus habet, reddunt ipſi: *Tranſite Carthaginem*; & ℣ 10. quo loco Hebræus ſcribit, *Filia Tharſis*, ipſi dicunt, *Filia Carthaginis* & ℣. 14. *Vlulate naues Tharſis*, reddunt iterum: *Naues Carthaginis*; & ſæpe alibi: ſed non ſemper. nam aliquando relinquunt ipſam vocem Tharſis, vt videre eſt 3. Reg. 10. verſ. 22. *Quia naues Tharſis*, &c. Eſai. cap. 66. verſ. 19. *Mittam ex eis ſaluatos in Gentes, Tharſis*, &c. & nonnunquam Calcedoniam vrbem maritimam, ex aduerſo Conſtantinopolis, ſeu Bizantij ſitam, vti in cap 27. Ezechielis videre eſt. Quo enim loco Hebræus (verſu 12.) habent, *Tharſenſes negotiatores tui*, ſeptuaginta reddunt, *Calcedonij negotiatores tui.* Vulgatus habuit eandem varietatem, nam aliquoties transfert pro Tharſis, *Mare*, vt Iſaiæ 23. *Vlulate naues maris*; & *Tranſite maria*, & *Filia maris*, quibus locis Hebræus textus habet Tharſis: quandoque reddit Carthaginem, vt Ezechiel. 27. *Carthaginenſes negotiatores tui*: aliquando ſapphirum Ezechiel. 10. *Quaſi lapis ſapphirus*; aliquando *Hyacinthum*, Cant. 5. *Manus eius plena Hyacinthis*: nonnunquam Chryſolitum (vt Exodi 28. & Ezechiel. 28.) pro lapide, Tharſis, reddit. Demum multoties nomen ipſum relinquit, quaſi ſignificet regionem vel vrbem aliquam, vt Pſal. 47. *In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis.* & Ionæ 1. *vt fugeret in Tharſis.* Non mirum, ſi D. Hieronymo, dum ad Marcellam ſcribit, homonymum ſeu æquiuocum nomen viſum ſit, vtpote multa ſignificans, videlicet regionem quandam Indiæ, & lapidem Tharſis, & propter ſimilitudinem lapidis huius, ipſum etiam mare. In commentario ſuper Ionam cap. 1. aſſentitur Ioſepho credenti Prophetam cùm in Tharſis profectus dicitur, iuiſſe Tarſum, Ciliciæ ciuitatem, quanquam fateatur in his nominibus primam litteram commutari, videlicet Θ. in T. additque *Quantum verò in lib. Paralip. intelligi datur, quidam locus Indiæ ſic vocatur.* Refert deinde Hebræos ſui temporis mare pro Tharſis dici generaliter autumaſſe.

Nomẽ Tharſis variè accipitur à pluribus.

Epiſt. 133 ad Marcellam.

De loco Ophir diuerſa placita.

Quod pertinet ad *Ophir*, ipſe Hieronymus lib. 5. in Eſai. cap. 13. ait: *Eſt autem Ophir Indiæ locus, in quo aurum optimum naſcitur, ſicut in Geneſi legimus de fluuio Phiſon*, &c. qui creditur Ganges Indiæ. Conſentiunt Theodoretus ſuper 3. lib. Reg. q. 31. Procopius ibidem, vbi Rabanus & Strabus in Gloſſa Ordinaria, Nizetas, Abulenſis, Lyra, Forerius, Adamus

mus

Anno Romæ 817. mus Ribera, & alij. Diſſentiunt tamen in aſſignanda regione, prouincia, & loco vbi ſit Ophir; nam ſunt qui velint fuiſſe in Orientali India: & inter eos quibuſdam videtur inſula *Zophala*, aliis *Taprobana*, aliis *Pegu*, nonnullis pro libito alia quæuis; Recentiores verò contendunt eſſe Occidentalis Indiæ regionem Peruuianam, tum quia Elementa ipſa Hebraica nominis *Ophir*, cum Elementis nominis *Peru*, conſentiunt, tum etiam propter ingentem auri & argenti copiam quæ inde extrahitur. Qua de re late diſputarunt Acoſta lib.1.cap.13. Barrerius tractatu peculiari de Ophir, & Barradas lib. 5. Concordiæ Euang. cap. 11. Anno Chriſti 66.

Rurſus quidam confundunt Ophir cum Tharſis, quidam diſtinguunt: illis ſiquidem ſine diſcrimine de vtroque Diuina ſcriptura loqui videtur, vt ex cap.9.& 10.lib.3.Regum apparet, quibus locis indifferenter claſſem Salomonis & Hirami, modò in Tharſis, modò in Ophir profectam refert: his verò, tanquam de diuerſis regionibus; tametſi vna eademque claſſis vtramque perluſtraret.

Quid igitur in tanto diſcrimine opinandum? Et hîc quoque in ſuo ſenſu liceat cuilibet abundare; Meus verò hac in parte in eo vehementer abundat, vt exiſtimem, Tharſis, & Ophir, quæ in Sacris litteris celebrantur, & à Salomonica claſſe, auri & argenti gratia frequentabantur, in Hiſpania fuiſſe; & hanc quidem, nimirum Ophirinam regionem, in Bracarenſi tractu, quod Dexter hoc loco aſſeuerat; Tharſenſem verò in Bætica ſeu Vandaluſia, quo loci vetus Tharteſus ſita fuit. Hoc poſterius viriliter ac diffusè propugnauit Goropius Beccanus per multos ſuæ Hiſpaniæ libros, quintum præſertim & ſextum, quem ſequitur Ludouicus Nonnius cap.12. Hiſpaniæ, idémque ſenſerunt Ioannes Baptiſta Suarez de Salazar lib.1. antiquitatum Gaditanarum cap. 4. Pineda lib. 4. de Rebus Salomonis cap.14. Ribera in cap.1.Ionæ: Forerius in illud cap. 23. Iſai. *Filia Tharſis non eſt cingulum tibi vltrà.* Soto maior in Cant. cap.5.ad illa verba: *Manus eius tornatiles aureæ plenæ Tharſis*; & Thomas Bozius lib.15. de ſignis Eccleſ.cap.18.ait ſiquidem, claſſem Salomonicam *ſolitam circumnauigare Africæ littora, & Hiſpaniam petere, Tharteſſúmque vrbem, quam Tharſis nominari volunt à Sacra ſcriptura.* *Dubij reſolutio ad mentem Dextri.*

Probemus ſigillatim ſingula. Inprimis certum eſto, non vnam eandémque omnino regionem eſſe Tharſis & Ophir: nam id manifeſtè demonſtrat illud Ieremiæ cap. 10. ℣.9. *Argentum inuolutum de Tharſis affertur, & aurum de Ophaz*, vbi in Originali Hebræo habetur, *& aurum de Ophir*: quo videas aliunde aurum afferri ſolitum, quam vnde argentum; ac proinde duas eſſe regiones ſeu prouincias, & non vnam eandémque. Rurſum Geneſis 10. deſcribitur vniuerſi terrarum Orbis poſt generale diluuium, inter filios, ac nepotes Noë diſtributio ac renouatio; ita quòd cuiuis illorum prouincia diuerſa contigerit, ſuóque ipſe eam nomine indiderit, vt ex illis verbis colligitur, *Hæ ſunt familiæ Noë iuxta populos & nationes ſuas*: iunctis illis; *in cognationibus, & linguis, & generationibus, terriſque, & gentibus ſuis.* Quibus innuit deſcripſiſſe non ſolùm generationes filiorum & nepotum Noë deſignatis nominibus: ſed etiam terras & gentes ſuas, cùm tamen non retuliſſet diuerſa earum nomina à nominibus fundatorum. Inter nomina autem fundatorum diuerſarum regionum deſignantur Tharſis, & Ophir; ille quidem vt nepos Iaphet filij Noë, hic verò, id eſt, Ophir, vt quintus ipſius Noë nepos, non ex Iaphet, ſed ex Sem deſcendens. *Tharſis & Ophir diuerſas fuiſſe prouincias.* *Gen. 10. v. 32. ibi, v. 20.*

Emergit verò hinc dubiolum: videtur ſiquidem aduerſariis fauere eiuſmodi Geneſis teſtimoniũ. Enimverò tres Noë filij, tres orbis principales partes ſic occuparunt, vt Iaphet cum filiis ſuis Europam acceperit: (conſtat ex Thubal qui Hiſpaniam & Italiam, & ex Gomer qui Galliã incoluit) at verò Cham cum filiis & nepotibus ſuis Palæſtinam, Ægyptum, & Africam (nam teſte Hieronymo Phuth nepos Chami Africam, Chanaam vero frater ipſius, & Chus vtriuſque pater, Chananæorum prouinciam ſeu Palæſtinam poſſederunt) ac demum Sem natu maior cum filiis, & ſucceſſoribus ſuis Orientalem Aſiæ partem occupauit, vti ipſamet eiuſdem capitis verba demonſtrant: *Et facta eſt habitatio eorum de Meſſa pergentibus vſque Sephar montem Orientalem. Iſti filij Sem.* Ita certè ex Iſidoro accipimus lib. 9. Etymol. cap.2. & ex vetuſtiſſimo ſcriptore Anonymo, qui anno Imperij Alexandri Seueri XIII. & Chriſti Domini 236. Chronicon mundi ſcripſit, cuius extat opus apud Henricum Caniſium tomo 2. antiq.lect. ſimul cum Collectore hiſtoriæ Chronographicæ, Carolo Magno æquali. Is igitur cap.2. hæc ait. *Poſt diluuium autem Sem, Cham, & Iaphet trium fratrum Tribus diuiſæ ſunt. Et Sem quidem primogenito à Perſide & Bactris vſque in Indiam* *Orbis diſtributio in filios Noë poſt diluuium qualis*

N longè

Anno Chriſti 66. *longè, & vſque Rhinocoruras: Cham autem ſecundo à Rhinocoruris vſque Gadira* (id eſt, vſque Gaditanum fretum, ſed ad Meridiem Africæ) *Iaphet autem tertio à Media vſque Iadira ad Boream* (hoc eſt ad Septentrionalem freti plagam quæ ab Hiſpania incipit.) *Habet Iaphet flumen Tygridem, quod diuidit Mediam, & Babyloniam: Sem autem Euphratem; & Cham Geon qui vocatur Nilus.* En diuiſionem Europæ, Aſiæ, & Africæ penes tres fluuios Paradiſi factam. Agens deinde cap. 8. idem Anonymus de ſucceſſoribus Iaphet inquit: *Thubal vnde Italienſes, Elyſam vnde Siculi, Tharſis ex quo Iberi, Cethim de quo Romani, qui & Latini.* Et inferiùs: *Hi ſunt filij Iaphet, Medi, & Albani, &c. Calabri, Latini, Galli, Aquitanici, Baſſetani, Cerretani, Luſitani, Vaccai, Clunicenſes, &c. Qui autem eorum norunt literas hi ſunt: Iberi, Latini, Hiſpani, Græci, Medi, & Armeni. Terra autem eorũ hæ ſunt; Media, Albania, &c. Gallacia, Luſitania, Italia, Iberia, Hiſpania maior, &c.* Vbi ſanè Iberiam eo diuidit ab Hiſpania, quòd Iberia ſit apud ipſum idem quod Bætica, Hiſpania verò maior idem quod Tarraconenſis, vt author ipſe cap. 7. exponit inquiens: *Gentes autem quæ linguas habent hæ ſunt; Hebræi, Aſſyrij, Chaldæi, &c. Latini, Galli, & Hiſpani Tarraconenſes*: & aliàs ab his perpetuò Luſitaniam diſtinguit. Ob idque Tarraconenſem vocat Hiſpaniam maiorem, quòd videlicet multò maior ſit Bætica, & Luſitania. Anno Romæ 817

Nunc igitur dubium inſurgit de Ophir, qui numeratur inter filios Iectam de ſemine Sem. Videtur enim inferri habitaſſe in India Orientali: dicitur ſiquidem de eo & fratribus ſuis, *Iectam genuit Helmadad, Saba & Ophir, & Ebila, & Iobab; omnes iſti filij Iectam; & facta eſt habitatio eorum de Meſſa vſque Sephar montem Orientalem.* Cæterum, vt minimùm, hinc inſeruit, *Tharſis* Europæ partem eſſe, quãdoquidem inter nepotes Iaphet enumeratur: *Filij Iaban Eliſa, & Tharſis*, Iaban verò Iaphet filius fuit. Sed quod ſpectat ad Ophir propoſitum dubium, facilè ex ipſis authoris noſtri verbis ſoluitur: non enim Dexter docet, ipſum Ophir Bracarenſem tractum incoluiſſe, ſed nepotes eius. Quare fatemur, aliquam Aſiæ Orientalis regionem ſibi delegiſſe, tametſi non conſtet in ſpeciali an fuerit India; addimus tamen, eius nepotes inde ſedem mutantes, Luſitaniam appuliſſe, & aui ſui nomen regioni Bracarenſi indidiſſe. Neque nouum iudicari id debet, cùm Africæ Mauros ex India aduectos multi affirment, vt Strabo notatum reliquit lib. 17. inquiens. *Sunt qui dicant Mauros Indos eſſe, qui cum Hercule in hunc locũ deſcenderunt*: Et de ipſo Ophiro lego doctos viros, alibi quoque præterquam in India colonias inſtituiſſe. Inde verò ſatis veriſimile id mihi fit, quòd Iaphetica proſapia ab Hiſpania ſeu Eropæ finibus per totum Occidentalem Orbem Americæ dilatata eſt; quo fieri locus potuit, vt alij Sem ſucceſſores, quibus in tota Aſia fortè contigerat, ad Hiſpanias accederent, quas Iaphetici totas implere nequiuerant, vtpote qui non ſolùm Europam, ſed mundi etiam medietatem, quam Americam dicimus, incoluiſſent. Id colligo ex benedictione quam Noë dedit Iaphet filio ſuo minori: *Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, ſitq́; Chanaam ſeruus eius*: adiunctis his quæ author ſacer poſt recenſitas generationes Iaphet adiecit; *Ab his diuiſæ ſunt Inſulæ gentium in regionibus ſuis, vnuſquiſque ſecundum linguam ſuam, & familias ſuas in nationibus ſuis.* Prophetauerat igitur Noë de Iaphet, quòd ita dilatandus eſſet, vt vſque ad prouincias filiorum Sem pertingeret; hoc verò ſic impletum fuit, quòd Europa ab eo inprimis accepta, inde per Hiſpaniam tranſiens Americam impleuerit, quouſque Orientis fines pertingeret, vbi filij Sem habitabant. Et hoc ſanè fuit præ aliis fratribus dilatari, & inſulas gentium accipere, ac inter ſuos diuidere (quod de cæteris non dicitur) nam tota America Inſulis plena eſt, & ipſa quoque pro Inſula reputatur. Vnde inter filios ipſius enumeratur Thubal, qui Hiſpaniam incoluit, & Gomer, cuius nomen adhuc ſeruat vna ex inſulis Fortunatis, & Magog, qui Orientali Tartariæ nomen dedit, & Iaban, cuius nominis duas Inſulas Orientis agnoſcimus, Iabam ſcilicet maiorem & minorem. Hoc igitur fuit dilatari quouſque in Tabernaculis Sem habitaret. Nihil igitur mirum. ſi aliqui ex ſucceſſoribus Sem è conuerſo in Occidentem conceſſerint, vtpote Regionem Iaphet, qui illorum terras inuaſerat. Id quod ſatis conuincit *Lud* filius Sem, à quo Lydia nobilis Africæ pars denominata eſt, vt Iſaiæ cap. 66. accipimus, nam ibi Lydiæ loco in Originali eſt *Lud*. Quare cùm *Lud* Orientem incoluiſſe, vtpote filium Sem, ex dictis conſtet, conſequenter oportet aſſerere eius nepotes ab Oriente in Occidentem conuerſos Lydiæ gentem ex nomine aui ſui condidiſſe. Quod & Ophirinis nepotibus contigiſſe credimus.

Martinus del Rio in Caute.

Sed age aliunde idipſum deducamus: Deduco autem ex eo quòd vnâ, eâdémque nauigatione frequentabant mercatores Tyrij auri fodinas Ophirinas, & argenti fodinas Tharſen

Tharſis & Ophir non longè à ſe inuicé diſtare.

Anno Chriſti 66.

Tharſenſes: Ex quo fit non longè inuicem à ſe diſtaſſe; hæc autem fieri debebat per mare rubrum, ſi Tharſis & Ophir eſſent in India, non verò per Mediterraneum vt fiebat: eo autem ipſo quòd per Mediterraneum inſtrueretur, non in Orientem, ſed in Occidentem tendere oportebat, ac proinde non in Indiam, ſed in Europiæ fines. Probemus ſingula, quia nihil gratiæ lectorum credendum relinquimus. 3. Regum 10. verſ. 11. habemus de claſſe Tyrij Regis in Ophir proficiſci ſolitam, & inde afferre aurum; dicitur enim; *ſed & claſſis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas pretioſas*; Et rurſus verſ. 22. dicitur, quòd afferebat eadem claſſis aurum & argentum de Tharſis: quam tunc temporis ob eandem mercaturam exercendam comitabatur claſſis Salomonis: *Claſſis Regis per mare cum claſſe Hiram ſemel per tres annos ibat in Tharſis, deferens inde aurum & argentum, & dentes elephantorum, & ſimias, & pauos.* Rurſus 3. Reg. 9. verſ. 26. vtraque ſimul claſſis in Ophir dicitur aſcendiſſe. *Miſitq. Hiram in claſſe illa ſeruos ſuos viros nauticos, & gnaros maris cum ſeruis Salomonis: qui cùm veniſſent Ophir, ſumptum inde aurum 420. talentorum attulerunt Salomoni.* Vna igitur & eadem claſſis Hiram, & cum ea claſſis Salomonis in Ophir ſimul & in Tharſis ibat, quaſi in prouincias eadem nauigatione frequentatas; ac proinde non valdè diſtantes. Ne verò quis exiſtimet (vt apud quendam legi) duas Salomonem ſtruxiſſe claſſes, quarum altera per mare rubrum in Ophir Orientalem tenderet, altera per Mediterraneum in Tharſis Occidentalem, legant caput 22. lib. 3. Regum, ibi enim dicitur, quòd *Rex Ioſaphat fecerat claſſes in mari quæ nauigarent in Ophir propter aurum* (volens nimirum reſarcire ſeu reiterare Salomonicam nauigationem) *& ire non potuerunt, quia confractæ ſunt in Aſiongaber.* quando autem hæc hiſtoria iterum 2. Paralip. cap. 20. refertur, claſſes quæ prædicto loco Regum dicuntur in Ophir paratæ apud Aſiongaber, minimè tamen ire potuiſſe, quia confractæ ſunt, in Tharſis paratæ referuntur. En verba textus; *Poſt hæc iniit amicitias Ioſaphat Rex Iuda cum Ochozia Rege Iſraël, cuius opera fuerunt impiiſſima: Et particeps fuit vt facerent naues quæ irent in Tharſis, feceruntque claſſem in Aſiongaber. Prophetauit autem Elieezer filius Dodau de Mareſa ad Ioſaphat dicens: Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritaque ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.* Indifferenter ergo dicitur de eadem claſſe, quòd iret in Ophir & in Tharſis, quaſi non longè inuicem à ſe diſtantes eſſent. Vtraque igitur claſſis Hiram & Salomonis erat in Aſiongaber.

Apud Pineda de rebus Salomonis lib. 4.

Verùm hoc opus hic labor. 3. enim Regum lib. 9. expreſsè aſſeritur, Aſiongaber & claſſem ab Hirame & Salomone inſtructam fuiſſe in littore maris rubri: *Claſſem quoque fecit Rex Salomon in Aſiongaber, quæ eſt in Ailath, in littore maris rubri, in terra Idumææ. Miſitque Hiram ſeruos ſuos viros nauticos cum ſeruis Salomonis. Qui cùm veniſſent in Ophir,* &c. Soluentes verò ab Aſiongaber per mare rubrum, non in Occidentem, ſed in Indiam Orientalem tendere neceſſum erat: ſiue in Ophir, ſiue in Tharſis proficiſcerentur; nam quocunque horum tenderent, ab Aſiongaber ſoluebant, vt iam oſtendimus. Cæterum ſi ſemel monſtrauerimus Aſiongaber de quo hic mentio fit non in ſinu Arabico, quem per Antonomaſiam mare rubrum nuncupamus, ſed ad mare Mediterraneum ſitum fuiſſe, teſtimonium ipſum non ſtabit contra nos, ſed pro nobis. Illud autem multa ſunt, quæ conuincant. Primum, quia nauigatio Salomonicæ claſſis, illa fuit quam claſſis Hirami, ſeruíque eius multoties confecerant, ob eam enim rem ſeruos Hiram vocat Scriptura ſacra viros nauticos, & gnaros maris: primò ſiquidem à Rege Tyrio illa frequentata eſt, indéque Dauid totum aurum Ophir quod filio ſuo reliquit pro impenſis domus Domini, proculdubio accepit: de quo ſermo fit 1. Paralip. 29. Atqui nauigatio Tyriorum fieri non potuit per mare rubrum, ſed neceſſariò per Mediterraneum, cui Tyrus ipſa adiacet. Qua de re inſigne affert argumentum cap. 2. lib. 2. Paralipo. vbi Hiram ſcripſiſſe dicitur Salomoni: *Nos cædemus ligna de Libano, & applicabimus ea ratibus per mare in Ioppe, tuum autem erit transferre ea in Ieruſalem.* Cum autem Ioppe (nunc *Iaffa*) in Mediterraneo ſit, reliquum eſt vt rates Tyriæ non fuerint in mari rubro, ſed in Mediterraneo. Dicet quis, 3. Reg. 9. non dici quòd Hiram miſit cum claſſe Salomonis naues ſuas, quæ ſcilicet in Mediterraneo erant, ſed viros nauticos, *Miſitque Hiram cum claſſe illa ſeruos ſuos, viros nauticos, & gnaros maris, cum viris Salomonis*: hoc autem fieri potuit tametſi claſſis Salomonis eſſet in rubro mari. Sed verò cum eadem Hiſtoria refertur 2. Paralip. 8. Hiram naues etiam ſuas miſiſſe cum ſeruis dicitur. *Tunc* (inquit) *abiit Salomon in Aſiongaber, & in Ailath, ad oram maris rubri, quæ eſt in terra Edom; Miſit autem ei Hiram per manus ſeruorum ſuorum naues &*

Aſiongaber portus vbi

Anno Christi 66.

nautas gnaros maris; & abierunt cum ſeruis Salomonis in Ophir. Vi[illegible]ant [illegible]tem aduerſarij qui poruère [illegible]aues T[illegible]tiæ in mare rubrum aſcendere. Ego n[illegible] in c[illegible]ibus vehere[illegible] de mari ad mare, aut forſan eſſent alatæ, non valeo iter earum dimetiri. [illegible]dipſum ex lib. [illegible] Reg. cap.1[illegible]. colligitur i[illegible]is verbis, *Claſſis Regis per mare cum claſſe Hiram ibat in Tharſis.* vbi vides quòd non ſolùm viri Tyrij comitati ſunt claſſem Salomonis, ſed cl[illegible]em etiam Hiram: claſſis autem numerum nauium ſignificat.

Rurſus Tyrios ipſos & Phœnices magnam auri & argenti vim ex Hiſpaniæ Tharteſſo aſportaſſe, eámque nauigationem & negotiationem ſæpiſſime frequentaſſe, authores ſunt Strabo & Ariſtoteles, quos Goropius & Nonnius ſupracitati referunt; nec mirum, Gaditana ciuitas teſte Pomponio Mela lib.3. cap. 6. à Tyriis fundata fuit, *Gades* (ait) *fert in altero cornu eiuſdem nominis vrbem opulentam, in altero Templum Aegyptij Herculis, religione, vetuſtate, opibus illuſtre; Tyrij condidere.* De tempore autem fundationis addit, *Annorum quîs manet numerus, ab Iliaca tempeſtate principia ſunt.* A quo non multum differt Anonymus Alexandro Seuero æqualis, ſuperiùs à nobis relatus; dum Gaditanam & Beleares Inſulas habitatas fuiſſe ſcribit cap.8. à Chananæis, & Iebuſæis, quo tempore ſuis pulſi ſedibus ſunt à Ieſu filio Naue, populum Iſraëliticum in terram repromiſſam inducente. Non ſolùm autem Gadem, ſed & Cartheiam, Abderam, Malacam, & nonnullas alias Hiſpaniæ littorales vrbes à Tyriis ſeu Phœnicibus conditas referunt Strabo libr. 3. Geogr. Mela ipſe lib.3. cap.6. Solinus lib. de mirabilibus mundi cap. 34. Dion[illegible]ius Aphrodiſæus lib. de ſitu Orbis, quos afferunt Alderete libr. 2. Antiq. Hiſp cap.3. & 4. Tarapha lib. de Regibus Hiſpaniæ, Pineda & Nonnius. Sanè quod noſtro ſæculo Luſita[illegible] in India Orientali accidit, ipſis quoque Tyriis & Phœnicibus olim accidiſſe compertum eſt, nimirum in gratiam ſuæ negotiationis ſcalas erexiſſe & vrbes, in regione præſertim Tharteſiaca, vbi maior auri, & argenti copia; Solis beneficio, gignebatur. Verba Nonnij ſunt: *Sanè regionis circumiacentis fœlicitas, auri, argentique perennis fœcunditas, & ſcriptorum de ea vnanimis ſententia facit, vt non inuitus Goropio aſſentiar; præſertim verò cùm ipſos Tyrios & Phœnices, qui cum Salomonis claſſe mittebantur, immenſam argenti vim ex vicina hac regione adportaſſe dicant Strabo & Ariſtoteles.* Vbi igitur Tyrij ſuas ſcalas, vrbes negotiationis, & auri fodinas habebant, & vnde ſoliti fuerunt aurum argentúmque aſportare, illuc certum eſt duxiſſe naues Salomonis. Vidimus autem quòd Tyrij non in Indiam Orientalem, ſed in Hiſpaniam nauigabant.

Ad idem ſuppetit quod dicitur Ionæ cap.1. de Iona fugiente in Tharſis, *Et ſurrexit Ionas, vt fugeret in Tharſis à facie Domini: & deſcendit in Ioppem, & inuenit nauem euntem in Tharſis, & dedit naulum eius; & deſcendit in eam vt iret cum eis in Tharſis.* En nauem ituram in Tharſis. Sed vnde ſoluit? non ex portu aliquo Arabici vel rubri maris, ſed ex Ioppe vrbe, quæ ad Mediterraneum ſita eſt. Illudere conantur nonnulli hoc teſtimonium aſſerentes, ibi Tharſis non denotare regionem ſpecialem, ſed mare ipſum, ſi autem illis obiicias, inde inferri claſſem Salomonis, cùm in Tharſis ire dicitur, ſolùm in mare profectam denotari, atque adeo fieri vt aurum & argentum quod de Ophir portabat, non ex aurifodinis prouinciæ alicuius, immò & ligna thyina, paui, & ſimiæ, & dentes elephantium, non ex terra aliqua, ſed ex mari ipſo educerentur: aut igitur in hiſtoria etiã Ionæ Tharſis regionem ſpecialem Orbis ſignificabit, aut nullibi ſacrarum Scripturarum; quod admitti non debet: nihil quod ſatisfaciat reſpondent. Præſertim quia ſi alicubi Tharſis non mare ipſum, ſed regionem quandam denotare debet, haud dubium quin apud Ionam: ibi enim non ſolùm dicitur de ipſo quod conabatur ire in Tharſis, ſed quod apud Ioppem nauem inuenit præparatam, vt iret in Tharſis. Nemo autem dicet quòd hac phraſi non fuit ſignificatum in vnam aliquam potiùs quàm in alias prouincias ituram, ſed ſolùm in mare. Quis enim dicat, nauem ire in mare, cùm iam in mari ſit? Hæc igitur ſatis perſpicua ſunt.

Vnum eſt quod Authores à noſtro deterruerit placito mimirum, quod 3. Regum cap.9. & 2. Paralipom. capit. 8. expreſsè dicitur claſſis Salomonica, & Hiramica, quæ tendebat in Tharſis, inſtructa eſſe in *Aſiongaber, quæ eſt iuxta Ailath in littore maris rubri.* Si igitur ipſe ſacer textus affirmat fuiſſe in mari rubro, quis audeat ad mare mediterraneum illam transferre? Præſertim quia Aſiongaber, vt patet ex cap.33. Numer fuit 32. manſio filiorum Iſrael in deſerto, quæ non videtur eſſe in mediterranei ora, ſed intra continentem terram. Sed & ego ſimilem conficio argumentationem ex teſtimonio Ionæ Prophetæ, vbi ſacer textus conceptis verbis affirmat nauem euntem in Tharſis ex Ioppe mediterranei maris

portu

portu notiſſimo ſoluiſſe: quis igitur contrarium audebit aſſerere, & transferre Tharſenſem nauigationem ad mare rubrum? Vt minimùm habemus tam manifeſtum ſacræ paginæ teſtimonium, quàm ipſi aduerſarij, ac proinde quanquam nihil aliud pro nobis eſſet, hoc vno ſolo tam probabile fieret placitum noſtrum, quàm reputatur ſuum ab aduerſariis. Anno Christi 66.

Si verò quod probabilius ſit velimus diligenter perquirere, inueniemus multa probabilitate ſententiam noſtram ſuperiorem: nam præter alia quæ ſtatim adducemus, duo ſunt quæ conuincant teſtimonium illud de Aſiongaber in mari rubro nobis non obſtare, nec eo id quod ipſi putant ſignificari, ſed quod nos. Alterum eſt quod prouincia vbi ſitus erat portus ille (quicunque ſit, vocatus Aſiongaber) in eodem textu determinatur, nimirum terra Idumæa; dicitur enim ibi (3. Reg. 9.) *Claſſem quoque fecit Rex Salomon in Aſiongaber quæ eſt iuxta Ailath, in littore maris rubri, in terra Idumaa.* & 2. Paralip. 8. *Quæ eſt in terra Edom.* Terra autem Edom ſeu Idumæa non eſt confinis rubro mari, quod Arabicum ex vicina Arabia nuncupamus, ſed ab Occaſu adiacet mediterraneo, à Septentrione autem Iudææ terræ promiſſionis, vt oculatè quiſque videre poterit in tabula Geographica Abrahami Hortelij, quæ in ſuo Theatro orbis adeſt ſub numero 66. cuius hæc ſunt verba: *Iudaa ab Occaſu, & Meridie iuncta eſt Idumaa, incertis tamen limitibus.* & rurſus: *Idumai ab emerſu Sirbonis lacus in Occaſum habitant, quorum vrbes Mareſa, Rhinocorura, Gaza, Anthedon, Aſcalon, Azotus.* Sunt autem omnes iſtæ ciuitates in littore mediterranei maris: & Sirbonis lacus eſt iuxta Damiatam, apud quam Nilus in mediterraneum per os orientalius labitur, & Azotus eſt portus proximus Ioppe. Deſumpſit id Hortelius ex Ptolomæo, Ioſepho, & aliis. Accipe etiam Strabonis verba in eandem ſententiam: *Iudaa extrema occidentalia, Caſio proxima, Idumai tenent, & lacus, (ad mare autem) Sirbonis.* Id eſt, & lacus Sirbonis, ſeu Damiatæ, qui eſt ad mare: haud dubium quin mediterraneum. Vt videas quantum diſtet portus ille Aſiongaber ab eo mari quod rubrum nuncupant; immò potius ad mediterraneum ſitum fuiſſe ex eodem, vt vides, teſtimonio comprobatur: nam Idumæa non ad littus rubri, ſed mediterranei adiacere monſtratum eſt.

Illa verò 32. Iſraelitarum manſio dicta Aſiongaber, alterius longè regionis erat, & vt minimùm ad littus rubri maris eſſe non potuit: nunquam enim Iſraelitæ ad littus illius vlteriùs appulerunt, poſtquam ſemel ab eo elongati ſunt, & locus in quo deſcribitur longè à mari rubro diſtabat: inde enim primùm in Cades deuenerunt, vbi ſepulta fuit Maria ſoror Moyſi. Vbi autem fuerit Cades, audi verba Moyſis Numer. 20. *Miſit interea nuncios Moyſes de Cades ad Regem Edom, qui dicerent: Noſti omnem laborem qui apprehendit nos. Ecce in vrbe Cades quæ eſt in extremis finibus tuis, poſiti, obſecramus, vt nobis tranſire liceat per terram tuam.* Proxime igitur erant iam terræ promiſſæ, & ad Cades peruenerant, quæ erat in extremis finibus Edom, vt Idumæa tranſacta, terra deſiderata potirentur. Nota quæſo vbi textus ſacer conſtituat terminos Edom, vt inde elicias quàm prope terram Chanaam iam eſſent Iſraelitæ, & quàm longè à rubro mari; præſertim cùm in eodem Numer. 20. cap. inferiùs dicatur, quòd negato illis per Idumæam tranſitu, cùm caſtra mouiſſent de Cades, *Venerunt in montem Hor, qui eſt in finibus terra Edom,* vbi Aaron mortuus eſt. Et cap 21. adiicitur quòd illic in eo monte triumpharunt de Chananæo, qui illis obiſtam factus fuerat. Vide quàm proximè erant terræ Chanaam promiſſæ. Quod autem dicitur ibi, *Profecti ſunt autem de monte Hor per viam quæ ducit ad mare rubrum, vt circumirent terram Edom,* non eò tendit, vt velit iterum ad illud mare rediiſſe: ſed vt dicat, non rectà à finibus Edom profectos fuiſſe, quippe qui per Idumæam tranſire vetiti, coacti ſunt ipſam circuire, & in eo circuitu parumper retroceſſiſſe per viam quæ ducebat ad mare rubrum, quod ex ipſis quas egerunt manſionibus in capite 33. Numer. relatis manifeſtum fit.

Quid eſt ergo, quod illo 3. Reg. 9. teſtimonio expreſsè ſcribitur, quòd Aſiongaber nauium Tharſis portus erat in littore maris rubri? Non difficilem habet ſolutionem. Immò verò hoc alterum è duobus illis eſt quæ pro nobis facere dixi. Nam in ſacris literis non ſemper *maris rubri* nomen ſinui Arabico accommodatur; aliquando enim mare mortuum, ſiue Aſphaltitem lacum ſignificat, aliquando etiam ipſum mediterraneum, tametſi frequentiùs Arabicum ſinum denotet, quem Iſraelitæ ſicco veſtigio tranſegerunt. Demus vtriuſque acceptionis exempla. Exodi cap. 23. definiens Deus terram, quam vt promiſerat, daturus erat Iſraeli, tunc temporis in monte Sinai conſtituto, hæc inquit Moyſi verſ. 31. *Ponam autem terminos tuos à mari rubro vſque ad mare Palæſtinorum, & à deſerto vſque ad fluuium. Tradam in manibus veſtris habitatores terra,* &c. Nihil autem certius quàm quod hoc *Mare rubrũ quod?*

N 3 loco

Anno Chriſti 66.

Ann Rom 817

loco verbum illud, *mare rubrum*, rubrum mare, vt vulgò ſonat, non ſignificet; niſi quis velit ab ipſo tranſitu rubri maris filios Iſraël terram calcaſſe promiſſam, quo vno dato rueret tota hiſtoria Exodi, Leuitici, Numerorum, Deuteronomij, & Ioſue, ac bona Pſalmorum pars, in quibus nihil frequentiùs aſſeritur, quàm eorundem 40. annorum peregrinatio per deſertum, & à promiſſa terra retardatio. Certè ſi mare rubrum limes erat promiſſæ terræ, promittebat Deus in Sina monte quod iam dederat; ſed iſtæ næniæ ſunt. Igitur longitudinem promiſſæ terræ definit ab Ortu ſcilicet in Occaſum, cùm ait: *Ponam terminos tuos à mari rubro vſque ad mare Palæſtinorum.* Et cùm inconfeſſo ſit apud omnes, Palæſtinorum mare eſſe mediterraneum, vtpote cuius ipſi habitabant littora, vt apud Strabonem, Ioſephum, & alios videre eſt, reſtat vt nomine *maris rubri*, quod illi ab Oriente opponitur, mare mortuum Deus velit ſignificare: ipſum enim mediterraneo opponitur ab Oriente, & eſt promiſſionis terræ certus limes. Quare in Originali Hebræo pro eo quod vulgatus hìc vertit *rubrum*, eſt *Suph*, quod propriè ſignificat id quod eſt finis, ſeu terminus: cuius rei reperiuntur innumera in ſacris literis teſtimonia. Eccleſ. cap. 7. verſ. 3. *Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum.* & cap. 12. verſ. 13. *Finem loquendi pariter omnes audiamus.* Vtroque loco pro *fine* habetur *Suph* Daniel. 4. verſ. 8. *Aſpectus illius vſque ad terminos vniuerſæ terræ.* & cap. 7. verſ. 28. *Huc vſque finis verbi.* Vtroque loco pro verbo *terminos*, & *finis*, habetur *Suph.* 2. Paralip. 20. verſ. 16. *Inuenietis illos in ſummitate torrentis*: id eſt, in termino illius: ibi legimus etiam *Suph.* Et vt vno verbo multa comprehendam, quotquot Auctores lexicorum ſunt, ſiue Hebræi, ſiue Syri, ſiue etiam Chaldæi ſermonis, Boderianus, Ferrerius, Arca Noe, & cæteri, docent his omnibus linguis verbum *Suph* nihil aliud quàm terminum rei ſignificare. Quo videas mare Palæſtinorum & mare Suph quod vulgatus vertit *rubrum*, mare mortuum denotans, terminos fuiſſe longitudinis promiſſæ terræ ab Oriente in Occidentem. Quod autem in eius definitione terræ additur, *& à deſerto vſque ad fluuium*, latitudinis terminatio eſt: nimirum à Meridie, vbi eſt deſertum Gazæ, vſque ad fluuium, hoc eſt fluuij Iordanis geminos fontes, qui, vti apud Hieronymum legimus in Comment. cap. 16. Matthæi, Ior & Dan nuncupantur, Iordaniſque ſimul nomen efficientes ad radices Libani extant: Libanum verò ipſum ad ditionem Tyrij Regis ſpectaſſe ex 3. Reg. cap. 5. habemus. Quare & 1. Reg. 3. & alibi ſæpe ſic deſcribuntur vniuerſi Iſraelis termini, vt à Dan, vſque Bethſabee extenſus dicatur, videlicet à Dan fonte Iordanis termino ſeptentrionali, vſque ad Bethſabee, quæ erat iuxta Gazam ſeu deſertum, terminum meridianum. Iterum deſignantur termini eiuſdem Terræ Num. 34. & Orientalis vocatur mare ſalſiſſimum, id eſt, mortuum, Occidentalis verò mare magnum, videlicet mediterraneum. Meridianus autem ſolitudo quæ eſt iuxta Edom, & Septentrionalis magnus mons ſcilicet Libanus. E quibus elicies mare *Suph*, idem eſſe quod ſalſiſſimum, vel mortuum, non autem rubrum illud quod Ægyptum, & Arabiam diſterminat.

Simile teſtimonium habemus in principio Deuteronomij: *Hæc ſunt verba quæ locutus eſt Moyſes ad omnem Iſraël trans Iordanem, in ſolitudine campeſtri contra mare rubrum:* & ℣. 5. additur *trans Iordanem in terra Moab.* Erat tunc temporis Moyſes cum populo (vt dicitur Numer. 33. ℣. 48. & cap. 35. ℣ 1.) *in campeſtribus Moab ſupra Iordanem contra Hiericho*, poſtquam hæreditatem dederat Tribubus Ruben & Gad, & dimidio Tribui Manaſſis, in terris vltra Iordanem, quas à Moabitis acceperat, Numer. 32. En Moyſes in limine promiſſæ terræ conſtitutus, & ſupra ipſum Iordanè dicitur eſſe in campeſtribus Moab contra mare rubrum, & tamen mare quod in campeſtribus Moab extat, eſt mare mortuum, mare verò rubrum ſeu Arabicum inde longiſſimè diſtabat. Hebraicè hoc item loco dicitur mare *Suph*, id eſt terminus, quia erat terminus terræ promiſſæ. Igitur mare *Suph*, quod nonnunquam vulgatus legit mare Rubrum, ſignificat ſæpe mortuum. Significare etiam mare magnum ſeu mediterraneum, irrefragabili argumento eſt Ionæ teſtimonium, vbi enim cap. 2. clamaſſe dicitur de ventre Ceti, *Pelagus operuit caput meum*. in originali habetur, *mare Suph operuit caput meum.* Conſtat autem tunc temporis non fuiſſe opertum aquis maris rubri, ſed mediterranei, non longè à Ioppe portu.

Ex hoc autem ad ſcopum regrediamur, hoc tramite, vt mihi videtur fortiſſimo. Claſſis Salomonica & Hiramica, quæ tendebat in Tharſis & in Ophir, *erat in littore maris Suph* 3. Reg. 9. Atqui nauis Ionæ, quæ ſoluit è Ioppe, vt iret in Tharſis, erat etiam in mari Suph, quandoquidem mare Suph operuerat caput Ionæ; vnum igitur, idemque erat

mare

Anno mare de quo 3. Reg.9. mentio fit, & de quo Ionæ 1. & 2. cap. & non aliud quam Medi- Anno
Christi terraneum], vtpote vbi Ioppe ſita eſt: ac proinde & Ionas in vltimas Occidentis partes Romæ
66. fugiens ab Orientali Niniue vrbe, tendebat, & Hiram ac Salomon mittebant claſſes 817.
ſuas in Occidentem per Mediterraneum mare. Dicebatur autem mediterraneum mare *Suph*, ſeu, *terminus*, præ cæteris appoſitiſſimè, quia terras omnes, & prouincias terminat; eſt enim terminus quo Europa, Africa, & Aſia ſecernuntur, & ipſa quoque Palæſtina, Syria, Cilicia, Græcia, Illyricus, Italia, Gallia, Hiſpania, Libya, Ægyptus, Macedonia, Creta, Cyprus, Sicilia, & aliæ inferioris notæ: quare rectè Goropius eo dici vult mare Suph, quòd vniuerſas diſterminet terras.

Claſſis Salomonica fuit in Mediterraneo.

Obiiciunt aduerſarij, ex 3. Regum 10. conſtare, quòd claſſis Salomonis tres annos nauigando inſumebat: ſi autem in Hiſpaniam, ſeu in Occidentem proficiſceretur, neque vnum annum inſumeret. Rurſus addunt in antiquis Geographis non fieri mentionem portus Mediterranei, qui vocatur Aſiongaber, & ſit iuxta Ailath. Verùm vtrumque falsò aſſumitur. Nam textus facet nullibi alletit claſſem in nauigatione tres annos inſumere ſolitam, ſed quòd non mittebatur in Tharſis niſi ſemel in tribus annis. 3. Reg. 10. *Semel per tres annos ibat in Tharſis*; & 2. Paralip. 9. dicitur, *Naues Regis ibant in Tharſis ſemel in tribus annis*: videlicet tertio quoque anno mittebatur, aut quia aurum & argentum portabat in tanta quantitate, quòd labori triennali artificum reſpondebat; aut quia commodius videbatur, ſimul vna claſſe portare quod in auri & argenti fodinis tribus annis parabatur, aut ob alias cauſas nobis ignotas. Quidquid autem de hoc ſit, vt minimum, ſolùm conſtat ſemel in tribus annis ire ſolitam in Tharſis. Quod de Aſiongaber obiicitur, fœliciter ſoluit Beccanus Goropius lib.5. in Hebræo ſcilicet legi *Gaſtion Gabar*, *quæ eſt iuxta Eluth*. *Gaſtion* autem ſignificat caſtrum, monumentum, ſeu arcem, & idem eſt atque *caſtrum Gabar*, ſeu *Gabria*, quod tamen Strabo conſtituit in littore Mediterranei, & Hortelius iuxta Sirbonis lacum, in finibus Idumææ; Ptolomæus vocat *Bato Gabriæ*. At *Eluth*, quam Syrus, & Chaldæus vocant *Elus*, ab eodem Ptolomæo eſſe dicitur penultima ciuitas Idumææ, vt videas mirabilem rerum omnium conſonantiam.

Accedunt proximè ſententiæ noſtræ ſeptuaginta interpretes, & quotquot ſacrarum litterarum Doctores habuit Græciæ Eccleſia vniuerſa, quandoquidem ij omnes pro *Tharſis*, Græcè legunt *Carthaginem*; atque adeò profitentur ad eam non per rubrum mare, ſed per Mediterraneum naues proficiſci ſolitas. Audiamus præ omnibus vnum Theodoretum ſuper Ionæ prophetiam hæc aientem: *Ex quibus colligitur non in Indiam Ionam; ſed in Carthaginem fugiſſe*. Et cauſam addens, *Non nauigatione hoc mari vtens quis in Indiam proficiſceretur*, (ſoluens ex Ioppe) *cùm inter mare noſtrum, & Indiam maxima interſit continens, ex parte vna habitabilis, ex altera parte prorſus deſerta; túmque plurimi & maximi montes interpoſiti ſint, poſt quos eſt ſinus maris rubri, quocum Indicum mare coniungitur*.

Teſtibus ſeptuaginta Interpretibus, & Græcis.

Vidimus hactenus nō in India Orientali, ſed in Occidente orbis parte extare Tharſis & Ophir: ſed vnde habemus eſſe in Hiſpania potiùs quàm in Cilicia ad Tarſum Pauli Apoſtoli vrbem, aut iuxta Septuaginta in Africa ad Carthaginem? Nam idem Theodoretus (vbi ſuprà) inquit de Tharſis loquens, *Carthaginem ciuitatem Libyæ principem, & B. Iſaias, & admirabilis Ezechiel nuncupant*. Sanè quod Tharſis Tarſus non ſit, D. Hieronymus ſufficienter refellit ad Marcellam ſcribens; & conſtat tum ex eo quòd magnopere vicina eſt Palæſtinæ; Scriptura autem ſacra nauigationem magnam fieri ſignificat in Tharſis: tum etiam quoniam Tarſus nunquam tanto auro, argentóve abundauit, quantum de Tharſis & Ophir afferebatur Salomoni, & Hiramo: vt ſileam pauos, ſimias, & elephantos de Tharſis & Ophir allatos, minimè Tarſi nec in vniuerſa Cilicia reperiri. Valeat proinde Ioſephus huius Tharſis inuentor; eo quoque ſibi contrarius, quòd Tharſis in Tarſo, at verò Aſiongaber in rubro & Arabico mari conſtituat, lib. 8. Antiquit. Iudaic. Rurſus Carthaginem, in rigore loquendo, non eſſe Tharſis, diuerſitas nominis, & auri penuria conuincit; quòd autem Tharſis ſit Hiſpaniæ Tharteſſus, nominis vicinitas & prouinciæ, auri, argentique abundantia demonſtrat. Strabo lib. 3. Geogr. author eſt in Hiſpania, *inter gemina oſtia Tharteſſi amnis* (nimirum Bætis) *fuiſſe ſitum oppidum eius nominis*; de incredibili verò eius prouinciæ auri argentique feracitate teſtatur inquiens. *Aurum, argentum, æs, nunquam terrarum neque tantum, neque tam probatam generari vſque ad Tiberij tempora compertum eſt, quàm in Hiſpania.* quod ſolum teſtimonium ad demonſtrandum propoſitum ſupereſſet. Subſcribit Straboni Pauſanias in Eliacis; Stephanus autem Bizantius

Tharſis non eſt Tarſus Ciliciæ.

Tharſis eſt Tharteſſus Hiſpaniæ.

De auro & argento Hiſpaniæ immenſo.

Anno Chriſti 66. zantius vnà vtrumque coniunxit, *Tharteſſus* inquiens, *Iberiæ vrbs dicta à flumine, quod ex argenteo monte fluit*, id eſt à Bæti. Claudianus lib. 1. in Ruff. dixit, Anno Romæ 817.

Non Tharteſſiacis illum ſatiaret arenis
Tempeſtas pretioſa Tagi.

Vnde inter ſuperfluas exuberantéſque diuitias, quas Anacreon reſpuiſſe dicitur, vnum erat eius Apophthegma, *Nolle ſe Tharteſſi centum quinquaginta annos imperare*: illum Tharteſſiacum Regem Argantonium ſignificans, de quo Silius Italicus lib. 3. Punicorum dixit.

Argantoniacos armat Cartheia nepotes,
Rex proauus fuit humani ditiſſimus æui,
Terdenos decies emenſus belliger annos.

Erat verè Cartheia vrbs Tharteſiacæ ditionis; imò & ipſa credita Tharteſſus à quibuſdam, vt notauit Mela l. 3. cap. 6. de freto Gaditano agens; atque eandem ob cauſam Gades ipſæ aliquando Tharteſſus dictæ reperiuntur: Cùm tamen ab eius nominis vrbe, in oſtio Bætis olim extante, prouincia tota, eâdem nuncuparetur nomenclaturâ: quo pacto locutus videtur Ouidius Metamorph. 15. cùm dixit,

Præſerat occiduus Tharteſia littora Phœbus.

Et Auſonius.

Condiderat iam ſolis equos Tharteſia Calpe;
Strideb atque freto Titan inſignis Ibero.

Auri deinde tanta Tharteſiaci copia fuit, vt Homerus (Strabone authore) & Suidas illuc Plutonis regnum, Auernum lacum, atque campos Elyſios conſtituerint; nam inibi Eliſam fuiſſe non difficulter ex Ezechiele cap. 27. elicimus, cùm Tyro Tharteſi Domino ait: *Hyacinthus & purpura de Inſulis Eliſa, facta ſunt operimentum tuum*; Etenim Eliſam & Tharſis fratres, in Occidente ſimul vrbes condidiſſe, & totam Iapheticam populationem Occidentalem Inſulas gentium fuiſſe nominatas ex cap. 10. Geneſ. liquet: Eo præſertim quòd nullibi tam exquiſita purpura fuit, quàm Tharteſi; vnde Martialis de toga Partheniana dixit lib. 8. epigr. 27.

An Tharteſiacus ſtabuli nutritor Iberi
Bætis in Heſperia te quoque lauit aqua?

Nunc verò Granatenſis celebris eſt. Baderianus author eſt, voci Hebrææ Tharſis in Chaldæo reſpondere *Cheman-lama*, quæ aliquando (ait) *ponitur pro colore crameſino*, & multoties pro hyacinthino, vt verum ſit de Hiſpanæ Tharteſi Domino, *Hyacinthus & purpura operimentum tuum.* Cordubam quoque vnam eſſe ex Tharteſiacis ditiſſimis vrbibus, idem Martialis lib. 9. epigram. 61. refert,

In Tharteſiacis domus eſt notiſſima terris,
Qua diues placidum Corduba Bætin amat.
Vellera natiuo pallent vbi flaua metallo,
Et linit Heſperium bractea viua pecus.

Longum eſſet, ne dicam impoſſibile, regionis Hiſpanæ diuitias enumerare, quæ paſſim apud authores leguntur. Plinius dixit, *Metallis, plumbi, æris, argenti, auri tota fermè Hiſpania ſcatet.* Quod in cauſa fuit vt Catullus cuidam dixerit, *Cuniculoſæ Celtiberiæ fili*, vocans Celtiberiam Hiſpaniæ prouinciam cuniculoſam, quòd auri fodinis ſcateret, vt Textor in ſua Cornucopia commentatur. Papinius autem lib. 3. Sylu.

Quicquid ab auriferis eiectat Iberia foſsis.

Alibi Plinius, *Vicena millia pondo auri annis ſingulis Aſturiam atque Gallaciam & Luſitaniam præſtare:* Et Silius Hiſpanus quidem, & Tharteſiacus;

Sed ſceleri cauſas aperit Deus improbus Aſtur,
Viſceribus laceræ telluris mergitur imis,
Et redit infælix effoſſo concolor auro.

Sed quid peregrinamur ad gentes, cùm canonicum ſacrúmque teſtimonium præbeat nobis Machabæorum liber 1. cap. 8. *Et audiuit Iudas nomen Romanorum, & quanta fecerunt in regione Hiſpaniæ; & quod in poteſtatem redegerunt metalla argenti & auri, quæ illic ſunt.* Et

Bertrar

Bernardus lib.3. de Conſider.cap.1. *Veſtri qui terram Auſtri ſæpe viſitant, eunt, & redeunt per medium illorum, aut tranſeunt ſecus; ſed quid boni adhuc cum illis egerint nec dum audiuimus: & forſitan audiuiſſemus, niſi præ auro Hiſpania ſalus populi viluiſſet.* Cùm aſſerit præ auro Hiſpaniæ viluiſſe populi ſalutem, non loquitur de legatis qui in Hiſpaniam, ſed de his qui ad Auſtrum proficiſcebantur: quare & ibi quoque aurum Hiſpaniæ ob excellentiam pecunia vocabatur. Quod ſi veſtigium Salomonicæ nauigationis deſideratur in Hiſpania, non deſunt authores qui Hebræum lapidem inuentum eſſe affirment, in ruinis Sagunti veteris, Epitaphium nimirum Adonicam, Regis Salomonis clientem, de quo fit mentio 3. Reg.5. ℣.14. qui in Hiſpaniam cum claſſe traiiciens inibi diem clauſit extremum. Sic refert Morales in antiquit. verbo *Saguntο*, fol.77. Anno Chriſti 66.

Si demum ex antiquis Patribus quæratur, qui rem ipſam teſtatur, habemus in primis Anonymum ſupracitatum, vel ob ſuam vetuſtatem venerandum, qui expreſsè affirmat, Tharſis in Bætica Hiſpaniæ prouincia extitiſſe (eius verba dedimus in ſuperioribus) Habemus etiam magnum illum Sinaytam Athanaſium, qui eo magis amplectendus eſt, quòd apud Sinaim degens non longè à rubro mari, deberet illum portum Aſiongaber, & nauigationem Salomonicam in gratiam ſuæ prouinciæ defendere; nunc autem nihil minus facit, ſed Hiſpaniam affirmat veram fuiſſe Tharſis. En eius verba lib.10. Hexameron, dum exponit illa Geneſis 2. verba; *ſed & ſerpens erat*, &c. *In 3. lib. Regum* (ait) *inuenimus nauem Salomonis ſingulis tertiis annis venire in Tharſis, quæ eſt Heſperia regionis Occidentalis.* Addo Theodoretum ſuper Ionam, qui poſtquam præmitteret Tharſis apud Iſaiam & Ezechielem ſignificare Carthaginem Libyæ principem vrbem, addit; *Sed & Lybici & Afri etiam nuncupati Heſperiam orbis partem occupant:* nimirum quia vt Mela inquit lib.3.c.6. vrbem *Tartheſſos* Bæticā, *tranſuecti ex Africa habitabant Phœnices.* Quaſi dixerit, eo Carthaginē vocari Tharſis, quia Tyrij (ſeu quod idem eſt) Phœnices eius fundatores, tranſuecti ex Africa Tharteſſum habitabant, non verò quia ipſa Carthago eſſet vera Tharteſſus, ſeu Tharſis, eodémque ſenſu ſeptuaginta interpretes Carthaginem Tharſis vocauerunt, quia nimirum à Carthaginenſibus habitabatur, & ipſi dominabantur in illam. Eodem ſpectat illud Ezechiel. 27. *Carthaginenſes* (Hebraicè, Tharſenſes) *negotiatores tui; à multitudine cunctarum diuitiarum, argento, ferro, ſtanno, plumbóque repleuerunt nundinas tuas.* Hæc enim non aliunde quàm ex Tharſis Hiſpaniæ Carthaginenſes Tyrum aſportarunt. Sed & illud Pſalm.44. *Filia Tyri in muneribus, vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis*; ad vrbes ædificatas à Tyriis ſeu eius ditioni ſubiectas dictum fuit; nulla autem ex filiabus Tyri tam diues quàm Tharteſſus, & de ea potius dicatur, quod in muneribus vultum Eccleſiæ deprecatura erat.

Et quoniam præcipuus nauigationis ſcopus, aurum & argentum & gemmæ erat, hoc autem præcipuè à Tharteſſo ſeu Tharſis habebatur, hinc factum vt naues claſſis Tyriæ & Salomonicæ vocarentur *naues Tharſis*, vt illud Pſalmi oſtendit, *In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis*; & ipſum Mediterraneum quâ illac tendebant, Tharſis quoque diceretur, vt apud Iſaiam 23. *Vlulate naues maris*, quanquam appoſitiſſimè reddi poſſet *naues Tharſis.* Illud etiam Pſalm. 71. *Reges Tharſis & inſulæ munera offerent; Reges Arabum*, &c. doctè Goropius cum proprietate de Tharteſſo dictum credit; quaſi Pſalmiſta diceret; Ab Occidente in Orientem vſque, ſiue vti ipſe præmiſerat, *Et dominabitur à mari vſque ad mare* (quod Theodoretus exponit à mari Heſperiæ vſque ad Eoum Indiæ) Reges obedient Chriſto. Hinc etiam gemmæ illæ, quæ de Tharteſſo afferebantur, à loco Tharſis nomen ſortitæ ſunt, vt apud Ezech.c.28. & Exodi ſimiliter 28. & Cant.5. videre eſt.

Cum verò Tharſis Tharteſſum ſeu regionem Hiſpaniæ ſignificet, facile erit celebrem Iſaiæ prophetiam callere, quod nimirum velit, cùm cap.66. prædicens Apoſtolorum prædicationem, & mundi conuerſionem, inquit; *Et ponam in eis ſignum, & mittam ex eis qui ſaluati fuerint ad Gentes, in mare, in Africam, & Lydiam, tendentes ſagittam, in Italiam & Græciam, ad inſulas longè, ad eos qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam.* Quo loco vbi vulgata legit in mare, originalis textus Hebræus habet *in Tharſis*, & ſeptuaginta [illegible] tanquam regionis proprium nomen, vt Tharſis ſit prima prouinciarum, ad quas Apoſtoli mittuntur; neque enim miſſi ſunt in mare ad prædicandum ipſi ad gentes, ſed primum quidem in Tharſis, deinde in Africam & Lydiam, ac deinde in Italiam & Græciam. [illegible] nobilis prædicationis S.Iacobi Apoſtoli prædictio iſta fuit, & Tharteſſi veteris ſeu Tharſenſis prouinciæ (ſic enim à parte tota Hiſpania cognominatur)

Iſaiæ propheta de prædicatione Apoſtolorum in Hiſpania.

Anno tur)ad Chriſti fidem conuerſionis ante alias omnes Gentilium prouincias;eo enim primo A
Chriſti loco mittēdus dicitur quidā ex his qui ſaluati fuerunt, videlicet in Tharſis ; & ſic Deo ducc R
68.69. & in Iacobo Apoſtolo factum vidimus cum Dextro in ſuperioribus. Et iſtud quoque intentum 819.
70. noſtrum non parum iuuat ; ſi enim primùm omnium mittendus erat Apoſtolus aliquis in & 821.
Tharſis ad Gentes, profectò Tharſis non erit Indiæ locus ; non enim primùm in Indiam Apoſtolorum aliquis miſſus fuit ; atqui ſatis,ſupérque probatum eſt à nobis primam Gentilium prouinciam ad fidem conuerſam fuiſſe Hiſpaniam, Sancti Iacobi & diſcipulorum eius prædicatione ; Ea igitur vera eſt Tharſis, de qua loquitur Scriptura ſacra.

Demum non parum faciet Ophirinæ nauigationi ad Bracaram vrbem, & regionem fieri ſolitæ, Auſonius lib. *Nobilium vrbium*, dum vrbes alias variis decantans laudibus, ſolam Bracaram aſſerit ſe iactare de ſinu Pelagi & diuitiis ; nam ait,

Iure mihi poſt has memorabere nomen Iberum,
Emerita æquoreus quam præterlabitur amnis,
Submittit cui tota ſuos Hiſpania faſces
Corduba ; nam non arce potens tibi Tarraco certans,
Quæque ſinu pelagi iactas ſe Bracara diues.

Sed Tharſis & Ophir dicta ſufficiant.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti		Anno Romæ
68.	*Sancti Principes Apoſtolorum Petrus & Paulus Romæ III. Kalendas Iulij, alter in crucem actus eſt, alter enſe iugulatur.*	819.
Anno 69.	*IV. Idus Iunij, Nero ſceleratiſſimus ſe ſuis manibus occidit.*	820.
	2. *Petro in ſede Pontificali Romana ſuccedit Pontifex Linus.*	
Anno 70.	*Seruius Galba Romanorum poſt Imperator, qui dicitur in Hiſpania cum Vitellio Chriſtianos multùm cruciaſſe, à Veteranis in Hiſpania commorantibus declaratur Imperator.*	821.
	M. Siluius Otho, necato Galba, Romanorum fit Imperator.	
	Aulus Vitellius Germanicus Imper. menſ.8. diem vnum.	
	2. *Heracleæ in Hiſpania prædicat S. Aquila Ponticus, miſſus ab Apoſtolo Paulo in Hiſpanias prædicationis cauſa.*	
	3. *In Arabia Felice ciuitate Seſſaniæ Adrumentorum, Martyrium Sanctorum Regum trium Magorum, Gaſparis, Balthaſaris, & Melchioris, qui Chriſtum adorauerunt.*	

Anno Ro

COMMENTARIVS I.

Anno Chriſti 68.

Eodem die Petrus, & Paulus occiſi, id eſt 29. Iulij.

ANNO CHRISTI 68. *Sancti Principes Apoſtolorum*, &c.] Non infimæ notæ authores tam in anno, quàm in die paſſionis vtriuſque Apoſtoli aſſignando à Dextro diſſentiunt; Etenim non vno eodémque die, ſed poſt integrum annum à Petri nece, occiſum Paulum docuere Auguſtinus ſermo. 28. de Sanctis, Arator lib. 2. in Acta Apoſtol. & Prudentius hymno 12. inquiens,

Vnus vtrumque dies pleno tamen innouatus anno,
Vidit ſuperba morte laureatum.

Et eodem anno.

Cæterum neſcio quid hæretici nonnulli ſibi eodem Prudentij & Auguſtini æuo voluerint hanc ſequentes opinandi rationem; conſtat nihilominus damnatos in Concilio Romano ſub Damaſo vbi hæc legimus; *Paulus non diuerſo, ſicut falsò hæretici garriunt, ſed vno eodemq́ die cum Petro, in vrbe Roma ſub Cæſare Nerone coronatus eſt.* Crediderim eos aſſeruiſſe alia eiuſdem vel ſequentis menſis die Paulum quàm Petrum occiſum, non autem eodem die ſequentis anni, vt vult Auguſtinus. Sed quidquid de illis ſit, concors eſt iam in Eccleſia à Patribus per manus accepta ſententia, eodem prorſus anno, & die pariter ex hac vita ſublatos: eámque docuit Epiphanius hæreſi 27. Maximus ſermone de SS. Petro & Paulo, Caſſiodorus in Chronico, Metaphraſtes, Euſebius, & alij.

Sed quo anno?

Quo autem Chriſti anno id acciderit, variè ſenſerunt authores. Euſebius in Chronico reiicit mortem Apoſtolorum ad annum 70. Caſſiodorus in ſuo ad 71. horum verò placita communi calculo reiiciuntur. Conſtat enim Neronem qui eos occidit ſuperuixiſſe vnum ferè annum, & tamen non perueniſſe ad 71. vel 72. Chriſti, vt oportebat conſequenter fateri. Solùm igitur dubium relinquitur de annis 68. vel 69. vter illorum paſſos nouerit Principes Apoſtolorum. Cardin. Baronius tomo 1. Annal. Eccleſ. & in Notis ad diem 29. Iulij Rom. Martyrologij iuxta veriorem ſupputationem paſſos contendit anno 69. Dexter verò vt vides anno 68. cuius mihi placitum multò magis arridet; arriſítque priùs doctiſſimo Ambroſio de Morales lib. 9. Hiſt. Hiſp. cap. 19. cuius de annorum hiſtoricorum ſupputatione non vulgare iudicium, & eximia diligentia fuit. Deſumo quoque idipſum ex Epiphanio hæreſ. 27. aſſeuerante, necatos fuiſſe anno 12. Neronis, ſi autem ab anno Domini 55. Neronis regnum enumeres, vt communiter authores faciunt, fiet vt annus eius 12. in annum Domini 68. incidat. Baronius contendit accepiſſe Imperij habenas anno Domini 56. Verùm hoc etiam pacto ſi ipſum 56. incluſiuè prout oportet accipiatur, adhuc annus 12. Imperij in prædictum 68. incidet. Sane non valdè in homine (quantumcunque doctiſſimo) mirandus eſt memoriæ lapſus: docuerat is quippe ſententiam noſtram in Notis ad 24. Iunij agens de illis Martyribus quos Nero incẽdij Romani crimine falsò notatos necauerat, vbi hæc ait. *Cœpta eſt eiuſmodi tam dira Vrbis incenſio XIII. Kalend. Sextilis, ſexq́ diebus durauit, Baſſo ac Frugi Conſ. qui annus à Recentioribus numeratur à Chriſto Domino 65. Contigítque horum martyrium triennio ante paſſionem Apoſtolorum.* Cæterum ſi annis 65. triennium addas, non conficies 69. ſed 68. quo anno ipſe nũc fatetur Apoſtolos neci datos. Sed affert in ſuum fauorem Metaphraſtem referentem pro eodem placito, Caium antiquum Theologum, Zepherinũ Papã, & Dionyſium Corinthiorũ Epiſcopum, quòd aſſerant occiſos fuiſſe anno 36. à Paſſione Dominica: ſi verò ab anno 34. incluſiuè numeres annos 36. peruenies ad 69. Sed hoc profectò ſecurè diceretur, ſi conſtaret, quid ipſi ſentirent de anno mortis Domini; multi enim iíque grauiſſimi Patres exiſtimarunt crucem ſubiiſſe anno 33. ætatis ſuæ (ſic Origenes, Tertullianus, Hieronymus, Euſebius, & alij à nobis relati ad annum Chriſti 31.) quibus ſi illi adſtipulantur, cùm annus mortis incluſiuè ſit accipiendus, fiet vt anno 68. fateantur Apoſtolos occiſos, tot enim à 33. ad 68. vſque interſunt. Sin minùs aientes forſitan anno ætatis 34. in crucem actum Dominum, & poſt 36. Petrum & Paulum martyrio ſublatos, erit vt anno Domini 69. id contigerit. Sed quid de anno mortis Dominicæ ſenſerint ſibi ſeruarunt, & neutri obeſſe, vel prodeſſe proinde poterunt. Sed & in vita S. Photinæ Samaritanæ (de qua ſuprà mentionem fecimus ad annum 60.) expreſſe dicitur ipſa à Nerone martyrio coronata anno Domini 69. die 20. Martij, eodem anno quo Nero ipſe occiſus eſt: cùm autem conſtans ſit apud omnes, etiam apud Græcum authorem martyrij S. Photinæ, Neronem vno ferè anno poſt Apoſtolos periiſſe, fit vt ipſi anno Domini 68. coronati fuerint.

Anno Chriſti 69.&70. | Anno Romæ 820. & 821.

Vt vno igitur verbo Petri præcipua facinora comprehendam, anno Domini 36. poſtquam in Samariam cum Ioanne deſcendit, Antiochiæ cathedram erexit, poſt ſeptem eius annos (vt Gregorius affirmat in Regiſtro lib.6. epiſt.37. ad Eulogium Alexandrinum Epiſcopum, liber Pontificalis, Euſebius, & alij) videlicet anno Domini 44. fundauit Romanam, de quo diximus ad annum ipſum cum Dextro: ac demum poſt 24. annos in ea exactos mortem pro Domino oppetiit anno 68.

Neronis mors.

ANNO 69. *IV. Idus Iunij*, &c.] Euſebius in Chronico hæc habet; *Nero cùm à ſenatu quæreretur, è Palatio fugiens ad IIII. Vrbis M. in ſuburbano liberti ſui, ſemet interfecit, anno ætatis ſuæ 32. atque in eo omnis Auguſti familia conſummata eſt.* Cæterum cùm id acciderit 10. die Iunij, fieri nequiuit eius caſus niſi ferè poſt annum à morte Apoſtolorum, ſcilicet anno Domini 69.

De S. Lino Papa.

2. *Petro in ſede*, &c.] Dixerunt nonnulli S. Linum fuiſſe quidem Petri ſuperſtitis in Romana ſede duntaxat Coepiſcopum & Coadiutorem, obiiſſe verò ante mortem ipſius, atque adeò non fuiſſe Pontificem ſummum, quod Metaphraſtes quidem docuit ad 29. Iunij, & Panuinus ſequitur. Sed Dexter potiorem ſequitur partem, aſſerentium, Petro ſuperuixiſſe ac ſucceſſiſſe; hi ſunt Tertullianus lib.3. Carminum in Marcionem, Irenæus lib.3. cap.3. Epiphanius hæreſi 27. Auguſtinus epiſtola 161. Card. Baronius cum maiori recentiorum parte. Quando autem fuerit ſuffectus in Petri Apoſtolorum Principis locum, ſub lite etiam eſt. Baronius ſuſpicatur ab ipſa die martyrij S. Petri Pontificatum iniiſſe, eo tamen ductus, quòd (anno Domini 80. num.1.) *Cùm non appareat quot diebus alicuius Pontificis ſedes vacauerit; à die ſequenti obitus præcedentis; annos eius qui ſubrogatus eſt cogimur numerare.* At vt vides hæc non eſt ſecura, & exacta ſupputatio. Equilinus cùm ſub Nerone occiſum Linum dicat, vt minimùm ante obitum Neronis ſubrogatum fateatur neceſſum eſt. Dexter poſt Neronis necem ſuffectum arbitratur, magna cum ratione; etenim anno illo quo Nero ſuperſtes fuit, tam dira in Romana Eccleſia ſæuiit perſecutio, vt ſatis veriſimile ſit, non potuiſſe clerum ad electionem Noui Pontificis conuenire. Illo autem è medio ſublato, quamprimùm Chriſtianis datus eſt reſpirandi locus, ſimul in vnum coeuntes Clemens nominationi à Petro in ſuum fauorem factæ (ſi tamen factæ) ceſſit, & de nouo Pontifice deligendo tractatum eſt, atque tunc temporis Linus in Petri ſedem ſubrogatus. De annis ſui Pontificatus agemus inferiùs.

De Galba Imperio.

ANNO 70. *Seruius*, &c.] Egerat Seruius Sulpitius Galba citerioris Hiſpaniæ Præfectum annos 8. primùm quidem ſeueriſſimum ſe gerens erga Chriſtianos, in quo Aul. Vitellius eum acriter iuuit; deinde placidum ac beneuolum; quod in cauſa fuit, vt Iulius Vindex Galliæ Narbonenſis Præſes, contra Neronem quaſi Idolum contra Idolum eum Imperatorem erigeret. Ipſum nihilominus, tametſi renuentem in principio, poſtmodum aſſentientem, Syluius Otho apud nouam Carthaginem paulò ante Neronis mortem acclamauit. Quid verò huius rei audito nuntio fecerit Nero, audi Suetonium in Nerone cap.42. cuius etiam Beluacenſis verba refert lib.9. ſpeculi Hiſtor. cap.118. *Vbi de motu Gallarum cognouit, adeò leniè ac ſeuerè tulit, vt gaudendi ſuſpicionem præberet, tanquam occaſione ſublata ſpoliandarum, iure belli, opulentiſſimarum prouinciarum. Poſtquam autem etiam in Hiſpanias defeciſſe cognouit collapſus animo, diu ſine voce velut, mortuus tacuit.* En quanti Hiſpaniarum Imperium æſtimabat. E medio deinde ſublato Nerone, iterum Galba à militibus in Hiſpania Imperator acclamatur: Romam proficiſcitur, quo loci poſt menſes 7. & dies paucos ab M. Siluio Othone interficitur: qui ſibi Imperium præripuit (fuerat is antea Quæſtor Luſitaniæ ſub Nerone, atque vt Morales tradit lib.9. Hiſt. Hiſp. lapides Neroni erexerat in titulum & trophæum regionis à latronibus, & his qui nouam religionem inculcarant, purgatæ) ſed poſt tres menſes ſemetipſum manu propria peremit. Huic ſucceſſit A. Vitellius, illique per manus Cluuij Ruffi Hiſpania ſe ſubiecit. Occiditur verò à Veſpaſiani ducibus, cùm egiſſet menſes 8. in Imperio. Sic referunt Romanarum rerum ſcriptores, ex quibus id deſumpsêre Ambroſius Morales lib. 9. Hiſt. Hiſp. & Cardin. Baronius tomo 1. Annal. Diſſident tamen quòd hic putat hæc ita accidiſſe, vt Galba fuerit occiſus die 16. Ianuarij, anni Domini 71. Otho ſe peremerit 20. Aprilis, Vitellius verò peremptus ſit 3. Octobr. eiuſdem anni. Sed Morales anno 70. Domini eueniſſe contendit, quod Dexter amplectitur: Euſebius ita in Chronico hæc refert: *Poſt Neronem Galba in Hibernia* (id eſt Hiſpania) *Vitellius in Romanæ vrbis foro, capite truncatur. Otho 3. regni ſui menſe apud Bebriacum propria manu occubuit. Vitellius 8. imperij ſui menſe à Veſpaſiani*

De Siluio Othone Imp.

De A. Vitellio Imp.

ducibus

ducibus occiſus in Tiberim proiicitur. Sed in anno deſignando errat, vtpote qui necem Neronis in annum Domini 70. diſtulerit. Anno Chriſti 68. 69. & 70.

2. *Heraclea*, &c.] Huius nominis multæ fuerunt olim ciuitates in Orbe; Ptolomæus vnam collocat in Sicilia, in Syria duas, in Media vnam, vnam etiam in Thracia, alteram in Macedonia, quam *Sinticam* vocat; prope paludem Meotidem, vnam in Taurica Cherſoneſo; apud Pontum, & Bythiniam aliam, ac demum vnam in Aſia minore. *Vrbes Heracleæ quot?* Eius verò de qua Dexter agit, meminit Strabo lib. 3. aſſeritque ſitam iuxta fretum Gaditanum in ea continentis parte, quæ ab Oriente proximè adiacet ipſi Gaditanæ Inſulæ. Conſonat aliis locis Dexter, nam ad annum 296. ait, *Heraclea in Hiſpania, prope fretum Herculeum*, &c. ad annum autem 300. *Vrbe Heraclea, in Calpe Hiſpaniæ*, &c. Ioannes Mariana lib. 16. Hiſpan. hiſtoriæ cap. 2. exiſtimat eſſe Calpem ipſam, ſeu *Gibraltar*, quod idem eſt; fallitur tamen, nam vt vides ex Strabone, in alio interiori ſitu conſtituitur proximo Gadibus.

In hanc igitur vrbem miſſus fuit ab Apoſtolo Paulo prædicandi gratia, Aquila genere Ponticus. *Sancti Aquila eſt & Priſcilla vbi prædicent?* Fuerat is cum vxore Priſcilla (ſeu Priſca) eiectus Romà cum cæteris Iudæis; & primùm quidem venit Corinthum, vbi Paulum hoſpitio ſuſcepit, habuitque artis ſuæ ſcenofactoriæ operarium; deinde perrexit Epheſum, quo loci virum illum celeberrimum Apollo Alexandrinum diligentiùs quàm eſſet, in fide inſtruxit. Audi S. Lucam cap. 18. Actor. *Poſthæc egreſſus Paulus Athenis venit Corinthum: & inueniens quendam Iudæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priſcillam vxorem eius (eo quòd præcepiſſet Claudius diſcedere omnes Iudæos à Roma) acceſſit ad eos. Et quia eiuſdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur: erant autem ſcenofactoriæ artis* (eorum ſcilicet qui pelles parabant ad papiliones, & tentoria conficienda, ſeu ad aulæa ex pellibus depictis, ac deauratis conſtruenda, quos vulgò in Hiſpania *Guadamaziler*os vocamus. Sic ex Beda & Chryſoſtomo deſumo.) ſequitur Lucas: *Paulus verò cùm adhuc ſuſtinuiſſet dies multos, fratribus valedicens, nauigauit in Syriam, & cum eo Priſcilla & Aquila, deuenitque Epheſum; & illos ibi reliquit.* Et paucis interpoſitis; *Iudæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens deuenit Epheſum, potens in Scripturis.* *Apollo ab eis inſtruitur.* *Hic erat edoctus viam Domini, & feruens ſpiritu, loquebatur, & docebat diligenter ea quæ ſunt Ieſu; ſciens tantùm baptiſma Ioannis. Hic ergo cœpit fiducialiter agere in Synagoga. Quem cùm audiſſent Priſcilla & Aquila, aſſumpſerunt eum, & diligentiùs expoſuerunt ei viam Domini*, &c. Oportebat ſanè doctiſſimos in fide fuiſſe eos qui tam eruditum virum plenè inſtruxerunt in Chriſti fidei myſteriis.

Dum hæc Epheſi agerentur, ſcripſit Paulus epiſtolam priorem ad Corinthios, Epheſi apud Priſcillam & Aquilam moram faciens; vnde in calce ipſius ſalutem ad Corinthios mittit ipſorum nomine inquiens: *Salutant vos in Domino multum Aquila & Priſcilla, cum domeſtica ſua Eccleſia, apud quos & hoſpitor.* Inde Claudio è medio ſublato, ac Nerone imperante circa annum Domini 58. iterum Romam redierunt: nam tunc temporis ſcribens Paulus, Corinthi exiſtens, ad Romanos, paránſque iter per ipſos facere in Hiſpaniam, ait, *Salutate Priſcam. & Aquilam adiutores meos in Chriſtò Ieſu (qui pro anima mea ſuas ceruices ſuppoſuerunt: quibus non ſolus ego gratias ago, ſed cunctæ Eccleſiæ gentium) & domeſticam Eccleſiam eorum.* Quo loci Chryſoſtomus in homilia ſpeciali quam de Priſcilla & Aquila ſcripſit, multa in eorum laudem vndecunque congerit. Iterum autem Romà in Aſiam ſeceſſiſſe ex epiſtola 2. Pauli ad Timotheum deducitur. Scribens enim ad ipſum, vt ad ſe veniat citò, quatenus cum eo iam ſolutus è vinculis Neronianis in Hiſpaniam (quod ad Hebræos ſcripſit) proficiſceretur; iubet vt illos ſalutet, *Saluta* (ait) *Priſcam & Aquilam.* Quo videas quantam ſolicitudinem pro Euangelio gererent, quàm ſolliciti atque diligentes hinc inde ſæpe ab Occidente in Orientem, & ab Oriente in Occidentem ambularent. Cæterùm dubium non eſt cum Timotheo rurſus Romam conceſſiſſe, aut paulò poſt; & ab Apoſtolo Aquilam cum Priſcilla in Hiſpaniam miſſos, nam vt Dexter aſſeuerat, ibidem Heracleæ prædicauit Aquila: id quod Dorotheus in ſynopſi ſcribit: imò verò eiuſdem vrbis inquit deſignatum fuiſſe Antiſtitem. (ita ex Dorotheo refert Baronius in Notis ad diem 8. Iulij, Martyrol. Roman.) tametſi is non explicet, vbinam vrbs illa Heraclea ſita eſſet. Vnde quoniam in Bythinia, Aſiæ minoris prouincia vna ex Heracleis exiſtit, hinc multi decepti aſſeruerunt in Aſia minori obiiſſe. Sed de hoc agemus cum Dextro ad annum Domini 95.

3. *In Arabia Fælice*, &c.] Ex Arabia Fælice ortos, indéque in Bethleem adoraturos Dominum in ſtabulo, iuiſſe Magos illos Euangelicos, docent Iuſtinus in Tryphone, Ter- *Trium Magorum martyrium.*

Anno Chriſti 68. 69 & 70.

Anno Rom 819. 8 & 82.

tullianus contra Iudæos, & lib. 3. contra Marcionem. Cyprianus ſerm. de Stella & Magis. Epiphanius in epitome. Reges vero fuiſſe (Regulos intelligo) ſcribunt Tertullianus, & Cyprianus relatis locis, Chryſoſtomus hom. 6. in Matth. Hilarius lib. 4. de Trinit. Baſilius homil. de humana Chriſti generatione, Idacius ad Varimundum. Addit verò Chryſoſtomus, quem Equilinus refert lib. 2. cap. 48. Magos iſtos (id eſt, Sapientes) & in aſtrorũm cognitione peritos, à Balaam originem duxiſſe, & ex illa prophetia ipſius, *Orietur ſtella ex Iacobo*, &c. in cognitionem tandem nouæ ſtellæ Chriſti ortum publicantis veniſſe. Sed quomodo? *Quidam ſecretorum inſpectores elegerunt de ipſis duodecim, & ſi quis moriebatur, filius eius ſubſtituebatur. Hi per ſingulos annos poſt meſſes, aſcendebant ſuper montem excelſum, qui dicitur Victorialis, & tribus diebus ibi morantes ſe eleuabant, Deum orantes vt ſtellam à Balaam eorum patre prædictam oſtenderet. Et ſic ſucceſſiuè terni, & terni omnes duodecim faciebant. Dum autem iſti tres Reges in nocte Natiuitatis Domini ibidem reperirentur, ſtella de nouo creata eis apparuit, & natum Regem Iudæorum indicauit, eóſque ad eum adorandum inuitauit.* Rurſus refert Equilinus, quod *tametſi omni relicta gentilitate exinde fideles extitiſſent, Baptiſmum tamen non ſuſceperunt, donec diſperſis Apoſtolis ad prædicandum, à S. Thoma Apoſtolo, qui apud Indiam prædicauit, baptizati ſunt; & in fide Chriſti confirmati, eiuſdem in prædicatione coadiutores fuerunt.* Hæc Equilinus. Verba autem Chryſoſtomi in homil. 2. imperfecti operis in Matth. hæc ſunt, *Legi apud aliquem, iſtos Magos ex libris Balaam apparituræ huius ſtellæ ſcientiam accepiſſe. Audiui etiam aliquos referentes de quadam Scriptura, etſi non certa* (id eſt, canonica) *tamen non deſtruente fidem, ſed potiùs delectante, quoniam erat quædam gens ſita in ipſo principio Orientis iuxta Oceanum, apud quos ferebatur quædam Scriptura, inſcripto nomine Seth, de apparitura hac ſtella, & muneribus ei huiuſmodi offerendis, quæ per generationes ſtudioſorum hominum, patribus referentibus filiis, habebatur deducta. Itaque elegerunt ſe ipſos 12.* & cætera, quæ ab Equilino relata ſunt. Subditque: *Apparuit illis habens in ſe quaſi formam pueri paruuli, & ſuper ſe ſimilitudinem crucis, & docuit eos, & præcepit eis, vt proficiſcerentur in Iudæam. Proficiſcentibus autem eis per biennium præcedebat ſtella, & neque eſca neque potus defecit in peris eorum.* Et poſt pauca. *Cùm reuerſi fuiſſent, manſerunt colentes & glorificantes Deum ſtudioſiùs magis quàm primùm; & prædicauerunt omnibus in genere ſuo, & multos erudierunt. Denique cùm poſt reſurrectionem Domini Thomas Apoſtolus iuiſſet in prouinciam illam, adducti ſunt ei, & baptizati ab eo facti ſunt adiutores prædicationis illius.* Hactenus Chryſoſtomus. Sanè ſi S. Thomæ, in Euangelio coadiutores fuerunt, nihil mirum quod a Dextro mors eorundem protrahatur in hunc 70. Chriſti annum: oportuit tamen ad centeſimum & fortè aliquot annos ampliùs eorum aliquem peruenire; præſertim ſi verum eſſet quod idem Equilinus refert, & picturis antiquiſſimis indicatur, ſeniorem Gaſparem, quo tempore Bethleem petierunt, fuiſſe 60. annorum, medium Balthaſarem quadraginta, iuniorem Melchiorem viginti: ſed nunquam ad credendum adducar, quòd aliquis eorum ad ſexageſimum tunc temporis aſcendiſſet, quandoquidem non eis pollerent viribus, quæ ad tam longum iter conficiendum pauciſſimis diebus neceſſariæ eſſent.

Vnde ſtellam agnouêret

De numero & nominibus eorundem.

Quod ad numerum illorum ſpectat, D. Leo ſermone 1. & à 4. vſque ad 8. de Epiphania tres duntaxat fuiſſe docet, quod Rupertus & Beda ſequuntur, qui tamen in collectaneis eos ſuis vocat nominibus, vt ſimiliter facit Equilinus citato loco. Non tamen aſſentior ei, quatenus dicit quòd eorundem nomina Hebraica ſint *Appellius, Amerius, Damaſcus*; Græca verò *Galgalath, Malgalath, Sarrachin*; Latina autem *Gaſpar, Balthaſar, Melchior* (vt minimum) Latina non ſunt, ſed Chaldæa, vt de Balthaſare conſtat apud Danielem. Eadem nomina Gaſparis, Balthaſaris, & Melchioris habet Maurolicus in ſuo Martyrologio, & multi recentiores: ſatiſque traditione conſtat, qua in eorum venerationem multi Chriſtianorum nomina illorum ſibi vſurpant in Baptiſmo. Rurſus Equilinus putat naturali morte ſublatos: Dexter verò martyrio. Sed & in hoc ſtandum Dextro, vtpote antiquiori, & diligentiori. Placet tamen Equilini verba referre, quibus tranſlationes corporum ſanctorum trium Magorum deſcribuntur lib. 4. cap. 45. *Euſtorgius Epiſcopus natione Græcus ab Imperatore Conſtantinopolitano legatus ad Mediolanenſes miſſus eſt. Qui tam gratus extitit ciuibus, vt ipſo inde redeunte, cùm ſedes vacaſſet, ipſum Archiepiſcopum eligerent. Sed ille inconſulto Principe, electioni noluit conſentire. Sícque Conſtantinopolim rediit, & Imperatori quod factum fuerat nuntiauit. Imperator verò gratiſſimum habuit, eúmque conſecrandum Mediolanum remiſit. Inſuper trium Magorum corpora in arca maxima ſepulta dudum de Perſide Conſtantinopolim adducta, Euſtorgio pro munere conceſſit: quæ ſanctus in naui vſque ad portum detulit.*

Corpora trãſferũtur Mediolanum.

detulit. Cùm autem arcam cum corporibus currui impoſuiſſet (Ianuæ videlicet) *& iunctis pluribus paribus boum eam trahere non poſſent : diuina reuelatione duæ ſolum iuuencæ pauperculæ mulieris deuotæ, plouſtro appoſita leuiſſimè currum trahebant ; quarum vnam in itinere lupus occidit. Móxque ſanctus Epiſcopus lupo mandauit, vt vicem iuuencæ Mediolanum vſque suppleret. Statimque lupus omni depoſita feritate manſuetus vehiculo ſe exhibuit, & iunctus vnà cum alia iuuenca Mediolanum currum pertraxit: vbi ſanctorum Magorum corpora tumulata quieuerunt, vſque ad tempus Frederici imperatoris cognomine Barbaroſſa, quo tempore, Mediolano euerſo, arca illic dimiſſa, Sanctorum corpora Coloniam tranſlata ſunt.* Vbi hodieque magno Chriſtiani populi concurſu venerantur. De eiſdem tranſlationibus agit Echius in homil. de S. Thoma Apoſtolo, & inter recentiores Illeſcas I. part. hiſt. Pontif. Trugillus in Theſauro Concionatorum, & alij. Anno Chriſti 70.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 70. — Anno Romæ eodem 821.

Imperator Cæſar T. Flauius Veſpaſianus imperat annos 9. menſes 6.

2\. *Per hæc tempora delatus in Aſiam S. Ioannes cognomento Theologus, docebat Epheſi, vnde ſcripſit ad Caium Hiſpanum C. Centurionis Malacitani filium, fratrem Demetrij hoſpitalis viri, cuius pater poſt fit Epiſcopus Mediolanenſis. Diotrephes verò impediebat hoſpites ad Hiſpanias peregrinationis cauſa deuenientes. At hic malus Epiſcopus propter eius ſcelera & ſuperbiam depoſitus eſt.*

Peregrinatio ad loca ſancta Hiſpaniæ ex aliis locis Orbis terrarum, à multis quidem & diuerſis facta; & peregrinatio Damaſci ad S. Ananiam paſſum ſub Lucilio Baſſo Iudeæ Procuratore 25. Ianuarij, Hiſpanis inſuper regionibus celebris habetur : vti fuit ab ipſis Apoſtolicis temporibus, cùm C. Oppius Centurio peregrinos in Hiſpania ſuſtentabat. Qui Caius domo Corinthius, genere verò Hiſpanus, etiam D. Paulum inde redeuntem domo, tectíſque liberaliter excepit : inuiſítque Ioannem ab exilio pòſt redeuntem in Hiſpanias: Comitatur Ioannem : 3. & Romam vſque Ignatium. Inde venit Mediolanum, & Pontifex ibi factus in Domino moritur.

COMMENTARIVS II.

ANNO 70. *Imperator, &c.*] Hoc ipſo Chriſti 70. anno Imperium arripuiſſe Veſpaſianum, cum Dextro narrat Morales lib. 9. Fuerat is à Nerone Hieroſolymam miſſus, & in totam Iudæam, quæ Feſti Flori auaritiam non ferens rebellarat contra Romanos. Regreditur autem Romam, vt Imper. vt Imperium inuaderet, Tito filio cum exercitu in Iudæa relicto, vt cum Ioſepho cæteri authores rerum Romanarum enarrant. De annis Imperij Veſpaſiani conueniunt omnes exegiſſe 9. ſed non compleuiſſe 10. Euſebius in Chronico putat imperaſſe ann. 9. menſ. 11. *Veſpaſianus imperat.*

 dies

Anno Chriſti 70. | Anno Romæ 812.

dies 22. nimirum per 8. dies non compleuiſſe annos 10 Baronius vult ei tantùm dies 6. de-
fuiſſe. Dexter ſolum illi dat menſes 6. ſupra annos 9. niſi mendum ſit in codice.

Epiſtola 3. Ioannis cui data?

2. *Per hæc tempora*, &c.] Hoc eſt, ſub Veſpaſiano ſcripſit ad Caium Ioannes tertiam
ſuam epiſtolam, quæ incipit, *Senior Caio* (ſeu quod idem eſt Gaio) *chariſſimo*, *quem ego*
diligo in veritate. Cùm vero Dexter non dicat, hoc ipſo anno Domini 70. & 1. Veſpaſiani
eam ſcripſiſſe, ſed per hæc tempora, nimirum quando ipſe imperabat, ſub dubio relin-
quitur, fueritne data epiſtola initio eius Imperij vel poſtmodum, vſque ad annum Do-
mini 79. vel 80. quo Veſpaſianus mortuus eſt. Hæc dixerim pro maiori explicatione illius
prænominis *Senior*, his enim Veſpaſiani temporibus, erat Apoſtolus annos natus 75. vel
70. ſi, quod rationi conſonum eſt, demus ipſum in Apoſtolorum collegium cooptatum
ætatis ſuæ 25. vel 20. Erexerat iam totius Aſiæ Eccleſias, quandoquidem ab anno 48. quo
Virgo Deipara tranſlata fuerat ad ſuperos, vt plurimum in Aſia commoratus traditur.
Hic autẽ Caius, cui epiſtola data eſt, non erat Centurio ille Caius cognomento Oppius,
qui morientem Chriſtum Dei Filium confeſſus eſt, ſed filius ipſius, vt manifeſtant ver-
ba illa Dextri, *Cuius pater poſt fit Epiſcopus Mediolanenſis*. Hunc enim fuiſſe III. à B. Barna-
ba eius ſedis Antiſtitem, author ad annum 34. Chriſti expreſſerat: nunc verò vocat ip-
ſum C. Centurionem Malacitanum, de quo etiam anno 52. dixerat; *Floret Centurio Ma-
lacitanus, quem S. Iacobus ibi tingit.* & hoc 70. anno paulo inferius ait. *Qui C. domo Corin-
thius, genere verò Hiſpanus, &c. inde venit Mediolanum, & Pontifex ibi factus in Domino mori-
tur.* In his nulla eſt contradictio, aliud enim eſt eſſe Malacitanum, ſeu genere Hiſpanum,
& aliud domo Corinthium: vtrumque ſimul potuit contingere, & naſci Malacæ in Hi-
ſpania, & aliquandiu Corinthi manere. Aut forſan dicitur Malacitanus, non quia Mala-
cæ natus eſſet, ſed quoniam inde genus paternum trahebat, cum quo domo Corinthius
dici & eſſe potuit; vbi & Paulum aliquando domo, tectiſque liberaliter excepit, de quo
ipſe Paulus ſcribens ad Romanos, Corinthi apud ipſum manens, ait cap. 16. *Salutat vos
Caius hoſpes meus.* Hic igitur tantus ac talis Caius Oppius duos dicitur hoc loco à Dextro

Demetrius & Caius fratres, filij C. Oppij Centurionis.

habuiſſe filios; Caium ad quem Ioannes ſcribit, & Demetrium, quem in eadem epiſtola
ſummopere commendat dicens: *Demetrio teſtimonium redditur ab omnibus, & ab ipſa ve-
ritate, ſed & nos teſtimonium perhibemus.* De quo? nimirum de eo in quo ipſe Caius
ab Apoſtolo laudandus nunc venerat, & in quo Diotrephes imprudentiſſimus Epi-
ſcopus deliquerat. Audi Apoſtolum ipſum ad Caium hæc aientem: *Chariſſime fideli-
ter facis, quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, qui teſtimonium reddiderunt chari-
tati tuæ in conſpectu Eccleſiæ, quos benefaciens deduces dignè Deo; pro nomine enim eius profecti
ſunt* (ſcilicet peregrini in ſancta loca) *nihil accipientes à Gentibus. Nos ergo debemus ſuſcipere
huiuſmodi vt cooperatores ſimus veritatis.* En Caium de hoſpitalitate laudatum, ſed quid
de Diotrephe? *Scripſiſſem forſitan Eccleſiæ, ſed is qui amat primatum gerere in eis,* (id eſt, Epi-
ſcopus, aut intruſus, aut nequam) *Diotrephes, non recepit nos: non ipſe ſuſcipit fratres, & eos
qui ſuſcipiunt prohibet, & de Eccleſia eycit.* quod Dexter ait, *Diotrephes verò impediebat hoſpites
ad Hiſpanias peregrinationis cauſa deuenientes.* Huic ergo Ioannes contra ponit Demetrium
inquiens: *Demetrio teſtimonium redditur ab omnibus, & ab ipſa veritate*: nimirum eſſe ho-
ſpitalem virum, peregrinóſque hoſpites libenter ſuſcipere, *ſed & nos teſtimonium perhi-
bemus*; qui id vidimus, & nos ipſos cum aliis ſuſcepit.

Quantum autem aſſequi poſſum ex Ioanne & Dextro; ita C. Oppius res ſuas ordina-
uerat, vt quidquid Malacæ vel Corinthi haberet, in ſuſtentationem peregrinorum fide-
lium cederet, vnde & Caius filius Malacæ in Hiſpania, Demetrius verò Corinthi in Aſia,
his vſibus deputati ab ipſo erant: cùm tamen & ipſe perpetuæ peregrinationi hinc inde
ad loca ſancta ſe addixiſſet: vnde nunc in Hiſpania, nunc Hieroſolymis, nunc Corinthi,
nunc Epheſi, nunc Romæ, nunc Mediolani reperitur: & ob hoc ait Dexter, *Peregrina-
tio ad loca ſancta Hiſpaniæ ex aliis locis orbis terrarum à multis quidem & diuerſis facta, & pe-
regrinatio Damaſci ad S. Ananiam Hiſpanis inſuper regionibus celebris habetur; vti fuit ab
ipſis Apoſtolicis temporibus, cùm C. Oppius Centurio peregrinos in Hiſpania ſuſtentabat*: Quod
autem ſubdit. *Qui C. domo Corinthius, genere verò Hiſpanus etiam D. Paulum inde redeun-
tem domo, tectiſque liberaliter excepit*, non intelligo de hoſpitio quod Paulo Corinthi præ-
buit, cuius ipſe ad Romanos ſcribens teſtimonium dat, *ſalutat vos Caius hoſpes meus*: ſed
de hoſpitio quo ipſum Malacæ ſuſcepit, quando Apoſtolus ab Hiſpania diſcedebat, ad
martyrium Romam properans: nam tunc inibi ipſum fuiſſe docuit in ſuperioribus Dex-

Anno Christi 70.

ter ad annum 64. & 66. Comitatum verò fuiſſe Paulum Romam quouſque capite plexus eſt, ſatis eſt veroſimile, nam inde in Aſiam migraſſe argumento eſt, quòd paulo pòſt in Aſia eum reperimus S. Ioannem viſitantem, imò & eius Euangelium, amanuenſem Apoſtoli factum ſcriptis ſuſcipientem, quando primùm ab ipſo dictatum fuit: vt ab Athanaſio accipio, cuius in ſua ſynopſi hæc ſunt verba, quæ Baronius quoque recitat ad annum D. 99. *Euangelium ſecundùm Ioannem prædicatum eſt à Ioanne Apoſtolo, & dilecto, cùm eſſet in Pathmos inſula; & poſtea ab eodem Epheſi editum per Caium dilectum Apoſtolorum hoſpitem, de quo Paulus ad Romanos ſcribens dicit: ſalutat vos C. hoſpes meus.* Tametſi alij hoc C. Prochoro tribuant, vti ad annum 94. cum Dextro dicemus.

Ioãnes Apoſtolus in Occidente, vſque in Hiſpanias prædicando properat.

Inauditum hactenus eſt quod de C. Oppio ſubdit Dexter, *Inuiſit Ioannem ab exilio pòſt redeuntem in Hiſpanias, & rurſus comitatur Ioannem & Romam vſque Ignatium.* Ergóne & Ioannes in Hiſpanias pertexit? Perrexiſſe C. Oppio comite, iterúmque Epheſum vſque ab eodem deductum hoc loco, ex Dextro habemus, cuius teſtimonium non mihi ſolùm, ſed & doctis quibuſque viris plurimi faciendum eſt; & tametſi nobis non conſtet, vnde id deſumpſerit, de tanto autore ambigendum non eſt, magnum ipſi ab antiquis ſcriptoribus ſuppeditatum fuiſſe eius veritatis fundamentum. Ego autem certus ſum non indiguiſſe alio, quàm aſſertore filiationis Caij hoſpitalis viri erga C. Oppium Malacitanum, hoc enim duntaxat dato, quod proculdubio Dextro ſatis ſupérque conſtabat, aduentus S. Ioannis Apoſtoli in Hiſpanias liquidò deducitur; nam ſcribens ad Caium illum in Hiſpaniis cum laude peregrinos ſuſcipientem, promittit ſe ſtatim ad ipſum acceſſurum: *Diotrephes non recipit nos: propter hoc ſi venero, commonebo eius opera quæ facit, verbis malignis garriens in nos: & quaſi non ei iſta ſufficiant, neque ipſe ſuſcipit fratres, & eos qui ſuſcipiunt prohibet, & de Eccleſia eiicit:* ſubditque, *Multa habui tibi ſcribere ſed nolui per atramentum, & calamum ſcribere tibi; ſpero autem protinus te videre, & os ad os loquemur.* Promiſerat itaque Apoſtolus in Hiſpaniã vbi Ç. degebat ſe profecturum, vt Diotrephem corriperet; & Caium ipſum & amicos inuiſeret, quibus, & ſalutes miſerat inquiens; *ſaluta amicos nominatim:* quare igitur negabimus illuc iuiſſe? Vt minimùm poſt exilij abſolutionem nihil obſtare potuit, Apoſtolo præſertim, qui velut vetus tonitrui filius nunquam vno loco multo tempore manſit. Sanè falluntur, & toto cœlo errant ij, qui exiſtimant nunquam ab Aſia minore (quam modò *Natoliam* vocant) prædicationis gratia tetraxiſſe pedem; nam in Phrygiam quoque profectum fuiſſe, Metaphraſtes die 5. Septembris (apud Lipomanum tomo 6.) author eſt. In Parthiam ſimiliter probat Baronius in Notis ad diem 27. Decemb. ex epiſtola 1. eiuſdem Apoſtoli, quæ veteri titulo inſcribebatur *ad Parthos.* imò verò, & ad Indos ipſos penetraſſe declarant vetuſtiſſimæ memoriæ ibidem repertæ à Patribus Societatis Ieſu, vt in litteris ipſorum datis anno 1555. videre eſt. Ne quis miretur, cùm audit ad Hiſpanias etiam profectum: præſertim quia eidem profectioni grauiſſimæ adſtipulantur coniecturæ, vt quòd eius aſpectus & aduentus vehementer ab Hiſpania deſideraretur, vtpote in S. Euangelio filiis fratris ſui maioris; quamobrem dubium non eſt, eoſdem chariſſimos ſemper S. Ioanni fuiſſe. Accedebat non leue itineris incentiuum, quòd à multis illorum qui peregrinationis gratia ab Hiſpania in Aſiam diſcedebant, viſitatus fuerat, de quibus dixerat, *Gauiſus ſum valde venientibus fratribus,* qui nihil æquè ab Apoſtolo exquirebant quàm ipſum in patriam deducere. Adhæc Ioannes ipſe duo pretioſa ſibíque dilectiſſima in Hiſpania habebat pignora, nimirum fratris corpus, & ſacram ædem de Columna, cuius conſecrationi ipſe adfuerat, Angelicis delatus manibus cum Sacra Deipara, & hæc quæ à multis annis non viſerat, volet quis ipſum nunquam tandem pro deſiderio viſitaſſe? Et qui nihil eorum quæ verbo prædicabat omittebat, prædicauit autem & commendauit tantopere peregrinationes in Sanctos, hoc ſolùm non opere compleuiſſet? Et ſola Aſia tantam lucem occupare poterat vt à nullis aliis regionibus videretur? Et quomodo tam ſplendidum fulgur tonitrui filius totum Orbem ab Oriente in Occidentem, ab Aſia in Hiſpaniam non illuſtraret? Sanè qui fulguris ſeu filij tonitrui Ioanni nomen indidit, Chriſtus Dominus, de fulgure (apud Matth. 24.) dixit: *Fulgur exit ab Oriente, & paret vſque in Occidentem.* Quis autem verus Oriens niſi Aſia? & quis verus Occidens apud omnes veteres, niſi Hiſpania? nónne de ea cecinit Auſonius?

Condiderat iam Solis equos Tharteſia Calpe.

Et Ouidius,

Præſerat occiduus Tharteſia littora Phœbus.

Anno Chriſti 90.

Vt vel argumento ipſius Domini Saluatoris credas fulgur quoque iſtud ab Oriente exiiſſe, & vſque ad vltimum Occidentis paruiſſe. An forſan hoc ſolum inter omnia fulgura ſolo contineretur Oriente? Aut quod Iacobum fratrem paucis annis feciſſe vidimus vtpote tonitrui filium, & præclariſſimum fidei fulgur, Ioannes in 68. quos (Iſidoro teſte) poſt paſſionem Domini ſuperuixit, minimè feciſſet? Credat qui volet. Ego enim libentius Dextro conſentio, & D. Ioannem Hiſpanias inuiſiſſe profiteor, ac in eis fratris dilectiſſimi, ſacras exuuias, & Cæſarauguſtanam Virginis ædem viſitaſſe affirmo: gauisúmque vehementer de magno profectu S. Iacobi diſcipulorum, & de veneratione ac frequenti peregrinatione qua domus Deiparæ de Columna à fidelibus vndique concurrentibus viſitabatur; & dubium non eſt, domum illam ſub ſpeciali eius cura relictam, vtpote quam ipſe fundauerat primam in honorem tantæ matris: præſertim deficiente S. Iacobo fratre. Sed ad Caium iterum regrediatur ſermo, poſtquam Apoſtolum ab Hiſpania Epheſum vſque redeuntem comitatus eſt: nam de geſtis eiuſdem S. Ioannis iterum agemus cum Dextro ad annos 91. & 105.

S. Ignatium Romam ad beſtias properantē comitatur C. Oppius.

3. *Et Romam vſque Ignatium comitatur.*] Typographus corruperat lectionem, & pro Ignatio legerat Iginium, qui ſedit Romæ Pontifex anno 154. quinquaginta vt minimum annis poſt Caij mortem: qui tamen S. Ignatium à Syria vt Dexter aſſeuerat, comitatus fuit, quando damnatus ad beſtias ſub Traiano vinctus perducebatur Romam: quo in itinere ad multos ſcribens epiſtolas, aliquando quidem meminit C. Oppij, qui eum comitabatur ſub nomine Oppij, & nonnunquam ſub vtroque nomine Caij & Oppij, quod animaduertere velim eos, qui hactenus in epiſtolis S. Ignatij *Agathoppium* crediderunt eſſe nomen ſimplex cuiuſdam ſocij illius, cùm tamen compoſitum ſit, & idem atque *bonus Oppius*, nam *Agathos* bonum ſonat: conſuetum enim fuit illo tempore prænomen aliquod pietatis ergò probatiſſimis viris imponere; vnde & ipſe Ignatius nuncupabatur *Theophoros*, id eſt Deum ferens: M. Marcellus dictus fuit *Eugenius*, id eſt nobilis, quia de familia Neronis erat; & in Scripturis ſanctis Simon cognominatus eſt *Cephas* vel *Petrus*, Iacobus, & Ioãnes *Boanerges*, Ioſeph dictus eſt *Iuſtus*, & ſimul Iacobus Alphæi *Oblias*, id eſt ſanctus, vt de aliis taceam: & Caius Oppius nunc ab Ignatio dictus eſt *Agathos*, & vna voce *Agathoppos* ſeu corruptè *Agotoppos*. Sed percurramus eius epiſtolas. In primis in 7. quæ eſt ad Tarſenſes ait Ignatius: *Salutat vos Philō Diaconus veſter. Salutat vos Agathoppius Diaconus, qui de Syria me ſequitur in Christo* (vbi quod de Syria ipſum ſequi dicit, eò tendit, vt denotet ab Antiochia, quæ in Syria eſt, vſque Romam, quò ad martyrium properabat, illum comitatum eſſe, vt ipſe ad Epheſios ſcribens epiſtola 14. ait: *Orate pro Eccleſia Antiochenſium quæ eſt in Syria vnde & vinctus ducor Romam.*) Rurſus in epiſtola 8. ad Philippenſes inquit: *Salutat vos Philon & Agathoppius Diaconi*, In 9. verò ad Philadelphiēſes; *De Philone verò Diacono, viro religioſo à Cilicia, qui nunc mihi miniſtrat in verbo Domini vnà cùm Caio, qui & Agathoppio viro multùm electo, qui à Syria me ſequitur, teſtificor vobis, quia renuntiauerunt ſæculo, & martyrium conſignare elegerunt.* Quibuſdam codicibus deeſt relatiuum *qui*, cùm dicitur *Caio qui & Agathoppio*: eſt tamen manifeſtum deeſſe, quia dubium non eſt Caium & Agathoppium vnum eundémque eſſe, nam ſtatim in ſingulari dicit, *Viro multùm electo, qui à Syria me ſequitur* Vteretur autem numero plurali ſi diuerſi eſſent viri: præterquam quòd ſicut laudat Philonem, & Agathoppium, laudaret quoque ſpeciali elogio Caium, quod minimè facit. Et certè duos duntaxat in omnibus epiſtolis refert ſibi comites extitiſſe, Philonem, & Agathoppium, vt videre eſt in epiſtolis 7. & 8. relatis, & in 12. ad Antiochenſes, vbi iterum ait; *Salutant vos Philon & Agathoppius Diaconi, qui me ſequuntur.* In epiſtola autem 10. quæ eſt ad Smyrnenſes, iterum Caium quem & Agathoppium nominat dicens, *Philoni & Caio qui & Agathoppio, qui me ſequuntur in verbo Dei, bene fecistis ſuſcipiendo, ſicut miniſtros Dei, qui & maximas gratias agunt Domino pro vobis, quoniam refeciſtis eos omnibus commodis.* Nimirum quando non longè à Smyrna tranſierunt cum ipſo Ignatio: nam hæc epiſtola in gratiarum actionem ſcripta eſt, poſtquam ab Smyrna diſceſſerant. Erat iam hoc tempore Caius in Diaconum ordinatus, vt credo à tempore quo Ioannis Euangelium ſcriptis excepit, nam munus illud Diaconi erat: poſt tranſitum autem Ioannis acceſſit chariſſimo illius diſcipulo Ignatio Antiochiæ Syriæ Primati, quem Romam vſque martyrij deſiderio flagrans comitatus eſt: eo verò fruſtratus, dum in Hiſpaniam patriam ſuam ſenex valde redire adoritur, Mediolani detentus, in Epiſcopum eius ciuitatis eligitur: vbi Sancto fine conſummatus ad Deum migrat, die 27. Septemb. quo eius anniuer-

ſaria

ſaria memoria agitur apud Mediolanenſes. Romanum quoque Martyrologium hoc cum laudat elogio: *Mediolani S. Caij Epiſcopi, diſcipuli B. Barnabæ Apoſtoli, qui SS. Geruaſium & Protaſium baptizauit, & multa in perſecutione Neronis paſſus, in pace quieuit.* Agitur de eo in vita eorundem Sanctorum quam Philippus Philotheus ſcripſit, & eſt apud Ambroſium, & apud Surium tomo 3. & Mombricium tom. 1. Semper noua parit Caius. En quanta pro Chriſti nomine in Neronis perſecutione ſuſtulit, & quos filios baptiſmate genuerit. Sane vnius hominis difficile tanta & tam magnifica facinora reperies, quanta de Caio eloquuti ſumus. Vide quæ de eo diximus ad annum Domini 34. Commentario 3. Ex ignoratione huius Caij Agathoppij accidit, vt ſciolus aliquis Romano Martyrologio addiderit die 25. April. feſtum Philonis & Agathopodis Diaconorum, cùm tamen ſub nomine Caij adſcriptus ſit 27. Septembr. & neque in Beda, neque in Adone, Vſuardóve, nec in Græcorum Menologio; & nullibi niſi in D. Ignatij epiſtolis eorum mentio fiat. Anno Chriſti 71.

Peregrinationes ad loca Hiſpaniæ, &c.] Vt minimum ad corpus S. Iacobi, & ad ſanctiſſimam, primámque ædem B. Mariæ apud Cæſarauguſtam, catholicos eo etiam tempore acceſſiſſe & peregrinatos eſſe dubium non eſt: nam præter loca ſancta Hieroſolymitanorum, & Apoſtolorum limina, nullus vnquam toto terrarum orbe locus ſanctior fuit: & ad ſanctos peregrinari ſolitos fideles ex epiſt. 3. Ioannis relata à nobis palàm fit; quod tum maximè ex eo conſtat, quod S. Cletus Papa Petri diſcipulus, qui anno Domini 80. Romanam ſedem regendam ſuſcepit, ſpeciali decreto omnibus Chriſtianis populis ſcribens, approbauit, & commendauit peregrinationes ad Sanctos; vt de eo referunt multi, inter quos lege Petrum Equilinum lib. 4. c. 44. quod argumento eſt iam tunc in vſu peregrinationem fuiſſe, tametſi ab aliquibus hæreticis impugnatam. Peregrinatio verò ad S. Ananiam Damaſci (Dorotheo authore) Antiſtitem his ſine dubio temporibus cœpiſſe comprobatur, eo quòd Lucilius Baſſus eius interemptor, tunc in Iudæos rebellantes excandeſceret, vt Ioſephus lib. 7. de bello Iud. ſæpe refert, præſertim cap. 26. & 29. vbi inter alia, *Tria millia* (ait) *Iudæorum, qui in nemus Iardes confugerant, à Lucilio Baſſo legato ſunt interjecta.* Irrepſit Martyrologio Romano mendum, vt pro Lucilio, legat Licinium, cùm tamen Licinius, qui multos Chriſtianorum martyrio affecit, tempore Conſtantini Magni in Oriente vixerit, vt ab Euſebio in vita Conſtantini lib. 1. c. 44. & à Seuero lib. 2. Sacræ hiſt. accipimus, & notat Baronius ad diem 2. Ianuarij, agens de S. Marcellino puero, qui ſub Licinio Principe Tomis in Ponto paſſus eſt. Græci in Menologio ex quibus Martyrologium Rom. Beda, Ado, & alij deſumpſerunt, celebrant S. Ananiæ feſtum ad diem 1. Octobr. recitántque eius martyrium; ſed Romanum Martyrol. ad diem 25. Ianuarij (vt habet Dexter) his verbis. *Apud Damaſcum natalis S. Ananiæ, qui Apoſtolum baptizauit. Hic verò Damaſci, & Eleutheropoli, alibique Euangelium prædicaſſet, ſub Lucilio* (non Licinio) *iudice neruis cæſus, & laniatus, demum lapidibus oppreſſus, martyrium conſummauit*; quæ ex Græcis deſumpta ſunt.

Corpus S. Iacobi, & ædes S. Mariæ de Columna à quo tempore viſitari ſoleant.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Domini 71. — Anno Romæ 822.

*Hieroſolymæ exciſæ templum antiquitate, religione, frequentiáque totius Orbis maximum, & auguſtiſſimum, 6. Idus Septemb. * exuſtum fuit.*

* forte Auguſti.

2. *S. Oneſimus S. Pauli diſcipulus ex vrbe Patararum in Achaia, cum ſanctis Virginibus Polyxena, & Sarra diſcipulis Andreæ Apoſtoli per Hiſpanias prædicat.*
3. *S. Hierotheus natione Hiſpanus, quem à Paulo conuerſum diſcipuli ſui Dionyſij gloria clarum fecit; ad Hiſpanias ſe contulit, priùs Epiſcopus Athenienſis, poſt Segouiæ in Areuacis Epiſcopus, ſanctitate mirandus habetur.*

Anno Chriſti 71. | Anno Romæ 822.

4. *Marcellus M. Marcelli diſcipuli Petri cognomento Eugenij conſanguineus, olim cum eodem Marcello Simonis Magi diſcipulus, non procul Roma patitur.*

5. *Theodorus II. Cæſarauguſtanus Epiſcopus prædicans in Africana Pentapoli, cum Irenæo Archidiacono ſuo, & Serapione, & Ammonio Lectoribus martyr fit. Nec multò pòſt delatum eius corpus ad Hiſpaniam (vt ipſe Theodorus iuſſerat) prope ſepulchrum S. Iacobi iacet.*

COMMENTARIVS

Quo anno Hieroſolyma exciſa ſint?

ANNO DOMINI 71. *Hieroſolymæ*, &c.] Quæ hoc loco dici à nobis poterant, præſtat accipere à Ioſepho in libris quos de bello Iudaico, & ab Egeſippo in iis quos de excidio Hieroſolymitano ſcripſit. Quod ſpectat autem ad annũ excidij ipſius, Euſebius reiicit illud ad 73. Domini conſequẽter ad ſuã annorum Veſpaſiani ſupputationem, cùm enim ex Ioſepho conſtet anno ſecundo eius Imperij contigiſſe, & ipſe exiſtimet cœpiſſe regere Orbem anno Chriſti 72. conſequens eſt, vt iuxta ſua principia excidium Hieroſolymorũ in annum 73. inciderit. Baronius verò qui Veſpaſianum contendit regnaſſe ab anno 71. reiicit excidium in annum 72. Sed verò totum hoc negotium à vera aſſignatione anni necis Neronis dependet, qua de re in ſuperioribus fusè à nobis actum eſt, & monſtratum cum Dextro anno Domini 69. ſe occidiſſe, anno autem 70. Veſpaſianum iniiſſe Imperium; ex quo liquet rectè hoc loco ipſum docuiſſe excidium anno 71. contigiſſe id quod & Genebrardus ſequitur lib. 3. Chronologiæ. Quod ad diem ſpectat conſtat ex Ioſepho lib. 7. cap. 10. & 17. Hieroſolymam quidem captam à Tito 6. Idus Septembris, Templum verò incenſum 6. Idus Auguſti, quare exiſtimo in Dextro pro Septembri legendum eſſe Auguſtum, aut aliquid deficere textui; legendúmque; *Hieroſolymæ exciſæ 6. Idus Septembris, & templum*, &c. *6. Idus Auguſti exuſtum eſt.* Auctor eſt Ioſephus Iudæorum tunc vndecies centena millia fame & gladio in obſidione periiſſe; & alia centum millia publicè venundata eſſe; & ſexcenta millia interfecta fuiſſe.

Qua die?

De S. Oneſimo Pauli diſcipulo.

2. *S. Oneſimus*, &c.] Narrat Paulus in epiſtola ad Philemonem, Oneſimum ſeruum quidem illius fuiſſe, fugiſſéque ab hero Coloſſis Romam, & inibi Paulum ipſum in vinculis agentem viſitaſſe, ab eóque ad fidem conuerſum, tam charum ſibi fuiſſe, vt nunc filium, nunc fratrem ſuum, imò & viſcera ſua cum vocet: *Obſecro te pro filio meo* (ait Philemoni) *quem genui in vinculis, Oneſimo, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi vtilis, quem remiſi tibi: tu illum vt mea viſcera ſuſcipe; quem ego volueram detinere, vt pro te mihi miniſtraret in vinculis Euangelij: ſine conſilio autem tuo nihil volui facere. Forſitan ideo diſceſſit ad horam à te, vt æternùm illum reciperes, iam non vt ſeruum, ſed pro ſeruo chariſſimum fratrem, maximè mihi. Si ergo habes me ſocium, ſuſcipe illum ſicut me, ſi autem aliquid nocuit tibi, mihi imputa. Ego Paulus ſcripſi manu mea, ego reddam.* Theophylactus in prologo Commentarij huius epiſtolæ ſcribit, Oneſimum è Philemonis domo clam ſublatis pecuniis iniiſſe fugam, & hoc eſt quod Paulus dixit: *Si autem aliquid nocuit tibi, mihi imputa. Erat enim conſentaneum* (ait ille) *conſumpſiſſe iam Oneſimum quæ fugiens abſtuliſſet.* Ex epiſtola ad Coloſſenſes cap. 4. conſtat fuiſſe ex ea ciuitate; ait enim Paulus Coloſſenſibus; *Quæ circa me ſunt, omnia vobis nota faciet Tychicus chariſſimus frater, quem miſi ad vos, vt conſoletur corda veſtra, cum Oneſimo chariſſimo & fideli fratre, qui ex vobis eſt: omnia quæ hîc aguntur nota facient vobis.* Vide hominis fœlicem progreſſum. A ſeruitute ad miniſterium Euangelij aſſumitur, & Pauli amorem ſubitò in tantum excitat, vt viſcera ſua cum vocet; & poſt Timothei martyrium, in Epheſiorum Epiſcopum aſſumitur, vt Rom. Martyrologium profitetur 16. die Februarij: quo tempore inuiſit Ignatium Romam ad martyrium properantem, vt ipſe ſcribens ad Epheſios epiſt. 14. teſtatur, miríſque Oneſimum laudibus attollens, vocat eum præceptorem ſuum: *Ego ſuſcepi multitudinem veſtram in nomine Domini,*

Anno Romæ 822.

in Oneſimo dilecto præceptore noſtro, veſtro autem Epiſcopo. Obſecro eum ſecundùm Chriſtum Ieſum diligere vos, & vos omnes in concordia eius in ipſo eſſe. Benedictus enim Deus, qui vobis talibus, talem Epiſcopum donauit habere in Chriſto. Hinc fit erraſſe Nicephorum lib.3. cap. 11. qui ante Traiani Imperium, videlicet ſub Domitiano mactatum Oneſimum ſcribit: cùm tamen ipſum Ignatium qui ante Oneſimum paſſus eſt, ſub Traiano martyrium ſubiiſſe certum ſit, ex Martyr. Romano. Febr.2. nimirum anno XI. illius, quod Euſebius in Chronico, & Hieronymus lib. de Script. Eccl. teſtantur; & ipſa acta Oneſimi quæ deſcripſit Metaphraſtes ipſum ſub Traiano paſſum dicunt. Inſuper abſque dubio mendum irrepſit Romano Martyrologio in eo quod ait, Paulum Apoſtolum Oneſimum Epheſiorum Epiſcopum ordinaſſe poſt Timotheum; *quem etiam* (inquit) *poſt Timotheum Epiſcopum Epheſiorum ordinauit:* hoc certè verum eſſe non poteſt, quia Paulus non ſuperuixit Timotheo, vt ſucceſſorem eius Oneſimum ordinaret, ſed potiùs Timotheus Paulo, vtpote qui initio Imperij Domitiani occiſus eſt anno Domini 83. vel 84. vt in actis eius teſtatur Metaphraſtes, & ex eo ſumit Baronius in Annalibus tomo 1. Conſtat autem Timotheum vſque ad mortem in ſuo Epiſcopatu vixiſſe, neque in alium fuiſſe promotum. Quare totum illud quod in Romano dicitur, *Natalis B. Oneſimi, de quo S. Paulus Apoſtolus ad Philemonem ſcribit, quem etiam poſt S. Timotheum Epheſiorum Epiſcopum ordinauit prædicationiſque verbum illi commiſit*, ita reddendum eſt vt in Vſuardo legimus; *Natalis B. Oneſimi, de quo S. Paulus Apoſtolus ſcribit Philemoni. Quem idem Apoſtolus Epiſcopum ordinans prædicationis verbum illi commiſit.* Vt ſit ſenſus, Prædicationis verbum illi commiſit, nimirum ſine limitatione ad certam Eccleſiam, aut ciuitatem, ſed vbique gentium, quatenus quos ipſe Paulus ad fidem perduxerat, ille in propoſito conſeruaret. Ad hoc autem illum ordinauit Epiſcopum, vt poſſet & ipſe Epiſcopos & Presbyteros ordinare, vbi neceſſitas prædicationis exigeret. Diſplicet etiam in Vſuardo quod ait, Oneſimum recèns ordinatum *apud Epheſiorum ciuitatem relictum fuiſſe à Paulo*; hoc enim cum vero ſtare non poteſt, quoniam Oneſimus non fuit ad fidem conuerſus cùm Paulus Epheſi manebat, ſed cùm erat Romæ in vinculis, vt ipſe ad Philemonem ſcribit; nuſquam verò vlteriùs in Orientem profectus fuit, vti prophetico ſpiritu teſtatus ipſis Epheſiis fuerat, Actor. 20. *A Mileto autem* (ait Lucas) *mittens Epheſum, vocauit maiores natu Eccleſiæ: Qui cùm veniſſent ad eum, & ſimul eſſent, dixit eis: Nunc ecce ego ſcio, quia ampliùs non videbitis faciem meam vos omnes per quos tranſiui prædicans regnum Dei.* Certè in Orientalis Eccleſiæ Menologio, vbi eius rei memoria conſeruari tenaciùs deberet, nuſquam aſſeritur ab Apoſtolo Epheſi relictus, nec ab eo Epheſiorum ordinatus Epiſcopus, ſed quòd prædicationis verbum illi commiſit: quod ſanè veriſſimum eſt. Circuibat igitur poſt Pauli mortem vniuerſum terrarum orbem, præſertim vbicunque Apoſtolus diuini ſemina verbi iecerat; quo in munere ſexdecim annos inſumpſit, ab anno 68. necis Pauli, vſque ad 84. mortis Timothei, quando ipſe peculiari Epheſiorum Eccleſiæ addictus in eius locum aſſumitur.

S. Oneſimus cum Polyxena, & Sara ſanctis Virginib. in Hiſpaniâ prædicaturus deſcendit.

Vt videas quòd anno Domini 71. ab Achaia deſcendens, cum ſanctis Virginibus Polyxena & Sara in Hiſpaniam peregrinandi tempus & locum habuit, iuxta Dextri placitum, quod ex prædicatione Pauli in Hiſpania fulciri poteſt (vbi enim ille, illic & iſte prædicauit) & ex ſociabus aſſumptis, quas in Hiſpaniam hoc tempore perrexiſſe, ſuadet Græcorum Menologium ad diem 23. Septembris, vbi hæc legimus iuxta verſionem Cardinalis Sirleti, quæ tomo 2. lection. antiquarum Henrici Caniſij extat. *Eodem die Natalis Sanctarum mulierum Xantippæ & Polyxenæ, quæ ſub Imperio Claudij Cæſaris ex Hiſpania genus ducentes; Xantippe quidem Apoſtolum Paulum ad Hiſpanos Chriſti Euangelium prædicantem audiuit: quippe qui viro illius Probo fidei, & ſalutis auctor fuerat: Polyxena verò primùm audiuit Apoſtolum Petrum, poſtea Apoſtolum Philippum, poſtremò Andream Apoſtolum, qui eam baptizauit, in Græcia tunc exiſtentem, à viro quodam raptam, ſed Dei ope adiuuante minimè corruptam: reuerſa verò in Hiſpanias cum Virgine quadam nomine Rebecca, genere Iudæa, inuenit Xantippem ſororem virtutum ſplendore fulgentem. Itaque multos docentes Chriſti fidem in pace quieuerunt.* Hæc, vt dixi, ex Sirleti Menologio, qui tamen non vertit textum Græcum ad verbum, ſed paraphraſticè; & hoc loco parum feliciter, nam omiſit aduentum Oneſimi cum illis in Hiſpaniam, rem ſanè magni momenti, & quæ adamuſſim placitum Dextri confirmat. Textus verò Græcus de verbo ad verbum redditus ſic habet. *Eodem die ſanctarum mulierum Xantippæ & Polyxenæ ſororum gemellarum, ſorores gemellas Xantippam & Polyxenam chori Angelorum cohabitatrices accipiunt. Hæ fuerunt ex Hiſpanorum regione ſub*

Anno Chriſti 71. | Anno Ro... 822.

ſub Claudio Cæſare : Xantippe quidem fuit vxor Probi, hominis qui principatum regionis obtinebat. Hæc autem edocta eſt ab Apoſtolo Paulo qui regionem illam obibat; poſt alios autem & vir ipſius (ſcilicet ab eo edoctus eſt) *Polyxena autem rapta à quodam improbo, ſed gratia Dei incorrupta manſit, & ab Apoſtolo Andrea baptizata eſt. Multis autem credentibus per ipſam, accipiens ſecum Oneſimum Apoſtolum tetendit in patriam ſuam Hiſpaniam; & poſt multas nauigationes & infinitas fugas cùm ſecum duxiſſet Rebeccam, cum qua baptizata fuerat, reperit ſuam ſororem vterinam Xantippem. Hæ reliquam vitam rectè tranſigentes & multa miracula operatæ ad Dominũ migrauerunt.* Hinc multa notatu digna elicere poſſumus, videlicet Xantippem & Polyxenã fuiſſe ſorores gemellas, & illam quidem S. Probo vxorem datam, hanc autem permanſiſſe virginem; rurſus ſolam Xantippem fuiſſe S. Pauli diſcipulam, & ideo in ſuperioribus eius duntaxat meminiſſe Dextrum, cùm de prædicatione Pauli in Hiſpaniis loquebatur (quod & Metaphraſtes fecit) nunc verò de ſola Polyxena egiſſe, cùm Oneſimi prædicationem in Hiſpania ſcribit. Hoc vno ſolo à Græcis diſſidet, quòd ſociam illam Polyxenæ ab ea in Hiſpaniam deductam *Saram* vocarit: quam tamen Græcum Menologium *Rebeccam* nuncupat, facilis tamen tranſitus fuit ab vno ad aliud nomen; tametſi exiſtimem Dextro aſſentiendum potiùs, quippe qui de rebus Hiſpanicis maiorem quàm Græci notitiam habuerit. Demum quod in Menologio dicitur, ſub Claudio floruiſſe, de Claudio Nerone intelligi oportet, non de Claudio Druſo Germanico; eius enim diebus Paulus qui Xantippem in fide inſtruxit, nondum Romam, ne dum in Hiſpaniam contenderat vſque ad Neronis tempora. Cùm verò Xantippa & Polyxena non vnius & eiuſdem: ſed multorum Apoſtolorum diſcipulæ fuerint, rectè propriéque loquutum Martyr. Rom. dicas, cùm inquit die 23. Septembris. *In Hiſpania ſanctarum mulierum Xantippæ & Polyxenæ, quæ fuerunt Apoſtolorum diſcipulæ.* De Oneſimi martyrio lege Metaphraſtem apud Surium tomo 1. & Galeſinum in ſuo Martyrologio.

S. Hierotheus Pauli diſcipulus.

3. *S. Hierotheus*, &c.] Qui plenè huius diuini Doctoris ſpiritum callere cupit, legat S. Dionyſium (qui eius primùm ſub Pauli Apoſtoli diſciplina condiſcipulus, & poſtmodum diſcipulus fuit, in eo quem de diuinis nominibus edidit libro. Et ſanè vel ſola tanti diſcipuli gloria clarum eum abundè feciſſet, ſi alia defuiſſent. Metaphraſtes apud Lanſelium in vita S. Dionyſij hæc ait: *Cùm primas fidei exercitationes, & diſciplinas à B. percepiſſet Hierotheo, & in verbo, & in vita ab eo doceretur, etiam ſancti Spiritus communionem ab eo conſequitur.* & Michaël Singellus, *In Hierothei diuino numine afflatus præceptoris ſui diſciplinam ſe tradidit, & in eiuſdem diuinis inſtitutionibus eruditur.* Sanè Dionyſij teſtimonio non id ſolùm conſtat, ſed & ipſum Hierotheum poſt Apoſtolos, cæteros Eccleſiæ Doctores longo

Vnde Hierotheus dictus.

interuallo ſuperaſſe, adeò vt ipſum *Hierothei* nomen meruerit, quod *ſacer Deus* interpretatur, ea nimirum ratione, quod ex *Deifico Dei actu* (verba ſunt Dionyſij) *quo vnuſquiſque pro facultate ſua Deiformis euadit, Dij plures efficiuntur. Id ſanè mirabiliter contemplatus communis ille noſter Præceptoríſque noſtri Dux* (loquitur de Paulo, ſuo & Hierothei magiſtro) *hac in ſanctis litteris ſuis* (1. Corinth. 8.) *diuinitus afflatus ait; ſunt qui dicantur Dij, ſiue in cælo, ſiue in terra*, &c. Quòd ſi ex maiori vel minori acceſſu ad Deificum Dei actum plus vel minus quis Deiformis euadit, quantũ ille acceſſit quæſo, quantumue Deiformis euaſit, qui præ omnibus nomenclaturã Hierothei, ſeu Sacri Dei ſibi ſpecialiter vendicari promeruit: Vide iam quàm reuerenter de eius doctrina Dionyſius loquatur c. 3. Cùm præmiſiſſet ſe de Diuinis nominibus & proprietatibus acturũ, videretque de his quoque Hierotheum prius ſcripſiſſe, ne quis aut ſuperfluè, aut arroganter ſe laboraturum exiſtimet, purgat ſe ab

Reuerentia Dionyſij erga eius ſcripta, ...

hac calumnia inquiens: *Purgatione forſitan nobis opus eſt. Cùm enim inclytus Præceptor noſter Hierotheus Theologica elementa mirabiliter profectò colligeret, mirabitur fortaſſe aliquis, cur nos, quaſi minùs illa ſufficiãt, & alibi & hîc Theologica conſcripſerimus?* Cui obiectioni ſic ſatisfacit. *Iam verò ſi ille omnia Theologica ordine deinceps diſpoſito*, hoc eſt, non ita in communi & abſtractè, ad ſingularia minimè deſcendens, quod altiſſimæ ſapientiæ proprium eſſe Ariſtoteles docet) *digerere voluiſſet; particularibúſque explicationibus vnumquodque totius Theologiæ caput diſpoſuiſſet, nunquam nos in tantum furoris vel ruditatis incidiſſemus, vt perſpicaciùs vel diuiniùs quàm ille Theologica penetrare myſteria cenſideremus; aut eadem bis dicendo ſuperflua fruſtra tractare vellemus; atque ita Præceptorem amicúmque noſtrum iniuria afficere, & præclariſſimam intelligentiam, expoſitionémque illius, à quo poſt D. Paulum inſtituti ſumus, nobis vſurpare non dubitaremus. Cæterùm ille diuina venerabiliter exponens, ſummas quaſdam* (id eſt, vniuerſales propoſitiones) *perſpicacia profectò compendioſa refertas nobis expoſuit; in vno videlicet*

et plurima complectentes, præcipiens videlicet nobis, cæteriſque rudium animorum magiſtris plicare pro viribus atque diſtinguere ſermone nobis congruo, lucentia intus, compendioſáque yſteria à virtute illius apprimè intellectuali manantia. Subditque poſt pauca *Enimuerò diligentiſſimè id obſeruauimus, vt quæ Diuinus ille Præceptor planè nobis expreſſit, nunquam attingeremus, ne fortè repeteremus idem ad id exponendum, quod in verborum diuinorum explanatione fuiſſet ab eo propoſitum.* Anno Chriſti 71.

Huius rei gratia in exemplum admirandæ Hierothei ſcientiæ, & quomodo plerunque altiſſima myſteria vniuerſaliſſimè loqueretur, quandoque verò cùm vellet diſertiſſimè ſe vniuſcuiuſque captui applicaret, adducit hiſtoriam ſatis vulgatam de Conuentu Hierothei & ſuo, cum Apoſtolis Hieroſolymis habito, ſiue pro Beatiſſimæ Virginis funere celebrando, quod multi putant, ſiue pro ſepulchro Domini viſitando, quod nobis probatum fuit in ſuperioribus ad annum Domini 48. *Conuenimus quandoque* (ait) *apud Pontifices noſtros Deo plenos, nos ſimul & ipſe, multique ſancti fratres noſtri, viſuri corpus illud quod vitæ principem Deúmque ſuſcepit. Ibi aderant & Iacobus frater Domini, & Petrus, excelſum & ampliſſimum Theologorum culmen. Illic ergo poſt contuitum, placuit vt Pontifices omnes pro viribus quiſque ſuis infinitè potentem bonitatem laudarent. Hierotheus autem alios omnes ibi Doctores ſacros (vt noſti) poſt ipſos Theologos* (hoc eſt, Apoſtolos) *ſuperauit, totus excedens, totus extra ſe poſitus, & eorum quæ laudabat communionem patiens. Quamobrem ab omnibus qui audiebant eum, atque videbant (ſiue cognoſcerent ipſum, ſiue non cognoſcerent) occupatus Deo, Diuinúſque laudator eſt iudicatus.* Et hæc quidem pro altiſſimis & vniuerſaliſſimis eius doctrinis dicta ſunt; quare addit: *Verùm quæ illic myſticè tractata ſunt, miſſa impræſentiarum faciamus, quippe cùm nec multis exprimi poſſint.* De alia verò docendi methodo pro captu cuiuſque, quâ mirum in modum etiam excelluit, ſubinfert. *Quoties autem oporteret noſtra multis communia facere, vt quàm multos poſſemus in ſanctam noſtram diſciplinam introducere, erat profectò mirandum, quàm longè Hierotheus Sanctorum Doctorum plurimos antecelleret, & diuturna docendi ſedulitate, & puritate mentis, & exacta diligentia demonſtrandi, ac cæteris omnibus, quæcunque ad ſacra eloquia pertinent. Itaque nos nunquam in Solem tam ingentem figere auderemus obtutus.* Et poſt pauca; *Deſcendimus ad ſcribendum noui nihil audentes inferre; ſed minutioribus quibuſdam, & per ſingula diſpoſitis inquiſitionibus, diſcernentes, & explicantes ea, quæ ab illo verè Hierotheo, id eſt, ſacro quodam Deo perſpicacia compendioſa ſunt tradita.* Vt videat quidquid Dionyſius ſcripſit, altiori quodam ſtylo à B. Hierotheo primùm ſcripta, & inde ab eo iuxta captum noſtrum tranſlata. Extant ipſius Hierothei fragmenta apud eundem, ex libro de Theologicis elementis, in quo de *bono*, de *lumine*, de *pulchro*, de *amore*, *extaſi*, *zelo*, & aliis diſputauit, loquens autem de Diuinitate & excellentia Chriſti ſic ait:

Hierotheus coram Petro & Iacobo qualis

Ieſu Diuinitas quæ omnium cauſa eſt, & implet omnia, ac partes conſonas vniuerſitati conſeruat, neque pars, neque totum eſt; rurſúſque & pars eſt, & totum, vtpote quæ partem omnem & omne totum in ſe ipſa comprehenderit, & eminenter habeat, atque præhabeat. Perfecta quidem eſt in rebus imperfectis, vtpote perfectionis princeps, in rebus verò perfectis, minimè perfecta, quippe cùm perfectionem excellentia, origineque præcedat. Præterea in rebus carentibus ſpecie ſpecies eſt ſpecifica, tanquam principium ſpeciei, in ſpeciebus autem, ſpecie carens, vt ſpeciem ſuperans. Quin etiam eſſentia totis procul à contagione eſſentiis inſidens, atque ſuper eſſentiam extans, ab omni eſſentia penitus abſoluta, vniuerſa principia terminóſque diſterminans, & ſuper omne principium, ordinémque locata. Menſura entium eſt, & æuum, atque ſuper æuum, & ante æuum: plena quidem in rebus egenis, in plenis autem exuberans, ineffabilis, & non pronuntiabilis, ſuper intellectum, ſuper vitam, ſuper eſſentiam; ſupernaturale munus ſupernaturaliter habet, ſupereſſentiale ſupereſſentiali etiam ratione. Quamobrem quando vſque ad naturam (noſtram) *ab ſummam benignitatem venit, veréque ſubſtantiam noſtræ carnis accepit, ſummúſque ille Deus homo eſt appellatus (propitia verò ſint quæ in præſentia intellectum ſermonémque ſuperantia laudantur à nobis) tunc quoque in his ſupernaturale & ſupereſſentiale munus emicuit: non ſolùm quia immutabiliter, & inconfusè nobis communicauit, nihil in exuberante ſua plenitudine ab ineffabili exinanitione perpeſſus: ſed etiam quia (quod nouitatum omnium eſt maximè nouum) in naturalibus noſtris ſupernaturalis erat, in his quæ noſtræ ſunt eſſentiæ ſuper eſſentiam, omnia noſtra ex noſtris, & ſupra nos continens excellenter.* Verè nihil tam compendioſè, tam altè à Doctoribus de myſterio Dominicæ incarnationis, & Diuinitatis maieſtate dictum; pauciſſimiſque cunctas poſteriores hæreſes Neſtorij, Eutychetis, Valentini, & Arij deſtruxit.

Fragmento operis ipſius.

Hymnos

Anno Chriſti 71.

Hymnos quoque amatorios diuina patiens, compoſuit, in quibus de amoris definitione, ſpeciebus, vnione, & vi, vltra humanum captum ediſſerit. Extat eorum quoque nobili fragmentum, quod referens S. Dionyſius cap. 4. de Diuin. nomin. ait. *Hac inclytus noſter in Sacris litteris Inſtitutor, diuinè admodum in amatorijs hymnis expoſuit.* Fragmentum verò eiuſmodi eſt. *Amorem ſiue diuinum, ſiue angelicum, ſiue intellectualem, ſiue animalem, ſiue naturalem dixerimus, vim quandam intelligamus vnificam, atque commiſcentem; ſuperiora quidem mouentem ad inferiorum prouidentiam; rurſus quæ ſunt eiuſdem ordinis ad communionem mutuam adhortantem: inferiora tandem reuocantem, vt ad ſublimia conuertantur. Hactenus multos amores ex vno pendentes diſpoſuimus, diximúſque quales ſint notiones, viréſque amorum, tum mundanorum, tum mundo ſuperiorum, quibus ſanè mundanis ſecundùm deſignatam orationis intentionem, præſunt Ordines, ornatuſq́; intelligibilium, intellectualiumq́; amorum: ſuper eos autem extant ipſi per ſe intelligibiles, atque diuini amores, reuera pulchrorum à nobis pro viribus celebrati. Nunc iterum reſumentes omnes in vnum, & conglobatum amorem, amorum omnium patrem colligamus ſimul atque congregemus. Primò quidem ex multis in duas cogentes amatorias vires vniuerſales, quas quidem omnes continet, regíſque abſoluta totius amoris cauſa, penes principium omnia ſupereminens, ad quam contendit, pro cuiuſque natura vniuerſus rerum omnium amor. Age iam has iterum colligentes in vnum, dicamus vnam quandam eſſe ſimplicémque virtutem ſeipſa mouentē ad vnificam quandam commixtionem ex ipſo bono vſque ad extremum Vniuerſi: ab eoq́; rurſum deinceps per omnia ad ipſum bonum ex ſeipſa, & per ſe, & in ſeipſa ſemet in circulum reflectentem, atque in ſeipſam ſemper eodem modo glomerantem.* Hactenus ille. nec aliud ex vniuerſis eius ſcriptis (proh dolor) extat; ſed gratias Deo, quod vnguis ſaltem tanti leonis ſeruatus eſt, vt ex vngue leonem cognoſceremus.

Quibus autem gradibus putas ad tam ſublime Diuinæ Theologiæ faſtigium aſcendit? Tres refert Dionyſius, eóſque excellentiſſimos, videlicet quòd multa à ſanctis Apoſtolis accepit; quòd frequenti aſſiduóque ſacrarum litterarum ſtudio incubuit, & quòd Diuinis reuelationibus aſſuetus immediatè Diuinam veritatem docentem audiuit. *Hac inclytus Præceptor noſter* (ait Dionyſius cap. 1.) *in Theologicis Elementis, ſupra naturæ modum mirabiliter celebrauit, quæ ipſe vel à Theologis ſanctis* (hoc eſt, Apoſtolis) *accepit, vel artificioſa ſacrarum litterarum indagatione perſpexit, frequenti circa illas exercitatione, ſtudióque diuturno; vel etiam Diuiniore quadam inſpiratione percepit, non ſolùm diſcens Diuina, ſed patiens, atque ex quadam ad illa compaſſione (ſi modò ita loqui licet) ad indocibilem ſecretámque eorum vnionem, ac fidem denique conſummatus.* Hactenus de doctrina Hierothei.

Hierotheus vnde?

Quod ad hiſtoriam vitæ eius ſpectat, communi Hiſpanicorum authorum calculo receptum eſt id quod Dexter ait, in Hiſpania ortum fuiſſe; vnde philoſophandi gratia Athenas petiit, non aliter quàm Seneca, aut Quintilianus Romam, ſeu vti quidam nobiles (vt Hieronymus loquitur) qui ad Titum Liuium lacteo eloquentiæ fonte manantem ex vltimis Hiſpaniæ prouinciis venerunt. poſtmodum à D. Paulo ad fidem adductus Epiſcopus Athenienſis factus eſt: inde Dionyſio in eius locum ſuffecto in patriam migrauit commiſſurus conciuibus ſuis diuinum ſcientiæ Theſaurum. Hæc Pineda, Hieronymus, Romanus, Villegas, Marieta, Trugillus, in vita S. Pauli Apoſtoli, & alij; & quod cæteris præſtat, Ambroſius Morales lib. 9. ſuæ Hiſt. referens pro ſua & noſtra ſententia veteres Græcos S. Dionyſij commentatores, quos ipſe in Bibliotheca Regia Excurialis legerat. quare *dubio procul debet eſſe* (ait) *Hiſpanum fuiſſe, quando id quoque ipſi Græci Doctores conſitentur.* Multa iſti in laudem eius canunt In Menologio, vbi propter eximiam morum rectitudinem & Philoſophiam tradunt olim in numerum Areopagitarum Iudicum fuiſſe cooptatum. Cuius verò vrbis Epiſcopus tandem in Hiſpania fuerit, ſoli Dextro debemus, qui eiuſdem Eccleſiaſticas Hiſpaniæ antiquitates plus cæteris calluit. Mirum verò eſſe non debet Græcos vrbis Segobienſis non meminiſſe, quandoquidem nec Pariſienſi in Dionyſio meminerunt; quo locus datus fuit quæſtioni iam olim de duobus Dionyſiis inter Græcos & Latinos acriter agitatæ; ſed ſicut tunc ignorarunt Gallicam vrbem, ita nunc Hiſpanicam, vtramque abſque noſtro detrimento. Pro Hierothei verò in Hiſpaniam reditu magno mihi argumento eſt, quod non ſolùm Dionyſium, ſed etiam S. Eugenium diſcipulum habuit, vt ſuo loco probauimus, quem tamen in Oriente non valuit conuenire, vbi Eugenius nunquam fuit; valuit vero in Hiſpania, cùm Segobienſis vrbs Toletanæ diœceſi adiaceat. Celebratur S. Hierothei tam apud Græcos, quàm apud Latinos natalis dies 4. Octobris.

In prologo Bibliæ ad Paulinum.

Poſtquam

Anno Chriſti 71.

Poſtquam ejuſmodi Commentariis Romæ finem impoſui, in Hiſpaniam reuerſus, cum caſu apud Monachos Ciſtercienſes Monaſterij Sandoualis, Diœc. Legionenſis agerem, & reliquiarum ſacra ſcrinia ſedulo eualuerem, percepi, caput inibi Diuini Hierothei aſſeruari, ita ſiquidem traditum à maioribus ſuis ſenes Monachi aſſeuerabant. Et caput quidem ſacrum inter reliquias extabat, ſed ſcriptura eius rei deſiderabatur. Venit nihilominus mihi in mentem, cranium à linteolo, quo à multis retrò annis ſtrictiſſimè inuolutum, & filis aſſutum ſeruabatur, exuere; ſi forſan teſtimonium aliquod eius rei interius reperire liceret. Et ecce, Deo auſpice, membranula vetuſtiſſima, longitudinis dimidij digiti, cum parte cranij, Abbate, & Monachis omnibus præſentibus, reperta eſt, cum eiuſmodi Græcis characteribus, *κεφαλὴ ἱεροθέου*, quod ſonat, *Caput Hierothei.* incredibilis ſubitò lætitia mentes omnium ſubiit, & ſuper tanto dono, Abbate ita diſponente, pro gratiarum actione proceſſio ſolenniter celebrata eſt, & Miſſa de eodem diuino Doctore & Antiſtite decantata, ipſa inuentionis die, quæ fuit 5. Aprilis, anni D. 1625. feſto S. Iſidori dedicata. Quo ſanè probabiliora redduntur, quæ de reditu eiuſdem Hierothei Athenis ad Hiſpanias à Dextro ſcribuntur: & de Segobienſi Eccleſia ab eo erecta; vnde veriſimile eſt tempore Saracenicæ deuaſtationis à Chriſtianis aſportata fuiſſe ſacra illius pignora ad Legionenſis montana, ad quorum radices Monaſterium Sandoualis ſitum eſt.

S. Marcellus Martyr conſanguineus S. Eugenij Toletani.

4. *Marcellus*, &c.] Conſonat his per omnia quod in Rom. Martyrologio 7. Octobris die legimus, nimirum, *Romæ Sanctorũ Martyrum Marcelli & Apulij, qui primo quidem Simoni Mago adhæſerunt; ſed videntes mirabilia quæ per Apoſtolum Petrum Dominus operabatur, relicto Simone Apoſtolica doctrina ſe tradiderunt, ac poſt paſſionem Apoſtolorum ſub Aureliano Conſulari coronam martyrij reportarunt; Sepulti non longè ab vrbe.* Iiſdem ferè verbis ea referunt Ado, Beda, Vſuardus, & Petrus Equilinus lib. 9. c. 30. Dexter ſolius Marcelli meminit. Sunt qui dicant agi de his in actis SS. Martyr. Nerei, & Achillei, falluntur tamen, quia Marcellus de quo ibi agitur, non fuit paſſus prope Romam, ſed fuit S. Eugenius Archiepiſcopus Toletanus, qui priùs M. Marcellus dicebatur, & ob nobilitatem poſtmodum à Chriſtianis dictus eſt *Eugenius*, quod ſonat *nobilis*. Fuit quidem & ipſe Simonis & Petri diſcipulus, ſed diuerſus ab illo, tametſi conſanguineus ipſius.

De S. Theodoro Cæſaraugustano Epiſcopo, & ſocijs Martyribus.

5. *S. Theodorus*, &c.] Agitur de martyrio Theodori, & ſociis in Martyrologio Rom. die 26. Martij his verbis. *Pentapoli in Libya* (Africæ prouincia) *Natalis Sanctorum Martyrum Theodori Epiſcopi, Irenæi Diaconi, Serapionis, & Ammonij lectorum.* Conſonant Vſuardus, Beda, Equilinus l. 11. cap. vltim. Notat autem Baronius Pentapolitanam prouinciam, de qua hic mentio habetur, dictam etiam à Plinio Cyrenaicam, cuius frequens eſt mentio in Epiſtolis Syneſij Epiſcopi, & in litteris Dionyſij Alexandrini apud Euſebium. Erat S. Theodorus diſcipulus B. Apoſtoli Iacobi, ſucceſſerátque S. Athanaſio I. Cæſaraugustæ Epiſcopo in ſede S. Mariæ de Columna. Zelo autem fidei propagandæ vniuerſam Hiſpaniam percurrens in Africanas applicuit tandem oras, comitantibus eum Irenæo Diacono ſuo, & duobus lectoribus Serapione & Ammonio; illic verò, id eſt in Cyrenæ prouincia, ſeu Pentapoli à Gentilibus capti, cùm immolare Diis falſis renuerent, poſt varia tormenta, capite plexi ſunt. Erat tunc temporis Carthaginis S. Creſcens Epiſcopus, inibi à S. Apoſtolo Petro relictus, vt Metaphraſtes refert, & nos ſuperiùs ad annum Domini 50. latius monſtrauimus, cuius illa ſunt verba de Petro loquentis; *Venit Sirmium ciuitatem Hiſpaniæ, quo in loco, cùm Epænetum conſtituiſſet Epiſcopum, deuenit Carthaginem ciuitatem Africæ, in qua Creſcentem ordinauit Epiſcopum.* Hic igitur ſacras Theodori exuuias ſepeliri curauit; inde verò in Gallæciam ipſe portauit, quatenus quod S. Theodorus teſtamento cauerat (vt aſſeuerat Dexter) de ſepultura ſibi ex latere S. Iacobi Magiſtri ſui concedenda, compleretur; quibus peractis Creſcens in Galliam contendens, Viennenſem erexit Eccleſiam, vt in Rom. Martyrologio dicitur die 29. Decembris. Extat huius hiſtoriæ S. Theodori & ſociorum nobile antiquitatis monumentum apud M. Maximum, qui Sapphicis, Adonicíſque verſibus rem totam cecinit, ſub titulo, *Ad Sanctos primos Cæſaraugustanos Epiſcopos M. Maximi carmen Sapphicum.* Eſt verò huiuſmodi, quod promiſeramus ſuperiùs ad annum Domini 50.

Metaphraſtes in vita S. Petri Apoſtoli apud Surium tomo 1.

Anno Chriſti 71. | Anno Romæ 822.

En piè ſacris adolemus aris
Thura, nardúmque & ſolutos odores,
Præſulum turbæ ſibi quos patronos
Vrbs habet iſta.
Quos habet patres, fideíque primos
Præſules; iſtis quoque ſub Magiſtris,
Cæſaris floret nimis vrbs, quibúſque
Dedicat ædes.
Laudo te primum ſacer Athanaſi,
Téque præſtanti Theodore cantu,
Non minus noſtris Epitecte Præſul
Dignus es odis.
Tertium & primum vidit ipſe Iberus
Fortiter paſſum; ſed enim ſecundum
Sacra per tractus Libycos ferentem
Clara Cyrene.
Hic cubant ſacri cineres ſepulti,
Quos dolens Creſcens ſepelire mandat:
Hinc leuat creſcens, grauiore cauſa,
Frater & hoſpes.
Et comes ſupplex Irenæus illis,
Qui Leuitarum caput eſſe fertur:
Atque Lectores duo, ſed necantur
Quatuor enſe.
Martij ſena quater, alma luce,
Plebs tibi ſupplex, ſociiſque ſacris,
Quo die paſſos memorant, celebrat
Feſta quotannis.

Hoc vno diſſidet M. Maximus à Martyrologiis, quòd ipſe aſſerat feſtum S. Theodori, & ſociorum, celebrari Cæſarauguſtæ 24. Martij, (*Martij ſena quater*) hæc autem in 26. reiiciunt. Crediderim 24. obiiſſe, *quo die* (ait Maximus) *paſſos memorant*, (niſi forſan ſcribentium negligentia mendum in Martyrologiis irrepſit) aut diem ſepulturæ celebrari, quod aliis Martyribus contigit: aut feſtum illinc transferri ſolitum aliqua occupatione interueniente.

S. Theodori funus à quo Creſcente curatum! Cæterùm notatum velim, Didacum Murillo in ſua hiſtoria de Pilari ingenuè faſſum, ſe omnimodis ignorare, quid ſibi velit ſacer Poeta, cùm de reliquiis ſeu cineribus Martyrum dixit, *Quos dolens Creſcens ſepelire mandat*: neſciebat enim, quis eſſet Creſcens ille; cùm tamen alius non ſit, quàm qui primus eo nomine dignus fuit; Pauli & Petri diſcipulus, & tunc temporis apud Carthaginem Africæ Epiſcopus. In ſequenti verſu legebatur; *Hinc iuuat Creſcens*, cùm omnino legendum ſit, *Hinc leuat Creſcens*; nam ſenſus eſt, Creſcentem inde leuaſſe reliquias Martyris, & in Hiſpanias detuliſſe, iuxta id quod ipſe Theodorus iuſſerat; & hæc eſt illa grauior cauſa, quæ S. Creſcentem compulit, vt ferret ipſum inde, & ad latus Iacobi Apoſtoli collocaret. Habemus eius rei irrefragabile teſtimonium S. Leonis Papæ IV. in epiſtola de Tranſlatione S. Iacobi, vbi de SS. Athanaſio & Theodoro hæc ait. *Illi duo diſcipuli pediſſequi pro reuerentia ſui Magiſtri, iuſſerũt ſe poſt obitum ſuum à Chriſtianis iuxta Magiſtrum ſuum; vnus ad dexteram illius, alius ad ſiniſtram ſepeliri.* Idémque ait Callixtus Papa II. quem refert Vincentius Beluacenſis in ſpeculo hiſtoriali, quibus aſſentiuntur recentiores, Morales, Marieta, Alderete, & cæteri. Et in antiquo Cordubenſi Breuiario hæc lego: *Alij verò diſcipuli Athanaſius, & Theodorus, vt in B. Leonis Epiſtola*

Anno Romæ 8: *ſtola legitur, iuxta Apoſtoli corpus vnus ad dexteram, & alter ad læuam ſepultus eſt.* Et hoc ipſum traditione receptum eſt in Eccleſia Compoſtellana. Anno Chriſti 76.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Christi 76. *Paulus Sergius Hiſpali, Cordubæ, Barcinonæ, Cæſarauguſtæ, Secuntiæ, & in plurimis aliis Hiſpaniæ vrbibus prædicat; totámque Hiſpaniæ prouinciam peragrat.* Anno Romæ 827.

2. *M. Pelagius, & Aulus Altimus Paternus ciues Toletani, Sancti Saturnini S. Petri diſcipuli, prædicatione miraculiſque (quæ præclara edidit Toleti) præmiſſis, illuſtrantur.*

Anno 86. *Per idem tempus S. Anacletus, vel Cletus ſucceſſerat Lino; Linus verò ſucceſſerat in Sede Romana Petro.* Anno 837.

2. *Veſpaſiano Titus, Titio verò Domitianus Imperator crudeliſſimus ſucceſſit, qui ſecundam contra Eccleſiam perſecutionem mouit.*

3. *Caparæ in Luſitania Carilippus & ſocij martyrium paſſi ſunt.*

4. *Domitianus Imperator Templum quoddam ſine contignatione facit.*

5. *Idem primus Imperatorũ ſe Deum appellari facit.*

6. *S. Iulianus, diſcipulus S. Petri, Martiali charus, Vicum transfertur.*

7. *C. Valerius Lentulus, vir Conſularis, vt Domitiano placeret, egit Laureolum Chriſtianum.*

8. *Fl. Clemens vir Conſularis occiditur pro fide 21. Nouembris; familiaris Martiali.*

9. *Thraſeas, Heluidius, Seruilia, Bareas traditi ſunt à quibuſdam Chriſtianis.* decrat nomen *Heluidius.*

10. *Florebat per id tempus in Hiſpania cohors Celtiberorum quæ nunc eſt Brigantij. Hæc habet Suellos iaculatores, ex oppido nunc Suello in Celtiberia, corrupto quidem vocabulo deſumpto à Suellis ipſis iaculatoribus.*

11. *Apud Meſſanenſes celebris eſt memoria B. Virginis Mariæ, miſſa ipſis ab eadem dulci epiſtola.*

12. *Caſtris-Cæciliis in Luſitania prædicat S. Ionas diſcipulus Sancti Dionyſij Areopagitæ, & ad Gallias poſt reuertitur.*

13. *Apud Caracam in Carpetanis SS. Martyres Æmilianus & Geronius pro Chriſti fide martyrium conſtanter paſſi.*

Anno Chriſti 76. | Anno Romæ 827.

COMMENTARIVS.

S. Paulus Sergius quibus vrbibus prædicarit.

ANNO CHRISTI 76. *Paulus Sergius*, &c.] Bis peragraſſe Hiſpaniam monſtratum à nobis eſt in ſuperioribus ad annum 66. primum cum S. Paulo Apoſtolo ipſo anno 66. poſtea verò admonitum ab eodem in viſione hoc anno 76. De priori eius aduentu egit Dexter anno illo 66. de poſteriori nunc agit, & nos vtriuſque lucem dedimus in Cõmentario eiuſdem. De priori mentionē fecit Primus Cabilonenſis Epiſcopus in Topographia Martyrum verbo *Corſica*, vbi ait: *Corſica Inſula Tyrrheni maris proxima Sardiniæ. Hic Paulus Apoſtolus ex Vrbe ſub decennio ſuæ libertatis ſub Nerone prædicat; inde ad Hiſpanias cum S. Paulo Narbonenſi progreditur.* De hac poſteriori prædicatione qua præcipuas Hiſpaniæ vrbes peragrauit, ac ſua illuſtrauit prædicatione, habemus celebre teſtimonium Petri Equilini, qui lib. 1. cap. 60. de eo ſic loquitur: *Poſt paſſionem ergo ſuã B. Paulus Apoſtolus eidem per viſionem mandauit, vt ad partes Hiſpaniæ & Galliæ pergeret ad prædicandum.* Et poſt pauca; *Venit Narbonam, indéque Hiſpaniam circumiens prædicauit, & redijt Narbonam.* Circuitus verò quem Dexter explicat, ita diſponendus eſt, vt Narbonâ Barcinonem, indéque Cæſarauguſtam petierit, deinde Secuntiam (nunc *Siguenza*) tranſiens autem nouam Caſtellam Cordubam inuiſerit, ac tandem Hiſpalim, vbi nauim conſcendit; & iterum per Mediterraneum Narbonam redijt, ſicque totam Hiſpaniam ab extremo ad extremum prædicando peruaſit.

S. Saturninus vbinam prædicationis ſemina iecerit.

2. *M. Pelagius*, &c.] S. Saturninum Toloſanum Epiſcopum fuiſſe S. Petri Apoſtoli diſcipulum norunt omnes qui res Hiſpanicas & Gallicas ſcripſerunt; imò vero Pampilionenſis Eccleſia quæ illum velut Apoſtolum ſuũ agnóſcit, in eius feſtiuitate idipſum canit. Vide Theſaurum Concionatorum ad diem 26. Nouemb. & 25. Septemb. quibus locis Saturninus dicitur non ſolùm Toloſâ Pampilionem acceſſiſſe, ſed vſque ad ciuitatē Toletanam penetraſſe, ibique prædicationis ſemina iecíſſe. Conſentiunt Chronica Caroli Principis, & Primus Calibonenſis Epiſcopus in ſua Topographia Chriſti Martyrum, Morales lib. 9. c. 14. Marieta 1. p. l. 1. cap. 15. & ante eos Iulianus Archipresbyter initio ſui Chronici, qui refert non ſolùm Toleti prædicaſſe, ſed etiam ad tempus Epiſcopum Toletanis ſe præbuiſſe. Vide etiam Vaſæum in Chron. & Lud. Nonnium in ſua Hiſpania cap. 80. De eodem Saturnino agit Sanctus Braulio in additionibus ad Maximum, dum de Sancto Firmino Pampilonenſi primùm, deinde Ambianenſi Epiſcopo; *Fuit* (inquit) *conſecratus ab Honorato Epiſcopo Toletano, & aquis ſalutaribus tinctus à S. Saturnino Epiſcopo Toloſano S. Petri Apoſtolorum Principis diſcipulo, miſſo prædicatum Toloſam.* Et quod omnem hac in re dubitationem tollit, eſt, quod ita perſpicuis verbis in eius germanis actis aſſeritur, quorum exemplar veneratione dignum habuit in ſua Bibliotheca fel. illæ record. Toletanæ Eccleſiæ Præſul, & Hiſpaniarum Hiſtoriographus Rodericus Ximenius, aſſeruatúrque nunc cum eius corpore in Regali cœnobio S. Mariæ de Horta, Segũtinæ diœceſ. noſtri Ciſtercien. ord. cui Archiepiſcopus totam ſuam Bibliothecam legauit. In codice igitur M.S. vitarum Sanctorum membranco extant acta germana S. Saturnini, quorum initium. *Illo igitur in temporis curriculo*, &c. Ibi igitur aſſeritur Saturninus S. Petri Apoſtoli diſcipulus fuiſſe ſub his verbis; *Bonus eſt Honeſtus Saturnini diſcipulus; melior eſt Saturninus Petri alumnus, quia optimus omnium Chriſtus eſt Petri didaſcalus*, (id eſt, magiſter) *ſed qui elegit Petrum in Apoſtolica fide, is etiam beatificauit Saturninum in Paſtorali regimine: & Honeſtum perluſtrauit Presbyterali honeſtate.* De locis vero prædicatione eius illuſtratis ſubinfertur: *O magna Saturnini gratia, qui non ſolùm Galliam & Gallæciam, Septimaniámque & Hiſpaniam, verùm etiam Neſturiam perluſtrauit, & Germaniam.* Ac deinde. *Prædicante beatiſſimo Saturnino Pampilonæ ſubito concurſus ciuium factus eſt creberrimus: venientes quoque per triduum, factum eſt vt viſis ſignis multiplicibus atque prodigijs potentibus, confirmati quadraginta millia gentilium quantociùs Deum verum ſequerentur percepto lauacro generationis.*

Hinc manifeſte deducitur error qui in Rom. Martyr. irrepſit dum ad diem 29. Nouembris aſſeritur S. Saturninus temporibus Decij martyrium compleuiſſe, vt credo, ex Equilino lib. 1. c. 5. id inconſideratè aſſerente; cùm enim ibi affirmet ab Apoſtolorum diſcipulis Epiſcopum Toloſanum ordinatum, fieri non potuit vt ad tempora Decij peruenıret, niſi vellet illum ſediſſe Epiſcopum annos vt minimum 150. vtpote quem ſanctus

Clemens

Clemens vel Dionyſius ordinauerant. Decius verò cœperit imperare anno Chriſti 252. Anno
vel 253. Certè in antiquis Martyrologiis nihil de Decio aſſeritur, vt apud Vſuardum videre Chriſti
eſt, qui eadem atque Romanum verba habet, de Decio autem nec verbum. Ambroſius 86.
Morales author eſt communi calculo approbatum ſub Claudio (Nerone) miſſum fuiſſe ad prædicandum in Galliam. Si quis autem Decius ille fuit, qui Saturninum martyrio affecit, Imperator eſſe non potuit, ſed Præfectus aliquis vel Proconſul; de quo idem iudicium ferri debet, atque de Decio illo ſub quo S. Laurentius paſſus aſſeritur, viginti circiter annis poſt Imperatoris Decij mortem. Et placet hac in re noſtri Ambroſij Moralis ſententia, qui lib. 9. hiſt. cap. 46. notat genus quoddam nobilium Romanorum extitiſſe Deciorum nomenclatura inſigne, ne quis miretur mortuo Imperatore Decio, Laurentium à Decio excarnificatum, & multo ante illum Saturninum Toloſæ à Decio è ſumma Capitolij arce præcipitem datum. Cæterùm quo omnis ambiguitas tollatur, Methodius vel Metrodorus antiquiſſimus rerum S. Dionyſij Areopagitæ ſcriptor, (cuius libet ſine nomine extat cum operibus Dionyſij olim Compluti excuſis, cum nomine verò apud Dionyſium Lanſelij Græco-Latinum) expreſsè affirmat S. Saturninum comitem à S. Papa Clemente datum eidem Dionyſio, ab eoque iam in Galliis conſiſtente Toloſam amandatum. En verba huius authoris: *Socij autem S. Dionyſij erant S. Saturninus & Marcell*: & poſt pauca. *Porrò ad Aquitania plagas Sancto Saturnino miſſo*, &c. Nemo autem neſcit Toloſam vrbem eſſe Aquitaniæ. Idem aſſerit Equilinus ipſe lib. 9. cap. 41. *Dionyſius* (ait) *à B. Clemente Petri ſucceſſore in Franciam deſtinatur, & ipſi Ruſticus Presbyter & Eleutherius Diaconus ſociantur; ſancti quoque Saturninus & Marcellus, Epiſcopi. Marcellum in Hiſpaniam* (fuit is S. Eugenius) *Saturninum in Aquitaniam direxit.* Hoc vero ita factum intelligi oportet, vt Saturninus à S. Petro Apoſtolo in Galliam directus ſit ad partes præſertim Aquitanicas, qui tamen anno Domini 76. Toletum inuiſit, vt Dexter hoc loco affirmat; inde vero Romam reuerſus, cum poſt aliquot annos, nimirum circa Domini ann. 93. S. Clemens eius condiſcipulus in Cathedra S. Petri ſedere cœpiſſet, & in Galliam Dionyſium deſtinaret, adiunxit illi Saturninum, vtpote virum egregium, & prouinciæ illius præ aliis expertem, qui quidem ſponte ſua in ſuam ſedem Toloſanam redire cogitabat; ad quam tandem cum Gallias iam tenerent, à Dionyſio remiſſus fuit. Quid autem inibi egerit, & quomodo iterum Toletum redierit, dicemus cum Dextro ſuis locis ad ann. 110. & 112.

Sed vero præcipuus in primis fructus quem è Toletana prædicatione reportauit, fuêre *SS. Pelagius & Paternus diſcipuli S. Saturnini.*
duo ſanctiſſimi ciues, M. Pelagius, & Aulus Altimus Paternus, duo inquam præclara Eccleſiæ Catholicæ luminaria. Pelagius namque fuit poſtmodum Toletanus Epiſcopus, & Hiſpaniæ totius primus; Paternus verò Bilbili oriundus, ac Martiali propterea charus, ſuiſque non ſemel commendatus epigrammatibus, Eluſatium primùm, deinde Conſtantienſium in Gallia Epiſcopus, effuſo pro Chriſto ſanguine reportauit coronam die 25. Septembris. Adſtipulatur huic ſententiæ Iulianus in chron. ad ann. 132. loquens enim de S. Honorato Toletano Epiſcopo hæc ait: *Poſt aliquot annos in Gallias prædicandi cauſa proficiſcitur; Paternum, quem S. Saturninus Toleti conuerterat, & fecerat Eluſenſium Epiſcopum, inuiſit*, &c. Agit etiam de S. Pelagio, quem vocat M. Pelagium Agrippam; de Paterno iterum cum Dextro acturi ſumus ad annum 94. 112. & 130. de Pelagio verò ad ann. 138. & 160.

Hoc ipſo anno Domini 76. quieuit in pace S. Quartus, vti Dexter dixit ann. 50. Age- *S. Quartus obijt.*
mus iterum de eo ann. 105.

Anno Christi 86. *Per id tempus*, &c. Notanter non dixit, *Cletus ſuccedit Lino*, ſed *ſuc- S. Cletus Papa.*
ceſſerat per idem tempus, quoniam ab anno 82. quo Linus martyrio affectus eſt, in eius locum ſucceſſerat; neque vero id à modo loquendi Dextri quis æſtimet abhorrere: ipſe enim non deſignat cuiuis Romano Pontifici annum quo Pontificatum inierit, ſed plerumque recapitulando multos enumerat.

Quòd verò vnum eundémque crediderit Anacletum & Cletum, nouum videri non *Cletus, & Anacletus, duóne an vnus & idem?*
debet, quin potius non video vnde poſſit diuerſus excogitari, cùm omnes ferè tam Græci quam Latini authores veteres, qui Dextrum ipſum vel præceſſerant, vel æquarant, vnum omnino ſine contradictione crediderint, tametſi quidam eorum Cletum, quidam verò Anacletum illum nuncupauerint, imprimis *magnus ille Ignatius, diſcipuli quem diligebat Ieſus* (vtor mei Bernardi verbis) *auditor*, in epiſtola ad Mariã Caſſabolitem, & ad Trallianos, non alium quam Anacletum cognoſcit. Clementis prædeceſſorem, & Petri Apoſtoli diſcipulum. Deinde S. Irenæus lib. 3. hiſtor. Eccleſ. cap. 12. Epiphanius hæreſi 27. Nicepho-

Anno Christi 86. | Anno Romæ 837.

rus Calixtus lib.3. cap.2. & Nicephorus Epiſcopus in ſuo Chronico, atque in vniuerſum omnes Græci idipſum ſequuntur. Inter Latinos autem Auguſtinus epiſtola 165. Optatus Mileuitanus lib.2. contra Parmenionem, & quod pluris eſt Hieronymus, tum in Chronico, tum lib. de Script. Eccleſiaſt. in Clemente, cuius hæc ſunt verba: *Clemens quartus poſt Petrum Romæ Epiſcopus: ſiquidem ſecundus Linus fuit, & tertius Anacletus.* Ita prorſus legitur tum in Latino, tum in Græco Sophronij textu: vt mirum ſit quomodo Baronius oppoſitum ſenſiſſe dicat. Vnus tantùm Tertullianus in libro 3. Carminum in Marcionem duos cecinit, Cletum & Anacletum, & liber qui Damaſo tribuitur de ſummis Pontificibus: eius tamen eſſe negant Onuphrius, Molanus, & Baronius. Quare vehementer ſuſpicor Cletum honoris cauſa poſtmodum Anacletum dictum, ob eximiam Dei gratiam in eo relucentem, non aliter, atque Oppius vocatus eſt Agathoppius, vt ſuprà diximus. Vellem ſuper hac re ad vnguem inueſtigandam maiorem fieri in Eccleſia diligentiam, duriſſimum ſiquidem creditu eſt, tam paucis authoribus inſtructam, tot taléſque Doctores ſequi neglexiſſe.

Titus, & Domitianus Imper.

2. *Veſpaſiano*, &c.] Is vitam finierat anno Domini 81. cùm gubernaſſet Imperium annos 10. habuitque ſucceſſures duos filios, primò quidem Titum annis duobus, & eo veneno ſublato Domitianum anno Domini 83. qui ſecundam in Eccleſia perſecutionem commouit, vti Euſebius lib.3. cap.13. teſtatur. Eius fructus nonnullos mox refert Dexter, egerat de prima ſub Nerone ad an.60.

SS. Martyres Carilippus, & ſocij Capare occiſi.

3. *Capara*, &c.] Ptolomæus in Vettonibus (ſeu Vergonibus) Luſitaniæ Caparam conſtituit, quo loci olim inter Cneum Pompeium, & Aulum Trebonium acriter certatum eſt, & hodiéque eius belli plura extant lapidum monumenta, militum ſcilicet ibidem occiſorum, quæ apud Ambroſium Moralem videre licet lib. 8. cap.18. Nunc *Capara* nomen retinet; eſtque in limine Extrematuræ, non longè à Ciuitatenſi vrbe, vulgò *Ciudad Rodrigo*: fœlicior ſanè Sanctorum Carilippi, & ſociorum martyrio, quàm incolarum numero aut diuitiis. Agitur S. Caralippi & ſociorum feſtus dies 28. Aprilis in Martyrologiis Bedæ, Adonis, Vſuardi, & Romano, vbi tamen pro Carilippo corruptè legitur Caralippum, cùm in cæteris & in Equilino lib.12. cap.vlt. num.113. ſicut in Dextro Carilippus ſcribatur. Sociorum nomina ſunt Aphrodiſius, Agapius, (Vſuardo Agapatus, Equilino Agapitus) & Euſebius: ita enim à prædictis autoribus nominantur; ſed nullus acta eorundem recenſet.

Pantheon Romanum à quo & quando fundatum.

4. *Domitianus*, &c.] Hæc ex Euſebij Chronico deſumpſit, vbi ſic legimus: Anno 88. *Domitianus templum ſine admixtione lignorum conſtruit:* loquitur verò de Pantheone, nunc Eccleſia ſanctæ Mariæ Rotundæ. Adſtipulatur Beda in Martyrologio 1. Nouemb. & lib. de 6. ætatibus in Traiano. Refragatur tamen Baronius in notis ad 1. Nouemb. contendens à M. Agrippa, non verò à Domitiano conſtructum, quia adhuc templi fronti inſcriptum durat: M. AGRIPPA. L.F. CONS. TERTIVM. FECIT. nimirum anno ante Chriſtum natum 25. tum quia Dio lib.53. ait: *Pantheon quod perfecit Agrippa*, &c. Facilè tamen in concordiam rediguntur, ſi dicamus Agrippam contignatione vſum in Pantheonis templo, id eſt in porticu, vbi inſcriptio ipſius videtur; ſolum enim porticum ſtruxiſſe ipſa operis diuerſitas conuincit: Domitianum verò templum ipſum nouo opere, ſine contignatione, vt modò cernitur, perfeciſſe.

Domitiani ſtulta audacia.

5. *Idem primus*, &c.] Iſtud etiam ſic habet Euſebius: Anno 89. Domini. *Primus Domitianus Dominum ſe & Deum appellari iuſſit.* Teſtatur id Suetonius in eius vita cap. 13. inquiens. *Pari arrogantia, cùm procuratorum ſuorum nomine formalem dictaret epiſtolam, ſic cœpit; Dominus & Deus noſter ſic fieri iubet. Vnde inſtitutum poſt hac, vt nec ſcripto quidem ac ſermone vſquam appellaretur aliter.* Sic prorſus eum vocat Martialis l.8. ep.vltimo.

Dante tibi turba querulos, Auguſte, libellos,
Nos quoque quòd Domino carmina parua damus:
Poſſe Deum rebus pariter, Muſiſque vacare
Scimus, & hæc etiam ſerta placere tibi.

tanquam Deo illi concedit. *Per Vates Auguſte tuos*, &c. Iidem Statius lib. 4. Sylu. Dominum ac Deum Domitianum nuncupat; quinimò Philoſtratus author eſt in Tyanæo lib. 7. eò adulationis malum perueniſſe, vt Iudæi illius celeberrimi Ioſephi conſilio, *filium Virginis* nuncupari auderet.

6. S. Iulia.

Anno Chriſti 86.

6. S. Iulianus, &c.] Quod ait, *Vicum transfertur*, non de tranſlatione Sacri corporis intelligendum eſt, cum adhuc aliquot annos vixerit, & martyrio occubuerit anno Domini 92. vel 93. vt ex Dextro liquet, ſed de exilio, quo ab alma Vrbe in Hiſpaniam damnatus fuit à Domitiano, cuius iuſſu Ioannes quoque Theologus in Pathmos tranſlatus eſt. Fuerat hic Apoſtoli Petri diſcipulus, Eugenij collega, Toleti ortus, & ante Eugenium Euangelium conciuibus ſuis prædicauit, Toleti Epiſcopus & totius Carpetaniæ vocatus eſt, vt ad ann. 91. & 94. Dexter profitetur. Et conſentit Iulianus Archipresbyter in Chronici ſui initio, quo loci dyptícham ſeu indicem Antiſtitum Toletanorum in Sacrificio Miſſæ inſtitutionis S. Iſidori dici conſuetam referens ſubdit; *Hæc fuit prima* (dypticha) *in qua non ponuntur Martyres, ſcilicet Iacobus* (Apoſtolus qui fundauit Eccleſiam Toletanam) *Elpidius, Iulianus, & Saturninus, & M. Marcellus Eugenius, quia conſtat fuiſſe martyres.* Orabat Sacerdos ibi pro ſpiritibus pauſantium Epiſcoporum, quod ex Miſſali S. Iſidori conſtat: & eapropter martyrum Epiſcoporum nomina in ea non extabant cum cæteris.

S. Iulianus Toletanus eius Martyr.

Fuiſſe verò Martiali charum ſatis liquet, nam quatuor ad ipſum ſub nomine Lucij Iulij dedit epigrammata: hoc enim fuiſſe nomen eius fatetur Dexter infrà anno 94. tametſi aliqua ſit inter Martialem & Dextrum diſcrepantia, dum ille vocat eum L. Iulium; hic L. Iulianum, imò & L. Magnum Iulianum, quæ forſan ex Baptiſmo oriri potuit. Quæris epigrammata? In xv. lib. 1. illum monet viuendum eſſe hodie, non cras, forſan eo motus, quòd S. Iulius vel Iulianus melius quidpiam ſe actitaturum profitebatur craſtina die, cùm hodierna in oculis ſuis peccator exiſteret. hoc Martialis in iocum conuertit pro more, inquiens:

Fuit Martiali charus.

O mihi poſt nullos Iuli memorande ſodales,
Si quid longa fides, canáque iura valent;
Bis iam penè tibi Conſul trigeſimus inſtat, (erat enim ætatis ſuæ annum penè 60. attingens, vtpote S. Petri diſcipulus)
Et numerat paucos vix tua vita dies.
Non bene diſtuleris videas, quæ poſſe negari,
Et ſolum hoc ducas quod fuit, eſſe tuum.

Et poſt pauca ſubdit.

Non eſt, crede mihi, ſapientis dicere, Viuam;
Sera nimis vita eſt craſtina; viue hodie.

Diſplicebat ei amicum ludicra ſemper, & iocoſa canere; quare ſæpe admonebat Martialem, vt animum ad ſeria applicaret. ſuper hoc argumento dedit epigramma 107. eiuſdem lib. 1.

Sæpe mihi dicis, Luci chariſſime Iuli;
Scribe aliquid magnum, deſidioſus homo es.
Otia da nobis, ſed qualia fecerat olim
Mæcenas Flacco, Virgilióque ſuo.

Et paucis interpoſitis

In ſteriles campos nolunt iuga ferre iuuenci;
Pingue ſolum laſſat, ſed iuuat ipſe labor.

Et hæc quidem ſcripſit Romæ degenti: duo verò ad eundem dedit iam commorantem in Hiſpania: è quibus alterum lib. 4. epigr. 55. Toletum mittitur, in quo multa Hiſpanica nomina commemorat, videlicet:

Luci gloria temporum tuorum,
Qui Gaurum veterem, Tagúmque noſtrum
Arpis cedere non ſinis diſertis:
Argiuas generatus inter vrbes,
Thebas carmine cantet, aut Mycenas,
Aut claram Rhodon, aut libidinoſæ
Ledeas Lacedæmonis palæſtras:

Anno Chriſti 86. | Anno Romæ 827

Nos Celtis genitos, & ex Iberis
Noſtræ nomina duriora terræ
Grato non pudeat referre verſu.

Proſequitur Bilbilis &. vicinorum Celtiberiæ oppidorum propria quædam referre nomina, at proprietates, quæ illic cuilibet videre licebit. Denique lib.9. epigram.98. eidem refert quaſi abſenti) bona, ac fœlicitates ſuas, ſuper quas ab æmulo quodam mordebatur:

Rumpitur inuidia quidam (chariſſime Iuli)
Quòd me Roma legit, rumpitur inuidia, &c.

videlicet *quòd turba ſemper in omni, monſtramur digito; quòd Cæſar vterque* (Titus, & Domitianus fratres) *tribuit ius mihi Natorum: quod rus mihi dulce ſub Vrbe eſt, paruaq́; in Vrbe domus: quòd ſum iucundus amicis; quòd conuiua frequens; quòd amamur; quódque probamur:* finit vero,

Rumpatur, quiſquis rumpitur inuidia.

Tantum de huius amicitia Martialis præſumebat, quòd tametſi cultu iam ab aliquot annis diſſiderent, ſuas nonnunquam conceptiones eidem aperuiſſet. Cætera de S. Iuliano dictis locis.

Lentulus Chriſtianorum irriſor. 7. *C. Valerius Lentulus*, &c Egimus de Laureolo Chriſtiano à Lentulo comicè acto, in commentariis ann.60. præſertim ex Iuuenale aiente,

Laureolum velox etiam bene Lentulus egit,
Iudice me, vera dignus cruce.

& Martiale, cuius etiam dedimus epigramma 9.

Qualiter in Scythica religatus rupe Prometheus, &c.

quo Martyris cuiuſdam Chriſtiani paſſionem veram, ſimulatam agentis Laureoli latronis fabulam, refert. Conſueuiſſe etenim Domitianum præ nimia crudelitate, caſus Tragicos in miſerorum corpora ad Theatrum ex vero repræſentare, narrant multi: & Tacitus in vita Agricolæ addit; *Nero ſubtraxit oculos; iuſſitque ſcelera, non ſpectauit. præcipua ſub Domitiano miſeriarum pars erat, videre, & aſpici: cùm ſuſpiria noſtra ſubſcriberentur, cùm denotandis tot hominum palloribus, ſufficeret ſæuus ille vultus, & rubor à quo ſe contra pudorem muniebat.*

S. Fl. Clementis Conſulis martyrium. 8. *Fl. Clemens*, &c. Huius martyrium non ſolùm Catholici ſcriptores, ſed & Ethnici, Suetonius, & Dio teſtatum reliquerunt: ille quidem in Domitiano cap.15. inquiens: *Denique Fl. Clementem patruelem ſuum contemptiſſimæ inertiæ* (ſic vocat virum, qui vt Chriſto vacaret, nolebat ſe publicis rebus tradere) *cuius filios etiam paruulos ſucceſſores palàm deſtinauerat: & abolito priore nomine, alterum Veſpaſianum appellari iuſſerat, alterum Domitianum repentè ex tenuiſſima ſuſpicione (tantum non in ipſo eius Conſulatu) interemit; quo maximè facto maturauit ſibi exitum.* At Dio ſic. *Domitianus cùm multos alios, tum verò Fl. Clementem Conſulem (etſi nepos eius erat, duxerátque vxorem Fl. Domitillam propinquam ipſius) morte affecit* ſed qua cauſa? *Illato ambobus crimine ἀθεότητος* (id eſt, contemptoris Deorum) *cuius rei cauſa multi, qui in mores Iudæorum* (videlicet Chriſtianorum) *tranſierant* (à Gentilitate) *damnati ſunt: quorum pars occiſa, pars ſpoliata facultatibus. Domitella tantummodo in Paudatariam relegata eſt.* Dolet meritò Cardinalis Baronius tam inſignem Chriſti martyrem à ſanctorum Catalogo ſeu Martyrologio excidiſſe (ſed iam alter Flauius (Dexter) martyrium ſimul, & diem annotat, videlicet 11. Nouembr. vt aliquando reſtitui poſſit ab Eccleſia.

Ad ipſum dedit Martialis epigramma 93. lib. X. quod incipit,

Si prior Euganeas, Clemens, Helicaonis oras,
Pictaque pampineis videris arua iugis, &c.

De Conſulatu ipſius ſubiungens;

Carmina, purpurea ſed modo ſuta toga, &c.

S. Clemens Metenſis primus Epiſcopus. Fuit alter eiuſdem nominis Fl. Clemens S. Petri diſcipulus, patruus S. Clementis Papæ, & primus in Gallia Metenſis Epiſcopus, qui obiit in pace Confeſſor die 17. eiuſdem menſis, cuius Molanus meminit ea die, & vitam ſcribit Petrus in Catalogo lib.10. cap.113. Timeo autem ne forſan ſimilitudine nominis ductus, quæ Fl. Clementis martyris ſunt, huic Confeſſori tribuat, ait enim fuiſſe Conſulem Romæ, ac S. Clementi Papæ patruum.

9. *Thra*

9. *Thraſeas*, &c.] In codice impreſſo pro *Seruilia* corruptè legebatur *Heluidias*. Erat quidam Bareas Soranus, & Thraſeas Pætus clariſſimi ac Conſulares viri, Seruilia vero Bareæ Proconſulis tunc Syriæ filia: hos omnes nequiter occiſos dolent, vel ipſi Ethnici. Iuuenalis; *Anno Chriſti 86.* *Thraſeas, Heluidius, Bareas & Seruilia Romani nobiles Martyres.*

Stoicus occidit Baream, delator amicum,

Diſcipulumque Senex.

Martialis de Thraſea lib. 4. epigr. ad Colinum 54.

Thraſea conſtantior ipſo.

De vtriſque verò Corn. Tacitus lib. 16. *Trucidatis tot inſignibus viris, ad poſtremum Nero virtutem ipſam excidere concupiuit, interfecto Barea Sorano, & Thraſea Pato, olim vtriſque infenſus.* Quo tamen obiecto crimine: author eſt ipſe Tacitus, Baream reum eſſe factum ex Proconſulatu Aſiæ, quem adminiſtrauerat, *non quidem ex crimine aliquo quod patraſſet, ſed ex iuſtitia* (inquit) *atque induſtria.* De Seruilia autem eius filia, *Vltra hac, ſed recens discriminis patris filiam connectebat, quod pecuniam Magis largita eſſet*, (nimirum Chriſti pauperibus.) *Igitur Seruilia accita eſt in Senatum; ſterúntque diuerſi ante Tribunal Conſulum grandis æuo parens, contrà filia vltra vigeſimum ætatis annum, nuper marito Annæo Pollione in exilium pulſo viduata, deſolatáque, ac in patrem quidem intuens, cuius onerаſſe pericula videbatur. Tum interrogante accuſatore, An cultus dotales, & detractum ceruice monile venundediſſet, quo pecuniam faciendis magicis artibus contraheretur? Primùm ſtrata humi, longo fletu, & ſilentio, poſt altaria, & aram complexa; nullos* (inquit) *impios Deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicius precibus inuocani, quàm vt hunc optimum patrem, tu Cæſar & vos Patres ſeruaretis incolumem.* Pergit necem vtriuſque lamentabilem referre: & velit nolit, quidquid de Magis loquatur, quidquid de aræ amplexu mentiatur, ſatis innuit Chriſtianos fuiſſe, ac pro contemptu Deorum occiſos, vtpote qui diuitias in Chriſti pauperes diſtribuiſſent. Vt quid enim coram ipſis ara poſita fuit, niſi quia contemptores Deorum erant? Vt verum ſit quod Dexter hoc loco aſſerit, à multis tradi fuiſſe Chriſtianos, id quod etiam Baronius credit anno Domini 68 numer. 18. Hoc verò notatum velim lector habeas, non ideo Dextrum hoc loco meminiſſe Thraſeæ & Bareæ, quòd à Domitiano cum Fl. Clemente occiſi ſint, cùm conſtet à Nerone ante annos 20. peremptos, vel ipſo Tacito non tacente; ſed quoniam de his agunt, qui de Clemente, authores Gentiles, & ſimilis ſit vtrorumque mors ac mortis cauſa. Tantumdem de Heluidio Priſco, Thraſeæ genero, dictum reputa, de quo ſimilia refert Tacitus præfato lib. 16. Annalium.

10. *Florebat*, &c.] A Martiali mutuatum hoc eſt, lib. 4. epigram. 55. vbi inter alia quæ de Celtiberia prouincia ſua, memoria digna narrat, Suellos iaculatores ponit; cùm enim præmiſiſſet, *Suelli ſtrenuiſſimi iaculatores, quit*

Nos Celtis genitos, & ex Iberis

Noſtræ nomina duriora terræ

Grato non pudeat referre verſu:

Subdit inter cætera;

Et certos iaculo leui Suellos.

Quo loci codices impreſſi deprauati ſunt, nam pro *Suellos* habent *Silaos*; fatetur tamen Matthæus Raderus in notis marginalibus ſui Martialis, in veteribus codicibus legi *Suenos*, quod proxime ad veritatem accedit. Cæterùm iaculatores Suellos ab oppido Celtiberiæ eiuſdem nominis ſic dictos, tranſlatos verò inde Brigantium nobilem Gallæciæ vrbem, nunc *Corunna*, non ſolùm hic docet Dexter, ſed etiam ad annum 430. quo tempore Wandalorum rabies vigebat in Africa. In veteris Hiſpaniæ tabula, quam in ſuo Ptolomæo exarauit Villanouanus, ponitur oppidulum *Suelo* nomine; errat tamen in ſitu eius deſignando, non enim conſtituit illud in Celtiberia, ſed in ora freti Gaditani, vbi nunc *Eſteponda* eſt. Verùm ſtandum potiùs teſtimoniis Martialis, & Dextri.

11. *Apud Meſſanenſes*, &c] Nihil apud Illuſtriſſimæ vrbis ciues venerabilius, nihil traditione Chriſtiana æquè receptius, quàm prædeceſſores ſuos ab ipſa Beatiſſima Dei genitrice adhuc in humanis agente litteras accepiſſe, quandoquidem in memoriam tanti beneficij Eccleſia Metropolitana nuncupata eſt *la Madona de Littrio*, hoc eſt, *de la Lettera*, ſeu de epiſtola, quæ illic aſſeruari dicitur reuerenter. De ea ſic Petrus Caniſius lib. 5. de Deipara *De Epiſtola B. Mariæ ad Meſſanenſes*

Anno Christi 86. | Anno Romæ 8...

Deipara cap. 1. *Apud Siculos extat inſignis Reſpublica Meſſanenſium, quæ epiſtolam ab eadem Virgine Matre miſſam prædicat, atque, vt audio, reuerenter in ſcriniis aſſeruat.* Recipit quoque eam; vt alios taceam, P. Franciſcus Arias pietate & doctrina inſignis, in ſuo ſpirituali profectu, tractatu de imitatione Virginis. De ea iterum agit Dexter ad annum 430. quo iterum in ſcriniis reperta fuit. Reperi eam Hiſpanis loquentem in Bibliotheca inſignis noſtri cœnobij Deſpina, quam placuit hic ad verbum referre.

Maria hija de Ioachin, del tribu de Iuda de la caſa de Dauid, humildiſsima Madre de Ieſu Chriſto crucificado: a todos los de la Ciudad de Mecina ſalud, y bendicion del Padre eterno. Sabemos que haueis enuiado los de eſſa ciudad con grande fe Menſageros y Embajadores, confeſſando con grande conocimiento à mi hijo por hombre y Dios, Vnigenito del Padre eterno; y aſsi miſmo deſpues de ſu glorioſa Reſurreccion, hauer ſubido al cielo; conociendo en todo el verdadero camino de la verdad, mediante la doctrina y predicacion de Pablo Apoſtol nueſtro. Por loqual à vos otros, y à eſſa nueſtra ciudad damos nueſtra bendicion, y prometemos ſer ſiempre en vueſtra perpetua proteccion, y amparo. Quæ Latinitate donata ſic ſonat.

Maria filia Ioachim, de Tribu Iuda, de domo Dauid, humillima mater Ieſu Chriſti crucifixi, omnibus ciuibus Meſſanenſibus ſalutem & benedictionem æterni Patris. Nouimus vos miſiſſe magna fide Nuntios & Oratores, confitentes plena recognitione filium meum eſſe hominem ſimul ac Deum, Vnigenitum æterni Patris; & ſimiliter quod poſt eius glorioſam reſurrectionem ad cœlum aſcenderit; agnoſcentes in omnibus certam veritatis ſemitam, mediante doctrina & prædicatione Pauli Apoſtoli noſtri. Quapropter vobis, & huic noſtræ ciuitati noſtram impertimur benedictionem; & promittimus vos ſemper ſub noſtra protectione & defenſione habere.

Simili beneficio ſe honeſtatam à Dei genitrice gloriatur Florentia, vti Hieronymus Sauanarola teſtatur, qui ea de re concionem ad Florentinos habuit die 25. Octobris ann. 1495. & inter eius opera extat; Epiſtolæ autem textus hic eſt. *Florentia Deo & Domino Ieſu Chriſto filio meo & mihi dilecta, tene fidem, inſta orationibus, roborare patientia; his enim ſempiternam cōſequeris ſalutem apud Deum.* Fidem quoque ei præbent authores ſuperius citati pro Meſſanenſi. De epiſtola Virginis ad Ignatium agemus cum Dextro ad ann. Domini 116.

S. Ionas S. Dionyſij diſcipulus vbi prædicauit.

12. *Caſtris-Cæciliis*, &c.] Non hic ſolummodo meminit Dexter S. Ionæ diſcipuli S. Dionyſij, ſed etiam ad annos 112. & 130. ex quibus liquet bis Hiſpanias perluſtraſſe; primùm qualem anno 86. vel 87. prædicando verbum Dei, præcipuè Caſtris-Cæciliis in Luſitania, & in eius circumiacentibus oppidis. Romanum Martyrologium die 22. Septemb. cum vocat *Pagum Caſtrenſem*, cuius loci presbyter factus herbis virentibus, & aqua frigida ſuſtentabatur, vt Equilinus narrat lib. 8. cap. 106. Hic verò primus eius in Hiſpaniam aduentus accidit, priuſquàm S. Dionyſius, cuius ipſe Athenis diſcipulus extiterat, in Gallias tranſitum faceret, legatus S. Clementis anno Domini 93. tunc enim nonnullis placet, Ionam noſtrum comitem ipſius factum in Gallias rediiſſe: vbi & ipſe prædicationi aliquandiu inſeruiens anno 112. iterum Hiſpanias luſtrans, *inuiſit S. M. Marcellum Eugenium Dionyſij magiſtri ſui condiſcipulum* (ait Dexter) ſed tandem in Gallias remeat anno 130. Tunc Iulianus Præſes tres lictores miſit Pariſios, vbi ipſe eo temporis prædicationi inſiſtebat; *vt eum tenerent, & occiderent.* (verba ſunt Equilini) *Qui eum prope Pariſios inuentum, nullo timore territum, nec minis turbatum, nec vllatenus à doctrina deſiſtentem, verberibus cæſum decollauerunt, X. Kalend. Octobr. Cuius corpus truncum caput manibus tollens* (Dionyſium in hoc etiam Magiſtrum imitatus) *vſque ad locum vbi S. Martyr ſepulturam elegerat, quaſi milliario vno procedens ibidem occubuit, ſepultúmque ibidem eſt miro fragrans odore, in loco qui dicitur Mons ſancti Ionis*, ſeu Ionæ. Galeſinus putauit eum ſub Domitiano paſſum, Præſide Feſcennino; fallitur tamen, quia ſub Adriano occubuit anno 130. Præſide vero Iuliano. Cùm igitur in Martyrologio Rom. dicitur. *Apud Pagum Caſtrenſium S. Ionæ Presbyteri & Martyris, qui cum S. Dionyſio profectus in Galliam iuſſu Iuliani præfecti verberibus cæſus, gladio martyrium conſummauit*; non deſignatur oppidum martyrij (in quo Equilinus hallucinatus eſt) potiùs enim dicendum eſſet apud Pariſios, vt Galeſinus dixit in ſuo Martyrologio; ſed illud quod præcipuè eo Doctore gloriabatur, Dextri æuo videlicet, Caſtra-Cæcilia, vel Caſtra-Cæciliana; nunc corrupto vocabulo *Cazeres* inter Annam & Tagum in Extrematura (olim Luſitaniæ parte) conſtitutum, ac nobile admodum, cum ciuium familiis, tum etiam antiquitate conditionis: vt enim Morales author eſt lib. 8. hiſt. c. 18. Cæcilius Metellus Conſul, deuicto inibi Hirtuleio, nomen ſuum & Caſtrorum ſuorum oppido impertiit, vnde dictum Caſtra-Cæcilia, vel, vt aliis placet, Caſtra-Cæciliana. Solus

Caſtra Cæcilia quæ.

Arnoldus

Arnoldus Millius in ſua Synonymia Geographica legit Caſtra-Vicceliana: Ptolomæi codex corrupte quoque habet Liciniana, in Luſitania prope Emeritam. Idem Metelius condidit Caloniam Metellinenſem, hodie *Medellin*, in eodem tractu, à ſuo quoque cognomine nuncupatam, vt alibi dicemus. Ne tamen decipiatur quis, aduerterim, reperiri etiam Caſtra-Lelia in Luſitania, ſed longe diuerſum oppidum à Caſtris-Cæciliis; quandoquidem vel ipſo Dextro teſte (inferiùs anno 308.) illud erat iuxta Callenſem portum & Vrbem ſitum ad Durij oſtia in ora Oceani, nunc *Porto*, à quo Portucallenſe regnum nuncupatur; iſtud vero in Mediterraneis Luſitaniæ terminis, ſed de eo ſuo loco. Corrige ex dictis Molanum dum legit, *Die 5. Auguſti Caſtro-Corboilo S. Iony Martyris.* Sed ipſe nec Martyrem, nec oppidum, nec diem martyrij nouit. Proximè tamen ad Caſtra-Cæcilia accedit dum legit *Caſtro-Corboilo*. Anno Chriſti 86.

13. *Apud Caracam*, &c.] Sanctorum Martyrũ Æmiliani, & Geronij agebatur feſta dies in Breuiario Cordubenſi 20. Septemb. Galeſinus quoque in ſuo Martyrologio eorundem meminit ipſa die inquiens: *In Hiſpania Sanctorum martyrum Aemiliani & Gerony.* Duo ex Dextro noua habemus, tempus martyrij, nimirum in perſecutione Domitiani circa annum Domini 87. & vrbem in qua martyrio ſublati ſunt, *Caraca.* Eſt verò quam nunc *Guadalaxara* nuncupamus, teſtibus Marinæo Siculo, Morales, Nonnio, Mariana, & cæteris. Antonini codex corruptè habet Ariaca. Plutarchus in vita Sertorij narrat, pulſum à Metello Sertorium, non procul à Caracitanis ad amnem Tagonium caſtra locaſſe, cum quibus bellum memoria dignum geſſit. Falluntur Morales & Nonnius cap. 73. ſuæ Hiſpaniæ, dum Tagonium fluuium credunt vocatum *Henares* à Plutarcho, quòd Caraca ad ora ipſius ſita ſit; cùm tamen ſit *Tajuña* cui Henares admiſcetur, quod anno 308. monſtrabimus: Caracitani verò dicebantur quotquot inter *Henares* & *Tajuña* degebant.

SS. Æmilianus & Geronius Martyres vbi — *Caraca quæ* — *Tagonium non eſt Henares, ſed Tajuña.*

Placuit hoc loco, dum de Sancto Geronio Martyre Caracitano agimus nobilem ſuſcitare memoriam Geruntij Martyris ac primi Epiſcopi Italicæ, quæ ab ſcriptis Hiſpanorum authorum exciderat, & his ipſis temporibus pro Chriſti nomine occiſus eſt. De eo Martyrologium Rom. die 25. Auguſti hæc habet; *Italicæ in Hiſpania S. Geruntij Epiſcopi, qui tempore Apoſtolorum Euangelium in ea prouincia prædicans, poſt multos labores in carcere quieuit:* ſuſpicor à S. Pio Hiſpalenſi Antiſtite, ac S. Iacobi diſcipulo S. Geruntium ordinatum fuiſſe Epiſcopum Italicenſem; & forſan ipſius Apoſtoli, aut certè Pauli diſcipulus fuit. Acta ipſius cecinit olim Hiſpana Eccleſia vniuerſa, hymno ſacro, qui hodiéque extat in Breuiario Mozarabe dicto. Eſt verò huiuſmodi.

S. Geruntij Epiſcopi Italicenſis martyrium.

Hymnus de S. Geruntio Epiſcopo Italicenſi & Martyre.

Sacratum Chriſti Antiſtitem
Geruntium Confeſſorem,
Dignis canamus laudibus,
Et celebremus vocibus.
Hic fertur Apoſtolico
Vates fulſiſſe tempore:
Et prædicaſſe ſupremum
Patrem potentis filij.
Quíque dum per occiduam
Percurreret clarus plagam,
Tandem ira Gentilium
Ad paſſionem trahitur.
Sed mox præcepto Præſidis,
Nodis grauatur ferreis:
Horrendis vmbris carceris,
Datur in ius carnificis.

Quem ferunt vinctum vinculis,
Inter pallentes tenebras,
Raptam è ſacro corpore,
Dediſſe cælo animam.
Sic inter Apoſtolica
Beatus tam conſortia,
Gaudet cæleſti gloria,
Et clara Chriſti gratia.
Namque infulatus gemino
Fulget, & nitet præmio;
Sacerdotali titulo,
Et confeſſionis præmio.
Gloria Patri perſonet,
Chriſtóque vnigenito:
Cum Paraclito Spiritu;
In ſæculorum ſæcula. Amen.

Capitula

Anno Chriſti 88. Capitula ſic habet. *Glorioſe ac miſericors Domine, qui beatiſsimo Confeſſori tuo Geruntio Epiſcopo, tibi unius in ore confiteri dediſti, ſéque in medio iuſtorum eius confeſsione laudari voluiſti; vt eum in terris confitentem, & in concilio Sanctorum glorificans faceres exultantem; expoſcimus tui muneris donum, vt eius precibus tribuas à peccati contagione purgari, ab ardoribus perpetuis erui, & gloria tua beatitudinem conſequi.* Habet præterea officium proprium integrum in prædicto Breuiario, orationes quinque, benedictiones duas, & alia quæ manifeſtant S.Geruntij fuiſſe in Hiſpania priſcis temporibus memoriam illuſtriſſimam. Anno Romæ 839.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 88. *Maria Magdalena miraculis clara, mirificè diuinis laudibus, contemplationíque dedita, in Gallias migrat.* Anno Romæ 839.

* al. S. Manlius.

Anno 90. *S.* Mancius ciuis Romanus, Chriſti diſcipulus primus Eborenſium in Luſitania Pontifex, qui in Gallia priùs prædicauerat, floret: & poſt multos labores migrat Martyr anno 106.* Anno 841.

Anno 91. *Vxamebarchæ in Autrigonibus Hiſpaniæ SS. Trophimus, Ouantius, & Aſtorgius Epiſcopus Martyres, in eadem Eccleſiæ perſecutione pro Chriſti fide conſtanter cæſi ſunt.* Anno 842.

2. *Glabrio Conſul Romanus pro Chriſti confeſſione cæditur.*

3. *Nereus, Achilleus, & Flauia Domitilla relegati crebris Sancti M.Marcelli, poſt Toletanorum Pontificis, litteris recreati, tandem pro fide cæſi, ad martyrij lauream euolant.*

4. *Tota Hiſpania celebris habetur memoria S.Iacobi Apoſtoli Zebedæi fily, primíque illorum Paſtoris, & egregij Doctoris.*

5. *Ioannes Theologus exultantibus totius orbis Eccleſiis ab exilio reuocatur: omnes illius reditum miſſis litteris gratulantur.*

6. *Philippus cognomento Philotheus, qui priùs corpora SS.Martyrum Geruaſij, & Protaſij ciuium ſuorum Mediolanenſium Mediolani ſepelierat; conuerſúſque in Campo Laminitano à S.Paulo, illum ſequutus adhæſit Clementi, à quo legatus miſſus in Hiſpanias, Toleti, Barcinone, Cæſarauguſtæ, Hiſpali, Valentiæ, & in multis aliis vrbibus prædicat.*

7. *S.Iulianus ciuis Toletanus Toleti patitur 7. die Ianuary. Fuit Epiſcopus.*

8. *Cum Aulo Cornelio Palma V.C. ciue Toletano, Duumuiróque Chriſtiano, Toletum venit Marcus Marcellus, ibique ſedem primariãtotius Hiſpaniæ, vti in eius meditullio, conſtituit: Metropoles à*

S.Iacobo

Anno Romæ 839.& 841.

Anno Christi 88.& 90.

S.Iacobo cœptas, meliùs diſponit: Eccleſiámque totius Hiſpaniæ luculenter promouet.

9. *M.Mancino Duumuiro Barcinonenſi; idem Philippus Barcinonem adijt, ibidémque per aliquot menſes manſit.*

COMMENTARIVS.

ANNO 88. *Maria Magd.* &c.] Ante annos 30. videlicet 48. Domini, notauerat Dexter acceſſum Magdalenæ in Gallias, quando nempe in cælos Beatiſſimâ Dei genitrice aſſumptâ, ipſa cum fratribus & amicis pelago commiſſa, in contemptibili ligno ſaluata, Maſſiliam appulit, nunc verò poſt 30. annos in ſpecu tranſactos, pœnitentiæ & contemplationi dedita, adeò vt in ſublime ab Angelis pluries veheretur,, tandem ad cæleſtem ſponſum miraculis quoque viuens, & mortua clara conuolauit. Lege Equilinum lib.6. cap.124. qui de pœnitentia eius annorum 30.& miraculis plura refert.

S. Maria Magdalena moritur in Galliis.

ANNO 90. *Mancius*,&c.] Hæc vberiùs iterat Dexter in calce Chronici, ad annum 430. inquiens: *Eodem anno reperta ſunt reliquia S. Memmij Mancij, Eborenſis in Luſitania Pontificis, & primi illius vrbis Apoſtoli: qui conuerſo priùs populo Cathalaunenſi in Gallia, poſtea in Hiſpanias trajciens, Eboræ prædicauit, vbi & martyrium paſſus eſt. Fuit ciuis Romanus, & Chriſti diſcipulus,& ab anno 36 Chriſti ad annum 106. in Gallia,& Hiſpania, prædicationi inſtitit, ac tandem ſub Traiano martyrium (vti dixi) pro Chriſti nomine paſſus eſt.* Celebris admodum eſt apud omnes Hiſpanicarum rerum ſcriptores memoria S. Mancij: agunt enim de eo Vaſæus ad annum 100. Reſendius in antiquitatibus Eboræ, Villegas, Sanctorus, Trugillus, Marieta ad 15. diem Maij, Mariana in hiſt. Hiſp. Refertur eius hiſtoria in Breuiariis Eborenſi, Burgenſi,& Palentino in hæc verba.

S. Mancius quis,& qualis?

Prædicat in Gallia & Hiſpania.

*Paſſio S. Mancij Martyris, qui paſſus eſt à Iudæis, vel Paganis in territorio Elborenſi, qui ex partibus Romanorum natus ad Hiſpanias deſtinatus, verbum Dei, ſicut meliùs potuit prædicauit; & de regione in regionem Elboram venit, in prouincia Luſitana, vbi Chriſtianum populum ab infidelibus oppreſſum reperit. Beatus igitur Mancius, vt miles Chriſti, armatus lorica fidei, & in eius cruce confidens, contra infideles accinctus aiebat; Falſos Deos audire non poſſum, teſtis mendax eſſe non debeo, pro amore Dei mei, quem Iudæi crucifixerunt, ſupplicia non recuſo; mortem autem quæro, per quam mihi vitæ æternitas conferatur. Cùm hæc aduersùs eos proferret, S. Mancium ad ſupplicium rapiunt, detractóque omni corporis indumento * dilaceratur membris extenſis, funiúmque vinculis, innumeris plagarum ictibus verberatur; quaſi veſtibus nudari poſſent membra quæ fidei confeſſio veſtiebat. Igitur cùm inter vincula & tormenta vultu ſemper hilaris eſſet, adductus ante Validum præfectum, & ante Iudæos qui eum accuſabant, dixit ei Validus: Audi Manci; Ceſſa ab hac prædicatione, & ora Deos noſtros. Cui Mancius dixit; Tormenta & ſupplicia tua non timeo. Tunc Validus præfectus iuſſit eum fuſtibus cædi, & multis tormentis lacerari; Martyr autem Chriſti orauit dicens: Gratias tibi ago Domine, qui me feciſti vincere tormenta carnificum; iube me ad te peruenire. Et vox de cælo audita eſt; Veni dilecte noſter ad me. Cúmque ille diceret; Pater in manus tuas, &c. ſancta illa anima exiuit à corpore 20. die May. Ferunt autem aliqui, hunc B. Mancium diſcipulum Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in cœna cùm pedes diſcipulorum lauaret, Domino miniſtraſſe.* Hactenus Palentinum Breuiarium, ad cuius diœceſim in Hiſpaniarum deuaſtatione per Sarracenos facta anno 714. corpus S. Martyris tranſlatum fuit, & ob eius honorem ædificatum eſt oppidum *Villa nueba de S. Mancio* nuncupatum, quieſcitque in Monaſterio S.Benedicti. Anno verò 1591. iuſſu Philippi II. Regis Catholici particula reliquiarum in Eborenſem ſedem ſuam tranſlata eſt, D. Theotonio de Bragancia Eborenſi Archiepiſcopo Regis conſanguineo procurante.

Ex Palentino deſumitur, in cuius diœceſi núc corpus S. quieſcit.

* al. diuaricatur.

Sane quod in S.Dionyſio Areopagita Græcis & Gallis contigit, id pariter in S.Mancio Gallis & Hiſpanis contigiſſe reperio. Græci ſiquidem cùm de Dionyſio ſuo nihil nouiſſent, poſtquam ab Athenis diſceſſerat, Confeſſorem crediderunt, Galli verò quibus martyrium ipſius notum erat, Martyrem celebrarunt: ſic prorſus in S. Mancio accidit; cùm enim in Gallia martyrium non conſummauerit, Galli eius feſtum de Confeſſore Pon-

S. Memmius Cathalaunenſis, idem cum Mancio Chriſti diſcipulo.

Anno Christi 90. | Anno Romæ 842.

tificeagunt, Hiſpani verò, quibus martyrium ſatis notum fuit, vtpote Eboræ peractum, de martyre celebrant officium; ſed & ipſi diminute procedunt dum Pontificatus ipſius memoriam non faciunt, qui tamen Gallis cognitus ſatis fuit. Dedit etiam errori anſam nominis duplicitas; cùm enim more Romano *Memmius Mancius* vocaretur, illic Memnum (vel Memnium) cebrant, hi Mancium, & vſque ad Romanum Martyrologium æquiuocatio irrepſit, vbi viuius eiuſdémque Sancti duo feſta peraguntur, alterum 15. Maij more Hiſpanorum ſic, *Ebora in Luſitania S. Mancij martyris*; alterum 5. Auguſti in hæc verba more Gallorum, quæ ſatis indicant ciuem illum Romanum ac Chriſti diſcipulum eſſe; quem nos Mancium dicimus: *Cathalauni in Gallia S. Memmij ciuis Romani, qui à S. Petro illius ciuitatis Epiſcopus conſecratus, populum ſibi commiſſum ad Euangelij veritatem perduxit.* Addit Beda, *qui inter alia innumera miracula mortuum ſuſcitauit.* Agunt de eo Gregorius Turonenſis, de gloria Confeſ. cap. 66. & Vincentius Beluacenſis in ſpeculo lib. 9. cap. 45. & 46. ſed ſcriptores Galli pro more ſuo, quæ in Gallia geſſit, duntaxat ſcripſerunt: idémque contigit Equilino, qui eos ſequutus eſt lib. 7. cap. 15. vbi hæc habet: *Memmius Cathalaunenſis Epiſcopus, nobilis Romanus à S. Petro Apoſtolo in Epiſcopum conſecratus, cum S. Dionyſio & aliis Epiſcopis ad Gallias prædicationis gratia directus eſt.* Sed hic author in hoc ſibimet contrariatur; quia à Petro Apoſtolo directus, nequaquam cum Dionyſio proficiſci potuit, vtpote qui vſque ad Clementis Pontificatum non fuit miſſus in Gallias. Pergit verò; *Sed cùm XVIII. milliaria ab vrbe elongati forent, Maximianus eius ſubdiaconus mortuus eſt. Memnius verò ad Petrum rediit, & ſocium defunctum nunciauit: acceptáque ab Apoſtolo de fimbria veſtimenti eius particula, reuerſus, cadauer adhuc inhumatum tetigit, & continuò mortuus reſurrexit.* Cùm de vrbe loquitur, ſi Dextro fides habenda, imò quia habenda, Hieroſolymam intellige, non Romam, anno enim Domini 36. quo à Dextro dicitur cœpiſſe prædicationis munus, nondum Romam venerat Apoſtolus; quare cùm eo ipſo anno Sanctus Iacobus à Petro miſſus in Hiſpaniam fuerit (quod ex ſuperioribus liquet) fit probabile, vt Mancius cum Iacobo miſſus ſit; quo dato crediderim errore attribui ſancto Mancio miraculum iſtud de ſocij ſuſcitatione, quod vel ipſo Equilino teſte lib. 6. cap. 109. S. Frontoni Petragoricenſi Epiſcopo contigit, Roma à B. Petro in Petragoricam Galliæ ciuitatem directo, cum Gregorio Presbytero, quem in itinere defunctum ſuſcitauit, baculo Apoſtoli, ad quem redierat accepto, & ſuperpoſito. Certè ſi cum Iacob perambulabat, non indigebat ad Petrum redire. Sed vt vt ſit, *alia quoque ſigna plurima* (ait ille) *per illos Dominus oſtendit. Cùm autem ad Vrbem Cathalaunenſem veniſſet, & populum ad conuertendum durum reperiſſet, milliario vno à ciuitate in loca deſerto cœpit in ſpelunca contemplationi vacare, multiſque inibi miraculis clareſcere. Nam puerum nobilem, qui cadens in fluuiolo, Nauta dicto, & iuxta ciuitatem labitur, necatus fuerat, ſuſcitauit* (de hoc mortuo credo Bedam loquutum) *multóſque viſo mirabili ſigno ad Chriſtum conuertit; ſícque à populo cum honore ad ciuitatem ducitur. In ipſo quoque vrbis ingreſſu tres leproſos mundauit, & totidem cæcos illuminauit; dæmonem quoque ab obſeſſo quadam eiecit:* ſubdit denique annos LXXX. ſedem ſuam gubernaſſe; ego lego LXX. ſic enim Dextro conſonat, qui docet cœpiſſe Pontificatum, & prædicationis munus ab anno Domini 36. vſque ad 106. quo martyrium perpeſſus fuit, inter quos mediant anni LXX. quos ſediſſe dicitur: at non ſolùm Cathalauni, vt ipſi putant, toto hoc tempore ſedit, ſed etiam Eboræ in Hiſpania: neque eius corpus Cathalauni eſt, vt Turonenſis exiſtimauit, ſed ad ſummum aliquæ reliquiæ ipſius. Vide miram à Dextro exiſſe conſonantiam. Quod de diſciplina Mancij ſub Domini magiſterio dicitur, nonnulli etiam ad 72. numerum extendunt, vt vnus illorum Mancius ſit, quod tamen non ſatis liquet: ſufficit ſane Chriſti nouiſſe diſciplinam, de cæteris non curo.

Hoc ipſo anno Domini 90. in Chronico Euſebij à D. Hieronymo addita hæc de Fabio Quintiliano leguntur. *Quintilianus ex Hiſpania Calagurritanus, qui primus Romæ publicam ſcholam & ſalarium è fiſco accepit, claruit.* Mira res, vt homo Hiſpanus omnium primus Italos ipſos Rhetoricam Latinæ linguæ doceret, ob ídque e fiſco primò ſalarium acciperet! De eo Auſonius in Parentalibus num. 2. inquit.

Fabius Quintilianus floret.

Adſerat vt licet Fabium Calagurris alumnum,
Antipuem palmam Quintilianus habet.

ANNO

Anno Romæ 8q. A N N O 91. *Vxama*, &c.] Duas *Vxamas* in Hiſpania fuiſſe, apud Ptolomæum legimus: in Autrigonibus alteram cognomento *Barcham*, alteram in Areuacis cognomento *Argellam*; hæc hodie *Oſma* dicitur: altera de qua hoc loco ſermo eſt, non ſatis liquet, vbi determinatè fuerit. Cæterùm ex ſitu quem & Ptolomæus deſignat *Orduña* eſt; nam Autrigones confines erant Cantrabris; Autrigonum autem Borealior ciuitas Flauiobriga erat, nunc *Bilbao*, & non longè admodum in Mediterraneis diſtabat ab ea Vxamabarca, quo loci *Orduña* à *Bilbao* ſeiungitur. Martyrum autem qui Vxamebarcæ paſſi hîc dicuntur, meminit Petrus Equilinus lib. 11, cap. vltim. numer. 251. his verbis; *Trophimus, & Oceanus, & Euſtorgius Epiſcopus paſſi ſunt martyrium XIV. Kalend. Octobris.* corruptè loco Ouantij legit Oceanum, & pro Aſtorgio Euſtorgium, ſed facilis in his tranſitus. Fatetur verò Equilinus quos in eo capite Sanctos enumerat, ex Martyrologio Hieronymi, Adonis, vel Vſuardi deſumptos eſſe, & ad litteram à ſe tranſcriptos. Anno Chriſti 91. SS. Martyres Trophimus & ſocij vbi paſſi.

2. *Glabrio.*] Quæ deinceps in hoc commentario ſequuntur, non ſunt præcisè ad ann. 91. reſtringenda, ſed inter 91. & 93. accidere potuerunt, quippe cùm ſequens annus in Dextro ſit 94. Sanè Glabrij Conſulis martyrium in annum Domini 93. incidit, quod Dio Caſſius tametſi Ethnicus, recitat his verbis: *Acilius Glabrio Conſul cum aliis, illato crimine* ἀθεότητος (id eſt, contemptus Deorum) *quòd ad Iudaeorum* (ſic vocabant Chriſtianos): *mores tranſiiſſet; primò quidem adhuc agentem Conſulem, vocatum ad Albanum, ad Iuuenalia, & in ſententia perſiſtentem, in theatrum miſſus fuit, vt cum immani Leone pugnaturus ab eo diſcerperetur: ſed ab illo non tantùm non eſt læſus, ſed eum egregiè ipſe confecit; quamobrem poſtea eodem ex cauſa, quòd Romanos Deos non coleret, iuſſus eſt interfici.* Baronius id reiicit in annum Domini 94. ſed vt vidimus à paſſione Apoſtolorum vno anno præcurrit Dextrum. Glabrij Coſ. martyrium.

3. *Nereus*, &c.] Non hoc loco præcipuè intendit author horum SS. martyrium adnotare, tametſi obiter illud memoret, ſed ſolatium quod in Pontia inſula relegati à M. Marcello in vrbe commorante recipiebant, miſſis inter ſe frequentibus litteris. Extant quædam SS. Nerei & Achillei ad Marcellum apud Surium tomo 3. 12. Maij, quibus eius ſententiam tequirunt ſuper ea quæſtione quam Furius & Priſcus diſcipuli Simonis Magi, inibi propter Magiæ vſum relegati, excitabant de magiſtri ſui ſanctitate. Conabantur enim ſeducere eos qui in Inſula degebant, vt Simonem, ceu Filium Dei colerent, credéntque Petrum Apoſtolum immeritò ei fuiſſe infenſum; litteras placuit hîc inſerere. S. Eugenius litteras dat ad SS. Nereum & Achilleum.

Nereus & Achilleus ſerui Chriſti Ieſu fratri & condiſcipulo Marcello æternam ſalutem. In Pontiæ Inſula ergaſtulum relegati propter nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, gaudemus quidem; ſed gaudium noſtrum perturbant Furius & Priſcus diſcipuli Simonis, qui propter artes magicas huc in exilium deportati ſunt. Aiunt illi à culpa alienum fuiſſe Simonem; porrò Apoſtolum Petrum ſine cauſa eum execratum eſſe. Cúmque diceremus nos Inſulæ habitatoribus, ne commodarent eis fidem, memorauimus illuſtrem & idoneam perſonam tuam, quæ poſſit ſcriptis ipſos efficere certiores, cuiuſmodi fuerit Simonis Magi vita, & quemadmodum, cùm eius fueris diſcipulus, res eius omnes bene cognitas & exploratas habeas: quas oramus vt perſcribere ne graueris, vt homines innoxij ab horum fraudibus & impoſturis liberentur. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti tecum.

Huic epiſtolæ reddidit M. Marcellus ſequentem. *Marcellus ſeruus Ieſu Chriſti ſanctis Confeſſoribus Nereo & Achilleo. Lectis litteris veſtris gaudio ſum repletus, quòd intelligerem vos in fide conſtantes eſſe, & pro veritate certare viriliter. Et quia ſcribitis obiectam vobis Simonis innocentiam, retexam partim vitam ipſius, vt ex paucis cætera colligantur. Ego quidem cùm in eius me diſciplinam tradidiſſem, poſteaquam animaduerti hominem eſſe malignum, & infantium trucidatorem, itémque maleficum ac perfractorem, diſceſſi ab illo, & me ad Dominum meum ſanctum Petrum Apoſtolum adiunxi; quem cùm Simon Magum diceret, & populum Romanum eius odio inflammaret, derepentè eo loco vbi Petrum Simon inſimulabat, vidua tranſiit cum multa populi frequentia, filium vnicum efferens triſtiſſima. Id vt vidit S. Petrus, ait ad populum Simoni credentem; Deponatis è feretro defunctum hominem, & qui eum excitarit eius veram eſſe fidem ſentiatis. Cùm populus ita feciſſet, Simon dixit: Si ego hunc vitæ reddidero, num vos Petrum interficietis? Reſpondit omnis turba; Viuum eum concremabimus. Mox Simon dæmonum opera id effecit vt nonnihil moueretur cadauer. Eo viſo ſublatis vocibus populus Simonem prædicat, Petro exitium minatus. At Petrus vix impetrato ſilentio ait; Si viuit, loquatur, am-*

Anno Chriſti 91.

Anno Romæ 842.

bulet, cibum capiat, reuertatur ad ædes ſuas: ſi non id fecerit, non dubitetis fallacem eſſe Simonem; Tum vna voce clamauit populus, niſi id fecerit Simon, pœnam qua voluit affici Petrum, ipſe luat. Simon verò iram ſimulans fugere voluit: ſed populus cum multa exprobratione eum detinuit. Porrò Apoſtolus Petrus in cœlum manus tollens ait: Domine Ieſu Chriſte qui nobis dixiſti; In nomine meo dæmonia eiicite, infirmos curate, mortuos ſuſcitate, excita puerum hunc, vt omnis hæc turba agnoſcat te eſſe Deum, nec alium præter te, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuis & regnas in ſæcula ſæculorum. Mox puer exurgens, & ad Petri Apoſtoli pedes ſe abiiciens, ait: Vidi Dominum Ieſum Chriſtum iubentem Angelis, vt propter preces tuas me orphanum reſtituerent viduæ matri meæ. Tunc populus exclamauit, Vnus, inquit, eſt Deus quem Petrus prædicat. Simon autem per præſtigias caput canis ſibi fingens fugam capeſſebat, ſed eum retentum, cùm populus vellet flammis comburere, Petrus ita dixit: Præceptor noſter docuit nos pro malis bona reddere: effecítq; vt Simon dimitteretur; is verò vt ad me venit, putans me quid actum eſſet neſcire, canem ingentem ligauit ad aditum domus meæ dicens; Videamus num ſit pro more ad te ingreſſurus Petrus. Poſt horam vnam veniens Petrus, ſigno Crucis edito ſoluit canem, iuſſitque eum oſtendere Simoni, vt ceſſaret dæmonum opera fallere populum, pro quo Chriſtus ſanguinem ſuum fudiſſet. His ergo viſis accurri ad Petrum; eúmque reuerenter excepi in domum meam; porrò Simonem perſequebatur: cúmque eum proſtrauiſſet, Petrus in Chriſti nomine præcepit ei, ne vllum corpori eius morſum inferret. Et corpus quidem non attigit, ſed veſtes adeò lacerauit, vt nulla pars corporis tecta maneret. Populus verò, & imprimis pueri vna cum cane eum inſectantes, extra vrbis mœnia, ceu lupum expulerunt; quam ille ignominiam non ferens, toto anno delituit. Poſtea Neroni commendatus eſt, qui eum in ſuam amicitiam admiſit, homo improbus ſeipſo nequiorem. Apparuit autem in viſione Dominus Petro Apoſtolo dicens: Simon & Nero pleni malo dæmone, aduerſum te cogitant, ſed ne timeas, ego enim tecum ſum, adiungámque tibi Paulum Apoſtolum, cras vrbem ingreſſurum, pariterque poſt menſes ſeptem cum Simone confligetis: eóque ſuperato, & in Tartarum detruſo, ſimul ad me victores peruenietis. Altera die venit Paulus Romam. Quo autem pacto cum Simone congreſſi ſint, cùm vos ipſi corā ſitis intuiti, ſuperfluum mihi viſum ſum apud vos velle referre: maximè cùm S. Linus ad Orientis Eccleſias omnem eorum ſeriem Græcè perſcripſerit. Hæc de Simone Mago & Apoſtolo Petro M. Marcellus ad Sanctos exules ſcribit. Quæ deinceps ſequuntur; *De Petronilla filia Petri Apoſtoli, Domini mei, quando ſolicitè perquiritis quis eius vitæ finis fuerit, pauca annotabo;* nouam epiſtolam redolent, quandoquidem in ea quam ſuperiùs tranſcripſimus, nihil de Petronilla martyres rogauerunt. Dedimus quoque eam ad annum Domini 34. niſi quòd inibi quæ ſolum Petronillæ erant retulimus, cùm tamen epiſtola ipſa referat itidem martyrium S. Fœliculæ Virginis ſociæ ipſius, & S. Nicomedis Presbyteri. Extant quoque cum prædictis aliæ litteræ SS. Martyrum Eutychetis, Victorini, & Maronis ad eundem Marcellum, de martyrio prædictorum Nerei & Achillei ſub Memmio Ruffo Conſulari Terracinæ peremptorum. Quibus perlectis *Marcellus miſit germanum ſuum* (ait author hiſtoriæ illorum) *ad inſulam, qui cum his Chriſti confeſſoribus egit illic annum vnum; ac deinde reuerſus ad Marcellum narrauit illi,* ipſorū Eutychetis & ſociorum palmas de Tyranno acceptas, Sulpitij quoque & Seruiliani, & tandem ſanctarum Virginum Fl. Domitillæ cum ſociabus Euphroſina & Theodora, quæ Terracinæ cubiculo incluſæ per ignem conſummatæ fuerunt, Traiano imperante, anno Domini vt minimum 100. cùm tamen relegata fuiſſet S. Flauia (ſub Domitiano, vt ibidē aſſeritur) circa annum 90. vel 91. Præ oculis nihilominus habendum, non vnam & eandem, ſed duas Flauias Domitillas hoc tempore fuiſſe, martyrio nobili decoratas: alteram Fl. Clementis Conſulis vxorem, de qua Dio aſſerit, propinquam fuiſſe ſanguine Domitiano, à quo in Pandatariam inſulam relegata eſt, quod Deos patrios non coleret, cuius ſub Traiano martyrij meminit Dexter ad annum Chriſti 100. alteram eiuſdem Fl. Clementis ex Plautilla ſorore neptem, virginem ſanctiſſimam, ſimiliter ſub Traiano paſſam, de qua Euſebius ex Brutio dixit anno 99. *Scribit Brutius plurimos Chriſtianorum ſub Domitiano feciſſe martyrium, inter quos & Fl. Domitilla Fl. Clementis Conſulis ex ſorore neptis, in inſulam Pontianam relegata, quia ſe Chriſtianam teſtata eſt.* Subiit pro Chriſto mortem 7. die Maij, at Nereus & Achilleus eius Eunuchi anno præcedente, die 12. eiuſdem menſis decapitati ſunt. Vide Baronium tum in Notis, tum in Annalibus ann. 68. Quòd verò condiſcipuli fuerint Eugenij, & S. Petri Apoſtoli diſcipuli ſatis liquet, non ſolùm ex litteris modò relatis, ſed ex epiſt. ad Romanos, vbi Paulus Romam ire cupiens iubet inter alios ſalutari Nereū: & cùm

Flauia Domitilla plures.

hacten..s

Anno Romæ 8.

Anno Chriſti 91.

hactenus Romam ipſe non vidiſſet, fit vt Nereus Petri diſcipulus eſſet, & non Pauli.

4. *Tota Hiſpania*, &c.] Satis ſuperque de S. Iacobo diximus in ſuperioribus, & de peregrinatione ad eius ſacrum corpus his temporibus fieri ſolita; maximè cum S. Cletus qui hoc floruerat tempore, peregrinationes ad Sanctos edicto dato defenderit.

S. Ioannes ab exilio euocatus.

Id priùs à Dionyſio prædictum.

De anno reditus quæſtio.

5. *S. Ioannes Theologus*, &c.] Prædixerat Ioanni releuationem exilij ab Inſula Pathmos Dionyſius in peculiari quam ad ipſum dedit epiſtola, in cuius calce hæc dixit: *Ero autem prorſus dignior, cui fides adhibeatur, ſi (quæ tibi præcognita ſunt) quæ ex Deo didici, hæc loquar. Quod ſcilicet & ex Pathmi cuſtodia dimittendus es liber, & in Aſiaticam terram reuerſurus: illicque perages boni Dei imitationes* (de Euangelio hæc intelligo) *eáſque poſteris trades.* Dimiſſio autem Ioannis ex Pathmo, quantum lætitiæ cunctis Chriſticolis attulerit, non indiget probatione. Equilinus lib. 2. cap. 7. de his loquens ait: *S. Ioannes qui cum iniuria ad exilium fuerat deportatus; cum honore ad Epheſum deductus eſt, omni populo ſibi occurrente, & clamante; Benedictus qui venit in nomine Domini.* Sed quid, hoc anno, Dextro cum reditu Ioannis ab exilio? ipſe quippe hoc potiùs in exilium actus, quàm ab eo reuerſus fuit. Baronius ſiquidem conſtanter aſſeuerat, deductum quidem Pathmos anno 92. ſub Domitiano, poſtquam Romæ ab olei dolio feruenti vegetior exierat; deductum verò anno 98. quando Dione teſte, *Nerua omnes qui impietatis in Deos rei fuerant, abſolui voluit, & exules in patriam reduxit.* id quod Hieronymus etiam teſtatur de ſcriptoribus Eccleſ. in Ioanne. Metaphraſtes addit à Traiano reductum, quod vt minimum anno 100. contigiſſe oportet. Deberet igitur hoc anno Dexter de exilio potiùs agere, quàm de reditu. Cæterùm nō conſtat inter Doctores, id quod ſupponitur vt certum. Arethas ſiquidem Cæſarienſis dum Apocalypſim commentatur, ſub Nerone putat relegatum, non ſub Domitiano. Eſtque ſatis veriſimile Neronem qui funditus Eccleſiam Chriſti debere contendit, non ſolùm Petrum & Paulum trucidaſſe, ſed Ioannem etiam, qui ex Apoſtolis ſuperſtes erat, inſectatum fuiſſe, qui enim ſolum Ioannem libere agere dimiſiſſet? Rurſus Epiphanius hæreſi 51. etiam ſub Claudio (Claudium Neronem intelligo) Pathmo reuerſum affirmat. Ne quis miretur Dextrum aſſerentem circa annum Domini 93. Pathmo in Aſiam reuerſum. Imò verò oppoſitum nequaquam deducitur ex teſtimonio Dionis relato: quo ſolùm dicuntur exules reducti in patriam. Ergóne Ioannes reductus à Nerua? Vnde locus? oporteret primùm ſtabilire eo temporis exulaſſe, quod tamen aſſeritur, non probatur. Et addo, quòd tametſi forſitan exularit, non tamen omnes edicti illius vi reducti fuêre, vt Fl. Domitilla Virgo, quæ in Pontia Inſula à Domitiano vſque ad Traiani tempora permanſit, ſub quo martyrium ſubiit, id ipſius Domitillæ actis atteſtantibus, de ea & ſociis ipſius. Sed hæc ſatis pro Dextri aſſerto vtcunque tuendo.

De S. Philippo Philotheo Mediolanenſi.

SS. Geruaſij & Protaſij funus curat.

6. *Philippus*, &c.] Erat magnus hic amator Dei (hoc Philothei nomen pro meritis ſibi impoſitum indicat) Mediolanenſis ciuis: cum verò adhuc Ethnicum Nero Prouinciæ Areuatum præſidere fecit; quo in munere à D. Paulo repertus, & ad fidem conuerſus fuit. De conuerſione ipſius egerat Dexter ad annum 64. Poſt Apoſtolorum necem cui interfuit, rediit Mediolanum, vbi amicorum & conciuium ſuorum Geruaſij & Protaſij martyrio adfuit, funus exercuit, hiſtoriam ſcripſit; quæ à D. Ambroſio cum Sanctorum reliquiis inuenta eſt; extatque inter eius opera, & apud Surium tomo 3. die 19. Iunij, cuius initium eſt; *Ego ſeruus Chriſti Philippus intra domum meam Sanctorum corpora cum filio meo rapui, & ſepeliui; quorum mater Valeria, & pater Vitalis dicti ſunt*, &c. terminatur verò; *Quod cùm factum fuiſſet, ego ſeruus Chriſti Philippus abſtuli cum filio meo furtim corpora ſancta, & in domo mea, Deo ſolo teſte, in iſta arca marmorea ſepeliui; credens me orationibus eorum conſequi miſericordiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui cum Patre & Spiritu ſancto*, &c. Trucidatos autem ſub Nerone, teſtatur Metaphraſtes in vita ipſorum, vt videas omnia conſtare, nec alium credas Philippum à Philotheo, Pauli diſcipulo. Baronius in Notis ad diem 19. Iunij ſuſpicatur, nequaquam ſub Nerone (quod Metaphraſtes contendit) ſed ſub M. Aurelio, & Lucio Vero Geruaſium & fratrem occiſos; quo dato temporum diſſonantia Philippos quoque diſtinctos redarguet. Mouetur eo quòd Aſtaſius Iudex qui eos occidit, dicitur à Philippo illo Mediolanenſi, tunc temporis proficiſci ad bellum quod à Marcomanis fuerat excitatum. Bellum autem Marcomanicum temporibus M. Aurelij, & L. Veri geſtum eſt anno 171. vt ex Chronico Euſebij habemus: inter hunc verò annum & Neronis mortem pluſquàm centum anni intercedunt. Adde ad Aſtaſium dixiſſe Sacerdotes Idolorum; *Si vis lætus ad Auguſtos noſtros reuerti & victor, Geruaſium*

Anno Christi 91. | Anno Romæ 841.

ſium & Protaſium ſacrificare compelle; hæc autem Auguſtorum multitudo non facilè Neroni qui ſolus regnauit, facillimè L. Vero, & M. Aurelio conuenire poteſt.

Certè ſi non haberemus tam manifeſtum Metaphraſtis teſtimonium, coniecturiſque agendum eſſet, iis non difficulter in Baronij ſententiam adduceremur; ſed habemus firmiorem coniecturis ſermonem; & quod in contrarium obiicit non conuincit, potuit enim Neronis tempore ad Marcomanos aliquod bellum moueri, eo præſertim quo contra Neronem rebellebant nationes nobiliores, Gallia & Hiſpania, quis hoc queat inſimulare mendacij? Quod enim anno 171. geſtum ſit contra eos præcipuum bellum, non tollit quin à multis antea annis cœpiſſent rebellare, imo verò plerunque ita contigiſſe videmus: præſertim quando ſolus Comes Aſtaſius legitur ad eos reprimendos proficiſci. Auguſtos autem vocare potuit (ſi codex incorruptus eſt, quod non facilè admiſerim) totam Neronis familiam; aut Senatum, & Imperatorem; aut Neronem & Galbam, qui iam in Hiſpania imperabat, aut ipſum ſolum Neronem figuràta loquutione, qua amplificandæ orationis gratia dicimus, Cicerones, Antonios, Iulios, Sceuolas, &c.

Tranſlatis deinde in cœlum Petro & Paulo, Philippus adhæſit Clementi, à quo in Hiſpaniam miſſus fuit Apoſtolicæ ſedis lègatus initio ſui Pontificatus, anno videlicet 93. Eius rei extat celebre Methodij teſtimonium, authoris Græci & vetuſtiſſimi in vita S. Dionyſij, vbi ſic legimus: *Porrò S. Clemens ſub id tempus Philippum quendam Hiſpanis Epiſcopum præfecerat: eandemque poteſtatem quam ipſe diuinus Clemens à Petro accepit, ipſi dederat dicens; Profectus in Occidentales plagas Euangelium regni cælorum prædicato, ligandi etiam ſoluendique poteſtas tibi eſto, vt Chriſti Euangelium per te quoque longè latéque diffundatur, quo à Domino inſtar fidelis ſerui audire merearis; Euge ſerue bone*, &c. Ambroſius Morales, & Ioannes Mariana eiuſdem Philippi Philothei meminerunt, niſi quòd Morales eum cum Hierotheo coincidere non bene ſuſpicatus eſt. Nonnulla etiam eáque memoria digna S. Braulio in additionibus ad M. Maximum ſcripſit, quæ huius loci propria iudicaui. *Memoria* (ait) *celebris habetur & in Gallia & in Hiſpania S. Philippi, quem præmiſit S. Clemens ante Eugenium in Hiſpanias & Gallias. Venit Rothomagum cum Leone Epiſcopo Rothomagenſi, poſtea verò Vaſconenſi, & Geruaſio.* (En ſanctus quoque Geruaſius Hiſpanias inuiſit ante martyrium) *Prædicat in Gallia, Cantabria, Vaſconibus, & per Hiſpaniam, dictus eſt cognomento Philotheus; qui Prouinciam Areuacum ſub Nerone Ethnicus in Hiſpania gubernauit. Hic S. Philippus qui Diaconus erat* (tunc) *comeſque Leonis, reuerſus eſt Romam adhuc viuente Petro anno 67. & interfuit eius Paulíque martyrio. Secutus S. Clementem vt Magiſtrum, ab illo effectus eſt Epiſcopus, & poſtea miſſus eſt legatus in Hiſpanias.* Ter proinde Hiſpanias adiit, primò Ethnicus officium gerens Præſidentis Areuatium; ſecundò Diaconus Leonis Rothomagenſis Epiſcopi & Vaſconenſis; & tandem Clementis Legatus. Inſuper Iulianus initio ſui Chronici author eſt Philippum aliquandiu Toleti (cùm ibi prædicauit) ſediſſe Epiſcopum, quod ego credo accidiſſe poſt martyrium S. Iuliani; & quod paulo poſt ſucceſſit S. Eugenio. De eo iterum hoc anno n. 9.

7. *Iulianus*, &c.] Extat adhuc memoria ipſius in Rom. Martyrologio die 7. Ianuarij, his verbis. *Eodem die S. Iuliani Martyris*. ex quo Molanus in Additionibus ad Vſuardum, & Galeſinus ac cæteri recentiores. Ignorabatur hactenus quis ille Iulianus fuiſſet, latuitque Baronium: ſed nunc Dextri Chronico manifeſta multa ſunt, quæ ſine eo ignorabantur.

Au. Cornelius Palma qui, & quamuis

8. *Aulo Cornelio Palma*, &c.] Fuiſſe Romæ diebus his apud Romanos multos Hiſpanorum in pretio habitos, vterque Seneca, Lucanus, Silius, Martialis, & Quintilianus probant: & præ omnibus Traianus, qui eo temporis ad ſummum Imperij apicem euectus fuit. Enituit inter cæteros Aulus Cornelius Palma nobilis Toletanus, qui multo pòſt, anno nimirum 101. Conſulatum Romæ iniit cum C. Sotio Senecione, vt in Faſtis Caſſiodori, & Onuphrij videre eſt. Huius familiæ erat ille Cornelius Palma, qui bello Arabico feliciter confecto, clariſſimus redditus eſt. In Auli Cornelij Palmæ Duumuiratum incidit aduentus S. M. Marcelli Eugenij miſſi à S. Clemente Papa, qui hoc ipſo anno 93. inierat Pontificatum. Quòd vero hoc loco Dexter narret deſignationem Primatus Hiſpaniæ factam in Eccleſia Toletana, non eſt quia hoc anno facta ſit, vt ipſe teſtatur anno 105. Sed cùm primùm inducat in Hiſpaniam S. Eugenium, de eóque multa dicturus ſit, idcirco quaſi in capite, quæ poſtmodum fuse dicturus eſt, breui elogio enuntiat. Agemus de eo cum Dextro ad annos 100, 105. 110. 112. & 11[illegible]. quo martyrij palmam accepit.

M. Marinus Duumuir Barcinonenſis.

9. *M. Marcino*, &c.] Dixerat Philippum Philotheum prædicaſſe non ſolum Toleti, Cæſaraugustæ,

auguſtæ, Hiſpali, Valentiæ, ſed etiam Barcinone, nunc in ſpeciali Barcinonenſis autor Anno
aperit conciuibus ſuis, ſub cuius Duumuiratu Barcinone Philippus prædicauerat, & quòd Chriſti
inibi aliquot menſes egerit. Extant Martialis ad Mancinum duo epigrammata, alterum 94.
lib.1. cuius initium eſt,

Bis tibi triceni fuimus Mancine vocati, &c.

alterum in lib.4. quod incipit, (num.61.)

Donaſſe amicum tibi ducenta Mancine;

nihil aliud quàm ioca & ſales continent, amicitiæ non vulgaris ſigna.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 94. *S.Clemens ſcribit Iuliano Epiſcopo Carpetano, & Iulio Abulenſi.* Anno Romæ 845.

2. *Bilbilitani Chriſto crediderunt eſſante Paterno.*
3. *C. Prochorus, vnus ex ſeptem Diaconis ſcripſit Euangelium & res geſtas Ioannis.*
4. *L. Magnus Iulianus ciuis Toletanus, & Martyr in pretio habetur.*
5. *Octogeſſæ in Hiſpania S.Agathoclia Martyr viriliter paſſa.*
6. *S. Theodoſius II. Barcinonenſis Epiſcopus 6. Kalend. Februarij.*

Anno 95. *In Carpetania Pydnæ, vel Pyotij S. Alexander Martyr.* Anno 846.

2. *Aquis Quintianis in Gallæcia Hiſpaniæ ſancti Chriſti Martyres Iulianus, Datiuus, Vincentius, & alij 27. ſocij eorum.*
3. *S.Ouidius ciuis Romanus Epiſcopus Bracarenſis ſuccedit S. Baſilio; hic verò S. Petro Kalendis Nouembris.*
4. *In Arſa Mariana Hiſpaniæ patiuntur Aquila & Priſcilla.*
5. *Oppidum * Accatucci in Bætica gloriatur Natali S.Iuliani Martyris, quem paſſum diximus Aquis Quintianis.* * al. Artuni.

COMMENTARIVS.

ANNO 94. *S. Clemens.*] Epiſtola hæc quarta earum eſt, quas D. Cle- *S. Clemens*
mens ſcripſit, cuius initium: *Clemens Romanæ vrbis Epiſcopus chariſſi-* *Papa ſcribit*
mis fratribus Iulio & Iuliano, &c. Oportet fratres omnes Doctores qui ad ſa- *Iuliano. &*
lutem animarum inſtituti ſunt, & ad lucrandas animas Epiſcopi ſunt con- *Iulio Epiſco-*
ſecrati, &c. Vbi eos corripit quòd filios Ethnicorum baptizatos paren- *pis Hiſpanis.*
tibus cohabitare permitterent; cùm tamen Dominus dixerit in Euangelio Matth. 10. *Veni ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, &c.* Cæterùm cùm S.Iulianus martyrio ſublatus ſit anno Domini 93. neceſſariò aſſerendum iudico, Clementem dediſſe epiſtolam ei quem neſciebat ad ſuperos amandatum, aut alium eſſe hunc Iulianum ab illo, ſiue eo tempore idem protſus vocaretur Carpetanus Epiſcopus, qui Toletanus, ſiue diuerſus, quod non liquet. Iulius autem ille qui Abulenſis nun-

Anno Chriſti 94.

Anno Romæ 847.

cupatur, adhuc S. Secundo diſcipulo Iacobi ſuperſtite, non poterat eſſe Abulenſis Epiſcopus, ſed Corepiſcopus, rectórque diœceſis, dum ipſe alias vrbes prædicando peragrabat: qui tamen idcirco à Dextro Epiſcopus vocari potuit, quia * Secundi ſucceſſor fuerit. Niſi tandem quis velit non fuiſſe Epiſcopum, ſed ciuem Abulenſem nobilem, cum S. Clementis accepit litteras, nam hoc etiam textus Dextri patitur, cum ſolùm dicat, *& Iulio Abulenſi.* Suſpicor hunc illum fuiſſe præclarum martyrem Geldubæ in Turdetania Bæticæ pro Chriſto trucidatum, de quo agitur in Martyrologio Roman. ad diem 20. Decembris, his verbis; *Gelduba S. Iulij martyris*: quo loci apud Vſuardum corrupte legimus. *In Thracia ciuitate Gelduba*, &c. pro *in Turdetania ciuitate Gelduba*; neque enim in Thracia eius nominis ciuitas reperitur, quapropter à Rom. Martyrologio abraſum eſt nomen *Thraciæ*; in Turdetania verò Hiſpaniæ Gelduba eſt, quam quidem Ptolomæi codices legunt Galdubam, alij Caldubam, nunc verò ferè retento nomine *Gelbes* dicitur, & eſt titulus Comitis Gelbenſis prope Hiſpalim.

S. Iulius Martyr Gelduba.

Hoc loco in Dextro excuſo addebatur; *Amphitriæ quæ nunc Fita, S. Gregorius Epiſcopus Complutenſis 12. Kalendas Ianuarij*: verum manifeſto exſcriptoris vitio, hoc ſiquidem nequaquam iſto tempore, ſed poſtmodum anno 366. actum eſt, vt eo loci cum Dextro dicemus, floruit enim ipſe S. Gregorius ann. 360. quinimo quod 12. *Kal. Ianuarij* legitur conſummatus, corrigi debet, vt dicat 13. Kal. Ianu. de quo eo loci.

Bilbilitani ad fidē perducti à quo.

2. *Bilbilitani*, &c.] Intolerabile huic verſui mendum irrepſerat in excuſo codice, ſic enim legebatur, *Bilbilitani Chriſto crediderunt affectu paterno*; potius dicendum eſſet *filiali.* Sed neque hoc ad propoſitum, nec phraſim Dextri redoleret. Ipſe potius infrà anno 122. affirmat Paternum illum celeberrimum S. Saturni diſcipulum, domo quidem Toletanum, ſed tamen Bilbilitanum fuiſſe ciuem; quare ipſe priuſquam in Gallias tranſiret, vbi Eluſatium & Conſtantienſium Epiſcopus & Apoſtolus fuit, patriam ſuam ad Chriſti agnitionem perduxit. Agebat eo temporis Bilbili Martialis, vnde librum 12. Romam miſit, quod ex præfatione ad Priſcum, & ex epigrammate 3. eiuſdem libri liquet. Illic Paternum ſæpè conuenit, amicum veterem; cæterùm quòd religione diſſonum, ipſum epigrammate 43. auari animi notauit, forſan quia non illicò ſuum diſſipabat patrimonium, & eleemoſynæ quas ille in occulto faciebat, latebant ipſum. Incipit ſub num. 53. eius libri 12.

* Paterne habent manuſcr. codices, ſed perperã.

Nummi cum tibi ſint, opeſque tantæ,
*Quantas ciuis habet, * Paterne, rarus,*
Largiris nihil, &c.

Verbum illud *affectu paterno*, mutauimus in *effante Paterno*, nam in antiquis lapidum inſcriptionibus *effante* valde fuit in vſu, vt Reſendius in epiſtola ad Ambroſium Moralem affirmat, quæ in Hiſpania illuſtrata extat. Bilbilim antiquam ſitam eſſe, non quidem ad Salonis confluentem vbi nunc *Calatayud*, ſed in vertice montis, ad dimidiam inde leucam, authores ſunt Barrerius, & Nonnius in ſua Hiſpania cap. 75. tametſi ex ruinis Bilbilis creuerit Calatayud. Nunc antiquæ vrbi ſucceſſit oppidulum *Bambola*, nominis reliquias retinens, & agrum. De Bilbili frequens mentio in ſuo Martiali lib. 1. epigram. 49. de locis Hiſpaniæ ad Licianum conciuem illuc redeuntem:

Vir Celtiberis non tacende gentibus,
Noſtræq; laus Hiſpaniæ:
Videbis altam Liciane Bilbilim,
Aquis, & Armis nobilem, &c.

Et epigrammate 62. ad eundem, *Vnde ſcriptores*, ait,

Duoſque Senecas, vnicúmque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.
Gaudent iocoſæ Canio ſuo Gades,
Emerita Deciano meo.
Te, Liciane, gloriabitur noſtra,
Nec me tacebit Bilbilis.

Quatuor & triginta Romæ tranſactis annis, cupiens in patriam remeare, ſcripſit epigram. 105. lib. 10. ad Bilbilitanos agros.

Municipes

Municipes Auguſta mihi quos Bilbilis agri Anno
Monte creat, rapidis quos Salo cingit aquis. Chriſti
&104. vbi ſic librum alloquitur; 94.

Hiſpanæ pete Tarraconis arces:
Illinc te rota tollet, & citatus
Altam Bilbilim, & tuum Salonem
Quinto forſitan eſſedo videbis.

lego etiam epigram.55. libri 4. ad Lucium. Dedimus illud ſuprà.

3. *C. Prochorus*, &c.] Corruptiſſimus erat hoc loco impreſſus codex, ſic enim habebat. *C. Prochorus ſcripſit Euangelium, & res geſtas Ioannis vnus ex ſeptem Diaconis.* quaſi Ioannes Euangeliſta eſſet vnus ex ſeptem Diaconis, ab Apoſtolis in miniſterium viduarum electis, & non potiùs Prochorus ipſe. Quòd verò Euangelium dictante Ioanne ſcripſerit, & quomodo Metaphraſtes in vita S. Ioannis expreſſit; *Cæterùm vnum quendam è ſeptem ſe ſequi* (Ioannes) *iubet; qui Prochorus vocabatur, vt ipſe quidem ea quæ à Deo eſſent* (dictata ſibi) *iſte autem quæ ab ipſo notaret. Porrò ipſe montis verticem capeſſit, & more Samuelis quidem rectus erigitur; ſicut Moyſes autem manibus eleuatis effiguratur, & mentem à ſenſibus abſtractam totam refert in id quod exoptat. Quid ergo hinc ſequutum eſt? horrenda tonitrua & terrores; ac fulgura continuè vehementi fragore eliſa, & repentè effulgentia,* &c. *At Prochorus interim pronus quidem, ac velut exanimis non ferebat inter huiuſmodi verſari ſpectacula: ipſe verò ſtabat perterritus, cùm charitas procul abteciſſet timorem. Ad extremum tonitru in vocem exprimitur, ac dilucidè reſonat; In principio erat Verbum,* &c. *Prochorus qui diuina inſtitutione proximus erat lumen quidem videbat, quanquam ſubtremulus; patrem neminem audiebat, repreſſo paululum timore ſubtremula manu, quæ inde ſumpta ſunt exarat, donec perfectum eſt ſanctum Euangelium.* Adſtipulatur Metaphraſti Equilinus lib. 2. cap. 7. Athanaſius quoque in Synopſi Caio tribuit eius Euangelij ſcriptionem: tametſi in eo minus audiatur, quod Caium illum dicat fuiſſe dilectum Apoſtolorum, qui tamen non quidem C. Prochorus ſed C. Opplus fuit, vt alibi fusè docuimus. Cæterùm ipſum quoque Prochorum res geſtas Ioannis Euangeliſtæ ſcripſiſſe, acta ipſa teſtantur, quæ in Bibliotheca veterum Patrum extant, quanquam alicubi ab Hæreticis corrupta; ea tamen recipiunt multi & graues authores. De Prochoro vno ex primis VII. Diaconis.

4. *L. Magnus Iulianus*, &c.] Hoc totum integrum S. Iuliani nomen, de quo ſatis multa dicta ſunt, nunc de miraculis & fama poſt victoriam mentio fit.

5. *Octogeſſa*. &c. Erat Octogeſſa teſte Morali lib. 8. hiſt. Hiſp. cap. 28. oppidum non ignobile ad Iberi ſitum confluentem, quinque diſtans leucis à Lerida in Ilergetibus, quo loci nunc extat, vel propè. Hic illuſtriſſimum confecit ſub Domitiani imperio martyrium S. Agathoclia, cuius adhuc nobilis extat memoria, diéſque feſtus 17. Septembris à Latinis in Romano Martyrologio celebratus his verbis. *Eodem die Sanctæ Agathocliæ ancillæ cuiuſdam mulieris infidelis, quæ longo tempore verberibus, aliis ærumnis ab ea vexata, vt Chriſtum negaret; oblata demum iudici, & ſauciis laniata, cum in confeſſione fidei perſiſteret, exciſa lingua in ignem proiecta eſt.* Græci in Menologio fuſius hæc narrant, ipſa die. Dabo quæ apud Card. Sirletum tranſlata reperi. *Eodem die Natalis S. Martyris Agathocliæ ſeruæ* (ſic eam vocat.) *S. Agathoclia ſerua Nicolai cuiuſdam Chriſtiani hominis, & Paulinæ vxoris, cùm eſſet Chriſtiana, & Deum timeret, quotidie cruciabatur ab hera infideli muliere, Idolorum cultrice, quæ Agathocliam octo annis aſperis lapidibus verberabat in vertice, eámque nudis pedibus ambulare cogebat in hyeme & frigore ad ligna colligenda, per totos octo annos ſtudens illi perſuadere, vt adoraret Idola: quod cùm omnino recuſaret, laniata eſt, & exciſa lingua, & in carcerem coniecta fame affligebatur; poſtremo iniecto in collum igne, præſentem vitam cum æterna commutauit.* Sancta Agathoclia Martyr.

6. *S. Theodoſius*, &c.] Fuit S. Etherij diſcipuli S. Iacobi in Barcinonenſi ſede ſucceſſor, de quo inferius ad annum 100. n. 8. ait Dexter non minus profeciſſe Barcinonenſes Chriſtianos gloriâ miraculorum, virtute doctrinæ ac exemplis S. Theodoſij Epiſcopi, quàm Toletani doctrina & miraculis S. Eugenij. Quare quod hoc loco inquit 6. Kal. Februarij, non ad mortem referendum eſt, quaſi hoc anno acciderit, ſed appoſitiuè legendum, vt ſit ſenſus. *S. Theodoſius II. Barcinon. Epiſcopus* (ſupple floret) *qui tamen celebratur 6. Kalend. Februar.* S. Theodoſius Epiſcopus Barcinonenſis.

ANNO 95.

Anno Christi 95. | Anno Romæ 846.

S. Alexander Martyr Pydnæ.

ANNO 95. *In Carpetania*, &c.] Græcis veneráda fuit olim memoria S. Alexandri Martyris in Pydna, vt ex Menologio liquet, celebratúrque 14. die Martij, in qua Molanus etiam illum habet. *Pidne* verò in Carpetania oppidum fuiſſe paulo corruptiori voce dictum *Pyotium*, ſuo tempore, Dexter aſſeuerat, niſi quis credat verbum illud *vel Pyoty* recentioris eſſe alicuius, qui ad marginem explicationis ergo illud appinxerit, vnde ab alio quopiam imperito textui permixtum eſt; quod non negarim proteruè, cùm præſertim id nouitas vocis ſuadeat. Sed de hoc lectori eſto iudicium. Nunc dicitur Pyoz, vel ſi Dextri textui credatur, non eſt incredibile eo tempore cœpiſſe iam vocem corrumpi, & pro Pydna Pyotium dici. Fuit etiam Pydna Macedoniæ vrbs, quam in Pyeria locat Ptolomæus.

Oppida ab Aquis olim in Hiſpania denominata, quæ.

2. *Aquis Quintianis*, &c.] Ponuntur Aquæ Quintianæ à Ptolomæo in Seburris, Gallicorum Lucenſium populis, quo loci nunc *Ouiedo*, aut propè. Moletius & Millius contendunt nunc vocari *Aquas Caldas*. Multa olim in Hiſpania extiterunt oppida ab Aquis denominata. Erant enim & Aquæ Sextianæ, quas Plinius memorat; vt creditur Lucenſis vrbs, *Lugo* hodie. Erant & Aquæ Calidæ, nunc *Orenſe*; rurſus Aquæ Cellenæ, vel Gallinæ, vt vocat Antonini Itinerarium, oppidum non longè ab *Orenſe*, verſus Tudem, hodie *los Vaños de Melgaza*, vel *Pregigueira* in ditione Monaſterij S. Mariæ de Melon, noſtri Ciſtercienſis ordinis. Item Aquæ Duræ iuxta Oſſet, de quibus M. Maximus agit anno 506. & Morales in ſuis Antiquitatibus, verbo *Italica*, aſſerit olim dictam Conſtantiam Iuliam, prope Italicam. Fuerunt etiam Aquæ Calidæ Ptolomæo in Autetanis Cathaloniæ, olim etiam Vicus Aquarius (Villanouano authore) appellatæ, hodie *Vich*, Epiſcopali dignitate præditæ: ſed & Aquæ prope Toletum vocabatur quod nunc *Talabara* dicitur, Toletanæ diœceſis nobile oppidum. Cæterùm Sanctorum Martyrum Datiui, Iuliani, Vincentij & ſociorum, quorum hoc loco fit mentio, extat adhuc in Romano Martyrologio ſpecialis memoria ad diem 27. Ianuarij his verbis. *Item Sanctorum Datiui, Iuliani, Vincentij, atque aliorum 27. Martyrum.* quo die etiam Beda eos celebrat, niſi quòd loco Datiui, corruptè habet, *Doti*, quem Galeſinus imitatus eſt in ſuo Martyrologio.

Aquenſes Martyres.

S. Ouidius Braccarenſis Antiſtes quis.

3. *Sanctus Ouidius*, &c.] Si S. Ouidij, quo floruit, tempus, atque Dextri inſtitutum ſpectemus, illum crediderim fuiſſe, qui Cæſonio Maximo in exilium à Nerone acto comes ſpontaneus fuit, qua de re Martialis duo dedit epigrammata in lib. 7. quæ nos cùm de Cæſonio egimus ad ann. 66. tranſcripſimus; cuius etiam Natales Apriles in lib. 9. bis cecinit. Primùm, epigr. 52.

Si credis mihi, Quinte (quod mereris)
Natales Ouidi tuas Apriles,
Vt noſtras amo Martias Kalendas.
Fœlix vtraque lux, diéſque nobis
Signandi melioribus lapillis!
Hic vitam tribuit, ſed hic amicum,
Plus dant, Quinte, mihi tuæ Kalendæ.

Item alio epigrammate, videlicet 53. quod incipit, *Natali tibi Quinte*, &c. Ad ipſum quoque datur epigramma 85. lib. 1. & epigr. 99. libri 9. Cùm iam Braccarenſis eſſet Epiſcopus, ad fidem martyriúmque perduxit ſanctas Marinam, Quiteriam, & ſorores; cuius rei extat elegans hymnus apud Epiſcopum Tudenſem & Pampilionenſem Sandoualem in libro Epiſcoporum Tudenſium, vbi inter alia hæc lego.

Gaude Sacerdos Ouidi,
Tu Braccarenſis Pontifex,
Qui meruiſti filias
Tot ad polos tranſmittere.

Dabimus eum ad ann. 136.

Iterum de S. Ouidio agitur inferiùs anno Domini 110.

85. Aquila, & Priſcilla vbi mortui.

4. *In Arſa Mariana*, &c.] Irrepſit mendum in M.S. Martyrologio, vt pro *Arſa* ſcriberetur *Aſia*, quo ſemel admiſſo, verbum *Mariana*, cùm non cohæreret cum Aſia, facilè verſum eſt in *Minori*, & ſic legunt impreſſa penè omnia; Romanum, Adonis, & Vſuardi, ad diem

8. Iulij.

Anno Romæ 851. 8. Iulij. ; *In Aſia minori Sanctorum Aquilæ & Priſcillæ vxoris eius , de quibus in Actibus Apoſtolorum ſcribitur.* Cæterùm Galeſinus doctus ſanè ac diligens vir non legit *in Aſia*, ſed *in Africa minori*, non alio ſanè niſi quia repererat non in Aſia obiiſſe : tamen eos in Africam transferendi certam cauſam non habuit. Et certè moris fuit Romano Martyrologio vrbes quibus Sancti quieuerunt deſignare potiùs quàm latiſſimas regiones, confuſam Geographiæ notitiam relinquendo. Sed quid mirum ignoraſſe vrbem , qui martyrium horum Sanctorum ignorarunt; & quos neſciebant in Hiſpania martyres ; Confeſſores in Aſia minori fecerunt. Sanè Græci in Horologio 13. Febr. Martyres eos celebrant , his verbis, quæ ipſe Galeſinus Latinitate donauit. *Sanctorum Martyrum Aquilæ & Priſcillæ. Hi coniuges à B. Apoſtolo Paulo verbo veritatis inſtructi , tum baptizati ſe ei comites, quocunque proficiſceretur adiunxerunt , vnáque cum illo multa incommoda & labores pro fide adierunt. Poſt eius autem martyrium cùm hi nunquam à Chriſti prædicatione deſiſterent , ab Idolorum cultoribus comprehenſi primum acerbè , crudelitérque torti, denique capite præciſo palmas tulerunt.* Erat olim in Marianis Bæticæ montibus (hodie *Sierra Morena*) oppidum non ignobile , *Arſa*, quod Scipio Viriatum perſequens accepit , vt Appianus Alexandrinus affirmat & Morales lib. 7. cap. 53. vnde à montibus illis *Aſia Mariana* dictum eſt. Cùm illùc Aquilà & Priſcilla verbum Dei diſſeminantes peruenerunt , pro veritate quam prædicabant necati ſunt. Docuerat Dexter in ſuperioribus anno 70. S. Aquilam (haud dubium cum coniuge Priſcilla) miſſum ad Hiſpanias à Paulo Apoſtolo , ſediſſe Heracleæ prope fretum Herculeum , inde verò facile fuit Marianos montes Euangelij lumine perluſtrare. Ambroſius Morales eruditè credit Arſam eſſe quæ nunc *Azuaga* nuncupatur , non longè à *Fuente Obejuna* , quæ Cordubæ vicina eſt ; quo loci antiquitatis magnæ vrbis veſtigia non modica reperiuntur. Meminit *Arſæ* Plinius dum de Bæturia agit lib. 3. Anno Chriſti 100. Morales in antiqu. verbo Bæturia fol. 98.

5. *Oppidum Accatucci*, &c.] Crediderim legendum eſſe *Araducta in Bracara*, pro *Accatucci in Bætica* ; Ptolomæus enim Araductam in Bræcariis Luſitaniæ conſtituit, inter Durium & Minium, quo loci nunc *Porto* nobilis vrbs eſt , quæ Portugalliæ nomen dedit ; niſi *Attubi* eſſet oppidum Plinio lib. 3. in Bætica, Romanis *Claritas Iulia* dictum, hodie *Villa de Eſpejo* prope Cordubam. Quare hinc exiſtimo oriundum S. Iulianum comitem Sanctorum Datiui , Vincentij & ſociorum , quos Aquis Quintianis paſſos diximus ſuprà numero 2. Aliis forſan *Aruci* legendum videbitur in Bæturia, hodie *Villa de Aroche* iuxta Cazallam in Bætica, Ambroſio de Morales teſte, verbo *Bæturia* fol. 101. ibi inter alia Romanæ antiquitatis monumenta eiuſmodi lapidis inſcriptio perſeuerat.

M. ATTERIO. PAVLINO. M. F. QVI TV-
MVLTVARIO. BÆTICÆ. BELLO. ASSVR-
GENTE. MVLTA. PRO. REP. ARVCITANA.
BELLO. RETINENDA. FORTISSIME. GESSE-
RAT. ARVCITANI. VETERES. ET. IVVENES.
OPT. CIVI.

Sed in hoc cuique ſuum eſto iudicium.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 100. Anno Romæ 851.

Per hoc tempus (vt ſcribunt aliqui) S. Marcellus, ciuis Romanus , cognomento Eugenius , Neroni chariſſimus S. Petri diſcipulus , ex familia domóque Cæſaris , priùs Simonis Magi diſcipulus , M. Marcelli Præfecti filius ; peregrinationum S. Petri indiuiduus comes , Romæ flores : qui à S. Clemente Romano Pontifice , S. Dionyſio Areopagitæ in

Anno Chriſti 100.

Anno Romæ 851.

Gallias eunti comes datus; poſt longas peregrinationes in Italia, Gallia, Hiſpaniáque obitas, legatus S.Clementis, à B.Dionyſio Arelatæ Epiſcopus factus, ad Hiſpaniáſque miſſus, Toleti tandem conſtituit.

2. *S.Romulus Trajani Cæſaris Præfectus, patria Italicenſis, Hiſpanus, in Hiſpaniam ab eodem relegatus in Celiberia patitur.*

3. *S. Marcus Marcellus Eugenius, qui Presbyter Paulum ad Hiſpanias venientem ſequutus eſt, iam Pontifex iterum Toleti prædicat.*

4. *Rufus Thebis reuerſus ad Hiſpanias Dertoſæ Pontifex ſedet.*

5. *Syrmi in Hiſpania Sancti Martyres Montanus Presbyter & Maxima, clariſſimi Chriſti Martyres.*

6. *Ad Caſtrum altum prope Tugiam prædicat S. Secundús Pontifex, S.Iacobi diſcipulus, Martyr vltimus ſociorum.*

7. *M. Marcellus excellens Poëta & Orator, ad quem Perſius inſcripſit quartam ſatyram; amicitiis Iuuenalis, Perſij & Senecæ, Galli, Statiique præclarus; miraculis crebris floret.*

8. *Toletani vehementer profecerunt doctrina S. M. Marcelli; vt Barcinone proficiunt Chriſtiani gloria miraculorum, virtute doctrinæ ac exemplis Theodoſij Epiſcopi.*

9. *Maxima Toletanorum cum Barcinonenſibus neceſſitudo contrahitur: ex quo ciuitatem illam ego Dexter biennio rexi; & in Tabulariis eius vrbis multa ſcitu digna reperiſſe me fateor.*

10. *Celebris eſt Toleti memoria M. Marcelli Romæ Præfecti, qui tempore Claudij, fuit in citeriori Hiſpania Quæſtor quinquennalis, & murum Carthaginis Spartariæ refecit.*

COMMENTARIVS I.

De S. Eugenio Toletanorum Antiſtite.

ANNO 100. *Per hoc tempus*, &c.] Primam à Chriſto nato centuriam abſoluit author, & pergit iam quæ deinceps conſecuta ſunt enarrare: & primò omnium, quæ priùs breuiter quaſi in limine ſecundæ tumultuario de Sancto Marco Marcello ſcripſerat, nunc iam per ſingula capita recenſet, ediſſerens de genere, nobilitate, diſciplina ipſius, quæ omnia teſtimonio Sanctorum Nerei & Achillei cognita habemus. Refertur ſiquidem in eorum vita (apud Surium tom.3.) quod dum in Pontia inſula relegati, plebs à Furio & Priſco Magiæ deditiſſimis adduceretur, vt Simonis Magi doctrinæ aſſenſum præberet, Petrum autem Apoſtolum reiectaret: *Opponebant ſe illis Nereus & Achilleus, dicebántque hominibus in inſula illa degentibus. Marcellum noſtis Marci Præfecti filium? Reſponderunt illi: Ecquis verò illum ignoret? Nereo rurſus & Achilleo dicen*

Anno Romæ 853. *dicentibus , Admitteti*ſ*ne huius de Simone & Petro te*ſ*timonium? aiebant : nimis ille deli-rat , qui tanto viro fidem adhibere non vult. Nereus & Achilleus dixerunt ; Date ergo hoc ſalutè ve*ſ*tra , vt donec illi nos ſcribamus , & ille nobis re*ſ*pondeat , ab horum vos doctrina ſubducatis.* Anno Chriſti 100.
Quod & factum eſt : epiſtolas autem ipſas dedimus in ſuperioribus , dum ad annum 91. de eiſdem Martyribus ageremus : ex quibus liquet M.Marcellum Præfecti vrbis filium,ac proinde de domo Neronis , vnumque de illis , quorum ſalutes Paulus Romæ Neronianis vinculis detentus Philippenſibus miſerat , inquiens , *Salutant vos omnes Sancti, maximè qui de domo Cæ*ſ*aris ſunt* , primùm quidem Simonis Magi , deinde S. Petri diſciplinis ſe totum tradidiſſe. Quod verò in peregrinationibus ſuis ipſum comitatus ſit , docuimus cùm de aduentu Petri in Hiſpaniam egimus. Iam quod Dexter nunc inquit, *Roma floret* , non ſic eſt accipiendum , quaſi hoc ipſo 100.Domini anno Romæ adhuc eſſet ; ſed *per hoc tempus* floruiſſe,hoc eſt paulo ante,vel poſtea,de quo iam ad annum 93.dictum fuerat,quo ſcilicet Roma cũ Dionyſio exiit : nec tamen Toleti conſtitit vſque ad hunc ann.100.vtpote (quod modò Dexter ait) poſt longas peregrinationes in Italia , Gallia , Hiſpaniáque per actas.

Cùm addit nunc , *Qui à S.Clemente Diony*ſ*io in Gallias eunti comes datus* ; modernam opinionem excludit aientium , S.Eugenium ſeu Marcellum diſcipulum fuiſſe S. Dionyſij , cùm tamen eius condiſcipulus fuerit , & S. Clemente deſignatus comes eius prædicationis. Ita prorſus ex Methodio in vita Sancti Dionyſij accipio , qui inter alia addit. *Socij S. Diony*ſ*ij erant Saturninus , Marcellus , & Lucianus , cum eo hac de cauſa coniuncti, vt ex ore duorum aut trium teſtium Chriſtiana fidei neſciis regionibus traderetur.* Petrus quoque de Natalibus lib. 9. cap. 41. in hanc ſententiam inquit , *Diony*ſ*ius poſt aliquod tempus à B. Clemente in Franciam deſtinatur , Sancti quoque Saturninus & Marcellus Epiſcopi & Lucinianus Presbyter comites adiunguntur.* Nec mirum,quia eorundem Apoſtolorum diſcipuli ambo erant, & ſub Hierothei diſciplina vterque Theologica elementa didicerat , vt iam dicam. Hoc vno diſcipulus Dionyſij dici potuit ; quod ab ipſo in vrbe Arelatenſi Epiſcopus ordinatus, ab eo in Hiſpaniam inde miſſus eſt , ac tandem de multis eruditus in libris quos ad illum dedit , de quibus paulò poſt fusè diſſeremus. Quare verba illa Dextri , *Arelata Epi*ſ*copus factus* , non eò tendunt vt ſignificent , Arelatenſem fuiſſe creatum Epiſcopum , ſed Arelatæ ordinatum : nam illicò ſubditur , *ad Hi*ſ*paniáſque miſſus.* De his agens Methodius ait : *His igitur vnà congreſſis atque iter facientibus , in portum Arelatæ ciuitatis venerunt. Tunc S. Diony*ſ*ius Marcellum in Hiſpanias miſit , vt iſtic ſermonem vitæ Chriſti Eccleſiis commendaret.* Equilinus verò. *Qui omnes venientes Arelatum verbum Dei prædicare cœperunt. Tunc Diony*ſ*ius authoritate ſummi Pontificis fretus Marcellum in Hiſpaniam direxit.*

*Fuit S. Diony*ſ*ij condiſcipulus.*

Ab ipſo tamen conſecratus in vrbe Arelatenſi: & in Hiſpanias directus.

Sed vnde monſtrabimus Marcellum hunc fuiſſe Eugenium , & non alium quempiam Dionyſij diſcipulum? Ioannes Mariana lib.4. Hiſt. Hiſp. cap. 4. cùm hoc non nouum & inauditum dicat, ſed à multis iam olim creditum,refert tamen aliis placuiſſe , vt Eugenius eſſet Philippus Philotheus , non autem M. Marcellus ; ipſe verò quid horum verum ſit ſub dubio reliquit. Verba eius ſunt ; *Sunt qui putent Philippum quendam à Clemente in Hiſpaniam Epiſcopum amandatum , aut certè Marcellum , quem Philippo ſocium Diony*ſ*ius adiunxit ex Gallia, vt Michaël Syngellus eſt author , Eugenium ipſum fuiſſe ; atque hoc quidem nomen ab ingenita nobilitate manaſſe , alterum autem à parentibus accepiſſe.* Mouêri autem eos inquit, quod nulla mentio Eugenij extet in antiquorum ſcriptis,quod tamen non magis de Marcello, quàm de Philippo conuincit. Ego quidem non inficior, eam ſolùm rationem non conuincere. Cæterum ex his, quæ ipſe Mariana concedit , & certa apud omnes ſunt, ſatis deducitur , Eugenium noſtrum non fuiſſe Philippum, ſed Marcellum. Fatentur omnes (& ipſe illis adſtipulatur) Philippum non fuiſſe à Dionyſio , ſed à Clemente in Hiſpanias directum. Marcellum verò illum eſſe quem Dionyſius in Hiſpanias miſit ; id quod vel Methodius ipſe vetuſtiſſimus actorum S. Dionyſij ſcriptor refert , cuius iam dedimus verba. De Eugenio autem nihil notius,quàm à Dionyſio ex Galliis in Hiſpanias amandatum fuiſſe. In antiquo Toletano Breuiario iuxta Romanæ Eccleſiæ ritum edito extat hymnus, cuius initium eſt,

Noua reſultent gaudia.

Et in eo inferiùs ſic legitur:

Doctus alumnus Græciæ
Miſit hunc Dionyſius,

Dictus fuit primò Marcus Marcellus.

Vt eſſet Solis radius,
In tenebris Hiſpaniæ.

In hymno etiam Breuiarij ſecundùm ſancti Iſidori regulam, legimus alium in honorem S.Eugenij, qui incipit, *S.Eugenij digna memoria*, & in eo S. Dionyſius pater eius nuncupatur, cuius nimirum ipſe erat in ordine Epiſcopali filius ſeu creatura:

Doctor Hiſpaniæ reuiſit Galliam,
Docti præſentiam Doctoris Galliæ (Dionyſij)
Fidelis captans pectore.
Patrem deſiderat, votum proſequitur, &c.

Adhæc, Martyrologium proprium Bronienſis Monaſterij, in quo Sancti Martyris corpus diu requieuit, cuius ſuo Vſuardo clauſulam Molanus inſeruit, hæc habet; *Ipſo die S. Eugenij Archiepiſcopi, & Martyris Toletanæ ſedis, qui à B. Dionyſio ordinatus, & directus fuit ad prædicandam Sanctam Trinitatem Gentibus.* Ac demum quotquot vitam S. Eugenij ſcriptis mandarunt, ſeu de eo egerunt, Equilinus lib. 10. Catalogi cap. 62. Vincentius Beluacenſis lib. 10. Speculi Hiſtor. cap. 35. Marinæus Siculus lib. 5. Hiſtoriæ Hiſpanicæ, Morales lib. 9. ſuæ, cap. 26. Garibaius lib. 12. cap. 9. Marieta 1. p. lib. 1. à cap. 17. Cianca lib. 3. de S. Secundo, cap. 10. Illeſcas lib. 6. Pontificalis Hiſt. cap. 15. Sanctoro. Villegas, & Truxillo die 15. Nouembris, Blaſius Ortiz in deſcriptione templi Toletani cap. 11. Antonius de Ribera in lib. de Tranſlatione S. Eugenij, Padilla, & Alcocer; omnes vna voce teſtantur præcipuum, vnicúmque Hiſpaniæ Doctorem, quem Dionyſius in Hiſpanias miſit eſſe Eugenium. Quare cùm omnino conſtet, miſſum à S. Dionyſio Marcellum fuiſſe, neceſſum eſt aſſeueremus Marcellum, & Eugenium vnum & eundem prorſus eſſe. Præſertim quoniam Philippus diuerſum omnino nomen ſibi acquiſiuit, nimirum *Philothei*: nomen verò *Eugenius*, quod nobilitatis eximiæ indicium eſt, propriiſſimè M. Marcello adaptatur, vtpote Præfecti vrbis filio, nobiliſſimóque Romano. Si quis quæſierit cùm S. Marcelius Eugenius Româ exierit cum Dionyſio, ab eóque in Hiſpaniis prædicandi poteſtatem acceperit, cur nunc vocetur à Dextro S. Clementis Papæ legatus, facilè quieſcet, ſi diuerſitatem temporis notauerit, priùs enim à Dionyſio miſſus, poſtmodum à Clemente legationis munus, & poteſtatem plenariam accepit, nimirum ſtatim atque Clemens de eius in Hiſpanias profectione certior factus fuit.

S. Romulus Martyr Italicenſis.

2. *Romulus*, &c.] Eius martyrium breuiter ac dilucide Romanum Martyrologium ad 5. Septembris his enarrat. *Eodem die S. Romuli, aulæ Traiani Præfecti, qui cùm ſæuitiam Imperatoris in Chriſtianos deteſtaretur, cæſus virgis, capite truncatus eſt.* Hæc breuiùs Græci in Menologio, qui tamen præmittunt, vndecim millia Chriſtianorum in remotas regiones relegatos ab eodē Traiano propter fidem Chriſti; quod ſanè ad id reſpicit, quod de Romulo Dexter ſcribet, priùs in Hiſpaniam à Traiano relegatum, & poſtmodum in ſententia perſiſtentem, capite atrociter plexum in Celtiberia fuiſſe. In quo, haud dubium, Metaphraſtes deluſus eſt, dum aſſerit ad ipſius Traiani præſentiam adductum, interrogatum & iudicatum, ſi contendit Romæ paſſum; quanquam facile adduci poſſit eius narratio, vt præmittens quæ geſta ſunt in præſentia Traiani, nihil de loco & tempore executionis ſententiæ dicat. Nempe verè dicitur rogatus ab Imperatore de fide, & verè accepiſſe ab eo capitalem ſententiam; inter hæc verò & decapitationem interceſſit exilium in Hiſpaniam. Fallitur etiam dum ait, illam Chriſtianorum multitudinem in exilium relegatam, in Armeniæ vrbem Melitanam amandatam fuiſſe à Traiano; quod enim Græci ſimul eodem die, eadémque Martyrologij ſui periodo agant de Romulo & Eudoxio, Zenone, Marchario & aliis 1104. & iſti, ſcilicet Eudoxius cum cæteris paſſi ſint Melitinæ in Armenia ſub Diocletiano, inde eos confundit cum Romulo, & vndecim millibus à Traiano relegatis: cùm tamen in Menologio omnia diſtinctè conſtent, ſicut in Martyrologio Romano. Non igitur ſocij S. Romuli in Melitinam Armeniæ relegati ſunt, ſed Eudoxius & ſocij ipſius, Romulus verò in Hiſpaniam, quam non ingratè accipio vocatam in Menologio, nomine remotarum regionum. Romulus igitur primus fructus fuit, quem ab Traiani perſecutione Hiſpania percepit; Hiſpanus & Italicenſis, ab Imperatore pariter Hiſpano, & Italicenſi, primum ob amorem patriæ ad Præfecturam Imperialis aulæ ſublimatus, demum ab eodem priuatus dignitate, cingulo ſimul & capite. Heu! talis impiorum ſolet eſſe fides,

Metaphr. apud Suriū tomo 5.

Fuiſſe

Anno Chriſti 100.

Traianus Imperator unde

Fuiſſe quidem Traianum Hiſpanum Italicæ quæ Turdetaniæ prouinciæ eſt vrbs in Bætica natum, nemo eſt qui ignoret; negat ſolus Aurelius Victor, & eius aſſecla Onuphrius, qui tametſi aſſerant inde genus traxiſſe, aiunt nihilominus Tuderti in Italia ortū. Sed, vt vides, pro Italica Italiam, & pro Turdetania Tudertum legerunt, vrbem ex prouincia, & prouinciam ex vrbe confingentes: quibus tamen Appianus Alexandrinus, Eutropius & Euſebius, & antiquiores à Morale, & Baronio relati, & pro veritate adducti manifeſtè reluctantur. *Traianus* (ait In Chronico Euſebius anno 100.) *Agrippina in Galliis Imperator factus, natus Italica in Hiſpania.* Cyriacus Anchonitanus author eſt Margueſſæ in Hiſpania columnam repertam, egeſtis ruderibus ædificandi gratia, cum eiuſmodi inſcriptione. Adducunt etiam eam Morales lib. 9. cap. 28. Onuphrius lib. 2. de Faſtis p. 218. Lipſius in Plinium comment. 124.

IMP. CÆS. NERVÆ. TRAIA-
NO. AVG. GERMANICO. DACI-
CO. PARTHICO. PONT. MAX.
TRIB. POT. V. COS. VI. PP. DE.
ROMANO. IMP. DE. PATERNA.
ET. AVITA. HISPANIÆ. PA-
TRIA. ET. DE. OMNI. HOMI-
NVM. GENERE. MERITISS. PO-
PVLARES. PROVINCIÆ. ARE-
VATVM. OPT. PRINCIPI.

Quod inquit de Hiſpania optimè meritum fuiſſe, Martialis teſtis oculatus; poſtquàm in patriam redierat, hæc ait de Traiano lib. 12. epig. 9.

Palma regit noſtros, mitiſſime Cæſar, Iberos,
Et placido fruitur pax peregrina iugo:
Ergo agimus læti tanto pro munere grates:
Miſiſti mores in loca noſtra tuos.

De S. Eugenio.

3. *S. M. Marcellus*, &c.] Acta S. Eugenij membratim relaturus Dexter, cum numero 1. huius 100. anni præmiſiſſet ipſum Toleti conſtitiſſe, nunc num. 3. de eius prædicatione agit: acturus de eius miraculis num. 7. & de fructu prædicationis num. 8. ſemper tamen aliquid noui affert: hic quidem, veniſſe iam Presbyteratus ordine inſignitum, quando cum Paulo acceſſit ad Hiſpanias; ſed & notitia eius acceſſus nouiter adducitur, ſolùm namque egerat de aduentu cum Petro. quare trini aduentus mentionem facit. Primi cum Petro anno 50. ſecundi cum Paulo an. 64. ac tertij cùm à Dionyſio miſſus eſt ann. 100. *Ter venit in Hiſpaniam.*

4. *Rufus*, &c.] Celebrat eius memoriam Roman. Martyrologium die 21. Nouembr. *Eodem* (inquit) *die natalis B. Rufi, de quo S. Paulus Apoſtolus ad Romanos ſcribit.* Vſuardus habet, *Natalis Beatiſſimi Rufi*, &c. De eo etiam Ado & Beda. Equil. l. 10. cap. 92. Fuit Simonis Cyrenæi filius, & frater Alexandri, de quibus Marcus in Euangelio mentionem facit cap. 15. Priùs quidem factus eſt Thebarum Epiſcopus, vt author eſt Dorotheus in Synopſi, Ado & Equilinus; inde tamen prædicandi gratia acceſſiſſe in Hiſpanias, ac tandem Dertoſæ (hodie *Tortoſa*) conſtitiſſe, Eccleſia eiuſdem vrbis profitetur, quæ 12. Nouemb. feſtum eius celebrans, in lectionibus Breuiarij, traditione id maiorum acceptum profitetur, eiúſque hiſtoriæ narrationem habent Morales lib. 9. c. 11. & Marieta de Sanctis Hiſp. 1. part. lib. 5. c. 75. & 4. part. l. 22. titulo *Tortoſa*, Vincentius Dominicus de Sanctis Cathaloniæ, & alij qui res eius Principatus proſecuti ſunt. De Alexandro eius fratre Carthagine cum Zoſimo & Candido paſſo aget Dexter inferiùs ad annum 112. Braulio, ſeu Heleca in ſuis ad Maximi Chronicon additionibus, hæc ait: *Sanctorum Rufi & Alexandri memoria Simonis Cyrenæi (quibuſdam Niger eſt) filiorum, celebris eſt. Venit cum filiis Simon in Hiſpaniam comitatus S. Paulum, vbi prædicauit; quam priùs adierat comitatus D. Iacobum, & ibi prædicauit tunc: quem dicitur conſecraſſe cum aliis S. Petrus in Epiſcopum, obijſſeque Hieroſolymis,* *S. Rufus Simonis Cyrenæi filius.*

R 2 *ſolymis,*

Hilarius in Matth. Ambroſ. & Beda in Lucã. Leo ſerm. 8. de Paſſione Domini.

ſolymis, colitur prima Decembris. De Simone legimus in Actis Apoſt. cap 13. *Erant autem in Eccleſia, quæ erat Antiochiæ, Prophetæ & Doctores: in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenenſis*, &c. Hilarius, Ambroſius, Beda & Leo, quos Maldonatus refert, aſſerunt Simonem (& filios conſequenter) fuiſſe Gentilem; ipſe verò Iudæum credit, ſed abſque fundamento, quod enim Marcus vocet eum *fratrem Alexandri & Rufi*, quaſi notorum hominum, non probat Iudæum fuiſſe; nam quando Marcus Euangelium ſcripſit, multi ex gentilitate conuerſi erant notiſſimi.

SS. Mõtanus & Maxima Martyres.

5. *Syrmi*, &c.] In Romano Martyrologio ad diem 26. Martij ſic legimus: *Syrmij Sanctorum martyrum Montani Presbyteri, & Maximæ, qui ob Chriſti fidem in flumen demerſi ſunt.* Hieronymus in ſuo Martyrologio, quem Equilinus ſequitur lib. 3. cap. 233. non in fluuio, ſed in mari merſos ſcribit, idémque Vſuardus affirmat; *Montanus Presbyter & Maxima Virgo* (ait Hieronymus) *in oppido Syrmio paſſi ſunt. qui dum Chriſtum Dominum viua voce confiterentur, ab infidelibus tenti, & vinculis ferreis colligati, ambo in mare merſi ſunt, 6. Kalend. Aprilis.* Vſuardus verò, *In Syrmio Sanctorum martyrum Montani Presbyteri & Maximæ in mare merſorum.* Addunt Rabanus & Notherus in ſuis Martyrologiis, S. Maximam vxorem fuiſſe B. Montani Presbyteri, corúmque corpora poſtmodum nono ab vrbe lapide inuenta fuiſſe. quo videas mendum in Martyrologio Romano irrepſiſſe, dum pro mari flumen habet. Sed quorſum hæc? Vt quo loci orbis Syrmiũ iſtud ſit, deducamus. Nam & in Lombardia Tranſpadana vrbs eius nominis eſt, hodie *Sirmio Caſtello* dicta, & in Pannonia inferiori, ſeu Vngaria, alia ad Sauum fluuium ſita, & alia demum in Hiſpania, quæ Floriano de Ocampo hodie eſt *Motrill.* Villanouano verò *Velezmalaga* nonnullis Fregeliana in regno Grannatenſi, in qua S. Petrus Epænetum conſtituit Epiſcopum. *Venit Petrus* (ait Metaphraſtes) *Syrmium ciuitatem Hiſpaniæ, in qua cum Epænetum conſtituiſſet Epiſcopum*, &c. Siue autem Syrmium hoc dixeris *Motrill*, ſiue *Velezmalaga*, ſiue Fregelianam, ad mare Mediterraneum Bæticæ verſus Africam ſitum eſt; quare Metaphraſtes ordinatè refert, Apoſtolum Syrmio Hiſpaniæ profectum, Carthaginem Africæ deueniſſe; *Venit* (ait) *Syrmium ciuitatem Hiſpaniæ: in qua cùm Epænetum conſtituiſſet Epiſcopum, deuenit Carthaginem ciuitatem Africæ.* Ita verum vero conſonat. Nunc igitur cum ex Hieronymo, Vſuardo, & Equilino, conſtet Sanctos Martyres Montanum & Maximam in mare demerſos fuiſſe, inter vrbes autem Syrmij nomenclatura inſignitas ſola Hiſpanienſis ad mare ſita ſit, nam Syrmium Pannoniæ, & Lombardiæ valdè intra continentem extat; neceſſariò fit, vt hi Chriſti Martyres Syrmij Hiſpaniæ coronati fuerint, vt Dexter hoc loco aſſeuerat. Errat proinde Galeſinus, qui credens ſolum reperiri Pannoniæ Syrmium, mare mutauit in flumen (facili miraculo) & nomen fluuij ipſius qui Pannonicum Syrmium præterfluit *Sauum* nuncupauit; & quod difficilius erat, à Diocletiano occiſos ſcribit. Vtrumque tamen ſine authore, ac proinde in neutro audiendus, quinimò confundit hunc Montanum ſocium S. Maximæ Virginis, cum alio comite S. Irenæi Epiſcopi, & Demetrij Diaconi, ac Pollionis Lectoris, qui diuerſo mortis genere ſub Diocletiano paſſi ſunt. nam (vti Equilinus ſcribit lib. 4. c. 94.) Irenæus, & Montanus in flumen præcipitati, Demetrius capite plexus, Pollio flammis exuſtus eſt. tametſi quod ad Irenæum ſpectat, Romanum Martyrologium 25. Martij aſſerat, non quidem ſuffocatum, ſed abſciſſo capite conſummatum fuiſſe.

De S. Secundo Abulenſi Epiſcopo, diſcipulo S. Iacobi.

6. *Ad Caſtrum altum.* &c.] Tugienſem ſaltum, alias argenteum montem illum fuiſſe, quem vulgus *Sierra de Alcaraz* nuncupat, ex præcipuis Geographis, Carolo Cluſio, Arnoldo Millio, Abrahamo Orthelio, & Guilielmi Ganſoni j tabulis accipimus, vbi adhuc oppidum perſeuerat *Caſtro* nomine. Fuit Caſtrum altum inſigne cæde Amilcaris, de quo Titus lib. 14. & ex eo Mariana lib. 2. cap. 7. ac Florianus lib. 4. cap. 16. eò vſque prædicationis ſemina iaciens perueniſſe dicitur S. Secundus, qui tamen Abulæ pro Chriſto iugulum præbuit, nouiſſimus S. Iacobi diſcipulorum: cuius interuentu non ſolùm in ea ciuitate, verùm etiam in vicinis oppidis ac ciuitatibus multa Deus miracula præbuit. lege de ea re Theſaurum Concionatorum to. 2. die 1. Maij. Vidit denuo lucem S. Secundi corpus anno Domini 1519. in Eccleſia quam ipſe Saluatori erexerat, ac dicauerat, & iam D. Luciæ vocem acceperat, ſubtus terram, magno Dei beneficio, & Abulenſium ciuium, ac Hiſpaniæ vniuerſæ gaudio repertum: annulóque inſignitum aureo, ſaphiro ſplendenti, litteriſque in eo inciſis, SANCTVS SECVNDVS. Repertus eſt cum ſacro corpore calix, cui inſculptus titulus, *Andrea Petruci orto da Siena fece queſto cal.* eóque vtpote moderni Italici idiomatis innuitur, non longo antè tempore fuiſſe reuiſum, & ornatum. Demum

Inuentio corporis ipſius ann. Dom. 1519.

Eius tranſlatio 1594.

anno

anno 1594. in Cathedralem Eccleſiam ſolenniſſimo cultu & apparatu tranſlatum eſt, ab Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. D. D. Hieronymo Manrique Abulenſi Epiſcopo, Deo tranſlationem crebris miraculis honorante, quæ Antonius de Cianca refert, ſpeciali ea de re edita hiſtoria. Anno Chriſti 100.

7. *M. Marcellus*, &c.] De nobiliſſimo Romano ac ingenio præſtanti par eſt credere, Oratoriæ ac Poëſi in iuuentute ſedulò incubuiſſe, quando præſertim & ipſe Romani imperij moderator Nero in vtroque excellere cunctos gloriabatur. Sanè is ipſe Marcellus Eugenius martyrium S. Dionyſij elegantiſſimo cecinit carmine, vt Hilduinus in vita Sancti Dionyſij (cui Morales adſtipulatur) teſtis eſt: & quod apud ſe extabat opus illud. Agit de hoc Dexter in Chronico ad ann. 130. Proſæ autem nonnulla indicia ſunt epiſtolæ illæ ad SS. Nereum, & Achilleum, de quibus ſuprà actum eſt. Nec mirum, ſi charus fuerit Perſio, Iuuenali, Senecæ, Catullo (aliàs Galbo) & Statio, vtpote ſui ſeculi celebrioribus Poëtis, in vrbe vnà cum ipſo commorantibus. *S. Eugenij eruditio quanta?*

Multa autem miracula in prædicatione ſua Toleti edidiſſe non ſolùm Toletana Eccleſia, ſed & aliæ multæ in Hiſpania quotannis die ipſi feſto legerunt, inter cæteras autem Palentina in Breuiario proprio hæc recitabat, *Gentilem populum Toletanæ prouinciæ exemplo, honeſtate vitæ, catholica prædicatione, miraculorum confirmatione, ad fidem Chriſtianam conuertit.* Truxillus itidem hæc ait: *Toleti diu manſit, perſeuerans in prædicatione ſua, & multis coruſcans miraculis: atque hoc modo innumerabiles ad fidem Chriſti conuertit.* *Eius miracula dum vixit.*

8. *Toletani.*] Vide ſuperiorem annotationem; & quæ de Sancto Theodoſio Epiſcopo Barcinonenſi ad annum 94. diximus.

9. *Maxima Toletanorum*, &c.] Promit venas huius puriſſimi fontis Toletana Tabularia, quæ ſexcentos poſt annos reuoluit Iulianus Archipresbyter S. Iuſtæ, ibique ſe quoque multa ſcitu digna reperiſſe fatetur, vt epiſtolas illas Phariſæorum ad Toletanos Hebræos, & alia eius generis. Quod ait author, ciuitatem illam biennio rexi, ita intelligo vt Toleti fuerit Duumuir: Duumuiratus verò biennio terminaretur, quod quouis anno ex Duumuiris vnus eligeretur, & ita fieret, vt quilibet eorum biennio gubernaret vrbem. Maximi ſanè Toletum facere debet, tantum virum agnouiſſe gubernatorem, qui Theodoſij Imperatoris electione Orientis ipſius Præfectura functus fuit. *Dexter Toletanorum Rector.*

10. *Celebris eſt*, &c.] Eius M. Marcelli Quæſturæ meminit Poſidonius, qui ſcribit (teſte Rauiſio in Cornucopia) ipſum exegiſſe tributum ex Celtiberia Hiſpaniæ ad talenta DC. Infert Budæus; *Ex quo coniecturam facere eſt, Celtiberiam gentem numeroſiſſimam fuiſſe, & pecunia abundantem.* Catullus Celtiberum quendam vocauit *cuniculoſæ Celtiberiæ filium*, quod auri argentíque fodinis, ceu cuniculorum creberrimis antris ſcateret.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti eodem 100. — Anno Romæ eodem 851.

Dionyſius Areopagita dicat Eugenio Marcello, dicto propter ingenij excellentiam Timotheo, libros de Diuinis nominibus.

2. *Flauia Domitilla Sabina vxor Fl. Clementis Conſulis pro fide occiſa eſt.*

3. *Mirabiliter fides Chriſti per totas Hiſpanias dilatatur: creſcit numerus fidelium, nec perſecutionis gladius debilitatur.*

4. *Olcadibus in Carpetania Hiſpaniæ Tarraconenſis, ſed non procul Valentiâ, tranſlati ſunt (vt quidam volunt) & ibidem paſſi, Alexander miles & Antonina Virgo, 3. Idus Aprilis, qui de Conſtantinopoli huc venerant; & coluntur Conſtantinopoli, vt ciues, licèt alibi paſſi ſint illuſtre marty-*

Anno Chriſti 100. | Anni Romæ 851.

rium; quorum acta paſſim habentur, vt publica fide facta.

5. *L. Sabinus Probus conuerſus à Paulo in agro Laminitano Hiſpaniæ, Rabennæ Pontifex diſceſſit,*

6. *6. Claudia Paphenſis Candida Romæ fit Martyr.*

7. *Lucia Macedonica ſub Præſide Rucio cum aliis pluribus patitur.*

8. *Xantippe & Polyxena in Hiſpania mera fide Deum laudauêre.*

9. *M. Lupus Philippus, Lucius maritus Candidæ palmam martyrij conſecutus eſt.*

10. *Q. Marcella Xantippe M. Marcelli Romæ Præfecti filia, M. Marcelli Eugenij Toletanorum Pontificis ſoror fuit: quam S. Paulus viſis in eius fronte litteris aureis, ad fidem Laminij conuertit redeuntem ex Italia ad Hiſpanias: morientem S. frater Marcellus ſepulturæ mandauit. Eius mater Claudia Xantippe, ciuis Romana, & de genere ſplendidiſſimo Athenienſium, fuit corpore ſupra iuſtam ſtaturam procero; in quam iocatur Martialis.*

COMMENTARIVS II.

Dionyſius cuinam libros ſuos dicauerit?

DIONYSIVS, &c.] Et hoc hactenus inauditum. Quis enim neſcit Dionyſium libros ſuos Timotheo Epheſiorum Epiſcopo Pauli diſcipulo dedicaſſe? imò verò eos præ ſe ferre eiuſmodi inſcriptionē, *ad Timotheum Epiſcopum Epheſiorum?* Verùm hinc narrationem incipiamus. Non inficiar in nonnullis Dionyſij codicibus excuſis eiuſmodi inſcriptionem haberi, ſed quòd ſit ab authore poſita; quippe cùm à librario imperito de ſuo ſit addita; germana enim librorum *de Diuinis nominibus* inſcriptio hæc eſt; *Compresbytero Timotheo Dionyſius Presbyter*; eam ſiquidem D. Thomas in ſuis Commentariis, eam Sixtus Senenſis lib. 2. Bibliothecæ ſanctæ litt. D. eámque nouiſſimè Lanſellius in ſuis Areopagiticis cudit: facilè quoque deducitur ex aliorum librorum inſcriptionibus de Hierarchiis cæleſti & Eccleſiaſtica, & de myſtica Theologia, quos ad eundem Timotheum ſcripſit; omnibus namque præmittitur, *Compresbytero Timotheo Dionyſius Presbyter*: vt dubium non ſit libro quoque de Diuinis nominibus eiuſmodi inſcriptionem præmitti. Id quod etiam ex dicendis euidentiùs inſeretur.

Librorum Dionyſij vera inſcriptio.

Timotheum, cui libros dicauit, non fuiſſe Epheſiorum Epiſcopum, & notiſſimum Pauli diſcipulum.

Fatemur etiam multos eóſque grauiſſimos viros crediđiſſe, Timotheum hunc, cui libros ſuos dicauit Dionyſius, illum eſſe ad quem Paulus quoque duas dicauit epiſtolas, Epheſóque Epiſcopum dedit: inter quos vel maximus fuit Sanctus ille Maximus, qui libris Dionyſij Græcas annotationes adiecit, à Lanſellio in lucem editas. Mirum autem eſſe non debet ſi facili errore inuoluti ſunt, dum Timotheum audientes, & tempora minimè diſtinguentes, primus ille Pauli diſcipulus omnium celebrior ſibi in mentem venerat: cùm tamen dubium nō ſit eos ipſos nihil minus credituros, ſi animaduerterent (quod difficile non erat) Apoſtoli diſcipulum martyrio iam ſublatum, cùm Dionyſius hos libros dictabat; & alia multa, quæ idipſum tam manifeſtè conuincunt, vt non relinquatur anſa dubitandi, quod tandem Cardinalis Baronius faſſus eſt ad annū 109. tomo 2. Annal. Sed quæ illa ſunt? S. Timotheus Epheſiorum Epiſcopus martyrio ſublatus eſt ſub Domitiano Principe, quo tempore S. Ioannes Apoſtolus in inſulam Pathmos relegatus fuit, vt minimum priuſquàm ipſe ab exilio ſolutus Epheſum rediret, ita eius diſcipulus Poly-

crates,

crates, & ex eo Metaphraſtes apud Surium tom.1.24. Ianuarij teſtatur, aitque; cùm Ioannes Pathmum relegatus eſt, reliquiſſe Epheſi Timotheum: *quanquam nec ipſum quoque in ſede longo tempore viuere permiſit inimicus*: quando autem exilio ſolutus fuit, reperit eum ad Deum migraſſe, quare cùm aliàs conſtet, Ioannem Apocalypſim ſuam Pathmi vidiſſe, Euangelium autem poſt reditum ſcripſiſſe Epheſi, (vt authores ſunt Irenæus lib. 5. prope finem, Epiphanius hæreſi 51. Dorotheus in Synopſi, Abdias lib. 8. hiſtoriæ Apoſtolicæ, Athanaſius in Synopſi, Hieronymus de ſcriptoribus Eccleſ. in Ioanne, Euſebius in Chronico, & lib. 3. hiſt. Eccleſ. cap. 18. & Nicephorus lib. 2. cap. 24. & lib. 3. cap. 9.) fit vt priùs è medio ſublatus eſſet Timotheus, quàm Ioannes ſcriberet Euangelium, & apud Epheſum Apocalypſim ſuam publicaret, quam ad finem Domitiani imperij, quod Irenæus aſſerit, ſeu (quod in idem recidit) anno illius 14. vt habet Euſebius, Pathmi viderat. Atqui D. Dionyſius tam Euangelij quàm Apocalypſis Ioannis ſæpe in ſuis libris inſeruit teſtimonia; quis ergo non videt eum ſcripſiſſe poſt Ioannem, & multo magis poſt Timothei Epheſini Epiſcopi mortem? Citat autem Ioannis Euangelium lib. de cæleſti Hierar. cap. 4. in fine, & cap. 2. & 15. & lib. de Eccleſiaſt. Hierarchia. cap. 2. parte 2. illud; *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem*, &c. & parte 1. illud, *Sermonem meum ſeruabit, & ad eum veniemus*, &c. & alibi. Apocalypſim verò lib. de cæleſti Hierarchia c. 2. & 15. nouies: de Eccleſiaſtica autem cap. 1. & cap. 3. parte 3. quo loci ait, *ſiue arcanam illam & myſticam omnino viſionem dilecti diſcipuli*, &c. & lib. de Diuinis nominibus cap. 5. illud Apoc. 1. *Qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt.* Anno Christi 100.

Accedit quod c. 4. de Diuinis nominibus citat S. Ignatium ex epiſtola ad Romanos dicens, *ſcribit enim & Diuinus Ignatius, Amor meus crucifixus eſt*: quam quidem Ignatius Romã contendens in vinculis, & ad martyrium properans ſcripſiſſe ex ipſa conſtat; in ea ſiquidem Romanis ait, *De Syria vſque Romam pugno ad beſtias, in mari & terra, nocte & die ligatus cum duodecim Leopardis, hoc eſt, militibus, qui me cuſtodiunt*, &c. Id verò ſub Traiano factum Martyrologium ipſum teſtatur 1. Februarij, & Hieronymus libr. de ſcrip. Eccleſ. in *Ignatio*, ſequutus Euſebium in Chronico affirmat quòd Ignatius paſſus eſt vndecimo Traiani anno; Christi verò 110. vel 111. quapropter fateri cõſequenter debemus poſt S. Ignatij martyriũ ſcripſiſſe Dionyſium librum de Diuinis nominibus, quo tempore ipſe in Galliis prædicabat; & ante annos vt minimum 15. vel 16. S. Timotheus lapidibus obrutus fuerat. Cardinalis Baronius qui hactenus nobis adſtipulatus fuerat, hoc præſertim Ignatij motus teſtimonio, à ſe ipſo diſcedens iam occurrit, credendum eſſe id ab aliquo poſt Ignatij obitum libro Dionyſij inſertum; quæ ſolutio neſcio quo pacto tanto viro placuerit, ſi enim liceret nobis ſine alicuius antiqui codicis teſtimonio, proprio Marte illud Ignatij à libro Dionyſij abradere, neſcio qua fronte negaremus poſſe in alio quolibet fieri: quo vno dato nihil in Sanctorum ſcriptis certum haberemus. Standum igitur conſonantiæ omnium codicum Latinorum pariter & Græcorum qui id habent. At neque hoc ſolo haberet Baronius intentum, ſed neceſſum eſſet à triginta & amplius locis librorum D. Dionyſij teſtimonia ex Euangelio, & Apocalypſi Ioannis petita abradere, quippe cùm & hæc poſt mortem Timothei ſcripta ſint: cùm verò hæc totius orationis nerui eſſe conſtent, & ipſi quoque libri deſtruerentur: quod abſit.

Tria adhuc eiuſdem argumenti ſuppetunt principia ab ipſis petita libris. I. quod ſexcenties alloquens illum Timotheum cui libros dicat, refert ſententias vtriuſque epiſtolæ S. Pauli ad Timotheum, libro de cæleſti Hierarch. cap. 2. & lib. de Diuinis nom. cap. 5. illud 1. ad Timoth. 1. *Regi ſæculorum inuiſibili*, &c. & lib. de Diuinis nominibus cap. 7. & de cæleſti Hierarch. cap. 2. parte 2. illud 1. ad Timoth. 2. *Qui vult omnes homines ſaluos fieri*, &c. & libr. de Diuin. nom. c. 8. illud ex ad Timoth. 2. *Fidelis permanet Deus, negare ſe ipſum non poteſt*: & alias ſententias refert tum de cæleſt. Hierar. cap. 2. part. 1. tum in epiſtola ad Demophilum, & ſæpe alibi. Ergóne ſi Epheſino Timotheo loqueretur, nunquam vel ſimul cùm citat Epiſtolas Apoſtoli ad ipſum ſcriptas diceret; rectè tibi Paulum hoc vel illud ſcripſiſſe? nunquámne vel leuiter innueret ei quidquam ex illis ſcriptum? Id mihi incredibile videtur. II. quod ſemper vocat ipſum *filium* libro de Eccleſiaſt. Hierar. cap. 1. *Sanctiſſime fili Timothee*; & ad calcem eiuſdem libri, *Iſta fili tam multa*, &c. & lib. de cæleſt. Hier. cap. 2. *Tu autem ô fili*, &c. & libro de Diuin. nom. c. 2. parte 1. Nemo autem ſanæ mentis ſibi perſuadebit, Dionyſium filij nomine vnquam illum magnum Timotheum vocitaſſe, qui ipſo Dionyſio antiquior diſcipulus, & Epheſinus Epiſcopus erat; quem ita ni-

 mirum

Anni Regis

Doctor Hiſpaniæ (Eugenius) *reuiſit Galliam,*
Doctis præſentiam Doctoris Galliæ,
Fideli captans pectore.
Patrem deſiderat (Dionyſium) *uotum proſequitur* , &c.

Anno Chriſti 100.

Si autem, quis filius Dionyſij diceretur, inquiramus (cui enim libros dicat filium nuncupat) Eugenium inueniemus, de quo dicitur, *Patrem deſiderat*, &c. & præter eum nullum: hic verò non ſolùm diſciplinâ filius, ſed multo magis creatione, ſeu ordinatione (nam ordinatum Eugenium à Dionyſio iam vidimus) dicebatur. Adde Timotheum, quem Dionyſius alloquitur Epiſcopum fuiſſe, quo vno (vt de cæteris taceam) omnino excluditur Timotheus ille frater SS. Pudentianæ & Praxedis, qui Presbyter ſolùm fuit. Sed vnde Epiſcopatum deducimus? Ex ipſa ſanè librorum inſcriptione, *Compresbytero Timotheo Dionyſius Presbyter*: eo enim ſenſu Presbyter intelligi debet Timotheus, quo & ipſe Dionyſius Presbyterum ſe vocat, nam compresbyter, eſt ſimul, eodémque genere cum alio Presbyter: certum eſt autem Presbyteri nomine intellexiſſe Dionyſium Epiſcopalem ordinem & dignitatem, cùm eo temporis in Galliis Epiſcopus prædicaret. Quare compresbyter Timotheus Epiſcopus etiam erat, vt Eugenius. quo ſenſu Paulus ad Titum ait, *& conſtituas per ciuitates Presbyteros*: harum qualitatum: *Si quis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir*, &c. vbi neceſſariò Epiſcopos intelligit, vt notauit eo loci Theophylactus; nam reddens rationem quare tales ſint eligendi Presbyteri, ſubdit, *oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe*, &c. & eodem modo loquitur 1. ad Timoth. 4. cùm ait: *Noli negligere gratiam quæ data eſt tibi, cum impoſitione manus Presbyterij*, vbi Theophylactus ait, *hoc eſt, Epiſcoporum*. Demum ex lib. de Diuin. nom. cap. 3 habemus Timotheum illum, quem filium vocat, abſentem quidem tunc fuiſſe à Galliis, vbi Dionyſius erat, ſed non valdè diſtantem, vtpote inter quos frequens eſſet communicatio; loquens enim Dionyſius Timotheo de libro Hierothei, quem Timotheus ipſe à Dionyſio acceperat, & remiſerat, vt quæ ille Diuinus, venerabiliter exponens diuina, compendioſo ſtylo myſteria inſinuauerat, ipſe copioſiùs declararet, ait: *Præterea & ipſe ad idem ſæpe nos exhortatus es, librúmque ipſum, vt ſupra modum excellens quiddam miſiſti*. Sanè ſi ſæpe ipſum exhortatus fuit, non longè degebant; & ſi miſit librum eidem, non erant præſentes ſibi inuicem. Facilè verò omnia conſtant ſi Dionyſius in Galliis, Timotheus verò in Hiſpaniis ageret.

Atque hinc facilè cauſa aſſignari poterit, cur in notitiam Euſebij & Hieronymi libri Dionyſij non venerunt, ſi dicamùs, quòd in Hiſpaniis adhuc, quò miſſi fuerant retinebantur: vbi tamen Dexter vtpote Hiſpanus legit ipſos; Hieronymum verò, & Euſebium latuerunt. Et tamen ſi Romam, & vltra miſſi fuiſſent, haud dubium, quin Hieronymus in eos incideret, de eiſque ageret in libro de Script. Eccleſiaſt. Quod enim quidam reſpondent, Hieronymum eo libro ſolùm egiſſe de authoribus quorum opera apud Euſebij Bibliothecam extabant, gratis dicitur, & contra Hieronymi intentum, & Dextri petitionem, vt ex prologo ipſius liquet. Vnum tandem non ſileam, verba illa Dionyſij in epiſtola ad Titum, *Sanctus quidem Timotheus honeſtiſſime Tite, neſcio an aliquid ſcripſerim de Theologicis ſignis, cuius ipſe ignarus abſceſſerit*; non ſolùm non fauere aduerſariis, ſed & noſtrum intentum comprobare: de alio ſiquidem qui eius diſcipulus non eſſet, non id diceret; inſinuat verò amicum eius fuiſſe, atque in eius manibus libros legiſſe ſuos. Ego de Eugenio id lego inferiùs apud Dextrum ann. 220. *Titus cognomento Iuſtus* (ſanè is qui Paulum Corinthi ſuſceperat, nam Actor. 18. dicitur, *Intrauit in domum cuiuſdam nomine Titi Iuſti colentis Deum*) *Epiſcopus factus, ſecutus primò S. Paulum, mox Euangelium prædicat in Carpetania, vbi eius memoria magnitudóque miraculorum celebratur*. De hoc ſuo loco agendum; nunc verò inibi in Dextro & hoc legendum. *Extat quædam epiſtola quæ circumfertur ad M. Marcellum Toletanum Præſulem, quem vocat filium, & Timotheum, id eſt, Deo honoratum; nam alter Timotheus cui epiſtola hæc eſt ſcripta iam in viuis eſſe deſierat*. Haud dubium quin eiuſmodi epiſtola Diui Dionyſij eſſet, nam quis alter filium vocaſſet M. Marcellum? Sed hæc cum multis eiuſdem S. Doctoris operibus deperiit, videlicet cum libro *Diuinorum hymnorum*, cuius extat memoria c. 7. de cæleſti hierar. & cum libro *de Symbolica Theologia* citato, cap. 15. de cæleſt. hierar. & cap. 1. & 13. de Diuin. nom. & cap. 3. *de myſtica Theologia*. & in epiſt. ad Titum, & cum libro *de intelligibilibus, & ſenſibilibus*, citato in cap. 1. & 2. cæleſt. hierar. & cum libro *de legali, ſeu ſacerdotali hierarchia*, citato cap. 3. Eccleſ. hierar. & cum libro

Dionyſij opera cur Euſebio, & Hieronymo ignota

Baronius

Anno Chriſti 100. — Anno Romæ 851.

libro *Theologicarum Hypotypoſeon*, relato cap.1.& 2. de Diuin.nom. & cap.3. Myſticæ Theolog. & cum lib. *de Anima*, quem refert cap.4. de Diuin.nom. & cum lib. *de diuino iuſtóque iudicio*, ex eodem c.4. Quid mirum ſi epiſtola illa cum tot tantiſque mercibus naufragium fecerit? Extat nihilominus liber eiuſdem Dionyſij de paſſione B.Eutropij ſocij ſui, quem Calixtus Papa II. Conſtantinopoli Græcè ſonantem repertum Latinitate donauit. Extat verò apud Vinc. Beluac. in ſpecul.hiſtor.lib. 10. cap.18. titulo *De codice paſſionis S.Eutropy*. Reddam Vincentij verba cum capite codicis, quod in eo perſpicuè aſſeueret Dionyſius, fuiſſe Athenis natum, & nihilominus Pariſiorum eſſe Epiſcopum. *Hic B. Dionyſius* (ait ille) *B.Eutropy conſocius, ac Pariſiorum Præſul, paßionem eius litteris Græcis ſcripſit: & parentibus ſuis* (id eſt, conſanguineis) *in Græcia qui iam in Chriſto credebant, per manum B.Clementis Papæ miſit; quam ſcilicet paßionem Calixtus Papa II. Conſtantinopoli in ſchola Græcorum in quodam Codice paßionum plurimorum Sanctorum Martyrum olim reperit, & ex Græco in Latinum edidit; ita incipiens.*

Reuerendiſſ. Patri Clementi Dionyſius Antiſtes, proſapia Græcus, Sal. in Chriſto. Eutropium, quem mecum in his oris ad prædicandum nomen Chriſti miſiſti, martyrij coronam per manus Gentilium apud Xantonas vrbem vobis notificamus, pro Domini fide accepiſſe. Quapropter Paternitatem veſtram humiliter exoro, vt hunc paßionis eius codicem conſanguineis meis, & notis, & amicis fidelibus in Græciæ oris, Athenis præcipuè, quàm citiùs poteritis, mittere non differatis; quatenus illi, qui à B. Paulo nouæ regenerationis lauacrum vnà mecum acceperunt, cùm audierint glorioſum Martyrem pro Chriſti fide crudelem necem ſubijſſe, gaudeant ſe tribulationes & anguſtias pro Chriſti nomine ſubſtuliſſe.

Ad calcem monere neceſſum eſt, non ideò hoc anno 100. egiſſe Dextrum de libris Dionyſij, quaſi eo anno ſcripti ſint: conſtat enim poſt 100. martyrio S.Ignatij celebrem ſcriptos fuiſſe: ſed quia ſemel de Dionyſio, & Marcello Eugenio ſermonem inierat, placuit hoc de illis inſerere; præſertim quia non dixit hoc anno id accidiſſe, ſed *per hoc tempus*, nimirum principio ſecundi centenarij annorum Chriſti Domini.

2. *Fl.Domitilla*, &c.] Egimus de illa ad annum 91. cùm de eius nepte Domitilla ſermonem inſtitueremus. Addit hoc loco Dexter alterum huius Domitillæ Fl. Clementis Conſulis vxoris cognomen, ſcilicet *Sabinam*, quo ab alia diſtingui queat.

3. *Mirabiliter*, &c.] Cùm de miraculis S.Eugenij egimus, ſatis ſupérque de fidei dilatatione per Hiſpanias dictum. Facilè etiam deduci poterit, ſi magnos illos pugiles, ac magiſtros fidei, qui his temporibus prædicationi inſiſtebant in Hiſpania conſideremus, Titum videlicet, Oneſimum, Saturninum, Philippum, Philotheum, Firminum, Paulum Sergium, Probum Paternum, Ruffum, Alexandrum, Secundum, Theodoſium, Ouidium, de quibus iam diximus ſuis locis.

De perſecutione in Chriſtianos toto orbe degentes quæ tertia fuit in ordine, à Traiano, initio imperij ſui cœpta agit Plinius ſecundus lib.10.Epiſt.epiſt.97.ad ipſum Traianum dum ait: *Chriſtianorum, qui à fide deſciuerant, alios ante triennium*, (id eſt, initio Traiani imperij, vt Baronius exponit) *alios verò ante annos plures* (ſub Domitiano) *plures etiam ante biennium* (Neronis perſecutione adhuc durante) *ad facinus perpetrandum adductos fuiſſe.* quare errat Euſebius, dum anno 10. Traiani tertiam perſecutionem initium ſumpſiſſe contendit. De ipſo Plinio ſecundo, qui pro Chriſto etiam paſſus creditur agit, Dexter ad ann.220.

Olcades populi qui, & vbi?

4. *Olcadibus*, &c. T.Liuius lib.21. author eſt Annibalem Carthaginenſem Saguntinos oppugnaturum, in Olcadum fines priùs induxiſſe exercitum; ibique de Olcadum finibus ac ſitu ſic ait; *Vltra Iberum ea gens in parte magis, quàm in ditione Carthaginenſium erat. Carteiam vrbem opulentam caput gentis eius expugnat, diripítque: quo metu perculſæ minores ciuitates, ſtipendio impoſito imperium accepêre.* Subditque. *Vere primo in Vaccæos permotum bellum: Hermandica, & Arbacala Carthæorum vrbes, vi captæ. Ab Hermandica profugi, exulibus Olcadum cùm ſe iunxiſſent, concitant Carpetanos: adortíque Annibalem regreſſum ex Vaccæis haud procul Tago flumine, agmen graue præda turbauêre. Carpetanorum cum appendicibus Olcadum, Vaccæorúmque centum millia* (hi ex Helmandica vt plurimùm erant, quam nunc Salmanticam dicimus, ex Turnebo l.3.animaduerſ.cap.18. & Godeleuo in Notis ad Liuium) *fuêre; inuicta acies, ſi æquo dimicaretur campo.* Licet hinc inferre, Olcades ſicut etiam Vaccæos Carpetanis finitimos fuiſſe, vtpote qui in fugam ab Annibale dati ad Carpetanos transfugerint, haud dubium quin confines ſuos. Nebriſenſis exiſtimauit Olcades ad

eam

eam partem Carpetanorum extitiſſe, qua nunc *Ocaña* eſt, cúmque ſecuti ſunt Mariana in Hiſtoria Hiſpaniæ lib. . . c. . . & Lud. Nonius in ſua Hiſpania c.47.& quod cæteris præſtat, habemus præſens Dextri teſtimonium, quo Olcades pars Carpetaniæ dicuntur. Conſentiunt Liuio Plutarchus & Polybius lib.3.ſolus diſplicet Stephanus Bizantinus Cartheiam Olcadum caput, illam eſſe exiſtimans, quæ non longè à noua Carthagine ſita eſt, cùm longè diuerſæ ſint inter ſe. Anno Chriſti 100.

In Olcadibus igitur, teſte Dextro, Sancti Martyres Antonina virgo, & Alexander miles pro Chriſto paſſi ſunt, licet alij exiſtimant Conſtantinopoli occiſos, quo loci feſta dies quotannis ipſis celebrabatur, velut conciuibus ſuis. Mirū autem eſſe non debet, quod inibi nati, in Hiſpania occiſi ſint: id enim perſecutionis tempore ſæpe contigit, vt Chriſtiani hinc inde migrarent: de quo ſatis multa dicta à nobis ſunt in ſuperioribus. Extant ipſorum acta apud Surium tomo 3. quæ in Rom. Martyrologio per epitomen referuntur dum dicitur die 3. Maij. *Conſtantinopoli Sanctorum Martyrum Alexandri militis, & Antoninæ virginis, quæ ſub Præſide Feſto ad lupanar damnata, & ab Alexandro, qui pro ea ibi remanſerat, mutato habitu clàm educta, cum eo poſtmodum iuſſa eſt torqueri: & ambo ſimul præciſis manibus in ignem pro Chriſto iniecti, egregio peracto certamine coronantur.* Hic tamen cùm Conſtantinopolim audis non locum martyrij, ſed celebritatis intelligas velim; illuc ſiquidem corpora tandem magna ex parte delata fuiſſe, ex Menologio Græcorum colligimus 6. Idus Iunij. Irrepſit verò non leue mendum in Romano Martyrologio, dum paſſi referuntur in perſecutione Maximiani: Acta ſiquidem ſolum habent, *Cùm eſſet temporibus illis perſecutio*; quæ autem illa fuerit, ſeu à quo Principe excitata prorſus non declarant: ſicut nec Molanus in Additionibus ad Vſuardum die eodem: omnes autem ſub Feſto Præſide agonizaſſe ſcribunt; cuius tamen non in Thracia, vbi Conſtantinopolis eſt, ſed in Hiſpania, nec tempore Maximiani, ſed Domitiani extat memoria, in Olcadibus in ponte Alcantare, vbi Veſpaſiano, Tito, & Dominiano Auguſtis titulum iſtum erexit, qui hodiéque in eo videtur marmori inciſus.

SS. Alexander & Antonina Martyres.

Imp. Cæſar. Veſpaſiano Auguſto. Pont. Max.
Trib. pot. X. Imper. XX. PP. Coſſ. IX.
Imperatori. Tito Veſpaſ. Cæſar. Aug. F. Coſſ. VI.
. . . . Deleta fuit Domitiani memoria
. . . . ex Senatus Conſulto, teſte Suetonio.
Calpetano Rantio Quirinali.
Valerio Feſto leg. Aug. Pr. Pr. &c.

Huic ſimilis inſcriptio eſt in Ponte de Chaues ſuper Tamagam in Gallæcia.

Erat igitur Valerius Feſtus legatus Auguſtorum Titi, & Domitiani, & Proprætor Hiſpaniæ quo tempore à Dextro paſſi referuntur Alexander, & Antonina: quare cogimur fateri in perſecutione Domitiani occubuiſſe circa annum Domini 99. vel 98. eo enim tempore lapis ille erectus fuit, vt notauit Morales lib.9.cap.25. Cui conſonat quod Dexter aſſerit hoc anno 100. tranſlatos fuiſſe Sanctos Martyres, non occiſos: tranſlatos, inquam, à fouea in quam admiſſo igne obruti fuerant, vt habent Acta, quæ ſubiungunt; *Feſtus ilico obmutuit, & oppreſſus à dæmone ſeptimo die expirauit. Compleuerunt autem martyrium Sancti Chriſti Martyres Alexander, & Antonina, 5. Nonas Maij, hora 9. die Sabbato.* Sed placet audire Menologium die 8. Iunij. *Certamen Sanctorum Martyrum Alexandri & Antoninæ. Hi Sancti Martyres fuerunt ex Caſtello Cardemo. Beata quidem Antonina pudicè & ſanctè vitam degebat; comprehenſa vero à Feſto Præſide, cùm perſuaſionibus nullis flecti poſſet, vt Chriſtum abnegaret, & dæmonibus ſeruiret, meretricia domo includitur, vbi cùm triduo ieiunio detenta eſſet, noctu effulſit lumen in carcere, & facto tonitruo fores carceris dirupta ſunt, & vox è cælo demiſſa, quæ hortabatur vt ſurgeret & cibum ſumeret. Quo ſumpto corroborata adſtitit Præſidi, cúmque denuò perſuaderi non poſſet, vt Idolis victimas offerret, proſtrata, plagis cæſa, iterum in meretricium diuerſorium demittitur; quo Diuina reuelatione excitatus Alexander, ingreſſus (facilè autem, propter iuuenilem ætatem, erat enim annis natus decem & octo, videri poterat ad inhoneſtum facinus acceßiſſe) clam ſanctam Virginem è domo illa eduxit, chlamyde capite contecto, ipſe verò pro ea illic remanſit. Paulò poſt cùm res ipſa innotuiſſet per milites, qui ad ſanctam illam violandam acceſſerant, ductus ad Præſidem Alexander, verberatus, vtrique extrema manuum & pedum partes ſunt amputatæ; poſtremò in foueam ignis deiecti, liquida pice toto corpore uncti beatum finem Chriſto adiuuante ſunt aſſecuti. Eorum natalis celebratur Conſtantinopoli,*

ſtantinopoli, vbi ſancta & pretioſa illorum reliquiæ recondita ſunt: ex quibus multorum morborum curationes ſcaturiunt.

De S. Probo Rauennati Epiſcopo, Pauli diſcipulo.

5. *L. Sabinus Probus*, &c.] Incipit hinc Dexter agere de præſtantiſſimis quibuſdam Pauli diſcipulis, quos in Hiſpania & alibi habuit, deque eorum ad Deum migratione. Ac primùm quidem de Probo, quem cum coniuge ſua Xantippe Laminij ad fidem pertraxerat: deinde de eius ſocera Claudia Xantippe, déque vxore ſua Q. Marcella Xantippe, Claudiæ eiuſdem filia, ac S. Eugenij Toletanorum Pontificis ſorore, eiuſque ſocia Polyxena, & quibuſdam aliis. Probus Rauennæ ſedit Pontifex, miraculiſque clarus in cœlum migrauit; cuius anniuerſaria memoria in Rom. Martyrologio celebratur die 10. Nouembr. his verbis: *Rauennæ S. Probi Epiſcopi miraculis clari.* Et apud Molanum in ſuo Vſuardo. Nobile eius elogium habet Equilinus lib. 10. cap. 45. *Probus* (inquit) *Epiſcopus Rauennatum apud eandem ciuitatem claruit. Hic enim mitis & pius, fide religioſiſſimus, clarus in ſpecie, fulgidus in opere, ſapiens eloquio, plenus gratia Spiritus Sancti, omnes languidos ad ſe venientes, quacunque detentos ægritudine curabat, ſpiritúſque immundos de obſeſſis expellebat. Qui poſtquam ſuæ ad occaſum vitæ inſtante tempore Angelica conſpexit agmina, ſtatim elapſa eſt de corpore eius ſancta anima, 4. Idus Nouembris; ſepultúſque à filiis ſuis in Eccleſia ſuo nomini dedicata; vbi in miraculis, & virtutibus viuit.* Conſule Rubeum lib. 1. Hiſtor. Rauennatum, qui tamen valde aberrat in tempore ſedis eius aſſignando.

S. Candida Martyr Romæ Pauli diſcipula.

6. *Claudia Paphenſis Candida*, &c.] Dicebatur Paphenſis quòd à Papho eſſet vrbe Cypri, vbi ad fidem conuerſa a Paulo dicitur, cum Lucio marito ſuo, & Proconſule Paulo Sergio, & aliis multis, viſa cæcitate quam Apoſtolus Elymæ Mago immiſit. Multos enim tunc cum Proconſule fidei nomina ſua dediſſe, teſtatur Metaphraſtes in commentario de Peregrinationibus Petri & Pauli. Candida verò cum marito ſuo Lucio Romam contendit, & cũ Rogato & Caſiano martyrio coronati ſunt. Eorúmque anniuerſaria memoria aſſignatur in Martyrologio Rom ad diem 1. Decembris, tametſi Beda de Candida ſola agat.

S. Lydia purpuraria, Pauli diſcipula.

7. *L. Macedonica*, &c.] Nomen Græcum *Λυδία* in Latinum *Lucia* errore mutatum eſt, υ ipſylon in *u* Latinum, vt ſæpe aſſolet, mutato. Nonnulli corruptiùs *Luceiam* vocant ex δ facientes *ει*. Hanc vero fuiſſe Lydiam purpurariam ciuitatis Thyariræ, cuius Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo, dum Philippis prædicaret, eo conſtat, quod ipſa ſit Macedonica, & Pauli diſcipula, cuius conuerſio refertur Actor. 16. cum viſione Paulo eius gratiâ facta, ab illis verbis: *Viſio per noctem Paulo oſtenſa eſt; Vir Macedo quidam erat ſtans, & deprecans eum, & dicens: Tranſiens in Macedoniã adiuua nos*, &c. quæ inibi quiuis inueniet. ſub nomine Lydiæ purpurariæ. Fit de ea mentio in Rom. Martyrologio 3. Auguſti, crediderim tamen eandem eſſe cum ea Lucia quæ cum viginti duobus Romæ paſſa dicitur die 29. Iunij. Baronius credit eſſe, cuius vitam Equilinus ſcripſit lib. 6. cap. 4. quod ſi ita eſſet, conſequenter aſſerere cogimur, cùm ex Dextro conſtet ſub Rucio Præſide martyrium ſuſtuliſſe, & aliàs temporibus Diocletiani reperiatur quidam Riccius Varus Martyrum perſecutor, inde errorem Equilinum ſuſcepiſſe, vt crederet Luceiam paſſam temporibus Diocletiani; ſufficeret tamen perpendere Ricciouarum longè diuerſum nomen eſſe à Rucio, & illum minime Martyres Romæ excarnificaſſe, ſed in Gallia, vt ex SS. Criſpini, & Criſpiniani martyrio, & aliis multis conſtat. Cæterùm longè alterius eo loci ſcripſiſſe vitam credo, quia ea Luceia, de qua agit, martyrij tempore erat Virgo, & pulcherrima, quam Aceia quidam Barbarus Rex deperibat, cum quo ſolo poſtmodum Romæ necata eſt; nihil verò horum Lydiæ & ſociis conuenire poterit.

8. *Xantippe*, &c.] Cùm Pauli prædicationem in Hiſpania Dexter annotauit anno 64. egit de conuerſione Xantippæ, & anno 71. de aduentu Polyxenæ eius ſororis cum Oneſimo ab Achaia, nunc de morte ipſarum agit. De eis vlteriùs numero 10. dicemus.

Alij S. Pauli diſcipuli Martyres.

9. *M. Luppus*, &c.] Difficile creditu eſt, quatuor hæc nomina Marcus, Luppus, Philippus, Lucius, vnius eiuſdémque hominis eſſe; nimirum Lucij mariti Candidæ. Crediderim potius tres eſſe inſignes Martyres, Pauli diſcipulos, videlicet M. Luppum, de quo Græci in Menologio 23. Auguſti, & cum eis Rom. Martyrologium ipſa die; Philippum Philotheum, qui ab Hiſpaniis in Italiam, vnde erat oriundus, rediens, Firmi in Piceno tandem Epiſcopus factus iugulum pro Chriſto præbuit, 22. Octobris, qua eius feſtum inibi colitur, memoria in Rom. Martyrologio ſeruata; ac tandem Lucium Claudiæ Candidæ Paphenſis maritum, cuius cum vxoris nomine nomen legitur in Rom. Martyrologio, 1. Decembris.

10. *Quinta*

Anno Romæ 85. 10. *Quinta Marcella*, &c.] Et hoc maximè ad rem facit; cùm enim de Xantippe loqueretur, & eſſet in animo multa in commendationem S. Eugenij ſcribere; nunc aperit quod hactenus celauerat, Eugenium & Xantippem fratres fuiſſe; vtpote M. Marcelli, & Claudiæ Xantippæ filios, è quibus ille Romæ Præfectus, hæc verò de nobiliſſimo Athenienſium genere procreata fuit. Vterque filius paterni nominis participiũ tulit, nam vir Marcus Marcellus, fœmina verò Quinta Marcella dicti ſunt, quæ tamen à matre quoque cognomen Xantippæ ſortita eſt. Proceritatem matris notauit Martialis lib. 8. epigr. 59. ſolito ſale inquiens; Anno Christi 100. *Claudia Xantippe mater à Xeny.*

Summa Palatini poteras æquare Coloſſi,
Si fieres breuior Claudia ſeſquipedem.

Meminit eiuſdem Paulus ad Timotheum 2. epiſtolam ſcribens cap. vlt. dum inquit; *Salutant te Pudens, Linus, Claudia, & fratres omnes.* Porrò Sancta Xantippe filia ipſius obiit in Hiſpania, & à fratre ſuo ſepulta eſt.

Flauius Lucius Dexter.

Anno eodem Christi 100. *S. Vincentius Epiſcopus Meuiæ, vel Meuaniæ prope Vrcem Hiſpaniæ vrbem, in confinio Beticæ & Tarraconenſis, petit Italiam; & à Capitolino Iudice reductus in Hiſpaniam, & Carthagine Spartaria tortus Meuiam reducitur; & à C. Porphyrio ſucceſſore Capitolini dilaceratus eſt. Eius Epiſcopatus Meuanienſis *Azotum poſtea eſt tranſlatus, quæ Erotus paulo corruptiori vocabulo cœpit nominari. Nunc corpus S. Martyris, & Epiſcopi iacet in oppido Deltano, vulgò Totana, non procul Eliſrea, inter Poſtellam & Leuiniam (nunc Lebrella dicta eſt) XLIV. M. paſſuum à Carthagine.* Anno Romæ eodem 851. **al. Meuanenſis.*

2. *Meuania quædam Inſula eſt prope Carthaginem Spartariam, vnde quidam exeuntes condiderunt in Italia ciuitatem dictam Meuaniam, prope Inſulam non longè diſſitam à Britannia.*
3. *Antima Maximilla coniux Ægeæ Patrorum in Achaia Proconſulis, à B. Andrea conuerſa, in antrum ſe abdidit, mortem poſt mariti. Fuit hæc Nouocomenſis, Plinij Iunioris conſanguinea; poſt nupſit C. Fonteio Capitoni, inq; Nicomediam delata pro Christi fide 4. Maij patitur.*
4. *Stacteus Zotici, vel Gentilis filius (qui Epheſi negotiorum cauſa morabatur) mortuus, à Ioanne ad vitam reuocatur. Conuertitur Zoticus, & Symphoroſa cum filiis ad fidem; qui reuerſi ad Italiam paſſi ſunt.*

Anno Chriſti 101. | Anno Romæ 851.

COMMENTARIVS III.

S Vincentius Meuienſis Epiſcopus Martyr.

SANCTVS VINCENTIVS, &c.] Nobiliſſimi Martyris & Epiſcopi memoriam habet Galeſinus in ſuo Martyrologio 6. die Iunij his verbis: *Meuiæ S. Vincentij Epiſcopi, qui ſuperatis cruciatibus, & feris quibus obiectus eſt manſuefactis, ad præmium pro pietatis victoria migrat in cælum.* In notis autem dum locum martyrij elucidare conatur toto cœlo errat, ait enim, *Meuia; fortaſſe Media, quæ vrbs eſt Thraciæ.* Mirandum magis hoc Italo viro accidiſſe, qui Meuaniam in Italia notam habere debebat (ſi ſemel Meuaniam Hiſpaniæ ignorabat) Vmbriæ oppidum, quod vulgò *Benogna* vocatur, vt Leander Albertus, & Arnoldus Milius in ſua Geographica Synonymia teſtantur. Cæterùm Itali errorem corriget Italus alter, Equilinus Epiſcopus, qui lib. 5. Catalogi, cap. 93. vitam mortémque S. Vincentij ciuitatis Meuiæ, ſeu Meuaniæ, per omnia Dextro conſonam ſcribit, vt iam vides. *Vincentius Epiſcopus Meuiæ ciuitatis, tentus à quodam Capitolino Rectore Tuſciæ, qui Epiſcopos Chriſtianos ferro vinctos Peruſij congregauerat puniendos, cum fratre ſuo Benigno Diacono, adductus eſt ad templum Martis, vt Diis immolaret. Cùm autem oraſſet, omnia idola ſubuerſa ſunt, & dæmones vlulantes exeuntes, multóſque Paganorum cadentes, ſexcentos ex eis verberibus occiderunt: omnéſque Chriſtianos, qui ferro vincti erant, Chriſti virtute compulſi ſoluerunt. Quo miraculo plurimi Gentilium fidem perceperunt, inter quos quidam Mauertius, Comes priùs crudeliſſimus, qui & de vicinis locis Epiſcopos congregauerat, conuerſus eſt.* Hactenus dicta Peruſij in Italia accidiſſe, etiam Dexter aſſeuerat cùm ait; *Petit Italiam.* Subdit Equilinus: *Cùm autem Chriſtiani cum Epiſcopo ad locum alium ſe transferentes, pſallerent; miſit Capitolinus, & inde ſublato Vincentio, cæteros gladio occidi fecit. At Extaſius quidam religioſus corpus Benigni Diaconi ex cæteris rapiens, non longè à Portulio ſepeliuit, Kalendis Maij. Poſt dies aliquot Capitolinus productum Vincentium, & diutiùs tortum, atque lapidibus contuſum, diſtentum in equuleo, & flammis aduſtum, carceri mancipauit: vbi ianuis diuinitùs patefactis, lux cælica ſibi refulſit. Quod Præſes audiens iuſſit eum in mare mergi, qui in æquore miſſus ab Angelo ad littus reductus eſt. Vnde & qui eum demerſerant, hoc cernentes conuerſi ſunt, & vſque ad ciuitatem ſuam Meuiam illum humeris reportarunt.* Hæc Carthagine Spartaria in Hiſpania perpetrata contendit Dexter, & bene, nam Portulium (hodie *Portela*) vbi eius frater Benignus ſepultus eſt, non in Italia, ſed prope Carthaginem ſitum eſt: præterquàm quòd ſi Peruſium reduceretur, ſeu Meuaniam Italiæ, quæ iuxta Peruſium extat, non poſſet in mare præceps dari, cùm vtraque vrbs in Mediterraneis ſit, longè à mari vndequaque ſeiuncta: Carthago verò ad littus ipſius. Quare quod Equilinus dicit, Chriſtianos cum Epiſcopo ad locum alium ſe tranſtuliſſe, de eorum in prouinciam Carthaginenſem profectione intelligendum omnino eſt: quò Capitolinus etiam properauit, cœptam perſecutionem complens; vel quia facultatem habebat perſequendi toto orbe (vt de zelo Imperatoris par eſt credere) diſperſos Chriſtianos, vel quia ira percitus, & rubore perfuſus erat, & auxilium à Rectoribus Hiſpaniæ ſibi præſtò affuturum ſciebat. Pergit Equilinus. *Interea mortuo Capitolino à Porphyrio eius ſucceſſore detinetur, feriſque ſubiicitur, ſed ab eis minimè læſus, in fouea aqua maxima necari iubetur: verùm aperiens ſe terra aquas abſorbuit, & decem & octo fugientes aquas deglutiuit. Vincentius verò ad cellam ſuam redit, & ſubſequenti die Dominico celebratâ Miſſâ coram populo ſpiritum emiſit, octauo Idus Iunij. Cuius corpus matrona quædam Luceria, à Gentilibus pretio redemptum, qui illud rapuerant exurendum, in prædio ſuo, quod vocatur Campus ſalutis, ſepeliuit, inter Portulium & Leuaniam, milliario ab vrbe XLIV. vbi & iacet miraculis clarens.* Vide nunc cum Dextro conſonantiam, vt in dubium verti non poſſit, iuxta Carthaginem paſſum & ſepultum eſſe. *Meuiam reducitur, & à C. Porphyrio ſucceſſore Capitolini dilaceratus eſt. Nunc corpus S. Martyris & Epiſcopi iacet in oppido Deltano (vulgò Cotana) non procul Eliſraa, inter Poſtellam & Leuiniam, (nunc Lebrella) XLIV. M. paſſ. à Carthagine.* Extant quidem ad præſens oppida illa prope Carthaginem, à Septentrione eius Lebrella, ſeu *Lebrilla*, à Meridie Portella, nunc *Portilla*, & pro Campo ſalutis quem Dexter vocat *Cotana*, ſeu Totana, extat *la Venta Cotana*, inter vtrumque oppidum ſita. De Aſſoto prope Carthaginem, quò S. Vincentij Epiſcopatus dicitur tranſlatus, egimus anno 54. occaſione S. Euphraſij, qui illic prædicauit.

Meuania

Anno Romæ | Anno Chriſti 100.

2. *Meuania*, &c.] Inſula hæc illa videtur, quæ nunc *Iſlagneſa* dicitur, prope Carthaginem. Meuania verò Italiæ (vt iam diximus) iuxta Spoletum in Vmbria extat, vulgò *Benagna*. Inſula autem in Britanico mari quæ ibi dicitur ab Hiſpanis habitata inter Angliam & Hiberniam ſita eſt, nunc quidem *Man*, olim verò Meuania dicta, vt author eſt Hunfredus Luyd, apud Milium cum Ortelio cuſum; tametſi apud hunc corruptè Menauia pro Meuania legatur. Iuxta hanc verò Inſula illa Mona ſita eſt quæ Druidum antiquorum ſedes fuit, hodie verò, eiſdem authoribus, vocatur *Angleſey*, de qua Dexter agit inquiens, *Prope Inſulam non longè diſsitam à Britannia*; ſeu Anglia, quod idem eſt.

3. *Antima Maximilla*, &c. Eius memoria celebris extat in martyrio S. Andreæ, ab Epiſcopis, & clericis Achaiæ conſcripto; ipſa enim corpus Apoſtoli aromatibus conditum optimis ſepeliuit. In Equilino lib. 1. cap. 8. cùm legitur, *Vxorem etiam Aegea Proconſulis, & Maximillam Senatricem, & multos de populo ad Chriſtum conuertit*; legendum eſt ſine copulatione, *Vxorem etiam Aegea Proconſulis Maximillam Senatricem*, &c. ne ex vna duæ Andreæ diſcipulæ confingantur. Eiuſdem ſub nomine Antimæ celebratur martyrium apud Græcos die 4. Maij, & etiam apud Latinos, vt videre eſt in Romano, Vſuardi, Bedæ, & Adonis Martyrologiis, niſi quod pro *Antima*, quidam legunt Antonia, quidam verò Antonina. Irrepſit etiam in Equilino lib. 2. cap. 123. mendum, vt eam vocaret Virginem, cùm nec Græci, nec Rom. Martyr. nec Beda, nec Vſuardus, nec cæteri Virginem dicant. Audi Rom. Martyrologij narrationem de eius martyrio, *Nicomediæ natalis S. Antoniæ* (lego Antimæ) *Martyris, quæ nimium torta, & variis afflicta cruciatibus, altero brachio tribus diebus ſuſpenſa, & in carcere biennio detenta* (cæteri habent, *& in carcerem biennio detruſa*) *ad vltimum à Priſcilliano Præſide in confeſsione Domini flammis exuſta eſt.* Agitur de ea ſub nomine Antoniæ Maximillæ ornatiſſimæ fœminæ in vita Plinij iunioris, quæ præmittitur eius operibus. Quæ verba excerpta ex ipſius Plinij lib. 10. epiſt. 5. ſunt; vbi ad Traianum ait. *Item rogo des ius Quiritium libertis Antoniæ Maximillæ ornatiſsimæ fœminæ* Et in epiſtola ſequenti. *Ago gratias Domine* (ait) *quod ius Quiritium libertis neceſſariæ mihi fœminæ ſine mora indulſiſti.* Neceſſarium autem affinem ſeu cognatum ſignificare ſæpiùs notiſſimum eſt: quo verè Maximilla dicatur à Dextro Plinij conſanguinea.

S. Maximilla Andreæ Apoſtoli diſcipula.

4. *Stacteus*, &c.] Narrat Procorus in Ioannis Apoſtoli actis Stactei miraculoſum ad vitam reditum, ab Apoſtolo Epheſi patratum; ex quo hæc habet Equilinus lib. 2. cap. 7. *Cœpit Apoſtolus contra diuitias multa prædicare. Contigit autem Stacteum quendam iuuenem, qui 30. diebus antè, vxorem duxerat, deferri mortuum tumulandum; quem Apoſtolus matris viduæ, & parentum* (videlicet parentum Stactei, & ſuæ vxoris) *precibus & lacrymis, compaſsione motus, orans à mortuis ſuſcitauit*, &c. Parentem Stactei vocari quidem Getulium, Martyrologia omnia teſtantur; Zoticum verò apud Diaconiam S. Angeli in foro Piſcario Romæ legimus, vbi corpus eiuſdem cum Symphoroſa vxore, Stacteo & reliquis filiis, Tybure illuc tranſlatis requieſcit, cum eiuſmodi inſcriptione, *Hic requieſcunt corpora Sanctorum Martyrum Symphoroſæ, viri ſui Zotici, & filiorum eius*, &c. extat apud Baronium in Notis ad diem 18. Iulij, quæ eorum martyrio in omnibus Martyrologiis dedicata eſt. Scripſit eorum geſta Afrianus à Mombritio cuſus tom. 2. & breuiſſimè Equilinus lib. 6. cap. 111. vbi inquit, ex fratribus ſeptem *Stacteum* quidem lanceis multis in terra confoſſum occubuiſſe, *Creſcentem* in gutture transfixum, *Iulianum* in pectore, *Nemeſium* in corde, *Primitiuum* per vmbilicum, *Iuſtinum* membratim ſciſſum, *Eugenium* à pectore vſque ad inferiores partes diuiſum: matrem verò *Symphoroſam* primò alapis cæſam, deinde crinibus ſuſpenſam, nouiſſimè in flumen præcipitatam. *Zoticus* iam obierat Romæ via Salaria, cum Cæreali, & aliis flammis exuſtus, & ſemiuiuus fuſtibus capite colliſus, die 10. Iunij, vt in Martyrologiis videre eſt. Lauream tulerunt omnes ſub Adriano Imper. qui habenas Imperij accepit anno Domini 119.

S. Symphoroſa & filiorũ martyrium.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Domini 101. | *Domitianus ſuccedit Tito, huic Nerua Cocceius, Neruæ ſuccedit Traianus. Nerua decreto Senatus, curante Traiano filio inter Deos relatus eſt.* | Anno Romæ 852.

Anno Chriſti 101. | Anno Romæ 852.

Anno 104. *Traianus de Dacis & Scythis hoc anno triumphat.* Anno 855.

Anno 105. *Anno ſequenti idem deuicto Decebalo, Daciam facit prouinciam.* Anno 856.

2. *S. Ioannes ſcripſerat ad Druſiam fœminam Electam ſecundam epiſtolam; quæ velut Eccleſiæ illius ciuitatis parens, mira largitione, & charitate tunc florebat.*

3. *Vndumens (quod oppidum nunc prope Valentiam Vnda dicitur) S. Victorius vt creditur Epiſcopus Valentinus.*

4. *Sanctus Quartus Apoſtolorum diſcipulus bis Hiſpaniam peragrat, ſemel poſt Iacobum, iterum relictus à Paulo; Berelæ (quæ nunc Bætyrus, alijs Bætica, vel Gonciolum in Hiſpania dicitur) in Bætonibus miraculis nunc claret.*

5. *Nathanaël, vnus de 70. Domini diſcipulis, requieſcit in Vrbe Treuga, prope Legionem-ſeptimam-geminam. Alijs dicitur ad Trigundum oppidum prope Brigantium in Gallæcia iacere, nunc verò terreſtrium ignobile.*

6. *Poſt aliquot annos ab aduentu ſuo in Hiſpanias, Sanctus Eugenius, M. Marcellus, rem Primatus Hiſpaniæ confert cum viris ſanctis, & primariis, Epitecto Cæſarauguſtano, & Philotheo ſocio peregrinationis ſuæ, Legato etiam S. Clementis, Vitalique, & Auito, qui profectus poſt ad Inſulas fortunatas Martyr fuit; Aulo Cornelio Palma, & P. Turano, Duumuiris Toletanis, Catholicis viris; multiſque Carpetaniæ, & aliunde Epiſcopis coactis.*

COMMENTARIVS.

Traianus Imperator.

ANNO 101. ***Domitianus***, &c. Recapitulat more ſuo Dexter Cæſares qui ab Domitiano ad Traianum vſque ſucceſſerũt in Romano Imperio. Et quidem anno Domini 86. dixerat Veſpaſiano Titum, Tito autem Domitianum fratrem ſucceſſiſſe, nunc verò ab ipſo Domitiano narrationis filum reaſſumit, & terminat in Traiano. Regnauit Domitianus annos 15. & occiſus eſt anno Domini 98. ſucceſſit Nerua Coccius, qui breui geſſit principatum, annum 1. menſes 4. dies 9. obiitque initio anni 100. Kal. Februarij. Celebrauerat in Hiſpania Martialis eius exordium lib. 12. epigr. 6. cuius initium,

Contigit Auſoniæ procerum mitiſſimus Aulæ
Nerua, &c.

facundiámque ipſius, & in Poëtica præſtantiam lib. 8. & 9. pro dignitate extulerat. Cæterùm Nerua ***conſulturus Romano Imperio*** (ait Dio) ***nulla habita ratione ſibi ſanguine coniunctorum,***

Anno Romæ 855. 855. *iunctorum, quem putauit virum frugi, dignúmque ad habenas Imperij moderandas, M. Vlpium Traianum, Hiſpanum hominem, agentem tunc in Germania cum exercitu, adoptauit in filium, ac Cæſarem nominauit.* Quid mirum ſi Martialis, Hiſpanus & ipſe, Hiſpano deſideraſſet Imperium? cùm lib.10.dixit, epigr.34. Anno Christi 101.104. & 105.

Dij tibi dent quicquid Princeps Traiane mereris,
Et rata perpetuò, quæ tribuêre velint, &c.

quibus eius ſic æquitatem, & iuſtitiam magni facit, vt lib. 11.epigr.6. aſſerat: ſi veteres Patres Romani, Elyſium nemus deſerentes, redirent, ſe pro votis in Traiani electionem conſenſuros; in eo ſiquidem Camillus libertatis defenſorem, Fabritius incorruptum Iudicem, Brutus Ducem ſtrenuiſſimum reperiſſet, ipsíque Sylla, tametſi cruentiſſimus cederet; Craſſus etiam donaret opes ſuas.

Ipſe quoque infernis reuocatus Ditis ab vmbris,
Si Cato reddatur Cæſareanus erit.

Errore denique detentus ſuo Traianus, hoc anno 101. grati animi opus effecit, Neruam in Deorum numerum cooptando.

ANNO 104. *Traianus de Dacis,* &c.] Verba ſimul cum ſententia ex Chronico Euſebij tranſcripſit.

ANNO 105. *Anno ſequenti,* &c.] Et hoc quoque ab Euſebio petitum eſt, qui tamen multa alia Traiani facinora refert inquiens. *Traianus victo Rege Decebalo, Daciam facit Prouinciam, Iberos, Sauromatas, Afroenos, Arabes, Boſphoranos, Colchos in fidem accepit. Seleuciam & Cteſiphontem, ac Babylonem occupauit: & tenuit in mari rubro claſſem, & inſtituit vt per eam India vrbes deuaſtarentur.* vt videas quantum Traiano debeat Roma, quantum ſuum dilatauerit imperium. Memoriam eiuſmodi Martialis libro 12. occinit, cùm dixit, epigram.8. Traiani laudes.

Terrarum Dea Gentiúmque Roma,
Cui par eſt nihil, & nihil ſecundum,
Traiani modò læta cùm futuros
Tot per ſecula computaret annos;
Et fortem iuuenémque Martiúmque
In tanto Duce militem videret;
Dixit præſide glorioſa tali;
Parthorum proceres, ducéſque Serum,
Thraces, Sauromatæ, Getæ, Britanni,
Poſſum oſtendere Cæſarem: venite.

Porrò Dacorem Regem nonnulli Decebalum, vt Xiphilinus & Euſebius, alij Diurpaneum vocant, vt Oroſius lib.7.cap.10.

2. *S. Ioannes,* &c.] Extat inter Canonicas ſub hoc titulo, *Senior Electa Dominæ, & natis eius;* & licèt olim dubitatum ſit Ioannîſne Apoſtoli eſſent, an alterius Ioannis dicti Senioris; & Hieronymus lib. de Script. Eccleſ. in Ioanne Apoſtolo dixerit; *Ioannis Presbyteri aſſeruntur, cuius & hodie alterum ſepulchrum apud Epheſum oſtenditur;* & in Papia, *Apparet ex ipſo Catalogo nominum* (cuiuſdam teſtimonij Papiæ) *alium eſſe Ioannem qui inter Apoſtolos ponitur, & alium Seniorem Ioannem. Hoc autem diximus propter ſuperiorem opinionem, quam à pleriſque retulimus traditam, duas poſteriores epiſtolas Ioannis, non Apoſtoli eſſe, ſed Presbyteri.* Cæterùm Dexter meliorem ſecutus ſententiam, id olim ſcripſit de authore ſecundæ epiſtolæ Ioannis, quod longo poſt tempore Tridentinum Concilium decreuit ſeſſione quarta, Decreto de Canonicis Scripturis. Vocat verò eam fœminam Apoſtolus *Electam,* propter fidei eminentiam, & quia *velut Eccleſia Epheſina parens* (quod Dexter affirmat) *mira largitione, & charitate tunc florebat;* proprium autem nomen eius Druſia ſeu Druſiana erat, vt à Procoro in vita Ioannis accipimus; qui etiam Electa fœmina, cui ſcribit Ioannes, quæ

Anno Chriſti 105. — Anno Romæ 856.

refert quòd *cùm* Apoſtolus in reditu ſui exilij *ingrederetur ciuitatem, Druſiana eius diſcipula quæ aduentum eius deſiderio fuit fatigata efferebatur mortua; flentibus & lamentantibus grauiter tam parentibus, quàm pauperibus, orphanis & viduis, quibus indigentibus miniſtrabat. Apoſtolus ergo iuſſit feretrum deponi, & corpus ſolui* (à ligaturis) *eámque proprio nomine vocans, mandauit vt ſurgeret, & domum rediens, refectionem ſibi præpararet. Quæ ſtatim quaſi non de morte, ſed de ſomno vocata ſurrexit, & iuſſa perfecit. Ad quod miraculum multi conuerſi ſunt.* Hæc ex S. Procoris ſcriptis Epiſcopus Equilinus tranſcripſit lib. 2. Catalogi cap. 7.

S. Victor Valentinus Epiſcopus.

3. *Vndemeni*, &c.] Epiſcopus Equilinus lib. 11. cap. vlt. numer. 313. adſtipulatur Dextro, niſi quod pro *Vndemeni* habet *Vnduni*; aitque, *Victorius Epiſcopus, & Confeſſor Vnduni quieuit, quinto Idus Nouembris*, hoc eſt, 9. die eius menſis. Fuit quidem alius Victorius Epiſcopus Cenomanenſis, de quo in Martyrologio Rom. agitur 1. Septembris, ſed valde diuerſus à noſtro Victorio, qui, vt vides, floruit anno Domini 105. quieuitque Vnduni, vel Vndumeni prope Valentiam Hiſpaniæ; ille verò coæuus fuit S. Martini Turonenſis, temporibus Theodoſij, vt ex Bedæ Martyrologio & aliis conſtat. Fuerit autem Valentinus Epiſcopus S. Victorius, an alterius vrbis, non conſtat, quod tamen Dexter aſſeuerat ab aliquibus affirmari. Cæterùm Vnda prope Valentiam, illud oppidum crediderim quod ad vndam maris, & fluminis ſitum eſt, vulgò *Grao*, aut non longè ab ipſo.

4. *S. Quartus*, &c.] Quicquid ad hunc locum ſpectare poteſt, dictum à nobis eſt ad annum Domini 50. quando de aduentu S. Petri in Hiſpanias egimus cum Dextro. Conſule eo loci dicta.

S. Nathanael vbi occubuerit.

5. *Nathanaël*, &c.] Fœlix ille qui Chroniſtam ſuarum virtutum meruit Ioannem (c. 1. & vlt. ſui Euangelij) laudatorem autem ipſum Ieſum, qui de eo dixit Apoſtolis, *Ecce verè Iſraëlita, in quo dolus non eſt.* Si hoc de ipſo ante Chriſti ſpeciale magiſterium, quid poſt conſummatam eius diſciplinam dici potuit? Sanè de Nathanaële variè authores ſenſerunt: quibuſdam enim placuit, hunc ipſum fuiſſe Sanctum illum Vrſinum, qui ab Apoſtolis in vrbem Bituricenſem Epiſcopus directus eſt, quod Vincentius Beluacenſis in Speculo hiſt. & Equilinus lib. 1. cap. 9. ex quorundam aliorum mente referunt; quibuſdam verò fuiſſe Simonem Cananæum, quod Græci in Menologio affirmant 6. Idus Maij: Ruperto vero fuit S. Bartholomæus, quem Cornelius Ganſenius ſequutus eſt in Concordia Euang. & tamen neutrum ſatis probabile eſt, cùm ex multis aliis, atque ex loco ipſo ſepulturæ diuerſus à cæteris probetur ſatis. Vrſinus etenim Bituricis Confeſſor ſepultus fuit, Simeon Apoſtolus in Ægypto prædicauit, in Perſidéque Martyr occubuit: Bartholomæus in India & prædicauit, & paſſus eſt, quæ omnia ex Martyrologiis Rom. Bedæ, Adonis, & Vſuardi conſtant. Nathanaël verò in vrbe Treugenſi, ſeu Treuga Hiſpaniæ ſepultus fuit; haud dubium quin in Hiſpaniarum prouinciis prædicationi inſtanter incubuerit. Audi Equilinum idipſum ex Vincentio mutuatum ediditſe. *Nathanael diſcipulus de oppido Cana Galilææ vnus fuit ex 72. Chriſti diſcipulis*, &c. *Corpus huius Nathanaelis apud Treugenſem ciuitatem requieſcit*, &c. *Poſt expletum prædicationis officium in Deo fœliciter requieuit, pridie Kalendas Decembris.* Treuga autem creditur eſſe quam Ptolomæi codex vocat corruptè Turiga, & locatur ab ipſo iuxta Legionem Septimam-geminam (hodie *Leon*) ſi gradus ſituationis rectè perpendantur, vt Michael Villanoua fecit in tabulis veteris Hiſpaniæ, Ptolomæo additis. Addit Dexter, alios contendere in Gallæcia apud Trigundum (ſuo iam æuo ignobile turreſtrium, ſeu oppidulum) propè Brigantium quieuiſſe, non alio ſanè ducti, quàm quadam nominum ſimilitudine Treugæ & Trigundi. Quare ipſe priori inſiſtit ſententiæ. Ruperti placitum explodit doctè Baronius tomo 1. Annalium, & Maldonatus ad 1. cap. Ioannis, ſolùm enim nitebatur coniecturis, quòd videlicet inter Euangeliſtas, qui Nathanaelis meminit, ſiluit Bartholomæum, quod Ioannes fecit, & qui Bartholomæum introduxit, nec verbum de Nathanaele fecerit; quod Matthæus, Marcus, & Lucas fecerunt. Rurſus quod vtrumque Philippo ſocium faciant. Obſtant tamen Auguſtinus & Gregorius, quos Baronius affert, & communis Eccleſiæ ſenſus. Græcis ſolum videtur prodeſſe, quòd Simon dicatur Cananæus, & ſimiliter Nathanael; ſed quis non videat duos ex eodem oppido diſcipulos Chriſti plerunque fuiſſe? Sed de his ſatis.

Primatus Toletanæ Eccleſiæ ſuper totâ Hiſpaniâ fundatur.

6. *Poſt aliquot*, &c.] Præmiſerat hoc Dexter anno 91. cum dixit *Aulo Cornelio Palma ciue Toletano, Duumuiróque Chriſtiano M. Marcellus Toletum venit, ibique ſedem primariam totius Hiſpaniæ, vt in eius meditullio conſtituit.* Nunc autem ſuo loco de erectione eiuſdem Toletanæ Eccleſiæ in Primatem ex inſtituto agit, docétque quo vſus fuerit conſilio S. Eugenius

in ea

Anno Romæ 85[illegible]

Anno Christi 105.

in ea conſtituenda, quam maturè id primùm tractauerit, vt eam ob cauſam Concilium Epiſcoporum & fidei Magnatum coegerit. Nominat verò inter omnes ſex, Epiſcopos duos, Martyres duos, & Principes duos. De Epitecto Cæſarauguſtano Antiſtite non ſemel in ſuperioribus egimus, & totidem de Philippo Philotheo, Epiſcopo, & legato S. Clementis. Sanctus Vitalis fuit primus Archypresbyter in Toletana Eccleſia, de cuius martyrio cum Felicula & Zenone mox dicemus ad ann. 110. S. Auitus ad fortunatas Inſulas (*Canarias*) profectus prædicandi Euangelij gratia, pro Chriſto martyrio coronatus fuit, quod itidem Primus Cabilonenſis Epiſcopus in ſua Topographia SS. Chriſti Martyrum his verbis dixit; *Canaria Inſula in Oceano Athlantico, huc dilatata eſt Chriſti fides; hic Auitus Martyr.* Forſan ille Auitus quem Martialis ſæpe alloquitur lib. 1. epigr. 16. lib. 9. in principio, & lib. 10. epigr. 96. De Duumuiro priore A. Cornelio Palma nonnulla diximus. P. Turacus, ſeu Turanus ille mihi eſt ad quem Martialis lib. 5. epigramma ſcripſit 78. cuius principium eſt.

Synodum eius rei gratia cogitur, & quorum

Si triſte domicenio laboras
Turani, potes eſurire mecum, &c.

Vide quanta eum colat reuerentia, & amicitia, poſt multa enim ſubdit;

Parua eſt cœnula, quis poteſt negare?
Sed finges nihil, audiéſue fictum,
Et vultu placidus tuo recumbes, &c.

Tantis ergo ad ſe viris adſcitis S. Eugenius Primatem Toletanam conſtituit ſedem; non quidem vt Epiſcopus eius Eccleſiæ peculiaris, ſed Legatus S. Clementis Papæ, cum alio eiuſdem Legato Philotheo, & eo præſente & aſſentiente, qui Hiſpaniæ Primatum ob ciuitatis ſuæ merita poterat ſibi exigere, S. Epitectum loquor Cæſarauguſtanum Epiſcopum, cuius Eccleſiam ſpeciali prærogatiua S. Iacobus Apoſtolus dotauerat, vtpote de ſanctiſſima Deipara benemeritam.

Sed videamus quæ olim pro aſſignandis Primatibus regulæ ab Apoſtolis datæ ſint, vt inde de Concilio S. Eugenij iudicium ferre valeamus. Olim ſiquidem S. Petrus docuerat, Primates Eccleſiarum in ea vrbe conſtituendos, vnde cunctis eiuſdem Prouinciæ ciuitatibus leges accipere conſueuerant. Qua de re agens S. Anacletus Papa in epiſtola 2. ad Epiſcopos Italiæ (refertur à Gratiano d. 99. c. *Prouincia*) ſic ait. *Prouinciæ multo, ante Chriſti aduentum, tempore diuiſæ ſunt, maxima ex parte, & poſt ab Apoſtolis & B. Clemente prædeceſſore noſtro ipſa diuiſio eſt renouata.* Et vlteriùs: *Vbi dudum Primates ſæculi erant, ac prima iudiciaria poteſtas, ad quos qui per reliquas ciuitates commorabantur, quando eis neceſſe erat, qui ad Aulam Imperatoris vel Regum confugere non poterant, vel quibus permiſſum non erat, confugiebant pro oppreſſionibus, vel iniuſtitiis ſuis, ipſóſque appellabant quoties opus erat, ſicut in lege eorum præceptum erat. Ipſis quoque in ciuitatibus vel locis noſtros Patriarchas, vel Primates (qui vnam formam tenent, licèt diuerſa ſint nomina) leges diuina & Eccleſiaſtica poni, & eſſe iuſſerunt: ad quos Epiſcopi ſi neceſſe fuerit confugerent, eóſque appellarent, & ipſi Primatum nomine fruerentur, & non alij. Reliquæ verò Metropolitanæ ciuitates quæ minores iudices habebant, licèt maiores Comitibus eſſent, haberent Metropolitanos ſuos, qui prædictis iuſtè obedirent Primatibus, ſicut & in legibus ſæculi ordinatum erat: qui non Primatum, ſed aut Metropolitanorum, aut Archiepiſcoporum nomine fruerentur.* Subdit deinde in epiſtola 3. in aliis ciuitatibus in quibus Comites exiſtere ſolebant, conſtituendos Epiſcopos, & in modicis vrbibus, oppidis, & villis Presbyteros. Idipſum Lucius apud Stephanum I. epiſtola 2. cap. 5. docuit, refertur verò diſt. 80. cap. *Vrbes.* his. *Vrbes & loca quibus Primates præſidere debent, non à modernis, ſed etiam multis ante aduentum Chriſti ſunt ſtatuta temporibus; quarum Primates etiam Gentiles pro maioribus negotiis appellabant, in ipſis verò vrbibus poſt Chriſti aduentum Apoſtoli, & ſucceſſores eorum Patriarchas, vel Primates poſuerunt.*

Primatis cōſtituendo lex Apoſtolica.

Hinc iam dubium oriebatur de vrbe deligenda Primatis: non enim tota Hiſpania vni eidémque vrbi hactenus paruerat; ſed pro diuerſitate partitionum, quas diuerſis temporibus paſſa fuit, diuerſos Gentilium appellabant Primates. Aliquando penes diuiſionem Hiſpaniæ in citeriorem & vlteriorem, habito ad Iberum reſpectu, duo à Romanis deſignabantur Proconſules, Proprætores, Legati, Quæſtores, aut Gubernatores; pro citeriore vnus, alter verò pro vlteriore. Licinſus Larcius ſub Veſpaſiano, L. Albinus ſub Domitiano, Celer ſub eodem, Q. Ruffinus Galerius ſub Adriano, ſolam citeriorem gubernarunt,

Non videbatur congruū poſſe in Hiſpania locum habere.

Anno Christi 105. | Anno Romæ 856.

narunt, aliis pro vlteriore moderanda deſignatis. Secundùm eam verò diuiſionem qua Hiſpania in tres prouincias diuidebatur, Tarraconenſem, Bæticam & Luſitaniam, totidem Gubernatores mitti ad eos ſolebant, à Claudio Vmbonius Silio ad Bæticam miſſus eſt, ſimiliter Aulus Cæcina à Nerone, à Domitiano Cæcilius Claſſicus, à Traiano Bæuius Maſſa, & paulo pòſt Herenius Senecio, Bæticus ipſe natione. Luſitaniam gubernauit Validius, Tarraconenſem Valerius Iulianus, vt cæteros omittamus. Non ergo omnes Hiſpanæ prouinciæ vni eidémque vrbi intra Hiſpaniam obediebant, quo ſecundum B. Petri legem Primatus Hiſpaniæ collocaretur. Præſertim quia non vna omnium nobiliſſima ciuitas Hiſpaniæ erat, ſed in quauis Hiſpaniæ parte aliquæ, quæ cum cæteris de præſtantia ac nobilitate decertabant; namque vt Pomponius Mela huius temporis & patriæ ſcripſit lib. 3. cap. 6. *Vrbium in mediterraneis clariſſima in Tarraconenſi fuerunt Palantia, & Numantia, nunc* (id eſt æuo ſuo) *Cæſaraugusta; in Luſitania Emerita; in Bætica Aſtigis, Hiſpalis, Corduba.* Aut igitur plures Primates conſtituendi erant, pro multitudine prouinciarum, aut ſi vnus, non videbatur generalis S. Petri regula ſeruari poſſe.

Lex S. Petri de Primatu ſtatuendo.

Cæteroqui aliam philoſophandi viam ſuſcipere potuerunt Patres illius Concilij, aut Synodi pro deligenda Primate Hiſpaniæ Eccleſia congregati, quam S. Clemens ad Iacobum Apoſtolum in prima Epiſtola ſcripſit, *In illis ciuitatibus in quibus olim apud Ethnicos* (ait) *primi Flamines eorum, atque primi legis Doctores erant, Epiſcoporum Primates poni, vel Patriarchas B. Petrus præcepit. In illis autem ciuitatibus in quibus dudum apud prædictos erant Archiflamines, quos tamen minores tenebant, quàm memoratos Primates, Archiepiſcopos inſtitui præcepit.* Debuit ergo attendi religionis deſtruendæ Primas, & inibi Catholicæ Eccleſiæ Hiſpaniæ Primas conſtitui; cùm vero in Gentilitatis cultu non eſſet ab vna aliqua vrbe cæterarum dependentia, inter viuentes autem ad præſcriptum legis Moyſi cæteræ à Toleto dependerent, quod illic eſſet celeberrima totius Occidentis Synagoga (de quo multa in ſuperioribus diximus ann. Domini 34. & 37.) hinc fieri quiuit, vt ea permotus ratione S. Eugenius ſedem primariam Toleti ſtatueret, quatenus vnde vetus lex, inde Dei verbum & Euangelij gratia exiret, iuxta illud S. Clementis, *vbi primi legis Doctores erant, Epiſcoporum Primates poni, vel Patriarchas B. Petrus præcepit.*

Hæc in Primatia Toletana ſeruata eſt.

Denique id maximè mouit quod Toletum vmbilicus Hiſpaniæ ſit, *in meditullio*, vt Dexter ſemel dixit, conſtitutum; oportebat autem ad Primatem quaſi ad centrum omnes e circunferentia reſpectum habere, vt inde ſine magno diſpendio omnes iudicium expectarent. Vt vt ſit de motiuis, de facto dubitari non licet, poſtquam Toletana ſedes amplitudinis ſuæ atque Primatus non ſolùm ab ſcriptoribus, verùm etiam in foro contentioſo multoties victoriam de Tarraconenſi, ac Braccarenſi Eccleſiis reportauit. Nunc tandem maximi ducendum eſt, Dextrum Barcinonenſem ſcriptorem, nequaquam Tarraconenſis Primatus meminiſſe, cùm tamen nemo dubitare poſſet, ſi aliter decretum olim ab Apoſtolis, vel eorum diſcipulis de Primatu fuiſſet, nullatenus Tarraconi ſuæ ademptum, quem Toleto dedit. Accedit quod Conſtantinus Magnus Metropoles iterum diuidens in Hiſpania, Toletanam primariam faſſus eſt, dum eam primo loco inter cæteras nominat, eius ditioni 19. Epiſcopos immediatè ſubiiciens. Quod apud Lucam Tudenſem, & Archiepiſcopum Loayſam videre quiuis poteſt, qui multa de Primatu Toletano luculenter ediſſerit in notis ad decretum Gundemari. Quare cæteris reſpondere poſſumus illud Anicti Papæ in Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ; *Nulli Archiepiſcopi Primates vocentur, niſi illi qui primas tenent ciuitates, quarum Epiſcopos Apoſtoli & ſucceſſores Apoſtolorum regulariter Primates & Patriarchas eſſe conſtituerunt.*

Qui tam accuratè de Primate egerunt, haud dubium quin de cæteris Metropolibus tractauerint: quare cùm primus omnium in Hiſpania S. Iacobus non paucos conſtituiſſet Epiſcopatus, & inter eos Toletum, Braccarum & Tarraconam, vbi Elpidium, Petrum & Agathodorum Epiſcopos conſtituit; rebus fidei multo vberiùs propagatis, Eugenius & Philotheus in commodiorem ordinem Eccleſias diſpoſuerunt; quod de Eugenio docuit Dexter ann. Domini 91. vel 93.

Flauius

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 110. — Anno Romæ 861.

Haud multo poſt S. Dionyſius Areopagita Hiſpanias inuiſit, vt Legatus à B. Clemente totius Occidentis ordinatus.

2. *S. Petrus Epiſcopus Braccarenſis, & Martyr ad oppidum Ratem in Bracariis, non procul à Bracara Auguſta, qui pro fide Chriſti anno Domini 45. martyrium illuſtre ſubierat, frequentiſſimis & clariſſimis miraculis clarior habetur; cui ſuccedit Baſileus, & poſtea Ouidius ciuis Romanus.*
3. *S. Firminus Pamphilonenſis ciuis & Epiſcopus, diſcipulus S. Saturnini, S. Petri ſimiliter auditoris, Ambiani ſub Iuliano Præſide patitur; priùs tamen per Hiſpanias Toletum vſque prædicans, prouinciam longè latéque peruaſit.*
4. *Hiſpali floret Sanctus M. Bolanus Florentius ciuis Hiſpalenſis.*
5. *Fl. Rutilius fugiens venit Cordubam Hiſpaniæ, ſed tandem in Africa patitur.*
6. *S. Vitalis primi Toletanorum Archipresbyteri (ex his quos veniſſe ſcimus) qui cum Zenone & Felicula venerat Toletum, Românque ex Cherſoneſo reuerſi mirificum certamen fuit, quod ad Eccleſias totius Occidentis ſcribitur.*
7. *Marcellus fratris S. M. Marcelli filius, vir pius, charus eſt ſicut & patruus Imperatori Hadriano: cui quondam Syluam, vt viro doctiſſimo Papinius Statius dedicauit.*
8. *S. Arcadius Vrſaonæ in Bætica patitur 12. die Ianuarij.*

COMMENTARIVS.

ANNO 110. *Haud multo poſt*, &c.] In excuſo codice pro *Haud* erat *At*, ſed corruptiſſimè. Nouum forſan alicui videbitur Dionyſium à Dextro in Hiſpanias adduci: deponet tamen admirationem, ſi meminerit non ſolius Galliæ (tametſi in ea plus laborauerit, & mortuus fuerit) ſed totius Occidentis conſtitutum fuiſſe Legatum à S. Clemente: quare ipſi incumbebat præcipuam quoque inter omnes Occidentis prouincias aliquando inuiſere, eo præſertim tempore, quo S. Eugenius chariſſimus eius filius, ac quodãmodo diſcipulus Eccleſiarum Metropoles ac Primatem conſtituebat, & res illarum ſeriò pertractabat. Habemus etiam pro hac veritate grauiſſimum S. Methodij teſtimonium, qui in vita ipſius ſic ait; *Sanctus verò Dionyſius Spiritus Sancti calore accenſus, atque Apoſtolica authoritate repletus, quæcunque à S. Spiritu vnà cum S. Clemente diuina oracula gentibus diſſeminanda acceperat, fideliter omnibus Heſperiis plagis diſtribuit.* Quis autem neſciat Hiſpaniam à Græcis Heſperiam dictam, & à Latinis

S. Dionyſius prædicat in Hiſpania.

Anno Chriſti 100. Anno Romæ 861.

Latinis non ſemel, vt apud Martialem videre eſt (vt alios omittam) qui de Corduba loquens lib. 9. epigram 61. cuius initium, *In Tarteſiacis*, inquit:

Et linit Heſperium bractea viua pecus.

Addo Breuiarij Gothici Toletani ſacrum hymnum, quo eiuſdem S. Dionyſij Areopagitæ aſſeritur in Hiſpanias aduentus. Incipit, *S. Eugeny digna memoria.* Poſtea vero;

Alumnus Græciæ viſit Hiſpaniam;
Doctor Hiſpaniæ reuiſit Galliam,
Docti præſentiam Doctoris Galliæ
Fideli captans pectore.

Senſus eſt: Areopagita ille Dionyſius, Græciæ alumnus viſit Hiſpaniam; Eugenius verò Hiſpaniæ Doctor è conuerſo reuiſit Galliam, vt Dionyſium Galliæ Doctorem conueniret, de quo poſtea agemus. Dionyſium igitur vocat Græciæ alumnum, quo nomine in alio hymno alterius Breuiarij Toletani ſecundùm morem Romanum notatur, dum dicit, Dionyſium miſiſſe Eugenium in Hiſpanias.

Doctus alumnus Græciæ,
Miſit hunc (Eugenium) *Dionyſius,*
Vt eſſet Solis radius,
In tenebris occiduis.

Hoc loco in codice excuſo Cæſaraugustæ apponitur hæc clauſula. *Triginta ſcilicet ſcriptores Catholici contra blaſphemias Porphyry Philoſophi ſcripſerunt*; ſed hoc non quidem anno 110. ſed 310. apponi deberet, vt in codice meo eſt, de quo ſuo loco.

2. *S. Petrus*, &c.] Multa de eo à nobis in ſuperioribus dicta inuenies ad annos Domini 37. & 66. quæ tu conſulas. De Baſileo etiam nonnulli diximus ibidem, de Ouidio verò ann. 95. & iterum dicemus ad ann. 138. cùm de ſancta Marina & ſororibus ſermonem Dexter inſtituat.

De S. Firmino Ambianenſi Epiſcopo, & Pampilonenſi.

3. *S. Firminus*, &c.] Pampilionenſem ciuem fuiſſe tradunt quotquot eius geſta conſcripſerunt, præſertim Equilinus l. 8. c. 119. Morales lib. 9. cap. 15. Trugillus, Sanctorus, & Villegas ad diem 25. Septembris, Mariana lib. 4. hiſt. Hiſp. cap. 3. Marieta de Sanctis Hiſpaniæ 1. part. lib. 1 cap. 16. & alij, idque Eccleſia ipſa Pampilionenſis in Officiis Eccleſiaſticis eiuſdem Sancti profitetur, legitque Patre Firmo Senatore natum, à B. Saturnino S. Petri diſcipulo ad fidem conuerſum, adhuc iuuenem, eruditum in ſacris litteris à S. Honeſto Presbytero, à S. autem Honorato Epiſcopo, Epiſcopum ordinatum; ac tandem Ambiani pro Chriſto trucidatum. Conſentiunt his per omnia, S. Saturnini acta, quæ ſuperiùs ad ann. 76. extare diximus Hortæ in Codice M. S. Roderici Archiepiſcopi Toletani, vbi inter cætera, Fortunatus, atque Fauſtinus nobiles Pampilonenſes ad fidem conuerſi dicuntur ſimul cum Firmo eius Vrbis Senatore S. Firmini parente, opera S. Saturnini B. Petri Apoſtolorum Principis diſcipuli. Poſt quæ ſubditur: *Firmus igitur cùm iam totus Chriſti ſubditus eſſet dominio, & maximus haberetur in comitatu Pampilonico, tradidit filium ſuum primogenitum Honeſto præfato Presbytero Saturnini clientulo: & doctus eſt ab illo omni litterali iudicio, omníque fidei commercio: Et multo poſt tempore Epiſcopus eſt ordinatus ab Honorato Toletano Præſule, Saturnini ſucceſſore. Qui Firminus triginta tranſacto annorum curriculo, Agonenſem Vrbem adiit, & cum Aſtaio quodam Presbytero, magnum acquiſiuit ibidem populum Chriſto. Poſtmodum, multum alumnicorum populum* (id eſt, Pampilonenſium, qui erant ſui alumni) *conuertit ad Dominum. Vigerium poſtea tranſmeans amnem, Andegauinam perrexit ad Vrbem, & magnam ibi Deo militare fecit Gentilium plebem. Germanicam tandem secus in partem, Beluacenſem ingreſſus eſt ciuitatem: ibíque manens Epiſcopus electus à credentibus multos reuocauit ab Idolorum cultura. Ambianenſium verò deinde vadens ad oppidum, ter millenas Deo ſociauit animas. Ad vltimum decollatus eſt in carcerali ergaſtulo.* Hactenus acta. Mirè variant auctores dum S. Firmini iudicem, ac trucidatorem deſignant. Vſuardus ſub Ricciouaro paſſum dicit, conſequenter Rom. Martyrologium addidit accidiſſe Diocletiani tempeſtate, *Ambiani* (inquit) *in Gallia B. Firmini Epiſcopi, qui in perſecutione Diocletiani ſub Ricciouaro præſide poſt varia tormenta capitis decollatione martyrium ſumpſit.* Quod quàm à vero alienum ſit, norunt omnes, qui diſcipulum S. Saturnini ipſum fuiſſe ſciunt. Equilinus contendit primò quidem Beluaci à Valerio Præſide ſæpe ob Chriſti confeſſio-

nem

Anno Romæ 861 nem vſque ad mortem penè flagellatum,& à Sergio Valeſij ſucceſſore in tetro carcere detentum, populi verò furore ſolutum, Ambiani à Longino, & Sebaſtiano Præſidibus timore populi non palàm, ſed in carcere decollatum. Trugillus in theſauro Concionat. Longinum duntaxat & Sebaſtianum cognoſcit fuiſſe eius Præſides martyrij: nunc verò Dexter ſub Iuliano Præſide paſſum dicit. Quid ergo in tanta caligine ſentiendum? Sanè Dextro potiùs aſſentiendum, de Valeſio quidem & Sergio, quorum opera cœpit quidem pati,ſed martyrium non conſummauit quæſtio non eſt: Longinum verò & Sebaſtianum exiſtimamus non fuiſſe præcipuos Præſides prouinciæ, ſed lictores, Præſidem verò Iulianum fuiſſe. Fauet autem Dextri placito, quod de multis aliis eius temporis Martyribus in Gallia inuenimus ſub Iuliano perpeſſos fuiſſe martyrium; vt de S. Iona diſcipulo S. Dionyſij ipſum Martyrologium Romanum profitetur 22. Septembris, & de S. Luciano (cum ſociis ipſius) eiuſdem Dionyſi ſocio Equilinus ſcribit lib. 2. cap. 55. & hoc maximè fauet nobis, quippe cùm Beluaci Martyr occubuerit Lucianus, vbi Sanctus Firminus pati cœpit, & pluries vſque ad mortem flagellatus fuit. Mos etiam fuit Iuliano huic, lictores hinc inde mittere ad Martyres pertrahendos, vt ſcribit ipſe Equilinus citato lib. 2. cap. 55. & l. 8. cap. 106. ex quo credere quiuis facilè queat, Longinum & Sebaſtianum lictores eiuſdem fuiſſe. Quod ad Ricciumuarum attinet, forſan Præſes vocabatur Riccius-Iulianus, nam de Riccio huius temporis Præſide diximus cùm de Lydia Macedonia ageremus: poſtea verò errore creditum fuit, Riccium & Ricciouarum, vnum & eundem fuiſſe. Vt vt ſit, S. Firminus ciuis fuit & Epiſcopus Pampilionenſis, & Toletum vſque prædicando prædicauit, vt Dexter hoc loco profitetur. Cui primus Cabilonenſis Epiſcopus adſtipulatur in ſua Topographia verbo *Pompilona*, inquiens. *Pompelon ciuitas Hiſpaniæ, Nauarræ Metropolis. Hic naſcitur Firminus, qui ordinatus presbyter à S. Honorato Toletano Epiſcopo, Ambiani prædicat in Gallia,& ibi Epiſcopus & Martyr migrat.* Hinc autem neceſſariò deducimus, Dextrum non agere hoc anno 110. de eo quaſi nunc martyrium paſſus ſit, ſed quia virtutibus & prædicatione florebat adhuc iuuenis, aliàs autem S. Honoratus non fuit Toleti Epiſcopus, niſi poſt paſſionem S. Eugenij. — Anno Chriſti 110.

4. *Hiſpalis floret*, &c.] Floruerunt olim Hiſpali Florentij duo, præcipua ſanctitate perſpicui, ſed diuerſo tempore, & mortis genere ſublati. Vetuſtior fuit Ruſtici Bolani filius, viri conſularis Hiſpani, qui anno Domini 113. Conſulatum Romanum geſſit cum Calpurnio Piſone,vt Caſſiodorus,& Onuphrius habent, & iterum an.118. cum Traiano. Florentius eius filius,qui integro nomine M. Bolanus Florentius dictus eſt, ab Apoſtolis ad fidem cõuerſus in Caſtro *Tile*, ſiue *Sila*,vel *Aſila*,in Turditanis Bæticæ prope Hiſpalim, quo loco *Aſila* ponitur à Ptolomæo & Villanoua,in Tabula veteris Hiſpaniæ,tandem pro Chriſto iugulum præbuit die 27. Octobris, vt Romanum Martyrologium, Beda, Vſuardus, Ado, & Galeſinus teſtantur,& Equilinus lib. 11. cap. vltimo numero 304 anno autem Domini 116. apud Dextrum. Alter S. Florentius Confeſſor quieuit in pace anno 485. cuius vetuſtum Epitaphium hæc habet. *Sanctus Dei Florentius quieuit in pace XXIII. Februarij, vixit autem LIII. ann. & fuit ſepultus XV. Martij, anni Domini CCCC. LXXXV.* Ita Trugillus, & Villegas ea die, qua etiam habetur in Rom. Martyrologio his verbis 23. Februarij *Hiſpali in Hiſpania B. Florentij Confeſſoris*. Addit Trugillus,eo loci traditione haberi, fuiſſe Hiſpanum, claro & nobili genere natum. Cæterùm cùm hoc ab Eccleſiæ Hiſpalenſis traditione acceptum ſit, in ea verò non celebretur feſtum de Confeſſore menſe Februario, ſed de Martyre in Octobri, vt liquet ex Kalendario Sanctorum Hiſpanorum, de quibus feſta fiunt, non quidem de S. Florentio Confeſſore intelligendum eſt,ſed de S. M. Bolano Florentio Chriſti Martyre, cuius nobilis proſapia nota eſt. Vtriuſque præclaro quidem elogio meminit M. Maximus in Chronico anno 612. dicens. *Floret memoria per Hiſpanias vtriuſque Florentij Hiſpalenſis: prioris qui dictus eſt Ruſticus* (ob patris nomen) *ad quem ſcripſit Plinius ſecundus, Martyris ſub Traiano paſſi: alterius Confeſſoris, ſub Zenone Epiſcopo Hiſpalenſi.* Agit de Zenone ipſe anno 483. aſſeritque Felicem Papam deſignaſſe eum Legatum à latere in Hiſpania. De S. Florentio Martyre iterum cum Dextro inferiùs ann. prædicto 116.

SS. Florentij Hiſpalenſes duo.

5. *Fl. Rutilius*, &c.] Hoc anno agitur de eius fuga in Hiſpaniam,anno verò 116. de eius martyrio. Eiuſdem meminit Tertullianus lib. de fuga in perſecutione cap. 5. *Rutilius* (inquit) *ſanctiſſimus Martyr cùm toties fugiſſet perſecutionem de loco in locum: etiam periculum, vt putabat, nummis redemiſſet, poſt totam ſecuritatem quam ſibi proſpexerat, ex inopinato apprehen*

S. Rutilius Africanus Martyr.

Anno Christi 110. *apprehenſus, & Præſidi oblatus, tormentis diſſipatus (credo pro fuga caſtigatione) dehinc ignibus datus, paſſionem quam vitarat, miſericordia Dei retulit.* Quæ ferè verba Martyrologium Romanum ſibi aſſumpſit die Aug. 2. illo Tertulliani errore dempto, *credo pro fuga caſtigatione diſſipatus*, quo Montaniſtam agens aſſerere falsò conatus fuit, non licere fidelibus tempore perſecutionis fugam inire; cùm tamen Chriſtus Dominus expreſsè dixerit, *Cùm vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.* Anno Romæ 861.

SS. Vitalis, Zeno & Felicula Martyres.

6. *S. Vitalis*, &c.] Præripuit laborem, laureámque Illuſtriſſimus DD. Sanctius de Auila primùm quidem Giennenſis, deinde Seguntinus, ac demum Placentinus Epiſcopus, non minus doctrina & ſcriptis, quàm ſanguinis claritudine decoratus; cùm Gienni degeret Præſul in lucem edidit ſpecialem librum de vita martyrióque S. Vitalis primi Toletanorum Archypresbyteri, ſub S. Eugenio I. Toletano Antiſtite, quem quóque lector candide perlegas. Ibi præſenti Dextri teſtimonio narrationem ſuam confirmat. Agunt de S. Vitali presbytero, cum Zenone & Felicula ſociis, Rom. Martyrologium, Vſuardus, Ado, Beda, Galeſinus, Vuandalbertus, die 14. Februarij, & Equilinus lib. 11. cap. vltimo, numero 64. Is cùm Toleti aliquandiu quieuiſſet, ex Cherſoneſo (hoc eſt Peninſula ſeu Peñiſcola Valentiæ) ſoluens, Romam cum ſociis contendit, vbi martyrij palmas acceperunt.

Marcellus S. Eugenij frater qualis

7. *Marcellus*, &c.] Extat P. Statij Papinij lib IV. Syluarum, ad Marcellum dicatus. Exiſtimauit Petrus Crinitus hunc fuiſſe Marcellum Victorium, ad quem Fabius Quintilianus libros ſuos miſit de Oratoria inſtitutione. Sed ſi tempora quibus hic & ille floruit trutina pendantur exacta, fateamur neceſſe eſt Marcellum Victorium, cui Quintilianus libros dedit circa annum Domini 90. patrem fuiſſe huius cui Statius Syluam dicat anno 110. nam de iuuentute ipſius litteris, ac viribus florida multa Statius canit. Incipit quidem,

Curre per Euboicos non ſegnis epiſtola Campos,
Hac ingreſſa vias, qua nobilis Apia creſcit
In latus. —— Iubet vt Romam eat, nam
Illic egregium formáque animóque videbis
Marcellum, & celſo præſignem vertice noſces.

Laudat Oratoriam ipſius:

Certè iam Latiæ non miſcent iurgia leges,
Et pacem piger annus habet, meſſéſque reuerſæ
Dimiſére forum; nec iam tibi turba reorum
Veſtibulo, querulíque rogant exire clientes.
Qua tibi ſublimis iam nunc celeberrima famæ
Eminet, & iuuenes facundia præterit annos.

Laudat ingenium:

Fœlix curarum, cui non Heliconia cordi
Serta, nec imbelles Parnaſi è vertice laurus,
Sed viget ingenium, & magnos accinctus in vſus.

Et poſt pauca.

At tu ſi longi curſum dabit Atropos æui,
Forſitan Auſonias ibis frænare cohortes,
Aut Rheni populos, & nigræ littora Tyles.

Audi de fortitudine. —— *Nec etenim tibi ſola potentis*
Eloquij virtus; ſunt membra accommoda bellis,
Quíque grauem tardi ſubeant thoraca lacerti.

Sed quid de ſtirpe?

Surge agendum, iuuenémque puer deprehende parentem,
Stemmate materno felix, virtute paterna.
Iam te blanda ſinu Tyrio ſibi gloria fœlix
Educat, & cunctas gaudet ſpondere Curules, &c.

Quo

Anno Romæ — Quo videas an charus ,fuerit Hadriano tunc quidem Cæſari deſignato , non multò poſt Imperatori, homo Hiſpano - Romanus, Hiſpano - Romano Principi, erudito eruditus ac nobilis, ſi quis Romæ alius, — Anno Chriſti 112.

8. *S. Arcadius* , &c.] Eius egregium certamen nobili elogio proſecutus eſt S.Zeno Veronenſis Epiſcopus, cuius concionem habent Lipomanus tom.2. & Surius tomo 1. De eo Martyrologium Romanum, Beda , & Vſuardus die 12. Ianuarij , his. *Eodem die S. Arcadij Martyris genere, & miraculis clari*. Petrus Equilinus lib.2. cap.67. breuiter cuncta eius acta recenſuit inquiens. *Arcadius Martyr , vt ſcribit Zeno Epiſcopus Veronenſis , glorioſa paſſione coronatus eſt , cuius tam illuſtre martyrium fuit, vt in vno corpore tot fuerint ſupplicia , quot videntur & membra. Nam cùm propter perſecutionis rabiem* (haud dubium Traianæ) *ex vrbe aufugiens lattaret , comprehenſus à paganis , adducitur ad Iudicem ; & dum Chriſtum confitetur, excogitato nouo ſupplicij genere , ab articulis manibus , & cruribus abſciſſis viuus dimittitur, ſicq; in ſuo ſanguine volutatus, dudum cruciatus emiſit ſpiritum pridie Idus Ianuarij.* Debemus Dextro loci tanti Martyris ſanguine conſecrati notitiam. Fuit quidem Vrſaona , aliis Vrſao dicta , aliis Vrſuna, nobilis Turditanorum vrbs in Bætica , hodie *Oſſuna* ; Ptolomæo Vrbona. Morales lib.8.cap.43. aſſerit à Romanis vocatam *Geminam Vrbanorum*. Agit etiam de ea lib.9. cap.32. & lib.7. cap.48. Ludouicus Nonnius in ſua Hiſpania cap. 15. & alij. Inibi quoque martyrio coronatus eſt S. Leo cum ſociis anno 115. vt inferiùs dicemus cum Dextro. — *S. Arcadius Martyr.*

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 112. — Anno Romæ 863.

S. M. Marcellus Eugenius Toleti Concilium ex Epiſcopis Carpetanis , & aliis habet de rebus fidei, ac morum.

2. *Ionas diſcipulus Dionyſij Areopagitæ , inuiſit S. M. Marcellum Eugenium , Dionyſij magiſtri ſui condiſcipulum*

3. *Aſtæ in Hiſpania Bætica Sancti Chriſti Martyres Honorius , Eutychius , Stephanus , viri quidem Apoſtolici.*

4. *S. Eutychius S. Pauli diſcipulus , ipſo prædicante, de feneſtra præcipitatus , & in vitam reuocatus (qui ſequutus eſt S.Ioannem Euangeliſtam) Telæ paſſus in Vaccæis , in Hiſpania , completo martyrio glorioſus migrat ad Dominum.*

5. *Paternus domo Toletanus,ciuis Bilbilitanus,(Romæ tamen M. Martiali familiaris , & charus) floret.*

6. *Pantheon Romanum templum de cælo tactum.*

7. *Tres Gallatiæ ciuitates terræmotu magno dirutæ.*

8. *Plinius Secundus Nouocomenſis, Orator clarus habetur.*

9. *S.Saturninus Epiſcopus Toloſanus ſecundò Toletum inuiſit.*

10. *Carthagine Spartaria S. Alexander frater Ruſi primi Dertoſanorum Epiſcopi in Hiſpania Tarraconenſi , filius Simonis Cyrenenſis , qui poſt*

T — *Chriſtum*

Anno Chriſti 112.

Chriſtum eius Crucem baiulauit; patitur cum Candido & Zoſimo & ſociis martyrium. In religione ſequitur Simon filios, nec fraudatur debita mercede portatæ poſt Chriſtum Crucis; nam poſt multa bona opera Hieroſolymis placidè quieſcit.

Anno Romæ 863.

COMMENTARIVS.

Concilium Toletanū à S Eugenio coactum.

Hiſpanica Concilia priſca.

ANNO 112. *S.M. Marcellus*, &c.] Quartum ordine inter Hiſpana Concilia, de quibus aliqua vel tenuis extat memoria, hoc præſens eſt. I. quidem fuit Iliberritanum illud, de quo Dexter ann. 57. ait: *Nonnulli diſcipulorum S. Iacobi, dum ad Concilium Iliberri conueniunt, ſub Aloto Neronis Iudice flammis exuſti coronati ſunt.* II. Cherſonenſe ſiue Peninſulanum, de quo idem ad ann. 60. *Cùm conueniſſent* (ait) *in Cherſonenſi vrbe prope Valentiam, in Hiſpania Concilij cauſa SS. Pontifices, diſcipuli S. Iacobi, Baſileus Carthaginenſis, Eugenius Valentinus*, &c. *ſub eodem Iudice necati ſunt* III pro diuiſione Metropolitanarum Eccleſiarum: & Primatia deſignanda à S. Eugenio Toleti. IV. etiam Toleti, in quo coactis Carpetaniæ Epiſcopis, & aliis de rebus fidei, & moribus Chriſtianis, eodem præſidente Eugenio tractatum eſt, hoc anno 112. Non dubito quin alia celebrata ſint à Sanctis Apoſtolis, & eorum diſcipulis, dum in Hiſpania prædicationis gratia detinebantur, ſed memoria eorum extat nulla.

2. *Ionas*, &c.] Conſule quæ de eo diximus ad annum 86. Iterúmque de ipſo agemus cum Dextro ann. 130.

Aſtenſes Martyres.

3. *Aſta*, &c.] Ptolomæus meminit vrbis Aſtenſis in Bætica non longè à Nebriſſa in Turdetanis populis. Fuit ſanè Romanis in pretio, qui Coloniæ Romanæ priuilegiis eam decorarunt, &, vt Plinius author eſt, nuncuparunt *Aſtam regiam*. Refert etiam Titus Liuius lib. 39. C. Cathinium poſt fuſos Luſitanos in agro Aſtenſi, Aſtam expugnaſſe, ſed cùm incautus muros aſcendit, ictum, poſt dies paucos obiiſſe. Suſpicati ſunt Moletius, Milius, ac Nonius, hic quidem cap. 13. ſuæ Hiſpaniæ, illi verò apud Ortelium in locorum Synonymia, Aſtam nunc eſſe *Xerez de la Frontera*, conſtat ſiquidem prope æſtuarium Bætis fluminis, Mneſtæi portum Straboni, quibuſdam *Puerto de S. Lucar de Barrameda*, ſitam fuiſſe. Cæterùm verum locum Aſtæ Ambroſius de Morales in ſuis Hiſpaniæ antiquitatibus, verbo *Aſta*, reperit, qui nunc menſa Aſtæ, vulgò *la meſa de Aſta* ab incolis dicitur; ſita eſt inter nobilem vrbem *Xerez de la Frontera*, & portum S. Mariæ: eique conuenit diſtantia quam à Gadibus ad ipſam vſque deſignat Antoninus in itinerario, in itinere Gadibus Cordubam. Hanc igitur vrbem ſuo martyrio egregiè illuſtrarunt tres fortiſſimi Chriſti Martyres, Honorius, Eutychius, ac Stephanus, vti Archidiaconus de Ronda D. Laurentius de Padilla in ſuis Sanctis Hiſpaniæ, ac Vaſæus in Chronico Hiſp. teſtantur, ex quibus id deſumpſerunt Morales lib. 10. cap. 28. Marieta 1. part. lib. 2. cap. 36. & Trugillus die 21. Nouembris, qui ait, *In Bætica ciuitate Aſtenſi nobiliſſima, Romanorum tempore, vt referunt Archidiaconus de Ronda & Vaſſæus, paſſi ſunt olim hi tres glorioſi Martyres, quorum feſtum celebratur die 21. Nouembris.* Meminit eorundem Martyrologium Romanum ipſa die, *In Hiſpania Sanctorum Martyrum Honorij, Eutychij, & Stephani.* ſequentem quoque notam conſule.

S Eutychius à S Paulo ad vitam reuocatus, vbi tandem quieuerit

4. *S. Eutychius*, &c.] Celebris admodum in Actis Apoſt. cap. 20. eſt Eutychij adoleſcentis ſuſcitatio, Troade à Paulo facta. *Sedens autem*, ait Lucas, *quidam adoleſcens nomine Eutychius ſuper feneſtram, cùm mergeretur ſomno graui, diſputante diu Paulo, ductus ſomno cecidit de tertio cænaculo deorſum, & ſublatus eſt mortuus, ad quem cùm deſcendiſſet Paulus, incubuit ſuper eum, & complexus dixit*: (aſtantibus) *Nolite turbari, anima enim ipſius in ipſo eſt. Adduxerunt autem puerum viuentem, & conſolati ſunt non minimè.* Poſt Pauli necem adhæſit S. Apoſtolo Ioanni, in eius diſciplinam ſe tradens, quod Græci in Menologio profitentur, ex quibus Martyrologium Romanum, Molanus in additionibus ad Vſuardum, & Galeſinus id habent die 24. Auguſti. Narrant etiam Græci quod prædicationis cauſa multas peragratus ſit prouincias ac regiones, in eiſque idolorum templa prece ad Deum fuſa protriuerit, & ob id carceres, verbera & ignes perpeſſus, ab omni tamen periculo

diuinitùs ereptus, ſanctè mirificéque factorum gloria clarus obdormiuerit in Domino: quare Rom. Martyrologium ſic habet. *Eodem die S. Eutychij diſcipuli B. Ioannis Euangeliſta, qui ob Euangelij prædicationem in multis regionibus carceres, verbera, & ignes perpeſſus in pace tandem quieuit.* Miror cur Baronius in correctione Martyrologij titulum martyris raſerit, cùm Græci à quibus teſtimonium hoc mutuatum eſt, non ſolùm Martyrem, ſed Hieromartyrem eum appellent, quod etiam Molanus ab eis accepit, cùm dixit. *Die 24. S. Hieromartyris Eutichy, diſcipuli S. Ioannis Theologi.* Et nihil minus Dexter ſcribit; *Telæ paſſus in Vaccæis in Hiſpania, completo martyrio glorioſus migrat ad Dominum* Quare cùm ab omni periculo ereptus dicitur, non eſt intelligendum quòd multum temporis poſtmodum in pace tranſegerit. Anno Christi 112.

Dubitari autem meritò poteſt, an is ipſe ſit ille S. Eutychius cuius feſtum in Hiſpaniis agi die 11. Decembris Ado, Beda, Vſuardus, Galeſinus, & Romanum Martyrologium affirmant, præſertim quia de eo quidam ſcribunt, fuiſſe Confeſſorem, vt Petrus Equilinus lib. 11. cap. 130. num. 5. qui ait, *Eutychy Confeſſor, cuius geſta habentur (vt dicit Ado) cuius feſtum in Hiſpaniis agitur 3. Idus Decembris.* Romanum Martyrologium Martyrem eum vocat. Beda, Vſuardus, & Galeſinus neutrum apponunt, ſed ſolùm aiunt. *In Hiſpaniis S. Eutychy, cuius geſta habentur.* & Trugillus aſſerit ex Martyrologiis neutrum conſtare. Videmus igitur hæc omnia S. Eutychio Apoſtolorum Ioannis, & Pauli diſcipulo ad vnguem conuenire, nam & de eius fine & laureola variè ſentiunt authores: ipſe eſt cuius geſta habentur præſertim apud Græcos in Menologio, vt Baronius notauit die 24. Aug. atque in Hiſpaniis ipſe celebratur, nimirum quoniam Telæ prope Palentiam paſſus fuerat. Quod ſi ipſe non ſit, neſcitur quis iſte tertius Eutychius ſit, & mirum eſſet à Dextro prætermitti. Baronius videtur illum confundere in Eutychio Honorij ac Stephani ſocio, ait enim prope Gades paſſum fuiſſe, eſt autem Aſta vrbs Honorij & ſociorum prope Gades; alij ſine delectu vellent eſſe tres Eutychios: quibus, ſi nouum aliquid attulerint, non contradicam. Interim autem Euthychium de quo agitur 11. Decembr. non puto diuerſum à diſcipulo Ioannis qui colitur apud Græcos 24. Auguſt. Telæ paſſus; non enim nouum eſt diuerſis diebus eundem Sanctum à Latinis, & Græcis celebrari.

Vt vt ſit, vetus illa Tela non ignobilis, nec ignota vrbs olim fuit in Hiſpania, nam Epiſcopum proprium multos annos habuit, quouſque eius ſedes Palentiam anno 480. iuxta Maximum tranſlata fuit, & Ptolomæo quoque cognita fuit in Vaccæis prope Palentiam, diuerſa omnino à Tyle quæ iuxta Hiſpalim fuit; tametſi in Ptolomæi codice pro Tela, corruptè legatur Gela; in characteribus autem antiquis *G*, & *ϛ*. facilem tranſitum habent. De eiuſdem Sancti conſeruata memoria iterum agit author anni Domin. 299.

5. *Paternus*, &c.] Lege quæ de eo diximus ann. 91. dicemus iterum ann. 130.

6. *Pantheon*, &c.] Conſonat Euſebio in Chronico hoc ipſo anno 112. *Pantheon* (ait) *Romæ fulmine concrematum.* Vide Baronium in Annalibus tom. 2. & Oroſium.

7. *Tres Gallecia*, &c.] Id quoque ex eodem Chronico mutuatum fuit, vbi ipſis penè verbis aſſeritur. Eadem habet Oroſius lib. 7. cap. 12.

8. *Plinius*, &c.] Euſebius ſic. *Plinius ſecundus Nouocomenſis Orator & Hiſtoricus inſignis habetur: cuius plurima ingeny opera extant.*

9. *S. Saturninus*, &c.] Conſule quæ ſcripſimus ad annum 76. cùm de primo eius in Hiſpanias aduentu egimus.

10. *Carthagine*, &c.] De S. Ruſo egimus cum Dextro anno 100. quo Dertoſæ Pontifex ſedit, cuius quidem ſimul cum Zoſimo meminit S. Polycarpus ſcribens ad Philippenſes, *Rogo* (ait) *omnes vos inſiſtere verbo iuſtitia & patientia, quam oculatè vidiſtis, non ſolùm in beatiſſimis illis, Ignatio ſcilicet, Zoſimo, & Rufo, ſed in aliis qui ex vobis ſunt* (non igitur erant ex Philippenſibus Zoſimus, & Rufus, ſed prædicauerant illis duntaxat) *& in Paulo, & in cæteris Apoſtolis.* Quare ſi Zoſimus, vt vides, comes Rufi fuit in prædicatione verbi, non mirum ſi cum eius fratre Alexandro martyrij coronam acceperit: præſertim cùm conſtet Rufum Dertoſæ quieuiſſe; tunc enim Alexander cum Zoſimo Hiſpaniam verbo replentes Carthaginem vſque nouam peruenerunt, quam à multitudine Sparti Spartariam veteres dixere. Quòd Dexter ait, *Alexander patitur cum Candido & Zoſimo, & ſociis*, Ado in Martyrologio die 11. Martij, & ex eo Equilinus lib. 3. cap. 191. ſic explanat. *V. Idus Martij Hiradus* (aliis Hiraclius) *Zoſimus, Alexander, Candidus, Piperion, & aly eorum viginti ſocy Martyres apud Carthaginem pro Christi nominis confeſſione paſſi, victoria triumphum à* De S. Alexandro Martyre, fratre S. Rufi.

Anno Romæ 115. *Domino conſecuti ſunt.* Irrepſit proinde mendum non leue in Romano Martyrologio, à Cardinale Baronio correcto, & aucto; ſed hac in parte adhuc corrupto: nam pro S. Alexandro legit vrbem Alexandriam; & Martyrum indiuiduam ſocietatem diſſocians, ita diuidit, vt quidam illorum Carthagine, quidam Alexandriæ paſſi dicantur: ſic enim ait; *Carthagine SS. Martyrum Heracly & Zoſimi. Alexandriæ, Paſſio Sanctorum Candidi, Piperionis, & aliorum* 20. Cùm tamen non ſolum Ado, ſed etiam Beda, Equilinus, Vſuardus additus à Molano, Galeſinus & alij expreſsè contradicant, & ſocios eos omnes, atque Carthagine ſimul paſſos pariter fateantur. Quinimò ſi Candidus, Piperion & 20. ſocij Alexandriæ paſſi fuiſſent, haud dubium apud Græcos eorum extaret memoria, qua tamen omnino carent: & hoc non leue argumentum eſt apud Latinos occubuiſſe omnes, nimirum Carthagine. Certè non tanti faciendus eſſet Codex M S. quem pro ſe Baronius affert, vt ſolus ille credatur correctus, cæteri vero authores quantumuis venerandæ antiquitatis corrupti; in eo verò Galeſinus audiendus non eſt, quòd paſſos dicat ſub Valeriano, & Galieno Imper. cùm apud neminem reperiatur, ſed de ſuo id addiderit. Nunc iam ab alio liberamur errore antiquiori, quo labuntur qui apud Bedam, Adonem, & Vſuardum (à quibus Romanum quoque Martyrologium mutuo accepit) legunt die 18. Decembris. *Philippis in Macedonia, Sanctorum Martyrum Rufi & Zoſimi, qui ex eo numero diſcipulorum fuerunt, per quos primitiua Eccleſia in Iudæis, & Græcis fundata eſt; de quorum felici agone ſcribit B. Polycarpus in epiſtola ad Philippenſes*; credúntque Rufum & Zoſimum ea die Philippis martyrio coronatos (niſi forſan cùm *Philippis* dicitur, locus feſti, non martyrij denotetur.) Hæc certè memoria ex Polycarpo duntaxat accepta eſt, qui tamen minimè aſſerit Philippis occubuiſſe, ſed multa paſſos prædicando, ſeu, quod idem eſt, multo labore & patientia Philippenſes docuiſſe; quandoquidem æquiparat illis S. Ignatium, qui tamen non paſſus fuit Philippis, ſed Romæ, & Paulum ac cæteros Apoſtolos: hos ſolum prædicantes viderunt in omni patientia; idcirco dixit. *Rogo vos omnes inſiſtere verbo iuſtitiæ & patientiæ, quam occulis fide vidiſtis, non ſolum in beatiſſimis illis, Ignatio ſcilicet, Zoſimo, & Rufo, ſed in aliis qui ex vobis ſunt, & in Paulo & cæteris Apoſtolis.* Credo & ipſos Martyrologiorum authores hac in parte leuiter lapſos: etenim vndecunque Sanctos habere poterant, ſuis libris inſerebant, ne memoria tantorum Patrum periret (qua de re innumera extant exempla in Martyrologiis; multi enim ex ſola epiſtolarum Pauli notitia inibi ſcripti reperiuntur 25. Iunij, 4. Octobris, & alibi) eúmque Zoſimum & Rufum apud Polycarpum eximiè laudatos legiſſent, & quod Philippis in Macedonia verbum iuſtitiæ & patientiæ ſeminaſſent, & nullam aliam eorundem notitiam inuenirent, illicò velut Philippis paſſos annotarunt. Nunc autem cùm paſſos ſciamus aliis locis, non eſt cur diuerſos hos ab illis credamus. Vide quæ de S. Simeone Cyrenenſi & filiis in ſuperioribus attulimus ann. 109. de Rufo agentes, vbi teſtimonio S. Braulionis Cæſarauguſtani Epiſcopi, vſi ſumus. Anno Romæ 866.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Christi 115. *Hiſpali in Hiſpania Bætica Macarius, Iuſtus & Rufinus Martyres, in eadem perſecutione paſſi.* Anno Romæ 866.

2. *Vrſaonæ in Bætica S. Leo Martyr, & ſocij eius.*

3. *Traianus Armeniam, Aſſyriam, Meſopotamiamque facit prouincias.*

Anno 116. *Terræmotus penè totam Antiochenam ciuitatem euertit.* Anno Romæ 867.

2. *Iudæi qui in Lybia erant contra contribules dimicant.*

3. *S. Marcus Bolanus Florentius filius Ruſtici Bolani Conſularis Hiſpani, diſcipulus Sanctorum*

Apoſto

Anno Romæ 868 | Anno Christi 115.

Apoſtolorum, conuerſus in Tyle (nunc Syle) apud Hiſpalim paſſus eſt 27. Octobris.

4. *Epiſtolæ S. Ignatij ad B. Virginem celebres habentur.*

5. *Rutilius ad Hiſpaniam miſſus fit Martyr. Meminit eius Tertullianus præclaro quidem elogio.*

Anno 120.	*Diocles agitator Luſitanus, ex oppido Laconimurgi prope Caparam, mirabilium agitationum operatione floret.*	Anno 871.
Anno 121.	*Hadrianus Imperator Iudæos captiuos diſpergit.*	Anno 872.
	2. *Idem publica tributa laxans libertate donat.*	
Anno 122.	*Plutarchus Cherronenſis, Agathobolus, Sextus, & Oenomaus Philoſophi, doctrinæ celebritate clari iudicantur.*	Anno 873.
	2. *Bellum atrox, & crudele contra Sauromatas geſtum eſt.*	
Anno 124.	*In Lybiam, quæ à Iudæis vaſtata erat mittitur Colonia.*	Anno 875.
Anno 125.	*Hadrianus Athenienſibus leges petentibus iura dedit.*	Anno 876.
Anno 128.	*Hadriano Quadratus diſcipulus Apoſtolorum, & Ariſtides Athenienſes libros obtulerunt pro religione Chriſtiana.*	Anno 879.

COMMENTARIVS.

ANNO 115. *Hiſpali*, &c.] Hominum ac vrbis horum Sanctorum Martyrum ſimilitudo in cauſa, vt credo, fuit, obliuionis eius qua hactenus ſepulti ſunt. Cùm enim Iuſtus & Rufinus nuncupentur, & Hiſpali paſſi dicantur, vbi celeberrimæ ſunt SS. Virgines & Martyres. Iuſta & Rufina, nihil mirum ſi pro confuſione æui illius omnia confuſa ſint. Verumenimverò perſpicuum eſt ſolo nomine participare, cæteris autem differre, id eſt tempore, ſexu, & ſociis, hi enim Macarium habent comitem coronæ, & (vt iam videbis) Theophilum: illæ comitem nullum habuerunt: hi mares, illæ fœminæ, hi ſub Traiano, anno vt vides 115. paſſi fuerunt, illæ verò ſub Diocletiano Cæſare & Diogeniano Præſide circa ann. 287. vt Trugillus notauit: ſeu potiùs anno 306. quo tempore in Hiſpania Diocletiani plus ſæuit perſecutio: hi denique 28. Februarij celebrantur, illæ 17. & 19. Iulij: Hiſpalenſis quidem Eccleſia die 17. feſtum de eis agit, Martyrologium autem Romanum, Vſuardus, & Beda, & Equilinus 19. De ſanctiſſimis Virginibus agemus cùm ad Diocletiani tempora venerimus, nunc de viris agamus. Meminit eorundem Equilinus lib. 11. cap. 130. numero 80. dicens: *Macarius & Rufinus, Iuſtus & Theophilus, pridie Kalendas Martij martyrio coronantur*; cùm tamen lib. 6. cap. 117. egiſſet fusè de SS. Iuſta & Rufina. Vſuardus cum Molani additionibus: *Eodem die* (ait) *Sanctorum Macarij & Rufini, Iuſti & Theophili* qui tamen die 19. Iulij agit de Iuſta & Rufina. Vetus Romanum Martyrologium ſic. *Pridie Kal. Martij, natalis Sanctorum Martyrum Macarij, Rufini, Iuſti, & Theophili.* Baronius addit *Romæ*, ſed de ſuo, & ſine autore, nam nullus aliorum vrbem appoſuit, cùm tamen ſi apponenda eſſet, non *Romæ*, ſed *Hiſpali in Hiſpania* dici oporteret. Galeſinus Iuſti duntaxat, & Rufini meminit ad diem 27. Iulij, & in Hiſpania paſſos fatetur, dicens. *In Hiſpania SS. Martyrum Iuſti, & Rufini, qui in eadem perſecutione ob Chriſti fidem capti, poſt diuerſas in tormentis quæſtiones, quibus religionem præclarè teſtificati ſunt, ingenti admiratione curſum confecerunt martyrij.* Subdit in

Martyres Hiſpalenſes viri & fœminæ eorundem nominum.

Anno Chriſti 116. — Anno Romæ 867.

Notis hæc deſumpſiſſe *ex libro & tabulis Nicolai Monachi*. Excedit tamen cùm ſub Maximiano paſſos reputat, & multo magis dum ad diem 28. Februarij Iuſtum & Macharium adiungit Cæreali, Pupulo & aliis, quos ſine Iuſto & Machario Beda Alexandriæ paſſos aſſeuerat. De Iuſta autem & Rufina bene ad dies 17. & 19. Iulij egit.

Martyres Vrſaonenſes.

2. *Vrſaona*, &c.] Solius Leonis Martyris meminit Equilinus lib. 11. cap. 130. num. 82. à S. Hieronymi Martyrologio mutuans, in hæc verba, *Leo Martyr eodem die* (id eſt Kalendis ipſis Martij) *paſſus eſt*. Romanum Martyrologium ipſa die aliquos eius ſocios ex nomine deſignat dicens, *Item natalis Sanctorum Martyrum Leonis, Donati, Abundantij, Nicephori, & aliorum nouem*. Et Baronius in Notis aſſerit reſtitutos fuiſſe ex veteri Martyrologio Monaſterij S. Cyriaci. De Vrſaona diximus an. 110.

3. *Traianus Armeniam*, &c.] Ita ad verbum Euſebius & Hieronymus in Chronico.

Anno 116. *terramotus*, &c.] Etiam hæc* habent prædicti anno ipſo ex Xiphilino, & Oroſio.

Iudæorum tumultuatio.

2. *Iudæi*, &c.] Ipſi quoque, ſed paulo vberiùs: *Iudæi*, (inquiunt) *qui in Lybia erant, aduerſus cohabitatores ſuos alienigenas dimicant, ſimiliter in Aegypto, & in Alexandria apud Cyrenem quoque & Thebaidem magna ſeditione contendunt; verum Gentilium pars ſuperat in Alexandria.* (De his quoque Dio loquitur) & anno 118. *Iudæis Meſopotamiæ rebellantibus præcepit Imper. Traianus Lyſiæ Quieto, vt eos prouincia exterminaret; aduerſus quos Quietus aciem inſtruens infinita millia eorum interfecit, ob quod Procurator Iudææ ab Imperatore decernitur.* Et anno 119. *Salaminam vrbem Cypri, interfectis in ea Gentilibus ſubuertêre Iudæi.* Hæc quidem ſub Traiano acciderunt, nam quæ ſub Hadriano in Iudæos facta ſunt, anno 121. deſignantur. Conſule Oroſium lib. 7. cap. 12.

S. Ruſtici martyrium.

3. *S. Marcus Bolanus*, &c.] Anno 110. egerat de ipſo, quando nimirum florebat opinione nobilis ſanctitatis, nunc de martyrio eius, & patre. Vide quæ ad dictum annum annotauimus. Fuiſſe quidem in Bætica olim Ruſticorum proſapiam nobiliſſimam, non leuiter ex epitaphio marmori inciſo Clodij Ruſtici deducimus, quod hodiéque apud oppidum prope *Caſtro el rio* prope Cordubam extare autor eſt Morales lib. hiſt. 9. cap. 38. ſeu 39. Cecinit etiam Martialis funera Antiſtij Ruſtici lib. 9. epigr. cuius initium, (ſub numero 30.)

Ruſticorum progenies nobilis.

Cappadocum ſæuis Antiſtius occidit oris
Ruſticus, ô triſti crimine terra nocens, &c.

Cui Romæ degenti aliud epigramma dederat lib. 8. epigr. 22.

Eſſe tibi videor ſæuus, &c.

Epiſtolarum Ignatij ad B. Virg. fides.

4. *Epiſtola*, &c.] Non vnam, ſed plures D. Ignatium ſcripſiſſe epiſtolas ad Beatiſſ. Virginem Matrem Dei ex ea quæ nunc extat manifeſtè deducitur, ait enim in ea Ignatius; *Scripſi tibi etiam alias. & rogaui de eiſdem.* Plures quoque agnoſcit, ac celebrat S. P. Bernardus ſerm. 7. in Pſalm. *Qui habitat*, vbi inquit, *Magnus ille Ignatius, diſcipuli quem diligebat Ieſus auditor, Martyr noſter, cuius pretioſis reliquiis noſtra ditata eſt paupertas; Mariam in pluribus, quas ad eam ſcripſit epiſtolis, Chriſtiferam conſalutat. Egregius planè titulus dignitatis, & commendatio honoris immenſi.* En ipſam epiſtolam, nouiter ad fidem conuerſi, pleniùs de eius myſteriis inſtrui deſiderantis.

CHRISTIFERÆ MARIÆ,

SVVS IGNATIVS.

*Me Neophytum, Ioanniſque tui diſcipulum confortare, & conſolari debueras. De Ieſu enim tuo percepi innumera dictu, & ſtupefactus ſum ex auditu. A te autem, quæ ſemper ei fuiſti * familiariter coniuncta, & ſecretorum eius conſcia, deſidero * omninò fieri certior de auditis. Scripſi tibi etiam aliàs, & rogaui de eiſdem. Vale; & Neophyti qui mecum ſunt ex te, & per te, & in te confortentur.*

* al. familiaris.
* al. animo.

Reſcri

Anno Romæ 869. & 873. | Anno Christi 116. & 120.

Reſcripſiſſe quoque Deiparam ad Ignatium Dexter docet ad annum 430. vbi de ipſis ſuo æuo celeberrimis ait, *Epiſtola B. Virginis ad S. Ignatium, & eiuſdem ad ſanctiſsimam Virginem manibus fidelium nunc teruntur.* Ergo non ſolùm de fama priſcorum temporum, quod hoc anno 116. fecit, ſed etiam de eo quod ipſe ſuis oculis viderat (nam anno illo 430. ſcribebat omnimodam hiſtoriam) teſtimonium profert Dexter: eóque conſtat plures tunc temporis Deiparæ extaſſe epiſtolas, quas tamen dolemus periiſſe, hac vna dempta.

IGNATIO DILECTO DISCIPVLO,

HVMILIS ANCILLA CHRISTI IESV.

Epiſtola B. Mariæ ad Ignatium.

De Ieſu quæ à Ioanne audiſti, & didiciſti vera ſunt: illa credas, illis inhæreas, & Chriſtianitatis votum firmiter teneas, & mores & vitam voto conformes. Veniam autem vnà cum Ioanne te & qui tecum ſunt videre. Sta, & in fide viriliter age, nec te commoueat perſecutionis auſteritas; ſed valeat & exultet ſpiritus tuus in Deo ſalutari tuo. Amen.

Scio apud multos ſuſpectam haberi fidem eiuſmodi epiſtolarum, eo præſertim, quòd Hieronymus, dum in lib. de Script. Eccl. egit de Ignatio, inter cæteras eius epiſtolas harum non meminit; ſed argumentum negatiuum obeſſe non poteſt, cùm poſitiua teſtimonia nobilium Authorum adſunt. Ergóne opera Dionyſij appoſititia ſunt, quia Hieronymus earum non meminit? abſit. Quod ſi Hieronymus ſiluit, Dexter eius coæuus locutus eſt, loquutus & Bernardus, qui apocryphis fidem nunquam dediſſe comperitur: ſuſcipiunt grauiſſimi viri, Carthuſianus, Marianus Victorius, Symphorianus Clamperius, Petrus Caniſius, Æneas Syluius, Sixtus Senenſis, Franciſcus Arias, & innumeri alij, quos longum eſſet recenſere. Liquet verò ex ipſis epiſtolis Sanctum Ioannem conuertiſſe ad fidem Ignatium, priuſquàm comitaretur Deiparam Epheſum: de quo cum Dextro egimus ad ann. 41. dum ſolus ſine illa initio Euangelicæ prædicationis velut tonitrui filius celeres luminis Euangelici radios in Aſiam immiſit. Conſule quæ de his iterum diximus ann. 86. vbi de epiſtolis eiuſdem Beatiſſimæ Virginis ad Meſſanenſes, & Florentinos datis diſputauimus.

Carthu. Marianus, Clamperius apud Caniſiũ lib. 5. de Deipara cap. 1. Æn. Syluius lib. 4. Sixtus lib. 2. Bibl. PP. Arias t. de Imitatione Virg.

5. *Rutilius*, &c.] In codice impreſſo pro *Rutilio* erat *Ruſticus*, ſed manifeſtè errat: nam Martyr ille cuius Tertullianus mentionem fecit, Rutilius vocabatur. Rurſus quod hic legitur, *ad Hiſpaniam miſſus ſit Martyr*, non ſic accipiendum eſt, quaſi in Hiſpania conſummauerit martyrium, quia in Africa tandem ab Hiſpaniis dimiſſus paſſus eſt, vt Dexter ipſe annotauit ann. 110. ſed ſenſus eſt: Rutilius, qui miſſus ad Hiſpanias aliquando manſit Cordubæ, tandem fit Martyr; videlicet in Africa. De eo Martyrologium Romanum die 2. Aug. & Marcus Maximus in Chronico anno Domini 612. quo ipſe author floruit, duplici ſtemmate eius memoriam (tunc celebrem in Hiſpania) annotatam reliquit. I. *Rutilij p ſi ſub Traiano in Africa, qui profugus venit in Hiſpaniam, & manſit Corduba poſtea, celebris hic eſt memoria.* II. *In Africa celebratur memoria Rutilij Martyris, cuius mentionem facit celebrem Septimius Tertullianus libro de fuga.* Eius verba dedimus ad annum 110. quæ tu conſulas.

5 Rutilius Martyr.

ANNO 120. *Diocles*, &c.] Laconimurgi prope Caparam, ſeu Caparram, vrbis non ignobilis, meminit Ptolomæus in tabula Luſitaniæ. *Caparra* conſeruat hodie nomen ſuum: ſitúmque eſt hoſpitium eius nominis in itinere quod Salmantica Emeritam tendit, non longè à Tago fluuio. Erat Laconimurgum, à lacu vicino ſic, vt apparet, cognominatum, ſicut Lacobriga quæ in regno Algalnorum, nunc à lacu, *Lagos* dicitur. Illic ortum ſuum habuiſſe gloriabatur C. Apuleius Diocles nobili equos agitandi arte notiſſimus, modò illi in curru, modò ſine curru, modò bini, modò quaterni, ſeu aliis mille modis ducerentur. Extant Romæ eius inſignes agitationes, quibus cunctos præcelluit marmori inſculptæ, nobile tantæ antiquitatis monumentum in Campo Martio in domo equitum Cechinorum, quam inde tranſcripsêre Philandrius in Notis ad Vitruuium, Aldus in ſua Ortographia, & author libri antiquitatum Romanarum: ex quibus nonnihil ſcripſit Mo-

Diocles Luſitanus Agitator eximius.

 rales

Anno Chriſti 120. | Anno Romæ 871.

rales lib.9.cap.6. Sed reddamus inſcriptiones ipſas, quas nos ipſi in eadem domo legimus anno præterito 1623.

C. Apuleius Diocles agitator factionis Ruſſatæ, natione Hiſpanus, Luſitanus, annorum xxxxy. menſ. vij. d. xxiij. Primum agitauit in factione Albana Antolo, & Corellio Panſa Coſſ...... agitauit in factione eadem Albana, Acilio Glabrione, C. Bellicio Torquato Coſſ.... Agitauit in factione Praſina Torquato Aſprenate II. & Annio Libone Coſſ. primum vicit.... in factione Ruſſata Lanate Pontiano, & Annio Ruſino Coſſ. ſumma quadriga agitauit annis xxiv. miſſus oſtio iv. cclvij.... c.lxij à pompa. cx. ſingularum, vicit ∞ lxiv. inde præmia maiora vicit lxxxxij. xxx. xxxij. ex bis ſeiuges iij. xxxx. xxviij.... ij. lxxviiij. Inde ſepteiuge j.lxiij. Binarum vicit ccc. xxxx.vij. Trigas ad HS.xv.iiij. Ternarum vicit lj. Ad honorem venit ∞ ...ſecundas dccclxj. Tertias dlxxvj. Quartas ad HS. ∞. fruſtra exit ∞. ccclj. ad Venetum vicit lx. Ad Albatum vicit lxxxx. Inde ad HS. xxxij.... viij. HS. ccc.lviij.lxiij.cxx. Præterea Bigas M. vicit iij. Ad Albatum I, ad Praſinum ij. Occupauit & vicit dcccxv. ſucceſſit & vicit lxvij.,...T. xxxvj. Variis generibus vicit xxxxij. Eripuit & vicit.... ij. Praſinis cexvj. Venetis ccv. Albatis lxxxj. Equos ternarios fecit N. viij. & ducenarios. j.

Inſignia eius.

...to ſibi, quo anno primum quadrigis victor extitit; bis eripuit, bis actis continetur Auilium Teren. factionis ſuæ primum omnium viciſſe ∞ xj. ex quibus anno vno plurimum vincendo vicit ....primum centum victorias conſecutus eſt victor c.iij. ſingularum vicit lxxxviij. Adhuc augens gloriam tituli ſui, præceſſit Thallum factionis ſuæ, qui primus in factione Ruſſata... Diocles omnium agitator eminentiſſimus; quo anno alieno principio Victor cxxxiij. ſingularum vicit cxvij. quo titulo præceſſit omnium factionum agitatores qui vnquam.... circenſium interfuerunt: Omnium admiratione merito notatum eſt, quod vno anno alieno principio, duobus introiugis Cotyno, & Pompeiano vicit lxxxxviiij.lx.j. liiij. x.j. xxx ij...... factionis Praſinæ victor ∞ xxv. Primus omnium vrbis condita ad HS. l. vicit vij. Diocles præcedens eum, introiugis tribus Abigeo, Lucido, Porato, l. viciſſent x. vicit viiij... Omunnem, Venuſtum, Epaphroditum tres agitatores milliarios factionis Venetæ, ad HS. l. viciſſent xj. Diocles Pompeiano, & Lucido duobus introiugis l. vicit... factionis Praſinæ victor ∞ xxv. & Fl. Scorpus victor ij. xlviij. & Pompeius Muſcloſus victor iij. dcviij. tres agitatores victores v. dcxxxij. ad HS. l. vicerunt xxviij...., eminentiſſimus victor ∞ cccc. lxij. l. vicit xxviiij. nobiliſſimo titulo Diocles nitet, cum Fortunatus factionis Praſinæ in Victore Tuſco victor ccc. lxxxvj. l. vicit ix. Diocles.... R. c. l.ij. l. vicit x. lx j. nouis coactoribus, & nunquam ante titulis ſcriptis Diocles eminet, quod vna die ſeiuges ad HS. x l. miſſus bis vtraſque victor eminuit; atque amplius.... ſuiſque ſeptem equis in ſe iunctis, nunquam ante hoc numero equorum ſpectato certamine, ad HS. l. in Abigeio victor eminuit, & ſine flagello aliis certaminibus ad HS. xxx..... viſus eſſet his nouitatibus duplici ornatus eſt gloria. Inter milliarios agitatores primum locum obtinere videtur Pontius Epaphroditus factionis Venetæ, qui Antonini Auguſti Pij temporibus ſolus victor ∞ cccc. lxvij. ſingularum vicit dcccc. xj. At Diocles præcedens eum victor ∞ ccclxij. inter ſingulares vicit ∞ lxiij iiſdem temporibus..... & vicit cccc.lxvij. Diocles eripuit, & vicit dlj. Diocles agitator, quo anno vicit cxxvij. Abigeio, Lucido & Pompeiano introiugis tribus Victor ciij. inter... eminentes agitatores, introiugis Afris plurimum vicerunt Pontius Epaphroditus, factionis Venetæ. In bubulo vicit cxxxiij. Pompeius Muſcloſus factionis Praſinæ....cxv. Diocles ſuperatis eis in Pompeiano Victor clij. ſingularum vicit cxxxxiij. Ampliatis titulis ſuis, Cotyno, Galata, Abigeio, Lucido, Pompeiano introiugis quinque Victor cccc. xxxxv. ſingularum vicit ccc. lxxxxvij. Cætera deſunt iniuria temporis.

Vides lector Dioclem innumeras victorias reportantem de omnibus agitatoribus, qui hactenus in orbe fuerant in altera è quatuor factionibus: quæ, vt apparet ex coloribus, diuerſa ſortiebantur cognomina, ſcilicet Albana, Veneta, Praſina, & Ruſſata. Extat identidem baſis marmorea ſtatuæ ipſius Dioclis, quam duo filij eius in templo Fortunæ erexerunt, cum eiuſmodi inſcriptione.

C. Apuleio Diocli, Agitatori primo factionis Ruſſatæ, natione Hiſpano: Fortunæ Primigeniæ D.D.C. Apuleius Nymphidianus, & Nymphidia V. filij. Extat verò Præneſte in domo Epiſcopi, eámque referunt Morales lib.9. hiſt. Hiſp. cap.6. Philandrius, & Aldus Manutius, & nouiſſimè Ianus Gruterius in lib. Inſcriptionum antiquarum orbis Romani, ſub titulo *Diis Dicatorum.*

Fuſcus Agitator Tarraconenſis.

Floruit etiam in eadem agitationis arte Fuſcus Hiſpanus factionis Venetæ, qui Tarra-

cone

Anno Romæ 8— cone in Hiſpania obiit, vbi extra ciuitatem, via, quæ ducit ad diuæ Virginis miraculorum, perſeuerat adhuc in baſe marmorea eiuſmodi inſcriptio. Anno Christi 121.

D. M.

Factionis Venetæ Fuſco ſacrauimus aram
De noſtro certi ſtudioſi & benè amantes:
Vt ſcirent cuncti monumentum & pignus amoris.
Integra fama tibi, laudem curſus meruiſti,
Certaſti multis, nullum pauper timuiſti,
Inuidiam paſſus ſemper, fortis tacuiſti.
Pulchrè vixiſti, fato mortalis obiſti.
Quiſquis homo es quærens talem ſubſiſte Viator,
Perlege ſi memor es, ſi noſti quis fuerit vir;
Fortunam metuant omnes. Dices tamen vnum;
FVSCVS habet titulos mortis, habet tumulum mors,
Contegit oſſa lapis, benè habet, fortuna valebis.
Fundimus inſonti lacrymas nunc vina, precamur
Vt taceas placidè, nemo tui ſimilis.

ΤΟΥΣ. ϹΟΥΣ. ΑΓΩΝΑΣ. ΑΙΩΝ. ΛΑΛΗϹΕΙ.

id eſt, *Tuos agones ſæculum loquetur.*

Ob artis & patriæ ſimilitudinem placet tandem huc inſerere Eutychetis Aurigæ epitaphium, quod extat marmori inciſum Tarracone in Hortis D. Antonij Auguſtini Archiepiſcopi, toto orbe ob egregiam eruditionem notiſſimi, ; eſt verò huiuſmodi.

D. M.

Eutycheti Aurigæ annorum xxij.
Fl. Rufinus, & Sempronius Diophanis,
Seruo B. M. fr. Eutyches Auriga Tarraconenſis.

Hoc rudis Aurigæ requieſcunt oſſa ſepulchro,
Nec tamen ignari flectere lora manu.
Iam qui quadriiugos auderem ſcandere currus,
Et tamen à biiugis non remouerer equis.
Inuidère meis annis crudelia fata,
Fata quibus nequeas oppoſuiſſe manus.
Nec mihi conceſſa eſt morituri gloria Circi,
Donaret lacrymas ne pia turba mihi.
Vſſère ardentes intus mea viſcera morbi,
Vincere quos medicæ non potuère manus.
Sparge precor flores ſupra mea buſta Viator,
Fauiſti viuo forſitan ipſe mihi.

Sed ad alia tranſeamus.

ANNO 121. *Hadrianus.*] Euſebius hoc anno dixit, *Hadrianus Iudæos capit ſecundò contra Romanos rebellantes:* anno verò 120. dixerat, *Hadrianus Traiani inuidens gloriæ, de Aſſyria, Meſopotamia, Armenia, quas ille prouincias fecerat, reuocauit exercitus.* Obierat quidem Traianus anno Domini 119. cùm imperaſſet annos 19. menſ. 2. dies 15. & priùs in Cæſarem adoptaſſet Hadrianum conſobrinæ ſuæ filium. Euſebius anno 120. ſic ait, *Hadrianus Italicæ in Hiſpania natus, conſobrinæ Traiani filius fuit.* vt videas errare eos qui Hadriæ in Piceno De Hadriano Imperatore Hiſpano.

natum

Anno Christi 130. — Anno Romæ 881.

natum fabulantur, &c. qui Romæ ortum dicunt, tametſi nullus ſit qui non affirmet ipſum genus ſuum ex Italica Hiſpaniæ deduxiſſe. Conſule doctiſſimum Ambroſium Morales lib. 9. cap. 31. qui in ſuum fauorem citat Oroſium, Eutropium, Aulum Gellium, &c. refértque Ælium Hadrianum Imperio ſemel accepto, aliquando Hiſpanias repetiiſſe, & Tarracone penè à mancipio occiſum fuiſſe.

Hadriani beneficentia.

2. *Idem Hadr.* &c.] Sic Euſebius. *Hadrianus reliquias tributorum vrbis relaxauit, chartis publicè incenſis: plurimos etiam ipſis tributis liberos præſtitit.*

Anno 122. *Plutarchus*, &c.] Euſebius hoc anno. *Plutarchus Cherroneus, & Sextus, & Agathobolus, & Oenomaus Philoſophi inſignes habentur.*

2. *Bellum*, &c.] Euſebius. *Bellum contra Sauromatas geſtum.* Vide Oroſium lib. 7. cap. 13. & eius Illuſtratorem Marcoduranum in notis eius capitis.

Anno 124. *In Lybiam*, &c.] Euſebius in plurali. *Hadrianus in Lybiam* (Prouincia eſt Africæ) *quæ à Iudæis vaſtata fuerat Colonias deducit.*

Anno 125. *Hadr.* &c.] Quid Euſebius? *Hadrianus Athenienſibus leges petentibus, ex Draconis, & Solonis, reliquorumque libris iura compoſuit.*

De Quadrato Apoſtolorũ diſcipulo libro.

Anno 128. *Hadriano Quadra.* &c.] Id quoque ab Euſebio acceptum tum in Chronico, tum lib. 4. hiſtor. Eccleſ. cap. 3. & S. Hieronymus etiam lib. de Script. Eccl. *Quadratus* (ait) *Apoſtolorum diſcipulus Publio Athenarum Epiſcopo ſubſtituitur, cúmque Hadrianus Athenis exegiſſet hiemem porrexit ei librum pro religione noſtra compoſitum, valdè vtilem, plenúmque rationis & fidei*, &c. De Ariſtide autem ſic, *Ariſtides Athenienſis Philoſophus eloquentiſſimus, & ſub priſtino habitu diſcipulus Chriſti, volumen, noſtri dogmatis rationem continens, eodem tempore quo & Quadratus Hadriano Principi dedit; id eſt Apologeticum pro Chriſtianis, quod vſque hodie perſeuerans apud Philogos ingenij eius indicium eſt.* Dederunt autem hos libros Hadriano Athenis agenti duo iſti Athenienſes viri, quod eo tempore addictiſſimus ille eſſet ſuis Idolis; & contra Chriſtianos quiſquis vellet inſurgeret, obſequium credens ſe Imperatori præſtaturum. Conſule de his etiam Oroſium lib 7. cap. 13. Agitur de S. Quadrato in Martyrologio Roman. Beda, Vſuardo, & aliis 26. Maij. de Ariſtide verò die 31. Auguſt. vbi eadem in ipſorum laudem referuntur.

& de Ariſtide.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Christi 130. — Anno Romæ 881.

Serenus Grãnius Legatus, vir doctus, & apprimè nobilis, litteras miſit ad Hadrianum, oſtendens indignum eſſe populi clamoribus Chriſtianos feris obiici ſine probatione criminis. Hadrianus his motus reſcripſit; ſine crimine reum non agi quempiam Chriſtianorum, ſola religionis obiecta criminatione.

2. *Hoc anno S. Calocerus S. Iacobi diſcipulus, & Epiſcopus Rauennas, maior centenario, miraculorum gloria clarus ad cælum migrat.*

3. *S. M. Marcellus Eugenius Toletanorum Epiſcopus, S. Clementis Legatus, ad Gallias profectus, cauſa communicandorum cum Dionyſio grauium negotiorum, Toloſæ prædicat, & eius vrbis Epiſcopus creditur, poſt necem S. Saturnini eius vrbis Epiſcopi, & Martyris. Inde profectus ſciens martyrium S. Dionyſij condiſcipuli ſui, id ille celebrat elegantiſſimo carmine: Et prope Lutetiam*

à ſa

Anno Romæ 881. | Anno Christi 130.

à ſatellitibus Traiani Hadriani, cui ipſe charus fuit, pro fidei patrocinio iugulatur.

4. *Ionas Dionyſij Areopagitæ diſcipulus in Galliis prædicat.*

5. *Aulus Altimus Paternus Toletanus ciuis factus à S. Saturnino Toloſatium Epiſcopo, Eluſatium Pontifex, qui Eugenio Dionyſióque charus fuit, in Gallia martyrium patitur. Idem etiam fuit Epiſcopus Conſtantienſis, ſed diuagatus per Gallias, Apoſtolorum more prædicat verbum Dei.*

6. *Aquis prope Toletum, nimis Eugenij familiaris S. Pimenius, vir egregia virtute, multa pro Chriſto patitur.*

Anno 132. | Anno 882.

S. Honoratus natus Concanæ (vt quidam volunt vrbe Celtiberorum, vt alij Cantabrorum) poſt diſceſſionem S. M. Marcelli Toletanorum Epiſcopi, Toleti prædicat, & ab eo ſecundus habetur.

COMMENTARIVS.

ANNO 130. *Serenus Grannius*, &c.] Euſebius in Chronico ſic. *Serenus Grannius legatus, vir opprimè nobilis, litteras ad Imperatorem remittit, iniquiſſimum eſſe dicẽs clamoribus vulgi, innocentium hominum ſanguinem concedi; & ſine vllo crimine, nominis tantùm & ſectæ reos fieri. Quo commotus Hadrianus, Minutio Fundano Proconſuli Aſiæ ſcripſit*; ſine obiectu criminum Chriſtianos non condemnandos: *cuius epiſtolæ vſque ad noſtram memoriam durat exemplum.* Offert illud lectoribus idem author lib. 4. Hiſtoriæ cap. 9. Incipit: *Epiſtolam à Sereno Grannio viro præſtantiſſimo, in cuius locum tu ipſe ſubrogatus es, ſcriptam accepi.* Et poſt pauca. *At me Hercle, ſi quiſpiam, quo eos calumnietur id tentauerit, tu eiuſmodi hominem pro nequitiâ & crudelitate ſeuerè arguito, atque adeò ſedulò proſpicito, vt debitas pœnas luat.* Cæterùm hoc differt Euſebius à Dextro, quod ille in Chronico id refert ad annum 128. quo tempore de Quadrati & Ariſtidis libellis pro religione Hadriano porrectis agit; Dexter verò reſcriptum Hadriani ad Minutium in annum 130. differt; & meliùs multo, quoniam conſtat tempus aliquod interceſſiſſe inter epiſtolam Sereni, & reſcriptum Hadriani, cùm eius ſucceſſori datum ſit, non verò ipſi Sereno. Galeſinus cùm de Quadrato agit hæc omnia in annum 134. reiicit, ſed nullus ei antiquorum ſuffragatur. Lege de ea re Oroſium lib. 7. cap. 13. *Hadrianus Imp. fauet Chriſtianis.*

2. *Hoc anno Calocerus*, &c.] Egimus de ipſo ad annos 37. & 44. quæ tu conſulas. Eius feſta dies in Rom. Martyrologio eſt 11. Febr. De eodem Rubeus lib. 1. Hiſtoriæ Rauennæ, & Surius tomo 7. ac tabulæ Rauennates à Baronio citatæ. Sed reddamus Rubei verba ad annum 127. *Calocerus*, ait, *Græcus in Martiani locum Reuennatum Archiepiſcopus, columba cœlitus ſuper eum ſedente, ſuffectus eſt. Qui cùm rerum omnium ſub Hadriano quietem fuiſſet nactus, aſſiduo hortatu, Deo verbis efficaciam, ac robur tribuente, omnes fermè Rauennates relictis falſis Diis, religioni ſanctæ adhærere ſic perſuaſit: vt admodum pauci fuerint, qui non acceperint cultum, & cognitionem veri Dei.* Et pauò poſt: *Sub Teleſphori pontificatu Calocerus cùm annum ætatis centeſimum viridi ſenectâ ſuperaſſet, mortem cum vita commutauit 3. Idus Febr. ſepelitur non procul ab Abderito* ſecundo Rauennatum Epiſcopo: de quo aſſerit ſic dictum fuiſſe, quia Abderæ natus fuit. Fuit verò eius nominis vrbs in Hiſpania Bætica, quam Villanouanus credit eſſe Almeriam: & alia in Thracia: cuius autem fuerit ciuis non conſtat. *S. Caloceri tranſitus.*

3. *S. M. Marcellus*, &c.] Satis multa de eo dicta à nobis habes ad annos 91. 100. 105. 110. & 112. Sanctiſſimum Pontificis martyrium celebratur ſacro hymno Breuiarij Gothici Toletani, quem placuit hic inſerere in gratiam ipſius. *S. Eugenius Toletanus martyrio coronatur.*

Sancti

Anno Chriſti 130.

Sancti Eugenij digna memoria
Recurrit (Socij) plaudat Eccleſia;
Exultat Gallia tanti martyrij
Sacro ditata pignore.
Alumnus Græciæ viſit Hiſpaniam, nimirum Dionyſius.
Doctor Hiſpaniæ reuiſit Galliam, id eſt, Eugenius.
Docti præſentiam Doctoris Galliæ
Fideli captans pectore.
Patrem deſiderat, votum proſequitur,
Iam propè venerat, hoſtis iraſcitur;
Sanctus Vir rapitur, quem enſis temerat,
Caput vellens à corpore.
In lacu proximo corpus ſubmittitur,
Cuſtodi optimo pignus committitur
Recens, vt mittitur manet longiſſimo
Sub vnda corpus tempore.
Hercoldus patitur, quem Dei viſio
Ex hoc alloquitur in Dionyſio:
Salutis pretio Sanctus redimitur,
Digno locandus decore.
Sit Patri gloria, ſit honor Filio,
Virtus, potentia, laus, iubilatio,
Flamini ſocio ſurgat ſors ſocia,
Vt pari conſtant robore. Amen.

Quod ſpectat ad carmina illa, quibus elegantiſſimè martyrium S. Dionyſij celebrauit, Hilduinus in vita S. Dionyſij (quæ apud Surium extat) aſſeuerat, ſe illa habuiſſe. Quo autem pacto nunc diſcipulus, nunc verò condiſcipulus dicatur, in ſuperioribus explicuimus. Obiit S. Martyr nonagenarius, hoc Chriſti anno 130. ſi, vt æquum eſt, annum ferè 30. agebat tempore necis Apoſtolorum, ſub quorum magiſterio florentes annos exegerat. Hiſtoriam autem integram S. Eugenij, quomodo in Gallias tendens martyrij lauream adeptus eſt, ac in lacum Marcaſium iniectus, & inde, reuelatione Hercolao nobili viro à S. Dionyſio facta, præclaro ſigno ſanitatis miraculosè ipſi impertitæ, poſt 200. aquei latibuli annos, recens eductus, digno honore habitus fuerit, déque innumeris miraculis ad eius tumulum fieri ſolitis, ac de tranſlationibus variis tanti Martyris, multi multa ſcribunt. Videndi ſunt Vincentius in Speculo lib. 10. cap. 35. Equilinus lib. 10. cap. 62. Marinæus Siculus lib. 5. Trugillus, Sanctorus, Villegas, & Ribadeneira die 15. Nouembris cum Martyrologiis Romano, Bedæ, Vſuardi, Adonis, Maurolici, Galeſini: inſuper Garibay lib. 12. cap 9. Mariana lib. 4. cap. 4. Marieta 1. part. l. 1. à cap. 17. Morales lib. 9. cap. 26. Maldonatus in Breuiario Burgenſi, Illeſcas lib. 6. cap. 15. Ortizius in deſcriptione templi Toletani cap. 11. Antonius de Riuera in Tranſlatione ipſius, Cianca lib. 3. B. Secundi c. 10. Eius præclara geſta recognita olim fuêre in Concilio Leodienſi, & in Eccleſia iuſſa ſunt legi, vt liquet ex Actis S. Gerardi Abbatis Bromienſis cap 14. apud Surium tomo 5. Sacra Eugenij pignora primùm tranſlata ſunt ad Bromienſe cœnobium, inde ad S. Dionyſij Pariſienſe, deinde brachium vnum Toletum allatum tempore Roderici Archiepiſcopi, cuius de rebus Hiſpaniæ celebris extat hiſtoria, ac demum agente Philippo II. Rege Catholico corpus totum ad Toletanam Sedem ſuam tranſlatum, decentiſſimo honore conditum, in Capellam ſubtus altare maius regiis tranſportatum humeris fuit. Obiter annotarim, multis modis quoſdam prædictorum authorum in Chronologia annorum S. Eugenij defeciſſe, quæ mihi longum eſſet per ſingula recenſere, & facile cuiuis ex dictis à nobis corrigere.

Tranſfertur Toletum.

S. Paternus Epiſcopus & Martyr.

4. *Ionas*, &c. Vide, quæ de eo diximus ad annos 86. & 112. Crediderim hoc anno, vel

vel circa, paſſum in pago Caſtrenſi, aliàs Caſtris Cecillis in Luſitania. Anno Chriſti 130.

5.*Aulus Altimus*, &c.] Conuerſionem ipſius retulimus ad ann. 76. prædicationem Bilbilitanam ann. 94. famam ſanctitatis ann. 112. Fluſenſium fuiſſe Pontificem teſtatum reliquit Iulianus Archipresbyter S. Iuſtæ in Chronico ad ann. 132. cuius eo anno verba afferemus. Fundauit deinde Eccleſiam Conſtantienſem, vbi pro Chriſti nomine martyrio vitam finiuit, de quo Martyrologium Romanum die 23. Septembris; *In territorio Conſtantienſi S. Paterni Epiſcopi & Martyris*. Meminit eius Democares de *Sacrificio Miſſæ*, aſſeritque fuiſſe primum Epiſcopum Conſtantienſem.

6.*Aquis prope Toletum*, &c.] Ptolemæus in Carpetaniæ ſuæ tabula prope Toletum ponit Liborani, quam Plinius vocat Eburam, aliis Elbora, & de ea Tit. Liuius lib. 40. loquens: *Quint. Flaccus* (ait) *principio veris exercitum in Carpetaniam duxit, & caſtra locauit ad oppidum Eburam, modico præſidio in vrbe poſito.* Hinc ortum diſſidium inter Bartholomæum Quebedum, & Reſendium, de *Ebura*, dum Quebedus duplicem Eburam contendit, alteram in Luſitania, quæ hodie quoque nomen & famam retinet, alteram in Carpetania, vulgò *Talabera*; Reſendius verò contentioſè vnam, eámque Luſitanam aſſeuerat. Sed certè Liuius illi manifeſtè, vt vides, refragatur. Suſcitauerunt denuò litem veterem Mariana, & Mantuanus, & quod ille lib. 4. hiſt. cap. 13. pro virili demonſtratat Talaberam olim Eburam Carpetaniæ vocatam, Liuij teſtimonio munitus, hic contentioſè refutat. Marianæ adſtipulantur Nebriſſenſis, Marius Aretius, apud Ludou. Nonnium cap. 63. ſuæ Hiſpaniæ, Tarapha, Millius, Villanouanus, & Ambroſius Morales in antiquit. Hiſp. verbo *Ebura*, fol. 101. Ebura autem, quam Talaberam diximus, alio nomine Aquis vocabatur, vt teſtatur M. Maximus ad annum Domini 580. *Ebora* (inquiens) *quæ & Aquis in Carpetania.* S. Pimenius Eugenio charus.

Cæterùm S. Pigmenij, vel Pimenij, vt alij legunt, fit reuerenda mentio in Concilio Toletano XII. Vbi actum eſt de abolendo titulo & dignitate Epiſcopali, ſuaſu Vuambæ Regis paulò ante in Eccleſia S. Pimenij inſtituta: & ſic dicitur: *Dixit enim, violentia principali ſe impulſum fuiſſe, vt in monaſterio Villulla Aquis, in qua venerabile corpus ſanctiſſimi Pimenij Confeſſoris debito quieſcit honore, nouam Epiſcopalis honoris ordinationem efficeret*, &c. Quod verò Patres vocant Confeſſorem Sanctum Pimenium, non deſtruit id quod Dexter aſſeuerat, *multa pro Chriſto patitur*, quia in his non aſſerit in paſſione ipſa vitam finiiſſe, ſed quod multa paſſus fuit; in quo potiùs innuitur, non fuiſſe Martyrem. Fuit ſanè alius Pimenius Dumienſis Epiſcopus, qui ſubſcripſit Toletano Concilio VI. Æra 676. ſeu anno Domini 638. & eius nomen extat 42. loco inter ſubſcriptiones Epiſcoporum his verbis: *Ego Pimenius Eccleſiæ Dumienſis Epiſcopus ſubſcripſi.* Et ante 8. annos videlicet Chriſti 630. Æra Cæſ. 668. Pimenius Aſſidoniæ Epiſcopus conſecrauit Eccleſiam S. Iacobi, quæ *Medina Sidoniæ* eremitorium nunc eſt, vbi hæc in marmore ſeruatur inſcriptio; Alius Pimenius Dumienſis.

DEDICATA EST HÆC BASILICA XVII. KAL.

Ianuarias Anno II. Pontificatus Pimenij, Æra DCLXVIII.

Exiſtimauit Ambroſius Morales lib. 12. cap. 50. (quem Mariana lib. 6. cap. 5. & 14. & Yepes centuria Benedictina 1. anno 563. & centuria 2. anno 675. & cent. 3. anno 682. ſequuntur) Pimenium de quo Patres Concilij XII. Toletani meminerunt, non alium quàm eum fuiſſe, qui Dumienſis reperitur Epiſcopus, ſeu etiam Aſſidonenſis. Sed dubio procul longè à vero aberrant, quia S. Pimenius non fuit Epiſcopus, & à Patribus Toletani XII. Concilij ſolùm vocatur Confeſſor, & multo illis Pimenius vetuſtior eſt, quippe cùm hic familiaris fuerit S. Eugenio Marcello, illi autem poſt 500. annos floruerint. Fallitur etiam Loayſa qui in margine eius Concilij XII. Toletani hæc ait, *Erat Pimenius Dumienſis Monaſterij Abbas & Epiſcopus.* Et quidem ſi credaut, Dumienſe Monaſterium, & Epiſcopatum fuiſſe in oppido Aquis, manifeſto errore labuntur, cùm Dumienſis ſedis cœnobium in Gallæcia extiterit, Aquis autem prope Toletum. Manifeſtè quoque aduerſantur Concilio, quod fatetur vnum duntaxat Epiſcopum Aquenſem extitiſſe, nomine Cunuldum à Rege Vuamba iuſſum ordinari deuotionis gratia, quam ad ſanctiſſimum Confeſſorem Chriſti gerebat, qui tamen in eo Concilio depoſitus eſt; & ſub Abbate inter monachos redactus. *Hic tamen Cunuldus* (en verba Concilij) *qui videtur inſtitutus fuiſſe Epiſcopus, non vltra priuilegio fretus, ſed ſub Abbatis regimine, ſicut hucuſque fuit, erit modis omnibus mancipandus.* At Dumienſe Monaſterium per multos annos dignitate Epiſcopali honeſtatum

V fuit.

Anno Chriſti 132. fuit. Neque verò quia audis S. Pimenium iacere in monaſterio villulæ Aquis, illicò credas fuiſſe eiuſdem Monachum vel Abbatem, ſed quod poſt longum tempus in eius tumuli honorem cœnobium fundatum ſit, ſicut non ex eo, quod villula nuncupatur Aquis, infertur, quod olim ſub Romanis etiam villula fuit, & non potius nobilis vrbs, ſed ſolùm quod tempore Concilij XII. parua erat, nimirum Gothico furore diruta. Anno Romæ 883.

S. Honoratus Toletanus Præſul.

Anno 132. *S. Honoratus*, &c.] In Dypthica Epiſcoporũ ſanctæ Eccleſiæ Toletanæ, quæ in Miſſali Gothico habetur, primo loco nominatur S. Honoratus, quia ibi nõ ponuntur Martyres, ſed Confeſſores duntaxat, è quibus primus fuit S. Honoratus ſucceſſor magni Martyris Eugenij. De eo loquens Iulianus hoc ipſo Domini 132. anno ſic inquit. *S. Honoratus, Cõchinenſis, Hiſpanus, ſuccedit S. Eugenio Marcello. Poſt aliquot annos ad Gallias prædicandi cauſa proficiſcitur; Paternum quem S. Saturninus Toleti conuerterat, & fecerat Eluſenſium Epiſcopum inuiſit. Relictóque Hermolao ſucceſſore* (de quo ſtatim dicemus:) *diſcedit 4. circiter anno à profectione Sancti Marcelli.* S. Braulio, ſiue Heleca in additionibus ad Maximum hæc ait: *Sanctus Honoratus in Hiſpania celebratur natione Cantaber, Epiſcopus Toletanus: qui dum prædicat per diuerſas prouincias, & ad patriam Conchanam prædicationis gratiâ reuertitur, moritur Confeſſor glorioſus 31. Decembris, anno Domini 140.* Accedit Primus Cabilonenſis Epiſcopus in ſua Topographia Chriſti Martyrum, verbo *Conchana*, quo loco hæc ſcribit: *Conchana Cantabrorum Ciuitas in Hiſpania. Hic Honoratus Epiſcopus Toletanus noſcitur, qui ſacrauit Firminum Epiſcopum Ambiani Martyrem, & hic migrat Confeſſor.* Corrigendus propterea Equilinus lib. 8. cap. 119. qui dum agit de Sancto Honorato Toletano Epiſcopo, ad quem S. Firminus profectus eſt, legit *Toletanum Epiſcopum*, in quo ei non ſolùm cæteri, quos retulimus, reluctantur, ſed etiam Toloſanorum Antiſtitum catalogus, quandoquidem non reperitur aliquis eo tempore Toloſæ Epiſcopus nomine Honoratus. Eodem errore implicitus fuit Trugillus, quem in eo pariter deuita. Iam quod ad Conchanam ſpectat, videtur Dexter aſſerere eſſe vrbem Conchenſem, nunc vocitatam *Quenca*, quæ in Celtiberis ſita eſt, & ad quam Epiſcopatus Valeriæ tranſlatus fuit; relinquit tamen ſub dubio, fueritne potiùs Conchana quam Ptolemæus primam inter Cantabricas vrbes nominat, cui, ſi ſitum à Ptolemæo deſignatum ſpectemus, ſucceſſiſſe videtur *Cumana*, oppidum Vizcaiæ, olim Cantabria dictæ. ſed vnuſquiſque ſuo ſenſu abundet.

Flauius Lucius Dexter.

Ano Chriſti 134.	*Saluius Iulianus perpetuum edidit Edictum.*	Anno Romæ 885.
	2. *Hadrianus Imperator Athenis Bibliothecam relinquit.*	
	3. *Decem mille Martyres in Ararath magiſtro & ſocio Hermolao Archiepiſcopo Toletano.*	
	4. *Metellini in Luſitania Sancti Martyres Euſebius Palatinus, & alij nouem pro Chriſti fide conſtanter paſſi.*	
Anno 135.	*Iudæi arma arripientes, Palæſtinam depopulati ſunt, Præſide prouinciæ Tynio Rufo, cui ad opprimendos rebelles Hadrianus miſit exercitum.*	Anno 886.
	2. *Fauorinus & Palæmon Rhetores inſignes cenſentur.*	
Anno 136.	*Baſilides Hæreſiarches, à quo Gnoſtici, in Alexandria celebratur.*	Anno 887.
Anno 138.	*Marcus Hieroſolymis primus ex Gentibus Epiſcopus creatur.*	Anno 889.
	2. *Barcinonæ in Hiſpania S. Philetus Senator, &*	

Lada

Anno Romæ [illegible] — Anno Christi 134.

Leda vxor eius, & filij eius, & alij quinquaginta quinque Martyres.

4. *S. Pelagius conſtituitur à S. Honorato Toletanorum Epiſcopus, qui præeſt in Sede Toletana viginti ſex annis, & aliquot præterea menſibus. Vir verè pius & laudabilis.*

5. *Amphilochij in Gallæcia Hiſpaniæ S. Marina, vel Margareta Virgo & Martyr, pro fide Chriſtiana & pudicitia paſſa.*

6. *Vuilgefortis, vel Liberata Catelij Luſitanorum Reguli filia paſſa eſt Amphilochij.*

7. *Obobrigæ in eadem Gallæcia S. Euphemia Virgo & Martyr.*

COMMENTARIVS.

ANNO 134. *Saluius*, &c.] Ita etiam Euſebius in Chronico hoc ipſo anno. Quid autem ſibi velint, cùm aſſerunt Saluium Iulianum perpetuum condidiſſe Edictum, exponit Baronius ex Iuſtiniano *de vetere iure enucleando*: ait ſiquidem, quod leges Prætorum in Prouinciis erant annales, & cum ſuis authoribus interibant: Saluius autem Iulianus Iuriſconſultus ſcriptura ſtatuit, debere omnes Ciuitates leges Vrbis & conſuetudines ſequi, non è contrà, quo factum eſt authore Hadriano, vt Edictum eſſet perpetuum.

2. *Hadrianus*, &c.] Hæc paulò vberiùs habet Euſebius inquiens: *Hadrianus cùm inſignes & plurimas ædes Athenis feciſſet, agonem edidit, Bibliothecámque miri operis extruxit.* Fuit ſanè doctiſſimus, & ob amorem philoſophiæ multo tempore, vt vides, Athenis demoratus.

3. *Decem mille*, &c.] Habet Sanctorum decem millium crucifixorum nobilem memoriam Martyrologium Romanum die 22. Iunij, *In monte Ararath* (inquit) *paſſio Sanctorum Martyrum decem millium crucifixorum.* Horum Anteſignanus fuit S. Achacius, & acta ipſorum è Græcis codicibus extracta latinitate donauit Anaſtaſius Bibliothecarius, quorum copiam egi in membraneo peruetuſto codice Bibliothecæ Cœnobij mei Nucalenſis, ſummamque eius habent Petrus Equilinus lib 5. cap. 137. & Lipelous in 2. tomo Vitarum Sanctorum. Nonnulli dubitarunt de fide illorum actuum, quod quædam in eis reperiantur creditu difficilia, præſertim quod in fidei myſteriis ab Angelo quodam instructi fuerint, non ſemel toti exercitui viſibiliter apparente, & aliquando triginta dies continuos cum eis conuerſante, & quod ad Dominum orauerint, *vt cuncti eos in quacunque neceſsitate inuocantes, petitionis ſuæ à Domino conſequerentur effectum, & vigiliam paſsionis eorum cum ſilentio ieiunantes indulgentia pro peccatis mererentur percipere annum vnum.* Statimque voce de cœlo lapſa ad cœleſtia regna vocati ſunt. Quid hæc cum humilitate, qua ſancti Martyres præſtantes fuerunt? Eapropter Molanus in notis ad Vſuardi Additiones inquit; Doctis quædam diſplicere in eis actis. Rodulphus de Riuo alio exceſſit capite, nihil eorum credens quæ ibi referuntur, & fabuloſum putat Achacium & decem mille ſocios omnia, quæ Chriſtus, tormenta perpeſſos fuiſſe; ipſum tamen pro meritis inſectatus fuit Baronius in Notis, quem tu conſulas quæſo, ne mireris, cùm tot homines audis cruci ſimul affixos. Negare tamen non poſſum, nec volo, nonnulla inibi correctione digna reperiri, ea præſertim quæ notauimus, nam proculdubio ab aliquo vitiata fuerunt euiuſmodi acta: ſed gratias Deo, cuius nutu puram ſincerámque horum Martyrum hiſtoriam diu anxie quæſitam, inueni reſeruatam in Breuiariis veteribus aliquarum Eccleſiarum Hiſpaniæ. Facem prætulerat Dexter inquiens Achacium & ſocios ad fidem perductos, & in martyrio corroboratos ab Hermolao Toletano Archiepiſcopo, eorundem in paſſione & corona ſocio longè glorioſiſſimo: hic enim Angelus illis euangelizauerat,

S. Achacius & decem mille Martyres cruci ſuffixi.

S. Hermolaus Toletanus Antiſtes, cum eis patitur.

V 2 multis

Anno Chriſti 134. | Anno Romæ 885.

multis quidem in Hiſpania, nonnullis in Armenia: quare oportebat in Hiſpaniis noti- tiam eorundem adſeruari. Audiamus igitur ſcriptores Hiſpanos. Et quidem M. Maxi- mus ad calcem ſui Chronici ſic ait: *Celeberrima eſt in Hiſpania memoria decem mille militum in Ararach paſſorum, magiſtro & ſocio Hermolao Toletano Archiepiſcopo, qui eos imbuit in fide & animauit.* Sed quid militibus Armeniam deuaſtantibus cum Toletano Archiepiſcopo? aut Hermolao cum ipſis? ſubdit: *Erant isti ſancti milites maiori ex parte Hiſpani, quorum Dux Heliades, & præcipui milites cum Duce Agathius* (ſiue Achatius) *& Primicerius.* Audi Iulianum in Chronico ad annum 134. *S. Hermolaus milites Chriſtianos, quorum ille bonam partem prædicatione ſua vel ad fidem converterat, vel in Hiſpania baptizauerat, relicto ſuæ diœceſis* (Toletanæ) *M. Pelagio Agrippa Succeſſore, Romam ſequitur, & inde ad Armeniam, & in monte Ararach cum illis glorioſiſſimum plane martyrium ſubiit.* Additque anno 396. allatas tandem fuiſſe eius ſacras reliquias Toletum, & ab Audentio tunc Epiſcopo Toletano digno honore reconditas. *Audentius* (inquit) *Toletanus Epiſcopus ſepeliri fecit cum dignitate reliquias S. Hermolai VI. Epiſcopi Toletani & Martyris, qui conuertit decem mille milites, & exul eos in Armeniam ſequitur.* Nec miraberis lector cùm tot millia ab Hiſpania exiſſe audis, ſi quæ Ethnici ſcribunt de Hiſpanorum militum fortitudine, vel leuiter legeris. Cæterùm quam in Breuiariis antiquis Hiſpaniæ extare diximus ſinceram horum Martyrum hiſto- riam, profero ex Breuiario perantiquo Palatino, cuius mihi copiam fecit M. Ægidius Guldiſalui Dauila Regius Hiſtoriographus. Igitur 22. die Iunij in feſto ſancti Achatij & ſociorum pro lectionibus matutinalibus hanc habet hiſtoriam. *Paſſio & memoria decem millium Martyrum colitur X. Kalend. Iuly, qui omnes vna die interempti ſunt ſub Hadriano Imperatore, & aliis VI. Regibus, qui venerunt in adiutorium eius. Hi dum ad ſacrificandum Idolis compellerentur, dixerunt ei. Idolis ſurdis & mutis, ô Imperator, thura non offerimus, ſed ſacrificium vnum, & immaculatum noſmetipſos offerimus Domino noſtro Ieſu Chriſto immacu- lato, qui de cœlis deſcendens dignatus eſt de Virgine naſci, & multis malis affligi. ad vltimum etiam voluit pro nobis crucifigi, quem tu Cæſar ignoras. Tunc iratus Imperator iuſſit eos diu tor- queri & multis malis affligi; & ad vltimum iuſſit eos crucifigi; & omnia tormenta quæ paſſus eſt Chriſtus Ieſus Dominus noſter ſunt eis illata; quæ illi forti animo & fide firmiſſima pro Domino ſuſtinuerunt. Inter quos paſſus eſt Hermolaus Archiepiſcopus, qui eos baptizauerat.* (En quo- modo non ab Angelo, ſed ab Hermolao Archiepiſcopo ad fidem perducti fuêre.) *A qui- bus verò paſſi ſunt hi ſancti Martyres fuerunt Regum exercitus, triginta millia militum, qui Hadriano Imperatori venerant in auxilium. Locus igitur in quo crucifixi ſunt mons eſt maximus, & vocitur Ararach, diſtans à Ciuitate Alexandria* (Armeniæ, non Ægypti) *quaſi XV. ſtadiis, Hora verò ſexta illius diei terræmotus factus eſt magnus, petræ ſciſſæ ſunt, Sol etiam obſcura- tus eſt, & tenebræ factæ ſunt; & omnia ſigna quæ in paſſione Domini apparuerunt, etiam ibi viſa ſunt.* Vide quæſo Sanctorum antiquorum feruorem in fide Chriſti diuulganda, quo- modo Hermolaus reliquerit Sedem Toletanam, vt exercitum Martyrum inſtrueret, cùmque vſque ad effuſionem ſanguinis, & profuſionem vitæ ſectatus fuerit. Nec mirum, cùm eiuſdem Sedis præclaros Antiſtites videret Eugenium, & Honoratum in Gallias prædicationis cauſa præfectos, Sede aliis commendata.

Martyres Metellinenſes.

4. *Metellini*, &c.] Diximus alibi Metellinum, vulgo *Medellin* nuncupari, noménque à Cæcilio Metello Conſule ſumpſiſſe, vti Ambroſius Morales lib. 8. cap. 18. & lib. 9. cap. 32. author eſt, & quod olim Colonia Metellinenſis dicebatur. Sancti vero Euſebij Palatini, & ſociorum nouem celebratur paſſio in Romano Martyrologio 5. Martij die, vbi ſic dici- tur: *Eodem die paſſio ſanctorum Euſeby Palatini, & aliorum nouem Martyrum*; & penè iiſdem verbis apponitur à Beda, Vſuardo, & Equilino lib. 11. Catalogi Sanctorum cap. 13 num. 84. Nemo autem locum martyrij deſignat, niſi Dexter. Errat proinde Galeſinus, qui ſine authore, Antiochiæ paſſos dicit: eleganter tamen cætera, *Sancti* (inquit) *Euſeby Palatini & aliorum ſociorum nouem, quorum pro fide congreſſio, & dimicatio in illa ipſa per- ſecutione Traiana* (id eſt, à Traiano promulgata, & ab Hadriano continuata) *ſicut præclara extitit, ita victores ſuos Dominus ornauit egregy cœleſtis præmy dignitate.* Porro S. Euſebiũ Pa- latinũ dici exiſtimo, quod aliquando homo Hiſpanus, Imperatoris Hiſpani aulicus fuerit.

Iudæi rebellant.

ANNO 135. *Iudæi*, &c.] Sic Euſebius in Chronico eodem anno: *Iudæi in arma verſi Pa- læſtinam depopulati ſunt, tenente Prouincia Tynio Rufo, cui ad opprimendos rebelles Hadrianus miſit exercitum.* Fuſius id recitat Dio, ex quo Baronius tomo 2. Ann. & Oroſius lib. 7. c. 13.

2. *Fauorinus*, &c.] Habes hæc ipſa verba in Chronico Euſebij.

ANNO

Anno Romæ 889. ANNO 136. *Baſilides*,&c.] Hæc etiam ab Euſebio accipit author. *Et eo ipſo anno, Cochebas, vel Barrochebas dux factionis Iudæorum nolentes ſibi Chriſtianos aduerſus Romanum militem ferre ſubſidium, omnimodis cruciatibus necat.* Cæterùm anno ſequenti 137. ſubdit: *Bellum Iudaicum Palæſtinæ finem accepit, rebus Iudæorum penitus repreſſis; ex quo tempore etiam introëundi Hieroſolymis licentia ablata.* Anno Christi 138. *Debellatur.*

ANNO 138. *Marcus*, &c.] Habet ipſa quoque Euſebius in Chronico. Sed cur hactenus nullus ex conuerſis à Gentilitate Hieroſolymis electus fuit Epiſcopus? Seuerus lib. 2. hiſtor. reſpondet, perſeueraſſe ibi cultum legalium vſque ad hoc tempus. iis verò è medio ſublatis, Marcus primus omnium electus eſt. *Marcus Hieroſolymorum Epiſcopus.*

2. *Barcinonæ*,&c.] De his pretioſis Chriſti Martyribus, tametſi vrbis, ac religionis nomine ſilentio obuoluto, agitur in Romano Martyrologio, die 27. Martij, his verbis: *Eodem die Sanctorum Phileti Senatoris, Lydiæ* (ſeu Ledæ) *vxoris & filiorum Macedonij & Theoprepidis: itemq; Amphilochij ducis, & Cronidæ Commentarienſis, qui pro Chriſti confeſſione cæſi ſunt.* Credo Cronidam non fuiſſe Commentarienſem eorum, qui carceris cuſtodiam gerebant, ſed militiæ Officialem. De quo vide Baronium in Notis. Qui tamen in eo minus benè ſe geſſit, quod ſequenti etiam die eorundem memoriã iterũ Martyrologio ingeſſerit: ſic enim habet 28. Martij. *Item Sanctorum Phileti & ſociorum, qui ſub Hadriano Imperatore martyrium ſuſceperunt.* Ipſe autem in Notis ait: *Agunt de iiſdem Græci in Menologio, vbi & nomina reliquorum habentur expreſſa, nimirum: Lydiæ vxoris eius, Macedonij, & Theoprepidis filiorum, Amphilochij ducis, & Cronidæ Commentarienſis.* Cùm tamen, vt ex Dextro colligo, die 27. Martij de his agatur à Græcis & Latinis, die verò 28. ſanctorum quinquagintaquinque Martyrum ſociorum eiuſdem Phileti, vtpote die altera ab ipſius morte, paſſorum mentio fiat. *Barcinonenſes Martyres.*

3. *Oſcæ in Bætica*, &c.] Celebrant feſtum diem Græci ſanctorum Martyrum Theodori & Philippæ ad 20. Septembris, niſi quod pro ὤσχε, id eſt, Oſcæ, ſeu Oſchæ, corruptè moderni codices legunt πέργη, *Perge*: ſemel verò eo errore admiſſo, cùm Perge ſit in Pamphilia prouincia, facile fuit addere, claritatis gratia, *Perge in Pamphilia.* De martyrio autem hæc legunt in Menologio. *Eodem die commemoratio S. Martyris Theodori, qui Imperatore Antonino, & præſide Theodoto, ligno affixus, ac ſuſpenſus tribus diebus vixit, & poſtea migrauit ad Dominum: cuius ſanctas reliquias vnguentis & velis religioſi quidam viri curantes inſigni loco repoſuerunt. Eodem die ſancta Martyr Philippa S. Theodori mater gladio conſummatur.* Romanum martyrologium ex Græcis eorum memoriam vſurpauit, vnde pro *Oſcæ in Bætica*, quæ modò *Hueſcar* dicitur, habet, *Pergæ in Pamphilia.* Ait verò, *ſanctorum Theodori & Philippæ eius matris, ac ſociorum Martyrum ſub Antonino Imperatore.* Irrepſit etiam verbum illud, *ac ſociorum*: neque enim in Græcis, vnde Baronius hos deſumpſit Martyres, neque in Dextro, à quo Græci, vt ego opinor, deſumpſerunt, plures quàm Theodorus & Philippa paſſi leguntur. Illud etiam quod ait, ſub Antonino trucidatos, ſic accipio, vt nondum ille Imperator fuerit, ſed Cæſar deſignatus ab Hadriano, qui anno ſequenti obiit.

4. *S. Pelagius*,&c.] Eius veneranda memoria ſeruatur in prima Toletanæ Eccleſiæ Dypthica, quæ ſic incipit: *Pro ſpiritibus pauſantium Honorati, Pelagij, Quintini, Vincentij, Paulati*,&c. vbi poſt S. Honoratum nominatur, cùm tamẽ ſucceſſerit S. Hermolao, qui in præfata Dypthica non ponitur, quia Martyr eſt, vt Iulianus Petri in ſuo Chronico affirmat, cuius ſunt verba illa ad annum 134. *S. Hermolaus milites Chriſtianos quos in Hiſpania baptizauerat, relicto ſuæ diœceſis ſucceſſore M. Pelagio*,&c. quæ ſuprà tranſcripſimus. Is ille Pelagius eſt, quem S. Saturninus ad fidem Toleti perduxerat. Vide quæ de eo diximus ſupra ad annum 76. Quod autem hoc loco Dexter aſſerit S. Pelagium conſtitutum fuiſſe Epiſcopum à S. Honorato, non deſtruit illud Iuliani: *S. Hermolaus, relicto ſuæ diœceſis ſucceſſore Pelagio*; fieri enim potuit, vt priuſquàm ab Hiſpania Hermolaus exiret, Pelagius conſecraretur à S. Honorato, qui eiuſdem Sedis Epiſcopus fuerat, & adhuc in humanis erat. *S. Pelagius Toletanus Epiſcopus.*

5. *Amphilochij*, &c.] S. Iſidorus lib. 9. etymol. cap. 2. *Gallæci* (inquit) *à candore dicti, reliquis enim Hiſpaniæ populis candidiores exiſtunt.* Nec mirum, cùm Gallæcia Septentrionalior ſit cæteris Hiſpaniæ prouinciis; & nouerint omnes, quò plus gens aliqua ad Septentrionem vergit, eò amplius à Sole diſtare, & candidiorem cutem induere. Gallęcia verò à *Galalactos*, quod Græcè lac ſonat, dicta eſt: nam *hi* (id eſt, Gallæci, ſubdit Iſidorus) *Græcam ſibi originem aſſerunt: vnde & naturali ingenio callent. Siquidem poſt finem Troiani belli, Teucrum morte Aiacis fratris inuiſum patri Telamoni, cùm non reciperetur in regnum, Cyprum conceſſiſſe, ibiq; vrbem nomine antiquæ patriæ Salaminam condidiſſe; inde ad Gallæciam profectum, & poſitis ſedibus, ex* *Gallæci à Græcis orti.*

Anno Chriſti 138. — Anno Romæ 889.

loco(Septentrionali,& colore) *genti nomen dediſſe*, &c. Hæc haud dubium mutuatus fuit Iſidorus ab Strabone lib.3.Geogr. quo authore,vrbs Auriẽſis(vulgò Orenſe)ab Amphilocho Teucri comite inibi diem extremum claudente, dicta fuit Amphilochium; & ea *Gallæciæ portio Amphilogi dicuntur*, ait antiquus hiſtoricus Iuſtinus lib.44.qui etiam præmiſit: *Gallæci Græcam ſibi originem aſſerunt*.Et hoc nec mirum,nec nouum alicui videatur,cùm alias quoque Hiſpaniæ ciuitates a Græcis conditas ſciamus,vti Saguntum & Emporias, vt alias prætermittam. De Sagunto quidem ait Iſidorus lib. 15.etymol.cap.1. *Saguntum Græci ex Inſula Zazinto profecti in Hiſpaniam condiderunt.* De Emporiis extat adhuc vetus in marmore inſcriptio,quam Morales in Antiq.Hiſpan.Villadamor,& Pujades lib.3.hiſt.Cathaluniæ c.85. afferunt, videlicet: *Emporitani populi Græci, hoc templum Dianæ Epheſiæ eo ſæculo condidêre, quo necrelicta Græcorum lingua,nec idiomate patriæ Ibera recepto,in mores,in linguam, in iura, in ditionem ceſſêre Romanam M,Cetego & L.Apronio Coſſ.* Quod autem ad Amphilochium ſpectat, præſtat videre Lud. Nonnium in ſua Hiſpania cap. 53. qui refert Beutherum, & Albarum Gometium:quinimò D. Athanaſius S.Iacobi Apoſtoli diſcipulus, in vita S. Petri Bracarenſis ſui condiſcipuli(cuius fragmentum ſuperiùs adduximus ad an.37.)author eſt,eumdem S.Petrum erexiſſe,inſtituiſſeque Eccleſiam Amphilochenſem in Gallæcia.

De S. Marina graui diſceptatio.

His ita prælibatis de loco martyrij S.Marinæ,vel Margaretæ Virginis & Martyris,(quidquid de loco Amphilochij vero aſſerendum ſit,fueritne vbi nunc Orenſe extat, an verò paulo à Minnio flumine remotior, ad montana vergens,quo loco, *Aquas ſanctas*. dicto, corpus ſanctiſſimæ Virginis hodie ſeruatur, & monumenta paſſionis eius; de quo non multum diſcrucior) vnum magni momenti nunc examinari oportet, de S.Marina Amphilochij Gallæciæ oppido paſſa, fueritne diuerſa à S.Margareta, cui cum dracone ſathanico in carcere certamen fuit,an verò vna eadémque cum illa.Video quidem Hiſpanos authores Villegam,Sanctorum,Trugillum in eam ire ſententiam, vt duas omnino fuiſſe aſſerãt, alteram Græcam, alteram Hiſpanam, non alio tamen motos, niſi quod legant à Græcis Margaretam celebrari, & in Martyrologiis paſſim Antiochiæ paſſam dici, nouerintque in Gallæcia Marinam Hiſpanam martyrium ſubiiſſe. Cæterùm ſi maturè rem,vt par erat,expendiſſent, nihil minus feciſſent, facturóſque deinceps confido quotquot hæc quæ modò dicturi ſumus æqua lance perpenderint, & vnam eamdémque omnimodis fuiſſe deinceps admiſſuros. Sanè id Dexter manifeſtè aſſeuerat hoc loco; dum enim aſſerit vocari Marinam vel Margaretam, ac pro fide & pudicitia paſſam fuiſſe Amphilochij Gallæciæ, proculdubio nomine ſolùm differre docet, nec aliam eſſe Margaretam,quàm Marinam;hanc verò non Antiochiæ,ſed Amphilochiæ;non Græciæ, ſed Gallæciæ occubuiſſe.*Amphilochij* (ait) *in Gallæcia S.Marina vel Margareta Virgo & Martyr, pro fide Chriſtiana & pudicitia paſſa.* Inferiùs idemtidem ad ann.300.inuentionem corporis eiuſdem aſſignans inquit:*In Gallæcia prouincia Hiſpaniæ, repertum eſt corpus S.Marinæ vel Margaretæ Virginis & Martyris, ibidem paſſæ.*

Vna & eadem cum Margareta perperam Græca exiſtimata.

Vnde nominū eius varietas?

Quid vero in cauſa fuerit eiuſmodi diuerſitatis nominum, itémque nouum vetuſtiſſimi authoris pro eadem veritate teſtimonium,accipe à M.Maximo,qui in Chronico ſuo ad annum 556.hæc inquit: *Maximè viget in Hiſpania memoria S.Marinæ Virginis & Martyris Hiſpanæ Gallæcienſis (quam alij Margaretam vocarunt, alij Gemmam marinam) paſſam ad vrbem Amphilochium Gallæciæ ſub Olybrio Iudice & Hadriano Imperatore.* Adde Iulianum Toletanum, qui ad annum 130.ſui Chronici, nunc quidem Gemmam, nunc verò Marinam eam nuncupat,cuius mox verba afferemus En totius æquiuocationis fontes, nomen vrbis Græcum, & nomen ipſius Virginis;cùm enim Amphilochia ſeu Amphilochium (quod idem eſt) nomen Græcum ſit, hinc & ipſa quoque Virgo Græca credita eſt;immeritò tamen,nam multas in Hiſpania Græcas ciuitates fuiſſe ab ipſis Græcis fundatas, & inter eas Amphilochiam ex Strabone & Iuſtino,aliiſque docuimus. Et cùm ſancta Virgo *Gemma marina* proprio nomine dicta fuerit, hinc nonnulli Margaretam, quæ gemmam marinam ſonat (Hiſpanè *perla*) alij olim Gemmam marinam,quidam Gemmam duntaxat, & multi breuitatis cauſa Marinam eam nuncuparunt. Imagines omnes quæ in Gallæcia, & tota Hiſpania in honorem Hiſpanæ Marinæ extant (harum nonnullas antiquas valde vidi) dæmonem ſeu draconem ad pedes poſitum, & ſignum Crucis in manu Virginis habent, & hanc nullus dubitat propriam eſſe ſignificandi formam S. Margaretæ. Sed & Molanus author eſt,perſuaſum eſſe Hiſpanis Margaretam eſſe Marinam ſuam, vtpote ex Antiochia Gallæciæ exiſtentem;tametſi prauè & ipſe pro Amphilochia Antiochiam ſcribat.Et vt videas verumque verum eſſe,oculos ad Græcos admoue,ſcrutatórque an ipſi quidquam certum,exploratúmque

Anno Romæ 889. ratúmque de eadem Virgine habeant. Quidam, quos Vſuardus ſectatus eſt, vrbem in qua paſſa fuit, vocarunt Alexandriam, alij Antiochiam, quæ ſimpliciter dicta Syriæ vrbem patriarchalem denotat, & his Beda ſubſcripſit; demum alij Antiochiam Piſidiæ crediderunt. Anno Chriſti 138. Nimirum ipſa eos varietas & inconſtantia nominum ignorantiæ arguit: dum enim vnam prædictarum vrbium palæſtram tantæ Virginis fuiſſe nequaquam agnoſcerent, aliam quærebant: Græcis verò facilis fuit errandi cauſa, nomen vrbis ipſius, nam Ἀμφιλοχία parum ab Ἀντιοχία diſcrepat. Mirabile etiam eſt, & à nemine hactenus explicatum, cur Græci Virginem hanc ſemper vocauerint Marinam, vt in Menologio, Horologio, Simeone Metaphraſte, & cæteris videre eſt, & fatentur Lipomanus, Molanus, & Baronius; & tamen inter Latinos authores conueniat eam eſſe, quam Latini ipſi Margaretam nuncupant. Si Græca Virgo eſt, & Græci nuſquam illam vocant Margaretam, vnde ſciunt Latini (quæſo) Margaritam ſuam, non aliam quàm illorum Marinam eſſe? Imò verò Marina nomen Latinum eſt à mari deriuatum: Margarita autem Græcum, idem ac gemmam marinam ſignificans. Sed ad alia tranſeamus.

Quidquid de Margareta dicitur, Marina conuenire.

Rurſus quidquid de Margarita in eius hiſtoria dicitur, Marinæ Gallæcianæ omnimodis conuenit; videlicet quòd filia ſit magnatis cuiuſdam idololatræ, quòd educationis gratia tradita ſit nutrici ruſticanæ, quæ eam in fide Chriſtiana informarit; quòd ob caſtitatem & fidem ſeruandam occubuerit; quòd ab Olybrio iudicata & morti addicta. Hæc omnia de Marina ſua Metaphraſtes refert, & in antiquis M.S. codicibus reperimus, quos ego legi in variis Bibliothecis, & aliis quos citat Baronius à ſe viſos de vita S. Marinæ vel Margaretæ à quodam Theotimo vel Timotheo, oculato teſte deſcripta. Et nihil minus de Sancta Marina Gallæcienſi legimus: ipſa ſiquidem Reguli gentilis filia fuit; ipſa quòd cum octo aliis ſororibus vno partu edita fuiſſet, in flumen mergi iuſſa, pietate obſtetricis in villulam adducta eſt, & ruſticanæ nutrici commiſſa, à qua fidem Chriſti percepit: ipſa pro fide Chriſtiana & pudicitia paſſa eſt, teſte L. Dextro; ipſa ſub Olybrio Iudice martyrij corona redimitur, vt M. Maximus docuit. Inuenio autem Olybrium in occidentales Chriſtianos mouentem perſecutionem, & in vrbe Aliſia non longè à Maſſilia S. Virginem *Reginam* martyrio coronaſſe, & ſimili ſe modo geſſiſſe cum ea, quo poſt modum ad Gallæciam perueniens cum Marina: ait ſiquidem Equilinus in eius vita lib. 8. cap. 47. *Dum Olybrius præfectus tranſiret de Aliſia in Maſſiliam Ciuitatem, videns puellam, & allectus eius pulchritudine, ipſam ſibi præſentari fecit,* &c. De Marina autem ſeu Margareta inquit lib. 6. cap. 120. *Cùm autem annos xv. attigiſſet, & cum alijs Virginibus oues nutricis ſuæ cuſtodiret, Præfectus Olybrius illac tranſitum faciens in eius amorem exarſit, & concitos pueros, vt ad ſe illam adducerent deſtinauit,* &c.

Habeo eiuſdem rei nobile teſtimonium, & ſinceræ antiquitatis egregium monumentum, Palentinum Breuiarium, in quo hiſtoria S. Margaretæ eadem prorſus eſt, quæ de Sancta Marina Gallæcienſi legitur, quam placuit hic inſerere, quod ſinceram eius narrationem redoleat, ex punctis iis quæ minus verè, aut dignè ſcripta apud Equilinum habemus. Cùm igitur præfatum Breuiarium egiſſet feſtum diem S. Margaretæ ad 3. Idus Iulij, ſeu 13. die eiuſdem, celebrans poſtmodum S. Marinæ diem ad 15. Kalend. Aug. ſeu die 18. Iulij, has habet lectiones matutinas. *Cùm inſania obtineret infelicium hominum mentes, & furor ſacrilegus excandeſceret, vt idola ſurda & muta colerent atque adorarent, ego Theotimus credens in Chriſto Ieſu edoctus ingenio literarum, geſta S. Marinæ Virginis, quomodo contra antiquum hoſtem dimicauerit ſcribere diſpoſui. Beata igitur Marina ex gentilibus parentibus orta, cuidam matronæ nutrienda tradita eſt, in Ciuitate quadam ſtadia xv. ab vrbe Amphilochia diſtante,* (vide nomen verum vrbis ſanguine S. Marinæ nobilitatæ) *à qua diligenter in Chriſti fide edocta, atque baptiſmi gratiam conſecuta; audiens Martyrum certamina, eorum particeps fieri vehementer deſiderabat. Cùm autem Olybrius Præſes Amphilochiam Ciuitatem pergeret, ibi Marinam in itinere obuiam habuit. Quam cùm comprehendere iuſſiſſet, illa inuocare Dominum cœpit dicens: Miſerere ancillæ tuæ Domine Ieſu Chriſte, & ne perdas cum impijs animam meam. Vocauit igitur Præſes eam ad ſe, dixitq. ei; Ex quo genere es, libera, an ancilla? Marina reſpondit, libera ſum, & ancilla Chriſti. Tunc iuſſit eam in carcerem mitti, atque in ſequenti die eam ad ſe adduci præcepit; quam cùm non poſſet à Chriſti amore ſeparare, iuſſit eam ſuſpendi, atque virgis acerrimis vſque ad ſanguinis effuſionem laniari. Beata verò Marina virtute Dei confortata, nec ſuſpirauit, nec gemuit, nec ſaltem vultum triſtem oſtendit. Et cùm adhuc Dominum prædicaret, putans ſe Præſes irrideri, pectinibus ferreis iuſſit carnes eius vſque ad oſſa ſulcari, in tantum vt populus, atque ipſe Tyrannus compaſſione*

Anno Christi 138. *moueretur. Olybrius igitur ad eam dixit, Conſule puellæ iuuentuti tuæ, & mihi aſſenſum præbe, ne tua pulchritudinis florem amittas. Ad quem Marina; O male Conſiliator! Hæc cruciatio, animæ eſt ſaluatio: O impudens canis, inſatiabilis leo, tu in carnem poteſtatem habes, ſed Chriſtus animam ſeruat, quam redemit. Ad hæc Tyrannus, Iam (inquit) non parcam, iam non miſerebor, conſulentes ſibi deridet, Deos blaſphemat, tormenta contemnit. In carcerem igitur recluditur obſcuriſſimum, ſed ſtatim ambienſe lumine radiatur. Diabolus verò in forma draconis, quaſi eam deuoratura apparens, ſubito ſigno Crucis oppoſito euanuit. Sequenti verò die Virgo Iudici præſentatur, & præſentibus populis ſacrificare nolens exuritur; & appoſitis ad latera facibus ardentibus, caro recens lacerata vſque ad intima concrematur; ita vt mirarentur omnes, quomodo tam fragilis puella tanta poſſet tolerare tormenta: ſed inſanus Iudex cùm videret eam tot cruciatibus non poſſe ſuperari, ad vltimum decapitari iuſſit xiij. Kal. Auguſti.* In altero eiuſdem Virginis feſto ſub nomine Margaretæ additur. *Altera die coram Iudice Olybrio ſiſtitur, & lampades ardentes eius lateribus apponuntur, & deinde manibus ac pedibus ligata in aquam mergitur; ſed facta oratione liberatur, & populus clamauit: Magnus Deus Chriſtianorum; vnde ex eis quinque millia martyrio coronati ſunt, Margareta capite cæditur.* Cuius quidem rei monumenta hodiéque in loco ſuæ ſepulturæ viſuntur, clibanus paruulus ſuper quem adulta, & fons vbi immerſa fuit, *vt ex pœnarum commutatione creſceret vis doloris*, quod ait Equilinus; cuius tamen aquæ vim medicatricem febricitantes acceperunt ex contactu Virginis, in hodiernum vſque diem perſeuerantem, & è re nomine mutuato, *Aquas ſanctas*, nuncupantur. Quod Metaphraſtes ait, patrem Marinæ vocari Ædeſium, fuiſſéque Idolorum Sacerdotem, errore librariorum, vt opinor, accidit, vt Ædeſium pro Catelio, & Idolorum Sacerdotem, pro Idolorum cultore, in aliquo corrupto codice legeret quis. Ex Ædeſio aliqui fecerunt Theodoſium; ita locorum & perſonarum nomina perpetua mutatione in corruptionem abeunt, quo tandem neſciat quis veram lectionem diſcernere, facie penitus vocis permutata. Plerique non Idolorum Sacerdotem, nec cultorem, ſed Gentilium Patriarcham ſcribunt, quod maximè ad veritatem accedit, nam Græcè Patriarcha; Latinè Primarium hominem denotat, ſeu potiùs prouinciæ Regulum, qualem patrem S. Marinæ fuiſſe conſtat, vt mox dicemus. De die martyrij ipſius non minor diſcordia eſt: Vſuardus, Ado, & Beda die 18. Iunij; nonnulli quos Equilinus refert 13. Iulij; Græci celebrant die 17. Iulij. Hiſpani die 18. eiuſdem, & Romanum Martyrologium 20. die ipſius. In eodem Martyrologio à Baronio correcto ad diem 18. Iunij, qua Vſuardus, Beda, & Ado agunt de Marina, hæc verba extant, *Alexandriæ paſſio S. Marinæ Virginis*, in quo illud in primis corruptè aſſeritur, quòd paſſa ſit Alexandriæ, cùm conſtet legendum eſſe Amphilochiæ: nec ſatisfacit quod Baronius in Notis inquit, Marinam de qua hoc loco mentio fit, non fuiſſe Martyrem, ſed Monialem illam, quæ in vitis Patrum 1. p. cap. 44. aſſeritur inter viros ſub virili habitu ac Marini nomine vſque ad mortem perſeueraſſe; illa enim non obiit 18. Iunij, ſed 16. Iulij, vt ait Equilinus lib. 6. cap. 108. Et in textu ipſo Martyrologij contradicit verbum illud, *paſſio*, quod velit nolit, martyrium ſonat. Crediderim in diuerſis prouinciis pro maiori ſua commoditate diuerſos dies feſtos in honorem S. Marinæ agi conſueuiſſe, cùm tamen verus obitus dies xiij. Kalend. Auguſti fuerit, id eſt, 20. Iulij, vt eius habet hiſtoria, & Rom. Martyrologium. Plura de ea dicam, cùm de cæteris eius ſororibus egero. Anno Romæ 889.

De S. Liberata Seguntinorum tutelari, & eius ſororibus. 6. *Vuilgefortis*, &c.] Molanus die 20. Iulij hæc ſcribit. *In Portugallia natalis S. Vuilgefortis Virginis & Martyris, quæ amore caſtitatis & Chriſtianæ fidei in cruce moriens, fœliciter tranſiuit ad Dominum.* Hinc Martyrologium Romanum eadem die legit: *In Luſitania S. Vuilgefortis Virginis & Martyris, quæ pro Chriſtiana fide ac pudicitia decertans, in cruce meruit glorioſum obtinere triumphum.* Addit Molanus in additionibus antiquæ ſeu prioris impreſſionis Martyrologij Vſuardi, impreſſis Louaniæ apud Vuelleum ann. 1568. *Item Vulgefortis Virginis & Martyris filiæ regis Portugalliæ, quam nonnulli Latinè Liberatam, Theutonicè autem Ontcommeram agnominant.* Vbi fatetur eamdem eſſe Liberatam & Vuilgefortem, nam quæ more patriæ Vuilgefortis, Latinè *Liberata* nuncupatur. Quò primo omnium videas, celeberrimam olim fuiſſe apud exteras etiam nationes hanc beatiſſimam Virginem, quando Germani diuerſo eam nomine inuocabant, Ontcommeram, alij Vuilgefortem, alij denique Liberatam: ſed quoniam Dexter nominis ſui parentis hoc loco, ad annum autem 155. de ſorore eius Marciana agens, etiam aliarum octo ſororum meminit, inquiens: *Toleti patitur S. Marciana filia Catelij Reguli Luſitaniæ ſororq. octo aliarum Virginum*; placet omnium illarum ſimul hiſtoriam hic apponere,

A apponere,prout in antiquis venerandiſque Breuiariis Hiſpaniæ legi in diuinis officiis con- *Anno
B ſueuit,in feſto S.Liberatæ: quibus vidi Seguntinum,& Palentinum,quæ hæc habent. Chriſti 136.

Fuit Rex nobilis inter finitimos Occidentis, nomine Catellius, cuius Regni caput Balchagia, aliàs Belcagia, vel Balchadia,*quæ poſtea Eſtuciana Ciuitas vocata fuit,qui nobilem vxorem Calſiam nomine ſortitus eſt. Accidit autem diuina permiſſione, vt præſata Regina multiplici ſobole fœcunda, vna die nouem filias peperiſſet. Quod cùm compertum eſſet, Regina maximo pudore acta, inhumano vſu, omnes illas interficere cogitabat; vt hoc factum ad viri, & populi notitiam non perueniret. Excogitato itaque malignitatis conſilio, vocans ad ſe obſtetricem,quæ ſibi familiaris & ſecretorum eius conſcia erat; Sila nomine,iubet, vt totam illam paruularum turbam latenter, & cautè ad flumen deferat, & ibi nullo conſcio omnes ſimul in profundum gurgitis demergat. O mulieris, imò Diaboli adinuentio? O fœmina omni fera ferocior, quæ filias quas vix in lucem ediderat, in ipſo vitæ ingreſſu, morte horribili extinguere cogitabat! Sed miſericors Deus, qui de malis hominum actu bona conſueuit elicere, de his infantulis aliter ſtatuit; nam præfata obſtetrix infantularum pietate, & Dei amore commota,opportunitate adinuenta acceſſit ad vicum, qui in ſuburbio Ciuitatis à Chriſtianis habitabatur, & ibi quærens nutrices idoneas, ſingulas puellas ſingulis tradidit nutriendas. Quæ ipſas ſuſcipientes ſacri fontis lauacro illas regenerari fecerunt, nomina eis imponentes. Sunt autem nomina illarum hæc quæ ſequuntur: Genibera, Victoria, Eumelia,Gemma,* (hæc eſt Margarita) *Marciana, Germana, Baſilia, Quiteria, & Liberata, quæ omnes tempore procedente, cùm iam adoleuiſſent, per Chriſtianorum cohabitationem & collocutionem genus ſuum & ortum didicerunt. Cúmque poſtea exorta eſſet à Romanis aduerſus Chriſtianos ſæua perſecutio, & per omnes vrbes ſatellites mitterentur, qui ad prophana ſacrificia fideles compellerent, beatas iſtas ſorores in illo vico reperientes, ante Regis patris ſui conſpectum crudeliter attraxerunt. Poſt multas autem interrogationes Genibera reſpondit. Si genus quæris, filiæ tuæ ſumus; ſi conditionem,Chriſti famulæ. Non ſine magno ſtupore Regina vxoris ſuæ confeſſione ipſas filias ſuas Rex eſſe cognoſceni,blandis eas verbis commonens,vt à Chriſti cultura reuocaret, datis induciis, vt ſibi aſſentirent, admonitæ ab Angelo omnes fugerunt,& conſolantes ſe alterutrum, & orantes ſimul & flentes diſceſſerunt ab inuicem. Quæ omnes per diuerſa loca à perſecutoribus comprehenſæ martyrium conſummarunt.*

Hactenus,præfata Breuiaria. Eadémque reperiuntur in peruetuſto Sanctorali M. S. quod in Bibliotheca Sanctæ Eccleſiæ Toletanæ aſſeruatur, & à colore externo ſmaragdinum nuncupatur. Ne verò quis incredibile reputet, quod in eis aſſeritur,omnes nouem vno eodémque partu puellas editas fuiſſe, ſciat non ſemel contigiſſe plurimas proles edi in lucem ſimul, nam Dacianus Aſyrius in oratione contra Græcos affirmat duas mulieres triginta ſimul infantes peperiſſe. *Quid ad me* (inquit) *Peridymeni opus muliercula, quæ vno partu infantes 30.peperit, quod plerique miraculum putant? cùm potiùs magnæ intemperantiæ fructus hic exiſtimari deberet; & illa abominabilis videri, vtpote ſimilis Scrophæ Romanæ, quæ ibidem propter euentum ſimilem ſacrum quendam cultum conſecuta fertur.* Quod verò hac in re omnem ſuperat admirationem, illud eſt quod Gaufridus Villarienſis monachus in epiſtola ad S. Idam refert; ſcilicet, Margaritam Comitiſſam Hollandiæ, Florentij Comitis filiam anno Domini 1276. parturiiſſe ſimul proles 364. cui quantumcunque prodigioſo partui fidem facit inciſa lapidi inſcriptio, quæ in monaſterio de Loſduno ordinis Ciſtercienſis viſitur. Nimirum:

Vno partu nouem Virgines editæ.

Nequaquam incredibile iudicari debet.

Illuſtris Domini Florentij Comitis Hollandiæ filia, cuius mater fuit Mechtildis filia Henrici Ducis Brabantiæ; fratrem quoque habuit Guilelmum Alemaniæ Regem; Hæc præfata Domina Margareta anno ſalutis M. CC. L X X V I. ætatis ſuæ anno X L I I. ipſo die Paraſceues, hora IX. ante meridiem, peperit infantes viuos promiſcui ſexus 364. Qui poſtquam per Venerabilem Epiſcopum Dominum Guidonem Suffraganeum,præſentibus nonnullis proceribus, & magnatibus in pelui quadam Baptiſmi ſacramentum percepiſſent, & maſculis Ioannis, fœmellis verò nomen Eliſabeth impoſitum fuiſſet, ipſorum omnium ſimul cum matris,anima ad Deum æternaliter victura redierunt, corpora autem ſub hoc ſaxo requieſcunt.

Habetur Gaufredi epiſtola in Chronico Ciſtercienſi Bernardi de Briro lib. 6. cap. vlt. Multi etiam norunt ante non multos annos Mariam Marcellam è familia Gallorum in Luſitania, oppido Anelle orram, diœceſis Bracarenſis, ſeptem maſculos ſimul peperiſſe, non ſolùm viuos, ſed qui ad Presbyteratum & parochialem dignitatem omnes peruenerint, qui in matris ſepulchro in Capella S. Dominici oppidi de Chaues marmori inſculpti fuerunt. Eius rei multi teſtes ſunt.

Sed

Anno Christi 134. Sed vt ad Caſiæ partum redeamus, præter memorata Breuiaria, id ipſum perſpicuis verbis affirmat inſignis noſter Chronologus Iulianus ad ann. 130. nimirum: *Natæ ſunt iſtæ diuinæ ſorores Geniuera, Victoria, Eumelia, Germana, Gemma (ſcilicet Marina) Marciana, Quiteria, Baſiliſſa, Vuilgefortis, vel Liberata, vno partu, in Ciuitate Gallaciæ dicta Balcagia, quæ nunc Baiona dicitur, prope Ciuitatem dictam Tudenſem.* Recipiunt etiam eamdem hiſtoriam multi & graues authores, præſertim Marieta de Sanctis Hiſpaniæ 1. part lib 4. cap.12. & Tudenſis Epiſcopus Sandoualius lib. de Eccleſia Tudenſi, in S. Ouidio Epiſcopo, qui eas inſtruxit vberius quam nutrices in fide. Celebrabatur olim ipſarum nouem ſimul feſtum in Hiſpania die 18. Ianuarij, cùm tamen quælibet ſuo martyrio dicſit dedicatum habeat, nimirum Geniuera 1. Nouembris. Victoria 17. eiuſdem. Liberata cum Margareta ſorore 20. Iulij. Germana 19. Ianuarij. Marciana 12. Iulij. Baſilia 1. Nouembris. Eumelia 1. Decembris. De iiſdem agit Morales lib. 10. hiſt. Hiſpaniæ cap. 27. & Villegas tom.1. Floris Sanctorum. Anno 885.

I. S. Geniuera. Sed iam quid de vnaquauis illarum geſtum ſit inquiramus. I. *S. Geniuera*, quæ prima inter ſorores nominari conſueuit, poſtquam nutu Angeli Balcagiæ, ſeu Baionæ ab inuicem ſeparatæ ſunt, Tude conſtitit, quo loci à perſecutoribus tenta, cùm à fide Chriſti nec minis, nec blanditiis auelli potuiſſet, martyrio coronata eſt. Ita refert Iulianus anno 130. inquiens, Sancta Geniuera patitur Tude 1. Nouembris. Ibi celebre ſatis eſt nomen eius, nam ipſius gratia fœminæ multæ Geniueræ (vulgo Ginebra) vocari conſueuerunt.

II. Victoria. *S. Victoria.* Aciſclo iuuene comite deſumpto Cordubam peruenit, & à Dione Bæticæ Proconſule poſt varia cum eo habita colloquia, crudeliter ambo virgis verberantur, & in teterrimum carcerem truſi, à quatuor Angelis inibi multos dies refecti, ac refocillari, in flumen Bætim ad colla geſtantes grauiſſimos lapides præcipites dati, nec ſubmerſi, imò verò ab ipſo Ieſu Domino animati & liberati: inde in rotis ſuppoſito lento igne deuincti, ſed is facta oratione extinctus, cùm prius multos ex carnificibus exureret, tandem Victoriæ mammillæ & lingua abſciſſæ ſunt, pectus excarnificatum, (mammillæ lac pro ſanguine reddiderunt) & ſagittis ad vltimum confoſſa celebri martyrio tranſiit ad ſponſum: Aciſclo verò caput amputatum fuit 17. Nouembris. Celebrant eorum triumphum Prudentius hymno 4. Iſidorus in hymno Breuiarij Gotici, Trugillus, Villegas & Marieta. Perperam nonnulli eos recenſent inter filios S. Marcelli Centurionis: (hoc etiam probè notauit Baronius in Notis ad eam diem) qui ſub Diocletiano Principe paſſus eſt circa annum 300. Conſtat ſimiliter non Marcelli, ſed Catellij filiam fuiſſe S. Victoriam, & circa annum 130. floruiſſe, ſic prorſus Iulianus in Chronico eo anno Domin. 130. vbi de loco martyrij nouem ſororum agens, de Victoria ait: *Victoria paſſa dicitur Corduba cum Aciſclo (vel Zoilo) iuuene.* Quamquam ſi velit Zoilum cum Aziſclo confundere, in eo audiendus non ſit, cum ſint valde diuerſi inter ſe. Agemus de Zoilo ad annum 300. Nec eſt quare Victoria & Aciſclus fratres vocentur, dum ſemel filij S. Marcelli non ſint: nullus etenim antiquorum eos fratres dicit, vt videre eſt in Beda, Adone, Vſuardo, & Equilino, & Breuiario Palentino. Quare dubium non ſit in Romano Martyrologio irrepſiſſe nomen *germanorum*, & idcirco ab eius contextu auferendum eſſe.

Miram rem, perpetuúmque miraculum quotannis die ipſorum feſto videri ſolitum Cordubæ, vbi tanquam Patroni coluntur, narrat Ado, inquiens: *Ibíque ſepulti coluntur, vbi etiam ob commemorationem pretioſæ mortis eorum, eodem die ipſorum martyrij roſæ ortæ ſingulis annis diuinitus colliguntur.* cum tamen hyberno tempore paſſi ſint 17. Nouembris, & nullo alio die eiuſdem temporis colligantur. Vide Equilinum lib.10. cap.70. & Vſuardum 17. Nouembris.

S. Eumelia, vel Euphemia. *S. Eumelia*, alio nomine Euphemia nuncupatur, vt à Dextro in præſenti, cum ait: *In eadem Gallæcia S. Euphemia Virgo & Martyr.* Deeſſe videtur nomen vrbis Abobrigæ, vbi coronam martyrij accepit, vt legamus in Dextro: *Abobriga, in eadem Gallæcia S. Euphemia*, &c. Conſtat ſiquidem illic occiſam fuiſſe, ita ſiquidē refert Iulianus in Chronico, inquiens. *Colitur Eumelia in Ciuitate Abobrigenſi in Gallæcia 1. Decemb.* M. Maximus ad annum Domini 531. author eſt, Abobrigam, ſeu Obobrigā (vt ipſe ſcribit) eſſe, quam nunc Aurienſem (vulgo Orenſe) dicimus, inquit enim: *Martinus poſt Dumienſis Epiſcopus Ricciarium in fide inſtruit in vrbe Aurienſi, prius Obobriga dicta Regia.* Quare tamen opoteret iuxta Maximi placitum eamdem vrbem à Græcis quidem dictam Amphilochium, à Latinis Aquæ calidæ ab Hiſpanis Obobriga, à Sueuis autem Warmſee, hoc eſt, lacus calidus, & à tractu

ipſo

Anno Christi 134.

ipſo (quod alibi monſtramus) Aurienſem, nunc Orenſem; & conſequenter in eadem vrbe, qua Marina Gemma, conſtitiſſe etiam Euphemiam, & martyrium inibi quoque pro Chriſto paſſam fuiſſe. Probabilius mihi eſt Abobrigam aliam fuiſſe vrbem, cuius ruinæ hodieque permanent in Aurienſi diœceſi in loco ab incolis nuncupato *Calles S. Eufemia*, quòd certa traditione teneant inibi martyrio affectam: tametſi nonnulli vrbem illam vocauerint (ſed perperam) Calcedoniam. Corrigendi proinde ſunt, qui Calcedonenſem cum Hiſpana Euphemia confundunt, Calcedoniam notiſſimam Bythiniæ in Aſia vrbem, ad Hiſpaniam transferre auſi. Eo errore implicitus fuit Ferdinandus Petri Guzmanius in ſuo Valerio Scholaſtico, dum ait, prope Tudem ad Minij confluenta in Gallæcia ſitam olim fuiſſe Calcedoniam. Addit Sandoualius lib. de Tudenſi Eccleſia fol.5. *Su ſitio aun parece à vna legua de riberas de la Limia ô lethes, en vn gajo de aquella montañas muy aſperas, que ſe llaman del Xerez, à la raya de Gallicia, en la parochia de S. Saluador de Marin, y a en el Obiſpado de orenſe; junto al valle y rio caldo, llaman alli los de la tierra à eſte ſitio, las Calles de Santa Ofemea, porque en ellas, que ſon vnos deſpeñaderos muy altos y aſperos; le dieron a la Santa los Tyrannos muchos tormentos.* Diſtat ab vrbe Aurienſi leucas decem; ſed aliud eſt illic noſtram Euphemiam martyrij palmam percepiſſe, quod valde probabile eſt; aliud verò illic Calcedoniam ſitam fuiſſe. Certè non alio moti fuêre iſti authores, quàm quod Sanctam Euphemiam Calcedone occubuiſſe legerint, non diſtinguentes inter prouincias & tempora æque diſtantia; altera ſiquidem in Gallæcia, altera in Bythinia, illa in Hiſpania, hæc in Aſia, Hiſpana anno 138. vel 139. imperante Hadriano. Græca autem ſub Diocletiano circa annum 300. paſſa eſt. Confuſio vſque ad nonnulla etiam Breuiaria Hiſpaniæ irrepſit, nam in Compoſtellano, & Bracarenſi Calcedonia in Gallæcia conſtituitur, vtráque reputatur duntaxat Euphemia. Cæterùm Aurienſis Eccleſia ſuum vnicuique feſtum facit, & cuius corpus ſeruat, celebrat 26. Iulij, videlicet die ſequenti Octauam S. Marinæ ſororis ſuæ, Calcedonenſem vero 16. Septembris, quæ in vniuerſa Eccleſia colitur.

Poſt multa annorum curricula, anno videlicet 1153. in loco vbi S. Euphemia paſſa ac ſepulta fuerat, innocens puella, paſtoritiam exercens artem, vidit inter ſaxa manum Euphemiæ annulo pulcherrimo exornatam; quo apprehenſo ſubitò loquelam amiſit: ſed ad patrem ſuum cum rediret, & ſignis vtcunque quid ſibi accidiſſet, innueret; itum eſt ad manum Virginis, & reſtituuntur ſimul annulus, & loquela. Audita eſt autem vox de cœlo: Hic iacet corpus S. Euphemiæ; cura igitur ſtatim, vt hinc educatur, & honorificè ſepeliatur in Eccleſia S. Marinæ, quæ in proximo erat. Obſecutus ille voci Angeli, quæ ſibi iuſſa fuerant exequitur. Inde vero quod aliis cælitus fuerat denegatum, Petrus Seguinus Aurienſis Epiſcopus impetrauit precibus magnis & ieiuniis, & in ſuam Eccleſiam Cathedralem corpus S. Euphemiæ honorificè tranſtulit, atque in Capella quadam ad maioris dexteram ſita, in deaurato ſarcophago ſub crate ferrea collocauit, vbi ſæpiùs legi ſuperſcriptum: *S. Euphemia Virgo & Martyr* Celebratur eius tranſlationis feſtum die 7. Auguſti, cuius hiſtoriam ipſe Petrus Seguinus, & Alphonſus eius ſucceſſor litteris commendarunt poſteritati, & in lectionibus Breuiarij proprij recenſetur, cum multis aliis miraculis. Vide Trugillum in Theſauro Concion. 16. Sept. qui ait, annulum Virginis adhuc in pretio eſſe, & ægris adhiberi ſolitum in miraculum. Meminit eiuſdem Euphemiæ Equilinus lib. 11. c. 130. num. 119. Euphemia Virgo & Martyr Idibus Aprilis coronam percepit. quod à Hieronymi Martyrologio mutuatum fuiſſe, initio illius capitis profitetur. Sed quantam in diebus feſtis diſſonantiam in Euphemiam inueniemus? Iulianus aſſerit coli ſuo tempore 1. Decembris, Equilinus occubuiſſe die 13. Aprilis, Eccleſia Aurienſis colit feſtum 26. Iulij, tranſlationem verò 7. Auguſti. Hæc ſic concordiam accipient. Verus martyrij dies hactenus ignotus erat, quod tamen ex Hieronymo & Equilino iam conſtat, illum verò ignorantes ad ſequentem Octauam Sanctæ Marinæ eiuſdem Virginis ſororis tranſtulerunt, ſcilicet 26. Iulij. Olim verò ad 1. Decembris ob maiorem commoditatem, ſed iam ad alia tranſeamus.

IV. S. Germana.

S. Germana, quando à ſe ſe inuicem ſorores nutu Angeli diſceſſerunt, mari tranſacto in Africam migrat, ibíque pro Chriſti fide tuenda cum aliis octo ſociis vitam poſuit; eorum memoria in Romano Martyrologio aſſeruatur die 19. Ianuarij, vbi hæc leguntur. *In Africa Sanctorum Martyrum Pauli, Gerontij, Ianuarij, Saturnini, Succeſſi, Iulij, Catti, Pia & Germanæ.* Reſtituit eorum nomina Cardinalis Baronius Romano Martyrologio, vnde exciderant, ex antiquis M. S. codicibus S. Cyriaci in Thermis: erat tamen ſolum Saturnini

nomen

Anno Christi 134. nomen cum nouem ſociis poſitum die 22. Martij, è qua hactenus in curia correctorum expuncti non ſunt. Quod vero Germana hæc ſoror ſit aliarum octo Gallæcienſium fatetur expreſse Iulianus in Chronico dicens: Sancta Germana ſoror harum Carthagine in Africa patitur. Sic in Martyrologiis die 19. Ianuarij, in Africa Sanctorum Martyrum Pauli, Gerontij, &c. Piæ, & Germanæ. Anno Romæ 885

V. S. Margarita. *S. Gemma Marina*, ſeu Margareta. De ea ſatis ſupérque actum eſt in ſuperioribus. Cuius acta egregio poëmate cecinerunt Bonad. Hieronymus Vida, & Baptiſta Mantuanus.

VI. S. Marciana. *Sancta Marciana.* Martyrologium Romanum die 12. hæc habet. *Toleti S. Marcianæ Virginis & Martyris, quæ pro fide Chriſti beſtiis obiecta, atque à tauro diſcerpta martyrio coronatur.* Iulianus verò in Chronico de nouem ſororibus agens: *Marciana* (inquit) *paſſa eſt Toleti anno 155. aliquanto poſt ſorores, 12. Iulij.* quo anno Dexter eius meminit, & nos cum ipſo quidquid ad ipſam pertinet elucidare curabimus.

VII. S. Quiteria. *S. Quiteria.* Hæc inter cæteras ſorores notiſſima eſt, vtpote cuius res geſtas multi Hiſpanorum deſcripſerint, præſertim Marieta lib. 4. part. 1. c. 17. 18. & 19. Villegas, Trugillus & alij, eiúſque ſacræ reliquiæ in Toletana diœceſi, oppido Marguelizza venerabiliter aſſeruentur, & in eius gratiam multæ in Hiſpania mulieres Quiteriæ nuncupentur. Iulianus citato loco hæc de ipſâ habet: *Sub hoc tempus S. Quiteria, Genivera, Marina, Marciana, Vuilgefortis ſeu Liberata, & aliæ quatuor Virgines & Martyres, filiæ L. Catellij Bracarenſis viri conſularis, & Luſitaniæ Reguli* (deeſt, *paſſæ ſunt*, vel quid ſimile,) *cum aliis ſociis & Valentino Epiſcopo, qui apud Veſcetaniam cum Quiteria prouinciam proximam Toletanæ, meridiem verſus, oppido verò Adara, quod nunc Marguelizza dicitur, martyrium celebre in Hiſpania paſſus eſt die 22. menſis Maij, vbi Sancta Quiteria in pretio habetur.* Pro Veſcetania legendum eſt *Vetonia*, quæ eſt prouincia Carpetaniæ proxima, vbi Molanus in additionibus ad Vſuardum corrigendus eſt, dum Gaſconiam pro Vetonia legit, in cæteris amplectendus, ait ſiquidem. *Vndecimo Kalend. Iunij in Gaſconia S. Quiteriæ Virginis, quæ cum aliis multis egregium martyrium ſuſtulit.* Neſcimus verò quo conſilio in Martyrologio Romano de ſociis eius nulla fiat mentio, dicitur enim duntaxat: *In Hiſpania S. Quiteriæ Virginis & Martyris.* Vt autem veritas pateſiat, adducamus in medium breuem eiuſdem Virginis hiſtoriam, quæ in antiquis Sanctæ Toletanæ Eccleſiæ monumentis aſſeruatur, in vetuſto admodum M.S. Breuiario, quod in Bibliotheca videre licuit; eadémque habetur in Breuiario Palentino:

Beata Quiteria licèt parentibus à Chriſtiana Religione alienis, ſecundùm communem tamen præſentis temporis æſtimationem nobiliſſima ſtirpe orta fuit: genitor quippe eius vocabatur Catilius, & mater Calſia. potentes & celſi florebant poteſtate regia, & ciuitas illius vocabatur Belcagia. Horum igitur proles B. Quiteria, dum pro more ſuo (poſt diſceſſionem ſororum ad inuicem) *quadam die tota deuotione ſanctarum orationum intenta eſſet in cœlum, ecce Angelus Domini ſubitò aduenit, & B. Virginem alloquitur dicens: Virgo beata, benedicta tu, quoniam diademate immarceſcibili in cæleſtibus ornata, æterni Regis ſponſa vocari mereberis: Nunc ergo in montem Oream me ſequere. Ad hanc verò vocem beata Virgo Angelo comitante, montem illum conſcendit, ibique quotidie Dominum precibus exorare non deſtitit. Et rurſum Angelus alloquitur ad eam: Surge Virgo. Benedictionéque ab eo accepta, de monte deſcendit, & in vrbem redeit, vbi Pater interpellat eam de nuptiis; at illa orauit ad Dominum, cuius nuptiis ſe deuouerat. Continuò Angelus aduenit; eámque animauit dicens; Ne timeas, ſed relicta terra natiuitatis tuæ tranſi ad vallem Aufragiam, vbi Dominus deſtinauit tibi coronam martyrij, & in monte Columbiano oſſibus tuis requiem, in Baſilica Sancti Petri Apoſtoli. Surgens B. Quiteria, electis virginei ſexus triginta comitibus, octóque præſtantibus viris, ad præfatum locum peruenit, vbi Rex Leutinianus,* al. *Lencianus, apoſtata imperabat. Qui pluribus ſermonibus cum ea habitis, cùm nec auertere eam à bono propoſito potuiſſet, iuſſit eam mitti cum comitibus ſuis in carcerem; vbi ipſum Regem ad Chriſtum conuertit, & multitudinem gentium ſanauit ibi de diuerſis infirmitatibus. Dum hæc fierent, miſit Pater eius Dumanum,* al. *Germanum, cum quo eam deſponſare cupiebat, & præcepit ei, & militibus ſuis, vt qui eam prior inueniſſet gladio trucidaret. Cùm autem inueniſſet eam Dumanus, interfecit eam cum multis aliis in prædicto monte. Et poſtquàm amputatum eſt eius caput, illicò B. Quiteria accepit illud in manibus ſuis, & portauit ad LXXII. ſtadia, vſque ad prædictum ſepulchrum, vbi iacet in Ciuitate Adurenſi.* Nunc Marguelizza vocatur, ad paruum redacta oppidum in regno Toletano. Addit Author theſauri Concionatorum martyrium B. Quiteriæ accidiſſe *circa annum Domini centeſimum*

Anno Romæ 1… *ſimum, in ipſis primordiis, quibus cæpit Chriſtianiſmus in Francia, tempore B.Dionyſij.* non tamen in particulari deſignat annum ipſius, quod Dexter facit.Inuocatur Sancta Quiteria pro rabidis curandis morſibus canum;vnde inter cæteras preces,quæ in ordine S.Bernardi diu ſuper eiuſmodi ægros conſueuerunt fieri, præſertim in Cœnobio Sanctæ Mariæ Montis Salutis, diœceſis Conchenſis, hæc Collecta præcipuum locum habet & effectum ſaluberrimum: *Præſta Omnipotens Deus, qui Beatam Quiteriam virginitate & martyrio decoraſti, vt ſicut in tua virtute diabolum colligauit, & Regem cum multa plebe conuertit, ita & à rabie diabolica, & à cunctis infirmitatibus eius aſsiduis precibus nos facias liberari. Per D.N. &c.* Cùm in vita quam deſcripſimus, hiſtoria colligationis diaboli deſit, cogimur aſſerere, eam pro breuitate in Breuiariis affectata,prætermiſſam; quod tamen dum Quiteria degeret in ſolitudine montis Oriæ putamus contigiſſe. Anno Chriſti 885.

Octaua in ordine ſororum fuit *S.Baſilia*, ſeu *Baſilla*, vt alij ſcribunt, quæ à ſororibus nutu Angeli diſcedens Syrmium Ciuitatem peruenit, vbi pro temporali æternam vitam mercata eſt pretio ſanguinis ſui. Erat autem Syrmium Bæticæ Ciuitas, vbi S. Petrus Apoſtolus Epiſcopum conſtituerat B.Epænetum. De eo & de vrbe ipſa alibi multa diximus, annis 50. & 100. De eadem Baſilla Equilinus lib.11. cap.130. num. 232. inquit: *Baſilla ſancta in Syrmio ipſo die obdormiuit in Domino*, videlicet 29. Auguſti. In Romano etiam Martyrologio agitur de ea, ipſa die, niſi quod pro Syrmio, corruptè legitur *Smyrna:* dicitur namque, *Apud Smyrnam natalis Sanctæ Baſillæ.* Mirum verò ab vtroque nec virginitatis, nec martyrij eius mentionem fieri. Iulianus tamen Virginem & Martyrem agnoſcit, ſicut ſorores eius reliquas, dum ait: *ſub hoc tempus S.Quiteria, Geniuera*, &c. *Baſilia Virgines & Martyres, filiæ L.Catellij*,&c. Agnoſcunt & antiqua Breuiaria Hiſpaniæ, in quibus legimus; *quæ omnes per diuerſa loca à perſecutoribus comprehenſæ martyrium conſummarunt.* Specialiter autem de martyrio S.Baſiliæ agit Iulianus paulò inferius,quamquam in eius codice mendosè pro *Syrmio*, habeatur *Syria*, ait enim: *In Syria* (lego in Syrmio) *Sanctæ Baſilia ſororis S. Quiteriæ Hiſpanæ martyrium celebratur.* Hieronymus de la Higuera Syriam legens in codice ſuo, cecinit elegantem ſacris hiſce Virginibus hymnum, à Sandouale Tudenſi Epiſcopo in hiſtoria Tudenſis Eccleſiæ typis cuſum, in quo multis laudibus effert, quod omnes mundi partes ſanguine iſtarum Virginum ac ſororum nobilitatæ fuerint; cùm Baſilia occubuiſſet in Syria Aſiæ, Germana Carthagine Africæ, cæteræ verò in Europa, ait ſiquidem: VIII. S. Baſilla.

Te Syria, ô Baſilia,
Colitque Germanam Africa:
Et Geniueram proxima
Tudenſis vrbs Oceano.
Eumeliámque Abobriga
Colit, caput Gallæciæ;
Cultu frequentans annuo,
Cantu reſultans debito.

Per Africæ, pérque Aſiæ,
Europæ per confinia,
Diſperſæ nutu cælico,
Orbem ſacraſtis ſanguine.
O ter fœlix Hiſpania,
Tribus contenta partibus;
Tres partes ſuas conſpicit,
Veſtra rubentes purpura.

Fateor non mihi priſcis illis, aureiſque fidei ſæculis, difficile admodum creditu videri, quod delicata Virgo in Hiſpania orta, martyrium in Syria obiret, cùm multa eius rei in ſuperioribus ſuppetant exempla; & nec mirum; nec nouum eſſet deuotionis ergo in Palæſtinam peregrinari. Sed verò veriorem lectionem Syrmij reputo,& cùm Syrmium in Hiſpania cognoſcamus,non egemus in alienas, diſtantiſſimáſque regiones Sanctam Baſiliam perquirere. Non deſunt quibus arrideat, Baſiliam noſtram illam fuiſſe Baſiliſſam, quæ coniux S.Iuliani Martyris Antiochię paſsi exiſtens in virginitate perſeuerauit,cuius feſta dies ad 9.Ianuarij agitur, & corpus vnà cum ſponſi ſuperioribus annis tranſlatum fuit ad cœnobium S.Iuliani de Samos: ſed tamen Chronologia temporum id non patitur,nam S.Iulianus ſub Diocletiano paſſus eſt. Sancta verò Baſilia, non minus quàm 160. annis priùs; his ſcilicet diebus de quibus agimus. Vt interim ſileam mortis generis & nominum ipſarum diſcrepantiam, altera ſiquidem martyrij palmam adepta eſt, altera in pace quieuit,vna eorum Baſilia,alia verò Baſiliſſa nuncupabatur.

Non poſſum autem præfatum hymnum ob eius elegantiam reticere. Dabo illum prædictis verſibus reſecatis.

X O vos

Anno Chriſti 134.

O vos propago nobilis
Catilly, Luſiadæ,
Nobiliores ac fide,
Quàm vos eratis ſanguine.
Geniuera, ac Eumelia,
Germana, & Baſilia,
Fælix quadriga Virginum,
Et forte calcar Martyrum. (hic ſuperiora
repones.)
Quibus ſorores reliquas
Si quinque velles addere,
Cœtum beatum faceres
Nouem etiam Pieridum.
Iſtæ nouem Muſæ optimæ
Nónne prophanis melius,
Vatum ſacrata pectora
Calore diuo accenderent?
Non ſic Olympus facibus
Irradiat fulgentibus:

Cùm nox fœcunda ſubrigat
Artus ſopore languidos.
O vos infractæ Martyres,
Et Virgines caſtiſſimæ:
Signum veſtris Virginibus
Tuliſtis ad martyrium.
Gaude Sacerdos Ouidi,
Tu Bracarenſis Pontifex,
Qui meruiſti filias
Tot ad polos tranſmittere.
Adeſte ſacræ Virgines,
Nec vota ſupplicantium,
Voces, preces contemnite
Quas fundimus ex animo.
Fauete veris lacrymis
Quas ante Chriſtum fundimus,
Vt ille veſtris precibus
Mitis det Indulgentiam.

Anno Romæ 885.

IX. S. Liberata vltima ſororum.

Vltima recenſeri ſolet inter ſorores *S. Vuilgefortis* vel *Liberata*, de qua præcipuè ferè agit Dexter. Trugillus ait, poſt diſceſſum ſororum, ***Liberatam quæ inter cæteras eminere videbatur in fide & religione, ſuo exemplo & ſanctis verbis Gentiles multos conuertiſſe; dum enim degeret vitam ſolitariam in quodam deſerto, concurrebant ad eam multi tum Chriſtiani, tum etiam Gentiles.*** Duo verò dubitari queunt de ipſa, alterum tangit martyrij genus, alterum vrbem in qua accidit. Molanus quem Baronius in Romanum Martyrologium tranſtulit, in crucem actam triumphaſſe contendit, Breuiarium Seguntinum & Palentinum decapitatam profitetur; ait enim: ***Dimiſſis igitur cunctis ſororibus ad regna cœlorum, tandem Beata Liberata multis tormentis cruciata; cum à fide auelli non poſſet, capitis abſciſſione migrauit ad Dominum. Et ſic liberata à fluminis ſubmerſione*** (quando nata eſt) ***liberata ab infidelitatis errore*** (per baptiſmum) ***liberata à corruptione carnis***: (nam pro pudicitia ſeruanda paſſa eſt) ***liberata ab ergaſtulo corporis per martyrij triumphum libera peruenit ad Chriſtum.*** Sed vtrumque paſſam probabile eſt, & alia plura tormenta; facilè ſiquidem credi poteſt, primùm in crucem actam, deinde cùm in ea multo tempore Chriſtum Deum prædicaret, ne populum totum ad ipſum perduceret, caput illi abſciſſum fuiſſe. Crucis etenim ſupplicium mortem non ilicò inferre ilud ſatis comprobat, quod Marcus ait cap. 15. ***Pilatus autem mirabatur, ſi iam obijſſet***, poſt ſex videlicet horas à crucifixione; & Andreas qui triduo in cruce vixit. Conſuetum autem fuiſſe gladio tandem occidi ſemel in crucem actos, ex illo deducitur, quod in Ioanne legimus cap. 19. ***Venerunt ergo milites, & primi quidē fregerunt crura, & alterius qui crucifixus eſt cum eo, ad Ieſum autem cùm veniſſent, & viderent eum iam mortuū, non fregerunt eius crura***; nec tamen ſine vulnere māſit, ***ſed vnus militū lancea latus eius aperuit.*** Et ſi antiquorū monumenta euoluamus, inueniemus crucem, patibulum & furcam, quæ pro eodem ſupplicij genere habebantur, apud Calliſtratum L. capitalibus. §. famoſas, ff. de pœnis. & Iſidorum 5. lib. origin. non fuiſſe vltimum ſupplicium damnatorum. Hoc Baronius in notis ad 7. Aprilis colligit ex illo Suetonij in Nerone cap. 49. ***A Senatu iudicatum, & quæri vt puniatur more maiorum. Interrogauit, quale eſſet id genus pœnæ; & cum comperiſſet, nudi hominis ceruicem inſeri furcæ***: (ecce primùm in crucem agebatur reus; quid deinde?) ***corpus virgis ad necem cædi; & tandem è ſaxo præcipitari, &c.*** Non diſſimiliter hodie in Anglia Regiæ Majeſtatis rei in crucem aguntur; ſuſpenſo deinde abſciſſo, ſemiuiui gladiis conciduntur.

Quo ſupplicij genere ad Chriſtum ſublata.

Et hæc dixerim pro his, qui ſola lectione textus Martyrologij Baroniani contenti crediderint S. Liberatam veræ cruci affixam fuiſſe, quod ego tamen minimè affirmauerim; conſtat

conſtat quippe ex antiquiſſimis Hiſpanicarum Eccleſiarum monumentis, non quidem in crucem actam fuiſſe, ſed cùm multa tormenta inuicto animo ſuperaſſet, tandem capitis abſciſſione vitam finiiſſe. Quod verò de cruce dicitur, de equuleo intelligendũ omnĩnò eſt, quod ſub illis verbis non eſt dubium comprehendi, *multis tormentis cruciata, cùm à fide auelli non poſſet*, &c. Equuleum verò nonnunquam crucem vocari ſolitum à veteribus, ipſe Cardinalis Baronius in Notis ad 22. Ianuarij declarat inquiens: *Habes etiam equuleum formam quodammodo expreſsiſſe crucis, ſunt hæc verba Theophili* (ſocij S. Dorotheæ:) *pendentis in equuleo, Ecce modò Chriſtianũ ſum, quia in Cruce ſuſpenſus ſum.* Addit verò author vitæ S. Dorotheæ, ſed rectè Theophilum dixiſſe, equuleus enim (inquit) crucis quamdam ſimilitudinem gerit. Contendit itaque Baronius equuleum fuiſſe *erectum ſtipitem, validum & cochleatum, qui tranſuerſum habeat lignum, quod intendatur, ac remittatur, ad quod ligata membra diſtendantur, tortoris arbitrio*: iuxta illud S. Romani Martyris apud Prudentiũ in Periſtephano hymno 10. *Anno Chriſti 134.*

Miſerum putatis, quod retortis pendeo
Extenſus vlnis: quod reuelluntur pedes;
Compago neruis quod ſonat crepantibus.

Vocabant igitur crucem omnem ſtipitem erectum ex quo reus pendebat. Vnde Seneca lib. de Conſol. ad Marciam, *Video* (inquit) *iſtic cruces, non vnius quidem generis, ſed aliter ab alijs fabricatas, ſunt qui capite in terram verſo ſuſpendant; alij per obſcœna ſtipitem agunt, alij brachia patibulo explicuerunt*, &c. Quod igitur Vvilgeſortis in equuleo ſuſpenſa ſit, & in eo dilacerata, in cauſa fuit, vt in crucem acta dicatur: plerumque tamen Martyres inde ablati gladio decapitabantur, vt de Theophilo prædicto, qui ſe in cruce ſuſpenſum clamabat, Martyrologium ipſum Romanum fatetur, inquiens: *Equuleo acerrimè tortus, nouiſſimè gladio cæſus eſt.* Idipſum de Sancta Dorothea aſſerit eodem die ſcilicet 6. Febr. Habeo totius rei appoſitiſſimum exemplum in S. Eulalia Barcinonenſi, de qua Romanum Martyrologium 12. Febr. die, aſſerit in cruce glorioſam martyrij coronam accepiſſe: & tamen monumenta Eccleſiæ Barcinonenſis, & Breuiaria antiqua Palentinæ, & Aſturicenſis referunt, in equuleo à Deciano ſuſpenſam fuiſſe; & demum (quod in Theſauro Concionatorum & in Equilino habes lib. 1. ca. 54.) extra vrbis muros decollatam fuiſſe. Apud nullum autem authorem præter Baronium legitur veræ affixa cruci: & Iſidorum in Mozaraui Breuiario, qui ſic canit in eius feſto: *Ambiens Crucis patronum, in cruce ſuſpenditur*, quod tamen de equuleo intelligẽdum omnino eſt; vt ſuo loco in Comm. iij. an. 300. fuſiùs demonſtrabimus.

Quam autem vrbem S. Vuilgefortis, ſeu Liberata ſuo ſanguine conſecrauerit, non conuenit apud omnes. Iulianus videtur aſſerere apud Caſtraleuca Luſitaniæ oppidum occubuiſſe, nam inquit: *Victoria paſſa dicitur Corduba, & Vuilgefortis vel Liberata in Luſitania ad Caſtraleuca.* Ptolomæus in Luſitaniæ tabula eius meminit in Celticis populis. Eruditus Gaſpar Loſada in M. S. defenſorio lectionarij Seguntini pro virili contendit Caſtra leuca eſſe oppidum nobile in Epiſcopatu *de la Guardia* ſiue Egitanienſi, hodie *Caſtelblanco* nuncupatum; nam Caſtraleuca eſt Latina-græca dictio ex Caſtro, quod Latinè Caſtellum, & λευκὸν, leucoton, quod Græcè album ſonat. Vnde Leucothea, Alba Dea eſt. Subtilis admodum ratiocinatio, ſi non repugnaret Dextro, qui hoc loco expreſsè aſſerit paſſam fuiſſe Amphilochij, quæ vrbs Aurienſis eſt. Audiendus ſanè Dexter eſt præ Iuliano. Addo quod Caſtraleuca cuius Ptolomæus meminit, nequaquam eſt Caſtelblanco, nam oppidum illud ſitum erat in populis Celticis, inter Vliſſiponem & Promontorium ſacrum, ibi enim à Ptolomæo ponitur; at *Caſtelblanco* ſuperius multo eſt prope Egitaniam inter Durium & Tagum. Obiicit tamen nobis Dextri verba ad ann. 308. aientis: *In Luſitania Ciuitate Callenſi, quæ prope Caſtralælia ſita eſt*, al. ſed corruptè, dicta eſt, *S. Vuilgefortis floret, pro fide & pudicitia mortem paſſa.* & contendit legendum eſſe Caſtraleuca, non verò Caſtralælia; vt legit Iulianus. At ex his verbis in primis non habemus (etiamſi legamus Caſtraleuca) quod martyrium ibi paſſa ſit, ſed quod floruerit anno 308. quod quidẽ tranſlato illuc corpore contigiſſe potuit. Quinimò adhuc floruiſſe Caſtriſleucis non habemus, ſed in Ciuitate Callenſi quæ prope Caſtraleuca eſt. Callenſis autem Ciuitas in Luſitania non alia quàm *Porto* ſedes Epiſcopalis eſt; vnde ex vtroque nomine Portucalle dictũ omnes ſciunt, & expreſſit Mariana lib. 1. hiſt. c. 4. inquiens, in oſtio Durij quo defluit in Oceanum fuiſſe olim Callem vrbem, nunc Caia, ex qua & Portu coaluit Portucalle, & à Portucalle Luſitania nunc Portucallia nuncupatur. Demus authorem claſſicum Luſita- *Vbi occubuerit*

Anno Chriſti 134. — Anno Romæ 885.

num, & quem ipſe Loſada plurimi facit, Reſendium: is verò in tractatu de municipio Eborenſi ait: *Nobiliſsima Callenſis vrbs, hac hodie Portugallenſis dicitur.* Do itidem Carolum Eluſium, & Arnoldum Millium idipſum aſſerentes in Synonymia locorum Geographica apud Ortelium. Fateri proinde oportet Sanctam Liberatam Amphilochij poſt ſororem Margaretam occubuiſſe, inde autem tranſlatam in Callenſem Ciuitatem ſeu Portugallenſem floruiſſe miraculorum fama anno Domini 308. Retineo autem in Dextro lectionem Caſtralælia, cùm Caſtraleuca non ſint prope Callenſem Ciuitatem, & certum ſit, auctoritate T. Liuij lib. 28. Lælium illum tota antiquitate celeberrimum caſtra ſua in diuerſis Hiſpaniæ partibus locaſſe, quando illic Carthaginenſes & Phænices debellaret. Vnde ſicut à Vicelio Caſtra Viceliana, & à Metello Caſtra Metellinenſia, oppida quædam vocata fuêre, ſic à Lælio Caſtralælia alterum dictum fuit prope Ciuitatem Callenſem. Quare potiùs in codice Iuliani mendum eſſe puto, & pro Caſtraleuca, Caſtralælia legendum.

S. Liberata tranſlatio.

Cæterùm corpus Sanctæ Liberatæ inde Seguntiam tranſlatum fuit, de qua re hæc leguntur in antiquo Breuiario illius Eccleſiæ. *Poſt martyrium S. Liberatæ, ſucceſſu temporis, à Simone tunc Seguntino Epiſcopo, in hac alma Eccleſia conditum eſt, cuius tempore à Regulari in ſecularem, auctoritate Apoſtolica tranſlata eſt anno Domini 120. Deinde Illuſtris Fredericus à Portugalli tunc Seguntienſis, ac demum Cæſarauguſtanus ſub huius B. Virginis nomine, regale Sacellum conſtruxit, vbi ſanctum corpus mira fragrantia, arca argentea, lapidea intro incluſa XV. Iuly, Anno 1537. editis miraculis honorificè tranſlata (Nam eiuſdem Virginis Camiſia adeò recenti ſanguine perfuſa erat, ac ſi heſterno die diffuſus fuiſſet) ſimúlque Sanctorum Ioannis & Thomæ Apoſtolorum, Stephani, Ignatij, Blaſij, Gamalielis & Sixti, & plurimorũ Martyrum, & Confeſſorum, & Virginum reliquiæ venerandæ: concurrentibus vndique populis, vt eidem tranſlationi intereſſent, & vt Indulgentiam plenariam ab Hadriano VI. Clemente VII. & Paulo III. Rom. tunc Pontifice conceſſam, conſequerentur: regnante in Hiſpania Chriſtianiſſimo, ac Inuictiſſimo Romanorum Imperatore Carolo V.* Quod de Indulgentia in gratiam tranſlationis conceſſa à tribus Pontificibus dicitur, ſic intelligo; vt primùm ab Hadriano adepta anno 1522. eo mortuo iterum a Clemente circa annum 1524. ſed re dilata vſque ad Paulum, cuius tempore tranſlatio facta dicitur, tandem ab eo confirmata fuerit ad annum 1534. Quieſcit Virgo beatiſſima in ſepulchro vario, ac mirabili iaſpide perpolito, & eius generis in Hiſpaniis præſtantiſſimo. Celebratúrque eius feſtum ab Eccleſia Seguntina cum officio duplici 1. claſſis, & Octaua, velut Patronæ. Vide quæ de ea ſcripſit Albarus Lupus in ſuo Luſitano Martyrologio, &c. Alphonſus Chacon in lib. cc. Martyrum Karadignæ, tametſi erret in tempore martyrij, quia ſub Diocletiano paſſam ſuſpicatur, cùm certum ſit ſub Hadriano occubuiſſe; agnoſcit tamen ipſam ſororem fuiſſe Sanctæ Quiteriæ.

S. Sila nutrix earum.

Silentio demum indignum quod de *S. Sila* nutrice affert Iulianus inquiens: *Cùm Dominum Bernardum Archiepiſcopum Toletanum per Luſitaniam & Gallaciam comitatus ſum, veni Tomarium* (vbi caput ordinis militaris Ieſu Chriſti eſt,) *ibi prope templum, erat S. Sila Virgo & Martyr, vbi corpus eius ſeruatur. Quæ creditur eſſe Virgo, quæ creauit, & educauit nouem Virgines ſorores, Quiteriam, Liberatam, & alias Luſitanas. Colitur anniuerſarius eius martyrij dies Kal. Nouembr. Creditur paſſa non multo poſtquam Virgines paſſæ ſunt.*

☞ Idem ipſe Iulianus teſtatur in Chronico in ſuam vſque ætatem perduraſſe cultum celebrem omnium ſimul ſororũ: *Aetate* (inquit) *mea colebantur magna religione S. Quiteria, & octo ſorores eius per Hiſpanias, quæ fuerunt filiæ L. Catelly Seueri,* al. *Viri conſularis & Præſidis Gallaciæ & Luſitaniæ, ciuis Bracarenſis, & eius terræ Reguli.* Erat verò feſtus ipſarum dies 18. Ianuarij.

7. In eadem Gallæcia S. Euphemia, &c.] Diximus ſatis de ea tertio inter ſorores ſuas gradu.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 139. — Anno Romæ 890.

Hoc anno VI. Iulij Traianus Hadrianus moritur, illique ſucceſſit in imperio Antoninus Pius ab illo adoptatus.

2. *Aulus Victor Epiſcopus Barcinonenſis præeſt annis XXXVIII.*

3. *Vlia*

Anno Romæ 890. | *3. Vliæ in Bætica floret S. Quadratus Epiſcopus.* | Anno Chriſti 139.

4. Sancti Chriſti Martyres Facundus, & Primitius ex Cæa vrbe Galleciæ, ad Cæam Amnem pro Chriſto cæſi ſunt.

Anno 140. *Antoninus Pius Imperator, hoc anno Pater patriæ appellatur.* Anno 891.

Anno 141. *Hoc tempore florebat Romæ Galenus medicus Pergamenus.* Anno 892.

Anno 143. *Iuſtinus Philoſophus librum pro Religione tradidit Antonino.* Anno 894.

Anno 145. *Valentinus hæreticus agnitus, durat vſque ad Anicetum.* Anno 896.

*2. Concordiæ in Luſitania, quæ nunc Beſulci dicitur, Sancti Chriſti Martyres Donatus & ſocij eius multa * paſſi.* * al. etiam.

Anno 149. *Arrianus Philoſophus Nicomedienſis & Maximus Tyrius agnoſcitur.* Anno 900.

Anno 150. *Appollonius Stoicus Chalcidius natione, & Baſilides Syropolitanus, Philoſophi illuſtres habentur, qui fuerunt Cæſaris Præceptores.* Anno 901.

Anno 155. *Toleti patitur S. Marciana filia Catellij Reguli Luſitaniæ, ſororq́; octo aliarum Virginum, Ælio *, & Laterano Coſſ.* Anno 906. * al. Licitio.

Anno 156. *Sub Aniceto Papa venit Romam S. Polycarpus, qui doctrina ſua & exemplo vitæ mirabilis, multos ab erroribus liberat.* Anno 907.

2. Blandæ in Hiſpania patiuntur S. Martyres Bonoſus & Maximianus.

Anno 160. *Carthagine Hiſpaniæ Modeſtus & Iulianus florent.* Anno 911.

2. Interamnij Flauij Domnina Virgo cum ſororibus egregijs Chriſti Martyribus.

Pelagio Toletano Pontifici ſuccedit Patruinus, vir fidelis, præſidet in illa Sede annos XXIX.

Anno 162. *Hoc anno Nonis Martij Antoninus Pius mortuus eſt. Succedunt illi duo: vnus M. Antoninus Verus, alter Aurelius Lucius Ceionius.* Anno 913.

COMMENTARIVS.

ANNO 139. *Hoc anno*, &c.] De anno mortis Hadriani non conuenit apud authores: Euſebius quem Baronius ſequitur, affirmat obiiſſe anno Domini 140. cùm imperaſſet annos xx. menſ. xj. Ambroſiu, verò Morales cum Onuphrio Dextro conſentiunt. De die hæc Spartianus: *Mortuus eſt apud Baias vj. Idus Iulias, ſepultusq́; ad tempus in Villa Ciceroniana, Puteolis.* Inde verò Romam tranſlatus eſt, Iulio Capitolino & Dione teſtibus, qui omnes aſſerũt ſucceſſiſſe illi Antoninũ Piũ, Romæ ortum, ſic à pietate denominatum, cùm priùs vocaretur Titus Aurelius Fuluius Boionius. *Hadriani Imp. mort.*

2. *Aulus Victor*, &c.] Succeſſit S. Theodoſio, eius Sedis Epiſcopo, de quo Author dixerat ad annum Domini 100. Verùm verò immediatè non liquet. *Victor Epiſcopus Barcinonenſis.*

3. *Vliæ in Bætica*, &c.] Ambroſius Morales lib. 8. hiſt. c. 35. docet Vliam nuncupari modò *S. Quadratus Vlienſis Epiſcopus.*

Anno Christi 139. *Monte-maior*,diſtaréque à Corduba quinque leucas. Et lib.9.c.41.aſſerit in Montis-maioris templo extare adhuc columnam lapideam, quã Vlienſes erexerunt Imperatori Antonino Caracallę,vt ex inſcriptione eius liquet. Agit de eadem in Antiquitatibus fol.88.Ptolomęus meminit eius vrbis in Turditanis Bæticis, tametſi nũc in eius codice corruptè legamus Iulia pro Vlia. Errat verò Villanouanus eius illuſtrator dum Veliam ſcribit, & aſſerit vulgò nunc vocari *Bela*, cuius tamen nominis in Hiſpania nulla vrbs,aut oppidum eſt.Vliæ igitur ſeu Monte-maiori prope Cordubam floruit S.Quadratus Epiſcopus,cuius feſta dies agitur 21. Auguſti in Romano Martyrologio, & in Additionibus Molani ad Vſuardum: & apud Equilinum lib.7.c.90. qui tamen confundit hunc Quadratum cum Quadrato Apoſtolorũ diſcipulo Athenarum Epiſcopo, qui Hadriano Principi præbuit Apologeticum fidei:& de quo ſuprà egit Dexter anno 128.& Hieronymus lib.de Script.Eccleſiaſt. cùm tamen diuerſi omnino ſint,vt ipſe quoque Equilinus fateri cogitur,nam tamquam de diuerſis,de eis ſcribit:de diſcipulo Apoſtolorum lib.5. c.47. & de hoc noſtro Epiſcopo l.7.c.90. Quod autem ſubdit:*Scripſit & Parthicum bellum ſub Seuero Principe geſtum:& Auiſij Caſij vitã, & geſta ſcriptioni tradidit*,nequaquam conuenire poteſt Epiſcopo Athenienſi, & Apoſtolorũ diſcipulo, quandoquidem bellum Parthicum à Seuero Principe geſtum fuit anno 200. Chriſti, quo tempore minùs in viuis erat Quadratus ille,qui tempore Hadriani ſenex noſcitur fuiſſe,vtpote Apoſtolorum diſcipulus. Quare liber de Parthico bello alterius neceſſariò authoris erit.Vtriuſque memoriam agit Martyrologium Rom.Athenienſis quidem 26.Maij, Vlięſis verò 21.Aug.quãquam(quod in aliis plerumq; accidit)nomẽ vrbis reticeat. Sed cùm alterius Quadrati Epiſcopi ac Sancti nullus meminerit,ſatis innuitur Vlięſẽ eſſe,de quo ibi agitur, Anno Romæ 890.

Facundus, & Primitiuus inſignes Chriſti Martyres.

4. *S.Chriſti Martyres Facundus*,&c.]Perſeuerat hucuſque oppidum & flumẽ Cæa non longè à Cœnobio celeberrimo S.Facundi in Legionenſi tractu,olim termino Gallæciorũ Lucenſium:longè tamen nobiliſſima reddita ſanguine Sanctorum Facundi & Primitiui fratrũ. Narrant ipſorum glorioſum martyrium antiqua Hiſpanię Breuiaria,ex quibus recentiores Villegas,Maldonatus,Sãctorus,Trugillus,& alij accepêre.Molanus & Galeſinus hoc elogio illorum celebrant annuam memoriam die 27.Nouembris,qua coronas immortalitatis perceperunt. *In Gallacia iuxta fluuium Caam,natalis Sanctorum Facundi & Primitiui Martyrũ; quibus poſt multa ſupplicia ſuperata, dua corona ab Angelis delata ſunt. Quod Atticus Prætor accipiens,Capita,inquit,amputentur,ne locus ſit coronis.* Supplicia verò quæ priùs dicũtur ſuperaſſe, eiuſmodi referuntur in antiquis Breuiariis.Digitorum in primis amputatio,tibiarũ in craſſis compedibus compreſſis,carceris fœtor,& horror,ardens clibanus, in quo triduo illæſi perſtiterunt,cibi veneno miſti,vngulę ferreę,& lateribus applicata flamma,ſuper recentia vulnera:calx ardens in ora immiſſus, oculorúmque crudelis effoſſio: & ad palum triduana ligatio & penſio, ac demum poſt priſtinam ſanitatem miraculo ſibi reſtitutam crudelis excoriatio, *Cumq; in huiuſmodi tormento S.Martyres verſarentur*(aiunt antiqua monumenta)*quidam ex circumſtantibus magna voce clamauit,dicens: Video deſcendentes de cælo Angelos duos cum duabus coronis,quas in manibus ſuis habent. Tunc Atticus iuſsit eis caput amputari,ne locus eſſet coronis;cùm verò capita eorum amputarentur,lac ſimul cum ſanguine emanauit.*

Tẽpus martyrij.

Quo autem tempore id acciderit, variè admodum ſcribitur. Nonnulli contendunt eos occubuiſſe Attico & Prætextato Conſulibus, videlicet anno Domini 242.nõ alio (vt credo) moti, quàm quia legunt Iudicem occiſorem vocatum Atticum, alij quod ſub Heliogabalo Imper.222.Lucas Tudenſis,& Trugillus propiùs ad veritatem accedentes, quod anno 168. ſub M.Aurelio Principe: Dexter verò anno 139. Initio Imperij Antonini. Hi omnes vt minimum in eo conueniunt, quod multo ante principatum Diocletiani paſſi ſint, quare dubium non ſit falli Vaſſæum in Chron. & Marinæum Siculum lib. 5. dum eos credunt fuiſſe filios S.Marcelli Centurionis Legionenſis, qui in perſecutione Diocletiani pro Chriſto vitam impendere non dubitauit ad annum Domini 306. Et conſequenter non rectè Baronium in Martyrologio Romano apposuiſſe, quod neque Vſuardus, neque Molanus,aũt Galeſinus habebant, & cui reluctantur Breuiaria Hiſpaniæ antiquiora,& cum eis Morales lib. 9. cap. 40. & lib.10. cap.19. & Antonius Yepes Centuria Benedictina 3. anno 752. cap. 2. nimirum SS. Facundum & Primitiuum filios fuiſſe S. Marcelli, & occubuiſſe Diocletiani tempore,ait ſiquidem, *In Gallæcia apud Caam fluuium Sanctorum Facundi & Primitiui filiorum S. Marcelli Martyris, qui ſub Diocletiano Imperatore & Attico Præſide paſsi ſunt.* Vtrumque à textu Martyrologij reſecari oportet.

ANNO 140. *Antoninus*,&c.] Tantundem habet Euſebius in Chronico,& ex eo(vt apparet)

Anno Romæ ... vſque 901. Anno Christi 140 vſque 150.

ret)Iſidorus in ſuo, ſiue is ſit Hiſpalenſis, ſiue Cordubenſis, quod ſuo loco examinandum erit, anno ſcilicet 384.

S. Honoratus Toletanus moritur.

Hoc ipſo anno perrexit in cœlum S. Honoratus olim Toletanus Antiſtes, cuius memoriam S. Braulio celebrat in additionibus ad M. Maximum, inquiens: *S. Honoratus in Hiſpania celebratur, natione Cantaber, Epiſcopus Toletanus; qui dum prædicat per diuerſas Prouincias, & ad patriam Conchanam prædicationis gratia reuertitur, moritur Confeſſor glorioſus 31. Decembris, anno Domini* 140. Plura diximus ad ann. 132. & 138.

Galenus Medicus.

Anno 141. *Hoc tempore*, &c.] Idipſum de Galeno ſcripſit Hieronymus in Chronico Euſebij, hoc anno, & Iſidorus in ſuo. Agant de eius geſtis Medici, quorum Princeps eſt.

S. Iuſtinus Philoſophus.

Anno 143. *Iuſtinus*, &c.] Tabulæ ipſæ Eccleſiaſticæ eius rei mentionem faciunt ad diem 13. Aprilis, vt in Martyrologio Romano videre eſt; quo die martyrij S. Iuſtini Philoſophi mentio fit. Conſule Paulum Oroſium lib. 7. cap. 14. Circa annum verò quo ipſe librum pro Religione Imperatori porrexit, Baronius tomo Annal. 2. exiſtimat obtuliſſe illum Antonino Pio anno Domini 149. tametſi eumdem priùs ſcripſiſſet anno 143. In Martyrologio autem Romano aſſeritur, illud dediſſe Antonini ſucceſſoribus, nimirum Marco Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo, quod poſt annum 163. contigiſſe oportet. Euſebio Dexter ſuffragatur, datum videlicet fuiſſe Antonino Pio anno Domini 143. Verùm non vnum duntaxat, ſed duos, eóſque diuerſos libros ſcripſiſſe & obtuliſſe diuerſis Cæſaribus S. Iuſtinum ſcribit Hieronymus lib. de Script. Eccleſ. ait ſiquidem: *Pro Religione Chriſti plurimum laborauit, in tantum, vt Antonino quoque Pio, & filijs eius, & Senatui, librum contra Gentes ſcriptum daret, ignominiamq́; Crucis non erubeſceret: & alium librum ſucceſſoribus eiuſdem Antonini M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo.* Cùm verò Romæ libris & diſputationibus ſtrenuè propugnaſſet, habitu Philoſophorum incedens, & Creſcentem Cynicum, qui multa aduerſus Chriſtianos blaſphemabat, redargueret, guloſum, & mortis timidum, luxuriæque & libidinum ſectatorem eſſe: ad extremum ſtudio eius & inſidiis accuſatus, quod Chriſtianus eſſet, pro Chriſto ſanguinem fudit.

Valentini hæreſis.

Anno 145. *Valentinus*, &c.] Totum hoc è Chronico Euſebij deſumptum eſt. Dimicarũt contra Valentinum antiquiorem Patres: Tertullianus librũ ſpecialem contra ipſum edẽs, & lib. de Præſcript. c. 30. Iren. lib. 2. c. 4. Epiph. hæreſi 31. & Theodor. poſtmodum lib. 1. hæreticarum fabularum. Fingebat impius ſomniator xxx. ſæcula, & ex eis mares 15. & totidem fœminas, & illorum commiſtione ortum Chriſtum, immiſſúmque in ventrem Virginis, à qua (mentiebatur) non plus, quàm à canale aqua ſuſceperat.

Concordienſes Martyres.

2. *Concordia*, &c.] Agnouit in Luſitania vrbem Concordiam Ptolomæus, cuius ſituationi reſpondet oppidum Tomas, vbi S. Silam Quiritię & ſororum nutricẽ requieſcere diximus, propéque defluit *Beſelga* amnis, à quo *Beſulas* nomen accepiſſe videtur apud Dextrum. Celebrant verò memoriam Sanctorum Martyrum Donati & ſociorum, ad diem 17. Febr. antiqua Martyrologia, Romanum & Vſuardi, & ex recentioribus Galeſini, diebus duobus, id eſt, prædicto, & 23. Martij, meminitque eorumdem Equilinus lib. 11. Catalogi c. 130. nu. 69. fuerunt verò ſocij S. Donati, Secundianus & Romulus cum ſociis aliis 86. Romanum Martyrologium hæc de illis habet. *Concordia Sanctorum Martyrum Donati, Secundiani & Romuli, cum alijs octoginta ſex eiuſdem coronæ conſortibus.* Cæteri ferè eiſdem verbis vtuntur. In eo verò fallitur Galeſinus, in Notis ad 17. Febr. quod ſuſpicetur occubuiſſe ſub Iuliano Apoſtata anno Domini 364. cùm, vt vides, ſub Antonino paſſi ſint.

Anno 149. *Arianus*, &c.] Ipſiſſima in Euſebij Chronico verba leges hoc anno.

Anno 150. *Apollonius*, &c.] Ab eodem mutuatum hoc eſt, niſi quod exprimit Euſebius nomen Veri Cæſaris, cuius Præceptores fuiſſe dicuntur Apollonius & Baſilides. Credit autem Baronius ad annum 189. Apollonium hũc Calchidium priùs quidem Ethnicum, poſtea verò Chriſtianum, ac demum Chriſti Martyrem extitiſſe.

De duabus Marcianis Toletana, & Africana.

Anno 155. *Toleti patitur*, &c.] Tota hæc Sanctæ Marcianæ memoria librarij aut ſcriptoris oſcitantia ad annum 255. in codice Cæſarauguſtæ impreſſo tranſlata erat. Conſtat autem in hunc locum reducendam eſſe, quod in ea de anno paſſionis Virginis agatur, qui fuit 155. Domini, vt expreſſè fatetur Iulianus in Chronico, nõ aliunde quàm à Dextro id mutuatus, *Marciana* (ait) *paſſa eſt Toleti anno* 155. *aliquanto poſt ſorores* 12. *Iulij*. Sanè Marcianę noſtrę Toletanæ cũ Martiana Africana contigit, quod Emeritenſi Eulaliæ cum Eulalia Barcinonenſi: nominis quippe & aliquarum paſſionum ſimilitudo confuſionem hiſtoriæ attulit; qua ſemel parta non defuit, qui pluralitatem negauerit, vnam ex duabus conficiens. Sic in illis protſus factum eſt: vtraque Eulalia dicebatur, vulnera, equuleum, vngulas ferreas, facéſque ignitas

Anno Christi 355. vtraque perpeſſa eſt: additum deinde ab vtriuſque ore in columbæ candidiſſimæ ſpeciem, euolaſſe animas in æthera. Hinc Equilinus de Emeritenſi agens lib.1.c.54. quæ 4. Idus Decembris celebratur, aſſerit Barcinonæ occubuiſſe, ex duabus vnam conficiens. Nihil minus Marcianis contigit, nam præter nominis ſimilitudinem, non diſſimilibus martyriis cæſæ ſunt, vtraque enim feris obiecta, à tauro dilacerata eſt. Quare Baronius in notis ad 12. Iulij, vnam duntaxat credidit fuiſſe: reluctante tamen textu ipſo Romani Martyrologij, qui alteram Cæſareæ Mauritaniæ in Africa, alteram Toleti occubuiſſe fatetur. De Africana inquit, *Quinto Idus Ianuary*, ſeu die 9. eiuſdem, *in Mauritania Cæſarienſi S. Marciana Virginis, quæ beſtys tradita, martyrium conſummauit*. De Toletana verò: *Quarto Idus Iuly*, ſeu 12. die eiuſdem, *Toleti S. Marcianæ Virginis & Martyris, quæ pro fide Chriſti beſtys obiecta, atque à tauro diſcerpta, martyrio coronatur*. Et reluctantibus etiam, vt vides, Dextro & Iuliano, qui Toleti paſſam referunt, ſororémque fuiſſe octo aliarum Virginum & Martyrum. Additque Iulianus: *Mentio fit alterius Marcianæ in Martyrologijs, & licèt obierit à tauro dilacerata, tamen hæc* (Toletana) *altera longè vetuſtior eſt*. Anno Romæ 906.

Mirum eſt quantis fuerit præconiis B. Marciana à Toletanis veteribus decantata: de ea ſiquidem proprium ac ſolenne officium extat in Breuiario Gothico; vbi hymno ſacro refertur, qualiter diuino acta ſpiritu Idolum ſupra fontem exactum contriuerit; capta autem ac flagris cæſa, & lenonibus tertio tradita, miraculoſo repente inter Virginem & lenonem apparente muro, tertiò etiam liberata; beſtiis deinde data ad deuorandum, a leone deoſculata fuerit, à tauro ad papillas vulnerata, denique à leopardo modico morſu interempta euolarit ad ſponſum. Audi quæſo hymnum hæc dulciùs perſonantem.

Sacræ triumphum Martyris
Celebret vox Eccleſiæ:
Camœna ſit cunctis vna,
Marcianæ in laudem Virginis.

Quæ paſſionis præmium,
Dum tendit, adipiſcitur:
Vltrò ad palæſtram gloriæ
Audet prompta concurrere.

Hæc namque aſtantem Dæmonis
Cernens, allìſit effigiem:
Sub cuius larga perpetim
Fluebat vnda greſſibus.

Mox flagris cæſa trahitur
Celſa ad Prætoris atria:
Atque ludis illicitis *
Proſternit membra Virginis.

*al. adilibus.

Quam prædo pudicitiæ,
Dum inter vmbras ſequitur,
Oblata ex templo cælitus
Secluditur maceria.

Vincta deinde ſtipite
Prophana voce includitur:
Sed pœnas fert blaſphemia,
Ruinas & incendia.

Emiſſa namque beſtys,
Leo percurrit percitus:
Adoraturus veniens,
Non comeſturus Virginem.

Taurus dehinc proſiliens,
Forma & mugitu horribili:
Sulcabat eius teneras
Papillas ictu vulnerans.

At fera pernix corpore,
Et maculoſo tegmine:
Lethali dente ad vltimum,
Membra puellæ laniat.

Poſt hos triumphos anima
Vinclis elapſa corporis,
Plaudens petit ad libera
Summi poli faſtigia.

Deo Patri, &c.

Quod in ſexto verſu dicitur, *Sed pœna fert blaſphemia, Ruinas & incendia*, ad id tendit, vt denotet, blaſphemum illum, qui eam ad feras tradi vociferauit, blaſphemiæ luiſſe pœnas (vocabatur Budarius, natione Iudæus) *nam vbi deuotæ Virginis ſpiritus exiuit de corpore, eodē temporis puncto Budary blaſphemi domus, cum omnibus qui ibidem fuerant, diuino arſit incendio. Frequenter à Iudæis Budary parētibus ædificari tentata eſt, & cecidit in ruinam, multique qui exinde ad ſtructuram ſaxa collegerant, portare viſi ſunt ſepulturam. Manet vſque hodie de illa domo æterna Martyris Beata ſententia, & in æternum manſura perdurat*. Hæc ad verbū deſumpſi ex vita S. Marcianæ, quæ in Bibliotheca Monaſterij S. Bernardi extra muros Toletanos in codice mēbraneo M.S ac peruetuſto adſeruatur, per omnia cum hymni hiſtoria cōcordante. Eamdē breuiùs habet Equilinus lib. 1. c. 58. ſed ſub nomine S. Marcianæ Cæſarieſis,

Quod

Anno Chriſti 156.

Quod verò Sancta Marciana fecit, occaſionem ſibi martyrij quærens fracto Idolo, prohibitum poſtea fuit à Concilio Eliberritano can.60.in hæc verba aiente: *Si quis Idola fregerit, & ibidem fuerit occiſus; quatenus in Euangelio ſcriptum non eſt, neque inuenitur ſub Apoſtolis vnquam factum, placuit in numero eum non recipi Martyrum.* Quatenus verò id licuerit poſt latas à Conſtantino leges de Idolorum deſtructione, doctè exponit Baronius ad 9. Aprilis occaſione S.Euſychij, qui ob euerſum Fortunæ fanum à Iuliano Apoſtata cæſus eſt. Noſtra verò Marciana à lege canonis exempta conſpicitur, quod ante Concilium paſſa ſit, Ælio & Laterano Conſulibus, vt Dexter docet. Irrepſerat codici impreſſo Dextri mendum, vt pro *Laterano* legat *Licencio*, cùm tamen conſtet ex Onuphrio & aliis anno Domini 155. conſulatum geſſiſſe L.Ælium Aurelium Cæſarem, Pij Auguſti filium, & Sextilium Lateranum: atque hinc manifeſtum fit, nequaquam martyrium Marcianæ Toletanæ Virginis reiiciendum in annum 255. vt idem codex habebat, ſed in ann. 155. vti ex Conſulibus conuincitur.

S.Polycarpus quo tempore Romã venerit.

ANNO 156.*Sub Aniceto*,&c.] Si Chronologiã Romanorum Pontificum Baronianam ſectaremur, omnino cogeremur à Dextri ſententia reſilire, cùm enim ille aſſerat, Anicetum ſedere cœpiſſe anno Domini 157. quo per martyrium S.Pius eius prædeceſſor ſublatus fuerat, ex eius ſententia fieri non potuit, vt anno 156. Polycarpus venerit Romam ſedente iam Aniceto. Cæterùm reluctantur Baronio B.Irenæus, D.Hieronymus, & Euſebius; ille ſiquidem, nimirum Irenæus Lugdunenſis lib.3.cap.3. inquiens, *Is enim eſt* (ſcilicet Polycarpus) *qui ſub Aniceto cùm veniſſet in Vrbem, multos ex his quos prædiximus Hæreticos conuertit ad Eccleſiam Dei, vnam & ſolam hanc veritatem annunciãs ab Apoſtolis percepiſſe ſe, quam & Eccleſia tradit.* Hieronymus quoque libro de ſcript. Eccleſiaſtic. in Polycarpo hæc ait: *Hic propter quaſdã ſuper die Paſchæ quæſtiones, ſub Imperatore Antonino Pio, Eccleſiam in Vrbe regente Aniceto, Romam venit, vbi plurimos credentium Marcionis, & Valentini perſuaſione deceptos, reduxit ad fidem. Poſtea verò regnante M. Antonino, & L.Aurelio Commodo, Smyrnæ igni traditus eſt.* Profectò ſi ſub Aniceto venit, & Antoninus Pius eo tempore regnabat, Anicetus ante annum Domini 163. ſedere cœperat, quo tamen ipſe Antoninum mortuum affirmat; vnde nullatenus Pontificatus Aniceti differri poterit ad annum 167. vt ipſe contendit. Euſebius verò per omnia conſonat Dextro, ait enim in Chronico: *Anno 156. Anicetus X. Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatum tenet, ſub quo Polycarpus Romam veniens multos ab heretico errore correxit.* Adde Ambroſium Moralem exactiſſimum Chronographum, qui ab anno Domini 153. aſſeuerat S.Anicetum ſedere cœpiſſe; cui Dominicus Tempeſta Romanus ſubſcripſit in vitis Summorum Pontificum Romæ editis anno M.D. XCVI. cum figuris.

Martyres Blandenſes.

2. *Blandæ in Hiſpania*,&c.] Additum eſt *in Hiſpania*, ad differentiam alterius vrbis eiuſdem nominis in Lucænia, ſeu *Baſilicata*, regni Neapolitani prouincia exiſtente, cuius meminit in tabulis Italiæ Ptolomæus; qui in Hiſpania ſimiliter Blandam cognoſcit in Laletanis Tarraconenſibus; nunc vocatam *Blanes*; authoribus Floriano de Occampo, Villanoua, & Arnoldo Millio. Hic igitur martyrio coronati ſunt ſub Antonino Principe Sancti Chriſti Martyres Bonoſus & Maximianus, quorum memoria cum benedictione permanet in Martyrologiis die 21. Auguſti, vbi Ado affirmat etiam actus martyrij ipſorum extare. Vſuardus ſimiliter inquit: *Eodem die Sanctorum Martyrum Bonoſi & Maximiani, quorum actus habentur.* Equilinus lib.11.cap.138.num.218.ait, *Bonoſus & Maximianus Martyres paſſi ſunt XII. Kalend. Septembris; quorum geſta Ado dicit haberi.* Galeſinus verò Bedam quoque ipſorum meminiſſe refert, & ait: *Hoc ipſo die Sanctorum Martyrum Bonoſi & Maximiani, quorum res pro fide fortiter acta leguntur.* In Romano Martyrologio nihil de actis dicitur, quoniam, vt Baronius in Notis animaduertit, iam excidiſſe (proh dolor) cum diſpendio gloriæ Sanctorum videntur, nuſquam enim repertæ ſunt, ſed dabit Deus ipſis actis aliquando lucem, vt confidimus. Vide eiuſdem nominis alios ad annum 308.

ANNO 160. *Carthagine*, &c.] Suſcitauit Cardinalis Baronius memoriam Sanctorum Martyrum Modeſti & Iuliani Carthagine paſſorum, quæ librariorum incuria à Romano Martyrologio exciderat; & in antiquis M. S. codicibus Romæ inuentam ſub his verbis expreſſit. *Pridie Idus Februarij* (ſeu die 12.eiuſdem) *Carthagine Sanctorum Martyrum Modeſti & Iuliani.*

Interamnenſes Martyres in Hiſpania.

2. *Interamnij Flauij*, &c.] Deerat in excuſo Dextro nomen vrbis vbi ſancta Domnina cum ſororibus ſuis martyrij coronam percepit; legendum verò occubuiſſe *Interamnij Flauij*

Anno Chriſti 160. & 162. — Anno Romæ 909. & 911.

Flauij conuincit S. Proculus, qui, vt omnes fatentur, in eodem ac ipſa oppido paſſus fuit, & teſte Dextro inferius anno 175. Interamnij Flauij martyrium conſummauit; ait ſiquidem: *Interamnij Flauij in Hiſpania Sanctus Proculus Martyr.* Omnes verò eodem die paſſi ſunt, nimirum Aprilis 14. Galeſinus eodem die hæc habet: *Interamnij S. Proculi Martyris, & Sanctæ item Domninæ Virginis, & ſociarum, quæ ob præclaras fidei confeſſiones, martyrij coronis donatæ, æterna perfruuntur gloria:* citátque veteres M. SS. codices, & Bedam & Vſuardum. Equilinus verò lib.11.cap.130.num.121. *Proculus*, inquit, *Martyr, & Domnina Virgo cum ſociis Virginibus, ipſo die Interamnij paſſi ſunt.* Vſuardus & Romanum Martyrologium ſic legunt: *Interamnij B. Proculi Martyris, item S. Domninæ Virginis cum ſociis Virginibus coronatæ.* Conſentítque Ado eodem die. Baronius credidit Interamnij in Italia paſſas fuiſſe, quaſi non eſſet vrbs alia eius nominis in Orbe. Sanè Ptolomæus duas Interamnes in Hiſpania deſcribit, alteram in tractu Aſturienſi prope lucum Aſturum ſeu Ouetum, alteram non longè ab ipſa Aſturicæ vrbe, quæ non ſolum Interamnij nomen, ſed Flauij cognomen habuit, eo quod in Flauij Veſpaſiani honorem erecta ſit. Nam, vt author eſt Morales lib.9.Hiſtor. cap.25. multæ in Hiſpania vrbes ab eo *Flauiæ* denominatæ ſunt, vt Flauiobriga, Iriaflauia, Flauium-Brigantium, & inter cæteras Interamnis Flauia: dicta quidem Interamnis ſeu Interamnium (aliis Interamnum) quod inter amnes duos ſita fuerit. Exiſtimauit Morales eiuſmodi Interamnium Flauium eſſe oppidum *Fuente en Calada*, in Epiſcopatu Aſturicenſi vna leuca & dimidia à Nucalenſi monaſterio diſtans. Cæterùm penitus à vero diuertit, cùm *Fuente en Calada* non ſit inter amnes ſita; & prope ſit antiquiſſimum ac nobile oppidum *Benauentum*, non ſolùm inter amnes exiſtens, ſed inter vberes ac magnos fluuios Ezlam, & Orbigum, hinc inde Benauentum non tam circumdantes, quàm tangentes. Quare dubium non ſit Benauentum olim nuncupatum fuiſſe Interamnium Flauium: ipsúmque ſuo ſanguine rubricaſſe ſanctiſſimos Chriſti pugiles Proculum, Domninam & ſorores. Et ne quis vltrà dubitet, habemus Itinerarium Antonini Imperatoris, ex quo enumeratis diſtantiis, id manifeſtè deducitur, nam in itinere Aſturicâ Tarraconem tranſitus per Interamnium annotatur; tranſitur verò neceſſariò per Benauentum, non verò per Fuentencaladam. Ibidem aſſeritur Interamnium Flauium x x x. milliaribus ab Aſturica diſtare: idémque aſſerit Antoninus in itinere Bracarâ Aſturicam, cuius initium eſt Salabiana, & in alio cuius initium Lamia: repetit etiam idipſum in itinere Aſturicâ Burdigalam: quæ omnia ſimul adduxi, ne quis putet in numero x x x. milliarium mendum irrepſiſſe. Hinc autem manifeſtè intentum noſtrum deducitur; quandoquidem ab Aſturica vſque ad Fuentencaladam non intercedunt xxx. millia paſſuum, id eſt, leucæ decem, ſed xviij. milliaria ſeu leucæ ſex: ab Aſturica verò vſque Benauentum x x x. milliaria ſeu leucæ x. reperiri certum eſt.

Interamnis nunc dicitur Benauente.

Patruinus Toletanus Epiſcopus.

2. *Pelagio*, &c.] Pelagio Toletano Præſuli ſucceſſiſſe Patruinum ſiue Paternum, al. *Patriunus*, al. *Patrinus*, dictus fuit, ex Chronologia Toletanorum Antiſtitum liquet, quam cum Conciliis Gothicis in lucē edidit Archiepiſcopus Loayſa. Mirum verò quam à vero aberrauerit, cùm dixerit ipſum interfuiſſe primo Concilio Toletano, ibíque ſubuertiſſe hæreſim Priſcilliani repullulantem. Illud ſiquidem celebratum fuit anno Domini 205. vt ſuo loco monſtrabimus, quo tempore vel ipſo Loayſa teſte erat Toleti Præſul Sanctus Aſturius, cuius nomen inter 19. Epiſcopos qui illic adſtiterunt reperitur. Patruinus autem vel Paternus, qui promo loco recenſetur, erat Epiſcopos Bracarenſis: quod inferius loco citato oſtendemus, & in Commentariis ad annum 386. Et ipſe Loayſa facilè id animaduertere poterat, cùm inter Patruinum & Aſturium, qui anno 405. erat Epiſcopus, interceſſiſſe referat alios ſeptem: Turibium, Quintium, Vincentium, Paulatum, Natalem, Olympium, & Audentium, quos annos multos in pontificio munere expleuiſſe dubium non eſt. Quare nulla ratione fieri potuit, vt Patruinus Concilio illi circa annum 400. interfuerit. Imò verò floruit ante multos annos, ſedítque xxix. videlicet ab anno 160. vſque ad clxxix. Agemus de eo inferius ad annum 185. & 208.

Antonini Pij Imp. mors.

Anno 162. *Hoc anno*, &c.] Cardinalis Baronius differt Antonini Pij mortem in ſequentem annum 163. ſed Dextro ſuffragatur Euſebius in Chronico inquiens; *Anno Domini 162. apud Lorum villam ſuam, xij. ab vrbe milliario moritur, anno vitæ ſuæ lxxij.* M. Antoninus, qui & Verus XIV. Romanorum regnauit, & L. Aurelius Commodus, ann. xix. menſ. 1. Imperauerat Pius annis xxij. menſ. vij. dies xxvj. Ambo Cæſares communicarunt in nominibus Ælij, Aurelij, Veri & Antonini, differebant tamen in

præ

prænominibus Marci, & Lucij. Hic verò L. dicebatur etiam Ceionius, & Commodus. De hac nominum diuerſitate, & concordantia agunt Iulius Capitolinus in Pio, Dio in Hadriano, Iuſtinus in Apologia ad Antoninum, Spartianus in Hadriano, Theophilus Antiochenus, & Galenus lib. contra eos qui de typis ſcripſerunt, quos Baronius ſequitur ac refert. Illud tamen animaduertiſſe placet, M. Aurelium ex paterna linea ab Hiſpanis originem duxiſſe, cuius nimirum atauus Annius Verus Hiſpanus fuit, id quod Iul. Capitolinus, & ex eo Morales adnotauit lib.9.cap.28. Ipſi quoque multæ memoriæ in Hiſpaniis erectæ ſunt; è quibus hodiéque Malacæ durat columna marmorea cum inſcriptione. *M. Aurelius, Antoninus, Pius, Auguſtus*, &c.

Anno Romæ [illegible] | Anno Chriſti 162.

Barcinonæ alia, nimirum: *Fauſtinæ Aug. Imp. M. Aurelij Antonini Aug. DD.*

Denique de Antonini Pij morte & ſucceſſorum eius electione conſonat Oroſius lib.7. cap.14.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 165.	*L. Cæſari Athenis ſacrificanti ignis in cælo ab Oriente in Occidentem, nec ſine miraculoſa viſione ferri viſus eſt.*	Anno Romæ 916.
Anno 166.	*Vologeſus Rex Parthorum prouincias vicinas depopulatus eſt.*	Anno 917.
Anno 167.	*Seleucia Syriæ vrbs cum CCC. millibus hominum eſt capta.*	Anno 918.
	2. *Apud Piſas Peregrinus Philoſophus rogo, quem ex lignis compoſitis extruxerat, viuum ſe ſuperiniecit.*	
Anno 168.	*Maſiæ in Hiſpania ad locum Dorotenſem S. Paſycrates, mirabilis vir conuerſatione*, & omnibus operibus ſuis.*	Anno 919.
Anno 169.	*Marcus Hæreticus Hiſpanias petit; præmoniti verò Hiſpani à Petro epiſtola 1. & ſæpiùs à Paulo, cùm Carpetaniam adijt, Toleto pulſus; voléntque Valentiam Luſitanorum corrumpere, in ea prouincia malè tractatus, nonnullas mulierculas corrupit, ab aliis verò irridetur.*	Anno 920.
	2. *L. Cæſar cum fratre Commodo de Parthis triumphat.*	
Anno 170.	*Perſecutione orta in Aſia, Polycarpus, Pioniúſque patiuntur.*	Anno 921.
	2. *Plurimi in Gallia, Hiſpaniáque ob Chriſti nomen interfecti.*	
Anno 171.	*Lues multas prouincias inuadit & Romam etiam.*	Anno 922.
	2. *Romani contra Sarmatas, Dacos, Quados, Marcomanos pugnant.*	
	3. *S. Sother Romanam regit Eccleſiam ſatis afflictam.*	
Anno 172.	*L. Imperator prope Concordiam apoplexia corripitur.*	Anno 923.

* al. conuerſione.

Aſianus

Anno Chriſti 165.

Anno 173. *Aſianus Sardicenſis offert Antonino apologeticum.* Anno 924.

Anno 174. *Apollinaris Hieropolitanus Epiſcopus clarus habetur.* Anno 925.

2. *Et Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus: & (3.) Pynetus Cretenſis.*

Anno 175. *Tanta per Orbem interneeio fuit ex graſſante peſtilentia, vt totus penè exercitus Romanus deletus fuerit.* Anno 926.

2. *Interamni Flauij in Hiſpania S. Proculus Martyr.*

3. *Orationibus Chriſtianorum Antonino ad Quados pugnante, internecionémque ſuorum timente, data eſt pluuia & victoria.*

Anno Romæ 916.

COMMENTARIVS.

ANNO CHRISTI 165. *L. Cæſari*, &c.] Ita prorſus Euſebius in Chronico hoc ipſo anno, & penè eiſdem verbis, nam inquit, *L. Cæſari Athenis ſacrificanti ignis in cælo ab Oriente in Occidentem ferri viſus eſt.*

ANNO 166. *Vologeſus*, &c.] Hæc quoque habet idem Euſebius anno 166. Oroſius vaſtaſſe inquit Armeniam, Cappadociam, Syriámque lib. 7. cap. 17. Contra Vologeſum, bellum Parthicum deſtructum eſt, de quo multa Dio in Antonino, Miſus primùm Seuerianus Dux Romanorum militum, gentes cum vita, telo confoſſus amiſit: L. verò Cæſar M. Aurelij Antonini filiæ deſponſatus, victoria potitus eſt. Qua de re lege Xiphilinum & Iulium Capitolinum in Antonino.

ANNO 167. *Seleucia*, &c.] Adeſt in Promontorio Syriæ Antiochenæ Seleucia olim à Seleuco Nicanore condita, teſte Ioſepho 18. lib. antiq. cap. 16. quam S. Paulus peragraſſe Lucas narrat Act. 13. hodie *Soldino* dicta. Hanc Vologeſus Parthorum Rex cùm cepiſſet, & circumiacentes prouincias depopulaſſet, toti Syriæ formidini erat. Verùm à Romano exercitu iterum bello capta duce L. Cæſare, cum trecentis millibus hominum, quod etiam cum Dextro narrat Euſebius hoc ipſo anno: Oroſius quadringinta millia capta refert.

2. *Apud Piſas*, &c.] Habet eadem ipſe Euſebius de Peregrino Philoſopho, ſed anno ſequenti.

6 *Paſycrates Martyr.* ANNO 168. *Maſiæ in Hiſpania*, &c.] De S. Paſycrate agunt Martyrologia Bedæ, Vſuardi & Romanum, ad diem 25. Maij, qui eum martyrio coronatum narrant cum S. Valentione & duobus aliis. Irrepſit verò codicibus ipſorũ mendũ, dum pro *Maſia*, quidam Mæſiam, alij Myſiam legũt. Idque ex eo ſatis conuincitur, quod totâ Myſiâ, ſiue Mæſia nulla ſit vrbs ſeu oppidum, cui *Doroſtorus* nomen. Ptolomæus quidē lib. 3. c. 7. in Myſiâ Dorticum agnoſcit (ſed non Doroſtorum,) ſitum iuxta Danubium amnem. Hinc accidit, vt ignorantibus loci nomen, non vno eodémque modo ab authoribus nominetur. Theodoretus lib. 3. cap. 6. vocat Doroſtolum, & ipſum in Thracia conſtituit, videlicet extra Myſiam ſaltans: Cedrenus in Compendio hiſtoriæ, Diſtram, vt Cardinalis Baronius notauit, ad ipſum diem 25. Maij lit. b. Nec mirum quod inueniri locus non poſſet, qui non erat. In Hiſpania verò non Mæſia, ſeu Myſia, ſed Maſia vrbs fuit, de qua Plinius refert, quod Maſiæ vlterioris Hiſpaniæ vrbe lateres fiebant, qui ſiccati in aqua nō mergantur. Stephano quoque Maſia ad Tarteſios, ſeu Bæticos pertinebat, eoque nomine non vrbs duntaxat, ſed & regio vrbi circumfuſa Maſia nuncupabatur; quod itidem Vitruuius aliquando fatetur, quamquam ipſe per x. ſcribat Maxiam: corruptiùs apud Ptolomæum prope Hiſpalim Maxilia vocatur. Villanoua in tabula ſuæ veteris Hiſpaniæ hanc in Turdetanis Bæticæ iuxta Termarium montem conſtituit: quo loci nunc argenti viui fodinæ, *Almaden* vulgò, conſiſtunt. *Maſia et Doroſtorum vbi*. Maſiæ igitur Tarteſiacæ in Hiſpania Sanctum Paſycratem & eius ſocios incolas fuiſſe, & inibi ad Doroſtorenſem locum floruiſſe, non ambigo. Facilis ſanè apud Græcos

authores

authores tranſitus fuit à Μύσια, in Μοίσια, ſemel verò hoc errore admiſſo, facilius Μύσια ſcribi potuit, cùm Pontica illa prouincia vtroque ſcriberetur modo. Quo videas quantam hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lucem Dexter adferat. De Sancto Paſycrate & ſociis egit etiam Petrus Equilinus lib. 11. c. 130. num. 151. conſultò tamen à nomine vrbis abſtinuit, ob incertitudinem ſcripturæ. Anno Chriſti 169.

Eiuſdem vrbis, Prouinciæ, & loci credendi ſunt fuiſſe ſancti Martyres Chriſti *Iulius* & *Heſychius*, quos Latina Martyrologia Bedæ, Vſuardi, Adonis & Romanum celebrant, apud Deroſtorum (vt aiunt) in Mœſia paſſos: Iulium quidem die 27. Maij, in hæc verba; *Doroſtori in Myſia paſſio B. Iulij, qui tempore Alexandri Imperatoris, cùm eſſet veteranus & emeritæ militiæ, comprehenſus ab Officialibus, Maximo Præſidi offertur: quo præſente cùm Idola execraretur, & Chriſti nomen conſtantiſſimè profiteretur, capitali ſententia punitus eſt. Cùm autem* (addit Equilinus lib. 5. cap. 56.) *ad paſſionem duceretur, Heſychius quidam miles Chriſtianus ſibi amiciſſimus, dum ſe ſuis orationibus commendaſſet, cúmque oſculatus fuiſſet, à militibus tentus & ipſe poſt dies 20. paſſus eſt, vt infrà dicetur 17. Kalend. Iulij*, videlicet libro 5. cap. 119. vbi iterum de Heſychio: *In carcere* (inquit) *diebus pluribus maceratus, tandem in confeſſione Chriſti gladio cadente, martyrio coronatus eſt.* Illud autem non leue eius rei argumentum eſt, quod de SS. Martyribus Iulio & Heſychio mentio nulla fiat in Menologiis Græcorum: cùm tamen ſi Myſiæ, Prouinciæ Græcæ, Martyres eſſent, nequaquam eorum memoriam prætermitterent. Cùm verò à Latinis duntaxat celebrentur, dubio procul Latini Martyres ſunt. Hoc autem ſemel dato, Maſia alia aſſignari nequit in Europa, quam ſuis illuſtrarint paſſionibus præter Bæticam noſtram, de qua egimus. Nihil minus de *S. Daſio* Epiſcopo & Martyre ſentio, cuius memoria fit in Romano Martyrologio die Nouembris 20. *Cùm nollet in feſto Saturni impudicitijs eius conſentire, ſub Baſſo iudice cæſus eſt.* Siquidem Doroſtori in Myſia dicitur paſſus, non aliter quàm prædicti: oſtendimus verò in Myſia nullam vnquam fuiſſe vrbem Doroſtorum. Et de Daſio quidem Græci, cùm eius memoriam colunt, ignorare videntur quis fuerit; aiunt enim in Menologio fuiſſe militem iuuentute ac pulchritudine florentem, cùm tamen ex tabulis Romani Martyrologij conſtet Epiſcopum fuiſſe; niſi velles mendum potiùs irrepſiſſe Romano quàm Græco Martyrologio. De Sancto quoque *Aemiliano* Martyre, qui tempore Iuliani apoſtatæ ſub Capitolino Præſide, quòd Idola fregiſſet, martyrij palmam accepit, Romanum Martyrologium die 18. Iulij crematum inquit, ſiquidem Doroſtori in Myſia; verùm Menologium Græcorum aliter habet, Duroſtuli in Myſia: eiúſque memoria celebris admodum fuit apud Græcos, nam & Baſilius Imperator eius templum reſtituit aliquando, vt Cedrenus author eſt in compendio Hiſtoriæ, in Baſilio. Doroſtorenſes Martyres.

Anno 169. *Marcus*, &c.] De Marco Valentini diſcipulo latiſſimè egit Irenæus lib. 1. contra hæreſ. cap. 8. & 9. vbi hæc habet; *Marcus magica impoſturæ peritiſſimus, per quam & viros multos, & non paucas mulieres ſeduxit.* Et inferiùs: *Maximè autem circa mulieres vacat, & hoc circa eas quæ ſunt honeſtæ & circumpurpuratæ, & ditiſſimæ quas ſæpe adducere tentans, dicit blandiens eis: Participare te volo ex mea gratia; locus autem tuæ magnitudinis in nobis eſt, oportet nos in vnum conuenire. Sume primùm à me, & per me gratiam. Adaptare vt ſponſa ſuſtinens ſponſum ſuum, vt ſis quod ego, & ego quod tu. Conſtitue in thalamo tuo ſemen luminis; ecce gratia mia deſcendit in te. Aperi os tuum & propheta. Cùm autem mulier reſponderit: Nunquam prophetaui, neſcio prophetare: inuocationes quaſdam faciens denuò ad ſtuporem eius, quam ſeducit, dicit ei; Aperi os tuum, & loquere quæcunque, & prophetabis. Illa autem ſeducta, & elata ab his, quæ prædicta ſunt, concalefaciens animam à ſuſpicione, quòd incipiat prophetare, audet & loquitur deliriaſa, & quæcumque euenerint: omnia vacuè & audacter. Et exinde Prophetidem ſeipſam putat, & gratias agit Marco, quod participauit ei ſuam gratiam & remunerare eum geſtit, non ſolùm ſecundùm ſubſtantiæ ſuæ dationem (vnde diuitiarum copiam magnam collegit) ſed & ſecundùm corporis copulationem, & ſecundùm omnia vniri ei cupit.* Vidiſti diabolici hominis impoſturam, Sancti Irenæi coæui ipſi viuis coloribus delineatam; ſed nunquid mulieres in Orientalibus contentus fuit ſeduxiſſe regionibus? minimè, nam & in Occidentem quoque veniſſe teſtis eſt ipſe Irenæus, qui de his quæ Marco & ſuis in Galliis iuxta Rhodanum acciderunt, ſubdit; *Talia autem dicentes & operantes, & in his quoque quæ ſunt ſecundùm nos regiones Rhodanenſes, multas ſeduxerunt mulieres; quæ cauteriatas conſcientias habentes, quædam quidem* Marcus hæreticus Valentini diſcipulus. Gallias occiſit.

Anno Chriſti 170. *etiam in manifeſto exomologeſim faciunt.* Cæterùm quomodo aliæ reſtiterint, ipſe ſic refert. *Iam vero quædam ex fideliſſimis mulieribus, quæ habent timorem Dei, & non ſunt ſeducibiles, quas ſimiliter vt reliquas affectauit ſeducere, iubens eas prophetare, exſufflantes & anathematizantes eum, ſeparauerunt ſe ab huiuſmodi inſano, qui ſe diuinum ſpirare ſimulabat; pro certo ſcientes, quòd prophetare non à Marco Mago inditur hominibus, ſed quibus Deus deſuper immiſerit gratiam ſuam.* Hoc ſanè eſt quod Dexter narrat hoc loco ei acci- Anno Romæ 921

Et Hiſpanias. diſſe Toleti & Valentiæ Luſitanorum; *Cùm Carpetaniam adyt, Toleto pulſus, Valentiámque Valentiam Luſitanorum corrumpere, in ea prouincia malè tractatus, nonnullas mulierculas*

Inde turpiter pulſus. *corrupit, ab alys verò irridetur.* Subſcribit Irenæo Hieronymus in cap. 64. Iſaiæ, dum ait: *Gnoſticos per Marcum Aegyptium, Galliarum primùm circa Rhodanum, deinde Hiſpaniarum nobiles fœminas decepiſſe.*

Quod verò Dexter aſſerit, *præmonitos Hiſpanos à Petro epiſtola 2. & ſæpiùs à Paulo,* Marco eeſtitiſſe, non ſic accipiendum eſt, vt ſoli ipſi admoniti credantur ab Apoſtolis: ſed quod legentes Hiſpani Apoſtolorum epiſtolas, Marci effigiem ad viuum expreſſam & execrandam propheticis litteris ac documentis inuenerunt. Sanè Petrus Apoſtolorum Coryphæus totam ferè ſecundam epiſtolam contra futuros hæreticos, & clariſſime contra iſtum Marcum conſcripſit, videlicet cap. 2. inquiens: *In vobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & multi ſequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blaſphemabitur; & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus iudicium iam olim non ceſſat, & perditio eorum non dormitat.* Et infrà: *Hi verò velut irrationabilia pecora naturaliter in captionem, & in perniciem, in his quæ ignorant blaſphemantes, in corruptione ſua peribunt, percipientes mercedem iniuſtitiæ, voluptatem exiſtimantes diei delicias, oculos habentes plenos adultery, & inceſſabilis delicti, pellicientes animos inſtabiles;* & alia multa, quæ totis capitibus 2. & 3. proſequitur. Paulus verò tum aliis locis, tum in epiſtola 1. ad Timoth. cap. 4. idem monuit: *Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum,* (en Magiam Marci) *in hypocriſi loquentium mendacium,* &c. In epiſtola autem 2. cap. 3. *Hoc autem ſcito* (ait) *quòd in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa: erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, voluptatum amatores magis quàm Dei: & hos deuita.* Quare? Vide Marcum: *Ex his enim ſunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas, oneratas peccatis, quæ ducuntur varys deſiderys.* Quo nihil dici poterat clarius: neque defuit Apoſtolus in epiſtola quam ad Hebræos Hiſpanos ſcripſit, eos de futuro Marci aduentu præmonere, nam cap. vlt. ait, *Doctrinis varys & peregrinis nolite abduci; optimum eſt enim gratia ſtabilire cor, non eſcis.* Quid igitur mirum ſi tot, tantiſque admonitionibus edocti Catholici Hiſpani, viri & mulieres, Marcum hæreticum peſſimum irridentes è prouinciis ſuis cum dedecore pellerent?

2. *L. Cæſar,* &c.] Concinit Euſebius in Chronico penè eiſdem verbis. Lege Oroſium lib. 7. cap. 15.

Polycarpus & Pionius martyrium pati. Anno 170. *Perſecutione,* &c.] Idem Euſebius in Chronico ſic ait: *Anno Domini 170. perſecutione orta in Aſia Polycarpus & Pionius fecère martyrium, quorum ſcripta quoq; paſſiones feruntur.* Fuit hæc à M. Aurelio excitata perſecutio, quarta in ordine, ſi primam ſub Nerone, ſecundam ſub Domitiano, & tertiam ſub Traiano fuiſſe dicamus, cum Dextero, ad ann. 86. de Domitiano aſſerente, quod *ſecundã contra Eccleſiam perſecutionẽ mouit.* Conſonat Oroſius citato c. 15. & Hieronymus nunc citandus. S. Polycarpi dies feſtus agitur in Romano Martyrol. die 26. Ianuarii, vbi acta eius ſummarim referuntur, verbis Hieronymi lib. de Script. Eccleſ. *Polycarpus* (ait) *Ioannis Apoſtoli diſcipulus, & ab eo Smyrnæ Epiſcopus ordinatus, totius Aſiæ Princeps fuit: quippe qui nonnullos Apoſtolorum, & eorum qui viderant Dominum, magiſtros habuerit & viderit. Hic propter quaſdam ſuper die Paſchæ quæſtiones ſub Antonino Pio Imperatore, Eccleſiam in vrbe regente Aniceto* (circa annum Domini 168.) *Romam venit: vbi plurimos credentium Marcionis, & Valentini perſuaſione deceptos, reduxit ad fidem. Cùmque ei fortuitò obuiam fuiſſet Marcion, & diceret, Cognoſce nos: reſpondit, Cognoſco primogenitum diaboli. Poſtea verò regnante Antonino, & L. Aurelio Commodo, quarta poſt Neronem perſecutione Smyrnæ ſedente Proconſule, & vniuerſo populo aduerſus eum in amphitheatro perſonante igni traditus eſt.* Agunt de eo Irenæus aduerſus hær. lib. 3. c. 3. & Euſebius lib. 4. cap. 14. & lib. 5. c. 24. & Gregor. Turon. de gloria Martyrum cap. 86. & a[illegible].

[illegible] De Sancti Pionij martyrio agitur in eodem Martyrologio 1. die Februarij ſub his verbis:

verbis. *Smyrnæ S. Pionij Presbyteri & Martyris, qui poſt Apologias pro fide Chriſtiana conſcriptas, poſt ſqualorem carceris, vbi multos fratrum ad martyrij tolerantiam ſuis exhortationibus roborauit; cruciatibus multis vexatus, clauis confixus, & ardenti rogo ſuperpoſitus, beatum pro Chriſto finem ſortitus eſt, cum quo & alij quindecim paſſi ſunt.* Suſpecta ſunt mihi verba illa, *poſt Apologias pro fide Chriſtiana conſcriptas*, in Vſuardo enim qui totam habet periodum deficiunt: & ſi Pionius Apologias ſcripſiſſet, non omiſiſſet Hieronymus eius inter Scriptores Eccleſiaſticos memoriam venerari & annotare ſcripta: & Euſebius lib. 4. hiſt. Eccleſ. c. 14. aut alibi ſcriptorum eius meminiſſet. Difficilius eſt quod hoc loco à Dextro dicitur, in eadem perſecutione, quâ Polycarpus occubuiſſe; nam in eius actis, quæ apud Surium extant tomo 1. die primo Februarij, in perſecutione Decij paſſus legitur, Decio tertium, & Grato ſecundum Coſs. id eſt, anno Domini 254. non verò ſub Lucio Vero, & M. Aurelio Commodo, & hoc potiùs probatur Card. Baronio tum in Annal. tomo 2. ad eum annum, tum in notis ad Martyrologium Romanum die 1. Febr. Cæterum quidquid de actis ſit, Dexter ſubſcripſit Euſebio, qui eadem ferè ſcripſit verba in Chronico, & libro 4. hiſt. capite 14. verſus finem inquit, teſtimonio Epiſtolæ Smyrnenſis Eccleſiæ, Pionium eodem planè tempore quo Polycarpus martyrio coronatum fuiſſe. Quod licèt Baronius interpretetur de eodem menſe, aut die, ex his quæ in Chronico ſcribit conſtat non ad menſem, vel diem, ſed ad tempus eiuſdem perſecutionis eſſe referendum, cùm dicat, *Perſecutione orta in Aſia* (anno 170.) *Polycarpus & Pionius Smyrnæ fecère martyrium.* Adſtipulatur Euſebio Petrus de Natalibus libro 3. Catalogi Sanctorum capite 68. vbi occiſum fuiſſe docet, authore Euſebio libro 4. hiſt. tempore Antonini Imperatoris. Anno Chriſti 171.

2. *Plurimi in Gallia*, &c.] Cùm quarta perſecutio, quæ ſub M. Aurelio & L. Vero ortum habuit, vniuerſalis toto orbe fuerit, certum eſt, Gallias quoque & Hiſpanias penetraſſe, qui verò tunc pro fide Chriſti occubuerint, non liquet. Gerebant tunc in Hiſpania Magiſtratum Valerius Iulianus, Tarraconenſis Prouinciæ Præſes, & Gallus Maximianus Proconſul, cum Fabio Ruſtico, & Æmilio Pontiano, de quibus agit Ambroſius Morales lib. 9. hiſt. cap. 38. Iulius quoque Atticus Accilianus ſub eiſdem Principibus fuit Proconſul, vt idem author narrat capite 40. His igitur actoribus Martyres multi in Hiſpania in cœlum aduolarunt. Cuius rei nobile teſtimonium præbet nobis Aurelius Prudentius, qui hymno ſacro de Cæſarauguſtanis Martyribus affirmat non ſolùm vnâ vel alterâ perſecutione multos fuiſſe in Hiſpania martyrio coronatos, ſed in omnibus, tametſi ipſe de Cæſarauguſta loquatur, inquiens: *Galliæ & Hiſpaniæ Martyres ſub Commodo.*

Sæuus antiquis quotiens procellis
Turbo vexatum tremefecit orbem,
Triſtior templum rabies in iſtud
Intulit iras.
Nec furor quiſquam ſine laude noſtrûm
Ceſſit, aut clari vacuus cruoris,
Martyrum ſemper numerus ſub omni
Grandine creuit.

Vide ergo, in omni perſecutione in Hiſpania non ſolùm multos fuiſſe decoratos martyrio, ſed quòd eorum *numerus ſemper ſub omni grandine creuit.*

ANNO 171. *Lues*, &c.] Euſebius ſic habet hoc ipſo anno in Chronico. Lues multas prouincias occupauit, Roma ex parte vexata. De peſtilentia hac Tertullianus in Apolog. cap. 40. ſic loquitur: *Exiſtimant omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Chriſtianos eſſe cauſam. Si Tyberis aſcendit in mœnia, ſi Nilus non aſcendit in arua, ſi cœlum ſtetit, ſi terra mouit; ſi fames, ſi lues: ſtatim Chriſtianos ad Leonem.* Scribit de eadem Iulius Capitolinus in M. Aurelio, qui etiam affirmat Mauros eo tempore inualuiſſe, ac deuaſtaſſe Hiſpanias, ſed contra eos bellum per Legatos geſtum eſſe. Galenus etiam de ſimplicibus medicam. cap. 9. & de præſagiis ex pulſu lib. 3. c. 3. & lib. 3. de morbis vulgaris ægritudine c. 1. & lib 6. cap. 9. Conſule etiam Lampridium, & Oroſium lib. 7. c. 15. Graſſatam fuiſſe luem iſtam totum penè orbem, duraſſéque vſque ad annum 175. eo loco dicemus. *Mauri olim etiam in Hiſpaniam infeſti.*

Anno Chriſti 172 vſque 174.

Anno Romæ 916.

2. *Romani contra Sarmatas*, &c. Concordat Euſebij Chronicon hoc anno. De bello iſto contra Sarmatas vel Sauromatas, Dacos, Quados, & Marcomannos agunt Romanarum rerum ſcriptores, & cum eis Card. Baronius tom. 2. Annal. anno 171. Dum ad eos debellandos tenderet L. Verus Imperator apoplexia correptus occubuit, vt mox dicemus: *Sarmatæ* ad Septentrionem degebant, quo loco nunc Poloni, Rutheni, & Tartari habitant. *Daci* erant Danubio, ſyluæque Hercyniæ finitimi, quos olim Hungariæ partem habitaſſe plerique tradunt, & poſtea in Noruegiæ loca maritima receſſiſſe. *Marcomanni* interiores Germaniæ populi Hercyniæ ſyluæ accolæ, hodie Moraui dicuntur. *Quadi* denique Bohemorum olim gens, ſicut & Marcomanni. De quibus aliquando Hieronymus ſcripſit, *Sarmatæ, Quadi, Vuandali, & innumerabiles aliæ gentes, equorum, & vulpium carnibus delectantur.* Vide Oroſium citato loco.

S. Sother Papa.

3. *S. Sother*, &c.] Sancto Aniceto martyrij gloria coronato, vigente admodum perſecutione M. Aurelij & Commodi, S. Sother XII. poſt D. Petrum ad Romanæ Eccleſiæ regimen aſſumptus eſt: XII. inquam, ſecundum Dextri, & Euſebij, & aliorum antiquorum opinionem, qui Cletum & Anacletum vnum eumdémque exiſtimant fuiſſe virum. Quo autem anno Sother electus fuerit, ſub iudice eſt. Cardinalis Baronius in eam ſententiam inclinat, vt vſque ad annum 175. non ſit aſſumptus. Aliis placet, aſſumptum quidem anno 163. occiſum autem anno 172. quod ſequitur Onuphrius, Morales & Tempeſta. ſunt qui ad annum 169. eius aſſumptionem referant. Euſebius verò hoc anno 171. putat electum; ait enim in Chronico anno 171. *Sother Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatum ſuſcepit annos xiiij.* Inter tantam opinionum varietatem ea dexteritate Dexter vſus eſt, vt ſolùm diceret anno 171. Sotherem rexiſſe Eccleſiam, in quo plures conueniunt; vtrùm autem hoc ipſo anno Epiſcopatum inierit, vel antea ſuſceperit, in quo eſt maius diſſidium, minimè definierit.

Commodi Imp. mors.

Anno 172. *L. Imperator*, &c.] Euſebius in Chronico ſic ait hoc ipſo anno. *L. Imperator anno regni ſui nono, ſiue vt quidam putant xj. inter Concordiam, & Altinum, apolexia extinctus eſt, ſedens cum fratre in vehiculo.* Suſceperat in Marcomannos & Sauromatas rebelles expeditionem; ſed obiit in itinere poſitus, vti ſuperiùs diximus. Eſt autem Concordia Venetiarum oppidum non procul ab Altino, & flumine Liquentiæ, de qua agit Plinius lib. 3. c. 18. cuius nominis fuit alia in Hiſpania Bætica, vnde Concordienſes populi dicti ab eodem Plinio lib. 4. c. 22. Alibi de ea diſputandum ad ann. 418.

Meliro Sardicenſis.

Anno 173. *Aſianus Sardicenſis*, &c.] Concinit Chronicon Euſebij ferè eiſdem verbis: *Antonino Imperatori inclyto Aſianus Sardicenſis Epiſcopus Apologeticum pro Chriſtianis tradidit.* Fuit hic Meliro nomine, Aſianus natione, Sardicenſis præſulatu. Quod autem dicitur Antonino Apologiam dediſſe pro Religione Chriſtiana, non de Antonino Pio, ſed de M. Aurelio Vero intelligendum eſt, qui etiam Antoninus dictus fuit. De Melitone hæc Hieronymus de Scriptor. Eccleſ. c. 34. *Melito Aſianus, Sardicenſis Epiſcopus, librum Imperatori M. Antonino Vero, qui Frontonis Oratoris diſcipulus fuit, pro Chriſtiano dogmate dedit, ſcripſit quoque & alia, de quibus iſta ſunt, quæ ſubijciemus. De Paſcha lib. 11. De vita Prophetarum lib. 1. &c. Huius elegans & declamatorium ingenium Tertullianus in ſeptem libris, quos ſcripſit aduerſus Eccleſiam pro Montano, dicit, vnum à pleriſque noſtrorum Prophetarum putari.* Eidem adſcribitur liber de tranſitu Virginis, qui tamen inter apocryphos numeratur à Gelaſio Papa Diſtinctione xv. cap. Sancta Romana; ſed vtrùm eius fuerit, dubitatur.

S. Apollinaris Hieropolitanus.

Anno 174. *Apollinaris*, &c.] Euſebius itidem in Chronico id ſcribit, hoc ipſo anno, vocátque eum Aſianum. Hieronymus lib. de Script. Eccleſ. hæc habet de ipſo, c. 36. *Apollinaris Aſiæ Hieropolitanus Epiſcopus, ſub Imperatore M. Antonino ſecundo floruit, cui & inſigne Volumen pro fide Chriſtianorum dedit. Extant eius & alij quinque aduerſus Gentes libri, & de Veritate duo, & aduerſum Cataphrygas tunc primùm exortos, cum Priſcilla, & Maximilla inſanis vatibus, incipiente Montano.* Agitur eius feſta dies in Rom. Martyrologio ad diem 8. Ianuarij. De eo iterum Euſebius lib. 5. Hiſtor. cap. 6. & lib. 5. cap. 15. & 18. & Hieronymus etiam epiſt. 84. ad Magnum.

S. Dionyſius Corinthius.

2. *Dionyſius*, &c.] Euſebius in Chronico hoc anno ſic habet, *Dionyſius Epiſcopus Corinthiorum clarus habetur:* agitque de eius actis & ſcriptis lib. 4. Hiſtor. cap. 22. Hieronymus verò eiuſdem cum laude meminit tum epiſt. 84. citata, tum etiam lib. de Script. vbi hæc leguntur capite 37. *Dionyſius Corinthiorum Eccleſiæ Epiſcopus tanta eloquentia & induſtriæ* fuit,

fuit, vt non ſolùm ſua Ciuitatis & prouinciæ populos, ſed & aliarum vrbium & prouinciarum Epiſcopos, epiſtolis erudiretè quibus eſt vna ad Lacedæmonios, alia ad Athenienſes, tertia ad Nicomedienſes, quarta ad Cretenſes, quinta ad Eccleſiam Amaſtrianam, & ad reliquas Ponti Eccleſias, ſexta ad Gnoßianos, & ad Pynitum eiuſdem vrbis Epiſcopum; ſeptima ad Romanos, quam ſcripſit ad Sotherem Epiſcopum eorum; octaua ad Chryſophoram ſanctam fœminam. Claruit ſub Imperatore M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo. Celebratur feſtum ipſius in Romano Martyrologio & Vſuardo die 8. Aprilis. In Romano additur; *Romanos Pontifices adeò coluit, vt eorum epiſtolas publicè legere in Eccleſia diebus Dominicis conſueuerit.* Anno Chriſti 175.

3. *Pynetus*, &c.] Euſebius in Chronico ſic: *Clarus habetur Pynetus (vel Pynitus) Cretenſis, vir eloquentiſſimus.* Hieronymus lib. de Script. Eccl. *Pynitus* (inquit cap. 38.) *Cretenſis Gnoßiæ vrbis Epiſcopus. ſcripſit ad Dionyſium Corinthi Epiſcopum valde elegantem epiſtolam, in qua docet non ſemper lacte populos nutriendos, ne quaſi paruuli ab vltimo occupentur die; ſed & ſolido veſci debere cibo, vt in ſpiritualem proficiant ſenectutem. Et hic ſub M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo floruit.* Agit iterum de eo Euſebius lib. 4. Hiſt. cap. 20. & 22. & Nicephorus libro 4. cap. 8. Eius verò feſta dies in Martyrologiis Bedæ, Adonis, & Vſuardi aſſignatur 10. Octobris, qua nimirum Romanum hoc eum laudat elogio: *In Creta Inſula B. Pyniti inter Epiſcopos nobiliſſimi. Hic Gnoßiæ vrbis Epiſcopus ſub M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo floruit; & in ſcriptis ſuis velut in quodam ſpeculo, viuentem ſui reliquit imaginem.* S. Pynitus Epiſ. Cr[illegible]

Anno 175. *Tanta per totum orbem*, &c.] Eadem verba habet Euſebius in Chronico ad hunc ipſum annum. De eadem peſtilentia egimus ſupra ad annum 171. quo cœpit graſſari.

2. *Interamni Flauij*, &c.] Superius in annotationibus anni 160. oſtendimus Interamnum Flauium antiquam & nobilem vrbem eſſe, quam nunc dicimus *Benauente*, nobiliſſimæ atque excellentiſſimæ ſtirpis Pimentelis Comitatu notiſſimam, inibique S. Domninam Virginem cum ſororibus ſuis egregium ſuſtuliſſe martyrium; nunc verò de S. Proculo Martyre ſermo ſit, qui in eadem Ciuitate coronatus eſt. Eſt autem non parua in ſcriptoribus confuſio de S. Proculo Interamnenſi. Reperiuntur ſiquidem tres Proculi in eadem vrbe martyrio coronati, quo nodo Card. Baronius minus feliciter ſe expediuit; nam cùm tres ſint omnino diuerſi, ipſe duos duntaxat credidit, vt patet ex notis ad Romanum Martyrologium die 14. Febr. & 14. etiam Aprilis, & 1. Decembris, quibus illorum memoriæ anniuerſario ritu coluntur. Inter hos Proculos primus, id eſt, qui 14. Febr. corona donatus eſt ſempiterna, ciuis erat Athenienſis, Romæ verò exiſtens cum conciuibus ſuis Ephebo & Apollonio, à S. Valentino Interamnenſi in Italia Epiſcopo ad fidem perductus, paulò poſt ipſum martyrio Interamnæ coronari meruit. De eo Martyrologium Romanum ea die ſic ait: *Interamnæ S. Valentini Epiſcopi & Martyris. Ibidem Sanctorum Proculi, Ephebi & Apollonij Martyrum, qui cùm ad corpus S. Valentini vigilias agerent, iuſſu Leontij Conſularis comprehenſi gladio cæſi ſunt.* Referunt eius acta, cum Valentini vita, Petrus in Catalogo lib. 3. cap. 122. Mombritius tomo 2. & Surius tomo 1. & ante eos Rhabanus in Martyrologio 16. Kalend. Martij. Alter etiam Proculus in eadem Ciuitate paſſus fuit die 1. Decembris, de quo Romanum Martyrologium hæc ait: *Interamnæ S. Proculi Epiſcopi & Martyris, qui poſt multa egregia opera à Totila Gothorum Rege iuſſus eſt decollari.* Habet eius acta Petrus in Catalogo lib. 1. cap. 15. aſſeritque de partibus Syriæ tempore Iuſtini Imperatoris Romam veniſſe, eúmque presbyterum ordinatum à Sancto Valentino Interamnenſi Pontifice, eidemque per martyrium ſublato ſucceſſiſſe in Epiſcopatu, ac tandem iuſſu Totilæ decollatum. Exiſtimo tamen hunc non fuiſſe Epiſcopum Interamnenſem, ſed Narnienſem, & Valentinum illum, cui ſucceſſit in Epiſcopatu, Narnienſem pariter, non Interamnenſem Præſulem fuiſſe, irrepſiſſéque mendum, vt pro Narnienſi, Interamnenſis dicatur, occaſione ab alio Valentino & Proculo eius vrbis accepta: moueor autem ex eo quod Vſuardus non legit *Interamnæ*, ſed *Ciuitate Narnia*; & in antiquis M.S. Martyrologij Romani codicibus, præſertim in eo quod Romæ in Eccleſia S. Cyriaci omnium vetuſtiſſimum habetur, ſic legitur: *Narniæ natalis S. Proculi Epiſcopi & Martyris.* Quidquid de vrbis nomine ſit, certum eſt diuerſum Proculum fuiſſe à primo illo, quandoquidem ille ſæcularis ciuis, hic Epiſcopus, ille ſub Romanis Principibus Eccleſiam perſequentibus, hic ſub Totila paſſus eſt, multos poſt annos. Duos autem reperiri Valentinos Epiſcopos & Martyres, non mirandum, cùm aliàs ex actorum & martyrij, ac temporum diſtantia valde diuerſos eſſe conſtet.

S. Proculus Martyr Interamnenſis.

Tres Proculi Interamnenſes.

Anno Christi 175. De alio S. Proculo Martyre Interamnis paſſo feſtum agitur die 14. Aprilis ſimul cum S. Domnina & ſociabus. Baronius ipſum cum altero, de quo nunc diximus, confundens Epiſcopum fuiſſe exiſtimauit; & vſque ad Romanum Martyrologium mendum irrepſit: cùm tamen ante Baronianam illius correctionem titulus Epiſcopi in textu deeſſet. Et ſic prorſus legendum ſuadent cætera Martyrologia. Vſuardus ſolùm habet: *Interamnis B. Proculi Martyris. Item S. Domninæ Virginis cum ſocijs Virginibus coronata.* Et eadem verba habent Beda & Ado, & conſentit Petrus Galeſinus, ſic inquiens, *Interamnij S. Proculi Martyris, item Domninæ Virginis & ſociarum*, &c. Petrus quoque Equilinus lib. 11. Catalogi cap. 130. num. 121. hæc habet: *Proculus Martyr & Domnina Virgo cum ſocijs Virginibus ipſo die Interamnis paſſi ſunt.* Quo videas nullatenus Proculum iſtum Epiſcopum fuiſſe, ſed duntaxat Martyrem, ſicut Dexter hoc loco ipſum nominat, & quem priùs Domnina & ſorores illuſtrauerant, ſanguine ſuſo nobilitarit. Alij igitur duo Proculi in Italia, hic autem in Hiſpania triumphauit. Vide quæ de eo & Domnina diximus ad annum 160. Anno Romæ 926.

Victoria orationibus Christianorum obtenta. 3. *Orationibus Chriſtianorum*, &c.] Fuſiùs hæc perſequitur Euſebius in Chronico, anno Domini 176. *Imperator* (ait) *Antoninus multis aduerſum ſe naſcentibus bellis ſæpe ipſe intererat, ſæpe Duces nobiliſſimos deſtinarat; in quibus ſemel pertinaciter exercitui, qui cum eo in Quadorum regione pugnabat, ſiti oppreſſo pluuia diuinitus miſſa eſt: cùm è contrario Germanos & Sarmatas fulmina perſequerentur, & plurimos eorum interficerent.* Extant litteræ M. Aurelij grauiſſimi Imperatoris, quibus illam Germanicam ſitim Chriſtianorum forte militum precationibus, impetrato imbre, ſedatam teſtatur. Eam epiſtolam ex codice M.S. Vaticanæ Bibliothecæ reddit Baronius anno 176. & Onuphrius lib. 2. feſtorum. Multi Romanarum rerum Ethnici ſcriptores eius miraculoſæ pluuiæ, & victoriæ meminerunt, ſed tamen odio Chriſtianæ fidei ducti, aliis gloriam attribuunt. Iulius Capitolinus Marco ipſi Aurelio: Dio Arnuphi cuidam Mago; nonnulli neſcio cui Iuliano Mago. Cæterùm rectè Xiphilinus Dionem redarguit falſitatis, tam quia M. Aurelius nunquam Magos conſuluit, aut eorum opere delectatus fuit, tum etiā quia nemo talis Arnuphis vnquā meminit. De victoria verò ipſa ope Chriſtianorum impetrata pluuia de Quadis ac Marcomannis reportata agunt Claudianus in 6. Conſulatu Honorij lib. 1. Tertullianus Apolog. cap. 5. & ad Scapulam cap. 4. Euſebius iterum lib. 5. cap. 5. ex Apollinare Hieropolitano: de quo paulò ſuperiùs egit Dexter. Extat adhuc inſigne tanti miraculi teſtimonium in Columna M. Aurelij, Romę nunc *Sancti Pauli* nuncupata, vbi tota rei hiſtoria marmori inciſa cernitur, cuius copiam Baronius extractam Annalibus ſuis inſeruit. Legioni autem cuius ope victoria obtenta eſt, Fulminatricis nomen indidiſſe omnes ſcribunt. Cæterùm milites in ea Hiſpanos extitiſſe ſatis teſtatur inſcriptio illa ſepulchralis, quam Iulius Ioſchus eiuſdem legionis miles Iulio Secundo liberto ſuo poſuit, & apud Moralem legimus ſub his verbis lib. 9. c. 38. *Iulio Secundo qui vixit ann. XXXIX. M. II. D. X. C. Iulius Ioſchus, legionis XII. Fulminatricis, liberto bene merenti fecit.* Conſule Oroſium lib. 7. cap. 15.

Flauius Lucius Dexter.

Ano Chriſti 180. *Antoninus conſortem Imperij facit filium Commodum.* Anno Romæ 932.

2. *Vtriculi, quæ (Bætis olim) ciuitas eſt in Bætica, prope Hiſpalim, natus Lucius, floret Romæ, ingenij laude præclari.*

3. *Hoc tempore omnes Hiſpaniarum Eccleſiæ, ſicut etiam aliæ totius orbis terrarum, à Paganis pacem mercatæ ſunt.*

Anno 182. *Antoninus Imperator pluſquàm centum leones exhibuit.* Anno 933.

2. *Omnes*

Anno Romæ 93[illegible] — Anno Chriſti 180.

2. *Omnes Eccleſiæ orbis pacem ab Ethnicis pecunia ſunt mercatæ.*

3. *Smyrna vrbs Aſiæ terræmotu concuſſa ruit: ad cuius reparationem decennalis tributorum relaxatio data eſt.*

4. *Antoninus Imperator in Pannonia morbo deceſſit. Succeſſit illi in Imperio Romano Commodus filius.*

Anno 185. *Templum Serapidis celeberrimum in Alexandria incenſum eſt.* Anno 936.

2. *Irenæus Epiſcopus Lugdunenſis inſignis habetur.*

3. *Flauiobrigæ in Hiſpania Sanctus Victor Martyr, & ſocij eius, qui varia excruciamenta paſſi, necati ſunt*

4. *Plurima Collegia iuuentutis per Hiſpanias ad Clerum inſtituendũ, præſertim Cæſarauguſtæ, Tarraconæ, Hiſpali, Carthagine, Toleti, Braccaræ Auguſtæ, Illiberri, præcipuis vrbibus, Præſulum diligentia eriguntur.*

5. *Patruino Toletano Epiſcopo, Turibius Toletanus Præſul ſufficitur, homo doctus, & eruditus: qui multa incommoda ob fidei patrocinium ob Ethnicis patitur. Hic natus Romæ dicitur ad Hiſpanias perueniſſe; ad quem S. Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus litteris eius prouocatus, tamquam ad familiariſſimum miſit librum contra hæreſes.*

COMMENTARIVS.

ANNO 180. *Antoninus*, &c.] Conſentit Euſebius, cuius hæc ſunt verba hoc ipſo anno: *Antoninus Commodum filium ſuum conſortem Regni facit.* Qua de re Lampridius in Commodo & alij. Antoninum iſtum non alium, quàm M. Aurelium intelligas. Conſule Oroſium lib. 7. c. 15.

2. *Vtriculi*, &c.] Strabo lib. 3. Geographiæ, inter præcipuas Bæticæ Prouinciæ vrbes, quarto loco conſtituit *Bætim*, videlicet poſt Cordubam, Gades, & Hiſpalim. Vtrùm autem ab eo Bætis fluuius & Prouincia tota Bætica dicta fuerit, an verò Ciuitas hæc à fluuio nomen acceperit, definire non audeo. Latini eam vocarunt *Vtriculum*, quod quaſi in medio vteri totius Bæticæ conſtituta eſſet. Hodie aliquantulum mutato nomine, *Vtrera* dicitur, propéque Hiſpalim exiſtit. Hic igitur inſignis ille Lucius, ſui temporis in Oratoria facultate præclarus natus, Romæ poſtmodum vehementer floruit, cuius cum magna laude meminit Lucas Tudenſis in prologo ſui Chronici, dum breuem Illuſtrium Virorum facit catalogum, qui in Hiſpania nati ſunt. *Lucius Orator.*

3. *Hoc tempore*, &c.] Potuiſſe Chriſtianos vexationem, quam ab Ethnicis patiebantur pecunia redimere, neruosè & eleganter docuit S. Petrus Alexandrinus Epiſcopus & Martyr: idque conſtare ex Actis Apoſtolorum cap. 17. probant nonnulli; nam ibi legimus, quod exorta Theſſalonicæ ſeditione in diſcipulos, à Iudæis vociferantibus, *Quoniam hi qui Vrbem concitant, & huc venerunt, quos ſuſcepit Iaſon, contra decreta Cæſaris faciunt, Regem alium dicentes eſſe Ieſum. Concitauerunt autem plebem & Principes Ciuitatis audientes hæc.* Cæterùm *accepta ſatisfactione à Iaſone & cæteris dimiſerunt eos.* Accepta, inquam, ſatisfactione pecuniaria à Iaſone & cæteris, vt paululum quieſcerent à vexatione: donec ſecretò Paulum, & Silam dimitterent: vnde ſubdit Euangeliſta. *Fratres verò confeſtim per* *Pecunia poſſe redimi perſecutionem ita Eccleſia Hiſpania fecit.*

Anno Chriſti 182. & 185. *noctem dimiſerunt Paulum & Silam in Berœam.* De huiuſmodi redemptione ſeu mercatione vexationis ſuo æuo fieri ſolita ſcribit Tertullianus lib. de fuga in perſecutione cap. 12. & c. 13. ait: *Parum denique eſt ſi vnus aut alius ita* (pretio) *eruitur: maſſaliter tota Eccleſia tributum ſibi irrogauerunt.* Si quo autem loco id factum fuiſſe credendum eſt, haud dubium quin in Hiſpania, vbi auri & argenti maior erat copia, & Romanorum immenſa eius cupido. Facile verò fuit Tertulliano in Africa degenti Hiſpanæ Eccleſiæ pecuniariæ redemptionis notitiam habere, cùm alias ex Epiſtolis Cypriani & Auguſtini liquido conſtet, Hiſpanas & Africanas Eccleſias perpetuum inter ſe commercium & communionem habuiſſe. Anno Romæ 933. & 936.

Anno 182. *Antoninus*, &c.] Sic Euſebius in Chronico: *Antoninus* (id eſt, M. Aurelius Antoninus) *poſt victoriam* à Sarmatis, & Marcomannis reportatam, *adeò in editione munerum magnificus fuit, vt centum ſimul leones exhibuerit*, videlicet populo Romano in ludis viſendos.

Eccleſiæ pecunijs redimunt perſecutionem. 2. *Omnes Eccleſiæ*, &c.] Ita prorſus Tertullianus ſupra relatus cap. 13. lib. de fuga, dum ait: *Parum eſt ſi vnus, aut alius, ita* (pretio) *eruitur; maſſaliter tota Eccleſia tributum ſibi irrogauerunt.* Maſſaliter, id eſt, non quælibet ſeorſum, ſed omnes Orbis Eccleſiæ in vnum corpus & maſſam collectæ, pacem ob Ethnicis pecunia mercatæ ſunt. Lampridius ex Mario Maximo vetere hiſtorico ſcribit de Commodo Imperatore, quod *vendidit ſuppliciorum diuerſitates & ſepulturas.*

3. *Smyrna*, &c. Hæc quoque ex Chronico Euſebij mutuata ſunt, vbi ait hoc ipſo anno. *Smyrna vrbs Aſiæ terræmotu ruit; ad cuius reparationem decennalis tributorum immunitas data eſt.*

4. *Antoninus*, &c.] Conſonat etiam Euſebius in Chronico. *Antoninus*, ait, *in Pannonia morbo perijt. Commodus XV. Rom. regnauit ann. xiij.* Lege Oroſium loco citato.

Anno 185. *Templum Serapidis*, &c.] Euſebius ſic, *Templum Serapidis Alexandriæ incenſum.* Colebatur ab Ægyptiis Serapis ſub bouis imagine, alióque nomine Apis, & Oſiris dici ſolebat: à Græcis Pluto. De eo Plutarchus libro peculiari de Oſiride, & alij. Alia in Vrbe incendia eius tempore contigerunt: de quibus Oroſius lib. 7. cap. 16. hæc habet: *Flagitia Regis* (Commodi) *pœna Vrbis inſequitur. nam fulmine Capitolium ictum, ex quo facta inflammatio Bibliothecam illam Maiorum cura, ſtudióque compoſitam, ædéſque alias iuxta ſitas, rapaci turbine concremauit. Deinde aliud incendium poſtea Romæ exortum, ædem Veſtæ, & Palatium plurimámque Vrbis partem ſolo coæquauit.* hæc ille.

S. Irenæus Lugdunenſis. 2. *Irenæus Epiſcopus*, &c.] Eadem habet Euſebius verba hoc ipſo anno Domini 185. Conſonat Hieronymus de Scriptoribus Eccleſ. cap. 45. vbi fuſe de eo agit, & teſtimonio Polycarpi Martyris confirmat fuiſſe diſcipulum Sancti Pothini Epiſcopi & Martyris Lugdunenſis, cui in eiuſdem Eccleſiæ regimine ſucceſſit: *Floruitque*, ait, *maximè ſub Commodo Principe, qui M. Antonino Vero in imperium ſucceſſerat:* & qui in egregio Commentario, quem de Monarchia ſcripſit ad Florinum, verſus finem, ſignificat ſe Apoſtolicorum temporum vicinum fuiſſe. De Concilio, quod ſuper quæſtione de die Paſchæ, ſub Victore Papa Lugduni S. Irenæus celebrauit, agit Euſebius lib. 5. hiſt. c. 22. Coegiſſe autem ipſum circa ann. 190, ex tempore Pontificatus Victoris conuincitur, qui quidem ſedere cœpit ab anno Domini 186. iuxta Onuphrium, Moralem, & vetuſtiores: tametſi Baronius in ann. 194. reiiciat initium eius Pontificatus.

Flauiobrigenſes Martyres. 3. *Flauiobriga*, &c.] Ptolomæus conſtituit Flauiobrigam in Autrigonibus Tarraconenſis Hiſpaniæ populis, ad litus Cantabrici Oceani, quam nunc *Fuente rabia* dicimus, ſi Villanouano præbemus fidem. Ioannes Mariana exiſtimat eſſe *Bermeo*, vel non longè à *Bilbao* ſitam fuiſſe. Hæc ille lib. 4. hiſt. Hiſp. cap. 4. Longe alia vrbs fuit Flauiumbrigantium, quod nunc in Gallæcia *Betanzos* nuncupatur. Igitur Flauiobrigæ martyrium ſubiit S. Victor cum ſociis, imperante Commodo. Agitur eorum feſtus dies in Romano Martyrologio die 17. Octobris, vbi eius ſocij vocantur Alexander & Marianus. Molanus etiam in additionibus ad Vſuardum, eorumdem meminit; Galeſinus & alij recentiores Martyrologiorum authores, Petrus Equilinus lib. 11. Catalogi SS. cap. 130. num. 293. Victorem facit Epiſcopum: nam ait, *Victor Epiſcopus, Alexander, & Marianus Martyres ipſo die paſſi ſunt*: videlicet xvj. Kalend Nouembris, ſeu die 17. Octobris.

Collegia ad iuuentutem erudiendam, quando ædificata. 4. *Plurima Collegia*, &c.] Vetuſtiſſimus ſanè Eccleſiæ mos fuit Chriſtianorum filios vnà collectos ad Clerum erudire, quo nimirum in iuuentute Catholicæ fidei rudimenta & ſacras literas, ac mores honeſtos imbiberent; & in his quæ Eccleſiaſticorum rituum ſunt, imbue

Anno Chriſti 185.

imbuerentur. Hinc videmus plerumque contigiſſe, Epiſcopos ſimul cum pueris martyrio coronatos fuiſſe; nimirum cum pueris, quos ſacras literas & Eccleſiaſticos ritus edocebant. De S. Biaſio Sebaſtenſi Epiſcopo, ac Martyre celeberrimo legimus in eis actis & Martyrologiis, quod vnà cum duobus pueris capite truncatus fuit: & de S. Eugenio Carthaginenſi Epiſcopo ſcribit Victor Vticenſis de perſecutione Vvandalica lib. 3. habetúrque in Rom. Martyrologio ad 13. Iulij, quod cum eo paſſi ſunt plurimi lectores & infantuli: *Erant hi numero duodecim* (ait Victor) *qui nec blanditiis, nec minis cedentes, ne à Catholica diuellerentur Eccleſia, fortiter, viriliterque agentes, martyrij ſunt adepti coronam: quos nunc Carthago miro colit affectu, & quaſi duodecim Apoſtolorum, chorum ſuſcepit puerorum.* Idem pariter Hiſpania vidit Pampilonæ in Valente ſanctiſſimo Epiſcopo, qui cum tribus pueris necatus eſt 21. Maij, de quibus ſuo loco cum Dextro dicturi ſumus ad annum Domini 300. Inter Collegia, quorum memoria extat, ad iuuentutem erudiendam olim in Hiſpaniis erecta, celebre eſt illud quod Hiſpali S. Iſidorus erexit, in quo S. Ildefonſus collega fuit. De eo Ioannes Mariana lib. 6. rerum Hiſpan. cap. 10. *Ad eum* (inquit) *cultus ingenij capiendi ſtudio Hiſpalim miſſus, in collegiúmque cooptatus Ildephonſus, quod iuuentutis inſtituendæ ab Iſidoro extructum fuiſſe, dictum eſt, viro doctiſſimo expoliendum ſe, limandúmque permiſit: ab eius latere non ante diſceſſit, quàm omni liberali diſciplina excultus, diſciplinarum orbem abſoluiſſet.* Conſonat Iſidori vita, quæ in Eccleſiis Hiſpaniæ Apoſtolicæ Sedis calculo approbante in diuinis officiis quotannis legi conſueuit; ibi ſic enim legimus; *conſtruxit Monaſteria, & Collegia ædificauit; in quibus ſtudiis ſacris & diuinis lectionibus vacans, plurimos diſcipulos qui ad eum confluebant, erudiuit, inter quos fuit B. Ildefonſus*, &c. Non diſſimili zelo ductos conſtat vetuſtiores præcipuarum Eccleſiarum Hiſpaniæ Præſules, quorum diligentia olim erecta fuiſſe Collegia iuuentutis ad Clerum inſtituendæ, ſatis veriſimiliter docet hoc loco Dexter: quæ ſane tunc temporis magis neceſſaria erant, quando perſecutione graſſante, non erat integrum cuiuis Chriſtianorum filios ſuos vbiuis ad Clerum erudire: tunc ſiquidem præcipuis in vrbibus neceſſum videbatur pueros in Collegia redactos inſtituere. De his iterum agit Dexter ad annum Domini 370. inquiens: *Collegia iuuenum ad clericatum educandorum, negligentiâ temporum intermiſſa; diligentiâ S. Præſulis Audentij Toletani, & aliorum Pontificum redintegrantur.*

Patruinus Toletanus Antiſtes quot

5. *Patruinio*, &c.] Aliis Patruinus dicitur, & quibuſdam corruptiùs Paternus. De eius electione in Toletanum Pontificem egimus cum Dextro ad annum 160. inde autem dubium non leue oriri videtur: nam ibi dicitur præfuiſſe annos 29. nimirum ab anno 160. in quo electus fuit, *Pelagio*, inquit, *Toletano Pontifici ſuccedit Patruinus, vir fidelis: præſidet in illa Sede annos viginti & nouem*: nunc verò anno Domini 185. aſſeritur, quod Patruino Turibius Toletanus Præſul ſufficitur, nimirum poſt vigintiquinque duntaxat annos, qui interſunt à 160. vſque ad 185. Et augetur difficultas, eo quod inferiùs anno Domini 208. inquit Author: *Quinctius Epiſcopus Toletanus ſuccedit Patruino, præſidet in illa Sede annis* 12. Vbi duo veritati minus conſonare videntur; nimirum quòd Patruino ſucceſſerit Quinctius ſeu Quinctinus, cùm tamen ſuperius dixerit, Turibium eius fuiſſe ſucceſſorem: & quòd Patruinus ſederit in Sede Toletana vſque ad annum 208. Sic enim non ſediſſet 29. vt prius dixerat, ſed 48. videlicet ab anno 160. vſque ad 208. Vt hæc dubia ſolueret, poſſet quis exiſtimare duos fuiſſe Patruinos in Sede Toletana, ſiue mauis vnum nuncupatum Patruinum, alterum verò Paternum: quorum vnus præceſſerit, alter ſubſequutus fuerit Turibium, & habuerit Quinctium ſucceſſorem. Cum verò de priori illo dicitur ſediſſe annos 29. facilè potuit mendum in ſcriptura intercedere, vt pro 25. legeret quis 29. Similitudo enim illorum characterum 5. & 9. decipere facilè potuit lectorem ſeu ſcriptorem. Id tamen probabile ſit aliis, dum mihi aliud probabilius videtur, quo omnia conſtant, & non multiplicantur Patruini ſine neceſſitate vrgenti. Exiſtimo itaque Patruinum, cùm ſediſſet Toleti annos 25. zelo prædicationis, aut peregrinationis ductum reliquiſſe Turibium ſucceſſorem in Sede Toletana; neque id nouum, imo verò vſitatum videri debet ab ipſius prædeceſſoribus, vt de SS. Eugenio, Honorato & Hermolao ſuperius docuit Dexter: deinde poſt annos viginti in prædicatione & peregrinatione tranſactos, iterum rediiſſe Toletum, & Turibio cedente vel decedente circa annum Domini 204. denuo ſediſſe Pontificem annos quatuor; qui ſimul iuncti cum illis 25. quibus primùm præerat, complent numerum 29. à Dextro deſignatum. Atque ita fit, vt ſedere inceperit anno 160. & quòd anno 185. illi ſucceſſerit Turibius: anno verò 208. habuerit ſucceſſorem Quinctium;

& toto

Anno Chriſti 185. Anno Romæ 936.

& toto hoc tempore ſolos 29. Toleti Pontificem ſederit. Fauet etiam noſtræ ſententiæ, quod ſi Patruinus, cui Quinctius ſucceſſit, diuerſus eſſet ab eo, cui ſucceſſit Turibius, diceretur à Dextro eius nominis ſecundus, ſicut inferiùs in Olympio II. eiuſdem Toletanæ Sedis Pontifice fecit anno 424. quod tamen penitus omiſit, denotans vnum eundémque Patruinum fuiſſe.

Turibium Toletanum Epiſcopum.

De Turibio Toletano Pontifice mentio habetur in Chronologia Præſulum Toletanorum, quam in tomo Conciliorum Hiſpaniæ cudit Loayſa pariter Toletanus Archiepiſcopus. ponitúrque in ea Patruini ſucceſſor & præceſſor Quinctij. Sed in Chronologia annorum, quâ deſignatur floruiſſe poſt annum Domini 396. errat toto cœlo, quod alibi monſtrauimus, videlicet ad annum 160. Qualis autem, quantúſque vir fuerit, ſolus Dexter docuit.

Turibio Toletano Archiepiſcopo dicat Irenæus libros ſuos contra hæreſes.

Quod autem aſſerit, S. Irenæum miſiſſe ad illum quinque libros ſuos contra hæreſes, nouum proculdubio multis videbitur; nec mirum, cùm ſolus Dexter (quod ſciamus) id ſcripſerit. Verùm quamquam id ipſius Irenæi teſtimonio manifeſtè demonſtrari non poſſit, id tamen nequaquam ſcriptis eius repugnat: quæ ſine nomine illius ad quem dicati fuerunt, circumferuntur, quin potiùs ex eis ſatis veriſimiliter aſſertio noſtri authoris deducitur. Scripſit ſiquidem libros hoſce Lugduni in Galliis ad ripam Rhodani, vt in prologo primi fatetur, inquiens: *Non autem exquires à nobis qui inter Gallos degimus, & in barbarum ſermonem plerumque auocamur, orationis artem*, &c. Mittit verò eos ad doctum & grauem virum, in alia regione commorantem, quæ Gnoſticorum fæcibus infecta fuerat, non aliter atque Prouincia Lugdunenſis, de qua Irenæus lib.1.cap.9. *Talia*, inquit, *dicentes & operantes, & in his quoque quæ ſunt ſecundùm nos regiones Rhodanenſes, multas ſeduxerunt mulieres*, &c. Quæ autem Prouincia ſimiliter ab eis deprauata fuerit, ac Lugdunenſis, Hieronymus declarat in cap.64. Iſai. vbi affirmat, *Gnoſticos Galliarum primùm circa Rhodanum, deinde Hiſpaniarum nobiles fœminas decepiſſe, miſcentes fabulis voluptatem, & imperitiæ ſuæ nomen ſcientiæ vendicantes*. Et in epiſtola ad Theodoram laudat viri eius Lacini pietatem, quod vaſtantibus Hiſpanias Baſilidis Principis Gnoſticorum hæreſibus, nequaquam ſuſceperit Armigil, Barbelon, Abraxas, Balſamum, & ridiculum Leuſibaram, ceteráque magis portenta, quàm nomina, quæ ad imperitorum & mulierculárum animos concitandos, quaſi de Hebræis fontibus hauſta eſſent, impudenter iactabant. Et ſuper cap.3. Amos, Iberas ineptias vocat Balſamum, & Barbelon. Erat proinde aliquatenus Hiſpania infecta Baſilidis, Valentini, & Marci hæreſibus, ac proinde Irenæi egebat medicamine, qui nimirum in Oriente exactiſſimè ineptias illorum callucrat, & in ſua diœceſi pro viribus debellauerat. Cui verò arma ſua Irenæus commodiùs inter Hiſpanos Prælatos committeret, quàm Turibio Hiſpaniarum Primati? præſertim cùm eius vrbem Toletanam Marcus hæreticus inficere tentauerit, vti Dexter in ſuperioribus affirmat ad annum Domini 169. Frequens quoque litterarum & librorum Irenæi tranſmiſſio ad eum, cui opus ſuum dedicat, argumento nobis eſſe poteſt, nullatenus ad Orientalem aliquem Antiſtitem illud dicaſſe, ſed ad aliquem non longè à ſua prouincia commorantem; quoties ſiquidem librum aliquem ex quinque, in quibus totum de hæreſibus opus digeſtum eſt, terminabat, ſtatim ad ipſum tranſmittebat: ſic in prologo 3. *Miſimus* (ait) *tibi libros, ex quibus primus quidem omnium illorum* (Gnoſticorum) *ſententias continet, & conſuetudines & characteres oſtendit conuerſationis eorum. In 2. verò deſtructa ſunt & euerſa, quæ ab illis malè docentur; in hoc autem tertio ex ſacris Scripturis inferemus oſtenſiones, vt nihil tibi ex his quæ præceperas deſit; ſed & præterquàm opinabaris, ad arguendum & euertendum eos, qui quolibet modo malè docent, occaſiones à nobis accipias.* In prologo libri 4. *Hunc quartum librum* (ait) *dilectiſſime tranſmittens tibi, operis quod eſt de detectione, & euerſione falſæ cognitionis, (quemadmodum promiſimus) per Domini ſermones ea quæ prædiximus confirmauimus; vti & tu ſicut poſtulaſti, vndique à nobis accipias occaſiones ad confutandum omnes hæreticos, & eos omnino retuſos, non longiùs ſinas in errores procedere profundi, neque ignorantiæ præfocari pelago; ſed conuertens eos in veritatis portum, facias ſuam percipere ſalutem.* Ac tandem in prologo 5. *Traductis diligentiſſimè omnibus hæreticis in quatuor libris, qui ſunt tibi ante hunc à nobis editi, & doctrinis illorum manifeſtatis in hoc libro 5. ex reliquis doctrinis Domini noſtri, & ex Apoſtolicis epiſtolis conabimur oſtenſiones facere, quemadmodum poſtulaſti à nobis, obedientibus tuo præcepto*, &c. In quibus obiter contemplari placet, quanti apud Irenæum Turibius noſter habebatur, cuius præcepto obedientiam ſe præſtare profitetur. Commendat quoque eruditionem

Anno Romæ 937. & 941. ditionem eius & ſapientiam, id quod in præfatione ad 1. librum Irenæus eidem ſcribit: *Ea quæ tibi cum dilectione ſcripta ſunt, cum dilectione percipies, & ipſe augeas ea penes te, vt magis idoneus, quàm nos. Et quemadmodum elaborauimus nos olim quærenti tibi diſcere ſententiam eorum, non ſolùm facere tibi manifeſtam, ſed & ſubminiſtrationem dare, vti oſtenderemus eam falſam: ſic & tu efficaciter reliquis miniſtrabis ſecundùm gratiam quæ tibi à Domino data eſt, vt iam non abſtrahantur homines ab illorum ſuadela.* Sed hæc pro inſtituto videntur ſufficere. Anno Chriſti 186. & 190.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Romæ 937.	*Thermæ exædificatæ ſunt Romæ iuſſu Commodi Imperatoris.*	Anno Chriſti 186.
Anno 190.	*Apollonius egregius Chriſti cultor & Senator Senatus Romano librum pro fidei defenſione obtulit, & capite truncatur.*	Anno 941.
Anno 193.	*Commodus egregia populo Romano ſpectacula præbuit.*	Anno 944.
Anno 195.	*Commodus Imperator ſceleratus in domo Veſtiliani necatur.*	Anno 946.
	2. *Succeſſit in Imperio Romano Ælius Pertinax, menſes vj.*	
	3. *Pertinax obſecrantem Senatum, vt vxorem ſuam Auguſtam, filium Cæſarem appellaret, repulit dicens, ſatis eſſe quod ipſe nolens Imperium Romanum ſuſcepiſſet & regeret.*	
	4. *Pertinax occiditur in Palatio, ſcelere Iuliani Iuriſperiti; quem poſtea Seuerus apud Miluium pontem interfecit.*	
	5. *Seuerus, qui & Pertinax, ſuccedit Iuliano Imperatori.*	
Anno 197.	*Clemens Alexandrinus Preſbyter, & Panthenus Stoicus philoſophus, in diſputatione pro fide noſtra fortiſſimi cenſentur.*	Anno 948.
Anno 198.	*Polycrates, & Bachylus Aſiæ prouinciæ Epiſcopi clari cenſentur.*	Anno 949.
Anno 199.	*Sub Victore Papa grauis de Paſchate quæſtio exoritur.*	Anno 950.

COMMENTARIVS.

ANNO 186. *Thermæ*, &c.] Euſebius in Chronico hoc ipſo anno ſic inquit: *Thermæ Commodianæ Romæ factæ.*

ANNO 190. *Apollonius*, &c.] Narrat egregium ſanctiſſimi viri facinus Euſebius lib. 5. cap. 20. & Hieronymus libro de Scriptoribus Eccleſ. c. 52. cuius verba in Romanum Martyrologium tranſlata ſunt ad diem 18. Aprilis, vbi feſtum martyrij ipſius ponitur, videlicet: *Romæ B. Apollonij Senatoris, qui ſub Commodo Principe, & Perennio Præfecto, à ſeruo proditus, quod Chriſtianus eſſet, iuſſus, vt rationem fidei ſuæ redderet, inſigne Volumen compoſuit, quod in Senatu legit, & nihilominus ſententia Senatus pro Chriſto capite truncatus eſt.* Agunt de eo Beda, Vſuardus & Ado eodem die, Equilinus lib. 4. cap. 62. *S. Apollonius Senator Martyr.*

Incidiſſe

Anno Christi 193. vſque 198. | Anno Romæ 944. vſque 949.

Incidiſſe autem Sancti Apollonij Senatoris martyrium in annum Christi 190. idem Euſebius author eſt in Chronico, tametſi Card. Baronius illud reiiciat in annum præcedentem.

Anno 193. *Commodus*, &c.] Sic Euſebius hoc anno; *Commodus multos nobilium interficit, & ſpectacula populo Romano præbet inſignia.* Conſule Oroſium lib. 7. cap. 16.

Anno 195. *Commodus Imperator ſceleratus*, &c.] In tanta prorupiſſe ſcelera Commodum ſcribit Lampridius in eius vita, vt publico populi clamore appellatus fuerit, *Nerone crudelior, & Domitiano impurior.* Sed tandem ſcelerum ſuorum meritas luit pœnas in domo Veſtiliani ſtrangulatus; ſic enim ſcribit Euſebius in Chronico hoc ipſo anno: *Commodus* (inquit) *ſtrangulatur in domo Veſtiliani.* Deerat hæc clauſula in Dextro Cæſaraugustæ excuſo, ſed error typographi in pagina correctionum eiuſdem impreſſionis notatus eſt.

2. *Succeſſit*, &c.] De Ælio Pertinaci agunt Romanarum rerum authores, & ex eis Baronius ad annum 195. ex cuius computu ſedit dies tantum 82. ſed Euſebius in Chronico inquit regnaſſe menſes ſex.

3. *Pertinax*, &c.] Hæc ſic in Chronico Euſebius adnotat; *Pertinax obſecrantem Senatum, vt uxorem ſuam Auguſtam & filium Cæſarem appellaret, contradixit, ſufficere teſtatus, quod ipſe regnaret inuitus.* Digna ſanè non Ethnico, ſed Christiano Principe vox.

4. *Pertinax occiditur*, &c.] Et hoc ipſiſſimis Euſebiani Chronici verbis, ſcribit Dexter. Conſule Oroſium lib. 7. c. 16. Xiphilinum, & Eutropium, & Capitolinum.

5. *Seuerus*, &c.] Ælio Pertinaci Didius Saluius Iulianus ſucceſſit, qui menſes ferè ſeptem Imperij rexit habenas, iuxta Oroſium lib. 7. cap. 16. His diebus arripuerant ſimul, ſciderant potiùs Romanum Imperium Peſcēninus Niger in Syria, & Albinus in Britannia; ſed tandem Albinus Seuero ceſſit, qui ob memoriam Ælij vocari quoque voluit Pertinax, authore Spartiano, vti fornix triumphalis Romæ ad radices Capitolij eum nuncupat. Cœpit imperare anno 196. vt Euſebius in Chronico author eſt.

S. Panthænus Doctor.

Anno 197. *Clemens Alexand.* &c.] Corruptiſſimè in Cæſaraugustæ excuſo Dextro pro voce *& Panthænus*, Eſpannenſius legebatur: cum tamen omninò Panthænus legendum ſit, qui Clementis Alexandrini in literarum ſacrarum interpretatione magiſter fuit. Euſebius in Chronico ſic de vtroque ſcribit, anno 197. *Clemens Alexandrinæ Eccleſiæ Presbyter, & Panthænus Stoicus Philoſophus in diſputatione dogmatis noſtri diſertiſſimi habentur.* Præponitur Panthæno Clemens, diſcipulus magiſtro, forſan propter ſcriptorum maiorem euidentiam: at verò autem Panthænus Sanctorum Catalogo adſcriptus eſt, die 7. Iulij in Martyrologio Romano ſub hæc verba: *Alexandriæ natalis S. Panthæni viri Apoſtolici, & omni ſcientia adornati; cui tantum ſtudij & amoris erga verbum Dei fuit, vt etiam ad prædicandum Christi Euangelium Gentibus, quæ in Orientis vltimis ſeceſſibus reconduntur, fide & deuotione ſuccenſus profectus ſit, ac demum Alexandriam reuerſus ſub Antonino Caracalla* (Seueri filio) *in pace quieuit.* Hieronymus lib. de Script. Eccleſ. cap. 46. hæc habet; *Panthænus Stoicæ ſectæ Philoſophus, iuxta quamdam veterem in Alexandria conſuetudinem, vbi à Marco Euangeliſta ſemper Eccleſiaſtici fuerunt Doctores, tantæ prudentiæ & eruditionis, tam in Scripturis diuinis, quàm in ſæculari literatura fuit, vt in Indiam quoque rogatus ab illius gentis legatis, à Demetrio Alexandriæ Epiſcopo mitteretur: vbi reperit Bartholomæum de duodecim Apoſtolis aduentum Domini Ieſu iuxta Matthæi Euangelium prædicaſſe, quod Hebraicis litteris Scriptum, reuertens Alexandriam ſecum tulit. Huius multi quidem in ſacram Scripturam extant Commentarij, ſed magis viua voce Eccleſiæ profuit. Docuitque ſub Seuero Principe, & Antonino cognomento Caracalla.* De Clemente verò cap. 48. eius libri de Script. ait: *Clemens Alexandrinæ Eccleſiæ Presbyter Panthæni, de quo ſuprà retulimus, auditor, poſt eius mortem Alexandriæ Eccleſiaſticam ſcolam tenuit.* enarratis autem librorum ab eo ſcriptorum titulis, ſubiungit; *Conſtat Origenem huius fuiſſe diſcipulum. Floruit autem Seueri & Antonini filij eius temporibus.* Iterum de Panthæno multa Euſebius lib. 4. hiſt. cap. 10. & Hieronymus epiſt. ad Magnum, Nicephorus lib. 4. cap. 32. & lib. 5. c. 10. Beda, Ado & Vſuardus die 7. Iulij, Equilinus lib. 6. c. 65.

SS. Polycrates, & Bacchylus Doctores.

Anno 198. *Polycrates*, &c.] Corruptè impreſſus Dexter habebat *Polycarpus*. Euſebius in Chronico hoc anno ſic ait; *Polycrates, & Bachylus Aſianæ Prouinciæ Epiſcopi inſignes habentur.* D. Hieronymus de Script. Eccleſ. cap. 54. *Bachylus*, ait, *Corinthi Epiſcopus, ſub eodem quoque Seuero Principe clarus habitus, de Paſcha, ex omnium, qui in Achaia erant Epiſcoporum perſona, plenum eruditionis librum conſcripſit.* De Polycrate vero cap. ſequenti: *Polycrates*, inquit, *Epheſiorum Epiſcopus cum cæteris Epiſcopis Aſiæ, qui iuxta quamdam veterem conſuetudinem*

cum

Anno Romæ 950. *cum Iudæis 14. Luna Paſcha celebrabant ; ſcripſit aduerſus Victorem Epiſcopum Romanum epiſtolam ſynodicam, in qua docet ſe Apoſtoli Ioannis & veterum authoritatem ſequi.* Adducto autem in medium eiuſdem epiſtolæ fragmento ſubdit : floruit temporibus Seueri Principis. Petrus Equilinus agit de Polycrate lib.11.Catal.cap.16.& de Bachyllo cap.81. Anno Chriſti 199.

Anno 199. *Sub Victore*, &c.] Euſebius in Chronico aliquanto fuſiùs rem hanc proſequitur: *Quæſtione*, inquit, *orta inter Epiſcopos, an ſecundùm legem Moyſi menſis Paſcha obſeruandum eſſet, Victor Romanæ vrbis Epiſcopus, & Narciſſus Hieroſolymorum, Polycrates quoque & Irenæus, & Bachyllus, pluriméque Eccleſiarum paſtores, quod eis probabile viſum fuerit litteris ediderunt.* Hoc ipſo anno Victor Concilium congregauit Romæ eius rei gratia, multáque alia Concilia alibi celebrata ſunt, alterum videlicet in Galliis, cui præfuit S. Irenæus ; alterum Cæſareæ, cui Theophilus Epiſcopus, cuius meminit Beda lib. de æquinoctio vernali; aliud Ponti, cui Palmas Epiſcopus, aliud Corinthi, cui Bachyllus ; aliud denique in prouincia Oſroænorum, de quibus agit Euſebius lib.5.hiſt.cap.22. Horum omnium ſententia vna fuit, S. Paſcha celebrandum eſſe quotannis Dominico die. Aduerſus hos Polycrates in Aſia Concilium coëgit, vbi decreuit quartadecima Luna ſicut Moyſes in lege præceperat, eſſe celebrandum, cuius dogmatis ſectatores Quartadecimani vocati ſunt. Sed de re notiſſima parum dixiſſe ſufficiat. Victoris feſta dies agitur in Martyrologiis Rom. Vſuardi & aliorum, quinto Kal. Auguſti, id eſt, 28. Iulij, quo martyrij coronam ſub Seuero promeruit. Agit de eo Sanctus Hieronymus de Scriptor. Eccleſ cap. 44. Euſebius lib. 5. cap. 22. Auguſt. epiſtola 165. Optatus Mileuitanus lib.2. contra Parmen.

De celebrando Paſchate quæſtio ſedata, vide

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 200.	*Iudaicum & Samariticum bellum reſumptum.*	Anno Romæ 951.
	2. *Seuerus Imperator Parthos & Adyabenos ſuperauit ; Arabéſque penè ad internecionem deleuit.*	
Anno 202.	*Seuero Imperatore, Romæ ſeptizonium & Thermæ extructæ.*	Anno 953.
Anno 204.	*Perſecutio in Eccleſiam mota eſt ; in qua Leonides Origenis pater glorioſo matyrio coronatur.*	Anno 955.
Anno 206.	*Alexander ob confeſſionem fidei celebratur.*	Anno 957.
Anno 208.	*Clodio Albino, qui ſe Cæſarem in Gallia fecerat, apud Lugdunum occiſo, Seuerus bellum mouet Britannis.*	Anno 959.
	2. *Carthagine in Hiſpania, Geta & Plautiano Coſſ. Gudenes Virgo patitur xv. Kal. Sextilis* *.	
	3. *Blitabri prope Segobiam ad iuga Carpetana in Prouincia Tarraconenſi S. Auditus Martyr 1. Nouembris.*	
	4. *S. Andeolus peragratis Galliis & vniuerſa Carpetania in Hiſpanus prædicat ad vrbem Niuariam Carpetanorum finibus coniunctam, & ſub Seuero patitur.*	
	5. *Lucius Barcinonenſis Epiſcopus præeſt annis quatuor.*	
	6. *Quintus Epiſcopus Toletanus ſuccedit Patrino, præſidet in Sede annis xij.*	
	7. *In Hiſpania ab Apoſtolicis temporibus frequens imaginum ſacrarum vſus, & cultus ; in quibus apud nos poſtrema fuit à paſſione Sancti Chriſtophori gigantis imago.*	

* al. Quintilis.

Anno Chriſti 200. vſque 206. *Secund. paſſus in Italia.* 8. *Secundus Aſtenſis floret in Hiſpania, paſſus in Bætica, propè flumen Tanagrum, aliàs vocatum Lethem.* Anno Romæ 953. vſque 957

9. *Floret Tertullianus Afer filius Centurionis Proconſularis viri.*

COMMENTARIVS.

Belli Iudaici reaſſumptio. ANNO 200. *Iudaicum*, &c.] Card. Baronius qui anno vno, Euſebij perpetuò Chronologiam præcedit, bellum Iudaicum in annum præcedentem, id eſt, 199. reiicit; ſed Dexter Euſebio conſonat; Euſebij autem verba ſunt anno Domini 200. *Iudaicum & Samariticum bellum ortum vel reſumptum.* Agunt de eo bello Dio, & Spartianus, meminitque Tertullianus in Apologetico cap. 21. Rebellarāt ſiquidem Iudæi vectigalium improba vexatione grauati, & ea de cauſa Peſcennium Nigrum, qui Romanum Imperium tyrannizauerat, in Syria peremerunt. Clodius Albinus Peſcennium ſecutus Iudæam & Syriam incurſauit, ſed à Seuero ad mortem quæſitus aliò aufugit.

2. *Seuerus*, &c.] Putat Baronius Seuerum Imperatorem victoriam reportaſſe de Parthis, anno Domini 205. ſed Euſebius quem perpetuò ſequitur Dexter, hoc anno 200. ſic ait, *Seuerus Parthos & Adyabenos ſuperauit, Arabéſque interiores ita cecidit, vt regionem eorum Romanam prouinciam faceret: ob quæ Parthicus, Arabicus, & Adyabenus cognominatus eſt.* Extant Romæ veteres Seueri Pertinacis inſcriptiones, quibus Parthicus, Arabicus, & Adyabenicus cognominatur. Et Malacæ in Hiſpania Marti templum extructum fuit, cuius inſcriptio apud Ambr. Moralem hæc eſt, *Imp. Caſ. L. Septimio Seuero, Pio, Pertinaci, Aug. Parthico, Arabico, Adyabeno, Pacatori Orbis & Fundatori Imp. Rom. in honorem eius Reſp. Malac. Templum Marti DD.* Eſt verò Parthia Mediæ prouinciæ contermina, cuius incolæ olim arcu plurimum valuerunt, quo vel fugientes hoſti plurimum detrimenti afferebant pertinaciſſimi ſanè Romani nominis hoſtes, qui Craſſum inſidiis circumuentum cum vniuerſo exercitu ad internecionem ceciderunt. Adyabena regio olim Meſopotamia & Aſia dicta, in ſacris literis celeberrima, quam Plinius lib. 5. deſcribit. Straboni lib. 16. Geogr. Adyabeni populi ſunt inter Euphratem & Tigrim, eorúmque regio orientali lateri Aſſyriæ adiacet. Arabiam verò quam interiorem vocat Dexter, eam intelligo, quæ alio nomine deſerta dicitur, & Meſupotamiæ contermina eſt. Agit de ea victoria Oſorius lib. 7. cap. 17.

ANNO 201. *Seuero*, &c.] Euſebius in Chronico ſic habet eo ipſo anno. *Seuero imperante Therma Seueriane apud Antiochiam & Romam facta, & ſeptizonium extructum.* Lego *ſeptizonium*, quod ſeptem ordinum columnarum ædificium ſonat, pro *ſeptizodium*, quod antea legebatur.

S. Leonides pater Origenis. ANNO 204. *Perſecutio*, &c.] Idem habet hoc anno Euſebius in Chronico, vbi inquit: *Perſecutione in Chriſtianos facta, Leonides Origenis pater glorioſa martyrij morte transfertur.* In lib. verò 6. hiſt. cap. 2. & 3. refert Origenem 17. annorum adoleſcentem miſiſſe Leonidi patri in carcerem epiſtolam in hæc verba; *Obfirma te pater, martyrium fortiter ſuſtine, nec aliud quicquam noſtra cauſa molire.* Timebat ſiquidem ne in gratiam vxoris & filiorum ſeptem, quos relinquebat pauperes & orphanos, mortem perfidia redimeret. Agitur Leonidis feſtiua quotannis memoria in Martyrologio Rom. ad diem 22. Aprilis, vbi Beda, Ado, Vſuardus & cæteri eius meminerunt. Iterum de eius martyrio Euſebius lib. 6. cap. 11. Nicephorus lib. 5. cap. 2. Hieronymus lib. de Script. in Origene, Suidas & alij. Fuit hæc perſecutio ſub Seuero quinta inter illas quas Eccleſia ab Ethnicis paſſa eſt, vt Oroſius fatetur lib. 7. cap. 17.

S. Alexander Hieroſoly. Epiſcopus. ANNO 206. *Alexander*, &c.] Fuit Alexander hic Cæſareæ in Palæſtina primùm, deinde Hieroſolymorum Epiſcopus, S. Narciſſi ſucceſſor; eiuſque feſta dies à Græcis agitur in Menologio 15. Maij: à Latinis verò 18. Martij, vt apud Bedam, Adonem & Vſuardum videre eſt, & in Rom. Martyrologio hæc de eo habentur: *Cæſareæ in Palæſtina natalis B. Alexandri Epiſcopi, qui de Cappadocia ex propria ciuitate* (id eſt Cæſarea Cappadociæ) *vbi erat Epiſcopus, ſanctorum locorũ deſiderio Hieroſolymam veniẽs, cùm Narciſſus eiuſdẽ vrbis Epiſcopus iam senex Eccleſiam regeret, diuina reuelatione eius gubernacula ſuſcepit: poſtmodũ verò in perſecutione Decij,*

Anno Romæ 958 — *Decij, cùm longæua ætatis veneranda canitie præfulgeret, ductus Cæſaream* (Palæſtinæ) *& clauſus in carcere, ob confeſſionem Chriſti martyrium compleuit.* Eius res geſtas narrat Euſebius lib.6.Hiſt.cap.8. & 32.Niceph. lib.5.cap.9. & 10. & Hieronymus de Scriptorib. Eccleſ. cap.72. vbi de Epiſtolis eius ad Antinoitas, ad Antiochenſes, ad Origenem, & pro Origene, &c. — Anno Chriſti 208.

ANNO 208. *Clodio Albino*, &c.] Conſonat hoc anno Euſebius in Chronico, ſic inquiens: *C. Albino qui ſe in Gallia Cæſarem fecerat apud Lugdunum interfecto, Seuerus in Britannos bellum transfert, vbi vt receptas prouincias ab incurſione Barbarica faceret ſecuriores, vallum per* CXXXII.M. *paſſus à mari ad mare duxit.* Conſule Oroſium lib.7.cap.17.

2. *Carthagine in Hiſpania*, &c.] Sanctiſſimæ Virginis Gudenis nobile martyrium breui ſumma complectuntur Martyrologia omnia iiſdem penè verbis, nimirum: *Carthagine S. Gudenis Virginis, quæ iuſſu Rufini Proconſulis ob Chriſti confeſſionem quater diuerſis temporibus equulei extenſione vexata & vngularum horrenda laceratione cruciata, carceris ſqualore diu afflicta, nouiſſimè gladio cæſa eſt.* Hæc Romanum Martyrologium, cui Beda, Ado, Vſuardus & Equilinus ad verbum conſonant, niſi quod pro eo quod Romanum ait, *carceris ſqualore diu afflicta*, alij, inter quos eſt Equilinus lib.6.cap.112. legunt, *diutiùs afflicta*: alij verò, vt Vſuardus & Gaieſinus, *diutiſſimè*. Quò videas non ſolùm ſæuiſſimè, horrendiſque cruciatibus fuiſſe Beatiſſimam Chriſti Virginem afflictatam, ſed longo tempore vexatam & cæſam, id quod etiam ſatis innuitur, cùm dicitur non ſemel, ſed quater, idque diuerſis temporibus, equulei extenſione vexata, & vngularum horrenda laceratione cruciata. Qua autem Carthagine occiſa fuerit, Africanáne an Hiſpana, quod cæteri prætermiſerunt, Dexter expoſuit, cùm dixit: *Carthagine in Hiſpania*, ne quis deinceps Africanam eam fuiſſe putet. Dextro etiam conſonat Proconſulis nomen, à quo cæſa eſt, id eſt, Ruffini, conſtat enim his diebus citeriori Hiſpaniæ, cuius vrbs eſt Carthago noua, præfuiſſe Quintum Ruffinum Galerium, vt probat, tametſi aliò intentus, Ambroſius de Moraies lib.9. hiſt. Hiſp. cap. 35. Gettæ autem & Plauciani Conſulatus, ſub quibus paſſa dicitur, incidit in annum Chriſti 205. vt ex Caſſiodoro rectè probat Cardinalis Baronius tom. 2. Annal. & in notis ad Roman. Martyr. Anno igitur 205. S. Gudenes Cathaginenſis Virgo paſſa eſt, ponitur autem à Dextro paulò poſt, eò quod ſimul memoriam agit omnium Martyrum in hac Seueri & Commodi perſecutione pro Chriſto paſſorum. Tandem quod in Dextro excuſo dicitur paſſa XV. Kal. Quintilis, corrigendum eſt, omnia enim Matyrologia occiſam dicunt XV. Kal. Augiſti, qui Sextilis, non Quintilis dictus eſt: eo quod à Martio veteris anni capite ſextus ſit. — *Sancta Gudenes Virgo.*

3. *Blitabri*, &c.] Refert Ambroſius Morus lib. 7.Hiſt. cap. 13. Flaminium Hiſpaniæ citerioris Proconſulem iure belli ſubegiſſe vrbem Blitabrum, ſeu Litabrum, Corribilone eius Domino in vincula redacto. Fuit verò Litabrum ſitum ad Carpetania iuga, vt Dexter aſſeuerat, fitque de eo mentio in Concilio Toletano II. in epiſt. 2. Montani Archiepiſcopi Toletani, vbi ſimul cum Segouia, & Cauca (hodie *Coca*) nominatur; quare Loayſa in notis Blitabrum fuiſſe docet prope Segouiam. Hic igitur pro Chriſto Domino ceruicem dedit S. Auditus, cuius ſolemniter æuo Dextri celebrabatur feſta dies prima Nouembris. — *S. Auditus Martyr.*

4. *S. Andeolus*, &c.] In deſignanda vrbe martyrio S. Andeoli inſignita non omnes authores conueniunt, quidam enim Niuariam, ſeu quod ab ea denominatur Niuarienſe territorium legunt, alij Viuariam, aut Viuarium, & Viuarienſe territorium: hoc poſterius nonnulli codices Martyrologiorum habent, vt in Adone Surij, & Vſuardo Molani videre eſt: illud verò multi alij retinent, vt Petrus Epiſcopus Equilinus lib.4. cap. 111. & Maurolicus. Cùm autem Viuarium oppidum ſit Galliæ Narbonenſis, quod vulgò *Viuiers en Viuarets*, nuncupatur: hinc eſt quod creditus à multis ſit in Galliis occubuiſſe: quare explicationis gratia addiderunt textui Martyrologiorum, verbum in Galliis, vnde in Romano ſic legimus 1.Maij: *In Galliis territorio Viuarienſi B. Andeoli Subdiaconi*, &c. cui exiſtimationi anſam præbuit, quòd apud omnes in confuſo ſit, S. Andeolũ in Galliis prædicaſſe, miſſum ab Oriente à S. Polycarpo eius rei gratia. Quicumque autem retinent lectionem Niuariæ, cum Dextro ſentire debent; quandoquidem in tota Gallia nulla ciuitas vnquam fuit eo nomine inſignita: Antonio autem Nebriſſenſi & Carolo Stephano in ſuis dictionariis hiſtoricis, authoribus, Niuaria Hiſpaniæ vrbs fuit inter Salmanticam & — *S. Andeolus Martyr.*

Anno Chriſti 208. Compluticam, à perpetua niue, vt credo, cognominata, quemadmodum vna ex Fortunatis Inſulis, nunc *la Gomera*, olim à perpetua niue Niuaria quoque nuncupata fuit, de qua Plinius lib. 6 cap. 32. Niuaria ergo quæ inter Salmanticam & Compluticam ſita fuit, ea proculdubio eſt, quæ (apud Dextrum) Carpetanorum finibus coniuncta erat: cùm conſtet Carpetanæ prouinciæ fines illuc pertinere. Quod vero in Galliis prædicarit, non tollit quin poſtmodum Hiſpanias ſua prædicatione luſtrauerit: ibique in vrbe Niuaria inter Vettones & Carpetanos populos martyrij coronam acceperit. Standum igitur Dextro, vtpote vetuſtiori omnium authori, & Niuariæ lectio retinenda. Anno Romæ 959.

Sed quanta pro Chriſti nomine S. Andeolus paſſus eſt? Ado ex quo cætera Martyrologia id deſumpſerunt, hæc habet: *S. Andeoli Subdiaconi, quem miſit ab Oriente S. Polycarpus cum B. Benigno, & Andochio Presbyteris, & Tyrſo Subdiacono, ad prædicandum verbum Dei in Galliam; cuius prædicatione Cæſar Seuerus comperta* (dum Andeolus Nouariæ Carpetanæ eſſet) *ſpinoſis fuſtibus crudeliſſimè flagellatum in carcerem trudi præcepit, & alia die productum, cum videret ſuperari non poſſe, iuſſit ad ſimilitudinem gladij de ligno duriſſimo enſem fieri, & in crucis modum caput eius ſcindi: quod cùm factum fuiſſet, eliſo in terram cerebro, glorioſa morte tranſlatus eſt.* Ita ferè Martyrologia Romæ, Vſuardi & Bedæ, Galeſini & Maurolici.

5. *Lucius*, &c.] Iure optimo dubitabit aliquis, ſitne hic ipſe Lucius, quem ante 28. annos, videlicet Chriſti 180. Dexter dixerat natum Vtriculi prope Hiſpalim, & Romæ præclari ingenij laude floruiſſe: nam & nomen & tempus conſonant.

Quinctius Toletanus Epiſcopus. 6. *Quinctius*, &c.] Superius ad annum 185. expoſuimus, quo pacto intelligendum ſit, quod Quinctius Patruino ſucceſſerit in Toletana Sede, cum Turibius inter vtrumque mediauerit. Conſule quæ ibi dicta ſunt. Hoc tamen adnotare placet, quod lectiones illas diuerſas propriorum nominum, quæ in antiquis codicibus ad marginem erant ſcriptæ, ſciolus quiſpiam in textum ipſum induxit, vnde corruptiſſimè in Dextro excuſo plerumque duplicatæ lectionis nomina habentur: & hoc præſertim loco, vbi ſic habetur: *Quinctus, vel Quinctionus Epiſcopus Toletanus ſuccedit Patruino, vel Paterno*, cùm tamen altera lectio in textu, altera ad marginem collocanda eſſet. Quæ autem earum verior ſit, dum alij oppoſitum demonſtrant; probabilius mihi, Quinctium & Patruinum vocatos.

Vſus ſacrarum imaginum. 7. *In Hiſpania*, &c.] Sacrarum imaginum vſum ab Apoſtolis duxiſſe originem, multis in Nicæna Synodo II. probatum eſt; & à Sancto Ioanne Damaſceno in orationibus de imaginibus. Certum eſt autem vſum & venerationem ipſarum, non minus in Hiſpania, quàm in aliis totius orbis prouinciis ab Apoſtolis introductum fuiſſe; cùm vbique eoſdem cultus & mores per omnia ſimiles prædicauerint. Conſonant his ea quæ ad annum 50. Dexter præmiſerat; D. Petrum detuliſſe imagines ſacras ab Antiochia ad Hiſpanias: & quæ ad eum locum notauimus. Quod de imagine S. Chriſtophori additur, *In quibus*

S. Chriſtophorus Martyr. *apud nos poſtremo fuit à paſſione S. Chriſtophori gigantis imago*; corruptum eſt in codice, & neſcio quid ſibi velit, poſtremam eſſe à paſſione. Hoc vnum certum ſit, verba hæc non eſſe ad tempus de quo nunc agimus referenda, cùm S. Chriſtophorus poſt 50. annos occiſus ſit ſub Decio Imperatore: ſed per quamdam præoccupationem à Dextro dicta ſunt; & cum dicat *apud nos* poſtremam eſſe, ſatis liquet ad tempora ipſius authoris eſſe accommodanda: quaſi dixerit celeberrimam ſuo tempore in Hiſpaniis fuiſſe S. Chriſtophori Martyris imaginem: quod quidem abundè comprobat vſus ſacræ ipſius imaginis, qui in omnibus Eccleſiis Hiſpaniæ ſemper obſeruatus reperitur: nullum enim antiquum templum eſt, quod eius imagine careat. Ex Sancto etiam Eulogio lib. 2. cap. 11. Memorialis Sanctorum, patet Gothorum tempore extitiſſe Cordubæ inſigne Monaſterium Sancti Chriſtophori Martyris, cuius poſtea nonnulli monachi ſub Arabum tyrannide martyrio coronati ſunt. In Breuiario Toletano S. Iſidori extat peruetuſtus hymnus, quo S. Chriſtophori acta canuntur. Eius principium eſt:

O Beate mundi author atque rerum conditor.

ibíque Toleti eius ſacras reliquas decenter venerari aſſeritur. Et quod ad giganteam ſtaturam attinet, quæ à nonnullis ad allegoriam deducta eſt, hæc habet.

Elegánſque ſtatura, mente elegantior,
Viſu fulgens, corde vibrans, & capillis rutilans,
Ore Chriſtum, corde Chriſtum Chriſtophorus inſonat.

Et

Anno Romæ ... Et huic conſonant antiqua Hiſpaniæ Breuiaria; in Palentino legitur, *ſtatura procerus, habens terribilem viſionem:* in Aſturicenſi verò, *corpore procerus, vultu terribilis.* Equilinus ex vetuſtis M. S. codicibus lib. 6. Catal. c. 135. ſic, *vultu terribilis, & proceriſſimæ ſtaturæ.* Nec de hac re dubitare permittunt reliquiæ quæ in Aſturicenſi Eccleſia hodieque eius Sancti Martyris magno honore venerantur; nam pars mandibulæ molares habet dentes amplitudinis dimidiæ nucis. Ad extremum, fatetur Card. Baronius in notis ad diem 25. Iulij, quòd olim *frequens erat, ac religioſus in Hiſpanijs Chriſtophori Martyris cultus.* Anno Chriſti 208.

8. *Secundus Aſtenſis*, &c.] Duæ olim fuêre vrbes Aſtæ nomenclaturâ inſignitæ, altera in Liguria Italiæ prouincia, altera verò in Bæticæ Hiſpaniæ, & vtraque notiſſima apud antiquos ſcriptores. De Hiſpanica agit Pomponius lib. 3. Ptolomæus in tabula Bæticæ, ab ea æſtuarium Aſtæ denominatum inter ſacrum promontorium & Herculeas columnas, noménque vrbis ſolùm remanens, *la meſa de Aſta*, veterum ſuſtinet inibi memoriam factorum. (conſule quæ diximus de Sanctis Euthychio & Honorio agentes, ad annum Domini 112.) Aſta Ligurica hodiéque nomen *Aſti* ſeruat, inter Ianuam & Mediolanum. Sed in qua harum pro Chriſto Secundus Martyr Aſtenſis occubuerit, non videntur conuenire authores: nam in Martyrologio Romano die 24. Martij, & in Additionibus Vſuardi à Molano in lucem datis ſolùm dicitur, *in vrbe Aſtenſi Sancti Secundi Martyris.* Itali volunt Italum eſſe, & Aſtæ Liguriæ obiiſſe, Dexter autem (ſi textus corruptus non eſt) in Bætica ad confluentem Lethis fluuij, qui hodiéque *Guadalete* nuncupatur; quod ſonat *fluuius Lethæ.* Cæterùm ſi vera ſunt, quæ in eius vita referuntur, prout extat apud Petrum Equilinum lib. 4. cap. 12. & apud Mombritium tom. 2. vit. Sanctorum, in vita S. Martiani, & quæ leguntur in martyrio SS. Fauſtini & Iouitæ lib. 3. Equilini cap. 127. & S. Caloceri lib. eodem cap. 208. vehementer ſuſpicor mendum irrepſiſſe codici Dextri, & pro *Italia* legi *Bætica.* Omnes etenim Sancti, quos modò retulimus ſocij fuerunt & amici S. Secundi Aſtenſis, & ſub eodem Iudice Sapritio in perſecutione Hadriani Imperat. martyrij palmas perceperunt: & tamen omnes illi in Liguriæ & aliarum prouinciarum Italiæ vrbibus paſſi ſunt. Martianus Dertonæ, Fauſtinus & Iouita Brixiæ, Calocerus Albinguani, quæ vrbs Liguriæ eſt non procul à Monaco, & Secundus Aſtæ. Conſonant quæ Dexter adnotat de Tanagro ſeu Tanaro flumine ad cuius confluentem S. Secundus paſſus eſt; hoc enim præterfluit Aſtam Italiæ, non verò Hiſpaniæ, & hodie Taner dicitur; *Cùm extra Ciuitatem Aſtenſem equitaret, columba ſuper caput Secundi aduolans, inſedit: & cum ad flumen Tanarum veniſſet, vidit Secundus Angelum ſuper aquam ambulantem, & ipſum in fide confortantem.* Hæc verò contigiſſe in Italia ex ſubiectis eſt manifeſtum: *Poſt hæc Secundus Mediolanum iuit, ad quem Angelus Fauſtinum & Iouitam de carcere eduxit.* Et infrà: *Rediens autem Secundus cùm iam nox eſſet, & ad ripam Padi veniſſet, Angelus frænum equi eius accipiens, ſuper aquam illum tranſuexit, & vſque ad Dertonam perduxit, atque ad Martianum in carcerem intromiſit.* Et inferiùs additur: *Et Secundum clauſo carcere eduxit, & vſque ad Aſtenſem Ciuitatem deductum*, &c. Vbi tandem à Sapritio coronatus eſt. Accedit quod Aſtæ Italiæ poſt multos annos repertum fuit S. Secundi venerandum corpus, eiúſque inuentionis, & tranſlationis ſcripta authentica miſſa fuerunt Card. Baronio, vt ipſe refert in notis ad diem 29. Martij. Ac tandem M. Maximus ad calcem ſui Chronici ſub anno Domini 612. hæc ſcribit: *Celebratur memoria S. Secundi Aſtenſis in Italia, in vrbe Aſta Hiſpaniæ, Coloniæ Romanorum, & ſub Apoſtolicis temporibus Sede Epiſcopali:* quo non ſolùm aſſeritur Secundus Aſtenſis in Italia paſſus, ſed quod celebrabatur etiam Aſtæ Hiſpaniæ, eo quod eſſet Romanorum militum Colonia, in memoriam Aſtæ Italiæ ab ipſis erecta, cuius videlicet erant ciues. De eiuſdem Martyris memoria itidem Aſtæ Bæticæ conſeruata, iterum agit Dexter ad annum 300. S. Secundus Martyr.

Sed quod ait Tanarum ſeu Tanagrum aliàs vocari ſolitum Lethem, conſtat reuera Lethem amnem in Africa eſſe circa extremum ſyrtium cornu Berenicem vrbem alluentem: verùm quoniam terræ hiatu abſorptus, & occulto meatu per aliquot lapſus millia circa Berenicem magna aquarum copia erumpit, perſuaſum fuit accolis ab inferis eum emergere. Sunt tamen & alij eius nominis fluuij, quos Strabo lib. 10. & 14. recenſet, vt ille qui circa Magneſiam in Aſia, & alter in Creta, qui non procul à Gortyne fluit: & in Luſitania Limia, qui ab eodem Strabone & aliis Lethe nuncupatur. De eo agens

Anno Chriſti 208. Pomp. Mela lib.3.cap.1.ait, *Tagi oſtium, Nabis, Minius, & cui obliuionis cognomen eſt Limia;* in Bætica autem alius nomen retinet adhuc *Guadalete*, qui *filius Lethe* interpretatur (nam *Guada* Arabum lingua flumen ſonat) & Aſtam veterem rigat. Sed & Tanarum Italiæ olim etiam vocatum fuiſſe Lethen oportet aſſerere; Aſtenſes verò nouam in Hiſpania Coloniam conſtruentes, ſicut vrbi nomen Aſtæ, ſic & flumini Tanagri, aut Tanari, ac Lethis nomen indidiſſe, in memoriam vrbis ac fluminis natalis ſui Italici: quod itidem feciſſe plerumque Hiſpanos in orbe nouo ſatis conſtat. Anno Romæ 959.

Tertullianus floret. 9. *Floret Tertullianus*, &c.] Idem reperire licet in Chronico Euſebij, & Hieronymi ad annum Domini 210. Hieronymus autem lib. de Script. cap. 63. hæc ait, *Tertullianus presbyter nunc demum primus poſt Victorem & Apollonium Latinorum ponitur, prouincia Africa, Ciuitatis Carthaginenſis, patre Centurione Proconſulari*, &c. Sed de viro omnibus notiſſimo, cuius apud omnes authores multa paſſim lector reperiet, parum dixiſſe ſufficiat.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 211.	*Origenes Alexandriæ in ſtudijs omnibus celebratur.*	Anno Romæ 962.
Anno 212.	*Fulta Epiſcopus Barcinonenſis ad annos xij.*	Anno 963.
Anno 213.	*Seuerus Imperator moritur Eboraci in Britannia.*	Anno 964.
Anno 214.	*Aſclepiades Epiſcopus Antiochenus mirè floret.*	Anuo 965.
Anno 217.	*Antoninus Thermas ſuo nomine Romæ ædificat.*	Anno 968.
Anno 218.	*Antoninus tam inuſitatæ libidinis fuit, vt Iuliam nouercam ſuam in vxorem ducere decreuerit.*	Anno 969.
Anno 219.	*Antoninus occiditur anno ſuæ ætatis 44. prope Carras.*	Anno 970.
	2. *Macrinus creatur Imperator. Imperat anno vno.*	
Anno 220.	*Circenſibus Vulcanaliorum Romæ Amphitheatrum incenſum.*	Anno 971.
	2. *Extat quædam epiſtola, quæ circumfertur ad M. Marcellum Toletanum Præſulem, quem vocat filium, & Timotheum, id eſt, Deo honoratum. Nam alter Timotheus, cùm epiſtola hæc eſt ſcripta, iam in viuis eſſe deſierat.*	
	3. *Titus cognomento Iuſtus, Epiſcopus factus, ſequutus primò S. Paulum, mox Eugenium, prædicat in Carpetania, vbi eius memoria, magnitudóque miraculorum celebratur. Is Titus conuerterat ad fidem Plinium Iuniorem ex Bithynia, Pontóque redeuntem, in Creta Inſula, vbi iuſſu Traiani Ioui templum erexerat. Nec deſunt qui putent ſeptima Sextilis ad Nouocomum eſſe paſſum.*	
Anno 222.	*Vincentius Epiſcopus Toletanus ſuccedit Quinctio Toletano pariter Antiſtiti: præeſt annis xxiij. Obijt Menæ.*	Anno 973.

2. *Hippone*

Hippone in Carpetania [illegible] Christi M[illegible] [illegible]cus & Iulita ſub Imperatore Alexandro lau[illegible] con[illegible]equuntur. — Anno C[illegible]i 211. vſq; 219.

Anno 224. *Antoninus o[c]ciditur Romæ in tumultu militari.* Anno 975.

Anno 228. *Vlpianus Iuriſconſultus, Aſſeſſor Imperatoris Alexandri inſignis, eo tempore nimium floret.* Anno 979.

Anno 219. *Romæ exædificatæ ſunt Thermæ dictæ Alexandrinæ.* Anno 98[illegible].

COMMENTARIVS.

ANNO 211. *Origenes*, &c.] Euſebius anno 212. ſic habet. *Origenes Alexandriæ ſtudijs eruditur.* De eo Hieronymus lib. de Script. Eccleſ. c. 64. & alij.

ANNO 212. *Fulta*, &c.] Succeſſit hic Lucio in Epiſcopatu hoc ipſo anno; nam ſuperiùs dixerat Dexter ad annum Chriſti 208. quòd Lucius Barcinonæ ſediſſet annis quatuor, qui quidem hoc anno 212. completi ſunt. Sanè Barcinonenſium Antiſtitum plerumque meminit Dexter; nec mirum, cùm Barcinone patria ſua ſcribens ad manum haberet Epiſcoporum eius Sedis catalogum. *Fulta Barcinonenſis Epiſcopus.*

ANNO 213. *Seuerus*, &c.] Habet eadem verba Euſebij Chronicon hoc ipſo anno, concordátque Card. Baronius. Sedit annos 17. menſes 8. dies 3. Conſule Oroſium authoris noſtri amicum lib. 7. c. 17.

ANNO 214. *Aſclepiades*, &c.] Euſebius in Chronico, & lib. 6. cap. 10. & 15. aſſerit fuiſſe nouum Antiochenæ Sedis Epiſcopum. Hieronymus de Script. Eccleſ. cap. 48. in Clemente Alexandrino: *Extat*, inquit, *Alexandri Hieroſolymitarum Epiſcopi, qui cum Narciſſo poſtea rexit Eccleſiam, epiſtola, ſuper ordinatione Aſclepiadis Confeſſoris ad Antiochenſes congratulantis eis.* Subrogatus fuit Serapioni Antiocheno Epiſcopo, cuius memoria colitur die 29. Octobr. Aſclepiadis autem feſta dies celebratur in Martyrologiis Romano, Bedæ, Adonis, & Vſuardi, 18. Octobris, qua nimirum martyrium paſſus fuit. Sed de tempore martyrij lis eſt; Vſuardus enim & Ado ſub Decio paſſum volunt, Romanum verò Martyrologium ſub Macrino. Cui Card. Baronius ſubſcribit, eo quòd id ex ſcriptis Euſebij citatis & Nicephori lib. 4. c. 19. & lib. 5. c. 10. & 26. ſatis deducatur. *S. Aſclepiades Antiochenum Patriarcha.*

ANNO 217. *Antoninus*, &c.] Huic Caracallæ cognomen à veſtimenti genere quo vtebatur deſumptum eſt authore Spartiano. Tradit Dio diſciſſam eſſe veſtem, & multis conſutam partibus. Conſule quæ de Caracalla veſte habet Beda lib. 1. de geſtis Anglorum, cap. 7. dum de Sancto Albano ſcribit. Euſebius in Chronicò hoc anno agit de Thermis Antonini.

ANNO 218. *Antoninus*, &c. Sic idem Euſebius anno præſenti; *Antoninus tam impatiens libidinis fuit, vt nouercam ſuam Iuliam vxorem duxerit.* Spartianus eius ſcelera referens: *Hic tamen*, inquit, *omnium diriſſimus, & (vt vno complectar verbo) parricida, & inceſtus; patris, ac fratris, ac matris inimicus.* Conſentit Oroſius lib. 7. c. 18.

ANNO 219. *Antoninus occiditur*, &c.] Carræ Ciuitas fuit Meſopotamiæ trans Edeſſam, Craſſi & Romani exercitus olim inibi cæſi, cruore nobilis, cuius meminit Plinius lib. 5. c. 24. & Lucanus cùm dixit; *Aſſyrias Latio maculauit ſanguine Carras:* Antonini etiam Caracallæ nece inſigniores redditæ ſunt. Hic enim, vt Ruffus Conſularis ſcribit, intra Euphratem apud Ciuitatem Edeſſam periit, cum leuandæ veſicæ gratia ex equo deſcendiſſet. Occiditur verò à Martiano Centurione, opera Macrini, qui tamen ipſum poſtmodum inter Deos retulit, eique templum erexit, & Salios ac ſodales aſſignauit, vt Spartianus author eſt. De ætate qua fuit occiſus non cōuenit inter authores, nam Dio ad ann. 29. duntaxat aſcendiſſe ſcribit, Spartianus ad 43. ſed tamen Euſebius 44. ætatis ſuæ egiſſe notat in Chronico, inquiens: *Antoninus interficitur inter Edeſſam & Carras anno ætatis ſuæ 44.* quod ſequitur hoc anno Dexter.

Anno Chriſti 220. — Anno Romæ 971

2. *Macrinus*, &c.] Gerebat Præfecturam Prætorij Opilius Macrinus à Cæſarea Mauritaniæ oriundus, quando Caracalla occiſo ab exercitu Romano Imperator ſalutatus eſt cum Diadumeno filio; ſed & ipſi poſt annum occiſi ſunt, anno ſcilicet Chriſti Domini 220. Ita prorſus ex Dione, & Iulio Capitolino, ac Euſebio in Chronico conuincitur: quibus Oroſius ſubſcribit citato cap. 18.

ANNO 220. *Circenſibus*, &c.] Habet ipſiſſima verba Euſebius ſeu Hieronymus in Chronico hoc ipſo anno. Erant Vulcanalia feſta Vulcano dicata, Auguſti menſe fieri ſolita, vt ex Columella colligitur lib. 11. de re ruſtica cap. 3. Circenſes vero ludi, certaminis curulis genus, in honorem conſiliorum Dei primùm inſtituti; qua de re videndus eſt Gellius lib. 3. c. 10.

De S. Eugenio Toletano.

2. *Extat quædam epiſtola*, &c.] Cùm ad annum Domini 100. de M. Marcello Eugenio incidit ſermo, de hac etiam epiſtola egimus Commẽtario 2. quam tamen deſiderari adhuc, non paruo eruditorum incommodo, cum aliis S. Dionyſij Areopagitæ operibus, doluimus; eius enim proculdubio hæc erat epiſtola: nec enim aliter S. Eugenium vocaret filium; quo etiam nomine in libris quos ad ipſum ſub Timothei cognomine dedit ſæpiſſimè eum nuncupat, vt eo loci probauimus. Meminit verò hoc anno eius epiſtolæ, non quod eo tempore ſcripta ſit, ſed quia celebris habebatur.

S. Titus vbi prædicauerit.

3. *Titus cognomento*, &c.] De cognomine *Iuſti*, quod habuit Titus, extat celebre in Actis Apoſtol. teſtimonium, cap. 18. vbi de Paulo Corinthum aduentante dicitur: *Intrauit in domum cuiuſdam, nomine Titi Iuſti, cuius domus erat coniuncta Synagogæ.* Quod ad cætera, quæ hic referuntur de Tito, ſpectat; Petrus Equilinus Epiſcopus, in cuius opere, velut in totius vetuſtatis apotheca, immenſum mihi theſaurum ſemper inuenio, lib. 7. Catal. cap. 118. dum vitam Sancti Titi, Pauli Apoſtoli diſcipuli ſcribit, illud inter alia narrat, quòd *Paulus Titum Cretenſem Epiſcopum ordinauit, ipſumq́; Cretæ dimittens abijt. Poſt duos autem annos Titus ad Paulum Romam acceſſit, cum quo & fuit vſque ad interfectionem eius à Nerone: corpusq́; ipſius vnà cum Luca Euangeliſta ſepeliuit* De Cretæ Pontificatu idem accipimus ab Apoſtolo in principio Epiſtolæ, quam ad ipſum Titum dedit: *Huius rei* (inquit) *gratiâ reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi.* Quando verò Titum Cretæ reliquerit, non ſatis conſtat; videtur tamen probabilius id accidiſſe, cùm à Cæſarea Romam vinctus perduceretur, quòd Cæſarem appellaſſet; tunc ſiquidem adnauigaſſe Cretam Lucas comes ipſius author eſt Act. cap. 27. quo loci Paulus voluit hyemare, multo priùs tempore inibi peracto. Nam ait, *prohibente nos vento adnauigauimus Cretæ iuxta Salmonem, & vix iuxta nauigantes venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui iuxta erat ciuitas Thalaſſa. Multo autem tempore peracto, & cùm iam non eſſet tuta nauigatio, & cùm aptus portus non eſſet ad hyemandum, plurimi ſtatuerũt conſilium nauigare inde, ſi quomodo poſſent deuenientes Phœnicen, hyemare, portum Cretæ reſpiciẽtem ad Africum & ad Corũ.* Tunc igitur Titũ Cretæ reliquit Epiſcopũ, ad quem poſtmodum literas dedit, vocans eum ad ſe, c. 3. Duo verò anni illi de quibus dicit Equilinus, *poſt duos annos Titus ad Paulum Romam acceſſit*, illos intelligo, quos Paulus Romæ in vinculis inſumpſit: de quibus Act. vlt. dicitur, *Manſit autem biennio toto in ſuo conducto.* Iam verò quod Equilinus addit; *Cum quo* (Paulo) *& fuit vſque ad interfectionem eius à Nerone*, illuc tendit, vt probemus Titum cum Paulo Hiſpanias adiiſſe: nam ſi Titus nunquam deinceps poſt biennium illud, ab Apoſtolo ſeparatus eſt, neceſſum eſt, vt quocumque Paulus tenderet, tenderet etiam Titus, Paulum verò completo illo biennio Hiſpanias inuiſiſſe, multorum Patrum teſtimonio in ſuperioribus comprobatum relinquimus, præſertim Chryſoſtomi, cujus ſunt aurea illa verba; *Cùm igitur biennium Romæ exegiſſet in vinculis, tandem dimiſſus eſt; deinde in Hiſpaniam profectus*, &c. & Theodoreti; *Duobus annis primùm Romæ per ſe degit, habitans in ſuo conductu; cùm autẽ illinc profectus fuiſſet in Hiſpaniam, & illis etiam diuinum Euangelium tradidiſſet, reuerſus eſt.* Addit verò Dexter, Titum iterum ad Hiſpanias reuerſum in Carpetania cum Eugenio prædicaſſe. Id verò non leuiter deduci poteſt ex eo quòd ad annum Domini 100. Comment. 2. probauimus, S. Dionyſium Areopagitam libros ſuos S. Eugenio Toletano dicaſſe; eo enim ſemel, quod tunc præſtitimus, ſtabilito, id quod de Tito intendimus, inde deducetur. Nam Titum hunc familiarem fuiſſe illi, cui libri Dionyſij dicati ſunt, & ſæpe ad eius colloquium admiſſum, epiſtola eiuſdem Dionyſij ad Titum demonſtrat, dum ait: *Sanctus quidem Timotheus* (id eſt, Eugenius) *bone* [illegible] *ſime Tite, neſcio an aliquid ſcripſerim de Theologicis ſignis, cuius ipſe ignarus abſceſſerit*, &c. Inſinuat etenim Titum legiſſe libros, quos Dionyſius Eugenio Timotheo dicauerat,

Anno Romæ 97. & 98. dicauerat, eorúmque doctrinam alterum alteri ad manus & frequentes collationes communicaſſe: Titum verò inde occaſionem ſumpſiſſe quædam ab eodem Dionyſio interrogandi, quæ ipſe in epiſtola illa pertractat. Cùm autem Dionyſius tunc temporis eſſet in Gallia, & Eugenius in Carpetania Hiſpaniæ, conſequens eſt, vt Titus etiam in Carpetania ad tempus prædicauerit. Anno Chriſti 220. & 222.

Plinius Iunior fidem Chriſti ſuſcipit. Sed vnde habemus, in Creta Plinium Secundum Iuniorem ad fidem perductum opera S. Titi? Ex actis ipſius, quæ Zena legiſperitus & Apoſtoli diſcipulus, ſcripſit, refértque Equilinus citato loco, vbi cum Zena cùm præmiſiſſet Titum in Cretam iterum reuerſum, multos ad Chriſti fidem perduxiſſe, ordinaſſéque presbyteros & Diaconos, ſubdit: *Cùm die quadam tranſiret ante Palatium, quod Secundus Proconſul* (is erat Plinius Secundus Iunior) *iuſſu Imperatoris in Iouis nomine conſtruebat, maledixit illud; & ſtatim opus funditus diſſipatum eſt.* Nónne id dixerat Dexter illis verbis: *Is Titus conuerterat ad fidem Plinium Iuniorem in Creta Inſula, vbi iuſſu Traiani Ioui templum erexerat?* ſubiiciunt acta, *Tunc Secundus venit ad Titum cum lacrymis rogans ſe indemnem ab opere conſeruari. Cui Titus impoſuit, vt opus in nomine vnius Dei Chriſtianorum inciperet, & ſic opus perficere poſſet: quod & factum eſt: completo verò opere Secundus cum filio ſuo baptizatus eſt.* Fuit hic nepos ex ſorore C. Plinij Secundi, cuius de natura rerum extant inſignes Commentarij: ipſius verò Plinij Secundi Iunioris extat liber epiſtolarum, & Panegyricus Traiano Cæſari dictus, quo gratias agit Conſulatus eius auſpiciis adepti. Is etiam Hiſpanis nonnulla contulit beneficia, nam Quintiliani filiam pauperem dote iuuit, & Martialem Poëtam ab Vrbe in Hiſpaniam ſecedentem, viatico proſecutus eſt, vt ipſe in epiſtolis teſtatur. De Martyribus ſub Traiano paſſis agit ipſe lib. 1. epiſt. 97. Cæterùm ipſum tandem Nouocomi patria ſua martyrium ſubiiſſe, inde nonnulli putant haberi, quod die 6. Auguſti ſeu Sextilis cum aliis quinque reperitur in Romano Martyrologio inter alios Martyres, quidam nomine *Secundus*, nam in eo ſic legimus: *Nouocomi paſſio ſanctorum Martyrum Carpophori, Exanthi, Caſſij, Seuerini, Secundi, & Licinij, qui in confeſſione Chriſti capite truncati ſunt.* Meminit ipſorum Martyrum Galeſinus ex veteribus monumentis Eccleſiæ Mediolanenſis, Bergomenſis, & Aquileienſis. Ignorarunt ſanè hiſtoriam iſtam Comenſes ciues, dum anno Domini 1498. pro foribus ædis B. Virginis ſui conciuis Iunioris Plinij marmori incidi curarunt huiuſmodi inſcriptionem ſine Martyris titulo, quam Volaterranus refert lib. 18.

C. Plinio Cæcilio Secundo,
Qui Conſulatu, Auguratu, militiæ geſtis,*
ac orandis cauſis, poëmatibus, & hiſtorijs conficiendis,
Cæſare Traiano Auguſto luculentiſſimè laudando,
adſiciendáq; immenſa liberalitate patria ſua,
eidem immortale contulit ornamentum;
Ordocomenſis conciui ſuo deſiderabili, honore accepto,
monumentum poſuit.
M. CCCC. Lxxxx. VIII.
Kal. Maij.

** Fuit ſiquidem Sacerdos beneficio Traiani.*

Functus eram, ſed tum veteri præclarus honore,
Viuebam, perij: nunc quoque vita mihi eſt.

E látere dextro huius memoria extat alia C. Plinij Secundi Senioris, quam tu Lector apud eumdem Volaterranum legere poteris.

Vincentius Epiſcopus Toletanus. ANNO 222. *Vincentius*, &c.] Magnus in excuſo codice Cæſarauguſtano error irrepſerat; nam ſciſſura inintelligibili hæc verba truncabantur in hunc modum:

Vincentius Epiſcopus Toletanus ſuccedit Quincto, vel Quinctino.
Toletano pariter Antiſtiti; præeſt annis 23. obijt Menæ.

quaſi Toletano eſſet alius Antiſtes à Quinctio; cùm tamen eadem ſit, vnáque ſententia, vt nos deſcripſimus in textu. Habetur Vincentij nomen inter Archiepiſcopos Toletanos, in Ca

Anno Christi 122. in Catalogo quem dedit Loayſa, ſediſſeque dicitur poſt Quinctium, tametſi in anno quo Sedem aſcenderit ſimilis interſit error atque in Quinctio, & prædeceſſoribus; de quo ſatis ſuis locis diximus. Anno Romæ 973.

Hippone Hiſpana vrbs vbi. 2. *Hippone*, &c.] Nobilis Hipponenſis in Carpetania vrbis mentio habetur apud Liuium lib. 39. in hæc verba; *Eodem anno in Hiſpania Prætores C. Calpurnius, & L. Quinctius, cùm primo vere ex hybernis copias eductas in Beturia iunxiſſent; in Carpetaniam, vbi hoſtium caſtra erant, progreſſi ſunt. Haud procul Hippone, & Toleto vrbibus, inter pabulatores pugna orta eſt.* Extat quoque memoria eius in Ptolomæi Geographia, vbi tamen corruptè legitur Hiſpinon, & corruptiùs Iſpinum, prope Liboram & Toletum. Ex ſitu autem ſatis liquet eſſe quã nunc paulò mutato nomine *Hiepes* dicimus, non procul à Toleto & Libora, ſeu Talabera. Edocendus hac in re eſt Glabrius in ſcholiis ad Titi Liuij teſtimonium, dum aſſerit: *Nemo, quod ſciam, in Carpetanis Hipponis meminit.* in Notis verò ad lib. 25. *Multa ſunt* (inquit) *nomina vrbium apud hunc authorem, præſertim Hiſpanarum, quæ non temerè apud alios repertas, corruptis temporum iniuria codicibus. Hoc in vniuerſum vno verbo dicere volui, ne lector nimiùm ſe torqueat, quemadmodum ſtulto mihi accidit.* Sed parcendum homini extero, & rerum Hiſpanicarum prorſus ignaro. Agit de Hippone Morales in ſuis antiquitatib. Hiſp. verbo *Beturia* fol. 101. tametſi ſe ignorare profiteatur verum locum veteris Hipponis. Fuit in Africa celebris eius nominis vrbs, cui D. Auguſtinus præfuit.

SS. Martyres Quiricus & Iulitta vnde. Cæterùm quod ad patriam SS. Martyrum Quirici & Iulittæ ſpectat, non vna, eadémque ſententia omnium eſt, multi enim volunt fuiſſe ex Iconio Hiſauriæ ciuitate, quod in Menologio Græcorum legimus, Idibus Iulij, & nonnulli Codices manuſcripti habent, quos Petrus Equilinus ſequitur lib. 6. cap. 101. Hiſpani autem ſcriptores Hiſpanos fuiſſe contendunt, vt Damianus à Goes eruditus ac nobilis author in Hiſpania ſua, quæ in Hiſpan. illuſtrata extat; ſequuntúrque Vaſæus in Chronico, & Marinæus Siculus lib. 5. Sequitur etiam Primus Cabilonenſis in ſua Mappa mundi ſpirituali littera I. dicens: *Iconium ciuitas Hiſpaniæ. Hinc fuit Quiricus puer triennis, cum Iulitta matre anno Domini 630. Iulij 15. ſub Alexandro Imperatore martyrium paſſus.* Igitur corrigendi ſunt vetuſti Codices, & pro eo quod habent *ex Iconio Hiſauriæ*, legendum eſt, *ex Hippone Hiſpaniæ* ciuitate: vt hoc loco Dexter legit. Iam verò ad Tarſum Ciliciæ ſanctos Martyres ob perſecutionem vitandam confugiſſe, ita Marinæus intelligit, vt ab Hiſpania ad Aſiam tranſmigrarint, ait enim: *Ante conſpectum denique præſentata Præſidis*, Iulitta, *& ab eo requiſita cuius eſſet prouinciæ, vel ciuitatis, & quæ ei proprij cognitio nominis, ita reſpondit; De Hiſpaniæ quidem prouincia, & de primoribus ciuitatis Hipponiorum, ad Ciliciæ, tuas deuitans perſecutiones, loca demigraui: Tharſiq. ſum commorata; & cùm ſim verè Chriſtiana, mihi nomen eſt Iulitta.* Id tamen ex apocryphis deſumptum eſſe Dexter conuincit, qui Hippone in Carpetania, non Tharſi in Cilicia palmas accepiſſe ſcribit. Semel verò de Hippone Hiſpaniæ, Iconio Hiſauriæ facto, facile fuit Tarſum Ciliciæ adiungere, & fugam cum aliis inibi coagmentatis mendaciis fingere: certè ſi fugiendum eſſet Iulittæ cum tremulo filio, ab Hippone, potiùs legerem in codice Tarteſſum, quàm Tarſum, vtpote eiuſdem Hiſpaniæ vrbem; difficillimum enim eſſet nobilem ac teneram fœminam, cum tenerrimo infantulo tam longum ſubire iter, vt ab Hiſpania in Ciliciam pergeret. Facit etiam pro nobis aduerſorum diſcordia, quidam enim pro Tarſo Ciliciæ habent Antiochiam, ibíque occiſos fuiſſe ſcribunt, quod Vſuardus & multi Latinorum ſequuntur: quod non leue indicium eſt, incerta vtroſque prompſiſſe. Adhæc horum beatorum Martyrum corpora in Hiſpaniis ſeruata ſunt, & Quirici pueri in Eccleſia ſui nominis Burgenſis vrbis, Abbatiali Infula decorata, cum magno honore requieſcit: & multis in vrbibus Hiſpaniæ Eccleſias habet, paululum mutato nomine vocatas *S. Quirce*, qualis eſt Monaſterij Ciſtercienſium Monialium Valiſoletanarum.

Quod autem acta quædam habent, corpora SS. Quirici & Iulittæ ab Oriente in Gallias adducta fuiſſe à S. Amatore Altiſiodorenſi Epiſcopo, eiuſdem farinæ eſt, ac cætera quæ paſſim inibi miſcentur. Conſtat ſiquidem Gelaſium Papam in Romano Concilio, cuius decretum extat diſt. 15. cap. Sancta Romana, inter apocrypha reieciſſe hiſtoriam ſeu acta SS. Quirici & Iulittæ, in quæ quidem ego incidi, dum peruetuſtum Bibliothecæ Nucalenſis codicem euoluerem. Incipiunt acta, *In illo tempore ſub Præſide Alexandro*, &c. Continent verò horrenda & incredibilia tormenta Sanctorum, pueri cum dæmone viſibiles conflictus, ſac præter ætatis capacitatem colloquia, & reſponſa; quòd matrem titubantem in fide confirmarit, quòd ſeptem obeliſcos ignitos puero carnifices confinxerint, duos in oculis, duos in auribus,

Anno Romæ 975. 979. & 980. auribus, duos in ore, & reliquum in corde, *& facti ſunt* (inquit) *tanquam glacies.* & alia præter omnem fidem ac morum ædificationem. De his graue tulit iudicium Canus lib. de locis. Vera tamen hiſtoria illa eſt, quam ex Simeone Metaphraſte, & Theodoro quodam Epiſcopo conſcriptã, Martyrologium Romanum amplectitur, illis verbis ad diem 16. Iunij: *Sanctorum Martyrum Quirici & Iulitta matris eius, ſub Diocletiano Imperatore: quorum Quiricus triennis puerulus cùm matrem qua ante Alexandrum Præſidem neruis durißimè cædebatur, implacabili luctu lugeret, ad gradus tribunalis illiſus interijt: Iulitta verò poſt dira verbera & grauia tormenta, martyrij ſui curſum obtruncatione capitis impleuit.* Illud tamen correctione eget, quod ſub Diocletiano paſſi dicantur, cùm ſub Alexandro Imperatore peremptos fuiſſe ſciamus: & quòd Alexander Præſes vocetur, non verò Imperator. vtrumque Dextro repugnat; vtrumque etiam ſinceriſſimæ veritatis hiſtoriæ, quam Equilinus ex veteribus codicibus tranſcribit lib. 6. cap. 101. aſſerens ſub Alexandro Imperatore occubuiſſe, circa annum Domini 230. in quo tamen authore cùm dicuntur Alexandro præſentati, nomine Alexandri Imperatoris, Legatus ipſius intelligendus eſt. De inuentione ipſorũ agemus infrà ann. 300. Anno Christi 224. 228. & 229.

ANNO 224. *Antoninus*, &c.] Hic ille Antoninus fuit, qui M. Aurelius Antoninus Heliogabalus vocabatur, Antonini Caracallæ filius, Euſeb. in Chron. ſcribit; & ex eo Card. Baronius, qui imperaſſe vult annos 3. menſ. 9. dies 4. Eius impuriſſimos mores copioſè Lampridius, & Herodianus lib. 5. deſcribunt. Conſule Oroſium lib. 7. c. 18.

ANNO 228. *Vlpianus*, &c.] Heliogabalo ſucceſſerat Alexander, qui doctiſſimos quoſque conſiliarios quæſiuit, & aſſumpſit, videlicet Fabium Sabinum ſui temporis Catonem nuncupatum, Domitium, Vlpianum iuriſperitiſſimum, Iulium Paulum, Cl. Venetum & alios Papiniani diſcipulos. Vlpianus in Chriſtianos infenſiſſimus legem tulit, quæ extat l. 3. ff. de officio Præſid. l. 7. ff. de officio Proconſul. l. 4. ff. famil. herciſcun. qua ſeuerè animaduerti voluit in ſacrilegos, Deos & templa ipſorum ſpernentes, vetuitque libros propheticos, quos etiam Magicos vocat. Agunt de eo hoc ipſo anno Euſebius & Iſidorus in Chronicis. Præfuit neci S. Quiriaci Oſtienſis Epiſcopi & ſociorum, quorum memoria agitur die 23. Auguſti. *Alexander Imper.*

ANNO 229. *Romæ*, &c.] Euſebius hoc anno ſic habet. *Thermæ Alexandrina Romæ exædificata.* De Alexandro inter cætera inquit Lampridius; *Aruſpicinæ quoque peritißimus fuit, ὀρνεοσκόπος magnus, vt & Vaſcones, & Hiſpanorum, & Pannoniorum augures vicerit.*

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 230.	*Genianus Presbyter Antiochenus, & Hippolytus, & Beryllus Epiſcopus Arabiæ Boſtrenus, clari ſcriptores cenſentur.*	Anno Romæ 981.
	2. *In Luſitania vrbe Salaria, quæ vrbs Imperatoria dicitur, celebrantur egregijs laudibus Gracilianus & Feliciſſima Martyres.*	
Anno 234.	*Alexander Imperator egregiè pius in matrem Mammeam. (abijt.*	Anno 985.
Anno 235.	*Origenes ex Alexandria ad Cæſaream Palæſtinæ*	Anno 986.
Anno 237.	*Alexander Imperator occiditur Maguntiaci tumultu militari.*	Anno 988.
Anno 238.	*Maximinus miles gregarius ſine authoritate Senatus eligitur.*	Anno 989.
Anno 239.	*Maximinus in Eccleſiam Catholicam perſecutionem mouet. (ditur.*	Anno 990.
Anno 240.	*Maximinus à Pupieno Aquileiæ in Italia occi-*	Anno 991.
	Gordianus eligitur Imperator, occiſis Pupieno &	Anno 992.
Anno 241.	*Gabino Romæ.*	

Gordianus

Anno Romæ 981.

Anno Chriſti 230.

Anno 243.	*Gordianus nimis adoleſcens Parthorum acies exuperat.*	Anno 994.
Anno 244.	*Philippus Præfectus Prætorio Gordianum prope Romam necat.*	Anno 995.
Anno 245.	*Pomp. Paulatus Epiſcopus Toletanus Vincentio quoque Toletano ſuccedit; vir eloquens & pius, ſedit annos xxxvj.*	Anno 996.
Anno 246.	*Oſcæ in Veſcetania ſancti Chriſti Martyres Orentius, & Patientia patres ſancti Martyris, & Archileuitæ Laurentij, Romæ paſſi; & S. Orentij Confeſſoris, & Epiſcopi Auxitani.*	Anno 997.
Anno 248.	*S. Melchiades, qui poſtea fuit Romanus Pontifex, in Hiſpania naſcitur.*	Anno 999.

COMMENTARIVS.

ANNO 230. *Gemianus*, &c.] Aliàs vocatus Geminus: de eo Hieronymus lib. de Script. Eccleſ. cap. 75. *Geminus* (ait) *Antiochenæ Eccleſiæ Presbyter pauca ingenij ſui monumenta compoſuit, florens ſub Alexandro Principe, & Epiſcopo vrbis ſuæ Zebenno.* De Hippolyto verò cap. 71. hæc inquit; *Hippolytus cuiuſdam Eccleſiæ Epiſcopus (nomen quippe vrbis ſcire non potui)* idcirco etiam à Dextro omittitur, *rationem Paſchæ temporumq́; canones ſcripſit, vſque ad primum annum Alexandri Imperator. & ſedecim annorum circulum, quem Græci ἑξκαιδεκαετηρίδα vocant, reperit*, &c. Quibus catalogus librorum eiuſdem continetur. De Beryllo autem hæc ſcribit cap. 70. *Beryllus Arabiæ Boſtrenus Epiſcopus, cùm aliquanto tempore glorioſè rexiſſet Eccleſiam, ad extremum lapſus in hæreſim, quæ Chriſtum ante incarnationem negat; ab Origene correptus ſcripſit varia opuſcula, & maximè epiſtolas, in quibus Origeni gratias egit*, &c. *Claruit ſub Alexandro Mammeæ filio, & Maximino, & Gordiano, qui ei in imperium ſucceſſerunt.* De eiſdem tribus Scriptoribus agit hoc anno Euſebius in Chronico, iiſdem ferè verbis atque Dexter.

SS. Gracilianus & Feliciſſima Martyres, vnde?

2. *In Luſitania*, &c.] Tres olim vrbes fuêre in Hiſpania *Salaria* nuncupatæ, quarum altera in Oretanis ſupra Oreton Germanorum ſita fuit, altera in Baſtetanis ad confinia regni Valentiæ. Vtriuſque meminit Ptolomæus in tabula Tarraconenſis Hiſpaniæ. Fuit & alia in Luſitania, quæ in codice Ptolomæi Salatia vocitatur, & fuiſſe dicitur ad litus Oceani infra Barbarium promontorium, non longè ab oſtio Callepodij fluminis, quo loci nunc *Setubal* conſpicitur. Hic igitur teſtimonio Dextri, illuſtre ſubiêre martyrium Gracilianus & Feliciſſima, quorum celebris eſt memoria apud Vſuardum die 12. Auguſti, ſub his verbis; *In vrbe Phalari paſſio SS. Graciliani & Feliciſſimæ Virginis, quorum primùm ora pro Chriſto lapidibus contuſa, dehinc gladio percuſſi, optatam martyrij ſuſcepêre palmam.* Equilinus libro 11. cap. 130. num. 213. eorumdem meminit inquiens: *Gracilianus & Feliciſſima Virgo in vrbe Phalari paſſi ſunt pridie Idus Auguſti*, id eſt, die 12. eiuſdem. Cæterùm mendum irrepſit in vtriuſque codicibus, dum pro vrbe Salaria, vrbem Phalarim habent, quod in cauſa fuit, vt quidam legerent *Falari in Piceno*, cuius ſcilicet Plinius meminit libro 3. cap. 13. ſed cùm id minus aliis placeret, pro Falari, ſeu Phalari, poſuerunt *Faleriæ*; quod primus omnium Petrus Galeſinus feciſſe videtur in ſuo Martyrologio: ſed in notis ſolum citat Vſuardum, qui tamen non ita ſcribit; & nihilominus fatetur codices M. S. carere vrbis nomine. Ei ſubſcripſit Card. Baronius, & in Romano Martyrologio de nouo ſcripſit, *Faleriæ in Tuſcia paſſio SS. Graciliani*, &c. non alio motus, quàm monumentis Eccleſiæ Caſtellanæ in Tuſcia, (vbi ſanctorum Martyrum pignora ſeruantur) quæ habent Faleriæ, & non Falari, nec Salariæ. Sed verò cùm non ſit quò probetur illorum monumentorum certam eſſe & infallibilem lectionem, non poſſumus Dextri vetuſtiſſimum reiicere teſtimonium. Quinimò eo ipſo, quod ſanctorum Martyrum corpora minimè

Faleriæ,

Anno Faleriæ ſeruantur, ſed in eiuſdem prouinciæ ciuitate Caſtellana, ſatis conuincitur, non Anno
Romæ occubuiſſe Faleriæ, ſed in alia longè poſita regione; corpora enim Sanctorum non trans- Chriſti
985. vſq; feruntur facilè de loco in locum, niſi vt ſeruentur tutiori, tempore generalis prouinciæ 243. vſq;
995. deuaſtationis, aut perſecutionis: quemadmodum de Sanctis Hiſpaniæ in Sarraceno- 244.
rum clade factum fuit: & tunc etiam credimus tranſlatos fuiſſe SS. Gracilianum, & Feliciſſimam ab vrbe Luſitaniæ Salaria in Caſtellanam Tuſciæ. Sed verò Hiſpaniæ Salariâ euerſâ & in obliuionem datâ, codices mutati ſunt, & Martyres apud Faleriam occiſi crediti, vtpote notam ciuitatem, qui tamen longè admodum poſiti, Salariæ cœlo nati fuerant. Certè ſi Faleriæ Martyres eſſent, aliquando à Caſtellana vrbe repetiiſſet Faleria depoſitum ſuum; quod tamen nullatenus feciſſe cognoſcitur; quinimo ignorauit ſemper eſſe ſuos. Congaudendum igitur Dextero eſt, qui lucem in tanta nobis attulit caligine.

ANNO 234. *Alexander*, &c.] Non multùm diſcrepant hæc ab Euſebij verbis, qui in Chronico hoc anno ſic habet: *Alexander in matrem Mammeam vnicè pius fuit, & ob id omnibus amabilis.* Collegia inſtituit, in quibus Mammenæ puellæ, & Mammeani pueri in memoriam matris alerentur, vt Lampridius ſcribit anno vrbis 984. ædificauit etiam Mammeum pontem ſuper Anienem fluuium, qui hodieq; *Ponte Mammolo* vocatur, tertio ab Vrbe lapide: de quo loquitur Cicero lib de Claris Oratoribus. Fuiſſe verò Mammeam Chriſtianam teſtatur Oroſius lib.7.cap. 18. inquiens: *Cuius mater Mammea Chriſtiana Origenem presbyterum audire curauit.* quod itidem innuere videtur Hieronymus infrà citandus.

Mãmea Alexandri Imp. mater, Christiana.

ANNO 235. *Origenes*, &c.] Meminit eiuſdem itineris Origenis Euſebius hoc anno in Chron. & Hieronymus lib. de Script. c.64. *Cùm iam* (inquit) *media eſſet ætatis Origenes, & propter Eccleſias Achaiæ quæ pluribus hæreſibus vexabantur, ſub teſtimonio Eccleſiaſticæ epiſtolæ, Athenas per Palæſtinam pergeret, à Theoctiſto & Alexandro Cæſareæ & Hieroſolymorum Epiſcopis presbyter ordinatus*, &c. Et inferiùs: *Quanta autem gloria fuerit, hinc apparet, quod Firmilianus Cæſareæ Epiſcopus cum omni Cappadocia eum inuitauit, & diu tenuit: ſed & illud quod ad Mammeam matrem Alexandri Imperatoris religioſam fœminam rogatus venit Antiochiam, & ſummo honore habitus eſt.*

De Origene.

ANNO 237. *Alex.* &c.] Iiſdem penè verbis ſcribitur in Chronico Euſebij, cui Baronius ſubſcribit, dum aſſerit hoc anno Alexandrum occiſum, cùm imperaſſet annos 13. dies 9. occubuiſſéque Maguntiæ, nobili Germaniæ vrbe, quæ Maguntiacum à Cornelio Tacito, Ammiano, Alexandrino, Ptolomæo, Oroſio & aliis vocitatur.

ANNO 238. *Maximinus*, &c.] Quod hîc dicitur *miles gregarius*, Euſebius latinitate donatus à S. Hieronymo, *ex corpore militari*, exponit, ſic enim ait, *Maximinus primus ex corpore militari ſine Senatus authoritate, ab exercitu Imperator electus eſt.* Id verò ex Lampridio & aliis ſatis conſtat.

ANNO 239. *Maximinus in Eccleſ.* &c.] Euſebius in Chronico hoc ipſo anno ſic habet: *Maximinus aduerſus Eccleſiarum Sacerdotes perſecutionem facit.* Fuit hæc ſexta in ordine earum, quas Eccleſia Catholica perpeſſa fuit, vt ipſe fatetur Dexter inferiùs ad annum Domini 260. Conſule Oroſium cap.19. lib. 7.

Maximini perſecutio ſexta.

ANNO 240. *Maximinus à Pupieno*, &c.] Ita quoque ſcribit Euſebius anno præſenti, à quo multa eorum, quæ ad Imperatotum hiſtoriam pertinent, Dexter mutuò accepiſſe conſpicitur. Ducebat Pupienus antiquam originem à Gadibus Hiſpaniæ, vt ex vetuſtioribus notauit Morales ad annum Chriſti 239.

Pupienus Imperator à Gadibus oriundus.

ANNO 241. *Gordianus*, &c.] Conſonant his, quæ ſcribunt Iulius Capitolinus, Paulus Oroſius lib 7. cap. 19. & Eutropius item lib. 7. Euſebius quoque in Chronico, cuius ſunt illa verba; *Gordiano Romam ingreſſo Pupienus, & Galbinus* (aliàs Balbinus) *qui imperium arripuerant, in palatio occiſi ſunt.*

ANNO 243. *Gordianus*, &c.] Id etiam Euſebius teſtatur hoc ipſo anno. Gordianus Saporem Perſarum Regem vicit, Sytia expulit, Antiochiam recepit, Carras, & Niſibim ſubegit: qua de re ſcribunt Oroſius, Capitolinus & Eutropius ſuperiùs citati.

ANNO 244. *Philippus*, &c.] Nonnulli quos Card. Baronius ſequitur, ſex annos Gordianum imperaſſe docent, videlicet ab anno Domini 239. quo in Africa imperium arripuit, vſque ad 246. quo à Philippo occiſus occubuit. Cæterùm Dexter ſolùm de Gordiano egit ab eius electione, quando nimirum ſublatis de medio Pupieno & Galbino

Anno Chriſti 245 & 246.

Philippus Imperatorū Chriſtianorū primus.

Anno Romæ 996.& 997.

ſolus regnare cœpit; incidit autem electio in annum Domini 24:. Eius autem mortem non in annum 246. ſed in annum 244. incidiſſe, præter Dextrum docet Euſebius In Chronico. Erat Philippus Prætorio Præfectus, cùm occidit Gordianum à cæde Parthorum in patriam reuertentem: fuitque ad Chriſti fidem conuerſus cum filio ſuo Philippo à S. Pontio Martyre, qui ad Gallias poſtmodum prædicationis gratia profectus, Niciæ martyrium paſſus fuit. Adſciuit autem Philippus in regni conſortium filium itidem Philippum dictum anno Domini 247. vt Euſebius in Chronico annotatum reliquit.

Pomponius Paulatus Toletanus Antiſtes.

Anno 245. *Pomp. Paulatus*, &c.] Succeſſiſſe Paulatum Vincendo in prima Sede Toletana habemus ex Catalogo Epiſcoporum ipſius à Loayſa edito in tomo Concil. Hiſpaniæ: tametſi ibi non aſſignentur anni, quibus vterque ſedit; vt hoc Dextro deberemus, ſicut & nomen Pomponij. Hoc igitur anno 245. mortuum fuiſſe Vincentium Toletanum Antiſtitem conſtat, ex eo quod iniit Pontificatum anno 222. ſedit autem annos 23. Quòd verò Dexter ſuperiùs notauit obiiſſe Meuiæ, idcirco credimus accidiſſe, quòd ob reuerentiam S. Vincentij Epiſcopi Meuitani, & inſignis ac primi eius nominis in Hiſpania Martyris, ſæpe Meuiam inuiſere conſueuerit, vt cuius nomenclatura inſigniebatur, meritis fulciretur. Egimus de S. Vincentio Meuitano ad annum 10 . De Pomponio Paulato addit Maximus in Chronico ann. 612. *Celebris eſt memoria Pomponij Paulati Toletani Pontificis per Hiſpanias, ad quem ſcripſit Sanctus Cyprianus Carthaginenſis, magnuſq; fuit vſus amicitia & conſanguinitatis cum Narciſſo* (Bracarenſi Epiſcopo, de quo poſtea.) De genere autem Paulati hæc ſubinfert, *Fuit hic apprimè nobilis, frater Pomponij Baſſi Conſularis, bis Conſulis: patruus alterius Pomponij Baſſi, etiam Conſularis.* Habet Caſſiodorus Pomponium Baſſum iniiſſe Conſulatum cum Aurelio Fuſco anno Vrbis 1010. Chriſt. 259. De Paulato iterum inferius ad annos 285. 286. & 430. Irrepſerat codici Dextri hoc loco mendum, quo Pomponius vocaretur Paulatus, vel *Palmatius*; cùm tamen Palmatius longè alius Pontifex fuerit, qui ſedit Toleti poſt Sintitionem anno 472. de quo M. Maximus in Chronico.

Oſcenſes Martyres.

Anno 246. *Oſca*, &c.] Fulget hodiéque Oſcenſis vrbs in regno Aragoniæ, qua parte olim Ilergetes Veſcetanis, ſiue Autetanis, confines erant: quod fuit in cauſa, vt Oſca quibuſdam in Veſcetanis vel Autetanis, vt Dextro, nonnullis verò in Ilergetibus, vt Ptolomæo, fuiſſe videatur. Præſtanda potiùs fides Dextro, qui non longè natus fuit. Hodie *Hueſca* nuncupatur, Academia perilluſtri, & Sede Epiſcopali ornata; multò tamen nobilior ſanguine ciuium ſuorum SS. Orentij & Patientiæ, ac ſacris beatorum coniugum pignoribus: & quod gloriam humanam omnem ſuperat, natali magni illius toto Orbe Martyris celeberrimi, Romanæ Eccleſiæ Archileuitæ Laurentij. Oſcæ ſiquidem in Veſcetania natus eſt, parentibus ſanctis Martyribus Orentio & Patientia, fratrémque habuit patris ſui nomine inſignitum, qui In Galliis ciuitati Auxitanæ Epiſcopus præfuit, & ſanctitate clarus, Confeſſoris titulum adeptus, feſtiuis gaudiis celebratur in terris Kalendis Maij; qua die in Martyrologio Vſuardi & Romano nomen eius legitur. Romanum ſic habet: *Auſcij Sancti Orentij Epiſcopi*; Vſuardus paulò locupletiùs, *Apud ciuitatem Auſcium Sancti Orentij Epiſcopi, qui virtutibus ornatus, ſancto fine quieuiſſe ſcribitur.* Agit de eodem Ado in Martyrologio, ſed falsò putat eum fuiſſe Epiſcopum Toloſanum. Quod ad Laurentij, & Orentij parentes ſpectat, nonnulli ipſorum ignorantes martyrium, de eis ſub Confeſſorum titulo feſtum celebrarunt. Dextri verò teſtimonio conſtat martyrium paſſos fuiſſe anno Domini 246. in perſecutione Maximini & Gallieni. Idque Romanum Martyrologium profitetur, quod eiſdem Maij Kalendis hæc habet: *Oſcæ in Hiſpania ſanctorum Martyrum Orentij & Patientiæ.* Vbi Cardinalis Baronius ait, *In flore Sanctorum Hiſpaniæ ex veteribus monumentis Oſcenſis Eccleſiæ, leguntur hi parentes fuiſſe Sancti Laurentij Martyris.* Author theſauri Concionatorum ad diem 10. Auguſti de Sancto Laurentio inquit: *Fuit natione Hiſpanus, ex ciuitate Oſca ex regno Aragoniæ, cuius parentes, videlicet Orentius & Patientia Sancti fuerunt, de quibus etiam prædicta Eccleſia officium celebrat.* De eiſdem agunt Morales, Marieta & alij.

Parentes S. Laurentij, & frater.

Orētius Epiſcopus Auxitanus in Gallia.

Laurentius Hiſpanus.

Iam quod ad Laurentium ſpectat, in vita Sancti Laurentij olim in Eccleſiis legi ſolita, quam ex vetuſtiſſimis M. S. codicibus Surius excudit, (horum duos in membrana deſcriptos legi in Vaticana Bibliotheca pluteo 27. numeris (vt reor) 1192. & 1194.) ſic legimus:

Anno Romæ 997. ſic legimus; *Dixitq́ ei Cæſar, Edic nobis genus tuum, B. Laurentius reſpondit; Quod ad genus attinet Hiſpanus ſum, Roma autem nutritus, & eruditus, atq́ à cunabulis Chriſtianus, doctus omnem legem ſanctam & diuinam.* Eadem prorſus verba habet Ado in ſuo Martyrologio die 10. Auguſti. Equilinus verò lib. 7. cap. 43. *Hic* (inquit) *genere Hiſpanus & Beati Sixti II. diſcipulus fuit.* Hieronymus Vida in hymno S. Laurentij, cuius initium, *Tantâne te iuuenum,* ſic ait: Anno Christi 246.

Proſequererq́ tuas non ficto carmine laudes,
Vt genere haud humili terra prognatus Ibera
Paruulus & dulcem patriam, charosq́ parentes
Liqueris, Italiæ captus florentis amore, &c.

Dum verò ad martyrium tenderet:

Ibat ouans, cupidus ceu pactæ it coniugis olim
In thalamos iuuenis primæ ad noua gaudia noctis.
Si quando tamen in ripa ſubſiſtit amœni
Tybridis, aſpectans auras, cœliq́ profunda
Solis ad occaſum verſus; Non te amplius, inquit,
Aſpiciam diues regnis Hiſpania opimis,
Nec vos ô patriæ fluuij, chariq́ parentes,
Qui ſpem fortè mei reditus agitatis inanem.

Accubiturum ſuper craticulam dixiſſe:

Rurſus ait, cœlum aſpectans, Solemq́ cadentem:
Arduus cœli equitans Sol, ſplendorq́ alme diei,
Quandoquidem properas te gurgite tingere Ibero,
Quos nunc longinquus Hiſpania diuidit oris, &c.

Ac demum in hymno qui incipit, *Huc ades,* &c. Laurentium alloquitur, vt veniat

Seu Tagus te nunc, patriæq́ fines
Detinent dulcis, &c.

Qua verò occaſione Romam adierit, refert S. Vincentius Ferrerius in ſerm. de eodem Martyre, inquiens: *Dico primò, quod B. Laurentius ſicut arbor bona in horto Sanctæ Eccleſiæ plantata fecit fructum de abſtinentia perſonali, quia ſemper abſtinuit à vitijs & peccatis, & à vanitatibus mundi, in tribus locis: primò in ciuitate Oſcha, ſecundò in Cæſarauguſta, tertiò in Roma. De primo ſciendum eſt, quòd ipſe fuit de Oſcha natus, de magno genere; & licèt in domibus magnorum fuiſſet nutritus. Secundò abſtinuit in Cæſarauguſta, quia quando habuit diſcretionem, dimiſſa domo patris abijt ad Cæſarauguſtam ad ſtudendum. Tertiò iuit Romam; & ecce S. Sixtus Papa vadens ad celebrandum Concilium Toletanum, fecit tranſitum per Cæſarauguſtam, & audita fama B. Laurentij vocauit eum, & ſcita ſua ſanctitate duxit eum ſecum,* &c. Vincentio autem mirè conſonat Petrus Roſſetus Gallus ſcriptor, & ſui temporis Poëtarum facilè princeps, dum eius heroïco, elegantiſſimóque carmine vitam ſcripſit, ſub Laurentiadis nomine; inter alia verò ſcripſit: *Quare Romā venerit*

Talia quærenti poſita formidine lethi,
Ocyùs hæc ſtabilis reddit Laurentius heros.
Terra mihi primos Hiſpania præbuit ortus,
Sacrorum Antiſtes fidei dum fœdera noſtræ
Vltima in Heſperia Sixtus clamore referret,
Quem nuper gladio inſontem preſſiſtis acerbo.
Inſignem Chriſtum noui, cultusq́ ſalubres
Atque olim ſacri laticis caput abluit vnda,
Ille huc me puerum poſtremis duxit ab oris

Anno Christi 148. *Heſperiæ: ætatem pariter regnante Philippo*
Egimus. Antiſtes Sixtus pia Maximus aris
Thura dabat, &c. Anno Romæ 999.

Idem verò Roſſetus in Panegyrico Salazariorum, Triſtando Salazario Archiepiſcopo Senonenſi dicato, teſtatur Illuſtriſſimam Salazariorum in Hiſpania progeniem olim Numantiæ floruiſſe, & glorioſè Romanis reſtitiſſe;inde verò in magnam creuiſſe gentem,habuiſſeque præ cæteris ſtirpis ſuæ filium B.Laurentium;

Præterea ipſe Salazaria de gente requiras, &c.
Poſt ingens creuit genus; hinc Laurentius ortus,
Qui prunas in crate tulit.

Sed vnde id acceperit, non prodit. Conſtat verò Salazarios præcipuum ſemper tutelarem præ cæteris habuiſſe S. Laurentium, nonnulloſque vetuſtiorum de eius conſanguinitate gloriari.

Nec ſilendum,quòd Marinæus Siculus lib.5.refert. *Cuiuſdam* (ait) *Hiſpaniæ Ducis filium fuiſſe ferunt,quem dæmon infantulum è cunis in nemus aſportauerat;ſed B.Sixtus Pontifex,cùm in eadem prouincia prædicaret,ſub quadam arbore Lauro diuinitùs inueniens eum, Laurentium vocauit,& diligenti cura nutriri,ac doceri iuſſit, quem adultum ſecum Romam perduxit: vbi poſtea factus Pontifex conſtituit eum Archidiaconum.* Lege Vaſæum in Chronicis,vt cæteros omittam Hiſpanicarum rerum ſcriptores. Quid plura? Mihi dubium non eſt, quin & Prudentius in hymno ſacro meminerit vrbis patriæ S. Archileuitæ, cùm ad calcem illius, Martyrem alloquens, dixit:

Ceu præſtò ſemper adſies,
Tuoſq; alumnos vrbicos,
Lactante complexus ſinu
Paterno amore nutrias.

Nam ſubdit: *Hos inter ô Chriſti decus,*
Audi & Poëtam ruſticum, &c.

Atqui Poëta tunc temporis non erat inter Romanos, ſed inter Hiſpanos; nam paulò ante dixerat:

Nos Vaſco Hiberus diuidit,
Binis remotos Alpibus.

Sed de re apud omnes compertiſſima ſatis hæc dicta ſint.

S. Melchiades Papa vnde? ANNO 248. *S.Melchiades*, &c.] Nouum alicui videbitur, quòd magnum illum Melchiadem Romanæ,& vniuerſalis Eccleſiæ Paſtorem, quem omnes hactenus Afrum ſcripsère, Dexter in Hiſpania natum proferat.Sed aliud eſt Afrum fuiſſe origine,aliud vero in Hiſpania ortum:vtrumque verò inferiùs Dexter fatetur,dum ad annum Domini 299.inquit; *Melchiades genere Afer, in Hiſpania vrbe Mantua Carpetanorum ortus; floret Romæ gloria ſanctitatis & doctrina* Quod igitur Melchiades ab Africa originem ſuam traxerit non negamus: ſimul tamen aſſerimus ortum in Hiſpania fuiſſe, videlicet Mantuæ, quæ olim nobilis prouinciæ Carpetanæ vrbs fuit,(vt in Tabula Tarraconenſis Hiſpaniæ apud Ptolomæum videre eſt) nunc verò totius caput Hiſpaniæ, & Hiſpanicæ monarchiæ, à Sarracenis mutato nomine *Madrid* ſeu Matritum nuncupatur, in quam rem vniuerſitas modernorum ſcriptorum conſpirat,tametſi Iulianus Petri in ſuo Chronico reluctetur: loquens enim de obitu S. Iſidori Agricolæ recèns in numerum Sanctorum adſcripti, ait: *Anno Domini 973. hoc anno moritur Magerit* (ſic Matritum nuncupat) *quod à quibuſdam falsò dicitur Mantua Carpetanorum, Sanctus Iſidorus Agricola, vir pius & charitate feruens 28. Nouembris, viuens, mortuuſq; miraculis multis celeberrimiſque tota Hiſpania clarus.* Ipſe nihilominus Iulianus ad annum 245. quod ſpectat ad Melchiadis patriam omnimodis Dextro ſubſcribit; *Miltiades* (ait) *qui poſtea fuit Papa, naſcitur in Hiſpania (ſed patribus Africanis) apud vrbem Mantuam Carpetanorum.* Habemus etiam pro eadem veritate R. P. Alfonſum Chaconium in vita eiuſdem Pontificis: & eruditum admodum virum, & amicum noſtrum Ægidium Gundiſalui Dauila Regium Chronologum, in ſpeciali

De S. Iſidoro Agricola egregium Iuliani teſtimonium.

Anno Romæ 999. in ſpeciali, quam nuper cudit, Madritia hiſtoria. Sed ne ſuſpicio aliqua oriri poſſit ex predictorum authorum patria,& ne ob Hiſpaniæ amorem id ſcripſiſſe putentur, cùm omnes Hiſpani ſint; dabo etiam pro eadem Gallum authorem certè grauiſſimum, & omni ſuſpicione carentem; Primum Cabilonenſem Epiſcopum, qui in ſua Mappa mundi ſpirituali, dum de Mantua Carpetana agit, hæc ſcribit. *Mantua Hiſpaniæ Tarraconenſis mediterranea ciuitas. Hic Melchiades Papa ortus, Romæ ſub Maxentio Martyr.* Addam & Siculum authorem, ne Italia veritatem hanc ſiluiſſe videatur. Is eſt Franciſcus Maurolicus in Topographia Chriſti Martyrum ſuo Martyrologio ſubiuncta, vbi verba Primi Cabilonenſis refert, & amplectitur. Fuiſſe inter Hiſpaniam & Africam olim frequentem admodum nauigationem & communicationem multa ſunt quæ conuincant; nam ab vrbe Hiſpaniæ Legionenſi in Africam abductus S. Marcellus Centurio, martyrium paſſus fuit Cæſareæ Mauritanæ: à Cæſarea verò eadem Sancti Martyres Fœlix,& Cucuphas Hiſpaniam adeuntes Gerundæ pro Chriſto necati ſunt. S.Paſchaſius cum ſociis Salmanticæ natus, in Africa ſub Genſerico Rege Arriano ceruices obtulit. Mitto S. Fulgentium Ruſpenſem Antiſtitem in Africâ, Toleti tamen in Hiſpania natum: de quo ſuo loco cum M. Maximo Dextri continuatore dicturi ſumus. Mitto cauſam Fœlicis & Baſilidis Hiſpanorum, quæ à S. Cypriano Carthaginenſi agitata eſt; & magnos illos Auguſtini diſcipulos Paulum Oroſium, Eucharium presbyterum, Hectorem Ferrandum & alios, quoniam inferiùs de eis acturi ſumus. Dum tamen illud certum ſit, & omnibus probetur, multos ex Africa olim in Hiſpaniam commigraſſe, ſiue commercij gratia, ſiue alterius negotij, quod inter vicinas prouincias mutuam ciuium tranſlationem cauſare poteſt: inter alios autem, non minoris notæ, fuiſſe Sancti Melchiadis parentes, qui Mantuam Carpetanorum profecti, tanti filij natiuitate donati fuerunt. Anno Chriſti 248.

Inter Africã & Hiſpaniã olim frequẽs communicatio.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 249.	*Regnantibus Philippis fuit Romæ millenarius annus, ob quam celebritatem innumerabiles in Circo beſtiæ occiſæ, & ludi theatrales tribus diebus, ac noctibus, populo peruigilante, cum magno apparatu & hilaritate ciuium Romanorum exhibiti.*	Anno Romæ 1000.
Anno 252.	*Philippus Senior Veronæ, Romæ verò Iunior occiſus eſt.*	Anno 1003.
	2. *Decius in Pannonia inferiore, Eudaliæ natus imperat.*	
	3. *In odium Philipporum Chriſtianorum Decius perſecutionem mouet.*	
	4. *Antonius poſt Monachorum Patriarcha in Ægypto naſcitur.*	
	5. *Hoc tempore Romæ amphitheatrum flammis exuſtum eſt.*	
Anno 255.	*Romæ in Eccleſia Romana Fabiano ſuccedit Cornelius.*	Anno 1006.
	2. *Fœlix Presbyter Vallatæ Vrbicuæ in Vaccæis, ſcribit ad Cyprianum Carthaginenſem Epiſcopum, in cauſa Baſilidis Aſturicenſis Epiſcopi, illumq́; de maximis accuſat criminibus.*	

Anno Chriſti 249. & 252. — Anno Romæ 1000. & 1003.

3. *In hoc tempore in vrbe Belſinia in Carpetania, prope Bellicam, & nunc Cuminaria dicitur, Nu-nia-uaria Veneris ſacerdos, mulier præſtantiſſima opibus, & authoritate floret.*

4. *Item hoc eodem tempore (licèt alij ſub Imperatore Pio Aurelio malint) in Hiſpania apud Turbulam Bateſtanorum, in populis Marſis S. Victoria, aufugiens Roma ad Hiſpanias, vbi prædia erant eius ſponſi, venit; póſtque tempus aliquod 23. die Decembris Virginitatis lauream martyrij laude pro Chriſti fide paſſa egregiè cumulat.*

5. *In Luſitania vrbe Vectonum Valentia paſſi ſunt ſancti Chriſti Martyres Fœlix, Fortunatus, & Achilæus à S. Irenæo miſſi ad prædicandum contra hæreticos Gnoſticos 23. Aprilis.*

6. *Peſtilens morbus multas prouincias orbis miſerabiliter infecit, maximè Alexandriam, & Ægyptum: ex Dionyſij Cyprianíq; de mortalitate iuſto volumine ſcripto.*

Anno 256. *Lucius Papa tenet, regítque Eccleſiam Romanam.* Anno 1007.

2. *Gallus, & Voluſianus profecti contra Æmilianum necantur.*

Anno 257. *Valerianus in Rethia ab exercitu fit Imperator.* Anno 1008.

Anno 259. *Cyprianus primùm Carthagine Rhetor, mox preſbyter, poſtremò Carthaginenſis Epiſcopus, martyrio conſecratur.* Anno 1010.

COMMENTARIVS.

Millenarius Vrbis conditæ annus.

ANNO 249. ***Regnantibus Philippis**, &c.*] Peculiari Dei prouidentia effectum eſt, vt Roma millenarium conditionis ſuæ ſub Chriſtianis Principibus celebraret. Qua de re lege Cardinalem Baronium tomo 2. & Euſebium in Chronico, qui penè eiſdem verbis atque Dexter, rem iſtam narrat. Lege etiam acta S. Pontij Martyris apud Surium tomo 7. die 14. Maij.

Philipporum mors, an martyrium ſit.

ANNO 252. ***Philippus**, &c.*] Refert Euſebius mortem Philipporum in annum ſequentem: Equilinus verò inter Martyres vtrumque Philippum recenſendum putat libro 11. cap. 92. eo quòd à Decio, quem ipſi Cæſarem conſtituerant, in odium fidei Chriſtianæ necati ſint. Cùm enim Decius ex Galliis victor Romam rediret, Philippus Senior Veronam vſque honoris cauſa, ei occurrit; Decius verò indignum aſſerens Romanos Deos ab Imperatoribus deſpici, ac vilipendi, quibuſdam ad defectionem reductis, de conſenſu illorum, Imperatorem in ſtratu ſuo quieſcentem crudeliter trucidauit; Veronáque diſceſſit, ac Romæ alterum Philippum pari nequitia & dolo tenuit, & in Chriſti confeſſione necauit. Vide quæ de re hac latiùs proſequitur author: vbi de theſauris, quæ Romanæ Eccleſiæ dono dederunt, agit, quæ poſtmodum S. Laurentio palmam attulêre. In Regia Toletana extat hæc Philipporum memoria.

Imp. Cæſ.

Anno Romæ 1006

Imp. Cæſ. M. Iulio, Philippo,
Pio, Fæl. Aug. Trib. pot. PP.
Conſuli.
Toletani Deuotiſſimi Numini,
maieſtatique eius, DD.

Hæc verò Vliſipponæ.

Imperatori Cæſ. Iulio
Philippo, Pio, Fæl.
Aug. Pont. Max.
Trib. pot. II. PP.
Conſ. III. Fel. Iul.
Oliſippo.

Anno Chriſti 255.

Notauit in his ſolerter Ambr. Morales poſte riorem Oliſipponenſem memoriam Philippo iam Chriſtiano erectam, quod in ea ablatum ſit verbum illud, *Numini maieſtatíque eius*, quæ in priori Toletana, & ferè in cæteris Gentilium Imp. inſcriptionibus poni ſolebat.

2. *Decius*, &c.] De ſucceſſione Decij in Imperio Philipporum, lege Cardinalem Baronium, & quotquot Romanorum res attigerunt, Euſebium quoque in Chronico Dextro verba præbentem anno Domini 254. Vocabatur Q. Herennius, Ethruſcus, Meſius, Decius, vt ex lapide Valentiæ in Hiſpania Morales notat.

3. *In odium*, &c.] Idem pariter in Chronico Euſebij videre eſt anno 254. Fuit hæc ſæuiſſima perſecutio in ordine ſeptima earum quas Eccleſia ab Ethnicis paſſa eſt, vt communis fert opinio, & aſſeuerat Dexter paulo inferiùs ad annum 260. lege Equilinum lib. 11. cap. 92. *Septima Eccleſia perſecutio, à Decio excitata.*

4. *Antonius*, &c.] Hoc etiam ex Euſebij Chronico mutuatum eſt. Cæterùm natum fuiſſe hoc anno 253. inde deducitur, quod obiiſſe conſtat anno 21. Imperij Conſtantij, videlicet Chriſti 358. vt Hieronymus in Chronico docet; cùm Antonius quintum & centeſimum annum ageret; ipſo Hieronymo authore in lib. de Script. Eccleſ. in Antonio: & Athanaſio magno in eius vita. *S. Antonij Abb. natiuitas.*

5. *Hoc tempore*, &c.] Ita quoque Euſebius habet in Chronico.

Anno 255. *Roma in Eccleſia*, &c.] Sederat S. Fabianus Papa in Pontificatu annos 14. menſes 11. dies 11. qui coronam martyrij tulit anno 254. vacauit Sedes anno vno; quo fit vt S. Cornelius, qui Fabiano ſufficitur, anno 255. ordinatus fuerit. Card. Baronius vult eius electionem incidiſſe in annum 254. Sed iam ſuperiùs monſtratum à nobis eſt, hunc authorem anno vno perpetuò ferè diſſentire à Chronographia Euſebij & Dextri. De prædeceſſoribus S. Fabiani conſule Catalogum Dextri inferiùs ad ann. Domini 260. num. 3.

2. *Fælix*, &c.] Magnam ac frequentem communicationem Eccleſiarum Hiſpanæ & Africanæ tempore S. Cypriani, cauſa Baſilidis Aſturicenſis, & Martialis Emeritenſis Epiſcoporum ſatis ſuperque manifeſtat. Flagrante Decij perſecutione duo prædicti Epiſcopi, metu perterriti inſtantis necis, idolis Gentium (proh dolor) immolant, collegia & conuiuia Ethnicorum frequentant, in blaſphemiæ crimen ruunt; ac tandem mortuos Chriſtianos (quod minimè licebat) cum mortuis Gentilium communibus ſepulchris ſepeliunt. Hac de cauſa à Clero & plebibus ſuis deponuntur, & Catholici ac ſtrenui fidei pugiles Fœlix, & Sabinus in eorum Sedes prouehuntur: & pro approbatione electionum ac depoſitionum iſtarum ad Eccleſiam Africanam mittuntur nouiter electi Sabinus & Fœlix, cum litteris alterius Fœlicis Presbyteri, & plebium Legionenſis & Aſturicenſis, atque Ælij Diaconi & plebis Emeritenſis. Cùm Carthaginem magnam Africæ vrbem aduentaſſent, S. Cyprianus eius Sedis tunc temporis Epiſcopus Metropolitanus triginta quinque alios Antiſtites accerſiri fecit; hiſque omnibus in vnum conuenientibus, & prouinciale Concilium ea de cauſa celebrantibus, epiſtolæ Fœlicis Presbyteri, ac trium Hiſpaniæ Eccleſiarum apertæ ſunt, & publicè coram omnibus lectæ: & re maturè conſiderata, Baſilidem & Martialem iure optimo depoſitos, Fœlicem autem & Sabinum canonicè electos fuiſſe iudicatum eſt; atque ex nomine omnium Epiſcoporum Concilij communes litteræ reſponſiuæ datæ ſunt ad Fœlicem Presbyterum, & tres prædictas plebes Hiſpaniæ. Extant huiuſmodi litteræ apud Cyprianum lib. 1. epiſt. 4. aliàs in editione Pamelij epiſt. 68. quibus tota hæc hiſtoria continetur. *Baſilidis & Martialis cauſa apud Cyprianum.*

Hinc ab errore illo facilè liberabimur, quo innumeri irretiti exiſtimarunt, in cauſa Baſilidis & Martialis, dediſſe ſpeciales litteras ad Epiſcopos Africæ, Fœlicem quemdam Epiſcopum Cæſarauguſtanum. Mouentur verò quòd legant in codicibus impreſſis Cypriani, hæc verba: *Vtque alius Fælix de Cæſarauguſta, fidei cultor & defenſor veritatis litteris* *Fœlix ille qui ea de re ſcripſit ad Cyprianum, quis*

 ſuis

Anno Chriſti 255. *ſuis ſignificat ; Baſilides & Martialis nefando idololatriæ libello contaminati ſunt.* Ita inter alios ſenſit Martinus Carrillo Abbas Montaragonenſis, in Catalogo Antiſtitum Cæſaraugustanorum Carali impreſſo anno 1611. vbi aſſerit, *Anno Domini 255. S. Fœlix Epiſcopus Cæſaraugustanus. Hunc S. Cyprianus fidei cultorem, ac veritatis appellat defenſorem.* Idque Murillus in hiſtoria Cæſarauguſtæ ſectatus eſt: & alij rerum Aragoniæ ſcriptores. Sed quod magis miror eſt, doctos pariter ac circumſpectos viros Ambroſium Moralem, & Cæſarem Baronium idem ſenſiſſe, illum quidē lib. 9. c. 45. ad annum 255. hunc verò tomo 2. Annal. anno 258. *His quoq;* (ait Baronius) *& ſuas priuatas* (litteras) *in eadem cauſa ſcriptas addidit S. Fœlix Cæſarauguſtanus Epiſcopus, de quo hæc præclarè idem S. Cyprianus; Fœlix de Cæſarauguſta,* &c. Sed in primis quidquid ſit de lectione illa, *Fœlix de Cæſarauguſta,* de qua ſtatim; gratis omnino, & abſque fundamento Fœlix ille aſſeritur Epiſcopus Cæſarauguſtanus, qui nuſquam Epiſcopus fuit: quandoquidem omnes prædicti authores nullibi præterquàm in hac Cypriani epiſtola memoriam eius reperiunt: ex ea verò ſi attentè legatur minimè habetur quod Epiſcopus ſit: nam ſolùm dicitur; *Fœlix de Cæſarauguſta fidei cultor, ac defenſor veritatis ſuis litteris ſignificat,* &c. Vbi nihil prorſus de Epiſcopatu reperitur, quin potiùs in epiſtola eadem nuncupatur expreſsè *Presbyter*, quod miror non attendiſſe tot viros doctos. Sed vbinam requires? Sanè in epiſtolæ aditu, & inſcriptione, dicitur enim: *Cæcilius Cyprianus, Primus, Polycarpus, & cæteri,* omnes numero 36. *Fœlici Presbytero, & plebibus conſiſtentibus ad Legionem, & Aſturicæ; Item: Aelio Diacono, & plebi Emeritæ conſiſtentibus fratribus in Domino ſalutem. Cùm in vnum conueniſſemus, legimus litteras veſtras fratres chariſſimi, quas ad nos per Fœlicem, & Sabinum Coëpiſcopos noſtros pro fidei veſtræ integritate & pro Dei amore feciſtis,* &c. Vbi vides, primùm omnium à Concilio illo Carthaginenſi 36. Epiſcoporum, reſcribi *Fœlici*, non quidem Epiſcopo, ſed *Presbytero*; deinde plebibus Legionenſi & Aſturicenſi, ac demum Ælio Diacono Emeritenſi, & plebi eiuſdem Eccleſiæ. Nec negabit quis ideo litteras has datas fuiſſe Fœlici Presbytero, & plebibus Legionenſi & Aſturicenſi, quia S. Cyprianus, & Patres eius Concilij litteras ab ipſis acceperant: & quod omnes illi, qui Concilio ſcripſerant, in cauſa Baſilidis & Martialis, nominati fuerint in capite epiſtolæ: nā dicitur: *Legimus litteras veſtras, quas ad nos feciſtis.* Quare cùm inferiùs dicitur: *Quapropter cùm ſicut ſcripſiſtis fratres chariſſimi* (ſcilicet plebes Aſturicæ, Legionis, & Emeritæ) *& vt Fœlix, & Sabinus collegæ noſtri aſſeuerant,* (ſcilicet verbotenus, vtpote Epiſcopi illarum litterarum latores, de quibus in principio dixerant Concilij Patres; Legimus litteras veſtras, quas ad nos per Fœlicem, & Sabinum Coëpiſcopos noſtros, pro fidei veſtræ integritate feciſtis) *vtque alius Fœlix de Cæſarauguſta fidei cultor, & defenſor veritatis litteris ſuis ſignificat,* &c. Cùm, inquam, hæc dicit, proculdubio de illo Fœlice loquitur, qui litteras Synodo ſcripſerat, & eapropter ipſi nunc reſcribitur, cùm dicitur; *Fœlici Presbytero & plebibus,* &c. Presbyter igitur erat & non Epiſcopus. Nolim verò confundi à quibuſdam cum Fœlice illo Epiſcopo, qui cum Sabino pariter Epiſcopo lator fuit litterarum Fœlicis Presbyteri, & plebium Legionenſis, & Aſturicenſis, &c. ſatis enim à Cypriano diſtinguuntur.

Anno Romæ 106.

Nō fuit Epiſcopus Cæſarauguſtæ.

Quod autem ſpectat ad nomen Eccleſiæ cuius erat Presbyter, corruptiſſimè in codicibus Cypriani legitur *Cæſarauguſta*, cùm legendum ſit *Vallata Vrbicua*, vt Dexter habet; erat enim parua vrbs, ideò *Vrbicua* dicta, aut quia ad confluentem Vrbicui fluminis ſita erat: *Vallata* tamen & muris nō leuiter cincta; vtpote quam olim Fuluius Flaccus citerioris Hiſpaniæ Prætor debellare aggreſſus obſedit, vt ex Tito Liuio lib. 40. refert Morales lib. 7. cap. 18. tametſi ignoret ipſe vbinam fuerit. Certè non longè ab Aſturica ſitam ſatis oſtendit Vrbici fluminis nomen (hodie *Orbigo* dictum) quod ab Vrbica Vallata acceptum eſt, vel eidem nomen indidit (Eius meminit Carolus Stephanus in ſuo Dictionario litera V.) vt reor; nunc *Vañeza*, ſeu fortè *Puente de Orbigo* eſt. Nam & Antoninus Imperator in ſuo Itinerario, Vallatam collocat XVI. millibus paſſuum, ſeu quinque leucis ab Aſturica diſtantem versùs Orientem: vt videre eſt apud ipſum in itinere ab Aſturica Tarraconem, & in itinere ab Aſturica Burdigalam: qui tamen ſitus eſt ille, quem nunc Vañeza obtinet. Conſonat etiam id rei de qua agebatur, quæ erat cauſa Baſilidis Aſturicæ Epiſcopi; hunc ſiquidem accuſare debebat Aſturicenſis territorij Presbyter, nam Cæſarauguſtanus longè diſtans ægrè poterat peccata illius ad vnguem callere; & ſe illi viriliter opponere; præſertim magnæ illius perſecutionis tempore, quam Decius in Eccleſiam mouebat. Ipſe etiam Cyprianus in capite epiſtolæ ſicut Ælium Diaconum adiungit plebi Emeritenſi,

vtpote

vtpote contra Martialem Epiſcopum ſuum ſcribentem; ita quoque Fœlicem Presbyterum adiungit Aſturicenſi & Legionenſi plebibus, eo quod contra Baſilidem Epiſcopum Aſturicenſem ſcriberet, ait enim, *Fœlici Presbytero, & plebibus conſiſtentibus ad Legionem & Aſturica*, innuens Fœlicem hunc territorij Aſturicenſis eſſe Presbyterum. Vide quæſo lector à quantis nos tenebris eruat Dexter. Anno Christi 255.

3. *In hoc tempore in vrbe Velſinia*, &c.] Plinius lib.19. cap.8. author eſt, olim Carpetaniam tum copia, tum probitate cuminorum celebrem fuiſſe, vnde Cuminarium Vicum extitiſſe, quo loci nunc eorumdem cuminorum feraciſſima exiſtit Villa, *Sancta Cruz de la Zarza*, prope *Veles*. Senſit eruditus Aurelius de Frias, Vir de Hiſpaniæ antiquitatibus veſtigandis optimè meritus, vt refert Morales lib.9.cap.34. Congruit ſitus Itinerarij Antoniani, vbi in itinere ab Emerita Cæſarauguſtam per Luſitaniam XVIII. millibu paſſuum ante Tituleiam, quæ eſt *Vayona de Aranſuez*, collocatur Vicus Cuminarius: vbi nunc Sancta Crux ſita eſt. Cæterùm Cuminaria de qua Dexter, nequit eſſe *Sancta Cruz de la Zarza*, cum illa ſita fuerit prope Belſiniam, ſeu Belſinum, hodie *Borja* nuncupatam, teſte Villanoua in notis ad Ptolomæi tabulas geographicas. Corruptè in codice impreſſo Dexeri ſcribitur *Feſtinia*. Erant quidem Veſtini in Italia populi, Sabinis, & Picentibus vicini, de quorum laudatiſſimis caſeis Martialis lib.13. Velſinia vbi

Si ſine carne voles ientacula ſumere frugi,
Hæc tibi Veſtino de grege maſſa venit.

De eiſdem agit Plinius lib. 3.cap.5. In Hiſpania verò Belſinos, non Veſtinos legimus. Non longè à Belſinia erat Bellica, quæ in tabulis Villænouæ falsò legitur Tullica; eámque exiſtimo, quam modo *Belillam* dicimus, cymbalo miraculosè ſæpe pulſato, magnorum euentuum portento, celebrem: nam tam Belſinia quàm Bellica, non longè à Turiaſoña à Ptolomæo collocantur. Plinius Bellicam municipium Cæſarauguſtanæ iuriſdictionis aſſerit. Differt verò Dexter à Ptolomæo, quod ille in Carpetania, hic verò in Celtiberia vtramque vrbem conſtituat. Qua in re Dextro aſſentiendum, vtpote Hiſpano authori de rebus Hiſpaniæ ſcribenti. Fuitque Ptolomæo facilis deceptionis anſa, quod Carpetania Celtibericæ proxima ſit, & termini vtriuſque non facilè aſſignari queant. Cymbalum Belillæ.

Hæc de vrbibus hoc loco aſſignatis. Quæ autem eſſet mulier illa Veneris ſacerdos, de qua loquitur Dexter, cùm inquirerem; occurrit Lucilla præpotens & pecunioſiſſima fœmina, quæ in Eccleſiam Carthaginenſem Maiorinum intruſit contra Cæcilianum, de qua agunt Auguſtinus lib.1. contra Parmen.cap.3. & contra Creſconium lib.3. cap.27.28.& 29. & Optatus Mileuitanus lib.1. contra Parmen. Fauétque quod in Numidiæ prouincia illa degebat; hæc verò Numia Varia dicitur, neſcio, an corruptè, *Numia* pro *Numida*, fœmina, quæ Varia vocaretur, aut pro Numidia, vbi illa vitam degebat. Sed quod illa nunc in Hiſpania, nunc in Numidia eſſet, non eſt vnde omnino coniiciam, nec quare in eius maiori cognitione multum diſcruciemur.

4. *Item hoc eodem tempore*, &c.] Celebris admodum Virgo hæc beatiſſima fuit apud antiquos, eiuſque vitam eleganti carmine cecinit Althelmus Occidentalium Saxonum Epiſcopus lib. 2. de laude virginitatis, quem Surius in tomum 6 tranſtulit ad diem 23. Decembris, eiuſdem Virginis natalem. Satis de ea ſcribit Adon, idémque apud Equilinum legimus lib. 1. cap. 83. Romæ quidem orta, & Eugenio Pagano deſponſata, à ſorore ſua S. Anatholia ad virginitatem ſeruandam adducta eſt viſione Angeli præmonita. Cùm verò nubere nollet, Eugenius timens, ne bona ipſius confiſcarentur, ſi publice Chriſtianam accuſaret, egit cum Decio Imperatore, vt extra vrbem in exilium mitteretur ad prædia ſua. Idipſum Anatholiæ contigit, quæ Tito Aurelio nobili Romano deſponſata erat. Eo tempore occiſo immaniſſimo dracone Turbulanam vrbem ad Chriſtum conuertit, & virginitati centeſimum fructum diſſeminans chorum 73. Virginum aggregauit; quibus multa doctrinæ & miraculorum gratia illuſtrata præfuit; quouſque Eugenio ſponſo machinante, mart[illegible] coronam accepit, corde gladio percuſſa, vt habet Vſuardus, & Romanum Martyrologium ipſo die 23. Decembris. SS. Victoria, & Anatholia.

Atque in his omnes conſentiunt: in deſignando autem loco & prouincia, vbi S. Victoria martyrium paſſa eſt, non minima eſt diſſenſio. Nam Equilinus, cui multi recentiorum ſubſcripsère, ſcribit in Tibulana Ciuitate XVI. lapide ab Vrbe Roma accidiſſe, cui

accedit

Anno Christi 255. accedit quod in populis Marſis paſſa dicatur, qui tamen in Italia fuêre, non in Hiſpania. Cæterùm Dexter ab his diſſentiens, Turbulæ in Baſtetanis Tarraconenſibus accidiſſe contendit; id quod mihi veriſimillimum facit Althelmus, qui Tribulam vrbem legit, dum ait. Anno Romæ 1006.

Interea Romam linquens Victoria Virgo,
Exul in exilium Tribulanæ ducitur vrbis.

Quod certè nomen propiùs ad Turbulam accedit, quàm ad Tibulim, prætetquàm quod nomen Italicæ vrbis priſcum & germanum Tibur fuit, non Tibuli, vt vulgò retentiori vocabulo nuncupatur, quod apud omnes probatos authores videre eſt. Sanè Turbula Ptolomæo teſte in Baſtetanis ſeu Baſſetanis Tarraconenſibus Hiſpaniæ ſita fuit, eo loco quo nunc *Teruel* viſitur. Fallitur ſine dubio Villanouanus dum contendit Teruel fuiſſe *Thyarjuliam*, non verò Turbulam; conſtat ſiquidem ex ſuiſmet antiquæ Hiſpaniæ tabulis Thyarjuliam non longè à Tarracone ſitam fuiſſe, & mari ferè proximam: cùm tamen Teruel diſtet à Tarracone leucas plus 40. & à mari ad 24. qua videlicet poſitione Turbula extitit. Nec obeſt, quod dicatur S. Victoria Romana ad prædia ſponſi deducta, vt præterea exiſtimetur prope Romam locum prædiorum fuiſſe; quippe cùm Romani Hiſpania ſubiugata prædia etiam illius poſſiderent.

Pari modo accidit nomen vrbis S. Anatholiæ ſororis Victoriæ quærentibus. In Adonis manuſcriptis codicibus legitur paſſa in Ciuitate Thyro, & ſimiliter in excuſo; cuius verba ſunt. 7. *Iaus Iuly in Ciuitate Thyro paſſio Sanctorum Anatholiæ & Audacis ſub Decio Imperatore: quorum Anatholia Chriſti Virgo diuerſis generibus plagarum vexata, nouiſſimè gladio tranſuerberata eſt in oratione. Audax quoque in cuſtodiam datus, nec mora capitali ſententia coronatur.* Cæterùm cùm crederetur in Italia occiſa, pro Thyro à nonnullis lectum eſt Thyre, & ab aliis Thurium, & in Romano Martyrologio additum eſt ad lacum Vulſinum, vt ita in Tuſcia paſſa aſſereretur. Tandem Card. Baronius relatione & hortatu Curtij Franci Canonici S. Petri, verbum illud, *in Ciuitate Thyre ad lacum Vulſinum*, abraſit, & eius loco ſcripſit, *in Ciuitate Thora ad lacum Velinum*; quaſi liberum ſit vnicuique Sanctam Anatholiam huc illúcque mouere. Crediderim potiùs, quod ex eius hiſtoria colligitur, non longè à Sancta Victoria occubuiſſe in vrbe *Thyar*, Ilercaonum Tarraconenſis Hiſpaniæ, à qua Thuria, fluuius nomen videtur accepiſſe, qui Valentiam præterfluit. Vnde in actis S. Anatholiæ legitur Thurium.

Quando verò S. Victoria apud Dextrum, & S. Anatholia apud Equilinum dicuntur paſſæ in populis Marſis, non intelligendum eſt de illis populis qui ſpecialiter Marſi nuncupati ſunt, & Samnitibus (nunc Abrutio) vicini erant in Regno Neapolitano, vbi namque nec Thyre, neque Thora, neque Thurium exiſtunt; ſed quicumque ſerpentum morſu infeſtatis ſaliua ſua medebantur, Marſi dici ſolebant, vt inter alios Carolus Stephanus in Dictionario notauit, aut ſaltem illi qui cum ſerpentibus bellum gerebant, quales eos fuiſſe conſtat, quos Victoria & Anatholia ad Chriſtum conuerterunt, magnis quibuſdam ſerpentibus necatis. atque in eo ſenſu accipi debere ſatis conſtat ex Althelmo, cuius illa ſunt.

Nec non & Marſum, qui toruam carmine dypſam (hoc eſt, ſerpentem)
Efferet, ardebat, ſanctos & belua lacertos
Dentibus horrendis, & rictu rodat aperto;
Curauit ſubitò, diſrumpens vincla Chelidri.
Et rurſus: *Qui prius in ſpira Marſum ſinuarat inertem,*
Idcirco curſim pergebat credere Chriſto,
Agnoſcens propriam tanta virtute ſalutem.

Quod Romanum Martyrologium de S. Victoria agens præmittit, *Romæ S. Victoria*, &c. certum eſt non idcirco dici *Romæ*, quod inibi paſſa ſit, cùm conſtet apud omnes alibi quàm Romæ paſſam fuiſſe; ſed quia inibi feſta dies agitur ciui Romanæ.

Valentini Martyres vbi gloriam paſſi 5. *In Luſitania*, &c.] Sanctorum Fœlicis & ſociorum acta extant apud Surium tomo 2. 23. Aprilis, qua die Vſuardus & Romanum Martyrologium breuiter eorum acta perſtringunt,

Anno Romæ 1007. 1008. & 1 10. — Anno Christi 256. 257. & 259.

ſtringunt, his verbis: *Ciuitate Valentia natalis Sanctorum Fœlicis Presbyteri, Fortunati, & Achillei Diaconorum, qui cùm maximam partem ſupradictæ vrbis ad fidem Chriſti conuertiſſent, à Duce Cornelio in carcerem truſi ſunt, deinde diutiſſimè verberati, cruribúſque confractis circa vertiginem rotarum aſtricti, fumum quoque in equuleі ſuſpenſione perpeſſi, ad extremum gladio conſummati ſunt.* His Beda & Ado ac cæteri conſentiunt. Illud verò valdè controuerſum eſt, quæ ſit illa vrbs *Valentia*, Sanctorum ſanguine decorata; multi namque Galliæ vrbem fuiſſe docent, & ita in Romano Martyrologio ſcriptum eſt, nec mirum cùm in Vſuardo quoque & Adone idem reperiatur. Dexter verò Hiſpaniæ fuiſſe contendit; idque multis aliis placuit, præſertim Epiſcopo Equilino lib. 4. cap. 83. vbi inquit; *Fœlix Presbyter, Fortunatus & Achilleus Diaconi, & Martyres à S. Irenæo Epiſcopo Lugdunenſi ad vrbem Valentiam quæ eſt Ciuitas Hiſpaniæ ad prædicandum miſſi*, &c. Idem legitur in Chronica Regis Alphonſi, & ſubſcribunt graues authores, Ioannes Vaſſæus in Chronico ad annum Domini 200. Beuterus, qui affirmat Setaui in regno Valentiæ extare templum horum ſanctorum Martyrum, & à ciuibus velut ipſorum Apoſtolos venerari, & Laurentius Padilla. Et veriſimiliter deducitur ex iis quæ ſuperiùs diximus S. Irenæum libros ſuos contra Gnoſticorum hæreſes ſcripſiſſe ad Toletanum Epiſcopum, vt haberent Hiſpani, quid Gnoſticis obiicerent, qui ſuos fines intrauerant.

In eumdem itaque finem diſcipulos ſuos Irenæus ad prædicandum miſit in Hiſpaniam. Seruantur quoque ipſorum ſacra corpora oon in Gallia, ſed in Hiſpania in Monaſterio S. Georgij de Azuelo ordinis S. Benedicti in regoo Nauarræ, prout teſtatur Yepius centuria 6. Chronici Benedictini ad annum 1052. cap. 10. Sed cùm in ea multæ fuerint vrbes eodem Valentiæ oomine nuncupatæ, non omnibus de vrbe Valentia à Sancto Fœlice & ſociis illuſtrata, vna eadémque mens fuit. Beuterus & alij quidam volunt, vt illa ſit quæ ſpeciale regno Valentiæ nomen dat: Dexter autem vt in populis Vettooibus fuerit, non in Tarraconenſi, ſed in Luſitania, quæ nunc *Valentia de Alcantara* dicitur. Eſt & alia prope Tudem in Gallæcia, quædam prope Bilbao, & alia, quæ aliàs Coyanca, nunc *Valentia de Don Iuan* nuncupatur, de quibus in præſenti ſermo non eſt, ſed de ea quæ in Vettonibus extat.

6. *Peſtilens morbus*, &c.] De peſtilenóa his diebus in orbem graſſante egêre Oroſius lib. 7. cap. 21. Nyſſenus in oraóone de Gregorio Thaumaturgo, Euſebius lib. 7. cap. 17. & in Chronico anno Domini 255. S. Pontius in vita S. Cypriani: & ex Ethnicis Eutropius in Gallo, & Voluſiano. Scripſit eius occaſione librum de mortalitate S. Cyprianus, & Dionyſius Alexandrinus litteras de eadem re, quas Euſebius affert, citato cap. 17. Cœpit morbus ſerpere in Æthiopia, & inde per totum orbem dilatatus eſt, durauitque annos 10.

Anno 256. *Lucius*, &c.] Nonnulli Pontificatum S. Lucij, qui S. Cornelio ſucceſſit, cœpiſſe volunt ab anno 253. & terminum accepiſſe anoo 255. die 4. Martij, qua à Martyrologiis celebratur: alij verò quibus Baronius ſubſcribit, cœpiſſe ab anno 255. 14. Septembris, qua Cornelius martyrio ſublatus eſt, vſque ad aonum 257. die 4. Martij. Hos cum Dextro ſentire conſtat, qui anno 256. Lucium rexiſſe Eccleſiam docet: at non aſſerit tunc temporis Pontificatum iniiſſe, aut abſoluiſſe. S. Lucius Papa.

2. *Gallus & Voluſianus*, &c.] Fuſiùs aliquanto hæc proſequitur Euſebius in Chronico: *Gallus & Voluſianus* (ait) *cùm aduersùs Aemilianum, qui in Myſia res nouas moliebatur, ex Vrbe profecti eſſent, in Foro Flaminij, ſiue vt alij putant Interamnæ interfecti ſunt.* De eiſdem Eutropius vbi ſuprà. Quo tempore autem imperarunt, arripuerat Hiſpanias Hoſtilianus, cuius memoria perſeuerat Valentiæ marmori inciſa, vbi nuncupatur *C. Valens, Hoſtilianus, Meſſius, Quincius.*

Anno 257. *Valerianus*, &c.] Ita etiam Euſebius in Chronico, & penè eiſdem verbis.

Anno 259. *Cyprianus*, &c.] De vero anno mortis S. Cypriani non vna omnium mens eſt: Pamelius quem Baronius ſequitur exiſtimat martyrio laureatum aono Domini 261. eo quod in quibuſdam actis martyrij eiuſdem occiſus dicatur Fuſco & Baſſo Coſſ. quorum Conſulatus in eum annum incidit: & quia Cyprianus ipſe ſuperuixit S. Xiſto II. Pontifici, vtpote cuius martyrium narrat epiſtola ad Succeſſum (in editione Pamelij num. 82.) quem tamen aſſerunt produxiſſe vitam in Pontificatu vſque ad dictum annum 261. Cæterùm alij antiquiores martyrium S. Cypriani in annum 259. reiiciunt, vt Euſebius in Chronico, qui cum Dextro in verbis etiam conſenót: idémque S. Hieronymus ſenſiſſe credendus eſt, cuius in rebus Latinorum maiori ex parte Chronicon illud eſt. Huic accedit, quod S. Cyprianus quo anno occiſus.

Onuphrius,

Anno Chriſti 259. Onuphrius, Morales, Tempeſta & alij communi ſatis conſenſu docent S. Xiſtum martyrio ſublatum fuiſſe hoc ipſo anno 259. die Aug.6.& tamen omnes fatentur S.Cyprianum ſolùm ſuperuixiſſe Xiſto ad 40.dies, qui à die martyrij iſtius ad 14. Septemb. diem videlicet martyrij Cypriani intercedunt. Quod de Conſulatu Fuſci, & Baſſi adducitur, obeſſe non poteſt, nam acta illa vſque ad Pamelij editionem cognita non erant, nec conſtat de eorum authoritate: & vt minimum tanta non eſt, vt ſententiæ tantorum virorum præiudicare poſſit. Quod ſi in cæteris conſonant paſſioni à S. Pontio Diacono ſcripta in iis audienda ſunt, quo tamen non obſtante ab aliquo ſciolo addi potuit Conſulatus. Sed de his ſatis. De fama S. Cypriani Hiſpanias replente agit Dexter inferiùs ad annum 285. Anno Romæ 1010.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 260. *Mota in Chriſtianos perſecutione, Valerianus à Sapore Rege Perſarum captus, miſerabilem ſeruit ſeruitutem.* Anno Romæ 1011.

2. *Vianæ in Gallæcia prope Tudem Ciuitatem paſſi ſunt ſancti Martyres Theophilus, Saturninus, & Reuocata Virgo, ſub Iulio Mineruio, in perſecutione Imperatoris Valeriani, quæ ſeptima eſt, eadémque quæ ſub Decio: ſexta verò ſub Maximino Cæſare, anno à natali Domini* CCXXXIX.

3. *In Sede Petri ſuccedit Zephirino Callixtus, Callixto autem Vrbanus, Vrbano Calpurnius Pontianus, Pontiano Anteros, Antero Fabianus, Fabiano Cornelius, Cornelio Lucius, Lucio Spephanus, Stephano autem Xiſtus, Xiſto verò S. Dionyſius.*

4. *Sub Xiſto patitur Romæ Laurentius Oſcenſis Hiſpanus.*

5. *Toleti ſub Xiſti Papæ legato Concilium contractum eſt.*

Anno 263. *S. Celerina in Luſitania, abneptis L. Pompeij Celerini, quæ exceptis in Portu Senenſi S. Torpetis ſub Nerone Martyris ſacris reliquiis, fuit egregia Chriſti Martyr.....* Anno 1014.

Anno 268. *Calydonio Bracarenſi, ad quem ſcribit S.Cyprianus, ſuccedit Narciſſus.* Anno 1019.

2. *Gallienus Imperator corruptiſſimus extitit: quo imperante Germani Rauennam vſque peruenerunt.*

3. *Germani vaſtatis Galliis in Italiam iterum venerunt.*

COMMEN

Anno Romæ 1013.

Anno Chriſti 260.

COMMENTARIVS.

ANNO 260. *Mota*, &c.] Euſebius in Chronico hoc ipſo anno penè eiſdem verbis: *Valerianus*, inquit, *in Chriſtianos perſecutione commota, ſtatim à Sapore Perſarum Rege capitur, ibique ſeruitute miſerabili conſeneſcit.* Agunt de hoc mirabili Dei iudicio Trebellius Pollio, Aurelius Victor, Eutropius, & Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium lib. 7. cap. 9. Quinimo Conſtantinus Magnus Imperat. in oratione ad ſanctum Cœtum, *Quia tu Valeriane*, ait, *eamdem crudelitatem in Dei famulos oſtendens iuſtum, ſanctúmque Dei iudicium ante oculos omnium ſtatuiſti; dum captiuus prehenſus eras, & vinctus ducebaris, purpura & reliquo apparatu regio indutus, tandem à Sapore Rege Perſarum iuſſus excoriari, ſaléque conditus ſempiternum tui infortunij trophæum ante omnium oculos ſtatuiſti.* Captus quidem fuit proditione Macriani Ducis dum contra Perſas Romanum duceret exercitum.

Valerianus Imp miſerabilis, ſed digna ſeruitute.

2. *Viana in Gallacia*, &c.] Extat eius nominis vrbs in Portugallia, ad Oceanum ſita, & exterarum nationum commercio celebris: ad Septentrionem autem eiuſdem, antiquioris Vianæ ruinæ viſuntur ſupra montem, de qua hoc loco ſcribit Dexter. Eiuſdem etiam olim meminiſſe Feſtum Ruffum Auienum, cuius opera in Bibliotheca de Sculiari M. S. extant, affirmat Sandoualius Tudenſis Epiſcopus in libro de Epiſcopis Tudenſibus fol. 45. dum agit de ſanctis Martyribus Saturnino, Theophilo, & Reuocata. Agunt de eiſdem Martyribus Martyrologium Romanum, Galeſinus, Additiones Vſuardi apud Molanum die 6. Februarij, ſed ſine nomine vrbis. Romanum ait, *Eodem die SS. Martyrum Saturnini, Theophili, & Reuocatæ.* Baronius notat conſentire his etiam vetera manuſcripta. Petrus Equilinus lib. 11. cap. 130. num. 52. inquit, *Saturninus, Theophilus & Reuocata Martyres eodem paſſi ſunt die.* Fallitur Galeſinus dum præmittit nomen *Romæ*, inquiens: *Romæ item ſanctorum Martyrum Saturnini*, &c. Sed huic authori mos eſt Romæ adſcribere, quos ex Romano Martyrologio Sanctos ſibi legit, vt in multis aliis quorum vrbes in Romano reticentur videre eſt.

Vianenſes in Gallacia Martyres.

Perſecutionem Valeriani eamdem dicit Dexter, quæ ſub Decio cœpta eſt, atque adeo ſeptimam ordine: alij tamen quibus diuerſa videtur, octauam nuncupant. Certe Hieronymus lib. de Script. in Methodio, & in vita Pauli primi Eremitæ, & Optatus lib. 3. vnam eamdémque aſſerunt ſub Decio, & Valeriano, qua de re lege Baronium in notis Romani Martyrologij ad 10. Auguſti lit. b. Quæ in textu ſequuntur de ſexta ſub Maximino, videlicet ortam fuiſſe anno 239. corrupta nimis erant in codice Dextri impreſſo; ibi enim legebatur; *Anno à Natali Domini ducenteſimo trigeſimo, Septembris ſecunda*; cùm tamen omnino legendum ſit, *anno à Natali Domini 239.* nam Dexter ipſe id in ſuperioribus fatetur.

3. *In Sede Petri*, &c.] Inſtituit hoc loco ſeriem Romanorum Pontificum ab anno 199. quo de Victore Zepherini prædeceſſore egerat vſque ad Dionyſium, qui his temporibus regebat Eccleſiam: conſonat verò ſeries hæc omnimodis his quas cæteri authores conficiunt vitas Summorum Pontificum deſcribentes, quos conſulas velim. nam de re facili, & certa nihil ſcribere libuit.

4. *Sub Xiſto*, &c.] Non eſt ſenſus, quod hoc anno 260. martyrio coronatus ſit S. Laurentius, ſed cùm de S. Xiſto mentio fieret, eius occaſione de Sancto Laurentio ſcriptum eſt. Neque enim dicit: *Hoc anno patitur*, vel abſolutè, *Patitur S. Laurentius*, &c. ſed, *ſub Xiſto patitur*, &c. Vt hæc verba ſuperioribus ſic coniungantur, *Xiſto verò S. Dionyſius. Sub Xiſto patitur S. Laurentius*, &c. Et ſimiliter ſequentia: *Toleti ſub Xiſti Papæ Legato Concilium contractum eſt.* Nam eo ipſo quod hæc ſub Xiſto facta ſunt, fit, vt ante annum 260. acciderint. Quod verò dicitur Laurentius paſſus ſub Xiſto, ita intelligi oportet, vt ſub eius Epiſcopatu ante ſucceſſoris electionem occiſus fuerit; non tamen quod illius vita durante Laurentius vitam cum morte commutauerit. Vide etiam à Dextro definitum, Laurentium ſub Valeriano paſſum, non ſub Decio, in quo multi hallucinati multa ſcripsère. Sed de ea re abundè ſatis, ac ſubtiliter ſcripſit Card. Baronius in Notis ad 10. Aug. Romani Martyrologij, vbi Catalogum conficit eorum qui S. Laurentij Martyris laudes cecinerunt: quas vt notiſſimas prætermitto. Conſule quæ de eius parentibus ſcripſimus in ſuperioribus ad annum 248. vbi de Concilio illo Toletano ex auctoritate S. Vincentij Ferrerij & aliorum nõnulla notauimus.

S. Laurentius quo anno paſſus.

Anno Chriſti 263. & 268.
S. Celerina.

Anno Romæ [illegible] 14. & 1019.

ANNO 263. *Sancta Celerina*, &c.] Subintelligi oportet, aut forſan in codice deeſt, *floret miraculorum gloria*, aut quid ſimile, cum enim in textu vixiſſe dicatur Neronis tempore, manifeſtum eſt, nequaquam eſſe referendam eius mortem ad hæc tempora, ſcilicet ad annum Domini 263. ſed memoriam & gloriam miraculorum ipſius. Celebris eſt memoria S. Celerinæ in vita S. Torpetis, quam habet Mombritius tom. 2. & Rabanus in Martyrologio 4. Kalend. Aprilis eius conuerſionem & acta fusè proſequitur. Equilinus lib. 5. cap. 8. poſt narrationem martyrij S. Torpetis, apud Piſas Tuſciæ vrbem, ſubiungit; *Eius corpus in nauicula carioſa cum cane & gallo in mare exponitur, vt vel à beſtiis roderetur, vel in mare mergeretur; Angelo tamen duce nauicula ad Hiſpaniam deuenit. Et à Senatrice Chriſtiana Celerina nomine, quæ regni dimidium obtinebat, in ſomnis diuinitus admonita, corpus Sancti reperitur in portu qui dicitur Sinos: & iuxta littus honorifice ſepelitur xxj. Kal. Iunij. Vbi poſtmodum Eccleſia deſuper ſuo nomine fabricatur. Feſtum eius die ipſius depoſitionis ibidem celebratur.* De ſanctitate verò Celerinæ hæc habet Galeſinus in Martyrologio, die 17. Maij: *In Hiſpania Sancta Celerina, quæ illius prouinciæ Regina* (Regulam ſeu Senatricem intelligo) *ſtudio inflammata Chriſtianæ religionis, cum alia piè egit, tum regijs opibus templum mirifico opere exædificatum B. Torpetis Martyris nomine Deo dicatum, perpetuum ſuæ pietatis monumentum, reliquit.* Præmiſerat; *Piſis in Tuſcia S. Torpetis, cuius dies natalis 3. Kal. Maij, hoc autem die tranſlatio, quæ in Hiſpaniam admirabiliter, eo ipſo anno, quo martyrium obijt, facta eſt, celebratur.* In notis verò aſſerit paſſum fuiſſe anno Domini 64. Dexter præter Celerinæ pietatem, martyrio tandem obiiſſe adnotat; eſtque ſatis veriſimile, quod nobilis mulier, quæ tam publicè Chriſtianam fidem profitebatur, vrgente Neronis perſequutione ad ſupplicium raperetur, quandoquidem nulli parcebatur Chriſtiano, & multò minus nobilibus, vtpote qui fidem promouere poterant.

Quod ad nomen Celerinæ ſpectat, fuiſſe olim in Gallæcia ſupra Gronnicos, & Braccaras, quoſdam populos qui Celerini nuncupabantur, authores ſunt Plinius lib. 3. & Ptolomæus in Tabula Hiſpaniæ Tarraconenſis, qui aſſerit eos ad Auum fluuium (hodie *Aua* dictum) habitaſſe. Dicta propterea videtur Celerina ab L. Pompeio Celerino, cuius erat abneptis, ſic dicto, vt credo, à perdomitis Celerinis. Fuiſſe verò Pompeiorum ſtirpem in Hiſpania illud conuincit, quod Plinius de Sexto Pompeio narrat, quod nimirum cum Hiſpaniæ citerioris Princeps exiſtens horreis ſuis ventilandis præſideret, correptus dolore podagræ, merſit in triticum ſeſe ſuper genua, leuatúſque ſiccatis pedibus mirabili modo, eo poſtea remedio vſus eſt. Primus Pompeiorum qui in Hiſpaniam traiecit fuit Q. Pompeius contra Numantinos miſſus, ab eiſque ſuperatus turpem & ignominioſam pacem fecit, vt refert Florus lib. 2. Eius nepos fuit Cn. Pompeius Magnus, qui contra Sertorium in Hiſpaniam profectus Metelli copiis ſeſe coniunxit, cúmque cum tota factione ſuſtulit. Cuius filius Cn. item Pompeius apud Mundam Hiſpaniæ vrbem terre[illegible] ſuperatus fuit. Pompeiorum igitur fauſta proles S. Celerina fuit, quæ reliquias S. Torpetis Sinis excepit. Extat hodiéque in Luſitania oppidum ipſum, nomen anti[illegible] retinens, ad oram maris Oceani, portu & piſcatione ſatis celebre.

a) [illegible] Caldonio.
B Caledonius Bracarenſis Epiſcopus.

ANNO 268. *Calydonio*, &c.] Extant eius litteræ ad S. Cyprianum ſcriptæ inter epiſtolas huius num. 19. aliàs lib. 5. epiſt. 15. quibus zelus eius erga Catholicam fidem ſatis enitet, tenoris ſequentis. agit in eis de lapſis à ſe reconciliatis. *Cypriano & Compresbyteris Carthagine conſiſtentibus, Calydonius ſalutem. Neceßitas temporum facit, vt non temerè pacem demus: ſed oportebat vobis ſcribere, quoniam ij qui poſteaquam ſacrificauerunt, iteratò tentati extorres ſunt facti, videntur mihi abluiſſe prius delictum, dum poſſeßiones & domos dimittunt, & pœnitentiam agentes Chriſtum ſequuntur. Ergo Fœlix, qui presbyterium ſubminiſtrabat ſub Decimo, proximus, mihi vicinus (plenius cognoui eumdem Fœlicem) & Victoria coniux eius & Lucius fideles extorres facti, reliquerunt poſſeßiones, quas nunc fiſcus tenet: ſed & ſeu per ſe, ſeu per eoſdem mulier nomine Bona, quæ tracta eſt à marito ad ſacrificandum, quæ conſcia non commiſit, ſed quia tenentes manus eius ipſi ſacrificabant, ſic ipſa cœpit dicere contra, Non feci, vos feciſtis, ſic ipſa extorris facta eſt. Cùm ergo vniuerſi pacem peterent, dicentes, Recuperauimus fidem quam amiſeramus, pœnitentiam agentes, & Chriſtum publicè ſumus confeßi; quamuis mihi videantur pacem debere accipere, tamen ad conſultum veſtrum eos dimiſi, ne videar aliquid temerè præſumere. Si quid ergo ex communi conſilio placuerit, ſcribite mihi. Salutate noſtros, vos noſtri: opto vos feliciſsimos bene valere.*

Reſcripſit

Anno Romæ 1019. Anno Chriſti 268.

Reſcripſit ad interrogata Calydonio Cyprianus,& tametſi non extet ipſum reſcriptum, meminit tamen eiuſdem Cyprianus ipſe in epiſtola 20. inquiens: *Sed & quid mihi Calydonius collega pro integritate fidei ſua ſcripſerit, quidve ego ſcripſerim, vtrumque ad vos legendum tranſmiſi*. Inſuper cùm Nouatus Schiſmaticus inſurgeret in Eccleſiam, miſſus fuit Calydonius ad montes contra ipſum, vt conſtat ex epiſt. Cypriani 38. in epiſtola vero 9. continetur ſententia quam aduerſus quoſdam lapſos tulit, miſſa ad Herculanum & ſocios, videlicet; *Abſtinuimus communicatione Feliciſſimum, & Augendum, item Repoſtum de extorribus, & Irenem Rutilorum, & Paulam Sarcinatricem, quod ex annotatione mea ſcire debetis. Item abſtinuimus Sophronium, & ipſum de extorribus, Soliaſſum Burdinarium*, &c. Denique tanti factus eſt Calydonius, quod orto Romæ nouo ſchiſmate Nouatiani contra S. Cornelium in Eccleſia Romana, miſſus fuit ad illud ſedandum cum Fortunato Epiſcopo, vt ex litteris Cypriani conſtat, 42.& 45. Neque verò quis exiſtimet, ex eo quod tam familiaris Cypriano fuerit Calydonius, inferri poſſe contra Dextrum, ipſum in Africa fuiſſe Epiſcopum, non Braccaræ in Hiſpania (nam de Epiſcopatu ipſius dubitari nequit, cùm à Cypriano epiſt. 20. vocetur *collega* ſuus.) multam etenim Hiſpanos Antiſtites amicitiam & familiaritatem cum Cypriano & Africanis habuiſſe ſuperiùs in cauſa Baſilidis monſtrauimus, & iterum ſuo loco in Oroſio, & aliis oſtendemus. Quamquam eo etiam dato, quod viuente Cypriano Calydonius eſſet Epiſcopus in Africa, fieri potuit, vt promoueretur inde ad Sedem Braccarenſem, poſt litteras à Cypriano ſcriptas: præſertim ſi vt erat zelo fidei ipſe repletus ad Hiſpanias prædicandi gratia acceſſit, quod tum in aliis ſæpe, tum in eius ſucceſſore S. Narciſſo videmus; qui Braccarenſis exiſtens Epiſcopus in Rhetia nihilominus prædicauit; inde ad Hiſpanias regreſſus, Gerundæ martyrium paſſus eſt. De eo iterum inferiùs agendum nobis eſt ad annum 277. quo fuit ſuo ſanguine laureatus. Solùm aduerterim hoc loco ab anno præſenti 268. quo Calydonio ſucceſſiſſe dicitur, vſque ad 277. quo in perſecutione Aureliani necatus occubuit, interceſſiſſe decem tantùm annos; nequis putet diſcrepantiam temporis Narciſſi obſtare potuiſſe Epiſcopatui Braccarenſi, à Dextro aſſerto. Porrò Caledonium Epiſcopum fuiſſe Braccarenſem, ſcripſiſſeque S. Petri Ratiſtenſis vitam, primi ſcilicet eiuſdem Sedis Epiſcopi, ac S. Iacobi diſcipuli, liquet omnino ex epiſtola Hugonis Epiſcopi Portucallenſis ad Mauritium Braccarenſem, quam inter Dextri elogia dedimus, vbi fragmentum eius vitæ continetur.

2. *Gallienus*. &c.] Eius tanta fuit in acceptis cladibus patientia, vt in his etiam iocari conſueuerit, (in tantam abierat morum corruptionem) nam cùm accepiſſet Ægyptum ab Imperio Romano deſciuiſſe, *Quid enim*, inquit, *ſine lino Aegyptio eſſe non poſſumus?* Perdita Gallia ridens, *Et non eſt*, inquit, *tuta Reſpublica ſine trabeatis ſagis?* Aſiâ Alemanorum, & Scytharum incurſionibus vaſtatâ, *Quid*, inquit, *ſine Aphonitis eſſe non poſſumus?* De his cladibus latè agit Oroſius, qui lib. 7. cap. 22. inter alia multa hæc ait; *Soluuntur repentè vndique permiſſu Dei, ad hoc circumpoſitæ, relictæq; gentes, laxatiſque habenis in omnes Romanos fines inuehuntur. Germani Alpibus, Rhetia, totaque Italia penetrata Rauennam vſque perueniunt* (en Germanorum in Italiam irruptionem, de qua hoc loco diſſerit Dexter) *Alemani Gallias peruagantes, etiam in Italiam tranſeunt*. Hoc etiam aſſerit Dexter num. 3. *Germani vectati*, &c. Erant Alemani Germanorum quædam portio occidentalior ad Rhenum degens, vnde commodè in Gallias, & in Italiam tranſire potuerunt. Germani verò orientalior natio, prope Aſiam facilem in ipſam Aſiam, & in Italiam vſque Rauennam tranſitum habebant. De eiſdem cladibus lege Euſebium in Chronic. ad ann. 264. qui tamen ad annum 266. ſubdit, *Germanis Hiſpanias tenentibus Tarracon expugnata eſt*. Qua de re Oroſius loco citato hæc ait: *Germani vlteriores abraſa potiuntur Hiſpania*. Et poſt pauca: *Extant adhuc per diuerſas prouincias in magnarum vrbium ruinis paruæ, & pauperes ædes, ſigna miſeriarum, & nominum indicia ſeruantes; ex quibus nos quoque in Hiſpania Tarraconem noſtram ad conſolationem miſeriæ recentis oſtendimus*. De his iterum Dexter ad annum 424.

Gallieni ſocordia.

Germani in Italiā Franciam, & Hiſpaniam irrunnt.

3. *Germani*, &c.] Conſule notationem præcedentem.

Anno Chriſti 268. Anno Romæ 1019.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 268. *Tarracone in Hiſpania Sancti Chriſti Martyres Eulogius eius vrbis ciuis, Fructuoſus ciuis & Epiſcopus, & Augurius vnà pro Chriſti nomine martyrium paſſi ſunt.* An Romæ 1019.

2. *In Imperio Gallienum præceſſit Valerianus, hunc Decius, Decium Philippi, pater & filius, primi Chriſtiani Cæſares: hi Gordianum, Gordianus Balbinum, Balbinus Maximinum, Maximinus Alexandrum: hunc Macrinus, hunc Caracalla, Caracallam Aurelius, Aurelium Seuerus, Seuerum in Imperio præceſſit Antoninus.*

3. *Vxamæbarcæ in Autrigonibus Hiſpaniæ populis, S. Fortunatus inſignis Chriſti Martyr, & 28. cum eo.*

vel *Epictetus.* 4. *Ambratiæ in Luſitania S. Epitecti eiuſdem Ciuitatis ciuis & Pontificis, & Martyris Chriſti fore memoria.*

5. *Init Sedem Ilerdenſem S. Lacerius vir ſanctiſſimus, ad quem miſit litteras Paulatus Epiſcopus Toletanus.*

for. *Marcellus.* 6. *S. Marinus, Hiſpanus natione, patitur Cæſareæ Mauritanæ.*

7. *Carthagine in Hiſpania ſub Gallieno, & Valeriano Imperatoribus Heraclius & Zoſimus inſignes fiunt pro Chriſto Martyres.*

Anno 270. *Flauiobrigæ in Hiſpania ſub Marciano Præſide S. Iulianus adoleſcens Martyr. Hæc Ciuitas alijs dicitur Flauias.* Anno 1021.

2. *Carthagine in Hiſpania S. Hippolytus eiuſdem vrbis Epiſcopus, quo cum paſſi ſunt alij quoque Martyres.*

3. *Gallienus Imperator ignauus Mediolani occiditur.*

4. *Gallieno ſufficitur in Imperio Romano Claudius.*

5. *Claudius Gothos, Illyricum, & Macedones depopulantes ſuperat: ob quod clypeus aureus in Curia, & in Capitolio ſtatua collocatur.*

6. *Claudius non multo poſt morbo Firmi deceſſit.*

Anno 273. *Q. Quintillus Claudij frater Imperator appellatur à Senatu.* Anno 1024.

2. *Aurelianus, Tetrico exercitum prodente, Gallias recipit.*

Euſebius

Anno Romæ 1019. Anno 276. *Euſebius Laodicenus Epiſcopus inſignis cenſetur.* Anno 1027. Anno Chriſti 268.

2. *Aurelianum Romæ triumphantem præceſſerunt Treticus & Zenobia; poſtea Treticus corrector Lucaniæ fit; Zenobia verò poſtea Romæ in maximo honore fuit apud Gentiles.*

Anno 277. *Aurelianus Romæ Soli templum ædificat; & Romæ muros diuturnitate temporis collapſos in melius reparat.* Anno 1028.

2. *S. Narciſſus Epiſcopus Braccarenſis Martyr, qui prædicat in Rhetia, Gerundæ patitur.*

3. *Aurelianus perſecutionem in Chriſtianos mouet; nec multo pòſt inter Conſtantinopolim, & Heracleam occiditur.*

4. *Succedit illi in Imperio Tacitus. Et poſt hunc Florianus.*

5. *Poſt hos iniit Imperium Probus, quod regit annos 6.*

6. *Floret memoria Tudæ ſancti ſui primi Epiſcopi, diſcipuli S. Petri Braccarenſis. Creditur paſſus grauiſſima tormenta ſub principio Neronis.*

COMMENTARIVS.

ANNO 268. *Tarracone*, &c.] Celeberrimum fuit SS. Fructuoſi, Augurij, & Eulogij martyrium, non ſolùm in Hiſpania, ſed etiam in Africa, & vbique ferè terrarum, vt S. Auguſtinus demonſtrat in Serm. 101. de diuerſis in eorum ſolemnitate habito. Horum acta à Notariis accepta & publica fide probata extant in antiquiſſimis manuſcriptis codicibus, & ex eis apud Surium tomo 1. & apud Baronium tomo 2. Annal. ad ann. 262. & Mombritium tomo 1. eadémque olim Prudentius ſpeciali hymno celebrauit in Periſtephano, cuius initium eſt, *Tarraconenſes Martyres.*

Fælix Tarraco, Fructuoſe veſtris, &c.

Et breuiter ea perſtrinxerũt in ſuis Martyrologiis Beda, Ado, Vſuardus, & Romanum, cuius illa ſunt verba, XXI. Ianuarij, *Tarracona in Hiſpania, Sanctorum Fructuoſi Epiſcopi, Augurij, & Eulogij Diaconorum, qui tempore Gallieni primò in carcerem truſi, deinde flammis iniecti; exuſtis vinculis, manibus in modum Crucis expanſis, orantes martyrium compleuerunt: in quorum die natali S. Auguſtinus ſermonem ad populum habuit.* Conueniunt omnes authores & Martyrologia nunc allata, martyrium compleuiſſe ſub Gallieno Imperatore; & Prudentius conſentit inquiens:

Damnes, ſi ſapias, anile dogma:
Iuſſum eſt Cæſaris ore Gallieni,
Quod Princeps colit, hoc colamus omnes.

Primus quoque Cabilonenſis in ſua Mappa mundi ſpirituali, verbo *Tarracon*, inquit: *Tarracon Hiſpaniæ Tarraconenſis Ciuitas; hîc Fructuoſus Epiſcopus, Augurius & Eulogius Diaconi, ſub Æmiliano Præſide, imperante Gallieno Martyres.* Legi in Breuiario vetere Salmantino acta eorum Martyrum, quæ per omnia conſonant his quæ Surius euulgauit; fiebâtque de eis olim feſtum in Breuiario S. Iſidori, cum officio proprio & hymno Prudentij. Mirabilis ſanè fuit conſtantia S. Fructuoſi Epiſcopi, quem cùm lictores apprehenderent ſine

 calceis,

Anno Chriſti 268. calceis, nihil immutatus reſpondit, *Eamus, aut ſi vultis, calceo me.* Poſtmodum vt diſcalceatus intraret rogum, & Auguſtalis lictor vellet eum diſcalceare. *Ego*, ait, *me diſcalceo: fortis, & gaudens & certus de Dominica promiſsione.* Ipſius ac ſociorum animas apertum cœlum ouantes intrare ex aſtantibus viderunt non pauci. Fuit & alius Fructuoſus in Hiſpania Segouienſis ciuis, nunc Patronus, qui circa annum Domini 690. floruit, cuius feſta dies Segouiæ agitur 25. Octobris. Sed & S. Fructuoſus Bracarenſis Epiſcopus, qui interfuit Concilio Tolerano X. celebratur Bracaræ 16. Aprilis, quo die in Rom. Martyrologio memoratur. Illud denique animaduerterim ſoli Dextro Tarracouenſes ciues debere, quod aſſerat SS. Eulogium, & Fructuoſum conciues fuiſſe ſuos, nemo enim alius, quem viderim natalis ſoli illorum meminit. Anno Romæ 1019.

2. *In Imperio*, &c.] Quod in Romanis Pontificibus fecerat ad annum 260. nunc in Romanis Imperatoribus facit; id eſt, ſeriem eorum conficere tredecim Imperatorum: & tametſi illorum omnium ſpeciatim ſuis locis meminerit, nunc per epilogum ſucceſſionem perpetuam ipſorum enarrat, à recentioribus ad præceſſores procedens. Deſunt verò nonnulli tranſcribentium incuria, vt par eſt credere, nimirum inter Valerianum & Decium deſunt Gallus & Voluſianus, & Æmilianus; & cum Balbino ſcribendi erant Maximus & Pupienus: inter Alexandrum & Macrinum deſunt Diadumenus, & Heliogabalus. Aurelium vocat Antoninum Getram fratrem Caracallæ, qui M. Aurelius Antoninus Getta vocabatur. Antoninus verò quem Seueri prædeceſſorem facit, alio nomino Peſcennius Niger dictus eſt. Id ſane authori oſcitantiæ imputari non debet, cùm eorum omnium ſuis locis perſpicuè meminerit.

Martyres Vxamenſes. 3. *Vxama Barchæ*, &c.] De Vxama Barcha, quæ Autigonum vrbs fuit, egimus in ſuperioribus ad annum 91. diuerſámque oſtendimus eſſe ab ea quæ nunc Oſma nuncupatur; & exiſtimauimus eſſe *Orduñam*. Porro S. Fortunati & 28. ſociorum eius nobilis memoria fit in Martyrologio Rom. ad diem 26. Februarij illis verbis: *Item SS. Martyrum Fortunati, Fœlicis, & aliorum viginti ſeptem*: vbi alterius è 28. ſociis nomen ſcribitur, nimirum Fœlicis. Baronius in notis aſſeuerat, quod cùm librariorum incuria à Martyrologio deſciuiſſent, tandem ex veteribus manuſcriptis codicibus reſtituti ſunt. Fuerunt & alij Martyres, eiſdem nominibus inſigniti, ſed in diuerſis Hiſpaniæ vrbibus occiſi, de quibus ſuis locis cum Dextro agemus.

Ambratia vbi? 4. *Ambratiæ*, &c.] Ambratiam eam fuiſſe vrbem, quam nunc Plaſentiam dicimus, erudite notat Tudenſis Epiſcopus Sandoualius de rebus Tudenſibus, dum agit de Sancto Epitatio, ſeu Epicteto, qui primùm quidem Tudẽſis Epiſcopus à S. Petro Bracarenſi, cuius erat diſcipulus conſtitutus fuit, deinde Ambratiæ Apoſtolus, & Antiſtes. Extat nunc parua turris intra Plaſentiam quæ nomen Ambratiæ retinet, vulgò *Torre de Ambroz*: quo loci forſan vetus ciuitas erat constructa, inde poſtmodum Plaſentiam tranſlata; notanda ſunt illa verba Sandoualij; *Ambracia cahia en los terminos de la antiqua Luſitania, como parece por piedras y memoriales, que ſe hallan en ſu ſitio antiquo, montes, y riberas de ſu contorno; y entre los naturales eſtà muy recibido, ſer poblacion de Griegos como la de Tuy; y à eſſos como à gente de ſu nacion* (erat enim Ambratiæ ciuis, vt Dexter notat:) *y ſangre, fue S. Epitacio Obiſpo de Tuy à predicar, y conuertir los de Ambracia, ò Plaſencia; y haſta oy reconocen en Plaſencia à S. Epitacio por ſu Apoſtol, y primer Predicador de la fe, por laqual fue martyrizado en aquella ciudad.* Hactenus ille: quod autem inquit Ambratiam à Græcis fundatam, conſonum videtur ei quod in Ptolomæo, Strabone, & Plinio legimus, in Epiro Græciæ prouincia vrbem olim extitiſſe nomine Ambratiam, (nunc *Larta*) & ſinum maris ab ea Ambraticum nuncupatum; conſtat verò Græcos in Hiſpaniam traieciſſe, inibique vrbes non paucas ædificaſſe, nominibus ſuarum vrbium nouis inditis, quò patriæ memoriam vtcumque conſeruarent.

S. Epitatius Ambratiæ Epiſcopus primus. Iam quod ad S. Epitatium ſpectat, extat eius inſignis memoria in Miſſali, ac Martyrologio Placentino manuſcripto anno 1357. vbi 23. die Maij in Calendario quidem hæc leguntur: *S. Epitatij primi Epiſcopi Tudenſis, & Ambratiæ.* In Martyrologio vero hæc: *In Hiſpania Sanctorum Epiſcoporum Epitatij & Baſilei, illius noſtri, Tudenſiſque Epiſcopi, Petri Bracarenſis Epiſcopi diſcipuli.* Conſonat Romanum Martyrologium, dum vtrumque condiſcipulum vna die celebrat inquiens: *In Hiſpania Sanctorum Martyrum Epitatij Epiſcopi & Baſilei.* Quo loci Baronius ait: *De his etiam vetera manuſcripta, & recentiores, nec non Flos Sanctorum Hiſpaniæ*, id eſt, Alphonſus de Villegas, Baſilius Sanctorus, & Marieta. Habetque eadem

Anno Romæ :68. eadem verba Molanus in Additionibus Vſuardi. *In Hiſpanys* (inquit) *Epitatij Epiſcopi & Baſilei*.addit in margine Epitatium alibi legi Epictetum. Sed in eo deficiunt Romanum, & Molanus quòd ſolum Epitatium vocant Epiſcopum,meliùs Equilinus lib.11.Catal.cap.130. num.148. vtroſque Epiſcopos nuncupat: *Epitatius* (inquit) *& Baſileus Epiſcopi in Hiſpania clarent x. Kalend. Iuny*; at in eo ipſo cum Molano deficit, quod martyrium vtriuſque ſilentio inuoluunt: quod tamen cum Dextro Martyrologium Romanum expreſſit ex antiquis M. S. De eiſdem dedimus in ſuperioribus nobilem memoriam,quæ in fragmento operum S. Athanaſij reperitur Sanctorum Baſilei & Epitatij; ibi ſiquidem de Sancto Petro Bracarenſi D. Iacobi Apoſtoli diſcipulo agens ait; *Hic vir Apoſtolicus venit Bracaram; epiſtolas Apoſtolico plenas ſpiritu ſcripſit ad Eccleſias in quibus Epiſcopos conſtituit, vt Irienſem, Amphilochenſem, Eminienſem, Portuenſem, vbi S. Baſileum condiſcipulum poſuit,qui illi per martyrium ſublato ſucceſſit in Sede Bracarenſi, Epitatium in Tudenſi.Iſti viri diuini* (Petrus ſcilicet, Baſileus & Epitatius) *planeq; Apoſtolici,inſtar Apoſtolorum,non in vna ſemper vrbe morabantur, ſed vbi rapiebat illos Spiritus Sanctus ferebantur,vt Epitatius,qui non ſolùm in Tudenſi diſtrictu, ſed in vrbe Luſitaniæ Ambratia prædicauit;qui ſignis, & varietate linguarum prædicationem illuſtrabant;nec ſoli ibant prædicatum,ſed multis diſcipulis comitati, vt fecit Chriſtus, Petrus, Iacobus, & Apoſtoli cæteri*. Porrò eumdem Petrum Ambratiæ quoque verbi Dei ſemina iecisse, author eſt S.Caledonius in ipſius vita; cuius fragmentum inter elogia Dextri tranſcripſimus ex epiſtola Hugonis. De S. Baſileo II. Bracarenſi Epiſcopo, & S. Iacobi Apoſtoli diſcipulo ſatis diximus ſuo loco ad annum Domini 37. De eodem S.Epitatio iterum Dexter ad annum 277. vbi de tempore martyrij hæc ait: *Creditur paſſus grauiſſima tormenta ſub principio Neronis*. Habemus itidem Iuliani teſtimonium in Chronico ad ann. 252. vbi inquit: *Tude & alibi floret memoria S.Epitatij primi Tudenſis Epiſcopi & Martyris*:& ad annum 584. *Ex ruinis Ambratiæ vbi S.Epitatius primus Epiſcopus Tudenſis paſſus eſt,Neuſila Epiſcopus Tudenſis,Tudem reliquias tranſtulit.Anaſtaſius Epiſcopus ædem illi conſecrauit*. Tandem animaduerim textum Cæſaraugustæ excuſum fuiſſe deprauatum,dum habet,*Ambratia in Luſitania S.Epictetus eiuſdem ciuitatis ciuis,& Pontifex,& Martyr Chriſti*; cùm tamen alij codices habeant, vt nos præmiſimus, *floret memoria*, & ita legit Sandoualius. Vt minimum conſtat hoc anno non accidiſſe S. Epitatij martyrium,quem floruiſſe ſcimus ſub Neronis imperio. Anno Chriſti 1019.

5. *Init Sedem Ilerdenſem*, &c.] Habemus in tabulis Romani Martyrologij memoriam S.Licerij Ilerdenſis in Hiſpania Epiſcopi,ad diem 27.Auguſti, ſub his verbis: *Ilerdæ in Hiſpania Tarraconenſi S.Licerij Epiſcopi*:vbi Baronius; *Agitur*,inquit,*de eo in Eccleſia Ilerdenſi; ex cuius monumentis etiam mentio habetur in Flore Sanctorum Hiſpaniæ*, videlicet Alphonſi de Villegas. Porrò Dexter aſſeuerat fuiſſe primùm eius Sedis Epiſcopum; hoc enim ſignificat illis verbis,*Init Sedem Ilerdenſem*, &c. Et manifeſtiùs inferiùs ad annum Domini 311. inquiēs,*S.Licerius Epiſcopus Carenſis * in Hiſpania,Ilerdæ celebratur,quò tranſlatus fuiſſe dicitur cum Sede*. Erat igitur primùm Carenſis Epiſcopus, & inde Ilerdam (nunc *Lerida*) Sedem tranſtulit. Meminit Antoninus oppidi *Care* in itinere inter Liminium & Cæſarauguſtam: Plinius lib.3. cap. 3. aſſerit Carenſes populos in Hiſpania Complutenſibus proximos eſſe, ſed hi longè ab Ilerda ſiti fuêre,alio nomine Caracitani dicti, nunc Guadalaxarenſes. Appianus *Carcon* vrbem Hiſpaniæ fuiſſe aſſerit. Agit etiam Plinius lib.2.cap.104.de Carrinenſi Hiſpaniæ agro,*in quo duo*(inquit)*ſcaturiunt fontes,alter omnia reſpuens,alter abſorbens*. Quid Paulatus S.Licerio ſcripſerit in litteris,de quibus hoc loco Dexter,diuinare non poſſumus, cùm eas videre non licuerit; crediderim ſuper tranſlatione ſui Epiſcopatus datas fuiſſe, nam ad ipſum vt ad Primatem res illa ſpectare dignoſcebatur. Iterum de eodem Paulato Toletano Antiſtite, qui hoc tempore florebat, agemus cum authore paulo inferius ad ann. 283.

S. Licerius Ilerdenſis Epiſcopus.

** al. Carneatis.*

6. *S. Marinus*, &c.] Quis hic Sanctus Marinus fuerit, dum ſolerter perquirerem, occurrit primùm ſanctus ille Martyr ac miles Marinus Cæſareæ occiſus 3. die Martij, cuius nimirum corpus capite truncatum, cùm Aſterius Senator ſubiectis humeris, & ſubſtrata veſte,qua induebatur,exciperet,honorem quem Martyri detulit, continuò ipſe Martyr accepit. Verùm hunc non in Mauritania, ſed in Palæſtina occubuiſſe omnia Martyrologia proclamant; & Euſebius (eius vrbis Epiſcopus)lib.7.c.14.ex quo Nicephorus lib.6.c.13. & 14.Concurrunt tamen in eo quoad tēpus martyrij, quod ſcilicet in Valeriani perſecutione occiſus, & quod Palæſtinæ miles fuerit; ex quo ſaltem probabiliter infertur quòd fuerit Hiſpanus; nam Romanorum præſidium in Palæſtina Hiſpanorum militum manum fuiſſe

S. Marinus Martyr, quis?

Anno Christi 270. oſtendimus. Quare ſuſpicor in Dextri codice additum fuiſſe verbum illud *Mauritaniæ*, aut ab aliquo pro Palæſtinæ verbo commutatum. Poterit etiam ſuſpicari quis, hunc noſtrum Marinum illum eſſe, qui in Africa occiſus cum Ianuario, & aliis ſociis die x. Iulij celebratur à Beda, Adone & Rom. Martyrologio. Sed quo tempore hi fuerint pro Chriſto occiſi, non proditur. Anno Romæ 1021.

Martyres Carthaginenſes. 7. *Carthagine*, &c.] De Heraclio & Zoſimo ſanctiſſimis Martyribus Carthagine pro Chriſti confeſſione occiſis agit Romanum Martyrologium, Ado & Beda ad diem 11. Martij: addit Galeſinus paſſos fuiſſe Valeriano, & Gallieno Imperatoribus fidei hoſtibus, quod Dexter hoc loco notauit. De eiſdem agit Equilinus lib. 3. cap. 191. ſed in eo omnes variè ſenſerunt, an habuerint alios ſuæ coronæ ſocios, Alexandrum, Candidum, & Piperionem & alios viginti, néc ne? Ado enim hos tres reputat Heraclij & Zoſimi conſortes: Galeſinus Candidum & Piperionem & viginti, vno relicto Alexandro, idque Molanus ſequitur in additionibus ad Vſuardum; ſed tamen Romanum Martyrologium pro Alexandro Martyre legit Alexandriam ciuitatem, & in duas diſtinguit periodos hoc pacto: *Carthagine ſanctorum Martyrum Heraclij & Zoſimi. Alexandriæ paſſio Sanctorum Candidi, & Piperionis & aliorum viginti.* Id quod Baronius docet in antiquis M. S. codicibus reperiri: & nos omnimodis verum exiſtimamus, vtpote Dextri teſtimonio corroboratum, qui Carthagine ſolos Heraclium & Zoſimum occiſos ſcribit, non quidem Africana, ſed Hiſpana, Spartaria nuncupata.

Flauiobriga quæ? Anno 270. *Flauiobriga*, &c.] Meminit Flauiobrigæ in Autrigonibus Tarraconenſis Hiſpaniæ Ptolomæus, in confinibus Cantabrorum: quam Villanoua credit nunc eſſe *Fuenterabia*, Tarapha verò *Bilbao*, ſed Bilbao Carolo Stephano & aliis Flauionauia dicebatur. Aſſentior Ioanni Marianæ lib. 4. rerum Hiſpaniæ cap. 4. qui ex ruinis ſatis aſſerit conuinci extitiſſe prope Betmeoſic nuncuparam in erectione ſua, credit Morales lib. 9. cap. 25. à Flauio Veſpaſiano Imperatore; dictam quoque breuitatis cauſa Flauiam, ſeu Flauiadem aſſeuerat hoc loco Dexter. Sed quòd ad Sanctum adoleſcentem Iulianum ſpectat, inibi paſſum, habemus actorum eius epitomen apud Equilinum lib. 5. c. 142. quam hîc inſerere placuit, quod alibi (vt credo) non reperiatur. *Iulianus* (ait) *Martyr iuuenculus annorum xviij. in Flauiade ciuitate paſſus eſt, tempore Decij Cæſaris, ſub Præſide Martiano: quem Præſes detentum ad ſacrificia ſuadebat, & ſacrificare abnuentem fuſtibus cædi iuſſit, iterumq́ in equuleo leuatum grauiter flagellari; & inde depoſitum in carcerem immitti fecit. Et Aſclepiodora matre iuuenis accerſita, hortabatur illam Præſes, vt filium ad Deorum immolationem ſuis exhortationibus induceret: quæ trium dierum inducias poſtulauit, in quibus mater filium in Chriſti confeſſione corroborabat. Elapſo verò triduo, cùm Iulianus iuſſu Præſidis eductus à cuſtodia Dijs ſacrificare contemneret, fecit Præſes adduci ſaccum cum ſerpentibus, & arena, martyremq́ Chriſti in ipſo conſui, ac in pelagus mitti*, (eſt enim Flauiobriga ad mare Cantabricum ſita) *vt ſic tam aquarum præfocationibus, quàm ferarum morſibus interiret. Cuius corpus ab vndis iactatum ad inſulam quæ dicitur Proconeſſus* (vna Sporadum eſt in Propontide non longè à Conſtantinopoli, de qua Plinius lib. 5. cap. vlt.) *à Chriſtianis ibidem habitantibus inuentum, in monte ipſius terræ ſepultum eſt: vbi multo tempore ſine aliqua veneratione quieuit. Poſt multos verò annos ætatis tempore, maris procella intumeſcente, pars montis, vbi arca ſita fuerat, à mari diruitur, & arca ſaxea in mare mittitur, quæ diuino nutu ſuper procellas enatans, ab vndis ad portum Ariminenſis ciuitatis* (ad mare Adriaticum ſitæ) *adducitur, & in littus iactatur. Quod ciues admirantes, qui ad portum venerant, & luce ſuperinfuſa arcam ſuper aquas natare conſpexerant, tumulum cum ſacro corpore plauſtro impoſuerunt, & ad Eccleſiam maiorem illud deferre volentes, ipſum inde amouere nullatenus potuerunt, ſed neque arcam aperire aliqualiter valuerunt. Tandem poſt dierum plurium orationes & ieiunia, Ioannes Abbas Monaſterij S. Petri extra ciuitatem ſiti, ſepulchrum cum corpore eius vehiculo impoſitum faciliter mouit, & ad Eccleſiam ſuam adduxit. Et patefacto leuiter tumulo corpus S. Iuliani Martyris vnà cum veſtibus omnino incorruptum inuenit. Paſſionis quoque epitaphium conſcriptum ibidem repertum coram omnibus legit. Erantq́ in ipſa arca ſeptem capita Martyrum ignotorum. In ipſo igitur loco corpus cum arca depoſitum ad præſens vſque quieſcit. paſſus eſt ix. Kal. Iulij*, id eſt, die 23. Iunij. Quod ſub Decio paſſus dicitur eodem modo interpretari oportet, ac illud quod in Laurentij martyrio legimus; id eſt, quod perſecutione Decij occubuerit, quæ à multis eadem habita eſt cum perſecutione Valeriani.

Martyres Carthaginenſes. 2. *Carthagine*, &c.] Sancti Hippolyti paſſi cum SS. Fœlice & Symphronio feſta dies agitur in Romano Martyrologio ad 3. Februar. Extátque eorum memoria in vetuſtiſſimo codice

Anno Romæ 1024. vſq; 1028. — Anno Chriſti 273. vſq; 277.

codice manuſcripto Monaſterij S.Cyriaci in Thermis,vt Baronius notauit. Cæterùm perperam crediti ſunt in Africa paſſi, cùm conſtet ex Dextro in Hiſpania Carthagine Spartaria martyrium ſubiiſſe. Inde tamen credimus exiſtimaſſe nonnullos Africanos fuiſſe,quod legerint Carthagine occiſos. Quod verò S. Hippolytus Carthaginenſis Epiſcopus fuerit, ſolus Dexter adnotauit.

3. *Gallienus*, &c.] Ita etiam Euſebius in Chronico, hoc anno.

4. *Gallieno*, &c.] Et hoc etiam Euſebio conſonat,& cæteris.

5. *Claudius Gothos*, &c.] Hoc habet Euſebius anno Domini 272. nec diſcordat Dexter,qui inter 270.& 273.id enarrat.

6. *Claudius*, &c.] De Claudij morte,quæ hoc anno Firmi accidit, agit Trebellius cum aliis,& Euſebius in Chronico anno 272.

ANNO 273. *Quintillius*, &c.] Euſebius hoc anno ſic ait; *Quintillius Claudij frater à Senatu Auguſtus appellatus,decimoſeptimo Imperij ſui die, Aquileia occiditur.* De eodem Trebellius in Claudio.

2. *Aurelianus*, &c.] Id ex Vopiſco deſumptum. Euſebius in Chronico hæc habet: *Aurelianus Tetrico apud Cathalaunos prodente exercitum ſuum,Gallias recipit.* Vocabatur Domitius Valerius Aurelianus,cuius in eo liberalitas præſertim enituit, quòd tunicas viritim per populum dederit,itémque frumentum,oleum & vinum:ex Sexto Aurelio. De Tetrico duce exercitus in Gallia & Hiſpania hæc Claudius Imper.in litteris ad S.P.Q.R. datis: *Gallias, & Hiſpanias,vires Reip.Tetricus tenet.* Porrò Aurelianum in Hiſpaniis aliquandiu demoratum narrat Equilinus lib.3.c.42. de S.Sabiano Martyre agens.Extat Barcinone nobilis Aureliani memoria, cuius meminit Morales ad annum 276. in qua vocatur L. Domitius Aurelianus.

ANNO 276. *Euſebius Laodicenus*, &c.] De eodem agit alter Euſebius,ſcilicet Cæſarienſis,tum hoc anno in Chronico,tum lib.7.hiſt. Eccleſ.c.10.

2. *Aurelianum Roma*,&c.] Narrat Trebellius Pollio, Palmirenorum Reginam Zenobiam (eſt verò Palmyra Syriæ regio, ſic dicta ab eius nominis vrbe inter Romanorum ditionem ſita,ex Ptol.lib.5.cap.15.& Plin.lib.5.cap.25.)poſt Odenati viri ſui mortem,in Syria Romanorũ rexiſſe Imperium:vnámque ex 30.Tyrannis fuiſſe,qui tempore Gallieni orbem vſurparint:ſeparatam tandem ab Aureliano in triumphum deductam fuiſſe, eique Principis clementia Tybure poſſeſſionem conceſſam, vbi honeſtè ageret. Additque ea caſtitate fuiſſe præditam,vt nec cum viro ſuo, niſi prolis gratia congrederetur:regali alioquin pompa Perſarum ferè modo adorari ſolitam à ſuis,& ad concionem galeatam procedere,cum limbo purpureo,gemmis dependentibus,voce clara, moribus ſeueris, Græci, Ægyptiſque ſermonis peritiſſimam, Latini non ignaram, Orientalem, Alexándrinámque hiſtoriam epitomaſſe. Subiungit Euſebius, ab ea hodiéque Romæ Zenobiam familiam nuncupatam.Cum Aureliano a Senatu obiiceretur quòd de fœmina triumphaſſet,multa in eius laudem eloquutus dicitur.Baronius quòd Iudæa & ſingulari caſtitate, multíſque aliis prædita virtutibus dicatur, ſuſpicatur Chriſtianam fuiſſe:nam Chriſtiani Iudæi nuncupari ſolebant à Gentilibus. Claudius in litteris ad Senatum datis, ſcripſit; *Omnes ſagittarios (quod pudet dicere) Zenobia poſſidet.* De Tetrico in eundem triumphum ab Aurelio ducto, iidem ſcribunt authores. *Zenobia Regina Perſarum.*

ANNO 277. *Aurelianus*, &c.] Conſonat in vtroque Euſebius in Chronico, ſeu potiùs D.Hieronymus,qui res Romanas in Euſebij Chronicon immiſit:ex Vopiſco,qui de muris vrbis hæc ait: *Aurelianus muros vrbis ſic ampliauit, vt quinquaginta propè paſſuum millia murorum eius ambitus teneant.* Idem quoque de templo Soli ab Aureliano erecto.

2. *S. Narciſſus*, &c.] Irrepſerat codici Cæſarauguſtæ impreſſo mendum ingens, librariorum, & tranſcribentium oſcitantia, vt anno Domini 86. paſſus legeretur; cùm conſtet paſſum fuiſſe Gerundæ,non quidem in perſecutione Domitiani,ſed Aureliani. Fuiſſe quidem Bracarenſem Epiſcopum, Caledonij ſucceſſorem iam pridem Dexter annotarat ad annum 268.Marcus Maximus ad calcem ſui Chronici, fuiſſe ait Scallabitanum in Luſitania ciuem,indéque ad Sedem Bracarenſem aſſumptum: diuinitùs dein admonitum, relictis Bracarenſibus Vindelitiam petiiſſe, & Rethios ad fidem perduxiſſe: demum cùm in Hiſpaniam rediret,Gerundæ tentum à L.Cæſonio Macro Lucillo Rufiniano viro conſulari,Hiſpaniæ citerioris Præſide,& tribus acceptis vulneribus in gutture,in ore, & crure tandem cum Archidiacono ſuo Fœlice conſummatum fuiſſe,Aureliano Auguſto II.& C.Iulio *S. Narciſſus Gerundenſis.*

Capitolino

Anno Chriſti 277.

Anno Romæ 1028.

Capitolino Coſſ. qui fuit annus Chriſti 276. en verba huius authoris: *Per hæc tempora celebris erat memoria S. Narciſſi Epiſcopi Bracarenſis, in Hiſpania, Apoſtoli Rethiorum, in vrbe Gerunda paſſi ſub Aureliano. Fuit hic ciuis Scallabitanus, in Luſitania; qui diuinitùs admonitus, relictis Bracarenſibus Fidelitiam petijt. Paſſus eſt Gerundæ ſub L. Caſonio Macro Lucillo Rufiniano viro Conſulari, Hiſpaniæ citerioris Præſide; L. Domitio Aureliano Aug. II. & C. Iulio Capitolino Coſſ. Narciſſus tribus acceptis vulneribus in gutture, & in ore, & crure, tandem cum Archidiacono Fælice conſummatus eſt. Succedit Narciſſus Calydonio, ad quem ſcripſit S. Cyprianus, cuius epiſtolas tranſmittit ad omnes Hiſpaniæ Metropolitanos.* Ei quoque amicitiæ & conſanguinitatis vinculis colliganim Pomponium Paulatum Toletanum Antiſtitem fuiſſe idem M. Maximus inferiùs edocet. Sunt qui velint S. Narciſſum Gerundæ natum, eiuſdémque vrbis ciuem: quibus veteres Auguſtani Breuiarij lectiones ſuffragantur, & antiquæ memoriæ Gerundenſes; ſed hoc non tollit, quin aliquandiu Scallabi degeret, & Bracarenſis electus fuerit Epiſcopus; vnde Rhetia ab ipſo peragrata, patriam ſuam tandem repeteret, Gerundam: vbi Epiſcopi gerens totos tres annos munus, dum ſacrum ageret cum Diacono ſuo Fœlice trucidatus eſt. Quibus libenter aſſentior: dum tamen nolint ſub Diocletiano paſſum fuiſſe, ſed ſub Domitio Aureliano, vt Rom. Martyrologium exprimit. Codex antiquus M.S. Baronij, cuius ipſe meminit tom. 2. ann. 303. pro Domitio, leui errore Domitianum habet; parum vero fœliciter a Baronio correctus eſt; qui legendum putat Diocletianum, à Velſero admonitus: quibus nihilominus vetus ſepulchri S. Nareiſſi Epitaphium conſentit, quod paſſum aſſerit anno Domini 297. ſed multò vetuſtiores ſunt Dexter, & Maximus quos ſequimur. Conſtat ex geſtis S. Afræ Auguſtanæ nobilis Martyris, Narciſſum hunc ipſam meretricantem ad fidem, & ad meliorem mentem conuertiſſe; idque teſtatur Molanus in Appendice ad Martyrologium Vſuardi. Extant acta S. Afræ apud Surium tomo 4. die 5. Auguſti, & apud Vicellium in Hagiologio, conſentiunt Vincentius Beluacenſis lib. 7. ſpeciali Hiſtor. cap. 28. S. Antoninus 1. part. tit. 8. c. 1. §. 18. P. Antonius Beuterus, & Vaſſæus in Chron. Hiſp. & alij recentiores, Villegas & Ribadeneyra in Flore Sanctorum Hiſpaniæ. Ex quibus erraſſe conuincuntur, qui Narciſſum Afræ Prædicatorem, & Rethiorum Apoſtolum, non hunc Gerundenſem, ſed Hieroſolymitanum Epiſcopum referunt: qui tamen ante multos annos obierat. Aſſentitur etiam tum Baronius, tum Galeſinus, qui in Martyrologio ſuo ſic ait; *S. Narciſſi Epiſcopi & Martyris. Hic in Rethia nouam familiam Deo lucratus; inde nouem poſt menſibus Gerundam in Hiſpaniam profectus, multos ab impietatis erroribus triennio ad Chriſti fidem conuertit: quo in munere vnà cum Fœlice Diacono martyrij coronam accepit.* Denique id etiam aſſerit in Breuiario Auguſtano Romæ impreſſo anno Domini 1570. Otho Truhſes Cardinalis & Epiſcopus Auguſtæ Vindelicorum, vbi feſtum ipſius tanquam Patroni & Apoſtoli colitur die 29. Octobris. Rom. Martyrologium Narciſſi & Fœlicis Diaconi ſui meminit ad diem 18. Martij. Eſt quidem Rethia nobilis Germaniæ prouincia (nunc Griſoniorum) Alpibus, & Danubij fontibus contermina, eíque ab Oriente adiacet Vindelitia, cuius caput Auguſta eſt, Ausburg nunc dicta, vbi S. Afra à Narciſſo ad fidem conuerſa eſt.

S. Fœlix Diaconus quis.

Quod ſpectat ad S. Fœlicem S. Nareiſſi in corona ſocium & Diaconum in officio, exiſtimauit Card. Baronius in notis ad 18. Martij hunc ipſum eſſe Fœlicem, qui frater S. Cucuphatis Martyris Barcinonenſis, Gerundæ paſſus eſt die 1. Auguſti, quâ in Martyrologiis Adonis, Bedæ, Vſuardi, Romani, Galeſini & aliorum celebratur. Cæterùm ex his quæ inibi referuntur, duos Fœlices Gerundæ pro Chriſto martyrium perpeſſos fateri cogimur: alter enim ſub Aureliano anno Domini 276. vel 277. alter ſub Diocletiano anno 300. ille quidem a Lucillo Rufiniano, hic tamen à Daciano Præſide cæſus eſt, vt Romanum Martyrologium exprimit: rurſus alter 18. Martij, alter 1. Auguſti coronam martyrij conſecutus eſt. Illud tamen in ſuſpicionem poſſet adducere, quæ de duobus Fœlicibus dicta ſunt, quòd legamus in actis S. Fœlicis, non ſolùm Gerundæ paſſum, ſed Scyllitanum genere fuiſſe: & tamen de S. Narciſſo Epiſcopo, qui Fœlicem Diaconum ſocium habuit, ſcimus (ex M. Maximo) Scallabytanum fuiſſe; ex quo facile credi poſſit, Fœlicem eius Diaconum Scallabytanum pariter extitiſſe: pro *Scallabytano* verò legi perperam *Scyllitanum*. Quod autem inde Cæſaream ſtudiorum cauſa profectus ſit, nihil obeſſe poteſt, cùm ex Luſitania in Africam frequens eo tempore tranſitus fieret, vt ſuperiùs non ſemel monſtrauimus. Quanquam id forſan non de Cæſarea Mauritaniæ, ſed Cæſarea Auguſta intelligi poſſet: vnde facilis in Gerundam profectio iniri potuit. Sed vero dubium nullum ſit duos ſatiſque diuerſos Fœlices fuiſſe Gerundæ occiſos, quorum alter Cæſareæ natus in Mauritania, an. Dom. 300.

Anno Romæ 1028. occiſus eſt, de quo ad eum annum inferiùs agemus Comment. 3. num. 6. teſtimonio Sancti Eulogij, & Breuiarij S. Iſidori: alter Diaconus S. Narciſſi Epiſcopi, de quo impræſentiarum actum à nobis eſt. Miraculum muſcarum è tumulo S. Narciſſi prodeuntium Regum Siciliæ, & Galliæ exercitum infeſtantium pro tuenda Gerunda, quam obſederant, narrat Zurita in Annalibus, & alij res Hiſpanicas proſequuti. Anno Chriſti 277.

3. *Aurelianus perſecutionem*, &c.] Hoc narrat Euſebius in Chronico ad annum 278. aſſeritque purſecutione ab Aureliano in Eccleſiam excitata, fulmen iuxta eum, comitéſque ruiſſe, & non multò poſt inter Conſtantinopolim, & Heracleam occiſum. Fuit hæc Aureliani perſecutio octaua, iuxta doctrinam Dextri datam anno Domini 260. Vide Vopiſcum de morte Aureliani.

4. *Succedit illi*, &c.] Ita etiam Euſebius, & cæteri ex Vopiſco.

5. *Parthos*, &c.] Conſonant iidem authores. Vocabatur M. Aurelius Valerius Probus: iniit Principatum anno Domini 279. nam Tacitus, & Florianus fratres qui octo duntaxat menſes habenas Imperij rexerunt, eodem anno occiſi ſunt.

6. *Floret memoria*, &c.] Loquitur de S. Epitatio, ſeu Epicteto, de quo ſatis eloquuti fuimus ad annum 268.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 280. — *Anatolius Laodicenus Epiſcopus, Philoſophusq; plurimùm laudatur.* — Anno Romæ 1031.

2. *Inſana Manichæorum hæreſis in commune malum exorta.*

3. *Probus Gallijs & Pannonijs vineas habere conceſſit.*

Anno 285. — *Probus Syrmij tumultu militari comprehenſus occiditur.* — Anno 1036.

2. *Carus Imperio Romano Senatus iuſſu præficitur.*

3. *Olcadibus Hiſpaniæ Alexander, & Antonina Virgo paſſi celebrantur.*

4. *Carmoniæ* * *in Carpetania Iuſtina Virgo & Martyr fit: patitur verò vltima die Nouembris.* — * qua Carmona dictum.

5. *Varinus & Armentarius Romani ſcripſerunt ad Paulatum Epiſcopum Toletanum, de Martyribus Chryſanto, & Daria.*

6. *Cyprianus Epiſcopus Carthaginenſis opinione doctrinæ & ſanctitatis plurimùm eo tempore apud Hiſpanos floret.*

7. *Turigij* * *in Celtiberis Hiſpaniæ ſancti Chriſti Martyres Fœlix, & Regula, quorum ſacræ reliquiæ religioſa populorum finitimorum frequentia coluntur.* — * vel Tigurini.

8. *Theodoſius Barcinonenſis Epiſcopus clarus habetur.*

9. *S. Precellius Romæ paſſus ciuis Hipponenſis Hiſpanus, mirificè clarus habetur gloria martyrij 25. Maij.*

Barcinone

Anno Chriſti 280. & 285. | Anni Romæ 1031. & 1036.

10. *Barcinone S. Seuerus eiuſdem vrbis Epiſcopus & Martyr.*

11. *Deobrigæ in Hiſpania ſancti Martyres Lupus & Saturninus.*

Anno 286. *Diocletianus Imperator cœpit ſæuire in Eccleſiam.* Anno 1037.

2. *Pomponius Paulato* Epiſcopo Toletano Melantius vir ſanctus, & egregius poſtea Chriſti confeſſor, ſuccedit.*

* al. Pauiano.

3. *Carus Imperator occupatis aliquot Parthorum vrbibus, Cocle, & Cteſiphonte, ſuper Tygri fluuio caſtra ponens, & rem fœliciter proſequens, fulmine percuſſus obijt.*

4. *Carinus Imperator prælio victus, apud Murgum occiditur.*

COMMENTARIVS.

S. Anatolius Laodicenſis Epiſcopus.

ANNO 280. *Anatolius*, &c.] Inſeruit nomen eius magna cum laude S.Hieronymus Catalogo de Scriptorib. Eccleſiaſt. inquiens: *Anatolius Alexandrinus Laodiceæ Syriæ Epiſcopus, ſub Probo & Caro Imperatoribus floruit. Mira doctrina vir fuit, in Arithmetica, Geometria, Aſtronomia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica,*&c. Fuit etiam ſanctitate conſpicuus, vtpote cuius feſta dies agitur 3.Iulij in Martyrologiis Vſuardi, Adonis, & Romano. De eodem agit Euſebius in Chronico hoc ipſo anno, & lib.7.Hiſt.cap.26.Nicephorus lib.6.c.36.& alij.

Manichæi quando cœperunt.

2. *Inſana*, &c.] Eadem habet verba Euſebius anno 281. D. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 6.author eſt, Manetem, à quo Manichæi dicti, ſub Probo Imperatore cœpiſſe impietatem diſſeminare. Idémque aſſerit S.Leo Papa ſerm. 2. Pentecoſtes, & Caſſiodorus in Chronico, & Epiphanius hæreſi 66. Diſſentiunt Beda, qui libro de ſex ætatibus, ſub Tacito cœpiſſe affirmat, & Zonaras 3. par. Annal. qui ſub Caro. ſed vetuſtioribus aſſentimur.

3. *Probus Gallijs*, &c.] Euſebius in Chro.ad annum 282. *Probus*, inquit, *Gallos & Pannonios vineas* &c. & ſubdit, *Almumq. & aureum montem militari manu conſitos Prouincialibus colendos dedit.*

ANNO 285. *Probus Syrmij*, &c.] Eodem anno hæc habet Euſebius in Chronico: *Probus tumultu militari apud Syrmium, in turri, quæ vocatur Ferrata, occiditur.* Præfuit imperio annos ſex: Baronius quinque duntaxat ſupputat. Rebellarant contra Probum Bonoſus in Hiſpania natus, ex Anglia oriundus, & quidam nomine Saturninus. De quibus vide Ambroſium Moralem lib.9.c.49.qui affirmat extare adhuc Probi memoriam Granatæ in Regia *Albambra* dicta.

2. *Carus*, &c.] Idem quoque habet Euſebius, ſeu Hieronymus in Chronico.

3. *Olcadibus*, &c.] Satis de S.Antonino, & Alexandro diximus in ſuperioribus ad annum 100.Comment.2.vbi de Olcadibus diſſeruimus.

Carmoniæ duæ.

4. *Carmoniæ*, &c.] Ergo duæ vrbes fuerunt olim in Hiſpania Carmoniæ nomine inſignitæ, altera prope Hiſpalim, cuius Ptolomæus meminit in Turdetanis, altera de qua nunc Dexter loquitur, in Carpetania. Eius ſanè memoria extat in Appiano Alexandrino de rebus Romanis, dum agit de Galbainam cùm Galba Prætor Hiſpaniæ exiſtens, à Luſitanis in fugam actus, è Luſitania cum nonnullis equitibus egrederetur peruenisſe primo Carmoniam ſeu Carmenam, aſſeuerat. Egredientibus verò è Luſitania antiqua, Carpetaniæ vrbes primò occurrunt, non verò Turdetaniæ, ea præſertim parte, qua Hiſpali proxima Carmonia adiacet. Perſeuerat vſque hodie inter Toletum & Torrijos, eodem ferè nomine inſignitum oppidum *Carmena*, vbi S.Iuſtina dicitur paſſa, vltima die Nouembris, qua à Marty-

S. Iuſtina Virgo & Martyr.

Anno Romæ 1036. rologio Romano, Molano, Galeſino,& Equilino lib.11.cap.130.num.1.ponitur,tametſi,omnes genus martyrij,& nomen loci ipſius ſubticeant,& ſolùm aſſerant eſſe Virginem & Martyrem,eo die coronatam. Baronius aſſerit nomen ipſius etiam in antiquiſſimis M. S. codicibus Rom.Martyrologij reperiri. Anno Chriſti 285.

5. *Varinus*, &c.] Acta Sanctorum Chryſanti & Dariæ Virginis, & coniugis eius, quorum feſta dies in Martyrologiis Latinis agitur die 25. Octobris, & in Græcis 19. Martij, habentur apud Surium tom. 5. & Lipomanum tom. 7. à Metaphraſte Græcis addita, Latinis verò in M. S. codicibus multarum Bibliothecarum, vbique autem legimus ſcripta fuiſſe à Varino, & Armentario, ſub his verbis, quæ ex paſſione Latina Molanus recitat; *Hac autem omnia ſicut geſta ſunt ſcripſimus, Varinus & Armenus fratres, à Sancto Stephano in Sede Apoſtolica facti Presbyteri; & direximus ad omnes Eccleſias per Orientem, & Occidentem.* Hinc verò inferre licet, direxiſſe etiam ea acta ad Eccleſiam Hiſpanam, quæ in Occidente nobilis admodum erat; inter Hiſpanos autem Antiſtites Primas Toletanus primum locum tenebat; vnde & ad ipſum dirigenda erant acta Martyrum. Eo ſanè tempore Toletanam Sedem regebat Pomponius Paulatus, vt vides, ne quid deſit veritati aſſertæ à Dextro. Et Martyres quidem paſſi ſunt ſub Numeriano Imperatore, vt omnes teſtantur; Numerianus verò anno 284. teſte Baronio, iniit, & reliquit Imperium; Scriptores ordinati ſunt Presbyteri à Sancto Stephano Papa, qui anno 260. martyrium paſſus eſt: & anno 285. ſcribunt acta Martyrum. Egimus de Paulato ſuprà ad annum Domini 245. & iterum agemus inferiùs ad annum 286. Porrò Varinus & Armentarius illi ipſi videntur fuiſſe, qui ſponſi fuerant ſanctarum Virginum & Martyrum Rufinæ & Secundæ: conueniunt ſiquidem tempus, patria & nomina, quod facilè quiuis deprehendet ex actis illarum apud Surium tom. 4. die 10. Iulij, & Equilinum lib.6.c.78. *SS. Chryſantus & Daria.*

6. *Cyprianus*, &c.] Percrebruit S. Cypriani fama poſt eius martyrium,præſertim in Hiſpaniis,vt Prudentius luculenter notauit hymno 13. inquiens; *S. Cypriani fama.*

Nec Libyæ tantùm populos regit, exitusq́ in ortum
Solis & vſque obitum, Gallos fouet, imbuit Britannos;
Præſidet Heſperiæ, Chriſtum ſerit vltimis Iberis.
Denique Doctor humi eſt, idem quoque Martyr in ſupernis,
Inſtruit hic homines, illinc pia dona dat Patronus.

7. *Turigij*, &c.] Ioannes Molanus in additionibus ad Vſuardum, meminit ſanctorum Martyrum Fœlicis, & Regulæ Turigij ſeu Turego paſſorum ſub his verbis: *Turego natale Sanctorum Fœlicis & Regulæ.* Eſt autem Turegum (hodie *Torrijos*) in Celtiberia ſitum, duodecim millibus paſſuum, ſeu quatuor Hiſpanis leucis diſtans à Bilbill, ſeu *Calatayud*, notum ſatis oppidum. Ibi hodiéque celeberrimi habentur ſancti Chriſti Martyres, Regula & Fœlix, & eorum reliquiæ piè aſſeruatæ venerantur non modico finitimorum populorum concurſu; & fons ſeu lacus perdurat, vbi incolæ, traditione à maioribus accepta, referunt Martyres, vt cruciarentur, immiſſos. Et id ego à fideli admodum Ciue accepi, cùm illac Romam iter dirigerem anno 1621. Reperitur in Sancti Notkeri Martyrologio hæc nobilis ipſorum memoria 3. Idus Septembris: *Natiuitas ſanctorum Martyrum Fœlicis & Regulæ ſororis eius. Prædicti Martyres de conſortio Mauritij & ſociorum eius per vaſta eremi quæ Darona vocatur tendentes in partes .... deuenerunt, & in quodam loco iuxta fluuium .... ſubſiſtentes, vigilijs precibusq́; cum omni pietatis ſtudio operam dabant. Dum hæc à ſanctiſſimis agerentur germanis, adſunt Nuntij ab impijſſimo Maximiliano directi, vt Sanctos Dei vel idolis ſacrificare compellerent, vel tormentis eos varijs punire non differrent. Beati igitur Martyres ſacrilegis petitionibus fiducialiter reſiſtentes, in ferreas rotas igne candentes alligantur, & ineffabilibus inſuper tormentis excruciantur. Ac Beatiſſima Regula ſuper feruentem picem impoſita eſt, cui etiam bulliens plumbum ad potandum à carnifice dari eſt præceptum. Cúmque nullis ſuppliciorum acerbitatibus à Chriſto diuelli potuiſſent, iuſſa ſunt eorum capita amputari. Quo facto truncati Martyres, abſciſſa capita ſuis manibus baiulantes, à loco vbi decollati ſunt, cubitis quinquaginta deportauerunt.* *Turigienſes Martyres.*

Anno Chriſti 285. & 286.

Anno Romæ 1036. & 1037.

S. Theodoſius Barcinonenſis.

8. *Theodoſius*, &c.] Hic ille (vt reor) Theodoſius eſt, cuius Dexter in ſuperioribus ann. 100. meminerat inquiens: Barcinonenſes profeciſſe gloria miraculorum, virtute doctrinæ atque exemplis S. Theodoſij Epiſcopi, non aliter quàm Toletani doctrina S. Eugenij, cuius erat æqualis & amicus. Et anno 94. aſſerit S. Theodoſium fuiſſe ſecundum Epiſcopum Barcinonenſem, vtpote S. Etherij diſcipuli S. Iacobi Apoſtoli ſucceſſorem, celebrarique 6. Kalend. Februarij.

S. Præcelius.

9. *S. Præcelius*, &c.] De Hipponenſi vrbe in Carpetania, cuius S. Præcelius erat ciuis, egimus ad annum 222. hodie *Hiepes* nuncupata.

Duo Seueri Barcinonenſes Epiſcopi.

10. *Barcinone Sanctus Seuerus*, &c.] Diu & multum hæſitarunt authores inquirentes, fueritne vnus duntaxat Seuerus Epiſcopus Barcinonenſis & Martyr, aut duo: ſed nunc iam exploratum habemus duos omnino diuerſos eſſe, alterum initio perſecutionis Diocletiani paſſum, alterum tempore Conſtantini Imperatoris, illum quidem à Gentilibus, hunc ab Gothis Arrianis; prioris meminit hoc loco Dexter, poſterioris verò inferiùs anno 352. inquiens; *Barcinone Sanctus Seuerus religionis cauſa ab hæreticis Arrianis, cùm eam Sedem rectè piéque regeret, patitur.* Subſcripſit ei Heleca in additionibus ad Maximum; *Hoc tempore* (ait) *duo Seueri Barcinonenſes Epiſcopi Martyres, cum gloria miraculorum & ſignis dicuntur clarere, ſenior ſub Diocletiano claruit, alter ſub Conſtantino.* De ſeniori agunt Vaſæus in Chron. ann. 306. Laurentius Padilla, Theſaurus Concionatorum & Villegas 6. die Nouembris, iunioris verò in Romano Martyrologio dies celebratur, ſub his verbis; *Barcinone Sancti Seueri Epiſcopi & Martyris, qui ob fidem Catholicam clauo in capite confoſſo, martyrij coronam accepit.* Iuniorem verò eſſe, qui clauo in capite confixo occubuit, ſatis deducitur ex Molano in additionibus ad Vſuardum, nam in priori impreſſione inquit; *Fuit hic vnus 70. Epiſcoporum, qui leges Gothicas in Hiſpania condiderunt. Hic à barbaris Gothicis, qui Cathaloniam incolebant clauo capite confoſſo martyrio coronatur anno Chriſti 683.* Fallitur tamen in deſignando anno eius martyrij, vt ex Dextro & Maximo vidimus. In poſteriori verò impreſſione Vſuardi ſolùm dixit; *Barcinone natalis Sancti Seueri Epiſcopi & Martyris, qui à Gothis clauo capite eſt confoſſus.* Idem habet Galeſinus die 6. Nouembris. Accidit tamen vt ex ſimilitudine nominis vnus idémque reputatus, diceretur tum in Diocletiani perſecutione, tum etiam clauo confixus capite coronatus: & ita vſque ad Lectiones Breuiarij Barcinonenſis mendum irrepſit. Prior habuit quatuor clericos, & agricolam vnum, nomine Emiterium, comites coronæ, & in quodam loco prope Barcinonem Caſtro Octauiano nuncupato martyrium ſubiit, eorúmque ſimul corpora requieſcunt in Eccleſia Sancti Cucuphatis; poſterioris caput clauo confoſſum in Eccleſia maiori aſſeruatur. De eiſdem ſcribit Trugillus in Theſauro Concion. & Marieta 1. p. lib. 1. cap. 23. Morales lib. 10. cap. 4. & nouiſſimè Yepes in Chronico Benedictino Cent. 3. ad annum Chriſti 778. cap. 1. Viſitur hodiéque Barcinone domus S. Seueri, vt credo, iunioris.

Deobrigenſes Martyres.

11. *Deobriga*, &c.] Siue mauis *Deobriga*, vt alij habent. Duas huius nominis vrbes olim in Hiſpania extitiſſe, author eſt Ptolomæus; alteram quidem in Vettonibus veteris Luſitaniæ non longè à Tago flumine, & Alcantam; alteram in Autrigonibus Nauarræ populis, quo loci nunc *Taffalla* eſt, aut prope, ſi Ptolomæi ſituatio aliquid valet. In qua verò earum martyrio coronati fuerint SS. Lupus & Saturninus, non auſim affirmare, cùm id Dexter non expreſſerit. Feſta tamen eorum dies in Romano Martyrologio agitur ad 14. Octobris, vbi licèt non vocentur expreſsè Martyres, ponuntur nihilominus inter Martyres. Et id Equilinus expreſſit libro 11. cap. 130. numero 288. his verbis: *Saturninus & Lupus Martyres paſſi ſunt pridie Idus Octobris.* De Lupo ſolùm agit Beda; ſed bene Baronius adnotauit in antiquiſſimis M. S. codicibus de vtroque ſimul agi; idque Molanus in additionibus Vſuardi ſequutus eſt.

ANNO 286. *Diocletianus*, &c.] Furor, ac rabies perſecutionis à Diocletiano excitata, in annum præcipue 300. vſque ad ann. 306. incidit: non tamen priùs fuit Imperator, quàm Chriſtianos perſequeretur: præſertim de Hiſpania conſtat, nonnullos martyrij laurea decoratos incipiente Diocletiani imperio; vt de ſanctis Virginibus Hiſpalenſibus Iuſta & Rufina in ipſarum actis aſſeritur, occiſas initio Imperij Diocletiani anno Domini 287. quod refert Theſaurus Concionatorum 19. Iulij. Sed de his poſtea. Cœpit imperare anno 284. ex Baronio.

Anno Romæ 257. 2. *Pomp. Paulato*, &c.] Satis multa de Pomponio Paulato Toletano Antiſtite à nobis in ſuperioribus dicta ſunt. Illud tamen non facilem habet explicationem, quòd Dexter aſſeuerat, anno Domini 245. Paulatum Pontificatum ſuum iniiſſe, ſediſſéque annos 36. nunc verò affirmet Melanthium illi ſucceſſiſſe anno 286. videlicet poſt annos 40. Reſponderi tamen poteſt, vacaſſe Toletanam Sedem annos quatuor, feruente perſecutione, nec contraire videtur author: non enim aſſerit hoc anno 286. obiiſſe Paulatum, ſed Melanthium Paulato ſucceſſiſſe, aut forſan numeri errore turbati ſunt, vt pro xxxx. aliquis ſcripſerit xxxvj. De Melanthio eius ſucceſſore, qui Concilio Eliberitano interfuit, dicemus inferiùs, ſi priùs aduertamus Catalogum Loayſæ hac in parte valde à vero abſuiſſe, dum Melanthium collocat anno 313. Paulatum verò anno 396. quaſi ſeptimum Melanthij ſucceſſorem: cùm tamen prædeceſſor ipſius fuerit, vt ex dictis liquidò conſtat. Sed tota ferè Chronologia eius Catalogi erroribus referta eſt. Anno Christi 286. *Paulatus Epiſcopus Toletanus.*

De Sancto Tyrſo Martyre adnotatio.

Hunc ſibi locum vendicat magni illius Martyris Tyrſi, Toletanorum Patroni memoria; quòd nimirum ſub Paulato Pontifice Toleto exierit adhuc Catechumenus, & militiæ ſacramentis adſtrictus in Græciam contenderit, vbi Apolloniam præclaram vrbem, fuſo pro Chriſti fide ſanguine clariorem reddidit. Sed cùm hæc multis ſint parum agnita, viſum eſt mihi nonnihil in iis demonſtrandis ſubſiſtere. Græci Scriptores originem Tyrſi Hiſpanam ignorantes, Græcum duntaxat Martyrem prædicant; indéque nonnulli Græcam illi aſtruunt progeniem, vt in authore vitæ eius, quæ extat apud Metaphraſtem, videri poteſt. Nocere tamen Toletanis nequit Græcorum ignorantia, cùm ipſis veterum authorum teſtimonia ſuffragentur. Iulianus ſiquidem Archipresbyter S. Iuſtæ, qui recuperationi Toletanæ vrbis ab Alfonſo eius nominis VI. Caſtellæ ac Legionis Rege de Maurorum poteſtate factæ adfuit, bis in ſuo Chronico eius rei meminit; nam anno Domini 252. hæc ait: *S. Tyrſus ciuis Toletanus Catechumenus Toleto egreditur: in vrbe Apollonia Græcia ſub Decio fidei illuſtriſsimum teſtimonium dat.* Anno verò 773. *A Cyxillane conditum eſt Sancti Tyrſi templum Toleti, ciuis Toletani in Apollonia Græciæ paſſi. Exiuit Toleto Sanctus vir ſub Paulato Præſide Toletano, Catechumenus: & idem Cyxilla Præſul et compoſuit carmen.* Inierat Paulatus Epiſcopatum (ex Dextro) anno Domini 245. & vſque ad 286. quo obiit illum obtinuit. Extat autem hymnus ipſe in Breuiario Gothico Sancti Iſidori, vbi acta Sancti Martyris puriſſimè concinuntur, cum officio Eccleſiaſtico proprio in eius laudem, feſto ipſius die cani ſolito, & in eo quoque hymno, Cyxillane authore, à Toletanis vocatur *Patronus Vernulus*, quod ſonat naturalis & conciuis, nam inter cætera habet: *De S. Tyrſi Martyris natali ſolo.*

Te Martyr lacrymis Vernule, poſcimus,
Per te Omnipotens conditor ocyùs
Dirum, quo premimur, hoc iugum auferat, &c.

Et paulò inferiùs;

Templum hoc Domine Cyxilla condidit,
Dignam hic habeat ſortem in æthera.

Extat itidem epiſtola Silonis Regis Ouetenſis in Hiſpania, ad eumdem Cyxillanem Toletanum Antiſtitem data, (regnabat hic in Aſturiis tempore Sarracenæ tyrannidis, ſub anno Domini 777.) qua petit hymnum in honorem S. Tyrſi Toletani ab eo recèns compoſitum, & gratulatur de templo tunc Toleti erecto; quam hic inſerere placet, quia non ſolùm confirmat, quod intendimus, ſed multa alia quæ ſuis locis cum Dextro narrauimus, de Sanctis Martyribus Philiberto & Fabriciano Abbatibus, Titulciæ paſſis, & de SS. Vincentio & Læto æquè Martyribus Toletanis, Libyſocæ occiſis, & non ſemel eam promiſimus. Eſt verò barbaro tempore digna.

Sanctiſſimo & Deo amabili Cyxillani, Eccleſiæ Toletanæ Archiepiſcopo,
Silo Rex Oueti, & Prauiæ S. *Silonis Regis epiſtola ad Cyxillanem Epiſcopum Toletanum.*

Per manus Elipandi Archidiaconi, & Petri Diaconi veſtrorum, accepi litteras Paternitatis tuæ, &

Anno Chriſti 286. *fidelium in ciuitate tecum panem doloris comedentium. Dolet me quòd hîc ſic miſerabiliter vitam tranſeatis, & habeo magnam de vobis compaſſionem; quod tanta mala ſufferatis inter iſtos biothanatos Sarracenos: qui non contenti mittere ſuper vos tam deſaforatos vectigales, quotidie quærant vos ad mortem; & quod ibi fueritis in magno periculo veſtrarum vitarum, quia ibi cœpiſtis ædificare Eccleſiam Sancti Tyrſi Martyris prope Melchitam maiorem: & Alguazellus Zuleima Iuſeph Abenabdil, qui regit Toletum voluit vos occidere; ſed appellantes ad Iudicem Mahomad Abenramin iuſſit dimitti vos; & dedit licentiam ædificandi ob pecuniam, quæ illi dediſtis. Iſti Mauri nihil faciunt, niſi prætextu lucri; tamen ad illum ſcribo gratias agens ob fauorem quod dedit vobis; & rogo vt vos foueat; & rogo illum vt det facultatem reuertendi ad vos, Argerico quondam Abbati Agalienſi, qui mihi ſæpe dixit, nullam ſe habere cauſam, quòd Mahomad Abenramin voluit eum occidere, cùm erat Alcaydus Toleti; nam cùm Sanctus Nicolaus Martyr Ledeſma, ibi natus apud vos, filius Alcamani, & frater Galafri factus eſt Chriſtianus, non erat ille in illo oppido; & quòd ſuſpicione tantùm huius rei, Abenramin patruus dicti Nicolai voluit eum interficere. Si non potuero cum illo illum adiuuando, ſanctum & reſouebo. Soror eius Sarra bona fœmina obijt in Prauia, & ego feci eam ſepeliri cum honore, vt ſancta mulier merebatur.* Anno Romæ 1037.

Agit de eo Marinæus lib. 5.

Benedictionem veſtram quam miſiſtis ad Reginam Adoſindam accepit illa de bona voluntate, inſimul & reliquias, quas ponemus in Eccleſia de Oueto, cùm perfecta fuerit. Ego cum Regina me puto ſepelire in Eccleſia S. Ioannis de Prauia. Nunc autem Regina mittit pro noua veſtra Eccleſia S. Tyrſi Martyris, quam iam audiui quod abſoluiſtis, quædam munuſcula: calicem argenteum & patenam: cum aquamanili, & cum ſuo naſo, & in operculo corona noſtri regni, cum nomini tuo & meo per compendium ſic, C. S. ſeruiit ad dandum ſanguinem Domini populo.

C. S. hoc eſt, Cyxilla & Silo.

Audiui quod compoſuiſtis hymnum in dedicatione Sancti Tyrſi Martyris, & ciuis Toletani, vt retulerunt mihi tui Legati: & de Sancto Vincentio, & Lato Toletanorum, qui paſſi ſunt, vt illos mihi dixerunt, ſub Cæcilio Apollinare Præſide Hiſpaniarum in vrbe Libyſoca, alium compoſuiſtis. Mittat tua Paternitas illos ad me, vt noſtri Clerici habeant, quid cantent. Mittimus ad vos hymnum de Sanctis Martyribus Philiberto & ſocio eius, paſſis in vrbe Titulcia (quos audiui eſſe Toletanos) ſub M. Aurelio Valentiniano, anno 283. cùm eſſet Melanthius Archiepiſcopus Toleti. Miſimus etiam ad vos Arcatum, & Magnum Abbates viros honore dignos, qui vos conſolentur, & os ad os de noſtris, & veſtris negotijs loquantur, tractate illos cum humanitate, & charitate. Orate pro me, & pro Regina. Deus vos cuſtodiat, Amen. In Prauia 24. Februarij Aera 815. Fuit is annus à nato Domino 777. quo nimirum duriſſimo Sarracenorum iugo Hiſpania premebatur.

Memoria S. Martyris renouatio.

Poſt multa verò ſæcula, noſtris temporibus, dum Regale Xenodochium prope ſummam D. Virginis ædem Toleti ædificaretur, templi S. Tyrſi iam olim diruti; muri & ruinæ ſubtus terram comparuêre, & inter rudera, non ſine Dei nutu, repertum eſt operculum aqualis, quem Silonis Regis vxor ad Cyxillam miſerat, cum corona regni, & initialibus litteris vtriuſque ſub hac forma.

Quo indicio compertum eſt inibi præfatum fuiſſe Cyxillanum templum S. Tyrſi Toletani ciuis ac Patroni. Rediit tunc temporis ad memoriam eorumdem S. Tyrſi protectio; & quo Rex Catholicus Philippus eius nominis II. nouæ lætitiæ particeps fieret, (nã inuĉtio hæc incidit in annũ Chriſti milleſimũ quingẽteſimum nonageſimum quintum) D. Alfonſus de Carcamo vrbis Gubernator regius, miſit ad eum aqualis operculũ recèns repertum, ſimul cum epiſtola Silonis Regis, & clauſula hymni S. Tyrſi à Cyxilla cõpoſiti. Nonnulli nihilominus ſubdubitare cœperunt de fide epiſtolæ, & Martyris patria, (tam varia ſunt hominum ingenia) minimè ſiquidem, aiebant illi, fieri potuit, vt Silo Rex ſcripſerit ad Cyxillam Pontificem, nam hic obierat anno 750. nono ſui Epiſcopatus, teſte Ioanne Vaſæo in Chronico Hiſpaniæ; Silo verò non iniit regnum vſque ad annum 774. quo ſucceſſit Aurelio Regi. Notabant quoque ex epiſtola ipſa non haberi quod fuerit ſcripta ad Cyxillam, ſed Cyxillanem; & tamen Toletanus Antiſtes non vocabatur Cyxillanus, ſed Cyxilla. De Tyrſo

verò

Anno Romæ 1037. verò addebant,minimè ex hymno conuinci ſuiſſe Toletanum;cùm enim dicitur,*Te Martyr lacrymis Vernule poſcimus* ; vox *Vernule*, non debet coniungi (aiebant) cum Martyre, quaſi *Vernule* in vocandi caſu ponatur: ſed cum verbo *poſcimus*, vt ſit ſenſus, *Nos Vernulæ*, qui in domibus ipſis noſtris naſcimur ſeruituti Sarracenorum addicti, te poſcimus lacrymis, ô Martyr, &c. vnde ſubditur: *Per te omnipotens Conditor ocyùs, durum quo premimur hoc iugum auferat*, &c. Vernula enim eſt diminutiuum à *verna*, quod ſeruum domi noſtræ natum ſignificare vti apud Martialem lib. 14. videri poteſt, dum de Crepitacillo ait: Anno Chriſti 286.

Si quis plorator collo tibi (vernula) pendet,
Hæc quatiat tenerâ garrula ſiſtra manu.

Vernam verò ſeruum ſignificare teſtes ſunt Plautus in Mil. & Amph. Tibullus lib. 2. elegia 1. Horatius lib. 1. ſermo. Feſtus & Cœl. cit. & vt cæteros omittam Paulus leg. *ſeruus vrbanus, 97 § ſi aliq. ff. de legat.* 3.

Hæc quoque ad Philippum Regem miſſa ſunt, qui viris doctis eam rem diſcutiendam commiſit, præſertim Alſonſo de Villegas, Floris Sanctorum authori, & Stephano Garibay ſuis ſcriptis notiſſimo; quorum vna ſuit ſententia, præſatas obiectiones nihil obſtare, quominus S. Tyrſus Toletanus fuerit, & epiſtola Silonis germana. Legi ego litteras vtriuſque vernaculo idiomate ad Regem ea de re ſcriptas, quas præſatus D. Alſonſus de Carcamo typis cudere fecit. Inter cætera Villegas aiebat: *A mi ſe me pidio pareçer ſobre ello, y hauiendo bien mirado lo que ambas partes alleganan, dixe y digo que creo certiſsimamente hauer ſido S. Tyrſo Martyr natural de Toledo: aſsi por el hymno de S. Iſidoro, y carta de Silo à Cyxilla, como por otras razones que di y allegue*, &c. Perperam ſanè Vaſæus aſſeruit Cyxillanem iniiſſe Pontificatum ſuum anno Domini 741. & obiiſſe 750. cùm ex Catalogo & Chronologia Toletanorum Antiſtitum, quam cudit Loayſa, certum ſit Cyxillanem ſucceſſiſſe Vrbano anno Domini 775. & obiiſſe 784. quo fuit electus in eius locum Elipandus, cuius in Concilio Francoſordienſi frequens eſt mentio. Silo verò regium diadema ſuſcepit Æra 812. anno Chriſti 774. vti Sebaſtianus Epiſcopus Salmanticenſis in Chronico ſuo teſtatum reliquit, his verbis: *Aera 812. poſt Aurelij finem Silo ſucceſsit in regno.* Vixit irrefragabilis hic teſtis illis fere tēporibus, nimirum ſub Alſonſo Silonis ſucceſſore. Silo verò mortuus eſt Æra 829, ſeu anno Chriſti 791. cuius rei teſtem habeo priuilegium Alſonſi Caſti eius ſucceſſoris, conceſſum Monaſterio S. Vincentij de Monteſorti in regno Gallæciæ, vbi dicitur: *Aera* 829. *conſecratus eſt Rex Alfonſus 14. Septembris.* Quo videas regnum Silonis cum Cyxillæ Pontificatu coincidere: nam ille cœpit eſſe Rex anno Domini 774. hic verò Epiſcopus anno Domini 775. Litteræ autem datæ ſunt ſub Æra 815. ſeu anno Domini 777. id eſt, anno Silonis 4. & Cyxillæ 3.

Quod de Cyxillæ nominis flexione obiiciebatur, ex ignoratione flexionis veteris nominum Gothicorum, quæ finiuntur in A. manaſſe dictum eſt; nam tametſi per primam inflecti ab aliquibus ſoleant, olim tamen flectebantur per tertiam, exempli gratia, Wamba, Wambanis, Egila, Egilanis, Cyxilla, nis, vt in Conciliis Gothicis, & eorum temporum ſcriptoribus manifeſtum apparet.

Inſuper diſtortè interpretatur verſus hymni, *Te Martyr lacrymis Vernule poſcimus*; cùm à conſueta ſignificatione penes quam perpetuò in hymnis eiuſdem Gothici Breuiarij accipitur, ad alios ſenſus diſtrahatur: idem ſignificat quod *vernaculus*, quæ vox natiuum vel naturalem denotat; quo pacto vernaculam linguam dicimus, & ſaporem vernaculum, vt Cicero in Bruto, & crimen domeſticum, ac vernaculum, Cicer. in Verr. 6. & putationem vernaculam, id eſt, regioni noſtræ conſuetam, Plin. lib. 17. qui etiam lib. 14. cap. 2. potiſſimam nobilitatem dixit, *vernaculam Italiæ.* Hac igitur ſignificatione vtitur idem Breuiarium voce *Vernulus, a, um*, adiectiuè accepta, tum in hymno S. Leocadiæ Toletanæ Virginis, ex primaria nobilitate eius exortæ, cùm ait:

Tu noſtra Ciuis inclyta,
Tu es patrona vernula:
Ab vrbis huius termino,
Procul repelle tædium.

Anno Christi 286.

Anno Romæ 1037.

Tum etiam in hymno S. Iacobi Apoſtoli, ſpecialiſſimi ac ferè naturalis Hiſpaniæ Patroni:

O verè digne ſanctior Apoſtole,
Caput refulgens inclytum Hiſpaniæ;
Tutorq́; nobis, & Patronus Vernulus, &c.

Quo etiam ſenſu proculdubio accipi oportet vocatiuũ illud *Vernule*, in hymno S. Tyrſi. Sed reddamus illum integrum in gratiam deuotorum, quorum in Hiſpania magnus eſt numerus: nam & ab eo vulgatiſſimum nomen fœminarum Thereſiæ deductum fuit, vt bene notauit Villegas in prædicta epiſtola ad Regem Catholicum.

Hymnus in laudem S. Tyrſi Martyris à Cyxillane Toletano Præſule compoſitum.

Exulta nimiùm turba fidelium;
Solemne hodie Martyris inclyti
Eſt feſtum; modula carmine fortiter,
In laudem Domini atque potentiam.
Cœleſtis patriæ gaudia cogitat,
Tyrſus vir pepulit omnia ſæculi,
Sanctus quum nimiè crederet in Deũ; Adhuc cathecumenus.
Afflatus ſubitò flamine ſancto eſt.
Sæuum conſpiciens Iudicem, increpat:
Cur Sanctos Domini (inquit) atrociter
Pœnis diſcrucias valdè crudelibus?
Infœlix herebi igne cremandus es.
Ilicò rabidus tempora preſſerat
Hoſtis Combritius; membra colentium
In terra Dominũ; multa perempta ſunt
Sanctorum nitida millia Martyrum.
Sanctus pro Domino Leucius nititur,
Electam animam tradere promptior,
Diuerſa genera pertulit innocens
Pœnarum: capiens præmia cœlica.
Athleta pedibus impiger, ambulans
Tyrſus, vbi Regem reperit impium,
Apprendens tenuit, admonet, & docet,
Iam falſa vt colere deſinat Idola.
Tum læto ſimulans ore, loquutus eſt:
Te Tyrſe cupio conſilio meo,
Aſſenſum tribuens, ſacrifices Dijs.
Vt magnas capias copias munerum.
Sanctus, perſpicuum eſt, ait, impie,
Quod totus habitet ille nequiſſimus
In te, nunc coluber prauus, & inuidus;
Cum tali pereas principe horrido.
Guſtrum perniciter adfore præcipit,
Plenũ lympha, caput Martyris ſuffocat,
Corpus quod ſupereſt, fuſtibus cædere
Nodoſis acriùs peſtifer imperat.
Sed ſeruus Domini voce pijſſima,
De vaſe miſerum Iudicem increpat;
Agnoſce Dominum lubrice & inuide,
Cùm cernis opera magna & inclyta.
Terra conſtruitur alta & eminens,
Per gyrum gladijs fixis in ordine,
Almo faſtigio poſitus, decidens
Enſe vt ſuſcipiat membra fidelia.
Magnus tu Domine es, præ Dijs omnibus,
Multum mirificus in te [illegible]dentibus.
Prauis muſcipula fit: ſanctus in æthera
Chriſti glorificat omnipotentiam.
Victus non deſtitit inſatiabilis
Fera terribilis, ſed noua cogitat
Tormenta, ſitiens vincere Martyrem,
Sed Sanctus Dominus cõterruit malum.
Ne Tyrſe timeas, ſic ait Angelus,
Directus ego ſum à Domino Deo
Ad te, vt ſupplicia auferam omnia,
Hoſtemq́; poteris vincere peſſimum.
Exaudi Domine: Cogitat impius
Inferre onera, vincula omnia,
Feruens oleum, plumbum, & vngulas,
Vt ſanctum ſuperet Martyrem, & necet.
Cernens proficere nil ſuis viribus,
Sanctum præcipitem in mare præcipit
Iactari: videant ne oculi hominum,
Ter dena ſtadia à littore longiùs.
Quàm mira Domine ſunt opera tua:
Adducunt manibus Angeli Martyrem,
Et dulci reſonant carmine canticum,
Iudex non meruit cernere Angelum.

Debemus

Anno Romæ 1037.

Anno Christi 2[illegible]

Debemus penitus facta retexere,
Quæ Sancti meritis reddiderit bona;
Tribus Iudicibus culpâ latentibus,
Quos terra repulit mortuos ſæpius.
Exorant populi Martyrem; inquiunt:
Oramus Domine, præcipe protinùs
Terra vt ſuſcipiat corpora Iudicum,
Qui eſcam dent putridam vermibus fun-
ditùs.
Clementer lacrymans, oraculum accipit,
Deſignans locum vbi corpora condere
Debeant; veniam da, piè poſcimus,
Martyr, nos humiles credimus in Deum.
Lætentur omnium corda volentium
Cæleſtis patriæ quærere gaudia;
Et paruũ faciant vlla nocentia,
Quæ venti à facie, vt ſtipula peruolant.
Te Martyr lacrymis Vernule, poſcimus,
Per te omnipotens Conditor ocyùs,
Durum quo premimur hoc iugũ auferat,
Et lætos faciat ſæcla per omnia.

Iam ſumme Domine reſpice ſaucium,
Delicti populo dele chirographum,
Et noſtrum gemitum cerne propitius,
Dans nobis auxilium tempore congruo.
Defunctis requiem omnibus, optime,
Concede; tempora proſpera tribue:
Victum pauperibus, ſubſidium viduis,
Omnes percipiant, quod piè poſtulant.
Templum hoc Domine Cyxilla condidit,
Dignam hic habeat ſortem in æthera:
Cum ſummis ciuibus cantica præcinat,
Gaudens perpetuis ſæculis omnibus.
Te noſtra iubilet gloria perpetim,
Qui ſolus Dominus trinus & vnus es:
Iugi imperio ſæcula continens,
Et cuncta dominans, omnibus imperãs.
Præſta Ingenite per Vnigenitum,
Regnans qui perpetim cũ Sancto Spiritu,
Olympum contines iugi iudicio,
Suſtentans aridam perennis imperio.
Amen.

Afferent huic hiſtoriæ lucem multam, quæ in officio eius diei proprio à Gothica Eccleſia recitabantur, ex quibus hæc placuit adducere.

Capitula. *Author lucis, fons luminis, & immenſi claritas ſplendoris, Chriſte ingeniti Patris vnigenita proles; qui athletæ tuo Tyrſo perenni fontis lauacrum ſitienti, portitorem luminis Nuntium cælis deſtinaſti, vt ille eum interiùs illuminaret, quem intus accenderas; vt fieret lucerna pedibus, qui eſſet illuſtrator mentis aſſiduus: arde quæſumus in mentibus noſtris, almo ignis tui feruore, quem te arce miſſurum tuo es pollicitus ore; vt flagrans interiùs ad exurenda vitia luſtret, exteriùſque ad capienda præmia ſempiterna; piiſſimus Pater noſter qui es in cælis*, &c. *ſed libera nos.* Benedictio. *Chriſtus Dei filius quo beatiſſimus Martyr Tyrſus ante eſt paſſione fruitus, quàm lauacro, ipſe nos munificet dono æternitatis; vt muneret præmio ſempiterno benedictionis.* ℟. Amen. *Et qui illum mari proiectum Angelis vehentibus reportauit ad littus, vos ſecum adſociet in polorum ſedibus lætabundos.* ℟. Amen. *Vt illum ſemper inuocetis Deum & Patrem, quem idem Martyr Tyrſus etiam ſub aquis libera inuocauit voce.* ℟. Amen. Oratio: *Venientes ad te Domine*, &c. *quæſumus vt ſicut Martyrem tuum ſectoribus ſerra non permiſiſti ſecari; ita nos eius ſuffragio, à gremio matris Eccleſiæ nulla nos patiaris occaſione diuelli*, &c. Acta Sancti Tyrſi & ſociorum eius Leucij, & Calinici, Apolloniæ conſummatorum reperiuntur integra apud Metaphraſtem, ex quo ea ſuſceperunt Lipomanus tomo 5. & Surius tomo 6. ad diem 14. Decembris, quo eos Græci celebrant, cùm tamen apud Latinos 28. Ianuarij celebrentur, Bedam, Adonem, Vſuardum, Martyrologium Rom. & Equilinum lib. 3. cap. 39. Porrò ne lector decipiatur, ſciat multos alios Martyres Tyrſos eſſe, à noſtro longè diuerſos, quorum quidam Auguſtodini in Galliis paſſus eſt, cum ſociis Andochio & Fœlice, 24. Septembris; alter cum Saturnino Alexandriæ 31. Ianuarij; & alius cum Proiecto 24. eiuſdem, vbi tamen Baronius lapſus eſt, dum credidit hymnum Breuiarij Gothici S. Iſidori agere de Tyrſo & Proiecto, cùm manifeſtum ſit de Tyrſo, Leucio & Calinico agere. Sed de his ſatis.

3. *Carus*, &c.] Sic Euſebius in Chronico hoc ipſo anno: *Carus Narbonenſis cum omni Parthorum regione vaſtata, Cochlem, & Cteſiphontem nobiliſſimas hoſtium vrbes cepiſſet, ſuper Tygrim caſtra ponens, fulmine ictus interiit.* Extat memoria Cari Imperat. Tarracone in Eccleſia S. Michaëlis à M. Aurelio Valentiniano citerioris Hiſpaniæ Legato erecta, de quo vide Ambr. Moralem, & de alia in Inſula Ibycæ extante. *Carus Imperator.*

4. *Carinus,*

Anno Chriſti 286. 4. *Carinus*, &c.] Ipſiſſima verba habet Euſebius in Chron. anno 287. Porrò Carinus & Numerianus filij fuerunt Cari Imperatoris. Carini verò marmori inſculpta memoria extat Tarracone, & altera Muro Veteri, ſeu Sagunti: de quibus Morales lib.9.cap.49. Anno Romæ 1037.

SS. Iuſta & Rufina Hiſpalenſes Virgines.

Hoc ipſo anno 287. martyrio coronatæ ſunt ſanctiſſimæ Martyres ac Chriſti Virgines Iuſta & Rufina 19. die Iulij: quarum acta habentur in hymno ſacro Breuiarij S. Iſidori, vbi & officium proprium ipſarum legitur: (dabimus hymnum ipſarum inferiùs ad ann. 300. Comm.3. num.11. & in Lectionibus Hiſpalenſis Breuiarij, & apud Moralem lib. 10. cap.16. Marietam lib.4. cap.11. Villegam, & Sanctorum 19. Iulij. Et priùs apud Belbacenſem lib.13. Speculi hiſt.cap.34. Equilinum lib.6.cap.117.& Trugillum in Theſauro Concion. Paſſæ ſunt ſub Diogenſano Iudice; earúmque feſtum celebre eſt in omnibus Martyrologiis die prædicto. Fuerunt olim duo alij Martyres earumdem nominibus inſigniti in eadem vrbe occiſi, videlicet Iuſtus & Rufinus, cum Macario comite, anno Domini 115. vbi de eis Dexter, conſule inibi dicta. Cæterùm mirum non ſit, vnum Dextrum omnium omninò Hiſpanorum Martyrum non meminiſſe, homines enim ſumus, & primis ſcriptoribus veniæ dandum eſt, ſi quid in illis deſit, quod poſtea à recentioribus ſuper labores illorum ædificantes, repertum eſt.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 290. *In Campania Italiæ S. Vitalis Hiſpanus, ex oppido Thermeda in Carpetania, pater SS. Martyrum ad Complutum paſſorum Iuſti, & Paſtoris, conuerſus ad fidem monitis S. Sebaſtiani, cum alijs patitur.* Anno Romæ 1041.

2. *In Octauiola Vezozabiæ Sancti Martyres Maximus & Dadas.*

3. *Telæ Hiſpaniæ vrbe SS. Martyres Eleutherius Perſa, Theodoſius, Zoilus.*

4. *Romæ Sanctorum Martyrum Zenonis, & mille ducentorum duorum Martyrum Hiſpanorum ex Celtiberia glorioſè paſſorum.*

5. *Senagis Epiſcopus Braccarenſis floret: interfuitque Illiberitano.*

6. *Cluniæ, quæ olim Celtiberiæ finis fuit, trecenti quinquaginta quinque Martyres, ſocio S. Saturnino.*

Anno 296. *Compluti Sancti Chriſti Martyres Iuſtus, & Paſtor, filij S. Vitalis.* Anno 1047.

2. *Carthagine in Hiſpania S. Carithina Virgo & Martyr ſub Diocletiano ſextùm, & Criſpino nobiliſſimis Cæſaribus Coſſ.*

3. *In Sede Chriſti & Petri Romana Sixtum Dionyſius, Dionyſium Fœlix, Fœlicem Eutychianus, Eutychianum Caius, Caium Marcellinus Pontifex ſequitur.*

4. *Heracleæ in Hiſpania prope fretum Herculeum ſanctiſſimi Chriſti Martyres Fœlix & Ianuarius.*

Telæ

Anno Romæ 1041. Anno 299. *Telæ in Hiſpania prope Palentiam Vaccæorum vrbem prævalidam Sanctiſſimi Eutychij Martyris inſignis memoria.* Anno 1050. Anno Chriſti 390.

2. *Auitus Barcinonẽſis Epiſcopus, vir egregiè doctus.*

3. *Melchiades genere Afer in Hiſpania vrbe Mantua Carpetanorum ortus, floret Romæ gloria ſanctitatis, & doctrinæ.*

COMMENTARIVS.

ANNO 290. *In Campania*, &c.] Extat in actis S. Sebaſtiani (apud Surium tomo 1. die 20. Ianuarij) vetus ac nobilis S. Vitalis Martyris memoria, quem nimirum ad fidem Chriſti conuertit, cum Sanctis Marco & Marcelliano, & aliis eorum amicis; cóſque omnes à ſacro fonte leuaſſe ſcribitur ipſe Sebaſtianus, & S. Polycarpus baptizaſſe; nomina verò amicorum Marci & Marcelliani hæc ſunt: Ariſtion, Creſcentianus, Eutychianus, Vrbanus, Vitalis & Iuſtus. Notat Molanus in Martyrologium Vſuardi ad diem 2. Iulij, in actis S. Sebaſtiani per Liuinum editis pag. F.8. exprimi S. Vitalem, Ariſtionem & ſocios in Campaniam miſſos exilij cauſa, & ibi martyrio coronatos: id quod habet Ado in Martyrologio ad diem 2. Iulij, & ex eo Equilinus lib. 6. c. 42. his verbis: *Ariſto, Creſcentianus, Eutychianus, Vrbanus, Vitalis, Iuſtus, Fœliciſſimus, Fœlix, Marcia, & Symphoroſa Martyres: omnes apud Campaniam pro fidei veritate & Chriſtiani nominis aſſertione, glorioſo martyrio coronati ſunt vj. Nonas Iulij, vt ait Ado ex Hieronymi Martyrologio.* Eadem ferè verba habet Vſuardus, Beda & recentiores. Romanum Martyrologium aſſignat tempus paſſionis, videlicet, *cùm Diocletiani perſecutio deſæuiret.* Porrò Martia mater fuit SS. Marci, & Marcelliani fratrum, cæteri verò amici, & cognati ipſorum. Cæterùm quod ad S. Vitalem ſpectat, par eſt credere, ipſum, vtpote nobilem, militiæ operam dediſſe, & eapropter ab Hiſpania in Italiam profectum. Habemus Sanctiſſimi Martyris nobilem memoriam, Epigramma Valderedi Epiſcopi Cæſarauguſtáni, qui tempore Sergij Papæ I. ſub Egica Rege interfuit Conciliis Cæſarauguſtano III. anno Domini 691. & Toletano XIV. miſerátque ad Toletanum XIII. ſub Eruigio Rege celebratum, Freydebadum Abbatem, qui Concilij actis aſſentiret. Extat verò prædictum Epigramma ſub hoc titulo:

S. Vitalis pater SS. Iuſti & Paſtoris Martyrum.

VALDEREDI CÆSARAVGVSTANI EPISCOPI pro Sancto Vitali Martyre, patre Sanctorum Martyrum Complutenſium Iuſti & Paſtoris.

Salue Vitalis Martyr fortiſſime Chriſti,
Qui quoque Martyribus diceris eſſe parens.
Patria Complutum, ſed Thermeda ruſtica ſedes,
Iuſtum, & Paſtorem te genuiſſe ferunt.
Vos eadem rabies correptos intulit aſtris:
Non locus eſt idem, ſed propè tempus idem.
Nam paucis annis genitor prope Fundia perfert,
Anterior natis; palma ſed vna tribus.
Gaude ſorte tua Vitalis, ſorte tuorum
Fœlix natorum, iure beatus eris.
Te modò victorem binis amplectitur vlnis
Areobriga, hæc Capuæ proxima terra ſolo.
Ter tua membra loco direpta fuêre, ter ipſa
Antiquam Sedem cælitùs acta petunt.

Inibi terra tenet Hiſpani Martyris oſſa,
Inuidet Hiſpanus hoc decus Italiæ.
Ora pro nobis Vitalis ſplendide Martyr,
Eſto memor patriæ, ceu memor Hiſpaniæ es.

Venerandæ certè antiquitatis monumentum hoc mirum in modum Dextri teſtimonio conſonat, dum S. Vitalem Thermeda oriundum prope Complutum, patrem Sanctorum Martyrum Complutenſium, ipsúmque prope Fundanam vrbem in Campania Italiæ (nunc Terralaboris & regni Neapolitani prouincia) pro Chriſto occiſum aſſeuerat; addit autem martyrij locum, & ſepulchri; & magnum illud ſacrorum pignorum miraculum; quod nimirum membratim diſcerptum eius corpus, atque in diuerſas vias proiectum, iterum membra omnia cœlitùs mota in locum priſtinum redierunt; & hoc ipſum miraculum tertiò repetitum. Sic intelligo illud, *Ter tua membra loco direpta fuêre,* &c. Meminit Thermedæ Ptolomæus in Carpetanis, quam Valderedus ruſticam Compluti villam facit; eámque ipſam exiſtimo, quam Appianus Alexandrinus Termantiam nuncupat, vbi Pompeius deuictis Numantinis ſe recepit; nam Numantiam non longè ſitam fuiſſe, quo loci nunc Pons Garay eſt, ad vrbem Soriam, doctiores hiſtorici affirmant, & cum eis Moralius in antiquit. Hiſpan. verbo *Numantia,* fol. 104. tametſi ipſe Thermantiæ ſitum ignorauerit.

Martyres in Vezozabia.

2. *In Octauiola*, &c.] Erat non longè à Bermeo olim Octauiola, cuius meminit Ptolomæus in Cantabria, ſic dicta, vt nomen indicat, ab Octauiano Auguſto, qui illic extiterat ad Cantabros deuincendos. Cæterùm quod Dexter addit, Octauiolam in Vezozabia ſitam fuiſſe, illuc tendit, vt patrium eius prouinciæ nomen aſſignet, id eſt, Vezozabiam, quam nunc paulò corruptiori vocabulo Vizcaiam dicimus, à Romanis Cantabriam nuncupatam. Igitur in eo oppido martyrium ſubierunt Sancti Chriſti Martyres Maximus & Dadas, quorum memoria à Græcis agitur in Menologio die 13. Aprilis, aſſerúntque ſimul cum ipſis occubuiſſe pro Domino S. Quintilianum, his verbis; *Eodem die Sanctorum Martyrum Maximi, Quintiliani, & Dadæ, Maximiano & Diocletiano Imperatoribus gladio percuſſorum.* De iiſdem agitur in eodem Martyrologio die 18. Iulij, at in Romano Martyrologio ad diem 13. Aprilis, aſſeruntúrque in perſecutione Diocletiani paſſi. Edidit eorumdem acta Metaphraſtes, & ex eo Lipomanus, & Surius tomo 2. eorum initium eſt; *Quo tempore imperabant Maximus & Maximianus,* &c. Summa autem actorum eſt, quæ à Galeſino in ſuo Martyrologio his verbis contrahitur, *13. die Aprilis, Sanctorum Martyrum Maximi, Quintiliani, & Dadæ. Ij Maximiano, & Diocletiano Eccleſiam Dei vexantibus comprehenſi, in iudicio inſtitutis quæſtionibus ſe Chriſtianos eſſe libera voce confeſſi, in cuſtodia includuntur; vbi noctu in ſomnis Sathanæ aſtu contra à ſe dici vident, at è ſomno excitati, ad eamdem confeſſionem Angeli admonitu, cùm vehementiùs ſeſe confirmaſſent, poſtridie manè ab impijs non modò non potuerunt à propoſito amoueri; ſed fidentiori animo ac liberiùs Chriſti religionem profeſſi, primò verberibus cæſi, mox in carcerem iterum coniecti, demum alijs ſuperatis cruciamentis, gladio percuſſi, palmam martyrij tulerunt.* Additur in actis Sanctos Martyres Maximum, Quintilianum, & Dadam fratres fuiſſe; Maximum officio Lectorem; occiſos verò in oppido Ozobia. *Cùm autem* (inquiunt) *perueniſſent Martyres ad eum locum, cuius nomen eſt Ozobia, & Chriſti ſigno corpora ſignauiſſent, à carnifice ſecuri percuſſi ſunt.* Legendum tamen ex Dextro Ozobia, ſeu integrè Vezozabia, vt ex dictis patet. De iiſdem agit Molanus in Additionibus ad Vſuardum. Extat in Placentina Diœceſi oppidum *Vezocana* nuncupatum; nec deerunt qui inde Sanctos hos Martyres fuiſſe velint; at ſi de Octauiola propè olim exiſtente conſtiterit, non reluctabor: quam tamen inibi extitiſſe adhuc aſſecutus non ſum.

Telenſes Martyres.

3. *Telæ*, &c.] Vide de Tela Vaccæorum vrbe quæ ſuperiùs annotauimus ad annum Domini 112. De Martyribus autem Eleutherio, Theodoſio & Zoilo agunt Græci, à quibus Galeſinus hæc mutuatus eſt; *Eodem die* (id eſt, 13. Aprilis) *Beatorum Martyrum Eleutherij Perſæ, Theodoſij, & Zoili, qui pro Chriſto dimicantes, concertationis, quam fortiter ſuſceperant, confectæ præmium adepti ſunt.* Porrò quod Eleutherius nuncupetur *Perſa*, nihil obeſt, quo minùs Telæ in Hiſpania paſſus ſit, nam in vaſtiſſima Romani Imperij amplitudine ſæpiſſimè hinc inde milites præſidij cauſa mittebantur; & ſicut multos Hiſpanorum in aliis remotiſſimis mundi regionibus occiſos legimus, mirum non erit ſi vnum Perſam in Hiſpania decapitatum audiamus.

4. *Romæ,*

Anno Romæ 1041.

Anno Christi 290.

4. ***Roma**, &c.*] Beatiſſimorum Martyrum Zenonis, & ſociorum decem millium ducentorum trium Romæ ſub Diocletiano pro Chriſto occiſorum, celebris eſt memoria in omnibus Latinis Martyrologiis, Romano, Adonis, Bedæ, Vſuardi, Maurolici, Galeſini, & in Equilino lib.6.cap.75.cuius ex Adone verba ſunt: *Zenon, & alij decem millia, ducenti & tres Martyres Chriſti, Romæ ad Guttam iugiter manantem, martyrium paſſi ſunt. Qui per diuerſa ſupplicia trucidati, Chriſtum Dominum in ſuis corporibus glorificantes, coronas triumphi cæleſtis obtinere de manu Domini meruerunt.* Conſonant tam in numero, quàm in loco martyrij prædicta omnia Martyrologia. Gutta verò iugiter manans illa eſt, quæ aliàs *ad aquas ſaluias* locus dicitur, vbi nimirum Paulus Apoſtolus decollatus eſt, & Sanctorum Vincentij & Anaſtaſij monaſterium, aliàs trium fontium vocari conſueuit. Quo videas mendum irrepſiſſe codici Vſuardi apud Molanum, dum alterius cuiuſdam iudicio, & charactere diuerſo, quod dixerat Vſuardus, Romæ ad Guttam iugiter manantem, ita expoſitum fuit, vt adderetur, *quæ aliàs dicitur Eccleſia S. Mariæ fontis olei trans Tyberim.* Prauè quidem, cum longè alia Eccleſia hæc ab illa ſit: & aliàs ad Guttam præfatam adhuc celebre ſit Sanctorum Martyrum Zenonis & ſociorum ſepulchrum. Notat Baronius in actis S. Marcelli Papæ, ad annum 298. Diocletiani, & Maximiani iuſſu, omnes vbique poſitas legiones luſtratas fuiſſe, & eos, qui in eiſdem reperti Chriſtiani milites fuerunt, exutos militia, ac penitùs exarmatos in vinculis Romam perductos, & veluti ſeruos adſcriptitios Thermarum operibus fuiſſe mancipatos; Thermis verò abſolutis, eos qui conſtantes in Chriſti confeſſione, nullis fracti laboribus perſtitiſſent, ne laborum opere alleuiati (quod ingens eſſet illorum numerus) aliquid in Imperium molirentur, omnes pariter capitis ſententia cóndemnatos: numerúmque eorum repertum fuiſſe decem millium ducentorum trium. *Qui omnes* (ait ille) *vnà cum Zenone Tribuno, qui inter eos dignitate excellere videbatur, extra Vrbem, porta Trigemina ducti ſunt, & in connexo vallo, in loco dicto Gutta iugiter manans ad aquas ſaluias, ad vnum omnes necati ſunt 7. Idus Iuly.* Subdit verò; *Quod igitur ſudoribus Chriſtianorum militum eorumdémque Confeſſorum, ac denique Martyrum, immenſa illa Thermarum* (Diocletiani) *moles extructa ſit, Dei beneficio effectum eſt, vt integra manens (cùm cæteræ Thermæ penè collapſa, & ignobiles ſint) ſit nunc Eccleſia S. Mariæ Angelorum.* Quod ad numerum ſpectat, in codice Dextri, qui extat, ſolùm legimus Zenonis ſocios fuiſſe numerò mille ducentorum duorũ, cùm tamen prædicta omnia Martyrologia, & authores habeant, decem millium ducentorum trium. Nonnullis viſum eſt, deeſſe in Dextri codice verbum *decem*, vt non quidem ſolum mille, ſed *decem mille* legendum ſit: quod verò dicantur rurſus *ducenti duo*, vel ducenti tres parum intereſſe, cùm ea variatio pendeat ex eo, quod Zeno ipſe numerum cum cæteris faciat, vel extra cæterorum numerum referatur. Probabilius autem mihi eſt, Sanctum quidem Zenonem ſocios habuiſſe XM. CCIJ. hos autem non omnes Hiſpanos milites fuiſſe, ſed M. CCIJ. cætera nouem millia ex aliis fuiſſe regionibus, ſi vera ſunt quæ ex Baronio retulimus. Dexter aſſignat etiam prouinciam S. Zenonis & ſociorum, fuiſſe Celtiberiam, quæ à Carpetanis Cæſaraugustam vſque tendebatur.

S. Zeno cum ſocijs 1203. Martyr.

5. ***Senagis**, &c.*] Nominatur Senagis quinto loco inter Patres Illiberitani Concilij, de quo poſtea; corruptè tamen in quibuſdam codicibus legitur Epiſcopus Epagrenſis, & in aliis corruptiùs Biguerrenſis, cùm ex Dextro conſtet fuiſſe tunc temporis Bracarenſem. Qua de re inferiùs iterum erit ſermo ad ann. 300.

Senagis Epiſcopus Bracarenſis.

6. ***Cluniæ**, &c.*] Fuit olim Clunia vrbs Hiſpaniæ nobiliſſima, vtpote quæ Coloniæ & Conuentus priuilegiis nobilitata extitit. Ptolomæus Coloniæ teſtimonium perfert; quod verò ad Conuentum ſeu tribunal cauſarum pertinet, Vaſæus in Chonico author eſt, Cluniæ, non ante multos annos inter vrbis ruinas inuentum ſigillum cum inſcriptione CONVENTVS CLVNIENSIS, quod apud Clunienſem Comitem aſſeruatur. Meminit Suetonius in Galba Sacerdotis Iouis Clunienſis, cuius magni habebantur vaticinia; ipſúmque Galbam ait confirmatum fuiſſe ad Imperium capeſſendum ſecundis auſpiciis: tanto magis, quòd illa carmina Sacerdos Iouis Cluniæ ex penetrali ſomno monitus eruerat. Perſtanr adhuc non pauca veſtigia veteris Cluniæ, ſexto ab Vxama Hiſpano lapide (leucas vocant) cum Romano Amphitheatro, in rure heremitorij S. Mariæ de Caſtro; & prope eum locum, oppidum Cluniæ ferè nomen retinens, vulgò *Coruña*. Falluntur planè qui eam confundunt cum vrbe Gallæciæ regia, vbi nunc Conuentus cauſarum eſt; & Moletius qui aſſerit nunc dici *Ciudad real*, cùm tamen ambæ longè diſtantes ſint ab Areuacis, vbi

Clunia quo loco?

Anno Chriſti 296. | Anno Romæ 1047.

Martyres Cluuienſes.

vbi Clunia à Ptolomæo ſtatuitur. Conſonant noſtræ ſententiæ Morales lib. 8. hiſt. Hiſpan. cap. 23. Vaſæus, Florianus de Ocampo, Mariana, & Nebricenſis. Quod autem Dexter aſſerit Cluniam fuiſſe olim Celtiberiæ finem, eo tendit, vt doceat terminos Celtiberorum & Areuacum ſuo tempore fuiſſe mutatos, ita vt vrbs, quæ olim finis Celtiberorum erat, iam intra Areuacos ſit, hoc eſt Clunia. Porrò Sancti Saturnini & ſociorum Martyrum inibi pro Chriſto occiſorum memoria in Romano Martyrologio celebratur ad diem 16. Octobr. alterius è ſociis nomine etiam recenſito ſub his verbis; *Item Sanctorum Saturnini, Nerei, & aliorum trecentorum ſexagintaquinque Martyrum.* Conſonant vetera manuſcripta, quæ Baronius allegat; Molanus in additionibus ad Vſuardum, & Equilinus lib. 11. cap. 30. num. 291. qui Saturninum fuiſſe Presbyterum affirmat: nam ait; *Saturninus Presbyter, & Nereus, cum aliis trecentis ſexagintaquinque paſſi ſunt xviij. Kal. Nouembris.* Deeſſe igitur videntur in codice Dextri decem Martyres, nam prædicti authores omnes legunt ccc. LXV. inibi verò ſolùm ccc. LV.

Complutenſes Martyres.

ANNO 296. *Compluti*, &c.] Beatiſſimorum Chriſti infantum, ac nobilium Martyrum Iuſti & Paſtoris celebrant diem omnia Martyrologia 6. Auguſti, Bedæ, Vſuardi, & Adonis Romanum ſub his verbis: *Compluti in Hiſpania Sanctorum Martyrũ Iuſti & Paſtoris fratrum: qui cùm adhuc litteris imbuerentur, proiectis in ſchola tabulis, ſponte ad martyrium cucurrerunt; & mox à Daciano Præſide teneri iuſſi, & fuſtibus cæſi, cùm ſe mutuis exhortationibus conſtantiſſimè roborarent, extra ciuitatem perducti, à carnifice iugulati ſunt.* Eadem ferè habet Equilinus lib. 7. cap. 32. qui tamen addit, *Earum animas etiam ipſi Gentiles ab ipſo Chriſto concinentibus Angelis ad cælum deferri viderunt: corpora verò à Chriſtianis in eo, quo poſiti fuerant loco, tumulata ſunt, multis clarentia ſignis.* De eiſdem ſumma cum laude egit S. Eulogius in Memoriali Sanct. lib. 1. & Morales ibi, cum cæteris Hiſpanicarum rerum ſcriptoribus. Et ante omnes Prudentius in Periſteph. hym. 4. inquiens:

Sanguinem Iuſti, cui Paſtor hæret,
Ferculum duplex, geminúmque donum,
Ferre Complutum, gremio iuuabit
Membra duorum.

Ipſorum acta ex Marinæo Siculo edidit Surius tomo 1. Habeo ego vetuſtiora, quæ in Eccleſiis olim recitabantur, & ab antiquo Palentinæ Eccleſiæ Breuiario, vbi ſub officio proprio celebrabantur, extraxi, quæ in gratiam Complutenſium hunc in locum ponere non grauabor.

In diebus illis, dum crudeliſſimus Dacianus per Ciuitatem Complutenſem tranſitum faceret, & eius tremendam opinionem penè cuncta ciuitas cognouiſſet; hoc cognito duo infantes ſanctiſſimi Iuſtus & Paſtor, relictis ſcholæ tabulis, in quibus eorum teneræ litteris imbuebantur ætates; iam non ad ſtudium ſæculi iſtius, vel doctores ire cœperunt, ſed quaſi probati Chriſti diſcipuli, ad ſpectaculum proprij martyrij alacri deuotione cucurrerunt. Cúmque ſoliciti cernerent, & intento caperent corde, quid Daciani dementis præmitteret furor, nunciatum eſt Daciano, quod hi duo infantuli Chriſtiani eſſent, & à parentibus Chriſtianis orti fuiſſent, & per hoc ad ſpectaculum venerunt, vt ſi à veſtra clementia facta fuerit requiſitio Chriſtianorum, ipſi ſe ſponte offerant puniendos. Cúmque hoc crudeliſſimus Dacianus diligenter aduertiſſet, ſtatim indignationis ira commotus, inauditos eos iuſſit comprehendi, & cædi præcepit, timens ne dum ad interrogandum ad eius præſentiam perducerentur, aliorum circumſtantium ad confeſſionem Chriſti animas præpararent, aut ne, dum eis non præualuiſſet, ſuam proſpiceret malitiam ab infantibus ſuperari. Cúmque comprehenſi fuiſſent, priuſquàm ſupplicium paterentur, ſic ſe Sancti Martyres, aſpirante Angelo Dei, læti inuicem confortabant. Iuſtus dixit: Noli frater Paſtor hanc temporalem pertimeſcere mortem, noli cædentium ictus in tuo tenerrimo corpore deuitare; noli incumbentem gladium formidare; quia ſi annuente Deo iſtic exire contigerit, nos ad ipſius gloriam properantes, digniorem in futuro ſæculo eius ſuſcipiemus fortitudinem, quæ non minuat noſtram paruitatem, ſed ad perfectiorem Martyrum & Angelorum perducat ætatem. Cui ſanctiſſimus Paſtor dixit: Dignè quidem frater Iuſte ſic te decet hortari, vt iuſtitiam, quam in tuo nomine portas ſimul cum fratre tuo Paſtore ſuſcipias. Leue enim ſit nobis pro confeſſione Domini noſtri Ieſu Chriſti corpuſculum iugulari, & ſanguinem fundi, vt in cæleſti ſacrario Chriſti diuinum corpus, & pretioſum ſanguinem eius liceat adorare. At vbi qui directi fuerant violenti carnifices, illos audiſſent vnanimiter talia loquentes, nunciant Daciano, quid

quid de eis præciperet, quos audierant ſic ſe pro nomine Dei audacter conſolantes. Quo audito Dacianus ſtupefactus ait; Non ſunt digni illi conſpectibus noſtris ſiſti, qui nec infantiæ ſuæ tenerum robur lucrari voluerunt, nec Deorum noſtrorum venerabilem maluerunt adorare culturam. Statim iubet eos procul à Ciuitate gladio trucidari. Paſſi autem ſunt circa annum Domini cc. lxxxxviij. Hactenus Palentinum Breuiarium. Anno Chriſti 296.

Porrò duriſſimum ſaxum, quo capita Beatorum martyrio coronanda præcepit, teneram ipſorum fortitudinem reueritum, molle redditum eſt, & capita in ſe recipiens, imagines eorumdem reddidit, & longo tempore vbertim oleum profudit. Vtriuſque miraculi patentiſſima veſtigia ſæpiùs Compluti in Sanctorum Sacello veneratus ſum. De inuentione reliquiarum Sanctorum Iuſti, & Paſtoris, & templo ac Sede Epiſcopali à S. Serrano ſuper ipſas erecto agemus inferiùs cum Dextro ad annum 423. vbi hymnum ab eodem compoſitum in laudem eorumdem Sanctorum Martyrum dabimus.

2. *Carthagine*, &c.] Sextus Diocletiani Conſulatus, teſte etiam Baronio, incidit in annum Chriſti 296. vt Dexter aſſeuerat: ſocius verò ipſius Conſtantius Cæſar fuiſſe ſcribitur à Caſſiodoro, Idatio Epiſcopo Lamacenſi, Onuphrio & aliis; quare mendum (reor) irrepſit codici Dextri, qui habet Criſpinum. Cæterùm Sanctæ Virginis, ac Martyris Charitinæ, quæ Carthagine multa pro Domino eo anno paſſa eſt, habemus acta olim ſcripta, & à Metaphraſte Græcis reddita, nunc autem diligentia Aloyſi Lipomani iterum latinitate donata, tom. 6. & à Surio in ſuo 5. excuſa, quorum initium eſt; *Dominatum aliquando obtinuit impietas*, &c. Præcipua ipſorum capita his verbis Galeſinus recenſuit in ſuo Martyrologio ad diem Octobr. 5. *S. Charitinæ Virginis & Martyris, quæ Diocletiano Imperatore, fidei Chriſtianæ accuſata apud Præfectum, liberè ſe Chriſtum Deum colere profeſſa, primùm capite raſo, candentibúſque carbonibus conſperſo, tum ingenti lapide è collo eius appenſo in mare abijcitur; vnde diuino auxilio emerſa, Præfecto ſe ipſa oſtendit. Quæ poſtquam omnes, qui aderant, rei admirabilitate attonitos reddidiſſet, vulſis dentibus, præciſiſque manuum ac pedum digitis, ad palmam martyrij peruenit.* Eadem habet ferè Rom. Martyrologium; *& ſub Domitio Conſulari paſſam narrat.* Legendum tamen puto *ſub Decimio*, conſtat enim eo tempore Decimium Germinianum Bæticæ Proconſulem fuiſſe, idque hactenus inciſum legitur Cordubæ in lapide, quem Morales refert lib. 9. c. 26. Illud Galeſino vitio vertendum eſt, quod dixerit, *in Græcia Sanctæ Charitinæ*, &c. quaſi eo ipſo quod à Græcis celebretur, in Græcia certum ſit occubuiſſe. Conſultiùs Romanum Martyrologium à nomine patriæ abſtinuit, quod ignorabat, ſicut etiam Menologium Græcorum abſtinuit, cuius die 5. Octobr. verba ſunt; *Natalis Sanctæ Martyris Charitinæ, quæ fuit ſub Diocletiano Imperatore, & Domitio* (lego Decimio) *Comite, Claudij cuiuſdam ſerua. De qua cùm Comes audiuiſſet, ſcripſit ad eius Dominum, vt ad ſe illam mitteret inquirendam, vt Chriſtianam. Quare triſtatus eſt Dominus, & ſacco indutus illam deflebat, vt citò morituram. Quem ſerua ipſa conſolans dicebat; Domine ne triſteris, ad gaudia ſiquidem pro meis & tuis delictis victima Deo accepta reputabor. Illo verò dicente, Memento mei apud cœleſtem Regem, miſſa eſt ad Comitem: ad quem perducta, & Chriſtum confeſſa, raſo capite, ſuper ardentes carbones ſtrata eſt, poſtea ſaxo graui alligata proiecta eſt in mare. Ex quo egreſſa apparuit Comiti, à quo multis alijs tormentis cruciata poſt vnguium manuum & pedum abſciſſionem Deo ſpiritum commendauit.* Hæc ibi.

S. Charitina Virgo, & Martyr.

3. *In Sede Chriſti*, &c.] Recapitulat eos Romanos Pontifices, qui à S. Sixto II. B. Laurentij magiſtro, in Sede Petri ſederunt vſque ad præſens tempus. Hi ſunt Sixtus, Dionyſius, Fœlix, Eutychianus, Caius, Marcellinus. S. Dionyſius quidem obiit 26. Decembris anni Domini (ſi Baronio credimus) 271. cùm ſediſſet annos 11. menſ. 3. dies 14. S. Fœlix occiſus eſt pro Domino 20. Maij anni 273. cùm ſediſſet annos 2. menſes 5. diem vnum. S. Eutychianus 8. Decembr. paſſus eſt anni Domini 283. S. Caius martyrio coronatus fuit 22. Aprilis ann. 296. poſtquam ſediſſet ann. 12. menſ. 4. dies 4. Huic demum ſucceſſit Marcellinus 26. Aprilis occiſus, de quo iterum inferiùs.

Romanorum Pontificum ſucceſſiones.

4. *Heraclea*, &c.] Oſtendimus ad annum 70. Heracleam Hiſpaniæ vrbem è regione Gaditanæ Inſulæ ſitam fuiſſe. De ſanctis autem Martyribus Fœlice, & Ianuario illic occiſis, hæc habet Vſuardus die 7. Ianuarij. *Ciuitate Heraclea, Fœlicis & Ianuarij.* Equilinus verò lib. 11. cap. 130. num. 18. *Fœlix* (inquit) *& Ianuarius in Ciuitate Heraclea paſſi ſunt 7 Idus Ianuarij.* Romanum autem Martyrologium hoc ipſa die; *In Ciuitate Heraclea ſanctorum Martyrum Fœlicis & Ianuarij*, eiſque conſonare antiquos manuſcriptos codices, teſtis eſt Baronius in Notis. Agunt etiam de eis Græci in Menologio additis ſociis Fortunato, & Septimio

Martyres Heracleæ.

Anno Christi 298. ad 16. Aprilis,ex quibus Galeſinus hæc habet: *Sanctorum Martyrum Fœlicis Epiſcopi, Ianuarij Presbyteri, Fortunati, & Septimij; promulgatu Diocletiani, & Maximiani Caſ. edictu de concremandis vbique terrarum Chriſtianæ fidei libris, cùm eos tradere, tum idolis immolare præcisè conſtantérque negarunt; quam ob cauſam variè excruciati, ceruices pro Chriſti gloria libentiſsimè dederunt.* Anno Romæ 14..

De S. Marcello Centurione & xij. filijs Martyribus.

ANNO DOMINI 298. *Fauſto, & Gallo Coſſ.*] Subiit pro Chriſto martyrium S. Marcellus Trajanæ Legionis Centurio, Tingi in Mauritania,quò ab vrbe Legionenſi, cuius erat ciuis, adductus fuerat. Extant eius acta apud Surium & Baronium, quorum exordium; *In ciuitate Tingitana procurante Fortunato Præſide*, &c. Coronatus fuit 30. Octobris, qua die à Romano Martyrologio, Beda, Vſuardo, Adone,& cæteris celebratur. Huic ex S. Nonia vxore nati ſunt ſanctiſſimi Chriſti Martyres Claudius, Lupercius, & Victoricus qui apud Legionem; Emiterius, & Cheledonius qui Calagurri; Seruandus & Germanus qui Emeritæ; Fauſtus, Ianuarius, & Martialis qui Cordubæ pro Chriſto Domino occiſi ſunt, quorum memoria in omnibus Martyrologiis, & Hiſtoricis rerum Hiſpanicarum celebris eſt. Conſule Ambroſium Moralem lib.10.hiſt.cap.20.vſque ad 24.Marietam 1.p.lib.2.à cap.41. Villegam, Trugillum, Sanctorum, & cæteros. Cæterùm quid fuerit in cauſa,vt Dexter eorumdem non meminerit, diuinare non poſſum; faciliùs mihi perſuadeo eorum nomina tranſcribentium incuria relicta fuiſſe: non enim eſt credibile, tot ex celebrioribus Hiſpaniæ Martyres Dextrum ignoraſſe.

SS. Emiterio, & Celedonio.

Celebrabantur olim eorumdem natales cum officiis, aut hymnis propriis in Breuiario Gothico S. Iſidori; vbi in honorem SS. Emiterij, & Chelidonij canebatur hymnus (3. Martij) ab Aurelio Prudentio compoſitus, cuius initium; *Scripta ſunt cœlo duorum Martyrum vocabula*, qui extat in principio Periſtephani, ſed illud ſilendum non eſt, quod poſt medium aſſerit, annulum & Orarium ipſorum in cœlum cunctis videntibus aſſumpta fuiſſe.

Illa laus occulta non eſt,
Nec ſeneſcit tempore,
Miſſa quod ſurſum per auras
Euolarunt munera,
Quæ viam patere cæli
Præmicando oſtenderent.
Illius fidem figurans,
Nube fertur annulus,
Hic ſui dat pignus oris,
(Vt ferunt) Orarium,
Quæ ſupremo rapta flatu
Lucis intrant intimum.
Per Poli liquentis axem,
Fulgor auri abſconditur,
Ac diu viſum ſequacem,
Textilis candor fugit:
Subuehuntur vſque in aſtra,
Nec videntur amplius.
Vidit hoc conuentus adſtans,
Ipſe vidit carnifex,
Et manum repreſſit hærens,
Ac ſtupore oppalluit,
Sed tamen peregit ictum
Nec periret gloria.
Iamne credis bruta quondam
Vaſconum gentilitas,
Quam ſacrum crudelis error
Immolauit ſanguinem?
Credis in Deum relatos
Hoſtiarum ſpiritus?

Narratis deinde miraculis ad tumulum Sanctorum Martyrum crebrò fieri ſolitis, ſubdit:

Hoc bonum Saluator ipſe,
Quo fruamur præſtitit,
Martyrum cùm membra noſtro
Conſecrauit oppido,
Soſpitant quæ nunc colonos,
Quos Hiberus alluit.

De iiſdem munuſculis Martyrum palàm in cœlum ſublatis agitur in Benedictione præfati officij ſub his verbis: Benedictio. *Omnipotens Deus, ad quem beatiſsimi Emiterius, & Chelidoniusq; Martyres ob confeſsionis, fideíque ſignaculum, Orarium atque annulum cœlis ſubuehenda miſerunt, conſeruet vos vtroque munere gratiarum.* Amen. *Vt per eos & fidei & confeſsionis virtute pollentes, æterni cœleſtis patriæ habeamini ciues,quorum hodie geminum feſtum celebratis ouantes.* Amen. *Quo ſicut alumna plebs de eorum gemina ſuſceptione corporum gratulatur, ſic tota Eccleſia eorum ſe tueri ac defendi patrocinijs gratuletur.* Amen.

Quod

Quod ſpectat ad SS. Fauſtum, Ianuarium, & Martialem, reperitur itidem hymnus in eodem Breuiario, quo ipſorum acta recenſentur, quem ſimiliter in gratiam eruditorum placet huc inſerere. Anno Chriſti 299. SS. Fauſtus, Ianuarius, & Martialis.

Gaudet caterua nobilis
Dei repleta gratia,
Trium Sanctorum Martyrum
Eſt præclara ſolemnitas.
Templum beata Trinitas
Perenne condidit ſibi;
Ex quo nouum depromitur,
Dulciſsimúmque Canticum.
Hi tres viri concorditer
Ad paſsionem veniunt;
In Trinitatis nomine
Hoſtem vincere peſsimum.
FAVSTVS *benignus primus eſt,*
Affatur: huius temporis
Condigna non eſt paſsio,
(Fratres) ad futuram gloriam.
Beatus IANVARIVS,
Aperta, inquit, ianua eſt:
Nobis. . . . gaudio,
Cælo fruamur optimo.
En MARTIALIS *prouehit*
Aſcenſus almis omnibus
Sanctus Dei ad gloriam,
Gaudet lætus conſortio.

Tunc Martialis orſus eſt:
Propter æternam gloriam
Debemus temnere Idola,
Et Iudicis ſæuitiam.
Mox Præſes cœpit fremere:
Dentes, nares, auriculas,
Labra, ſed ſupercilia,
Sanctis iuſſit abſcindere.
Inquiunt almi Martyres:
Iudex inique, peſsime,
Seruos Dei cur afficis?
Cur falſos Deos ſuſpicis?
Furore tunc Tyrannus eſt
Accenſus, inquit, Mittite
In ignem iſtos, monita,
Qui noſtra audent temnere.
Intrant beati Martyres
Læti caminum: concinunt
Hymnum Deo, & canticum
Nouum pijs concentibus.
Abiecta carnis ſarcina
Mittunt in aſtra ſpiritum:
Chriſtum vident, quem diligunt,
Sancti Dei cum Angelis. Gloria, &c.

Nec ſilenda videtur illa oratio, quæ ad nomina ipſorum Martyrum reſpicit, nimirum; Oratio. *Fauſtus precibus ſuis faueat miſeris, & oppreſsis: Ianuarius ductor egregius aperiet nobis ianuam vitæ cæleſtis: Martialis obtineat quidquid plebs alumna mente deuota, ſibi fieri exoptat pro delictis*. Sed de his hactenus.

ANNO DOMINI 299. *Tela*, &c.] De Tela vrbe prope Palentiam ſita ſatis diximus in ſuperioribus ad annum Domini 112. vbi de S. Martyre Eutychio egimus. Nunc eius celebrem fuiſſe memoriam Dexter aſſeuerat.

2. *Auitus*, &c.] Proſequitur ſemel aſſumptum inſtitutum de ſerie Epiſcoporum Barcinonenſium continuanda. Nec mirum, cùm ipſe Barcinone natus ſit. *Auitus Barcinonenſis Epiſcopus.*

3. *Melchiades*, &c.] Erat hic annus ætatis S. Melchiadis 51. vtpote qui natus fuerat anno Domini 246. ad quem ſatis multa de ipſo diximus, quæ hic deſideraret quis. Non vnus idémque Melchiades hic eſt cum eo de quo Hieronymus lib. de Script. Eccleſ. aſſerit ſcripſiſſe volumen præcipuum aduerſus Montanum, Priſcillam, & Maximillam, & aduerſus Gentes, Iudæóſque libros alios: nam hic ſub Diocletiano, ille verò ſub M. Antonio Commodo floruit, qua in re fallitur Equilinus lib. 1. cap. 52. eos confundens. Noſtri etiam Melchiadis eruditionis ac doctrinæ teſtimonium præbet abundè epiſtola ad Marinum, Leoncium, & Benedictum Hiſpaniæ Antiſtites ſcripta, quæ adhuc extat tomo 1. Conciliorum, vbi de qualitatibus Epiſcoporum, & de Confirmationis Sacramento ediſſerit. *Melchiades duo.*

Flauius Lucius Dexter.

Anno Christi 300. *Agauni in Gallia ſanctæ Virgines & Martyres Fides & Sabina, domo genteque Hiſpanæ, ex vrbe Ciuitatenſi, ſub Daciano paſſæ, Galliarum & Hiſpaniarum crudeliſſimo Præſide.* Anno Romæ 1051.

2. *Vrenæ patitur Valerius Epiſcopus Cæſaraugustanus 10. die Ianuarij, relinquens poſteris conſtantiæ exemplum.*

3. *Mademarius Epiſcopus Barcinonenſis, excellens.*

4. *Hiſpali in Hiſpania Carpophorus, & Abundius Martyres, ibidem nati, & educati, crudeliter pro Chriſto occiſi.*

5. *Iliberri in Bætica Concilium multorum Epiſcoporum contrahitur; præeſt Fœlix Epiſcopus Accitanus; cogitur iuſſu, mandatóque Melantij Toletani Pontificis, & Hiſpaniarum Epiſcopi primæ Sedis.*

6. *Iſtonij in Hiſpania reperta ſunt corpora ſanctiſſimorum Cyrici, & Iulitæ Martyrum, aliunde illuc quondam allata.*

7. *In Gallæcia Prouincia Hiſpaniæ repertum eſt corpus Sanctæ Marinæ, vel Margaretæ Virginis, & Martyris ibidem paſſæ.*

8. *S. Iuſtus Vicenſis Epiſcopus, ſanctitate clarus, ad ann. 320.*

9. *Prope Lingonas Conſtantius Cæſar occidit vno prælio Germanorum ſexaginta millia, quos deleuit.*

10. *Galerius Maximianus victus à Narſeo in prælio, ante currum Imperatoris Diocletiani purpuratus cucurrit.*

11. *Veturius Centurio Chriſtianos milites grauiter perſequitur.*

12. *Fœlix Archidiaconus Toletanus qui collegit, digeſſítque Canones Concilij Iliberritani cum Sancto Hoſio Cordubenſi, mirè floret.*

13. *L. Valerius Hiſpanus Beroſi fragmenta in quinque partes digeſſit.*

14. *Mellaria vrbe Hiſpaniæ Bæticæ, S. Firmus Martyr, qui acerbiſſimis plagis affectus, lapadibus exuſtus, ac tandē ſucciſo capite martyriū conſummauit ſub Præſide Hiſpaniæ M. Aurelio Vero, viro conſulari, cuius etiam corpus decurſu temporis Romam deportatum eſt, & prima die Iulij maximè colitur.*

15. *Iriæ Flauiæ in Gallæcia Sancta Suſanna Virgo & Martyr.*

16. *Ad Cæam vrbem Hiſpaniæ in Vaccæis Sancta Antonina Martyr.*

COMMEN

Anno Romæ 1051.

Anno Christi 300.

COMMENTARIVS I.

ANNO 300. *Agauni*, &c.] Annum Chriſti 300. inimus, qui plus cæteris coronis Sanctorum Martyrum abundauit; idcirco fuſius à Dextro deſcriptus. Capit verò initium à ſanctis ſororibus Fide & Sabina, quæ in Hiſpania natæ, Agenni demum in Gallia Aquitanica paſſæ ſunt, ſub Daciano Præſide. Et quidem Fidis (ſeu Fidei) feſta dies agitur ad 6. Octobris in Martyrologiis Romano, Bedæ, Vſuardi, & Adonis, iiſdem ferè verbis, nimirum; *In Gallijs Ciuitate Agenno, natalis S. Fidis Virginis, & Martyris: cuius exemplo Beatus Capraſius ad agonem matyrij animatus eſt.* Extant eius acta apud Mombritium tomo 1. & Surium tomo 7. quæ ad breue compendium reduxit Equilinus lib. 9. c. 26. *Fides* (inquit) *Virgo & Martyr apud Agennenſem Ciuitatem paſſa eſt ſub Præſide Daciano. Quæ cùm eſſet nobilis, virginitatem ſuam ab infantia Deo conſecrauit. Iuuenis autem ætate, ſed animo cana à Daciano Præſide in Agennenſi vrbe comprehenſa; vt Dijs ſacrificaret iuſſa, dum Chriſtum confiteretur, ſuper cratem aream diuaricatis membris extenſa, & ſubſtratis carbonibus, adipéque flammis iniecto; dum ſic coqueretur, multos ſuæ virtutis exemplo conuertit, & ad martyrium animauit. Inter quos B. Capraſius diuino ſigno firmatus, ad certamen roboratus eſt. Beata verò Fides poſt multos, & Deo dignos agones, pro Chriſti nominis confeſſione capite cæſa, & in Ciuitate Agennenſi in tumulo honorificè depoſita eſt, pridie Nonas Octobris.* Hæc ille. Tandem verò ad Hiſpanias adductum ſacrum corpus, in Monaſterio S. Cucuphatis Principatus Cathaloniæ, honorificè conditum eſt, vt ex veteribus monumentis tradit Yepius in Chron. Benedictinis ad ann. 778. Et hæc quidem de Fide dicta ſint. Quod autem ad Sanctam Sabinam ſpectat, non ſolùm Dexter, ſed & Archipresbyter Murciæ in Valerio ſuo lib. 3. titul. 3. cap. 5. quem refert Morales lib. 10. hiſt. cap. 29. & Vaſæus in Chronico ad ann. 306. teſtes ſunt, ſociam fuiſſe Sanctæ Fidei; & vtramque Emeritæ in Hiſpania ortam; dum perſecutionem fugerent, tandem Agenni in Gallia, deuicto Daciano, crudeliſſimo Chriſtiani nominis hoſte, triumphaſſe. Codex Dextri pro Emeritenſi vrbe, habet *Ciuitatenſi*; ſed vter veritatem attigerit, aut cui mendum irrepſerit, diuinare non poſſum; demum aduerte, Dextrum Agauni, pro Agenni legiſſe. De S. Vincentio Agennenſi mox agemus.

SS. Fides, & Sabina Virgines & Martyres.

2. *Vrenæ*, &c.] S. Valerij Cæſarauguſtani Epiſcopi nobilem reddidit memoriam S. Vincentius Martyr, ipſius Archidiaconus, in cuius actis multa de Valerio habemus. Eius feſta dies ad 28. Ianuarij agitur in Romano Martyrologio; in Breuiario verò Toletano die ſequenti: Dexter habet ſublatum fuiſſe in cœlum die 10. eiuſdem: & niſi mendum ſit in codice, credendum eſt 28. vel 29. feſtum tranſlationis agi. Quod ad genus mortis eius ſpectat, hactenus Confeſſorem vocarunt ferè omnes, Dexter tamen paſſum fuiſſe ſcribit, nimirum quòd in exilio plenus ærumnis paſſus ſit; & nouum non ſit, hoc genus mortis martyrium nuncupari. Id quod egregiè notauit D. Ferdinandus de Mendoza pro Concilio Illiberritano, cap. 4. & Romanum Martyrologium, aſſentiente Græcorum Menologio, ſeptem fratres Armenos Orentium, Heroim, &c. Satali multa paſſos, Martyres vocat, cùm tamen in exilio quieuerint in Domino, die 24. Iunij. De loco paſſionis, ſeu mortis eius diſcordia etiam eſt inter authores, nam Morales lib. 10. cap. 7. cum aliis, in ea eſt ſententia, vt aſſerat diem vltimum expleuiſſe apud Añet, ad oram fluminis, cui Cinca nomen in ſaltu Ripagorzæ, ſepultúmque inibi in Caſtello de Eſtrada; cui ſubſcribit Marieta lib. 5. de Sanctis Hiſpaniæ cap. 23. at verò Dexter Vrenæ occubuiſſe ſcribit. Eſt autem non ignobile oppidum Vrena in veteri Caſtella, Comitatus titulo inſignitum: ſed aliud videtur fuiſſe in Ripargoza, quo ſcilicet relegatus, & mortuus Sanctus Valerius fuit, inde verò ad Caſtellum de Eſtrada deductus, ac ſepultus. Adfuiſſe S. Valerium Illiberritanæ Synodo inferiùs monſtrabimus; ex quo liquet, quæ hoc loco de paſſione eius dicuntur per anticipationem eſſe relata, nam abiit in cœlum circa annum Domini 206. Placet hic inſerere additionem Heleçæ ad Chronicon M. Maximi, in gloriam Sancti Valerij, nimirum: *Cæſarauguſta fœlix putanda eſt, quæ duos ſub Valerio Pontifice habuit Vincentios; vtrumque Archidiaconi laude præſtantem, alterum Oſcenſem ex Hiſpania, Agennenſem alterum ex Gallia. Antiquior Agennenſis; quem in Galliam miſit prædicationis gratia Sanctus Valerius. Ei ſucceſſit iunior Vincentius,*

S. Valerius Cæſarauguſtanus.

Duo Vincentij Leuitæ & Martyres Cæſarauguſtani.

Anno Christi 300. *qui præclarum virtutis, & innocentiæ præbuit ſpecimen. Vterque paſſus in perſecutione Diocletiani: hic anno 287. ille verò anno 304. Vterque poſtea ſepultus in vrbe Valentia Hiſpaniæ: prior allatus eſt ad promontorium ſacrum, hic verò ad Gallias ad monaſterium Caſtrenſe, anno circiter 850. Hiſpanus 757. obſidente Valentiam Abderragmene. Vtrumque celebrat Prudentius; Leuiter Agennenſem, cùm dicit.* Anno Romæ 1053.

Inde Vincenti tua palma nata eſt,
Clerus hinc etiam peperit triumphum.

Oſcenſem fuſiùs cùm ait; Nónne Vincenti peregrè necandus; vſque ad multos verſus poëmatis. Habuêre ſanctiſſimi iſti Leuitæ multas templorum ſacras ædes in Hiſpania & Gallia. Toleti fuit à Gundemaro ædificatum in laudem S. Vincentij Hiſpani Leuitæ, & à Iuliano Archiepiſcopo Toletano alterum in honorem Sancti Vincentij Agennenſis, in edita parte Vrbis Regiæ, cuius deuotiſſimus fuit, & fecit illi hoc carmen:

Vincenti, pateris, conſtans qui Martyr Agenni,
Et Leuita ſacer ſanguine ad aſtra volas.
Mucro tibi caput eripuit funeſtus, at illo
Laurea ſacra tibi non moritura datur.
Gallia te genuit, docuitque Auguſta miniſtrum,
Cæſarea, & Valerij ſub pietate viges.
Gallia téque iterum recipit ſacra verba docentem,
Maximianus inops mentis at enſe necat.
Poſt cineres te, Præſul amans, quoque Murila vectat,
Ipſe Valentinus ad ſua tecta vigil.
Tandem te ad patrios reuocat, voluentibus annis
Andualdus ouans, iuſſus & ipſe lares.
Ora pro nobis Vincenti ſplendide Martyr,
Cui Iulianus opem poſtulat ipſe tuam.
Qui tibi ſub charo conſtruxit pectore templum,
Et dedit externus, quo venereris opus.

Hactenus Heleca, ex quo, vt vides, ſoluitur illa vetus quæſtio inter Gallos & Luſitanos agitata de loco ſepulchri S. Vincentij Leuitæ, & Martyris, quem Aymo ſcribit tranſlatum Valentiam ad monaſterium Caſtrenſe; attamen ille non erat Oſcenſis, ſed Agennenſis. Porrò feſtum S. Vincentij Agennenſis Martyris celebratur ad 9. Iulij, vt ex Romano, Bedæ, Vſuardi & Adonis Martyrologiis liquet. D. Gregorius Turonenſis de gloria Martyr. cap. 105. ſcribit, hiſtoriam paſſionis eius eſſe apud incolas Agennenſes, de quo iterum agit lib. hiſt. Francorum cap. 35. & Equilinus lib. 11. cap. 130. num. 167. Concilium Cabilonenſe cap. & Venantius in epigr. de eodem. De Sancto Vincentio Oſcenſi inferiùs agemus.

3. *Mademarius*, &c.] Succeſſit hic Auito Barcinonenſi, vt ex dictis ſuperiori anno conſtat.

Carpophorus & Abūdius an Hiſpali occiſi

4. *Hiſpali*, &c.] Sanctorum Martyrum Carpophori, & Abundij die 10. Decembris celebris eſt memoria in omnibus Martyrologiis, Romano, Bedæ, Vſuardi & Adonis, vbi & ipſorum acta ſummatim referuntur. Aliquanto latiùs ab Equilino his verbis lib. 1. cap. 54. *Carpophorus Presbyter, & Abundius Diaconus apud Hiſpalim ciuitatem Hiſpaniæ paſſi ſunt ſub Diocletiani & Maximiani perſecutione, agente Præſide Marciano. Qui ab eo comprehenſi, primò fuſtibus cæſi ſunt, deinde in carcerem pluribus diebus negato omni cibo, & potu recluſi, vnde miraculosè per Angelum educti ſunt, & dum Chriſtum populis annunciarent, iterum tenti, ora eorum lapidibus contuſa ſunt: poſt hæc in equuleo leuati, & diutiùs torti, rurſúmque diu in carcere macerati: nouiſſimè in confeſſione fidei gladio percuſſi ſunt 4. Idus Decembris.* Acta habet Mombritius tomo 1. ipſe tamen & Bracchesius, qui ea edidit Camerini anno 1586. in eo ſunt errore, vt credant hos ſanctos Martyres non Hiſpali, ſed Spoleti in Italia paſſos; falli tamen eos demonſtrat Beda, qui Hiſpali occiſos docet. Vſuardus & Ado legunt, *apud*

Hiſpolitanam

Anno Romæ 1051. *Hiſpolitanam Ciuitatem*, pro *Hiſpalitana*. Hiſpalitanam autem ab Hiſpali dixerunt antiqui, vt Magnus Gregorius in prologo Moralium, Spoletana verò ciuitas duabus primis litteris caret. Addit Baronius in Notis ad 10. Decembris. *Sed quod præſtat his omnibus, Catalogus Epiſcoporum Hiſpalenſium Carpophorum habet Epiſcopum & Martyrem*. quaſi non purus Presbyter, ſed etiam Epiſcopus fuerit. Conſentiunt Villegas in Flore Sanctorum, & Trugillus in Theſauro Concion. Vaſæus in Chronico, & Breuiarium Eborenſe à Vaſæo citatum. Aufert denique omnem dubitationem, quod in actis corũdem Martyrum dicitur idem Iudex Martianus multis plagis affeciſſe eo tempore S. Bricium Martulæ Epiſcopum: conſtat verò Martulam (quæ nunc Mertola dicitur) in Hiſpania eſſe, 30. leucas ab Hiſpali diſtantem: vt ad annum 308. monſtrabimus: & tamen in Italia eius nominis vrbs non reperitur. Legi eruditam Thadæi Donnolæ tractationem de loco martyrij S. Fœlicis Spellatenſis, vbi tamen Martyres noſtros contendit Spellatenſes quoque fuiſſe; ſed reuera nihil hac in re adducit quod vrgeat; imò & ipſe concedit S. Bricij vrbem in Italia non reperiri, ſiue dicatur Martula, ſiue Martana. Anno Christi 300.

5. *Iliberri*, &c.] Hinc illa vetus quæſtio dirimitur de anno, quo Iliberritanum Concilium coactum & celebratum eſt. Etenim non ſolùm cum hæreticis à Catholicis hac de re diſceptatum eſt, ſed etiam inter Catholicos ipſos. Expugnauit Magdeburgenſes fœliciter Arnaldus Pontanus in ſua Chronographia ad annos Chriſti 794. quod ſtultiſſime quadringentos annos antiquitatis à Concilio demerent, aſſerendo celebratum fuiſſe circa annum Domini 700. Anglos verò debellauit Alanus Copus dialogo 4. de Anglis, quia videlicet ante quadringentos non amplius annos obiiſſe Patres eius Concilij affirmarent. Vtrumque verò deliramenta tam manifeſta ſunt legentibus Concilij ipſius Canones, & ſubſcriptiones Patrum, vt non egeant expugnatore. Ergóne Hoſius qui ei interfuit ſub Conſtantino non floruit? aut Valerius Cæſaraugustanus à Daciano Diocletiani miniſtro vincula & exilium perpeſſus; Melanthius Toletanus, qui Sanctam Leocadiam ſub Daciano Martyrem ſepulturæ mandauit; & Sabinus Hiſpalenſis qui corpus S. Ruffinæ ab eodem Præſide interfecto ſepeliuit (hi omnes Concilio Iliberritano ſubſcripſerunt) ad annum 700. aut 1100. vitam protraxere? Vbi Chriſtianorum ab idololatris perſecutio, de qua frequens in Canonibus Concilij mentio fit? Ad Catholicos redeo, qui parum inter ſe diſcordant.

De Concilio Iliberritano.

De tempore eius celebrationis, errores.

Onuphrius Panuinus in Faſtis aſſerit Concilium Iliberritanum coactum fuiſſe anno Domini 313. Ambroſius de Morales lib. 10. hiſt. Hiſp. cap. 31. contendit celebratum anno Chriſti 324. Antonius Auguſtinus in epiſtola ad Hieronymum Blancam, anno ſequenti, id eſt, Chriſti 325. Petrus Gregorius Toloſanus lib. 22. Syntagm. cap. 13. num. 12. reiicit illud ad annum Domini 336. & Ioannes Vaſæus in Chronico Hiſpaniæ ad 338. Nec deſunt qui à deſignando certo eius anno abſtineant, ea aſſirmatione contenti, quod coactum ſit circa tempora Nicæni. Ab his omnibus diſſidet Baronius, qui celebratum contendit anno à Chriſto nato 305.

Opiniones variæ.

Quid igitur nobis certum in tanta opinionum diſcrepantia videtur? nimirum Dextro omnimodis adſentiendum, qui proximus illis temporibus floruit; ſcribit verò accidiſſe anno Domini 300. Ex quo fit, vt ſit antiquius omnibus Conciliis, quorum Canones extentſid eſt, non ſolùm Nicæno, ſed etiam Neocæſarienſi, Anzirano, imò Arelatenſi. Probauit hoc ſingulari, & admiranda eruditione D. Fernandus de Mendoza in egregio opere à ſe ſcripto ſub titulo *pro confirmando Concilio Iliberritano ad Clementem Papam VIII.* præſertim lib. 1. cap. 1. Sane Concilium eiuſmodi celebratum fuiſſe vigente in Chriſtianos perſecutione, & conſequenter ſub Imperatoribus Diocletiano, & Maximiano, & ante Imperium Conſtantini, tam manifeſtum eſt ex actis ipſius, vt probatione non egeat: multi ſiquidem Canones agunt ea de re, vt Can. 60. quo cauetur, ne quis pro Martyre colatur, ſi fregerit Idola, & ea propter occiſus fuerit. *Si quis* (inquit) *Idola fregerit, & ibidem fuerit occiſus, quatenus in Euangelio ſcriptum non eſt, neque inuenitur ab Apoſtolis vnquam factum, placuit in numerum eum non recipi Martyrum.* Canone 25. agitur *de epiſtolis communicatorijs Confeſſorum*, quas nimirum dabant Chriſti Martyres in carcere exiſtentes poſt publicam fidei ſuæ confeſſionem, & aliqua vt plurimum ſuperata tormenta; vnde & Confeſſoriæ litteræ vocabantur, quaſi datæ à Confeſſoribus; quod nomen eo temporis iis duntaxat competebat, qui ad martyrium per publicam confeſſionem viam ſibi parauerant. Et Can. 58. diſponitur examen eiuſmodi litterarum, quoniam multi quæſtus gratia litteras Confeſſorũ

Dextri placitum verum eſſe.

Dd 4 finge

Anno fingebant;iubetúrque,*vt vbique,& maximè in eo loco vbi prima Cathedra conſtituta eſt Epiſco-* Anno
Chriſti *patus,interrogentur hi,qui communicatorias litteras tradunt,an omnia rectè habeant,ſuo teſtimonio* Romæ
300. *comprobati.*] Quod ſanè euidens ſignum eſt vigentis eo temporis perſecutionis. Can. etiam 1051.
59. prohibetur, *Ne quis Chriſtianus velut Gentilis ad Idolum Capitolij, cauſa ſacrificandi aſcendat,vt videat.* Canone 1.agitur *de his qui poſt Baptiſmum Idolis immolauerint.* Can. 2. *de Sacerdotibus Gentilium poſt Baptiſmum.* Can. 15. *de coniugio eorum qui ex gentilitate veniunt.* Et Can. 16. *de puellis fidelibus, ne infidelibus coniungantur:* vt alios eiuſdem materiæ Canones miſſos faciam.

Ex his igitur manifeſtum eſt, celebratum ante Conſtantini Imperium ſub Diocletiano ſcilicet & Maximiano, quando perſecutio vigebat, & idololatria regnabat in Orbe. In Conciliis verò Ancyrano,& Neocæſarienſi,quæ Nicænum præceſſerunt,nullum de perſecutione fit verbum, quod apud Card. Baronium argumentum irrefragabile eſt, celebrata non fuiſſe ante annum Domini 314. quando videlicet Maximiano tyranno in Oriente extincto, mox celebrari frequentes Epiſcoporum Conuentus cœpêre. Quinimò obſeruat in Ancyrano actum eſſe de reſtitutione lapſorum per pœnitentiam, in Neocæſarienſi verò minimè,eo quòd Ancyranum illicò poſt ſedatam perſecutionem celebratum ſuit, in qua multi lapſi fuerant, Neocæſarienſe verò poſt reſtitutionem lapſorum, pace iam Eccleſiis data. Habemus etiam eiuſdem rei nobile teſtimonium S.Innocentij I. Papæ in epiſtola ad Exuperium,vbi ſuppreſſo Iliberritani Concilij nomine, celebratum proculdubio fuiſſe affirmat, cùm crebræ erant perſecutiones in Eccleſia. En verba tanti Pontificis: *Et hoc quæſitum eſt, quid de his obſeruari oporteat, qui poſt Baptiſmum omni tempore incontinentia voluptatibus dediti, in extremo vitæ reconciliationem expoſcunt? De his obſeruatio prior durior, poſterior interueniente miſericordia inclinatior eſt: nam conſuetudo prior tenuit,vt concederetur pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communis conceſſa facilitas homines de reconciliatione ſecuros non reuocaret à lapſu, negata meritò communio eſt; conceſſa pœnitentia, ne totum negaretur. Sed poſtquàm Dominus pacem ſuæ Eccleſiæ reddiderit, iam depulſo terrore, communionem dari obeuntibus placuit.* Hæc Innocentius. Quæ eſt illa, quæſo,prior aut vetus conſuetudo,& obſeruatio, qua Chriſtianis incontinentibus etiam in morte communio denegata eſt;niſi ea qua Canone 7. Concilij Iliaerritani ſtatutum fuerat? *Si quis fortè fidelis poſt lapſum mœchia,poſt tempora conſtituta,acta pœnitentia, denuò fuerit fornicatus,placuit eum, nec in fine habere communionem.* Certè in nullo alio Concilio id ſtatutum videtur:quod tamen, quiete Eccleſiæ conceſſa,abrogatum fuit.

Quod ſpectat ad Concilium Arelatenſe,eo argumento conuincitur adhuc eo vetuſtius fuiſſe Iliberritanum, à quo ſeptem Arelatenſe Canones mutuauit, videlicet quartum *de Agitatoribus*; 5. *de Theatricis*; 6. *de his qui in infirmitate credere volunt*; 7. *de his qui Magiſtratus gentilium gerunt*; 9. *de litteris Confeſſorum*; 11. *de matrimonio infidelium*; & 23. *de Apoſtatis.* Hos inquam ab Iliberritano accepiſſe Arelatenſe, inde deducitur,quod Arelatenſe iuſſu Conſtantini celebratum fuit anno 315. quando iam perſecutio erat ſopita & extincta. Accedit, priùs Hoſium interfuiſſe Iliberritano, quàm Arelatenſe celebraretur;nam à tempore Melchiadis Papæ,ab anno vt minimùm Chriſti 312.Hoſius adhæſerat lateri Conſtantini, à quo per multos annos in rebus Eccleſiæ arduis extra Hiſpaniam occupatus,ad eum niſi poſt Conſtantini mortem accedere non valuit. Pugnat verò cum manifeſta ratione, Iliberritani celebrationem poſt eius mortem fuiſſe dilatam, vt interim taceam nullam de Arrij blaſphemia mentionem Iliberritanum feciſſe, quod tamen nullatenus ſilentio inuolueret,ſi ea hæreſis orta iam eſſet.

Occupatum autem Hoſium per multos annos à Conſtantino fuiſſe ſic probat D.Ferdinandus de Mendoza,citato loco; anno Domini 312. Conſtantino II. & Licinio II. Coſſ. Scripſit Conſtantinus ad Cæcilianum Carthaginenſem Epiſcopum,vt 3000.folles pecuniæ reciperet,& ad arbitrium Hoſij pauperibus diſtribueret: *Tu igitur* (ait) *quando prædictam pecuniæ ſummam recipiendam curaueris, omnibus qui in ſcheda ad te ab Hoſio miſſa ante ſcripti ſunt, has pecunias diſpertiri iubeto.* Suggerebat ergo tunc bona pro pauperibus Imperatori. Rurſus anno Domini 313. Donatus de Caſſis-nigris damnatus fuit in Concilio Romano ſub Melchiade Papa;& tunc cauſam ſuam per Annulinum Africæ Proconſulem ad Imperatorem detulit,vt author eſt Optatus Mileu.lib.1.contra Parmenianum. Eapropter Conſtantinus coegit Concilium Arelatenſe, vbi ex Hiſpaniis, Gàllia, Italia & Africa ducenti Patres adfuerunt anno Domini 315. Extat apud Papirium Maſſonum in Melchiadis vita,

epiſtola

epiſtola Conſtantini ad Ælaſium,(legerem potiùs Annulinum)qua iubet,vt Africani Epiſcopi,tranſacto Gaditano freto, per Bæticam, & Tarraconenſem Arelatum accedant. Ibi iterum Donatus damnatus, iterum Cæſarem appellauit; qui tamen Hoſio ſuggerente, & dictante ſub annum Chriſti 316.Sabino,& Rufino Coſſ. contra eum tulit ſententiam, & à Concilio latam confirmauit. Adhærebat igitur tunc temporis lateri Imperatoris. Deinde anno ſequenti,ſcilicet 317.Gallicano & Baſſo Coſſ. orta contentione inter Arrium & Alexandrum Epiſcopum Alexandrinum , ad aures Imperatoris cauſa perlata eſt,quo tempore (authore Euſebio lib. 2. de vita Conſtant.c.63.) extincto Licinio Imperij competitore, ſumma totius Imperij ad ipſum deuoluta,profectionem ad Orientem parabat. Eodémque anno Sardicæ exiſtens conſtitutionem edidit, miſitque ad Octauianum Comitem Hiſpaniæ,Hoſio Cordubenſi dictante , mandans , *vt quicumque clariſsima dignitatis Virginem rapuerit, vel fines aliquos inuaſerit , vel in aliqua culpa ſeu crimine fuerit deprehenſus, ſtatim intra Prouinciam in qua facinus perpetrauit , publicis legibus ſubiugetur.* Ne videlicet prætextu ſuæ immunitatis, qua nobiles, niſi ab Imperatoribus puniri non poterant, inſolentes redderentur. Quæ conſtitutio , vt ex ipſa liquet, C. Theod. lib. 1. de Accuſ.ad Cordubenſes ſpecialiùs directa fuit, quos nimirum Hoſius reformare ſatagebat. Vt autem Arrij tumultus ſedarentur , miſit Imperator eumdem Hoſium Alexandriam , qui eius rei gratia Synodum Alexandrinam congregauit , & vt quæſtionem de ratione celebrandi Paſchatis , iis diebus in vtraque Eccleſia acriter agitatam decideret. Anno Domini 321. Conſtantinus edidit conſtitutionem de Manumiſſionibus in Eccleſia, Criſpo II. & Conſtantino II. Coſſ. quæ extat C. Theod. lib.4.tit.7. & ſuggerente Hoſio edita fuit. Multas alias pro inſtituendis & reparandis Eccleſiis , deque immunitate ipſarum & Clericorum iis ipſis diebus edidit, nihil non ex Hoſij conſilio faciens : qui ab eius latere, propter vniuerſarum Eccleſiarum commodum non ſeparabatur , ſemper auribus Principis , eiúſque matris bona Chriſtianitatis ingerens. Anno Domini 324. vel vt aliis placet 325. de mandato Conſtantini , & voluntate atque aſſenſu Syluestri,& vniuerſalis Eccleſiæ, præfuit Concilio Nicæno,ibique Arrio condemnato,Symbolum,quod in tremendo Miſſæ ſacrificio canitur,edidit. Tot igitur tantíſque negotiis occupatus Hoſius, nullatenus ad Hiſpaniam redire potuit, toto ferè tempore vitæ Conſtantini Magni. Inde vero perſpicuè educitur intentum noſtrum , nimirum Iliberritanum Concilium, cui Hoſius interfuit, ante præfata tempora neceſſariò coactum fuiſſe. Quibus accedit non contemnenda coniectura , nimirum ſi Iliberritana Synodus ſub Imperio Conſtantini celebrata fuiſſet , haud dubium quin Hoſius Concilio præſideret, quandoquidem eius authoritas tantum apud ipſum valuit, vt Synodorum omnium Præſidem eum conſtituerit , aut conſtitui fecerit , vti ea de re manifeſtum perhibent teſtimonium Alexandrina,Nicæna,& Sardicenſis ab ipſo celebratæ. Iliberritanæ verò non Hoſius, ſed Fœlix Accitanus Epiſcopus præfuit, tametſi inter 19.Patres ipſius Hoſius ſecundo loco ſubſcripſerit.

Sed quid eſt quod Sanctus Iſidorus lib. 6. Etymol. cap. 15. aſſerit , Conciliorum Canones à temporibus Conſtantini cœpiſſe? Forſan Iliberritani Canones eo modo ac phraſi, qua nunc extant, ſcripti non fuerunt in ipſo Concilio , ſed poſtea : & hoc videtur Dexter innuere inferiùs , nam poſtquam numero 5. egerat de celebratione ipſius Concilij , ſubiungit poſt nonnulla alia num.12. Sanctum Fœlicem Archidiaconum Toletanum, cum S. Hoſio Cordubenſi Epiſcopo collegiſſe, digeſſiſſeque Canones Concilij Iliberritani: quaſi innuens ex ſcriptis fuſiùs à Concilio digeſtis, collegiſſe eos poſtmodum breues Canones, qui modò extant , id verò fieri potuit poſt Nicænum. Sed ad eludendam obiectionem ſat eſt dicere cum Baronio , & D. Ferdinando , Iſidorum ſolum loqui de Canonibus generalium Conciliorum . Iliberritanum autem Prouinciale duntaxat fuit. Mihi certè non obeſſe videtur antiquitati Iliberritani, quod Iſidorus dixerit , Canones Conciliorum à temporibus Conſtantini cœpiſſe, cùm viuente iam Conſtantino celebratum ſit : aut ſi de tempore Imperij ſermo ſit,dici rectè poterit eius temporibus factum ſub hac generalitate, quod circa ea tempora factum eſt.

Occurrit Morales in vetuſtiſſimis MM.SS.codicibus appoſitam eſſe Æram 362.quæ incidit in annum Domini 324. vt videre eſt in codice Vigilano , & in Smaragdino, qui extant in Bibliotheca Regia S. Laurentij in Excuriali; attamen eiuſmodi codices Gothicam vetuſtatem non excedunt. Vnde Æra ipſa à Gothicis amanuenſibus imperitis actis Concilij præpoſita eſt. Cui nihilominus Canones ipſi , vt vidimus, reluctantur. Sed de Patribus qui eò conuenère aliquid dicamus.

Anno Chriſti 300.

Cum

Anno Christi 300. *Cùm conſediſſent* (aiunt acta) *Sancti & Religioſi Epiſcopi in Eccleſia Iliberritana: hoc eſt:* Anno Romæ 1051.

I. Fœlix Accitanus. Maximus ſanè vir, qui nimirum inter tales Patres meruit Præſidis officio fungi: cùm tamen merito ſuæ Sedis (nunc Guadix dicitur) de minoribus eſſet: adeſſétque Melantius totius Hiſpaniæ Primas, & tres alij Metropolitani, vt de Hoſio taceam, qui grauioribus Syandis præfuit.

II. Hoſius Cordubenſis, de quo nunc ſatis multa dicta erunt, adſuit cum eo Iulianus Presbyter ipſius.

III. Sabinus Hiſpalenſus, Metropolitanus, cuius extat celebris memoria in actis Sanctarum Sabinæ & Rufinæ, quarum ſepeliendis corporibus purpureo martyrij ſtemmate rubricatis, operam dedit. Scribit Loayſa in Notis huius Concilij duos fuiſſe olim eius nominis Antiſtites, quorum prior ſucceſſit Marcello, poſterior verò Martiano.

IV. Camerinus Tuccitanus. Tucci nobilis Hiſpaniæ Bæticæ vrbs, olim Romanorum Colonia, & Epiſcopalis Sedes fuit, alio nomine Auguſtagemella dicta, hodie *Martos*, non longè ab vrbe Giennenſi, vt probat Ambroſius Morales lib.9.cap.32. Sedes hæc ad Hiſpalenſem Metropolim pertinebat, ſicut & Corduba.

V. Senagris Braccarenſis. Egerat de eo Dexter ad annum 290. Ex quo manifeſtum eſt Concilij huius codices correctione indigere, dum nonnulli Senagrim faciunt Epagrenſem, alij verò Biguerrenſem Epiſcopum. Et quidem per ſe ſatis manifeſtum eſt, vtramque lectionem eſſe corruptam, ſiquidem nullus fuit vnquam Epiſcopatus Epagrenſis in Hiſpania, aut propè, cuius extet memoria, Biguerrenſis verò erat in Galliis longè diſtans ab Iliberri; conſtátque apud omnes eiuſmodi Conciliũ eſſe prouinciale, ex Epiſcopis duntaxat Hiſpanis collectum; nec eſt probabile perſecutione ingruente (ſub qua celebratum eſt) integrum fuiſſe externis Epiſcopis ad Concilium accedere, quando non omnibus Hiſpanis id datum erat.

VI. Secundinus Caſtulonenſis. Quæ & vbi Caſtulo fuerit diximus in Comment. ad annum *66.* Erat olim in ea vrbe Sedes Epiſcopalis non ignobilis Toletanæ Metropolis. Porrò Secundini Epiſcopi ſucceſſor Anianus fuit, qui anno Domini 347. interfuit & ſubſcripſit cum Hoſio Sardicenſi Concilio.

*al. Pantardus.

VII. Pardus Menteſanus.* Nonnulli exiſtimarunt Menteſam fuiſſe vrbem ipſam Giennenſem ſeu *Iaën*, rectiùs tamen Morales contendit ſitam fuiſſe prope Cazorlam in nemore S. Thomæ, id ruinis ipſis non leuiter oſtentantibus. Legatur Morales lib.6.hiſt.Hiſpan. cap.5. Erat olim ſub Toletana Metropoli.

VIII. Flauius Iliberritanus. Quidam codices habent Eliberritanus, ſed parua eſt diſcordia, nam ea vrbs, quæ olim ab Hiſpanis, & Latinis Iliberris nuncupabatur, poſtea in Gothis Eliberris dicta fuit, vt notauit Mendoza ſuperiùs citatus. Sedes ipſius erat ſuffraganea Hiſpalenſis, & in ea Concilium celebrabatur.

IX. Cantonius Virgitanus. Alicubi dicitur Corſicanus, ſed perperam, Corſica ſiquidem non eſt vrbis nomen, quæ Sedes Epiſcopalis ſit, ſed Inſula, nec in Hiſpania aut ipſi proxima. Virgitanus Epiſcopus Toletano parebat. Porrò ſinus Virgitanus ab ea vrbe dictus manifeſtiſſimus omnibus eſt, qui nimirum inter Caridemum & Scombrarium promontoria, vulgò *Cabo de Gattas*, & *Cabo de Palos* interiacet. Conſule quæ de ea diximus ad annum 54.

X. Liberius Emeritenſis. Fuit hic Pontifex ſuo æuo celebris admodum; vt qui non ſolùm Iliberritanæ Synodo, ſed etiam Arelatenſi interfuerit, & ſubſcripſerit, cum quo etiam adfuerunt Arelate nonnulli Prerbyterorum ſuorum, & Florentius Diaconus ipſius, qui in eius locum ſuccedens vnus fuit Patrum Concilij Sardicenſis; vt ex eius ſubſcriptionibus comprobatur. Vide Moralem lib.10.cap.32.& 36.

XI. S. Valerius Cæſarauguſtanus. Hic ille vir ſanctitate clarus, quem clariſſimum fecit Vincentij Archidiaconi ſui gloria: cuius illuſtriſſimum martyrium toto orbe canit, & miratur Eccleſia. Cùm verò eius Sedis plures eiuſdem nominis Antiſtites æuo illo fuerint, credunt nonnulli, non interfuiſſe Iliberritano Sanctum Valerium eius nominis primum, cuius S. Vincentius comes fuit, ſed ſecundum. Verùm id è falſo illo principio ortum habuit, quo authores iſti perperam credunt, Concilium ipſum anno 324. Domini, vel circa celebratum, quo tempore S. Valerius ærumnis & angoribus confectus vitam cum morte proculdubio commutauerat: quod tamen quàm longè à vero ſit, in ſuperioribus abundè monſtratum eſt. Imò verò cùm celebratum ſit vigente Diocletiani perſecutione, quod Canones eius oſtendunt, non alius quàm Vincentij magiſter illi adfuiſſe dicendus eſt. Quapropter multi credunt

Anno Romæ [illegible] | Anno Christi 300.

credunt inibi quoque præſentem fuiſſe S. Vincentium:nec abs re,cùm nuſquam Archidiaconi ſuos deſererent Epiſcopos,& in Conciliis iuxta ipſos adſtarent,vt ex Arelatenſi & aliis liquet:quæ ratio in Vincentio fortiùs vrget,vtpote qui ob impedimentum linguę quo S. Valerius detinebatur, lingua eſſet Epiſcopi. Habemus eius rei celebre M. Maximi teſtimonium,in hymno de eodem Martyre ita canentis: *S. Vincentius adfuit Iliberritano Concilio.*

Hinc prodis rutilans (de Sede B.Mariæ de Columna) *fidei ſpectandus in armis,*
Inde Valentino das documenta ſolo.
Inque Iliberritano das maxima cœtu
Signa tui infracti pectoris, & fidei.
Triſtis es o Valeri genitor fortiſſime, tanti
Pectoris; hoc ſocio prælia nónne ſubis?

Subſcribit quoque eidem ſententiæ D.Ferdinandus de Mendoza,citato loco.

XII. Decentius Legionenſis. Sedes hæc notiſſima eſt apud omnes.

XIII. Melanthius Toletanus. Crediderim hunc ſubſcripſiſſe,non quod xiij.locus illi pro dignitate contingeret, cùm potiùs iuſſu ipſius velut Primatis Concilium coactum fuerit, teſte Dextro:ſed quia,vt reor,hactenus ſubſcripſerant Patres,qui in cornu Fœlicis Præſidis erant; & nunc Melanthius,velut caput alterius cornu,primus ſubſcribit. Niſi velis tumultuario omnes,& ſine reſpectu dignitatis ſubſcripſiſſe.De Melanthio multa diximus ad annum 287. iterúmque inferiùs dicemus ad annum 310. Adfuit cum eodem S.Fœlix Toletanus Archidiaconus,paulò poſt apud Hiſpalim martyrio coronatus, qui cum Hoſio Canones Iliberritani Concilij digeſſit, de quo poſtea num.12. *S.Fœlix Toletanus Archidiaconus.*

XIV. Ianuarius de Calsabris, ſeu Saliabria,vrbe Epiſcopali,Emeritenſi Metropoli ſubiecta, quæ fuit vbi nunc eſt *Montanjes*, vt Moralio videtur lib.10.cap.32. Corrigendi proinde codices Conciliorum, qui habent *Salaria*, & alij *Sabaria*, nunc *Alcazar de la Sal*, ſed perperam,cùm ea non fuerit Sedes Epiſcopalis.

XV. Vincentius Oſſonobenſis. Fuit olim eius nominis vrbs notiſſima, & Cathedrali dignitate ornata, ac ſubiecta Emeritenſi, non longè à ſacro Promontorio, vbi nunc eſt *Eſtombar*,ſi Barrerio credimus, vel vbi *Seluas* vrbs Epiſcopalis, vt placet Moralio, Reſendio, & Marianæ.

XVI. Quintianus Elborenſis. Sic à Gothis vocata fuit Ebura nobilis Luſitaniæ ciuitas, cuius Sedes Emeritenſi ſubiacebat.

XVII. Succeſſus de Eliocrota. Ciuitas fuit Epiſcopalis ſub Toletana Metropoli, de qua in ſuperioribus actum eſt ad annum 54. vbi ſuſpicati ſumus eſſe *Valladolid.* Adſuit cum Epiſcopo Succeſſo Liberatus eius Presbyter.

XVIII. Eutychianus Baſtetanus. Nunc ea vrbs dicitur *Baza*,& caret Epiſcopo, quo tamen olim fruita eſt, ſpectabátque ad Metropolim Toletanam.

XIX. Patricius Malacitanus. Habet itidem nunc Epiſcopum,& vulgò *Malaga* dicitur:ſub Hiſpalicenſi Metropoli.

Hactenus de Epiſcopis & vrbibus eorum,qui Iliberritanæ Synodo interfuerunt, actum à nobis eſt,iam de Presbyteris ibidem conſiſtentibus dicamus, de quibus acta Concilij hæc habent.

Reſidentibus etiam viginti ſex Presbyteris, ſupple, *qui ſunt*, vel quid ſimile:

I. Reſtitutus Presbyter de Elepel. Ita à Gotho amanuenſi ſcriptum fuit,cùm tamen legendum ſit,de Ilipula,quod oppidum ſub Iliberritano Epiſcopo erat, & vbi nunc Granata eſt, exſtabat, vnde & Mons ſanctus in tabulis plumbeis ibi repertis nuncupatur Ilipulitanus. Porrò S. Reſtitutus martyrio coronatus eſt, vt inferiùs cum Dextro dicemus, cum ſociis Caſtore & Criſpulo, qui etiam Concilio interfuerunt. *Qui Presbyteri ibi adfuerunt.*

II. Natalis de Orſuna, ſcilicet Presbyter,quæ vox in cæteris quoque ſubintelligitur.Sed vero Natalis aſſumptus eſt ad Toletanam Sedem poſt Melanthium,de quo ſuis locis multa .Orſuna ipſa eſt nunc *Oſſuna.*

III. Maurus de Iliturgi, hodie Anduxar el Viejo. Conſule annum 54.

IV. Lamponius de Carula. Lego de Calduba oppido in Turdetanis Bæticæ.

V. Barbatus

Anno Christi 300. | Anno Romæ 1051

V. Barbatus de Adingi. Meliùs Aurigi, nunc ex Moralio in antiq. Hiſpan. fol. 74. *Iaen.*

VI. Fælicißimus de Atubi, hodie *Villa de Eſpejo*, prope Cordubam, aliàs Claritas Iulia: Morales lib. 8. cap. 48.

VII. Leo de Accinippi. Ptolomæo oppidum eſt in Bæticis Celticis.

VIII. Liberatus de Eliocrota. De ea conſule dicta in Notis ad Succeſſum Epiſcopum 17.

IX. Ianuarius de Lauro, Hodie *Lora*, prope Ezijam.

X. Ianuarius Barbe. Legendum puto *de Barbeſola*, quæ ferè nomen retinet in freto Gaditano.

XI. Victorius à Gabro, aliàs de Egabro, vrbe olim Epiſcopali, quæ nunc *Cabra*.

XII. Titus à Vinc. Vt reor, modò *Vilches* dicitur, in ſaltu Mariano.

XIII. Eucharius à Municipio: id eſt, Municipio Albenſi, quod *Arjona* nuncupatur.

XIV. Victor de Vlia. Nunc *Montemaior* prope Cordubam, ex Moralio lib. 8. c. 35.

XV. Syluanus à Sagalbina. Lego *de Salambsna*, nunc *Salobreña*, non longè à Malaca.

XVI. Ianuarius de Vrci. Erat in ora Mediterranei, quo loci Tarraconenſis à Bætica diſterminabatur.

XVII. Leo de Gemella, nimirum *Augusta*, quæ aliàs Tucci, nunc Martos dicitur.

XVIII. Turrinus de Caſtelbona. Rectiùs de Caſtulone diceretur, cuius etiam Epiſcopus adfuit.

XIX. Luxurius de Drona. Aliàs Vrbona, in Bætica, Ptolomæo.

XX. Emeritus de Barca. Videtur eſſe Vxama-barca, quæ nunc *Oſma* dicitur.

XXI. Eumantius de Solia. Oppidum erat prope Granatam in Turdulis: aliàs Selia.

XXII. Eumentianus de Oſigi. Libentiùs legerem Aſtigi, quæ eſt *Ezya*, nam Oſſigim nemo nouit.

XXIII. Euexes de Carthagine. Pro Epiſcopo ſuo qui non aderat.

XXIV. Iulianus de Corduba. Comes fuiſſe videtur magni Hoſij.

Deſunt aliorum duorum nomina, è quibus nihilominus, ſi Dextro credimus, Iuuencus notiſſimus inter Chriſtianos Poëta, vnus fuit, nam inferiùs ad annum Domini 337. hæc habet: *Salmantica in Vectonibus S. Iuuencus Presbyter, qui iuxta nonnullos interfuit Concilio Iliberitano.* Vide quæſo, Lector candide, quanta veneratione habendus ſit Iliberritanus Conuentus, in quo nimirum tot Martyres Chriſti, tótque egregij Catholicæ fidei Confeſſores profeſſiréſq; conuenerunt. Qua igitur fronte nonnulli minus reuerenter de eo audent loqui? Sed hos commodiùs ad annum 311. perſtringemus, quo loci Dexter Concilium pro eius defenſione ſcribit Toleti fuiſſe congregatum. Aliud longè ab iſto fuit Concilium Iliberritanum ſæuiente Nerone celebratum, in quo multi diſcipulorum S. Iacobi Apoſtoli martyrij coronam adepti ſunt: de quo conſule ſuperiùs dicta ad annum Domini 57.

Quirici & Iulittæ corporum inuentio.

6. *Hiſtonij*, &c.] Suſtuliſſe fortiter martyrium Cyricum & Iulittam Hippone in Carpetania, docuit in ſuperioribus Dexter ad annum 222. vbi nos quoque eius placitum pluribus tutati, Hipponem diximus oppidum, quod nunc *Hiepes* nuncupamus. Cæterùm poſt 80. annos corpora ſanctorum Martyrum reperta fuerunt Hiſtonij, quo à fidelibus metu perſecutionis allata fuerunt, & abſcondita. Eſt autem Hiſtonium, quod nunc *Hiſte* dicitur, prope S. Fœlicem, vulgò *Sabelizes*, & *Villaſcuſſa* in tractu Conchenſi. Nunc verò S. Cyricus Burgis in Hiſpania quieſcit, in Eccleſia ſuo nomine dicata, quæ ob eius honorem Abbatiæ titulo inſignitur, ciúſque Abbas dignitatis Sedem habet in Metropolitana Eccleſia.

7. *in Gallacia*, &c.] Conſule quę de S. Marina notauimus ad annum 138. vbi pluribus monſtrauimus eandem eſſe, ac Margaritam, quæ hactenus Græca credebatur.

S. Iuſti Epiſcopi.

8. *S. Iuſtus*, &c.] Duo, teſte Dextro, fuêre Vicenſes Epiſcopi in Cathalonia Iuſti nomine inſigniti, prior floruit anno 300, peruenítque vſque ad 320. poſterior verò anno 380. De eoque inferiùs ad annum 382. ad quem ſcripſit B. Ambroſius. Fuit & alter eiuſdem nominis Pontifex Vrgelli, non longè à Vicenſe vrbe (hodie *Viche*) qui interfuit Concilio Toletano II Æra Cæſaris 565. Eſt is annus à Chriſto nato 327. eius verò feſta dies agitur in Romano Martyrologio 28. Maij.

9. *Prope Lingonas*, &c] Eadem ferè verba habet Euſebius in Chronico hoc anno 30 Conſule de his Eutropium lib. 9. & Sextum Aurelium, & Oroſium lib. 7. cap. 25.

10. *Galerius Maxim.* &c.] Hoc etiam pluribus verbis apud Euſebium habes citato loco & anno. Eadem refert Oroſius citato cap. 25.

11. Fe

Anno Romæ 1051. 11. *Veturius*, &c.] Id ſcribit Euſebius ad annum 301. eiúſque meminit Baronius ad annum 297. & Romanum Martyrologium ad diem 20. Februar. habet Veturium Diocletiani magiſtrum militum, Tyri in Phœnicia tot beatorum Martyrum feciſſe ſtragem, vt eorum numerum ſolius Dei ſcientia colligat. Non eſt autem inde deducendum, perſecutionem Diocletiani ita cœpiſſe hoc anno 301. quòd nullum priùs Chriſti cultorem martyrio coronauerit, vel eius miniſtri, ſed quòd maiores vires eo anno perſecutio acceperit, & ita Imperatorem plus ſolito in Chriſtianos excitarit. Quo non obſtante certum etiam eſt, poſtmodum anno 306. ſupra modum perſecutionem aggrauatam; & capropter eo anno accidiſſe ab Euſebio ſcribi: nimirum acerbiſſimam omnium. Sed Dexter nunc complectitur præcipuum perſecutionis tempus ab anno 300. vſque ad 307. ſimúlque enumerat omnes Martyres in ea paſſos, ſine ſpeciali annorum differentia. Anno Chriſti 300.

12. *Fœlix*, &c.] Hic ille Sanctus Fœlix Martyr, de quo agitur in Romano Martyrologio die 2. Maij, vbi aſſeritur, Hiſpali fuiſſe martyrio coronatum: quapropter vocari ſolet Hiſpalenſis, ſed nihilominus Toletanum Diaconum fuiſſe ſcribit Marieta de Sanctis Hiſpaniæ lib. 2. cap. 99. Extat ipſius apud M. Maximum clara notitia in Chronic. ad annum Domini 612. vbi ait; *Floret memoria Sancti Fœlicis Hiſpali, Toletani Diaconi, qui cùm à Sancto Melanthio, cuius Archidiaconus erat, Hiſpalim mittitur ad Sanctum Sabinum Hiſpalenſem Epiſcopum, 2. May Hiſpali patitur.* Habet de eo proprium officium Breuiarium Toletanum Sancti Iſidori, cuius Capitula incipit; *Fœlix Martyr tuus Domine, ex nomine probatus, & munere conſecratus: dum eum ex nomine vocas, & munere conſecras*, &c. Diximus de eodem in ſuperioribus numero 5. Magnæ autem laudi dandum Dextro eſt, quòd tanti viri memoriam immortalitati conſecrauerit, qui nimirum omnium primus Canones conciliares in formam debitam digeſſit, hactenus per tot annorum curricula ſeruatam ab omnibus Conciliis. Quo verò iure Hoſium Cordubenſem *Sanctum* vocet, inferiùs videndum eſt ad annum 360. *S. Fœlix Hiſpalenſis, & Toletanus.*

13. *L. Valerius*, &c.] Beroſus Chaldæus Babylonia oriundus 300. annis ante Chriſti Domini natiuitatem hiſtoriam ſuam ſcripſit, teſte Ioſepho lib. 1. Antiquit. Iud. & contra Appionem Gramm. quibus locis author eſt, ipſum omnem Chaldaicam defloraſſe hiſtoriam, & veluti publicæ fidei notarium omnem antiquitatem tranſcripſiſſe, ac inter alia diluuij magni meminiſſe, nominaſſéque Noam & filios eius. De eodem agunt Metaſthenes in libro de Iudiciis, & Diodorus Siculus lib. 3. Addit Plinius libro 7. cap. 37. Beroſum Athenienſem Græco idiomate docuiſſe diſciplinas Chaldæas, præſertim Aſtrologiam, & capropter ipſos ſtatuam illi inauratæ linguæ in publico gymnaſio poſuiſſe. Verùm autem germanus Beroſi partus, quem Annius Viterbienſis in lucem edidit, adiunctis commentariis, an verò, vt multi autumant, ſuppoſititius, mea non intereſt definire, ſolùm enim apud Dextrum lego Beroſi fragmenta in quinque partes digeſſiſſe olim L. Valerium Hiſpanum; cuius tamen nomen in nouo Beroſo non inuenio, tametſi numerus librorum conſonet. Vt reor, fragmenta vocat Dexter, non quidem partes codicum ſuæ hiſtoriæ, ſed ea quæ apud Metaſthenem, Ioſephum, & alios authores extabant, quæ L. Valerius in vno volumine collegit. *Beroſi fragmenta.*

14. *Mellaria*, &c.] Huius nominis duæ olim in Bætica vrbes extiterunt, altera in Conuentu Cordubenſi, de qua Plinius, nunc, teſte Morales in Antiquit. fol. 97. & 98. dicitur *Fuente obejuna*; altera iuxta fretum Gadetanum, hodie *Bejar de la miel*, patria Pomponij Mellæ, vt ipſe teſtatur lib. 2. cap. 6. ſub finem, illis verbis; *Atque vnde nos ſumus, cingente freto, Mellaria.* Credat qui volet Carolo Stephano aſſerenti, Mellariam ſic dictam ab aureis malis, quæ Hercules illuc è Libya attulit; neque vnquam Malaria, vt oportebat, nuncupatam reperies, ſed perpetuò Mellariam, nimirum à *melle*, cuius & probitas & copia inibi legebatur: & nunc quoque id nomen ſonat. Porrò Sancti Firmi Mellariæ paſſi nomen, & martyrium à Græcis & Latinis colitur 1. Iunij, vt in Menologio, & Martyrologio Romano videre eſt. Græca ſic habent; *Eodem die Sancti Firmi Martyris, qui ſub Maximiano Imperat. pro Chriſti fide comprehenſus, ductus eſt ad Præſidem Magnum* (lege Marcum) *nomine; cumq́; perſuaderi non poſſet, vt Idolis ſacrificaret, nudus neruis cæditur; ſuſpenſus laniatur, totiusq́; corporis compage ſoluta; poſtremò capite obtruncatus, certaminis coronam aſſecutus eſt.* Martyrologium Romanum ſic; *Item S. Firmi Martyris, qui in perſecutione Maximiani acerbiſſimis plagis affectus, lapidibus percuſſus, ac demum capite cæſus eſt.* Quæ ferè ad verbum habet Dexter, niſi quod pro *lapidibus percuſſus*, conſonantibus *Mellaria vbi.* *S. Firmus Martyr.*

Anno Chriſti 300. Græcis habet, *lampadibus exuſtus*, quod longè aliud martyrij genus eſt, & ſæpiſſimè adhibebatur ſuſpenſis in equuleo. De M.Aurelio Vero,ſub quo S. Fi mus occiſus eſt,egimus ad annum 286. Anno Romæ 1051.

S Suſanna Virgo Irienſis. 15. *Iriæ Flauiæ*, &c. Quieſcit ſanctiſſima Virgo & Martyr Suſanna in Sancta Eccleſia Compoſtellana inter cæteras Sanctorum reliquias,quibus eius ſacrarium refertiſſimum eſt. Tranſtulit corpus eiuſdem Sanctæ Suſannæ ab Iria Flauia Compoſtellam (vt creditur) D.Didacus Ramirez primus Compoſtellanus Archiepiſcopus, dum corpora ſanctorum Martyrum Cucuphatis, & Silueſtri, & aliorum, variáſque reliquias in ſuam Sedem hinc inde transferri curauit, circa annum humanæ ſalutis 1102. vt habent acta Compoſtellanę hiſtoriæ. Niſi forſan tempore Vrbani Papæ II. & Alphonſi Regis Caſti cognominati, quibus agentibus Sedes Epiſcopalis Iriæ Flauiæ in Compoſtellanam tranſlata eſt, reliquiæ etiam Sanctæ Suſannæ ſimul cum Sede fuerint tranſlatæ, anno ſcilicet Domini 1096. Non defuêre qui Sanctam Suſannam Irienſem, de qua agimus, confunderent cum S. Suſanna Virgine pariter,& Martyre Bracarenſi ſorore S.Victoris Martyris Catechumeni,nomine ac natione vtriuſque decepti,addiderintque eam Suſannam,quæ Compoſtellæ quieſcit,è Bracarenſi territorio tranſlatam eſſe,cum corpore S. Victoris. Ita ratus eſt P. Lobo ad calcem traductionis Luſitanæ Romani Martyrologij,die 12.Aprilis,cùm de Sanctis Luſitanis diſſeruit. Cæterùm ex iis quæ ibidem ipſe annotauit, oppoſitum ſatis conuincitur; nam aſſerit anno 1590.menſe Octobr.apertum eſſe ſepulchrum S.Suſannæ Bracarenſis in Eccleſia Bracarenſis territorij eius nomini dicata, In præſentia D. Auguſtini de Caſtro Bracarenſis Archiepiſcopi; & in eo reperta fuiſſe oſſa ſacra eiuſdem Virginis. Quare nequaquam inde tranſlata fuiſſe credenda ſunt:præſertim poſtquam Dextri teſtimonio diuerſitas vtriuſque Suſannæ conuincitur. Agit ipſe de Bracarenſi inferiùs hoc ipſo anno, verſus finem.

S. Antonina Virgo & Martyr. 16. *Ad Caam*, &c.] Sanctæ Antoninæ Martyris celebrem ſeruant memoriam Græci in Menologio ad diem 1.Martij, vnde Martyrologium Romanum accepit,ſub iiſdem ferè verbis,ſic enim habet:*Eodem die S.Antonina Martyris,quæ in perſecutione Diocletiani cùm Gentilium Deos irriſiſſet, poſt varios cruciatus in vaſe quodam incluſa, in paludem vrbis Caæ demerſa eſt.* Græca ſic habent apud Card.Sirletum.*Eodem die S.Antoninæ.Hæc ex vrbe Caa,Diocletiano & Maximiano Imperatoribus, propter Chriſti confeſsionem, & inanium Idolorum irriſionem, graues,& varios perpeſſa cruciatus,poſtremò vaſe quodam incluſa,in paludem Caæ deiecta,ſpiritum Domino commendauit* Porrò Baronius in Notis exiſtimauit in Cæa Inſula maris Ægęi notiſſima S.Antoninam occiſam fuiſſe, eo motus quod eius memoriam à Græcis coli viderit: ſed verò in Hiſpania coronatam Dexter aſſeuerat, vbi Cæam vrbem, & fluuium eiuſdem nominis in Vaccæis eſſe latiùs in ſuperioribus oſtendimus, cùm de Sanctis Facundo & Primitiuo Martyribus Cæis ageremus ad annum 139.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 300. *Per hoc tempus vehementiùs ſæuit perſecutio Diocletiani.* Anno Romæ 1051.

2. *Concilium Sueſſanum in cauſa Marcellini Papæ,qui Romæ thurificauerat,multis Epiſcopis præſentibus;nonnullis Præſulibus ex Gallia,Germania ac Hiſpania, etiam habetur.*

3. *Iuliobrigæ in Hiſpania S.Lucia Martyr, quæ à regione Campania venit in Hiſpaniam;& à Ritiouaro comprehenſa, quem ad fidem conuertit,relicta ab eo;& ab alio Iudice comprehenſa,cum alijs etiam ſocijs patitur pridie Nonas Iulij.*

4. *In hac acerbiſſima perſecutione Eburæ in Carpetanis SS. Chriſti Martyres Fælix, Luciolus, Fortunatus & Euſebius, qui Præſide Hiſpaniæ Aſclepiade crucifixi ſunt.*

5. *Iriæ Flauiæ in Hiſpania S.Cucuphas Martyr Chriſti.*

6. *Auguſtobrigæ in Hiſpania eodem tempore Sancti Martyres pro Chriſto necati(hi ſunt necati illis iugati)Abſalonius, Heraclius, & Largus.*

7. Mu

Anno Romæ 1051. | Anno Christi 300.

7. *Munobrigæ in Celtiberis S.Demetrius Martyr.*
8. *Carthagine Spartiaria Philemon, & Domninus Martyres.*
9. *Eodem tempore Tude, vel Aquis-calidis, oppido inſigni Gallæciæ, quod fluuius Minius præterfluit, Sanctus Aza Martyr paſſus fuit, & glorioſi eius commilitones.*
10. *Tarracone in Hiſpania Coronæ Sanctorum Martyrum Domitij, Pelagiæq; & Aquilæ, ac Theodoſiæ.*
11. *Carthagine Hiſpaniæ Sancta Conceſſa Martyr egregia.*
12. *In ciuitate Solienſi in Bætica Sanctus Marcellus (vt creditur) Hiſpanus Epiſcopus, vir egregiè pius, & doctus.*
13. *Seori in Cantabria Sancta Centolla ciuis Toletana, Conſulis Lucij Ragonis Quinctiani filia (Cathanæ paſſa eſt ſub huius patre L. Quinctiano fortiſſima Virgo Sancta Agatha) paſſa cum Helena vidua, in perſecutione Diocletiani.*
14. *Volucæ prope Numantiam Sancta Victoria cum ſocijs.*
15. *Aſtæ in Hiſpania Bæticæ S. Secundus Martyr colitur.*
16. *Oreti in Hiſpania Tarraconenſi S.Spiridion, priùs Epiſcopus Toletanus, qui pro Chriſti nomine egregiè pugnauit.*
17. *Ilipulæ in Hiſpania Sanctus Reſtitutus (vt creditur) Presbyter; magiſter Caſtoris & ſociorum Cantabrorum Lapidicinarum. Hic & Criſpulus Martyr, & Reſtitutus, de quo dudum dixeramus, interfuerunt Concilio Iliberritano in Bætica.*
18. *Patauonij in Aſturibus glorioſiſſimi Chriſti Martyres Saturninus, Fælix, Fortunatus, & alij ſocij Martyres.*
19. *Vrbe Heraclea in Calpe Hiſpaniæ Sancta Lucia Martyr.*
20. *Argenteolæ in Aſturibus ſancti Chriſti Martyres Saturninus, Theophilus, & Reuocata pro Chriſto paſſi.*
21. *In Orientali Hiſpaniæ parte, vrbe Palemo*, S.Sotera Virgo & Martyr; quæ more ſeruorum, acceptis in facie alapis, illuſtre martyrium in Domino cõpleuit. Quam ad exemplum pudicitiæ adducebat S.Monica digna Auguſtino parens. Hæc venit in Hiſpaniã peregrinationis cauſa ann.Dom. ccc.iiij.*

* hodie *Palamos.*

Anno Chriſti 300. | Anno Romæ 1051.

COMMENTARIVS II.

1. PER *hoc tempus*, &c.] Vide quæ Commentario præcedenti num. 11. annotauimus. Sanè hoc præmiſit, vt ſub hac ſententia ſimul complecteretur quotquot in perſecutione Diocletiana, in Hiſpaniis martyrium perpeſſi ſunt, præſertim vſque ad annum 306. quo vehementiùs perſecutio ſæuit, vt etiam habet Euſebius in Chronico.

S. Marcellini Papæ pœnitentia.

2. *Concilium Sueſſanum*, &c.] Notiſſimum fuit & apud omnes Scriptores celeberrimum actum Sueſſani Concilij, quò Sanctus Marcellinus ſponte conceſſit, & à Patribus minimè iudicatus in ſe ipſum acriter iudicium tulit. Conſule Cardinalem Baronium & Equilinum libro 4. cap. 89. qui aſſerit 88. Patres Sueſſam Campaniæ vrbem (nunc Seſſa in regno Neapolitano) tunc temporis conueniſſe; ne quis minus credibile iudicarit quoſdam Epiſcopos ex Hiſpania, Galliáque ac Germania (quod affirmat Dexter) illic adſtitiſſe: nam tantus Epiſcoporum numerus ex ſola Italia congregari nequiret eo tempore. Neque verò quis perſecutionem acrem impedimento fuiſſe exiſtimauerit, quominus ab Hiſpania Sueſſam venire poſſent, nam ſub communi habitu facilè illis concedebatur acceſſus: & cauſa erat vrgentiſſima. Crediderim inibi Hoſium extitiſſe, vtpote Patrem Conciliorum ſui temporis. Sed de eo poſtea.

S. Lucia Iuliobrigenſis.

3. *Iuliobrigæ*, &c.] Meminit ſumma cum laude Græcorum Menologium Sanctæ Luciæ Martyris, eiúſque ſociorum, quorum hic mentio habetur, ex quo Romanum Martyrologium hæc habet ad diem 6. Iulij, ſeu pridie Nonas eiuſdem; *Eodem die Sanctæ Luciæ Martyris, quæ natione Campana à Rixiouaro tenta & acriter cruciata, eumdem conuertit ad Christum; quibus adiuncti ſunt Antoninus, Seuerinus, Diodorus, Dion, & alij decem & ſeptem, qui in paſſione collegæ, & in corona fuère conſortes.* Græci pluribus proſequuntur eorum nomina his verbis; *Hæc Sancta Lucia non eſt eadem quæ ex Sicilia fuit, ſed in Campana regione orta, detenta eſt à Rixiouaro. Cùm cogeretur Idolis immolare, idque conſtanter recuſaret, ſanguinem pro Chriſti nomine effudit: cúmque ille Rixiusuarus eius opera conuerſus ad Chriſti fidem, Antoninus, Seuerinus, Diodorus, Dion, Apollonius, Apamus, Papyranus, Cotyus, Oronus, Dapimus, Satyrus, Victor, & alij nouem, coronæ fuerunt participes.* Cæterùm quod ad vrbem pertinet, vbi ſanctiſſima fœmina paſſa eſt, Plinius libro 3. cap. 3. & libro 4. cap. 10. author eſt, Iuliobrigam XL. millibus paſſuum à fontibus Iberi fluminis diſtaſſe, vnde Ambroſius Morales ſuſpicatur inter *Santander* & *Bermeo* ſitam fuiſſe, ad littus Oceani, vnde & portus Iuliobrigenſis nonnulli meminerunt. Id verò mihi ſatis difficile apparet, cùm Ptolomæus aſſerat vrbem mediterraneam Cantabrorum fuiſſe. Quare magis aſſentior Villænouæ, & Orthelio, aliiſque communi conſenſu affirmantibus Iuliobrigam nunc *Logroño* nuncupari. Et ſatis conſonat diſtantia Plinij à fontibus Iberi, & quòd ſit vrbs mediterranea. Nec obſtat quòd reperiatur *portus Iuliobrigenſis*, inferiùs cùm agitur de S. Aza, & ſociis Martyribus, nam id contingere potuit ex eo quòd vrbs hæc, tametſi mediterranea, territorium eò vſque extenſum haberet. Fuit quidem in eadem maris ora Flauiobriga, ſed verò Iuliobriga in mediterraneis fuit.

Martyres Eburenſes.

4. *In hac acerbiſſima*, &c.] De SS. Martyribus Fœlice, Luciolo & ſociis agit Beda in Martyrologio ad 3. Martij, adſtipulantúrque vetera manuſcripta & Romanum Martyrologium, ſub his verbis; *Eodem die paſſio Sanctorum Felicis, Lucioli, Fortunati, Marciæ, & ſociorum; item Sanctorum militum Cleonici, Eutropij, & Baſiliſci, qui in perſecutione Maximiani ſub Aſclepiade Præſide crucis ſupplicio fœliciter triumpharunt.* De eiſdem agunt Græci in Menologio, addúntque non ſolùm crucis ſupplicium, ſed multa alia tormenta priùs ab Aſclepiade pertuliſſe. *Hi cum Maximiano Imperatore* (habent Græca) *militarent, delati quod eſſent Chriſtiani, ſub Aſclepiade Præſide poſt multa tormenta, & crucem ipſam Martyres effecti, migrarunt in cælum.* Galeſinus ex Beda hos omnes ſocios fuiſſe ſcribit; Fœlicem ſcilicet, Luciolum, Fortunatum, Marciam, Herodem, Anthigonium, Ianuarium, Tertullam, Gauianum, Quiriulum, alium Fœlicem, Florianum, & Donatum. De Ebura ciuitate Carpetaniæ, quæ nunc *Talabera* dicitur, tantorum Martyrum cohoneſtata trophæis, egimus anno 130. numero 6.

Anno Romæ 1053 | Anno Chriſti 300.

Duo Cucuphates Martyres.

5. *Iriæ Flauiæ*, &c.] Nonnulli ex duobus Cucuphatibus vnum fecêre, credentes Barcinonæ paſſum: duos tamen eſſe omnino diſtinctos, non ſolùm ex Dextro conuincitur, qui alterum Iriæ Flauiæ Gallæciæ ſatis noto oppido paſſum aſſeuerat: cùm tamen alterum Barcinonæ occubuiſſe nemo dubitet: verùm ex eo fit manifeſtum, quod alter quieſcit Compoſtellæ in Eccleſia Sancti Iacobi Apoſtoli; alter verò apud Sanctum Dionyſium Pariſiis, quò è Barcinona delatus eſt: de eo Morales libro 10. cap. 2. Marieta 1. parte libro 2. cap. 7. & 8. Flos Sanctorum, & Concionatorum Theſaurus, & cæteri Hiſpani authores: cum omnibus Martyrologiis ad 25. Iulij, & S. Eulogio lib. 1. Memorialis Sanctorum. Quod ſpectat ad Cucuphatem Irienſem putauit P. Lupus in Martyrologio Luſitano ad 12. Aprilis, tranſlatum fuiſſe Compoſtellam Bracarâ, ſimul cum Sancta Suſanna, & Sancto Syluestro Martyribus. Cæterùm etſi verum ſit eodem tempore omnes tranſlatos à D. Didaco Compoſtellano Archiepiſcopo anno 1102. non tamen omnes Bracarâ delati ſunt, ſed ſolùm Sanctus Syluester, de quo poſtea; Suſanna verò & Cucuphas Iriæ Flauiæ quieſcebant. Niſi quis velit hos duos primùm Bracaram Sedem ſuam Metropolitanam ex Iria adductos, inde tamen Compoſtellam ſimul cum corpore Sancti Syluestri, quod non improbabile videtur. Porrò Sancti Cucuphatis Barcinonenſis acta extant apud Surium tomo 4. 25. Iulij, & apud Equilinum lib. 6. cap. 136. Sed eadem fœliciùs canuntur ſapphico carmine, hymno ſacro qui legitur in Breuiario Toletano, & in gratiam eruditorum hic inſerimus.

Barchinon letè Cucuphate vernans,
Corporis Sancti tumulum honora:
Et locum ſacri venerans ſepulchri
Sparge liguſtris.
Munus hoc clarum tibi Scylitana
Ciuitas miſit, dedit & Beatum
Quoque Fœlicem populis Gerundæ
Sorte colendum.
Hi ſequeſtrato tumulis honore,
Proprias ſedes adeunt tuendas:
Hic Barcinonis celebratur aula,
Ille Gerundæ.
Hinc cruor huius Cucuphatis almi
Factus eſt noſtræ regionis hærens:
Inde hic nobis ſua membra ponens,
Viuere præſtat.
Hic fide plenus redamando Chriſtum,
Lucis infeſtum patitur tyrannum:
Moxq; bis ſeno teritur beandus
Milite tortus.
Cæde percuſſus nimia furentis,
Viſcera fundit, quaſi peritura:
Quæ reformata recipit in aluum
Sanus ad horam.
Miſſus in flammis, precibus minacem
Ignis admoti perimit vigorem:
Nequit ardere nimis in beato
Corpore flamma.
Cratis ignitæ facibus cremari
Iuſſus ardoris nutrimenta gliſcunt;
Sed nihil flamma nocet ....
Suppliciorum.
Suſtinet poſthinc priùs ille cardos
Ferreos in ſe ferientes ictu:
Sicq; deciſi capitis in æthra,
Spiritus efflat.
Iam faue Martyr precibus clientum,
Inſtrue ciuem, populum tuere:
Et Sacerdotum pia corda mulce,
Pacis amore.
Crimine dempto anima vireſcat,
Pane cæleſti ſatiemur omnes,
Crimine lapſa vitiata membra
Spiritus ornet.

Auguſtobriga quot, & vbi

6. *Auguſtobriga*, &c.] Notat Ambroſius Morales libro 8. hiſt. cap. vltimo apud Dionem quarumdam Coloniarum mentionem reperiri, Auguſti nomine denominatarum in Hiſpania, id eſt, Auguſtobrigæ nomine; nam (quod alibi diximus) Briga veteri Hiſpaniæ idiomate, vrbem ſignificat; vt Auguſtobriga ſonet Auguſti vrbem. Et quidem, eidem Moralio, vna earum prope Numantiam extitit, quo loci nunc eſt *Aldea el muro*; ruinis ipſis magnitudinem veteris vrbis atteſtantibus: alia iuxta Burgos-, & tertia non longè à Guadalupo, vbi nunc eſt *Villard el Pedroſo*, quod etiam placuit Carolo Cluſio. Priorum meminit Ptolomæus, & primam in Pelendonibus

Anno Christi 300. — Anno Romæ 1051.

prope Numantiam ,' ſecundam in Vettonibus : quam Florianus de Ocampo putauit eſſe Burgenſem ciuitatem , ſed reiicitur eius placitum à Nonio perſpicuis rationibus, cap. 55. ſuæ Hiſpaniæ. Errat quoque Molecius dum putat Medinam Cæli dictam Auguſtobrigam. Vide etiam Moralem libro 9. cap. 28. *Martyres Auguſtobrigenſes.* Quod verò ſpectat ad ſanctos Martyres Auguſtobrigæ paſſos (in qua illarum diuinare nequeo) nimirum Abſolonium , Heraclium , & Largum , celebrem habent diem 2. Martij apud Bedam, Martyrologium Romanum , Molanum , Galeſinum , & alios. Quocirca non leue irrepſit mendum Romano., dum aſſerit eos Cæſareæ Cappadociæ occiſos , eiſque additur Lucius Epiſcopus ; reiicitur verò Heraclius , qui cum aliis in Portu Romano occubuiſſe ſcribitur. Verba eius ſunt , *In Portu Romano ſanctorum Martyrum Pauli , Heraclij , Secundilla , & Iannariæ. Cæſarea in Cappadocia ſanctorum Martyrum Lucy Epiſcopi , Abſalonis & Lorgij.* In quibus omnibus mirè deprauatam lectionem eſſe , probat Beda , ex quo in Romanum Martyrologium inducti ſunt : nam ipſe Heraclium cum Abſalone , & Largo coniunxit, vti Dexter habet ; ſeparat verò cæteros ſic , vt Paulus quidem in Portu Romano , Lucius Cæſareæ Cappadociæ occiſi dicantur ; Abſalonio verò , Heraclio & Largo non deſignetur locus martyrij. Bedæ conſonat Molanus in additionibus ad Vſuardum , vbi ſic habet. *Item Lucij Epiſcopi in Cæſarea Cappadocia. Et ſanctorum Martyrum Abſalonij , Lorgij & Heracli. In Portu Romano Pauli , Secundolæ , & Iannariæ.* Et vtrique Galeſinus ſubſcribit : *Eodem die* (ait) *ſanctorum Martyrum Abſalonis , Hergli , & Largi* , & in Notis , *ſic Beda & manuſcripti : alij verò Heracli , & Largi , aliàs Lorgij.* Certè antiquus Rom. Martyrologij textus conſonabat , ſed authoritate neſcio cuius codicis mutatus eſt à Baronio : qui tamen legi debet in Notis ad 28. Iulij , ſub littera F. vbi eruditè diſſerit de genere illo atrociſſimi ſupplicij , à Mezentio primùm excogitati , quo nimirum viuorum corpora cadaueribus aduerſa aduerſis alligabat,atque conſtringebat, ita vt ſingulæ membrorum partes ſingulis eſſent accommodatæ , ſimúlque tabeſcerent : cuius meminêre Virgilius Æneidos 8. & Valerius Maximus libro 9. cap. 2. de crud. exter. 10.

Munobrica quæ, & quot 7. *Munobrica* , &c.] Variæ fuerunt olim in Hiſpania vrbes eius , aut penè eius nominis. Ptolomæus tres Mirobrigas aſſignat , alteram in veteri Luſitania prope Eburam ; ſecundam in Turditanis Bæticæ , non longè ab Hiſpali , fortè *Almaden* ; tertiam in Oretanis Tarraconenſis iuxta Oretum , & Libyſoſam in territorio Calatrauæ. Morales lib. 9. cap.28. meminit Medobrigæ in Luſitania , & libro 8. cap. 33. aſſerit in confinibus Luſitaniæ extitiſſe. Cæterùm idem author in ſuis antiquitatibus verbo Beturia fol. 98. aſſerit Mirobrigam vnam eo loco fuiſſe , quo nunc eſt oppidum *Capilla* prope *Fuente Onejuna* in Bætica: libro etiam 9. Hiſt. cap. 1. ex quadam inſcriptione marmorea quæ in vrbe Ciuitatenſi conſeruatur , coniectatur inibi quamdam Mirobrigarum extitiſſe. Quidquid tandem de prædictis ſit,certum eſt Munobrigam , ſeu Munobricam Celtiberorum longè ab eis diuerſam eſſe , vtpote quæ adhuc extet in Celtiberia , xij. à Bilbili lapide (id eſt , quatuor leucis à *Calatajud*) & parum mutato nomine *Muniebrega* nuncupatur. Porrò Sancti Demetrij inibi paſſi ſeruatur adhuc memoria à Græcis , in Menologio , ad 15. *S. Demetrius Munobricenſis Martyr.* Nouembris , qua die etiam apud Galeſinum hæc legimus : *Sancti Demetrij Martyris. Hic Chriſtianæ fidei accuſatus,ad Publium Præfectum perducitur : apud quem non ſolùm magna dicendi libertate religionem Chriſtianam profeſſus , ſed falſorum Deorum ſuperſtitionem vehementer inſectatus , illius iuſſu capite obtruncato , expetitam à ſe tantopere martyrij palmam tulit.* Porrò Publium hunc , Dacianum intellige , qui Publius Dacianus vocabatur , (vt ex aliis actis Martyrum obſeruauit Morales) & eo tempore martyrio Sanctos in Hiſpania afficiebat.

Carthaginenſes Martyres. 8. *Carthagine*,&c.] Celebris eſt memoria ſanctorum Martyrum Philemonis,& Domnini in Romano Martyrologio ad diem 21. Martij,& in Menologio Græcorum , vnde in Romanum tranſlata eſt , ſed neutrum paſſionis locum deſignat , quem tamen habemus ex Dextro. Certum illud ſatis conuincit non fuiſſe in Græcia occiſos, quod Græci ignorent occiſionis locum:quo argumento alibi vſi ſumus.

Tudenſes Martyres. 9. *Eodem tempore*, &c.] Extat in Græcorum Menologio die 19. Nouembris inſignis Sancti Azæ & ſociorum Martyrum memoria , cum illorum actis ad breue compendium redactis. In eo tamen correctione digna ſunt,quod regionem ipſorum vocent Iſaurienſem, ſeu Iſauriam , cùm potiùs Aurienſis , ſeu Auria nuncupati deberet ; nam Dextro teſte, martyrio coronati ſunt Tude vel Aquis-Calidis , quæ in tractu Aurienſi Gallæciæ

ſitæ

Anno Romæ 1051. — Anno Christi 300.

ſitæ ſunt; & vrbs quidem Tudenſis in pago Aurienſi iacet, qui adhuc ſignificationem retinens ab incolis *Vega d'Oro* dicitur: Aquæ autem Calidæ ciuitas Aurienſis eſt, vulgò *Orenſe*, quod inter alios notauit Ludouicus Nonius cap.53. ſuæ Hiſpaniæ. Ea igitur ciuitas quæ à calidiſſimis fontibus, quibus in Burgo fruitur, Aquæ Calidæ nuncupatur, à regionis ſeu tractus ſitu, Aurienſis dicitur. Facilè verò Græci decipi potuerunt, cùm inter noſtram Iriam, & ſuam Iſauriam parua ſit vocum differentia, quando in regione Aurienſi eos paſſos legebant; cùm enim ipſi ſolam Iſaurienſem agnoſcerent (hæc ad radices Tauri montis prope Ciliciam ſita eſt) codici errorem, vt par eſt credere, imputarunt. Sed reddamus Menologij verba: *xix. die Nouembris commemoratio S. Aza, hic fuit ex regione Iſaurienſium* (lego Aurienſium) *militans ſub Diocletiano Imperatore; qui relicta militia eremum incolebat, multas curationes & miracula faciens: delatus verò à quibuſdam venatoribus, traditus eſt Aquilino Tribuno cum centum & quinquaginta militibus, qui ad eum capiendum venerant, & eius viſis dum reuerterentur miraculis, ad Chriſtum conuerſi erant. Siquidem precibus aquam eduxerat, & ſitientes recreauerat. Tribunus autem Sanctum Martyrem Azam ad terrorem multorum plurimis plagis ſuppoſuit, in rota ſuſpenſum ferreis vnguibus laceratum, & ad caminum ignis iniectum: cùm verò flamma ipſa extincta eſſet, & Beatus Martyr incolumis permanſiſſet, Tribuni vxor, & filia ad Chriſti fidem conuerſa ſunt. Tunc Tribunus centum quinquaginta militum capita abſcindi, cum quibus vxorem & filiam obtruncari fecit; poſtea Sanctus Martyr enſe conſummatus eſt.* De eiſdem agit Rom. Martyrologium, ſed cùm eorum mentiam à Græcis acceperit, inde eſt, quod habeat Iſauriæ paſſos: in vetuſtioribus autem Romani Martyrologij codicibus, & in omnibus ante correctionem Gregorianam impreſſis deſiderantur; quod argumento eſt, eos olim non agnouiſſe, ſed à Menologio tempore correctionis ipſius, ſicut alios multos, mutuaſſe. Inde ſimiliter Galeſinus hæc extraxit: *Sanctorum Aza & ſociorum Martyrum. Comprehenſus Azas (qui in ſolitudine delitеſcens, ſanctiſſima vita, ac miraculorum laude nobilis erat) à militibus Diocletiani, tribunali ſiſtitur Aquilini Præfecti: cuius iuſſu de ſublimi per capillos appenſus vnguibus ferreis excarnificatur. Deinde in fornacem ardentem coniectus, cùm inde incolumis diuina ope exiſſet, hócque miraculo coniugem, & filiam Præfecti ad fidem conuertiſſet, vnà cum eiſdem, & militibus item, quos centum quinquaginta alio miraculo ad Chriſtianam religionem perduxit, capitis damnatus eſt.* Corrigi etiam debet Dextri codex excuſus Cæſarauguſtæ, eo quòd S. Azam corruptè vocet Aram, & fœminam fuiſſe credat, cùm ait: *S. Ara Martyr paſſa eſt.*

10. *Tarracone*, &c.] Græci in Menologio die 23. Martij, feſtum de his Sanctis celebrant: ex quo Romanum Martyrologium hæc habet eadem die; *Item Corona Sanctorum Martyrum Domitij, Pelagiæ, Aquilæ, Eparchij, & Theodoſiæ.* Ex quo conſtat in textu Dextri deeſſe Eparchum. *Tarraconenſes Martyres.*

11. *Carthagine*, &c.] Sanctæ Conceſſæ Martyris Carthagine occiſæ meminit Beda die 8. Aprilis, quem Rom. Martyrologium, & alij recentiores ſequuti ſunt. *S. Conceſſa Carthaginenſis.*

12. *In Ciuitate Solienſi*, &c.] Dubium an legi debeat *Selienſi*, nam in codice Ptolomæi Selia vrbs ponitur in Turdulis Bæticæ, non Solia. Sita verò fuit ad ripam Bætis fluminis, prope Ilipam magnam, ſeu *Martos*. Porrò Marcellus hic videtur Hiſpalenſis ille Epiſcopus, qui in Catalogo Epiſcoporum eius Sedis hoc tempore claruiſſe dicitur. De eo etiam Loayſa in Notis Concilij Iliberritani: fuitque eius nominis primus, cui Sabinus ſucceſſit. *S. Marcellus Solienſis.*

13. *Seori*, &c.] Diuerſimodè ſcribitur nomen huius oppidi. Antiqua Legenda Sanctæ Centollæ habet *Saria*, idque amplectitur Morales lib. 10. cap. 17. Ptolomæus verò vocat Sauiam; Dextri autem codex habet *Seorim*, nunc dicitur *Siero*. Quidquid ſit de voce, conſtat in Pelendonibus populis Cantabricis ſitum fuiſſe. Cæterùm quod ad ſanctas Martyres pertinet, habent earum acta Breuiarium Burgenſe, Maldonatus, Trugillus, Morales, Villegas & alij; ſed quod cæteris præſtat Ferdinandus Petri Guzamius in ſuo Valerio ſcholaſtico Hiſtoriarum lib.3.tit.3.cap.5. affirmat Sanctam Centollam Toleti ortam patre Regulo fuiſſe, inde Sariam Cantabriæ profectam, ſub Egliſio Præſide in ipſo Iberi confluente paſſam fuiſſe. Ita refert Morales lib. 10. cap.17. & Venerus fol. 116. ex quibus Marieta lib.4.cap.10. 1.p. Quem igitur Valerius vocat Regulum, is ipſe L. Ragonius Quinctianus nuncupatur à Dextro. Ipſarum ſacra pignora poſt longa ſæcula tranſlata fuère tempore Alphonſi X. (aliàs Sapientis) in Eccleſiam Burgenſem, quæ feſtum earumdem celebrat 13. die Auguſti, qua etiam de eis agit Romanum Martyrologium. Et Centolla quidem virgo fuit, Helena verò eius ſocia, vidua: quod inter alios notauit Trugillus. Hoc *SS. Centolla & Helena.*

Anno Chriſti 300. | Anno Romæ 1053.

loco corruptiſſimus erat codex Dextri excuſus; nam pro ſigno(dimidiæ parentheſis,legebat litteram C.quaſi nominis alicuius ſignificationẽ,ex quo rurſus ſententiam lacerabat,& vnam in duas nullum reddentes ſenſum diuidebat.Cùm tamen legendum ſit per)totum illud; (*Catanæ paſſa eſt ſub huius patre L. Quinctiano fortiſſima Virgo Sancta Agatha.*) ita vt inferiora quæ agunt de S.Helena cohæreant cum ſuperioribus, in quibus de S.Centolla agitur. Inuenio Quinctiani nomen in Hiſpania iis ipſis temporibus vſitatum, nam Concilio Iliberritano interfuit Quinctianus Epiſcopus Eboræ. Porrò L. Ragonis Quinctiani Conſulatus (de quo hic agitur) incidit in annum ab Vrbe condita 987.id eſt,Chriſti Domini 236. & ſocium habuit Seuerum, ex Caſſiodoro, & aliis, & anno Domini 252. Decio 3. Conſule, occidit Catanæ S.Agatham Virginem;& Rauennæ ſub eodem Decio SS.Fuſcam,& Mauram, vt ex Romano Martyrologio 5. & 13. Februarij liquet; quod ſi hic ipſe pater S. Centollæ fuit, oportuit poſt aliquot annos à Conſulatu illam Toleti genuiſſe, ne ſenem admodum ipſam Viginem martyrij tempore faciamus. Sed nihil mirum ſi 60. annum agens occideretur, nam de S. Apollonia notum eſt, ſenem ſatis occiſam fuiſſe. Nihilominus crediderim patrem & filium eiſdem nominibus inſignitos, & Conſulatum patri adſcribendum.

De S. Agatha Virgine.

S. Victoria Voluceņſis.

14. *Voluca*, &c.] Eius vrbis meminit Ptolomæus in Areuacis prope Numantiam, vt opinor *Berlanga*. Corpus verò beatiſſimæ Virginis ac Martyris Victoriæ debito honore quieſcit in Eccleſia Metropolitana Burgenſi. Errore autem vulgi hactenus credebatur vna ex ſororibus Sanctæ Vrſulæ, ac filia cuiuſdam Reguli Siculi & S. Geraſinæ, quæ duo repugnant inter ſe. Nam ſociæ S. Vrſulæ omnes erant ex maiori Britannia. ſeu Anglia,quæ longo à Sicilia diſtat interuallo terræ ac maris. Quare qui parentes dicuntur S. Victoriæ fuerunt ſimul in martyrio ſocij, de quibus agit hoc loco Dexter. Feſtum ipſorum ad diem 10. Nouembris Burgis celebratur. Fuerunt & aliæ eius nominis in Hiſpania, de quibus vide annotationes ad ann. 130 & 406.

15. *Aſta in Hiſpania*, &c.] Conſule quæ ſcripſimus ad annum 208.

Oreti ſitus.

16. *Oreti*, &c.] Ptolomæus vocat Oreton Germanorum, à quo Oretani populi nuncupati: Strabo corruptè Oriam. Multi, in quibus Tarapha, Villanoua, & Carolus Cluſius exiſtimarunt veterem Oreton nunc dici Calatrauam, ſed Morales in antiquit. verbo *Oreton* eruditè probat non ibi, ſed prope Calatrauam extitiſſe, quo loco nunc Eccleſiola in honorem B. Dei Genetricis videtur conſtructa inter Granatulam & Calatrauam ad ripam Xabalonis fluminis, ruinis ipſis & heremitorij nomenclatura pariter atteſtantibus, nam dicitur *S. Maria de Oreto*, alias del Azuqueca. Difficilius nonnullis viſum eſt quod de S. Spiridione aſſeritur, nimirum Epiſcopum fuiſſe Toletanum, & egregie Oreti pro Chriſti nomine pugnaſſe. Nam Spiridion in Cypro Epiſcopus fuit, vt Ruffinus lib.1. cap.5. Sozomenus lib.1. cap. 11. Socrates lib.1. cap. 8. & eius acta apud Surium à Triphillo eius diſcipulo edita manifeſtant. Cæterùm ſi quis vellet duos Spiridiones aſſerere, Cyprium alterum, alterum Toletanum, non poſſet falſitatis manifeſtè redargui. Ego ſanè probabilius iudico vnum eumdémque Spiridionem fuiſſe, de quo Dexter, ac Ruffinus ſcribunt; qui quidem in Cypro inſula natus, in Hiſpaniam profectus, ob vitæ candorem factus ſit Toletanus Epiſcopus, ac demum in patriam poſt multos annos reuerſus, inibi Epiſcopus Trimetuntinus electus fuerit, inde Nicæam ad Concilium generale petierit, ac Sardicenſi etiam interfuerit. Sic enim omnia conſonant. Cui ſuffragatur, quod in Martyrologio Romano de Sancto Spiridione die 14. Decembris dicitur, quod nimirum *vnus fuit ex illis Confeſſoribus, quos Maximianus Dextro oculo effoſſo, & ſiniſtro poplite ſuccíſo, ad metalla damnauerat.* Quis autem neſcit præcipuas metallorum fodinas, quas Romanum habebat Imperium in Hiſpaniis fuiſſe? Id nos alibi ex lib. Machabæorum, & aliis fusè monſtrauimus. Igitur ad auri vel argenti fodinas Oretanas damnatus fuit Sanctus Spiridion à Maximiano, cùm iam Toletanam aliquandiu rexiſſet Eccleſiam; & Oreti ad metalla damnatus egregiè pro Chriſti nomine pugnauit. Sed à Conſtantino Imperatore, agente Hoſio Cordubenſi abſolutus, in Cyprum rediit. De cæteris conſule eius acta.

S. Spiridion Epiſcopus.

Ilipula quot, & quæ.

17. *Ilipula*, &c.] Multæ huius nominis vrbes fuère priſco tempore in Hiſpania, Plinius trium meminit lib. 28. cap.2. Ilipulæ Italicæ in Conuentu Hiſpalenſi prope Municipium Axatitanum; & lib. 1. cap. 3. Ilipulæ Laudis in Baſtetanis, & Ilipulæ minoris in Conuentu Aſtigitano. Ptolomæus duarum, quarum alteram ponit in Turditanis prope Nebriſſam, alteram cognomine magnam in Turdulis. Aſſentior Ambroſio de Morales, qui in antiquit

verbo

Anno Romæ 1051 — Anno Chriſti 300.

verbo *Ilipa* ſol.87.vſque 90.eruditè conuincit ex Strabone & aliis, Ilipam magnam in Mariano ſaltu (*Sierra morena*) extitiſſe, quo loci nunc eſt *Peñaſlor*. Ilipam vero alteram, de qua aliquando Titus Liuius, eſſe *Zalameam* in Sereno ſaltu. Quod ad ſanctos Martyres Reſtitutum & ſocios ſpectat, agunt de eis Beda, & Romanum Martyrologium ad 10. Iunij ſub his verbis; *In Hiſpania Sanctorum Martyrum Criſpuli & Reſtituti.* Ado die ſequenti. Solus Dexter meminit Caſtoris, & ſociorum Cantabrorum. Reſtitutus Presbyter Ilipulitanus (corruptè Elepelitañ) reperitur primus Presbyterorum illorum, qui interfuerunt Concilio Illiberritano, apud Loayſam, Zuritam, & Genebrardum. De damnatione Chriſtianorum ad lapidicinas conſule Cardinalem Baronium in notis ad diem 16. Februarij. verbo, *ad metalla damnatis*. Certè Cantabriæ aſperitas in cauſa eſt, vt in ea ſemper fuerint lapidicinæ, & ea gens ingenio ad lapides ſcindendos & poliendos polleret. *Martyres ad lapidicinas damnati.*

18. *Patauonij*, &c.] Ptolomæus collocat Patauonium in Aſturibus ſub vrbe Aſturicenſi; Morales lib.10. cap.33. exiſtimat eſſe quam *Vañeza* nuncupamus. Ibi ſanè reſidebat Flauiæ cohortis Tribunus. Sanctorum Martyrum Fœlicis, Fortunati, & ſociorum meminit Petrus in Catalogo lib.11. cap. 130. num. 77. aſſeritque occiſos pro Domino ad 4. Kal. Martij. *Martyres Patauonienſes.*

19. *Vrbe Heraclea*, &c.] Egimus de vrbe Heraclea ad Calpem freti olim exiſtente, in ſuperioribus ad annum Chriſti 70.

20. *Argenteolæ*, &c.] Meminit eius vrbis Ptolomæus in Aſturibus, & Molecius apud Ortelium in ſua Synonymia locorum, aſſerit nunc *Medules* nuncupari: ſed, vt exiſtimo, corruptè pro *Aniles* legit *Medules*. Sanctorum verò Martyrum memoria extat in Romano Martyrologio ad diem 6.Februarij his verbis; *Eodem die Sanctorum Martyrum Saturnini, Theophili, & Reuocatæ.* Conſentiunt vetera M.S. & Equilinus lib.11.cap.130.num.52. Eadem nomina legimus ad annum 260. in Dextro, ſed tamen temporum & vrbium differentia diuerſos fuiſſe oſtendit, hi namque anno 300. Argenteolæ in Aſturibus, illi ann.260. Vienæ in Callæcia occiſi ſunt. *Martyres Argenteolæ.*

21. *In Orientali*, &c.] Magna tenebrarum caligine obducti moderni ſcriptores, variè de vrbe ac regione, vbi S. Virgo Sother pro Chriſto fuit paſſa ſenſerunt. Legebant enim apud Bedam in Oriente occubuiſſe, & apud alios Romanam fuiſſe genere, eius corpus Romæ aſſeruari, & à Sergio iuniori in titulum Equitij tranſlatum eſſe; inſuper S. Ambroſium non alibi quàm Romæ paſſam ſignificare, cùm de ipſa loquitur lib.3. & 4. de Virginibus: inde factum, vt Baronius Romæ paſſam via Appia dixerit, in notis ad 10. Februarij: adducitque lectionem Martyrologij cuiuſdam M. S. Monaſterij Sancti Cyriaci, & Caſſinenſis, quæ habet, *Romæ via Appia paſſio S. Sotheris Virginis.* Alij in Orientali aliqua prouincia paſſam fuiſſe crediderunt, vt Equilinus lib.3.cap.111. qui habet; *Sothera Virgo in Orientis partibus paſſa eſt.* Omnes tamen errore decepti ſunt; & in primis ſine ſufficienti authoritate, ac conſideratione mutatus eſt Rom. Martyrologij textus, qui olim perpetuò habuit *in Oriente*. Neque ſufficit duo manuſcripta nonnullæ antiquitatis aliter habuiſſe, cùm omnes Martyrologiorum authores in contrarium ſtent, nimirum Beda, Vſuardus, Ado, quibus conſentiunt Galeſinus, Maurolicus & alij, omnes hi concorditer habent; *In Oriente S. Sotheris Virginis*, &c. Iam Dexter lucem attulit dubiæ fidei, vt quod olim in Oriente Romana Virgo paſſa legebatur, non de Orientali Aſia, ſed de Orientali oppido Hiſpaniæ *Palamos* dictum credatur; quò nimirum Virgo ſancta perſecutionem fugiens, peruenerat, cùm ad ſupplicium rapta eſt. Forſan parentes eius prædia in Hiſpania habebant, & illac ipſa proficiſcebatur. Corpus tamen ſucceſſu temporis Romam (ſic de aliis occidit) delatum eſt, & primùm via Appia ſepultum, (quod in cauſa fuit, vt à nonnullis via Appia paſſa crederetur) inde in titulum Equitij tranſlatum. De ea Ambroſius in exhortatione ad Virgines ait. *At non Sotheris (vt domeſticum piæ parentis proferamus exemplum) vultus ſui curam gerebat? Quæ cùm eſſet decora facie valdè, & nobilis Virgo maiorum proſapia, Conſulatus & Præfecturas parentum ſacra poſthabuit fide: & immolare iuſſa non acquieuit, ſed illi potuerunt quidem vultum eius vibicibus exarare, faciem tamen virtutis eius nequaquam exarare potuerunt.* Sed verò ad ſororem ſuam ſic ait idem Ambroſius; *Perſecutionis ætate ſeruilibus quoque contumelijs ad faſtigium perſecutionis euecta, etiam vultum ipſum, qui inter cruciatus totius corporis liber eſſe conſueuit iniuria, & ſpectare potiùs tormenta, quàm perpeti, carnifici dedit; & tam fortis & patiens, vt cùm teneras pœnæ offerret genas, priùs carnifex cædendo deficeret, quàm Martyr iniuriæ cederet. Non vultum inflexit, non ora conuertit, non lacrymas dedit. Denique* *Sancta Sother Virgo vbi paſſa?*

cum

Anno *cùm catera pænarum genera viciſſet, gladium, quem quærebat inuenit.* Item ille. *Quam perſecu-* Anno
Chriſti *tor immanis palmis cadi præcepit, vt tenera Virgo dolori cederet, aut pudori. At illa vbi audiuit* Romæ
300. *hanc vocem vultum aperuit, ſoli inuelata, atque intecta martyrio; & volens iniuriæ occurrit, vul-* 1051.
tum offerens, vt ibi martyrij fieret ſacrificium, vbi ſolet eſſe tentamentum pudoris. Quam ergo Ambroſius Virginibus ſequendam offert, quidni eius ſæculi S. Monica in exemplum pudicitiæ afferret? Denique quod Dexter ſcribit anno Domini 304. martyrio coronatam, in actis S. Pancratij habemus, vbi legimus id accidiſſe Diocletiano IX. & Maximiano viij. Conſulibus, quorum quidem Conſulatus in præfatum annum Chriſti incidit, vt Baronius loco citato notauit.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 300. *Gothi per Imperium graſſantur, qui multas à Conſtantinopolitanis acceperant conſuetudines, & inter illas ſexta feria maioris hebdomadæ ærea cymbala pulſare ligneis inſtrumentis.* Anno Romæ 1051.

2. *Hoc anno Imperator Diocletianus Valerius Iouius nouies, & ſepties Maximianus Valerius Herculeus Conſulatum inierunt.*
3. *Hoc eodem anno multi per Hiſpaniam paſſi ſunt.*
4. *Antecedenti anno Diocletianus & Maximianus Auguſti celebri pompa apparatúque Romæ triumpharunt, præcedentibus eorum rhedam Narſei coniuge, ſororibus, liberis, & omni præda, qua Imperatores Parthos ſpoliauerant.*
5. *Nec multo pòſt ijdem Auguſti II. Kal. Maij abdicant (purpuram.)*
6. *Durat nihilominus atrox Diocletiani perſecutio. Patiuntur Gerundæ in Hiſpania Sancti Martyres Fælix & Maximus.*
7. *Rhodæ in Hiſpania Celtibera Sancti Martyres Dionyſius & Ammonius.*
8. *Iturïſſæ in Vaſconibus Sancti Martyres Socrates, Dionyſius, Victor, Zoticus, Arcadius, Cæſarius, Seuerinus, qui ſub Diocletiano variè torti martyrium compleuerunt; quibus additi ſunt Chriſtophorus, Antonius, Theonas, qui variè torquentur.*
9. *In Eremo Metellinenſi in Luſitania Theodorus Admirabilis.*
10. *Carthagine Hiſpaniæ Fælix Epiſcopus, Martyr, & ſocij eius.*
11. *Toleti & Hiſpali S. Fælicis Diaconi Toletani, Hiſpali paſſi ſub Daciano Præſide totius Hiſpaniæ crudeliſſimo.*
12. *Cæſaraugustæ innumerabilis multitudo Martyrum,*

omnis

Anno Romæ 1058 — Anno Christi 300.

omnis ætatis, conditionis, & vtriuſque ſexus, paſſorum.

13. *Ibidem S. Encratis Virginis & Martyris ex vrbe Bracara Auguſta. Item ibidem paſſi octodecim Martyres.*

14. *Item ibidem S. Lambertus, qui ſucciſum caput manibus importans, Angelo duce, Sanctorum Martyrum numero ſociatus.*

15. *Toleti Sancta Leocadia Virgo & Martyr, quæ iam flagellata in horrendum carcerem detruſa fuerat: audito S. Eulaliæ Emeritenſis martyrio, in oratione ſignato (police virgineo) duriſſimo carceris ſaxo, ſigno Crucis, & ibidem relicto in hanc diem digitorum & crucis ſigno; impollutum in oratione ſpiritum Deo reddidit.*

COMMENTARIVS III.

1. GOTHI, &c.] Lege de eiuſmodi Gothorum graſſatione S. Iſidorum in hiſtoria Gothorum, Ioannem & Olaum Magnos rerum Gothicarum ſcriprores. Quod aurem hoc loco Conſtantinopoliranorum meminit Dexter, non eo ſenſu accipiendum, quaſi iis ipſis diebus Conſtantinus nomen iam ſuum Bizantio dediſſet, qui nec dum ad Imperium euectus fuerat, ſed cùm iam Dextri tempore Bizantium Conſtantinopolis vocaretur, potuit Bizantinos Conſtantinopoliranos nuncupare, cùm vnus idémque populus eſſet, quocumque cenſeretur nomine. Sed quonam pacto ſtare poterit, quod rurſus aſſerit, Gothos à Bizantinis edoctos, pulſare ſoliros cymbala ærea ligneis inſtrumentis; ſi S. Paulinus Nolanus Epiſcopus nolarum ſeu cymbalorum vſum adinuenit, vt ab eius vrbe nomen inditum indicare videtur? At longè aliud Paulinus inſtituit, quàm Gothi feciſſe dicantur; nimirum turres, quas campanis in loco edito collocandis inuenit; aliàs longè tintinabulorum vſum vetuſtiſſimum fuiſſe ex ſacris literis, & prophanis authoribus colligunt Hieronymus Magius, & Angelus Roca in libris quos de tintinnabulis ſeu campanis ediderunt; quos lector conſulat. *Gothorum irruptio.*

2. *Hoc anno*, &c.] Agit de anno Domini 304. ſed correctione indiget, quod dicebatur *Diocletianus ſepties, & nouies Maximianus* Conſulatum iniiſſe, cùm certum ſit è conuerſo legendum, *Diocletianus nouies, & ſepties Maximianus.* Ita ſiquidem ex omnibus faſtis colligitur.

3. *Hoc anno*, &c.] Innumeri ſanè fuêre in Hiſpaniis hoc rempore à Daciano, & aliis Præſidibus Diocletiani trucidati, quorum nomina ſunt in libro vitæ. Sanè apud Agredam notiſſimum Hiſpaniæ oppidum, eſt in magna veneratione ager quidem cum remplo olim ſuper eum erecto, ob memoriam & cultum multorum Sanctorum Martyrum, inibi pro fidei Chriſtianæ defenſione à Daciano occiſorum; & à re *Ager Martyrum* nuncupatur. Eius meminit Morales lib. 10. cap. 6. *Martyres anonymi hoc tempore occiſi in Hiſpania. Agreda Martyres.*

4. *Antecedenti*, &c.] Id refert Euſebius in Chronico ad annum Chriſti 305. vbi de hoc triumpho agit. Conſule quæ de Narſeo & eius cum Maximiano conflictibus ſcribit inter alios Oroſius lib. 7. cap. 25.

5. *Nec multo poſt*, &c.] Accidiſſe Id anno Domini 307. teſtis eſt Euſebius in Chronico, & lib. 8. Hiſt. Eccleſ. cap. 26. & 29. & Conſtantinus Magnus in oratione quam habuit ad Patres in Nicæna Synodo congregatos. & Acta S. Menæ & ſociorum, vbi aſſeruntur purpuram depoſuiſſe eo dolore conſternati, quod non potuiſſent contra Chriſti fideles præualere. Euſebius affirmat, Diocletianum Nicomediæ, Maximianum verò Mediolani imperio ac

purpura

Anno Christi 300. — purpura ſe abdicaſſe. Cæterùm ſemel indicta toto orbe in Chriſtianos perſecutio nihilominus perſeuerauit. — Anno Romæ 1051.

S. Fœlix Gerundenſis.

6. *Patiuntur*, &c.] De Sancto Fœlice Gerundæ paſſo agunt omnia Martyrologia ad 1. Auguſti; Vſuardus breui elogio ſic ſcribit: *In Hiſpanijs ciuitate Gerunda natalis S. Fœlicis, quem iuſſit Dacianus Iudex, poſt illata tormentorum genera, vngulis detrahi, ac deinde vſque ad oſſa laniari, & tamdiu vulnera verberibus inſtaurari, vſque dum inuictum ſpiritum Chriſto reddidit.* Eiuſdem meminit Prudentius in Periſtephano hymno 4. S. Eulogius in Memoriali SS. Gregorius Turoneſis de gloria Martyrum cap.92. & in Breuiario S.Iſidori extat hymnus vetuſtus, quo eius acta narrantur: nimirum,

Hymnus de Sancto Fœlice Martyre Gerundenſi.

Fons Deus vitæ perennis, lux origo luminis;
Aſpice plebem canentem feſta ſummi Martyris,
Excipe vota precantium, ſume laudum carmina.
En tui Fœlicis almi pangimus inſignia,
Tu reſolue vincla linguæ, dans ſonora cantica,
Vt tua ritè queamus promere magnalia.
Iſte namque Cæſareæ vrbis Mauritaniæ
Mundialis diſciplinæ dum ſtuderet litteris,
Artium famoſa verba te ſequendo deſerit.
Audiens plecti fideles, mox Gerundam peruenit,
Præſidis iuſſu retentus truditur in carcerem,
Ferreis vinclis onuſtum colloquuntur Angeli.
Siſtitur aræ, cruentis vt litaret Idolis,
Reſpuit infame factum, voce Chriſtum profitens,
Perſtrepit turba biſulcis oſſa nudans vngulis.
Nempe mulis alligatus diſſipatur artubus;
Fluctibus preſſo marinis, vnda turgens ſubditur,
Angelus immiſſus, almis ora pandit cantibus.
Omnia tormenta forti percucurrit pectore,
Et poſt pœnas, & catenas, vngulas, & verbera,
Carnea clauſtra relinquens, migrat ad cæleſtia.
O nimis Gerunda fœlix, ô beata ciuitas,
Nil malorum tu paueſcis freta tanto Martyre;
Poſtulata promeretur, quiſquis hîc confluxerit.
Hîc Dei virtute preſſi lacinantur Dæmones,
Verberantur, vinciuntur, & cremantur acriter,
Atque fumus, & fauilla nil vigoris obtinet.
Hîc ſalus optata feſſis, ſed cæleſtis profluit,
Viſio cæcis pateſcit, lingua mutis aduenit,
Surdus aures hîc receptat, atque claudus exilit.
Inde cuncti te precamur vna ſumma Trinitas,
Martyris vt impetratu noſtra tollas crimina,
Noxia cuncta repellas, & ſecunda impertias.
Clerus hîc vita niteſcat, & Sacerdos floreat,
Plebs fidelis quod requirit impetraſſe ſentiat:
Omnis ætas, atque ſexus hoc Patrono gaudeat. Gloria, &c.

Anno Romæ 1051.

Anno Chriſti 300.

De Sancto Maximo eius ſocio ſolus Dexter (quod ſciam) ſcribit. Cæterùm duos Fœlices Gerundæ martyrio coronatos fuiſſe, eóſque valdè diſtinctos (non vnum, vt multi ex ſola identitate nominis ducti crediderunt) ſatis conuincitur ex litteris Berengarij Epiſcopi, & Cleri, ac populi Gerundenſis datis 11. Kal. Auguſti ann. Domini 1087. ad Congregationem S. Afræ Auguſtanæ Ciuitatis, quæ extant apud Velſerum in vita eiuſdem Sanctæ, illis præſerum verbis; *Munus dirigimus, videlicet ex oſſibus, & cruore terra mixtus, ac veſtimētu ſanctiſſimi Doctoris noſtri Fœlicis Martyris Chriſti, ſcilicet illius, quem vt Apoſtolum & Prophetam habemus, non illius qui beatiſſimi Narciſſi Diaconus eſt dictus: quoniam ipſe tranſlatus eſt à pijſſimo Rege Francorum Carolo, & apud Pariſiorum Ciuitatem honorificè requieſcit.* Aſſeruatur ſacrum corpus Sancti Fœlicis, de quo nunc Dexter agit, in Cathedrali Gerundenſi, caput verò in Collegiali Eccleſia eius nomini dedicata. In nōnullis Eccleſiis Hiſpaniæ celebrabatur olim cum proprio officio, quod in Palentino Breuiario legi. Conſule quæ diximus ad annum 277.

Duo. Fœlices Gerundenſes.

7. *Rhoda*, &c.] Adhuc ferè nomen retinet, vocatúrque *Rueda*, vbi celebre adeſt Cœnobium Ciſtercienſis ordinis, ad Iberi confluentem. Eſt alia eius nominis vrbs, ſiue oppidum in Hiſpania, quod nunc *Roſſas* dicitur ſupra Barcinonam in ipſa maris mediterranei ora; cuius meminit Ptolomæus in Indigetibus ſub nomine Rhodæ, & Strabo ſub nomine Rhodopes, de ea etiam Morales in antiq. fol. 85. & Florianus de Ocampo lib. 2 hiſt. Hiſpan. cap. 4. & lib. 3. cap. 27. At Dexter de Celtibera Rhoda loquitur, in qua SS. Martyres Dionyſium & Ammonium ceruices pro Chriſto dediſſe ſcribit: horum dies natalis in 14. Februarij incidit, vt apud Bedam, Adonem, & Vſuardum videre eſt, ſub his verbis; *Item Sanctorum Dionyſij & Ammonij decollatorum.* Perperam in Rom. Martyrologij correctione mutatum eſt aduerbium *item* in *ibidem*, quod tamen ſine auctore actum Martyrologia dictorum probant, nullibi enim leguntur *ibidem* paſſi, id eſt, Alexandriæ, vbi præcedentes Martyres occiſi fuerant. ſed *item*, id eſt, ſimiliter ipſo die.

Rhodenſes Martyres.

8. *Iturissa*, &c.] Eius vrbis meminit Ptolomæus in Vaſconibus Tarraconenſis Hiſpaniæ, quam Villanouanus in notis marginalibus, Carolus Srephanus & alij aiunt eſſe *Sangueſſam* Nauarræ. De eadem agit Pomponius Mela lib. 3. de ſitu Orbis; Plinius de Iturisſenſibus populis. Porro Græci in Menologio 19. Aprilis meminerunt Sanctorum Martyrum Socratis & Dionyſij lanceis confoſſorum, & die ſequenti Sancti Victoris cum ſociis reliquis. Rom. Martyrologium die 19. Aprilis hæc habet; *Eodem die Sanctorum Martyrum Socratis & Dionyſij, qui lanceis confeſſi ſunt:* & die 20. eiuſdem hæc; *Eodem die Sanctorum Martyrum Victoris, Zotici, Zenonis, Acindini, Caſarij, Seueriani, Chriſophori, Theona, qui ſub Diocletiano variè tentati martyrium compleuerunt.* Quare non vno eodémque die martyrio affecti ſunt, ſed diuerſis, vt vides. Codex Dextri pro Chriſophoro habet Chriſtophoro, litterula variata.

Iturisſenſes Martyres.

9. *In eremo Metellinenſi*, &c.] Hodie *Medellin*. Conſule, quæ de ea vrbe notauimus ad annum 134. Porrò Sancti Theodori admirabilis nomen & ſanctitatis memoria apud Græcos celebratur 20. Aprilis, qua Martyrologium Romanum hæc inquit: *Eodem die S. Theodori Confeſſoris ab aſpera cilicij veſte, qua tegebatur, cognomento Trichinas; qui multis virtutibus præſertim aduerſus dæmones claruit; ex cuius corpore vnguentum ſcaturiens, ægrotis ſanitatem impertit.* Id verò ex Græcis deſumptum fuit, qui in Menologio habent; *Hic propter ærumnas, & vitæ duritiam cui ſe ſubiecit, frigore & gelu propter Chriſtum vexatus, craſſa, & aſpera veſte corpus tegebat, ex quo factum eſt, vt Trichinas cognomento appellaretur: ob idque contra dæmones poteſtatem accepit; cúmque ita vixiſſet, & ad Dominum, quem deſiderauerat migraſſet, omnibus fidelibus ſanitates confert, vnguento ex ſancto eius ſepulchro ſcaturiente.* Sed quare Græci nomen loci vbi quieſcit non promunt? non alio, niſi quia ipſum ignorabant, quem tamen Dexter exprimit, de quo fuſiùs in Apologia pro authore à nobis actum.

S. Theodorus Metellinenſis, Anachoreta.

10. *Carthagine*, &c.] Sanctorum Fœlicis, & ſociorum viginti memoria habetur in Romano Martyrologio ad diem 23. Martij, ex Beda, & Vuandelberto: qui tamen crediti hactenus ſunt in Africa martyrium pertuliſſe, quòd Carthagine reperirentur occiſi; vtrùm autem iidem ſint, de quibus in Rom. Martyrologio colitur feſta dies 3. Februarij, ſub his verbis; *Ibidem Sanctorum Martyrum Fœlicis, Symphronij, Hippolyti & ſociorum*, mihi non liquet.

Carthaginenſes Martyres.

11. *Toleti*, &c.] De Sancto Fœlice Diacono Hiſpali paſſo agit Rom. Martyrologium die 2. Maij, qua etiam celebrari ſolitum fuit Hiſpali, & Toleti. Vide Marietam lib. 2. cap. 99. Multa de eo habentur in Breuiario S. Iſidori: recitatur ſiquidem in eo officium proprium eiuſdem Martyris, cum hymno de communi Martyrū: ſed nihil dicitur quod ad hiſtoriam

S. Fœlix Hiſpalenſis.

Anno Chriſti 300. agonis ſpectet: ad nomen Fœlicis magis alludunt cuncta, vt illud cuiuſdam Capitulæ; *Fœlix Martyr tuus Domine, & nomine probatus, & munere conſecratus, dum eum ex nomine vocas, & ex munere conſecras*, &c. Anno Romæ 1051.

SS. *Iuſta & Ruffina.*

Ingeri poteſt hoc loco memoria Sanctarum Virginum *Iuſta & Ruffinæ*, quæ in eadem vrbe coronam martyrij percipientes Hiſpaniam totam illuſtrarunt. Sed quoniam acta ipſarum celeberrima ſunt, & à multis deſcripta, ſolùm dabimus hymnum in earum feſto cani ſolitum in Breuiario Sancti Iſidori.

Hymnus.

Adſunt punicea floſcula Virginum,
Cæleſti placido rore virentia:
Quarum vaſa poli ſtigmate ſyderum
Cœli flammigero igne probata ſunt.
Hæc primùm olei imbribus illita,
Igneſcit facibus cordis in æthera:
Noctis perfidia hoſtis & impetum
Vincens in fidei lumine optimo.
En Iuſta pariter, atque Ruffina eſt,
Quæ clarent meritis, moribus inclytis:
Diſcreto ſiquidem nomine Virgines,
Vno ſed ſtudij nomine Martyres.
Theſaurum Domini legibus inclytæ
Vaſis fictilibus corporis vnicè:
Geſtantes pretio vaſcula diſtrahunt,
Quo quæſtu faciet viſcera pauperum.
Sed his ſubſidijs callidus artifex
Frangit teſtacea vaſcula mund....
Ne teſta hominum ſcanderet æthera,
Et pulvis fieret gloria cœlica.
Hinc robuſta fides fragmine fictili,
Gliſcens martyrium corporis excipit:
Præſtans fœmineo præmia ſexui,
Quo celſo valeant ſydere inlabi.
Ob hoc vita, ſalus, & via, veritas,
Te ſummis precibus Chriſte repoſcimus:
Harum ſuffragio nos tibi conſecres
Quarum tu fides voce placatus es.
Mentes vos facite lampada Virgines,
Fluxu corporeo effici liberos:
Vt votis rigidis corda callentia,
Geſtantes habeant regna cæleſtia.
Te noſtra iubilet gloria perpetim,
Qui ſolus Dominus trinus, & vnus es:
Iugi imperio ſæcula continens,
Et cuncta dominans omnibus imperas.
Amen.

Celebratur feſtum Sanctarum Virginum ac Martyrum Hiſpalenſium in Rom. & aliis Martyrologiis die 9. Iulij: quo die de ipſis ſcribunt Villegas, Sanctorus, Trugillus, Marieta, Maldonatus, & antiqua diuerſarum Eccleſiarum Breuiaria. Egimus de ipſis ad annum 287. quo à nonnulli paſſæ referuntur.

Innumerabiles Martyres Cæſarauguſtani.

12. *Cæſarauguſta*, &c.] Magnam illam Sanctorum Martyrum ſtragem apud Cæſarauguſtam occiſorum ſub impiiſſimo Daciano, nomine *innumerabilium* conſueuerunt fideles celebrare 3. die Nouembris, qua Vſuardus, & Rom. Martyrologium iiſdem verbis hæc habent: *Cæſarauguſta Sanctorum innumerabilium Martyrum, qui ſub Daciano præſide mirabiliter occubuerunt pro Chriſto. Cùm enim Dacianus* (inquiùt Vincentius Belu. & Equilinus lib. 10. c. 17.) *videret, quòd quanto plus conabatur Chriſtianos extinguere, tanto magis eorum multiplicabatur fides, & collegium augebatur; ſimulata paci Eccleſijs reddita, miſit edictum fictè, vt Chriſtianis latentibus liceret ſuis legibus vti. Quibus ad publicum prodeuntibus, & Chriſtum laudantibus, eorum multitudine in prædicta ciuitate conueniente, congregauit exercitum Paganorum, iannáſque vrbis claudi iuſſit, nequis eorum euaderet. Omnes itaque Chriſtianos ibidem repertos, armati Gentiles ex abditis exeuntes gladijs trucidarunt. Corpora verò in aceruos maximos collecta combuſſerunt, & cineres in ventum diſperſerunt.* Cæterùm mirabili Dei prouidentia effectum eſt, vt cineres manſerint candidiores niue; vnde in globos collecti, *Maſſa candida* appellari meruerunt. De iiſdem Prudentius hymno 6. Periſtephani hæc habet loquens de Cæſarauguſta.

Sola in occurſum numeroſiores
Martyrum turbas Domino paraſti;
Sola prædiues pietate multa
Luce frueris,

Vix

Anno Romæ 1051. | Anno Christi 300.

Vix parens orbis populoſa Pœni; (id eſt, Carthago Africæ)
Ipſa vix Roma in ſolio locata,
Te decus noſtrum ſuperare in iſto
Munere digna eſt.
Omnibus portis ſacer immolatus
Sanguis excluſit genus inuidorum
Dæmonum, & nigras pepulit tenebras,
Vrbe piata. Et paulò poſt:
Nec furor quiſquam ſine laude noſtrûm
Ceſſit, aut clari vacuus cruoris
Martyrum, ſemper numerus ſub omni
Grandine creuit.

S. Iſidorus lib.15. Orig. de Cæſarauguſta, *Illuſtris* (inquit) *eſt florens Sanctorum Martyrum ſepulturis.* Legi in codice magno, peruetuſto, Toleti in Conuentu noſtro S.Bernardi extra muros, hiſtoriam innumerabilium Martyrum Cæſarauguſtanorum, cuius titulus eſt: *Paſſio Sanctorum Martyrum innumerabilium, quorum corpora ſunt ante Eccleſiam, quæ dicitur Sancta Sanctorum, ſub Daciano Præſide*, &c. initium verò, *Priſcorum mundialium geſta virorum*, &c. Continetur tribus magnis pergameni foliis ſub num. 75. vbi illud certè valde notandum eſt, quod pia priſcorum deuotio Eccleſiam eorumdem *Sancta Sanctorum* nuncupauit, ob tantorum pignorum reuerentiam. Legi in Breuiario Palentino lectiones eorumdem, vbi paſſi dicuntur ſub anno Domini ccxcj. De iiſdem agunt Morales lib.10. cap.6. Trugillus, Marieta, Vaſæus, Villegas, & cæteri.

13. *Ibidem S. Encratis*, &c.] De ea Romanum Martyrologium ad 16. Aprilis. *Ibidem* (inquit, hoc eſt, Cæſarauguſtæ) *S. Encratidis Virginis, & Martyris, quæ laniato corpore, mammilla abſciſſa, & iecore auulſo, adhuc ſuperſtes in carcere incluſa eſt, donec vlceratum corpus putreſceret.* Prudentius cecinit eius certamen in Periſt. inquiens: S. Engratia Virgo.

Hîc & Encrati recubant tuarum
Oſſa virtutum, quibus efferati
Spiritum mundi violenta Virgo
Dedecoraſti.

Et cætera lectu digniſſima, quorum aliqua mox ſubdemus. Narratur eius martyrium ſimul cum hiſtoria innumerabilium, in prædicto codice S. Bernardi Toletani; & in Breuiario Salmantino legitur fuiſſe filia Reguli cuiuſdam Portugalliæ, quodque à parentibus nuptui tradenda Marchioni Rhodani ducebatur à Lupercio auunculo, & aliis xvij. viris primariis: Virgo autem ſancta, vt occaſionem martyrij ſibi quæreret, iter arripiens, Cæſarauguſtam peruenit, vbi Dacianum aggreſſa, eum ad certamen prouocauit. Subdit Breuiarium præfatum, quod ſtatim iuſſit Dacianus ipſam in eius præſentia acerrimis flagris cædi, & cæſam ligatámque, & ad caudam equi tota ciuitate raptari, eo quod blaſphemaſſet ſacratiſſimos Imperatores, ac deinde eius ſacro teneróque corpori cætera tormenta inflicta ſunt, quæ Martyrologium narrat: & inter alia clauus in capite eius ſuffixus fuit, cuius foramen hodiéque in cranio ſacro videmus. Corpus verò ſanctiſſimæ Virginis poſt multa ſæcula, anno Domini 1389. die 13. menſis Martij, in marmoreo ſepulchro repertum eſt cum hac inſcriptione; *Beata Engratia Virginis, & Martyris ſacrum corpus*: & cum teſtimonio Prudentij Epiſcopi, qui ipſam ſepulturæ tradiderat. De eadem Morales lib.10. cap.5. Marieta lib.4 cap.3. & 4. & Yepius Centuria 2. anno Domini 657. cap. 1. Villegas, Trugillus & cæteri. Porrò M. Maximus Cæſarauguſtæ Epiſcopus ſic de eadem cecinit:

Encratis ob niueos mores niueúmque pudorem,
Et magè martyrij nomine chara polo eſt.
Chriſti ſponſa placet ſuperûmque hominúmque parenti,
Cæſareæq; vrbis fida patrona manet.

Sanguine nobilitas quam fuſo, & corpore ſecto
Pectinibus, buſto ſola relicta ſuo.
Templa dicata ſibi videt hæc in corpore degens,
Digna vigore animæ laurea, dignus honor.
Meq́ meumq́ gregem ſanctiſſima reſpice Virgo,
Qui tibi pro templis pectora noſtra damus.
Hinc Patrona tuis mala quæque à mœnibus arce,
Noſq́ ſalute bea, hoſtibus abde fores.

Porrò quod Maximus inquit: *Templa dicata ſibi videt hæc in corpore degens*, ad illud Prudentij reſpicit,

Martyrum nulli remanente vita
Contigit terris habitare noſtris,
Sola tu morti propriæ ſuperſtes
Viuis in orbe.
Viuis & pœnæ ſeriem retexis,
Carnis & cæſæ ſpolium retentans:
Tetra quàm ſulcos habeant amaros
Vulnera narras.
Barbarus tortor latus omne carpſit,
Sanguis impenſus, lacerata membra;
Pectus abſciſſa patuit papilla
Corde ſub ipſo. Et infrà:

Vidimus partem iecoris reuulſam,
Vngulis longè iacuiſſe preſſis:
Mors habet pellens aliquid tuorum
Te quoque viua.
Inuidus quamuis obitum ſupremum
Perſequutoris gladius negarit:
Plena te Martyr, tamen vt peremptam
Pœna coronat. Ex quibus infert:
Hunc nouum noſtræ titulum fruendum
Cæſaraugustæ dedit ipſe Chriſtus:
Iuge-viuentis domus vt dicata
Martyris eſſet.

Quaſi dixerit; hoc ſpeciale præ cæteris vrbibus priuilegium dedit Chriſtus Cæſarauguſtæ, vt nouo Eccleſiæ genere frueretur (nam Titulus Eccleſiam ſignificat:) ſiquidem cùm vrbes cæteræ Titulos erigant Martyribus mortuis: Cæſarauguſta Martyri iuge-viuenti, hoc eſt, Martyri ſimul, & viuenti (mira & noua res!) Domum & Titulum extruxit, nimirum S. Encratidi. Sanctorum verò xviij. qui cum ipſa paſſi ſunt celebre martyrium cecinit eodem hymno Prudentius, cuius initium eſt; *Bis nouem noſter populus ſub vno*, &c. De eiſque ſolennis ſeruatur memoria in Martyrologiis Bedæ, Vſuardi, Adonis, Romano, & recentioribus, agúntque Vaſæus & omnes authores pro Encrate citati. Quod ad nomina eorum ſpectat, Romanum Martyrologium quatuordecim exprimit, & quatuor reliquos Saturninos inquit vocatos fuiſſe. En eius verba; *Cæſarauguſtæ in Hiſpania natalis Sanctorum 18. Martyrum: Optati, Luperci, Succeſſi, Martialis, Vrbani, Iuliæ, Quintiliani, Publij, Frontonij, Fœlicis, Cæciliani, Euentij, Primitiui, Apodemij, & aliorum quatuor, qui Saturnini vocati eſſe referuntur: Hi omnes ſub Daciano Hiſpaniarum Præſide ſimul pœnis affecti atque interempti ſunt; quorum illuſtre martyrium Prudentius verſibus exornauit.* Nomina & ſeriem ipſorum ab ipſo Prudentio mutuauit, qui ſic habet.

Socij eius xviij.

Ergo ter ſenis ſacra candidatis
Diues Optato *ſimul &* Luperco,
Perge conſcriptum tibimet ſenatum
Pangere pſalmis.
Ede Succeſſum, *cane* Martialem,
Mors & Vrbani *tibi concinatur;*
Iuliam *cantus reſonet, ſimúlque*
Quintilianum.

Anno Romæ 1051. Publium *pandat chorus, & reuoluat* Anno Christi 300.
Quale Frontonis *fuerit trophæum,*
Quid bonus Fœlix *tulerit, quid acer*
Cæcilianus.
Quantus Eventi *tua bella ſanguis*
Tinxerit, quatenus tua Primitiue,
Quum tuos viuax recolat triumphos
Laus Apodemi.
Quatuor poſthinc ſupereſt virorum
Nomen extolli, renuente metro,
Quos Saturninos *memorat vocatos*
Priſca vetuſtas.

Sed verò cæteri omnes authores non ſolùm ſeriem & ordinem nominum variant, verùm etiam nomina omnium 18. exprimunt,& neminem ipſorum Saturninum vocari affirmant. Audi verba Vſuardi, cui Ado, & Equilinus conſentiunt. *Cæſaraugustæ Sanctorum* 18. *Martyrum, Quinctiliani, Caſsiani, Matutini, Publij, Vrbani, Martialis, Fauſti, Succeſsi, Fœlicis, Ianarij, Primitiui, Euentij, Cæciliani, Optati, Frontonis, Luperci, Apodemi, & Iulij. Hi omnes ſub Daciano*, &c. Subſcribit Marieta p.1.lib.1.cap.103. & quod maioris ponderis eſt, vetuſtiſſimus M. S. Codex Monaſterij S. Bernardi Toletani ſuprà relatus,idem habet ad verbum. Deſunt igitur in Romano Martyrologio quatuor illorum nomina: *Caſsianus, Fauſtus, Ianuarius*, & *Matutinus*, quos, vt Prudentius inquit, priſci *Saturninos* vocarunt: nimirum cognomine auito,aut alia quauis cauſa. Sed quid eſt quod Prudentius ait?

Quatuor dehinc ſupereſt virorum
Nomen extolli, renuente metro,
Quos Saturninos *memorat vocatos*
Priſca vetuſtas.

Ambroſius Morales lib.10.cap.5.exiſtimat ab eorum propriis nominibus Prudentium abſtinuiſſe, quod ea leges metri ſaphici non caperent: & hoc voluiſſe ſignificare, cùm dixit, *renuente metro.* Cæterùm non placet in hoc, nam,vt bene notauit P. Lupus in notis ad Luſitanum Martyrologium,de Caſſiano quidem & Fauſto dubitari nequit,quin facili negotio ſaphicam menſuram intrare queant, Ianuarius autem & Matutinus in vocandi caſu.Quod igitur Prudentius aſſerit, longè aliud eſt, nimirum nomen, quo priſca vetuſtas Sanctos illos quatuor vocat, id eſt, *Saturninos*, nequaquam in hoc genere metri locum habere poſſe, eò videlicet, quod quatuor ſimul ſyllabis longis conſtet, cùm tamen prima illa ſyllaba *Sa.* corripienda omnino eſſet, cùm dicitur, *Quos Saturninos*, &c. primus enim pes Trochæus, eſt longa & breui conſtans. Veniam proinde Prudentius petit: nec enim vulgare veterum tantorum Martyrum nomen ſilendum eſſet, propter rigoroſas metri leges: vnde & ſubdit:

Carminis leges amor aureorum
Nominum parui facit, & loquendi,
Cura de Sanctis otioſa non eſt,
Nec rudis vnquam.
Plenus eſt artis modus, annotatas
Nominum formas recitare Chriſto,
Quas tenet cæli liber, explicandus
Tempore iuſto.

Sub lite etiam eſt de altero ipſorum, fueritne mas, vel fœmina: nam nonnulli Prudentij codices, & Romanum Martyrologium apud Baronium *Iuliam* vocant: vetuſtus autem

Anno Toletanus, Vſuardus, & cæteri *Iuliam*: quod ſequitur Equilinus. Vtrumque probabile, Anno
Chriſti neutrum certum. Corpora octodecim Sanctorum prope corpus S.Engratiæ ſepulta, & Romæ
300. cum ipſa pariter reperta ſunt, & in quodam ſepulchro eiuſmodi circumſcriptio: *Corpus* 1051.
Sancti Luperci eius auunculi Martyris; auunculi ſcilicet S. Engratiæ.

S. Lambertus Martyr. 14. *Item ibidem S. Lambertus*, &c.] Quæ hic de Sancto Lamberto referuntur trita ſunt apud omnes Hiſpanicarum rerum Scriptores; ita ſanè referunt de eo Morales lib. 10.c.6. Villegas, Trugillus, Vaſæus & cæteri. Erat quidem S. Lambertus Agricola, cuiuſdam Gentilis ſeruus, à quo de fide coram Iudice accùſatus, capitis abſciſſione donatus eſt, dum in agro boues ducens araret; aſſumens dehinc caput manibus propriis, ducibus & bobus & Angelis, ad ſepulchra cæterorum Martyrum proficiſcitur: quò cùm perueniſſet, *Exultabunt* (ait) *Sancti in gloria*; & à cæteris Martyribus reſponſum eſt, *lætabuntur in cubilibus ſuis*. Quo dicto in conſortium illorum ſe dedit. Vidi prope ſepulchrum S. Engratiæ hiſtoriam hanc in marmore ſepulchri eiuſdem Sancti Lamberti imaginibus inciſam. De eodem conſule Romanum Martyrologium ad 16. Aprilis. Cum prædictis Martyribus paſſi quoque ſunt Sancti Caius, & Crementius, de quibus in hymno 18. Martyrum hæc habet Prudentius;

Additis Caio (nec enim ſilendi)
Teque Crementi, quibus incruentum
Ferre prouenit decus ex ſecundo
Laudis agone.

Id Romanum Martyrologium die prædicta ſic exponit; *In eadem ciuitate Sanctorum Caij, & Crementij, qui ſecundò confeſſi, & in fide Chriſti perſeuerantes, martyrij calicem guſtauerunt.* Quod ſecundò confeſſi, vel ſecundo laudis agone illuſtrati dicuntur, ad id tendit, vt in primo certamine defecerint, ſed facti pœnitentia ducti, ſecundo ſe certamini exhibentes, coronam adepti ſint. Vnde ſubdit Prudentius:

Ambo confeſſi Dominum ſteterunt
Acriter contra fremitum latronum;
Ambo guſtarunt leniter ſoporem
Martyriorum.

Cæterùm quod incruentum martyrij decus tuliſſe dicantur, & leniter ſoporem eius guſtaſſe, ad id puto referendum, quod ſine ſanguinis effuſione, funibus ſtrangulati, aut in flumen præcipites dati fuerint.

DE SANCTO VINCENTIO MARTYRE APPENDIX.

Hoc loco proculdubio in codicibus Dextri, quibus fruimur, deeſt memoria S.Vincentij Leuitæ & Martyris, qui in vniuerſa Eccleſia ſecundo poſt Laurentium loco celebris habetur. Nec enim notiſſimus omnium Martyr vni Dextro occultari potuit, qui tamen ſingularem de Martyribus Hiſpanis notitiam præ cunctis mortalibus, quorum ſcripta extent, habuiſſe probatur. Tranſcriptori codicis potiùs culpæ dandum eſt, quod Vincentium prætermiſerit. ſed id etiam de Eulalia Barcinonenſi feciſſe conuincitur, quam ſanè Barcinonenſis ſcriptor (Dexter) Barcinone ſcribens, minimè præteriret. Accedit S. Braulionem quaſdam additiones ad Dextrum feciſſe, quæ omnino ſupponunt memoriam Sanctorum Vincentij, & Eulaliæ Barcinonenſis minimè prætermiſſam, nam ad annum Domini 304. quo vterque peremptus fuit, hæc habet: *Per hæc tempora Catholici Valentini ad littus maris Saguntini nobile S. Vincentio ſepulchrum erigunt, & intra Sacrarij Aram imam in profundo loco corpus inuictiſſimi Martyris religioſiſſimè recondunt; quod templum aſſidua viſitatione frequentatur. Etiam vbi carcer, & vbi martyrium paſſus eſt loca frequentant, & religione quadam ſingulari percolunt.* Ad annum verò 312. hæc; *Barcinone* (ait Braulio) *S. Eulaliæ Virgini Martyri ac ciui, ſuæq; tutelari ciues Barcinonenſes ædem ad mare conſtruunt.* Certè ſi Dexter Vincentij & Eulaliæ nequaquam meminiſſet, Braulio non ſolùm adderet erectionem templorum, ſed multò magis eorumdem Martyrum agones. De ſepulchro ſuper S. Vincentij corpus

erecto,

Anno Romæ 1058. effecto; ex actis eius hæc ait Equilinus lib. 2. cap. 111. *Cadauer ſolutum in littus à fluctibus deductum eſt; quod à quadam matrona vidua ipſo reuelante repertum eſt, & ab ipſa vnà cum quibuſdam fidelibus in modica Baſilica ſepultum. Ceſſante verò perſecutione corpus ad ciuitatem Valentinam deducitur, & iuxta muros honorificentiùs tumulatur.* Habemus teſtimonio eiuſdem Prudentij S. Vincentium non fuiſſe excarnificatum Valentiæ, ſed prope Saguntina diruta mœnia in loco ignobili; quod annotaſſe velim eos, qui oppoſitum ſenſerunt: ait enim in hymno 18. Martyrum Cæſarauguſtanorum, Cæſarauguſtæ & ipſe exiſtens: Anno Christi 300.

Noſter eſt, quamuis procul hinc in vrbe
Paſſus ignota dederit ſepulchro
Gloriam victor prope littus altæ
Fortè Sagunti.

Cui conſonat additiò ſuprà dicta S. Braulionis. Quod ſpectat ad locum natali S. Vincentij illuſtratum aliqua inter authores controuerſia eſt; nonnulli enim, inter quos eſt Morales lib. 10. cap. 8. vel 9. credunt Cæſarauguſtæ ortum fuiſſe, alij autem Oſcæ; videtur illis fauere Prudentius in eodem hymno, dum aſſerit Cæſarauguſtanis 18. Martyribus annumerari debere S. Vincentium, eo quòd inde ſanguinem duxerit:

Quin ad antiquum numerum trahentur,
Viua poſt pœnæ ſpecimen puella;
Morsq́; Vincenti, cui ſanguis hinc eſt,
Fons & honoris.

Horum autem ſententiam omnino veram iudico, vtpote quam potiores ac plures defendunt, & inter eos Heleca Cæſarauguſtanus Epiſcopus, cuius verba dedimus in ſuperioribus, cùm de S. Valerio Epiſcopo ageremus. Certè Oſcenſes id certa traditione à ſuis maiobus accepta conſeruant, oſtendúntque domum Eutychij, & Enolæ parentum S. Vincentij: & multa Hiſpaniæ Breuiaria diuerſarum Eccleſiarum conſentiunt inter quę Salmantinum hæc habet. *Quoniam triumphum S. Vincentij notitia fidelium tradere diſponimus, dignum eſt vt & generis ipſius nobilitas breuiter intimetur. Extitit enim patre Eutychio progenitus, qui fuit Agreſti Conſulis notiſſimus filius: mater verò eius Enola ex Oſca vrbe noſcitur procreata*, &c. Huc accedit S. Vincentium ex eadem patria, cognatúmque fuiſſe S. Laurentij, qui tamen Oſcenſis fuit, vt ſuo loco probauimus. Id luculenter expreſſit M. Maximus in Epigrammate de eodem Vincentio, quod hoc loco placuit ſubiungere.

Vincenti egregiam referens ab agone coronam,
Atque Leuitarum dulce Leuita caput:
Sacra domus firmæ quæ nomen adepta Columnæ (id eſt, de Pilari)
Hoc tibi victuro puluis & vmbra fuit.
Maximè de ſeptem celebrata in ſede miniſtris.

Hoc Prudentius dixit: *Exclamat hic Vincentius,*
Leuita de tribu ſacra,
Miniſter Altaris Dei,
Septem ex columnis lacteis.

Et Nebriſſenſis ita expoſuit, vt Epiſcopus Cæſarauguſtæ ſeptem habuiſſet Diaconos more Apoſtolico, non aliter atque pro Sede Hieroſolymitana ab Apoſtolis olim inſtituti totidem leguntur Act. 6. Inter ſeptem verò Diaconos Cæſarauguſtanus Vincentius erat prior. (Nil minus de aliis Epiſcopis credo, nam & omnes Archidiaconum habebant, id eſt, ſuperiorem cæteris Diaconis: vnde de Sancto Laurentio idem Prudentius in hymno ait,

Anno Christi 300. | Anno Romæ 1051.

Hic primus è ſeptem viris,
Qui ſtant ad aram proximi:
Leuita ſublimis gradu,
Et cæteris præſtantior.)

Sic igitur ait: *Maxime de ſeptem celebrata in Sede miniſtris*, quod priùs dixerat: *Caput dulce Leuitarum:*

Martyr ades votis, ſupplicibusq́ tuis.
Hinc prodis rutilans fidei ſpectandus in armis,
Inde Valentino das documenta ſolo.
Inque Illiberritano das maxima cœtu
Signa tui infracti pectoris, & fidei. (Egimus de hoc in ſuperioribus.
Teſtis es ô Valeri genitor fortiſſime, tanti
Pectoris: hoc ſocio prælia nónne ſubis?
Archileuita ſacer, cui ſecretaria cordi
Sunt tibi, quæ conſtant agmina ſacra doces.
Sanguis erat tuus ille potens Laurentius, ignes
Stinguere de tortis artubus, ille potens.
Ille tibi documenta dedit præclara micandi,
Ipſeq́; dat alijs, eſtis in arte pares.
Ille parit Romæ, patriæ paris ipſe coronam,
Patria vtrique eadem, laurea, robur idem.
Reſpice nos præſens ſtellata in veſte miniſter,
Atque tuos ciues ciuis & ipſe iuua.

Quod autem Vincentius ex Cæſarauguſta ſanguinem traxiſſe dicatur à Prudentio; non tollit, quin Oſcæ natus ſit, dum tamen quiſpiam ex ſuis Cæſarauguſtanus fuerit. Multa de eodem S.Vincentio habentur in Breuiario S.Iſidori, & inter cætera hymnus, cuius initium:

Adeſt miranda paſſio
Leuitæ Sancti Martyris:
Cui clara virtute flagrans
Corona vincenti datur, &c.

Et in Capitula; *Adeſt Domine teſtis tui ſolenne illud, atque famoſiſſimum feſtum; quod annuis recurſibus mortalium obtutibus præſentatur; in quo hic Vincentius Martyr tuus, mirabiliter vincens, & ſolo*(id eſt, terra)*probatus & pelago, nec terrenis ſupplicijs vincitur, nec marinis gurgitibus compeditur*, &c. Et inferiùs vocatur *Prædicator luminis*. Longum eſſet ſingula proſequi, quæ Sancti Martyres de tanto Martyre ſcripſerunt, de eis conſule Baronium in annot. ad 22. Ianuarij, & Molanum ibidem: & præcipuè Rabani Martyrologium, qui breui epilogo agones omnes B.Vincentij deſcribit.

S. Leocadia Toletana. 15. *Toleti Sancta Leocadia*, &c.] De ea omnium Martyrologiorum authores, Beda, Vſuardus, Ado, Romanum, ac cæteri: Vaſæus, Laurentius de Padilla, Mariana, Marieta, Villegas, Trugillus, Maldonatus, Marinæus Siculus. In Breuiario Palentino his verbis eius acta recenſentur; *Impiiſſimi Diocletianus & Maximianus Imperat. crudeliſſimum Dacianum Præſidem, ad euitandam magis, quàm ad gubernandam deſtinauerunt Dacianum Præſidem, qui poſt multorum Sanctorum cædes, Toletanam vrbem ingreſſus eſt; vbi reperit Deo dicatam Virginem Leocadiam de nobiliſſimo genere exortam; quæ non diebus, neque noctibus, peruigili cura, ab oratione ceſſabat. Qui quidem Dacianus, cùm eam ſuis conſpectibus præſentari præcepiſſet, ita affatus eſt: Cur te tam leuis, & vana ludit circumuentio, vt de tam præclaro genere nata, relinqueres ceremonias*

Deorum

Anno Romæ 1051. *Deorum noſtrorum,& neſcio cui Chriſto te offeras ſeruituram? Beata verò Leocadia reſpondit: Non me tua ſuaſio à propoſito Chriſti reuocabit; nam illi me ſeruituram deuoui.Non illuſio verborum tuorum, nec blandimenta natalium, quibus me ſuadere conaris, retrahent à ſeruitute Domini mei Ieſu Chriſti,qui nos pretioſo ſanguine ſuo redimens,magnam indidit libertatem.Furens itaquè Dacianus præcepit eam trudi in carcerem, arctiſsimis vinculis colligatam, donec excogitaret, quibus pœnis vel tormentis eam affligeret. Deinde profectus Elboram ciuitatem, multos Sanctos ſanguine fuſo tranſmiſit ad Dominum. Cumq́; in Toletana vrbe ad Beatam Leocadiam horum fama percurriſſet, genibus in oratione poſitis,in eodem loco quo recluſa tenebatur,completa oratione ſuum Domino commendans ſpiritum miſit ad cœlum.* In Reſponſ.6.ſpeciali notitiæ martyrij S.Eulaliæ tribuit,quod in Lectionibus in communi de fama necis multorum Martyrum ad aures Leocadiæ aduentante dixerat.Conſonant Salmantinum Breuiarium,& alia multa diuerſarum Eccleſiarum Hiſpaniæ.Cæterùm quod à Dextro additur de lapide duro, cui S.Leocadia pollice ſuo ſignum Crucis mollitet impreſſit, veriſſimum eſſe ex hymno ipſius,quem in Palentino Breuiario legi,manifeſtè habetur:ſic enim habet: Anno Chriſti 300.

Hæc cùm corde puro
Deum interceſſit:
In carceris muro
Pollicem impreſſit.
Pollex ſic intrauit
In lapide duro,
Quòd Crucem ſignauit
In molli butyro.
Sic Chriſte conſigna
Corda noſtra dura:
Vt te mente digna
Sequamur & pura.

In Breuiario Toletano Archiepiſcopi Silicæi, parum mutatis verbis ſic lego.

Pollex ſic intrauit
In prædura petra,
Quòd Crucem ſignauit
Vt in molli cera.

Extat vſque in hodiernã diem in antro carceris S.Leocadiæ,prope altare ipſius Virginis ad cornu Euangelij in muro lapis ipſe Cruce eius pollice ſignatus, ſub crate ferrea cuſtoditus, quem anno Domini 1621. Toleti exiſtens veneratus ſum: altare autem ipſum,ex marmore alabaſtrite conſtructum,tribus diſtinctum hiſtoriis, totidem repræſentat acta martyrij S.Leocadiæ.In priori ad cornu Euangelij ſiſtitur Daciano; in altera quæ in medio altaris eſt, crudeliter à ſatellitibus flagellatur;in tertia quæ ad cornu epiſtolæ vergit,in carcere clauſa, ſuper nudam humum iacens,reddit ſpiritum. Quo videas eos omnes deficere qui ſola carceris cuſtodia credunt maceratam fuiſſe S. Leocadiam, & nullum aliud tormentum pertuliſſe. Sanè hymnus in honorem eiuſdem Virginis cani ſolitus in Breuiario Gothico correptam fuiſſe,id eſt,verberibus cæſam affirmat: quem hic placet inſerere:

Sanctiſſimæ Leocadiæ
Solenne feſtum prodyt,
Quo vana terræ deſpuens
Ad regna cæli tranſijt.
Omnes venite ſupplices;
Cordis reatum pandite:
Gaudendo vota ſoluite,
Deoq́; grates reddite.
Hæc namq́; Virgo nobilis
Exorta claro germine:
Confeſſa Chriſtum fortiter
Pœnas libenter pertulit.
Correpta iuſſu Præſidis
Vncis ligatur ferreis,
Vt vinculorum pondere,
Fides puellæ cederet.
Illic per abſtinentiam
Chriſto placere cogitans:
Laudum rependit gratias,
Precumq́; refert victimas.
Sed mox vt S. Eulaliæ
Mortem ſacratam comperit,
In carcerali vinculo,
Cælo refudit ſpiritum.
Nunc Virgo ſancta quæſumus,
Et lacrymando poſcimus:
Vt probra noſtra diluas,
Et vota Chriſto perferas.

Tu noſtra

Anno Chriſti 300. | Anno Roma 1053.

Tu noſtra ciuis inclyta,
Tu es patrona Vernula:
Ab vrbis huius termino
Procul repelle tædium.
Non hoſtis hic præualeat,
Non morbus, aut penuria:
Recedat omne noxium,
Et conferatur commodum.
Sic vita rebus affluat,
Ne corda luxu ſordeant:
Cunctiſq́ de criminibus
Donetur indulgentia.
Deo perennis gloria,
Et gratiarum copia:
Qui cuncta voluit tempora,
Et regnat ante ſæcula. Amen.

Accedit dictis, quod de eadem Virgine in Breuiario quoque Salmantino aſſeritur, ***fremens Dacianus præcepit militibus multis tormentis eam affligere: properans itaque Elboram***, &c. quibus vt minimum innuitur, flagellis cæſam fuiſſe. Sed quod minimè ferro vitam finierit, inde factum eſt, vt in officio Eccleſiaſtico Gothici Breuiarij perpetuò Confeſſor nuncupetur: vnde in eadem oratione dicitur: ***Glorioſa facta eſt Virgo tua Chriſte Leocadia, quæ conſurgenti auroræ comparata, pulchra atque electa vt Sol, probatur & Luna; dum clariori rutilans lumine, & vt Luna plena clareſcit in confeſſione, & vt Sol flagrans, atque imminutionem ſui neſciens, ſanctitatis perſiſtit in opere: Da ergo nobis, vt per eam apud te, pro votis indulgentiam mereamur, qui nunc pro delictis vel lacrymas fundimus, vel gemitus exhibemus. Amen.***

Hunc locum ſibi vendicat additio S. Braulionis ad Dextrum; nimirum ***anno Domini 312. Toletani fideles S. Leocadiæ Martyri ac ciui, ſacram ædem vbi ſepulta iacet, erigunt: quæ ſecunda domus ſacra eſt in illa ciuitate, maximeq́; frequentatur.*** Ibi ſiquidem nonnulla Toletana Concilia celebrata ſunt.

DE SANCTIS EVLALIIS APPENDIX.

Duplex Eulalia. Obiter hoc loco de S. Eulalia Emeritenſi mentionem faciens Dexter, videtur in originali ſuo, debito loco fuſiùs de eadem, ac de eius ſocia & conuirginali S. Iulia dixiſſe, deeſſe tamen dolemus id in codice noſtro; ſicut & memoria S. Eulaliæ Barcinonenſis. Illud profectò mirabile admodum in vtraque cernitur, quòd non ſolùm eodem nomine, eadem ætate & eadem perſecutione participauerint, ſed ſimillimis martyriorum generibus, paribúſque miraculis in morte nobilitatæ ſint; vt non ſit mirum nonnullos authorum externorum eas confudiſſe, vt Equilinus lib. 1. cap. 54. feciſſe conuincitur, dum eam quæ à Presbytero Donato edocta 10. Decembris celebratur, Barcinonenſem fuiſſe exiſtimat: ſed falsò & contra ſeipſum; nam ipſe Equilinus ante 6. ſolùm capita eiuſdem libri, Eulaliæ Emeritenſis meminit, agens de Sancta Leocadia: vnde poſtmodum ſui oblitus vtramque confudit. Et Eulaliæ quidem Emeritenſis acta luculenter ſacro hymno cecinit Prudentius in Periſtephano, qui in Breuiario Sancti Iſidori recitari ſolitus fuit in ipſius Virginis feſto: ad epitomen redacta ſic ea expreſſit Ado in Martyrologio: *S. Eulalia Emeritenſis.* ***Apud Emeritam Hiſpaniæ ciuitatem natale Sanctæ Eulaliæ Virginis, quæ cùm eſſet annorum xiij. iuſſu Daciani Præſidis*** (lege Calpurniani, quem habent acta, Daciani, vt reor, miniſtri) ***plurima tormenta perpeſſa, nouiſſimè in equuleo ſuſpenſa, & exungulata, facul is ardentibus ex vtroque latere appoſitis, hauſto igne ſpiritum reddidit; & cernentibus Chriſtianis in ſpecie columbæ niueæ cælum petijt. Cuius beatum corpus per triduum iuſſu Præſidis pependit in ligno: ſed cui humana fuerint obſequia denegata, cæleſtia fuerunt munia conceſſa; nam nix deſuper corpus puellæ adſperſit, vt quod ab vtraque parte appoſitus ignis ardoris ſui incendio conflagauerat, niuali candore coopertum diuina gratia dealbaret. Sicq́; à Chriſtianis reuerenter ablata, & deuotione debita ſub ſacro altari depoſita miraculorum gloria illuſtratur.*** Hæc ille ex prædicto Aurelio Prudentio. Audi nunc quæſo, quæ Prudentius ipſe de eadem Martyre ſcribat in hymno, cuius initium:

Germine nobilis Eulalia,
Mentis & indole nobilior,
Emeritam ſacra Virgo ſuam,
Cuius ab vbere progenita eſt,
Oſſibus ornat, amore colit.

De martyrio ſic paulò inferius.

Nec mora carnifices gemini
Iuncea pectora dilacerant:
Et latus vngula virgineum

Pulſat

Anno Romæ 1058.

Pulſat vtrimque, & ad oſſa ſecat
Eulalia numerante notas.

Rurſum cùm in equuleo poſita, lampadibúſque ad latera appoſitis exuſta, rogo nihilominus circundata eſſet, ſubdit:

Flamma crepans volat in faciem,
Perq́ comas vegetata, caput
Occupat, exuperatq́ apicem:
Virgo citum cupiens obitum,
Appetit, & bibit ore rogum.
Emicat inde columba repens,
Martyris os niue candidior
Viſa relinquere, & aſtra ſequi;
Spiritus hic erat Eulaliæ,
Lacteolus, celer, innocuus.
Ecce niuem glacialis hyems
Ingerit, & tegit omne forum;
Membra tegit ſimul Eulaliæ,
Axe iacentia ſub gelido,
Pallioli vice linteoli.

Anno Christi 300.

Cætera, quòd hymnus ipſe præ omnibus ſit, conſultò prætermitto.

Verùm totidem pene de Barcinonenſi Eulalia narrat Quiricus Toletanæ Sedis Antiſtes S. Ildefonſi ſucceſſor, in hymno, quem in eius laudem edidit, & Toletano inſeruit Breuiario. Præfuit hic Concilio Toletano vndecimo celebrato Æra 713. id eſt, anno Dom. 675. Hymnus verò ſic habet: S. Eulalia Barcinonenſis.

Fulget hic honor ſepulchri Martyris Eulaliæ:
Quæ ſacro ſignauit idem paſſionis ſtigmate,
Huc vocat adeſſe cunctos, conuenit occurrere.
Germinis huius propago, vel caterua confluens,
Barcinon Auguſta ſemper ſtirpe aucta nobili,
Ciuium florens corona, plebs fidelis inclyta:
Virginem videte veſtram, quàm ſit index gloriæ,
Quæ fide probata terret ſic furentem Iudicem;
Prædicans Crucis honorem, vel ſalutis indicem.
Hæc enim catomata ſiſtitur equuleo;
Cæditur, exungulatur, atque flammis vritur,
Terminum habere laudis inter iſta neſciens.
Ambiens Crucis patronum in Cruce ſuſpenditur,
Corpus illic ad honorem nix polorum protegit:
Sic calore plena ſancto paſſionem ſuſtulit.
Huius ex ore columba cum ſolutis artubus,
Profilit ire per auras, ſeu volatu percito
Virginem viciſſe clamans in ſupernis ſedibus.
Quæ tamen Dei puellam geſtiens præcurrere,
Lege iam mortis peracta gaudijs attollitur,
Sicq́ riſu rorat ora, corda mulcet flentium.
Lucida fœlix per Orbem Barcinon attolleris,
Quæ ſinu pignus retentas tam ſalubre, tam pium,
Scilicet tanti habendo corporis conſortium.
O beata ſponſa Chriſti, Virgo clementiſſima,
Suſcipe iam ſingulorum vota, vel ſuſpiria;
Poſtulans Chriſtum precatu, quo gementes audiat.
Solue quod tædet, quod arguit mortis ad perniciem,
Peſtilens morbus recedat, mucro hoſtis ſubruat:
Vita ſit tranquilla cunctis, ſint quieta tempora.

Non

Anno Christi 300. | Anno Romæ 1051.

Non iniquis ſeruiamus mente factionibus,
Non caro iugum rebellis ſuaue Chriſti renuat;
Sed Chriſti caloris omnes ſanctitate fulgeant.
Ciuibus occurre ciuis, & ſalutem porrige,
Eſto ſic patrona nobis in relatu gratiæ,
Sicut es vicina cælis ad fauorem gloriæ.
Inter hæc admixtus ipſe conqueritt & Quiricus,
Qui tui locum ſepulchri regulis monaſticis,
Ad honorem conſecrauit ſempiterni Numinis.
Vt mei poſt vincla carnis ſis memor in æthera:
Et minus quod hîc peregi, tu valenter ſuppleas,
Hæc tibi perlata vota vel camena conſecrans.
Gloria Patri Natoq́; ſemper & Paraclito,
Laus, poteſtas, atque virtus, gratiarum copia,
Quem Deum cuncta fatentur ſæculorum ſæcula. Amen.

Vide quæſo Lector, quàm ſimiles gemmas Sol iuſtitiæ in mari noſtro genuit, vt ſola ciuitate, & parentibus, ac paſſionis die differre videantur. Neque verò eo etiam differre quis putet, quòd Barcinonenſis in cruce, Emeritenſis autem in equuleo interempta dicatur: nam de Emeritenſi ſimiliter legimus in oratione quadam Breuiarij Gothici, quæ ſic habet: *Domine Ieſu Chriſte, qui beatiſſima Virginis tua Eulalia corpuſculum in cruce pendens ſuprema adſperſione veſtiſti, vt & candor Virginem, & refrigerium indueret Martyrem.* Itidémque aſſerunt acta eiuſdem beatiſſimæ Virginis, quæ in eius feſto in Breuiario Salmantino recenſentur, nam habent: *Poſt hac verò B. Eulalia diuerſis generibus tormentorum macerata, pendens in cruce ſuper his omnibus glorsabatur,* &c. Sed verò mihi certum habeo, quòd cùm vtraque in cruce ſuſpenſa dicitur, non de cruce rigoroſè intellecta accipiendum eſt, ſed de equuleo, qui formam crucis gerebat: nam quod Quiricus & Romanum Martyrologium aſſerunt, Barcinonenſem in cruce ſuſpenſam ſpiritum emiſiſſe; acta eius quæ tum in codice vetuſtiſſimo Monaſterij Sancti Bernardi Toletani legi, ſub initio, *In diebus illis Eulalia Sancta Barcinonenſis ciuis, & incola,* &c. tum in Breuiario Palentino extant; apertis verbis habent, in equuleo euectam efflaſſe animam. Emeritenſis quoque crux luculenter exprimitur qualis fuerit, in quodam hymno Breuiarij Gothici, quem poſtea dabimus, ibi enim dicitur:

In cruce vtraque ſuſpenſa, ſed quæ

Tunc in reciſo ſtipite,
Ductis in altum brachijs,
Latus puellæ cæditur,
Nudáque flammis vritur.

Quæ proculdubio forma equulei fuit. Quod verò Salmanticum de Emeritenſi dixit ex cruce cœlos in modum columbæ penetraſſe; acta eius quæ in prædicto Palentino adſeruantur, id de equuleo dictum aſſeuerant. Conſule quæ in hanc ſententiam notauimus agentes de Sancta Wilgeforte ad annum 138. Sed quoniam acta ipſa germana ac ſincera hactenus edita nunquam vidimus, placuit in gratiam eruditorum ea in medium adferre, prout in Breuiarlis Palentino, Salmantino, & Aſturicenſi adſeruantur.

VITA S. EVLALIÆ EMERITENSIS.

Paßio Sancta ac beatißima Eulalia Virginis, qua facta eſt in ciuitate Emerita ſub Calpurniano Præſide, 4. Idus Decembris. In diebus illis Virgo beatißima Eulalia ſanctimonialis puella, patrem habuit Liberium Emeritenſis urbis primarium. Cùm eſſet annorum circiter tredecim, Deo timorata, mente & corpore caſta, ac religione pudica, docebatur à quodam Donato Presbytero, ab eius infantiæ

rudimen-

Anno Romæ 1051. | Anno Chriſti 300.

rudimentis, vt Chriſtum fateretur. Quæ dum annos adoleſcentiæ ſuiſſet ingreſſa, fidem quam ſanctâ deuotione conceperat, animo fortiore ſeruabat. Igitur cùm Beata Eulalia ciuis & incola Prouinciæ Luſitaniæ, in finibus Prouinciæ Bæticæ, vltra Emeritam, milliario ferè xxxviij. in villa quæ dicitur Pronciano, cum Confeſſore Fælice, & alijs ſodalibus Deum timentibus moraretur, & in Dei laudibus permaneret; Calpurnianus ingreſſus eſt Emeritam ciuitatem perſequens Chriſtianos. Cumq; nuntiatum eſſet Beatæ Eulaliæ, veniſſe nuntios cum vehiculo publico, qui eam ad Emeritam ducerent, & cura parentis lateret domi, Virgo tamen animoſa nocte conſurgens, protinuſq; in velocitate vehiculi, læta progrediens, toto animo ad martyrium properabat. Præſtabat ei comitatum Iulia conuirginalis eius, & cùm iter facerent dixit ei Beata Eulalia; Notum ſit tibi Domina ſoror, quia nouiſſima vado, ſed prior patiar. Cùm autem Coloniæ Emeritenſium vrbi appropinquaſſent, Beata Eulalia obuiauit quidam Iudæus, & dixit ei; Vade, thurifica, vt viuere poßis. Cui ſancta Virgo reſpondit: Augeat tibi Dominus annos, nam ego mori pro Chriſto deſidero. Deinde ad paßionem ducta ſic Calpurnianum Præſidem vrbis Emeritenſis allocuta eſt. Quid ingrederis vrbem inimice Dei excelſe? Quid perſequeris Chriſtianos, & niteris perdere Virginem Dei? Dominus me docet in veritate ſua, nec auferes à me caſtitatem meam, quia non ſeduces adoleſcentiam meam. Calpurnianus Præſes dixit: O infantula, antequam creſcas florem ætatis tuæ perdere quæris. Eulalia Beata reſpondit: Ego annorum circiter ſum tredecim; putáſne infantiam meam tuo poſſe terrore turbari? Sufficit mihi hæc tranſitoria vita; & quia terrenæ vitæ blandimentis non delector, alteram futuram beatam expecto vitam, quâ beatior dono diuinitatis efficiar. Calpurnianus Præſes dixit: Iſta te vanitas miſerè non ſeducat; accede & ſacrifica Dijs ſecundùm præceptum Imperiale, quò poßis tormenta euadere, & honorari, & ſponſum diuitem promereri. Beata Eulalia reſpondit; Habeò ſponſum diuitem immortalem Chriſtum, qui te tuóſque perdet, & patrem tuum Diabolum, qui dicitur Sathanas. Tunc miſit Præſes, vt in carcerem mitteretur. Priùs tamen iußit eam vocari ad ſe, & blandis verbis ac deceptorijs perſuadere volens dicebat; Conſidera infantiam tuam, aſpice temetipſam, miſerere tui; vade, thurifica, vt viuere poßis. Beata verò Eulalia fide plena, virtute firma, vſque ad finem mortis operari non timens, ita reſpondit; Chriſtiana ſum, non facio. Tunc Calpurnianus turbido furore ſuccenſus, putans pudicam Virginem more infantium à tergo corporis emendari, iubet per officium curatoris eam catomari. Cui Beata Eulalia dixit; Corpus meum habes in poteſtate, animam verò meam in poteſtate habere non poteſt niſi ſolus Deus. Cúmque catomaretur corpus eius delicatum ac ſanctum, illata cædis verbera æquo animo ſuſtinebat; confidenſq; in magna gloria Dei, conſtanter & fortiter maledicebat Regem Cæſarem cum Dijs ſuis. Angeli verò Domini protegebant Beatam Eulaliam. Cumq; hæc Præſes audiſſet, & de ſententia danda puellæ moram faceret, Eulalia Virgo perſeuerans in conſtantia, audacter plena fide, & libera voce, ita vt omnes audirent, dixit; Calpurniane da ſententiam; Regibus enim tuis, ac Dijs eorum, ea quæ ſæpiùs dixi, repeto, & maledixi, & maledico. His verbis auditis B. Virginis exacerbatus vehementer, & accenſus Calpurnianus furore nimio, iußit ſibi ſequenti die aptari tribunal in foro. Tum præcepit ex ſententia Beatam Virginem cruciari, & primò iußit eam cædi cum ſuſtibus madefactis, & mammillas eius candente oleo perfundi, & ipſam in calcem viuam demergi, & aquam deſuper fundi, & liquatum plumbum in olla ſuper eam poni. Ad vltimum verò Calpurnianus videns ſe victum, & confuſum, iubet B. Eulaliam extra ciuitatem duci, & in equuleo ſuſpendi & exungulari, & circa latera eius lampades ardentes applicari, & viuam flammis cremari. Poſt hæc verò B. Eulalia diuerſis generibus tormentorum macerata, pendens in cruce ſuper his omnibus gloriabatur, commemorans ſeipſam, in quibus ſe ab infantia præparauerat, omnibus etiam audientibus ſe dicebat; Credi oportet vnum & verum Deum, Patrem cæleſtem, & Ieſum Chriſtum filium eius omnipotentem, cum Spiritu Sancto adorandum, qui eſt benedictus in ſæcula. Sicq; beata & glorioſa in ſuo fine feſtinans ad Dominum, quò celeriùs iret properabat. Ergo flamma ignis de vtraque parte appoſita, aperto ore ſuo vim rapuit, & auxit incendium; quo facto ex ore eius in ſpecie columbæ, in conſpectu omnium Sanctæ Martyris ſpiritus migrauit ad Dominum. Deeſt niuis miraculum, de quo iam diximus, & martyrium Sanctæ Iuliæ Virginis ſociæ Ipſius. Vbi tamen quod aſſerit, iuſſam fuiſſe *catomari*, nihil eſt aliud, quàm quòd in humeris alterius leuata, more puerorum in natibus vapulabat: nam κατωμαδὸν idem eſt quod in humeris aliquid imponere, vt rectè Baronius notauit in Martyrologij notis ad diem 15. Iunij, litt. b, ex Suida, Hippocrate, & Ioſepho, & manifeſtè innuitur ex illis verbis actorum quæ modò

Anno Chriſti 300. recenſuimus, *Putans pudicam Virginem more infantium à tergo corporis emendari*, & mox ſubditur: *Iubet eam catomari.* & in idem recidit, quod de Eulalia Barcinonenſi dicitur in hymno præfato, *Hac etenim catomata ſiſtitur equuleo.* Sic & Sanctus Vitus puer, apud Adonem & Bedam legitur more puerorum catomis cæſus, & ſimiliter Sancta Barida & alij. Sed do tibi alterum Eulaliæ Emeritenſis Virginis hymnum, qui in Breuiario Sancti Iſidori cani conſueuit. Anno Romæ 1051.

Laudes Beatæ Eulaliæ
Puro canamus pectore:
Quam Chriſtus inter Martyres
Caſto ſacrauit ſanguine.
Quæ clauſa duris poſtibus,
Interq; fortes cardines,
Somni cibiq; neſcia,
Chriſto canebat peruigil.
Cuſtos tremendi numinis
Lucem ſtupet in vinculis:
In carceris anguſtia,
Mentis beatæ gaudia.
Iudex furore turbidus,
Surgit cruentis faucibus:
Et increpat noctis moram,
Sanctam daturus hoſtiam.
Læſoq; primo verbere
Chriſti puella cæditur:
Sed conſecrare pernegat
Libamen aris impium.
Tunc in reciſo ſtipite
Ductis in altum brachijs
Latus puellæ cæditur,
Nudaq; flammis vritur.
Victor recedit ſpiritus,
Corpus relinquens pallidum:
Quod lege mortis perditum,
Perducat ad vitam Deus.
Gloria, &c.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 300. *Sunt qui dicant, nunc allatas ex Perſide in vrbem Hiſpaniæ Bæticæ Cordubam, Patriciam appellatam, reliquias Sanctorum Parmenæ, & ſociorum eius, qui in Perſide paſſi ſunt.* Anno Romæ 1051.

2. *Sancti Chriſti Martyres Vincentius, Sabina, & Chriſteta eius ſorores, qui nati in Eborenſi oppido Carpetaniæ, Abulæ paſſi glorioſiſſimo martyrij genere de hoſte triumpharunt.*
3. *Albæ prope Accim in Hiſpania Bætica Sancti Chriſti Martyres, Apollo, Iſacius, Crotatonq; eorum ſocius glorioſus.*
4. *Bracaræ in Luſitania Sanctus Syluester pro Chriſto paſſus.*
5. *Cordubæ in Bætica Sanctus Secundinus Martyr, & ciuis Cordubenſis, qui ſub Diogeniano Iudice, per certaminum agitationes, ſuperataq; Iudicis ſæuitia, & multis cruciatibus fortiter toleratis, palmam martyrij reportauit.*
6. *Nertobrigæ in Celtiberia Sanctorum Martyrum Syneſij,*

Anno Romæ 1051. Anno Chriſti 300.

Syneſij, & Theopompi. Nec deſunt qui putent, hos duarum ciuitatum Hiſpaniæ Epiſcopos fuiſſe, quamuis non declarent, quænam illæ fuerint.

7. *Alexandriæ Sancta Catherina Virgo & Martyr ſub Maximino Auguſto; ſuperatis xl. Philoſophis, præmiſſa Auguſta, Porphyrioq́; Duce cum exercitu patitur.*

8. *In territorio Bracarenſi S. Suſanna Virgo & Martyr pro fide paſſa; ſoror S. Victoris Martyris Catechumeni.*

9. *Pompilonæ S. Valens Pompilonenſis Hiſpaniæ Epiſcopus & Martyr, quo cum paſſi ſunt tres pueri comites coronæ.*

10. *Cluniæ in Hiſpania fortiſſimi Chriſti Martyres Melecius Dux exercitus, & alij ij. diuerſis cruciatuum generibus Deum glorificauerunt, Sanctæq́; illorum vxores Suſanna, Marciana & Palladia; quæ cum pueris ſuis, confractis ceruicibus coronam adeptæ ſunt.*

11. *Segiſamonæ in Hiſpania Sanctus Papius Martyr, qui verberibus cæſus, & in lebetem oleo feruenti, atque adipe liqueſcenti refertum coniectus; aliaq́; ijs grauiora perpeſſus, decollatus eſt.*

COMMENTARIVS IV.

1. *SVNT qui dicant*, &c.] Nonnulli quos Ambroſius Morales refert lib. 9. cap. 48. exiſtimarunt SS. Parmenam, Helimenam, & Chryſolitum Presbyteros, Lutiúmque & Mutium Diaconos Cordùbæ in Hiſpania martyrio coronatos fuiſſe:manifeſtè tamen deceptos acta ipſa conuincunt, quæ ſimul cum actis SS. Abdon, & Senen Perſarum,& præcipuè Sancti Laurentij Martyris extant apud Surium tomo 4.die 10.Auguſti,vbi in Perſide paſſi leguntur ſub Decio Imperatore ante S. Laurentium.Habent Perſæ ſuam Cordubam,ſiue Corduenam;quam Equilinus lib.4.cap.79.corruptè Cordulam nuncupat. Aſſerit tamen Dexter illinc in Cordubam noſtram his diebus reliquias delatas à nonnullis affirmari:quod ſi verum eſt,id effectum crediderim, quod aliqui Cordubenſes Hiſpani (milites forſan) è Perſide Sanctorum Martyrum corpora in patriam adducere curarint:ſiue è conuerſo acciderit, quod Perſæ ipſi Cordubenſes cum reliquiis in Hiſpaniam demigrarint, & Cordubam verſus iampridem ab ipſis ædificatam iter direxerint.Sanè Perſas olim in Hiſpaniam perueniſſe cum ſuis coloniis, Plinius lib.3.cap.1. ex M.Varrone refert. *Martyres Perſæ.*

Hoc loco in Dextro excuſo erat S.Firmi memoria, cuius initium, *Mellaria vrbe Hiſpaniæ*, &c.quam excluſimus ab hoc loco,quòd paulò ſuperiùs anno 300. iiſdem verbis ſcripta ſit, & hic ab alio ſciolo iterata.

2. *Sancti Chriſti Martyres*, &c.] Non ſemel adnotatum reliquimus Elboram, ſeu Eboram Carpetaniæ eam vrbem eſſe quam nunc Talauera nuncupamus;qua de re non modica inter Quebedum, & Reſendium fuit controuerſia, quæ in Hiſpania illuſtris extat.Hãc ipſam aduerſus Marianam ſuſcitauit Mantuanus,ſed immeritò, & cupidine potiùs contradicendi, quàm amore veritatis ductus. Certè Eburam quamdam in Carpetania fuiſſe,tam̃ manifeſtè teſtimonio Liuij cõuincitur,vt cæcutire in meridie videatur,qui id nõ videt.Nam *Abulenſes Martyres.*

Anno Chriſti 300. libro 40. agens de bello Q. Fuluij Flacci cum Celtiberis, inquit: *Principio verò exercitum in Carpetaniam duxit, & caſtra locauit ad appidum Eburam, modico præſidio in vrbe poſito. Paucis poſt diebus Celtiberi,* &c. Porrò conſtat ex actis SS. Martyres Vincentium & ſorores Elboræ natos eſſe, inibique à Daciano captos: inde verò fugam Abulam vſque arripuiſſe, vbi & interempti ſunt. Quòd autem Elbora illa non ſit in Luſitania, ſed inter Toletum, & Abulam (quo loci Talauera eſt) ſatis probat iter ipſum, quod Dacianus, & Martyres confecerunt. Dicitur enim in actis Dacianus Toleti in vinculis colligaſſe Leocadiam, & inde Elboram profectus fuiſſe, ac tandem Abulam perueniſſe. Id quod de Sancto Vincentio & ſororibus pariter aſſeritur. Quòd ſi quis dixerit, Dacianum Toleto Luſitaniæ Elboram petiiſſe, & inde Abulam, diſtortum valde iter confeciſſe aſſeret; obſtántque antiquæ memoriæ, nam hodiéque perſeuerat via, magna veneratione habita, qua Sancti Martyres Abulam ingreſſi ſunt: hæc verò verſus Talaueram & Toletum eſt in ſaltu illo quo Carpetania à Baſtetanis populis ſecernebatur. At ſi ab Elbora Luſitaniæ venirent, nequaquam eam viam conficere potuiſſent. Huc accedit, Talaueræ exiſtere, & magna haberi veneratione lapidem, qui à S. Vincentio calcatus, ſacrorum pedum ad contactum mollis factus, imaginem expreſſit & retinet: vt in vita eorumdem legitur. Sed contendit Reſendius alterum ſimilem Eburæ in Luſitania pari honore haberi; mihi verò contentionis gratia id dictum ſeu etiam factum videtur: & contentioni ipſum ceſſurum crederem, ſi datum eſſet ipſi præſens Dextri teſtimonium intueri, quo tota quæſtio præſens dirimitur. Anno Romæ 1053.

Quod ad Sanctos ipſos ſpectat, celeberrimi toto orbe ſunt, vtpote quorum victoria ab omnibus celebratur. Vſuardus die 27. Octobris ſic inquit: *In Hiſpanÿs ciuitate Abula, paßio Sanctorum Vincentÿ, Sabinæ, & Chriſtetæ, qui primò adeò in equuleo ſunt extenſi, vt omnes compages membrorum eorum laxarentur. Deinde capita eorum lapidibus ſuperpoſita vſque ad excuſſionem cerebri validis vectibus ſunt contuſa, atque ita martyrium compleuerunt, agente Præſide Daciano.* Pro *validis vectibus* legendum arbitror, *validis ictibus*, acta etenim non vectibus, ſed fuſtibus proferunt Martyrum capita fuiſſe contuſa. Vſuardi verba retinent Ado, Beda, & Romanum Martyrologium; de iiſdem agunt omnes Hiſpanicarum rerum ſcriptores, Vaſæus, Marinæus, Morales, Mariana, Marieta, Villegas, Trugillus, &c. & Equilinus lib. 9. cap. 114. S. Braulio ad annum Domini 314. hæc addit Dextro. *Abulæ templum etiam erigitur ſacris Martyribus Vincentio, Sabinæ, & Chriſtetæ, in loco vbi patiuntur.* Sed demus acta germana ipſorum, prout in Breuiariis Palentino, & Salmantino, & in codice M.S. vetuſtiſſimo Bibliothecæ S. Bernardi Toletani extant ſub num. 72.

In diebus illis, dum per multas ciuitates magnas cædes Sanctorum Dacianus impius Tyrannus perpetraſſet, veniens Elboram, officium omne præmonet ſuum, vt quoſcumque inueniſſet Chriſtianos, ſuo conſpectui præſentarentur. Statim adoleſcentem nomine Vincentium, cuius meritum nomen comitabatur ſuum, comprehenſum eius conſpectui ſiſtunt. Quem videns Dacianus, blandiendo eum decipere deſiderans ait. Cuius ſecta es? Vincentius, cuius iam ſpiritus cælo hærebat reſpondit. Chriſtum colo, ex cuius nomine Chriſtianus vocor. Dacianus dixit, indulgeo iuuentuti tuæ, quòd nondum ad ſolidum prudentiæ robur perueneris: tamen conſilium tibi erit, ſi me quaſi patrem tuum audieris, & Dÿs ſacrificaueris. Vincentius dixit; ſolido intellectu carent, qui relicto Deo viuo, lapides & ligna colunt. His & huiuſmodi reſponſionibus Dacianus furore repletus dixit; Aut ſacrificet Deo Ioui, aut diuerſis pœnis addictus morte turpißima condemnetur. Cumq́; duceretur, vt Deo Ioui ſacrificaret, ſubitò lapis, qui plantæ eius ſubiacebat, diuinitùs ita mollitus eſt, vt pulueram eſſe crediderint circumſtantes, & velut impreßio cuiuſlibet metalli fit in cera, ita ſigillum pedis ille demonſtrauit: quod prodigium vſque hodie ſic habetur. Territi tanto miraculo milites inquiunt; Nihil talè fecerunt cultores Deorum noſtrorum. Pro qua re eum domi cuſtodiendum à Daciano petunt. quo conceſſo, triduò multi per prædicationem eius animas ſuas Domino reddiderunt.

Tunc duæ germanæ eius Sabina & Chriſteta cellam vinculorum eius ingreſſæ, tales cum gemitu dabant voces. Cui nos perituras relinquis? Quis putas erit noſter Dominus? aut quis virginitatem noſtram tuebitur? Pauliſper (germane) pacata aure audi lamentabilem ſuggeſtionem noſtram, ſimulq́; fugam arripiamus; vt ſi fugientes à perſecutoribus præoccupati fuerimus, ſimul Deo animas tradamus: ſi autem euaſerimus, quantum tecum cum pudore longam duxerimus vitam, tantum à Deo nobis cumulabitur ſanctitas. Victus Vincentius gemitibus germanarum, ipſe & ſorores pariter fugam arripientes Abulam confugiunt; quos perſequutores aſſequuntur, & in dicta vrbe repertos, crudeliter verberibus afflixerunt: ac ſurſum & deorſum in equuleo extenſos, tandem fuſtibus

& lapidi-

Anno Romæ 1051. *& lapidibus cerebris excuſſis, martyrium conſummarunt, ibiq; ſepulti ſunt circa annum 306. Sed poſtea regnante in Hiſpania Rege Fernando Magno, eorum corpora tranſlata ſunt, (vt plurimorum teſtatur aſſertio) videlicet corpus Sancti Vincentij in Legionem, Sancta Sabina in Palentiam, & S. Chriſteta in S. Petrum de Arlanza, ſub Aera 1097.* Non integra corpora ipſorum tranſlata fuiſſe credenda ſunt, ſed bona eorum pars, cùm adhuc Abulæ eorumdem ſacræ exuuiæ in veneratione magna ſint. Anno Chriſti 300.

Porrò tranſlationi huic fidem facit eiuſmodi inſcriptio marmori inſculpta, quæ in muro Clauſtri Eccleſiæ S. Iſidori Legionenſis integra perſeuerat, illiúſque temporis elocutionem barbaram redolet: vt egomet legi anno Domini 1621.

Hanc quam cernis aulam S. Ioannis Baptiſtæ olim fuit lutea, quam nuper excellentiſſimus Ferdinandus & Sancia Regina ædificauerunt lapideam. Tunc ab vrbe Hiſpali adduxerunt ibi corpus Sancti Iſidori Epiſcopi, in dedicatione templi huius, die 12. Kal. Ianuarij, Aera MCI. Deinde in Aera MCIII. 6. Idus Maij adduxerunt ibi de vrbe Abila, corpus S. Vincentij fratris S. Sabinæ & Chriſtetæ.

Quieſcit verò corpus S. Vincentij (bona ex parte, vt dixi) in arcula argentea ſuper altare maius eiuſdem Eccleſiæ cum hac inſcriptione:

Arcula Sanctorum micat hæc honore duorum:
Æra millena ſeptena ſub nonagena.

Erat olim ſimul cum Sancto Vincentio bona pars mandibulæ S. Ioannis Baptiſtæ, quapropter in honore duorum Sanctorum arca micare dicebatur: ſed ea poſtmodum inde ad deuotionem populi extracta in Sacrario aſſeruatur. Adſtipulatur his omnibus Morales lib. 10. c. 12. Porrò in gratiam eruditorum ſubiungere placet hymnum, qui de his Martyribus extat in Breuiario Mozarabi S. Iſidori.

In feſto Sanctorum Martyrum Vincentij, Sabinæ, & Chriſtetæ hymnus.

Huc vos gratificè plebs pia conuocat
Virtutum Dominus, teſtium atria
Conferre dapibus vota calentia,
Cælorum locet in intima.
Iuncti Martyribus iungite gaudia,
Vincenti teneat munera vox pia:
Sabina recinat calica littera,
Chriſteta bona & hera.
Hi mundi miſera, lucra per ardua,
Spreuerunt hominum vafra dolentia.
Cedunt punicea colla per omnia,
Rex Chriſte tibi laurea.
Simplex, ac Trinitas te Deus vnitas
Rogamus, precibus horum vt audias,
Quæ ipſi petimus, corda calentia
Immenſe bene proroga.
Sit trina Deitas, ſit tibi gloria,
Qui vnus retinens omnia iudicas
Largè continua perpetim ſæcula.
Sed vltra bona proſperas. Amen.

3. * *Alba prope Accim,* &c.] Erat quidem Alba municipium, Albenſe Vrgabonenſe dictum, quo loci nunc *Arjona* eſt, quæ ab Vrgabona nomen accepit; inter Accitanum & Giennenſem vrbes (id eſt inter Guadix, & Iaën.) ita Morales in antiquit. verbo *Menteſa* fol. 74. affirmans adhuc extare Albæ ſiue Arjonæ lapidi inſculpta inſcriptione hac in honorem Hadriani Imperatoris.

IMP. CÆSARI. DIVI TRAIANI PARTHICI. FILIO.
Diui Neruæ nepoti: Traiano. Hadriano. Auguſto. Pontifici Maximo
Trib. Pot. xiiij. PP. Municipium Albenſe, Vrgabonenſe,

D. D.

Porrò Sanctorum Martyrum Apollinis, Iſaeij, & Crotatis feſtam diem agit Romanum Martyrologium ad 21. Aprilis, ſub his verbis: *Item SS. Martyrum Apollinis, Iſacij, &*

Anno Chriſti 300. *Crotatis, qui ſub Diocletiano paſſi ſunt.* Eorumdem meminêre Græci in Menologio, cuius verba ſunt: *Eodem die certamen Sanctorum Martyrum Apollo, Iſacij, & Crotatis, fame & enſe conſummatorum, ſub Diocletiano Imperatore, ſub quo militabant*; ſed Dextro ſoli vrbis ſuæ notitia debetur. Anno Romæ 1051.

S. Syluester Bracarenſis. 4. *Bracaræ*, &c.] In Luſitano Martyrologio Conimbricæ excuſo anno Domini 1591. extat memoria Sancti Sylueſtri Martyris in territorio Bracarenſi ſub Diocletiano coronati, ad diem 12. Aprilis. Eius corpus tranſlatum eſt in Eccleſiam Compoſtellanam anno 1102. à Didaco primo eius Sedis Archiepiſcopo, vt produnt Annales Compoſtellani.

S. Secundinus Cordubenſis. 5. *Cordubæ*, &c.] Sancti Secundini Cordubæ paſſi meminêre Vſuardus, & Romanum Martyrologium ad diem 21. Maij. Vaſæus aſſirmat in perſecutione Diocletiani occiſum. Acta eius ex Cordubenſi antiquo Breuiario affert Roa in Sanctis Cordubenſibus. horum initium: *Quo tempore Diocletianus infenſiſſimè Eccleſiam, & Hiſpaniam perſequebatur*, &c. Summa eorum eſt, Secundinum à Iudice comprehenſum, varia cum eo iniiſſe colloquia, atque diſputationes, quibus falſam Deorum redarguit, & veri Dei majeſtatem monſtrauit: Iudicem inde mille viis à fide Chriſti militem eius retrahere tentaſſe; ſiue pollicitationibus alliciendo, ſiue terroribus minitando, ac demum cùm videret ſe verba fruſtrà ventis iactare, grauiſſimis illum tentaſſe ſuppliciis, & mortem ipſam atrociter intuliſſe. Feſtum quotannis celebrat ſui Martyris Cordubenſis Eccleſia, ipſo die, id eſt, vigeſimo primo Maij, & Conchenſis, aliæque ante Romani Breuiarij reformationem celebrabant. Porrò de Diogeniano ſub cuius dominio paſſus dicitur, habetur etiam mentio in actis SS. Iuſtæ & Rufinæ; erat enim Bæticæ ſub Diocletiano Præſes. Meminit Sancti Secundini ſumma cum laude Sanctus Eulogius in Memoriali Sanctorum libro 2. Agúntque de eodem Morales libro decimo cap. vigeſimo quinto, Mariana libro 2. cap. 28. Villegas & cæteri, & Equilinus libro 11. cap. 130. numero 145.

S. Zoillus Cordubenſis, & ſocij Martyres. Sub præfato Iudice Diogeniano, vti temporum ratio conuincit, glorioſo martyrio Cordubæ coronati fuêre viginti Chriſti Martyres, quorum præcipuus Sanctus Zoillus iuuenis fuiſſe dignoſcitur. Meminerunt eorumdem authores omnium Martyrologiorum, Beda, Vſuardus, Ado & reliqui, cum Romano, cuius hæc ſunt verba, die 27. Iunij, *Cordubæ Sanctorum Martyrum Zoilli, & aliorum decem & nouem.* Quo die Galeſinus, *Cordubæ*, ait, *in Hiſpania Sancti Zoilli Martyris, & ſociorum 19. qui Diocletiano Imperatore præclaris pro pietate dimicationibus, inſigniter nobilitati coronantur.* Similia habet Equilinus libro 6. cap. 16. Porrò Sancti Zoilli egregia facinora & tormenta pro Chriſto quæ perpeſſus eſt recitantur in Breuiariis Cordubenſi, Palentino, Salmantino, & aliis; habétque ea Marieta de Sanctis Hiſpan. 1. p. lib. 2. Flos Sanctorum Alfonſi de Villegas, Baſilius Sanctorus; Theſaurus Concion. & nouiſſimè Roa lib. de Sanctis Cordubenſibus: vt interim Moralem, Vaſæum, Lucium Marinæum & alios prætermittam. Inſuper Breuiarium Toletanum S. Iſidori hunc recitat in eius feſto hymnum, ex diuerſis Prudentij centonibus compoſitum, hymni in laudem 18. Martyrum Cæſarauguſtanorum facti, vti ex numeris ad marginem annotatis videre eſt.

In feſto Sancti Zoilli Martyris hymnus.

Ex verſ. 4. *Martyris geſta, Zoilliq; corona*
Obuiam Chriſto properanter ibit:
Ciuitas quoque pretioſa portans
Dona victoris.

Ex verſ. 24. *Hoc colunt ciues velut ipſa membra*
Ceſpes includat ſuus, & paterno
Seruet amplectens tumulo, Beati
Martyris oſſa.

Ex verſ. 26. *Noſter, & noſtra priùs in palæſtra*
Arte virtutum, fideiq; oliuo

Vnctus,

Anno Romæ 1051. | Anno Christi 300.

Vnctus, horrendum didicit domare
Viribus hoſtem.

Ex verſ. 29. *Martyrum nulli, remanente vita,*
Contigit terris habitare noſtris:
Solus tu morti propriæ ſuperſtes
Viuis in orbe

Ex verſ. 15. *Solus occurrens, numeroſiores*
Actus virtutum Domino paraſti:
Solus prædiues pietate, multa
Luce frueris.

Ex verſ. 19. *Patriam credas, Martyris coronis*
Debitam ſacris, Chorus vnde ſurgens
Tendit in cælum, niueæ togatus
Nobilitatis.

Ex verſ. 20. *Inde Zoille tua palma nata eſt,*
Clerus hinc tantum peperit triumphum:
Hic ſacerdotum domus infulata
Celebrat votum.

Gloria, &c.] Correxi eum aliquibus locis ad Prudentij collatum exemplaria. Inter alia quæ Sanctus Zoillus fortiter tormenta perpeſſus eſt, illud fuit inſigne, quod in extremo dorſi cæſa porta, renes illius & ilia crudelis tortor extraxit, & nihilominus aliquandiu viuus in Dei laudibus perſeuerauit. Quapropter id quod de S. Engratia Prudentius cecinerat, *Martyrum nulli remanente vita*, &c. in præfato hymno meritò de Zoillo quoque canitur. Non deeſt, qui eum velit confundere cum Aciſclo comite Sanctæ Victoriæ Cordubenſis, vti fecit Iulianus in Chronico ad annum Domini 130. qui tamen multo ante, eo ſcilicet anno, pro Chriſto martyrium ſubierant.

Quid autem in cauſa fuerit, vt Dexter tanti Martyris, & ſociorum eius in Chronico non meminerit, (niſi defectus codicis, & amanuenſis lapſus notandus ſit, quod facilè crediderim) illud occurrit, Sanctum Zoillum multos annos in ſepulchro ignobili peregrinorum à Paganis eiectum latuiſſe, quouſque temporibus Siſebuti Gothorum Regis, *Venerabili Epiſcopo eiuſdem ciuitatis, nomine Agapito, ex diuina reuelatione manifeſtatum, & ab eodem repertum, atque honore condecenti collocatum eſt.* Quæ ſunt verba Adonis & Equilini. Narrat eam rem latiùs Marinæus lib. 5. de rebus Hiſpaniæ memorabilibus, quem Surius tranſcripſit tomo 7. Conſentit Galeſinus cit. loco. De Eccleſia verò S. Zoilli ab Agapito erecta, ſcribit S. Eulogius In Memoriali Sanctorum lib. 2. cap. 6. quem ibi functum munere Clericatus refert Albarus in eius vita. Non igitur mirum, ſi Dexter eius Martyris non habuit notitiam; quamquam illud ſcrupulum ingerat, quod Prudentius Dextro coæuus Sancti Zoilli meminit in ſupradicto hymno. Cæterùm fieri nihilominus potuit, vt adhuc Martyr lateret Dextrum, ſi eiuſmodi hymnum non legit, quod non eſt improbabile, quandoquidem cùm de aliis Prudentij libris egerit in hoc Chronico, hymnorum tamen non meminit. Denique anno 1070. Fernandus Gomezius Comes de Carrion tranſtulit corpus S. Zoilli ad vrbem ſuam, ibique ſub eius nomine ædificauit notiſſimum Benedictinorum Cœnobium: nec omittam dicere R. P. Fr. Ildeſonſum Truxillum nunc Generalem Procuratorem in Vrbe, ſocium & amicum chariſſimum eleganti ſtylo bis millibus octonariis Hiſpani carminis geſta S. Martyris ceciniſſe, aliquando in lucem edendis.

6. *Nertobriga*, &c.] Duas huius nominis vrbes olim in Hiſpania fuiſſe teſtis eſt Ptolomæus; alteram quidem in Turditanis populis Bæticæ, quam nunc *Fregenal* dici ex lapide inibi exiſtente, cum inſcriptione NERTOB. probat Morales in Antiquit. verbo *Beturia* fol. 100. alteram in Celtiberia, cuius meminit Appianus; de qua Dextro ſermo eſt, & hæc quidem in eo loco ſita fuit, vbi nunc *Almuñia* videtur, vti auctor Dictionarij Geographici aſſeuerat: nimirum ad confluentem Salonis, non longè à Biblili, versùs Cæſarauguſtam. Portò SS. Theopompi, & Syneſij Martyrum memoria habetur in Romano — *Nertobriga vbi?*

Anno Christi 300. Anno Romæ 1051.

Martyrologio ad 21. Maij: acta verò apud Equilinum lib. 5. Catalogi cap. 33. ſed tamen cùm Nicomediæ Epiſcopum facit Theopompum, dilucidè conuincit Card. Baronius in Notis Equilinum erraſſe, quandoquidem Diocletiani temporibus, ſub quo ille paſſus eſt, erant Nicomediæ Epiſcopi, primùm Cyrillus, ac deinde Antimus. Nec mirum, cùm pro Nicomedia legendum ſit, vt apud Dextrum habemus, Nertobriga. Rurſus quod aliorum quoque Martyrum actis accidit, in his accidiſſe certum eſt; nimirum quod Imperator cuius iuſſu perſecutio excitata eſt, quaſi iudex eſſet, inducitur Martyres ſuppliciis interrogans: cùm tamen non ipſe, ſed eius miniſter fuerit executor. Acta eorum correcta ſic habent.

al. falsò Nicomedia. S. Theopompus Epiſcopus Martyr cum Theona ſocio.

Theopompus Epiſcopus Nertobrigæ paſſus eſt, cum quodam Syneſio, ſub Diocletiano Auguſto. Cùm enim Theopompus Epiſcopus ad phanum eductus ſimulachra adorare noluiſſet, miſſus eſt in clibanum ignis, in quo die & nocte illæſus permanſit. Nocte verò inde exiens luce cœleſti præuia ad palatium iudicis deuenit; omnibúſque ianuis reſeratis diuinitus vſque ad lectum ſuum acceſſit, ſeſe viuentem proteſtans ad clibanum rediit: in cuius medio manè pſallens, & omnino inuſtus repertus eſt. Quod dum Iudex magiæ ipſius adſcriberet, vt experiretur, canem in furnum mitti fecit, qui ſubitò incenſus eſt. Poſt hæc Theopompus diebus 22. in carcere ſine vllo cibo detinetur, ſed à Domino confortatus vultu hilari inde producitur. Tunc iuſſu iudicis oculus ſibi dexter effoditur; ſed ipſo ad carcerem redeunte, ſibi à Domino reſtituitur. Quod dum ille iterum magicis artibus deputaret, accerſito ad ſe quodam Aegyptio maximo Mago, Theona nomine, induxit eum ad Epiſcopum ſuis præſtigiis occidendum, voluit tamen primò artem eius videre. Qui taurum ferociſſimum ad ſe ductum, dum in aure ipſius aliqua verba dixiſſet, ſubitò in duas partes diſcerpſit, quæ in lance ponderatæ æqualiter penſauerunt. Tunc Magus Theopompo obtulit ſpirulas farinales artis magicæ, & venenum in calice dæmoniis plenum. Et cùm ille hæc omnia ſine læſione guſtaſſet, Magus conuertitur, & cum eo carceri traditus, ab eodem baptizatur, nomenque ſibi Syneſius imponitur. Inde Sanctus eductus, & in terram ſupinus extenſus, atque ad ſtipites ligatus, lapis magnus, vix ab octo viris portatus ventri eius ſuperponitur: ſed eleuatus lapis à ſe ipſo, vltra quindecim cubitos proſiluit. Dehinc in eminenti ſuſpenſus pedibus, capite deorſum, ſaxóque ingenti ad eius ceruicem alligato; fune quoque quo tenebatur præciſo, vt raptim tractus ad terram dirumperetur, ſine vlla læſione in pedibus ſtetit. Nouiſſimè autem decollatus eſt. Syneſius verò in defoſſo terræ poſitus, humóque opertus, equis ſuperinductis vt calcibus terram premerent, migrauit ad Chriſtum. Quorum corpora Nertobrigæ in eodem tumulo ſepulta ſunt 10. Kal. Iunij.

Non defuère, qui tempore Dextri affirmarint, Syneſium quoque Epiſcopum fuiſſe, quod ſi ita eſſet, neceſſum eſt, vt non ſimul occiderentur, ſed Syneſius aliquo tempore ſuperuiueret, & quod tandem Nertobrigæ quoque occiſus fuerit.

S. Catherina Alexandrina.

7. *Alexandriæ*, &c.] Quicquid hoc loco de S. Catherina Dexter ſcribit, in actis eius à Metaphraſte editis, & in Romano Breuiario reperitur, ſiue de 40. Philoſophis ab ea ſuperatis, aut potiùs 50. vt quidam referunt; ſiue de Fauſtina Auguſta, & Porphyrio duce ab ea conuerſis, & ante ipſam martyrio coronatis. Eadémque habet Equilinus lib. 10. c. 105. additis his quæ à Baronio notata ſunt, videlicet non eſſe legendum fuiſſe ſub Maxentio, ſed ſub Maximino tyranno occiſam. Fuit ſanè B. Catherina magni habita ſemper in Hiſpaniis, atque idcirco eius meminit Dexter inter Hiſpanos Martyres, de quibus præcipuè hoc loco loquebatur. Vnde & paulò inferiùs anno 309. iterum agit de ea, inquiens: *Ego attulit ex Oriente memoriam Sanctæ Catherinæ in Hiſpaniam.*

S. Suſanna Bracarenſis.

8. *In territorio Bracarenſi*, &c.] Vaſæus in Chronico ad annum 306. agit de S. Suſanna Virgine Bracaræ paſſa, quæ fuit ſoror S. Victoris Martyris proprio ſanguine baptizati. De ea etiam mentio fit in Luſitano Martyrologio ad finem inter Sanctos Luſitaniæ ad diem 12. Aprilis; & in Annalibus Compoſtellanis aſſeritur, D. Didacum Compoſtellanum Archiepiſcopum tranſtuliſſe corpus S. Suſannæ Virginis & Martyris Bracarenſis, è loco vbi priùs ſepulta fuerat, in ſedem ſuam anno Domini 1102. Cæterùm poſt 300. & amplius annos, videlicet 1590. D. Auguſtinus de Caſtro Bracarenſis Archiepiſcopus iterum aperiri iuſſit ipſius ſepulchrum, & non pauca ex oſſibus S. Virginis in eo reperta ſunt; & comprobatum, non fuiſſe totum ipſius corpus tranſlatum Compoſtellam.

Martyres Pampilonenſes.

9. *Pampilonæ*, &c.] In codice Dextri Cæſarauguſtæ excuſo *S. Valerius* legebatur, ſed S. Valentem legendum eſſe, Beda, Ado, Martyrologium Romanum, & antiqua M. S. conuincunt. Extat feſtiuitatis eius memoria apud hos omnes ad 21. Maij, qua die Romanum Martyrologium hæc habet; *Eodem die S. Valentis Epiſcopi, qui cum tribus pueris*

necatus

Anno Romæ 1051. *necatus eſt.* Molanus ex quodam Martyrologio addit, *Augia, quem latis ducit per gaudia votis.* Quo videtur aſſerere in Mònaſterio Augienſi, toto orbe celeberrimo, propè Conſtantiam, eius feſtum celebrari; vt credo, quod corpora SS. Martyrum Valentis Epiſcopi, & puerorum à Carolo Magno Imperatore Pampilona Augiam tranſlata fuerint. Anno Christi 300.

Clunienſes Martyres.

10. *Clunia*, &c.] Quod Clunia vetus, moderna Coruña del Conde fuerit, non verò Coruña Regni Gallæciæ caput, probauimus in ſuperioribus anno 290. agentes de S. Saturnino, & ſociis Martyribus. De S. Meletio & ſociis, vxoribus & filiis, hæc habet Romanum Martyrologium die 24. Maij; *Eodem die Sanctorum Martyrum Meletij ducis exercitus, ac ſociorum eius ducentorum, & quinquaginta duorum, qui diuerſo mortis genere martyrium compleuerunt. Item Sanctarum Martyrum Suſannæ, Marcianæ, & Palladiæ prædictorum militum coniugum, quæ vnà cum paruulis ſuis confractæ ſunt.* In notis teſtatur Baronius de eiſdem agi ipſa die in Menologio, ibique acta illorum pluribus referri, vbi 24. Maij hæc habentur. *Eodem die S. Meletij ducis exercitus, Ioannis & Stephani comitum, & multitudinis eorum, qui cum ipſis certamen ſuſtinuerunt, ducentorum quinquaginta Martyrum cum mulieribus & pueris. Cùm S. Meletius Chriſti fidem liberè & conſtanter profiteretur, & idola execrabilia quæ in Gentilium templis colebantur precibus ſuis euerteret; à Maximo Præſide miſſi ſunt milites, qui Meletium, & qui cum illo erant detinerent. Ducti verò, cùm immolare nullo modo paſſi eſſent, baculis ſylueſtribus cæſi, lateribus laniati, & ferreis malleis contuſi ſunt, poſtremò in ligno clauis confixi. Rurſus ferreis malleis eorum frontibus verberatis, S. Meletius in pinu ſuſpenſus, atque confixus migrauit ad Deum: Stephanus verò, & Ioannes comites obtruncati pro Chriſti fide, ipſi quoque occubuerunt: milites verò qui cum S. Meletio erant, gladio percuſſi. Suſanna verò, Marciana & Palladia Sanctorum Martyrum coniuges, cum ſuis infantibus, iuſſu Præſidis à carnificibus confractæ ſunt; qui ſtatim poſt commiſſum ſcelus animam efflaſſe dicuntur. Quin etiam in ætate valdè puerili Cyrianus, & Chriſtianus interrogati à Præſide, vtrum Iupiter an Chriſtus illis videretur eſſe maior, cùm Chriſtum maiorem reſpondiſſent, obtruncati ſunt. Eodem die certamen Sancti Martyris Serapionis Aegyptij, & eorum qui cum ipſis eodem tempore paſſi ſunt. Hic vnà cum Callinico Mago propter Chriſti fidem obtruncatus eſt. Feſtus autem, Fauſtus, Marcellus, Theodorus, Melecion, Sergius, Marcellinus, cúmque his Fœlix, Fotinus, Theodoriſcus, Mercurius, & Didymus, quorum alij erant Comites, alij Tribuni, alij Principes, omnes in fornacem coniecti martyrio conſummati ſunt.* Hactenus in Menologio.

11. *Segiſamona*, &c.] Ptolomæus aſſerit Segiſſamam Iuliam vrbem fuiſſe Vaccæorum, & Villanouanus eius Scholiaſtes nunc dici *Simancas.* Collocat etiam Ptolomæus Segiſamonculum in Autrigonibus, Cantabrorum populis, quo loci nunc eſt *Sancta Gadea:* atque hòc videtur eſſe Segiſama illa, in cuius agro Auguſtus Cæſar caſtra collocauit, vt Cantabriam ſibi ſubiiceret; quod ex veteribus refert Morales lib.8. cap.53. Quæ tamen harum fuerit vrbs illa, quam S. Papius ſanguine ſuo nobilem reddidit; licèt modò non exprimat, ex his quæ inferiùs de S. Britio annotabit palàm fiet; videlicet eſſe Vaccæorum Segiſamæna, ſeu Segiſamonem. Cæterùm Sancti Papij memoria extat apud Græcos in Menologio 28. Iunij, ex quo Rom. Martyrologium hæc deſumpſit: *Eodem die Papij Martyris, qui in perſecutione Diocletiani flagris cæſus, & in lebetem oleo & adipe feruenti plenum iniectus, aliáque horrenda ſupplicia perpeſſus, demum datis ceruicibus coronatur.* Quæ omnino conſonant iis, quæ de ipſo Dexter ſcribit. Galeſinus eodem die ſic inquit; *Sancti Papij Martyris, qui Diocletiano, & Maximiano Imperatoribus, pro Chriſto poſt multa quæ inuicto animo ſuſtinuit ſupplicia, eáque dictu horrenda, demum datis ceruicibus coronatur.* Græci autem ſic: *Hic ſub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus, inde vſque à maioribus Chriſti Domini fidem ſequens & prædicans fuit: pro cuius confeſſione flagris cæſus, & in lebetem iniectus oleo & adipe feruenti plenum, ſeptem dies permanſit, indutus igne ſicut veſtimento: quæ res ſtuporem omnibus attulit, & plurimos ad Chriſti fidem conuertit.*

Segiſama vbi

S. Papius Martyr.

Flauius

Anno Chriſti 308. | Anno Romæ 1059.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 308. | Anno Romæ 1059.

vel *Mertile.*

Ciuitate Martula in Luſitania (vt ex Martyrologio conſtat Euſeby Cæſarienſis, quod iuſſu Conſtantini Imperatoris ille compoſuit) S. Bricius (vt creditur) Epiſcopus Eborenſis; qui comprehenſus à Marciano Luſitaniæ Præſide, pro fidei confeſſione multa perpeſſus eſt; qui prædicauit etiam ad Caſtulonem prope fluuium Tagum, qui illam vrbem præterfluit; deinde rediens Segiſamonem Vaccæorum vrbem, vbi prædicauerat priùs, & poſtmodum prædicauit; peragratáque tota fermè Hiſpania, Martulam reuerſus à præfato Iudice comprehenditur. Deinde in equuleo torquetur; poſt in carcerem conijcitur; ac deinde ſuborto graui per vrbem terræmotu, pariete corruente Marcianus deprimitur. Deinde Sanctus Bricius à Petro (quidam putant) Epiſcopo Bracarenſi, & ab Angelo exhilaratus, à cuſtodia publica educitur, longéque ac latè per Bæticam, Luſitaniam, & Terraconenſem prædicans, ad ſuam vrbem reuerſus, ſeptimo Idus Iulij plenus dierum, & ſanctorum operum ad cælum victor commigrat: aſtantéſque confirmant eius animam inſtar candidiſſimæ columbæ pulcherrimis meritis locupletatam euolaſſe.

2\. *Serpæ in Bætica florent Sancti Martyres Proculus, & Hilarion, quos etiam Græci celebrant ob ſanctitatis gloriam; qui ſub Traiano Imperatore, M. Aurelio Præſide paſſi ſunt. Proculus primò facibus in humeris & ventre aduritur, deinde telis frequentibus vulneratus obijt; Hilarion verò poſt varios cruciatus, tandem capitis abſciſſione martyrium conſummauit.*

3\. *In Luſitania Ciuitate Callenſi, quæ prope Caſtralæſia ſita eſt, Sancta Vuilgefortis floret, pro fide & pudicitia mortem paſſa.*

4\. *Vrgabonæ in Bætica ſub Præſide Daciano Bonoſus & Maximinus Martyres.*

5\. *Carthagine Spartaria ſub Daciano Præſide Hiſpaniæ & Galliarum, Sanctæ Chriſti Virgines, Sponſæ, & Martyres Baſſa, Paula, & Agathonica, quæ victrices duplicem lauream adeptæ ſunt.*

6\. *Titulcia*

Anno Romæ 1059.

6. *Titulciæ in Carpetania prope Thermedam ciuitatem, Sancti Chriſti Martyres & Monachi Philibertus, & Fabritianus, qui in confluenti Fenary fluminis, Tagoniique Monaſterium Deo Opt. Max. & Beatæ Virgini dedicarunt.* Anno Chriſti 308.
7. *Carthagine Hiſpaniæ Sancta Candida Virgo, & Martyr, quæ plagis miſerabiliter dilacerata, vnà cum Suſanna Sacerdotis Idolorum filia, & Martha tandem martyrium tulit.*
8. *Reliquiæ S. Luciani Belouacenſis Epiſcopi Vicum transferuntur.*
9. *A Iacobi prædicatione celebratur in Hiſpania feſtum immaculatæ, & illibatæ Conceptionis Dei Genetricis Mariæ.*

COMMENTARIVS I.

ANno 308. *Ciuitate Martula*, &c.] Multa de S. Britio reperies in actis Sanctorum Martyrum Hiſpalenſium Carpophori, & Abundij apud Mombritium tom. 1. De eo etiam Vſuardus, Ado, Romanum Martyrologium, Galeſinus, & recentiores agunt ad diem 9. Iulij. Dabo Vſuardi verba, quæ cæteri mutuati ſunt: *Ciuitate Martula S. Britij Epiſcopi, & Confeſſoris: qui pro confeſſione Domini poſtquam eſt multa perpeſſus, & ab Angelo Sancto, & à B. Petro Apoſtolo confortatus, magnas populorum credentium multitudines omnipotenti Deo lucrifaciens, quieuit in pace.* Roman. Martyrologium exprimit Iudicis nomen inquiens: *ſub Marciano Iudice in confeſſione Domini multa paſſus*, &c. Equilinus fuſiùs eius acta proſecutus lib. 6. cap. 74. *Britius* (ait) *Epiſcopus in ciuitate Martula claruit; qui dum Chriſtum Dominum prædicaret, à Iudice Marciano comprehenſus eſt, cui iuſſit Præſes os lapide diu contundi: deinde in equuleo ipſum leuari, & crudeliter torqueri: & cùm in Dei confeſſione perduraret, in carcerem truſus eſt. Nocte verò facta præ maximo terræmotu ciuitas tota concutitur, & ruente pariete Marcianus opprimitur. Britius autem ab Angelo, & à B. Petro Apoſtolo viſitatus, de carcere eductus eſt. Qui deinde multo tempore Chriſti Euangelium circumquaque prædicans, magnáſque populorum multitudines omnipotenti Deo lucrifaciens, ſeptimo Idus Iuly quieuit in pace. Cuius animam aſtantes viderunt in ſpecie columbæ niueæ cælos agiliter aduolantem.* Penè in omnibus Dextro Equilinus conſonat; nec mirum ſi ita in actis prædictis reperiantur; quæ ſanè illa eſſe credimus, quæ agente Conſtantino Magno Imperatore Euſebio Cæſarienſi ab Hiſpania miſſa fuerunt cum cæteris, ex quibus vaſtum opus collegit de Martyrum geſtis, quod Græcè ſcriptum in Regia Bibliotheca S. Laurentij in Excuriali dicitur reperiri: & etiam Martyrologij primus author extitit, vt Beda expreſsè teſtatur lib. Retractationum in Acta Apoſt. tomo 6. & lib. 2. in Marc. cap. 26. & Hilduinus in præfatione ad vitam S. Dionyſij, & S. Notcherus in Martyrologio ſuo 7. Kal. Maij, & latè doctéque probat Molanus lib. de Martyrologiis cap. 2. ſub titulo, *De Martyrologijs Euſebij, & Hieronymi*: & faſſus eſt Pamelius ab ipſo citatus: quidquid ſit de epiſtola ad Chromatium & Heliodorum, quæ ſub Hieronymi nomine circumfertur ante Vſuardi Martyrologium; quam tamen recipit Caſſiodorus de Diuinis inſtitut. cap. 32. ſed eas ex profeſſo inferiùs propugnabimus ad annum Domini 384. *S. Britius Martulanus.*

Iam quod ad vrbem Martulam attinet, in primis in Hiſpania non longè ab Hiſpali eſſe ſatis ex actis Sanctorum Carpophori & Abundij deducitur, qui ſub eodem Marciano Iudice apud Hiſpalim paſſi ſunt. Ea ſanè eſt, quæ nunc *Mertula* in Luſitaniæ finibus, ad confluentem Annæ fluminis ſita eſt, non procul à *Beja*, iuxta oppidum *Alcotin*; olim à Plinio lib. 8 c. 22. & à Ptolomæo in Luſitaniæ tabula, Myrtilis, ſeu Iulia Myrtilis dicta. Fallitur Villanoua dum Iuliam Myrtilim vult nunc eſſe *Babenam*, quæ tamen non in Luſitania, vt omnes Mytilem ponunt, ſed in Bætica inter Cordubam, & Alcala Regiam ſita eſt. *Martula vbi.*

Sanè

Anno Christi 308. | Anno Romæ 1059.

Sanè multa loca Hiſpaniæ Iuliæ cognomen à Iulio Cæſare recepiſſe certum ac notum eſt; & obſeruauit Morales lib. 9. cap. 32. eiuſmodi ſunt in Bætica Iulia claritas, Iulia virtus, Iulia contributa, Iulia concordia, &c. Denique notarim, quod alij D. Petro Apoſto de Britio liberato à vinculis tribuunt, Dextrum D. Petro Bracarenſi Epiſcopo, ex aliorum relatione tribuiſſe; tum quia Britius erat Eborenſis in Luſitania Antiſtes, tum quia Petrus etiam ille à Luſitanis vocabatur Apoſtolus, vt Patres Concilij Bracarenſis ſub Pancratiano Epiſcopo vocauerunt. Conſule acta Concilij huius, quæ dabimus ad annum 423.

Serpenſes Martyres.

2. *Serpa*, &c.] Sanctorum Hilarionis, & Procli Traiani Imp. tempore occiſorum memoria extat in Romano Martyrologio ad 12. Iulij, qua die à Græcis in Menologio hæc leguntur; *Sanctorum Martyrum Procli & Hilarij. Primùm S. Proclus Traiano Imperatore comprehenſus in iudicio ſiſtitur, fidémque apud Maximum Præfectum liberè profeſſus, illius iuſſu ſtatim facibus in humeris & ventre aduritur; pòſt ſaxo pedibus alligato, ſublimis appenditur in ligno, deinde telis denſiſſimis vulneratur, quibus confoſſus abijt ad Dominum. Deinde Hilarius B. Procli conſobrinus, Chriſtianum ſe eſſe confeſſus, ſuſpenſus verberatur; & ad tria millia tractus, abſciſſo capite, cum S. Proclo depoſitus eſt.* Conſule Petrum Galeſinum hac ipſa die, qui de S. Hilarione ait, *poſt varios in fidei confeſſione cruciatus, tandem datis ceruicibus coronatur.* Quod etiam habet Dexter. Cæterùm quænam, aut quo loci Bæticæ *Serpa* ciuitas ſita fuerit indagare non non potui. Erant quidem Cæpori populi Hiſpaniæ citerioris, Plinio lib. 4. cap. 20. ſed an à Serpa dicti non liquet. Fortaſſis nunc dicitur *Sequia*, prope *Alcala la Real.*

3. *In Luſitania*, &c.] Conſule quæ ad annum 138. notata relinquimus; interim pro verbo *Prope Caſtralalia dicta eſt*, quod erat in excuſo codice, ſed perperam, lege *Prope Caſtralalia ſita eſt.*

Martyres Vrgabonenſes.

4. *Vrgabona*, &c.] Nunc *Arjona* dicitur, olim nobile municipium, vt teſtimonio Moralis noſtri ſuprà oſtendimus, comment. 4. anni 300. num. 3. verbo *Albæ prope Accim.* Diuerſi quidem ſunt Martyres de quibus hic agitur, ab eis, de quibus ſuprà anno 156. actum eſt, tametſi vtrique eiſdem nominibus nuncupentur: quamquam priores Bonoſus & Maximianus; iſti autem Bonoſus & Maximianus dicantur. Certè vrbium & temporum diuerſitas diuerſos eſſe conuincit, dum illi Blandæ, hi Vrgabonæ, illi anno 156. hi verò 308. paſſi leguntur.

Virgines Carthaginenſes.

5. *Carthagine*, &c.] Harum feſta dies ex antiquis M. S. codicibus deſignatur in Romano Martyrologio 10. Auguſti his verbis; *Carthagine Sanctarum Virginum & Martyrum Baſſæ, Paulæ, & Agathonicæ.* Dexter Cæſarauguſtæ excuſus pro *Baſſa* habet *Beata*, ſed corruptè. Agunt de his quoque Græci in Menologio ad diem 23. Iunij, vbi referunt, quod cùm Romam profectæ fortè adeſſent nobili martyrio S. Virginis Agrippinæ, quæ ſub Diocletiano agonizauit, corpus eius clàm ſuſceptum in Siciliam tranſtulerunt: vbi multis poſtmodum claruit miraculis. Inde tamen ad Hiſpaniam transfretantes, ipſæ quoque cùm eſſent Carthagine martyrij palmas adeptæ ſunt.

Monachi Martyres Titulciæ.

6. *Titulcia*, &c.] Ambroſius Morales in antiq. Hiſpan. verbo *Carpetania*, fol. 77. affirmat veterem Titulciam eo loci ſitam fuiſſe, quo nunc eſt oppidum *Bayona*, prope Regium Viridarium *Aranjuez*: idque paulò ante ſe Aurelium de Frias ſenſiſſe, virum ſanè in antiquitatibus Hiſpaniæ perquirendis diu & feliciter verſatum; videbat enim vterque Ptolomæi ſitum congruere, & ex ruinis non parua veſtigia: meminit eius Ptolomæus in Carpetanis non lõgè à Mantua. Sed verò id quod ipſi ſubdubitantes protulerunt, nos iam Dextri ducatu illuſtrati ſine dubitatione affirmamus: cùm enim Titulcia eo loci ſita fuerit, quo Fenario Tagonium coniungitur (vulgò *Henares y Tajuña*) ita vt in vnum, eundémque alueum concurrant; neceſſum eſt, vt vetus Titulcia locum modernæ Bayonæ olim occupauerit; quæ nimirum ſupra Aranjueſum ſita eſt. Porrò SS. Martyrum pariter Abbatum Philiberti & Fabritiani memoria in Romano Martyrologio fixa manet ad 22. Auguſti, ſub his verbis; *In Hiſpania SS. Martyrum Fabritiani & Philiberti.* Celebrabatur verò in Hiſpania ipſorum feſtiuitas non mediocri ſolennitate, vt ex Breuiario S. Iſidori liquet, vbi prædicta die hæc rubrica legitur: *Sanctorum Fabritiani & Philiberti Abbatum & Martyrum: omnia dicantur plurimorum Martyrum ix. lectionum.* Meminit etiam eorumdem Rex Hiſpaniæ Silo in epiſtola ad Cixillam Toletanum Antiſtitem ſub Æra 815. ait ſiquidem; *Mittimus ad vos hymnum de Sanctis Martyribus Philiberto, & ſocio eius, paſſis in vrbe Titulcia, (quos audiuimus eſſe Toletanos) ſub M. Aurelio Valentiniano, anno Domini 283. cùm eſſet*

Melanthius

Anno Romæ 1059. Anno Chriſti 308.

Melanthius Archiepiſcopus Toleti. Dedimus integram Silonis epiſtolam,cum de Tyrſo ageremus ad annum 286. vbi de M.Aurelio Valentiniano V.C. & citerionis Hiſpaniæ Proprætore nonnulla diximus: qui quidem ab Imperatore Caro miſſus ſub Diocletiano perſeuerauit aliquamdiu. Cùm Monachorum ſeu Abbatum audis nomen, ne quæſo veniat in mentem, inſtitutum obſeruaſſe Baſilij, Auguſtini, aut Benedicti, qui necdum nati erant; ſed illud Monachorum genus, quod à Sancto Marco ſumpſit initium, & de quo S.Dionyſius Areopagita in Gallia exiſtens ſcripſit in libro de Eccleſiaſt.Hierarchia. Vnde habemus in Hiſpania inductum fuiſſe Monachorum genus antequam S. Antonius Monachos colligere, & inſtruere cœpiſſet, vt ex natali eiuſdem, & anno martyrij SS. Monachorum Fabriciani & Philiberti facilè conſtat, quæ & nos ſuprà notauimus.

Monachi à quo tempore in Hiſpania.

7. *Carthagine*,&c.] De S.Candida & ſociabus ipſius agit Rom.Martyrologium ad 20.Septembris, his verbis: *Carthagine S.Candida Virginis & Martyris, quæ ſub Maximiano Imperatore plagis toto corpore dilacerata, martyrio coronatur. Item SS. Martyrum Suſannæ filiæ Arthemij Idolorum Sacerdotis & Marthæ.* De duabus poſterioribus agunt etiam Græci in Menologio hac die: & de S. Candida celebrabatur olim feſtum in Eccleſia Cordubenſi, vt ex eius Breuiario conſtat: ex cuius tabulis eam accepit Baronius, & Galeſinus. Sed reddamus acta ipſarum, quæ Græci narrant: *Eodem die commemoratio S.Martyris Chriſti Suſannæ filiæ Arthemij Sacerdotis Idolorum, & Marthæ quæ genus duxerat à Iudæis, hæc mortuis parentibus baptizata eſt à Syluano Presbytero, & Chriſti fidem edocta: poſtea facultates ſuas pauperibus diſtribuit, & mundo relicto Monaſterium adijt, Monacha effecta, licèt virili habitu pro fœmineo induta ſe Ioannem vocari fecerit. Sed poſt ab alia quadam muliere accuſata, quod in illam per vim egiſſet virilia, in habitu virili deprehenſa eſt virgo: & inuenta naturâ mulier accuſatricem redarguit. Profecta verò Solienſem vrbem, delata Præſidi Alexandro, quod multis Gentilibus perſuaderet, ne adorarent Idola, illã apprehenſam vehementer cruciauit, & nihilominus tamen eius ipſius miraculis multi ad Chriſti fidem conuertebantur, poſtremò in carcerem iniecta Deo ſpiritum tradidit.* Hæc ibi. Porrò Syluanus Presbyter à quo S. Martha in fide Chriſti edocta eſt, vnus fuit illorum Presbyterorum qui Iliberritanæ Synodo adfuerunt, vt ex ſubſcriptionibus conſtat. Soliẽſis autem ciuitas non longè à Carthagine ſita fuit, de qua diximus in ſuperioribus. In textu Græco vocatur *Heliopolis*(quod ſonat ſolis ciuitas)quo etiam pacto die xj. Nouembris Græci agunt de S.Vincentio Leuita Cæſarauguſtano,& Martyre, eúmque paſſum dicunt *apud Auguſtopolim Hiſpaniæ*, ac ſi dicerent Auguſti Cæſaris vrbem, id eſt, Cæſarauguſtam.

8. *Reliquiæ*, &c.] 8. Ianuarij dies S.Luciano Bellouacenſi ſacra eſt in omnibus Martyrologiis, Romano, Bedæ, Vſuardi, Adonis; de eóque agunt Vincentius Bellouacenſ.in ſpeculo hiſt.lib.10.cap.25. Antoninus tit.6.cap.26.§.3. Equilinus lib.2.cap.55. In eo tamen omnes defeciſſe videntur, quod eum vocent Presbyterum, cùm à B. Dionyſio factus fuerit Epiſcopus Bellouacenſis, vt expreſſit Methodius in actis eiuſdem Dionyſij, de quibus ſuo loco multa diximus. Vicus de quo hic ſermo eſt, olim quidem Vicus aquarius, nunc verò *Vich* vulgò vocatur in Cathalonia.

Tranſlatio S. Luciani Bellouacenſis Epiſcopi.

9. *A Iacobi*, &c.] Præſens Dextri teſtimonium tam ingens ſcandalum quibuſdam generauit, vt non ſolùm falſum & commentitium adſtruxerint, verùm etiam toti huic codici notam eamdem adſcripſerint, quaſi ob hoc præcipuè ſuppoſitum ſit, vt immaculatæ cõceptionis myſterium commendaretur Dextri grauiſſimi Authoris teſtimonio. Sed verò vt hoc primùm dixerim, immeritò ſpoliatur Dexter totius libri, ac tanti laboris honore, ob vnam vel alteram in eo repertã ſententiam; quaſi quod per mille & ferè ducentos annos in nulla ſui parte vitiari potuerit. Dicerent igitur, ſuaderéntque faciliùs codicẽ hoc loco vitiatum, additámque eiuſmodi clauſulam ab aliquo immaculatæ cõceptionis defenſore, quàm totum librum fictum eſſe, & ob id præcipuè inuentum. Cæterùm quamuis pro immaculatæ Deiparæ conceptione multæ eæque grauiſſimæ Sanctorum Patrum extent ſententiæ, de quibus in ſpeciali libro aliàs egimus, typis Iacobi Cardon & Petri Cauellat Lugduni excuſo hoc anno 1624. ſub titulo: *Sancti Patres vindicati in cauſa immaculatæ conceptionis*: illud tamen mihi dubio procul eſt, præſens teſtimonium neque officere, neque prodeſſe alterius partis propugnatoribus; ſed longè alio ſenſu, quàm ipſi accipiant, à Dextro receptum fuiſſe; contineréque tam certam veritatem, quod à nemine Catholicorum inficiari poſſit; tantùm abeſt, vt aliena à Dextri ſententia cenſeri debeant, & parum ſinceram vetuſtatem redolere credantur. Quid illud? nimirum Sanctum Iacobum in Hiſpaniis inſtituiſſe immaculatæ Incarnationis Verbi Dei feſtum. Quis id neget Iacobum feciſſe? Rudis admodum

Cuius feſtum conceptionis Deiparæ Iacobus in Hiſpanijs inſtituerit.

Anno Christi 308. Ille eſt qui neſciat Dominicam Natiuitatem, Paſſionem, Reſurrectionem, & Incarnationem pariter à Sanctis Apoſtolis celebratas, & celebrari edoctas in vniuerſo Chriſtiano Orbe. Ergo & Iacobus in Hiſpaniis, cùm euangelicæ prædicationi inſiſtebat idem feciſſe credendus eſt. Hoc igitur illibatæ & immaculatæ conceptionis Dei genitricis Mariæ feſtum à Dextro nuncupatur; conceptionis nomen non in paſſiua, ſed actiua ſignificatione vſurpans: id eſt, pro ea conceptione qua Deipara Virgo ſine macula & labe Dei filium in ſuis caſtiſſimis concepit viſceribus, non pro ea qua à B. Anna concepta fuit. Neque verò quis putet, in alienum ſenſum nos verba prædicta contorquere, eò quod videat nunc temporis conceptionis nomen, cùm B. Virgini tribuitur, in paſſiuum accipi ſenſum; olim ſiquidem in actiuum accipi ſolitum, multa demonſtrant argumenta: nam vt omittamus eo ſenſu acceptum à Domino, cùm de peccati originalis pœna egit Geneſ. 3. illis verbis: *Multiplicabo conceptus tuos*, vel vt alia tranſlatio habet, *conceptiones tuas*: præcipuum ſit, quòd veteres ad denotandum conceptionis feſtum, non vtebantur verbo conceptionis Deiparæ, ſed potiùs conceptionis S. Annæ. Sic Græci in Menologio die 9. Decembris, *Cõceptio* (aiunt) *munda B. Annæ Dei & Domini noſtri auiæ*. Pro eo, quod nos dicimus, conceptio S. Dei genetricis. Eadem prorſus phraſi vtuntur Syri, qui in Kalendario habent; *Conceptio Annæ iuſtæ in Domina noſtra genetrice Dei, die 9. Decembris.* Anno Romæ 1059.

Lego etiam Sanctos Patres ſæpiſſimè conceptionem Virginis, eam qua Deum ipſum concepit nuncupare; ſic Bernardus, in Serm. 4. in Vigilia Natalis Domini, *Attende* (inquit) *& conceptum inuenis ſine ſemine, quid glorioſius, quàm ſancta & ſincera conceptio, in qua nihil pudoris eſt, nihil ſordis, nihil corruptionis?* Et Cyprianus ſeu eius æqualis, de Cardinalibus Chriſti operibus, Serm. de Natiuit. *O Virgo iuſta & omni iuſtitia pleniſſima, cuius conceptio ſingularis!* nimirum quia ſine viri ſemine perfecta fuit; vnde & ſubdit, *Spiritu ſancto obumbrante incendium originale extinctum eſt* (id eſt, libidinoſus pruritus) *ideòque innoxiam affligi non decuit*, &c. Bernardus iterum hom. 4. ſuper *Miſſus eſt*, conceptionem Baptiſtæ vocat conceptionem Eliſabeth. Nec mirum, cùm conceptio actionis nomen ſit propriùs, quàm paſſionis. Hunc certè ſenſum reddũt verba illa Liturgiæ decimæ ex Græcis, quas Claudius Spencæus edidit; *Qui conſequuti ſumus gaudium in tuo concepu, ô planè immaculata, ſalutamus te cum Angelo clamantes, Aue*, &c. Quæ tamen nonnulli immeritò de paſſiua conceptione intelligi volunt, reluctante ipſo contextu, qui de Annunciatione Angelica planus eſt. Neque alium reddere credo verba cuiuſdam orationis, quæ in Breuiario S. Iſidori reperitur: *Domine Ieſu Chriſte, qui ſic Virginem matrem honorificaſti, quouſque conceptionis eius gratia, eam coram te ſuffragatricem incomparabilem inuenimus*, &c. Inuenimus certè eam ſuffragatricem, dum Dei Verbum concepit, non verò dum concepta eſt. Inſuper in idem recidit, ſi verum eſt quod ex Paulo Oroſio Dextri coæuo referunt Mauricius de Villaprobata in Corona, Mariana Serm. 16. & Bernardinus Buſti Serm. 8. de Concept. par. 3. ſcripſiſſe videlicet in quadam epiſtola ad Sanctam Euſtochium Hieronymi diſcipulam; *Coram Deo noui, & in veritate comperi, quod nulla mulier in partu periclitatur, ſuper quam deuotè Mariæ gratia imploratur, & dies conceptionis eius celebratur:* quando nimirum ſine pudore concepit, vt ſine dolore pareret. Hæc enim erat Mariæ gratia periclitantibus puerperis congrua, ab ea quærere auxilium, quæ accepit in conceptione filij gratiam, vt eſſet ſine grauamine grauida, & ſine dolore puerpera, vt Bernardus alicubi dixit.

Demum hinc iam Canonem Apoſtolorum vindicabimus à difficili ſenſu, quo vulgò accipi ſolet, Canonem inquam illum, qui in libris S. Cteſiphonis Apoſtoli Iacobi diſcipuli, apud Montem Sanctum Ilipulitanum Granatæ repertus eſt cum venerandæ antiquitatis veſtigiis; Ait ſiquidem S. Cteſiphon, Sanctos Dei Apoſtolos ſub anathemate in quodam Concilio definiiſſe, Virginem Deiparam in ipſo conceptionis ſuæ momento præſeruatam fuiſſe ab omni primæ originis contagio, & liberam redditam ab omni labe peccati. Verba authoris in libro de fundamento Eccleſiæ, vt vulgò circumferuntur, ex Arabico idiomate, quo ſcripta ſunt, latinitate donata, ſunt hæc; *Illa Virgo, illa Maria, illa Sancta præſeruata fuit à peccato originali in primo inſtanti ſuæ conceptionis, & libera ab omni culpa. Et qui ita non ſenſerit non conſequetur ſalutem æternam.* Non credo ad verbum tranſlata fuiſſe, ſed feliciùs adhuc & faciliùs transferri poſſe, nam verba illa; *præſeruata à peccato originali in primo inſtanti ſuæ conceptionis*, ſunt recentiſſimi ſtyli Theologorum huius æui, & potiùs reddendum eſſet, *liberatam fuiſſe à malo primæ originis in momento conceptionis ſuæ*: vel quid ſimile. Sed quidquid ſit de tranſlatione, ſenſus facilis eſt, &

neceſſarius;

Anno Romæ 1059. — Anno Christi 308.

neceſſarius; videlicet ſub interminatione vitæ, aut mortis æternæ ab omnibus Catholicis amplectendum eſſe, & profitendum, Virginem Mariam in primo ipſo ſuæ conceptionis momento, quando nimirum Dei Verbũ virgo manens concepit, præſeruatam fuiſſe ab originali peccato; hoc eſt, à pœnis primæ mulieri, & cæteris in ea propter culpam originalem inflictis ſub illis verbis, *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios, & ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui.* Gen. 3. vſitatiſſimũ namque eſſe in Scripturis, & Patribus peccatum pro pœna accipere, negabit nemo, qui vel ſummis labiis eorũ ſcripta tractauerit. Atque hunc quidem legitimum, & neceſſarium eſſe Canonis ſenſum, anathema ſubiunctũ oſtendit, quis enim dicat homines ſentientes contra id quod Apoſtoli docuerint ſaluari? aut ipſos in Canonibus edendis errare potuiſſe? & tamen multi hactenus ſalui facti ſunt ſine fide myſterij conceptionis paſſiuæ. Inſuper, vt quid Apoſtoli Canonem ederẽt de re neque neceſſaria, neque inter hæreticos ſui temporis controuerſa? nam ſi neceſſaria eſſet ad ſalutẽ, Paulus cùm ad Romanos de peccato originali latiſſimè ſcripſit, vtiq; eius quoque meminiſſet. Longè ergo ab eo ſenſu abfuerunt Apoſtoli, quem nonnulli huic Canoni tribuunt, & cùm aliquid omnino ad ſalutem neceſſarium definierint, quale eſt conceptionis illibatæ myſterium, qua Verbum Dei, Spiritus ſancti virtute homo effectum eſt, & omnia verba quadrare videantur, non eſt cur in alienos ſenſus ea contorqueamus, quæ cum vero conſiſtere non poſſunt. In eo enim manifeſtam libris ſanctis iniuriã inferimus, & inter apocryphos, & nullius pretij reiici cogimus, cùm tamen in id vires omnes intẽdere oporteret, vt doctrinam duntaxat Apoſtolis dignã in eis inuenire liceat. Conciliũ, quo hic Canon editus eſt, non aliud ego intelligo, quàm illud, quod Apoſtoli à ſe inuicem diſceſſuri celebrarunt, & in quo fidei Symbolum ediderũt; Canonem verò non alium, quàm ea verba Symboli, *Et cõceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine:* quem quidẽ S. Ctheſiphon ad ſenſum excerpſit, forſan ſub iis verbis, quibus ante Symboli formalem constructionem ab Apoſtolis definitus eſt: nam priuſquàm formam fidei reſolutiſſimè conficerent, veriſimile eſt fuſius de eius myſteriis ab Apoſtolis actum, & plura alia verba quàm ſint in Symbolo loquutos.

Nihil minùs voluiſſe credo eumdem Ctheſiphonem, dum alibi dixit, *Mariam non tetigit primum peccatum:* pœnam, inquam, primi peccati Euæ filiabus inflictam, nimirum quia neque cum ærumnis concepit, neque cum dolore perturiuit. Quod vt ad purũ explicetur, neceſſum eſt, præcedentia hic ſubiungere verba, ex quibus S. Ctheſiphonis mens faciliùs percipi queat. Cum in lib. 1. cuius titulus eſt, *Fundamentum Eccleſiæ*, vniuerſa Chriſtianæ fidei dogmata ordinate proſequeretur, & iam de creatione & caſu Angelorum, ac de formatione primorum humani generis parentum, déque peccato eorumdem, quod in vniuerſos homines propagatum eſt, exactiſſime egiſſet; tandem ad redemptionem humanã exponendam acceſſit; & in v. 24. inquit: *Miſſus fuit Ieſus in Mariam de domo Dauid, ſine viro; & fuit Virgo poſt partum, ſicut in ipſo, & ante ipſum.* Hoc vt explicet ſubdit immediatè v. 25. *Adam creatus fuit ſine genitoribus, & Eua ex patre ſine matre, in gratia: v. 26. Ad perfectionem creaturæ* (alia verſio habet, *creationis*) *creatus eſt Ieſus in matre ſine patre: quapropter prima culpa non apprehendit Mariam.* In hac tranſlatione peritiores Arabes conueniunt; excepto quod loco illius particulæ *Quapropter*, pro qua in textu Arabico originali eſt, *Hinda delique*, nõ nemo vertit, *tunc*: & pro verbo *apprehendit* quidam *comprehendit*, nonnulli etiam *tetigit* transferunt. Vtut ſit, omnia in idem recidunt. Namque quod S. Ctheſiphon probandum ſibi aſſumpſerat v. 24. non erat præſeruatio Deiparæ à peccato originali in ſua formatione, ſed perpetua eius virginitas, vt verba ipſa declarant, *Miſſus fuit Ieſus in Mariam ſine viro: & fuit Virgo poſt partum, ſicut in ipſo, & ante ipſum.* Hoc verò quonam modo intelligi queat, exemplis ſuadet procreationum primorum parentum; Adamus ſiquidem factus fuerat ſine patre, & ſine matre, Eua vero de patre, id eſt, de coſta viri, ſine matris concurſu; quid ergo mirũ, ſi nouus Adam Ieſus factus fuerit de matre ſola, ſine patris ope? Quinimò *ad perfectionem creaturæ*, ſeu *creationis* (vt alia habet littera) conueniens erat, vt nouus aliquis homo ex matre ſine patris ope formaretur; ſic enim fieret, vt generationum omnes modi excogitabiles eſſent in mundo, id eſt, cum patre & matre, quo pacto naſcimur omnes, aut ſine patre & matre, vti ſolus Adam formatus eſt, aut ex patre duntaxat, ſicut Eua; aut tandem ex matre ſine patre, quod Dominus Ieſus ſibi elegit ſoli. Quo argumento communiter Theologi ex Patribus vtuntur. Hinc verò rectiſſimè & immediatè infertur articulus ille Catholicæ fidei, de perpetua Mariæ virginitate, quod erat authoris intentum; nimirum quod concepit & peperit Virgo: quod vero præſeruata fuerit à prima culpa, neque erat ad propoſitum, neque immediate inferebatur, ſed remotiſſime; & quod maioris eſt ponderis, non de fide, cùm tamen propoſitum ſibi eſſet de

Hh 2 ſolis

Anno Chriſti 309. ſolis fidei articulis agere. At nónne(ais) clariſſimè loquitur de prima culpa, quæ ſine dubio Anno Romæ fuit originalis? Fateor,ſed tamen eo ſenſu de ea agitur, quo cum perpetua virginitate connexionem habet neceſſariam eius carentia; nimirum vt nomine primæ culpæ, ſeu peccati 105 primi & originalis, intelligatur ſententia illa Euæ & filiabus ſuis vniuerſis olim à Deo inflicta, *Multiplicabo conceptus & ærumnas tuas, in dolore paries filios,& ſub viri poteſtate eris.* Gen. 3. Hæc ſententia in toto, nec in parte comprehendit, nec tetigit Mariam, eo ipſo quod ſine viro Dominum concepit. Idque manifeſtè expreſſit, qui tranſtulit: *Et tunc prima culpa non apprehendit Mariam:* quandoquidem *tunc* in Verbi diuini incarnatione non erat tempus contrahendi formalem originis culpam,ſed pœnam & ſententiam ipſi debitam.Quod ſi non *Tunc*, ſed *Eapropter*, vel *Quapropter*, ſeu quid ſimile vertamus (eſt enim *Hinda delique* particula illatiua) nequit non reddere eundem ſenſum:denotat ſiquidem hoc, quòd Mariam non apprehenderit primum peccatum, neceſſariò inferri ex immediatè dictis, *Progenitus eſt Ieſus in matre ſine patre*, qui eſt articulus *Virginis Matris*, ex quo neceſſitate conſequentiæ infertur, quod in filij ſui procreatione nullas paſſa ſit ærumnas, in parturitione nullos dolores,& quòd à viro conſtricta non ſit,quod eſt dicere: *Quapropter Mariam non tetigit primum peccatum.* Cui accedit hanc eamdem prorſus ſententiam ſæpiſſimè in aliis eius ſacri Montis libris reperiri, vt facilè quiuis intelligat, nihil aliud hoc loco S.Cteſiphonem ſibi voluiſſe, nam in vno illorum aſſeritur, quod Mariam non comprehendit illa Euæ maledictio,*ſub viri poteſtate eris:* & in altero, quod vexationes mulierum prægnantium longè fuerunt ab ipſa, de quibus in maledictione dictum fuerat, *Multiplicabo conceptus, & ærumnas tuas.* Quandoquidem,vt Bernardi verbis vtar,*ſine grauamine tulit, ſine dolore filium parturiuit.* Denique in alio aſſeritur, quod nullatenus diceret ei Angelus, *Aue gratia plena*, &c. ſi primum eam peccatum comprehendiſſet. Vbi (vt vides) agitur de Maria tempore Angelicæ Annunciationis, quando nimirum originalis culpæ capax non erat, ſed pœnæ. En genuinam ſacrorum codicum interpretationem: iuxta quam nihil illis cum præſeruatione Virginis ab originali peccato in ſua conceptione, nihilque Apoſtolicæ doctrinæ abſonum illis imponitur.

Vt igitur ad Dextrum regrediamur,hoc certum deinceps apud omnes ſit,nihil aliud voluiſſe hoc loco, quàm Hiſpanos ab Apoſtolo ſuo Iacobo feſtum Annunciationis Angelicæ recepiſſe. Cui etiam conſonat, quod apud Auguſtinum, Ruffinum & alios legimus, cùm Apoſtoli Symbolum ederent per partes, & Petrus præmiſiſſet:*Credo in Deum Patrem omnipotentem,factorem cœli & terræ;* & Andreas: *Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, Dominum noſtrum;* Iacobum noſtrum tertio loco illam particulam ſubiunxiſſe: *Et conceptus eſt de Spiritu Sancto,natus ex Maria Virgine:* nimirum innuit, hoc myſterium ſibi præ aliis dulcius ſemper fuiſſe, vnde & in eius honorem primum templum Cæſarauguſtæ erigi curauit, vt egregiè M.Maximus cecinit in hymno,quem de ipſius templi erectione edidit, vbi inquit:

Oſtendit illi ſe hilarem (Deipara Iacobo)
Suóque natalitio
Conceptionis aureæ,
Templo manent encænia. al. *encænia.*
Conceptionis hinc diem
Iacobus Hiſpanos docet;
Et prædicat, ceu cæteri (Apoſtoli)
Ab omni labe liberam.(id eſt,conceptionem ſine ſemine factam.)

Quod verò de conceptione actiuè accepta loquatur Maximus, ſatis conuincitur ex eo, quod aſſerit, eam conceptionem à Iacobo immunem à peccatis prædicari, quam cæteri Apoſtoli liberam ab omni labe prædicarunt: & hanc nullus non videt eſſe actiuam Virginis conceptionem. Clarius adhuc oſtenditur ex his quæ ſubiungit:

Hinc mos habet principium
Hunc celebrandi iugiter
Populis Iberis diem,
Qui durat vſque hodie.

Cuius,rogo,conceptionis feſtum ab initiis Eccleſiæ Catholicæ vſque ad authoris tempora, & deinceps durauit,niſi actiuæ? Et certè eius propria ſunt illa epitheta Dextri, *illibata*, & *immaculata*, tempore ab Eccleſia ſatis recepta, tam in illo hymno:

Memento

Anno Romæ 1059. | Anno Chriſti 308.

Memento ſalutis author,
Quòd noſtri quondam corporis
Ex illibata Virgine
Naſcendo formam ſumpſeris.

quàm in Reſponſorio: *Sancta & immaculata Virginitas, quibus te laudibus*, &c.

Demum ad idem credendum manuducimur, ex peculiari, ac præcordiali deuotione, quam Hiſpani olim habuerunt ad virginalis conceptionis myſterium; in cuius veneratione communi & Eccleſiaſtica feſtiuitate 25. Aprilis non contenti, in X. Concilio Toletano inſtituta eſt iterata ipſius celebratio 18. Decembris, quod videlicet prior tempore Quadrageſimali accidat. Tam altè igitur huius myſterij deuotio cordibus Hiſpanorum repoſita, arguit tum à magno illo ſuo Præceptore acceptam, tum etiam & ſpecialiter commendatam in Columnæ Cæſaraugustanæ erectione. Sed de his ſatis, nam dicta ſufficere videntur ad intelligentiam Dextri.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 308. | Anno Romæ 1059.

Vlyſippone in Luſitania SS. Chriſti Martyres Veriſſimus, Maxima, & Iulia, eiuſdem Martyris ſorores, & conſortes martyrij.

2. *Ibidem etiam celebres ſunt Anaſtaſius Preſbyter, Placidus, & Geneſius.*
3. *Securæ in confinio Bæticæ, quæ etiam Tader dicitur, S. Briena ſocia Sanctæ Febroniæ, quæ veniens ad Hiſpanias, in Tarraconenſique prouincia paſſa, ibi celebrior habetur.*
4. *Apud Mundam ciuitatem Celtiberiæ Sanctus Fælicianus Epiſcopus Malacitanus, & egregius Chriſti Martyr.*
5. *Bæte vrbe in Hiſpania Bætica (quæ Bætis Vtriculum etiam dicitur) Sanctus Chriſti Martyr Straton, qui inter duas arbores alligatus, illiſque diſſolutis, pro Chriſti nomine diſcerptus, ad cælos euolauit. Ibidem Sancti Martyres & ciues, & fratres Ruffinus, Ruffinianus, Artemidorus, & Seuerus.*
6. *Iſpali prope Gallias in Hiſpaniæ montibus Pyrenæis Sancti Martyres Theodorus, Oceanus, Apellius, Lucas, & Clemens.*
7. *Tucci in Hiſpania Bætica, quæ & Toriſia nunc dicitur, Sancti Martyres Theodorus, Oceanus, & Iulianus, qui confractis pedibus, in ignem coniecti glorioſè coronati ſunt.*
8. *Tarracone in Hiſpania S. Maginus, qui pluribus toleratis pro Chriſto cruciatibus, gaudenti animo ad glorioſam martyrij palmam euolauit,*
9. *In vrbe Capara, vrbe Luſitaniæ Sanctus Marcus, & eius ſocij.*
10. *In Hiſpania in portu Iuliobricenſi Sanctus*

Anno Christi 308. | Anno Romæ 1059.

Ananias Martyr, & ſocij; qui pluribus cruciati-bus toleratis euicerunt.

11. *Pamiæ in Hiſpania Tarraconenſi in oppido Vaccæorum ad fluuium Arlanconem, paſſio Sancti Antonini Martyris.*

12. *Emeritæauguſtæ in Luſitania S. Lucretia Virgo & Martyr.*

13. *Ega attulit ex oriente memoriam Sanctæ Catharinæ in Hiſpaniam.*

14. *Apud Pacem Auguſtam Anæ flumini appoſitam, triumphus SS. Martyrum Vincentij, Orentij, & aliorum; Pontio Paulino diuinitus admonito, quorum corpora miniſterio Angelorum ad vrbem Ebredunum conſtiterunt.*

15. *In Sede Petri Caio ſucceſſit Marcellinus; Marcellino Marcellus; Marcello Euſebius; Euſebio Melchiades domo natalibúſque Hiſpanus, genere verò Afer: Melchiadi verò Sanctus Sylueſter, ſub quo, Auguſto Conſtantino, fælicitas, & pax aurea rediit Eccleſijs.*

COMMENTARIVS II.

Vlyſipponenſes Martyres. 1. VLYSIPPONE, &c.] Aliàs Vlyſippone, ab Vlyſſe fundatore, vulgò *Lysboa*, non minùs, imò multo magis Sanctorum ciuium Veriſſimi, Maximæ, & Iuliæ ſanguine decorata, quàm quotidianis Orientalis Indiæ theſauris illuc aduectis. Occubuerunt verò ſub Diocletiani miniſtris ipſis Kalendis Octobris, quibus in omnibus Martyrologiis memorantur; de celeberrimis igitur Martyribus ac fratribus non eſt cur fuſum protrahamus ſermonem, cùm omnibus notiſſimi ſint. Legantur Morales lib. 10. cap. 14. Villegas, Trugillus, & cæteri. Legi ego acta eorumdem in peruetuſto membranco, ac manuſcripto codice Bibliothecæ S. Bernardi Toletani ſub num. 64. & initio; *In temporibus illis, cùm per vniuerſas prouincias*, &c.

2. *Ibidem*, &c.] Iterum de ipſis cum Dextro ad annum 353. nunc per anticipationem quamdam, obitérque de illis dictum credas, cùm ſermo eſſet de SS. Martyribus Vlyſiponenſibus, quibus & hi conciues erant. Vnde verbum illud *celebres ſunt*, non eſt referendum ad tempus de quo agitur in Chronico, ſed ad tempora Scriptoris.

Secura vbi? 3. *Secura*, &c.] Celebris eſt Securæ ſaltus (vulgo *Sierra de Segura*) in confiniis Tarraconenſis & Bæticæ Hiſpaniæ, vnde fluuij duo erumpunt, Bætis verſus Occidentem, & Tader verſus Orientem, de hoc verò Hieronymus Paulus libro de Hiſpaniæ fluminibus ſic ait: *Tader flumius verſùs nouam Carthaginem funditur. Oritur in montibus quibus Bætis, & Murciam, Aureolámque* (hodie *Origuela*) *contingens, Ebuſitano pelago, ſeu Iberico conditur, hunc vulgus Securam appellat.* Idem ferè habet Morales in antiquit. verbo *Menteſa*, fol. 72. & 81. verbo *Ilorci.* Agit de eodem Plinius lib. 3. cap. 1. & 3. & à Ptolomæo (ſi Villænouæ præſtamus fidem) dicitur Terebis. Extat adhuc prope fontes ipſius *Caſtel ſegura*, ruſticorum oppidum veteris Securæ memoriam ſeruans. *S. Briena.* Porrò de S. Briena fuse agitur in vita S. Feroniæ, à Thomayde vtriuſque diſcipula conſcripta, à Metaphraſte ſeruata, & à Surio edita tomo 3. ad 15. Iunij, qua die de S. Febronia feſtum fit in Rom. Martyrologio, vbi ſub Diocletiano paſſa memoratur. Deſunt verò inde, quæ de S. Briena hoc loco Dexter ſcribit, forſan quia ad Thomaydis notitiam in Syria poſitæ, quæ in Hiſpania contigerant, vbi S. Briena paſſa eſt, peruenire nequiuerunt. Celebrem tamen ſemper fuiſſe in Hiſpania, id ſaltem conuincit, quod multæ fœminæ ab ea nomen mutuantes, parum mutata voce Briandæ nuncupantur.

4. Apud

Anno Romæ 1059. | Anno Christi 308.

4. *Apud Mundam*, &c.] Celebrem admodum vrbem Mundam toto orbe reddidit bellum illud quod Iulius Cæſar cum Cn. Pompeio iuniore iniit, in quo vtrimque tanta edita eſt ſtrages, vt Cæſar victor hoſtes qui fuga ſeſe in vrbem receperant, obſidens, congeſtis corporibus vallum extruxerit; & non minùs portentoſo palmæ germine ex tunc inibi nato, teſte Dione lib. 43. Plinius lib. 36. cap. 18. affirmat, palmatos ibi lapides, quoties fregeris, reperiri. Quo etiam authore Munda, Romanorum Colonia fuit; idque in antiquis numiſmatis Morales obſeruauit lib. 8. hiſt. cap. 44. De ea aliquando Silius; *Et Munda Ematios iterum paritura labores.* Seruat adhuc ferè antiquum nomen, *Monda* nuncupata, ad pedes ſaltus de Tolox prope *Cartimam*, quinque Hiſpanis milliaribus paſſuum à Murcia diſtans; in Baſſetanis Celtiberis conterminis, vt Ptolomæus vult; aut in ipſis Celtiberis, quod placet Dextro, niſi mauis Baſſetanos inter Celtiberos connumerare. Lege Nonium in ſua Hiſpania cap. 28. Porrò Sancti Fœliciani inibi paſſi extat memoria in Romano Martyrologio ad 20. Octobris, & apud Molanum in additionibus ad Vſuardum, in quibus tamen illud correctione dignum eſt, quòd Mindam pro Munda legant, hoc modo: *Apud Mindam Natalis Sancti Fœliciani Episcopi, & Martyris*; cùm legendum ſit, *Apud Mundam*, &c. quod etiam ſubodorauit Baronius in Notis, quamquam defectu codicis Dextri non omnino aſſecutus fuerit veram lectionem. Sed iam illam ex Dextro habemus ſimul cum tempore martyrij, & nomine vrbis cui præfuit, nimirum Malacæ. In veteri Cordubenſi Breuiario celebratur Sanctus Fœlicianus Martyr die 1. Iulij, eiuſque meminit Galeſinus ea die, inquiens: *Cordubæ in Hiſpania Sancti Fœliciani Martyris.* De eo item P. Roa in Sanctis Cordubenſibus. Eum exiſtimo à noſtro Epiſcopo diuerſum, vt ex vrbe & ordine ſatis colligo.

S. Feliciani Episcopus.

Munda vbi?

5. *Bata*, &c.] A flumine Bætis iuxtà perfluente ſic dicta (niſi à conuerſo mauis flumen ab ipſa nomenclaturam recepiſſe:) à ſitu verò prouinciæ, quòd quaſi in vmbilico ſeu in medio veteri Bæticæ ſita ſit, Vtriculi nomen accepit; nunc inde *Vtrera* nuncupatur inter Hiſpalim & Marchenam exiſtens. Porrò S. Stratonis ibi paſſi, Ruffinique & aliorum feſtum celebrant Græci in Menologio ad 9. Septembris, qua die Romanum Martyrologium hæc habet: *Eodem die paſſio Sancti Stratonis, qui pro Christo ad duas arbores ligatus, atque diſcerptus martyrium conſummauit. Item SS. Martyrum Ruffini, & Ruffiniani fratrum.* Lego *Ruffiani* cum Græcis. Galeſinus ex eiſdem Græcis die 8. Septembris ſic ait; *Sanctorum fratrum Martyrum Ruffini & Ruffiani, qui pro confeſſione fidei gladio feriuntur. Sancti item Artemidori Martyris: hic in flammam coniectus, admiranda pietatis ſuæ ac fidei teſtimonium præclarum dedit. Sancti item Seueri Martyris, qui pro Christo omnem cruciatum perpeſſus, demum conſtantis animi virtute ceruices præbuit.* Hæc Galeſinus; fallitur tamen dum die 17. Septembris Sanctum Stratonem Nicomediæ cum aliis paſſum dicit; quod tamen de ſuo, ſine authore poſuit. nam Græci nihil tale aſſerunt, quorum verba ſunt. *Natalis Beati Stratonis, qui in duabus cedris ligatus, & in duas partes ſectus pro Christi confeſſione cum cœleſtibus coniunctus eſt. Eodem die certamen Sanctorum Ruffi & Ruffiani, qui cùm eſſent germani fratres, pro Christiana fidei confeſſione gladio percuſſi ſunt. Idem paſſus eſt & S. Seuerus. Eodem die S. Artemidorus igne conſummatus eſt.* Hæc illi die 9. Septembr. De aliis SS. Martyribus Ruffo & Ruffiniano, ex vrbe tamen Apollonia, agunt Græci ad 17. Iunij, & 6. Iulij. Vnde diuerſos omnino à noſtris eſſe conuincitur.

Martyres Batica.

6. *Iſpalis*, &c.] Longè alia vrbs hæc eſt à celeberrima illa Hiſpali Bæticæ Prouinciæ: huius verò ſitum Orthelius ignoraſſe ſe fatetur in charta veteris Hiſpaniæ, ſed Dexter illum deſignat. Sanè Plinius Iſpalenſium populorum Tarraconenſis Hiſpaniæ meminit lib. 3. qui longè poſiti ab Hiſpali Bæticæ debent eſſe. De Sanctis Martyribus inibi paſſis agit Romanum Martyrologium ad 10. Septembr. his verbis; *Item Sanctorum Martyrum Apelly, Lucæ, & Clementis.* Græci in Menologio, & eos ſequutus Galeſinus agunt 9. Septembr. de Theodoro & Oceano, *qui pro Christi fide in ignem poſiti* (verba Galeſini ſunt) *egregia vera, diuinaque pietatis teſtificatione ad æternam gloriam peruenerunt.* Conſule ſequentem notam.

Iſpalenſes Martyres.

7. *Tucci*, &c.] Conuenit inter omnes Scriptores vrbem Tuccenſem eo loco extitiſſe, quo nunc *Peña de Martos*, prope Giennenſem. Conſulantur præ cæteris Morales lib. 9. c. 32. Orthelius, Cluſius, Stephanus, & alij. Ptolomæus etiam eius meminit in populis Turdulis Bæticæ. Fuit olim Romanorum Colonia, & ſub lege Euangelij Sedes Epiſcopalis ad Hiſpalenſem Metropolitanum ſpectans, eius Epiſcopus Camerinus interfuit Iliberritano

Tuccenſes Martyres

Anno Chriſti 308. — Anno Romæ 1059.

Concilio. Quod ad SS. Martyres ibi coronatos ſpectat, agunt de eis Græci in Menologio ad 4. Septembris, & Romanum Martyrologium his verbis; *Item SS. Martyrum Theodori, Oceani, Ammiani, & Iuliani, qui ſub Maximiano Imperatore diſſectis pedibus in ignem coniecti martyrium conſummarunt.* Vberiùs eorum cruciatus proſequitur Galeſinus, cuius hæc ſunt verba; *Sanctorum Martyrum Theodori, Oceani, Ammiani, & Iuliani. Hi Maximiano Imperatore pro Chriſto Domino primùm pectinibus excarnificati, deinde in feruentes balneas coniecti, incolumes ope diuina inde euaſerunt. Pòſt iterum comprehenſi, & in vaſtam ſolitudinem abducti, præciſis ſingulis membris, cruribusq; confractis, in ignem poſiti, Deum continenter precando, abierunt in cœlum.* Deducitur ex dictis deeſſe in codice Dextri Sancti Ammiani nomen, qui ab omnibus authoribus inter prædictos nominatur. Vtrùm autem Theodorus, & Oceanus Tucbi paſſi, iidem ipſi ſint cum Theodoro & Oceano Iſpalenſibus, de quibus nuper egimus, dubitari iure poſſet; ſed quantumcumque conueniant nomine, ex diuerſitate vrbium in quibus occiſi ſunt, & teſtimonio Dextri ſatis liquet eſſe diuerſos. Vt interim ſileam priores die 9. Septembris, poſteriores autem 4. eiuſdem martyrio coronatos fuiſſe. Quibus Græci quoque conſentiunt, vt in Menologio videre eſt.

S. Maginus Tarraconenſis.

8. *Tarracone*, &c.] De Sancto Magino Martyre (quem alij corruptè Magnum, nonnulli Maximum vocant) nobilis extat memoria in Romano Martyrologio ad diem 25. Auguſti illis verbis; *Tarracone Sancti Magini Martyris*, vbi nimirum feſtum eius ſolemni ritu peragitur. Magiſter Ludouicus Icarte de rebus Tarraconenſibus, quem Beuterus refert, & Morales lib. 9. cap. 43. aſſerit, quòd dum in ſaltu *Buſagraña* vj. ab vrbe Hiſpano lapide, ſpecum ſolitarius habitaret, comprehenſus à Præſide, & Tarraconem adductus, in carcerem coniectus fuit; inde tamen diuinitùs ereptus, & priſtino ſpecui reſtitutus, iterum captus, variè tortus, ac tandem ſucciſo capite victor migrauit in cœlum. Falluntur tamen dum pro Maximiano Imperatore Maximinum legunt, & conſequenter necem eius reiiciunt in annum Domini 240. cùm tamen ex Dextro conſtet ſub Maximiano cæſum fuiſſe ad ann. 308. Reuerentur adhuc fideles antrum Sancti Magini, & pia deuotione viſitant, quòd illud Deus quotidianis miraculis illuſtret, meritis Sancti Martyris ſuffragantibus. De eodem ſcribunt Marieta lib. 2. 1. partis cap. 43. Mariana lib. 4. cap. 9. Trugillus in Theſauro, & alij plures.

Martyres Caparenſes.

9. *In vrbe Capara*, &c.] Retinet nomen adhuc vrbis locus & duplicato rr. vocatur *Caparra*; de ea egimus ſuprà ad annum 86. De Sancto Marco Martyre, & eius ſociis habetur honorifica mentio in Romano Martyrologio ad 3. Iulij, his verbis: *Eodem die Sanctorum Martyrum Marci, & Muciani, qui pro Chriſto gladio cæſi ſunt: quos cùm puer paruulus, ne immolarent Idolis alta voce moneret, verberibus iuſſus eſt cædi; cumq; vehementiùs Chriſtum confiteretur, vnà cum quodam Paulo Martyres exhortante, necatus eſt.* Vberiùs eadem acta proſequuntur Græci in Menologio.

De S. Anania & ſocijs Martyribus.

10. *In Hiſpania*, &c.] De Iuliobriga & Iuliobrigenſi portu conſule quæ diximus ad annum 300. Comment. 2. num. 3. agentes de Sancta Lucia eius vrbis ciue. De Sancta Anania & ſociis ſacris Martyribus multis agunt Græci in Menologio, vnde Galeſinus hæc ſuo Martyrologio inſeruit ad 27. Ianuarij: *Eodem die Sancti Ananiæ Martyris, qui Diocletiano Cæſare apud Maximum Præfectum Chriſtianam fidem ſponte profeſſus, grauiter in Idolorum cultum inuectus eſt. Itaque comprehenſus, primùm verberibus cæditur, deinde candentibus ſubulis perfoditur; poſt vulneribus, quæ ſic acceperat, ſale & aceto perfricatis, in cuſtodiam includitur, vt in eo loco fame necaretur; ſed diuinitùs factum eſt, vt per ſeptem dies cibo cœleſti aleretur. Quod vbi animaduertit carceris cuſtos Petrus, relicta impietate, Chriſtianam complexus eſt religionem; quamobrem hic vnà cum eo Præfecti iuſſu rotæ alligatus, in craticula vterq; collocatur, ſuccenſo igne, quo derepentè mirabiliter reſtincto, tortores, vbi rei admirabilitatem perſpexerunt, Chriſtum Deum libera voce profitentur: atq; ſic quidem, qui ſeptem erant, & illi ambo Ananias, & Petrus in mare proiecti ad martyrij palmam peruenerunt.* Hactenus acta apud Galeſinum.

S. Antoninum Martyr, vndè?

11. *Pamiæ*, &c.] Altiſſimo ſanè moderni Scriptores errore laborarunt, dum Palentinum ciuem, Sanctum Antoninum Gallum ortu & genere credebant. Legebant ſiquidem in actis martyrij eius, Pamiæ, ſeu Apamiæ natum & occiſum; cùm autem eius nominis vrbem in Hiſpania neſcirent, in Gallia cognoſcerent, illam Martyri vrbem conſignarunt. Mirum quòd Apamiæ Syriæ non addixerint, cùm eadem vtriuſque ſit nomenclatura, & celebrior Syra. Sed iam tenebras fugat Dexter, dum Pamiam in Vaccæis fuiſſe demonſtrat, ad fluuium Arlançonem, quo loci nunc Palentia vrbs exiſtit: & Antoninum Pamiæ natum, & occiſum;

Anno Romæ 1059. occiſum ; nec alibi quàm vbi nunc iacet. Certè quamdiu Palentiæ iacuerit, memoriam hominum excedit, quando aliunde portatum nemo vſquam nouit ; inuentionem Eccleſia ſua celebrat, tranſlationem ignorat: ſubtus terram ſepulchri ſui pro temporis iniuria in Hiſpanica Maurorum clade, poſitus ; iis ſubactis iterum repertus eſt cœleſtis theſaurus. Sed & acta S. Martyris, nomen Galliæ ſubticent. Notiora ſunt, quàm vt hoc loco repeti queant ; habet ea Sanctus Antoninus Florent. 1. p. hiſt. tit.8. cap. 1. Equilinus lib.8. cap. 24. Mombritius tomo 1. & Palentinum Breuiarium, à quo tamen expungendum eſt verbum *Galliæ*, & à Romano Martyrologio, nam vetera eius M. S. & Martyrologia Bedæ, Vſuardi, Adonis, & modernum Galeſini illo carent. Decepit Baronium error tabularum modernarum Palentiæ, quas ipſe citat. Breui epilogo Galeſinus, *Apamiæ* (ait) *Sancti Antonini Martyris, cui in poſtrema Diocletiani Imp. perſecutione, caput pro Chriſto Ieſu abſciſſum, & corpus membratim diſcerptum eſt.* Anno Chriſti 308.

12. *Emeritæ*, &c.] Notiſſima Virgo eſt omnium decantata ſcriptis Hiſpanorum, Vaſæi in Chronico ad annum 306. Moralis lib.10. cap. 10. Marietæ lib. 4. cap. 64. Trugilli, Villegæ & Sanctori, ad 23. Nouembris: quo die Romanum Martyrologium. *Emeritæ* (ait) *in Hiſpania Sanctæ Lucretiæ Virginis & Martyris, quæ in perſecutione Diocletiani ſub Daciano Præſide martyrium conſummauit.* De eadem ait Vſuardus ipſa die, & Equilinus lib. 11. cap.130.num.330. S. Lucretia Emeritenſis.

13. *Ega attulit*, &c.] Conſule quæ de S. Catherina ſuperiùs notata à nobis ſunt ad ann.300.Comment.3. S. Catherina.

14. *Apud Pacem Auguſtam*, &c.] Sedauimus de ſitu huius vrbis veterem & obduratam controuerſiam in Notis ad annum 64. probauimúſque non eſſe *Bejam* Portugalliæ, ſed *Badajoz* extrematuræ regni Caſtellæ ; durum eſt omnia repetere. Porrò SS. Vincentij, Orentij, & Victoris ſacra nomina ſcripra ſunt in Romano Martyrologio die 22. Ianuarij, vbi in perſecutione Diocletiani martyrio coronati referuntur ; idque etiam habent Beda, Vſuardus, & Ado. Acta verò ab Ætherio Ebredunenſi Antiſtite ſcripta edidit ex MM. SS. codicibus Surius tomo 1. & Equilinus in compendium hoc redegit, lib. 2. cap. 112. *Vincentius, & Orentius Martyres paſſi ſunt apud Hiſpaniam, tempore Diocletiani, & Maximiani Imper. ſub Rufino Præſide Hiſpaniarum.* (Rufinus iſte Sanctum Cucuphatem Barcinone coronauerat, Daciani Legatus exiſtens) *Hi feruore fidei accenſi ſe ſponte Iudici offerentes, & Chriſtum magnanimiter confitentes, iuſſu Præſidis capitali ſententia puniuntur. Quorum corpora Victor quidam Leuita qui eos hoſpitio ſuſceperat, ſepeliuit: propter quod & ipſe à Iudice tentus, brachijs ſibi à cubitis præciſis, in eodem loco, vbi & illi paſſi fuerant, decollari iubetur. Quod videns pater Victoris, quia ipſe Chriſtianus erat, fugam arripuit, ſed à coniuge, Aquilina nomine, hortatus, rediens vnà cum filio capite cæſus eſt. Horum omnium corpora Pontius Epiſcopus, diuina reuelatione commonitus, plauſtro impoſita ad loca priſtina Italiæ deferebat, donec iuxta ciuitatem Ebredunenſem peruenerunt ; vbi bobus ſe figentibus, nulloq; modo vltrà abire valentibus corpora Martyrum ſepulta ſunt, diuina cognita voluntate.* Concordant omnia dictis Dextri. Quod in Martyrologiis dicitur, *Ebreduni in Gallia Sanctorum Martyrum*, &c. non de loco martyrij, ſed ſepulchri, & feſtiuitatis accipiendum eſt. In ipſis etiam deſunt fratres S. Victoris, quos Dexter vocat ſocios Sanctorum Vincentij & Orentij. Vide de his Moralium lib. 10. cap. 14. & Marietam 1.p.lib.2.c.39. Pacenſes Martyres. Ebredunenſes Martyres.

15. *In Sede Petri*, &c.] Quam anno Domini 296. Romanorum Pontificum ſeriem in Marcellino terminarat, nunc ad Sanctum vſque Syluestrem proſequitur, qui Sanctum Melchiadem patria Maraua Carpetanum, genere verò Afrum ſubſequutus eſt. De Melchiade ſatis egimus ad annum 248. & 299. & iterum agemus ad ann. 311. Porrò Sanctus Marcellinus martyrio ſublatus eſt ann. 304. 6. Kalend. Maij, cùm ſediſſet ferè annos octo. Sanctus Marcellus occiſus eſt pro Domino anno 309. poſt quintum ſui Pontificatus. S. Euſebius produxit ſuum vſque ad ann. 311. & diem 26. Septemb. ipſius anni. S. Melchiades vſque ad ann. 313. 4. Idus Decembris, ſeditque annos 3. menſes 7. dies 8. Tota hæc Chronologia Baronij Annalibus congruit. Rom. Pontificum ſeries.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 310.	*Conſtantius Clorus Auguſtus de Hiſpanijs quàm optimè meritus, poſt decimumſextum annum Imperij in Britannia obijt.*	Anno Romæ 1061.
	2. *Triginta circiter Scriptores Catholici contra blaſphemias Porphyrij Philoſophi ſcripſerunt. In his nonnulli Hiſpani.*	
	3. *Natalis Epiſcopus Toletanus ſuccedit ſanctiſſimo Confeſſori Melanthio, qui, vt illa ferebant tempora, multa paſſus eſt pro Eccleſiæ Catholicæ contra Hæreticos, & Gentiles defenſione.*	
Anno 311.	*Concilium Toleti contrahitur in defenſione Iliberritani.*	Anno 1062.
	2. *Sanctus Licerius Epiſcopus Carenſis* in Hiſpania Ilerdæ celebratur, quò tranſlatus fuiſſe dicitur cum Sede.*	
	3. *Ab anno 306. ſucceſſerat in Imper. gubernationeq́; Hiſpaniæ Cloro Conſtantio patri Conſtantinus filius cognomento Magnus, ex Helena fœmina primaria Britanniæ.*	
Anno 312.	*Hoc anno deuicto Maxentio Tyranno, & ad pontem Miluium in Tybrim demerſo, Conſtantinus Magnus mirabili Crucis ſigno admonitus glorioſiſſimè triumphat; maximaq́; tranquillitas Eccleſijs effulſit; nam templa diruta edictis Imperatorum, curante præſertim Helena matre, & Hoſio Cordubenſi Epiſcopo Hiſpano, per totum Orbem terrarum, præſertim in Hiſpania primùm omnium reſtituuntur: vt prouincia quæ primùm viderat radios limpidiſſimæ lucis Euangelicæ, prima quoque beneficijs pacis, & fructibus gauderet.*	Anno 1063.
Anno 316.	*Synodus Ancirana 24. Canonum, & etiã Neocæſarienſis Canonum 12. eodem tempore celebrantur.*	Anno 1067.
Anno 317.	*Alexander vigeſimus Epiſcopus Alexandrinus, præeſt annos ſeptem.*	Anno 1068.
	2. *L. Cæcilius Lactantius Firmianus Hiſpanus, Criſpi Cæſaris Conſtantini filij Magiſter, pauper & abiectus Nicææ moritur.*	
Anno 324.	*Nicææ in Bithinia ſancta & vniuerſalis Synodus contrahitur 318. Epiſcoporum contra Arrium hæreticum: Pro Sylueſtro Hoſius Cordubenſis Epiſcopus, egregius Confeſſor* (præeſt.) *Interfuerunt etiam Epiſcopi Hiſpani Hiſpalenſis, & Barcinonenſis,*	Anno 1075.

* vel *Carinenſis.*

Anno Romæ 1061. *nenſis, & Natalis Toletanus, & alij plurimi ex Bætica & Tarraconenſi Prouincijs.* Anno Chriſti 310.

2. *Natalis miſit Conſtantino natales Martyrum & tabulas.*

3. *Sub Natali Toletano Pontifice, & Præſide iuſſu Conſtantini Concilium Toleti contrahitur: Epiſcoporum antiquæ Sedes, quæ ſuos fines amiſerant, receperunt.*

COMMENTARIVS.

ANNO 310. *Conſtantius*, &c.] Vopiſcus & Eutropius cùm de abdicatione Imperij facta à Diocletiano & Maximiano loquuntur, *Ita*, aiunt, *diuiſum eſt Imperium, vt Conſtantius Clorus Gallijs, Hiſpanijs, Italiæ & Africa praeeſſet; Gallerius verò Ilyrici, Græciæ & Oriẽti.* Sanè Clorum de Hiſpaniis optimè meritum fuiſſe ſedatio probat perſecutionis, ſub eius enim principatu nullus legitur martyrio coronatus: quin potiùs (vt Euſebius ſcribit de vita Conſtantini lib. 1.) eos, qui de Palatio ſuo negarunt ſe Chriſtianos eſſe, cùm eſſent, domo eieciteos verò qui faſſi ſunt, vt qui Deo fideles erant, fideles ſibi reputans honorauit. Extat Cordubæ inciſa lapidi inſcriptio hæc, quam Morales lib. 10. c. 18. & alij afferunt: *Conſtantius Imperator.*

Fortiſſimo, & Indulgentiſſimo Principi Domino noſtro
Conſtantio Victori perpetuo, ſemper Auguſto.
Decimius Germinianus Vir Clariſſimus Conſularis Prouinciæ
Bæticæ, nomini majeſtatiq; eius Dicatiſſimus.

Quod ad tempus Imperij Conſtantij attinet, nonnulli duos vel tres tantùm annos illi conſignant; cæterùm Dextro ſexdecim tribuenti Euſebius in Chronico adſtipulatur, qui hoc ipſo anno Chriſti 310. hæc habet verba; *Conſtantius xvj. Imperij anno diem obijt in Britannia Eboraci, poſt quem filius eius Conſtantinus*, &c.

2. *Triginta circiter*, &c.] Errore tranſcribentium effectum erat, vt hæc clauſula quę ad annum 310. ſpectabat, in anno 110. collocaretur, quam & nos neceſſitate temporum ducti mutauimus. Vixit quidem Porphyrius, vtpote Plotini diſcipulus & Origenis condiſcipulus, Aureliani Imperatoris temporibus, Euſebius verò & Apollinaris Laodicenus, Conſtantij & Conſtantini. Meminit Hieronymus lib. de Script. Eccl. aliquorum ex his qui contra Porphyrium ſcripſerunt, & de Euſebio ait in Catalogo operum eius; *Contra Porphyrium qui eodem tempore ſcribebat in Sicilia (vt quidam putant) libri triginta; de quibus ad me viginti tantùm peruenerunt.* De Apollinari verò: *Extant eius aduerſus Porphyrium, qui inter cætera opera eius vel maximè probantur.* De Methodio ſic: *Methodius Olympi Liciæ, & poſtea Tyri Epiſcopus, nitidi, compoſitiq; ſermonis aduerſus Porphyrium confecit libros*, &c. Sed proh dolor, quot priſcorum noſtrorum lucubrationes perierunt! *Contra Porphyrium Philoſophũ Scriptores.*

3. *Natalis*, &c.] Habetur mentio de Natali in Catalogo Toletanorum Epiſcoporum, quem edidit Loayſa; in eo tamen deficit, quòd eum Paulati faciat ſucceſſorem, cùm tamen poſt Melanthium Epiſcopatum inierit. Eius etiam nomen eſt in dyptichis Miſſalis Sancti Iſidori, poſt Melanthium. Purganda tamen excuſio Ximenij Cardinalis, quòd bis Melanthium nominet, cùm poſteriori loco Natalis ſcribendus ſit, hoc modo: *Pro ſpiritibus Pauſantium, Honorati, Pelagij, Quintini, Vincentij, Paulati, Melanthy, Natalis, Gregorij, Olympij*, &c. Interfuit Iliberritano, eiſque ſubſcripſit ſecundus inter Presbyteros illis verbis; *Natalis de Orſuna*, quibus innuitur eo tempore fuiſſe eius vrbis Presbyterum. *Natalis Epiſcopus Toletanus.*

ANNO 311. *Concilium*, &c.] Huius Concilij nullus præter Dextrum, quem viderim, meminit. Sed eo tempore Synodum quamdam ab Epiſcopis Hiſpaniæ his diebus celebratam, ſatis conuincitur ex epiſtola S. Melchiadis Papæ, (extat in tomo 1. Conc.) qua *Toletanum Concilium pro Iliberritano.*

Anno Chriſti 311.

Anno Romæ 1062.

reſpondet Marino, Leontio, Benedicto, & aliis Hiſpaniæ Epiſcopis ad ea quæ ipſi interrogauerant, de Epiſcoporum qualitatibus, & de Sacramento extremæ Vnctionis. Sub Datis Rubrio & Voluſiano Coſſ. quorum Conſulatus incidit in annum Chriſti 314. Conſule etiam Moralem lib.10. hoc ipſo anno. Nihil tamen hæc cum illa commune habet, cùm longè alia ad Melchiadem Papam retulerint, quàm à Dextro dicantur in eiuſmodi Toletano Concilio tractata.

Quæ verò illa fuerint ex ipſis Illiberritani actis deducere poſſumus, in cuius videlicet defenſionem coactum eſt. Duriſſimum ſiquidem videbatur, alicui Chriſtianorum denegari ſacram communionem non ſolùm longo tempore, ſed etiam omnibus vitæ ſuæ diebus, & ipſo in extremis Viatico cœleſti priuari; eo vel maximè quòd pœna hac ſeueriſſima mulctari à Concilio iubebantur non ſolùm Idololatriæ, Magiæ, & ſimilium grauium criminum perpetratores, ſed etiam ij qui poſt Baptiſmum ſemel & iterum in mœchiæ contagium labebantur. Quod ex Canone 7. liquet, vbi ſic legimus: *Si quis fortè fidelis poſt lapſum mœchiæ, poſt tempora conſtituta, acta pœnitentia, denuò fuerit fornicatus, placuit eum nec in fine habere communionem.* Quæ pœna vigeſies pro diuerſis criminibus in eiſdem Concilij Canonibus impoſita eſt. Quid igitur mirum ſi multis durum id viſum fuerit, & tumultuante plebe, neceſſum fuerit denuò ſuper his Concilium cogere?

Forſan & alia capita expoſitione, aut temperamento quibuſdam indigere viſa fuerant, vt quod Canone 34. ſtabilitum fuit; *Cereos placuit per diem in cœmiterio non accendi*: & quod ſequenti Canone 35. additur: *Placuit prohiberi, ne fœminæ in cœmiterio peruigilent*: & rurſus quod Can. 36. ſubditur: *Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere*; quo ſanè non prohibebatur vſus prophanarum imaginum; ſed, vt videtur, ſacrarum, vti verba ſequentia indicant, *Ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.* His ſiquidem nobiles Chriſtianitatis actiones prohiberi videbantur.

Inde illud contigiſſe reor, quod Auguſtinus narrat lib. 1. contra epiſtolam Parmeniani, Hoſium videlicet, cuius in eo Concilio zelus mirificè flagrauerat, odio à quibuſdam habitum, & de multis criminibus coram Hiſpanis Epiſcopis per calumniam accuſatum fuiſſe, eorúmque voces tantùm inualuiſſe, vt ab illis tandem ſententiam damnationis acceperit: à qua tamen, inuidia & malitia aduerſariorum patefacta, ab Epiſcopis Galliæ (haud dubium quin in Arelatenſi Concilio congregatis, vt eruditè contendit Mendoza) abſolutus fuit; conſentientibus itidem Hiſpanis Patribus in eadem abſolutione. Sanè prælibatam Hoſij damnationem in hoc Toletano Concilio factam fuiſſe, tempus & cauſa conuincunt. Narrat rem geſtam Auguſtinus citato lib. cap.4. ea occaſione, quod Donatiſtæ, quos olim in capite Hoſius exagitauerat, vtpote Cæciliani defenſor exiſtens, de Hoſij condemnatione gloriabantur. En verba Auguſtini: *Quod enim dicunt de Hoſio Cordubenſi, flagitandum eſt vt probent, non ſolùm talem illum fuiſſe, qualem dicunt,* (nam hoc falſis conductis teſtibus probari poterat) *ſed quod talis fuerit manifeſtum illis fuiſſe, quibus eum communicare aſſerunt: hoc enim niſi probauerint, fruſtra dicunt ſe ſciſſe qualis fuerit: quia neſcientibus obeſſe non potuit; à quibus ſe iſti innocentibus ſeparando, propter iſtam ſeparationis ſacrilegam iniquitatem, innocentes eſſe non poſſunt. Hoc enim magis credibile eſt, ſi tamen Hoſius ab Hiſpanis damnatus, à Gallis eſt abſolutus, ſic fieri potuiſſe, vt falſis criminatoribus Hiſpani circumuenti, & callida inſidiarum fraude decepti contra innocentem ferrent ſententiam: & poſtea pacificè in humilitate Chriſtiana cederent ſententiæ collegarum, quibus illius innocentia probata eſt.* Et paulò inferiùs; *Nunquam iſti ſe tam apertè indicarunt, cur nec ſeparati corrigi voluerunt, quàm cùm deteſtantur Hiſpanos, quòd poſt ſententias ſuas aliter prolatas, diſcuſſioni, poſteriorique iudicio ceſſerunt: quàm enim hoc factum eſt de manſuetudine Chriſtiana, tam illud de contentione diabolica.* Cauſam verò tanti odij ab aduerſariis in Hoſium concepti, zelum eius fuiſſe coniicio, quo in peccatores, & iniquos flagrabat; nam apud eumdem Auguſtinum lego cap.8. libri prædicti, crudelitatis nota inuſtum ab inimicis, quaſi ſuſpicionibus ductus inauditos de more damnaret. *Conqueſtus eſt Parmenianus* (ait) *quòd victi apud Eccleſiaſticos iudices, ne apud ipſum* (Conſtantinum videlicet) *quæ dicebant probare potuiſſent, ad campum, hoc eſt, ad ſupplicium, ducerentur. Hoc enim eum tanquam immaniter iuſſiſſe, Hiſpano Hoſio ſuggerente, criminabatur; ſuſpicionibus videlicet ſuis, ſicut ſemper, damnando inauditos.* Eum tamen ſic excuſat Auguſtinus; *quaſi verò non humaniùs, ac probabiliùs alius crediderit, Hoſio tanquam Epiſcopo ſuggerente potiùs factum, vt in leniorem coërcitationem, quamuis immaniſſimi ſceleris, id eſt, ſacrilegi ſchiſmatis ſententiam flecteret Imperator.* Hinc igitur coniectura eſt, apud Hiſpanos Antiſtites Hoſium de crudelitate accuſatum, occaſione ab auſte-

titate

Anno Romæ 1062. — Anno Chriſti 311.

ritate pœnarum, quæ per illius Canones ab Hoſio editos imponebantur, accepta: vbi tametſi in Hoſij perſonam ſuper nonnulla crimina, ſibi per calumniam impoſita, ſententia lata fuerit, Iliberritanæ nihilominus Synodi authoritas integrata & illibata permanſit.

Illiberritanũ ſemper in veneratione fuit.

Id verò non ſolùm conſtat præſenti teſtimonio Dextri, ſed ex eo quòd in Eccleſia apud recentiores Patres & Concilia perpetuò in vſu & veneratione fuit. Et primò Concilium Arelatenſe ſeptem ex ea Canones mutuatum eſt, videlicet quartũ de *Agitatoribus*: 5. *de Theatricis*: 6. *de his qui in infirmitate credere volunt*: 7. *de his qui Magiſtratus Gentiliũ gerunt*: 9. *de litteris Confeſſorum*: 11. *de Matrimonijs infidelium*: & 23. *de Apoſtatis*. Conc. verò Nicænũ quinque, ſ. 3. *de ſubintroductis mulieribus*: 5. *de excõmunicatis à proprio Epiſcopo reconciliãdis*: 10. *de hæreticis nõ ordinandis, & ordinatis deponendis*: 13. *de Catechumenis peccãtibus*: 18. *de Clericis vſuras accipientibus*. Sardicenſe quoque accepir ab eo Canonem 14. qui in Iliberritano eſt 21. ibi Hoſius tacitè de eo mentionem faciens dixit; *Memini ſuperiore Concilio fratres noſtros conſtituiſſe, vt ſi quis laicus tres Dominicas dies non celebraſſet conuentum, communione priuaretur.* In Toletano XI. ſub Wanibane Rege Æra Cæſ. 713. celebrato, cap. 13. citatur Canon 29. Iliberritani. In Sueſſonienſi, quod ann. Dom. 853. celebratum fuit, in actis actionis vj. ad finem vltimi Canonis, refertur Canon 75. Iliberritani. Wormacienſe ſub Ludouico Rege anno Domini 868. Can. 39. admittit Canonem 5. Iliberritani. Moguntinum ſub Rabano Epiſcopo Can. 22. ſuſcipit Canones 5. & 63. Iliberritani. Moguntinúmque aliud ſub Epiſcopo Arnulpho, ann. 888. Canone 26. refert, admittitque Canonem 13. eiuſdem: eundémque Canonem laudat & innouat Concilium Colonienſe ſub Carolo Craſſo in Canone 6. ſuorũm. Item Arelatenſe II, apud Brucardum lib. 17. cap. 53. & Iuonem 9. p. Decret. cap. 103. & Romanum Pœnitentiale apud Antonium Auguſtinum tit. 1. cap. 27. citant ex Iliberritano Canonem 63. Rabanus inſuper in ſuo Pœnitentiali: Theodorus Græcus, Iſidorus, & S. Martinus Bracarenſis in ſuis Conciliorum collectionibus: Gratianus, Iuo, & Brucardus in Decretis multa ab eodem Iliberritano mutuati fuerunt: & quod cæteris præſtat Hadrianus Papa I. cap. 60. & 61. collectionis ſuorum Decretorum, citat Canonem 52. & 75. Iliberritani. Quò videas quanta reuerentia perpetuò in Eccleſia habitum ſit, & quàm parum circumſpectè nonnulli, quos verecundiæ gratia non nomino, tantorum Patrum honori detraxerint.

Nihil ſolidũ in illud obijcitur.

Quòd ſi dura illa pœna videatur, quam Concilium eiuſmodi inflixit, priuans delinquentes Viatico in extremis; pro temporis tamen iniuria neceſſaria fuit, atque in hac parte Sanctus Innocentius Papa Concilium tuetur in epiſtola ad Exuperium Toloſanum, cuius in ſuperioribus verba dedimus. Cætera verò quæ ex eo obiiciuntur non ſunt ad rem, neque enim abſolutè prohibentur cerei in cœmiteriis accenſi, ſed ſuperſtitioſus eorum vſus; quòd ſcilicet rudis plebs per eos credebat Sanctos Martyres ad reſponſa reddenda reuocari; nam ſubditur ratio prohibitionis; *Inquietandi enim ſpiritus Sanctorum non ſunt*: quo pacto Samuel de morte reuocatus ad Saulem dixit; *Quare inquietaſti me?* 1. Reg. 28. Notari etiam oportet, non cauiſſe Concilium, quòd ſuper ſepulchra Martyrum cerei nocturnis horis accenderentur, ſed duntaxat *per diem*; nam dicitur in Canone; *Cereos per diem placuit in cœmiterio non incendi.* Quo ſanè alia ſuperſtitio detegitur, qua ſimplices fideles credebant, cereos incendi ad illuminandas animas mortuorum, qui in tenebris deliteſcebant, & non potius fidei viuorum ſignificandæ gratia; permiſſum verò cereos noctu accendi, quòd eo tempore viui ipſi, qui ad ſepulchra Sanctorum excubabant, candelæ lumine indigerent. Cæterùm ſuccedente tempore poſtquam plebes ſuperſtitionibus gentilitatis purgatæ ſunt, ceſſauit prohibitio. Facilius eſt, quod de Canone 35. obiiciebatur, ita enim prohibitum fuit mulieribus in cœmiteriis peruigilare, vt cauſam eius prohibitionis Concilium ſubiungeret, *eo quòd ſæpe ſub obtentu orationis, latenter ſcelera committant.* Non igitur vigilias ipſas prohibuit, quaſi ex ſe illicitas. (abſit) ſed quoniam eis nonnullæ mulieres prauè vtebantur. Idem iudicium ferendum eſt de Canone trigeſimo ſexto, quo non prohibetur abſolutè vſus imaginum, ſed quòd non depingerentur in parietibus templorum, ſiue quia eo tempore, ſæuiente perſecutione, plerumque remanerent cum templis in poteſtate Gentilium, irriſioni eorum expoſitæ: ſiue quoniam murorum cruſtis facilè diruptis, Sanctorum imagines deformarentur, ſiue tandem quia in tanta reuerentia eo temporis erant apud fideles Sanctorum imagines, quòd non in quauis materia viſum fuit decere depingi: quæ omnia ſatis in cauſa prohibitionis à Concilio ſubiuncta, intelligi dantur, *Ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.*

Anno Chriſti 312. — Anno Romæ 1063.

Sed hæc ſatis pro inſtituto noſtro cenſeantur, quòd ſi quis plura deſiderat in expoſitionem horum Canonum conſulat D. Fernandum de Mendoza libro citato, Alanum Copum dialogo 5. c. 16. & ex recentioribus Theologis, Vazquez, Suarez, & Lorcam in Commentariis ad q. 25. 3. p. D. Tho. art. 3. & 6.

S. Licerius Epiſcopus. 2. *S. Licerius*, &c.] Floruit S. Licerius anno Domini 268. quo de ipſo egimus cum Dextro, qui tamen hoc loco de fama ac gloria nominis eius agit. Porrò Carenſis vrbis, cuius Epiſcopus fuiſſe ſcribitur S. Licerius, meminit Antoninus in Itinerario inter Laminium & Cæſaraugustam. Scripſit etiam Plin. lib. 3. natur. hiſt. cap. 3. de Carenſibus prope Complutum exiſtentibus; ſed eos cum Caracitanis confundit ſeu Caracenſibus, ſic dictis à Caraca, quæ nunc *Guadalaxara* nuncupatur.

De S. Helena Imp. 3. *Ab anno* 306. &c.] Vocat Helenam, non quidem concubinam, aut ſtabulariam, quod alij perperam fecêre, ſed quod res habebat, fœminam primariam. Conſonat his Baronius eodem anno 306. quo loco monet inuidia factum, vt filia nobiliſſimi Britanni apud quem Clotus hoſpitio ſuſceptus eſt, *ſtabularia* vocaretur: *concubina* verò, quoniam ab eodem ſeparata fuit, vt Theodoram Maximiani filiam coniugem acciperet: cùm tamen vera vxor Imperatoris eſſet, & ex legitimo thoro Conſtantinum Magnum ſuſcepiſſet.

Conſtātinus Imper. Quod ſpectat ad Imperij huius initium, concedunt omnes cœpiſſe anno Domini 306. ex quo Baronius exiſtimat eo anno Conſtantium Clorum patrē ipſius è viuis fuiſſe ſublatum. Id tamen ſtare non poteſt cum Euſebij eius temporis ſcriptoris teſtimonio, qui affirmat, obiiſſe anno Chriſti 310. vt Dexter poſuit. Sed quonam pacto ſtare poterit, quod idem Euſebius ſcribit, Conſtantinum imperaſſe annos 30. menſes 10. & diem clauſiſſe extremum anno 337? Certè cum ſolo placito Dextri aſſeuerantis, viuente Patre, imperare cœpiſſe in Hiſpaniis Conſtantinum ab anno 306. à quo vſque ad 337. triginta & vnus ferè intercedunt: atque inde procuidubio ortum habuit eiuſdem cum Hoſio Cordubenſi neceſſitudo, (adhærente præſertim matre Helena filio ſuo in Hiſpania) quæ tam antiqua fuit, vt anno Domini 312. in fauorem eius litteras dederit, de quibus iam dicam.

Eius de Maxentio victoria. ANNO 312. *Hoc anno*, &c. Rem geſtam narrat pluribus Euſebius lib. 9. hiſt. cap. 8. & de vita Conſtantini lib. 1. cap. 32. & in Panegyrico poſt victoriam: at in Chronico hoc ipſo anno breuiter; *Maxentius* (ait) *iuxta pontem Miluium à Conſtantino ſuperatus occiditur, anno Imperij ſui ſexto.* Quòd ſi ann. Chriſti 312. erat ſextus eius Imperij, neceſſum eſt, vt anno 306. inceperit, vt iam probauimus. Cecinit etiam victoriam hane Crucis Prudentius libro priori contra Symachum cap. *de Potentia Crucis*, his verbis:

Hoc ſigno inuictus tranſmiſſis Alpibus vltor
Seruitium ſoluit miſerabile Conſtantinus;
Cùm te peſtifera fremeret Maxentius aula,
Lugebas longo damnatos carcere centum;
Vt ſcis ipſa Patres, & ſponſus fœdera pactæ
Intercepta gemens, duroq́; ſatellite rapta,
Immerſus tenebris, dura inter vincla luebat.

Et poſt pauca.

Teſtis Chriſticolæ Ducis aduentantis ad vrbem
Miluius, exceptum Tyberina in ſtagna tyrannum
Præcipitans, quanam victricia dederit arma
Maieſtate regi; quod ſignum dextera vindex
Prætulerit; quali radiarit ſtemmate pila;
Chriſtus purpureo gemmanti textus in auro
Signabat labarum, clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat; ardebat ſummis Crux addita criſtis.

Et infrà.

——Tunc ille Senatus
Militiæ vltricis titulum, Chriſtiq́; verendum
Nomen adorauit, quod collucebat in armis.

Poſt

Anno Romæ 1063. vſq; 1068. Poſt deuictum, virtute Crucis Conſtantino in cœlo monſtratæ, Maxentium, totum ſe dediſſe Imperatorem ad Eccleſiarum erectionem, & Eccleſiæ vniuerſalis pacem ſtabiliēdam, author eſt Euſebius lib. 1. vitæ ipſius cap. 36. cuius illa ſunt verba; *Porrò Eccleſiis copioſa ſuppeditare ſubſidia, templa in ſublime erigere, exædificataq́; adaugere; plurimis monumentis augmentata Eccleſiæ ſacraria illuſtrare, varia pecuniarum largitione egentium inopiam ſubleuare*, &c. Dono dedit ſuaſu Hoſij, Melchiadi Papæ Palatium Lateranenſe. Quod verò inter cæteras Orbis Eccleſias reſcriptum dederit de Hiſpanis primùm omnium reſtituendis, vel erigendis, inde deducitur, quòd horum omnium conſultor erat Hoſius, qui proculdubio Cordubenſis, aliarúmve ſuæ Prouinciæ Eccleſiarum negotium ageret; præſertim cùm Helenæ matri iam à multis diebus communicaret: id quod vel ipſi Eccleſiæ hoſtes faſſi ſunt, Euagrius, & Zoſimus; huius enim verba ſunt; *Quidam Hiſpanus genere, cuius nomen eſſet Aegyptius* (Ægyptium quaſi Magum, detractionis gratia vocabant Hoſium) *Romam delatus, Palatiniſq́; mulierculis* (haud dubium Helenæ & ſuis) *familiaris factus, & ad Conſtantini colloquium admiſſus, ſententiam doctrinæ Chriſtianorum habere vim abolendi quodcumque peccatum confirmauit.* Eis penè vtitur Euagrius, niſi quod pro illis, *Quidam Hiſpanus genere, cui nomen eſſet Aegyptius*, habet, *Quidam Aegyptius ex Hiberia* (id eſt, Hiſpania) *venerat Romam*, &c. Extat quoque epiſtola Conſtantini ad Cæcilianum Carthaginenſem Epiſcopum, in qua Imperator; *Tu igitur* (inquit) *quandoquidem dictam pecuniæ ſummam recipiendam curaueris, omnibus qui in ſcheda ad te ab Hoſio miſſa antè ſcripti ſunt, his pecunias diſpertiri iubeto.* Nimirum quia vbique terrarum Hoſij arbitrio Eccleſiis de pecunia pro fabrica & neceſſariis diuidebatur. Anno Chriſti 310. vſq; 324.

Denique quod hoc loco de Euangelio primùm omnibus Eccleſiis Hiſpaniæ prædicato dicitur, non eò tendit, vt primatum Eccleſiæ in Hiſpania velit conſtituere, abſit; ſed ad prioritatem temporis Euangelij in ea prædicati; de qua re ſatis in ſuperioribus actum eſt. De pace quoque à Conſtantino Eccleſiis Hiſpaniæ conceſſa, qui his diebus inibi ſcribebat Iuuencus teſtimonium fert, dum in fine operis ait;

> *Hæc mihi pax Chriſti tribuit, pax hæc mihi ſecli,*
> *Quam fouet indulgens terræ gubernator apertæ*
> *Conſtantinus, adeſt cui gratia digna merenti;*
> *Qui ſolus Regum ſacri ſibi nominis horret*
> *Imponi pondus.*

Hoc anno 312. templum Barcinonenſe in honorem S. Eulaliæ & Toletanum S. Leocadiæ extructum teſtis eſt Braulio in additionibus. Et eodem authore anno 314. *Cæſarauguſtæ templum auguſtiſſimum B. Mariæ à B. Iacobo Zebedæi filio conſtructum, laxatis ſpatijs integratur, nec minore pietate ac frequentia colitur. Abulæ templum etiam erigitur ſacris Martyribus Vincentio, Sabinæ, & Chriſtetæ in loco vbi patiuntur; aliaq́; templa præter ea: & hæc ſumptibus Reginæ ſanctiſſimæ Helenæ Auguſtæ vbique locorum ædificantur.*

Anno 316. *Synodus*, &c.] Celeberrima eſt vtraque Synodus, & notiſſima. De tempore quo celebratæ ſunt, Baronius ſubodoratus veritatem, priùs aſſerit celebratam Ancyranam, quàm Neocæſarienſem, quoniam in illa agitur de lapſis reſtituendis per pœnitētiam, quod ad tempus perſecutioni proximum reſpicit, in Neocæſarienſi verò nihil tale aſſeritur, vtpote quod eo iam tempore de lapſorum reſtitutione actum fuerat. De anno autem habemus Dextri teſtimonium, quo tamen Baronius caruit, vnde ſuſpicatus fuit Ancyranam anno 314. celebratam, quæ poſt duos annos habita eſt. *Ancyranum & Neocæſarienſe Concilium.*

Anno 317. *Alexander*, &c.] Hic ille magnus Alexander qui Sancti Athanaſij prædeceſſor exiſtens, tantopere laborauit pro Eccleſia Dei, aduerſus Arrium ſuæ Eccleſiæ Preſbyterum. Nonnulli in catalogo Alexandrinorum Antiſtitum eum ſub numero 19. conſtituunt, vt apud Equilinum lib. 11. c. 6. videre eſt; Dexter verò ſub 20. Omnes autem conueniunt ſediſſe annos 7. ſucceſſit Achillæ. *S. Alexāder Epiſcopus.*

2. *L. Cæcilius*, &c.] De Cæcilio Lactantio Firmiano, cuius libri Inſtitutionum extant, agit Hier. lib. de Script. Eccleſ. de quo aſſerit fuiſſe Arnobij diſcipulum, qui ſub Diocletiano florentiſſimè Rhetoricā docuit in Africa; inde Nicomediam perductum Rhetoricā etiam *De Lactātio Firmiano.*

Anno Chriſti 324. — Anno Romæ 1075.

docuiſſe; penuria verò diſcipulorum, ob Græcam videlicet ciuitatem, ad ſcribendum ſe contuliſſe: atque in vltima ſenectute magiſtrum fuiſſe Criſpi Cæſaris filij Conſtantini in Gallia. De eo Euſebius: *Fuit*(ait) *vir omnium ſuo tempore eloquentiſſimus; ſed adeò in hac vita pauper, vt plerumq; etiam neceſſarijs indiguerit, nedum delicijs.* Hæc ille in Chron. Nonnulli eum Africanum crediderunt, ſed ſine ſufficienti fundamento; quod enim in Africa Arnobio diſcipulus adhæſerit, non probat ipſum illic ortum; nam ſub Auguſtino ſcimus Hiſpanum Oroſium literis operam dediſſe in Africa. Audio igitur Dextrum, in Hiſpania Lactantium natum ſcribentem, ac neminem antiquorum reluctantem; quare ei omnimodis ſubſcribere cogor. Quòd verò his diebus Nicææ obiuerit, mihi credere facit, ipſum iuſſu Conſtantini ad Concilium Nicænum conuocatum, & illic tandem, ſiue paulò antè, ſiue tempore celebrationis diem clauſiſſe extremum.

Nicænum Concilium.

ANNO 324. *Nicææ*, &c.] De tempore Concilij Nicæni non omnium vna mens eſt. Caſſiodorus ann. 328. celebratum contendit. Euſebius ann. 324. à quibus nouiſſimè diſcrepans Morales, cuius ſententiam amplectitur Baronius, illud in annum 325. reiicit. Dexter Euſebium ſequitur, ſed vtrius ſententia potior? Crediderim non multū inter omnes diſtare, ſi qua tamen inter eos diſcordia eſt, cæterorum quidem aliquam inter ſeſe, ſed cum Dextro nullam eſſe: nam aut loquimur de fine Concilij, & hoc pacto Caſſiodorus in ann. 328. incidiſſe docet, credens triennium totum in eo à Patribus conſumptum, quod etiā ſcribit Nicephorus lib. 8. c. 26. qua ratione dicere oportet cœpiſſe ann. 324. versùs fin. Alij verò finitam docentes ann. 325. conſequenter affirmare coguntur, celebrari cœptum ann. 324. & hoc omnino verum exiſtimo, vtpote quod ex anno ipſius Concilij ab Hoſio appoſito comprobatur, videlicet Æra Cæſaris 363. qui eſt annus Dom. 325. Dexter, & Euſeb. de initio Concilij loquuntur.

Hoſius an Legatus Papæ in eo fuerit

Sed quod dicitur à Dextro, *Pro Syluestro Hoſius Cordubenſis Epiſcopus præſidet egregius Confeſſor*, non eodem ſenſu omnes accipiunt. Receptior eſt, Hoſium Legatum fuiſſe S. Syluestri Romani Pontificis, & vti talem Concilio Nicæno præfuiſſe; ſed nihilominus contendunt docti pariter ac graues Scriptores, Didacus Valdeſius Regius Valiſoletani Cōuentus Conſiliator, lib. de dignitate Regum & Regnorum Hiſpaniæ c. 2. & D. Ioannes de Salazar Archidiaconus de Vbeda lib. de Aduentu S. Iacobi, Hoſium nullatenus fuiſſe Romanæ Sedis Legatum in Nicæna Synodo, ſed nomine ſuæ Prouinciæ ſubſcripſiſſe. Hoc ſiquidem ipſæ ſubſcriptiones Patrum euidenter oſtendunt, omnes enim nomen ſuæ Prouinciæ apponūt, & ex vnaquaque Prouincia vnus dumtaxat, tametſi plures adfuerint, ſubſcribit, quod in Epiſcopis Hiſpaniæ facilè comprobatur; Euſebius enim non ſolum Hoſium, ſed cum aliis multis adueniſſe ſcribit verbis infrà citandis (nōnullorum Dexter meminit,) & tamen ſolus Hoſius pro Hiſpania tota ſubſcribit. Illud verò veterum Scriptorum teſtimoniis comprobatur; omnes quippe vno ore atteſtantur, Legatos S. Syluestri fuiſſe Victorem, & Vincentium Presbyteros, cùm tamen de Hoſio nullus id dixerit. Theodor. lib. 1. c. 7. cùm præmiſiſſet Syluestrum ob ætatis graueſcentis magnitudinem aſſiſtere nequiuiſſe, ſubdit: *Verùm duos ille miſit Presbyteros, poteſtate illis conceſſa, actis illius Concilij aſſentiendi.* De Hoſio autem nec verbum. Idem ſcribunt Socrates lib. 1. c. 3. Sozomenus lib. 1. c. 16. & Caſſiod. lib. 2. Tripartitæ c. 1. Non diſſentit Euſeb. quin potiùs hæc in eamdem ſententiam ſcribit lib. 3. c. 7. cùm de Patribus qui Nicæam acceſſerunt agit: *Ex ipſis Hiſpanys vnus nomine, & fama celebritate inſignis cum alijs multis, in conſeſſu illo adfuit, & quamquam vrbis illius penes quam Imperium eſt* (Romæ ſcilicet) *Epiſcopus, ingraueſcente ætate præpeditus abfuit, eius tamen Presbyteri, qui aderant, illius locum ſuppleruni.* Quid clarius? Certè ſi Hoſius Legatus Syluestri fuiſſet, de eo diceret, quòd Rom. Epiſcopi locum ſuppleuerit, quod tamen minimè fecit; imò verò id de aliis affirmans, de Hoſio manifeſtè negare viſus eſt. Sed quid moramur, quando ipſimet Patres, Concilio peracto ad Syluestrum reſcribentes Hoſium & cæteros diuerſos omnino eſſe à Legatis oſtendunt? En verba epiſtolæ: *Beatiſſimo Papæ vrbis Romæ, cum omni reuerentia colendo Syluestro, Hoſius Epiſcopus Prouinciæ Hiſpaniæ, ciuitatis Cordubēſis, & Macarius Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, & Victor. & Vincentius Presbyteri vrbis Romæ ordinati ex directione ſua*, &c proſequitur aliorum nomina Patrum. Non igitur Hoſius dicitur ordinatus ex directione Syluestri, ſed duo illi Presbyteri Victor & Vincentius. Idipſum ex ipſis ſubſcriptionibus deducitur, nam Presbyteri ſic ſubſcribunt; *Victor & Vincentius Presbyteri vrbis Romæ pro Venerabili viro Papa, Epiſcopo noſtro Sancto Syluestro, ſcripſimus ita credentes, ſicut ſuprà ſcriptum eſt.* Hoſius verò ſic: *Hoſius Epiſcopus ciuitatis Cordubenſis Prouinciæ Hiſpaniæ dixit, ita credo, ſicut ſuperiùs ſcriptum eſt*; quo etiam modo cæteri Patres ſubſcribunt,

v.g.

Anno Romæ 1075. | Anno Chriſti 324.

v.g. *Prouincia Aegypti Alexander Alexandriæ magna*, &c. *Prouincia Galliarum Nicaſius Diuionenſis*, &c.

Sed illud omnes torſit, quonam pacto Hoſius Nicænæ Catholicæ Synodo præfuit, ſi Rom. Pontificis Legatus non erat: Præfuiſſe vero ipſa acta Concilij monſtrāt, omnia enim tractanda propoſuit & definiuit conſentientibus cæteris Patribus: Symbolúmque fidei Nicænæ ipſe condidit. Cæterùm non tanti obiectio habenda eſt, vt aliter quàm res ſe habuit, nos cogat aſſeuerare; concedimus ingenuè, ſi adeſſet, Syluestrum Concilio præſidere debuiſſe, & quòd ſi ipſe Præſidem nominaſſet, eius arbitrio & nominationi ſtandum eſſet: ſed vero miſit quidem Presbyteros, qui actis Concilij ſuo nomine præberent aſſenſum, non qui Epiſcopis præſiderent; vnde præſidentiæ authoritas penes Concilij corpus relicta eſt; præſertim cùm priſcis Eccleſiæ temporibus, de veritate potiùs cura erat, quàm de antelatione. Ipſis autem Patribus iuſtiſſimis de cauſis viſum fuit (id quoque Conſtantino, qui præſens aderat, approbante) vt Hoſius Præſidis officio fungeretur, ob præclara ipſius doctrinæ & confeſſionis merita, ſiue quoniam ratio Chriſtianitatis prouinciarum habita eſt, quod grauibus ducti rationibus dicti authores contendunt; ſatis autem comprobatum à nobis eſt in ſuperioribus primam omnium prouinciarum Gentilium ad fidem Chriſti perductam fuiſſe Hiſpaniam. Ego ad vtrumque Conſtantinum, & Patres reſpexiſſe prababilius duco. Vnde quod author ſcribit, *Pro Syluestro Hoſius præfuit*, hunc reddit ſenſum; eam ſedem in Concilio occupauit, quam Sylueſter haberet, ſi adfuiſſet.

2. *Natalis*, &c.] Nunc ex iſto Dextri teſtimonio infero, ſi primæuam Natalium Sanctorum nuncupationem reſpiciamus, idcirco faſtos ipſos dies Natales appellatos, quòd corū tabulæ (Kalendaria vocant) à Natali Toletano Antiſtite primùm omnium conſcriptæ ſint, tamen nomen poſtea accommodatum viſum ſit, ad mortem Sanctorum ſignificādam, qua *non quidem naſcebantur in terra de carne*, (quod Chryſologus dixit ſerm. 129.) *ſed de terra ad cælum, de labore ad requiem, de tentationibus ad quietem, de cruciatibus ad delicias, non fluxas, ſed fortes, & ſtabiles, & æternas*; ſeu quod S. Eucharius Lugdunenſis (falsò creditus Euſebius Emiſſenus) hom. 50. in Gen. *Beatorum Martyrum paßiones, natales vocamus dies, quādo eos martyrij vita, & gloriæ fides, dum ingerit morti, genuit æternitati; & perpetua gaudia breui dolore parturijt*. Sanè ſi natales dies ita nuncupati fuiſſent à morte, quæ in veram vitam commutatur, ſola illa Sanctorum feſta eo nomine fruerentur, quæ de morte Martyrum, & cæterorum Beatorum agerent; nunc autem aliter ſe res habet: nam ſexta Maij dies natalis S. Ioannis Euangeliſtæ à veteribus nuncupatur, & tamen minimè in eius mortis memoriam celebratur, ſed miraculi quod ad portam Latinā accidit, vnde Vſuardus ſic habet: *Natalis S. Ioannis Apoſtoli, quando ab Epheſo iuſſu Domitiani Romam perductus, & præſenti Senatu ante portam Latinam in olei feruentis dolium miſſus eſt, ſed minimè læſus.* Cathedræ etiam S. Petri dies, natalis vocatur ab Auguſtino in Serm. de ipſa; & S. Leo dedicationem Eccleſiæ feſtum vocat Natalem in Serm. de eadem, vti Molanus ad 1. Auguſti notauit. Quare inde ſic vocari cœptum credas, quia à Natali Antiſtite tabulæ feſtorū Eccleſiæ ſcribi & ordinari cœptæ ſunt. Non aliter atque Petrus Epiſcopus Equilinus (vt quibuſdam placet) *Petrus de Natalibus* dici conſueuit, quia de Natalitiis Sanctorum opus vaſtum deſcripſit; cùm tamen Petrus de Venetiis proprio nomine vocaretur, vt ipſe in prologo ſuo teſtatum reliquit. Adde SS. Martyrum mortes nullatenus ante Natalis tempora, Natales vocari conſueuiſſe, ſed poſtea; quod enim aliqui ex Origene afferunt hom. 3. ſuper Iob, non eſt ad rē, quia ibi ſolùm ait; *Nos itaq. non Natiuitatis diem celebramus, ſed mortis, quia non moriuntur hi, qui mori videntur*; & multo minus D. Cyprianus, ſiue epiſtolam eius 34. ſiue 37. ſpectes, quidquid Pamelius conetur.

Natalis Epiſcopus Toletanus. A quo Natales Sanctorum dicti.

3. *Sub Natali*, &c.] De hoc Toletano Concilio loquuntur hiſtoria generalis Hiſpaniæ, quæ ſub nomine Alphonſi X. Regis Sapientis circumfertur; & hiſtoria vrbis Toletanæ, ex quibus Morales, & ex M.S. codice vetuſtiſſimo Toletanæ Eccleſiæ: in eo autem Concilio Conſtantini iuſſu Rom. Pontifice (vt par eſt credere de rebus Eccleſiaſticis ab eo Imperatore factis) aſſentiente, de terminis antiquis Metropolitanarū ac Diœceſanarum Eccleſiarū actum eſt, & tota Hiſpania in quinque Metropoles diſtributa: videlicet, 1. Toletum: 2. Tarraconem: 3. Bracarā: 4. Emeritam: 5. Hiſpalim: eo ordine dignitatis, quo modo nominatæ ſunt. *Toleto* 19. Sedes Epiſcopales conſignantur. 1. Carthago noua: 2. Oretū: 3. Caſtulo: 4. Menteſſa: 5. Acci: 6. Baſta: 7. Vrgi, aliàs Vrci: 8. Ilici: 9. Valentia: 10. Setabis: 11. Valeria: 12. Dianium: 13. Segobriga: 14. Ercabica: 15. Seguntia: 16. Vxama: 17. Segobia: 18. Pallentia: 19. Eliocrota. *Tarraconi* decem, videlicet, 1. Ilerda: 2. Oſca: 3. Cæſaraugusta: 4. Dertoſa:

Concilium Toletanum ſub Conſtantino Imp.

Anno Chriſti 330. 5. Orgalis: 6. Calagurris: 7. Empuriæ: 8. Barchino: 9. Auſona: 10. Gerunda. *Bracaræ* item decem, ſcilicet, 1. Aſturica: 2. Tude: 3. Lucus: 4. Conimbrica: 5. Iriaflauia: 6. Britonia: 7. Viſæum: 8. Lamecum: 9. Igædita: 10. Auria. *Emeritæ* octo, 1. Pax Iulia: 2. Olyſippo: 3. Euora: 4. Oſſonoba: 5. Caliabria: 6. Abula: 7. Salmantica, 8. Cauria. *Hiſpali* autem nouem, id eſt: 1. Italica: 2. Ilippa: 3. Corduba: 4. Aſtigi: 5. Malaca: 6. Iliberri: 7. Egabrum: 8. Aſſidona: 9. Tucci. Conſule prædictum Moralem lib. 10. cap. 3. Anno Romæ 1081.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 330. *Arnobius Rhetor in Africa docens, clarus habetur.* Anno Romæ 1081.

Anno 335. *Mortuo Syluestro ſucceſſit in Sede Petri Sanctus Marcus, & anno ſequenti ſucceſſit S. Marco Iulius.* Anno 1086.

Anno 337. *Hic annus luctuoſus & calamitoſus fuit Reipublicæ Chriſtianæ: nam 11. Kalend. Iuny Imperator Conſtantinus, Pius, Fælix, & Auguſtus, verusq; religionis vindex, mortuus eſt Conſtantinopoli, tribus eius filys ſucceſſoribus.* Anno 1088.

2. *Salmanticæ in Vectonibus S. Iuuencus Preſbyter moritur, qui iuxta nonnullos interfuit Concilio Iliberritano.* (ciſi.

Anno 341. *Ablauius Præfectus Prætorio, & multi alij ſunt oc-* Anno 1092.

Anno 344. *Multæ Orientis ciuitates horribili terræmotu conciderunt.* Anno 1093.

Anno 347. *Titianus vir eloquens Præfecturam Prætorij tenens, ad Gallias abijt.* Anno 1098.

Anno 350. *Magna fuit hoc anno facta quidem Solis defectio.* Anno 1101.

Anno 352. *Natali Pontifici Toletano ſuccedit Olympius, vir pius, & doctiſſimus, ad quem aliquotiens ſcripſit Gregorius Nazianzenus. Hic fuerat prius in Thracia Epiſcopus: relegatus in exilium venit in Hiſpanias, & fuit electus à Toletanis loco Natalis, qui editis libris mirè contra hæreticos ſui temporis pugnat.* Anno 1103.

2. *S. Oroſius Oroſij Tarraconenſis patruus, Romæ floret.*

3. *Barcinone S. Seuerus religionis cauſa, ab hæreticis Arrianis, cùm eam Sedem ſanctè, pieq; regeret, patitur.*

4. *Sancti Vincentius & Lætus, nati patre Turibio Toletano ciue, & matre Seuera Aquenſi, vel Eborenſi, prope Toletum in Carpetanis, gemelli, memoria mirabilium operum florent.*

Anno 353. *Iulio defuncto ſuccedit in Sede Petri Sanctus Liberius.* Anno 1104.

2. Gratia

Anno Romæ 1081. Anno Christi 330.

2. *Gratianus Epiſcopus Carthaginenſis Hiſpaniæ, natus Bagæ prope Carthaginem (quæ dicta Thiar eſt quondam) conſecrat Lybiſſoſſæ templum Sanctorum Vincentij & Lætis Martyrum ibidem paſſorum.*

3. *Mantuæ Carpetanorum eſt in pretio Anaſtaſius Preſbyter, Placidus, Geneſius, & ſocij, qui poſtea ſub Iuliano paſſi ſunt pro Chriſti fide illuſtre ſimul ibidem martyrium.*

Anno 356. *Hoſius ſcribit ad Conſtantium Auguſtum litteras liberas.* Anno 1107.

2. *Olympio viro celeberrimo, & ſanctiſſimo, qui fidei cauſa multos, & incredibiles labores paſſus eſt, (nam tertiò pro defenſione fidei Catholicæ, foris, & in Hiſpania etiam Toleti exulauerat Epiſcopus; libróſque edidit, quos inſcripſit ad Cæleſtinum Conſulem Bæticæ, qui poſtea Martyr fuit) ſuccedit in ea Sede Gregorius, vir ſanctus; qui interfuit Concilio Ariminenſi, & validè contradixit Vrſacio, & Valenti. Exulat fidei cauſa Minoricæ; mittit ad illum gratulatorias litteras commorantem Sibigniæ oppido in Carpetanis, quod Toleto diſtat via Complutenſi xxiv. M. P. ad quem frequenter etiam mittit litteras Hilarius Epiſcopus Pictauienſis.*

3. *Celebris habetur memoria Sancti Olympij apud Toletanos, qui anno 345. interfuit Concilio Cordubenſi in cauſa Athanaſij; quò frequentes Epiſcopi confluxerunt ex Hiſpania, Gallia, Italia, Germaniáque. Inter alios præter Olympum, Coſtus Cæſarauguſtanus, Marcellus, Caſtulonenſis, Florentius Emeritenſis, Prætextatus Barcinonenſis, & alij, numero omnes centum: qui & Athanaſium abſoluerunt.*

4. *Senticæ in Hiſpania Baudelius, Iulia, & alij Martyres, qui in alijs perſecutionibus paſſi in Hiſpania coluntur.*

COMMENTARIVS.

ANNO 330. *Arnobius*, &c.] De eo Hieronymus lib. de Script. Eccleſiaſticis, aſſerit Siccæ apud Aphricam florentiſſimè Rhetoricam docuiſſe, ſcripſiſſéque aduerſus gentes, quæ vulgò extant volumina. Sed cùm dicat ſub Diocletiano floruiſſe, neceſſum eſt, vt vel hoc anno ſolùm agatur de eius fama poſt mortem, aut ipſum ad magnam ſenectutem perueniſſe. De eodem iterum Hieronymus in Chron. hoc ipſo anno. *De Arnobio Rethore.*

ANNO 335. *Morino*, &c.] Hoc anno cœlum pro terra S. Syluester commutauit vltima *Rom. Pontifices.*

Anno Chriſti 337. vſque 352. Decembris, cùm ſediſſet, iuxta Baronij computationem annos 21. menſ. 10. diem 1. In eius locum Sanctus Marcus electus eſt, anno 336. cuius etiam poſt eius mortem S. Iulius Sedem Apoſtolicam aſcendit, vt Onuphrio, & Moralio, ac aliis placet, tametſi aliis placeat S. Marcum plures annos Romæ ſediſſe; ſed authoris ſententia communior. Anno Romæ 1088. vſque 1103.

Anno 337. *Hic annus*, &c.] Id multis probat Baronius hoc ipſo anno ex Hieronymo, Socrate, Ruffino, Sozomeno, & aliis; quem de rebus magnis à Conſtantino pro Dei Eccleſia factis, conſulas rogo. Ob eius eximias virtutes à Græcis inter Sanctos relatus, feſtiuis colitur gaudiis 11. Kalend. Iunij, ſiue 12. Kalend. vt habet Molanus: *Die* (inquiens) *vigeſima prima May, Sanctorum magnorum Regum, & Apoſtolis æqualium Conſtantini, & Helenæ.* Refertur & ab Equilino in ſuo Catalogo Sanctorum lib. 5. cap. 26. ſub titulo, *de Sancto Conſtantino Imperatore.* Extat prope Emeritam in Hiſpania vetus lapis cum eiuſmodi inſcriptione, quam Morales affert lib. 10. cap. 36.

IMP. CÆSAR. FLAVIVS, CONSTANTINVS AVG.
Pacis & Iuſtitiæ cultor. Pub. quietis Fundator. Religionis & fidei auctor.
Remiſſ. vbique Tributis. Finitim. prouin. iter reſtitui fecit.

Hæredes reliquit Imperij tres filios ſuos, è quibus Conſtantino Hiſpaniæ, Galliæ, & Germania obtigerunt; Conſtantio totus Oriens; Conſtanti vero Italia, Africa, & Illyricum.

S. Iuuencus Presbyter. 2. *Salmantica*, &c.] Durabit æternum cum præclariſſimis eius operibus, tanti viri fama; olímque pro meritis laudatus fuit à D. Hieronymo tum in Chronico ad annum 332. tum lib de Scriptoribus Eccleſiaſticis, eius ſunt illa verba; *Iuuencus nobiliſſimi generis Hiſpanus Presbyter, quatuor Euangelia hexametris verſibus, penè ad verbum transferens, quatuor libros compoſuit, & nonnulla eodem metro ad Sacramentorum ordinem pertinentia.* Prologus operis Euangeliorum incipit: *Immotale nihil mundi compage tenetur:* in concluſione verò innuit ſe ſcripſiſſe viuente adhuc Conſtantino Imperatore. De eodem agit Equilinus lib. 11. cap. 121. Iterum à nobis ſermo incidet de eius fama ad annum Domini 407.

Anno 341. *Albanius*, &c.] Id ex Beati Hieronymi Chronico mutuatum. *Ludus ac pila fortunæ nouæ ſemper molientis* nuncupatur ab Eunapio, quòd infimo natus loco ſupra Imperatoris poteſtatem aſcenderit; ſed ab Conſtantio occiſus eſt. De eodem item Ammianus lib. 22. & Zoſimus lib. 2. & prædictus Eunapius in vitis Philoſophorum.

Anno 344. *Multa*, &c.] Et hoc etiam apud Hieronymum in Chronico leges.

Anno 347. *Titianus*, &c.] Eadem habet Hieronymus in Chronico. Alius ab eo fuit Tatianus Chriſtianus Rhetor, qui libros *aduerſus Gentes*, à quibus ad fidem fuerat conuerſus ſcripſit; de quo Euſebius libro 4. hiſt. cap. 16. & Hieronymus ipſe lib. de Script. Eccleſ. cap. 39. ille enim ſub M. Aurelio, hic ſub filiis Conſtantini claruit: hic Titianus, ille Tatianus vocabatur.

Anno 350. *Magna*, &c.] Legimus de eadem defectione hoc anno facta apud Sanctum Hieronymum in Chronico.

De S. Olympio Toletano Epiſcopo. Anno 352. *Natalis*, &c.] Deus bone, quàm debilis apud Toletanos ſancti, ac verè magni ſui Pontificis Olympij memoria hactenus fuit? de quo tamen non minùs deberent gloriari, quàm de Irenæo Lugdunenſes, de Cypriano Carthaginenſes, de Ambroſio Mediolanenſes, ac (vt vno verbo dixerim) de cunctis Eccleſiæ Doctoribus vrbes ſuæ, ac nationes. Nam ſi doctrinam deſideres, erudiſſimus fuit; ſi dignitatem, Pontifex; ſi mores, Sanctus; ſi denique antiquitatem, vetuſtiſſimus. Sola rerum Hiſpanicarum inconſtans, perpetuáque viciſſitudo tantùm ſydus obnubilare quiuit; ſed gratias Deo, Dexter è latebris, quibus tot ſæculis delituerat, prodiit; qui lucis radiis, omniúmque oculis Sanctum iterum reuocaret Olympium, & Hiſpaniis Doctorem ſuum, & Toletanis Antiſtitem redderet.

Sed (quod magis miror) nunquam ſatis Olympij lux à monumentis Hiſpanicis aberat, quin ſi qualis qualis diligentia adhiberetur, quidquid à Dextro nunc promitur de S. Olympio, in vulgus potuiſſet mitti. Comprobabo ſigillatim cuncta ab eo notata. Inter Gregorij Nazianzeni epiſtolas quinque datæ reperiuntur ad Olympium: videlicet 40. cuius initium: *Iterum occaſio*, &c. Et 41. *Nobis princeps es, etiam poſt principatum*; vbi ait: *Non eſt nobiſcum amplius magnus Olympius, nec rerum noſtrarum gubernacula poſſidet: iterum poſterior Cappadocia facti ſumus, quam tu primam effeceras.* Et epiſt. 76. quæ incipit: *Hoc mihi ipſa fermè*

infirmitate

Anno Romæ 1103. *infirmitate grauius eſt*, &c. Et 77. ſub initio: *Et ipſa quoque cana ſenectus*, &c. & tandem 78. *Iterùm ſcribo cùm ipſe adeſſe deberem*, &c. Quibus innuitur, Olympium ante Epiſcopatum Præſidem ac Principem Cappadociæ fuiſſe. Sed vtrùm is ipſe Olympius Epiſcopus fuerit, ex ſolis epiſtolis haberi non poteſt: niſi aliunde quærantur adminicula. Anno Chriſti 352.

Fuiſſe verò Olympium in Thracia Epiſcopum ciuitatis Ænos, indéque cum Theodulo Traianopolitano in Thracia pariter Epiſcopo exilio mulctatum, imò & ad necem quæſitum, quod Athanaſio & rectæ fidei faueret; Vrſatium verò ac Valentem, & Arrianos perſequeretur, narrat Concilium Hieroſolymitanum apud Sozomenum in hiſtoria Tripartita lib.4.cap.38.in Epiſtola pro Athanaſio, vbi de eius aduerſariis loquens; *in tantùm*, inquit, *inualuerunt, quæ de Athanaſio dicebantur, vt eum, vbicumque reperiretur, iuberet* Conſtantius Imperator *occidi; cum quo & Theodulum, & Olympium Præſules Eccleſiarum Thracenſium.* Athanaſius quoque in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes, *Diodorum*, ait, *Epiſcopum ſuis ſedibus expulerunt; Olympium item ex Aenis, ac Theodulum ex Traianopoli, ambos Epiſcopos Thraciæ, bonos & orthodoxos viros, infenſos hæreſi, calumnijs impetiuerunt; ſemel quidem cùm ad Euſebianorum calumnias Conſtantius Imperator edictum miſit; iterum autem cùm illius rei memoria ab Euſebianis refricata eſt*, (Euſebianos vocat Arrianos; quòd eorum ſignifer fuiſſet Euſebius.) *Habebat autem edictum, vt non ſolùm ciuitatibus, & Eccleſijs eijcerentur, ſed & capitali pœna, vbicumque inuenti eſſent, plecterentur.* Idem replicat in Apologia *de fuga ſua.* Inde factum vt Olympius Hoſio ſpecialibus amicitiis iungeretur, in Concilio præſertim Sardicenſi, vbi eius monitis legem quam cap. 14. tulerat de reſidentia perpetua Prælatorum in ſuis Eccleſiis, à quibus tribus hebdomadis ad ſummum abeſſe poſſent; ita temperauit, vt ea non comprehenderentur, qui vim perpeſſi de Sedibus eiiciebantur. Vnde cap. 21. dicitur: *Hoſius Epiſcopus dixit, ſuggerente fratre, & coepiſcopo noſtro Olympio, etiam hoc placuit, vt ſi aliquis vim perpeſſus eſt, & effugiens pericula ad aliam venerit ciuitatem, non prohibeatur immorari, quamdiu aut redire poſſit, aut iniuria eius remedium acceperit.* Subſcripſit etiam Olympius Concilio Gangreſi ſub S. Syluestro celebrato anno Domini 324.

Soluto Conuentu Sardis congregato, Hoſium comitatus Olympius, Hiſpanias adiit, quo tempore Athanaſium illuc ab eodem adductum mox probabimus; & ipſe Conſtantio ſcribens promiſerat, inter cætera quidem inquiens; *Promiſiq́,* (Arrianis) *me Athanaſium, ſi in noxa reperiretur, omnibus modis eiecturum eſſe; quod ſi innocens deprehendatur, & vos oſtenderit calumniatores, & æquè illum recuſaueritis, ego illi perſuadebo, vt mecum in Hiſpanias veniat.* Similiter cum Olympio Athanaſij in ſententia compare, factum ab Hoſio non ambigo. Vtut eius aduentus in Hiſpanias acciderit, certum eſt, ipſum inibi denuò electum Epiſcopum, editis libris hæreticos impugnaſſe; nam hoc ex S. Auguſtino accipimus lib. 1. contra Iulianum Pelagianum cap. 3. & 7. vbi ait: *Olympius Hiſpanus Epiſcopus, vir magnæ in Eccleſia & in Chriſto gloriæ, in quodam ſermone Eccleſiaſtico, ſi fides, inquit, vnquam in terris incorrupta manſiſſet, ac veſtigia defixa tenuiſſet, quæ ſignata deſeruit, nunquam protoplaſti mortifera tranſgreſſione vitium ſparſiſſet in germine, vt peccatum cum homine naſceretur.* Et paulò poſt, *Sanctus Olympius dicit; vitium de protoplaſto in germine ſparſum, vt peccatum cum homine naſceretur*, &c. O vere præ auro, & diuitiis omnibus æſtimanda ſententia! ô verba nunquam ſatis magnificanda! *Olympius Epiſcopus Hiſpanus, vir magnæ in Eccleſia & in Chriſto gloriæ.* Quod verò hic Olympius, cuius teſtimonium refert Auguſtinus, ille ſit, qui Thraciæ Epiſcopus fuerat, dubitari non poteſt; cùm de eo quem Hiſpanum vocat Epiſcopum, dicat fuiſſe virum magnæ in Eccleſia, & in Chriſto gloriæ; quibus verbis denotat fuiſſe Olympium illum, qui his diebus erat vir magnus, & glorioſus in Eccleſia, vtpote qui in omnibus generalibus Synodis ſui temporis ſubſcripſerit, & inibi excellentis doctrinæ gloria radiauerit; atque pro Chriſto exilium, & ærumnas multas & magnas perpeſſus, etiam ad mortem non minùs quàm Athanaſius quæſitus fuerit. Sed ô magnæ gloriæ virum! Vis vno dicam verbo, quanti ab Auguſtino fuerit habitus? Inter præcipuos, maximóſque Eccleſiæ Catholicæ Patres ac Doctores, ipſum enumerat lib. 2. contra Iulianum Pelagianum cap. 10. inquiens; *Propter quam Catholicam veritatem Sancti, ac Beati, & in diuinorum eloquiorum pertractatione clariſſimi Sacerdotes, Irenæus, Cyprianus, Rethitius, Olympius, Hilarius, Ambroſius, Gregorius, Innocentius, Baſilius; quibus addo Presbyterum, velis, nolis, Hieronymum.* Iterum refert eoſdem ipſomet ordine nomine ſeruato, lib. 3. ſequenti cap. 17. vocátque eos *Sanctos Antiſtites Dei, memorabiléſque Doctores.* Conſule Baronium tomo 5. ad ann. 405. ſub. num. 58. & Gennadium lib. de Script. Eccleſ. cap. 23. qui cum dicit fuiſſe natione Hiſpanum;

Olympius

Anno Chriſti 352. — Anno Romæ 1105.

Olympius (ait) *natione Hiſpanus, Epiſcopus, ſcripſit librum fidei aduerſum eos, qui naturam & non arbitrium in culpam vocant; oſtendens, non creatione, ſed inobedientia inſertum naturæ malum.* Crediderim ex Hiſpania Conſtantinopolim tempore Conſtantini negotiorum prætextu acceſſiſſe, atque inibi in Thracia (nam Conſtantinopolis in Thracia eſt) factum Epiſcopum; ſed inde in odium fidei electum, Hiſpaniam patriam ſuam, ſimul cum Hoſio iterum petiiſſe. Quod Toleti Epiſcopus factus fuerit poſt Natalem, manifeſtant tum Toletanorum Præſulum indices, apud Loayſam; ſeu etiã Bibliothecam Sanctæ Toletanæ Eccleſiæ exiſtentes, in quibus Olympius conſpicitur ſucceſſor Natalis; tum etiam dypchicæ Breuiarij Mozarauis S. Iſidori, vbi in Canone Miſſæ inter cæteros Olympij nomen quotidie recenſetur. De ſanctitate verò ambigi nequit, cùm Auguſtinus dicat, *Sanctus Olympius dixit*, & cum inter cæteros Sanctos Eccleſiæ Patres debito loco inſerat; & quod notatu dignum eſt, eius nomen in Romano Martyrologio recenſeatur die 12. Iunij, his verbis; *In Thracia S. Olympij Epiſcopi, qui ab Arrianis Sede pulſus, Confeſſor occubuit.* Quo videant Toletani, ſeu Hiſpani omnes quanti deinceps habere debeant Doctorem ſuum. Sed de eo iterum inferiùs anno 356.

S. Oroſius. 2. *Sanctus Oroſius*, &c.] Scribitur de eo in actis Sancti Euſebij Presbyteri & Martyris, apud Mombritium tom. 1. illius enim corpus S. Oroſius ſepeliuit, vnà cum S. Gregorio eorumdem Compresbytero; idque legimus in Romano Martyrologio die 14. Auguſti. Quo loci Card. Baronius de Eccleſia S. Euſebij inquit; *Aſſeruantur illic veneranda corpora Sanctorum Euſebij, Oroſij, atque Paulini, multaq́ aliorum Martyrum reliquiæ.* Vide etiam Equilinum in Catalog. lib. 7. cap. 62. Fuit verò S. Oroſius patruus Pauli Oroſij, ad quem Dexter præſens opus dedicauit. Obiit verò S. Oroſius anno 366. vt ſuo loco dicemus, cùm ante Presbyterarum ex legitima vxore ſuſcepiſſet alium Paulum Oroſium, qui Carthagine deceſſit. Sed hæc inferiùs.

S. Seuerus Barcinonenſis. 3. *Barcinone*, &c.] Diuerſus hic Seuerus eſt ab illo, qui eiuſdem vrbis Pontifex exiſtens, martyrium paſſus fuit anno Domini 285. vt inibi Dexter notauit. De vtriſque agit Heleca Cæſarauguſtanus Epiſcopus in additionibus ad M Maximum his verbis; *Hoc tempore* (ſcilicet 360. quo ipſe florebat) *duo Seueri Barcinonenſes Epiſcopi Martyres, cum gloria miraculorum, & ſignis dicuntur clarere; ſenior ſub Diocletiano claruit, alter ſub Conſtantio.* De priori agunt Vaſæus in Chron. ann. 306. Morales lib. 10. cap. 4. Marieta lib. 1. part. 1. cap. 23. Trugillus & Villegas, qui aſſerunt quatuor cum eo ſacerdotes martyrio coronatos fuiſſe. Cæterùm de poſteriori agit Molanus 6. Nou. inquiens; *Barcinone Natalis S. Seueri Epiſcopi & Martyris, qui à Gothis clauo in capite eſt confoſſus.* In Additionibus verò, teſte Baronio in Notis; *Fuit hic vnus ſeptuaginta Epiſcoporum, qui leges Gothicas in Hiſpania condiderunt. Hic à Barbaris Gothicis, qui Cathaloniam incolebant, clauo capite confoſſo martyrio coronatur anno Chriſti 683.* Iure tamen de horum fide Baronius dubitat, ignoratúrque vnde Molanus id deſumpſerit; cùm præſertim Seueri Barcinonenſis nomen minimè in Conciliis Hiſpaniæ reperiatur, quæ frequenter priſcis illis temporibus celebrabantur. Obſtat etiam Dexter, qui hoc anno 352. occiſum illum ſcribit, non verò poſt 300. & ampliùs annos. Paſſus verò eſt, non à Gothis, qui nondum ad Hiſpanias acceſſerant, ſed ab Arrianis. Quare in vltima Molani editione anni 1583. Antuerpiæ apud Philippum Nutium verba illa ſublata ſunt.

Toletani Martyres. 4. *Sancti Vincentius*, &c.] Quæ ad Aquenſem ſeu Eborenſem vrbem ſpectant ſatis diximus in S. Pigmenio ad ann. 130. & in SS. Vincentio, Sabina, & Chriſteta ad 300. Porrò SS. Vincentij & Læti Martyrum feſta dies Toleti iuxta S. Iſidori ritum ſeu Breuiarium quotannis celebratur prima Septembris; eorúmque nomina extant in Rom Martyrologio ipſa die ſub illis verbis: *In Hiſpania Sanctorum Martyrum Vincentij, & Læti.* Vbi Baronius legi poteſt. Maior autem ipſorum notitia ex litteris Silonis Regis Ouetenſis ad Cyxillam Toletanum Antiſtitem habẽda eſt, quas in ſuperioribus dedimus agentes de S. Tyrſo; inibi enim aſſerit, prædictum Cyxillam hymnũ in eorumdem Martyrum honorem cõpoſuiſſe; *Audiui* (ait Silo) *quod compoſuiſtis hymnum altum de SS. Vincentio & Læto Toletanorum, qui paſſi ſunt; vt retulerunt mihi tuos legatos* (talem tempus Latini idiomatis ferebat barbariem) *ſub Cæcilio Apollinare Præſide Hiſpaniarum in vrbe Lybiſoca; mittat tua Paternitas illum ad me, vt noſtri Clerici habeant, quod cantent.* De eiſdem agit Marieta lib. 2. cap. 102. & Baſilius Sanctorus 1. Septembr. erat verò Lybiſoca quæ nunc *Lezuca* dicitur prope *Alcaraz*. Conſule quæ de ea vrbe notauimus ad annum 64.

ANNO

Anno Romæ 1107. ANNO 353. *Iulio*, &c.] Sunt qui Liberij electionem in annum Domini 351. reiiciant, Anno Chriſti 353.& 356.
Baronius in 352. ſed Dexter in 353. cui ſubſcribunt Onuphrius, & Morales. Quod ad eius ſanctitatem ſpectat, reiiciendus eſt Equilinus lib.7.cap.62.& lib.11.cap.2. dum hæreſis nota ipſum inurit; cùm tamen eius innocentia & ſanctitas à Magno Athanaſio teſtata extet in epiſt. *ad ſolitariam vitam agentes:* nec ipſe Equilinus ſibi conſtat, nam poſtmodum lib.11. cap.130.num.258.eum inter Sanctos recenſet, quos ex ſelectiſſimis Martyrologiis Hieronymi, Bedæ, Vſuardi & Adonis excerpſiſſe teſtatur. Agitur etiam de eo à Molano in additionibus ad Vſuardum 23. Septembris illis verbis; *Romæ Sancti Liberij Papæ, & Confeſſoris.* quò mirari deſinas in Dextro titulum *Sancti*, quo eum honorat. *Liberius Papa ſanctitate clarus.*

2. *Gratianus*, &c.] Bagam eam vrbem intelligo, quæ nunc Baza dicitur; ferè in territorio Carthaginenſi.

3. *Mantua*, &c.] Eorumdem Martyrum ſuprà meminerat author ad annum 300. occaſione SS.Veriſſimi ac ſororum Vlysbonenſium; quod nimirum & hi ſimiliter Vlysbonæ nati & educati eſſent; nunc verò de his agit; non quod hoc anno perempti fuerint, qui poſtmodum ſub Iuliano occiſi ſunt anno 362. ſed quod Mantuam Carpetanorum petiiſſent, ibíque mirabilium operum ac virtutum exemplo florerent tres illi ſingulares Chriſti pugiles Anaſtaſius Presbyter, Placidus, & Geneſius, quibus & alij in corona adiuncti ſunt. Deperiere magno noſtræ vrbis Regiæ diſpendio acta tantorum Martyrum, non tamen omnino illorum memoria, nam in Rom. Martyrologio die 11. Octobris ſic legimus; *Item paßio Sanctorum Anaſtaſij Presbyteri, Placidi, Geneſij & ſociorum.* Vbi Baronius fatetur, eadem in manuſcriptis veteribus reperiſſe. *Matritenſes Martyres.*

ANNO 356. *Hoſius*, &c.] Rem geſtam & litteras ipſas ad verbum recenſet S.Anaſtaſius in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes, quæ quoniam lectu digniſſimæ ſunt, placuit ad verbum referre. Ibi igitur poſt relatas à Conſtantio & cæteris Arrianis Liberio Papæ illatas ærumnas, ſubinfert: *Tantis ac talibus ſceleribus factis, nihil omnino ſe adhuc feciſſe arbitrabantur, quamdiu magnus ille Hoſius eorum malitiam expertus non eſſet. Nam in eum talem tantúmque virum ſuam rabiem protendere ſtuduerunt: neque quòd pater eſſet Epiſcoporum reueriti ſunt; neque quòd Confeſſor erat, pudore moti ſunt; neque quòd ſexageſimum annum, & eo amplius à confeßione agebat, reſpexerunt;* vtpote (quod hinc colligitur) anno Domini 294. vel propè à Gentilibus tentus, & pro confeſſione Chriſti plagis & tormentis afflictus: *ſed omnia ſimul vilipendentes, ad ſolam ſuam hæreſim oculos intentos habuere; homines reuera, neque Deum timentes, neque homines reuerentes. Adorti igitur Conſtantium talibus verbis alloquuntur. Omnia quidem à nobis facta ſunt; profligauimus in exilium Romanorum Pontificem, & iam ante eum extorres fecimus quamplurimos Epiſcopos, omnia loca terroribus impleuimus; ſed tamen pro nihilo ſunt tanta tua opera, neque quidquam profecimus, quamdiu reliquus eſt Hoſius. Quamdiu enim ille in ſuis agit, omnes in ſuis Eccleſiis agere videntur: poteſt ille & verbis, & authoritate fidei ſuæ omnes contra nos inducere. Hic princeps eſt Synodorum, & ſi quid ſcribit, vbique auditur; hic formulam fidei in Nicæna Synodo concepit, & Arrianos vbique pro hæreticis traduxit. Quod ſi ille in ſuo ſtatu maneat, ſuperuacaneum eſt cæterorum exilium, hæreſis enim noſtra cedere cogitur. Incipe igitur & hunc perſequi, neque illi ob annos parcendum putes: ſiquidem hæreſis noſtra non curat ſeniorum canitiem. Auditis ergo iſtorum verbis, non cunctandum ſibi ratus Conſtantius, vt qui virum noſſet, & quantæ authoritatis ſenex ille eſſet, ſcribit & edicit vt ad ſe veniat, quemadmodum & Liberium initio tentauit. Venientem igitur rogabat hominem, & ſolitis ſuis verbis, quibus alios circumuenire pro more habebat, excipit, cohortatúrque vt in nos ſubſcriberet, & cum Arrianis communionem haberet. Senex verò eius rei vel auditum ægrè ferens, mæſtúſque quòd vel tinnitum eorum verborum ſentiret, Imperatorem magnis rationibus conterritum de ſententia deduxit, atque ita in patriam ſuam, ac Eccleſiam rediit.* Cordubam intellige, ab ea enim accitus, ad eam iterum conuicto Conſtante reuerſus eſt. Sed quanto (putas) tempore optata frui quiete permiſſus? *De Hoſio Cordubenſi.* *Hoſij laudes.*

Verùm cùm Arriani denuò lamentarentur, Imperatorémque irritarent, & eunuchi ſermonibus ſubſeruientes eum maiorem adhuc in modum exacerbarent, ſcribit denuò cum minis ad Hoſium. Ille autem contumeliis quidem afficiebatur, ſed tamen ob terrores illos de ſententia ſua non deceßit, & decretum animi conſtanter retinuit, quippe qui ſupra firmam petram fidei domicilium ſuum ædificauerat, & liberrimè contra hæreſim, imbres & ventos, epiſtolarum minas arbitrans, locutus eſt. Subinde igitur Conſtantio ſcribente, & nunc quidem blandiente, patrémque eum appellante, nunc interminante, & relegatos enumerante, & his verbis eum conueniente; ſolúſne etiamnum hoſtis

hæreſeos

Anno *hæreſeos manebis? Obſequere & ſcribe contra Athanaſium, qui enim contra eum ſcribit, ille planè* Anno
Chriſti *nobiſcum Arrianas ſententias amplectitur: nihil ad iſta expauit Hoſius, quin inter contumelias* Romæ
356. *quas patiebatur, iſtiuſmodi epiſtolam ſcripſit, quam ipſi legimus, & ſub finem adiecimus.* At 1107.
quã m liberam?

HOSIVS CONSTANTIO IMPERATORI S. P. D.

Ego Confeßionis munus expleui, primùm cùm perſecutio moueretur ab auo tuo Maximiano; quod ſi tu quoque perſecutionem moues, etiam nunc ad quiduis potiùs ſuſtinendum paratus ſum, quàm vt effundam innocentem ſanguinem, & veritatem prodam, téque nunquam probo talia ſcribentem, & iſtiuſmodi minas denuntiantem. Deſinas igitur iſtiuſmodi ſcribere, neque ſentias cum Arrio, neque audias Orientales, neque Vrſacio, & Valenti fidem habeas; quæ enim illi dicunt, non ob Athanaſium, ſed ob ſuam hæreſim dicunt. Mihi crede, qui tibi auus ætate eſſe poſſem. Fui ipſe in Sardicenſi Concilio, cùm tu, tuúſque frater beatus Conſtans, nos omnes eò conuocabat; ipſéque vltrò Athanaſij inimicos prouocaui, cùm ad Eccleſiam vbi ego morabar adueniſſent, vt ſi quid contra eum haberent, ederent; promiſíque eis ſecuritatem, nève quidquam aliud expectarent, quàm rectum in omnibus iudicium, idq́; non ſemel, ſed bis feci; quod ſi nollent rem ab vniuerſa Synodo diſceptari, ſaltem me iudice vterentur; promiſique nos Athanaſium ſi in noxa reperiretur, omnibus modis eiecturos eſſe: quod ſi innocens deprehendatur, & vos oſtenderit calumniatores, & æquè illum recuſaueritis, ego illi perſuadebo, vt mecum in Hiſpanias veniat. Athanaſius autem his conditionibus obtemperauit, nihil contra oblocutus, illi verò ad omnia æquè diffidentes receſſerunt. Athanaſius deinde tuis litteris accerſitus venit in caſtra tua, omnéſque inimicos ſuos, qui Antiochiæ praſtò erant, ſingulatim citari iußit, vt aut redarguerent, aut redarguerentur, & aut ſe præſentem commonſtrent ea feciſſe, quæ obiecerant, aut ne abſentem calumniarentur; ſed ne te quidem hæc ipſis denunciantem ſuſtinuerunt, minimè iſtiuſmodi conditiones admittentes. Cur igitur nunc audis obtrectatores eius? aut cur toleras Valentis, & Vrſacij criminationes, pœnitentia, & ſcripto profeſſos ſe calumniam feciſſe? Confeßi enim ſunt ſuam ſycophantiam, non vi adacti, vt ipſi cauſantur, cùm nulli ibi milites incumberent, & tuus frater neſciret. Nihil enim tale ſub ipſo agebatur, qualia nunc fiunt; ſed illi vltrò Romam venerunt, & coram Epiſcopo, Presbyteriſque ibi præſentibus confeßionem ſuam ſcripto ediderunt, cùm priùs pacatas literas, & amicas ad Athanaſium dediſſent. Quod ſi ijs libet vim cauſificari, idque pro malo habent, nec à te probatur, omitte igitur & tu violentiam tuam, nec litteras ſcribe, nec Comites mitte, ſed relegatos exilijs libera, ne te de vi querente, maiorem illi vim ſub tuo nomine exerceant. Quid enim tale à Conſtante actum eſt? aut quis ibi Epiſcopus relegatus? aut quando iudicijs Eccleſiaſticis interfuit? aut quis ipſius Palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem ſcriptio fieret? vt idem Valens cum ſuis aliquid colligat, habeátque quod obijciat. Deſine quæſo, & memineris te mortalem eſſe, reformida diem iudicij, ſerua te in illam diem purum; ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potiùs ea à nobis diſce. Tibi Deus Imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit; & quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi Diuinæ, ita & tu caue, ne quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (ſcriptum eſt) quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Neque igitur fas eſt nobis in terris imperium tenere, neque tu thymiama, tum & ſacrorum poteſtatem habes Imperator. Hæc quidem ob curam tuæ ſalutis ſcribo, & de ijs quæ in epiſtolis ſcribis hanc meam ſententiam accipe. Ego neque Arrianis aſſideo, neque ſuffragor, ſed eorum hæreſim anathemate damno; neque Athanaſij accuſationibus ſubſcribo, quem nos, & Rom. Eccleſia, & vniuerſa Synodus innocentem pronuntiauit. Nam & tu quoque cùm rem cognitam, perſpectamque haberes, Athanaſium accerſiuiſti, feciſti ei copiam, vt cum honore in patriam, & Eccleſiam reuerteretur. Quæ igitur cauſa eſt huius tantæ mutationis, cùm ijdem inimici eius ſint, qui antea fuerunt? & quæ nunc ſuſurrant, nihil eorum, cùm ille præſens eſſet, hiſcere audebant, ſed ea antequam accerſeres Athanaſium obmurmurabant: quo tempore à me conuenti, quemadmodum ſuperiùs dixi, vt ederent criminum documenta, nihil in medium adducere potuerunt: nam ſi quicquam potuiſſent, non ita turpiter aufugiſſent. Quis te igitur induxit, vt poſt tantum temporis tuarum litterarum, & ſermonum obliuiſcereris? Inhibe te quæſo, neque aures præbeas malis hominibus, neque ob mutuas inuicem cum illis gratificationes, temetipſum reum facias. Quæ enim ijs indulſeris, de illis in iudicio ſolus cogeris cauſam reddere. Iſti ſuum inimicum per te ſatagunt iniuria afficere, téque volunt miniſtrum ſuæ malitiæ eſſe, vt per ſe deteſtabilem hæreſim in Eccleſia ſeminent. Non eſt prudentis in gratiam alienæ

libidinis

Anno Romæ 1107. — Anno Chriſti 356.

libidinis ſe ipſum in certum periculum conijcere. Deſine quæſo & auſculta mihi, Conſtanti; hoc enim decet & me ſcribere, & te non vilipendere. Hactenus Hoſij Epiſtola.

O verè aureas litteras, & ſpiritu libertatis Dei plenas! nam verè Sapiens: *Vbi ſpiritus Dei ibi libertas.* Iure proinde eiuſmodi coronidem eis adiecit. *Hæc Abrahamicus ille ſenex, verè Hoſius, hoc eſt Sanctus & ſenſit & ſcripſit.* Et verè Abrahamicus ſenex, quandoquidem ipſo Athanaſio, imò & inimicis eius teſtibus, *pater erat Epiſcoporum, Synodorum princeps*, & quod inde fit conſequens, *Pater fidei*, nam & Symbolum fidei in Nicæna Synodo ipſe compoſuit, & eius fidem omnes Catholici hæreditauimus. Nihil hoc titulo glorioſius. Sed pergit Athanaſius nouas calumnias, quibus iterum ab Arrianis impetitus eſt, recenſere, inquiens.

Ille autem neque inſidias de manibus depoſuit, neque criminandi occaſiones quærere deſiit; ſed grauiùs ſemper minabatur, vt eum vi oppreſſum in ſuas partes transferret, aut inobſequentem exterminaret. Sed vt occaſionem Duces, & Satrapæ Babylonis ſedulò quærentes contra Danielem non inueniebant, niſi ex cauſa legis Dei; ita quoque nunc Satrapæ impietatis ne fingere quidem quidquam contra ſenem potuerunt. Omnibus enim ille notus erat, ac verus pro ſuo nomine Hoſius, hoc eſt Sanctus habebatur, vitaque eius irreprehenſibilis, niſi ex odio eius contra hæreſim crimen mutuarentur. Calumniantur igitur eum, ſed non vt illi Danielem apud Darium, illibenter talia audientem, ſed vt Iezabel contra Naboth, & vt Iudæi apud Herodem his verbis agentes. Non ſolùm non ſubſcribit contra Athanaſium, ſed & nos ob Athanaſium condemnat, & hæreſim tali odio proſequitur, vt alijs ſcribat, melius eſſe mortem perferre, quàm proditores fieri veritatis: ob hæreſim deinde ait dilectum fratrem Athanaſium perſecutionem ſuſtinere, & Liberium Romanorum Epiſcopum, cæteróſque alios inſidijs tentari. Hæc cùm audiſſet impietatis propugnator Conſtantius Cæſar, & quòd alij eſſent per Hiſpanias eiuſdem cum Hoſio ſententiæ, quos cùm ſollicitaſſet ad ſubſcriptionem, & impellere nequiuiſſet; accerſit Hoſium, & pro exilio detinet illum integrum annum Sirmij, nihil veritus impius nec Deum, nec patris ſui (Conſtantini Magni) *quem erga Hoſium habebat affectum; neque ſenectutem hominis iam centenarij inhumanus ille reſpexit, omnia namque ob amorem hæreſis neglectui habebat nouus ille Achab, & noſtris temporibus ſecundus Balthaſſar. Tantam enim vim intulit ſeni, & ita eum arctè tenuit, vt afflictus, attritúſque malis, tandem ægreq. cum Vrſatio, & Valente communicaret, ſed tamen vt contra Athanaſium non ſubſcriberet. Verùm ne ita quidem eam rem pro leui habuit; moriturus enim quaſi in teſtamento ſuo eorum vim proteſtatus eſt, & Arrianam hæreſim condemnauit, vetuítque eam à quoquam probari, aut recipi.* Sed de his iterum inferiùs cùm de morte Hoſij agemus ad annum 360. *Quis iſta animaduertens, non opportunè ad Dominum vociferetur? Stupor & horror factus eſt ſuper terram; obſtupuit cælum ſuper hoc, & terra magis magíſque exhorruit. Patres populorum, & fidei magiſtri tolluntur, & impij in Eccleſiam intruduntur. Quis cùm videret Liberium Pontificem è Roma in exilium eijci, magnum Hoſium tot mala pati, tot Epiſcopos ex Hiſpania, & alijs regionibus in exilium deportari, non abundè animaduertit omnes criminationes contra Athanaſium, & reliquos alios falſas eſſe, & omnia ſycophantijs ſcatere? Quid enim quæſo crimen Liberius? aut quid in ſene Hoſio culpari potuit?* Hactenus de Hoſio Athanaſius.

2. *Olympio*, &c.] De Cœleſtino Conſulari Bæticæ prouinciæ mentio fit in Codice Theodoſiano, ex quo Morales in hiſt. Hiſp. ad annum Domini 356. lib. 10. Fuit verò martyrio coronatus anno 362. Romæ ſub Iuliano Apoſtata die 2. Maij, qua feſtum eius cum aliis ſociis in Romano Martyrologio commendatur. — *S. Cœleſtinus Bæticæ Conſularis.*

Porrò S. Gregorius Toletanus Antiſtes, de quo hic agitur, & dicitur Amphitriæ (vulgò *Hita*) in Carpetanis diem extremum clauſiſſe 20. Decembris, ponitur ab Equilino in ſuo Catalogo lib. 11. cap. 130. num. 17 Reperitur in dypthica Sanctorum Toletanorum Antiſtitum, quæ eſt in liturgia Miſſalis S. Iſidori, immediatè præcedens S. Olympium. Et quidem S. Gregorius vnus ex illis cenſetur, de quibus S. Athanaſius ſcripſit ad Solitarios; *Quis enim cùm videret Patrem Epiſcoporum magnum Hoſium tot mala pati, & Epiſcopos ex Hiſpania, & alijs regionibus in exilium deportari, non animaduertit omnes criminationes contra Athanaſium falſas eſſe?* Et etiam; *Hæc cùm audiſſet impietatis propugnator Conſtantius Cæſar, & quod alij eſſent per Hiſpanias eiuſdem cum Hoſio ſententia*, &c. Quo loco illud notatione digniſſimum eſt, multos deceptos eſſe credentes, Gregorium illum S. Luciferi commilitonem, de quo Hieronymus in Chronico ad annum 374. dixit: *Lucifer Caralitanus Epiſcopus moritur, qui cum Gregorio Epiſcopo Hiſpaniarum, nunquam ſe Arrianæ miſcuit prauitati:* — *S. Gregorius Toletanus Epiſcopus.* — *Fuit ſocius S. Luciferi Caralitani.*

Anno Chriſti 330. | Anno Romæ 1081.

fuiſſe S.Gregorium Bæticum Iliberritanum Epiſcopum; cùm tamen fuerit Gregorius Toletanus: idque neceſſariò conuincitur ex eo quòd Bæticus nondum ad Epiſcopatum aſcenderat anno ipſo mortis S.Luciferi, vt inferiùs monſtrabimus; neque vnquam (quod ſciamus) exilium paſſus fuit, aut Luciferum comitem habuit. At verò Gregorius Toletanus in exilium ductus multis ærumnis affectus fuit, & cum S. Lucifero in Ariminenſi Pſeudoconcilio valide Vrſatio, & Valenti contradixit; id verò ſatis innuitur in præfatis Hieronymi verbis, vbi non vocatur à Hieronymo Gregorius Bæticus, vel Iliberritanus, ſed *Epiſcopus Hiſpaniarum*, quod propriè primati duntaxat Toletano conuenit. Agemus iterum de eo inferiùs ad annum Domini 366. Illud nihilominus annotarim, Sihigniam, de qua hic mentio eſt, nunc *Hilleſcas* nuncupari, vt ex veteris Sihigniæ ſitu cum eo quem Hilleſcas habet collato, aucupari licet.

Concilium Cordubenſe pro Athanaſio.

3. *Celebris*, &c.] De Cordubenſi Concilio in fauorem Athanaſij celebrato, meminit Iulianus in Chronico anno Domini 350. & proculdubio alterum fuit ex illis quæ S. Athanaſius in epiſtola ad Epictetum coacta ſui cauſa ſcribit, cùm ait: *Diuerſis Concilijs per Galliam, Hiſpaniam, & Roma celebratis, omnes qui in eo conuentu fuère, illos lucifugas, qui ſeſe etiam nunc occultant, & quæ Arrij ſunt ſapiunt, Auxentium dico Mediolanenſem, Vrſatium, & Valentem, communi calculo vnius ſpiritus incitati, anathemate percuſſerunt.* Quod quæſo illud Concilium fuir in Hiſpania celebratum, quo Vrſatius & Valens, & cæteri Artiani anathemate percuſſi ſunt? Ego præter Cordubenſe aliud non lego; & Cordubæ coactum indicat Hoſij ſedes & præſentia. Qui enim Synodorum patronus erat, haud dubium in ſua ciuitate aliquam cogeret, qua Catholicam fidem ſtabiliret, præſertim vrgente neceſſitate; nam eum qui Valenti & Vrſatio cum ſcandalo publico, metu licèt mortis communicauerat, poſtquam ſemel domum redire permiſſus eſt, factum excuſare, ſeu etiam accuſare coram publico Senatu Patrum oporrebat: & manifeſtam facere fidem ſuam, quòd nunquam ei quam in Nicæno dictauerat, neque Athanaſio contrarius fuerat. Coëgerat quidem Imperator Conſtantius pro Arrianis pſeudoconcilium Ariminenſe anno Domini 259. (ex Seuero lib. 2. Hiſt.) vbi ſubdolè contra Athanaſium nonnulli Epiſcopi ſubſcribere coacti ſunt; & Hoſius Vrſatio, & Valenti communicare, ſic tamen vt contra Athanaſium non ſubſcriberet: vti Athanaſius ipſe in epiſtola *ad ſolitariam vitam agentes* teſtatum reliquit, vbi loquens de Conſtantio Imperatore minas Hoſio inſerenti, ait: *Tantam vim intulit ſeni, & ita eum arctè tenuit, vt afflictus, attritusq́ malis, tandem, ægreq́ cum Vrſatio, & Valente communicaret, ſed tamen vt contra Athanaſium non ſubſcriberet. Verùm non ita quidem eam rem pro leui habuit*, &c. De his agens Sozomenus lib. 4. cap. 5. dixit; *Verberibus, vt fama eſt, ibi ſenex* (Hoſius) *grauiter caſus*, &c. Socrates verò lib. 2. cap. 24. *Simul atque ſenex ille eorum fidei aſſentiri abnuebat, plagæ illi erant inflictæ, membraq́ machinis diſtorta.* Idem habet Theodoretus lib. 2. cap. 15. En magni Hoſij & nonnullorum Patrum apud Ariminum caſus. Cùm verò de palinodia eius certi ſimus, teſte Athanaſio, & hæc in nulla alia quàm Cordubenſi Synodo recantata ab ipſis fuerit, cògimur Cordubenſem confiteri, & quod de ea Damaſus dixerit: *In ipſo principio, ab his ipſis, qui in Arimino reuocare, aut retractare compellebantur, vſque ad hoc cauſa correcta eſt, vt confiterentur, circumuentione ſibi ſubreptum.*

Erat iam tempore Ariminenſis circumuentionis Hoſius centenarius, vti Athanaſius ad ſolitarios dixit: *Nec ſenectutem hominis iam centenarij inhumanus ille reſpexit.* Porrò ex his quos Dexter in Cordubenſi Concilio adfuiſſe refert, nonnulli Sardicenſis actis ſubſcripſerunt; videlicet Coſtus primùm Barcinonenſis, deinde Cæſarauguſtanus Epiſcopus; Florentius Metropolitanus Emeritenſis, Prætextatus Barcinonenſis, Idatius Eborenſis, & pro Aniano Caſtulonenſi, qui Sardicenſi interfuerat, Marcellus eius ſucceſſor. Adfuerat quoque Sardicæ Domirianus Auſturicenſis, de quo hoc loco Dexter ſilet; forſan in exilio detentus Cordubam adire nequiuit.

Zamorenſes Martyres.

4. *Sentica*, &c.] Sic vocatam à veteribus Zamorenſem antiquam & nobilem vrbem ex Ptolomæo ſatis conuincitur; qui Senticæ ſitum in Vaccæis ſuper Durium conſtituit, quaſi in initio Luſitaniæ; quo loci, nemine dubitante, Zamora eſt, & ita docent cum aliis Mariana lib. 6. cap 10. & Aluarus Gomezius lib. 3. de rebus geſtis Ximenij Toletani Præſulis. Fallitur Villanouanus dum Sarabim dictam vult, nam Sarabis à Ptolomæo ponitur prope Pinciam, vbi ſita eſt *Tordeſillas*, Sentica autem aliquantò inferiùs. Congruit ſepulchrum Sancti Baudelij (vulgò *S. Baal*) quod Zamoræ viſitur in Eccleſia Sancti Torquati; in cuius ſuperſcriptione vetuſtis characteribus ſcriptum eſt,

ipſum

Anno Romæ IIII. ipſum inibi in Monte Concilij, prope vrbis mœnia, cum ſociis ſuis paſſum fuiſſe pro Chriſto martyrium. Longè proinde alius hic Baudelius ab altero Nemauſi in Galliis occiſo, cuius feſtum ● Kal. Iunij celebratur. Anno Chriſti 360.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 360. *Gregorius Toletanus Epiſcopus communicauit res ſuas cum B. Hilario Epiſcopo Pictauienſi: & dum exulat ille, Audentius Archidiaconus, Toletanúſque ciuis res Eccleſiaſticas, Gregorio abſente, mirabiliter adminiſtrat.* Anno Romæ IIII.

2. *Hoſius centenario maior longè, ſanctè, piéque diſcedit, in ſuóque teſtamento profitetur fidem Concilij Nicæni, docétque nunquam ſibi propoſitum fuiſſe, vel latum, quod aiunt, vnguem ab eo diſcedere, nec minis, nec pollicitationibus.*

3. *Carthagine Spartaria, durante impiiſſima Iuliani perſecutione, Donatus Martyr Hiſpanus (ad quem ſcripſit Lactantius librum de ira Dei) ſub Iudice Verano.*

4. *Tarracone in Hiſpania citeriori Criſpilus Martyr, & alij.*

5. *Maxima Virgo Caurienſis ex oppido Tanagri Romæ patitur.*

6. *Caracæ in Carpetanis Perſeueranda Virgo Deo deuota.*

7. *Verouiſcæ in Hiſpania Sancta Maria Ancilla, Virgo.*

8. *Caparæ in Vettonia SS. Martyres Fœlix, Fortunatúſque coluntur.*

9. *Toleti floret laude pietatis, & ingenij Vincentius Cordubenſis.*

Anno 364. *Iouianus Catholicus Imperator ſufficitur Iuliano Apoſtatæ.* Anno IIIS.

2. *Synodus Iliciana circiter eodem tempore coacta.*

Anno 366. *Gregorio ſuccedit in Sede Toletana prima Audentius, natus Toleti, oriundus Sibignia Hiſpaniæ oppido in Carpetanis, Toleto xxiij. M. paſſ. diſtanti: vir eximiæ ſanctitatis; & laude acrioris ingenij, ac iudicij contra hæreticos omnes florens. Relatus eſt S. Gregorius Toletanus Amphitria Toletum, & in Hiſpania inter Diuos eſt receptus 20. die Decembris.* Anno IIIT.

2. *Sanctus Paulus Oroſius ſenior reſedit Romæ; eius ex vxore filius Paulus Oroſius Carthagine mortuus, Romam delatus eſt.*

Anno Chriſti 360. | Anno Romæ 1111.

* *Alij faciūt ex Igeditana Luſitanum, alij Tarraconenſem.*

3. *Liberio ſuccedit Damaſus, ex Mantua Carpetanorum*.*

Anno 368. *Frequentes in Hiſpania paſſim Synodi dicuntur collectæ; maximè verò coguntur Toleti, & Varia prope Tritium.* Anno 1119.

2. *Audentius Epiſcopus Toletanus, ad quem ſcribit S. Baſilius, editis libris, pugnat contra Arrianos, & Photinianos.*

3. *Corcbæiæ in Hiſpania floret Marcius Pöeta Lyricus.*

4. *Contra Iulianum Apoſtatam ſcribunt pluſquàm ſexaginta Doctores ſapientiſſimi, eloquentiſſimi, nimis Catholici.*

Anno 369. *Synodus Romana collecta cōtra hæreticos Arrianos.* Anno 1120.

2. *Ambroſius ex Iudice fit Epiſcopus Mediolanenſis.*

Anno 370. *Collegia iuuenum ad Clericatum educandorum negligentia temporum intermiſſa, diligentia Sancti Præſulis Audentij Toletani, & aliorum Pontificum redintegrantur.* Anno 1121.

2. *Gregorius Nazianzenus acriter contra hæreticos depugnat.*

3. *Aſturius natus in Carpetania Villaſicca, adoleſcentulus floret in Eccleſia Toletana, laude pietatis & ingenij.*

4. *Aquilius Seuerus, domo Toletanus, ex genere alterius Aquilij Seueri, ad quem Lactantius nuncupauit volumen epiſtolarum, hoc tempore magno in pretio habetur.*

5. *Sub Paciano Barcinonenſi Epiſcopo naſcitur Paulus Oroſius iunior, Tarraconenſis ciuis, diſcipulus S. Auguſtini.*

Anno 375. *Valentinianus Imperator Catholicus, ac vir pius obijt: cui in Imperio ſuccedit filius eius Gratianus.* Anno 1126.

COMMENTARIVS.

ANNO 360. *Gregorius*, &c.] De S. Gregorio Toletano ſatis diximus anno ſuperiori. Floruiſſe verò his diebus S. Hilarium Pictauienſem teſtimonio ſuorum operum de Synodis, præſertim Ariminenſi compertum habemus, & ex Hieronymo lib. de Script. Eccleſ. & alibi. Exulauit Hilarius pro fide, eo tempore quo Gregorius, ſed vterque tandem mortuo Conſtantio Auguſto ad Sedem ſuam reuerſus eſt. De Audentio Gregorij ſucceſſore inferiùs agemus.

2. Hoſij mors. 2. *Hoſius*, &c.] Eruditiſſimè ſanè Cardinalis Baronius Hoſium ab iniuria vindicauit, quæ illi vulgò fit, dum mortuus repentè dicitur, ore retorto, ob iniquum in S. Gregorium Illiberritanum iudicium latum, cuius meritò ilicò diuinam vltionem expertus fuerit. Tribui ſolet hæc impoſtura S. Iſidoro Hiſpalenſi, in nonnullis enim codicibus lib. de Script. Eccleſ. habetur: ſed quàm falsò id fiat, vetuſtiores manifeſtant, qui in Bibliotheca Regia S. Laurentij reperiuntur ſine ea hiſtoria, quæ proculdubio ex deliramentis Marcellini Arriani mutuata fuit, vt probè Baronius probat; & eruditè admodum D. Ferdinandus de Mendoza

Anno Romæ ... | Anno Chriſti 360.

de Mendoza in deſenſione Iliberritani, tribuit Theodiſelo ab Hiſpalenſi Sede per Gregorium deiecto, id quod alij Marcellino tribuunt. Certè concors Sanctorum Patrum ſententia in id conſpirat, vt quaſi Sanctus ipſe colatur, nam poſt eius mortem eum vocant verè Sanctum, & verè Hoſium, id eſt, re ac nomine Hoſium, quod Græcis Sanctum ſignificat, vt apud Athanaſium, Hilarium, & alios videre eſt. Quinimo Primus Cabilonenſis inter Sanctos ipſum recenſet in ſua topographia ſpirituali verbo *Corduba*; ibi enim ait: *Corduba Bætica ciuitas, hic Salomon, Perfectus, Secundianus, Petrus, Auentius, Hieremias, Fandilas, Zoilus, Paulus, Leouigildus Martyres, & Chriſtophorus. Hic Hoſius Epiſcopus conſocius Athanaſij Alexandriæ Epiſcopi, Hilarij Pictauienſis, Euſebij Vercellenſis, & Meletij Antiocheni Epiſcoporum, migrat Confeſſor.* Et quod plurimi faciendum eſt, S. Hoſij feſtum celebrat Eccleſia Syriæ ad diem 5. Nouebr. noménque eius in Kalendario ſuo deſcriptum habet ſub his verbis: *Hoſij feſtum ſolenne.* Teſtatúrque Archiepiſcopus Damaſcenus, pro eius nationis Patriarcha in Vrbe Legatus, multas eſſe in Oriente Eccleſias huius Sancti nomini dicatas, ipſúmque præcipua ibi veneratione haberi. Sed vero ipſum Athanaſium audiamus, qui in epiſtola *ad Solitarios* longè illuſtriori mortis genere, quàm Marcellinus refert, obiiſſe teſtatur; non quidem è ſolio iudicij lapſum, ac ore contorto, ſed clara voce, ac tranquilla mente fidem Nicæni Concilij confitentem; *Moriturus* (ait de Hoſio) *quaſi in teſtamento ſuo eorum vim* (ſcilicet Arimini ſibi à miniſtris Conſtantij factam) *proteſtatus eſt, & Arrianam hæreſim condemnauit, anathematizauit, vetuítque eam à quoquam probari ac recipi.* Quæ fere à Dextro referuntur; vt videas verum vero conſonare. His addamus quod manifeſtiſſimè commentum prædictum refellit, nimirum hoc anno quo Hoſius mortuus fuit, & Chriſti 360. Sanctum Gregorium necdum fuiſſe Iliberritanum Epiſcopum; imò nec vſque ad annum Chriſti 390. poſt alios videlicet triginta, vt ſuo loco cum Dextro monſtrabimus; & tamen in conuento illo Epiſcopus iam aſſeritur. Inſuper conſtat ſuperuixiſſe poſt annum Domini 407. vt inde probetur inferiori valdè ætate fuiſſe Hoſio, cuius tamen oppoſitum in fabella prædicta aſſeritur.

3. *Carthagine*, &c.] Extat liber de ira Dei, quem Hieronymus pulcherrimum vocat lib. de Script. Eccleſ. in Lactantio; eius initium eſt: *Animaduerti ſæpe Donate, plurimos exſtimare, non iraſci Deum*, &c. De Donato verò ipſo martyrium paſſo agit Vſuardus 1. Martij; *Eodem.* inquiens, *die S. Donati Martyris, qui ſub iudice Vrſatio, & Marcellino Tribuno Carthagine paſſus eſt.* Ado paulò fuſiùs militaribus ſacramentis addictum fuiſſe ſcribit, & idcirco à Tribuno militum capite plexum: ex quo Equilinus lib. 3. cap. 163. & Galeſinus eodem die. Eo tamen correctione digni, quod de ſuo addiderint *in Aphrica* occiſum, quaſi nulla alia Carthago fuiſſet præter Aphricanam. Nomen Iudicis diuerſimode legitur, in Dextri Codice *Veranius*, apud Vſuardum *Vrſatius*, in Equilino verò *Niſatius*, quæ autem lectio caſtigatior difficilè iudicabitur. S. Donatus Martyr.

4. *Tarracone*, &c.] Sanctorum Criſpili (aliàs Criſpini) & ſociorum feſta dies in Romano, Bedæ, Vſuardi, & Adonis Martyrologiis habetur 5. Decembris; eorum nomina ſunt, Criſpilus, Iulius, Potamia, Fœlix, Gratus, & cum his alij ſeptem. Quod ad nomen vrbis ipſorum ſanguine nobilitatæ ſpectat, ſumma deprauatio in codicibus reperitur; Molanus in Vſuardo habet Thagora, Equilinus lib. 11. cap. vltim. num. 3. Togara; Baronius in Martyrologio Thagura, qua ſemel admiſſa lectione ad Aphricam itum eſt, vbi Thagura ciuitas eſt Numidiæ, cuius Antoninus in Itinerario meminit: & additum Martyrologio, *Thagura in Aphrica*, cùm tamen iam ex Dextro manifeſtum ſit *Tarracone* legendum eſſe. Facilis autem fuit æquiuocatio ſcriptoris, ex Tarrago (ſeu Tarraco) Tagora tranſmutatis dictionibus *go*, & *ra*. Sed huius generis apud antiquos codices paſſim errata reperies. Tarraconenſes Martyres.

5. *Maxima*, &c.] De ea, ſimul cum Sancti Anſani Martyris geſtis agit Equilinus lib. 1. cap. 14. vbi ait, S. Maximam Virginem in territorio Tanagritano ortam, Romam cùm veniſſet, S. Anſanum duodecim annos natum de ſacro fonte leuaſſe, aquam baptiſmi præbente Protaſio Presbytero: ſed poſtmodum à perſecutoribus tentam, primò quidem diebus multis carceri traditam, dein tamdiu fuſtibus cæſam, donec ſpiritum exhalauerit Kalendis Decembris. Qua die de ea agitur in Romano Martyrologio & aliis. Anſanus poſtea ſenex pro Chriſto occiſus fuit. De Tanagro flumine Hiſpaniæ diximus in ſuperioribus, ad annum 208. num. 8. S. Maxima Virgo.

6. *Caraca*, &c.] Ea vrbs nunc *Guadalaxara* dicitur, vt ad annum 86. à nobis notatur. S. Perſeueranda Virgo.

Kk 3 Porrò

Anno Chriſti 360. — Anno Romæ 1113.

Porrò S. Perſeuerandæ Virginis feſtum ad 26. Iunij agitur apud Vſuardum, & Romanum Martyrologium. Eius meminit Equilinus lib.11 cap.130.num.160.

S. Maria Ancilla.

7. *Veromiſca*, &c.] Hodie *Virbieſca* nomine ferè retento dicitur, in diœceſi Burgenſi, notiſſimum cunctis oppidum; eius meminit Ptolomæus in Autrigonibus, eius tractus populis. Extant apud Beluaçenſem acta S.Mariæ Virginis ibidem paſſæ lib.11.Speculi, cap.86. & 87. & Equilinum lib.10.cap.4.ſumma geſtorum hæc eſt. B. Maria fuit Ancilla Tertulli Idololatræ,viri inter ſuos primarij: eo natalem filij ſui celebrante, Idoliſque munera offerente, Maria ieiuniis Chriſtiano more dedita, accuſatur apud Tertullum à ſocia, quòd Chriſtianis addicta ritibus nollet de idolothytis edere. Eapropter crudeliter flagellata à Domino ſuo, carceri mancipatur domi. Sed ea re à Præſide vrbis cognita, Mariam ad tribunal ſuum adduci præcipit, & palàm vngulis ab eo tam dirè laceratur, vt populus lacrymis perfuſus vociferaretur ad Præſidem. Tunc ab eo relicta, cœleſti Angelorum viſione perfunditur, & diuino monitu extra ciuitatem aufugit. Sed cùm eam Satellites perſequerentur, intra rupturam ſaxi cuiuſdam ſe recepit, quod ſtatim diuinitus concluſum Martyrem in ſuis viſceribus fouit, quadam veſtium parte ad tanti miraculi certitudinem foras manente. Præſes populum ad ſaxum concidendum conuocat, maleficio id attribuens; ſed mox vt manus impias in ſaxum miniſtri iniicere tentarunt, fulgor ab Oriente magnus exortus eſt, & tonitru ac fragor, ita vt putarentur cuncta corruere; ſtatim terra concuſſa eſt; & ecce duo equites magno fulgore radiantes à cœleſti ſede veniunt, quorum fræni, ſellæque & omnis ornatus ad inſtar lampadum, cœleſti igne rutilabant. Multi ex circumſtantibus mortui ceciderunt, alij plures qui ad templum Idolorum confugerant, templo ipſo fulmine percuſſo pariter incenſi ſunt, ad numerum omnes 2700. hominum. Reliqui ad 3000. aſcendentes, magnum Deum Mariæ conclamauerunt, & ad rectam fidem perducti ſunt. A Chriſtianis verò facilè Virginis corpus è marmore extractum (ibi enim ſpiritum egerat) honorificè ſepultum eſt. Hæc ferè Beluacenſis, qui tamen nomen Ciuitatis exprimit,inquiens; *Præſidi geſta commemorant; ille verò partim ira, partim admiratione commotus, iuſſit Philocomo principali Verouenſium ciuitatis, vt ad prædictum locum feſtinus accedat, & ad eruendum lapidem innumeram multitudinem ſecum ducat*, &c. Ita codices excuſi; corruptè tamen pro *Veroniſcenſium*, habent Verouenſium; & corruptiùs in margine ponitur Netromenſium, ſed corruptiſſimè Equilinus legit *in Nicomedia*. Porrò quod ad diem paſſionis eius ſpectat à nonnullis 1. Nouembr. aſſignatur, vt ab Vſuardo, Rom. Martyrologio, & Equilino; ſed ab aliis, nimirum Galeſino, & peruetuſto Cremonenſi Martyrologio, quo ipſe vſus eſt, ponitur 17. Martij. In eo tamen valdè differunt inter ſe, quod priores non vocant eam ancillam, ſed Mariam duntaxat, & aſſerunt equulei extenſione, & vngularum laceratione vexatam martyrium compleuiſſe: cùm tamen Maria Ancilla intra ſaxum recepta ſpiritū emiſerit. Crediderim certè duas diuerſaſque Marias eas eſſe, & noſtrā ad 17.Martij ſpectare,imò verò quod à nonullis dicitur ſub Hadriano paſſa, de altera Maria Martyre intelligi oportere; noſtra enim ſub Iuliano ponitur à Dextro.

Martyres Caparenſes.

8. *Capara*, &c.] Alibi de Capara diximus, nunc *Caparra* vocari,in eo itinere, quo Salmatica Emeritam proficiſcimur. Quod ad Sanctos Martyres, de quibus hîc agitur, ſpectat, duas alias eorumdem nominum bigas in Dextro reperies, alteram Fœlicis, & Fortunati diſcipulorum Sancti Irenæi Valentiæ paſſorum anno Domini circiter 255. alteram Fœlicis etiam & Fortunati Patauonij ad annum 300. quibus nunc tertia additur Capararæ. Niſi quis velit hos ipſos, qui Caparæ coli dicuntur fuiſſe Irenæi diſcipulos, quod nihilominus abſque ſufficienti ratione diceretur,ſed falſitatis redargui non poſſet.

Vincentius Presbyter Hiſpanus.

9. *Toleti*, &c.] Hic ille Vincentius eſt,cuius magna cum laude meminit Marcellinus in libello ſuo, quem Baronius anno 371. refert his verbis; *Mentio quoque habetur in eodem Marcellini libro de Vincentio Presbytero Hiſpano, qui etiam eo quod communicare cum eiuſmodi Arrianis recuſaſſet à Lucioſo, & Higinio Epiſcopis grauiſſima paſſus fuerat, cùm ijdem cum fuſtibus in Eccleſiam irruentes, vbi plebs illa commiſſa conuenerat, nonnullos illinc occiderint; ex quibus quidam licèt Decurionatus honore inſigniti, nihilominus in carcerē detruſi fuerint, & nuſq; ex ijſdem peremptus: & cùm idem Vincentius in agro cum ſuis Synaxes haberet, in eos irruentes adeò perturbaſſe, vt altare ſublatum, contemptus gratia, ſub pedibus poſuerint Idolorum.* Erat ſanè Higinius Cordubenſis Epiſcopus, tactus Arrianorum hæreſi, & poſtmodum Priſciliani, atque ea de cauſa Vincentium Catholicum Presbyterum tam dirè inſectatus fuit; ſed tandem ipſe tantorum criminum pœnas dedit,vt inferiùs cum Dextro dicemus ad ann.384.Interim tamen

Vincentius

Anno Romæ 1115. vſq; 1119. | Anno Chriſti 364. vſq; 368.

Vincentius Toleti exul agebat, pietatis,& ingenij laude præclarus. Alius ab iſto fuit Vincentius Presbyter S.Hieronymi his temporibus ſocius,de quo ipſe fusè agit in epiſtola 61. Hoc ipſo anno 360.in Chronico S.Hieronymi mentio habetur de *Petro Cæſaraugustano*,qui gloriosè Oratoriam docebat, eius verba ſunt: *Petrus Cæſaraugustæ Orator inſignis docet.*

ANNO 364. *Iouianus*, &c.] Inuaſerat Iulianus Imperium anno Domini 362. anno verò 364.in bello contra Perſas occiſus eſt, ætatis ſuæ anno 31. regni anno 1. & menſ. 9. minùs nouem diebus. Refert S.Ioannes Damaſcenus Orat. 1. de Imaginibus occiſum manu S.Mercurij Martyris,animã verò exhalaſſe illis verbis: Viciſti Nazarene, author eſt Theodoretus lib. 3. hiſt. cap. 35. ex quo Nicephorus lib.10.c.35.De eius crudeli in Chriſtianos atrocitate fusè Nectarius Conſtantinopolitanus Epiſcopus in Orat. de Ieiunio Quadrag. tom.5.Lipomani. Succeſſit Iouianus piiſſimus ac Chriſtianiſſimus Princeps, qui tamen ſolos regnauit menſes 7.dies 20. obiitque, vt Ammianus refert libro 25. vel ex euaporatione prunarum,vel ex recenti calce cubiculi. *Iulianus Apoſtata.* *Iouianus Imperator.*

2. *Synodus Ilyriciana*, &c.] In excuſo Dextri Codice Illiciana legebatur, ſed prauè.Celebrata fuit hæc Synodus Ilyrici anno 365. iuxta Card.Baronium. De ea Theodoretus lib. 4.c.8.Sozomenus lib.6.c.12.& Hilarius in fragmentis Synodi Ariminenſis.Præfuit Elpidius Presbyter,Papæ Legatus. *Concilium Ilyrici.*

ANNO 366. *Gregorio*, &c.] Conſule quæ de Gregorio & Audentio ad annum 360.annotauimus.Porrò dies feſtus S.Gregorij Epiſcopi, qui obiit Amphitriæ annotatur ab Equilino lib.11.cap.130.num.17. illis verbis: *Gregorius Epiſcopus eodem die* (ſcilicet 20. Decembris) *in Amphitria clarus.*Exulauerat quidem in Minorica;inde in Amphitriam profectus, diem clauſit extremum. De Audentio fit memoria in dypthica Miſſæ Miſſalis S. Iſidori: poniturque poſt S.Gregorium Toletanum pariter Epiſcopum.

2. *S. Paulus*, &c.] De S. Oroſio egit Dexter anno 352. Erat quidem ille patruus Pauli Oroſij ſcriptoris celeberrimi, & S. Auguſtini diſcipuli: frater autem Pauli Oroſij ſenioris, cuius ipſe ſcriptor filius fuit,& de cuius morte hoc anno agitur illis verbis: *S. Paulus Oroſius ſenior reſedit Romæ.* *S.Paulus Oroſius patruus celeberrimi ſcriptoris.*

3. *Liberio*, &c.] De S. Damaſi patria diu, contentioſéque hactenus diſputatum eſt, dum Luſitani Luſitanum,Mantuæ Carpetani ſuæ vrbis ciuem fuiſſe volunt; nec deſunt ex Tarraconenſibus, qui Tarraconenſem velint. Sed gratias Deo, quæſtionem diremit Dexter,dum eum Mantuanis adſcribit, & meritò,nam ſuperſunt adhuc qui legerint Matriti in Eccleſia parrochiali S. Saluatoris marmori inciſam ſcriptionem veteribus characteribus compactam; qua aſſerebatur ſanctiſſimus Pontifex in ea Eccleſia baptizatus, vtpote in eius natus parochia:forſan ex parentibus Luſitanis;indéque altera opinatio ortum habuit; non aliter atque in S. Melchiade accidiſſe vidimus ſuprà ad annum 248. & 299. Conſule eruditam Ægidij Gundiſalui Dauila Regij hiſtoriographi hiſtoriam Matritenſem,vbi eam vrbem patriam S.Damaſi fuiſſe defendit. Neque verò nobis obeſſe poterit, quod in excuſo Dextri Codice additur; *Alij faciunt ex Igeditania Luſitanum, alij Tarraconenſem*:non inquam obeſt,quia manifeſtum eſt verba illa ab alio fuiſſe addita,& tandem ex margine in textum immiſſa, quandoquidem Dexter ea ſcribere non potuit, qui Damaſi coæuus exiſtens,& eiuſdem Prouinciæ,id eſt,Hiſpaniæ, ac Romæ itidem educatus, ignorare non potuit veram vrbem natiuitatis ipſius,vt id ſub quæſtione relinqueret. Quinimò etiam ea lectione conceſſa,ſemper ex mente Dextri habemus fuiſſe ex Mantua Carpetaniæ;id ſiquidem affirmatiuè ipſe & primo loco pronuntiat,& tanquam ex propria mente;nam de aliis opinionibus dicens,*Alij faciunt Luſitanum,alij Tarraconenſem*,cùm verò de Mantua loquitur non ait,alij vel quidam dicunt,ſeu faciunt,ſed abſolutè: *Liberio ſuccedit Damaſus ex Mantua Carpetanorum.* De laudibus tanti Patris,cùm ab innumeris decantatæ ſint,malumus tacere,quàm loqui. Conſulatur Baronius tomo 4.Vnum ſilere non poſſum, huic vni Catholicam Eccleſiam debere Sacrorum Bibliorum Latinam editionem, & diuinarum laudum in choris conſuetudinem. Iniit Pontificatum anno Domini 367. ſedit annos 17. & menſes ferè 3. *S. Damaſus Papa vbi natus?*

ANNO 368. *Frequentes*, &c.] Præceperat S.Lucius Papa ad Epiſcopos Hiſpaniæ ſcribens,vt frequenter Synodos celebrarent, ſicut à tempore Apoſtolorum vniuerſalis Eccleſiæ mos obtinebat. Extat epiſtola ipſa tomo 1. Conciliorum antiquæ editionis. Huic præcepto paruiſſe his diebus habemus nunc Dextri teſtimonio. In Codice excuſo corruptè legebatur Trucum, cuius loco Tritium reſtitutum eſt. Erat verò Tritium cognomento *Synodi in Hiſpania.*

Melatum in Beronibus non ignobile oppidum, quod nunc *Taſſalla* dicitur in Regno Nauarræ. *Varia* verò prope conſtituitur à Prolomæo, quò loci nunc *Tudela* exiſtit, vel non longè ab ipſa.

S. Audentius Epiſcopus Toletanus.

2. *Audentius*,&c.] De eo Gennadius lib. de viris illuſtribus; *Audentius* (inquit) *Hiſpanus Epiſcopus ſcripſit aduerſus Manichæos, & Sabellianos, & Arrianos, maximeq́ intentione ſpeciali contra Photinianos, qui nunc Bonoſiaci vocantur, librum, quem prætitulauit; De fide aduerſus omnes Hæreticos; in quo oſtendit antiquitatem filij Dei, coæternalem patri fuiſſe; nec initium Deitatis tunc à Deo Patre accepiſſe, cùm à Maria Matre Virgine homo, Deo fabricante, conceptus, & natus eſt.* Agit de eodem Baronius ad annum 389.

3. *Corcheia*,&c.] Floruit iis ipſis temporibus in Hiſpania Matronianus, de quo Hieronymus lib. de Script. Eccleſ. *Matronianus*, ait, *prouincia Hiſpaniæ, valde eruditus, & in Metrico opere veteribus comparandus.* Extant eius ingenij opera diuerſis metris edita. Vtrùm autem de eo nunc egerit Dexter, & binomius fuerit, aut pro Matroniano corrupte Marcium habeamus, non auſim definire; vnum certè dolendum eſt, Matronianum ad Priſcillianum defeciſſe, vt ſtatim dicemus.

4. *Contra Iulianum*,&c.] Præcipui inter cæteros Gregorius Nazianzenus, & Cyrillus Alexandrinus in Iuliano redarguendo emicuêre.

Synodi Rom. ty.

ANNO 369. *Synodus Romana*, &c.] Præſuit eidem S. Damaſus Papa, qui ſanè tres Synodos Romæ coëgit; primam initio ſui Pontificatus contra Vrſatium & Valentem; alteram hoc anno contra Auxentium; & tertiam contra Apollinariſtas circa annum ſeptimum ſuũ.

S. Ambroſij ordinatio.

S. Ambroſius, &c.] Hinc ille nodus ſoluendus, qui Cardinalem Baronium ſæpe anxium reddidit, & à communi ſententia diſcedere coegit: hactenus ſiquidem S. Ambroſij ordinatio in annum 369. incidiſſe credebatur, idque ſensère quotquot ante Baronium ipſum geſtorum Ambroſij chronologiam ſequuti ſcriptis ſunt: ille tamen poſt annos quinque, Domini ſcilicet 374. mouetur etiam authoritate S. Hieronymi in Chronico, qui vndecimo Valentiniani Imp. anno, Gratiano tertiùm, & Equitio Coſſ. hæc habet; *Poſt Auxentij ſeram mortem, Mediolani Ambroſio conſtituto, omnis ad rectam fidem Italia conuertitur.* Quæ verba ita quidam interpretati ſunt, ac ſi Hieronymus velit dicere, non priùs omnem Italiam ad rectam fidem potuiſſe conuerti, etiam Ambroſio conſtituto Epiſcopo, quàm poſt ſeram mortem Auxentij. Iure tamen Baronius in eos inuehitur, quippe cùm Paulini, Ruffini, Sozomeni & Theodoreti teſtimoniis liquidò conſtet, non priùs Ambroſium fuiſſe ad Epiſcopatum promotum, quàm poſt mortem Auxentij Arriani Epiſcopi. Quocirca in lectionibus ipſis Rom. Breuiarij legimus, *Probi iuſſu cum poteſtate Mediolanum venit, vbi mortuo Auxentio Arriano Epiſcopo, populus de ſucceſſore deligendo diſſidebat.* Cæterùm non maiori probabilitate fulcitur, quod ipſe contendit ex Hieronymi verbis haberi, videlicet eo anno illa tria ſimul accidiſſe, Auxentij mortem, Ambroſij ordinationem, & totius Italiæ ad rectam fidem conuerſionem: ſed vnde hoc? *Certè* (inquit in Notis ad 7. Decembr.) *non niſi eo anno quo recenſentur hæc facta ſunt: aliter neceſſum eſt Hieronymum hallucinatum eſſe, & oſcitantia quadam res ſuorum temporum ex inſtituto per annos ſingulos diſponendas, longè diuerſo tempore poſuiſſe.* Miror tamen doctiſſimum virum tam facilè Hieronymum oſcitantiæ redarguere, ſi quod ipſe cogitat, non intendiſſet. Sed quis non videt, difficile creditu, vno eodémque anno omnem Italiam, quæ tam diu Arriana hæreſi laborauerat, ad rectam fidem conuerſam eſſe? quaſi non multo ſtudio, labore, & tempore ad eam vniuerſalem reductionem opus eſſet. Ita ſanè accidit, nam Ambroſius anno 369. ordinatus fuit, & poſt quinque aut ſex ſudoris, ac prædicationis annos, Chriſti ſcilicet (à Hieronymo aſſignato) 374. fructum conuerſionis Italiæ percepit; idque ſatis eius verba indicant; quod enim eo loco præcipuè Hieronymus intendit, eſt agere de Italiæ conuerſione, huic verò præmittit Auxentij mortem, & Ambroſij ordinationem, quod nimirum ab his conuerſio ipſa originem duxerit: innuens illa duo ad conuerſionem præceſſiſſe; ſed quod eodem anno acciderint nullatenus adſtruit. Sed verò Baronius multus eſt in demonſtrando duos fuiſſe Mediolani Auxentios; quod tamen nos ingenuè profitemur, cùm nihil noſtra interſit, vnúſne an plures eo nomine fuerint inſigniti, dum hoc ſaltem habeamus S. Ambroſium non eodem anno reductionis Italicæ ordinatum fuiſſe; de annóque ordinationis Dextrum, de reductione verò Hieronymum agere, ſuppoſita præcedenti ordinatione poſt Auxentij veteris mortem.

ANNO 370. *Collegia*, &c.] Conſule quæ ad annum Domini 185. annotauimus de Collegiis iuuenum ad Clerum inſtituendum in Hiſpania.

2, *Gre*

Anno Romæ 1128. Anno Chriſti 375.

2. *Gregorius Nazianzenus*,&c.] Notiſſimi omnium Doctorum gloria non indiget noſtra expoſitione, nec eius contra hæreticos pugnæ. Videatur Baronius tom.4.

3. *Aſturius*, &c.] Hic ille S. Aſturius Serranus, poſtmodum Toletanus Archiepiſcopus, cuius cum laude meminit S. Ildefonſus lib.de Viris illuſtribus. Adſeruatur eius corpus in Sancta Ouetenſi Eccleſia, quæ ſub nomine S. Serrani memoriam illius veneratur die Martij 8. Vberiùs agemus de eo inferiùs per multos annos, videlicet, 380. 396. 406. 423. 424. *S. Aſturius Toletanus Præſul.*

4. *Aquilius*, &c.] De eo Hieronymus lib.de Script. hæc habet: *Aquilius Seuerus in Hiſpania, de genere illius Seueri, ad quem Lactantij duo epiſtolarum ſcribuntur libri, compoſuit volumen quaſi Odaporicon totius ſuæ vitæ ſtatum continens, tam proſa, quàm verſibus, quod vocauit καταστροφὴν, ſiue πεῖραν, & ſub Valentiniano Principe obijt.*

5. *Sub Paciano*,&c.] De Oroſio agemus ad annum Domini 400. De Paciano verò Dextri parente Hieronymus lib.de Script.Eccleſ. hæc ſcribit: *Pacianus in Pyrenæi iugis Barcilonæ Epiſcopus, caſtitate, & eloquentia, & tam vita, quàm ſermone clarus, ſcripſit varia opuſcula, de quibus eſt Κέρβος, & contra Nouatianos. Sub Theodoſio Principe, jam in vltima ſenectute mortuus eſt.* Extant eius opera ad Symphorianum dicata in Biblioth.Vet.Patr. Et nomen eius ſcribitur in Romano Martyrologio nouo, & veteri, & Vſuardo, die 9. Martij. De quo etiam Equilinus lib. 11. catalogi, cap.123.

Anno 375. *Valentinianus*, &c.] Imponit D. Hieronymus finem ſuis Chronicis, inquiens hoc ipſo anno: *Valentinianus ſubita ſanguinis eruptione, quod Græcè apoplexia vocatur, Brigitione moritur. Poſt quem Gratianus aſſumpto in Imperium Valentiniano fratre, cum patruo Valente regnat.*

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 380. — Anno Romæ 1131.

Adelphus Rhetoricæ præceptor Carenſibus datus in Hiſpania, litterarum, ingenij, & eloquentiæ laude clarus.

2. *Veſania Gnoſticorum à Marci diſcipulis in Hiſpania pullulantium, Priſcillianum virum nobilem in Gallæcia natum, Hiſpaniaſq́; ſimul inuaſit: illeq́; fax fuit genti ſuæ, & patriæ ciuibus, ac viciniſ; acri vir ingenio.*

3. *Floret Fl. Prudentius, patre Cæſarauguſtano, matre Calagurritana natus (Salia Conſule) Cæſarauguſtæ.*

4. *Aſturius cognomento Serranus, fit Lector ab Audentio Toletano.*

5. *Gulphilas Gothus, litterarum Gothicarum inuentor, Epiſcopus, nomine doctrinæ, ingenijq́; valde laudatur.*

Anno 382. — Anno 1133.

Lampadius olim Præfectus vrbis, veniens in Hiſpanias, vir probus, & doctus, fit Epiſcopus Oretanus.

2. *Dracontius, & Adelphus Epiſcopi in Hiſpania exulant.*

3. *Iuſto ... Epiſcopo Vicenſi ſcribit Sanctus Ambroſius.*

Cremato

Anno Christi 384. Anno Romæ 1135.

4. *Cremato ad Melantiadam urbem Græciæ Valente Imperatore hæretico, Gratianus facit Imperij conſortem Theodoſium admirabilis Theodoſij filium, virum pium, Italicæ in Bætica natum.*

5. *Priſcillianus hæreticus, præceps, difficultatum patiens, verſatilis ingenij, verſutus, & eloquens, multum inſanit.*

6. *Gratianus Imperator valde religioſus, fauet Religioni Chriſtianæ; & Eccleſiis per Orbem diffuſis probatur.*

7. *Sanctus Auguſtalis Epiſcopus Iliberritanus moritur in Gallia, dum Catholicorum cauſa illic diu immoratur.*

8. *Martinus Epiſcopus Turonenſis, Apoſtolicis virtutibus eximiè clarus, & gloria miraculorum celebratur.*

9. *Per idem tempus floret in Hiſpania Marcellus Telenſis Epiſcopus. Eſt autem Tela urbs Vaccæorum prope Palentiam.*

10. *Theodoſius Imperator in Orientis partibus Rempublicam collapſam reparat, & Religioni Chriſtianæ ſtudioſè fauet.*

Anno 384. Anno 1135.

Gratianus Imperator Catechumenus 8. Kal. Septembris occiditur. Fl. Maximus vir Catholicus tyrannicè à militibus Imperator Galliæ, Angliæ, & Hiſpaniæ ſalutatur.

2. *Eucharius Presbyter Toletanus exul in Hiſpania floret.*

3. *Concilio Mediolanenſi Theodoſius Auguſtus interfuit, qui egregiè vtebatur opera Sancti Pontificis Cordubenſis Gregorij.*

4. *Pyramus per hæc eadem tempora in Gallia regnat.*

5. *Emeritæ-Auguſtæ in Hiſpania Idatius Epiſcopus, Metropolitanus Pontifex Luſitaniæ, contra Priſcillianum Concilium contrahit.*

6. *Synodus altera fit in Luſitania.*

7. *Cæſarauguſtæ alterum Concilium contrahitur: præfuit Phagadius Epiſcopus .... interfueruntq́; Epiſcopus Burdegalenſis, Epiſcopus Toloſanus, Helenenſis (qui veniens ex Luſitania, obijt Ganaca, Veracenſi oppido, Occaſum verſus, Toleto diſtās xxiij. M. paſſ.) Interfuêre etiam Idatius Metropolitanus Bracarenſis, Audentius Metropolitanus Toletanus, Etherius Epiſcopus Oſſonenſis, Cartherius Vxamenſis, Lupus Epiſcopus Telenſis, Valerius Epiſcopus Cæſarauguſtanus, & alij: in quibus Emila*

Anno Romæ 1032. Emila Barcinonenſis,& etiam ex Gallijs S. Martinus Turonenſis. Anno Chriſti 380.

8\. Iſidorus ſenior Cordubenſis continuat Chronicon à primo Conſulatu Theodoſij.

9\. Higinius Epiſcopus Cordubenſis tactus hæreſi Priſcillianorum, quam antè deteſtatus fuerat, iuſſu Maximi ex Hiſpania vinctus Treuiros adducitur,poſtea verò criminis conuictus in exilium mittitur ad Leronem inſulam Galliæ.

10\. Ambratiani ex Luſitania Placentiam in Cantabria ædificant.

11\. Ambroſius editis contra Arrianos libris claret.

COMMENTARIVS.

ANNO 380. *Adelphus*, &c.] Fuit hoc ipſo tempore Adelphius quidam, à quo Adelphianos hæreticos nomen ſumpſiſſe ſcribit Theodoretus lib.4.cap.10. Hic ab Antiocheno Antiſtite Flauiano coactus faſſus eſt,credidiſſe Baptiſmi quidem lauacrum non conferre gratiam dignè ſuſcipientibus,ſed preces conferentis Sacerdotis: aiebatque in eo viſibiliter deſcendere Spiritum Sanctum, qui ab omni libidinis pruritu alienum faciebat baptizatum: & conſequenter liberum à neceſſitate ieiunij: quinimò ipſiſſimam B. Trinitatem aſſerebat ſine velamine à ſuſcipientibus videri. O amentiam! Vtrùm autem is ipſe fuerit,de quo Dexter hoc loco agit, dubitari poſſet,cùm tempora vtriuſque coincidant,ſed loca valde diſſentiunt, cùm ille in Græcia, hic verò in Hipania vixerit.Porrò de Cætenſibus populis prope Ilerdam egimus ad ann. Dom.311.Non omittam in actis Caroli Magni Adelphum reperiri Caucorum Principem, qui cum valida manu ab ipſo in Britanniam miſſus,victor rediit. *Adelphus Rhetor.*

2\. *Veſania*, &c.] Infeciſſe aliquantas mulieres in Hiſpania Marcum illum Gnoſticum, ad annum 169.diximus, quæ tu conſulas. Priſcilliani verò veſaniam,& res geſtas tractat Seuerus Sulpitius lib.2.ſacræ hiſtoriæ,& ex eo fusè Morales lib.10. cap.34. & 35. quæ per omnia Dextri ſcriptis conſonant. De eo etiam agit S. Hieronymus lib. de Script. Eccleſ. Errores ipſius latè referunt in regula fidei Epiſcopi Carthaginenſis, Tarraconenſis,Luſitanæ,& Bæticæ Prouinciæ,quæ in primo Toletano Concilio habetur:& 18.articulos complectitur,videlicet,non omnia, quæ in mundo ſunt,à Deo fuiſſe creata:Deum non plures eſſe perſonas;nec Verbum carnem aſſumpſiſſe,& alia plurima Gnoſticorum deliramenta, quæ longum eſſet per ſingula recenſere. De Priſcilliano & ſequacibus agit Auguſtinus libro de Hæreſ.cap.70. & 2.Retract. cap.11. Qualiter autem multorum authoritate Conciliorum Priſcillianiſtarum tabes repreſſa fuerit, & quis authoris & ſequacium finis fuerit, ſuis locis dicemus. *Priſcillianus hæreticus.* *Eius errores.*

3\. *Floret*, &c.] De vrbe Prudentij Clementis natiuitate nobilitata varia authorum mens eſt, nonnullis Calagurri natum contendentibus, in quibus ſunt Antonius Nebricenſis,& Ioannes Mariana lib.4.c.17. quibuſdam Cæſarauguſtæ, quod Aldo in vita Prudentij placuit. Ab vtriſque nouiſſimè Mantuanus in Notis ad eum Marianæ locum diſcedit,& fusè probare nititur,Saliæ in Salenis populis ortum fuiſſe,qui ad Oceanum Cantabricum ſiti erant. Porrò nullus eſt, qui non ex ipſis Prudentij ſcriptis ſenſum ſuum promere certò credat. Nebricenſis & Mariana iis vtuntur teſtimoniis, quibus Poeta Calagurrim vrbem vocat ſuam;nimirum ex hymno de 18.Martyribus Cæſarauguſtanis, vbi de SS.Emiterio,& Celidonio loquens ait: *Prudentius Poeta vbi natus?*

Noſtra geſtabit Calagurris ambos,
Quos veneramur.

In hymno

Anno Chriſti 380.

In hymno etiam de eiſdem:

Anno Romæ 1131.

Hoc bonum Saluator ipſe, quo fruamur præſtitit,
Martyrum cùm membra noſtro conſecrauit oppido.

Vbi oppidum noſtrum vocat Calagurrim. Aldo & ſequacibus duo alia fauent, alterum ex hymno prædicto 18. Martyrum Cæſarauguſtanorum, in principio:

Bis nouem noſter populus ſub vno
Martyrum ſeruat cineres ſepulchro;
Cæſarauguſtam vocitamus vrbem,
Res cui tanta eſt.

Et in Sancti Vincentij Cæſarauguſtani Archidiaconi hymno:

Noſter eſt (id eſt, Cæſarauguſtanus) *quamuis procul hinc in vrbe*
Paſſus ignota dederit ſepulchro
Gloriam victor, prope littus altæ
Fortè Sagunti.
Noſter & noſtra puer in palæſtra (id eſt, Cæſarauguſtana)
Arte virtutis, fideiq́; olito
Vnctus, horrendum didicit domare
Viribus hoſtem.

Cæterùm Mantuanus his opponit, Tarraconem quoque à Prudentio vocari ſuam; & tamen nullus vnquam inibi eum ortum excogitauit; ait enim in hymno Sanctorum Fructuoſi, & ſociorum Tarracone paſſorum:

O triplex honor, ô triforme culmen,
Quo noſtræ caput excitatur vrbis,
Cunctis vrbibus eminens Hiberis.

Minimè igitur inde poterit (ait ille) certa ſuæ vrbis notitia haberi; multas enim vrbes vocat ſuas, non alio ſanè, niſi quia Tarraconenſis Hiſpaniæ iuriſdictioni ſubiectæ erant: eius enim Prouinciæ tres illæ ſunt, Calagurris, Cæſarauguſta, Tarraco. Probat autem Saliæ in Aſturiis natum ex prologo in Catemerinon, vbi habet:

Hæc dum vita volans agit,
Irrepſit ſubitò canities ſeni,
Oblitum veteris me Saliæ Conſulis arguens,
Sub quo prima dies mihi.

Quaſi ſenſus fuerit, canities ſubitò mihi ſeni irrepſit, arguens me oblitum veteris Conſulis, id eſt, anni illius veteris, ſub quo prima dies Saliæ mihi fuit. Et quidem vſitatum fuiſſe annos ipſos Conſules appellari, quod nouis ſemper Conſulibus diſtinguerentur, ſatis probat illud Martialis lib. 1. *Bis tam penè tibi Conſul trigeſimus inſtat*: pro, 60. ferè annos habes: & Ciceronis in Bruto, *Proximis Conſulibus natum velit*, id eſt, anno præterito. Sed qui nouas aggreditur vias, dum tritas & notas relinquit, mirum non eſt, ſi ſolus erret in inuio. Id planè Mantuano contigit, cùm Prudentij patriam diſquirens, nec Calagurris, nec Cæſarauguſtæ vias ingredi voluit, quas maiores ſui protriuerant, & in ſaltum quemdam Saliæ à nemine hactenus inuentum proſiliit. Quærebamus vrbem Prudentij natiuitate nobilitatam, & ecce ipſe fluuium aſſignat: nam Salia fluuius eſt, Pomponio ſuo atteſtante lib. 3. cap. 1. illis verbis:

Ab eo

Anno Romæ 1133. Anno Chriſti 382.

Ab eo flumine, quod Saliam vocant, incipiunt ora paulatim recedere,&c. Vrbẽ verò eius nominis nunquam ibi fuiſſe, argumento eſt, quod nec ipſe Pomponius, nec Plinius, nec Ptolomęus, nec Strabo, & (vt vno verbo dicam) nullus vnquam Geographorum eius in eo Hiſpaniæ tractu meminerit: meminerunt autem fluminis. Quod autem inibi Saleni populi habitaſſe dicantur, non probat vrbem eius nominis inibi fuiſſe, vt ipſe credit: quin potius ſi verè eſſet, præcipua eius tractus foret; vtpote à qua populi illi nomen accepiſſent; & nemo Salenorum vrbes referens, Saliam omitteret. Hoc ſemel ſtabilito, quod in dubium verti nõ poteſt, verba Prudentij congruenter flumini accommodari nequeunt: nam cùm de canitie ſua ait,

Oblitum veteris me Saliæ Conſulis arguens,
Sub quo prima dies mihi:

nullus dicet, Prudentium innuiſſe ſe in flumine natum.

Quis ergo ſenſus illius carminis genuinus? Sanè quem Dexter ſequutus eſt, & Morales, ac Nebricenſis ferè aſſequuti, niſi quòd hi errore codicum ducti, Conſulem Meſaliam, non Saliam nuncuparunt. Natus igitur Prudentius fuit Salia & Philippo Coſſ. quorum Conſulatus iuxta Onuphrij & Idatij Faſtos incidit in annum Domini 348. Vnde hic annus 380. quo floruiſſe dicitur, erat ætatis ſuæ 32. floruiſſe inquam oratoria facultate, de qua ipſe in eodem prologo in Catemerin. inquit:

Ætas prima crepantibus
Fleuit ſub ferulis: mox docuit toga,
Infectum vitijs, falſa loqui non ſine crimine. Et rurſùs:
Exin iurgia turbidos
Armarunt animos, & malè pertinax
Vincendi ſtudium ſubiacuit caſibus aſperis.

Natus verò fuit Cæſarauguſtæ, vt habet Dexter, patre Cæſarauguſtano, matre Calagurritana: quo fit, vt vrbem vtramque ſuam ſæpiùs dixerit. Sed verò Tarraconem etiam idcirco ſuam dixit, quòd eius aliquando Gubernator, Imperatoris electione fuiſſet, vt inferiùs dicemus. Quæ contra hæc Mantuanus obiicit faciliora ſunt, quàm vt longa ſolutione egeant. Ait ille: Conſul Philippi collega *Salea*, non *Salia* vocabatur. Et ego: Populi illi Aſturiæ, Saleni dicti ſunt, à Salea, non à Salia; ergo & flumen Salea vocandum. Quòd ſi in vna littera non vult ipſe vt in Salia ſuo diſceptemus, nolit quoque in Salia noſtro, aut in vtroque. Rurſus ille: Si Salia Conſul erat, minimè veteris nomine inſigniretur, cùm alter eius nominis Conſul nunquam fuerit. Ego verò: Quid ſi ad ætatem reſpiciens Cõſulis, veterem vocauit? Quid ſi ex ſuffectis, quorum non manent nomina, alius fuerat eius nominis ante ipſum? Sed de his ſatis.

4. *Aſturius*, &c.] Superiùs de eo loquuti, iterum inferiùs acturi ſumus.

5. *Gulphilas*, &c.] Vberius de eo Baronius ad annum 370. vbi ex Sozomeno lib. 6. c. 37. aſſerit, quòd eo agente Legato apud Imperatorẽ, Athanaricus Rex Gothis diſperſis Chriſtianis conceſſit, in eius gratiam Thraciam habitare: & quod primùm quidem Arrianis conſenſerat, poſtmodum autẽ reſipuit, & Catholica fide accepta, interfuit cum Acatio, & Eudoxio Concilio Conſtãtinopolitano. Gothos etiam ad pietatem & verum Dei cultum amplectendum inſtituit: *& primus fuit* (ait ille) *qui litteras apud eos inuenerit; litterasq́; ſacras in patrium ſermonem conuertit.* Extat eius effigies in Vaticana Bibliotheca cum alphabeto ſuarum litterarum ſupra Pluteum 27. A quibuſdam Gulphilas, ab aliis Vulphilas nuncupatur, ſed parum diſſentiunt. *Gothorum Epiſcopus & Doctor.*

ANNO 382. *Lampadius*, &c.] Succeſſit Symmacho in Vrbis præfectura. *Poſt Symachum* (ait Ammianus lib. 27.) *data eſt Vrbana præfectura Lampadio; qui expenſas exhiberi ſolitas in munificentia munerum editione, contulit in pauperes egentes in Vaticano; qua ex cauſa plebem in ſe concitauit, adeò vt parum abfuerit, quin ipſius ædes poſitas contra Conſtantini lauacrum, iniectis facibus combuſſerit.* Inde, vt credo, ortum, ipſum in Hiſpanias traiecisse; vbi pro ſua pietate, & doctrina in Oretanam Sedem promoueri meruit. Inuenitur ad annum 400. interfuiſſe Concilio Toletano, dicto primo, vt ſuo loco dicemus. *Lampadius Epiſcopus Oretanus.*

Anno Christi 382. Anno Romæ 1135.

Dracontius Epiſcopus. Adelphius Epiſcopus.

2. *Dracontius*, &c.] De Dracontio conſule Sanctum Iſidorum in libro de Viris illuſtribus, vbi eius libros enumerat, & ingenium laudat. Ad hunc ipſum exiſtimo S. Athanaſium epiſtolam illam dediſſe, quæ *ad Dracuntium* inſcribitur; nam ab Oriente vbi Athanaſio notus erat, in Hiſpaniam deductum exulem egiſſe (poſt Athanaſij mortem, quæ in annum Domini 372. incidit) nunc ex Dextro habemus. Adelphium verò interfuiſſe Concilio Cæſaraugustano, de quo infrà, nonnullis placet, aiúntque pro Ampelio, quod noſtri habent codices, legendum Adelphium.

Iuſtus Epiſcopus.

3. *Iuſto*, &c.] In excuſo Dextro additur, *Iuſto alteri*, ſed neſcio ad quem referatur. Fuit quidem in Hiſpania Iuſtus alter Vrgelenſis Epiſcopus, cuius dies feſta in Romano Martyrologio habetur ad 28. Maij, hic verò multò recentior fuit Dextro, vt nequiret ad eum reſpicere. Extant Sancti Ambroſij epiſtolæ duæ ad Iuſtum ſcriptæ, altera in lib. 1. epiſt. 1. altera verò in lib. 8. epiſt. 2. quæ in ordine eſt 63. In iis rogatus Ambroſius nonnullas exponit quæſtiones ad ſacras litteras pertinentes. In priori explicat, quid ſignificet illud didrachmum, cuius dimidium Hebræus præcipitur offerre pro redemptione animæ ſuæ. Eius initium: Ambroſius Iuſto. *Pulchrè admones frater, vt epiſtolares fabulas, & ſermonem abſentium ad interpretationem conferamus oraculi cæleſtis*, &c. In poſteriori probat, veteres, quos plerique ſecundùm artem ſcripſiſſe negant, ſecundùm gratiam quæ ſuper omnem artem eſt ſcripſiſſe; de quorum tamen ſcriptis ij, qui de arte ſcripſerunt, artem inuenerunt. Has tu conſulas, vtpote curioſa grauitate refertas.

Valentis Imp. mors.

Cremato, &c.] Corruptiſſimè hoc loco Cæſaraugustanus codex excuſus mortem Conſtantis, cum Valentis confuderat, habens: *Cremato ad Helenemam vrbem Galliæ Valente*, &c. Conſtat quidem ex Hieronymo in Chronico ad annum Domini 353. Conſtantem Imperat. non longè ab Hiſpania, in caſtro cui Helenæ nomen eſt, Galliæ Narbonenſis oppido occiſum fuiſſe; Valentem verò non Helenæ in Gallia, ſed ad Melantiadam villam Cæſarianam in Græcia, prope Conſtantinopolim arſiſſe referunt quotquot eius meminerunt, Sozomenus, Socrates, Ruffinus, Theodoretus, Ammianus, Nicephorus, & cæteri. Egreſſus etenim Cōſtantinopoli ad Melãtiadam villam Cæſarianam cum exercitu, quieuit: commiſſóque prælio cum Fritigerno Gothorum Rege, cui petenti pacem negauerat, in fugam verſus, & in caſam agreſtem delatus, caſa & Valens ſimul arſerunt. Addit Ammianus lib. 31. auditas paulò antè Antiochiæ voces, *Viuus ardeat Valens*. Accidit hoc iuxta Baronij computationem anno Domini 378. Cùm autem aſſerat Dexter Theodoſium à Gratiano in Imperij conſortium aſſumptum anno 382. conſequenter dicendum eſt, non ilicò poſt Valentis mortem aſſumptum fuiſſe, ſed quarto anno. Non ergo legendum eſt *ad Helenam*, neque *ad Helenemam*, vt codex ille habet, ſed *ad Melantiadam*, neque *Galliæ*, ſed *Græciæ*. De electione

Theodoſij Magni electio.

Theodoſij, & patria vrbe Italica multa Morales congeſſit, & Baronius: Marcellinus incipit Chronicon ſuum ſic: *Auſonio & Olybrio Coſſ. Theodoſius Hiſpanus, Italica Diui Traiani ciuitatis, à Gratiano Auguſto, apud Sirmium xxxix. poſt Valentis interitum Imperator creatus eſt, xiv. Kal. Febr. Orientalem dumtaxat Rempub. recturus: vir admodum religioſus, & Catholicæ Eccleſiæ propagator, omnibuſq́; Orientalibus Principibus præponendus*, &c. Vnus Idatius Lamacenſis in Gallæcia veteri Epiſcopus, ex eadem Gallæcia eum facit oriundum, nam ait in Chron. *Theodoſius natione Hiſpanus, de prouincia Gallæcia, ciuitate Cauca*: hæc hodie dicitur *Coca*, inter Bracaram & Valentiam.

5. *Priſcillianus*, &c.] Cōſule Seuerū lib. 2. hiſt. ſacræ, & quæ ſuperiùs adduximus ad an. 380.

6. *Gratianus*, &c.] Multa congeſſit Baronius de eo tomo 4. ex Sozomeno, Theodoreto, & aliis, quæ tu conſulas.

S. Auguſtalis Epiſcopus Arelate obijt.

7. *S. Auguſtalis*, &c.] Iterum de eo ad annum 388 qua Epiſcopis Galliæ approbantibus in numerum Sanctorum relatus eſt. Nunc verò de eius morte agitur, quæ 7. Septembris Arelate accidit. Celebrant eius memoriam Beda, & Romanum Martyrologium ea ipſa die. Et Beda quidem ſic habet: *Arelate in Gallijs Sancti Auguſtalis Epiſcopi, & Confeſſoris*. Id tamen difficile viſum eſt Card. Baronio, eò quòd Sanctus Auguſtalis ſubſcripſiſſe reperiatur Concilio Arauſicano I. cui S. Hilarius Arelarēſis Epiſcopus præfuit. Hinc infert, nequaquam S. Auguſtalem fuiſſe Arelatenſem ſimul Epiſcopum. Eò præſertim quòd in tabulis Arelatenſium Epiſcoporum quas Demochares trãſcripſit, nullus eius nominis reperiatur. Cæterùm Beda non aſſeruit fuiſſe Arelatenſem Epiſcopū, ſed Arelate feſtū eius celebrari, cuius nimirū corpus ibi quieſcit, quod valde diuerſum eſt. Erat enim Iliberritanus in Hiſpania Epiſcopus; & dū in Galliis moras faceret pro celebrãdo Arimēſi Concilio mortuus eſt.

Igitur

Anno Romæ 1135. | Anno Christi 384.

Igitur verbum *Arelate* à Rom. Martyrologio abraſum omnimodis reſtituendum eſt, vt Bedæ teſtimonio, vnde acceptum fuit, conſonet.

8. *Martinus*, &c.] Vita eius in Seuero ſcripta clariſſimum toto orbe, etiam dum in viuis ageret, fecit. Erat hic annus ſextus ſui Epiſcopatus, quandoquidem ætatis ſuæ 81. qui incidit ſimul cum eius venerando obitu in annum Domini 402. fuit ſui Epiſcopatus 26. Conſule Baronium in Notis ad 11. Nouembris. *S. Martinus Turonenſis.*

9. *Per idem tempus*, &c.] Hunc illum reor Sanctum Marcellum, qui à Græcis in Menologio die 14. Auguſti Apameenſis Epiſcopus vocatur; factione quorumdam Gentilium occiſus, anno vndecimo Theodoſij Imperatoris, quòd delubrum Iouis Apameæ diuino fultus præſidio demolitus fuerit. Quòd autem in Syria paſſus ibi legatur, errore factum videtur alicuius amanuenſis, qui Apameam audiens, explicationis gratia Syriæ adiecit; quaſi eius nominis aliæ in orbe vrbes non eſſent. Vidimus quidem in ſuperioribus Palentiam Vaccæorum vrbem Apameam, ſeu Pameam olim dictam, cuius Epiſcopatus non alius quàm Telenſis eſt: nam Telenſis Sedes teſte M. Maximo in Chron. anno Dom. 480. tranſlata fuit in vrbem Palentinam: quare quòd S. Marcellus dicatur Telenſis, ſiue Apameenſis Epiſcopus in idem recidit. Quadrat etiam martyrij tempus: nam paſſus dicitur 11. anno Theodoſij, cuius iuſſu delubra omnia Gentilium, quæ adhuc ſupererant, toto orbe, præſertim in Hiſpania patria ſua demoliri fecit. Rom. Martyrologium Græcorum codices ſequutum fuit: vnde ab eo quoque verbum Syriæ auferendum. *S. Marcellus Epiſcopus.*

10. *Theodoſius*, &c.] Equilinus lib. 11. cap. 93. ſub titulo *de Sancto Theodoſio Magno Imperatore*, hæc habet inter cætera. *Hic in Catalogo Sanctorum à Græcis conſcribitur, & Confeſſoris ſanctiſſimi nomine veneratur. Omnia antiqua phana, & templa Idolorum deſtruxit, & per totum orbem Romanum deſtrui mandauit; cultumq; Chriſti & fides mirabiliter auxit.* Idem apud Theodoretum, Sozomenum, Nicephorum, & cæteros leges. Qua in re vel hoc ſolo gloriari poteſt Hiſpania inter cæteras Orbis nationes, quòd tantum virum Imperio, & Eccleſiæ dedit. Vbertim vtriuſque laudes Latinus Pacatus panegyrico proſecutus fuit, vbi inter multa hæc quoque habet: *Primùm tibi mater Hiſpania eſt, terris omnibus terra fœlicior, cui excolendæ, atque adeò ditandæ impenſiùs, quàm cæteris gentibus ſupremus ille rerum Fabricator indulſit. Quæ nec Auſtrinis obnoxia æſtibus, nec Arctois ſubiecta frigoribus, media fouetur axis vtriuſque temperie; quæ hinc Pyrenæis montibus, illinc Oceani æſtibus, inde Tyrrheni maris littoribus coronata, naturæ ſolertis ingenio, velut alter Orbis includitur. Adde tot egregias ciuitates, adde culta, incultaq; omnia vel fructibus plena, vel gregibus: adde auriferorum opes fluminum: adde radiantium metalla gemmarum. Scio fabulas Poëtarum auribus mulcendis repertas, quandoquidem nonnullis gentibus attribuiſſe miracula, quæ dum ſint vera, ſunt ſingula, nec iam excutio veritatem; ſint, vt ſcribitur, Gargara prouentu læta tritici, Meuania memoretur armento, Campania cenſeatur monte Gaurano, Lydia prædicetur amne Pactolo; dum Hiſpaniæ vni quidquid laudatur, aſſurgat. Hæc duriſſimos milites, hæc experiſſimos Duces hæc facundiſſimos Oratores, hæc clariſſimos vates peperit. Hæc Iudicum mater, hæc Principum eſt. Hæc Traianum illum, hæc deinceps Hadrianum miſit Imperio. Huic te debet Imperium. Cedat his terris terra Cretenſis, parui Iouis glorata cunabulis, & geminis Delos reptata numinibus, & alumno Hercule nobiles Thebæ: fidem conſtare neſcimus auditis; Deum dedit Hiſpania, quem videmus.* Cætera apud ipſum legito. *Theodoſij laudes.* *Hiſpaniæ encomia.*

Anno 384. *Gratianus*, &c.] Nonnulli mortem Gratiani in annum præcedentem coniiciunt, vt Baronius: cuius tamen computatio vno anno plerumque Dextri ſupputationem præcedere ſolet. Occiſus eſt Gratianus à Maximo Tyranno, qui quidem profeſſione Catholicus, Imperium in Hiſpania, Anglia, & Britannia arripuit. Gilda ſapiens de excidio Britannico, de eo aſſerit, vnam alarum ad Hiſpaniam, alteram ad Italiam extendiſſe, & thronum Imperij apud Treuiros collocaſſe. Socrates lib. 5. c. 11. eum inquit fuiſſe genere Britannum; Sozimus verò lib. 4. Hiſpanum facit. Probat Baronius fuiſſe Conſtantini Magni conſanguineum, vocatúmque Fl. Clementem Maximum, atque in Britannia acclamatum Imperatorem à militibus. Conſule Idacium, & Marcellinum in Chronicis. *Gratiani Imp. mors.*

2. *Eucharius*, &c.] De eodem agit S. Auguſtinus Serm. de miraculis S. Stephani Protomartyris, cuius meritis à graui ægritudine miraculosè liberatus fuit, & ſemel ad vitam reuocatus. *Eucharius* (ait ille) *Presbyter ex Hiſpania Calamæ habitans, veteri morbo calculi laborabat: per memoriam Martyris Stephani, quam Poſſidius illò adduxit Epiſcopus, ſaluus factus eſt. Idem ipſe Eucharius poſtea morbo alio præualeſcente mortuus ſic iacebat, vt ei iam pollices ligarentur: opitulatione autem memorati Martyris, cùm de memoria eius reportata eſſet,* *Eucharius Hiſpanus Presbyter.*

Anno Chriſti 384. *& ſuper iacentis corpus miſſa ipſius Presbyteri tunica, ſuſcitatus eſt.* Hæc verò non hoc anno contigêre, ſed poſtquam Paulus Oroſius reliquias ſanctiſſimi Protomartyris in Occidentem primus inuexit. Dexter ſolùm ait, hoc anno Eucharium in Africa floruiſſe. Anno Romæ 1137.

De Mediolanenſi Concilio.

3. *Concilio Mediolanenſi*, &c.] Huius Concilij mentio fit ab Epiſcopis Heliodoro & Chromatio in epiſtola ad S. Hieronymum, ſuper editione Martyrologij: vbi etiam de Sancto Gregorio Cordubenſi Epiſcopo agunt. *Cùm religioſiſſimus* (aiunt) *Auguſtus Theodoſius Mediolani vrbem eſſet ingreſſus, vniuerſoſq́; Italiæ Epiſcopos ad ſe inuitaſſet*, &c. & inferiùs: *Cœpit Chriſtianiſſimus Princeps Sanctum Gregorium Cordubenſis Eccleſiæ in eo præferre Antiſtitem, quòd omni die ſiue non ieiunans Matutinas, ſiue ieiunans Veſpertinas explicans Miſſas, eorum Martyrum quorum natalitia eſſent, plurima nomina memoraret*, &c. Hinc occaſio Martyrologij in Eccleſia conſcribendi deſumpta eſt, & tunc quæ Euſebius fuſiùs libro vno de geſtis Martyrum ſcripſerat, Hieronymus breui collegit opuſculo, quod Martyrologium nuncupauit. Vtraque epiſtola ad Hieronymum, & à Hieronymo ſcripta omnibus Orbis Martyrologiorum codicibus præponi conſueuit, quas hic inſerere neceſſarium duximus, de fide earum acturi.

Epiſtola Chromatij & Heliodori Epiſcoporum ad Beatum Hieronymum, de opere Martyrologij colligendo.

Domino Sancto Patri Hieronymo, Chromatius & Heliodorus Epiſcopi in Domino ſalutem.

Cùm religioſiſſimus Auguſtus Theodoſius Mediolani vrbem eſſet ingreſſus, vniuerſoſq́; Italiæ Epiſcopos ad ſe inuitaſſet, & ob cauſam aliquantulorum Epiſcoporum, qui ex Arriana fece ſuas animas inquinaſſent, inquireret: contigit & noſtram paruitatem in eodem adeſſe Concilio. In quo cùm dicenda dicta eſſent, & definienda definita, cœpit Chriſtianiſſimus Princeps S. Gregorium Cordubenſis Eccleſiæ in eo præferre Antiſtitem, quòd omni die, ſiue non ieiunans Matutinas, ſiue ieiunans, Veſpertinas explicans Miſſas, eorum Martyrum quorum natalitia eſſent, plurima nomina memoraret. Factumq́; eſt vt omnes ſtatueremus, ad tuam ſcribere charitatem, vt famoſiſſimos feriales de archiuio S. Euſebij Cæſareæ Palæſtinæ Epiſcopi inquirens, Martyrum ad nos dirigas feſta; vt poſſimus hoc officium per tuam ſanctam induſtriam meliùs perfectiuſq́; ad honorē Dei Martyribus exhibere. Hactenus illi. At verò Hieronymi epiſt. huiuſmodi inſcriptionis titulo conſignata ſic habet:

B. Hieronymi ſuper eo ipſo ad eoſdem reſponſio.

Chromatio & Heliodoro Sanctis Epiſcopis, Hieronymus Presbyter.

Conſtat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum omni die Martyrum ſuorum triumphos excipere, quorum paſſiones à S. Euſebio Cæſarienſi Epiſcopo ſcriptas reperimus. Nam Conſtantinus Auguſtus, cùm Cæſaream fuiſſet ingreſſus, & diceret memorato Antiſtiti, vt peteret aliqua beneficia Cæſarienſi Eccleſiæ profutura: legitur, reſpondiſſe Euſebium: opibus ſuis Eccleſiam ditatam, nulla petendi beneficia neceſſitate compelli: ſibi tamen deſiderium immobile extitiſſe, vt quicquid in Republ. Romana geſtum ſit erga Sanctos Dei, Iudices Iudicibus ſuccedentes in vniuerſo orbe Romano, ſollicita perſcrutatione, monumenta publica diſcutiēdo, perquirerēt, & qui Martyrū, à quo Iudice, in qua prouincia vel ciuitate, qua die, quáve perſeuerantia paſſionis ſuæ obtinuerunt palmam, de ipſis archiuijs ſublata, ipſi Euſebio, regio iuſſu dirigerent. Vnde factum eſt, vt idoneus relator exiſtens, & Eccleſiaſticam hiſtoriam texeret, & omnium penè Martyrum prouinciarum omnium Romanarum trophæa diligens hiſtoriographus declararet: quatenus omni die ſacrificium Deo offerentes, eorum nomina meminiſſent: ſtudentes, qui die ipſo, quo ſacrificium offerretur, victores Diaboli extitiſſent, & martyrij ſui triumpho pollentes atq; ouantes ad Regem ſuum perueniſſent Chriſtum. Hac de cauſa ſingulorum mēſium, ſingulorumq́; dierum feſta conſcripſimus, vt iubere dignabimini, perennem noſtræ paruitatis memoriā fore credentes; cùm diebus omnibus per tot annorum ſpatia ſancta Sanctorum nomina fuerint feſtiuè celebrata. Et quoniam per ſingulos dies, diuerſarum prouinciarum, diuerſarumq́; vrbium pluſquàm octingentorum & nongentorum Martyrum ſunt nomina nominata: vt nullus dies ſit, qui non intra quingentorum numerum reperiri poſſit adſcriptus, excepto die Kalend. Ianuariarum: conſiderans inter innumerabiles turbas, lectoris animum intra vnum menſem poſſe laſſeſcere: ne

id eue

Anno Romæ 1135. *id eueniat, breuiter & ſuccinctè eorum qui ſunt in ampliſſima feſtiuitate, in ſuis locis tantùm præ omnibus memoratus ſum, vt amputatus faſtidio, vnus de omnibus ſufficiat libellus adſcriptus. Sanè in prima parte libelli, omnium Beatorum Apoſtolorum feſta conſcripſimus, vt dies varij non videant diuidere, quos vna dignitas Apoſtolatus in cœleſti gloria fecit eſſe ſublimes.* Hactenus Hieronymus. Anno Chriſti 384.

Nihil tam ſartum, tectúmque, & tam veneranda vetuſtate fulcitum, quod à recentioribus in dubium verſum non ſit. Subdubitare cœpit Molanus de fide earumdem epiſtolarum, & Baronius tandem vt commentitias prorſus reiecit, libro ſuo de Martyrologio Romano; quod quidem vt ſuadeat multa, variáque congerit vndecunque argumenta. Primùm quidem capite 6. contendit euertere, quod hactenus credebatur à multis, librum Euſebij Cæſarienſis de Martyribus non alium fuiſſe, quàm compendioſam omnium Sanctorum Martyrum collectionem ea breuitate contextam, qua Martyrologia noſcuntur conſcripta, & eapropter Martyrologium nuncupatum. Hæc tamen quàm mendaciter dicantur (ait) non aliunde quàm teſtimoniis ipſius Euſebij probatur lib. 4. cap. 14. de S. Pionio; & lib. 5. cap. 2. & 4 de epiſtola Eccleſiæ Lugdunenſis; & cap. 20. de S. Apollonio Senatore agens, aſſerit ſe horum omnium acta in libro de Martyribus pleniſſimè ſcripſiſſe; ibique reperiri epiſtolam prædictam, & orationem Apologeticam S. Apollonij coram Senatu habitam: quam Hieronymus vocat, *Inſigne volumen.* Ergóne liber vnus, volumen vnum, tot Martyrum acta continere valuiſſet, ad quorum tantùm nomina recenſenda vix ſufficere potuiſſet? Equidem ſi tam prolixè, vt fecit in aliis, totius Eccleſiæ Catholicæ ab ipſo ſcribendæ fuiſſent res geſtæ Sanctorum Martyrum, non vnus liber, non centum, non denique mille fuiſſent ſatis, nec ipſe mundus capere potuiſſet eos, qui de ea re ſcribendi fuiſſent libros.

Harum epiſtolarum defenſio.

Martyrologiũ Euſebij quãtũ volumen?

Cæterùm hoc non multi ponderis eſt, nam ex ipſo Euſebio liquet, (nec aliis, quàm à Baronio citantur teſtimoniis) ipſum non mille, non centum, non plures de geſtis Martyrum ſcripſiſſe libros, ſed vnum dumtaxat; quem cùm ipſe nunquam de magnitudine laudet, non eſt vnde credamus maximum fuiſſe: quinimò quem aliàs librum vocarat, aliquando libellum vocat. Sic cùm de S. Pionio agit lib. 4. cap. 14. *Qualem deniq;* (ait) *& quàm inſignem mortem, præter alias omnes res ab eo tanta cum admiratione geſtas, eos quibus libitum eſt cognoſcere, ad libellum nobis de veterum Sanctorum martyrijs in vnum redactis editum, qui quidem omnia facta illius pleniſſimè complectitur, amãdamus.* Sed quonam pacto fieri valet, vt vno libello tot Martyrum geſta comprehendi poſſint? Sanè quia maiori ex parte Martyrũ Chriſti breuiter complectebatur hiſtoriam, & nihil aliud niſi nomina ciuitatis & Præſidis, ac martyrij genus, (quod aliud de eis ſcire non valuit) continebat; tametſi in aliis profuſiùs acta dictáque declararet. Exemplo ſit Adonis Martyrologium, quod quidem non multa implet folia, & tamen multorum in eo Martyrum acta, interrogationes, reſponſa, miracula; imò & epiſtolæ conſcribuntur, vt in Sancta Anaſtaſia, & Chryſogono videre eſt. Nec me mouet, quòd Sanctus Apollonius dicatur à Hieronymo inſigne volumen ſcripſiſſe, & hoc etiam in libro de Martyribus, Euſebij, contineatur; quoniam non dicitur volumen illud inſigne, reſpectu magnæ quantitatis, ſed ob dignitatem operis, & perfectionem: quemadmodum ipſe Hieronymus in libro de Script. Eccleſ. ſimili prorſus pacto de B. Pontio S. Cypriani Diacono inquit, inſigne volumen de martyrio eiuſdem ſcripſiſſe, quod tamen breuiſſimum eſſe cunctis perſpicuum eſt.

Sed vrget Baronius cap. 7. ſequenti, multis ſuffarcinatas eſſe mendaciis duas has epiſtolas, quæ earum detegunt impoſturam: videlicet, I. Quòd præter antiquum morem Chromatius, & Heliodorus Epiſcopi, Hieronymum Presbyterum Patrem vocent; id quod eò magis vitio verti debet, quòd illi nomine Patrum Concilij Mediolanenſis ſe ſcribere dicunt. II. Quòd meminerint prædicti Concilij, Theodoſio Imper. coacti, quod tamen merum eſſe figmentum ſatis probat ſilentium eius temporis ſcriptorum; nemo ſiquidem illius meminit. III. Quod agentes de Gregorio Cordubenſi, mentionem faciant Veſpertinarum Miſſarum, quæ teſte Auguſtino epiſt. 118. cap. 5. ſola Feria quinta maioris hebdomadæ in Eccleſia fierent: & quòd in diebus ieiunij Martyrum natalitia celebraſſe dicatur, cùm tamen longè aliam fuiſſe Eccleſiæ eius temporis conſuetudinem conſtet ex Concilio Laodiceno cap. 51. in collect. Sancti Martini Dumienſis, cap. 48. & 33. quæſt. 1. *Non licet in Quadr.* IV. Quòd Euſebium vocent Sanctum, quem tamen Hieronymus Arrianorum anteſignanum, ſigniferum & principem nuncupat, apologiæ aduerſus Ruffinum lib. 1. & 2, & alibi. V. Quòd à Hieronymi ſtylo epiſtola illa diſcrepet. VI. Demum, quòd

Baronij argumenta.

Anno Chriſti 384. in poſteriori aſſeratur Kalendis Ianuarij nullum vnquam Catholicorum martyrium paſſum fuiſſe, quod tamen ex Romano Martyrologio, & cæteris falſum eſſe liquet. Hæc Romæ ille. Anno Romæ 1135.

Quæ recipiēdæ ſint epiſtolæ.

Valde tamen mirandum eſt virum doctiſſimum, leuibus coniecturis ductum, epiſtolas haſce ſubuertere contendiſſe, quas tamen conſtat ante octingentos annos à præclariſſimis, & authoritatis eximiæ Scriptoribus agnitas, & in veneratione habitas fuiſſe, videlicet ab Caſſiodoro, Beda, & Strabone, quorum in Dei Eccleſia ſententiæ de leuitate nuſquam, de grauitate vbique laudatæ fuerunt. Accipe ſingulorum verba. Caſſiodorus lib. de inſtit. diuinarum lect. cap. 32. *Futura beatitudinis mores* (ait) *vitas Patrum, confeßiones fidelium, paßiones Martyrum legite conſtanter; quas inter alia, in epiſtola Sancti Hieronymi ad Chromatium, & Heliodorum deſtinata proculdubio reperietis: qui per totum orbem terrarum floruère, vt ſancta imitatio vos prouocans, ad cæleſtia regna perducat.* Vide quæſo, quàm apud omnes receptum fuerit, Caſſiodori tempore epiſtolam illam, cum opere Martyrologij, Hieronymi fœtum eſſe; quòd ad eam prouocet lectores ſuos pro deuotionis ſpiritu hauriendo. Beda in Retractat. in Acta Apoſtolorum cap. 1. ſic inquit: *Adſtipulatur & liber Martyrologij, qui Beati Hieronymi nomine, ac præfatione attitulatur: quamuis idem Hieronymus illius libri non author, ſed interpres, Euſebius autem author extitiſſe narretur.* Præfationem intelligo epiſtolam de qua nunc agimus. Walafridus verò Strabo hæc ſcribit lib. de rebus Eccleſiaſt. cap. 28. *Hieronymus Martyrologium, ſequutus Euſebium Cæſarienſem per anni circulum conſcripſit; ea occaſione ab Epiſcopis Chromatio, & Heliodoro illud opus rogatus componere, quia Theodoſius religioſus Imperator in Concilio Epiſcoporum laudauit Gregorium Cordubenſem Epiſcopum, quòd omni die Miſſas explicans, eorum Martyrum quorum natalitia eſſent, nomina plurima commemoraret.* Quæ ad verbum deſumpta ſunt ex epiſtola Chromatij & Heliodori. Ergóne tot tantorúmque Doctorum poſthabenda eſt authoritas, vt liberum ſit cuiquam proprium ſequi martem in re graui, quæ non quidem coniecturis, ſed teſtimoniis antiquorum comprobanda, aut reprobanda erat?

Satisfit argumentis Baronij.

Hieronymi Cardinalatus teſtimonium.

Quæ verò contra veritatem excogitata ſunt, vera eſſe non poſſunt, vt patebit expendendo ſigillatim, quæ in contrarium nobis obiecit. I. Leue eſt, quòd ab Epiſcopis Presbyter *Pater* nuncupetur, ſi Presbyter Hieronymus eſt, qui Pater fidei, & Eccleſiæ Doctor eo temporis habebatur. Forſan in cauſa fuit dignitas Cardinalis Presbyteri, quam etſi Baronius neget, Chaconius ſpeciali opuſculo tuetur; & eius irrefragabile teſtimonium Romæ video, quoties apſidem maioris altaris Eccleſiæ Sanctæ Mariæ maioris circumſpicio; nam à tempore Sixti tertij paulò inferioris ætate Hieronymo, Muſiuo opere vetuſtiſſimo ad læuam Euangelij viſitur idem Doctor Sanctus Epiſcopali infula honeſtatus, conſcendens cathedram, coopertúſque mitra (Cardinalium Presbyterorum inſigni) ſermonem ad Sanctas Paulam & Euſtochium habere, cum eiuſmodi inſcriptione: *Sanctus Hieronymus ſermonem facit ad Paulam & Euſtochium.* II. Baronius neminem affert antiquorum Concilium Mediolanenſe negantem: nos tres grauiſſimos Doctores attulimus; & quamuis ij deeſſent, argumentum vtpote negatiuum nihil contra affirmantem epiſtolam concludebat. Adde reperiri etiam eius temporis authorem Dextrum, qui eius meminit Concilij, & hiſtoriæ Epiſtolarum. De tempore Concilij huius mox agemus. III. Veſpertinarum Miſſarum varium, pro diuerſitate regionum, fuiſſe in Eccleſia morem, ipſemet Baronius fatetur; & videre eſt apud Cyprianum epiſt. 63. cum Pamelio; & apud Concilij Agathenſis acta 13. diſt. 15. vnde in hæc ait Baronius ſe non obniti: quare multò minus nos. Quod addit de natalitiis Martyrum minimè diebus ieiunij celebrandis, non verè refertur; non enim dicitur ſic in epiſtola Heliodori; ſed quòd iis etiam diebus Miſſas celebrans multorum Martyrum nomina commemoraret, quod ego de commemorationibus intelligo, ſiue collectis, quæ ita vocari conſueuerunt, vel de nominibus Sanctorum, qui in Canone inuocantur: eo enim forſan loco Martyres illius diei Sanctus Gregorius inuocabat. IV. Forſan ab alio additus eſt in epiſtola ſanctitatis titulus, qui Euſebio datur; quis hoc neget poſſibile in codicibus tanta refertis vetuſtate? Id paſſim in Sanctorum Doctorum ſcriptis, & in ipſis ſacris Bibliis videmus. Potuit & ab ipſo Hieronymo apponi; nam æuo illo, vt Baronius quoque affirmat, communior fuit ſanctitatis titulus, vnde & cuiuis Epiſcopo tribui ſolitus erat. V. Nec ſtylus valde diſcordat à Hieronymo, quamquam non eſt improbabile, Hieronymum primùm eloquenti ſtylo litteras ſcripſiſſe, ſed à Sophronio in Græcum conuerſas iterum latinitate donatas eſſe ſine priori lepore

Anno Romæ 1135. — *Anno Christi 384.*

lepore ac ſale. VI. Et falsò imponitur epiſtolæ, quòd in ea aſſeratur, Kalendis Ianuarij nullum Martyrum paſſum fuiſſe; nam ſolùm dicitur, quòd *nullus dies eſt, qui non intra quingentorum numerum reperiri poßit adſcriptus, excepto die Kalendarum Ianuariarum.* Quod autem in Romano Martyrologio triginta quatuor Martyres Kalendis Ianuarij annotentur, quid ad rem? Negatur ſolùm eo die quingentos occiſos, qui tamen numerus in reliquis anni diebus, apud Euſebium, in ſuo libro de Martyribus reperiatur, teſte Hieronymo. Vide rogo, quàm parui ponderis ſint omnia quæ à Baronio cōtra fidem illarum epiſtolarum obiiciuntur: vt in eas ſtomachatus quinquies de impoſtura, ter de commento, bis de mendacio, ſemel de errore eas arguerit; modò friuolas, modò falſas, modò mendaces vocans; ſua autem commenta, quæ authoribus planè deſtituta ſunt, toto cœlo lucis veritate perſpicua dixerit. Sed placet temperantiùs cum ipſo agere, & modeſtè ſemper ſcribere.

De tempore celebrationis Mediolanenſis Concilij, aliquanto difficilius eſt iudicare, nam multi bis tantùm credunt Theodoſium in Italiam conceſſiſſe, ſemel quidem anno Imperij IX. (quod Marcellinus habet in Chronico) contra Maximum pugnaturum: iterum anno XVI. contra Eugenium æquè Tyrannum: neutro autem tempore fieri potuiſſe contendit Baronius cap. 7. de Martyrologio Rom. quia videlicet eius Concilij non meminêre Hieronymus & Ambroſius, qui res geſtas Theodoſij proſequuti ſunt. Sed hoc quoque argumentum vtpote negatiuum nocere nequit. Altero igitur ex illis temporibus accidiſſe potuit. Cæterùm cùm Dexter Concilium celebratum velit anno Domini 384. qui, apud ipſum, tertius erat Imperij Theodoſij; cogimur fateri ter in Italiam veniſſe; reliquias Idololatriæ, & Arrianiſmi proſtraturum, & Valentiniani Imperatoris corpus Conſtantinopolim delaturum, quem conſtat anno 4. Antonio, & Siagrio Coſſ. in Græciam à Theodoſio aſportatum, honorifice ſepultum fuiſſe.

Priamus Franciæ Rex.

4. *Priamus*, &c.] In excuſo Dextri codice corruptè legebatur, *Pyramus*, pro *Priamus*. Regnauit hic in Francia Orientali ſuper Francos, tertius à Faramundo, cui ſucceſſit frater eius Marcomerus, huic autem filius ipſius Priamus nomine, qui circa annum Domini 423. legitur habuiſſe imperium, & ſucceſſorem Gennebaldum: vt habes apud Trithemium lib. de Origine Francorum, & alios. Meminit eiuſdem Priami Proſper Tyro in Chron. ſuo ad annum 4. Gratiani Auguſti, apud Caniſium tom. 1. lect. antiqu.

Concilium Emeritenſe.

5. *Emerita*, &c.] Refert Seuerus Sulpitius lib. 2. ſacræ hiſtoriæ, quod *cùm paulatim perfidia Priſcilliani tabes pleraque Hiſpaniæ loca peruaſiſſet, nonnullis etiam Epiſcoporum deprauati ſunt: inter quos Inſtantius, & Salutanus non ſolùm conſenſione, ſed ſub quadam etiam coniuratione eam ſectam defendendam ſuſceperant. Quo Higinius Epiſcopus Cordubenſis, è vicino agens comperto, ad Idatium cognomento Clarum, Emeritæ ætatis Sacerdotem refert.* Tunc ſanè ad Priſcilliani hæreſim condemnandam comprouinciales Epiſcopos conuocans, Emeritæ Concilium coegit, de quo in præſenti Dexter agit. Idque ſatis ratio ſuadet. Erat etenim ipſe Luſitaniæ Metropolitanus, & ea pollens authoritate, ac ingenti ornatus doctrina, facile ipſi erat, hæreſim illam quamprimùm à ſuis finibus eliminare; eò præſertim quod Priſcillianus in Gallæcia ortus fuerat, eiúſque hæreſis inibi ardentiùs ſerpebat; cuius nimirum ipſe Idatius, vtpote Bracarenſis Epiſcopus erat Metropolitanus; & ad illum præcipuè damnatio hæreſis ſpectabat. Quare his quæ in Concilio Emeritenſi egerat, noua adiecit: ſcripſit etenim contra errores omnes illius inſigne volumen, de quo S. Iſidorus lib. de Viris illuſtribus hæc ait: *Idatius Hiſpaniarum Epiſcopus, cognomento, & eloquio Clarus, ſcripſit quemdam librum ſub Apologetici ſpecie; in quo deteſtanda Priſcilliani dogmata, & maleficiorum eius artes, libidinúmque eius probra demonſtrat; oſtendens Marcum quemdam Memphiticum, Magiæ ſcientiſſimum, Niaus, & Priſcilliani magiſtrum.* Hic tantus vir de fide Catholica contra Priſcillianum, & eius ſequaces optimè meritus, paſſus eſt Seuerum detractorem, qui inter alia de eo ſcripſit citato loco; *Certè Idatium nihil penſi, nihil ſancti habuiſſe definio; fuit enim audax, loquax, impudens, præſumptuoſus.* Sed cui potiùs (lector) aſſentiendum? Sulpitio, an Iſidoro? Cognomento, & eloquio Clarum, Idatium vocat Iſidorus: & hic tantus, audax, loquax erit? nihil penſi, nihil ſancti habuit? Hoc vnum ſcio, Priſcillianum toto orbe ab ipſo inſectatum: & eo agente ab ipſo tandem orbe repulſum, vt iam dicam.

Idatius Bracarenſis Antiſtes.

Concilium in Luſitania.

6. *Synodus altera*, &c.] Non contentus Idatius ſola Concilij Emeritenſis damnatione, aliud quoque cogere fecit in Luſitania: de quibus Idatius alter, Lamacenſis Epiſcopus

Anno Christi 584. agens in Chronico ſuo, ad annum Theodoſij Magni ſeptimum, inquit: *Priſcillianus declinans in hæreſim Gnoſticorum; aliquot Epiſcoporum Concilys iudicatus, Italiam petijt, & Romam*, &c. Vbi non vnum duntaxat, ſed aliquot contra Priſcillianum Concilia coacta fuiſſe fatetur. In Canone 1. Concilij I. Toletani fit mentio de quadam Synodo à Luſitanis Epiſcopis celebrata ante ipſum, quæ alia eſſe non poteſt, quàm hæc de qua nunc loquitur Dexter. Anno Romæ 1135.

Cæſarauguſtana Synodus. 7. *Cæſarauguſta*, &c.] Hoc præcipuè Concilio hæreſis Priſcilliani damnata eſt, conuenientibus ad ipſum multis Epiſcopis non ſolùm Hiſpaniæ, ſed etiam Galliæ; præfuitque Agennenſis Epiſcopus Phegadius. Meminit huius Synodi Seuerus lib. 2. ſacræ hiſt. ex quo Ambroſius Morales lib. 10. cap. 44. Vaſæus, Mariana, & cæteri. Extat in tomo Conciliorum Hiſpaniæ Concilium quoddam Cæſarauguſtanum, celebratum (vt in eius capite dicitur) Æra cccc. xviij. videlicet anno Domini 380. Continet octo Canones, & ſubſcribunt Epiſcopi duodecim; quorum primus eſt Phegadius, ſeu (quod idem eſt) Fetadius; Garſias de Loayſa in Notis exiſtimauit, aliud eſſe omnino ab eo Cæſarauguſtano, in quo errores Priſcillianiſtarum damnati ſunt. *Fuit aliud* (inquit) *Cæſarauguſtanum Concilium poſt hoc, in quo primo damnata eſt hæreſis Priſcilliani; cui etiam Aquitani Epiſcopi interfuerunt, in eo etiam Itatius, & Idatius, qui in hoc ſubſcribunt, ſtrenuè ſe geſſerunt, in extirpanda Priſcilliani impietate. Seuerus Sulp. lib. 2.* Hæc ille.

Cæterùm ſi nomina Epiſcoporum, quæ à Dextro Concilio illi interfuiſſe referuntur, à quo præfata hæreſis damnationem accepit, conferantur cum his, quæ iſti cuius octo Canones extant, ſubſcripta referuntur, vnum idémque Cæſarauguſtanum fuiſſe proculdubio reperiemus. Nam vtrobique præeſſe dicitur Phegadius, qui tamen priùs in Galliæ Concilio Valentino præfuerat anno 374. vt placet Baronio in Annalibus tit. 4. Hic in aliis codicibus vocatur Phæbadius, in aliis Sæbadius; agítque de eo Hieronymus lib. de Script. Eccl. aſſerens ſcripſiſſe contra Arrianos librum, & alia quædam opuſcula, & adhuc in decrepita ſenectute viuere. Vtrobique ſecundo loco ponitur Epiſcopus Burdegalenſis Delphinus, tametſi apud Concilij acta *Delphinus* ſolùm; apud Dextrum verò *Epiſcopus Burdegalenſis* dicatur; iis ſiquidem diebus Burdegalæ S. Delphinus præerat, vt Seuerus lib. 2. affirmat, & Baronius in Notis ad 24. Decembris, qua die in Martyrologio Romano habetur; *Burdegalæ Sancti Delphini Epiſcopi, qui Theodoſij tempore claruit ſanctitate.* Ad eum extant multæ epiſtolæ S. Paulini Nolani. Rurſus Toloſanus, & Helenenſis Epiſcopi, quos ſine nomine Dexter affert, ſi ſubſcriptionis ordinem ſeruemus, ij videntur quos acta Concilij nuncupant Eutychianum, & Apellium. Idatius vtrobique nominatur, & Dexter exponit fuiſſe Metropolitanum Bracarenſem. Idem in Audentio Metropolitano Toletano videre eſt, qui tamen à Loayſa corruptè vocatur Augentius; nec mirum, quoniam ignorauit eſſe Toletanum. Inſuper vtrobique Cartherius ſubſcribit, vtrobique Valerius, vtrobique Lupus, quorum tamen Epiſcopatus exprimit Dexter. Nam Cartherius fuit Vxamenſis, Valerius Cæſarauguſtanus, & Lupus Telenſis. Corrigendi obiter Conciliorum codices, qui pro Lupo habent Lucium. Quod ad Valerium ſpectat, exiſtimat Loayſa, hunc ipſum eſſe, qui Iliberritano interfuerat; ſed prorſus fallitur, non enim ad tantam ſenectam credibile eſt perueniſſe, vt qui iam Pontifex factus anno Domini 300. Concilio Iliberri aderat, nunc poſt alios 84. in Pontificatu截 ſupereſſet, nam Cæſarauguſtanum in annum hunc 384. incidit, ſiue (vt habent acta) in ann. 380. Eodem modo refellendum eſt, quod de Eutychiano Epiſcopo idem Loayſa affirmat, fuiſſe ſcilicet Baſtetanum Antiſtitem, eò quod Iliberritano reperiatur eius nominis Baſtetanus Epiſcopus ſubſcriptus: ſimilitudo enim nominis, maximè quando tempora valdè diſcordant, inducere nequit identitatem perſonæ. Demum vtrobique Oſſonobenſis Epiſcopus legitur, quem tamen Seuerus Ithatium vocat, Dextri codex Etherium, vter tamen corrigendus ſit, difficilè quis iudicabit. Præter hos Epiſcopos Cæſarauguſtano Concilio etiam interfuiſſe S. Martinum Turonenſem, & Emilam Barcinonenſem ſcribit Dexter. Acta verò Concilij Cæſarauguſtani addunt Splendonium, & Symphoſium, in quo nulla eſt contradictio, cùm omnes intereſſe potuerint. Ex his Emilas in Toletano primo degradatus fuit, & in Symphoſiũ lata ſuſpenſionis ſententia; eò quod poſtmodum in Priſcilliani errores incidiſſent: de quo inferiùs ad annum Domini 386. agendum nobis eſt. Martinum autem credibile ſatis eſt adfuiſſe Cæſarauguſtæ, neque enim minus feruens fidei zelator erat, quàm S. Delphinus Burdegalenſis, ſeu quàm Epiſcopus Toloſanus, qui ex Galliis ad Conciliũ acceſſerant pro

hæreſi

Anno Romæ 1135. Anno Christi 384.

hæreſi Priſcillianiſtarum damnanda. Inibi damnati ſunt Inſtantius, & Saluianus Epiſcopi Gallæciæ cum Higinio ſeu Adiginio Cordubenſi, qui iam in hæreſim, quam primò execrabatur, ceciderat. Ita Seuerus cit. loco.

Non igitur duo Cæſarauguſtana Concilia, ſed vnum contra Priſcillianum coactum eſſe conſtat: ſiue id anno 380. quod acta habent, ſiue 384. quod Dexter ſcribit, & veriùs, coactum ſit, vt ex modò dictis liquet. Poſtquam hæc ſcripſeram, inueni Seuerinum Binium eiuſdem eſſe ſententiæ: idque probat etiam ex ipſis Canonibus, qui extant, vt apud ipſum tom.1. Concil. quiuis facilè leget: gauiſus certè ſum, virum doctiſſimum veritatem hanc etiam aſſequutum. Cæterùm cuius incuria, aut malitia effectum fuerit, vt manifeſta damnatio Priſcillianiſtarum ab actis Concilij ſeiuncta ſit; & duodecim duntaxat Canones de reformatione ſuperſint, in quibus nihil expreſsè de eiuſmodi errore habetur, non facilè dixerim. Iam ſi ſuſpicioni locus ſit, exiſtimauerim, inde forſan ab exſcriptoribus reiectam, quòd paulò poſt in Toletano I. Concilio ad longum ponenda erat, vbi nunc extat: niſi quis velit dolo ipſorum Priſcillianiſtarum ab actis Concilij ſublatam: quam tamen poſtmodum Toletanum reaſſumpſit. Adhuc verò contra Priſcillianum (tametſi non expreſsè) videtur in Canone 7. extare decretum, *Vt nemo ſibi Doctoris nomen imponat*; quod quidem ſine Eccleſiæ authoritate Priſcillianus fecerat, Doctoris ſibi nomen, & officium aſſumens, cùm eſſet Sæcularis. Perſeuerat itidem huius Concilij celebris memoria in ſententia Concilij Toletani I. contra Symphoſium, & Dictinum, alióſque Gallæciæ Epiſcopos data, illis verbis: *Etſi diu deliberantibus verum poſt Cæſarauguſtanum Concilium, in quo ſententia in certos quoſque dictata fuerat* (ſcilicet in Saluianum, Inſtantium & Higinium) *ſola tamen vna die præſente Symphoſio*, &c. & inferiùs abſoluitur Vegetinus Epiſcopus, *eò quod ante Concilium Cæſarauguſtanum Epiſcopus factus libros Priſcilliani cum ſuo authore damnauerat*. Sed de his ſatis.

8. *Iſidorus*, &c.] Senioris cognomentum exigit neceſſariò, quod temporibus Dextri alter Iſidorus floruerit ætate illi inferior: cui ea de cauſa Iunioris cognomen inditum ſit: aliàs quonā pacto Senior diceretur, qui Iuniorem à quo differret non habuiſſet? Quare qui Iunioris nomen Hiſpalenſi datum credunt, ad differentiam Senioris Cordubenſis, planè errant, non enim vnus, ſed duo eius nominis Cordubæ floruerunt ſcriptis editis: & inter eos neceſſaria Senioris, & Iunioris diſtinctio fuit, cùm ambo fuerint Cordubenſes: inter Iſidorum verò Hiſpalenſem, & Cordubenſes ſat erat diœceſum diſtinctio. Certè Dexter minimè vocare potuit Seniorem Cordubenſem reſpectum habens ad Hiſpalenſem, qui multis ſæculis poſt ipſum floruit, obiítque anno Domini 636. Ego quidem quatuor ſcriptores eiuſdem nominis in Hiſpania reperio, duos videlicet Cordubenſes, quorum Senior, vt Dexter affirmat, Chronicon ſcripſit à primo Conſulatu Theodoſij, vſque ad ſua tempora; & hic quidem Epiſcopus non fuit. Iunior Epiſcopus Cordubenſis fuit poſt Higinium, & Gregorium, vt mox dicemus; ſcripſit verò libros Allegoriarum, qui inter opera Hiſpalenſis extant, & ſuper annum 380. ad Oroſium, & ſuper quatuor libros Regum, & in Lucæ Euangelium elegantiſſima Commentaria: quorum omnium meminit Dexter ad annos 388. & 423. & 430. quibus locis iterum de illo agit. Tertius & Magnus Iſidorus fuit Hiſpalenſis, cuius ſcripta, iuſſu Philippi II. Hiſpaniarum Catholici Monarchæ in vnum redacta corpus, legimus & miramur. Quartus denique Epiſcopus Pacenſis fuit, & ipſe cuiuſdam Chronici Hiſpaniæ author; eius copiam legit Vaſæus, barbaricè admodum, & Gothicè, vt ſua ferebant tempora ſcripti. Hinc fit, vt tres Iſidori Chronicon ſcripſiſſe reperiantur; Cordubenſis Senior continuauit Euſebium & Hieronymum, quemadmodum Proſper Aquitanicus, Victor Tunenſis, Idatius Lamacenſis, & Marcellinus Comes fecerunt, à principio Imperij Theodoſij, vſque ad ſua quiſque tempora. Iſidorus Iunior Cordubenſis ab ſcribendo Chronico abſtinuit, Hiſpalenſis verò ſcripſit, vti D. Braulio refert in eius vita, non à tempore Theodoſij, ſed à principio mundi vſque ad tempus ſuum librum vnum, nimia breuitate collectum. Extat inter eiuſdem Sancti Doctoris opera; videtúrque quædam Euſebij & aliorum abbreuiatio. Iſidorus Pacenſis adhuc ſub latebris Hiſpanicarum Bibliothecarum latet, extátque in Bibliotheca Collegij maioris Ouetenſis apud Salmantinos, & alibi: teſtantur verò eius vidiſſe Chronicon Vaſæus, & Morales in prologo hiſt. Hiſp. De Chronico Senioris Cordubenſis exiſtimo, à Luca Tudenſi iterum in lucem datum: tametſi apud ipſum cum Chronico Euſebij coniunctum ſit. Inde verò mihi id fit probabile, quoniam ille profitetur S. Iſidori Chronicon exſcribere, & tamen

Iſidori quot

valdè

Anno Chriſti 384. valdè diuerſum Chronicon profert à Chronico S. Iſidori Hiſpalenſis, vt vnicuique alterum alteri conferenti manifeſtum erit, quare alterius cuiuſdam Iſidori eſſe oportet, nec alterius quàm Senioris Cordubenſis. Illud tamen animaduerterim, vltima verba Chronici Hiſpalenſis ſuo illi appoſuiſſe, quòd crederet, ab eodem vtrumque authore elaboratum. Anno Romæ 1135.

Higini Cordubenſis punitio. 9. *Higinius*, &c.] Sub hoc Epiſcopo Iſidorus Senior Chronica Euſebij continuauit. Hic prorſus ille eſt, qui primis omnium Priſcilliani errores detexit, & ad Idatium Bracarenſem detulit: ipſe tamen pauló poſt (ſic fert humana plerumque conditio) in eamdem hæreſim lapſus, ſemélque & iterum relapſus eſt. Sed accuſatus tandem ad Maximum in Galliis, & Hiſpaniis regnantem agente eodem Idatio, Treuiróſque, vbi degebat Imperator, adductus, exilio damnatur. Doluit ſanè eius ſenectam S. Ambroſius ad Valentinianum ſcribens, in hæc verba; *Ego verò libenter, etſi me plerique inſidias euaſurum non crederent, ingreſſus ſum iter, hoc ſolo dolore percitus, quòd Higinium Epiſcopum ſenem in exilium duci comperi, cui iam non niſi extremus ſupereſſet ſpiritus. Cùm de eo conuenerim comites eius, ne ſine veſte, ſine plumatio paterentur extrudi ſenem, extruſus & ipſe ſum.* Forſan dolebat Ambroſius, exilium paſſurum ſenem in inſula ſerpentibus plena, vti eo temporis erat Lero, quæ poſtmodum S. Honorati Arelatenſis virtute ab eis liberata eſt, vt ex aliis refert Baronius ad annum 445. num. 2. qui etiam notat ad annum 387. Higinium hunc fuiſſe Luciferianorum acerbiſſimum hoſtem: contra quem idcirco Marcellinus & Fauſtinus oblatrant more ſuo. De eius ſucceſſore in Cordubenſi Epiſcopatu agit Dexter ann. 388. Porrò, quæ hic Lero Inſula nuncupatur, non ea eſt, quæ eius nomine in mari Ægæo oræ Cariæ adiacet, & de qua Strabo agit lib. 24. & Plinius: ſed quæ alio nomine in mari Gallico Lerinum digitur, vulgò *S. Honorato*, Lerinenſi Monaſterio inſignis: etenim Maximus minimè poſſet exulem in Græciam amandare, cùm eius Imperium Italiam, Galliam, & Hiſpaniam non tranſcenderet: in Græcia autem Valentinianus, & Theodoſius imperarent.

Ambratiani quid fuerunt 10. *Ambratiani*, &c.] Superiùs ad annum 268. à nobis monſtratum eſt, quam nunc vrbem Placentiam nuncupamus in Hiſpaniis, olim Ambratiam vocatam. Nunc verò notat Dexter, Placentiam Cantabriæ, quæ prope oppidum *Bermeo*, adhuc nomen retinet, in ora Oceani Cantabrici, ab Ambratianis ſeu Placentinis veteribus ædificatam, nomen ſuæ vrbis illi indidiſſe.

Ambroſii lucubrationes. 11. *Ambroſius*, &c.] Extant libri ipſi, qui teſtimonium perhibent de his, nimirum ad Gratianum Imperatorem de fide libri quinque, quibus eum inſtruxit de vitandis erroribus Arrianorum: & alius ſpeciali titulo decoratus, De Filij Diuinitate, & Conſubſtantialitate contra Arrianos.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 385. *Audentius Epiſcopus Toletanus editis contra Priſcillianum libris, ac habitis publicè contra Priſcillianiſtas diſputationibus, mirificè floret.* Anno Romæ 1136.

2. *Exuperantius ex viro militari, Epiſcopus Vxamenſis tranſlatus Rabennam Italiæ Ciuitatem, ad quem ſcripſit S. Hieronymus.*

3. *Helpidius Helpidij filius Hiſpanus vehementer floret.*

4. *In Luco Auguſto in Hiſpania Sanctus Forcatus Epiſcopus.*

Anno 386. *Toleti Concilium habetur contra omnes Epiſcopos rebelles ex ſecta Priſcilliani, qui vehementer vrgentur.* Anno 1137.

Sexto

Anno Romæ 1139. Anno 388. Anno 1139. Anno Christi 388.

Sexto Kalendæ Septembris Sextus Flauius Maximus cum Victore filio necatur. Hoc vno maxima ſaltem laude dignus, quod fraudes detexit hæreſiarchæ Priſcilliani, eúmque de Hiſpaniis expulit; reluctantémque parere Concilio priùs Cæſarauguſtano, deinde Burdegalenſi, coëgit ire Treuiros: ac tandem dignas de homine impuro, ſceleratóque pœnas ſumpſit; licèt non ſeruato iuris ordine, tamen conuictum gladio animaduerti iuſſit.

2. *S. Auguſtalis Iliberritanus Epiſcopus Arelate moritur, ac in Sanctorum numerum relatus eſt, cuius memoria colitur 7. Septembris.*

3. *Aliquot Epiſcopi Priſcillianæ factionis, ad Ambroſium Mediolanenſem Epiſcopum, Hiſpaniæ Epiſcopis Catholicis fidei, ac amicitiæ fœdere coniunctiſſimum confugiunt: qui anteactæ vitæ, & ſuorum errorum valdè dolentes confeſſione ad gremium Eccleſiæ redire ſatagunt. In quibus Dictinius tunc Preſbyter, poſtea verò Epiſcopus Aſturicenſis, Symphoſius Epiſcopus ex Gallæcia, & etiam alij complures.*

4. *Auguſtali in Sede Bætica Iliberritana ſuccedit Gregorius ex Præfecto Prætorio Galliæ, iam confectæ & grauioris ætatis; vir apprimè pius, & egregiè bonas artes doctus.*

5. *Seuerus Epiſcopus Malacitanus* ſcripſit librum ad ſororem de Virginitate.* * al. Lamaſitanus.

6. *Higinio Cordubenſi ſuccedit Gregorius Iunior: ſcripſit ad Oroſium ſuper ann. 380.*

7. *Prudentius Toleto, Corduba, ac Cæſarauguſta in Hiſpania egregiè gubernatis, fit Dux, & habetur Orator celeberrimus, & Poëta mirificus. Anno 400. petit Romam.*

8. *Synodus altera habetur Toleti, mortuo iam Damaſo Pontifice Romano anno 384. cui ſucceſſerat Sanctus Siricius. Incipitur autem hæc eadem Synodus iam à pluribus annis.*

9. *Claudianus Poëta ex Hiſpania oriundus, Romæ floret.*

10. *Mirificè floret Exuperantius Epiſcopus Hiſpanus, clarus ex Epiſcopo Italiæ: qui interfuit Concilio Tarraconenſi.*

11. *Vigilantius Hæreticus Callagurritanus ex Gallia. Hic Barcinonenſem vitiat Eccleſiam, vbi Preſbyter fuit, & Eccleſias alias Hiſpaniæ: contra quem ſcripſit Sanctus Hieronymus.*

A Sancto

Anno Chriſti 385.
* al. Lampio.

Anno 396. *A Sancto viro Lampadio* * *Epiſcopo Barcinonenſi, qui ſucceſſit ſancto parenti meo Paciano, fit Paulinus Preſbyter; qui non multo poſt, multa paupertate ſpiritus prædıtus omnia vendidit.* Anno 1147.

Roma 1136.

2. *Aſtutius cognomento Serranus, qui ſucceſſerat ſanctiſſimo viro Audentio in Sede Toletana, vt ſanctus vir colitur.*

3. *Prudentius Lyricus Poëta Cæſarauguſtanus, Romæ ſcribit.*

Anno 398. *Siricio ſufficitur in Sede S. Petri Romana Anaſtaſius.* Anno 1149.

COMMENTARIVS.

S. Audentius Toletanus Scriptor.

ANNO 385. *Audentius*, &c.] Non ſolùm contra Priſcillianiſtas, ſed contra omnes Hæreticos librum ſcripſit, cuius cum laude meminit Gennadius in Catalogo Virorum illuſtrium, cap. 14. inquiens; *Audentius Epiſcopus Hiſpanus ſcripſit aduerſus Manichaos, & Sabellianos, & Arrianos; maximéque intentione ſpeciali contra Photinianos, qui nunc Bonoſiaci vocantur, librum, quem prætitulauit de Fide aduerſus omnes Hæreticos; in quo oſtendit antiquitatem Filij Dei coæternalem Patri fuiſſe, nec quod initium Deitatis tunc à Deo Patre acceperit, cùm à Maria Matre Virgine, homo, Deo fabricante, conceptus, & natus eſt.* Pro Photiniano exiſtimo Priſcillianum ſubſtituendum, nam aduerſus ipſum præcipuè diſputauit Audentius; eo vel maximè quòd Priſcillianus errores Manichæorum, & Sabellianorum atque Arrianorũ in vnum coaceruauit; vt ex regula fidei contra Priſcillianiſtas ab Epiſcopis Hiſpaniæ in Concilio Tolctano I. lecta, apertè conſtat: in ea ſiquidem damnantur 18. errores, quorum primus eſt: quòd non ſit vnum primum rerum creatarum principium; 2. quòd Deus ſit vna perſona ſola; 3. quod Verbum ſolam carnem aſſumpſit; 4. quòd Chriſtus ſit innaſcibilis, &c. Quorum primum Manichæi, 2. Sabelliani, 3. Arriani; 4. Arriani itidem affirmarunt. His adduntur alij Priſcilliani proprij, videlicet, credendum eſſe Aſtrologiæ, matrimonia non licere, carnes comedendas non eſſe, ſed exocrandas. Et tandem in calce regulæ prædictæ ſubiicitur: *Si quis in his erroribus Priſcilliani ſectam ſequitur, vel profitetur, anathema ſit.* Ex quibus planum fit, Audentium Toletanum Archiepiſcopum cùm contra Priſcillianiſtas ſcribebat, ſimul in omnes penè hæreticos inuehi oportuiſſe.

Exuperantius Epiſcopus.

2. *Exuperantius*, &c.] Reperitur ſubſcripſiſſe Concilio I. Toletano: vbi Loayſa neſcio ex cuius Codicis vitio cõiectatus eſt fuiſſe Lucenſem Epiſcopũ in Gallæcia, cùm tamen fuerit Vxamenſis. Conſtat autem ex vetuſtioribus editionibus, non Exuperantium, ſed Leonam fuiſſe Lucenſem Epiſcopum, ſic enim habent; *Leona de Gallitia Lucenſis vrbis conuentu, & municipij Celenus.* cùm tamen Exuperantij Epiſcopatus non exprimatur. Celebrant Rauennates Antiſtitem ſuum, (illuc enim noſter Exuperantius tranſlatus fuerat) ad 30. Maij, noménque eius habetur in Romano Martyrologio ea die; vbi Baronius notat ex Tabulis Rauennatis Eccleſiæ floruiſſe temporibus Honorij Imperatoris (filij videlicet Theodoſij) qui ab anno Domini 395. regnare cœpit. Quò videas minimè tempora diſcordare. Eius nominis Epiſcopus eo ipſo tempore ſubſcripſit cum S. Ambroſio Concilio Aquileienſi, ſub nomine: *Exuperius Dertonenſis.* Quod ſi (vt aliis placet) legatur Dertoſenſis, non alius à noſtro Exuperio reputabitur, qui nimirum abOxomenſi ad Dertoſenſem (nunc Tortoſa vocatur) Sedem tranſlatus, cum aliis Hiſpaniæ Epiſcopis S. Ambroſium conuenit ſuper erroribus Priſcilliani. Inde eum comitati Aquileienſem Synodum celebrarunt; & tunc facile fuit Exuperantium Rauennatem facere Epiſcopum, cùm Rauenna prope Aquileiam ſita ſit. Cęterùm cùm adhuc eſſet ſæculari addictus militiæ, litteras à Hieronymo recepit (epiſt. 35. tom. 2.) in quibus inter cætera hæc de eius ſanctitate ſcripſit: *Quis non aligat eum, qui ſub paludamento, & habitu militari agat opera Prophetarum, & exteriore m*

hominem

Anno Romæ 1137. — Anno Christi 386.

hominem aliud promittentem vincat interiore homine, qui formatus eſt ad imaginem Creatoris, &c. En viuam Martini militis effigiem, & pariter poſtmodum infulatam. Eiuſdem ſæpiùs mentionem facit Dexter in inferioribus, videlicet anno 388. & 407.

Helpidius Rhetor.

3. *Helpidius*, &c.] De Helpidio Rhetore facundiſſimo, qui in Hiſpania ad Gnoſticorum ſectam tranſierat, ad prædicationem Marci Ægyptij, agit Seuerus lib. 2. ſacræ hiſt. *Primus*, ait, *eam ſuperſtitionem in Hiſpaniam Marcus intulit, Aegypto Profectus, Memphis ortus: huius auditores fuêre Agape quædam non ignobilis mulier, & Rhetor Helpidius.* Addit Hieronymus ad Creſiphontem contra Pelag. quòd *Agape fœmina ſeduxit Helpidium; cui coniuncta Galla, non gente, ſed nomine, germanam huc illúcque currentem, hæreſis reliquit heredem.* Huius certè Helpidij filius nequaquam eſſe poteſt ille, de quo Dexter hoc loco agit, cùm inter vtrumque pluſquàm ducenti anni interfuerint: nam prior viuebat anno Chriſti 169. quo à Marco & Agape deceptus eſt: poſterior verò Helpidius anno 85. floruiſſe fertur. Forſan à priori traxit originem, & quam ille patriam errore ſeductus deturpauit, iſte ſcriptis & diſputationibus aduerſus Gnoſticorum ſoboles Priſcillianiſtas ſuſceptis illuſtrauit. Nam ad hoc (vt reor) refertur illud Dextri, *vehementer flores.* Quæ ſanè verba de hæretico homine dici non poſſent.

Helpidij errores.

S. Forcatus Lucenſis Epiſcopus.

4. *In Luco Auguſto*, &c.] Ciuitas hæc à Luco hodie *Lugo* dicitur, Gallaicorum Lucenſium Metropolis, Epiſcopatu inſignis: & eo ampliùs, quòd Sanctum Forçatum Epiſcopum habere meruit. Equilinus Epiſcopus lib. 11. Catalogi cap. 130. num. 193. affirmat eius feſtum celebrari pridie Idus Iulij, ſeu 14. die eiuſdem menſis. Scribitur apud ipſum non per *F.* ſed per *Ph.* Phorcatus.

Quinque Toletana Concilia ſub nomine prorum confundi.

Anno 386. *Toleti*, &c.] Ingentem toti poſteritati iniuriam irrogarunt, qui multorum Toletanorum acta in corpus vnum redegerunt, noménque illi, primi Toletani Concilij dederunt. Hinc enim factum eſt, vt confunderentur acta vniuſcuiuſque, & vnum duntaxat crederetur, quod manifeſtè ex multis conflatum eſt. Sed cùm rem præter omnium opinionem dicam, oportet de ea rationem reddere: ne quis me ex cerebro loquutum credat. At quid dubitandum de re perſpicua? In actis qua ſub nomine primi Toletani Concilij circumferuntur, etiam à Loayſa recognitis, adeſt *Regula fidei contra omnes hæreſes, & quàm maximè contra Priſcillianiſtas, quam Epiſcopi Carthaginenſes, Tarraconenſes, Luſitani & Bætici fecerunt; & de ea dicitur, quòd cum præcepto Leonis Papæ ad Balconium Epiſcopum Bracarenſem miſerunt.* Attamen Sanctus Leo non aſcendit Pontificatum Rom. vſque ad annum Domini 440. Quare vehementer diſcordat titulus Concilij, quod celebratum dicitur Æra Cæſaris 438. id eſt, Chriſti anno 400. Stilicone Conſule, à regula quæ poſt 40. & amplius annos miſſa eſt, cum præcepto Leonis Papæ ad Epiſcopum Bracarenſem: & conſequenter hæc duo ſimul ad vnum idemque Concilium referri nequaquam poſſunt, ſed ad diuerſa. Inſuper in actis, de quibus agimus, fit mentio alterius Concilij Toletani vetuſtioris: nam Canonibus moderni promulgatis, iuſſerunt Patres Concilij, vt extraherentur de plenariis geſtis Toletani Concilij profeſſiones Sympoſij, Dictinij, & aliorum Epiſcoporum, qui à ſecta Priſcilliani in eo deſciuerant; en verba ipſiſſima actorum: *Excerptæ ſunt de plenarijs geſtis, profeſſiones Domini Symphoſij, & Domini Dictinij ſanctæ memoriæ Epiſcoporum, & Domini ſanctæ memoriæ Comaſij tunc Presbyteri, quas inter reliquos habuerunt in Concilio Toletano de damnatione Priſcilliani, vel ſecta eius.* Certè ſi eiuſmodi profeſſiones in hoc moderno Concilio Toletano factæ fuiſſent, minimè Patres dicerent, quos eas *habuerunt* in Concilio Toletano, ſed in hoc Concilio. Præterquàm quòd Symphoſius, & Dictinius vocantur *ſanctæ memoriæ* Epiſcopi, quod de præſentibus dici non valuit: & quod magis vrget, de Comaſio dicitur, quod quando hæreſim deteſtatus fuit, tunc erat Presbyter, *& Domini Comaſij tunc Presbyteri*, &c.: quo vnò verbo euidenter aſſeritur, non feciſſe profeſſionem nunc in moderno Concilio Toletano, ſed alio tempore, tunc ſcilicet, cùm erat Presbyter, non nunc cùm eſt Epiſcopus. Rurſus in ſententia Epiſcoporum lapſorum, quæ legi iuſſa eſt, præcipitur, vt omnes qui reconciliati ſunt, ſubſcribant Concilio; *Accepta forma à Concilio* (verba ſunt ſententiæ) *ſi ſubſcripſerint, & ipſi in cæleſtis pacis contemplatione conſiſtant.* Nullus tamen eorum inter nomina 19. Patrum huius Concilij reperitur; nec Symphoſius, nec Dictinius, nec Comaſius, nec Vegetinus, nec Anterus; quos tamen certum eſt ſubſcripſiſſe actis, & Canonibus Concilij Toletani, à quo reconciliationem acceperunt: aliàs viderentur ab ipſis diſcrepare, & ei non obedire.

Anno Chriſti 386. Audi noua monſtra. In prædicta ſententia, quæ in priori Concilio Toletano inflicta, & in poſteriori lecta eſt contra Epiſcopos Priſcilliani ſectatores, nimirum Symphoſium, Dictinium, & reliquos, Paternus Bracarenſis Epiſcopus à communione cæterorum Epiſcoporum excluditur, eò quod ordinatus fuiſſet à Symphoſio tunc temporis Priſcilliani tabe conſperſo, & iubetur abſolutionem expectare à Romano Pontifice: hic tamen ipſe in Concilio Toletano, quod vulgò vocatur primum, Præſes fuiſſe reperitur, & vti talis primo loco ſubcripſit, eiúſque iuſſu vniuerſa conciliaria themata propoſita & tractata ſunt; quod ex ipſis actis liquet. Ergóne quis in eodem Concilio Iudicis ſupremi ſimul & rei perſonas ſubiret? Abſit. Neque vero ſimile eſt, quod Loayſa notauit, Paternum Concilij Toletani Præſidem, fuiſſe Toletanum Epiſcopum, non Bracarenſem: hoc inquam ſtare non poteſt, quoniam eidem Concilio ſubſcripſit Aſturius, qui eo tempore erat Toletanus Antiſtites. Negat fuiſſe; ſed negat quod verum eſt; ipſo enim cum S. Hildefonſo lib. de Viris illuſtribus fatente, Aſturius Audentio in Epiſcopatu ſucceſſit; atqui Audentius iam fato conceſſerat tempore huius Toletani Concilij: nam ſubſcripſerat Cæſarauguſtano celebrato anno Domini 384. vt eo loco diximus, nunc verò huic Toletano, quod non multos poſt annos celebratum eſt, non ſubſcribit Audentius, ſed Aſturius. Et quid moror, cùm in ſententia prædicta contra Symphoſium & complices edita, Paternus non Toletanus, ſed Bracarenſis Epiſcopus nominetur? Quod ſi quærat quis, qui fieri potuerit, vt cùm Paternus Bracarenſis Toleti reum ſemel egiſſet, poſt non multos annos Præſes Concilij Toletani fuerit? Reſpondeo, id meritis hominis adſcribendum: neque enim vnquam in hæreſim lapſus fuerat, quinimò in ipſa ſententia laudatur de Catholicæ fidei veritate propugnata, & de propalato aliorum hæreticorum errore; & ea de cauſa permiſſus eſt in ſua Bracarenſi Eccleſia Pontificalia munia exercere, & ſolùm prohibetur cum aliis Epiſcopis ad tempus communicare, eò ſolùm quòd à Symphoſio ordinari ſe permiſerat; quo tempore omnes penè ſuæ prouinciæ Epiſcopi in Priſcilliani dogmata declinauerant. Audi verba ſententiæ: *Paternum Bracarenſem Epiſcopum, licèt pro Catholicæ fidei veritate, & publicato hæreſis errore, libenter amplexi, Eccleſiam in qua Epiſcopus fuerat tenere permiſimus; recepturi etiam in noſtram communionem, cùm Sedes Apoſtolica reſcripſerit.* De ea igitur re ſemel faciléque gratia & abſolutione habita, Paternus communionem accipiens, magnus pro meritis apud omnes factus, vſque ad Præſidentiam Concilij Toletani aſcendit. Quæ in his repugnantia? Dignè proinde de eo inferiùs Dexter ad annum 407. *Sanctus Paternus Epiſcopus Bracarenſis, qui Concilio Toletano 19. Epiſcoporum præfuit, multis laboribus, & ægritudinibus afflictatus moritur.* Vir egregiè doctus ac pius. Anno Romæ 1137.

Quid plura? Magnúmne tibi videtur in actis ipſis Toletani Concilij, primi crediti, prioris mentionem fieri? Alterius adhuc anterioris notitia datur in eiſdem actis, cuius reſpectu iſtud quod primum credebatur, tertium vt minimum eſt. Sed vnde hoc? Ex ſententia contra Symphoſium, Dictinium, & ſocios data. Nónne ſatis perſpicuum eſt ex dictis, latam eam fuiſſe in priori altero Concilio, ab eo in quo legi iuſſa eſt? In illo igitur priori, in quo fertur, aſſeritur quod prædicti Epiſcopi declinauerant Concilij priùs indicti in Toletana vrbe præſentiam, & iudicium; alterum igitur celebratum fuerat, cuius nimirum conſpectum contempſerant. *Magnam* (inquiunt Patres illi in ſententia, quam tulerunt) *nos conſtat præſtitiſſe patientiam; etſi priùs indictum in Toletana vrbe Concilium declinauerant, ad quod illos euocaremus, & audiſſemus, cur non impleſſent conditiones, quas ſibi ipſi, S. Ambroſio præſente, & audiente poſuiſſent?* Quod ſanè Concilium, vt vides, ſuperſtite adhuc S. Ambroſio, celebratum eſt; hoc verò in quo tandem profertur ſententia, paulò poſt mortem ipſius; quandoquidem in ea iubentur puniti expectare reſcriptum S. Simpliciani Epiſcopi Mediolanenſis, Ambroſij ſucceſſoris: *Expectantes pari exemplo, quid Papa, qui nunc eſt, quid Simplicianus Mediolanenſis Epiſcopus reſcribant.* Vide quæſo quam diuerſis temporibus duo illa priora celebrata ſint.

Accedit prædictis omnibus, in eiſdem actis reperiri epiſtolam S. Innocentij Papæ I. ad Patres in Toletana Synodo congregatos, cùm verò S. Innocentius Sedem Apoſtolicam non aſcenderit vſque ad annum Domini 402. ſententia verò (quod ex capite eius conſtat) lata legatur 3. Idus Sept. Æra 438. qui eſt annus Domini 400. neceſſariò conſequitur, vt ad Patres in longè alio Concilio congregatos ſcripſerit, quàm ſit illud in quo ſententia prædicta lata eſt. Minimè deinceps Lector beneuole miraberis, cùm canones quampluri-mos Concilij Toletani nomine apud Gratianum, Iuonem & Burcardum compereris

qui

Anno Romæ 1138. Anno Christi 386.

qui tamen nullius ex Toletanis excuſis eſſe reperiuntur; cuius generis ſunt in Gratiani Decreto 10. quæſt.1. *Relata*: 12. quæſt.2. *Sancimus*: 16. quæſt.1. *Plures baptiſmales*: 27.q.2. *Statutum eſt*. Et in Decretalibus Gregorij lib.1.tit.2.cap.*offic*.3. & tit.24 cap.1. & tit.26.cap.1. & tit.17. cap.2. & alij innumeri apud Iuonem, Burcardum, & Martinum Bracarenſem; quos habes ad calcem I. Concilij Toletani, in Tomis Conciliorum, & apud Loayſam. Mirum certè non eſt, quòd multi id generis Canones reperiantur, ſi præter edita, quamplura alia Toleti Concilia olim celebrata ſunt.

At quot, & quæ ſub primi nomine continentur rogas? Quinque proculdubio: tot enim ex actis ipſis eliciuntur; & (vt verum vero conſonare videas) totidem à Dextro, & eius Continuatore M. Maximo celebrata memorantur. Primum horum coactum aſſeritur à Dextro anno præſenti, ſcilicet 386. *contra omnes Epiſcopos rebelles ex ſecta Priſcilliani, qui vehementer vrgentur*. Secundum prope annum 390. de quo inquit: *Synodus altera habetur Toleti, mortuo iam Damaſo Pontifice Romano anno 384. cui ſucceſſerat S. Siricius. Incipitur autem hæc eadem Synodus iam pluribus annis.* Tertium anno 400. de quo ait: *Hoc Pontifice* (Siricio) *Toleti contrahitur quædam Synodus.* De quarto autem ſic: *Anno Domini 405. Stilicone II. & Fl. Antemio Coſſ. cogitur Toleti Concilium: & ad Patres in hoc Concilio collectos ſcribit Sanctus Innocentius.* De Quinto denique Maximus ad annum Chriſti 448. hæc ſcribit: *Præſidente Turibio Aſturicenſi Epiſcopo Sancti Leonis Papæ legato, Toleti in Hiſpania conueniunt frequentes Epiſcopi, & Abbates contra errores Priſcilliani, denuò repullulaſcentes; priùs tamen iam omnino conſopitos, & tota Hiſpania depulſos.*

Vidiſti quinque ab his authoribus diſtingui Toletana Concilia. Nunc totidem ex actis primi nuncupati, deduci facilè comperies. De quinto ſatis apertè dicitur in Regula fidei, quod *cum præcepto Leonis Papæ* à Concilij Patribus ad Balconium Bracarenſem miſſa eſt. Quarto reſpondet epiſtola ipſa Sancti Innocentij, quæ incipit: *Innocentius vniuerſis Epiſcopis in Toletana Synodo conſtitutis*, &c. & nullo pacto ad Concilium, in quo de Symphoſio & ſociis lata eſt ſententia, dirigi valuit; illud enim celebratum eſt anno Domini 400. vt iam dicam: Innocentius verò non aſcendit Cathedram Petri vſque ad 402. quod notum eſt omnibus; & inferiùs probabimus: iam quod de tribus aliis in actis mentio fiat probatum à nobis eſt. Ad tertium igitur ſpectant profeſſiones Symphoſij, Dictinij, & Comaſij, cum ſociis, & ſententia data in ipſos; quippe quæ in eius capite lata dicatur 3. Idus Septembr. Æra 438. & conceptis verbis idem aſſerit Idatius Lamacenſis in Chronico, anno 5. Imperij Archadij, & Honorij, Æra 438. qui eſt annus Domini 400. Ad ſecundum verò quod dicitur in ſententia, *Et ſi priùs indictum in Toletana vrbe Concilium declinauerant*: ad primum autem profeſſio prior quam Dictinius fecerat in Concilio Toletano, cuius nimirum meminit ipſe in poſterioribus illis verbis; *Hæc in me reprehendo, quod dixerim, vnam Dei & hominis eſſe naturam*: & poſt pauca; *In priori reprehenſione mea, & in principijs conuerſionis meæ, quæcumque conſcripſi*, &c.

Nunc cauſam & ordinem horum Conciliorum accipe: cùm in primo Concilio Toletano omnes Epiſcopi rebelles ex ſecta Priſcilliani vehementer à Patribus vrgerentur, coacti ſunt errores omnes in ſe reprehendere; inde tamen Symphoſius, & Dictinius aliíque rebelles iterum facti, in Italiam conceſſerunt; ſed à Sancto Ambroſio Mediolanenſi cui argumenta ſua communicarunt, ad ſanam mentem redire coacti ſunt. Interim ad nouum Toletanum Concilium citati accedere renuerunt, ſub annum 390. quinimò Symphoſius Epiſcopus contra S. Ambroſij reſcriptum (quo Dictinium adhuc Presbyterum vetuerat in Epiſcopum ordinari, dum Sancti Siricij Romani Pontificis abſolutio non habebatur) Dictinium nihilominus de facto Aſturicenſem Epiſcopum ordinauit. Sed tandem vterque pœnitens in ſequenti Toletano Concilio anno Chriſti 400. ſententiam erratorum acceperunt. Cæterùm anno 405. nouo ſchiſmati inter Hiſpaniæ Epiſcopos exorto, medelam in nouo Concilio adhiberi neceſſum fuit: multi enim non acquieuerant ſententiæ præcedentis. Quare S. Innocentius ad eos ſcripſit; *Sæpe me & nimiùm cùm teneret cura ſolicitum, ſuper diſſenſionis ſchiſmate Eccleſiarum; quod malum per Hiſpanias latiùs indies ſeparationis gradu incedere, fama proloquitur; neceſſarium tempus emerſit, quo non poſſit emendatio tanta differri, & deberet congrua medicina prouideri*, &c. Præfuit huic Concilio S. Paternus Bracarenſis (neque enim valuit alteri ex præcedentibus, cùm in ſuperiori anni 400. recèns à Symphoſio ordinatus, quodammodo reum egerit) eidémque inter-

Mm 2 fuerunt

Anno Chriſti 388.

Anno Romæ 1139.

fuerunt illi 19. Epiſcopi, quorum extant ſubſcriptiones: à quibus etiam editi fuerunt 20. Canones in actis publicis vulgò circumlati. (Has duas Synodos diſtinxit Baronius in appendice ad tom. 5. Ann.) Poſt 40. & amplius annos iterum Priſcillianiſtæ repullularunt, cathedram Sancti Petri regente Magno Leone; quo agente anno 448. S. Turibius Aſturicenſis Epiſcopus, Dictinij ſucceſſor, Toleti nouum coëgit Concilium: in quo tandem ſpurciſſima Priſcilliani hæreſis ſepulta eſt: in hoc iuſſa ſunt legi ex plenariis geſtis, exemplaria profeſſionum Symphoſij, & ſociorum, & in eos lata ſententia: In hoc fuit edita Regula fidei, 17. Canonibus diſtincta, & ad Balchonium miſſa; qua munitus Metropolitanus ipſe Gallæciæ Priſcillianiſtas inibi præcipuè ſedem habentes, confunderet,& puniret. Hæc igitur quinque Concilia ſub primi nomine confuſa ſunt: nec omnino forſan abs re, cùm ea omnia ad eamdem rem peragendam, id eſt, Priſcilliani hæreſim abolendam celebrata ſint. Conſtat nihilominus ex dictis in his commentariis multa alia Toleti ab initio

Vetuſtiora Toletana Concilia.

naſcentis Eccleſiæ Concilia coacta fuiſſe, reſpectu quorum antiquiſſimum prædictorum quinque, necdum ſeptimum eſt: nam (vt breuiter Dextri ſcripta recurramus) primum omnium S. Eugenius pro ſtabiliendo Toletano Primatu Concilium coëgit ad annum Domini 105. & alterum ad annum 112. de rebus fidei, ac morum. Deinde ſub Sancto Gregorio Toletano Pontifice S. Sixti Papæ Legatus anno Domino 260. Toleti Concilium contraxit, quod S. Vincentius Ferrerius ab ipſo Sixto celebratum ſcripſit. Inſuper ſub Natali Toletano Præſule duo celebrata ſunt; alterum anno 311. pro defenſione Iliberritani; alterum Conſtantini iuſſu, anno 324. vel circa, vbi antiquæ ſedes, quæ ſuos fines amiſerant, receperunt. Anno verò 366. & ſequentibus ſub Damaſo Papa, & Audentio Toletano Antiſtite, frequentes Toleti Synodi paſſim collectæ dicuntur. Has verò ſequutæ fuerunt quinque illæ contra Priſcillianiſtas: & poſt quintam à S. Turibio congregatam ſub Leone Papa quædam alia contracta eſt anno 458. vt tradit M. Maximus, pro recipienda fide Concilij Chalcedonenſis: quo tempore Caſtinus Toletanæ Eccleſiæ præſidebat: & poſt hæc omnia relata ſecundum Toletanum communiter dictum anno Domini 531. ſub Amalarico Gothorum Rege à Montano Toletano Præſule coactum fuit: vt apud eundem Maximum videre eſt. Hæc pro maiori intelligentia Toletanorum Conciliorum ſemel dicere neceſſum fuit: cætera ſuis locis notabimus.

Priſcillianus occiditur.

A n n o 388. *Sexto Kalendas*, &c.] Iuſtam Priſciliani punitionem à Maximo Tyranno Imperatore apud Treuiros patratam, & ipſius Maximi mortem fusè tractat Seuerus cit. loco. Eiuſdem quoque ætatis author Idatius Lamacenſis in Hiſpania Epiſcopus, eam hiſtoriam per ſingulos annos digeſſit in Chronico, quod nuper à Iacobo Sirmundo in lucem datum eſt anno Domini 1619. igitur Idatij verba ſunt hæc. *Aera* 423. (id eſt Chriſti anno 385.) *Priſcillianus declinans in hæreſim Gnoſticorum, per Epiſcopos, quos ſibi in eadem prauitate collegerat, Abula Epiſcopus ordinatur; qui aliquot Epiſcoporum Concilijs damnatus, Italiam petit, & Romam. Vbi ne ad conſpectum quidem Sanctorum Epiſcoporum Damaſi, & Ambroſij receptus, cum his, cum quibus ierat, redit ad Gallias; inibi ſimiliter à S. Martino Epiſcopo, & ab alijs Epiſcopis Hæreticus iudicatus* (in Concilio Burdegalenſi iuſſu Maximi, vt Seuerus habet, coacto) *appellat ad Cæſarem, quia in Gallijs his diebus poteſtatem Maximus obtinebat Imperij.* Rurſus, *Aera* 425. (anno Domini 387.) *Priſcillianus propter ſupradictam hæreſim ab Epiſcopatu depulſus, & cum ipſo Latronianus Laicus, aliquantique ſectatores eius apud Treuerim ſub Tyranno Maximo cæduntur. Exin in Gallæciam Priſcillianiſtarum hæreſis innaſit.* Demum quod ad cædem ipſius Tyranni ſpectat, ſubdit: *Aera*

Maximi Tyranni mors.

426. (anno Chriſti 388.) *Maximus Tyrannus occiditur per Theodoſium, tertio lapide ab Aquileia, 5. Kalend. Auguſtas: & eodem tempore vel ipſo anno in Gallijs per Arbogaſtem Comitem, filius Maximi, nomine Victor extinctus eſt.* Iterum Idatius in Faſtis Conſularibus, eodem anno, Theodoſio Auguſto ſecundò,& Cynegio Coſſ. ait; *Ipſo anno occiditur hoſtis publicus Maximus Tyrannus à Theodoſio Auguſto in milliario 14. de Aquileia, 5. Kalend. Auguſti. Sed & filius eius Victor occiditur poſt paucos dies in Gallijs à Comite Theodoſij.* Vide Idatij & Dextri concor-

Maximus vnde oriundus?

Cynegius vnde?

diam in deſignando anno cædis Maximi, tametſi de die diſſentiant. Erat Maximus, ſi Zozimo credimus, genere Hiſpanus, ſicut & ipſe Theodoſius Imperator, imò & Cynegius Conſul,& Orientis Præfectus: de eius morte, actis, & ſepultura hæc habet Idatius in Faſtis. *Defunctus eſt Cynegius Præfectus Orientis, in Cõſulatu ſuo, Conſtãtinopoli. Hic vniuerſas prouincias longi*

temporis

Anno Romæ 1139. *temporis tabe deceptas, in ſtatum priſtinum reuocauit, & vſque ad Aegyptum penetrauit, & ſimulachra Gentium euertit. Vnde cum magno fletu totius populi Ciuitatis, deductum eſt corpus eius ad Apoſtolos* (ſic vocat templum Apoſtolorum Conſtantinopolis) *die xiv. Kalend. Aprilis. Et poſt annum tranſtulit eum matrona eius Achantia ad Hiſpanias pedeſtre.* Eadem ferè in Chronico ipſo anno 388. de Cynegio dixerat. De Maximi & Victoris filij internecione agit itidem Marcellinus id Chron. iiſdem Coſſ. & addit, *Andragathius Comes morte Maximi cognita, præcipitem ſeſe è naui in vndas dedit, ac ſuffocatus eſt.* Anno Chriſti 388.

2. *S. Auguſtalis*, &c.] Superiùs ad annum 382. notauerat Dexter S. Auguſtalis obitum in Gallia: nunc vrbem deſignat, & venerationem ei à Catholicis Epiſcopis impendi iuſſam. Extat eius memoria in Romano Martyrologio, & apud Bedam die 7. Septembris. Baronius de Sede eius dubitans, pro eo quod Beda habet, *Arelate S. Auguſtalis Epiſcopi & Confeſſoris*, mutauit, *in Gallijs S. Auguſtalis*, &c. eo quod in tabulis Epiſcoporum Arelatenſium à Demochare editis, nullus eius nominis reperiatur. Indignè tamen, quia Beda non aſſerit fuiſſe Arelatenſem Epiſcopum, ſed illic feſtum de eo celebrari, quia nimirum ibi diem clauſit extremum, & corpus humatum eſt. Quod autem adiicit idem Baronius, reperiri ſubſcripſiſſe Concilio Arauſicano I. ſub S. Leone Papa: quo tempore præerat Arelatenſibus S. Hilarius, non eſt ad rem, quia longè alter Auguſtalis eſt hic à noſtro Iliberritano; cùm conſtet Iliberritanum obiiſſe anno 382. Sanctum autem Leonem vſque ad 440. non iniiſſe Rom. Pontificatum. *S. Auguſtalis Epiſcopus Iliberritanus.*

3. *Aliquot Epiſcopi*, &c.] Id ex actis Concilij Toletani primi dicti manifeſtum fit: in ſententia enim contra Symphoſium, & Dictinium data ſic legimus: *Litteris ſanctæ memoriæ Ambroſij, quas poſt Concilium Cæſarauguſtanum ad nos miſerat; vt ſi condemnaſſent, quæ perperam egerant, & impleſſent conditiones, quas præſcriptas littera continebant, reuerterentur ad pacem, magnam nos conſtat præſtitiſſe patientiam: & niſi priùs indictum in Toletana vrbe Concilium declinarant, ad quod illos euocaremus, & audiuiſſemus cur non impleſſent conditiones, quas ſibi ipſi, S. Ambroſio præſente, & audiente poſuiſſent?* Quibus verbis innuitur, Symphoſium & Dictinium, & ſocios, in quos illa fertur ſententia, conueniſſe S. Ambroſium, eiúſque monitis non ſolùm ad bonam mentem reductos fuiſſe, verùm etiam, *ipſo præſente & audiente*, ſibiipſis pœnitentiam debitam impoſuiſſe, & certas conditiones implere promiſiſſe, quas tamen adhuc tempore illius Toletani Concilij, cuius præſentiam declinauerant, non impleuerant. Inferiùs additur in ſententia: *Cæterùm extortum ſibi de multitudine plebis probaret Symphoſius, vt ordinaret Dictinium Epiſcopum, quem S. Ambroſius decreuiſſet, locum presbyterij tenere, non accipere honoris augmentum.* Vnde liquet quàm verè Dexter aſſeueret, Dictinium nondum Epiſcopum, conueniſſe Sanctum Ambroſium. Confeſſionis verò ipſius veræ, & mirabilis præclarum præbet confeſſio teſtimonium, quæ in actis eius Concilij extat; & multo præſtantius ſancta illius conuerſatio, & mors miraculis illuſtrata; cuius merito ab Eccleſia Aſturicenſi inter Sanctos relatus celebratur, cum officio duplici II. claſſis, 3. die Iunij: in cuius antiquo Breuiario hanc habet collectam: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui hodiernam feſtiuitatem in honore B. Dictinij Confeſſoris tui, atque Pontificis nobis celebrare concedis: præſta quæſumus, vt eius glorioſis meritis, aſſiduíſque interceſſionibus, ad æterna vitæ gaudia, te ducente, peruenire mereamur. Per D.N.* In Litania velut patronus, inter Epiſcopos Confeſſores nominatur; habétque antiquam Eccleſiam ſuo nomini dicatam, quæ nunc fratrum Prædicatorum domus eſt. Cùm audis Dictinium, & Symphoſium S. Ambroſium conueniſſe, non eo ſenſu accipias, quaſi Sedem Apoſtolicam parui penderent; abſit hoc: ſed vt eis vera dogmata exponeret, eo quod fama doctrinæ ipſius totas Hiſpanias peruaſerat; non aliter atque poſtmodum Oroſius nomine Epiſcoporum Hiſpaniæ ad Auguſtinum in Africam perrexit, & multo antè duo alij Epiſcopi Aſturicæ & Emeritæ in cauſa Martialis & Baſilidis S. Cyprianum conuenerunt. *Epiſcopi Hiſpani ad S. Ambroſium accedunt.* *S. Dictinius Epiſcopus Aſturicenſis.* *Quare Epiſcopi ad S. Ambroſium acceſſerunt, & non ad Rom. Pontificem.*

4. *Auguſtali*, &c.] Quo tempore Priſcilliani cauſa tractabatur, agente Idatio Epiſcopo pæcipuo eius aduerſario, erat in Gallia Prætorio Præfectus Gregorius, vt expreſſit Seuerus lib. 2. Sacræ Hiſt. dum inquit de Idatio ad Gallias properanti; *Ibi Gregorium Præfectum adijt; qui compertis, quæ geſta erant, rapi ad ſe turbarum authores iubet, atque de omnibus ad Imperatorem refert, vt hæreticis viam ambiendi præcluderet.* Quod autem Gregorius inde ad Epiſcopatum in Hiſpania iis diebus raptus fuerit, S. Innocentius Papa in epiſtola ad Epiſcopos in Toletano Concilio conſtitutos ſcribit, illis obiiciens, *S. Gregorius Iliberritanus Epiſcopus è Præfecto Prætorij.*

Anno Chriſti 388.

quod nonnulli ex ſæcularibus Præfecturis, vbi irregularitatem proculdubio ſæpiùs Anno contraxerant, ad Epiſcopatus aſſumerentur, in quibus Gregorius & Ruffinus fuerant. Romæ *Nam de ordinationibus* (inquit) *quas praua conſuetudinis vitio Epiſcopos Hiſpanienſes celebrare* 1139. *cognoſcimus; quantos ex eis, qui poſt acceptam Baptiſmi gratiam in forenſi exercitatione verſati ſunt, & obtinendi pertinaciam ſuſceperant, accitos ad ſacerdotium eſſe comperimus, è quorum numero Ruffinus, & Gregorius perhibentur? quantos ex militia, qui cùm poteſtatibus obedierunt, ſeuera neceſſariò præcepta exequuti ſunt? quantos ex Curialibus*, &c. Ex militia ad Pontificatum Vxamenſem euectus eſt S. Exuperantius; & ex Præſide Prætorio Cappadociæ Gregorius Cordubenſis Iunior, de quo dicam num. 6. Cæterùm Gregorius ad Illiberritanam Sedem euectus, ſanctitate, & doctrina non mediocriter fulſit; vt cum Dextro inferiùs, ad annum Domini 407. & 423. quo obiit, dicemus. Perpende quæſo Lector, quàm bellè fabella conficta ſit de miſerando obitu Hoſij, ad imprecationem Sancti Gregorij Epiſcopi Illiberritani; qui tamen adoleſcens adhuc forenſes cauſas tractabat, & poſt 30. & amplius annos (Chriſti 390.) Epiſcopalem cathedram aſcendit. Qua de re anno 360. egimus, & doctè Baronius in Annalibus, loco inibi citato, probat fuiſſe commentum Marcellini Comitis.

Seuerus Lamacitanus.

5. *Seuerus*, &c.] Eiuſdem meminit M. Maximus in Chron. anno Domini 432. inquiens: *Seuerus Epiſcopus Lamacenſis floret ſcriptis. Interfuit primo Concilio Toletano.* Sanè eius nomen reperitur inter 19. Patres illius ſubſcriptum, 13. loco, in editione Archiepiſcopi Loayſæ; in veteri verò Conciliorum, 7. In codice Dextri excuſo vocatur Malacitanus Epuſcopus; at conſtat teſtimonio Maximi fuiſſe Lamacitanum, ſeu Lamacenſem, vt ipſe vocat. Ad hunc forſan S. Paulinus ſcripſit epiſtolas, quæ teſte Gennadio ad Seuerum datæ ſunt.

Gregorius Cordubenſis.

6. *Higinio*, &c.] Higinio apud Leronem exulanti mortuo, de quo anno 384. fuſè diximus, ſucceſſit in Cordubenſi Sede Gregorius, qui tamen priùs Præfectus Prætorio Cappadociæ fuerat; vti ipſe Dexter inferiùs aſſeuerat, ad annum 424. Eiuſdem meminit etiam cum laude ad calcem Chronici. Vocatur autem Iunior reſpectu habito ad Higinij præceſſorem Gregorium, cuius in Concilio Mediolanenſi laudes Magnus Thodoſius proſequutus fuit: quod ibi anno Domini 384. notauimus. Huic ſucceſſit Higinius, Higinio Iunior Gregorius, Gregorio verò Iſidorus, & ipſe Iunior vocatus. Recole de hoc etiam ibi notata, propter Iſidori Senioris memoriam.

Prudentius illuſtrium vrbium Rector.

7. *Prudentius*, &c.] Id ipſe in præfatione ad Catemerinon diſertis verbis pronuntiat, nimirum inquiens:

Bis legum moderamine
Frenos nobilium reximus vrbium,
Ius ciuile bonis reddidimus, terruimus reos.
Tandem militiæ gradu
Euectum pietas Principis extulit,
Aſſumptum propiùs ſtare iubens, ordine proximo.

Forſan pro *Bis legum*, &c. deberet *Ter legum moderamine*, legi, aliter quomodo verum erit trium vrbium Toleti, Cordubæ, Cæſarauguſtæ legum moderamine frenos rexiſſe? niſi quis dicat alteram triennio integro, cæteras dimidio gubernaſſe. Quod ſubditur, anno 40. petit Romam, ad ætatem referendum eſt; natus enim fuerat Philippo & Salia Coſſ. anno Domini 348. Vnde iniit ſuæ ætatis 40. ſub ann. Domini 388. de quo nunc agit præcipuè Dexter. Quare quod in excuſo Cæſarauguſtano habetur anno 400. petit Romam, errore librariorum inductum eſt; liquétque error ex eo quod inferiùs ſcribere Romæ dicitur Prudentius anno 396.

Toletana Synodus.

8. *Synodus*, &c.] Hæc à nobis ſecunda inter eas, quæ Toleti contra Priſcillianiſtas coactæ ſunt, reputata eſt; dicitur verò pluribus annis incepta, eo quod ad eam ſæpiùs Epiſcopos Priſcilliani tabe infectos citauerunt, & iis renuentibus, Synodus differebatur; & tandem abſque eis celebrata fuit: vt ex tenore ſententiæ in ipſos datæ, ſuperiùs probatum eſt.

Rom. Pontifices.

Deſierat ab humanis Sanctus Damaſus anno Domini 384. Siricius ſequenti anno ſuffectus

Anno Romæ 1039. ſuffectus fuit, & rexit Eccleſiam vſque ad 398. Anaſtaſius eius ſucceſſor vſque ad 402. quo nimirum electus fuit S. Innocentius, qui ad Patres Toletanam Synodum anno 405. celebrantes, litteras de reformatione ſcripſit. Conuenit nobiſcum & cæteris Baronius, tom. 4. & 5. Annal. Eccleſ. Anno Christi 388.

Claudianus Poëta vnde?

9. *Claudianus,* &c.] De patria Claudiani non omnes idem ſenſère, Petrarcha Hiſpanum, Landinus Florentinum, Girardus Ægyptium ex Alexandria facit, quod docuit Suidas; quinimò Claudianus ipſe nonnunquam ſcripſit (in epiſtola ad Gennadium Proconſulem) *Italiæ commune decus, Graiorum populis, & noſtro cognite Nilo.* Norunt verò omnes Nilum Alexandrinam Ægypti vrbem irrigare. Idque verum ego exiſtimo, & Dexter non contradicit; non enim ſcribit in Hiſpania ortum, ſed ab Hiſpania oriundum, quòd nimirum genus ſuum inde traheret: nec aliud crediderim Petrarcham voluiſſe. Solus Lãdinus ſine authore incedit, & forſan laborat in æquiuoco; habuit enim in amicitiis ſibi coniunctiſſimum Florentinum V. clariſ. cuius apud Græcos de Re ruſtica libri leguntur, & ad quem libros 3. de Raptu Proſerpinæ ipſe dedit; extat etiam elegia ſub vtriuſque nomine, cuius initium: *Otia ſopitis ageret cum cantibus Orpheus.* Inde, haud dubium, æquiuocatio orta eſt, vt vnus idémque crederetur à Landino Claudianus, & Florentinus, & hoc quaſi prioris proprium cognomen. Quod autem ad Dextri placitum ſpectat, non leue eius veritatis indicium prębet, quod vbique Claudianus in laudibus Hiſpaniæ de more ſe diffundit, cùm cęterarum mundi prouinciarum encomia ſileat. Dabo eius rei nonnulla exempla. In libro cuius titulus: *Laus Serenæ Reginæ vxoris Stiliconis,* hæc inquit:

Hiſpaniæ laudes à Claudiano ſæpe decantatæ.

Quid dignum memorare tuis, Hiſpania, terris
Vox humana valet? Primo leuat æquore Solem
India; tu feſſos exacta luce iugales
Proluis, inq; tuo reſpirant ſydera fluctu.
Diues equis, frugum facilis, pretioſa metallis,
Principibus fœcunda pijs: Tibi ſæcula debent
Traianum; ſeries his fontibus Ælia fluxit;*
Hinc ſenior pater, hinc iuuenum diademata fratrum.*
Namq; aliæ gentes, quas fœdere Roma recepit,
Aut armis domuit; varios raptantur in vſus
Imperij: Phariæ ſegetes, & Punica meſſis
Caſtrorum deuota cibo: dat Gallia robur
Militis; Illyricis ſudant equitibus alæ;
Sola nouum Latijs vectigal Iberia rebus
Contulit, Auguſtos. Fruges, æraria, miles
Vndique conueniunt, totoq; ex orbe leguntur;
Hæc generat, quæ cuncta regant. Nec laude virorum
Cenſeri contenta fuit, niſi matribus æquè
Vinceret, & gemino certatim ſplendida ſexu,
Flaccillam, Mariamq; daret, pulchramq; Serenam.
Te naſcente ferunt per pinguia culta tumentem*
Diuitijs vndaſſe Tagum, Gallæcia riſit
Floribus, & roſeis formoſus Duria ripis:
Vellere purpureo paſſim mutauit ouile
Cantaber: Oceanus vicino littore gemmas
Expuit; effoſſis nec pallidus Auſter oberrat
Montibus; oblatum ſacris natalibus aurum
Vulgò vena vomit: Pyrenæiq; ſub antris
Ignea fulmineis, legere Cereaunia Nymphæ.

** Æliā vocat Hadriani ſeriem.*
** De Theodoſio ſeniore, & filijs Arcadio & Honorio dicit.*
** Ad Serenam conuertitur.*

Anno Chriſti 388. Totidem ferè dixerat Latinus Pacatus Theodoſio. Anno Romæ 1139.

Rurſus in nuptiis Honorij Auguſti,& Mariæ Hiſpanæ, Stiliconis filiæ;

Procul audiant Iberi,
Fuit vnde ſemen aulæ:
Vbi plena laurearum
Imperiò fœta domus vix numerat triumphos.
Habet hinc patrem maritus, (id. eſt, Honorius Theodoſium)
Habet hinc puella matrem, (Maria Serenam Stiliconis vxorem)
Geminaq́; parte ductum
Cæſareum flamineo ſtemma recurrit ortu.
Decorent vireta Bætim;
Tagus intumeſcat auro:
Generisq́; procreator
Sub vitreis Oceanus luxurietur vndis.

In Panegyri de 4. Conſulatu Honorij ad ipſum ſic effatur:

Omnibus acceptis vltrò te Regia ſolum
Protulit, & patrio fœlix adoleſcis in oſtro,
Membraq́; veſtitu nunquam temerata profano,
In ſacros cecidêre ſinus. Hiſpania patrem
Auriferis eduxit aquis: te gaudet alumno
*Boſphorus**; *Heſperio de limite ſurgit origo:*
Sed nutrix Aurora tibi: pro pignore tanto
Certatur: geminus ciuem te vendicat axis.

* *Natus Cōſtantinopoli in Oriente, in Thracio Boſphoro, patre Hiſpano.*

Iterum lib. 2. de laudibus Stilconis, Romam deducit orbis Prouincias, quæ Stiliconi Conſulatum expoſcant;& inter cæteras primam inducit Hiſpaniam in hæc verba;

Conueniunt ad tecta Deæ *, *quæ candida lucent*
Monte Palatino. Glaucis tunc prima Mineruæ
Nexa comam folijs, fuluaq́; intexta micantem
Veſte Tagum, tales profert Hiſpania voces.
Cuncta mihi ſemper Stilico, quæcumque popoſci
Conceſſit, tantumq́; ſuos inuidit honores,
Auguſti potuit ſoceri contemnere faſces,
Iam negat & genero; ſi non vt ductor ab orbe
Quem regit, accipiat ſaltem cognatus ab aula.
Exiguúmne putat, quòd ſic amplexus Iberam
*Progeniem, noſtros immoto iure nepotes** (Honorium & Archadium)
Suſtinet, vt patrium commendet purpura Bætim?
Quòd pulchro Mariæ fœcundet germine Regnum?
Quòd Domini ſperatur auus?

* *De templo Pacis intelligo.*

Sperabatur ſanè naſcituri Cæſaris auus Stilico, cùm filiam ſuam Mariam Honorio Auguſto,matrimonio iunxiſſet.Item libro de Conſulatu Manlij Theodori ſcripſit:

Lentus Arar, Rhodanusq́; celer, & diues Iberus.
Et inferiùs. *Illuſtret circum ſonipes quicumque ſuperbo*

Perſtre

Anno Romæ 1139. | Anno Christi 388.

Perſtrepit hinnitu Bætim, qui ſplendida potat
Stagna Tagi, madidoq́, iubas aſpergitur auro.

Hæc non ſolùm in gratiam Dextri, qui Claudianum ex Hiſpania facit oriundum dicta ſunto, cuius nimirum in res Hiſpanicas affectus ſemper, multúmque effuſus, ſanguinis coniunctionem oſtentat; verùm multo magis in gratiam Honorij, & Archadij Auguſtorum, quorum memoria à Codice Dextri, exſcriptorum vitio exciderat. Nec enim tantos Principes obliuiſci potuit, qui cæterorum pro Chronici ſui more ſeriem retexuit. De iiſdem & Stilicone pauca inferiùs anno 400.& 405.

10. *Mirificè*, &c.] Conſule quæ de eodem dicta ſunt ad annum 385. Concilium Tarraconenſe,cuius hoc loco fit mentio, illud exiſtimo, quod Himerius Tarraconæ Metropolitanus coëgit pro recipiendis Canonibus Sirícij Papæ, qui in epiſtola ad ipſum data,Archadio & Bautone Coſſ.id eſt,anno Chriſti 385.extant: (ſunt omnes Canones numero 15.) ad calcem epiſtolæ iubetur Himerius eos intimare Epiſcopis Carthaginenſis, Bæticæ,Luſitanæ,& Gallaicæ Prouinciarum,& non ſolùm Tarraconenſis:quo videtur totius Hiſpanicæ nationis Antiſtites ad ipſum conueniſſe. *Exuperātius Epiſcopus. Tarraconenſe Concilium.*

11. *Vigilantius*, &c.] Cardinalis Baronius in Annalibus putauit hæreticum hunc in Hiſpaniis Calagurri ortum: ſibique ſuffragari D. Hieronymum, dum contra ipſum ſcribit.Ei tamen aduerſatur Gennadius lib. de Script. Eccleſ. ſeu de Viris illuſtr. cap. 35. in hæc verba ſcribens:*Vigilantius Presbyter,natione Gallus,in Hiſpania Barcilonenſis Parochia Eccleſiam tenuit; ſcripſit & ipſe zelo quidem religionis aliqua, ſeductus humana laude, & præſumens ſupra vires ſuas: homo lingua politus,non ſenſu ſcripturarum exercitatus: expoſuit prauo ingenio ſecundam Danielis viſionem,& alia loquutus eſt friuola,quæ in Catalogo hæreticorum neceſſariò exponentur.*His per omnia conſonant,quæ Dexter ſcribit,nimirum ortū fuiſſe in Gallia, & Barcilonenſis Diœceſis Eccleſiæ Presbyterum,nam vixit longo tempore Calagurri,non ea quæ ad Iberi ripas florens,vulgò *Calahorra* vocatur,ſed quæ ad radices Pyrenæi montis in Barcinonenſi Conuentu olim ſita fuit; de qua apud Auſonium in epiſtolis ad Paulinum mentio fit:cùm enim illum apud Barcinonem agere ſcripſiſſet epiſtola 24.illis verbis: *Vigilantius hæreticus unde? Calagurres duæ.*

Quid queror Æoiq́, inſector crimina monſtri?
Occidui me ripa Tagi, me Punica lædit
Barcino, me bimaris iuga ninguida Pyrenæi.

quòd nimirum inibi Paulinus ſuus detineretur; ſubdit epiſtola 25.

Ergo meum, patriæq́, decus, culmenq́, Senatus,
Bilbilis, aut hærens ſcopulis Calagurris habebit?

quaſi dixerit, Calagurrim ſcopulis Pyrenæis hærentem Paulinum ſuum habere,quem tamen Barcinone in Pyrenæi ninguidis iugis exiſtere dixerat; manifeſtè innuens Calagurrim illam prope Barcinonem eſſe. De vtraque Barcinone fusè Morales in antiquitatibus Hiſpaniæ,& Nonnius cap.81.è quibus altera vocabatur *Naſica*,altera *Fibularia*, quæ nimirum hodie extat.Ortus igitur Vigilantius in Gallia fuit,inde Pyrenæis tranſactis,Calagurri Barcinonenſis Conuentus ſubſtitit,eiúſque Eccleſiæ Presbyter effectus eſt.

Neque verò ab his diſcrepat Hieronymus,quinimò id tam perſpicuis verbis promit, vt Marianus Victorius in argumento libri contra Vigilantium, ſummam eiuſdem contrahens,hæc ſcripſerit; *Vigilantius,Gallus natione,Barcilonenſis Eccleſiæ,quæ in Hiſpania eſt,Presbyter*,&c.Sed quid clarius ipſo libri initio? *Multa in Orbe monſtra generata ſunt, Centauros, & Sirenas, &c. in libris Poëtarum legimus; triformem Geryonem Hiſpania prodiderunt; ſola Gallia monſtra non habuit, ſed viris ſemper fortiſſimis, & eloquentiſſimis abundauit. Exortus eſt ſubitò Vigilantius,ſeu veriùs Dormitantius, qui immundo ſpiritu pugnet contra Chriſti ſpiritum.* Vnde, quæſo,Hieronymo ſubitò Vigilantius exortus eſt? Non aliunde quàm ex Galliis, quæ quidem ante ipſum monſtra ignorabant. Nam Hiſpaniis id accommodari non poteſt, quandoquidem ad prouinciam proximè nominatam neceſſariò referri debet: ea autem non Hiſpania, ſed Gallia eſt; cui accedit quod de ortu illius monſtri Hieronymus miretur, &

mirabile

Anno Chriſti 396. | Anno Romæ 1147.

mirabile non eſſet, quòd in Hiſpaniis natus fuiſſet; quippe quæ ſuum triformem Geryonem prodidiſſet, ſola autem Gallia monſtra non habuerat; quare inde admiratio maior Hieronymo orta eſt. Et quid opus eſt coniecturis, cùm inferiùs nobis exprimat vrbis nomen, in qua natus fuit Vigilantius, nimirum *Conuenas*? hæc tamen Ptolomæo, Plinio, & cæteris authoribus in Aquitania ſita eſt, vulgò dicta *Commenge*, ſeu *Commingeou*. Audi Hieronymum: *Nimirum reſpondes ſuo generi, vt qui de latronum, & Conuennarum natus eſt ſemine (quos Cn. Pompeius edomita Hiſpania, & ad triumphum redire feſtinans, de Pyrenæi iugis depoſuit, & in vnum oppidum congregauit, vnde & Conuennarum vrbs nomen accepit) hucuſq; latrocinetur contra Eccleſiam Dei.* Nemini igitur dubium, quòd Vigilantius in Galliis natus ſit. Inde tamen Calagurrim petiiſſe omnes fatentur, Presbyterúmque egiſſe, quouſque vitiatis nonnullis Hiſpaniæ Eccleſiis, ab Hiſpanis eiectus fuit in Gallias, vbi nimirum degebat eo tempore, quo pius vir Siſinius à ſanctis Presbyteris Barcinonenſibus Ripario, & Deſiderio, ad Hieronymum miſſus fuit, vti ipſe Hieronymus expreſſit: *Iſte Caupo Calagurritanus* (ait ille) *& (in peruerſum propter nomen viculi) mutus Quintilianus miſcet aquam vino; & de artificio priſtino* (videtur primum Cauponē egiſſe Calagurri) *ſua venena perfidia, Catholica fidei ſociare conatur.* Et inferiùs; *Proh nefas! Epiſcopos ſui ſceleris dicitur habere conſortes; ſi tamen Epiſcopi nominandi ſunt, qui non ordinant Diaconos niſi priùs vxores duxerint.* Et poſt pauca: *Authores ſunt huius dictatiunculæ meæ, ſancti Presbyteri Riparius, & Deſiderius, qui parochias ſuas vicinia iſtius ſcribunt eſſe maculatas; miſeruntq; libros per fratrem Siſinium, quos inter crapulas ſtertens euomuit; & aſſerunt repertos eſſe nonnullos, qui fauentes vitijs ſuis, illius blaſphemijs acquieſcant.* At quot & quantis? *Impugnabat virginitatem, oderat pudicitiam, in conuiuio ſæcularium contra Sanctorum ieiunia proclamabat, dum inter phialas philoſophabatur; quinimò os fœtidum ſurſum aperire auſus eſt, & putorem ſpurciſſimum contra Sanctorum Martyrum proferre reliquias, & nos qui eas ſuſcipimus appellare cinerarios & Idololatras, qui mortuorum hominum oſſa veneramur.*

Hier. ep. 53. ad Ripar.

Cæterùm ad Gallias tandem ſeceſſiſſe illa verba indicant; *Gallia vernaculum hoſtem ſuſtinent, & hominem moti capitis, atque Hippocratis vinculis alligandum, ſedentem cernunt in Eccleſia.* Et infrà; *qui ad radices Pyrenæi habitas, vicinusq; es Hiberiæ,* &c. Et illud: *Incurſat Galliarum Eccleſias.* Vide quàm vera ſint omnia, quæ de ipſo ſcribit Dexter; obitérque adnota verba illa Hieronymi, *Galliæ vernaculum hoſtem ſuſtinent*, quibus manifeſtè aſſerit fuiſſe Gallum. Quid enim aliud eſt, vernaculum eſſe hoſtem, quàm domeſticum? Demum aduerterim in Concilio Toletano habito anno Domini 400. depoſitum fuiſſe cum aliis Epiſcopis Priſcillianiſtis Emilam, ſeu Emilium, nimirum Barcinonenſem Epiſcopum, de quo Dexter dixerat Concilio Cæſaraugustano interfuiſſe; quo verum liquet, id quod nunc affirmat, Vigilantium Barcinonenſem vitiaſſe Eccleſiam. Scripſerunt poſtea contra Vigilantium Sidonius Apollinaris, & Palmatius Toletanus Epiſcopus, vt author eſt M. Maximus in Chron. ad annum Domini 476.

Emilas Barcinonenſis depoſitus, quare.

De S. Paulino Nolano.

ANNO 396. *A ſancto viro*, &c.] Quod à nonnullis in controuerſiam deductum eſt, fueritne Paulinus Nolanus author ille, cuius poëmata circumferuntur ſub Pontij Paulini nomine, nunc Dextri teſtimonio definitur: etenim vnus, idémque fuiſſe aſſeritur, qui Barcinone vixit, ſacerdotio decoratus, quod de Poeta in ſuis operibus legimus, & qui poſtmodum multa ſpiritus paupertate decoratus omnia ſua pauperibus, & captiuis erogauit: id quod de Nolano Antiſtite ſcribit Gregorius Magnus lib. 3. dialog. cap. 1. Cardinalis Baronius ad annum Domini 395 notat Sanctum Paulinum adhuc in Hiſpania degentem ſcripſiſſe lib. 2. Natalitium. Sanè Vranius Presbyter Burdegalę natum S. Paulinum ſcribit, habuiſſéque vxorem Teraſiam: & cùm nullibi præterquàm in Hiſpaniis Teraſiæ nomen fuerit in vſu, ex eo ſatis oſtenditur fuiſſe Hiſpana. Sed & Auſonius Burdegalenſis Pontio Paulino nepoti ſuo Barcinone in Hiſpaniis degenti multas dedit epiſtolas, nimirum à 19. quæ incipit, *Condideras iam Solis equos Tarteſia Calpe*, vſque ad 25. ſub titulo, *Auſonius Pontio Paulino filio*: vbi de eo queritur, quòd Burdegalam patriam ſuam, & cum ea patriam religionem dimiſerat, ad Chriſti fidem conuerſus: & inter multa epiſtola 24. inquit:

Teraſia vxor eius Hiſpana.

Quid queror, Æuiq; inſector crimina monſtri?
Occidui me ripa Tagi, me Punica lædit
Barcino, me bimaris iuga ninguida Pyrenæi.
Quod ſi inter vallis ſpatium tolerabile limes, &c.

Tunc

Anno Romæ 1147. *Tunc ego te, vt noſtris aptum complecterer vlnis.*
Nunc tibi trans Alpes, & marmoream Pyrenem Anno Chriſti 396.
Cæſareæ Auguſtæq; domus, Tyrrhenica prope
Tarraco, & oſtrifero ſuperaddita Barcino Ponto.

Innuit verò non ſemper vno loco Hiſpaniæ quieuiſſe; nam ſubdit;

Teq; vagum toto quàm longa Hiſpania tractu,
Immemorem veterum, peregrinis fidere amicis, &c.

In epiſtola verò 25. quæ incipit,

Quarta tibi hæc notos detexit epiſtola queſtus,
Pauline.
ſic queritur; *Multa loquens, & cuncta ſilens non ambo placemus.*
Nec poſſum reticere iugum, quod libera nunquam
Fert pietas, nec amat blandis poſtponere verum.
Vertiſti Pauline tuos dulciſſime mores?
Vaſconis hoc ſaltus, & ninguida Pyrenæi
Hoſpitia, & noſtri facit hoc obliuio cæli.
Imprecer ex merito quid non tibi Iberica tellus?
Te populent Pœni; te perfidus Annibal vrat;
Te belli ſedem repetat Sertorius exul.
Ergo meum patriæq; decus, culmenq; Senatus (Burdegalenſis)
Bilbilis, aut hærens ſcopulis Calagurris habebit?
Aut quæ detectis iuga per ſcrupoſa ruinis,
Arida torrentem Sicoris deſpectat Ilerda? &c.

Sed & Paulinus ab Hiſpania aliquas Auſonio reddidit epiſtolas, quibus ſuper religione Chriſtiana ſuſcepta ſe defendit: prima ſic incipit:

Quid abdicatas in meam curam Pater
Redire Muſas præcipis? Prende ſtudijs
Sacris prophana poſthabenda.

Secundæ titulus eſt, *Defenſio propter religionem ſuſceptam*, vbi ad obiecta de barbaris nominibus Hiſpaniæ reſpondet: & inter cætera:

Quid tu mihi vaſtos
Vaſconiæ ſaltus, & ninguida Pyrenæi
Obijcis hoſpitia; in primo quaſi limine fixus
Hiſpanæ regionis agam; nec ſit locus vſquam
Rure, vel vrbe mihi, ſummum qua diues in orbem
Vſque patet, merſos ſpectans Hiſpania ſoles?

Et paulò antè:

Crede ergo Pater mi
Nec cæli immemores, nec viuere mentis egentes,
Humanisq; agitare locis, &c.

Tertiam

Anno Christi 396. Tertiam epiſtolam incepit ſic. Anno Romæ 1147.

Parce precor lacerare tuum, nec amara paternis
Admiſcere velis, &c.

His conſonant quæ Sanctus Paulinus Nolanus ad Alipium Tagaſtenſem Epiſcopum ſcribit (eſt inter epiſtolas Auguſtini ſub numero 35.) ſe nimirum Burdegaliæ à S. Delphino Epiſcopo baptizatum, & Barcilone in Hiſpaniis ab Lampadio * Antiſtite, proclamante ad id, ac tumultuante plebe, ad Presbyterij ordinem euectum fuiſſe, epiſtolæ ſuperſcriptio eſt: *Domino meritò honorabili, & Beatiſſimo Patri Alipio, Paulinus & Teraſia peccatores.* Cum vxore etenim ſantiſſima Teraſia, quaſi cum ſorore in ſumma continentia peregrinabatur; & quoad vixit, ſub vtriuſque nomine litteras dabat, & accipiebat, vt ex 31.32.33.34.35. inter epiſtolas Auguſtini liquet. At in præfata 35. hæc habet: *Ego etſi à Delphino Burdegalæ baptizatus, & à Lampadio apud Barcilonē in Hiſpanijs, per vim inflammata ſubitò plebis conſecratus ſim; tamen Ambroſij ſemper & dilectione ad fidem nutritus ſum, & nunc Sacerdotij ordine confoueor.* In epiſtola quoque 6. ad Seuerum. *Feſtina*, inquit, *venire ad nos ..... Nos modo in Barcinonenſi (vt antea ſcripſeram) ciuitate conſiſtimus. Poſt illas litteras, quibus reſcripſiſti, die Domini quo naſci carne dignatus eſt, repentina (vt ipſe teſtis eſt) vi multitudinis (ſed credo ipſius ordinatione) correptus, & presbyteratu initiatus ſum, fateor inuitus, non faſtidio loci*, &c. En quàm Dextri placitum vetum ſit.

* alij Lampio.

Vxor eius ſanctitate clara.

Dexter defenditur. Sed oppoſuit mihi aliquando doctus in vrbe vir, nequaquam cum veritate ſtare poſſe, quod Dexter aſſerit, nimirum annò Domini 396. S. Paulinum à Lampadio Barcinonenſi Epiſcopo Presbyterum conſecratum, cùm ipſe ad Alipium ſcribat in prædicta epiſtola fuiſſe ordinatum ante Auguſtini baptiſmum, qui incidit in annum Domini 389. Timaſio & Proto Coſſ. vt ex eius ſcriptis euidenter probat Card. Baronius: quinimò iam veniſſet in Italiam, & Mediolani celebris eſſet. Hæc ille, cuius nomen honoris gratia ſilentio inuoluo Cæterùm ſi attentè verba epiſtolæ conſideraſſet, facilè cognoſceret, nihil eorum, quæ obiecit, inibi haberi: ſolùm enim ait, Alipium aliquid de eius fama audiſſe, cùm Mediolani Alipius ipſe ſimul cum Auguſtino initiaretur; aſſerit etiam, quod cùm epiſtolam ſcribit, iam ad presbyteratus gradum erat aſſumptus. Quod autem id quoque Alipius Mediolani, dum catechizaretur, audiuiſſet, prorſus nec leuiter innuit, quin potiùs ex ea deducitur non ſolùm poſt baptiſmum Auguſtini & Alipij, ſed etiam poſt Epiſcopatum illius, Mediolani abundantiùs fuiſſe ab Ambroſio in fide inſtructum, & poſtmodum Barcilonæ ordinatum. Do tibi eius ipſiſſima verba. *Quod indicaſti mihi iam de humilitatis noſtræ nomine apud Mediolanum te didiciſſe, cùm illic initiareris, fateor curioſius me velle condiſcere, vt ex omni parte te noſcerem: quo magis gratuler, ſi à ſuſcipiendo mihi patre noſtro Ambroſio, vel ad fidem initiatus es, vel ad ſacerdotium conſecratus: vt eumdem ambo videamur habere auctorem. Nam ego etſi à Delphino Burdegalæ baptizatus, & à Lampadio apud Barcilonam in Hiſpanijs, per vim inflammatæ ſubitò plebis ſacratus ſim; tamen Ambroſij ſemper & dilectione ad fidem nutritus ſum, & nunc Sacerdotij ordine confoueor. Denique ſuo me Clero vendicare voluit, vt etſi diuerſis locis degam, ipſius Presbyter cenſear.* Hæc omnia Alipio narrat tanquam noua, & ipſi incognita; & quæ poſt eius initiationem acciderant. Sed de re friuola dicta ſufficiant.

Paulini laudes. Cætera quæ in commendationem ſanctitatis beatorum Paulini, & Teraſiæ, ab Vranio, lib de tranſitu S. Paulini, & à Gregorio Magno lib. 3. dialog. c. 1. petenda ſunt, vbi narrat, vltroneam Paulini captiuitatem pro filio viduæ Nolanæ, & eius liberationem cum omnibus ſuæ vrbis ciuibus; & ab epiſtolis Auguſtini, præſertim à 34. cuius titulo hanc prædictorum inſeruit commendationem. *Dominis dilectiſſimis & ſinceriſſimis, verè beatiſſimis, atque abundantiſſima Dei gratia præſtantiſſimis fratribus Paulino, & Teraſiæ, Auguſtinus in Domino ſalutem.* Sed & illud Gregorij Turonenſis de gloria Confeſſ. cap. 107. memoria digniſſ.mum: *Perrexit ergo cum coniuge, quaſi peregrinaturus in aliam regionem, nihil habens præter ſtatum proprium. Poſt multum verò tempus, cùm ab incolis regionis ſuæ requireretur, nec poſſet penitus reperiri, negotiator de ciuitate illa* (Burdegala) *ad hanc vrbem* (Nolam) *aduenit in qua vir beatus cæleſti dono ſeruiebat. Cumque vidiſſet eum ſtatim proijciens ſe in ſolum, & pedes Sancti amplectens, hic eſt, inquit, beatus Paulinus toto vulgatus orbe: qui multum à ſuis ciuibus quæſitus, prorſus non potuit inueniri, & eo narrante omnes actiones eius, obſtupuerunt hæc audientes. Nec mora, decedente Sacerdote apud Nolam vrbem ipſe in locum Epiſcopi ſubrogatur.* Vide etiam Gennadium de Viris illuſtr.

Anno Romæ 1147. illuſtr. cap. 48. & alios quos Baronius citat in Notis ad 22. Iunij.

Nec illud ſilendum quod Auſonius *in Parentalibus* ſcripſit, nimirum alios etiam Pauli- nos præfati conſanguineos in Hiſpania, Burdegalia deſcendiſſe, & floruiſſe: primùm namque Paulinus quidam Tarraconem gubernauit: de quo inquit num. 24. Anno Christi 396. *Paulini conſanguinei in Hiſpania.*

Nam correcturo tibi Tarraco Ibera tribunal
Præbuit, adſectans eſſe clienta tibi.

Huius filius Paulinus Megentinam Auſonij ſororem in coniugium duxit, ex qua in Hiſpania duos ſuſcepit filios, videlicet alterum Paulinum, qui in iuuentute mortuus eſt, & Driadiam, quæ in Hiſpania etiam obiit, vt ipſe ait num. 23.

Illa manus inter genitricis, & oſcula patris
Occidit Hiſpana tum regione procul.

Paulinæ igitur huius familiæ fœliciſſimum germen Sanctus Paulinus fuit, qui in iuuentute Burdegalia relicta, ad ſuos conſanguineos aufugit in Hiſpaniam, vbi Teraſiam vxorem accepit. Idem quoque eo tempore feciſſe præclarum in Rhetoricis artibus virum Dinamium Burdegalenſem, ipſemet Auſonius aſſerit prædicto numero 24. *Parentalium*, vbi de eo;

Crimine adulterij, quem ſaucia fama fugauit,
Paruula quem latebris fouet Ilerda ſuis.
Quem locupletauit coniux Hiſpana latentem,
Namq; ibi mutato nomine Rhetor eras.
Rhetor Flauinij cognomine diſſimulatus, &c.

Illud quoque memoria dignum eſt, quòd cùm Sanctus Paulinus eſſet Compluti in Hiſpania cum vxore ſua B. Teraſia, filius eorum Celſus adhuc puer, ſanctitate clarus diem clauſit extremum, quem chari parentes prope Sanctorum puerorum Iuſti, & Paſtoris ſepulchrum ſepelierunt. Extat adhuc Panegyricus à Sancto Paulino in obitu filij editus, cuius initium: *Ante puer patribus clarus*, &c. vbi hæc inter cætera refert; *S. Celſus puer filius S. Paulini Compluto ſepultus.*

Credimus æternis illum tibi Celſe viretis
Lætitiæ, & vitæ ludere participem.
Quem Complutenſi mandauimus vrbe propinquis
Coniunctum tumulo, fœdere Martyribus.
Vt de vicino Sanctorum ſanguine ducat,
Quo noſtras illò purget in igne animas.
Fortè etenim noſtris quoque pectoribus olim
Sanguinis hæc noſtri guttula lumen erit.

Quod ad Lampadium Barcinonenſem Epiſcopum ſpectat, qui Sanctum Paulinum Presbyterum ordinauit, adnotarim, adfuiſſe Concilio Toletano primo nuncupato, & in Africa Mileuitano pariter primo. Vtrobique nomen eius ſubſcriptum reperitur, vt in actis Toletani primi videre eſt, & apud Auguſtinum epiſtola 92. vbi de Concilio Africano agitur. In epiſtola quæ eſt Paulini & Teraſiæ ad Alipium prauè legitur *Lampius*, pro *Lampadius*. Sed ſi quæras cùm inter Pacianum & Lampadium Sedem Barcinonenſem rexerit Emilas, quomodo nunc Dexter aſſerat Lampadium Paciano ſucceſſiſſe? Occurram ſanè, quòd Emilas priuatus Sacerdotio fuit propter hæreſim Priſcilliani, & Vigilantij, vt apud acta Concilij Toletani I. videre eſt, & idcircò nomen eis à Catalogo eorum Epiſcoporum reiectum. *Lampadius Epiſcopus Barcinonenſis.* *Emilas cur non recenſentur inter Epiſcopos Barcinonenſes.*

2. *Aſturius*, &c.] Egimus de eo in ſuperioribus ad ann. 370. Iterum inferiùs agemus ad annos 406. 423. & 424. vbi de eius ſanctitate.

Anno Chriſti 398. *Prudentius ſcribit.*

3. *Prudentius*, &c.] Id intelligendum eſt de lib. Pſychomachiæ, id eſt, de compugnantia animi:nam librum Cathemerinon, hoc eſt, diuinarum rerum opus, ſcripſit ætatis ſuæ quinquageſimo ſeptimo, vt ipſe in prologo aſſerit: cùm enim natus fuerit Salia & Philippo Coſſ. anno nimirum Chriſti 348. fit vt Cathemerinon ſcripſerit anno 404. ab illo enim ad hunc 57. anni intercedunt: ait enim. Anno Romæ 1149.

Per quinquennia iam decem,
Ni fallor, fuimus, ſeptimus inſuper
Annum cardo rotat, dum fruimur ſole volubili.
Inſtat terminus, & diem
Vicinum ſenio iam Deus applicat;
Quid nos vtile tanti ſpatio temporis egimus?

Enarratis verò vitæ ſuæ actis, ſubdit:

Atqui fine ſub vltimo
Peccatrix anima ſtultitiam exuat,
Saltem voce Deum concelebret, ſi meritis nequit.
Hymnis continuet dies,
Nec nox vlla vacet, quin Dominum canat,
Pugnet contra hæreſes, Catholicam diſcutiat fidem.
Conculcet ſacra Gentium,
Labem Roma tuis conferat Idolis,
Carmen Martyribus deuoueat, laudet Apoſtolos.

De his omnibus ſcripſit, ſed non eodem anno: nam Periſtephanon, Apotheoſim, Hamartigeniam, & libros duos contra Symmachum, poſtmodum in Hiſpaniis degens compoſuit, vt ſuo loco dicemus.

ANNO 398. *Stilico*, &c.] Id cum vetuſtioribus aſſerit Cardinalis Baronius.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Chriſti 400.	*Hoc Pontifice Toleti contrahitur quædam Synodus.*	Anno Romæ 1151.
	2. *Paulus Oroſius acceptis litteris Epiſcoporum Herodis, Prudentij, & Lazari; Herodis, inquam, Derthoſani, Prudentij Ilerdenſis, Lazari Vicenſis, ex Concilio Toletano dudum habito, collectis Canonibus, ad Epiſcopos Africanos ad quoddam generale Concilium congregatos feſtinè ſe confert.*	
Anno 401.	*Innocentius I. huius nominis ſuccedit Anaſtaſio.*	Anno 1152.
Anno 405.	*Stilicone II. & Fl. Antemio Coſſ. cogitur Toleti Concilium: & ad Patres in hoc Concilio collectos ſcribit S. Innocentius.*	Anno 1156.
Anno 406.	*Leporius Epiſcopus Vticenſis in Bætica, priùs Monachus è familia S. Auguſtini, mutat perditam*	Anno 1157.

tam ſuam priorem ſententiam, admonitus à Sancto Auguſtino præceptore ſuo.

2. *Ilorci in Hiſpania Tarraconenſi Sancta Victoria, vidua, ſanctitate præcipua clara, à Vandalis (vt creditur) percuſſa.*

Anno 407. *Aſturius Toletanus Pontifex, cognomento Serranus, valde charus Fl. Maximo Imperatori, & S. Audentio amicus fuit. Gregorius etiam Bæticus, iam in vltima ſenectute conſtitutus, ſed vegetus, & integris animi corporisq́ viribus, apprimè charus Gallæ Placidiæ Auguſtæ, vxori primũ Athaulphi regis Wiſigothorum, deinde Conſtantij Imperatoris; filiæ Theodoſij ſenioris, ex prima vxore, mirificè laudatur.* Anno 1158.

2. *Cæſarobriga, quæ nunc prope Ambratiam in Vectonia Oliua dicitur, Iuuẽcus aliquot annis agit, & natus ibi dicitur: inde petit Salmanticam, vbi floret impensè docti ſanctiq́ viri præclara memoria.*

3. *S. Paternus Epiſcopus Bracarenſis, qui Concilio Toletano 19. Epiſcoporum præfuit, multis laboribus & ægritudinibus anxius moritur: vir egregiè doctus & pius.*

4. *Exuperantius, qui ex Rauennate vrbe venit in Hiſpanias, negotiorum cauſa, interfuitq́ Concilio Toletano, præclarè floret; & Ruffinus Epiſcopus Tarraconenſis ex Cauſidico.*

Anno 417. *Paulus Oroſius, Fl. Lucij Oroſij filius, conſanguineusq́ Paciani patris mei, ciuisq́ Tarraconenſis, mirificè auſpicatur Hormeſtam, id eſt, Mundi Chronicon; quem ſuſcepit ſcribendum hortatu litterisq́ S. Auguſtini Epiſcopi.* Anno 1168.

Anno 418. *Paulus Maſſilienſis Epiſcopus clarus habetur.* Anno 1169.

2. . . . .

3. *Hæreſis Priſcillianiſtarum multùm in Hiſpania repullulat.*

4. *Paulo Concordienſi Luſitano ſcribit Hieronymus.*

5. *Conſtantius Imperator in regionibus Hiſpaniæ prædatur.*

Anno 419. *Prouincia Carthaginenſis, quæ vna hactenus fuerat, eademq́ Toletano parebat, à Sancto Elpidio, libidine quorumdam Epiſcoporum diuiditur in Carthaginenſem & Carpetanam. Quidam putant ante tempora Romani Pontificis Anteri factam fuiſſe diuiſionem hanc, dictamq́ Prouinciam Toletanam.* Anno 1170.

2. *S. Maxentia Hiſpana Caurenſis Tridenti floret.*

3. *Canali in Luſitania Monachi nigri, ab annis 393.*

COMMENTARIVS.

Synodus Toletana. ANNO 400. *Hoc Pontifice*, &c.] Scilicet ſub Anaſtaſio, quem immediatè dixerat in Sede Petri ſucceſſiſſe Siricio. In eo Concilio ſententia lata eſt in Symphoſium,& Dictinium, cæteróſque Epiſcopos ex ſecta Priſcilliani conuerſos : de qua re multa in ſuperioribus diximus ad annum Domini 386. vbi hoc tertium fuiſſe ex iis Conciliis,quæ Toleti contra Priſcillianiſtas congregata ſunt, probatum reliquimus. Hoc ipſo anno 400.qui fuit quintus Archadij,& Honorij Imperatorum,nobilem habet memoriam de eiuſmodi Toletano Concilio Idatius Epiſcopus in Chronico ſuo his,verbis : *In prouincia Carthagenenſi in ciuitate Toleto Synodus Epiſcoporum contrahitur, in qua (quod geſtis continetur) Symphoſius & Dictinius,& alij cum his Gallaciæ Epiſcopi, Priſcilliani ſectatores, hæreſim eius blaſphemiſſimam, cum adſertore eodem , profeſſionis ſuæ ſubſcriptione condemnant. Statuuntur quædam etiam obſeruanda de Eccleſiæ diſciplina ; communicante in eodem Concilio Ortigio Epiſcopo , qui Celenis fuerat ordinatus , ſed agentibus Priſcillianiſtis pro fide Catholica pulſus factionibus exulabat.* Sanè ſententia ipſius Concilij (vt ex actis colligitur) quod ad Ortigium ſpectat ſic habet : *Fratri autem noſtro Ortigio Eccleſias de quibus pulſus fuerat,pronuntiamus eſſe reddendas.* Reperitur Ortigius ſubſcripſiſſe Concilio ſequenti Toletano anno Domini 405.de quo multa iam diximus,& iterum ſuo loco dicemus.

Pauli Oroſij legatio ad Auguſtinū. 2. *Paulus Oroſius*,&c.]De legatione ſua ex Hiſpania ad Auguſtinum,agit ipſe Oroſius in conſultatione ad eundem ſuper negotiis ſuæ legationis data, quæ præponitur libro de erroribus Priſcillianiſtarum,& Origeniſtarum, extatque tomo 6.operum Auguſtini:& ipſe Auguſtinus in epiſtola 102.ad Euodium. Tria tamen hoc loco in textu Dextri expoſitione indigent,videlicet,tempus quo legatio ipſa contigit : à quibus miſſus fuerit in Africam Oroſius;& quam ob rem. *Quo tempore facta à quibus miſſus & quare?* Quod ad tempus ſpectat,Cæſar Baronius in annum Domini 414.eam reiicit , ſed vnde id acceperit Illuſtriſſimus Cardinalis , non prodit ; niſi forſan ex eo quod conſtat, legatione facta , miſſum Oroſium fuiſſe ab Auguſtino Hieroſolymas ad S. Hieronymum:inibique adfuiſſe tempore reuelationis reliquiarum Sancti Stephani Protomartyris Luciano Presbytero factæ ; & bonam earum partem poſtmodum primum omnium intuliſſe Occidenti:vt præter Auguſtini Serm. 32. de diuerſis, teſtimonio Marcellini Comitis notum habemus in Chron.anno Domini 416. Quòd ſi inuentio anno ſuperiori contigit,vt idem Marcellinus ſcribit , & ex epiſtola ipſius Luciani liquet, & ex Faſtis Idatij Lamacenſis;inferri inde videtur legationem Oroſij ad Auguſtinum anno vno ante reliquiarum inuentionem accidiſſe,videlicet 414.Sed à quibus Epiſcopis miſſus? Baronius ab Eutropio, & Paulo affirmat ; hi ſiquidem in commonitorio , ſeu conſultatione legationis Oroſij nominantur:Dexter ab Herode,Prudentio,& Lazaro contendit. De cauſa legationis non minor diſcordia videtur, nam Baronius affirmat , Oroſium ſe ad Auguſtinum contuliſſe , vt eum ſuper erroribus Priſcillianiſtarum,& Origeniſtarum conſuleret;Dexter verò,ad Epiſcopos Africanos cauſa Generalis Concilij congregatos,cum litteris Herodis & ſociorum:detuliſſéque ſecum Canones Cæſarauguſtani dudum habiti , vt eos à Patribus Africanis approbari curaret.

Cæterùm nihil à vero diſtans in Dextri ſcriptis reperiemus,ſi res ipſa rigoroſo examini ſubiiciatur. Agebat hoc anno Oroſius ætatis ſuæ 25.vel 26. vtpote natus (quod ſuperiùs vidimus)anno Domini 375. (quod enim in Codice Cæſarauguſtano ſcribitur natus 382. vel 384. error amanuenſis fuit , quem ex alio M.S.correxi) erat etiam in eo iuuentutis flore Presbyter ordinatus. Sanè D. Auguſtinus Oroſium Presbyterum iuuenémque agnouit, nam in epiſtola 103. inquit ; *Occaſione quippe cuiuſdam ſtudioſiſſimi iuuenis Presbyteri Oroſij, qui ad nos ab vltima Hiſpania , ſolo ſanctarum Scripturarum ardore inflammatus aduenit* , &c. Nec mirum ſi quinto & vigeſimò ætatis anno , in ipſo iuuentutis flore Oroſius in Africam profectus dicitur , nimirum Chriſti Domini 400. Neque enim quaſi Conciliaris Pater miſſus fuit , ſed potiùs internuntij vices gerens , ætatis forſan teneritudinem prætendens,aliquamdiu reſtitit:ſed quòd Epiſcopi Hiſpaniæ, ingenij ſui capacitate delectati,eum vellent Magni Auguſtini habere diſcipulum , vim fecerunt iuueni , qui tandem deſiderio audiendi tantum magiſtrum allectus ad eum profectus eſt. Id certè innoteſcere poteſt ex illis verbis , quæ ipſemet ſcribit in prædicta conſultatione : *Ad te* (inquit ad Auguſtinum) *per Deum miſſus ſum , de te per eum ſpero. Dum conſidero qualiter*

occurro

Anno Romæ 1150. | Anno Chriſti 400.

actum eſt, quod huc venirem, agnoſco cur venerim; ſine voluntate, ſine neceſſitate, ſine conſenſu de patria egreſſus ſum, occulta quadam vi actus, donec in iſtius terræ littus allatus ſum. Hic demum in eum reſipui intellectum, quia ad te venire mandabar. Dato igitur ſemel Oroſio in eius diſciplinam, non eſt vnde diuinemus, eodem ipſo, vel ſequenti anno ab vbere doctrinæ ablactatum, & in Orientem amandatum: quinimò conſentaneum eſt rationi iudicare, aliquot annos apud Augu[ſt]inum eg[iſ]ſe, litterarum ſtudiis vacando; & tandem in iis prouectum ad Hieronymum contendiſſe, quo tempore Sancti Protomartyris reliquiæ adinuentæ ſunt. His accedit, quod Oroſius niſi poſt multos annos non rediit in Hiſpanias, cùm tamen ſubitò, reſponſo litterarum quas tulerat accepto, redire deberet, ſi illarum gratia præcipuè, & non vt ſtudiis vacaret, in Africam profectus fuiſſet. Cuius etiam illud argumento eſſe poterit, quod non ilico atque illuc acceſſit, reſponſum Auguſtini ad quæſtiones Priſcillianiſtarum, & Origeniſtarum procurauit, ſed aliquo tranſacto tempore; cum nimirum Auguſtinum viderat expeditum ab aliis dictandi neceſſitatibus. Id ſanè Oroſius ipſe in exordio prædictæ ſuæ conſultationis aſſeruit, illis verbis. *Beatiſſimo Patri Auguſtino Epiſcopo Oroſius. Iam quidem ſuggeſſeram Sanctitati tuæ, ſed commonitorium ſuggeſta rei tunc offerre meditabar, cùm te expeditum omnino ab alijs dictandi neceſſitatibus eſſe ſenſiſſem*, &c. Denique materia ipſa Priſcilliani errorum, pro qua etiam mittebatur ab Epiſcopis Hiſpanis, ſatis conuincit, Oroſium ante annum Domini 405. in Africam miſſum fuiſſe, nam idcirco Auguſtini cenſura, & Patrum Africanorum requirebatur, vt iis viſis Priſcillianiſtæ reſipiſcerent; qui tamen anno prædicto conuicti & confeſſi ad pacem admiſſi ſunt in Concilio 19. Epiſcoporum Toleti celebrato (de quo ſuo loco agemus) & errores ipſi conſopiti, vſque ad annum Chriſti 418. quo repullulantes agente Sancto Turibio Aſturicenſi in Concilio Toletano anni Domini 448. tandem euanuerunt. Quare manifeſtum fit multo ante ann. 414. quod alij exiſtimant, Oroſium in Africam commigraſſe; imo ante 405. & quod rationi maximè congruit Dextri ſententia, qui cum ann. 400. aſſerit miſſum, poſtquam videlicet in Cæſarauguſtano Concilio Priſcillianiſtæ damnati fuerant; cuius octo Canones Oroſius dicitur adſportaſſe.

Iam vero ſubſiſtere nequit, quod ab Eutropio & Paulo Epiſcopis miſſus fuerit; ipſe namque (cuius teſtimonio duntaxat illorum notitiam habemus) non aſſerit ſe ab iis ad Auguſtinum directum, ſed quod poſtquam ipſe tempus aliquod apud eum exegerat, litteras ſuas ad Auguſtinum direxerunt, de eadem re, alia certe longè via; nam e comperto Oroſius ipſe negotium celeriùs expedire curauit. En verba ipſius Oroſij: *Iam quidem ſuggeſſeram Sanctitati tuæ, ſed commonitorium ſuggeſtæ rei tunc offerre meditabar, cùm te expeditum omnino ab alijs dictandi neceſſitatibus eſſe ſenſiſſem. Sed quoniam Domini mei filij tui Eutropius, & Paulus Epiſcopi, eadem qua & ego puer veſter ſalutis omnium vtilitate permoti commonitorium iam dederunt de aliquantis hæreſibus*, &c. Vides, Lector, Paulum & Eutropium non miſiſſe Oroſium ad Auguſtinum, ſed (quod longè diuerſum eſt) per alium internuncium de eadem re egiſſe cum Auguſtino. Relinquitur ergo locus poſitioni Dextri, qui Oroſium ab Herode (ſeu Herote, vt alij vocant) Lazaro, & Prudentio Epiſcopis miſſum contendit: quod ſanè tam verum eſt, vt id conceptis verbis expreſſerit Concilium ipſum Carthaginenſe in epiſtola ad Innocentium Papam, cuius mox verba adducemus. Porrò de Herote & Lazaro magna fit memoria à Zoſimo Romano Pontifice in litteris, quas Baronius in tom. 5. Annal. ex Codice M.S. Vaticanæ Bibliothecæ tranſtulit, vt ex Proſpero Aquitanico in Chron. ex quibus liquet eoſdem zelo magno Cæleſtium hæreticum perſequutos fuiſſe, & eapropter ab ipſo apud Zozimum mendaciter circumuentos, ita vt Cæleſtio ſuadente, magna de vtroque crimina Pontifex crediderit; & in priori epiſtola ad Aurelium, & Epiſcopos Africæ data ſcripſerit Zozimus. *Ad litteras Herotis, & Lazari priori relatione deſtinatas* (ſcripſerant illi ad Africanos contra Pelagium, & Cæleſtium) *equidem hoc feruore fidei prafeſtinatum eſſe, promptiſſimum eſt.* Et inferiùs: *Cùm de his interrogaretur, aſſeruit, Lazarum ſanè in tranſitu cognitum, Herotem verò etiam ſatisfactione interpoſita, quod ſecus de ignoto, & abſente ſenſiſſet, cum gratia receſſiſſe...... Patuit hos in obſeruatis ordinibus, plebe Clero'q; contradicente, ignotos alienigenas, intra Galliam Sacerdotia vendicaſſe, quibus ſe ipſi propria abdicauere ſententia, nóſque licèt & alia tum eorum de ſe pænitudinem ſequuti, ſacerdotali eos loco, & ordinatione ſubmouimus.* In poſteriori verò hæc ait: *Vetus Lazaro conſuetudo eſt*

Epiſcoporum Herotis, & Lazari falſa criminatio.

Nn 3 in

Anno Chriſti 400. | Anno R. 1153.

innocentiam criminandi per multa Concilia, in S. Britium Coepiſcopum noſtrum Turonicæ ciuitatis, diabolicus accuſator inuentus eſt: à Proculo Maßilienſi in Synodo Taurini ſententiam calumniatoris excepit: ab eodem Proculo fit per multos annos Sacerdos tyrannici iudicij, defenſor ciuitatis Aquenſium, cùm contrairet afflicto in ipſum penetrabile, & ſacerdotale ſolium, ſanguine innocentis penè reſperſum irrupit; ſetitq́; in eo hactenus vmbra ſacerdotij, donec Tyranno imago ſtaret Imperij; quo loco poſt internecionem patroni ſponte ſe exuit, & propria ceſſatione ſe damnauit. De Herote verò omnia ſimilia; idem Tyrannus, patronus cadis, turba Presbyterorum contradicentium, vincula, & cuſtodia, & totius ciuitatis addictio; ſimilis pœna de abdicatione ſacerdotij. Sed quàm mendosè hæc omnia in Sanctos Epiſcopos ad audientiam Romani Pontificis allata fuerint, id ſatis conuincit, quòd in defenſionem Pelagij & Cæleſtij hæreticorum litteræ ipſæ ſcriptæ ſunt; & quæcunque ipſi contra Catholicos Antiſtites malo dolo ſuggeſſerunt in iis continentur. Quòd ſi Catholico ſcriptori ſtandum eſt, ecce Proſper in Chronico hæc ſcribit de Herote: *Heros vir ſanctus Beati Martini diſcipulus, cùm Arelatenſi oppido Epiſcopus præſideret, à populo ipſius ciuitatis inſons, & nullis inſimulationibus noxius pulſus eſt: inq́; eius locum Patroclus ordinatur, amicus, & familiaris Conſtantij Magiſtri militum, cuius per ipſum gratia quærebatur; eaq́; res inter Epiſcopos regionis illius magnarum diſcordiarum cauſa fuit.* Similiter Lazaro acciditſſe dubium non eſt, cùm eadem de vtroque Cæleſtius Zoſimo narrauerit. Semel verò ſedibus ſuis abdicatis, ab Aquitania in Cathaloniam proximam prouinciam conceſſerunt, ibique Heros ad Derthoſanam, Lazarus verò ad Vicenſem electi fuêre, vt Dexter ſcribit: & ex epiſtola Concilij Carthaginenſis ad Innocentium Papam ſcriptam habetur fuiſſe in Hiſpania Epiſcopos, vt iam dicam. Cæterùm hoc anno 400. nondum, vt credo, venerant in Hiſpaniam; & Dexter cùm eos Derthoſanum, & Vicenſem vocat Epiſcopos ad tempus quo ſcribebat ipſe Chronicon reſpicit, non ad annum legationis Oroſij: vnde verba illa, *Herotis inquam Derthoſani*, &c. hunc ſenſum quaſi materialem reddunt, Herotis inquam qui nunc eſt Derthoſanus, &c. De Prudentio nihil aliud habeo dicere, niſi quòd fuit Ilerdenſis Epiſcopus, quod Dexter ſcribit. Igitur qui poſtea acerrimè Pelagium & Cæleſtium perſequuti ſunt, priùs quoque Priſcillianiſtas, & Origeniſtas acriter impugnarunt. Porro earum epiſtolarum contra Pelagium & Cæleſtium ab Herote & Lazaro ſcriptarum, & per Oroſium Africanis Epiſcopis datarum, mentio habetur in epiſtola Concilij Carthaginenſis ad Innocentium Papam, quæ inter Auguſtini eſt 90. ibi enim dicitur; *Cùm ex more ad Carthaginenſem Eccleſiam ſolenniter veniſſemus, atque ex diuerſis cauſis congregata ex nobis Synodus haberetur, compresbyter noſter Oroſius nobis litteras ſanctorum fratrum, & conſacerdotum noſtrorum dedit, Herotis & Lazari, quarum formam his conſtituimus eſſe ſubdendam*, &c. Sed litteræ ipſæ perierunt.

Lazari & Herotis Epiſcoporum defenſio.

Fiunt Epiſcopi in Hiſpania.

Carthaginẽſis Synodus.

Cæterùm vt de Origeniſtis aliquid dicamus, refert in conſultatione ſua Oroſius, duos Auitos Tarraconenſes extra patriam actos errores quoſdam in eam reduxiſſe, qui Romam petierat, Victorini, qui Hieroſolymam, Origenis: nimirum libros Periarchon Origenis ſecum deferebat, & errores, quibus paſſim ſcatent, prædicabat; & inter alia, Verbum Patris diuinum priùs ſucceſſiuè omnium Hierarcharum Angelorum ad ſuam hypoſtaſim naturas aſſumpſiſſe, & vltimò tandem humanam. Cum his aduenerat in Hiſpaniam quidam Sanctus Baſilius Græcus (vt ipſe Oroſius nuncupat) identidem docens, ſed quiſnam fuerit ignoratur. Omnes tamen ſcriptis D. Auguſtini conuictos, ab inceptis deſtitiſſe ſatis ex eo manifeſtum fit, quod poſtmodum ad annum Domini 429. eorumdem cum honore, & laude meminit Dexter: & quia memoria eiuſmodi errorum in nullo huius ætatis Hiſpano Concilio facta eſt. Diuerſus ab his fuit alter Auitus, pariter Hiſpanus Presbyter, qui reuelatione reliquiarum S. Stephani Hieroſolymis interfuit, & epiſtolam Luciani e Græco Latinitate donauit, ac Oroſio tradidit, in Occidentem cum reliquiis deferendam. Diuerſitatem arguunt, tum patriæ diuerſitas, illi namque Tarraconenſes erant, Oroſio, & Dextro teſtibus, hic Luſitanus, vt expreſsè Idatius ſcribit in Faſtis ad Conſulatum Honorij X. & Theodoſij Iunioris VI. *Extant* (ait) *ex his geſtis epiſtolæ ſupradicti Presbyteri Luciani, & S. Auiti Presbyteri Bracarenſis, qui tunc Hieroſolymis degebant*: quare Auitus dedicauit tranſlationem ſuam Balconio Epiſcopo Bracarenſi, cuius habetur mentio in actis Concilij Toletani primi dicti, & Bracarenſis pariter I. Tum deinde tempus & locus, nam quando reliquiæ inuentæ ſunt, & hic Auitus aderat, alij qui Periarchon inde attulerant in Hiſpaniam ab aliquibus annis redierant.

Auiti Tarraconenſes duo.

S. Baſilius quidã Epiſcopus Græcus.

S. Auitus alter Luſitanus.

Extãt apud Baroniũ to. 4.

S. Innocentius Papa.

A n n o 401. *Innocentius*, &c.] Non conſtat apud omnes de anno electionis Innocen-

tij;

Anno Romæ 1152. vſq; 1157.

Anno Chriſti 401. vſq; 406.

tij; nam Idatius in annum octauum Archadij, & Honorij eam reiicit, qui fuit Chriſti 403. Marcellinus & cæteri in Conſulatum Archadij V. & Honorij V. quos Baronius ſequitur. Eſt is annus Domini 402. ſolus Dexter quem viderim electum refert anno Domini 401. ab Vrbe condita 1152. Inualuit apud authores opinio Marcellini, ſed cùm Dexter iis ipſis diebus ſcripſerit, & cæteris omnibus antiquior ſit, audiendus præ omnibus videtur. S. Anaſtaſij Papæ mortem deplorat Hieronymus epiſt. 16. ad Principiam, ex quo Martyrologium Romanum ad 27. April. ea verba deſumpſit; *quem diu Roma habere non meruit, ne Orbis caput ſub tali Epiſcopo truncaretur: nam haud multò poſt eius obitum Roma à Gothis capta fuit:* anno videlicet 410. ſub Varane Tertullo ſolo Conſule, vt habet Marcellinus, ſeu anno ſequenti, vt ſcribit Idatius in Chronico.

Concilium Toletanum.

A N N O 405. *Stilicone*, &c.] Huius Concilij memoria ex epiſtola S. Innocentij I. Romani Pontificis petenda eſt; ex qua conſtat ipſum ſcripſiſſe poſt aliquod tempus ſui Pontificatus, quo ſcribere diſſimulauerat, ad vniuerſos Epiſcopos in Toletana Synodo conſtitutos; quare cùm electus fuerit anno 401. vel 402. conſequens ſit, vt anno 405. vel propè ea epiſtola data ſit; ait enim: *Innocentius vniuerſis Epiſcopis in Toletana Synodo conſtitutis, dulciſſimis fratribus in Domino ſalutem. Sæpe me & nimium, cùm teneret cura ſolicitum, ſuper diſſenſionis ſchiſmate Eccleſiarum, quod malum per Hiſpanias latiùs indies ſeparationis gradu incedere fama proloquitur; neceſſarium tempus emerſit, quo non poſſit emendatio tanta differri*, &c. Incidiſſe in hunc annum 405. Conſulatum Stiliconis II. quem iniit cum Fl. Anthemio ſcriptores omnes affirmant: & hinc forſan acta huius cum ſuperioris Toletani Concilij confuſa fuère; quod nimirum vtrumque Stilicone Conſule habitum ſit. Non habito delectu de numero Conſulatus, cùm certum ſit primum Stiliconis in annum Domini 400. incidiſſe, ſecundum in 405. quod Idatius, Marcellinus, Caſſiodorus, & cæteri teſtantur. Porrò ſubſcriptiones 19. Epiſcoporum quæ extant, huius neceſſario fuiſſe id conuincit, quod *Paternus* omnium primus ſubſcribit (nimirum Bracarenſis) eo quod Præſidis in eo functus officio ſit; qui tamen in præcedenti Concilio anni 400. ad tempus ſententiam leuis damnationis acceperat. Qua de re, & de cæteris ad hoc Concilium pertinentibus, egimus in ſuperioribus ad annum Domini 386. Interfuère cum cæteris *S. Aſturius* Toletanus Epiſcopus primæ Sedis; *Marcellus* Caurienſis iuxta ſententiam Dextri, ad annum 424. tametſi in Codice S. Michaëlis dicatur Hiſpalenſis, apud Loayſam: *Seuerus* Lamacenſis, ſeu Malacenſis, de quo iam diximus anno 388. *Olympius* qui fuit ſecundus huius nominis inter Toletanos, & poſtmodum ſucceſſit Sancto Aſturio anno 424. nunc autem alterius cuiuſdam Sedis Epiſcopus erat: *S. Hilarius* Arelatenſis, vt credo, qui his diebus in Aquitania florebat: *Ortigius* Epiſcopus Cælenenſis in Gallæcia, qui in Toletano ſuperiori fuerat abſolutus, & Sedi ſuæ reſtitutus: *Lampadius* Barcinonenſis, qui Sanctum Paulinum presbyterio decorauit: *S. Exuperantius* Rauennas Epiſcopus, de quo multa in ſuperioribus dicta ſunt: *Leonas* Lucenſis Antiſtes, vt habent ſubſcriptiones antiquæ. Sedes cæterorum minimè potui reperire, videlicet *Aphrodiſij, Liciani, Leporij, Iucundi, Lampadij, Sereni, Flori, Statij, & Aureliani.*

Patres qui ibi interfuerunt.

A N N O 406. *Leporius*, &c.] Quis his Leporius fuerit non omnibus conſtat, nam ſunt qui velint hoc tempore duos eius nominis extitiſſe, alterum ex familia Sancti Auguſtini, cuius ipſe meminit *Serm. 50. de Diuerſis*; alterum, qui Pelagij tabe infectus gratiæ Dei contrarius exiſtens, prauum dogma in Galliis diſſeminauit, ſed ab Auguſtino admonitus, palinodiam recantauit; de quo Gennadius lib. de Viris illuſt. cap. 59. & Caſſianus de Incarn. lib. 1. & 7. Addunt falsò dici Vticenſem Epiſcopum in Hiſpania, cùm Vtica in Africa ſit, non in Hiſpania, & Leporius non Hiſpanus, ſed Gallus, aut Britto fuerit, vt Pitſæus lib. de Script. Anglic. contendit. Excuſo Cardinalem Baronium, qui Dextro caruit, ſed eos qui viſo Dextro reluctantur admiror. Cùm enim expreſsè aſſerat, eumqui mutauit ſententiam ſuam ad ſanam redactum mentem fuiſſe, ex Auguſtini familia monachum, habuiſſeque præceptorem eumdem Auguſtinum, non eſt vnde alter ab altero diſtingui queat: cùm aliàs nullus ex antiquis promat duos eius nominis ſub Auguſtini diſciplina monachatum exercuiſſe. Sed forſan quis obiiciat id ex ætate ſatis deduci, nam quo tempore vnus ſententiam in ætate matura mutauit, alter iuuentutis annos non exceſſerat: ſiquidem Auguſtinus canis reſperſus refert ſe Leporium in Monaſterio recepiſſe; quo ſanè tempore poſt multos monachatus annos videtur contigiſſe lapſus alterius, prædicatio erroris, & eius tandem recantatio.

De Leporio Auguſtini diſcipulo.

Anno Chriſti 4[illegible]6.

Perperam tamen, nihil etenim horum ex ſcriptis authorum conſtat: ſed demus [illegible]per- Anno ſum canis ſermonem illum 50. ſcripſiſſe Auguſtinum, quoniam in eo dicit: *Ego quidem* Romæ *quem Deo propitio videtis Epiſcopum veſtrum, innocens veni ad iſtam Ciuitatem*, &c. *non decet* 115[illegible]. *hos canos*, &c. attamen conuerſionem & initium monachatus Leporij non refert quaſi recentem, & his ipſis diebus factam, ſed ante multos annos. En verba ipſius: *Leporius quidam fuit nobilitate ſeculari conſpicuus, & prædiues, comparandus in pluribus Piniano. Hic ſua omnia dimittere cupiens, & pauper cum Chriſti pauperibus Auguſtini fratribus Deo ſeruire; non ante eum recepit Auguſtinus, quàm erogatis omnibus bonis, egenum prorſus redditum viderit. cui & ſuggeſſerat, vt de diuitijs erigeret Monaſterium, nec non Xenodochium, & Baſilicam Martyrum.* Nónne verbum illud *fuit*, cùm dicitur, *Leporius quidam fuit*, tempus præteritum, & rem ante annos non paucos factam denotat? Probe ergo cum Auguſtinus canis erat reſperſus, multa feciſſe potuit Leporius; quinimo modus loquendi, abſentem indicat, vt ille erat, qui in Galliis aliquod tempus exegit. At inquit, in ſermone illo laudat eum, & hæreticum non laudaret. Bene aſſentior, ſed quanto tempore errori immerſus erat? quando verò ad bonam mentem redactus, exemplar pœnitentiæ dabat de ſe, cur quæſo laudari non deberet? præſertim quia eo loco ſolum agit de conuerſione eius à ſeculari vita ad monachalem, quæ ſine dubio fuerat exemplaris: lapſus verò nihil ad propoſitum illius ſermonis attinebat. Quod additur de Vticenſi Epiſcopatu, ex ignoratione veteris Hiſpaniæ Topographiæ dictum eſt; conſtat ſiquidem teſtimonio Appiani Alexandrini fuiſſe in Hiſpania vrbem Vticam, à qua olim Viriatus Romanorum præſidia fugauit, poſtquàm ipſe à Q. Pompeio victus receſſerat. Ex ordine vero narrationis conuincitur Vticam Bæticæ vrbem fuiſſe, nam eam aſſignat inter Eboram Luſitaniæ & Baſtetanos populos Tarraconenſis Hiſpaniæ, quo loco Borealior Bæticæ regio ſita eſt, vt in Tabulis Ptolomæi videmus. Lege etiam de ea Vtica Ambroſium Moralem lib.[illegible].cap.49. & quæ nos ad annum Chriſti 66. notauimus. De patria Leporij nihil curo, tametſi Africanum fuiſſe credam, teſtimonio Auguſtini, dum tamen in Hiſpania Epiſcopus fuerit.

Paulò difficilius videtur quod Dexter aſſerit, Leporium Epiſcopum mutaſſe perditam ſententiam ſuam, Gennadius ſiquidem, & Caſianus ante presbyteratum cecidiſſe dicunt. *Leporius adhuc Monachus* (ait Gennadius) *poſtea Presbyter, præſumens de puritate vitæ, quam arbitrio tantùm, & conatu proprio, non Dei ſe adiutorio obtinuiſſe credebat, Pelagianum dogma cœperat ſequi, ſed à Gallicanis Doctoribus admonitus, & in Africa per Auguſtinum à Deo emendatus ſcripſit emendationis ſuæ libellum*, &c. Caſianus autem, *Leporius*, inquit, *tunc Monachus, modo Presbyter, qui ex Pelagij inſtitutione vel potiùs prauitate deſcendens* (quoad errorem, non quoad monachatus diſciplinam, vt nonnemo mihi dixit; quatenus Leporium non Auguſtini monachum faceret, ſed Pelagij) *apud Gallias aſſertor prædictæ hæreſeos aut inter primos, aut inter maximos fuit; à nobis admonitus, à Deo emendatus* (per Auguſtinum) *ita malè conceptam perſuaſionem magnificè condemnauit, vt non minus penè admiranda ſit correctio illius, quàm illæſa multorum fides. Is ergo in ſe reuerſus, vbi tunc erat atque nunc eſt, tam errorem ſuum cum dolore, quàm ſine pudore confeſſus eſt: ſed etiam ad omnes Galliæ Ciuitates confeſſionis, ac planctus ſui litteras dedit*, &c. Extant apud Baronium tom.5. ad annum Domini 420 quarum exordium: *Quid in me primùm ô Domini mei venerandi*, &c. Cùm ergo ante presbyratum lapſus & emendatus fuerit, quonam pacto à Dextro Epiſcopus vocatur? Sanè verba illa, *Epiſcopus Vticenſis*, appoſitiuè ſcripta ſunt, vt ſit ſenſus *Leporius* qui nunc ſcripturæ huius tempore *Epiſcopus* eſt *Vticenſis, priùs Monachus ex familia S. Auguſtini*, &c. Neque aliter quàm Caſianus de eo dixit, *Tunc Monachus, modò Presbyter*; & Gennadius, *adhuc Monachus, poſtea Presbyter.* Nam qui poſt lapſum meruit Presbyter ordinari, poſtmodum ad Epiſcopatum etiam dignus eſt habitus vt aſcenderet. Hinc proculdubio fit, vt alter ſit ab eo Leporio Epiſcopo, qui Concilio Toletano nuncupato I. ſubſcripſit anno Domini 405. nondum ſiquidem ordinatus fuerat is de quo agimus. Niſi quis velit totam hanc ſententiam Dextri hoc anno ab eo aſſignari, quod ignoraret verum tempus correctionis illius: quam tamen ante Concilium accidiſſe liquet ex prædictis ſubſcriptionibus. Adnotarim etiam, verba illa Caſiani, *aſſertor prædictæ hæreſis inter primos fuit*, ratione præſertim temporis, quo ante alios errorem Pelagij prædicauit, dicta fuiſſe. Nimirum quia quando ipſe lapſus eſt, & emendatus, Pelagius adhuc in Concilio aliquo damnatus non fuerat; primum quippe anno Domini 416. agente Oroſio in Conciliis Mileuitano, & Carthaginenſi ſub Siluano Epiſcopo condemnatus fuit. Quare Leporius facilius

Auguſtini

Anno Romæ 1157.

Anno Chriſti 406.

Auguſtini magiſtri ſui correctione emendatus eſt, & vt apparet contumax non fuerat.

Adhuc nonnulli ſuſtinere non poſſunt, quod Leporius dicatur Monachus ex familia Sancti Auguſtini, quoniam monachatum ab Auguſtino inſtitutum audire noiunt, ſed Canonicos duntaxat Regulares. Quod quidem pro cõtentione, non pto veritate dici dubium nulli ſit. Nihil enim ex ſcriptis Doctoris ſanctiſſimi æquè perſpicuum eſt, quàm ipſum Monachum fuiſſe, & inſtitutorem Monachorum. Id quod Petilianus Donatiſtarum petulans anteſignanus, qui in Africa Auguſtinum bene nouerat, illi obiecit, vt ipſe Auguſtinus refert lib. 3. contra litteras Petil. cap. 40. inquiens; *Deinceps perrexit ore maledico in vituperium Monaſteriorum, & Monachorum, arguens etiam me, quòd hoc genus vitæ à me fuerit inſtitutum; quod genus vitæ omnino quale ſit neſcit, vel potiùs toto orbe notiſſimum neſcire ſe finxit.* Petilianus igitur obiecit Auguſtino, quòd Monachorum eſſet inſtitutor; cui tamen cùm reſpondet S. Doctor, non abnuit quod Monachus ſit, & Monachorum pater, ſed quod ipſe dicatur monachiſmi nouus inuentor ſeu inſtitutor, cùm tamen hoc vitæ genus toto orbe notiſſimum eſſet, quod Petilianus aut ignorabat, aut ignorare fingebat. Ipſe quoque Auguſtinus id expreſsè fatetur, tùm aliis locis, tum præcipuè in expoſitione Pſalmi 132. *Ecce quàm bonum*, &c. illis verbis; *Quid ergo dicunt illi, qui nobis de nomine Monachorum inſultant?* Verùm quamuis ipſe non fuerit primus inuentor monachatus in orbe, primus tamen eum inuexit in Africam, vt ex variis Auguſtini ſcriptis deducitur, & inter alios doctè deduxit Cardinalis Baronius tom. 4. Annal. ad annum Domini 391. inquiens. *S. Auguſtinus primus fuit, qui Monaſtica vita inſtituta inuexit in Africam, eadémque ſeruare cœpit, aliíſque ſeruanda tradidit; inde accidit, vt Donatiſtæ putarent huiuſmodi vitæ genus ab ipſo fuiſſe excogitatum.* Sanè habemus ex eodem Auguſtino lib. 2. Retractationum cap. 21. ſuo tempore apud Carthaginem Monaſteria eſſe cœpiſſe, quaſi ante ipſum inibi Monaſterium nullum eſſet; quo tempore ſcripſit opus de opere Monachorum. Porrò ex S. Paulini redditis ad Alipium litteris (quæ inter epiſtolas Auguſtini extant ſub numero 35.) conſtat monachiſmum in Africa, quem ex Italia Auguſtinus, patrium ſolum repetens illuc primus inuexerat, iam longè latéque fœcunda fuiſſe propagatione diffuſum, ſpatio duntaxat ſex annorum, qui ab introitu Auguſtini in Africam, ad tempus prædictæ epiſtolæ interfuêre. Nam inter cætera Paulinus ſic alloquitur Alipium; *Benedictos ſanctitatis tuæ comites, & æmulatores in Domino, fratres, ſi dignantur, noſtros, tam in Eccleſijs, quàm in Monaſterijs Carthagine, Tagaſte, Hyppone regio, & totis parochijs tuis, atque omnibus tibi cognitis per Africam locis, Domino Catholicè ſeruientes multo affectu, & obſequio ſalutari rogamus*, &c. Idémque liquet ex Poſidio in vita S. Auguſtini cap. 11. *Vt planè videas* (ait Baronius) *ex vno Auguſtini Monaſterio vniuerſam Catholicam Eccleſiam Africanam Monaſterijs, ex alijs deriuantibus, breui tempore fuiſſe repletam.*

S. Auguſtinum Monachos inſtituiſſe.

Quid verò in cauſa fuerit, vt Auguſtinus Canonicos Regulares inſtituere inciperet, promit ipſe luculenter Serm. 1. *de Communi vita Clericorum* nimirum quia factus Epiſcopus, vt ſuo muneri pontificali incumberet, & hoſpites ſuperuenientes humaniter reciperet, quod eo temporis Epiſcoporum erat, nequibat in Monaſterio Eremi cum Monachis vt priùs habitare; vnde Clericos qui aliàs intra vrbis mœnia pro ſeruitio altaris habitabant, in vnum colligens, Monaſterium fecit Clericorum, qui certè eo ſolùm à Monachis diſcrepabant, quòd altari eſſent deſtinati, & intra ciuitatem degerent, cùm Monachi & in rure viuerent, & ſacris ordinibus ordinati non eſſent; quando tamen opus erat, de Monachis Clerici fiebant, & quos probarat Auguſtinus in Monaſterio Monachorum, hos poſtmodum ad vrbem adducebat, inde ad Epiſcopatum plerumque ſublimandos. Hæc mihi in Sancti Doctoris ſcriptis certa ſunt, ex illis præcipuè verbis: *Perueni ad Epiſcopatum; vidi neceſſe habere Epiſcopum exhibere humanitatem aſſiduam quibuſcumque venientibus, ſiue tranſeuntibus, quod ſi non feciſſem, Epiſcopus inhumanus diceretur; ſi autem conſuetudo iſta in Monaſterio* (Monachorum videlicet) *permiſſa eſſet, indecens eſſet:* (id eſt non decebat quietem Monaſticam) *& ideò volui habere in iſta domo Epiſcopi mecum Monaſterium Clericorum.* Quibus veram cauſam fundandi Regulares Clericos manifeſtat. Sed quia de hac re multi multa ſcripſere, & vtrinque validè decertatum eſt, nihil vltrà addendum duxi, quia quæ præfata ſunt, pro inſtituto meo ſufficiunt, ne quis monachatum Leporij ſub Auguſtini diſciplina, qui à Dextro aſſeritur, aſpernetur.

Quare Canonicos Regulares inſtituerit

2. *Ilorci*, &c.] Hodie *Lorca* nuncupatur, vt Morales fusè probauit in Antiquit. Hiſpan. verbo *Ilorci*, fol. 81. & quod eam præterfluit fluuius Tader, ſeu Staber, ex Plinio lib. 3. cap.

S. Victoria Vego.

cap.1.& 3. Potrò Sanctam Victoriam, de qua hic ſermo eſt, eam credo eſſe quæ Burgis in Hiſpania quieſcit, & colitur ſub duplici officio in toto Archiepiſcopatu, die x. Nouembris, vt in Kalendario Burgenſis diœceſis videre eſt. Quod enim Mariana & alij putant fuiſſe ſociam S. Vrſulæ, & vndecim millium ſociarum, filiámque Regis Siciliæ ex S. Geraſina, cum ipſis pariter (vt ait) occiſa, probabile non eſt. Vnde etenim filia Regis Siculi, & mater eius Regina coniungi potuit cum Vrſula Britanna, & apud Coloniam ſuper Rhenum Germaniæ fluuium coronari? Verum quidem eſt S. Vrſulam iis ipſis diebus, aut parum antè ab Hunnis fuiſſe percuſſam; cæterùm Victoria non ab Hunnis, ſed à Vandalis occiſa eſt, qui non longè ab iis diebus Hiſpaniam Bæticam, & eius confines, vbi Ilorcis eſt, afflictarunt, multis Chriſtianorum trucidatis. Conſtat etiam ex Dextro, non fuiſſe Virginem, ſed viduam, eámque ante martyrij coronam ſanctitate præcipua floruiſſe.

Placidia vxor Athaulphi.

Anno 407. *Aſturius*, &c.] Quo tempore Fl. Maximus in Hiſpania, & Gallia imperabat, Sedem Toletanam regebat S. Audentius, vtriuſque autem coæuus, & amicus fuit S. Aſturius Serranus: vt ex dictis conſtat, & ex temporum ratione à Dextro explicata. Sanctum autem Gregorium Illiberritanum Antiſtitem charum fuiſſe Placidiæ Auguſtæ Theodoſij Magni filiæ, liber *de Fide* ad eam ſcriptus proclamat. Placidiam hanc Auguſtam Card. Baronius exiſtimat fuiſſe ſororem Theodoſij Imperatoris; cùm tamen Marcellinus & Idatius eius temporis ſcriptores aſſerant non ſororem fuiſſe, ſed filiam Theodoſij, vt L. Dexter aſſeuerat. Idatius agens (anno Domini 410. Æra 448.) de euerſione Vrbis per Alaricum Gothorum Regem, ſubdit; *Placidia Theodoſij filia, Honorij Imperatoris ſoror, à Gothis in Vrbe capta.* Et Æra 453. agit de nuptiis eius cum Athaulpho Alarici ſucceſſore; *Athaulphus* (ait) *apud Narbonam Placidiam duxit vxorem, in quo prophetia Danielis putatur impleta, qui ait, Filiam Regis Auſtri ſociandam Regi Aquilonis; nullo tamen eius ex ea ſemine ſubſiſtente.* Qua de re ad calcem horum Commentariorum agendum nobis eſt. Rurſus Athaulpho apud Barcinonem occiſo anno Domini 416. ſubdit; *Conſtantius Placidiam accepit vxorem.* Et inferiùs agit de Valentiniano Imper. Conſtantij, & Placidiæ filio, qui eis natus eſt anno Domini 419. & de euectione Conſtantij per Honorium facta ad Regnum anno 420. & de morte ipſius anno ſequenti, in quem tertius eius Conſulatus inciderat: & de morte Placidiæ Auguſtæ anno 28. Imperij filij ſui Valentiniani, & Chriſti 451. quibus per omnia ſuffragatur Marcellinus: nam Alaricum inquit vrbe egreſſum fuiſſe *Placidia Honorij Principis ſorore abducta, quam poſtea Athaulpho propinquo ſuo tradidit vxorem.* Et inferiùs poſt Athaulphi mortem, *Valia Rex Gothorum facta cum Honorio pace, Placidiam ſororem eius eidem viduam tradidit.* Additque inferiùs cætera, quæ in Idatio legimus de Conſtantio, & Valentiniano, marito & filio. Et anno Domini 424. Victore, & Caſtino Coſſ. *Placidia mater Valentiniani Auguſta nuncupata eſt.* Quod verò hæc ipſa ſit, ad quam liber Gregorij inſcriptus eſt, ſuo loco monſtrabimus, anno Domini 423. de eadem Placidia agunt Oroſius lib.7. Zoſimus lib.6.& Paulus Diaconus lib.13.

Oliua Comitatus.

2. *Cæſarobriga*, &c.] Meminit Oliuæ in Vectonia Ptolomæus, nec longè à Salmantica: olim Cæſarobriga dicta fuit; & nunc Comitatus titulo inſignita vxori & filio D. Roderici Calderon paret. De Iuuenco ſatis in ſuperioribus dictum, ad annum mortis ipſius, & Chriſti Domini 337. nunc de fama doctrinæ & ſanctitatis ipſius agit Dexter.

3. *S. Paternus*, &c.] Fusè de eo actum eſt in ſuperioribus, cùm de Conciliis Toletanis ſermo incidit, anno Domini 386.& 405. ſucceſſit ei Pancratianus, vt mox dicemus.

Exuperantius Epiſcopus. Ruffinus Epiſcopus.

4. *Exuperantius*, &c.] Multa de eius geſtis ſuprà ad annum 385. & 388. dicta ſunt, quæ tu conſulas. Ruffinus autem, de quo Dexter, is eſt, cuius in epiſtola S. Innocentij Papæ ad Concilium Toletanum mentio fit, cùm dicitur; *Quantos ex eis, qui poſt acceptam Baptiſmi gratiam in forenſi exercitatione verſati ſunt, & obtinendi pertinaciam ſuſceperant, acceptos ad ſacerdotium eſſe comperimus, è quorum numero Ruffinus & Gregorius perhibentur?* Eum verò fuiſſe in Hiſpania Epiſcopum ex eadem conſtat epiſtola.

Pauli Oroſij liber.

Anno 417. *Paulus Oroſius*, &c.] Extat opus inſigne tanti viri, & manibus omnium teritur, cum eruditis Notis Franciſci Fabricij Marcodurani. Reuerſus fuerat anno Domini 416. ex Palæſtina in Africam, & cùm Dioſpoli vidiſſet ab Epiſcopis in Synodo congregatis abſolui Pelagium & Cæleſtium, quaſi ab omni errore, quem ſuis mendaciis obtexerant immunes, monitúſque zelo Herotis, & Lazari Epiſcoporum, quorum recèns epiſtolas acceperat, duo Africana Concilia celebrari fecit, Mileuitanum II. & Carthaginenſe, in quibus præfati hæretici damnati fuêre: vti Auguſtinus epiſt. 90. commemorat, & doctè

Baronius

Anno Baronius probat. Cùm verò iis diebus Romanum Imperium debilitaretur, irruentibus in Anno
Romæ ipſum plurimis Barborarum nationibus, Alanis, Gothis, Sueuis, Vandalis; multiſque Ro- Chriſti
1167. manorum queruli nominis Chriſtiani, aſſererent defectum Romanæ Reipublicæ Chriſti 417.
doctrina inuectũ, Oroſius hortatu Auguſtini ſeptem hiſtoriæ vniuerſalis ſcripſit libros, *in* *Qua occaſione ſcripſit*
quibus (vt Gennadij verbis vtar) *totius penè mundi temporis calamitates, & miſerias, ac bellorum inquietudines replicans, oſtendit magis Chriſtianæ obſeruantia eſſe, quod contra meritum ſuum res Romana adhuc duraret, & pace cultura Dei pacatum retineret Imperium.* Cœpit ſcribere altero à ſuo reditu anno, nimirum Chriſti 417. vt Dexter aſſerit, & ad finem perduxit opus poſt annos tres, id eſt, Chriſti 419. nam cùm ad calcem ſeptimi libri aſſerat, *Explicui adiuuante Chriſto, ſecundùm tuum præceptum beatiſſime Pater Auguſtine, ab initio mundi vſque in præſentem diem, hoc eſt, per annos 5618.* & ipſe, vt perſpicuum eſt, ſequatur Septuaginta Interpretum computationem, iuxta quam Chriſtus natus eſt anno à mundo condito 5199. teſte Romano Martyrologio, fit vt annus mundi conditi 5618. quo Hormeſta Oroſij finita eſt, correſpondeat anno Chriſti nati 419. vt computanti patebit. Quare hoc anno Chriſti 417. rectiſſimè vſus eſt Dexter verbo illo, *auſpicatur*, quidquid Marcellinus abſolutè vtatur verbo *ſcripſit*, cùm ait, *Theodoſio VII. & Palladio Coſſ. Oroſius Presbyter Hiſpani generis ſeptem libros hiſtoriarum deſcripſit.* Sed quid de titulo libri, *Hormeſta*, Andreas Scotus ſenſerit in litteris ad Petr. Cholinum datis, ſubiiciamus. *Cur hæc olim Oroſij hiſtoria inſcripta fuerit Ormeſta? Vitioſè, vt equidem arbitror, ac barbari ſæculi culpa: Orcheſtram mundi inſcribendam potiùs, vidit primus doctiſſimus Pighius in Hercule Prodicio. An quia veluti theatrum rerum geſtarum repræſentat? an quia à mundi deſcriptione orditur? Quid autem Orcheſtra ſit in Amphitheatro ſuo docet Lipſius cap. 14. & in Onomaſtico Iul. Pollux lib. 4. cap. 19.* Certè Trithemius lib. de Viris illuſtr. in Oroſio, *Hormeſtam mundi* legit, vt modò Dexter.

Hoc loco notarim vnum ex querulis Chriſtiani nominis, qui caſum Romani Imperij mutationi religionis attribuit, fuiſſe Symmachum Vrbis Prætorio Præfectum, qui ad Valentinianum I. Theodoſium I. & Archadium Auguſtos relationem fecit pro veteri Deorum cultu aduerſus Chriſtianos; eum tamen pro virili, duobus editis libris carminum impugnauit Prudentius, eiúſque obiectis doctè & ſubtiliter occurrit lib. 2. Vbi inter alia Romam per proſopopœiam introducit ſuis ita ciuibus loquentem:

Viuo piè vobis authoribus, impia pridem
Arte Iouis fateor; quid enim non ille cruentum
Tradidit? aut quid mite ſibi, placidum ire popoſcit?
Qui dum præmetuit cultu inſoleſcere Chriſti,
Sæuijt, ac miſerum fœdauit ſanguine ſæclum.
Et ſunt qui vobis bella exprobrare ſiniſtra
Non dubitent, poſtquam templorum ſpreuimus aras,
Affirmentq́, Lybin Collinæ à cardine portæ
Annibalem Iouis Imperio, Martiſq́, repulſum,
Victores Senonas Capitoli ex arce fugatos,
Cùm ſuper excelſo pugnarent Numina ſaxo.
Qui mihi præteritam cladem, vetereſq́, dolores
Inculcant iterum, videant me tempore veſtro
Iam nil tale pati; nullus mea Barbarus hoſtis
Cuſpide clauſtra quatit, &c.

Et quæ ſequuntur, quibus victoriam Stiliconis canit, Chriſto duce acceptam de Radagaiſo & ducentis millibus Scythis ſeu Gethis, qui anno Chriſti 406. Archadio VI. & Probo Coſſ. (vt Marcellinus in Chronico refert) totam Italiam inundauerant. Hæc idcirco induxi, vt oſtendam Prudentium decem ante Oroſium annis de eodem argumento egiſſe: quandoquidem proſtrato Radagaiſo ſcripſit, & antequam Alaricus Vrbem euerteret, & Alani, Vãdali ac Suevi in Gallias, Hiſpaniáſque populi Romani prouincias irruerẽt; vt illa indicant verba, *Nullus mea Barbarus hoſtis cuſpide clauſtra quatit.* Conſtat verò (Marcellino

autho

Anno Christi 418.

authore) Radagaiſum victum anno Domini 406. vrbémque euerſam anno 410. Varane Anno ſolo Conſule: Barbaros autem Hiſpanias ingreſſos (authore Idatio teſte oculato) æta Cæſ. Romæ ſaris 447. id eſt, Chriſti anno 409. quinimò, vt Marcellinus ait, anno Chriſti 408. *Baſſo & 1169. Philippo Coſſ. Stilkonem Comitem (cuius duæ filiæ Maria, & Thermantia ſingulæ vxores Honorij fuère, vtraque tamen virgo defuncta) ſpreto Honorio, regnumq́; eius inhiantem, Alanorũ, Sueuorum, Vandalorumq́; gentes donis, pecunijſq; illectas contra regnum Honorij excitaſſe, eo quod Eucherium filium ſuum paganum & aduerſus Chriſtianos inſidias molientem cuperet Cæſarem ordinare: qui tamen cum eodem Eucherio, dolo ſuo detecto, occiſus eſt:* Si verè, inquam, hæc anno prædicto acciderunt, neceſſum eſt, vt Prudentius anno præcedenti, ſcilicet Chriſti 407. contra Symmachum ſcripſerit, hic etenim annus inter Radagaiſi cædem, & proditionem Stiliconis iacet. Mihi vt minimum Eucherij paganiſmus ſuſpectus videtur, cùm difficile creditu ſit, Stiliconem ex Serona vxore, ſorore verò Magni Theodoſij filium habuiſſe paganum, & videam à Prudentio lib. 2. contra paganum Symmachum, magnis euehi laudibus Stiliconem de Catholici Chriſti fide profeſſione:

Agebat Honorius ætatis annum 20.

————Dux agminis, Imperijq;
Chriſtipotens nobis iuuenis fuit (loquitur de Honorio) *& comes eius,*
Atque parens Stilico, Deus vnus Chriſtus vtrique,
Huius adoratis altaribus, & Cruce fronti
Inſcripta, cecinère tubæ, prima haſta draconis
Præcurrit, quæ Chriſti apicem ſublimior offert, &c.

Anno 418. *Paulus*, &c.] Nihil hactenus de hoc Paulo Maſſilienſi repetire potui.

2. . . . . &c.] Hoc loco in quibuſdam codicibus inſerebantur eiuſmodi verba: *Auitus Imperator in Hiſpanias traijcit, ibique depoſita Imperij dignitate magnis itineribus ad Gallias properat.* Sed hæc aliunde tranſlata ſunt, nam Dexter non potuit agnoſcere Auitũ ad Imperium prouectũ, cùm teſte Idatio & Proſpero tyrone in Chron. aſſumptus fuerit ann. Domini 455.

Priſcilliani hæreſis repullulat.

3. *Hæreſis*, &c.] Illis forſan negotium procurantibus, qui Toletani Concilij gladio è Sacerdotio, & Epiſcopatu ſubmoti fuerant; ſcilicet Herena, Donato, Acutio, & Emilio, ſeu Emila, hi enim iniuſtè cæſum Priſcillianum proclamabant, & velut Martyrẽ venerabantur, vt in ſententia eotũdem ſcribitur. Seuerus de his agens dixit, *Peremptorũ corpora ad Hiſpanias relata, magniſq; obſequijs celebrata eorum funera.* Sed horum rabies inferiùs agente S. Turibio anno Domini 448. tandem ſedata eſt: vt in Bracarenſi Concilio (primo dicto) habetur.

Paulus Concordienſis.

4. *Paulus*, &c.] Extat ad eum ſcripta epiſtola Hieronymi 21. Cùm verò in ea Hieronymus ipſe aſſerat ſe Paulum iſtum Concordiæ in Italia vidiſſe, & aliàs à Dextro vocetur Luſitanus, in Luſitania autem non procul Vlyſippone Concordia alia ſit, illud quod alibi notauimus, iterum occurrit, Italos, cùm Hiſpaniis dominabantur, vrbibus à ſe denuò illic conſtructis ſæpiùs nomina ſuarum indidiſſe. Quare mirum non eſt, ſi Concordienſes Hiſpaniæ populi Concordienſibus Italis communicabant, & ab his ad illos facilis tranſitus erat. Sic credo Paulo accidiſſe, qui Concordiæ in Luſitania natus Concordiam Italiæ profectus, ibi à D. Hieronymo conuentus eſt, vt ex libro de Script. Eccleſ. *in Tertulliano* liquet. Cui hoc non placet, caſu factum dicat, quod non curarim. Aut dicendum fuiſſe quidem Luſitanum, vocari verò Concordienſem ab vrbe in qua Parochiam regebat. Ad eum dedit epiſtolam XXI. tomi primi, vbi inter cætera, *Ecce*, inquit, *cùm centenarius ætatis circulus voluitur, & tu ſemper præcepta Domini cuſtodiens futura beatitudinem vitæ per præſentia exempla meditaris. Oculi puro lumine vigent, pedes imprimunt certa veſtigia, auditus penetrabilis, dentes candidi, vox ſonora, corpus ſolidum & ſucci plenum; cani cum robore diſcrepant, vires cum ætate diſſentiunt; non memoria tenacitatem antiquior ſenecta diſſoluit, non calidi acumen ingenij frigidus ſanguis obtundit, non contractam rugis faciem arata frons exaſperat, non denique tremula manus per curuos ceræ tramites errantem ſtylum ducit*, &c, quæ tu legas.

Conſtantius Cæſar.

5. *Conſtantius*, &c.] Quo tempore Alani, Sueui, & Vandali in Hiſpanias irruperunt, ex ipſis Romanis nonnulli rebellarunt apud Gallias, præſertim Conſtantinus cum filio ſuo Conſtante, quem, Imperio ſemel arrepto, ex Monacho Cæſarẽ fecit. Cæterum ab Honorij duce Conſtantio, poſtmodum Cæſare, Placidiæ marito, & Valentiniani iunioris patre, poſt triennium inuaſæ tyrannidis occiſi ſunt, Conſtantinus Arelate, Conſtans Viennæ. Ita ſcribunt Idatius & Marcellinus, Honorio IX. & Theodoſio IV. Coſſ. Chriſti anno 411. Rurſus (Idatio autho

Anno Romæ 1169. authore)anno 416. *Conſtantius Athaulphum Gothorum Regem pulſauit, vt relicta Narbona Hiſpanias peteret:* quo de medio ſublato, Vvalia Athaulphi ſucceſſor pacem cum eodem Conſtantio iniit. Anno ſequenti 417. *Vualia Romani nominis cauſa intra Hiſpanias cædes maximas Barbarorum effecit, ſed anno 418. intermiſſo certamine quod agebant Gothi per Conſtantium ad Gallias reuocantur.* Hactenus Idatius. Ex quibus vides Conſtantium anno Domini 418. (quod Dexter ſcribit) in Regionibus Hiſpaniæ verſari, & quod inde fit conſequens prædari. Anno Chriſti 419.

Anno 419. *Prouincia*, &c.] Tametſi ſeparationis earum Eccleſiarum in duas prouincias, & Metropoles inſtrumentum non extet; non modica tamen memoria perſeuerat in antiquitatis monumentis, quibus ſatis conuincitur, iis ferè temporibus factam. Nam anno Domini 385. Archadio & Bautone Coſſ. Siricius Rom. Pontifex epiſtolam decretalem ſcripſit ad Himerium Tarraconenſem, & vniuerſas Hiſpaniæ Metropoles proprio nomine notãs, primo loco Carthaginenſem, deinde Hiſpalenſem Bæticam, rurſus Luſitanã, & Gallaicam, id eſt, Emeritenſem, & Bracarenſem ponit; nullam mẽtionem Toletanæ ſeu Carpetanæ faciens: nimirum quia Carthaginenſis Toletanam ſub ſe comprehendebat. Inſuper in Concilio Toletano primo nuncupato dicitur regula Fidei facta contra omnes Priſcilliani hæreſes ab Epiſcopis Carthaginenſibus, Tarraconenſibus, Luſitanis, Bæticis & Gallæcis, & ita poſtea refertur in Concilio Bracarenſi primo nuncupato ſub Lucretio Bracarẽſi Antiſtite. Vbi iterum ſub Carthaginenſi Toletana comprehenditur. Nec mirum, quia vt conſtat ex reformatione Prouincialiũ Sedium ſub Cõſtantino Magno Imperatore Toleti facta, Carthaginenſis Toletanæ ponitur ſubiecta: de quo ſuo loco diximus ad annum 324. Ex quo fit ita perſeueraſſe, vt minimum vſque ad annũ 400. vel 405. quo regula prædicta facta eſt: & conſequenter falli eos qui exiſtimant, ante tempora Sancti Anteri Papæ factam fuiſſe illam ſeparationem, qui multo antè obierat anno Domini 238. Rurſus in Chronico M. Maximi anno Domini 448. diuerſæ reperiuntur, nam de eis dicitur ibi; *Alani in Hiſpania Carpetaniam, & Carthaginenſem prouinciam inuadentes, multis vrbibus vaſtatis poſſident.* Et in Concilio Toletano III. dicto, vbi agente S. Leandro Hiſpalenſi Gothi Arrianam hæreſim abiurarunt, ſubſcribunt Dominicus Carthaginis Spatariæ Metropolitanus, & Epiphanius Helladius Metropolitanus Toletanus: quod incidit in annum Domini 590. Porrò de S. Elpidio primo Toletanorum Antiſtite à Sancto Apoſtolo Iacobo ordinato alibi ſatis diximus. *Carthaginenſis & Carpetana prouinciarum diuiſio.*

2. *S. Maxentia*, &c.] Nobilis de ea fit mentio in Martyrologio Galeſini ad diem 30. Aprilis, his verbis; *In finibus Tridentinorum Sancta Maxentia vidua. Hæc S. Vigilij Epiſcopi mater ſingulari pietate & religione ita præluxit, vt miraculis compluribus eius ſanctitatis laudem Deus teſtatam fieri voluerit.* In Notis addit; *Huius vitam ſcripſit Altemannus Epiſcopus Tridentinus.* Eius verò filij, S. Vigilij Epiſcopi ac Martyris, feſta dies celebratur 26. Iunij, qua nimirũ olim *cùm reliquias Idololatriæ penitus extirpare conaretur, à feris & barbaris hominibus lapidum imbre percuſſus pro Chriſti nomine martyriũ impleuit:* vt habet Rom. Martyrologiũ, Vſuardus, & Ado. *S. Maxentia Tridentina.*

3. *Canali*, &c.] Frequentiſſima hoc tempore Monachorum examina in Hiſpania fuiſſe ex actis Conciliorum, & epiſtolis ſummorum Pontificum ſatis liquet: nam in Concilio Cæſarauguſtano anni 384. vel quod alij volunt 380. Canon ſextus & octauus agunt de Monachis: & in Toletano I. Canon ſextus de Sanctimonialibus. Siritius item Romanus Pontifex in epiſtola ad Himerium Tarraconenſem, & cũctos Hiſpaniæ Epiſcopos, quæ quidem articulis ſeu reſponſionibus diſtincta eſt, nonnulla ſtatui Monachorum concernentia in ſeptima & quartadecima reſponſione decernit. Vt omittam Sanctos Monachos & Abbates Fabricianum & Philibertum, qui Titultiæ in confluentibus Fenarij & Tagonij fluminum Monaſterium conſtruxerunt: & inibi martyrio ſublati in cœlum euolauerunt anno Domini 308. vt ſuperiùs cum Dextro notauimus. Nunc autem qui ſint iſti Monachi, ad differentiam cæterorum *Nigri* nuncupati, ab anno Domini 393. in Hiſpanias introducti, videndum eſt. Et quidem certum eſt, nullatenus fuiſſe ex diſciplina S. P. Benedicti, vtpote qui poſt annos aliquot natus fuit. Inſuper apud vetuſtos Monachos nulla de colore habitus mentio reperitur; quinimò Benedictus ipſe, qui regulam eorum ſcripſit, antiquorum Patrum mores imitatus, cùm cap. 55. de habitu agit; *De quarum rerum* (inquit) *colore, aut groſſitudine non cauſentur Monachi; ſed quales inueniri poſſunt in prouincia qua habitant, aut quod vilius comparari poteſt.* Non igitur omnes vno eodémque colore veſtiti incedebant, etiam in vno Monaſterio, ſed diuerſis, ſecundùm quod viliùs emere poterant. Id tamen intelligo de natiuis vellerũ coloribus, vti de bruno, ſubcineritio, nigro, aut ſubnigro, vel ſubruffo: minimè namque ipſis colores adinuentitij licebant; quinimò albũ apud ipſos in vſu non fuiſſe, apertè aſſeruit *Monachi nigri qui*

Oo Petrus

Anno Christi 423. Petrus Venerabilis lib.1.epiſt.28. vbi Ciſtercienſes taxat,quòd albo colore vtantur præter omnium Monachorum morem; ait ſiquidem: *Vos ſancti, vos ſingulares,vos in vniuerſo orbe verè Monachi,alijs omnibus falſis, & perditis, ſecundum nominis interpretationem ,ſolos vos inter omnes conſtitutis; vnde & habitum inſoliti coloris prætenditis,& ad diſtinctionem cunctorum totius ferè mundi Monachorum,inter nigros vos candidos oſtentatis.* Et inferiùs; *Colorem humilitati & abiectioni magis competentem abiecistis,& illum quo etiam in Scripturis gaudium & ſolennitas figuratur,album ſcilicet,aſſumitis.Cumq́; in valle lacrymarum poſitos, quibus præcipitur, vt ſemper luctui,nunquam lætitiæ intendant, deceant veſtimenta luctum, & pœnitentiam deſignantia; vos contra in miſerijs fœlicitatem,in mœrore gaudium,in luctu lætitiam,in veſtium candore monſtratis.* Quidquid igitur ſit de animo contentioſo, qui Venerabilem ad id ſcribendum induxit, de quo in præſenti non curo, illud nihilominus eius teſtimonio exploratum habemus, colorem candidum longè abfuiſſe ab antiquis Monachis. Nam & de quodam Honofrio veteri Monacho narrat Metaphraſtes in vita SS. Galationis,& Epiſtemes,quòd alba veſte monaſticum habitum contegebat,ne agnoſceretur. In vita etiam Sancti Martini legimus de eius diſcipulo Anatholio Monacho ab angelo Sathanæ deluſo, quadam die cæteris Monachis dixiſſe: *Ecce hac nocte veſtem mihi candidam Angelus de cælo attulit, qua indutus in medio veſtrûm diuerſabor,idque vobis ſignum erit,me in Dei eſſe virtute,qui Dei veſte donatus ſim.* Quod ſi alba veſtis Monachis eſſet in vſu,eiuſmodi diſtinctionis ſignum eſſe non poſſet. Anno Romæ 1174.

Extat tom.6. die 5. Nou.

Erant diſcipuli S. Martini.

De nigro verò colore,illud maximoperè probatur,quod prædictus Petrus Cluniacenſis affirmat,primùm omnium (quod ſciamus) è Monachis S. Martinum eo vſum fuiſſe,& quod inde ſit conſequens,Monachos ſuos, *Certè hæc veſtium nigredo*(ait ille) *antiquitus humilitatis cauſa à patribus inuenta eſt,nam de magno illo & admirabili,vereq́; Monacho Martino non legitur, quod albo & curto ,ſed quòd nigro & pendulo pallio proceſſerit.* Ita ſanè Seuerus refert dialogo 2. *Sed vbi Martinum*(inquit) *in veſte hiſpida, nigro, & pendulo pallio circumtectum contigua de latere inuenta viderunt , paululum in parte altera pauefacta ceſſerunt.* Eodem quoque authore referente in vita ipſius, tam multa Martinus conſtruxit monaſteria non ſolùm Mediolani, & Turonis,ſed aliis quoque in Prouinciis, vbi ad eius exemplum Monachorum magna examina vixerunt; quod de quadam ab ipſo ad fidem conuerſa: *Adeò*, inquit, *virtutibus illius, exemplóque conualuit, vt iam ibi nullus locus ſit, qui non aut Eccleſijs frequentiſſimus, aut monaſterijs ſit repletus.* Horum ergo ſemina in Hiſpaniis etiam miſſa fuêre,vt hoc loco dicitur,nec mirum,cùm non longè ab ea regione Galliæ diſtent, quas S.Martinus incolebat.

Flauius Lucius Dexter.

Anno Christi 423. Anno Romæ 1174.

Obijt Gregorius Bæticus, cùm priùs dicaſſet librum de Fide, vel de Trinitate Gallæ Placidiæ Auguſtæ, fœminæ lectiſſimæ.

2. *Vicentio Epiſcopo Cæſarauguſtano Valerius ſubrogatur.*

3. *Theodoſius Thodoſij ſenioris pater,qui dolo Hæreticorum obijt in Africa, à nonnullis inter Martyres refertur.*

4. *Ingens inter noſtros Epiſcopos contentio orta eſt, quòd Catholici ad dignitatem, (quamquam bene quidem ad pœnitentiam) non reciperent lapſos in hæreſim Priſcilliani, neque ad ſuam communionem cum dignitate.*

5. *Scribit per hæc tempora Iſidorus Iunior Cordubenſis Epiſcopus Allegoriarum librum Paulo Oroſio Tarraconenſi; & ſuper Lucam ſcripſerat.*

6. *Ab anno 410. cæperunt Sueui poſſidere Gallæciam, vaſtata Luſitania.*

7. *Maraban*

Anno Romæ 1174. — Anno Chriſti 423.

7. *Marabaudes Poëta Lyricus, cæcus, Barcinone floret.*

8. *Aſturius Toletanus corpora SS. Iuſti, & Paſtoris Martyrum intra mœnia Complutenſis vrbis priùs tranſlata, Baſilica cohoneſtat, quorum memoria egeſta terra penitus interciderat: & relicta Sede Toletana, ſcripſit manens Compluti, vitam réſque geſtas, ac hymnum, & officium SS. Martyrum: intérque Scriptores Pontifices numero nonus eſt.*

Anno 424. — Anno 1175.

Gothi, Sueui, Vandali Alaniq́ nationes Septentrionales, quæ Hiſpaniam aliquanto priùs inuaſerant, miſerandis cædibus, & incendijs illam vaſtant: multaſq́ vrbes, inter illas Tarraconem incendentes penitùs euertunt, multaq́ hominum millia perimunt gladio: plurimiq́ paſſim peſte, fameq́ graſſantibus abſumuntur.

2. *Theodoſius Iunior, qui ab anno 402. imperat, floret.*

3. *Petrus Iunior Preſbyter Toletanus in Africa florere dicitur.*

4. *Cauriæ in Hiſpania, Vigo Luſitana Catholica, nomine Vincentia, ab hæreticis Arrianis, immenſis propemodum cruciatibus afficitur: quod ſemel catholicè tincta, nollet hæreticorum intingi batiſmate: quæ hoc anno Idibus Martijs tandem grauiſſimè torta, Virgo & Martyr migrat in cælum.*

5. *Prope Tudem in Gallæcia, in oppido Vianenſi, Sancti Pontifices Maximianus & Valentinus Confeſſores clarent.*

6. *Ruffus ex Charia, Epiſcopus in Hiſpania creatur: qui per aliquot annos ſequendo quemdam Pſeudo-Chriſtum, mirificè deceptus, de gradu Pontificio ex ſententia frequentis Concilij deijcitur.*

7. *S. Aſturio cognomēto Serrano in bona ſenectute decedenti, in Eccleſia Sanctorum Iuſti, & Paſtoris Compluti ædificata ſepultura datur: cui ſucceſſit in Sede Toletana Martinus; huic Olympius ſecundus.*

8. *Hæretici Priſcillianiſtæ ab vrbe Vettonum Ambratia ignominioſè depelluntur ab Splendonio eius vrbis Epiſcopo: ſimiliter non minori nota à Marcello Caurienſi Epiſcopo.*

9. *Sub Olympio II. Toletano laxantur ſpatia ſummi templi Toletani, & illuſtri templum donatur Bibliotheca.*

10. *Memoria Gregorij Cordubenſis vbiq́ celebris habetur, qui fuit Præfectus Prætorio Cappadociæ, fratris Comitis Olympij.*

11. *Innocentius Hiſpanus ex vrbe Carpetanorū Ebora, motu Gothorum vrbes Hiſpanas incēdentium*

Anno Christi 423. | Anno Romæ 1174.

ad inſulam Minoricam multis ſocijs fugiens conuertitur ad fidem: quem non multo poſt ſequutus eſt Theodoſius Iudæus.

12. *Feſtum Inuentionis S. Crucis à Syluestro inſtitutum celebre multis eſt.*

13. *Prudentius Roma Cæſaraugustam rediens, ad Sedem Cæſaraugustanam S. Mariæ plenus dierum, & illuſtrium operum, poſt multas pugnas cum omnibus hæreticis ſui temporis habitas, tranquillè moritur.*

14. *Synodus altera habetur Telenſis in Hiſpania, in qua confirmat acta Synodalia Domitianus eiuſdem vrbis Epiſcopus. Hæc Sedes Telenſis inter primas Hiſpaniæ habebatur.*

15. *Fatadius ſuccedit in Sede Toletana ſancto viro Olympio.*

16. *Honorius, Mineruius, Iouianus viri clariſſimi, ſanctiſſimiq; ſingulorum monaſteriorum curam ſuſceperunt.*

COMMENTARIVS.

S. Gregorij Bætici mors.

ANNO 423. *Obijt*, &c.] Multa de eo diximus ad annos Domini 388. & 406. eiúſque feſta dies in Vſuardi Martyrologio, quod Galeſinus in ſuo ſequitur, ſatis celebris adſtruitur 24. Aprilis. Extat liber *de Fide* in tomis Bibliothecæ Vet. Patrum: cuius etiam Hieronymus meminit lib. de Script. Eccleſ. Porrò Auguſtam cui dedicatus eſt, non ſolùm Placidiam, ſed ſimul Gallam Placidiam vocatam, quod nonnemo abnuit, expreſſe docet eum Dextro, Paulus Diaconus lib. 13. de geſtis Longobardorum, & tamquam rem certam, ac notiſſimam narrat Petrus in Catalogo lib. 11. c. 93. acceſſiſſe Placidiæ Gallæ cognomentum ex Galla matre, Theodoſij vxore. Titulus quoque libri in vetuſtiſſimo Codice ab Achille Statio reperti hæc habet. *Gregory Batici Iliberritana Sedis Epiſcopi, ad Gallam Placidiam Auguſtam, de Trinitate, ac Fide contra Arrianos liber.* In eius contextu tractatur tanquam fidelis & Catholica; quod minus vetuſtiori conuenit, at recentiori propriiſſimè. De grauiſſima Gregorij ſenectute manifeſtum argumentum eſt, quod Hieronymus ſcripſerit librum de Scriptoribus Eccleſ. anno 14. Theodoſij, id eſt, Chriſti Domini 393. & tunc de eo dixerit in extrema ſenectute conſtitutum adhuc viuere; nũc verò cum poſt alios 30. annos mortuus dicatur, neceſſum eſt vt penè cẽtenarius obierit.

Valerianus Cæſarauguſtanus Epiſcopus.

2. *Vincentius*, &c.] Valerius hic fuit eius nominis tertius Cæſarauguſtanorum Antiſtitum, nam primus Illiberritano, ſecundus Cæſarauguſtano ſubſcripſit; hic verò ab aliis vocatur Valerianus; vt ab ipſo Dextro inferiùs anno Domini 430. & ab Aurelio Prudentio, qui eidem ſuum dedicauit Hippolytum ſub hoc titulo, *Paſſio Hippolyti Martyris ad Valerianum Epiſcopum*: incipit verò in hæc verba:

Innumeros cineres Sanctorum Romula in vrbe
Vidimus, ò Chriſto Valeriane ſacer, &c.

Cùm enim Cæſarauguſtam Roma rediiſſet, & inter alias Sanctorum reliquias, S. Hippolytum venerandus viſitaſſet, ſpeciali erga ipſum deuotione concepta, eius martyrium ſcripſit ad Epiſcopum ſuum Valerianum, rogans vt

Inter ſolennes Cypriani, vel Chelidonij
Eulaliæq; dies currat & iſte tibi.

Sub quo Prudentius floruit Cæſarauguſta.

Conſtat verò Valerianum hunc eius fuiſſe Paſtorem & Antiſtitem, ex eo quod ad calcem operis ſubdit, inter alias precationes

Sit

Anno Romæ 1174. | Anno Christi 423.

Sic me gramineo remanentem denique campo
Sedulus ægrotam Paſtor ouem referas.

Hunc vero in Hiſpania habuiſſe Paſtorem, poſtquam Roma rediit, vel illud cõuincit, quod librum Periſtephanon in Hiſpania poſt reditum ſcripſit; vnde in hymno de S. Laurentio inquit:

Nos Vaſco Iberus diuidit,
Binis remotos Alpibus;
Trans Cotianorum iuga,
Trans & Pyrænas ninguidos.
Vix fama nota eſt, abditis
Quàm plena ſanctis Roma ſit:
Quàm diues Vrbanum ſolum
Sacris ſepulchris floreat.

Hoc & in in Hippolyto dixerat, nam inter cætera ſubdit:

Sed qui caremus his bonis,
Nec ſanguinis veſtigia
Videre coram poſſumus,
Cælum intuemur eminus.

3. *Theodoſius*, &c.] Narrat mortem Theodoſij Oroſius lib.7.c.33. ex quo, & Paulo Diacono & aliis Card. Baronius. Acceperat Valens prognoſticon de ſucceſſore, quod eius nomen litteras *Theo* haberet in capite: id vt ipſe euerteret, multos occidi iuſſit, quibus Theophilus, Theodorus forſan nomen erat. Vnde eo furore ductus Theodoſium Ducem ſtrenuiſſimum in Hiſpania ortum, qui res Imperij nutantes in Africa, parta victoria de Tyrannis ſtabiliuerat, & eius filium Theodoſium item nuncupatum necari curauit. Filius quem Deus Imperio deſtinauerat, fugam iniit; ſenex tunc Cathecumenus, priuſquàm cæderetur baptizati curauit; acceptáque ſancti fontis aqua, & fuſo ſimul ſanguine, impiè & tyrannicè trucidatus, abiit ad Dominum. Hinc factum, quod Dexter ſcribit, à nonnullis poſtea inter Martyres recenſitum. *S. Theodoſij Ducis, Theodoſij magni Imp. patris cædes.*

4. *Ingens*, &c.] Decreto Concilij Toletani primi nuncupati, nonnulli Epiſcopi ex Priſcillianiſtis, è dignitate eiecti ſunt, aliis retenta dignitate, communicatio cum cæteris Epiſcopis negata eſt ad tempus; nimirum quouſque *illis per Papam, vel per S. Simplicianum communio detur*, vt inibi dicitur in ſententia contra Priſcillianiſtas lata. Inde, haud dubium, contentio iſta duxit ortum.

5. *Scribit*, &c.] Extat Allegoriarum liber, de quo hic mentio eſt, inter opera S. Iſidori Hiſpalenſis; quem tamen ex catalogo ſuorum ab eius diſcipulis Ildefonſo, & Braulione confecto, liquet alterius Iſidori eſſe quàm Hiſpalenſis. Cur autem Iunior hic Cordubenſis dicatur, à nobis in ſuperioribus expoſitum eſt, ad annum Domini 384. vbi de Seniori Cordubenſi egimus, qui Chronicon ſcripſit. *Iſidorus Cordubenſis Epiſcopus, Scriptor.*

6. *Ab anno*, &c.] Scytharum Barbaricam irruptionem, qua Italia, Gallia, Africa, Aſia, & totum penè Romanum his diebus Imperium quaſſatũ eſt, præſertim Hiſpaniæ fuſiùs narrat Idatius Lamacenſis eius temporis Scriptor, ac teſtis oculatus in Hiſpania. Præmiſit quidem in Faſtis Conſularibus, quonam ouo tantum malum ortum fuerit, inquiens; *Valente V. & Valentiniano Coſſ. victi & expulſi ſunt Gothi à gente Hunnorum, & ſuſcepti ſunt in Romania, pro miſericordia, iuſſione Auguſti Valentis.* Fuit is annus à Christo nato 376. ſequenti verò *Coſſ. Gratiano IV. & Merobande gens Gothorum qui pro miſericordia ſuſcepti ſunt, rebellarunt aduerſus Romanos, ad quos expugnandos ſunt miſſi Comites cum militibus, & pugnauerunt cum Gothis.* Anno verò 378. *Valente VI. & Valentiniano II. toto anno per diœceſim Thraciarum & Scythiæ, & Maſiæ, Gothi habitauerunt ſimul, & eas deprædauerunt; deinde vſque ad portas vrbis Conſtantinopolitanæ venerunt.* Anno 379. qui fuit primus Theodoſij Imperatoris, *multa bella Romani cum Gothis commiſerunt; deinde victoriæ nuntiatæ ſunt aduerſus Gothos, Alanos, atque Hunnos die 15. Kalend. Decembr.* Pace tamen cum Hunnis facta, Athanaricus Gothorum Rex ingreſſus eſt Conſtantinopolim, Syagrio, & Eucherio Coſſ. id eſt, Chriſti 381. eo verò mortuo: *vniuerſa gens Gothorum cum Rege ſuo in Romaniam ſe tradiderunt, die 5. Non. Octob.* *Barbarorum irruptiones.*

Anno Chriſti 423. Anno Romæ 1174.

anni ſequentis. Hinc effectum, vt Romani Imperatores Gothorum copiis auxiliaribus, cùm opus eſſet, vterentur; vti contra Radagaiſum Tyrannum fecère, qui cum ducentis millibus ſuorum totam Italiam inundauerat, ſed ab Hunnis & Gothis deuicti ſunt, ſub Archadio VI. & Probo Coſſ. anno ſcilicet Domini 406. quod Marcellinus in Chron. narrat: ex quo etiam habemus, quod Baſſo & Philippo Coſſ. Chriſti anno 408. *Stilico ſpreto Honorio Imperatore, regnumq́; eius inhians, Alanorum, Sueuorum, Vandalorúmque gentes donis, pecunijſq́; illectas contra Honorij regnum excitauit, Eucherium filium ſuum cupiens Cæſarem ordinare.* Soluit Stilico morte propria proditionis pœnas, Barbari verò inſolentiores effecti Imperij prouincias inuadunt: & anno ſequenti agente Conſtante Conſtantini Tyranni filio contra Didymum & Verinianum, vt Proſper in Chronico affirmat, *Alani, Vandali, & Sueui Hiſpanias ingreſſi ſunt*, videlicet Æra Cæſaris 447. Chriſti verò anno 409. vti Idatius & cæteri notant, Honorio VIII. & Theodoſio Archadij filio III. Coſſ. anno 410. Barbari Hiſpanias inter ſe ſortiuntur, ita vt Gallæcia Vandalis & Sueuis; Alanis Luſitania & Carthaginenſis prouincias Bætica autem ſolis Vandalis cederet. Quæ verò ſortitionem iſtam præceſſerint, inferiùs cum Dextro dicemus ad annum Domini 424. Gothi non intrarunt Hiſpanias vſque ad annum Domini 416. ſub Athaulpho ipſorum Rege: vt ſuo loco monſtrabimus. Illud tamen à Saluiano Maſſilienſi notatum inuenio, peccatis hominum exigentibus Barbaricam vaſtationem in toto Rom. Imperio factam: poſtquam etenim de Galliis iuſto Dei iudicio inuaſis egerat, ſubdit lib. 7. de Prouidentia; *Quid Hiſpanias non, vel eadem, vel maiora forſan vitia perdiderunt? quas quidem cæleſtis ira etiamſi alijs quibuſlibet Barbaris tradidiſſet, digna tamen flagitiorum tormenta tolerauerunt puritatis inimici. Sed acceſſit hoc ad manifeſtandum illis impudentia damnationem, vt Vandalis potiſſimùm, id eſt, pudicis Barbaris traderentur. Dupliciter in illa Hiſpanorum captiuitate Deus oſtendere voluit, quantum & odiſſet carnis libidinem, & diligeret caſtitatem; cùm & Vandalos ob ſuam maximè pudicitiam illis ſuperponeret, & Hiſpanos ob ſolam vel maximè impudicitiam ſubiugaret. Quid enim? Nunquid non erant in omni orbe terrarum Barbari fortiores, quibus Hiſpania traderentur? Multi abſque dubio; imò ni fallor omnes: ſed ideo infirmiſſimis hoſtibus contradidit, vt oſtenderet ſcilicet non vires valere, ſed cauſam, neque nos tunc ignauiſſimorum quorũdam fortitudine obrui, ſed ſola vitiorũ noſtrorũ impuritate ſuperari.* Hæc ille.

Concilium Bracarenſe.

Dum prædicti Barbari Hiſpanias deprædari incipiunt, Pancratianus Bracarenſis Antiſtes Synodum Epiſcoporum ſibi ſubditorum cogit, vt in ea, decreto Concilij prouideretur de fidei articulis in quibus à Barbaris impugnabantur; déque Sanctorum reliquiis tuto loco ſeruandis, ne fortè ab eis irriderentur, & ludibrio haberentur. Autographũ eius Concilij in M.S. Codice carioſo & peruetuſto Bibliothecæ Cœnobij Eburobriani noſtri ordinis eſt, indéque extractum in lucem datum eſt tom. 2. Monarchiæ Luſitanæ, à P. Bernardo Brito Monacho noſtro, & Regio Hiſtoriographo elaboratæ; quod tamen quia vehementer ad rem noſtram facit, & paucis datum eſt habere, placuit ad verbum hic inſerere.

CONCILIVM BRACARENSE SVB PANCRATIANO Epiſcopo primæ Sedis.

CAPVT I.

De Barbarica clade narratio.

Conuenientibus Epiſcopis; Elepandus Colimbricenſis, Pamerius Egitanenſis, Ariſbertus Portugalenſis; Deus dedit Lucenſis, Galeſius Emeritenſis, Pontamius Eminienſis, Tiburtius Lamacẽſis, Agathius Irienſis, Petrus Numantinus, in Fano Sanctæ Mariæ Bracarenſis, Dominus Pancratianus Epiſcopus primæ Sedis, dixit. Notum vobis eſt fratres & ſocij mei, quomodo Barbaræ gentes deuaſtant vniuerſam Hiſpaniam; templa euertunt, ſeruos Dei occidunt in ore gladij; & memorias Sanctorum, oſſa, ſepulchra, cœmiteria prophanant; vires Imperij confringunt, modò commouentes omnia, ſicut ſtipulam ante faciem venti. Præter Celtiberiam & Carpetaniam iam reliqua omnia verſus Pyrenem ſub ſua iacent poteſtate. Et quia malum hoc iam iam eſt ſuper capita noſtra, volui vos aduocare, vt vnuſquiſque ſua prouideat, & omnes ſimul communem Eccleſiæ calamitatem. Prouideamus ſocij remedium animarum, ne multitudo laborum, & afflictionum compellat eas abire in concilium impiorum, ſtare in via peccatorum, & ſedere in cathedra peſtilentiæ, & apoſtatare à vera fide: & ad hoc exempla conſtantiæ noſtræ ponamus ob oculos ſubditorum, patiendo pro Chriſto aliquid ex multis tormentis, quæ ipſe pertulit pro nobis. Quia verò nonnulli Alanorum, Sueuorum, Vandalorúmque ſunt Idololatræ, alij verò Arrianorum hæreſim profitentur; viſum eſt mihi, vobis approbantibus, ad maiorem fidei firmitudinem, contra ſimiles errores ſententiã proferre. Quid vobis videtur?

Omnes

Omnes. *Iuſtum, pium, ſanctum, expediensq́ negotium.*

CAPVT II.

Pancratianus. *Credo in vnum Verbum genitum ab ipſo Patre ante tempora, Deum ex Deo vero, ex eadem ſubſtantia Patris, ſine quo factum eſt nihil, & per quem omnia creata ſunt.* Contra Arianos.

Omnes Epiſcopi. *Similiter & nos credimus.*

Pancratianus. *Credo in Spiritum Sanctum procedentem à Patre & Verbo, vnicum in Deitate cum ipſis, qui per ora Prophetarum loquutus eſt, ſupra Apoſtolos ſedit, Mariam Chriſti Matrem repleuit.*

Omnes Epiſcopi. *Similter & nos credimus.*

Pancratianus. *Credo quòd in hac Trinitate non ſit maius aut minus, prius aut poſterius; ſed in tribus diſtinctis perſonis ſit vna æqualitas, vna Deitas, vna Diuinitas.*

Omnes Epiſcopi. *Similiter & nos credimus.*

Pancratianus. *Damno, & excommunico, reprobo, anathematizo omnes contrarium ſentientes, tenentes & prædicantes.*

Omnes Epiſcopi. *Similiter nos damnamus.*

Pancratianus. *Credo quòd Dij gentium ſint dæmonia: os habent & non loquentur; oculos & non videbunt, aures & non audient, neq́ ſit ſpiritus in ore ipſorum.*

Omnes. *Similiter & nos credimus.*

Pancratianus. *Credo quòd Deus noſter trinus in perſonis, vnus in eſſentia, fecit ex nihilo omnia; & Adamum patrem noſtrum creauit ex terra, Euam de latere eius, deſtruxit mundum per aquas, dedit Moyſi legem; & nouiſsimis temporibus viſitauit nos per filium ſuum, qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundùm carnem.* Contra Gnoſticos.

Omnes. *Similiter & nos credimus.*

Pancratianus. *Damno, reprobo, execror, anathematizo omnes contraria tenentes, ſentientes, & prædicantes.*

Omnes. *Similiter & nos damnamus.*

CAPVT III.

Pancratianus. *Nunc autem ſi placet omnibus vobis, ſtatuatur quid agendum ſit de reliquijs Sanctorum, præcipuè de Patre noſtro, & Apoſtolo huius regionis Petro Rataſtenſi, quem ad ſaluandas animas Iacobus Domini conſanguineus dimiſit.* De reliquijs Sanctorum cuſtodiendis.

Surrexit Elipandus Colimbricenſis & ait: Non poterimus omnes vno modo id facere; ſed ſi vobis placuerit, vnuſquiſq́ pro temporis opportunitate id faciat, Barbari ſunt intra nos, & Vlixbonam premunt, Emeritam habent, Aſturicam ſimiliter, propediem euenturi ſuper nos. Proficiſcatur vnuſquiſque in locum ſuum, & confortet fideles, corporaq́ Sanctorum honeſtè abſcondat, & de locis, & ſpeluncis vbi poſtea fuerint, relatorium vobis mittat, ne per curſum temporis, in obliuionem veniant.

Omnes. *Iuſtum, bonum, & congruum conſilium nobis videtur pro temporis neceſſitate.*

Anno Christi 423. Pancratianus. *Similiter mihi, ſicut & vobis videtur. Abite in pace.* Anno Romæ 1174.

Omnes. *Solus remaneat frater noſter Pontamius, propter deſtructionem ſuæ Eccleſiæ Eminienſis, quam Barbari vexant.*

CAPVT IV.

Pontamius dixit. *Abeam & ego, vt confortem oues meas, & ſimul cum eis pro Chriſti nomine patiar labores, & anxietates: non enim ſuſcepi munus Epiſcopi in proſperitate, ſed in labore.*

Pancratianus. *Optimum verbum, iuſtum conſilium; profectum approbo, Deus te conſeruet.*

Omnes. *Seruet te Deus in bono conſilio, quod nos ſimiliter approbamus.*

Omnes ſimul. *Abeamus in pace Ieſu Chriſti.*

Subſcriptiones.

Pancratianus in Dei nomine Epiſcopus Bracarenſis.
Gelaſius in Dei nomine Epiſcopus Emeritenſis.
Elipandus in Dei nomine Epiſcopus Colimbricenſis.
Pomerius Epiſcopus Egitanenſis.
Ariſbertus Epiſcopus Portugallenſis.
Deusdedit in Dei nomine Epiſcopus Lucenſis.
Pontamius Epiſcopus Eminienſis.
Tiburius Epiſcopus Lamacenſis.
Agathius Epiſcopus Irienſis.
Petrus in Dei nomine Epiſcopus Numantinus. Hactenus Concilium Bracarenſe.

Epiſcopi Hiſpani fugam arripientes. De Epiſcopis Hiſpaniæ in eiuſmodi clade fuga actis, & ærumnis, atque angoribus afflictis, agit S. Auguſtinus in epiſt. 180. ad Honoratum, ipſum conſulentem, liceretne eo tempore Epiſcopo fugam inire, quod nonnulli Hiſpanorum fecerant; ſic enim reſpondet; *ita quidem Sancti Epiſcopi de Hiſpania profugerunt, prius plebibus partim fuga lapſis, partim peremptis, partim obſidione conſumptis, partim captiuitate diſperſis; ſed multo plures illic manentibus propter manentes ſub eorum periculorum denſitate manſerunt; & ſi aliqui deſeruerunt plebes ſuas, hoc eſt quod dicimus fieri non debere; neque enim tales docti authoritate diuina, ſed humano, vel errore decepti, vel timore ſunt victi.* Certè ad id Auguſtinus reſpexiſſe videtur, quod in hac Bracarenſi Synodo decretum eſt; & Pontamius Epiſcopus Eminienſis inter eos enumerandus erit, de quibus dixit: *Multo plures illic manentibus*, &c.

Quo tempore coactum Bracarenſe Concilium? Sed vnde habemus iſto tempore celebratum hoc Concilium? nimirum ex eo quod in actis aſſeritur, tunc temporis Alanorum, Sueuorum, Vandalorúmque barbaras nationes præter Carpetaniam, & Celtiberiam reliqua omnia verſus Pyrenem ſub ſua habere poteſtate: Vlixbonam premere, Emeritam & Aſturicam poſſidere, & Eminienſem tractum in Gallæcia, adhuc verò non perueniſſe Bracaram, ſed de proximo eorum aduentum imminere: quæ omnia ad annum ipſum ingreſſus eorumdem in Hiſpanias referenda ſunt: nam in ſequenti, Dextro etiam cum Idatio teſte, Luſitania, & Gallæcia à Sueuis & Alanis vaſtatæ fuerunt, vbi Bracara, & Sedes comprouincialium eius Epiſcoporum ſitæ ſunt. Inſuper ex eo quòd in actis nulla fiat mentio de Gothis, ſed ſolùm de Alanis, Vandalis & Sueuis, vnde inferre debemus, celebratum eſſe ante Gothorum ingreſſum, videlicet poſt ſeptem annos quàm cæteri ingreſſi fuêre. Accedit quod non multo poſt, ſcilicet anno Domini 415. Auitus Presbyter epiſtolam Luciani de inuentione corporis Protomartyris Stephani à ſe de Græco in Latinum idioma traductam, dicauit Balchonio Bracarenſi Epiſcopo, qui tamen adhuc in viuis erat tempore Concilij Toletani, à S. Turibio Legato S. Leonis Papæ celebrati, anno Domini 448. quando Barbari totam ſine contradictione Hiſpaniam poſſidebant. Quare cogimur dicere Pancratianum anteceſſiſſe Balchonium, & ante annum 415. obiiſſe, & aliquanto priùs Concilium præfatum celebraſſe. Tranſcripſit itidem ipſum P. Caracciolus Clericus Regularis Neapolitanus in controuerſia ſua de Aduentu S. Iacobi in Hiſpanias.

Marabaudes Preſb. 7. *Marabaudes*, &c.] Extant ipſius nonnulla heroica carmina tom. 15. Bibliothecæ

Anno Vet. PP. vltimæ impreſſionis ſub titulo; *Merobaudis Hiſpani ſcholaſtici de Chriſto*; eorum verò Anno
Romæ initium eſt; *Proles vera Dei, cunctiſq; antiquior annis.* quæ contra Arrianorum errorem ſcri- Chriſti
1174. pta videntur. 423.

8. *Aſturius*, &c.] Eam rem, quòd ad inuentionem, & tranſlationem SS. Martyrum ſpectat, narrat S. Ildefonſus lib. de Viris illuſtribus in Aſturio his verbis: *Hic & ſacerdotio beatus, & miraculo dignus, quia quibus iungeretur in cælo, eorum terreno reperire membra meruit in ſepulchro. Nam cùm Sedis ſuæ ſaccerdotio fungeretur, Diuina dicitur reuelatione monitus, Complutenſi ſepultos municipio, quod ab vrbe eius fermè* LX. *milliar. ſitum eſt, Dei Martyres perſcrutari. Qui concitus adcurrens, quos & tellus aggeris, & obliuio temporis preſſerat, in lucem & gloriam terrenæ cognitionis prouehendos inuenit. Quibus repertis redire ad Sedem renuens, ſeruitute ſimul & aſſiduitate Sanctis innexus, diem clauſit extremum.* Hæc de reuelatione Sanctorum Aſturio facta, apud Ildefonſum legimus. Attamen non ita eos inueniſſe credendus eſt, quaſi de vrbe, aut Eccleſia in qua ſepulti iacerent ignoraretur; nam paulò antè vidimus S. Paulinum filium ſuum Celſum Compluti prope Sanctos Martyres tumulaſſe; ſed quia indiuiduus ſepulchri eorumdem locus, vtpote ſubtus terram iacentis, à memoria hominum exciderat. Porrò officium in ipſorum laudem à Sancto Aſturio compoſitum extat in Breuiario Mozarabe Sancti Iſidori, cum hymno, quem placuit in gratiam eruditorum, & deuotionem cunctorum hic apponere.

SS. Iuſti & Paſtoris inuentio.

Hymnus de Sanctis Martyribus Complutenſibus.

O Dei perenne Verbum Patris ore proditum,
Organum qui imbecille admouens infantium,
Das eis ſpirare flatum; vocis vt promant ſonum:
Tu pius adeſto nobis, ſolue fibras gutturis,
Ora inſtrue loquelis, corda reple lacrymis,
Vt ſacrorum feſta dignis præcinamus canticis.
Ecce Iuſtus, ecce Paſtor, ambo iuncti ſanguine,
Quos pia fraternitatis iunxerat germanitas,
Fecit æquales ſacratæ paſſionis vnitas.
Hi tamen ſcholis retenti, dum ſtruuntur litteris,
Audientes quòd Tyrannus intrat vrbem perſequens,
Ilicò ſcholam relinquunt, & tabellas admouent.
Appetunt curſu deinde Præſidis præſentiam,
Et crucem Chriſti ſequendo, corpus armant debile,
Quo triumphos paſſionis expedirent fortiter.
Hoc repentè Daciano nuntiantes inquiunt,
Ecce aduenire Chriſtum profitentes paruuli,
Mortis vltro paſſionis, atque cædis perpeti.
Turbidus at inde Præſes concitans ſæuitiam
Ad ſuos truces miniſtros, vt teneantur clamitat,
Fuſtibus iubens tenella diſſecari corpora.
Tunc ſacratas voces ecce alloquuntur inuicem:
Tempus eſt accipiamus huius pœnas corporis,
Quo futurum poſſideamus gaudium cum Angelis.
Audiens mox Dacianus Martyrum conſtantiam,
Excitatus in furorem dictat hanc ſententiam;
Vt perempti fratres ambo morte dira intercidant.
Protinus eos furentes pertrahunt ſatellites
Ad locum campi patentem, quem ferunt laudabilem;

Enſe

Anno Christi 424. | Anno Romæ 1175.

Enſe illic verberantur, laureantur ſanguine.
O locum verè beatum, quo cruor reconditur
Sanctus ille paruulorum ad ſalutem plebium,
Quóve multa ſanitatum ſigna ægris confluunt.
Nempe hic Diuina virtus vincit. iras dæmonum,
Curat vlcus, membra ſanat, & dolores temperat,
Vota cunctorum receptat, & ruentes ſubleuat.
Iam tuorum paſſione freta gaude ciuitas
Iure Complutenſis almo quo laueris ſanguine;
Et gemellis mox camenas redde vota debitas.
Hic te Deus poſtulamus, vt precantes audias,
Pelle morbos, ſolue vincla, & relaxa crimina,
Atque illæſi futuram appetamus patriam.
Nominis tui amore, da tuis in ſeruulis
Temporale nil amemus, diligamus inuicem,
Te ſequamur, te canamus, te fruamur perpetim.
Laus tibi per omne tempus, Trinitas indifferens,
Laus, honor, virtuſq́; ſumma, ſingularis gloria,
Quæ Deum te ſæculorum perſonet in ſæcula. Amen.

Quod ad Sanctiſſimorum Martyrum corpora ſpectat, tempore Sarranæ cladis, id eſt, ad annum Domini 714. Oſcam tranſlata fuêre à S. Vrbicio Burdegalenſi, qui Compluto ob metum Maurorum ſublata, Burdegalam primùm, inde Oſcam Aragoniæ notiſſimam vrbem aduexit; vbi miraculis multis clareſcunt, incorruptione quoque ad hæc vſque tempora inſigniter donati, poſt M. CCC. XXVIII. annos ab eorum illuſtri martyrio decurſos. Eius rei teſtes fuêre ante paucos annos multi Oſcenſes ciues, & Clerici, inter quos D. Vincentius Claueria eo temporis Eccleſiæ Sanctorum Martyrum Portionarius, nunc Illuſtriſſimi Domini Cardinalis de Trejo Auditor, propriis manibus corpora ipſa reuerenter tractauit, mihíque ſæpiùs plena eſſe carnibus iureiurando interpoſito confeſſus eſt. Repertæ ſunt cum ipſis brachæ alterius ex illis, cum caligis, & panno lineo, ſanguine quaſi recenti, ad miraculum, madefactæ. Porrò reliquiarum pars, Philippo II. Catholico Rege procurante, Complutum tranſlata eſt anno Domini 1568. & celebri pompa in antiqua Sede repoſita. Conſule Moralium lib. 10. hiſt. Hiſp. cap 9.

Præſules Toletanus Doctores. Iam verò quod de S. Aſturio Ildefonſus aſſerit, fuiſſe nonum inter Toletanos Antiſtites, eò certè ſpectat, quod in Dextro legerat, fuiſſe numero nonum inter Epiſcopos Scriptores; aliàs omnino falſum prompſiſſet, cùm ex Catalogo eiuſdem Sedis Præſulum, à Loayſa excuſo, quantumuis mutilo & defectuoſo, conſtet, duodecimum vt minimum fuiſſe à S. Eugenio Martyre: quinimò apud Dextrum ſit octauus decimus, ſeu biſnonus. Nouem verò Scriptores Toletanos hos intelligo: Eugenium, Turibium, Paulatum, Melantium, Natalem, Olympium I. Gregorium, Audentium, & ipſum Aſturium: quorum labores & opera ſuis locis cum Dextro recenſuimus.

Gothi irrubt in Hiſpanias cũ alyi Barbaris. ANNO 424. *Gothi*, &c.] Inuerſo, hoc loco, recitantur ordine, quàm ipſi Hiſpanias intrarunt. Oroſius & Idatius ſic eos recitant; Alani, Wandali, Sueui ſimul intrant, & poſtmodum Gothi, quod non ſine myſterio factum, ad calcem horum Commentariorum monſtrabimus. Cæterùm, Dexter ordinem inuertit, eo videlicet, quòd inuerſo ordine maiores intra Hiſpaniam vires acceperunt: Gothi namque plus durarunt in regno, Sueui aliquanto minus, ſed multo amplius quàm Wandali, & Alani, è quibus Alani primi omnium deuicti defecerunt, Wandali autem paulò poſt ad Africam tranſmigrarunt relictis Hiſpaniis. Qua de re fuſiùs agemus in calce operis. De calamitate quã hoc loco memorat Dexter, illuſtre habemus Idatij teſtimonium, quod ad verbum placet referre, ſic enim ſcribit in Chronico ad Æram Cæſaris 447. id eſt, anno 15. Archadij & Honorij; *Barbari qui in Hiſpanias ingreſſi fuerant, cæde deprædantur hoſtili. Peſtilentia ſuas partes non ſegniùs operatur.* Rurſus anno eorundem 16. *Debacchantibus per Hiſpanias Barbaris, & ſæuiente nihilominus peſtilentiæ malo,*

opes,

Anno Romæ 1175. *opes,& conditas in vrbibus ſubſtantias tyrannicus exactor diripit, & miles exhaurit. Fames dira graſſatur,adeò vt humanæ carnes ab humano genere,vi famis, fuerint deuoratæ; matres quoque necatis,vel coctis per ſe natorum ſuorum ſint paſtæ corporibus. Beſtiæ occiſorum gladio, fame, peſtilentia,cadaueribus aſſuetæ, quoſq; hominum fortiores interimunt; eorumq; carnibus paſtæ paſſim in humani generis efferantur interitum.Et ita quatuor plagis,ferri, famis, peſtilentiæ, beſtiarum, vbique in toto Orbe ſæuientibus,prædicta à Domino per Prophetas ſuos adnuntiationes implentur.* Intelligit verò Ieremiam & Zachariam: è quibus ille cap.15. hæc ſub Dei nomine prædixit; *Qui ad mortem,ad mortem;& qui ad gladium,ad gladium; & qui ad famem,ad famem;& qui ad captiuitatem,ad captiuitatem; & viſitabo ſuper eos quatuor ſpecies, dicit Dominus, gladium ad occiſionem, & canes ad lacerandum, & volatilia cæli, & beſtias terræ ad deuorandum, & diſſipandum.* Vbi verba illa, *qui ad mortem,ad mortem*, cùm denuntient ſubitum interitum multorum diuerſo mortis genere,à gladio,fame,& beſtiarum laceratione, neceſſariò peſtilentiam ſignificant, quæ cum tribus aliis quatuor plagarum ſpecies conficit. Zacharias verò ſic inquit c.11. *Non paſcam vos, quod moritur moriatur; & quod ſuccidıtur ſuccidatur, & reliqui deuorent vnuſquiſque carnem proximi ſui.* Quæ certè plagarum genera eadem ſunt cum his, quæ in Hiſpaniis refert Idatius accidiſſe. Negari tamen nequit prædictos Prophetas ad litteram in Iſraëliticum populum inuectos iuſſu Dei fuiſſe, vt contextum eorum intuentibus facilè conſtabit: nam ſubnectit ilicò Ieremias; *Et dabo eos in feruorem vniuerſis regnis terræ, propter Manaſſem filium Ezechiæ Regis Iuda, ſuper omnibus quæ fecit in Ieruſalem.* Zacharias verò perſpicuè agit de plagis Ieruſalem ob Chriſti occiſionem euerſæ, vnde in figura venditionis Domini(vt Matthæus c.27.explicat) *Et appenderunt*, ait, *mercedem meam triginta argenteos.* Potuit nihilominus diuinus Spiritus ſecundariò ad eiuſmodi Hiſpaniæ calamitates reſpicere;quod ſine dubio Idatius contendit. Subiungit deinde anno Archadij 17. *Subuerſis memorata plagarum graſſatione Hiſpaniæ prouinciys,Barbari ad pacem ineundam,Domino miſerante conuerſi, ſorte ad habitandum ſibi prouinciarum diuidunt regiones. Gallaciam Vandali occupant, & Sueui ſitam in extremitate Oceani maris occidua: Alani Luſitaniam, & Carthaginenſem prouincias; & Vandali cognomine Silingi Bæticam ſortiuntur. Hiſpani per ciuitates & caſtella reſidui à plagis,Barbarorum per prouincias dominantium ſe ſubÿciunt ſeruituti.*De Tarraconis euerſione agit Oroſius lib. 7.c.22. eámque vtpote patriæ ſuæ deplorat. Anno Chriſti 424.

2. *Theodoſius*,&c.] Imperaſſe Theodoſium iuniorem ab anno Domini 402. eo ſenſu accipias, quòd eo anno Archadio V. & Honorio item V. Coſſ. (teſte Marcellino) Cæſar creatus ſit; ait enim in Chronico anno prædicto,*Theodoſius iunior in loco quo pater, patruuſq; ſuus,Cæſar creatus eſt.* Quod verò ſubditur ab anno 424. floruiſſe, eò dictum credas, quod tunc temporis mortuo patre & patruo(Archadio,& Honorio)monarchiam ſolus obtinuit Imperij.Ita ſanè ex Idatio ad hunc annum,qui apud ipſum vltimus eſt Honorij, Olympiadis 301. annus 1. Æra Cæſ.462. Chriſti verò 423. ſic enim ait. *Romanorum XLI. Theodoſius Archadÿ filius ante aliquot annos regnans in partibus Orientis, defuncto patre, poſt obitum Honorÿ patrui,monarchiam tenet Imperÿ,cùm eſſet annorum 26.* *Theodoſius iunior Imp.*

3. *Petrus*, &c.] Huic Auguſtinus dedit librum *de anima, & eius origine*, pro quo nimirum contra quemdam Auitum Origeniſtam laborauerat Paulus Oroſius ab Occidente ad Orientem tranſitum faciens. De eodem iterum Auguſtinus lib.2. Retractationum cap.56. *Vincentius Victor*, inquiens, *in Mauritania Cæſarienſi inuenit apud Hiſpanum quemdam Presbyterum Petrum nonnullum opuſculum meum,vbi de origine animæ*, &c. *Petrus Preſbyter.*

4. *Cauriæ*, &c.] Eius illuſtre martyrium ſcripſit Gregorius Turonenſis in hiſtor. Francorum lib.2.cap.2.ſuppreſſo licèt nomine,in hunc modum: *Virgo Hiſpana religioſa,prædiues opibus, ac ſecundùm ſæculi dignitatem nobilitate Senatoria florens, & quod his omnibus eſt nobilius,fide Catholica pollens,Deoq; omnipotenti irreprehenſibiliter ſeruiens,ad hanc quæſtionem ducitur.Cumq; Regis Traſimundi Arriani fuiſſet oblata conſpectibus,cœpit eam primùm ad rebaptizandum blandis ſermonibus illicere. Quæ cùm venenoſum eius iaculum Fidei per arma propelleret; præcepit Rex eius facultates auferri, quæ iam mente poſſidebat regnum Paradiſi, deinde ſupplicÿs applicata ſine ſpe præſentis vitæ torqueri. Poſt multas quæſtiones,poſt ablatos rerum terrenarum theſauros,cùm adhuc frangi non poſſet,vt beatam reſcinderet Trinitatem,ad rebaptizandum inuita deducitur.Cumq; in illum cœnoſum lauacrum vi cogeretur immergi,ac proclamaret;Patrem cum Filio, ac Spiritum Sanctum vnius credo eſſe ſubſtantiæ, eſſentiæq;: digno aquas ſanguine cunctas infecit, id eſt,fluxum ventris peregit. Exhinc ad legitimam ducta quæſtionem, poſt equuleos, poſt flammas, poſt vngulas,Chriſto Domino capitis deciſione dicatur.* Hactenus Gregorius, qui pariter affirmat, *Sancta Vincentia Virgo.*

Anno Chriſti 444.

mat, per eumdem Vandalorum regem alios quoque in Hiſpania Catholicos vexatos eſſe, & diuerſis tormentorum generibus cruciatos, ac tandem morte mulctatos, & martyrio coronatos. In eo tamen corrigendus eſt, quod aſſerat S. Vincentiam Virginem ſub Traſimundo paſſam: qui tamen regnum accepit multos poſt annos, non quidem quando Vandali erant in Hiſpania, ſed poſtquam in Africam migrauerant, vt perſpicuum eſt ex Fulgentij Ruſpenſis vita, & aliis authoribus. Porrò multos Hiſpanorum eo temporis à Barbaris martyrij coronam accepiſſe, ex actis Concilij Bracarenſis ſuperiùs exſcripti manifeſtè conuincitur; quod tu quoque conſulas in cap. 1. Anno Romæ 1171.

Vianenſes Sancti.

5. *Prope Tudem*, &c.] Vianam vocat oppidum Vianenſe, inter Durium, & Minium ſitum, quæ regio olim ad Gallæciam ſpectabat, nunc Portugalliæ eſt. Porrò Sanctorum Maximiliani, & Valentiniani feſta dies agitur in Romano Martyrologio ad 29. Octobris, cui vetera M.S. conſentiunt, ex quibus Molanus in Additionibus ad Vſuardum eorumdem meminit. In Romano Maximilianus nuncupatur Martyr, Valentinianus verò Confeſſor, quod eo ſenſu accipiendum eſt, quo Confeſſoris titulus iis duntaxat qui martyrium inceperant, & coram Iudice Chriſti fidem confeſſi fuerant, dabatur: nunc verò beatiſſimi duo Epiſcopi Vianæ præclarè à Vandalis inquiſiti ſunt de Fide. In eo tamen Molanus deceptus eſt, quod Viannam vrbem quæ ſuperiori lectioni prædictorum Sanctorum coniungenda erat, inferiori vbi de B. Theodoro Abbate agitur, coniunxit; quaſi S. Theodorus Viennæ ſeu Viannæ obierit, & non magis præfati Sancti Epiſcopi confeſſionis gloria claruerint. Cùm tamen Viennæ in Gallia eius Abbatis memoria minimè reperiatur, etiam apud Turonenſem, qui de gloria Confeſſorum Galliæ ſcripſit, aut apud Beluacenſem in Speculo hiſtoriali. Nec mirum, cum is ſit S. Theodorus, qui Sancto Pachomio magiſtro ſuo in regimine monaſteriali ſucceſſit, & cuius multa præclara geſta narrat Caſſianus in Collationibus, & Gennadius lib. de Viris illuſtribus, ex quibus Equilinus nõnihil ſcripſit in Catalogo lib. 1. cap. 173. Sic igitur in Martyrologio legendum videtur, die 29. Octobris. *Eodem die Sanctorum Epiſcoporum Maximiliani Martyris, & Valentiniani Confeſſoris, Vienna. Item depoſitio Beati Theodori Abbatis.* Sed obſcuriorem reddiderunt contextum, qui inter vtroſque aliorum Sanctorum, nimirum Narciſſi Hieroſolymitani, & Ioannis Auguſtodunenſis Epiſcoporum natalitia poſuerunt, quibus veteres Codices carent.

Ruffi Epiſcopi caſus.

6. *Ruffus*, &c.] Rem geſtam ſcripſit Seuerus in vita S. Martini, his verbis: *Animaduerſum eſt tamen eodem ferè tempore fuiſſe in Hiſpanijs iuuenem, qui cùm ſibi multis ſignis authoritatem parauiſſet, eò vſq. elatus eſt, vt ſe Eliam profiteretur. Quod cùm plerique temerè credidiſſent, addidit, vt ſe Chriſtum eſſe diceret; in quo etiam adeò illuxit, vt eum quidam Epiſcopus Ruffus nomine, vt Deum adoraret; propter quod eum poſtea ab Epiſcopatu deiectum vidimus.* Ruffus hic ex Charia erat, quæ eſt prouincia Aſiæ minoris, in qua Tripolis, Antiochia, & Laodicia ſitæ ſunt, vt apud Ptolomæum videre eſt lib. 5. Geogr. cap. 2. tabula 1.

S. Aſturij mors.

7. *S. Aſturio*, &c.] Adſtipulatur his Sanctus Ildefonſus, quod ad ſepulturam S. Aſturij Serrani ſpectat, inquiens: *Quibus repertis* (loquitur de SS. Martyribus Iuſto, & Paſtore Compluti) *redire ad Sedem renuens, ſeruitute ſimul & aſſiduitate Sanctis innexus diem clauſit extremum: cuius tamen Sedem donec vixit* (Toleto abſens) *nemo adijt. Inde vt antiquitas fert, in Toleto Sacerdos IX & in Compluto agnoſcitur I.* Deinceps vſque ad Sarracenicam Hiſpaniæ cladem reperiuntur Epiſcopi Complutenſes Concilijs Hiſpaniæ ſubſcribere. Quod verò nonum aſſerit Toletanorum Epiſcoporum fuiſſe Aſturium, ſuperiùs à nobis explicatum eſt. Nec ſcio vnde id Ildefonſus acceperit, niſi ex Chronicis Dextri: ad quæ reſpexiſſe credo verbis illis, *vt antiquitas fert*, &c. nullus enim Dextro antiquior inueniri potuit hæc ſcribens, cùm his diebus Chronicon ille ſcripſerit. Poſt multa annorum curricula corpus S. Aſturij Ouetum tranſlatum eſt, in Hiſpaniarum captiuitate ſub duro Sarracenorum iugo, ibíque honorificè conditum in Sacello ſancto, vulgò *Camera ſancta* nuncupato requieſcit in lignea arca; quæ anno Domini 1572. die 25. Iulij aperta cœleſtium aromatum fragrantiam dedit, vt refert Ambroſius Morales lib. 13. hiſt. cap. 38. habétque titulum *Sancti Serrani*, eius nimirum qui vocabatur Aſturius Serranus. Celebrat eius feſtum Eccleſia Ouetenſis 8. die Martij ſub nomine Sancti Serrani Epiſcopi, & Confeſſoris, vt in Kalendario Sanctorum Hiſpanorum Matriti impreſſo anno 1614. inueni.

Toletani Præſules.

Porrò in Sede primaria Toletana ſucceſſiſſe Aſturio Martinum habemus ex Dextro, Martino verò breuiter abſumpto Olympium eius nominis ſecundum, Olympio Fœtadium, huic Iſicium, Iſicio Maiorianum. Ex quo ſanè partim corrigendus, partim augendus eſt.

Anno Romæ 1175. | Anno Chriſti 424.

eſt catalogus Toletanorum Præſulum ab altero ipſorum, erudito Loayſa, publicatus inter Concilia Hiſpanica, nam Martinum cum Maioriano confundit, & omittit Olympium II. cuius tamen nomen reperitur inter Patres Concilij Toletani primi nuncupati, cùm primus quarto loco ante Aſturium ad cœlos euolaſſet, ſecundus autem nondum Sedem prædictam aſcendiſſet, vtpote quam Aſturius habebat. Omittit etiam Fœtadium, de quo, & reliquis, ſuis locis agendum nobis erit.

8. *Hæretici*, &c.] Repullulabant his temporibus Priſcillianiſtæ, qui tamen poſtmodum à S. Turibio abſumpti, & cæſi ſunt.

9. *Sub Olympio*, &c.] Vide quæſo antiquitatem Bibliothecæ S. Eccleſiæ Toletanæ, vel in hoc etiam cum quauis alia orbis comparandæ. Extant in ipſa multi MM. SS. codices Sanctorum, qui nondum lucem viderũt, & incredibilis theſaurus Arabicorũ librorũ, quos vtinã S. illa Eccleſia Latinitate donãdos curaret, ad ſuã & vniuerſitatis Chriſtiani orbis vtilitatẽ. *Bibliotheca Toletana Eccleſiæ.*

10. *Memoria Gregorij*, &c.] Multa de eo diximus ad annum Domini 384. de Concilio Mediolanenſi agentes, quæ tu conſulas.

11. *Innocentius*, &c.] Tota ſeries conuerſionis Innocentij ac Theodoſij, ſiue Theodori, cum vniuerſa Synagoga vrbis Magonæ, Inſulæ Minoricæ, quæ reliquiarum S. Stephani ab Oroſio illuc delatarum virtute, multis præcedẽtibus miraculis facta eſt, fusè à Seuero Minoricenſi Epiſcopo enarratur in epiſtola encyclica ad vniuerſitatem Chriſtiani orbis ab ipſo data, quam è veteri M.S. Codice Vaticanæ Bibliothecę Card. Baronius exſcriptam publicauit tom. 5. Annal. ad an. Dom. 418. Longum eſſet eam hic inſerere, nequeo tamen omnia prætermittere. *Diebus penè iſtis* (ait ille) *Presbyter quidam ſanctitate præcipuus à Hieroſolyma veniens* (loquitur de Oroſio) *Magonæ non longo tempore moratus eſt, qui poſtquàm tranſuehi in Hiſpanias ſicut deſiderabat, nequiuit, remeare ad Africam denuò ſtatuit. Tum B. Stephani reliquias, quæ nuper reuelatæ ſunt, cùm ad Hiſpanias portare conſtituiſſet, ipſo ſine dubio Martyre inſpirante, in memorati oppidi Eccleſia collocauit.* Deuotione Protomartyris accenſi Chriſtiani, de conuertendis Iudæis tractare cœperunt. Inde prælium non minimum ortum eſt, & magno Dei miraculo factum, vt quantũuis Iudææ mulieres tela & ſaxa in Chriſtianos innumera iacerent, nullum eorum læſerint; quodã tamen Chriſtiano vnum duntaxat iaciente, Iudęus in capite grauiter vulneratus eſt. Nõnullis Iudæorũ ſæpiùs in ſomnis Synagogæ ſuæ conuerſio monſtrata eſt, præſertim Theodoro ſummo Sacerdoti, & omniũ illorum ditiſſimo. Primi omniũ conuerſi fuère Innocentius, & Meletius. Sed qui fuerint ipſi, accipe ex prædicta epiſt. *Duo quidam primarij Iudæorum Meletius Theodori frater, & Innocentius, qui Hiſpaniarum cladem nuper fugiens, cum familijs ſuis in hanc Inſulã venerat (ſicut nunc ipſi etiam cum Sacramentorũ terribili interpoſitione confirmant) ad vnam ſpeluncã vel potiùs rupem conuenerunt, aſſociãdo ſe duobus quibuſdam Iudæis humili loco ortis, qui iſtos communis fugæ principes legerant.* Initium conuerſionis inde ſumptum eſt, quòd Meletio, diuina diſponente clementia, tenaciter hæſit verbum hoc, *Chriſte in nomine tuo*, ita vt à memoria illud excludere non poſſet. Re Innocentio propalata, cùm in obliuionem dare ipſum tentaret, verbis etiã turpiſſimis, ſed minimè proficeret, *dum anguſtiſſimum ingrediuntur callem, cogitationum tenebris lucem occæcantibus oculorũ, ipſum quem inſcij ſequebantur tramitem perdiderunt, & in locis deſertis, atq; inuijs remanſère. Cùm autẽ ſcinderentur ſentibus, aut vepribus arcerentur, poſtquã corpus ſuum longiũ fœdauère vulneribus, ad tantã primò quidem anxietatem, deinde etiam ad deſperationem atq; formidinẽ venère, vt compellerẽtur fateri, ſe ea iudicio Dei iuſto ob incredulitatem perpeti. Igitur nomen Chriſti quod antè, ſe vltrò ingerens repellebant, laceratis iam cruribus inuocantes, ſemitam quæ eos contra volũtatem ac propoſitum ſuum ad oppidum retraxit, corripuerunt.* Iis ad fidem conuerſis, Theodorus quoq; poſt triduũ conuerſus eſt, & cũ eo vniuerſa Synagoga. Multa interim miracula patrata ſunt, quæ egreſſum Hebræorum antiquum de Ægyptiaca ſeruitute expreſſerunt: nam globus igneus, pro columna nubis, ſuper Eccleſiã viſus eſt, pluit etiam grando minutiſſima, velut mãna, mellis habens ſaporem; inſuper pluuia præcedebat eos ad baptiſmum, ita vt Chriſtiani ſe cõperta dicerent, *Ecce iam pluit; ſcitote Iudæos ad fidem Chriſti acceſſuros*: & in conuerſione Artemiſiæ Meletij coniugis mellis ſaporem induxit, ad inſtar aquarum Mara, (quæ Exod. 15.) in dulcedinem verſæ fuerãt. Ex vniuerſæ ciuitatis Synagoga duæ duntaxat Hiſpanæ ſorores Spiritui Sancto vocanti reſiſtebant, altera quidem Innocentij vxor, altera cognata, ſed vidua, prolem habens: de quarum mirabili conuerſione prædictus Seuerus hæc ſcribit. *Vxor Innocentij per quatuor ferè dies verbum ſalutis quod ingerebamus obturatis auribus reſpuebat. Hæc cùm nullis Innocentij coniugis vel minis, vel precibus, vel lacrymis moueri poſſet, vniuerſa, Innocen-*

Hebræorum Inſulæ Minoricæ conuerſio.

Anno Chriſti 424. Exod.17.

tio rogante, ad domum in qua habitabat, fraternitatis multitudo conuenit, habens magnum dolorem Ann
animi, quòd tantæ lætitiæ plenitudini vna mulier obſiſteret. Cùm igitur diu caſſa verba ſurdis au- Rom
ribus ingerentes nihil profeciſſemus, ad cognitum orationis præſidium conuolauimus, itaq́, vſque ad 1175.
horam tertiam fermè, hymnorum & orationum prælijs aduerſus Amalec hoſtem Ieſu ducis noſtrò ſudauit exercitus. Inde cùm iam penè deſperantes abſciſſionem moliremur, reſumptis rurſum viribus orationem cunctis indiximus, ſoloq́, ſtrati diu fleuimus; & cùm in conſummatione orationis Amen acclamaſſet; & illa credere ſe, & Chriſtianam fieri velle ſubiunxit. At quid de eius ſorore vidua factum? *Matrona cum prole ſua venerabilis vidua, ilicò vt Innocentium ſororis coniugem conuerſum eſſe conſpexit nauem conſcendit, non ſolùm permittentibus, ſed etiam ſuadentibus nobis, quia ad fidem Chriſti nec verbis, nec miraculis flecteretur. Octaua demum die, qua remeare ſtatuimus* (Seuerus ſcilicet ad Sedis ſuæ ciuitatem) *affinis Innocentij illa vidua pelago reducta eſt; quæ ſubitò ſe meis genibus aduoluens fidei noſtræ auxilium cum lacrymis deprecabatur. Cui ego: cur, inquam, mulier tanta animi leuitate fratres tuos deſerere voluiſti? Ad hæc illa: & Iona, inquit, Propheta à facie Domini fugere voluit, & tamen voluntatem Dei, licèt inuitus, impleuit. Suſcipe ergo tu non ſolùm me, ſed & iſtos orphanos, & Chriſto eos nutri; & hoc mirabiliter acclamans, duos filios ſuos paruulos mihi cum fletibus ingerebat. Quis non præ gaudio fleuit? cui non extorſit lacrymas lætitiæ magnitudo? Suſcepi planè ouem quàm ex omni numero ſolam erraſſe putabamus, eamq́, cum gemino fœtu ad Chriſti ouilia reuocaui.*

Quod ad tempus conuerſionis prædictæ attinet, ad calcem epiſtolæ Seueri facta dicitur, *poſt Conſulatum Honorij XI. & Conſtantio iterum victore.* Horum verò Conſulatus incidit in annum Domini 417. quare ſi poſt eum ſtatim accidit, ſub Honorio XII. & Theodoſio VIII. Coſſ. anno videlicet Chriſti 418. facta dicenda eſt, vt Baronius credit; præſertim cùm Seuerus ipſe aſſerat, id accidiſſe, quādo Paulus Oroſius Hieroſolymis reuertebatur in Hiſpaniā, & Africam cum reliquiis S. Protomartyris Stephani; quod tamen ſub annum prædictum contigiſſe monſtratum eſt. Dexter verò forſan epiſtolæ Seueri ignarus, ſiue quòd aliquot poſt annos à prædictorum Conſulatu acciderit, eam reiicit in annum Domini 424.

S. Crucis feſtiuitas.

12. *Feſtum*, &c.] Ad calcem hiſtoriæ Inuentionis S. Crucis aſſeritur, prout inter cæteros refert Equilinus lib. 4. Catalogi c. 117. S. Helenam Imperatoris Conſtantini matrem feſtum in eius memoriam celebrandum ſingulis annis ſtatuiſſe in vniuerſo Orbe. Id autem per Syluestrum Papam cunctis promulgatum & intimatum fuiſſe, dubium nulli eſſe debet: quod etiam iis diebus ſpeciali veneratione celebrari ſolitum, Dexter affirmat.

Prudentij obitus.

13. *Prudentius*, &c.] Vltimum operum ipſius, Encheridion noui & veteris Teſtamenti fuit; in cuius præfatione ſatis perſpicuè aſſeuerat ſe tandem in domum ſacram Virginis de Columna receptum, Encheridion ſcribere. Nam cùm præmiſiſſet, non omnia vaſa domus diuitis aurea eſſe, ſed aliqua etiam fictilia, ad vſum tamen neceſſaria, ſubdit:

Me paterno in atrio,
Vt obſoletum vaſculum, caducis
Chriſtus aptat vſibus:
Sinitq́, parte in anguli manere.
Munus ecce fictile
Inimus intra Regiam ſalutis.

Quid eſt munus inire intra Regiam ſalutis, niſi intra domum Dei ſcribere? in cuius angulo ſe manere affirmat; quod & Dexter adnotat. Suſpicor in Prudentio legēdum, *Me materno in atrio Chriſtus aptat vſibus caducis*; pro, *Me paterno in atrio*, &c. quandoquidem in templi Matris Chriſti angulo degebat, vt Dexter ſcribit. Quòd ad eius ætatem ſpectat, cùm ſuperiùs ad annum 380. probatum ſit à nobis, ortum ipſius in Conſulatum Saliæ & Philippi incidiſſe, ſeu quod idem eſt, in annum Domini 348. relinquitur, vt obierit ætatis ſuæ 77. cùm hoc anno 425. obiiſſe dicatur. Porrò de eius pugnis cum Idololatris, Iudæis, & omnis generis Hæreticis, libri ipſius pleni ſunt.

Concilium Teleptenſe.

14. *Synodus altera*, &c.] Quod *altera* dicit, deeſſe hoc loco indicat memoriam alicuius Synodi, nimirum Teleptenſis Africanæ, cuius meminit paulò inferiùs agens de Maioriano Toletano Præſule, qui illic interfuit: & reſpectu eius vicinitate ductus nominum, ſubiecit, *Synodus altera Telenſis*, &c. Apud neminem verò eius Concilij mentionem factam reperio, præterquàm apud Dextrum.

15. *Feſta*

Anno Romæ 1177. 15. *Fœtadio*,&c.] Deerat eius memoria in catalogis Toletanorum Pontificum, quæ tamen ex Dextro reſtituenda erit. Anno Chriſti 426.

16. *Honorius*,&c.] Ad litteras,quas Mineruius Hieronymo dederat, & Siſinius Monachus attulerat,cum aliis Exuperij, & Alexandri, reſpondet ipſe epiſtola 152. & eis dedicat ſuum Malachiam.De eiſdem agit ProſperTyro in Chron.an.28. Archadij & Honorij Imp. Chriſti verò 422.inquiens:*Honoratus, Mineruius, Caſtor, Ioncanus, ſingulorum Monaſteriorum patres in Gallijs florent.* *Monachi præclari.*

Flauius* Lucius Dexter.

Anno Chriſti 426. *S.Hieronymus Dalmata ſanctiſſimus, doctiſſimúſque vir,in Bethleem commorans, iam decrepitus migrat ad cœlos.* Anno Romæ 1177.

Anno 428. *Fœtadio Pontifici Toletano ſuccedit Iſicius Monachus Palæſtinus: qui Sedulium amicum ſuum, & Oretanum Epiſcopum, prædicationis gratia Toleti detinet:qui dono Dei in Poëſia, Oratoriaq́, præclarus multos libros componit.* Anno 1179.

2. *Celebris habetur in Carpetania memoria pij Pontificis Olympij, cuius liber de fide ibi,& alibi diligenter voluitur.*

Anno 429. *Iſicius ſucceſſorem habet Maiorianum, qui quidem interfuit Concilio Africano Teleptenſi.* Anno 1180.

2. *Vincentius ex Palatino fit Monachus Lirinenſis, & multi Presbyteri vocati Auiti florent ciues Tarraconenſes.*

3. *Paulo Tarraconenſi Epiſcopo Bonifacius etiam Caldeaquenſis ex ordine Auguſtiniano ſuccedit.*

4. . . . .

5. *Gothi Duce Caſtino vaſtant regionem Carpetanã.*

6. *Capreolo Diacono Toletano ſcribit S.Capreolus.*

7. *Gothi non multo pòſt inuadunt Complutum.*

8. *Toleti clarus habetur Philippus diſcipulus Hieronymi.*

9. *Idatius Clarus inſignis habetur in Hiſpania.*

10. *Meconem vrbem prope Complutum in Carpetaniæ finibus ingenti furore, ac crudelitate vaſtant Gothi.*

11. *Viginti fermè militum millia contra Vandalos pugnantia, varijs prælijs atrociter ſe mutuò concidunt.*

Anno 430. *Sancti Martyres ex Hiſpania in Africam transfretant,patria Salmanticenſes, in quibus Arcadius & ſocij.* Anno 1181.

2. *Ad Valerianum* Epiſcopum Cæſarauguſtanum ſcribit Cyrillus.* *al.Valeriũ.

Anno Chriſti 416. Anno Romæ 1177.

3. *Hoc etiam tempore delatum eſt in Gallæciam corpus S. Mametis Cæſarienſis Martyris, quod in monte cellſo ſeruatur. Quamquam alij putant corpus eſſe S. Mametis Eremitæ, qui non ante multos annos ibi quieuit.*

4. *Dira gliſcit in Africa perſecutio Vandalorum in Catholicos.*

5. *Cohortium quæ in Hiſpania ſunt præſtantiſſima hoc tempore Celtiberorum cenſetur, ſedetq; Brigantij, habet Suellos iaculatores ex oppido Gelo, corruptè dicto ab ipſis militibus Suellis, qui præſtant arte iaculandi.*

6. *Epiſtolæ B. Virginis ad S. Ignatium, & eiuſdem ad Sanctiſſimam Virginem, manibus fidelium nunc teruntur.*

7. *Eodem tempore in Tabulario Meſſanenſi reperta eſt quædã epiſtola Hebraicè exarata à B. Virgine ad eoſdem ciues Meſſanenſes, & maximi ducitur.*

8. *Eodem tempore allatæ ad Hiſpanias reliquiæ ſacræ Virginis Theodoſiæ ad Cæſaream Paleſtinæ paſſæ ſub Maximiano, & ad oppidum Hacid ignobile Cantabriæ, dictum Saluiam terram, cum maximo honore deuectæ.*

9. *Et eodem etiã anno repertæ ſunt reliquiæ S. Memmij Mancij Eborenſis in Luſitania Pontificis, & primi illius vrbis Apoſtoli: qui conuerſo priùs populo Cathalaunenſi in Gallia, poſtea in Hiſpanias traijciens, Eboræ prædicauit, vbi & martyrium paſſus eſt. Fuit ciuis Romanus, & Chriſti diſcipulus, & ab anno 36. Chriſti ad annum 106. in Gallia, & Hiſpania prædicauit, & ſub Traiano martyrium (vti dixi) pro Chriſti nomine paſſus eſt.*

10. *Per Hiſpanias celebris erat memoria Pomponij Paulati, Calidonij Bracarenſis, Luciani Cæſarauguſtani Epiſcopi, qui præterquàm fuerunt Scriptores egregij, Concilio cuidam Carthagineñ cum alijs Africanis interfuerunt, & ſubſcripſerunt.*

11. *Florebant opera Iſidori Iunioris Epiſcopi Cordubenſis ſuper Lucam, & Reges. Moritur anno Domini 430. Micuit egregia doctrina, & opinione mirabilis ſanctimoniæ. Succeſſit in Sede Pontificali Cordubenſi Gregorio viro ſanctiſſimo, doctiſſimóque anno circiter 400. Fuit Pontifex annis 30.*

12. *Cùm hæc ſcriberem regnabat in Hiſpania Theodoredus Rex. Currebátque eius annus xxij.*

Romæ

Anno Romæ 1177. vſq; 1180.

Anno Chriſti 426. vſq; 429.

Romæ M. C. XCI. Chriſti CCCC.XL. Æra CCCC. LXX. VIII. ætatis verò meæ lxxxij. iam incipiente decrepita. Qui Rex ſucceſſit Vualiæ, hic Sigerico, Sigericus autem Ataulpho, qui Barcinone patria noſtra occiſus eſt xxj. Auguſti anno ccccxvj. in cuius memoriam hoc ego carmine luſi.

Bellipotens valida natus de gente Gothorum,
Hîc cum ſex natis Rex Ataulphe iaces.
Auſus es Hiſpanas primus deſcendere in oras,
Quem comitabantur millia multa virûm.
Gens tua tum natos, & te inuidioſa peremit,
Quem pòſt complexa eſt Barcino magna gemens.

FINIS.

COMMENTARIVS.

ANNO 426. *S. Hieronymus*, &c.] Proſper Aquitanicus in Chronico, aſſignat obitum S. Doctoris ſub Coſſ. Theodoſio IX. & Conſtantio III. anno ſcilicet Domini 420. Dexter poſt annos 6. id eſt, 426. Vter verò veriùs ſcripſerit difficilè iudicauerim: eo vel maximè quòd nihil ferè apud eius temporis Scriptores æquè incognitum, & ambiguum, ac Hieronymi mors fuit. Sanè Idatius in Chron. ad annum Theodoſij Iunioris xj. hoc eſt, Chriſti Domini 433. ita ſcribit; *Quo verò tempore Sancti Ioannes* (Hieroſolymorum Epiſcopus) *Hieronymus & alij, quos ſuprà diximus obierint, referentum ſermo non edidit. Dixerat priùs, Hieroſolymis Iuuenalem præſidere, Germani Presbyteri Arabicæ regionis exinde ad Gallæciam venientis, & aliorum Græcorum relatione comperimus.* Non tamen quidquam de morte S. Hieronymi retulerunt: quem ſanè ſe vidiſſe Hieroſolymis, dum puer adhuc & infantulus loca ſancta perluſtraret, Idatius ipſe anno Domini 407. narrauerat, ſeu 13. Archadij, & Honorij. Inſuper Marcellinus nihil de eiuſdem S. Doctoris morte certum habens, egit de ea non ad annum quo contigiſſe credi poſſet, ſed quo ipſe librum de Script. Eccleſ. finierat, id eſt, 14. Imperij Theodoſij Magni, Archadio iterum & Ruffino Coſſ. in hæc verba; *Vſque hunc xiij. Theodoſij Imperij annum B. Hieronymus poſt Aſcenſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, à Petro Apoſtolo incipiens, & in ſemetipſum deſinens 135. virorum illuſtrium Eccleſiaſtica volumina deſcripſit, apud Bethleem oppidum degens, vbi & Monaſterium ſibi condidit, finemq́ vitæ ſuæ admodum ſenex fecit.* Et tamen Auguſtini obitum, quem certo ſciuit, ad annum Domini 430. Florentio, & Dionyſio Coſſ. notauit.

S. Hieronymi obitus.

Quod ad ætatem Hieronymi ſpectat variant authores, Beda, Ado, & Vſuardus in Martyrologio, quos Sigibertus ſequitur in Chronico, aſſerunt obiiſſe ætatis ſuæ 98. vel 99. Proſper verò 91. Card. Baronius contendit non fuiſſe octogenarium, ſed ad 78 vel 79. duntaxat perueniſſe. Illud tamen certum apud omnes, admodum ſenem finem vitæ ſuæ feciſſe, vt Marcellinus dixit, ſeu quod idem eſt in Dextro, iam decrepitum ad cœlos migraſſe: ætas ſiquidem decrepita, Ptolomæo authore cap. vlt. Quadripart. incipit ab anno 68.

ANNO 428. *Fœtadio*, &c.] Extat Iſicij Pontificis memoria in Catalogo Toletanorum Præſulum. Hinc habemus Sedulium Oretanum in Hiſpania fuiſſe Epiſcopum; quod tamen non tollit ortum fuiſſe in Hibernia, vt multi credunt, cùm & ipſe Iſicius Toletanus Epiſcopus Pal[illegible]inus fuerit Monachus. Sed vtrùm duo Sedulij olim in poeſia floruerint, an vnus, non eſt huius loci diſputare.

Sedulius Poeta Chriſtianus.

2. *Celebris*, &c.] Hic fuit ille magnus Olympius, quem Auguſtinus Doctorem præclarum Eccleſiæ, ac ſanctum appellat, dum eius librum citat. Conſule quæ de Olympio eius nominis primo ſcripſimus ad ann. Domini 356. de eo ſiquidem agitur in præſenti.

S. Olympius Toletanus Epiſcopus.

ANNO 429. *Iſicius*, &c.] Id quoque habetur in Catalogo Toletanorum Præſulum, vbi tamē Maiorianus cum Martino confunditur, qui quidem diuerſi omnino ſunt, cùm Martinus anteceſſerit in Sede eadē Olympiū II. Fœtadiū, & Iſiciū, Maiorianus verò Iſicio ſucceſſerit. In eodem errore verſatur Codex Dextri Cæſarauguſtanus, ſimili correctione dignus.

Toletani Antiſtites.

2. *Vincentius*, &c.] Notiſſimus hic author cunctis eſt, vtpote cuius liber *aduerſus hæreſes*

S. Vincentius Lirinenſis.

Anno Chriſti 429. | Anno Romæ 1180.

manibus omnium cum eximia laude teratur; & nomen in tabulas Kalendarij ſeu Martyrologij Eccleſiaſtici inductum ſit 9. Kalend. Iunij. De eo in Catalogo Illuſtrium virorum agit Gennadius c.64. Vbi Theodoſio (iuniore) & Valentiniano regnãtibus obüſſe ſcribit, nimirum circa annum 434. quo de eo diſſerit Baronius, vel paulo poſt. Anno tamen 429. Monachi vitam & inſtitutum amplexus eſt in Monaſterio Inſulæ Lirinenſis, ſub Abbate S.Honorato, poſtmodũ Arelatenſi Epiſcopo. De Vincendo itẽ conſule Equilinum lib.5.c.72.

Et multi Presbyteri, &c.] Satis de his dictum ad annum 417. cùm de Paulo Oroſio incidit ſermo, qui contra eos legationem ad Auguſtinum tulit. Cum verò nunc à Dextro florere dicantur, credimus eos ad ſanam mentem ſcriptis eiuſdem Auguſtini reductos fuiſſe.

De Auguſtiniano Ordine.

3. *Paulo Tarraconenſi*, &c.] Hærent nonnulli dum audiunt iis diebus Ordinis Auguſtiniani nomen, cùm nec Monachorum inſtituta diuerſa Ordines nuncupati, aut Auguſtiniani cognomentum reperiantur in vſu fuiſſe. Vnde & locum hunc commentitium exiſtimant, ab aliquo ſciolo in gratiam Heremitarum S. Auguſtini excogitatum. Negari certè nõ poteſt, inuſitatas voces eſſe pro illo æuo, quo inſtituta Monachorum inter ſe parũ aut nihil diſſidebant; faciléque verba illa, *ex ordine Auguſtiniano*, Codici Dextri ab aliquo potuiſſe addi in margine, inde verò, quod frequẽter accidit, ab altero amanuenſi textui inſerta. Nihilominus id minimè noſtris diebus actum crediderim, ſed olim à multis annis ab Eutrãdo huius Chronici continuatore, qui floruit an. Dom. 960. aut ab alio vetuſto, & docto viro: neque enim Dextri Chronicon per manus Auguſtiniani alicuius ad noſtras deuenit, ſed eruditi viri Soc. Ieſu Thomæ de Turrealba, qui è Fuldenſi Benedictinorum Bibliotheca abſtractũ Codicem exſcripſit, & miſit in Hiſpaniam. qua de re multa in proœmio Operis diximus. Illud tamen operæpretium erit aduertere, *Ordinis* nomẽ non ita nouum, vt à multis creditur, fuiſſe, nam illud reperio à S. Zacharia Romano Pontifice acceptum in priuilegio Caſſinenſi cœnobio conceſſo anno Domini 742. menſe Martio, quod ego hoc præſenti anno 1623. oculatus inſpexi in eius Archiuio, vbi autographum ipſum extat. Ibi itaque refert Zacharias Angelum de cœlo S.P. Benedicto, de ſtrage ſui Monaſterij ſub Longobardis futura mœſtiſſimo, dixiſſe; *Noli probatiſſime, ac lectiſſime Benedicte pro his, quæ huic euentura didiciſti loco, mæſtum gerere animum; quoniam quod ſemel à Deo præfixum eſt, immutabile atque irreuocabile eſt: ſolis tibi tuo merito conceſſis habitantium in hoc loco animabus. Sed aderit omnipotentis conſolatio Dei, quæ locum iſtum in ampliorem & meliorem quàm nunc eſt reſtituet gradum; & huius Ordinis doctrina de hoc iterum per totum Orbem radiabit &c.* Hæc ille, imò Angelus Benedicto; vnde fit, vt Zacharia teſte, Benedicti tempore Ordo Sancti Benedicti vocaretur.

Cæterùm quod ad textum ſpectat, verbum, *Tarraconenſi*, non eſt coniungendum cum verbo, *Epiſcopo*, ſubſequenti, ſed potiùs ab eo ſeparandum, & ſuperiori coniungendum, videlicet *Paulo*; vt non ſit ſenſus, quòd fuerit Epiſcopus Tarraconenſis, quia non fuit niſi Caldaquenſis; ſed quòd Paulus Tarraconenſis natione, fuit Epiſcopus Caldaquenſis: cui Bonifacius in Epiſcopatu ſucceſſit. Scripſit ad Paulum hunc Auguſtinus epiſt. 216. ex qua conſtat diſcipulum ipſius fuiſſe, nam ait; *Tibi enim maximè debeo, quia in Chriſto Ieſu per Euangelium ego te genui.* Durè tamen eum obiurgat, quòd Caldaquenſem ſeu Cataquenſem Eccleſiam abſque neceſſitate debitis onerauerat, *Cùm enim tu magis magiſque implicare te non ceſſes, vt etiam rebus, quibus renuntiaſti, te poſt renuntiationem inſerueris*, (profeſſus igitur ſub Auguſtini magiſterio regularia vota fuerat) *& in ea profeſſione viuere dicaris, cui frugalitas Eccleſiæ tuæ ſufficere non poſſit, vt quid quæris communionem meam*, &c. Epiſtola verò 124. ad Olympium Comitem, perſonam Bonifacij iam in eadem Sede ſuffecti per Pauli mortem, affectuose commendat, rogans, vt debita, quæ eius prædeceſſor fecerat, ei condonentur. quod iterum repetit epiſt. 129.

4. . . . . In Codice Cæſarauguſtano hoc loco ſubiungebantur eiuſmodi verba, *Petronius Maximus Auguſtus depoſitus Compluti decedit*: perperam tamen ab aliquo plagiario hic inſerta ſunt, cùm conſtet, quod poſt mortem Dextri anno Domini 455. Valentiniano VIII. & Anthemio Coſſ. (ita refert Proſper Tyro in Chronico) eodem Valentiniano occiſo, *leuatus* fuerit *Petronius Maximus Imperator*, qui tamen 72. die occiſus, per Vrbem tractus fuit.

5. *Gothi Duce Caſtino*, &c.] De Caſtino hæc ſcribit Idatius in Chronico anno 28. Archadij & Honorij, Chriſti verò 422. *Caſtinus Magiſter militum cũ magna manu & auxiliis Gothorum, bellum in Bætica Vandalis infert: quos cùm ad inopiam vi obſidionis arctaret, adeò vt ſe tradere iam pararent, inconſultè publico certamine confligens, auxiliorum fraude deceptus, ad Tarraconã victus effugit.*

Anno Romæ 1181. *effugit*. In reditu regionem Carpetanam vaſtauit. Fuerat Caſtinus Conſul anno Domini 424. cum Victore collega. Anno Chriſti 430.

6. *Capreolo*, &c.] Sanctus Capreolus, qui Toletano Diacono eius nominis ſcripſiſſe dicitur hoc tempore, Carthaginenſis erat in Africa Epiſcopus; ſucceſſit in Pontificatu Quoduultdeo; ſcripſit per Baſſulam Diaconum ad Patres in Concilio Epheſino congregatos, vt refert Liberatus in Breuiario cap. 5. & Peltanus in Actis eiuſdem Synodi tom. 2. cap. 19.

7. *Gothi*, &c.] Duce ſcilicet Caſtino Magiſtro militum, cùm Carpetaniam vniuerſam deuaſtarunt.

8. *Toleti*, &c.] De Philippo hoc S. Hieronymi diſcipulo hæc habet Gennadius cap. 62. *Philippus Presbyter Hiſpanus* * *auditor Hieronymi commentatus eſt in Iob, edidit ſermone ſimplici libros. Legi eius familiares epiſtolas valde ſalſas, ad maximæ paupertatis & dolorum tolerantiam exhortatorias. Moritur Martiano, & Auito regnantibus*, ad annos ſcilicet 455. * al. Optimus, ſeu inſulſe.

9. *Idatius Clarus*, &c.] De eo Sanctus Iſidorus lib. de Viris illuſtribus, & ex eo nos in ſuperioribus ad annos 382. & ſequentibus.

10. *Meconem*, &c.] Retinet hodiéque nomen vetuſtum, tametſi ad paruum redacta oppidum, & quarto ferè à Compluto lapide *Meco* vocatur.

11. *Viginti*, &c.] Hoc proculdubio bellum illud eſt, de quo Idatius agit in verbis quæ ſuperiùs num. 5. poſuimus. De eodem Proſper Tyro in Chron. ann. 8. Theodoſij, qui fuit Chriſti Domini 430. inquit: *Viginti ferè millia militum in Hiſpanijs contra Vandalos pugnantium cæſa.*

ANNO 430. *Sancti*, &c.] Illuſtriſſimum eorumdem certamen narrat S. Proſper in Chron. ad annum Domini 437. his verbis. *Per idem tempus quatuor viri Hiſpani Archadius, Probus, Paſchaſius, & Eutichius dudum apud Genſericum merito ſapientiæ, & fidelis obſequij clari habebantur; quos Rex vt copulatiores ſibi faceret, in Arrianam ſectam tranſire præcepit. At illi facinus conſtantiſſimè reſpuentes, excitato in rapidiſſimam iram Barbaro, primùm proſcripti, deinde in exilium acti, tum atrociſſimis cruciati ſupplicijs, ac poſtremum diuerſis mortibus interempti, illuſtri martyrio miſerabiliter occubuerunt. Puer autem Paulillus nomine, frater Paſchaſij, & Eutichij pro elegantia formæ, & ingenij admodum Regi acceptus, à profeſſione atque amore Catholicæ fidei cùm nullis minis deturbari poſſet, diu fuſtibus cæſus, ad infamem ſeruitutem damnatus eſt: nec ideò, vt apparet, interfectus, ne de ſuperata ſæuitia impij Regis etiam illa ætas gloriaretur.* Salmanticenſes Martyres. Fuerunt hi Martyres primitiæ Vandalicæ perſecutionis. Porrò S. Archadio cum ſociis in vinculis detento Honoratus Conſtantinæ vrbis Epiſcopus, teſte Gennadio lib. de Viris illuſtrib. litteras dedit ad martyrium exhortatrices, quæ in Bibliotheca Veterum Patrum extant. Earum principium eſt; *Perge fidelis anima, perge Confeſſor Trinitatis*, &c. quod nimirum Arrianorum dogma deteſtaretur. & inter alia: *Ecce gaudet Chriſtus, & inſpicit te, lætantur Angeli, & adiuuant te. Tecum eſt omnis chorus Martyrum præceſſorum tuorum; expectant te Martyres, & defendunt, & coronam extendunt. Rogo te tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam. Expectat te Eccleſia Catholica Martyrem ſuum, vt honorificet ſicut Stephanum ſuum*, &c. Alij codices pro Honorato habent Antoninum, quem ferunt huius epiſtolæ authorem. Erat verò iis ipſis diebus Antoninus Emeritenſis Epiſcopus, vt Idatius eius ſocius & amicus ſcribit in Chronico anno 21. Theodoſij iunioris, qui tamen dubio procul ſanctos Martyres viderat, cùm Genſericus Rex Emeritam contra Hermigarium Sueuum ingreſſus ſuperioribus annis fuerat; ipſum ſiquidem Regem illi, vtpote fideli eius obſequio addicti comitabantur. De eiuſmodi Genſerici profectione hæc habet Idatius, *Anno 5. Theodoſij Iunioris, Olympiade 302.* Chriſti verò anno 428. *Genſericus Rex de Bætica prouinciæ littore, cum Vandalis omnibus, eorúmque familijs, menſe Maio ad Mauritaniam, & Africam, relictis tranſit Hiſpanijs. Qui priuſquàm pertranſiret, admonitus Hermigarium Sueuum vicinas in tranſitu ſuo prouincias deprædari, recurſu cum aliquantis ſuis facto, prædantem in Luſitania conſequitur. Qui non procul de Emerita, quam cum Sancta Martyris Eulaliæ iniuria ſpreuerat, multis per Genſericum cæſis, ex his quos ſecum habebat, arrepto (vt putauit, Euro velociùs) fugæ ſubſidio, in flumine Ana, diuino brachio, præcipitatus interijt. Quo ita extincto, mox quò cœperat Genſericus enauigauit*: & cum ipſo Archadius & ſocij; quos cùm Antoninus Confeſſores effectos cognouiſſet, ad eos prædictas litteras dedit. Agitur de ipſis in Martyrologiis Romano & Vſuardi die 13. Nouembr.

2. *Ad Valerianum*, &c.] Dicauit S. Cyrillus Alexandrinus Exegeſes ſuas Valeriano Epiſcopo, ſed vt ibi dicitur Iconij Antiſtiti, qui vnus fuit ex Patribus Concilij Epheſini cõtra Neſtorium, vt ex ſubſcriptionibus apparet. Vtrùm autem is ipſe poſtmodum in Hiſpanias

Anno Chriſti 430.

Anno Romæ 1181.

profectus Cæſarauguſtæ ſederit (quod ſæpe contigiſſe in aliis vidimus, præſertim in Olympio, & Iſicio) an verò is, de quo agitur hoc loco, alius eiuſdem nominis fuerit, non ſatis liquet. Certè Valerianum nunc Cæſarauguſtanam tenuiſſe Eccleſiam ſuperiùs teſtimonio Prudentij probatum à nobis eſt.

S. Mammetis mons, & reliquiæ vbi.

3. *Hoc etiam*, &c.] Mons ipſe de quo hoc loco mentio fit vocatur *S. Mammetis*, habétque in cacumine Heremirorium paruulum, quòd ego ſæpiùs inuiſi, eò quod locus ipſe & mons ſit Monaſterij Sanctæ Mariæ Montis Ramorum Aurienſis diœceſis, in quo aliquandiu vixi. Feſtum quotannis inibi fit die 7. Auguſti in honorem Sancti Mammetis Martyris: quamquam vulgò receptum ſit inter terræ eius incolas Mamantem ſuum eum montem incoluiſſe; vt inde facilè credi poſſit alium eum fuiſſe à Cæſarienſi Martyre Cappadociæ, quem Eccleſia Romana colit ad diem 17. Auguſti, Græci verò ad 2. Septembris.

Vandalica perſecutio.

4. *Dira gliſcit*, &c.] Refert Idatius in Chronico ad annum 4. Theodoſij Iunioris, Genſericum Vandalorum Regem, Catholica fide, quam primùm coluerat, deſerta, ad Arrianorum dogma tranſiſſe: inde verò perſecutionem ipſius contra Catholicos duxiſſe originem; de qua fusè Victor Vticenſis tractat, & de fructibus eius Romanum Martyrologium diuerſis diebus.

5. *Cohortium*, &c.] Eadem ferè verba reperies ad annum Chriſti 86. quæ neſcio an vitio amanuenſium iterum hoc loco inſerta ſint, an verò vt eius cohortis mentio fiat, quaſi hoc etiam tempore florentis contra Vandalos & Sueuos.

6. *Epiſtola*, &c.] Conſule quæ de eis ſuperiùs diximus ad annum Domini 116.

7. *Eodem tempore*, &c.] Bis de ea epiſtola B. Virginis ad Meſſanenſes à Dextro mentio fit, ſemel quidem quando diuulgari cœpit recèns ſcripta ad annum Domini 86. Iterum quando in Tabulario denuò reperta eſt, quod hoc loco fit.

Tranſlatio S. Theodoſiæ.

8. *Eodem tempore allata*, &c.] De eius tranſlatione ſcribit Ioannes Marieta lib. 4. de Sanctis Hiſpaniæ cap. 67. aſſeritque eius ſacras reliquias in pretio haberi prope vrbem Victoriam in Cantabria, eiúſque Eccleſiam ſitam eſſe inter *Saluatierra* (quam Dexter Saluiam terram vocat) *& Sanctam Crucem de Campezo*, in ſaltu Alabenſi, vulgò *Sierra de Alaba*.

De S. Memmio Mancio.

9. *Et eodem etiam anno*, &c.] Multa, eáque ſcitu digniſſima diximus de Sancto Memmio in ſuperioribus ad annum Domini 90. quæ tu conſulas. In Codice excuſo Cæſarauguſtæ poſt illa verba textus, *ad annum* 106. deerant ſequentia, *in Gallia, & Hiſpania prædicauit*, &c. quæ nos ex aliis adiecimus.

10. *Per Hiſpanias*, &c.] Actum à nobis eſt de Pomponio Paulato ad annum Domini 245. de Caledonio verò ad annum 268.

De Iſidoris duobus.

11. *Florebant*, &c.] Vide quæ de Iſidoro iſto diximus ad ann. Domini 423. & priùs ad annum 384. De cognomento autem ipſius nonnulla difficultas eſt; Codex Dextri excuſus vocat eum, primùm quidem Iuniorem, poſtmodum verò Seniorem: quod ſanè errore exſcriptoris factum eſt, vt ego mihi perſuaſum habeo: nam tametſi potuerit facilè à recentioribus authoribus variari, illis nimirum qui Iſidorum Hiſpalenſem agnouerunt, cuius reſpectu prior hic Cordubenſis proculdubio *Senior* dici debuit: cæterùm Dexter, qui illum ignorauit, ad eum reſpicere non potuit, & eapropter abſolutè hunc Cordubenſem Iuniorem vocaſſe certum eſt. Aliter de M. Maximo eius Cõtinuatore ſentiendum, qui cùm Iſidorum Hiſpalenſem agnouerit, multò recentiorem, hunc Cordubenſem iure optimo Seniorem nuncupauit, ad annum Chriſti 432.

Imponit Author finem Chronico.

12. *Cùm hæc ſcriberem*, &c.] Multa quæ hoc loco dici poterant in Apologia pro iſto opere notata ſunt, vbi reſpondimus ad ea, quæ hinc nõnulli exiſtimant deduci contra operis germanitatem; quæ tu conſulas. Impoſuerat Chronico ſuo finem Author anno Chriſti 430. cùm illud dicauit Hieronymo, vt ex epiſtola ad Oroſium data, initio operis conſtitit. Cæterùm ad manus Hieronymi peruenire non potuit, qui anno 426. ad Deum tranſierat; de cuius tamen morte anno adhuc 433. qui fuit Archadij XI. nihil certi in Hiſpania dicebatur, vt Idatius in Chronico ſcribit, ne quis miretur, Chronicon ei miſſum anno 430. quarto nimirum ab eius fœlici tranſitu, ad eius peruenire manus nequiuiſſe. Quo tamen poſt annos aliquot à Dextro comperto, iterum opus ſuum reuiſit, perfecit, locupletauit, non quidem in annorum Chronologia, ſed in ſententiis, quas toti operi intexuit, vt de memoria mortis ipſius Hieronymi conſtat, cuius ad annum Domini 426. fecit mentionem: ſicque locupletatum & auctum Paulo Oroſio amico & conſanguineo ſuo iterum nuncupauit, vltimam operi manum imponens anno Domini 440. de qua loquitur cùm ait: *Cùm hæc ſcriberem*, &c. atque huic anno cæteræ ibi notatæ Chronologiæ congruunt, videlicet Romæ conditæ,

Æræ

Anno Romæ 1191. Anno Chriſti 430.

Æræ Cæſaris,& regni Theodoredi Regis Gothorum in Hiſpania. Nam Vrbis conditio, vt in principio habitum eſt,præceſſit Natalem Chriſti annis 751. Æra vero annis 38. Vnde annus Domini 440. neceſſariò erit Romæ conditæ 1191. & Æræ Cæſaris 478. Inſuper Idatio teſte, *anno 24. Imperij Archadij & Honorij Vualia Gothorum rege defuncto Theodores* (ſic ipſe Theodoredum vocat) *ſucceſſit in regno.* Fuit is annus à nato Domino 418. ex quo vſque ad 440. intercurrunt 22. regni Thodoredi à Dextro notati. Præceſſerat Vualiam Sigericus Ataulphi ſucceſſor; quod etiam Oroſius lib. 7. & M. Maximus ad annum Domini 415. notarunt; ſed quoniam pauciſſimos dies in regno exegit,& forſan nondum coronatus occiſus eſt, communiter nomen eius in Catalogo Regum Gothorum Hiſpaniæ non aſſcribitur, vt apud Proſperum, & Idatium in Chronicis videre eſt, qui abſolutè affirmant Ataulpho Vualiam ſucceſſiſſe, nulla mentione de Sigerico facta. *Ataulphus* (ait Idatius) *à Patritio Conſtantio pulſatus, vt relicta Narbona Hiſpanias peteret, per quemdam Gothum apud Barcinonem inter familiares fabulas iugulatur. Cui ſuccedens Vualia in regno, cum Patritio Conſtantio pace mox facta, Alanis, & Vuandalis Silingis in Luſitania & Batica ſedentibus aduerſatur.* Conſtantius igitur in cauſa fuit,vt Gothi Hiſpanias inuaderent, qui paulo ante Narbonam caput regni ſui fecerant, aſſentientibus Romanis; nam & Galla Placidia Archadij & Honorij ſoror, quæ ab Alarico in euerſione Romæ, capta fuerat, Ataulpho eius ſucceſſori nupſerat: de qua Idatius anno 20. Archadij, *Ataulphus,* inquit, *apud Narbonam Placidiam duxit uxorem, in quo Prophetia Danielis putatur impleta, qui ait, Filiam Regis Auſtri ſociandam Regi Aquilonis, nullo tamen ex ea ſemine ſubſiſtente.* Nempe vir eius Ataulphus paulo poſtquam Barcinonem intraſſet,ſimul cum ſex filiis, a Gotho quodam, ſemen forſan Romanum inuidente, inter familiares fabulas iugulatus eſt: prout Dexter in epitaphio eorumdem aſſeruit: quod quidem tumulo incìſum marmoreo Barcinone perſeuerat, idque ad verbum referunt Vaſæus in Chronico Hiſpaniæ, Morales lib. 11. cap. 14. Ludouicus Nonius in ſua Hiſpania cap. 88. Hieronymus Pujades Barcinonenſis in Hiſtoria generali Cathaloniæ, & alij. Ibi ſiquidem legitur:

Hic cum ſex natis Rex Ataulphe iacet.

Et illud: *Gens tua tum natos, & te inuidioſa peremit.*

quò videas ad vnguem verificari in eo, copulatum quidem matrimonio fuiſſe filiæ Regis Auſtri, hoc eſt, Romanorum, qui reſpectu Gothorum Aquilonatium ad Auſtrum vergunt, ſemen autem illius nullum ſubſtitiſſe, quandoquidem omnes filij ſimul cum eorum parente occiſi ſunt: Placidia verò iterum fratri Honorio reddita ex Conſtantio Cæſare nouo marito Valentinianum Iuniorem Imperio peperit. Subſcripsere Idatio in hac parte S. Iſidorus & Lucas Tudenſis in ſuis Chronicis, & Rodericus Toletanus lib. 2. hiſt. Hiſp. cap. 6.

Cæterùm vt ad purum intelligi poſſit, Prophetam de Placidia & Ataulpho loquutum fuiſſe ad verbum, quæ ipſe antecedenter enarrat operæpretium eſt, vt expendamus. Præmittit Daniel cap. 10. Angelum populi ſui cuſtodem, cui Princeps regni Perſarum xxj. diebus reſtiterat, ſibi dixiſſe: *Veni, vt docerem te, quæ ventura ſunt populo tuo in nouiſſimis diebus:* ab anno videlicet 3. Cyri Regis Perſarum vſque ad vltimi iudicij & reſurrectionis diem; de quo neceſſario vltima illa prædictionis pars accipienda eſt, *In tempore illo ſaluabitur populus tuus, omnis, qui inuentus fuerit in libro; & multi de his qui dormiunt in terra puluere euigilabunt, alij in vitam æternam, & alij in opprobrium ſempiternum.* Principio tamen (cap. videlicet xj.) agit de exterminio & debilitatione trium monarchiarum, Perſarum, Græcorum, & Romanorum, e quibus monarchia Perſarum poſt quartum à tempore viſionis Regem, finem erat acceptura. *Et nunc veritatem* (ait cap. 11.) *annuntiabo tibi. Ecce adhuc tres Reges ſtabunt in Perſide, & quartus ditabitur opibus nimijs ſuper omnes. & cùm inualuerit diuitijs ſuis, concitabit omnes aduerſus Regem Græciæ.* Hæc tamen ruina regni Perſarum fuit,& Græcorum initium, Dario videlicet Perſarum Rege deuicto ab Alexandro Magno, de quo ſubdit; *Surget verò Rex fortis,* (Græcorum) *& dominabitur poteſtate multa, & faciet quod placuerit ei.* Dan. cap. 12.

Eius tamen regnum in morte ipſius diuiſum eſt in quatuor Regulos, Ptolomæum, Seleucum, Philippum, & Antigonum, vti liber primus Machabæorum enarrat. Id verò ab Angelo ſignificatum Danieli fuit, illis verbis, *Et cùm ſteterit,* (hoc eſt, cùm Alexander ad maiorem maieſtatis amplitudinem aſcenderit, ſtationemque aſcenſus ſui fecerit) *conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos cæli, ſed non in poſteros, neque ſecundùm potentiam illius, qua dominatus eſt; lacerabitur enim regnum eius etiam in externos.* Semel verò Græcorum regno lacerato, & diminuto, Romani obtinuerunt principatum; quorum Regem

Propheta

Anno Christi 430. Propheta vocare videtur Regem Auſtri, eo quod reſpectu Græciæ, & Macedoniæ Italia Romani principis ſedes vergat ad Auſtrum. *Et confortabitur*, inquit, *Rex Auſtri, & de principibus eius prævalebit ſuper eum, & dominabitur ditione, multa enim dominatio eius.* Sed ecce decrementum monarchiæ Romanorum. Exagitati ab Aquilonaribus gentibus Romani (nimirum à Gothis) coacti ſunt pacem & amicitiam cum eis inire: quod ſignificat illis verbis; *& poſt finem annorum fœderabuntur.* De qua confœderatione agit Marcellinus in Chron. ad annum Theodoſij Magni tertium, *Athanaricus*, inquit, *Rex Gothorum, cum quo Theodoſius Imperator fœdus pepigerat, Conſtantinopolim menſe Ianuario venit.* Sed bello inter vtroſque recrudeſcente, poſt captam Romam ab Alarico Gothorum Rege, & inter ſpolia eiuſdem Theodoſij filiam, tandem bono pacis, ipſamet Placidia Ataulpho Alarici ſucceſſori matrimonio copulata eſt; quod innuitur ab Angelo cum ſubdit; *Filiaq; Regis Auſtri, veniet ad Regem Aquilonis facere amicitiam: & non obtinebit fortitudinem brachij, nec ſtabit ſemen eius.* Quod certè de Placidia & Ataulpho dictum ad litteram, ab illis ſolis negari poterit, qui nomine Regis Auſtri Romanorum Regem nolint intelligi. De quo ipſi viderint, conſtat ſiquidem Romanorum monarchiam non ab aliis, quàm à Gothis debilitatam: Græcorum vero non ab aliis quàm à Romanis. Ex hoc verò pari certitudine habebimus Regis Aquilonis nomine, Gothorum ſignificari Regem, quandoquidem ipſi in Aquilonaribus nati regionibus, contra Romanos conſpirarunt. De illa ergo Romanorum Regis filia apud Danielem agitur ad litteram, quæ bono pacis, & confœderationis Gothorum Regi matrimonio coniuncta eſt: quæ ſola Galla Placidia fuit. Anno Romæ 1181.

Neque obſtat, quod hæc capta fuerit à Gothis in Vrbis euerſione, Danieli verò dicta ſit veniſſe facere amicitiam; quia licèt primùm capta fuiſſet, ſponte tamen ſua, & non inuita, fuit matrimonio copulata. Nam, vt Zoſimus lib. 6. ſcripſit, *Placidia ſoror Imperatoris* (Honorij) *apud Alaricum manebat, vicem illa quidem obſidis quodammodo implens, ita tamen vt omni honore, cultuq; regali frueretur.* Minimè ergo vis illi illata eſt, ſed ipſamet pro bono pacis ſponte ſe nuptiis Ataulphi obtulit. *Ob hoc enim* (ait Oroſius lib. 7. cap. 40.) *abſtinere à bello, ob hoc inhiare paci Ataulphus nitebatur; præcipuè Placidia vxoris ſuæ, fœminæ ſanè ingenio acerrimæ, religionis ſatis probatæ, ad omnia bonarum ordinationum opera, perſuaſu, & conſilio temperatus.* In ea etiam cætera à Daniele annotata ſigna verificantur. *Non* enim *ſtetit ſemen eius*, omnes ſiquidem ab Ataulpho ſuſcepti filij cum eo pariter occiſi ſunt, vt iam diximus. Sed & illud quod ſequitur, *Et tradetur ipſa, & qui adduxerunt eam adoleſcentes eius*, Placidiæ quoque contigit, Marcellino ſiquidem authore in Chron. ad Conſulatum Conſtantij, & Conſtantis, *Vualia Ataulphi ſucceſſor, facta cum Honorio Principe pace, Placidiam ſororem eius eidem viduam reddidit.* Haud dubium quin adoleſcentes etiam ipſius, qui illi aſſiſtebant. Proſequitur deinde Angelus multorum conflictuum bellicorum narrationem, qui inter vtroſque Reges, Auſtri ſcilicet, & Aquilonis ineundi erant, quos tamen in Romanorum & Gothorum hiſtoriis adimpletos legimus: de his ſpeciatim, (ſed breuiſſime) agit Idatius in Chronico; & longum ac tædioſum eſſet omnes ſigillatim recenſere.

Animaduerterim nihilominus, S. Hieronymum, quem alij Danielis Interpretes ſecuti ſunt, Reges Auſtri & Aquilonis exiſtimaſſe hoc loco, non quidem Romanum, & Gothum, ſed Syrum & Ægyptium, Alexandri Macedonis diuiſim ſucceſſores; inter quos diutinum bellum geſtum eſt; & Regem Syriæ nuncupari Regem Aquilonis, Ægyptium verò Regem Auſtri, quod reſpectu Paleſtinæ, de qua agebatur, ad eas vergant regna ipſorum plagas. Contigit quoque vt filia Ptolomæi Regis Ægypti, Berenice nomine, tradita fuerit in coniugium Antiocho Regi Syriæ ad pacem inter eos ineundam, & conſolidandam; quæ filium ex viro ſuo ſuſcepit, & amiſit traditáque fuit cum ſuis Leodici mariti concubinæ, quæ vtrumque veneno ac ferro interficere curauit; qua in re nihil aliud dicere habeo, niſi quod cuilibet iudicium ſuper ea ferre integrum ſit: probabile ſiquidem vtrumque eſt; & fortaſſe vtrumque ſenſum admittit ſacer textus, & eiſdem ſignificari potuit verbis, nec improbabile videri ob id dictum Danieli: *Tu autem Daniel claude ſermones, & ſigna librum vſque ad tempus ſtatutum; plurimi pertranſibunt, & multiplex erit ſcientia*; quaſi dixerit, non vna, ſed multiplex eorum erit interpretatio, non quidem quomodolibet opinabilis, ſed vera & ſcientifica; nec enim ait, mulplex erit interpretatio, ſed, *multiplex erit ſcientia.*

APPEN

APPENDIX.

Celebris prophetiæ Danielis de quatuor animalibus noua & exacta expoſitio.

§. I.

CVM in diſcutienda præfata Danielis prædictione ab Idatio expoſita verſor, in aliam longè excellentiorem incidi, quæ cap. 7. ipſius S. Prophetæ continetur, de quatuor illis myſticis animalibus, ſeu regnis eidem ſimul oſtenſis: cuius tamen adimpletio ad hos ipſos dies, de quibus modò cum Dextro agimus, omnimodis reſpicere videtur, ad ingreſſúmque Barbarorum in Hiſpaniā, & ad Reges Gothorum, qui in ea regnarunt. Non miretur quæſo, lector, nec diffidat, cùm audit quicquam in Hiſpania adimplendum à Prophetis præuiſum: nec enim indignior Hiſpania eſt prædictionibus propheticis, quàm Ægyptus, & Æthiopia, aliæque Barbaræ nationes, de quibus multa à Prophetis prædicta reperiuntur. Et certè ſi (vt certum eſt) prophetiæ ad Eccleſiæ profectum & promotionem intendiſſe præcipuè intelligendæ ſunt; cur, rogo, velint à Prophetis inuolutum fuiſſe ſilentio, quod de augmento fidei eiúſque imperio radicibus altiſſimis ſundato tam glorioſè videmus in Hiſpania? Ergóne tantilla res erat, Chriſtianam fidem inibi ab initio naſcentis Eccleſiæ eximiè & vnicè veneratam eſſe, & quo nihil purius, cultam, defenſam, propagatam, vt nihil de ea in Scripturis ſanctis haberetur? Sed demus apud cæteros Prophetas nihil de ea inueniri (de quo tamen non ſemel in his Commentariis à nobis actum eſt) ſanè à Daniele tractari res tanta debuerat, cui nimirum inter cæteros Chronicorum Eccleſiæ ſcriptores ſpecialis data eſt prærogatiua: nam cùm reliqui de rebus ad Iudaicum duntaxat populum, vel ad fidei myſteria quoad illorum ſubſtantiam ſpectantibus egerint, quod in Iſaia, Ieremia, Ezechiele & reliquis videre eſt; attamen Daniel velut nouus & vniuerſalis inter Prophetas Chronographus, de Monarchiis & regnis toto orbe dominaturis, de numero Regum ipſarum, déque Chronographia earumdem ſingulariter & exactiſſimè ſcripſit. Sic prorſus cap. 2. ſub imagine ſtatuæ à Nabuchodonoſore viſæ, caput habentis aureum, pectus & brachia argentea, ventrem & femora ærea, tibias ferreas, pedes denique partim ſerreos, partim fictiles, de quatuor præcipuis mundi Monarchiis, nimirum Aſſyriorum, Perſarum, Græcorum & Romanorum ingenioſè diſſeruit: & ſpecialiter de fine celeri Monarchiæ Aſſyriorum, ſeu Chaldæorum (cap. 5.) expoſuit tria illa verba à Balthaſare Monarcha ad parietem in publico conuiuio exarari viſa; & cap. 6. Chronologiam annorum quibus Nabuchodonoſor metamorphoſim ſuam paſſurus erat poſt menſes duodecim; & cap. 8. ſub arietis & hirci inter ſe pugnantium ſpeciebus, egit de potentia regni Perſarum, & initiis regni Græcorum ſub Alexandro Magno vſque ad Antiochum, déque malis innumeris populo Dei tempore Machabæorum ab eodem infligendis, & ipſius Antiochi miſerabili interitu. Rurſus cap. 9. regnum Iudæorum duraturum prædixit ſpatio 69. hebdomadarum, id eſt, ferè 500. annorum, vt omittam ea quæ cum Idatio de Regum Auſtri, & Aquilonis diſſidiis, & populi Dei vſque ad finem ſæculorum euentibus nunc expoſuimus, & ab ipſo Propheta referuntur in c. 10. 11. & 12. Cùm igitur proprium Danielis Prophetæ fuerit de regnis magnis & Monarchiis agere, quæ vſque ad finem mundi dominabuntur in ipſo; quî fieri poſſet, vt eam ſolam ſileret Regum Hiſpaniæ, quæ latiſſimè omnium per orbem diffuſa eſt, quæ orbem alterum ſubiecit fidei, quæque plus cæteris ad Eccleſiæ augmentum, defenſionem, & gloriam ſpectare conſpicitur? Et hæc dixerim, ne quis nouam expoſitionem ſubitò exhorreat, ſed patienter legat, nam quæcumque à Daniele prædicta ſunt cap. illo 7. de quo agimus, in Hiſpania adimpleta videbit, quæ tamē nullibi hactenus verificari inuenta ſunt, quandoquidem

expoſi

expoſitiones priores ſuis etiam authoribus fatentibus manifeſtis repugnantiis plenæ ſunt: quam verò nos amplectimur, faciliter & ſuauiter cuncta diſtribuit & explicat.

Vt tamen ordinatè procedamus, præmittere neceſſum eſt ipſum propheticæ prædictionis contextum, & quid aliis viſum ſit per eam ſignificari. Et cùm nihil eorum prophetiæ verbis quadrare monſtrauerimus, demum expoſitionem noſtram, Deo duce, proponemus, & propugnabimus: in qua, vt ſpero, nihil erit, quod propheticis verbis non cohæreat, nihil durum, nihil violenter accommodatum.

§. II. *Danielis prophetia Cap. 7.*

Anno primo Balthaſſar Regis Babylonis, Daniel ſomnium vidit: viſio autem capitis eius in cubili ſuo; & ſomnium ſcribens breui ſermone comprehendit, ſummatimq; perſtringens ait: Videbam in viſione mea nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno, & quatuor beſtiæ grandes deſcendebant de mari diuerſæ inter ſe. Prima quaſi leæna, & alas habebat aquilæ. Aſpiciebam donec euulſæ ſunt alæ eius, & ſublata eſt de terra, & ſuper pedes quaſi homo ſtetit, & cor hominis datum eſt ei. Et ecce beſtia alia ſimilis vrſo in parte ſtetit, & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, & ſic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas. Poſt hæc aſpiciebam, & ecce alia quaſi pardus, & alas habebat quaſi auis, quatuor ſuper ſe, & quatuor capita erant in beſtia, & poteſtas data eſt ei. Poſt hæc aſpiciebam in viſione noctis, & ecce beſtia quarta terribilis atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans: diſſimilis autem erat cæteris beſtijs quas videram ante eam, & habebat cornua decem. Conſiderabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum eſt de medio eorum, & tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius; & ecce oculi quaſi oculi hominis erant in cornu, & os loquens ingentia.

Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit: veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda: thronus eius flammæ ignis, rotæ eius ignis accenſus: fluuius igneus, rapiduſq; egrediebatur à facie eius, millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei. Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Aſpiciebam propter vocem ſermonum grandium, quos cornu illud loquebatur; & vidi quoniam interfecta eſſet beſtia, & periſſet corpus eius, & traditum eſſet ad comburendum igni: aliarum quoque beſtiarum ablata eſſet poteſtas, & tempora vitæ conſtituta eſſent eis vſque ad tempus & tempus. Aſpiciebam ergo in viſione noctis, & ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum; & dedit ei poteſtatem, honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius, poteſtas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.

Horruit ſpiritus meus: ego Daniel territus ſum in his, & viſiones capitis mei conturbauerunt me. Acceſſi ad vnum de aſſiſtentibus, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem ſermonum, & docuit me: Hæ quatuor beſtiæ magnæ, quatuor ſunt regna, quæ conſurgent de terra. Suſcipient autem regnum Sancti Dei altiſſimi, & obtinebunt regnum vſque in ſæculum & ſæculum ſæculorum.

Poſt hoc volui diligenter diſcere de beſtia quarta, quæ erat diſſimilis valdè ab omnibus, & terribilis nimis, dentes & vngues eius ferrei: comedebat & comminuebat, & reliqua pedibus ſuis conculcabat, & de cornibus decem quæ habebat in capite, & de alio quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua; & de cornu illo quod habebat oculos, & os loquens grandia, & maius erat cæteris. Aſpiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum aduersùs Sanctos, & præualebat eis, donec venit Antiquus dierum, & iudicium dedit

Sanctis

Sanctis Excelſi [illegible] aduenit, [illegible] regnum obtinuerunt Sancti. Et ſic ait: beſtia quarta regnum quartum erit in terra, quod maius erit [illegible] regnis, & deuorabit vniuerſam terram, & conculcabit, & comminuet eam. Porro cornua decem ipſius regni, decem Reges erunt, & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus, & tres Reges humiliabit, & ſermone contra Excelſum loquetur, & Sanctos Altiſſimi conteret, & putabit quod poſſit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu eius vſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis: & iudicium ſedebit, vt auferatur potentia, & conteratur, & diſpereat vſque in finem: regnum autem & poteſtas, & magnitudo regni quæ eſt ſubter omne cælum detur populo ſanctorum Altiſſimi, cuius regnum, regnum ſempiternum eſt, & omnes Reges ſeruient ei, & obedient. Huc vſque finis verbi. Ego Daniel multum cogitationibus meis conturbabar, & facies mea mutata eſt in me: verbum autem in corde meo conſeruaui.

§. III. *Quæ in vulgata & communi expoſitione huius prophetiæ, verbis ipſius repugnare videantur.*

Tria præcipue capita prophetia eiuſmodi cōntinet, videlicet quatuor animalium, ſeu regnorum hiſtoriam, iudicium [illegible] celebratum [illegible]; traditionem denique regni perpetui & ſine fine populo Sanctorum eius. [illegible] nus conſenſio in expoſitione eorum inter omnes Danielis [illegible] fuit. Struxerunt viam cæteris vetuſtiores Patres, quos in [illegible] Danielis [illegible] ecce Sanctus Hieronymus, Theodoretus, Beda, Rupertus: ſequutique ſunt eorum veſtigia Albertus Magnus, Hugo Carenſis, Lyranus, & recentiores omnes, Hector Pintus, Pereira, Cornelius de Lapide, & alij. In eo igitur conuenerunt, vt aſſererent quatuor illa animalia hieroglyphicè adumbraſſe quatuor notiſſimas Monarchias, Aſſyriorum, Perſarum, Græcorum, & Romanorum, quibus tandem de medio ſublatis vniuerſale [illegible] iudicium celebrandum eſt, & [illegible] Vnde & cornu illud vltimum [illegible] ſtum, vtpote [illegible] conueniat *ſermones contra [illegible] ſum loquetur, & Sanctos Altiſſimi conteret*; & [illegible] *qu[illegible] tum [illegible], & [illegible] corpus eius, & traditum eſſet ad comburendum [illegible]*, tunc [illegible] *filius hominis veniebat*; & quando *throni poſiti ſunt, & Antiquus dierum ſedit*, & quando *iudicium ſedit, & libri aperti ſunt*. [illegible] Rabbini [illegible], qui [illegible] illos quibus regnum [illegible] beſtia [illegible] datum eſt, volunt [illegible] Machabæos, & vltimum Regem in ipſos perſecutionem mouentem, per cornu [illegible] Antiochum. Cæterum Antiochus [illegible] vndecimus ſui principatus Rex, vt oportebat [illegible] cornu illud adumbrari debebat: & nihil de cæteris [illegible] dari oppoſitum poteſt [illegible] hac expoſitione. Sed relinquamus nunc Iudæos, [illegible] in [illegible] atione alterius [illegible] tiæ expugnati manebunt.

In ea vero tam multa ſunt cohærentia [illegible], vt facilè à quouis iudicium de ea ferri poſſit. Veſtu[illegible] Patres [illegible] excuſationem iuſtam ha[illegible] deſuiden [illegible] prophe[illegible] cta ei[illegible] R[illegible] autem non leui eſt, tot tantique antiqui [illegible] nunquam à m[illegible] tates in[illegible] paterentur illud Poetæ [illegible] *Magnos ſi errauimus [illegible] abuimus.* Certe Hieronymus non tam [illegible] refutat [illegible] tationem de quatuor Monarchiis, & difficultatibus ſuperatis [illegible] principio commentari [illegible] *In ſuperioribus [illegible] ordo ſequitur hiſtoriæ, quid ſub [illegible] nor, & Balthaſar, & Dario, ſiue Cyro m[illegible] orum acciderit: in his verò [illegible] que ad [illegible] narrantur ſomnia, quæ ſingulis ſint viſa temporibus, quorum [illegible] Pr[illegible] nullam habent apud Barbaras nationes ſigni, vel reuelationis.*

Communis expoſitio.

Soli Rabbini diſplicent.

Multam habent antiqui excuſationem.

magnitudinem ; ſed tantum deſcribitur, vt apud poſteros eorum, quæ viſa ſunt memoria perſeueret.

Impoſſibilitas interpretationis communis.

At quæ in præ[illegible] Monar[illegible] non veri[illegible] P[illegible] P[illegible]m omnia illa quatuor regna per beſti[illegible] non orta, [illegible] ab Angelo. *Hæ quatuor beſtiæ magnæ, quatuor ſunt regna, quæ conſurgent de terra.* [illegible] de Monarchiis tempore propheticæ d[illegible] pote[illegible] quod [illegible] B[illegible] C[illegible]daica non ſolum iam orta, ſed p[illegible] m[illegible] erat, cum viſio hæc oſtend[illegible] an[illegible] Balthaſar Regis Babylon[illegible] [illegible] Monarchia de[illegible] ipſi D[illegible] cap. 5. Deinde animalia hæc ſimul ex [illegible] ventorum flatibus a[illegible]itato orta [illegible], *Videbam* (inquit) *in viſione mea ; & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno, & quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diuerſæ inter ſe.* Monarchiæ vero [illegible] non ſimul [illegible] ſed ſucceſſiuè per multa [illegible] vtpote e quibus [illegible] ſemper [illegible] in interitum pri[illegible] : nam Perſæ ſubiugarunt A[illegible] Ch[illegible] P[illegible] poſt 23[illegible] Imperij annos Græcus deleuit exercitus ſub Alexandro cuius Monarchi[illegible] morte diuiſa eſt in tria regna, Syriacum, Macedonium, & [illegible] R[illegible]mani Monarchiam erectam per 5[illegible] annos à ſecundo [illegible] vnico [illegible] ab Vrbis e[illegible]ſionem per Al[illegible] ſub a[illegible] o R[illegible] c[illegible]dicæ 116[illegible]t.

Rurſus in applicatione cuiuſuis beſtiæ ad certam [illegible]in, [illegible] ambiguitates. De ſecunda beſtia dicitur, quod [illegible] dentes [illegible] in ore eius, hoc autem potius verificaretur in tertia Græcorum Mona[illegible], [illegible] in ſecunda [illegible] di[illegible]uiſa fuit, vt dixi, in tria regna ſe inuicem debe[illegible]antia, quod ſecundæ non accidit. Sed aiunt, verificari in illis [illegible] Principib[illegible] P[illegible]rum, qui præe[illegible] per eos enim vniuerſum gubernabatur Imperium, ipſo Daniele teſte cap. 6. At[illegible] ego quas carnes iuſſi ſunt deuorare? nihil de crudeli[illegible]te eorum le[illegible] Qui[illegible] ex [illegible]us ipſe Daniel erat, ſiquidem cap. 6. di[illegible]tur *Placuit Dario, & conſtituit ſuper regnum Satrapas 120. vt eſſent in toto regno ſuo ; & ſuper Principes tres, ex quibus Daniel vnus erat* ; de qu[illegible] deant ipſi, quam crudelitatem ei impingant, vt quoquo mod[illegible] ipſi vo[illegible] dict[illegible] *[illegible]urge comede carnes plurimas.* Adhæc quid ſignificat, quod beſtia [illegible] dicitur ha[illegible] quatuor capita, & a[illegible] totidem? Certe nec quatuor, nec [illegible] olim R[illegible] Gr[illegible] Monarchia ſatis perſpicuum eſt & Imperium Alexandri in tria duntaxat regna [illegible]m fuit. Quod ad quartam ſpectat qu[illegible] pe[illegible] Imperium ſignificari contendunt. [illegible] fo[illegible] v[illegible]m Reges vſque ad Iudicium h[illegible] ſ[illegible] quor[illegible] eo[illegible]ſdes R[illegible] um Impera[illegible] fuerunt? nam cornua vndecim totidem Reges ci[illegible] quarti regni denot[illegible] Danieli expoſuit. Inſuper [illegible] vetuſtate [illegible] Antichriſtum Roman[illegible]peratorem, & eius Mon[illegible]hiæ vltimum Reg[illegible] quoniam [illegible] vn[illegible] b[illegible] aſſeritur quod futurus ſit R[illegible] vltimus regni p[illegible] illud [illegible] *Porro cornua decem ip[illegible]us regni decem Reges erunt, & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus & tr[illegible] R[illegible]s humiliabit, & ſermones contra excelſum loquetur,* &c.

Commentum de Machomete exploditur.

Non maioris eſt momenti qu[illegible]d Ann[illegible]s V[illegible]ic[illegible] A[illegible]pſim commentatus eſt cornu vlti[illegible] Machometem Pſeudoprophetam [illegible] etenim eorum, quæ de [illegible] ne[illegible] m[illegible] tæ Mon[illegible]hiæ, quod de co[illegible] di[illegible]tur, ſed prin[illegible] quintus eſt alios decem R[illegible], nec [illegible] nec [illegible] innate factum [illegible]us, nec corpus [illegible] cr[illegible].

Inſuper quod [illegible] a Daniele hoc loc[illegible] præ[illegible]ſum, de vltimo totiu[illegible] e[illegible]p[illegible]tur a v[illegible] non videt. Non enim in eo Iud[illegible] co[illegible] Dominus, [illegible] tur [illegible] fides docet, ſed æternus Pater, [illegible]ſim e T[illegible] perſona. Ne[illegible] Iudicio [illegible] h[illegible] [illegible] pœnas factorum [illegible]ecepturi[illegible] in ſingulis, ſed i[illegible] humani [illegible] dem Patri [illegible]atus dici[illegible] in verba P[illegible] *[illegible] ſpi[illegible] bam d[illegible] thr[illegible] [illegible] ſunt & Antiquus dierum ſedit, [illegible] imentum eius [illegible] m quaſi nix, & [illegible]* Q[illegible] tanc[illegible] [illegible] ratio eſt [illegible] *M[illegible]lia millium mini[illegible] aba[illegible] [illegible] decies millies centena mi[illegible]* ; quod A[illegible] [illegible]ibus Dei mi[illegible] d[illegible] non videt. Sed q[illegible] I[illegible]ic[illegible]

dicitur? *Aſpiciebam (ait) & ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad Antiquum dierum peruenit.* Nunquid Iudex ſeſſurus, cui homines ſiſti deberent? minime, ſed ipſemet oblatus eſt Iudici, *& in conſpectu eius obtulerunt eum.* Sequitur fauor abſis pro eo lata ſententia, *Et dedit ei* (Pater Iudex) *poteſtatem, & honorem, & regnum. & omnes populi, tribus & linguæ ipſi ſeruiét: poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.* Et tunc populo Sanctorũ Altiſſimi, occiſa beſtia, regnum datũ eſt. Vbi illud quoq; valdè notandum eſt, quod in calce viſionis expreſſe aſſeritur, poſt illud iudicium Danieli oſtenſum, multos ſub cœlo dominaturos Reges, qui Monarchiæ populi Sanctorum ſeruient, & obedient. Vnde regnum illud ſeu Monarchia vltima populi Sanctorum, de qua hic agitur, nullatenus poteſt cœleſtia beatorum gaudia denotare; quandoquidem poſt regnum cœlorum ab ipſis corporaliter acceptum, nullus remanere populus aut Rex poterit ſub cœlo, cùm tamen manſuros multos & populos & Reges ſub ipſo Propheta pronunciet, illis verbis: *Et iudicium ſedebit, vt auferatur potentia, & conteratur, & diſpereat vſque in finem: regnum autem & poteſtas, & magnitudo regni, quæ eſt ſubter omne cælum, detur populo Sanctorum Altiſſimi, & omnes Reges ſeruient ei, & obedient.* non aſſerit ſupra cœlum, ſeu in cœlo regnum illud continendum, ſed *ſubter omne cælum*, eique omnes Reges obedituros. Sed & illud, *diſpereat* (potentia beſtiæ) *vſque ad finem*; poſt iudicium illud, finem adhuc mundi ſupereſſe manifeſtat, & nõdum finitum mũdum. Inſuper iudicio peracto, & occiſa quarta beſtia, de tribus aliis dicitur, quod conceſſa fuit ipſis vita vſque ad certum tempus, ſine poteſtate tamen & dominio. *Aliarum quoque beſtiarum ablata eſt poteſtas, & tempora vitæ conſtituta ſunt eis vſque ad tempus & tempus.* Nemo autem audebit aſſerere poſt vniuerſale iudicium aliquas gentes ſub cœlo in hac vita ad tempus relinquendas. Siue igitur beſtias, ſiue iudicium, ſiue regnum poſt ipſum Sanctorum populo datum ſigillatim applicandum inſpiciamus, innumeras & inſuperabiles communis expoſitio videtur pati difficultates: in ea vero quam modò exponemus, ceſſant omnes, nihil non cohæret viſioni, cui cũcta conſonant, mirámque in cunctis eius partibus conſonantiam cum re ſignificata ſeperiuntur habere. Præterquàm quod iam cap.2. oſtenſi fuerant Prophetæ ortus & interitus quatuor illarum Monarchiarum ſub typo ſtatuæ, à Nabuchodonoſore viſæ, ex totidem metallis confectæ: vnde veriſimile non eſt iterum denuo rem eandem à Daniele ſcriptis traditam, præſertim quia non fuit expoſita ab Angelo quaſi viſio eiuſdem rei, ſed nouæ & diuerſæ: quare aliud quidpiam ab ea nunc ſignificatum quæramus.

§. IV. Noua & exacta eiuſdem prophetiæ expoſitio de Alanis, Vuandalis, Sueuis, & Gothis in Hiſpanias irruentibus: deque Catholica Monarchia proponitur.

Age iam exponamus propheticam Danielis viſionem de Barbaris in Hiſpaniam irruentibus: nam per has beſtias barbaras ſignificari nationes ipſe Hieronymus annotauit inquiens, *Regnorum feritas atque crudelitas beſtiarum nomine demonſtratur.* Itaque anno Domini 419. Æra Cæſ. 447. Archadij & Honorij Imp. ann. 15. eodem Honorio VIII. & Theodoſio Archadij filio III. Coſſ. tertio Idus Octobris, feria item tertia, *Alani, Vuandali, & Sueui* tres barbaræ nationes Hiſpanias ingreſſæ ſunt. Anno autem Domini 416. qui fuit Æræ Cæſ. 454. Imperij vero prædictorum 22. *Gothi* ſub Ataulpho Rege eaſdem Hiſpanias intrauere. In his omnes authores conueniunt, & qui omnium exactiſſime [illegible] ea de re teſtis & ipſe oculatus, Idatius Epiſcopus Lamacenſis, à quo in his manuducti & excitati ſumus. Quatuor ergo beſtiæ de mari aſcendentes, quatuor iſtæ barbaræ nationes ſunt eo tempore in perniciem Hiſpaniarum erectæ, quo totus penè orbis quaſi e quatuor eius angulis ſub totidem ventorum typo agitatus eſt, & vnde quæ Tyranni bellum inſufflantes contra Romanum Imperium [illegible]. [illegible] quod a quatuor ventis excitatæ dicuntur, in eo impletum ad litteram conſpicitur, quod Comites duo cotra totidem Imperatores rebellantes prædictas quatuor beſtias ſuper Rom. Imperium [illegible] terris adduxerunt: ſiquidem *Stilico Comes ſpreto Honorio Principe, regnúmque eius inhians Alanorum, Sueuorum, Vuandalorúmque gentes donis pe[illegible] ſque illectas contra regnum Honorij exc[illegible]. Ruffinus verò Patritius Archadio Principi inſidias tendens Alaricum Gothorum Regem in[illegible] Re publ. fecit.* Verba ſunt Marcellini Comitis in Chron. ad annos

Domini 395. & 408. Quod verò de mari aſcenderint poſtea ſic exponitur ab Angelo, vt mare mundum ipſum ſignificet, nam quæ priùs dicebantur de mari aſcendiſſe, poſtea de terra conſurrexiſſe dicuntur. Sed verò facilè etiam intelligi poſſunt eæ nationes in Hiſpaniam de mari aſcendiſſe per quatuor ventos cœli, cùm penè omni ex parte maribus cincta ſit: & ſciamus Alanos Occidentalem plagam occupaſſe, nimirum Luſitaniam, Wandalos Meridionalem, id eſt, Bæticam, Sueuos Septentrionalem, videlicet Gallæciam, & Aſturias: Gothóſque ab Orientali intraſſe Barcinonem.

His accedit quod nullibi gentium quatuor ſimul barbaræ nationes intraſſe reperiuntur, niſi in Hiſpaniam; licèt enim in Italiam quoque, & Galliam, & Germaniam Alani, Wandali, Sueui, & Gothi intrauerint; non tamen ſoli ſicut in Hiſpaniam. Nam ſimul cum eis Huni & Eruli intrauerunt, & tandem Longobardi; qui omnes ab Hiſpaniis abſtinuerunt. Quare ſolùm in Hiſpanias quatuor, nec plures, nec pauciores ingreſſæ ſunt: & quod caput eſt, vniuerſæ prophetiæ circumſtantiæ in ſola Hiſpania verificantur. In primis ordo beſtiarum, ordini nationum in Hiſpanias intrantium correſpondet; hoc ſiquidem ordine ab Idatio & Oroſio nominantur. Idatius enim ait, *Alani & Vuandali, & Sueui Hiſpanias ingreſſi*, &c. & poſt annos ſeptem, Ataulphus cum Gothis Barcinonem. Oroſius autem lib. 7. cap. vlt. *Quamuis*, inquit, *Alanorum, Vuandalorum, Sueuorúmque Reges eodem nobiſcum placito depacti forent*, &c. Prima proinde beſtia Alanos, ſecunda Wandalos, tertia Sueuos, quarta Gothos ſignificat: & propriiſſimè; vniuſcuiuſque etenim propria ſigna deſcribunt.

Prima beſtia, Alani.

Tria ſanè beſtia prima habuiſſe dicitur. I. quòd *erat quaſi leæna*, nimirum cæterarum ſe reputabat Reginam; nam leo in animalibus imperium habet. II. quòd *alas habebat aquilæ*, hoc eſt, Regem ſuperbum; nam aquila Regis indicium eſt, & quemadmodum in cornibus & capitibus beſtiarum, ita & in alis Reges denotantur: & generaliter à paritate rationis, quidquid habere dicuntur ſuper ſe Reges ſunt. III. quòd breuiter deplumata eſt, & dignitas regia ab ea fuit ablata; *Aſpiciebam donec euulſæ ſunt alæ eius, & ſublata eſt de terra, & ſuper pedes quaſi homo ſtetit*: videlicet vt aliis aſſiſteret, ſeruitutem amplexa; quæ enim ſuperbiſſima omnium alta de ſe præſumebat, & feræ induerat ſæuitiam, manſueta & tractabilis facta eſt. Et hoc eſt quod dicitur, *& cor hominis datum eſt ei*: Alanos omni modo hic typus adumbrat. Potentabantur Wandalis, & Sueuis; Gothos deſpiciebant. Et quando Wandali ſimul & Sueui Gallæciam ſolam occuparunt, Alani potiores Hiſpaniæ prouincias acceperunt, Carthaginenſem ſcilicet & Luſitaniam. *Gallæciam Vuandali occupant, & Sueui* (ait Idatius anno Domini 411.) *ſitam in extremitate Oceani maris occidua; Alani Luſitaniam & Carthaginenſem prouincias*. Habemus Alanos in leæna alas aquilæ habente propriè ſatis denotari; ſed vnde celerem illorum abolitionem educimus? quot rogo annos eorum volauit ſuperbia? Decimum non adimpleuerunt, ſi fides Idatio habenda eſt, qui anno Domini 418. & 24. Archadij, & Honorij hæc ſcribit. *Alani qui Vuandalis & Sueuis potentabantur, adeò cæſi ſunt à Gothis, vt extincto Atace* (aliis Aiace) *Rege ipſorum, pauci qui ſuperfuerant, abolito regni nomine* (ecce quomodo euerſæ ſunt alæ eius) *de Gunderici Regis Vuandalorum, qui in Gallæcia reſederat ſe patrocinio ſubiugarent*. Iam ergo in ea natione verificatur quod *ſuper pedes quaſi homo ſtetit, & cor hominis datum eſt ei*. Extincti verò ſunt à Wallia Gothorum Rege, *qui eodem anno* (vt verbis vtar Idatij) *Romani nominis cauſa intra Hiſpanias cædes maximas Barbarorum effecit*. Sunt qui exiſtiment Cathalanos vocari nunc, quaſi Gothos Alanos, quod Alani Gothis ſubiecti eam Hiſpaniæ partem occupauerint, & vtrique nomen prouinciæ dederint. Non deerunt quibus arrideat, non ſine myſterio, Alanos per allatam leænam ſignificari, vt nomine beſtiæ, nomen etiam nationis ſignificatæ indicaretur: & idem forſan de prima littera ſecundæ beſtiæ & nationis notari alicui libebit, in vrſo videlicet Wandalos ſignificatos; ſed ſolidiora proſequamur.

Secunda beſtia, Wandali.

Tria quoq; de ſecunda beſtia dicũtur, quæ Wandalis ad vnguẽ coueniunt. I. quod *erat ſimilis vrſo*; in quo ſcum duritia & ferocitate parciorẽ victũ notãt Danielis Interpretes. II. quod

tres

tres ordines erant in ore eius & dentibus eius. Nimirum quoniam in tres partes regnum illud erat diuidẽdum, & vbique ferociam exerciturum. III. denique quod ei ſoli inter cæteras beſtias dictum fuit, *Surge, comede carnes plurimas.* Et rectè tria hæc de Wandalis dicuntur, quorum parcitatem victus vrſi ſymbolo denotatam, & caſtimoniam quæ inde conſequitur, ſummopere laudat Saluianus Maſſilienſis lib. 7. de Prouidentia. In eius autem ore tres ordines dentium fuiſſe dicuntur, quia cùm vna quæuis cæterarũ nationum à ſe inuicem nunquam diſceſſerit; Wandali tres diuerſas prouincias occuparunt; & primùm quidem Wandalorum nonnulli ad Gallæciam prope Sueuos ſedes fixerunt, alij verò cognomine Silingi ad Bæticam declinarunt, & tandem fortiores ipſorum Africam ceperunt, & deuaſtarunt. Ita ſanè ex Oroſio, Iſidoro & Idatio credere edocemur, huius ſiquidem (quem duo alij ſequuntur) verba ſunt. Ann. 17. Archadij & Honorij, *Gallæciam Vuandali occupant, & Sueui Alani Luſitaniam & Carthaginenſem prouincias; & Vuandali cognomine Silingi Bæticam ſortiuntur,* à quibus Wandaluſia poſtmodum appellari cœpit. Anno deinde 5. *Theodoſij, Genſericus Rex de Bætica prouinciæ littore cum Vuandalis omnibus, eorumq́; familijs, menſe Maio ad Mauritaniã, & Africam relictis tranſijt Hiſpanijs.* Vbique tamẽ dentes ſuos, id eſt, feritatem in ſeruos Chriſti exercuerunt, cuncta eorum bona deprædantes, ac miſeros miſerè trucidantes. Egimus in ſuperioribus de S. Vincentia Caurienſi in Bætica à Wandalis martyrio coronata; déque SS. Martyribus Archadio, & ſociis ab eiſdem occiſis. De his verò quos Bracaræ, Gallæciæ Metropoli iugularunt ſcribit ipſe Idatius ad annum Dom. 420. & 427. Et quaſi parum de carnibus Chriſtianis comediſſẽt, *ſurgere* rurſus iubentur *& comedere carnes plurimas*, quo denotatur Wandalos a ſedibus quas priùs in Hiſpania habebant ſurrexiſſe, & in Africam transfretaſſe, vbi perſecutionem illam notiſſimam, ab eis Wandalicam nuncupatam, commouerunt, cauſa Arrianiſmi inducendi, quæ tot myriades Martyrum Deo conſecrauit, & à Victore Vticenſi ſcripta eſt. Ob id certè dictum fuit Wandalicæ beſtiæ, *comede carnes plurimas*, quod tamen de nulla cæterarum dicitur. Cui etiam ſoli conuenire videtur, *quod in parte ſtetit*, nimirum quoniam reliquis in Hiſpania manentibus, ſoli Wandali in aliam partem à cæteris ſeiuncti ſunt, id eſt, in Hiſpaniam.

Tertia beſtia, Sueui.

Totidem atque in reliquis, in tertia beſtia notatu digna reperiuntur. I. quod erat *quaſi pardus,* qui de genere leonum exiſtens, regiam maieſtatem ſignificat. II. quod *alas habebat quaſi auis, quatuor ſupra ſe, & quatuor* etiam *capita erant in beſtia.* Cùm verò id quod regnum, cuius beſtia gerit typum, habere dicitur ſuper ſe, Rex eius ſit, fit vt quatuor alæ & totidem capita quæ ſuper tertiam beſtiam erant, octo Reges ſignificent, qui eius regni ſucceſſu tẽporis habenas recturi eſſent. III. quòd ſpecialiter de ea ſcribitur, quod poteſtas data eſt ei; quod tamen de duabus prioribus dictum non eſt: vbi profectò innuitur, nationem per eam beſtiam ſignificatam, peculiare regnum fundaturam & poſſeſſuram, longo temporis interuallo per multorum Regum vitas ducto. Nihil verò exactius Sueuos adumbrare poſſet, qui ſpeciale regnum habuerunt in Hiſpania, quod tamen nec Alani, nec Wandali fundauère: & ad tantam indies deuenerunt potentiæ magnitudinem, vt de Rechilla eorum Rege ſcribat M. Maximus in Chron. ann. Dom. 448. *Rechilla Sueuorum Rex penè totius Hiſpaniæ Monarcha fit.* Durauit verò ipſorum regnum ab ann. 411. quo in Gallæciam ſeceſſerunt, vſque ad annum 3. Mauritij Imperatoris, & Chriſti 588. teſte Ioanne Viclarenſi in Chron. ſeu vt M. Maximus inquit in ſuo, ann. Dom. 586. quo à Leouigildo Gothorum Rege ſubiugati ſunt poſt 177. vel 179. annos Imperij Gallæciani: quo tempore Bracaræ Regiam curiam habuerunt. Vnde & nunc eius prouinciæ incolas nonnulli *Seuos* quaſi Sueuos vocant. Toto verò prædictorum 177. annorum ſpatio, octo duntaxat Reges habuiſſe leguntur, ordine ſequenti: Primus fuit *Hermenricus*, qui in Hiſpaniis primus Sueuorum regni Solium erexit; vixit teſte Idatio vſque ad ann. Domini 440. reliquitque regni ſucceſſorem filium ſuum Rechilanem. II. *Rechilla* obiit ann. Domini 447. qui fuit 24. Theodoſij Iunioris. III. ei ſucceſſit *Ricciarius*, filius ipſius, qui anno ſecundo Martiani Principis occiſus fuit, menſe Decembri à Theoderico Gothorum Rege. IIII. Ricciario ſine ſucceſſore mortuo electus fuit à Sueuis *Maldra*, qui quarto regni anno occiſus eſt. V. ſucceſſorẽ habuit *Remiſmundũ*. VI. hic autem *Arrianimirum*, vel *Theodomirum*: duplici inſignitũ nomine, quod videlicet principio Arrianis faueret, deinde Diuinitatem Chriſti faſſus ſit, vnde priùs *Arrianimirus*, poſtea Theodomirus dictus eſt. VII. *Miro* Sueuorum gubernacula ſuſcepit; & VIII. Euoricus, in quo tota

Sueuorum Regum proſapia ſimul cum corona defecit. Ita ex Idatio, M. Maximo, Viclarẽſi, & Iſidoro deſumitur; & tametſi nonnulli, ex quibus eſt Maximus, in ordine Regum deſignando varient, nam Ricciarium ponit non tertio loco poſt Rechillanem, ſed quinto inter Remiſmundum & Arrianimirum; nemo tamen octonarium auget, vel minuit; à quo longè abiiciendi ſunt quatuor Tyranni, qui regnum aliquoties arripere conati ſunt; *Frantanes* in Maldram Regem rebellauit; *Fumarius* in Remiſmundum; *Andeca* in Mironem, & *Mallaricus* tandem in ipſum Andecam; omnes ſiquidẽ authores concorditer eos Tyrannos nuncupant, non Reges. Habuit proinde beſtia tertia, leopardus Sueuus, alas quatuor ſuper ſe & quatuor capita, *& poteſtas data eſt ei*, quæ tamen nec Wandalis, nec Alanis dicitur data; quippe cùm citò *euulſæ ſunt alæ horum*; & illi *in parte ſteterunt*, id eſt, Alani priuſquàm ſucceſſionem regni ſui haberẽt in Luſitania deſtructi ſunt, Wandali verò in Africam ſeceſſerunt.

Sed quamobrem quatuor priores Reges Sueuorum *alæ*, & quatuor poſteriores *capita* nuncupãtur, & non omnes capita, aut non omnes alæ? Vt ergo exiſtimo, quoniam quatuor priores incredibili pernicitate diuerſas remotáſque Hiſpaniæ prouincias deprædati ſunt, poſteriores quietem adepti, pacificè gentes ſuas gubernarunt. *Hermenricus* ſæpiùs eas Gallæciæ partes quæ ſub ipſo non erant infeſtauit; *Rechilla* primùm Emeritam vſque peruenit, poſtea Bæticam & Carthaginenſem prouincias aggreſſus eſt; *Ricciarius* Vaſconias deuaſtauit, & inde Cęſarauguſtam & Ilerdam; *Maldra* Vlixbonam, & totam Luſitaniam diripuit (ſcribit de eius geſtis Idatius:) at verò *Remiſmundus, Arianimirus, Miro, & Euricus*, de ſolo regno ſuo curaſſe leguntur. Inde quatuor priores Reges per alas quatuor, totidem poſteriores per quatuor capita propriiſſimè adumbrati ſunt, & neque omnes alæ, neque omnes capita nuncupati.

Quarta beſtia, Gothi.

De quarta demum beſtia dicemus, in qua quatuor Daniel notatu digna præuidit. I. quod mirabilior & terribilior erat cæteris, *& fortis nimis*, vtpote quæ *dentes ferreos habebat magnos*, & *vngues* ſimiliter *ferreos*, & ore ſimul ac pedibus omnia quæ ſibi obiiciebantur comminuebat, conculcabat, & dilacerabat. II. quod *diſſimilis erat cæteris*, nec certam, quod ſciamus, habebat figuram. III. quod *habebat cornua decem*, poſt quæ *cornu aliud paruulum ortum eſt de medio eorum*. De hoc autem multa dicuntur, nimirum, quòd tantùm creuit, vt *maius* eſſet *cæteris* cornibus, quod ad eius conſpectum *ceciderant tria cornua*; quod *oculi quaſi oculi hominis erant in cornu iſto*, quod habebat etiam *os loquens grandia*, ſeu *ingentia*. IIII. demum quod propter vocem ſermonum grandium quos cornu illud loquebatur, *interfecta fuit beſtia, & perijt corpus eius, & traditum eſt ad comburendum igni.* Manuducimur verò ad eius cognitionem Angelica expoſitione, qua ad Danielem dictum eſt; *Beſtia quarta regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit vniuerſam terram, & conculcabit, & comminuet eam. Porrò cornua decem ipſius regni decem Reges erunt: & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus, & tres Reges humiliabit, & ſermones contra excelſum loquetur, & Sanctos Altiſſimi conteret.* De ſuperbia autem & tempore dominationis ipſius ſubdit; *& putabit quod poſſit mutare tempora & leges, & tradentur in manu eius* (Sancti videlicet, de quibus priùs dixerat, *faciebat bellum aduersùs Sanctos & præualebat eis.*) quouſque? *vſque in finem*, & tunc tandem *regnum & poteſtas, & magnitudo quæ eſt ſubter omne cælum dabitur populo Sanctorum Altiſſimi*, eóque *omnes Reges ſeruient & obedient, & regnum ſempiternum erit.* Mirum profectò quàm bene hæc omnia Gothorum genti eiúſque Regibus in Hiſpania regnantibus conueniant. Ipſi quarta beſtia & regnum quartum ſunt, vtpote qui poſt cæteras tres nationes Hiſpanias intrarunt, ipſi fortiores & ferociores cæteris, maiorem ſtragem in Hiſpaniis fecerunt, ipſi diſſimiles reliquis, nec certam alicuius animalis imaginem præ ſe ferebant, (id eſt, nec leænæ, nec vrſi, nec pardi, vel alterius cuiuſuis beſtiæ, quæ deſcribi certè poſſit) quod nimirũ non intrarunt in Hiſpanias quaſi hoſtes, & prædones, ſicut reliquæ barbaræ nationes, ſed ſub titulo defenſorum Romani Imperij, cum tamen omnes deciperent, & Romanos non minus quàm cæteros conarentur ab Hiſpania deturbare. De perſecutione Barbarorum ſub Romano nomine hæc Idatius anno 23. Archadij & Honorij, qui fuit ſecundus ab ingreſſu Gothorum, *Vuallia Rex Gothorum, Romani nominis cauſa intra Hiſpania cædes maximas efficit Barbarorum.* & anno ſequenti, *Vuandali Silingi in Bætica per Vualliam Regem omnes extincti; Alani quoque, adeò cæſi ſunt à Gothis, vt extincto Rege ipſorum, Vuandalorum ſe patrocinio ſubiugarent.* Quis non diceret

Gothos

Gothos fidiſſimos Romanorum auxiliares? nihil tamen longiùs aberat ab ipſorum animis; cùm enim occaſio ſeſe obtulit, exercitum Romanorum quos palàm iuuare promittebant, fraude & deceptione, cùm iam de victoria loquebantur, in manus Wandalorum tradiderunt. Eius rei teſtis etiam eſt Idatius, qui anno 28. Archadij inquit, *Caſtinus Magiſter militum Romanorum, cum magna manu, & auxilys Gothorum, bellum in Batica Vuandalis infert: quos cùm ad inopiam vi obſidionis arctaret, adeò vt ſe tradere iam pararent, inconſultè publico certamine confligens, auxiliorum fraude deceptus, ad Tarraconam victus effugit.* Cùm igitur à nemine cognoſceretur quarta Gothorum beſtia, non mirum ſi ſpecies eius non deſcribitur, ſed diſſimilis dicitur cæteris.

Quòd ad Regum numerum huius nationis ſpectat, decem cornibus adumbratorum, decem habuit non plus, nec minus ab Ataulpho qui primus Gothorum in Hiſpanias intrauit, vſque ad Liubanem, cui vndecimus ſucceſſit Leouigildus; de quo quidquid de vndecimo cornu dictum eſt ad vnguem, vt mox oſtendam, verificatur. Primus fuit (vti diximus) *Ataulphus*, Barcinone occiſus ann. Dom. 416. II. *Vuallia*, qui duos regnauit annos, & obiit 418. III. *Theodoredus*, qui ann. Dom. 455. occiſus occubuit. IV. Eius filius *Thoriſmus*, ſeu Thoriſmundus, qui anno ſequenti necatus eſt. V. Succeſſit frater eius *Theodoricus*, qui anno 464. ab Eurico fratre ſuo trucidatus eſt. VI. *Euricus* ipſe, qui anno Domini 482. Atelate in Gallia Gothica mortuus eſt, habuitque ſucceſſorem Alaricum. VII. *Alaricus* regnauit annos 23. vſque ad annum Domini 506. Huic ſucceſſit VIII. filius ipſius *Amalaricus*, Theoderici Italiæ Regis ex filia nepos, infans adhuc, & pueriles non excedens annos: quo tempore Theodoricus gubernauit in Hiſpania pro nepote. IX. *Athanagildus* qui habenas regni tenuit vſque ad annum 2. Iuſtini Iuuioris, Chriſti verò 567. quo nimirum *Athanagildus Rex Gothorum* (ait Viclarenſis) *in Hiſpania vita finem ſuſcepit, & Liuba pro eo in regnum prouehitur*, fuitque X. inter Gothorum Hiſpaniæ Reges. Horum omnium authores habeo tres oculatos teſtes, Idatium, Maximum, & Ioannem Viclarenſem. Sed ſunt qui poſt Ataulphum, Sigericum collocent ante Walliam, qui tamen Regium non aſcendit Solium, vnde à Proſpero & Idatio in catalogo Gothorum Regum non admittitur, de quo ſuperiùs ſatis dictum à nobis eſt. Tempore etiam infantiæ Amalarici inuaſit regnum eius Geſalaicus, ſed tyrannidi ipſius Theodoricus negotij gubernator occurrit; Geſalaicus verò profugus & vagus in Galliis mortuus eſt ann. Domini 510. Addit Iſidorus (quem recentiores ſequuntur) tres alios ante Athanagildum, ſcilicet Theudium, Theudiſclum, & Agilam, qui tamen Tyranni potiùs quàm veri Reges fuerunt, & eapropter M. Maximus qui exactiùs res Gothorum Chronologicè ſequutus eſt, eos à catalogo Regum eiecit, indignos iudicans tanto honore, quod Lucas Tudenſis fecit, imò eo teſte, Iſidorus etiam, cuius Chronicon ad verbum ipſe tranſcripſit ex purioribus (vt apparet) originalibus, quàm nunc extent. Nam certè Chronicon quod inter eius opera extat Gothorum, ſub nomine Iſidori, innumeris ſcatet mendis in annorum notis, in nominibus, in ordine & ſerie Regum, & aliis quæ facilè quiuis collatione facta cum Conciliis, Idatio, Viclarenſi & cæteris authoribus deprehendet. Decem igitur duntaxat Gothorum Reges fuère vſque ad Liubanem.

Liubane tamen nihilominus regnãte, Leouigildus (vndecimũ cornu) partem regni accepit; quo verè de illo diceretur, *Ecce cornu aliud paruulum ortum eſt de medio eorum*: in medio enim regni fratris ſui paruum regnum ſibi conſtituit: quod Viclarẽſis geſtorum eius Chronographus ſic notauit; Anno 3. Iuſtini Iunioris, *Leouigildus Germanus Liubanis Regis, ſuperſtite fratre in regnum citerioris Hiſpaniæ conſtituitur.* Porrò tres Reges poſt eius ortum ceciderunt, Liuba Gothorum, & Miro, atque Euoricus Sueuorum, regnáque ipſorum ſuo adiecit, vt idem Viclarenſis ſcribit: quo nimirum illud in eo verificetur, *Cornu aliud ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua, & maius erat cæteris.* & maius multo, quandoquidem vniuerſam Hiſpaniam, quæ multis Regibus variiſque Principibus ſubiecta fuerat, primus omnium ſub ſua repoſuit poteſtate, ad quod neceſſe fuit Vaſconias, Baſtetaniam, Malacitanam, Cordubenſem, & Aſſidonienſem, aliáſque prouincias & vrbes bello ſibi ſubiicere, & Sueuorum qui in Gallæcia potentabantur, regnum delere; cui demum Galliam Narbonenſem adiecit, vnde & *deuoraſſe vniuerſam terram* propriiſſimè dictus eſt, *& conculcaſſe, ac comminuiſſe eam.*

Magna quoque *& ingentia contra Excelſum loquutus fuit*, nimirum contra Chriſti Diuinitatem blaſphemias euomens, vtpote Arrianorum propugnaculum, *& bellum* ea de cauſa

aduerſus Sanctos faciebat, & præualebat eis. Nihil verius, nihil magis litteræ conſonum : nam concors authorum vox eſt, Leouigildum bellum acerrimum indixiſſe Catholicis, quorum patrocinium Hermenegildus filius ſuſceperat, ipſiſque ſemper præualuiſſe. Accipe verba M.Maximi, qui ea quæ vidit ſcripto tradidit. Anno Domini 580. *Hermenegildus Catholicorum ſuſcipit patrocinium* Rurſus, *Indicto inter Patrem Leouigildum, & Principem Hermenegildum publico bello (nam in cauſa Catholicorum populorum à patre admonitus erat, ne à ſe deficeret) Leouigildus filium Hiſpali obſidet. proditioneq́ Romanorum patri ſuo traditur, qui poſt duram carceris cuſtodiam Hiſpali vinctus, & catenis alligatus vehementer premitur. ſed tandem datis obſidibus dimittitur.* Anno 581. *Leouigildus iterum Hermenegildũ filium obſidet ad Oſſet oppidum Luſitaniæ, captumq́ Toletũ ducit, ibiq́ carceri mancipat.* Inſuper anno 583. *Leouigildus iterum filium Hermenegildum Hiſpali obſidet.* Et anno 584. *Leouigildus exercitum contrahit contra Hermenegildum filium. Mironem Sueuorum Regem in auxilium ſuum contra filium, & hoſtes multos vocat.* Anno verò 585. *Hermenegildus Hiſpali delapſus, & Cordubæ captus, primùm Hiſpali, Toleti deinde, Valentiæq́ aliquot menſes captiuus exulat.* Quid plura ? adeò præualuit truculenta beſtia, vt filium capite truncari fecerit ; cùm antea perſecutione generali in Catholicos mota, præcipuos eorum Antiſtites acerrimè perſecutus in exilium miſiſſet. Eius ſanè iuſſu S.Leander Hiſpalenſis, & Sanctus Licinianus Carthaginenſis Epiſcopi Conſtatinopolim relegati ſunt; S.Mauſona Emeritenſis Complutum ; S. Euphemius Toletanus Barcinonem ; S. Bonitus Complutenſis Cæſarauguſtam ; S.Fulgentius Aſtigitanus, & alij aliàs ob defenſionem Catholicæ veritatis, agente impio Leouigildo Rege, exilium perpeſſi fuêre ; id quod Marcus Maximus Cæſarauguſtanus tunc temporis Epiſcopus, & ipſe oculatus teſtis ſcribit ad annum Domini 583. *Faciebat* ergo *bellum aduerſus Sanctos, & præualebat eis.*

Sed quid ſignificat quod ſubiungitur; *Ecce oculi quaſi oculi hominis erant in cornu iſto* ? nimirum quod ad debellandos Sanctos non cæca ſua duntaxat phantaſia mouebatur, ſed multorum Epiſcoporum inſtigatione, qui oculi Eccleſiæ nuncupabantur; quinimò & Concilia celebrabat ſuper eadem re. Accipe M. Maximi verba ad annum Domini 581. *Leouigildus iterum Hermenegildum filium ſuum obſidet, captumq́ Toletum ducit, ibiq́ carceri mancipat.* Sed ecce oculos huius cornu ; *Vbi Synodum Epiſcoporum Arrianorum, ſuæq́ factionis contrahit ; cui Paſchaſius Epiſcopus Eccleſiæ S. Eulaliæ Toletanæ præſidet, conueniunt cò Vincentius Epiſcopus Cæſarauguſtanus: Sunnio, & Nepotianus Epiſcopi Emeritenſis Eccleſiæ intruſi : Vgnus Barcinonenſis, Murila Valentinus, Argimundus Portucallenſis, Gardingus Epiſcopus Tudenſis, & alij eiuſdem ſectæ.* Elatus tot Patrum fauore Leouigildus, non mirum ſi putaret, *quòd poſſet mutare tempora & leges* regni ſui, & ſectæ. Cuius rei nobis præbet exemplum Viclarenſis ; cum enim Arrianorum lege inuiolabili cautum eſſet, ne quis ad eos de Catholicis tranſire permitteretur, niſi lauacro illo ſuo Zenoſo rebaptizaretur ; Leouigildus congregato Concilio ſuorum Antiſtitum, legem abrogauit, nouam ſub his verbis condens : *De Romana Religione ad noſtram Catholicam fidem* (ita ſuam miſeri nuncupabant) *venientes, non debere baptizari ; ſed tantummodo per manus impoſitionem, & communionis perceptionem recipi, & gloriam Patri per Filium in Spiritu Sancto dari.* Quo effectum eſt (miſerabile dictu) vt *per hanc ſeductionem plurimi noſtrorum* (ait Viclarenſis) *cupiditate potiùs impulſi, in Arrianum dogma declinarent.*

Sed quid ſibi vult quòd debellaſſe & præualuiſſe dicitur Sanctis, traditoſque illos fuiſſe in manus eius, *vſq; ad tempus, & tempora, & dimidium temporis* ? Sanè in his verbis quot annos regnaturus eſſet, innuitur. Cùm verò temporis nomine, nullus determinatè, & perſpicue annorum numerus deſignetur, neceſſe erit aliquem determinatum quærere, in quo ſimplex quod in ſingulari vocatur *tempus*, cum duplici *tempora* in plurali nuncupato, & dimidio duplicis quod *dimidium temporis* dicitur, eius regni complectatur annos. Id quod in Leouigildo reperimus, qui, teſte Viclarenſi, 17. cum dimidio in imperio impiiſſimo exegit. Namque cùm ſub ſimplici tempore quinarium annorum intelligamus, & in duplici denarium, & in dimidio temporis, quinarij medietatem, id eſt, duos annos cum dimidio; *tempus, & tempora, & dimidium temporis* 17. annos cum dimidio, nec plus, nec minus conficient. Quibus tranſactis *propter vocem ſermonum grandium, quos cornu illud contra Excelſum loquebatur, interfecta eſt beſtia, & periit corpus eius.* Iuſtiſſimè poſt illud tempus annorum ſcelerum Leouigildus pœnas luit, & regno priuatus & vita, in cuius Regis morte beſtia interfecta eſt, ſupremo id Iudice decernente, & eius ſimul corpus periit; non enim ipſe ſolus, ſed tota eius ſecta gladio verbi Dei confoſſa diſperiit, & concidit, & corpus illius beſtiæ *traditum eſt ad comburendum igni.* Quod etiam ad litteram impletum eſt, quãdo Recaredus Catholicus

Re-

Rex,patre de medio ſublato, vniuerſos perfidiæ Arrianæ libros qui vires præbebāt beſtiæ, in foribus Toletanis publicè combuſſit. Et qui vidit M.Maximus, teſtimonium perhibuit in Chron.ad annum Domini 589. vbi de initiis Recaredi agens inquit: *Libri perfidia Arriana in foribus Toletanis comburuntur.*

Tunc throni poſiti ſunt,& Antiquo dierum ita de cœlis ad fauorem & luſtitiam Excelſi filij iudicante, iudicium quoque in terris ſolenniſſimè celebratum eſt Toleti, vbi 72. Epiſcopis totius Hiſpaniæ & Galliæ Gothicæ conſidentibus, Arrij perfidia condemnata eſt. Cui itidem Sanctorum Conuentui innumerabiles recta inſpirando Angelorum exercitus interfuiſſe,non ſolùm res ipſa, tantam Dei gloriam paritura, conuincit; ſed dies celebrationis Concilij quæ fuit 8.Maij, qua feſtum S. Michaelis & Angelorum in Eccleſia celebratur: vt ex actis eiuſdem Synodi cōſtat.Quo tandē illud Danielis, *millia millium miniſtrabant ei*,&c. non ſolùm de Sanctis Epiſcopis,ſed etiam de Angelis ipſis ad litteram intelligi queat. *Tunc libri aperti ſunt*; dum ſcriptis magnorum Patrum, illorum præſertim qui Nicænam Synodum celebrarunt,euolutis:libris quoque SS. Prophetarum & Euangeliorum perlectis,cauſa Chriſti Domini agitata, pro eis diuinis ſentētia lata eſt, vt ad vnguem impleretur illud, *quaſi Filius hominis veniebat, & vſq; ad Antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt illum,& dedit ei poteſtatem,& honorem,& regnum,& omnes populi tribus,& linguæ ſeruient ei* Super quæ verba Hieronymus inquit; *Quæ cuncta ſi hæreſis Arrianorum pio velles aduertere ſenſu, nequaquam Filio Dei calumniam inæqualitatis moueret.* Nimirum fatetur hac ſententia Arrianorum hæreſim condemnari.

His peractis regnum magnum illius quartæ beſtiæ ab ea per ſententiam reſciſſum eſt, traditúmque populo Sanctorum Altiſſimi, quando videlicet Arrianiſmo tota Hiſpania abolito, & deſtructo, Regnum Hiſpanum Catholicum traditum fuit Regi verè Catholico Recaredo, in quo Monarchia Catholica fundata eſt; nam & ipſe leges ſacratiſſimas pro ipſa tulit, quæ adhuc extant in xij. libris legum Wiſigothorum, & vniuerſo concedente Concilio cognomētum *Glorioſi Regis* obtinuit,quo ſingulariter per multa temporum curricula eius ſucceſſores vſi ſunt in omnibus publicis inſtrumentis, vt videre eſt in titulis ac ſubſcriptionibus legum prædictorum xij. librorum,& in actis omnium Hiſpanorum Conciliorum,in quibus Reges Hiſpaniæ perpetuò *Glorioſi*, pleriq; etiam *Glorioſiſſimi* intitulantur à Patribus;qui quando ad ipſos loquebantur, pro eo quo nunc Majeſtatis, Altitudinis, aut Serenitatis nomine vtimur, ipſi *Gloriæ* nomenclatura vtebantur; id quod itidem apud Scriptores eius temporis vniuerſos reperire licet;id eſt,apud Iſidorum,Ildefonſum,M.Maximum, & cæteros: qua de re vberiùs agendum nobis eſt in Commentariis ad eundem Maximum, ann.Domini 590. vbi etiam oſtendemus antiquitatem tituli Regis *Catholici*,qui inde pariter ducens originem titulo *Glorioſi* ſucceſſit: cùm tamen vterque maximè faciat ad rem de qua loquimur, id eſt,ad populum Sanctorum Altiſſimi, cuius Reges *Glorioſi*, & *Catholici* magno Dei conſilio nuncupati ſunt,vt vel ex ipſo cognomento tanquam ex ſigno deducere poſſemus, quiſnam eſſet populus ille verè Catholicus & glorioſus, de quo Daniel tam multa dixit.

Quòd verò ad eius regni perpetuitatem ſpectat, ab eodem Propheta prædictam, liquidò conſtat à Recaredo & deinceps vſque ad Philippum IV. qui nunc fœliciter regnat, per totos M.XXX.annos nunquam in Hiſpania Regem Catholicum defuiſſe:nunquam populum ipſum Hiſpanum, dante Deo,à fide Catholica deſciuiſſe: nam tametſi ad tempus peccatis ipſius exigentibus, flagello Sarracenico punitus fuit; in Montanis nihilominus principatum ſuper eum obtinuit Glorioſus & Catholicus Rex Pelagius: quinimò in vniuerſis Hiſpaniæ vrbibus publica templa Catholicis Hiſpanis à Sarracenis ſub ingentis ſtipendij onere conceſſa ſunt; in quibus ipſi, quantumcumque duriſſimo,iugo attriti, fidem Catholicam publicè ſemper profiteri non dubitarunt,quo tempore innumeri illorum Cordubę,& alibi ad martyrij coronam peruenerunt,quorum glorioſos triumphos vnus ex ipſis Martyribus, Sanctus ſcilicet Eulogius, ad Toletanam Primatem Sedem electus, ſtylo puriſſimo proſecutus eſt.Cęterùm miſerante Deo Hiſpani non ſolùm impiorum iugum à ſuis ceruicibus excuſſerunt, verùm & Monarchiam Catholicam ſenſim dilatare cœperunt, multis magnifique Principatibus in Europa,Africa,& Aſia ſubiugatis,& adeptis, quos longum eſſet per ſingulos recenſere, quibus tandem nouum orbem præter omnium ſæculorum expectationem à ſe adinuentum,& ſubiugatum adiunxerunt,& feceruntCatholicum, & partem regni Sanctorum, in quorum ſocietate, quàm latè toto Orbe patet (mirabile

dictu)

dictu) nullus non Catholicus habitare permittitur , quò veriùs *populus Sanctorum* vocari queat.

Quæ cùm ita ſint, haud futili nixi fundamento credimus, ciuſmodi Catholicam Monarchiam Danieli Prophetæ cap. illo 7. fuiſſe præmonſtratam, vtpote quam beſtiarum quatuor barbaricæ direptiones præceſſerunt, & in occiſione Arrianæ perfidiæ, ac filij Dei glorificatione ſumpſit exordium, & in qua quæcumque a Daniele notantur, etiam minutiſſima, ad vnguem, vt vidimus, verificantur; ſperamúſque cæteras quoque eiuſdem propheticæ prædictionis de maiori adhuc propagatione & perpetuitate populo Sanctorum a Deo factas promiſſiones in ea ſimiliter adimplendas, quod vtinam Deus Opt. Max. ad maiorem gloriam perficere dignetur.

Penè iam opus iſtud ſub prælo ſudabat, cùm in ſimilem dicam an eamdem? propheticam prædictionem incidi, quæ à Ieremia quidem ſcripta, ſed à Venerabili Ioachimo Abbate expoſita fuerat in Commentariis ſuper cap. 49. Ieremiæ. Ibi ſiquidem Propheta aduerſus Ælam comminatur, quatuor ventos cæli à totidem orbis plagis inducendos à Deo, vt ventilet Ælam in omnes ventos, & diſpergat in omnem mundi plagam; fore tamen nihilominus tempus prædicit, quo ponat Deus ſolium ſuum in Ælam, & præponat eam vniuerſæ terræ. En verba Prophetæ: *Quod factum eſt verbum Domini ad Ieremiam Prophetam aduerſus Aelam dicens. Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego confringam arcum Aelam, & ſummã fortitudinem eorum; & inducam ſuper Aelam quatuor ventos, à quatuor plagis cæli, & ventilabo eos in omnes ventos iſtos, & non erit gens ad quam non perueniant profugi Aelam. Et pauere faciam Aelam coram inimicis ſuis, & in conſpectu quærentium animam eorum, & adducam ſuper eos malum, iram furoris mei, dicit Dominus: & mittam poſt eos gladium, donec conſumam eos: & ponam ſolium meum in Aelam, & perdam inde Reges, & Principes, ait Dominus. In nouiſſimis autem diebus reuerti faciam captiuos Aelam, dicit Dominus* hæc Propheta: quæ tamen de Hiſpanis intelligenda contendit Ioachimus, vir ſanè magnæ in enodandis Prophetis authoritatis; ait verò: *Ad Aelam, &c. Quod Hiſpanos & Occidentales nationes, quas perſecutionis gladius attriuit, quanto poſt inter viſitationem, eorum poſteros ad fidem Catholicæ inſpirationis impellet.* Quod quidem ſub Recaredo Rege Catholico factum oſtendimus. Confer quæſo, Lector, prophetiam Ieremiæ cum prophetia Danielis; & cùm nihil inter ſe differre competeris, Abbatem Ioachimum pro nobis ſtare cognoſces.

Et hæc quidem ſub correctione S. Matris Eccleſiæ, & cuiuſuis meliùs ſentientis iudicio dicta ſunto, cui etiam totos hos Commentarios libentiſſimè ſubiicio.

F I N I S.

APOLO

APOLOGETICVS
PRO L. DEXTRO
CONTRA RECENTEM
IMPVGNATOREM.

Reuerendiſſimo Patri ac Domino Fr. Valeriano de Spinoſa Sacræ Theologiæ Magiſtro, Regularis Obſeruantiæ S. Bernardi Ciſtercienſis Ordinis per Hiſpanias Reformatori Generali, ac Regij Cœnobij S. Mariæ de PalaZuelos Abbati, &c. Domino ſuo colendiſſimo,

Fr. Franciscvs de Bivar. S. & F. precatur æternam.

C*AVSA noſtra agitur Reuerendiſſime Præſul, cum Ciſtercienſis Religionis honori, cuius es Reformator, a quouis* [illegible] *bitur, aut cum patres* [illegible] *m* [illegible] *rum obnub* [illegible] *rt, n* [illegible] *p* [illegible] *m* [illegible] *uit,* [illegible] *bon* [illegible] *corp* [illegible] *me cu*[illegible] *um lab* [illegible] *nd* [illegible] *traque decertandum. Et* [illegible] *m re*[illegible] *ligiones antiquiss* [illegible] *, ta a B* [illegible] *P* [illegible] *ſ uta* *p* [illegible] *apud omnes homine* [illegible] *fuit,* [illegible] *rum ſit* [illegible] *quo quantum* [illegible] *ſcrupul* [illegible] *mo in dubium vocari p* [illegible] *nos* [illegible] *men* [illegible] *lent.* [illegible] *; & D* [illegible] *er quoque* [illegible] *inue* [illegible] *aduerſ* [illegible] *um. Vtrum eorum in* [illegible] *is* [illegible] *iud ſac* [illegible] *udicauerim. Neutrum* [illegible] *one prætermit* [illegible] *æ mun* [illegible] *is incumbebat. S* [illegible] *cum Patronum ad ſus* [illegible] *inendum ſi* [illegible] *lare* [illegible] *tiam n* [illegible] *us* [illegible] *m,* [illegible] *in vtroq. parte* [illegible] *a* [illegible] *nouerim ſemp* [illegible] *mihi fuiſſe Patronum qui* [illegible] *næ æque* [illegible] *tut* [illegible] *ibus irradiaris, nullum al* [illegible] *e potui, nec* [illegible] *ibuit. Hæc igitur quæ nomini* [illegible] *o,* [illegible] *minæ mecum* [illegible] *ne* [illegible] *liter decertantem promoue* [illegible] *enim* [illegible] *poſt Deum, cum quo perenniter, confido, regnabis. Vale Reuerendiſſime Pater. Romæ 18. Septembris 1624.*

Reuerend. P. T.

Filius & ſeruus in Chriſto,
Fr. Franciscvs Bivarivs.

AD

AD OBIECTA PENNOTTI
CONTRA DEXTRI CHRONICON
APOLOGETICA RESPONSIO.

§. I. *Apologiæ cauſa aperitur.*

I. PENNÆ a defendendo Dextro manum retrax[illegible]am cùm iterum prouocor ad prælium, & manus pro eo inſerere cogor, non quidem cum aperto inimico; hoc enim minus iniucundum foret, ſed cum eo cuius amicitiam libentiſſimè amplector. Ego neminem læſi, neminem circumueni: ſed dolore cordis intrinſecus tactus, vltra metas ſolitas [illegible] trahor. Vnum eſt à quo nunquam [illegible] Deus dederit ab[illegible]t, [illegible] rum in quod minimè labi cupiam: eà ſunt modeſti[illegible] lia, quòd illa ad perſuadendum multum conducat, hæc vehement[illegible] noceat [illegible] an[illegible] tium offendat; quantumuis namque & nos & noſtra laceſſita videam, nunquam [illegible]uci potero, vt reddam malum pro malo, & maledictum pro maledicto, vtpote hum[illegible]m [illegible]onis ſtatum profeſſus; ſed iuxta Apoſtolum vincere in bono malum, quantum [illegible] d[illegible] per datum fuerit, procurabo.

Rom. 12.

II. Ineunte ferè præſenti anno à nato Domino M. DC. XXIV [illegible] Typo[illegible]phia [illegible]eu[illegible]meræ Apoſtolicæ prodiit in lucem *Generalis totius Sacri Ordinis Clericorum Canonicorum hiſtoria tripartita*, authore R. P. Gabriele Pennotto Nouari[illegible] Congregationi Lateranen. Regulari Canonico; qua ex inſtituto, Theologia pariter [illegible] [illegible]ntia ex[illegible], apud Salmanticenſes Veſperariæ Cathedræ moderatorem ac Magiſtrum [illegible] & Cath[illegible]æ Majeſtatis à ſacris Concionibus Fr. Ioannem Marquez debellare contendit in q[illegible] multis annis inter Canonicos & Eremitas vtrinque acriter agitata ſuper i[illegible] e [illegible] hæreditate Magni Aurelij Auguſtini. Cæterùm quòd M. Marquez non ſemel [illegible] L. Dextri, & [illegible]s Continuatoris M. Maxi[illegible] ad ſua comprobanda pla[illegible] vſus [illegible] Pennottus noſter occaſione arrepta, in eoſdem grauiſſimos viros Dextrum & [illegible]n inuectus eſt, quatenus illorum, ſi fieri poſſet, authoritate debilitata, [illegible]um ipſi facei[illegible]re negotium videre[illegible]tur. Nactus tunc forſan Codicem Dextri fuerat dono Domi[illegible] Salaſmajo Doctoris Theologi ac celeberrimæ toto Orbe Eccleſiæ S. Mariæ de P[illegible]ari apud Cæſaraug[illegible]ns Prioris, & nocti vnius ſtudio Chronicon totum pe[illegible] ar[illegible], ſent[illegible]ntias ſententiis conferend[illegible] & admoto calam[illegible] multa hinc [illegible] de collegit, ap[illegible]it, quibus eius authoritas, non quidem [illegible]tare paru[illegible] h[illegible] d[illegible]mma[illegible] aut fabulæ notari[illegible] ſa fuit. Sed cum nou[illegible]let habere Dextrum in V[illegible]be propugnat[illegible]rem, non [illegible] pr[illegible] nignitate, domum ſolitæ meæ habitationis apud S. Maurum adiit, quæ in ipſum [illegible]it atus fuerat mecum commu[illegible]icaturu[illegible] Reueritus, vt deceb[illegible] n[illegible]m [illegible]rum [illegible] & ite[illegible] notulas ſuas e[illegible] lui[illegible] quas quidem vnius dumtaxat noc[illegible] udium e[illegible] lau[illegible]que [illegible]rrente ſcriptas ingenue faſſus fuit. Poſt dies aliqu[illegible] fami[illegible] colloquio, omnib[illegible] pe[illegible] verbotenus [illegible] facere curauit, illud adiiciens me, ſi vellet, ſcripto quoq; a[illegible] ſurum. De duobus adhuc hæſitare non deſtitit, [illegible] de vno Leporio Auguſtini Magiſtri ſui opera a Pelagianiſmo ad [illegible]atholic[illegible] perducto, quod ipſe creder[illegible] d[illegible] uerſos [illegible] de nonnullis præclaris viris, quibus e[illegible] Ordine Eremitarum San[illegible] Au[illegible]ini [illegible] ex Ordine S[illegible] ene[illegible] M. M[illegible]um fuiſſe legimus: dicebat ſiquid[illegible] initas S. A[illegible] unè [illegible]m edoc[illegible] ináque illa ex Ordine [illegible] s [illegible] [illegible]ecenti[illegible] M. Maximo. Et c[illegible] quoque mihi ſuſpect[illegible]s voces [illegible] de [illegible] diſſen[illegible]us. Hoc ſibi ta[illegible] eſſe, ad [illegible]

tum profeſſus,nihilq; aliud de Dextro acturus,imminutis prorſus amicitiæ viribus diſceſſit, idq; aliquoties Doctori Salaſinalo inter familiares confabulationes propalauit.Sed nũquid obliuiſci poterit mater filij vteri ſui? Filius quem nocte illa conceperat, in obliuionem dari nequiuit:lucem proinde videre permiſſus eſt,totámque illam, vt iacebat,lucubratiũculam, quaſi nihil de ea actum eſſet,excudi curauit lib. 1. ſuæ Tripartitæ c. 52. & 53. Grates agimus quod nihil addiderit:ſic.n.nihil de nouo elaborãdum à nobis erit,vt obiectis faciamus ſatis.

Cæterùm non ſatis intelligo, quid cauſam ab hoc viro contra Venerab.P.Mag.Fr.Ioannem Marquez ſuper origine ac inſtitutione Eremitarum in eo libro inſtitutã,origo Ciſtercienſis Ordinis,ſeu cauſæ illius inſtitutionis,vel etiam in ſpecie adiuuerit, vt ab inſtituto ſcopo deflectens, Ciſtercienſes inſectatus totis viribus contendat eorum inſtitutum minimè à S.P.Benedicto deſcendere,beatos illorum patres ac Monaſteriorum ſplendorem palã carpere, & nonnunquam parum reuerenter:quamquã mihi dubium non ſit,id minimè ipſum facturum, ſi aduertenter loqueretur, ſcirétque Ciſtercienſes Monachos multo clarius demonſtrare poſſe Benedictinam filiationem,quàm Canonicos regulares Auguſtinianã, aut Monaſteria Ciſtercienſium,non ſolùm aliunde ſplẽdorem non mutuaſſe,ſed multis etiam aliis Ordinibus dediſſe:aut Venerabilem Abbatem Florẽſem Ioachimum, miraculis & virtutibus in vita & morte mirificè à Deo illuſtratum, & in tota Calabria pro Beato habitum, ipſiúſque honorem à Sede Apoſtolica ſæpiùs defenſum; hoc enim ſi Pennottus ſciret, nequaquam ei tam acerrimè detraheret,quòd duo libri ſui capita hac in re expenderit,videlicet quinquageſimum primum primi,& ſecundum ſecundi: & procuidubio ab eis conuitiis abſtineret, quæ niſi in perditiſſimum hominem profundi nequirent. Quid enim aliud eſt, Ioachimum ab orco velle reuocare, nomine Goliath in deriſum ei impoſito, vt vires metiretur ſuas (ſic ipſum ille honorat cap illo 51.) niſi beatiſſimum virum florentiſſimæ in Eccleſia Congregationis Florenſis, quæ Ciſtercienſis S.Bernardi ramus eſt, inſtitutorem in inferis ſepultum profiteri?

III. *Vere verbis Pennotti inferius adductis.*

A propoſito ſcopo immeritò deflectit Pennottus.

At quonam pacto in prologo libri Mag.Marquez miratur,quòd ab impugnatione R.P. Antonij Daza in quæſtione de profeſſione(neſcio quam) Augu ſtiniana S.Franciſci ad carpendam RR.PP. Canonicorum regularium originem deflexerit, ſi ipſe in eodẽ hæret crimine,& à depugnatione Eremitarum S. Auguſtini,ad prouocandos Ciſtercienſes deflectit? Nam verba eius eadem ferè ſunt quibus nos paulò antè vſi ſumus;nimirum: *Præter quod non ſatis adhuc intelligo, quid cauſam ab hoc viro contra Venerabilem P. Antonium Dazam ſuper origine & inſtitutione Fratrum Minorum, vel Eremitarum in eo libro inſtitutam, origo Canonici Ordinis, vel cauſa illius inſtitutionis, vel etiam in ſpecie adiuuerit:vt cùm in principio ſtatim ſui libri ſcripſerit, illius inſtitutum in eo libro ſolùm eſſe, ſuum Ordinem ab iniurys eiſdem ab Antonio Daza illatis vindicare:nihilominus poſt aciem contra illum conſtructam, data opera deflectens totum pondus prælij ad ordinem Canonicum conuerterit?* &c. Certè in quo alium notat, ipſe comprehenditur. Quapropter hoc ſolummodo feciſſe mihi ſat erit, ſi iuxta propheticum dictum arguens eum ſtatuam contra faciem ſuam, monſtrémque in iis omnibus de quibus alios notat,ipſum patenter delinquere, vt diſcat non altum ſapere,ſed timere, ne fortè cùm aliis prædicauerit,ipſe improbus efficiatur.Docendus igitur eſt minus rectè de Chronico Dextri & Maximi ſententiam tuliſſe,& immeritò in Ciſtercienſes Monachos iacula contorſiſſe, qui nihil illum læſerant nec Ordinem ſuum; docendum verò cuperem à doctioribus; ſed dum reliqui, quibus hoc opus ex officio incumbit,totius rei certiores fiunt, fieri aliter nequit,quin à me omnium minimo quorundam admoneatur. Cõfido autem de bonitate ſua, quòd cognita veritate ingenuè fatebitur me iuſtis de cauſis,veritatis ſcilicet,nationis,& religionis zelo commotum, non quidem in ipſum, quem impensè reuereor & laudo, ſed in læſam Authoris & Ordinis mei famam,cui ſcriptis ſuis calore potiùs dicendi,quàm voluntate detraxit.

IV. *Pennottus alios reprehendens reprehenſibilis.*

Pſal. 49.

§. II. *Quot & quanta ad retundendam Chronici huius authoritatem Pennottus meditatus fuerit?*

VT igitur ab ouo(quod dici ſolet)exordiatur Pẽnottus, priuſquã de rebus in Chronico ipſo cõtentis ſcrutiniũ faciat,tria obiicit,quę fidẽ illius nõ parũ eneruare iudicat:totidẽ nimirũ articulos in quib.Hiſpani Scriptores, cùm de eo loquuntur inter ſe diſſidẽt, ſiue circa conſeruationem Chronici, ſiue circa inuentionem, ſiue deniq; circa codicum variorum I.

diſcrepantiam. Quòd enim ad conſeruationem ſpectat, quidam conſeruatum fuiſſe negāt, ſed iniuria temporum periiſſe affirmant, quod Baronius aſſerit tom. 4. Annal. Eccleſ. ſub anno Dom. 392. Alij conſeruatum contendunt in Bibliotheca Fuldenſis Monaſterij, quò cum aliis codicibus, iuſſu Caroli Magni Imp. tempore Sarracenicæ eladis ex Hiſpania deductus fuit, quod ait Euthrādus in epiſt. ad Regiſmundum Epiſcopum Illiberritanum. De inuentore nonnulli affirmāt fuiſſe præfatum Euthrandum, qui flotuit circa an. Dom. 390. Aliis placet fuiſſe Illuſtriſſ. Dominum Fr. Auguſtinum de Ieſu Archiepiſcopum Bracarenſem, qui Germaniam peragrans Monaſteriorum ſui Ordinis (Eremitarum S. Aug. Prior Generalis tunc erat) viſitandorum gratia, in Codicem Dextri fortè incidit apud Fuldenſes, vnde duo exempla extrahi fecit, quorum vnum Philippo II. Regi Catholico dono dedit, altero ſuis vſibus reſeruato. Ita Ioannes Calderon, cui tamen ex diametro ſe opponit Gaſpar Albarez de Loſada negans Dominum Auguſtinum à Ieſu Dextrum vnquā in Germania reperiſſe. Alij deinde inuentionem tribuunt R.P. Thomæ Torralba Oceannienſi è Soc. Ieſu Presbytero, quem Fuldæ repertum an. Dom. 1594. miſit in Hiſpaniam P. Hieronymo de la Higuera eiuſdem Soc. Theologo, & de antiquitate Eccleſiaſtica bene merito: & nihilominus aſſerunt alij non illud reperiſſe Fuldæ, ſed Wormaciæ. Denique Gaſpar Eſculanus author eſt multis abhinc annis extitiſſe Dextri Chronicon Toleti in Monaſterio Siſlenſi, cui illud dono dederat Dominus Petrus Pecha quondam Epiſcopus Giennenſis. Hinc ſatis detectam Chronici huius impoſturā exiſtimat P. Pennottus: & multò magis ex diſcrepantia codicū, qui ſub Dextri nomine circumferuntur: in eo enim quo vtitur Marquez nonnulla ſunt, quæ in excuſo opera Calderonis deficiunt, præſertim ad an. Dom. 424. & nomen ipſum authoris variè ſcribitur; Codex excuſus *Fl. L. Dextrum*, Codex verò quem Marquez ſequitur *M. L. Dextrum* nūcupat. Multi integrum opus eſſe exiſtimant, Eſculanus verò compendiū dumtaxat credit, ad idque Pennottus adducitur, quòd Chronicon Dextri, teſte Hieronymo, fuerit omnimodæ Hiſtoriæ, vnde copioſiſſimū fuiſſe neceſſum eſt, & conſequenter multo magis eo, quod nunc ſub eius nomine circūfertur, aliàs minimè opus titulo reſpōderet. Fertur etiam Dominum Ioannē Perez Epiſcopum Segorbienſem aliud longè à prædictis habuiſſe Dextri Chronicon, de quo perdoctus P. Murillo in prologo libri fundationis ſacri Sacelli *del Pilar*, inquit; Non tam abbreuiatio, quàm corruptio Chronici Dextriani videtur: nam in eo nonnulla veritati, & grauitati hiſtoriæ inueniuntur contraria, & tanto authore indigna.

II. Sed, quod omnium caput eſt (ait ille) ſi quæras, quodnam ex dictis exemplaribus illud ſit, cui vt legitimo fidē adhibeamus? Fr. Didacus Murillus abbreuiationē præ manibus Chronici huius habebat in multis ab eo, quod Cæſarauguſtæ excuſū eſt, & à vero diſtantē, vnde à Ioanne Calderon, qui illud excudere curauit in prologo ad Lectorem exploditur. Sed & ipſe nihilominus Codex ab eo excuſus deprauatiſſimus omnium eſſe conuincitur: multa enim oſcitantia impreſſus fuit, vt legenti patebit. Nec deſunt, qui dicant Chronicon M. Maximi deprauatum nuper fuiſſe à Centuriatoribus Magdeburgenſibus.

III. Hinc verò quatuor elicit Pennottus. I. vt minimùm, non conſtare hactenus de vetuſto exemplari huius Chronici, nedum de legitimo autographo. II. Codicem Fuldenſem fuiſſe à Magdeburgenſibus hæreticis vitiatum. III. Illud quo Marquez vſus fuit, non fuiſſe integram hiſtoriam Dextri, ſed abbreuiationem duntaxat, deprauatā. IV. Chronicon excuſum Cæſarauguſtæ plurimis ſcatere mendis: quo fiet ex neutro eorum argumētum certum ſumi poſſe quaſi ex authoritate Dextri. En Pennotti iudicium de Chronico Dextri, & Maximi nuper euulgato, ab externis tantùm (vt ſic dixerim) argumentis deductum. Nam interna minutatim proſpiciens multa reperiri contendit inter ſe, & cum veritate pugnantia.

IV. *Contra Dextrum obiecta Pennotti.* Quæris quæ? Breuiter ſua dicta perſtringam. In epiſtola quæ præmittitur dedicationis ad D. Hieronymum, tria difficilia ſunt. I. quòd aſſerat Dexter produxiſſe Chronicon ad annū Chriſti 430. cùm tamen ante 40. annos de eo Hieronymus meminerit in lib. de Script. Eccl. quem anno Chriſti 390. elaboratum ex fine illius manifeſtum eſt, & probat Baron. in Annal. Eccleſ. II. quòd dicat opus ſuum ad manus Hieronymi vtpote iam defuncti peruenire nequiuiſſe; quis autem credat ab anno Domini 390. quo, teſte Hieronymo, liber ſcriptus erat, vſque ad 426. quo vel ipſo Dextro concedente Hieronymus in humanis eſſe deſiit 36. annorum intercapedine, opus ſibi à potentiſſimo viro dicatum, nunquā accepiſſe? III. quòd in eadem epiſtola fateatur author illius, cùm illud opus Oroſio nuncupauit, viguiſſe annum Chriſti 430. & in fine ſuæ hiſtoriæ Dexter ſcribit, quando illam abſoluit floruiſſe annū 440.

V. Multò plura in progreſſu hiſtoriæ falſitatis conuinci exiſtimat, ex quibus eiuſmodi

ad di

ad diuerſos Chronologiæ annos ſpectātia ſelegit. Sub an. Chriſti 27. falsò dicitur, *S. Petronilla annorum decem floret S. Petri Apostoli filia ex matrimonio.* nā id reiiciunt D. Auguſtinus lib. contra Adimantium c. 17. & Baronius ad ann. Dom. 69. num. 33. & meritò: qua enim ratione puella tunc decennis floreret?

Inſuper ſub anno Domini 37. dicit Iacobum Zebedæi authorem epiſtolæ canonicæ fuiſſe, quod falſum ab omnibus putatur; & contra traditionem Eccleſiæ Romanæ, quæ in feſto S. Iacobi Minoris ipſam legi iubet. Ibidem pro XII. Tribubus, quæ erant in diſperſione, quibus Iacobus epiſtolam dirigit, vult intelligendos eſſe Iudæos tunc in Hiſpaniis commorantes; quod commentum (ait ille) ad illos ſolos reſtrictum, eſt apertè contra Sacram Scripturam 4. lib. Regum. Hoc quàm parum maturè dictum ſit, inferius videbis: interim Lector patienter ſuſtine notas quibus vir religioſus nos inurit. *Contra traditionem*, inquit, *Eccleſiæ, & apertè contra Sacram Scripturam.* Tolerabiliores eſſent ſi eſſent ſolę, ſed iam alias notas infidelitatis ſubiungit. Etenim cōtra hiſtoriam Euangelicam Ioan. 11. c. ſub eodē anno aſſeritur, Iudæos qui erant Hieroſolymis, litteris datis, conſenſum Iudæorum Hiſpanorum ſuper Chriſti morte quæſiuiſſe: nam poſt reſurrectionem Lazari & coactionē Concilij quo Chriſti perditio decreta eſt, non amplius conſenſum aliorum exquiſierunt; ſed mandatum ad illum capiendum dederunt, vt verba illa monſtrant: *Dederunt autem Pontifices & Pharisæi mandatum, vt ſi quis cognouerit vbi ſit, indicet, vt apprehendant eum.* Et oppoſitum vaniſſimum vocat commentum. V.

Rurſus ſub anno 38. falsò dicitur eo anno Saulus poſt conuerſionem perueniſſe Ieroſolymam: vtpote cuius oppoſitum ſcribat ipſe Paulus ad Galat. 1. *Continuo* (poſt cōuerſionem) *non veni Ieroſolymam ad anteceſſores meos Apoſtolos, ſed abij in Arabiam, & iterum reuerſus ſum Damaſcum: deinde poſt annos tres veni Ieroſolymam*: quod non contigit vſque ad an. Dom. 41. VI.

Sub annum Domini 86. Pontificatum Lini hucuſque producit: *quod ita falſum eſt* (ait) *vt opus non ſit illius falſitatem probare.* VII.

Item ſub ann. 156. dicit S. Polycarpum illo anno iuiſſe Romam ſub Aniceto: cùm tamen Anicetus ante annum 167. Pontifex renunciatus non fuerit. VIII.

Sed vt alios multos errores (ait Pennottus) *circa annorum computum illi donemus*; ſub anno 384. Iginius Cordubenſis dicitur relegatus in Inſulam Galliarum Leronem! quæ tamen ante aduentum S. Hilarij circa annum gratiæ 440. inhabitabilis à ſerpentibus reddebatur, vt notat Baronius ad annum 445. num. 5. tom. 5. IX.

Ad annum Domini 396. dicit author Paulinum Nolanum Barcinone fuiſſe Presbyterum ordinatum: cùm tamen ante baptiſmum Auguſtini id accidiſſe Paulinus ipſe ſcribat ad Alipium epiſt. 35. inter Auguſtinianas: baptiſmus verò incidit in annum Dom. 387. vel 388. vt probauit ipſe Pennottus lib. 1. c. 4. nu. 3. & 6. ſubiungens, vel hinc detegi manifeſtè impoſturam huius Chronici: *Quomodo enim tam præclarus hiſtoricus circa res ſuorum temporum, & quæ domi ſuæ* (id eſt, Barcinone) *factæ fuerant, & circa perſonam adeò conſpicuam, qualis erat Paulinus, acciderant, tam oſcitanter, tam ſegniter, ac tam turpiter errare potuiſſet?* X.

Sub ann. 400. mittitur Oroſius Legatus Hiſpanorum Antiſtitum ad Africani cuiuſdam Concilij Patres, Presbyter quidem iam ordinatus, vt liquet ex epiſt. 90. Auguſtini; & tamen natus dicitur in hoc Chronico anno Domini 384. ex quo ſextumdecimum annum non exceſſiſſe probatur. Quæ rerum quæſo conuenientia? XI.

Ad annum 406. aſſeritur Leporius Epiſcopus Vticenſis in Bætica à Pelagianiſmo ad Eccleſiæ gremium reductus ab Auguſtino magiſtro ſuo: *Quod præterquàm quod eſt manifeſtum mendacium in hiſtoria, Leporius enim iſte fuit Epiſcopus Vticenſis in Africa, non in Bætica; eſt etiam intolerabilis iniuria D. Auguſtino, & illius familiæ irrogata, ex qua per Dei gratiam neque hæreſiarchæ, neq; hæretici ſaltem illo viuente prodierunt: qualis hic Leporius extitit.* XII.

Denique cùm ad calcem Chronici dicatur Dexter anno Domini 440. eſſe ætatis 72. & tamen anno 390. illud iam abſoluiſſet, vti ex Hieronymo lib. de Script. Eccleſ. fit manifeſtum, conſequens eſt vt librum ſuum ſcripſerit annos habens duntaxat 20. eiúſque ætatis Præfectus Prætorio fuerit, quod incredibile prorſus videtur. XIII.

Hactenus in Codicem Dextri inſurrexit Pennottus; pergit deinceps in eius Continuatorem M. Maximum multa alia conquirere, cuius opus corruptius adhuc multis modis exiſtere contendit. Primò namque ſub anno 432. Iſidorum authorem libri Allegoriarum vocat *Seniorem*, diſcordans à Dextro, qui eum vocauit *Iuniorem*, ad annum * 430. & cùm ille dedicaſſe aſſerat Allegoriarum librum Paulo Oroſio Tarraconenſi, hic Paulo Oroſio Legionenſi Epiſcopo nuncupatum contendit. *Contra M. Maximum.* I.

** Falsò citat annum 432. pro 430.*

II. Rurſus ſub anno 439. ponit obitum Dextri, qui tamen ſuperiùs de ſe dixit vltimam operi ſuo impoſuiſſe manum anno 440.

III. Similiter anno 471. obiiſſe ſcribit Paulum Oroſium, centenario maiorem, qui tamen 88. dumtaxat expleuerat, vtpote natus teſte Dextro an. 384.

IV. Ad annum Domini 474. Sanctos Martyres Africanos Liberatum & ſocios ſub Himmerico Wandalorum Rege paſſos nuncupat *Monachos Auguſtinianos*, quæ vox multò recentior eſt M. Maximo, & à recentioribus, vel Magdeburgenſibus forſitan addita.

V. Sub anno 486. S. Fulgentius Ruſpenſis dicitur Toletanus origine, cùm tamen Africanus fuerit, & natus Teleptæ, non Toleti, ex parentibus ordinis Senatorij Carthaginenſibus, non Toletanis, vt ex eius geſtis conſtat.

VI. Anno Domini 514. S. Vincentius Legionenſis Martyr aſſeritur Ordinem S. Benedicti profeſſus paulò antequam martyrium ſuſtineret. Cùm tamen S. Benedictus vſque ad annum 525. Monachos non congregauerit, & in Hiſpanias Monachi ipſius non traiecerint vſque ad 646. Et vox illa; *Ex Ordine pòſt S. Benedicti*, non erat tunc in vſu.

VII. Simile eſt quod ann. 531. de S. Turibio dicitur Romæ à S. Benedicto habitum ſuſcepiſſe: nam D. Benedictus nunquam Romæ poſt Monachatum habitauit, neque eius Monachi ante 567. Romam incoluerunt.

VIII. Sub anno * 534. inquit author mortuum eſſe Gennadium Maſſilienſem, qui tamen ante 40. annos obierat, vtpote qui libros ſuos Gelaſio Papæ corrigendos obtulit, & Sanctorum Proſperi, Hilarij & Caſſiani coætaneus fuit.

* *Falsò citat an. 634. pro 534.*

IX. Anno 562. perperã aſſeritur Athanagildus Rex vocatis ab Italia Monachis Toleti Agalienſe Cœnobium ædificaſſe, cùm fuerit hæreticus Arrianus vel Paganus, vt Baronius notauit ex Tuditano tom. 7. an. 567. num. 17. Ibidem ab eodem Rege Monaſterium Syſlæ dicitur ædificatum, quod eandẽ patitur difficultatem, & quod D. Auguſtino ædificatum ſit, cùm Iulianus S. Mariæ nuncupatum ſcribat, & in aliis Codibus erectum dicatur an. 424.

X. Sub an. 568. prorſus falſum eſt (ait Pennottus) quod aſſeritur Eccleſiam S. Mariæ de Columna Cæſarauguſtæ à Monachis S. Benedicti inhabitatam, quod tamẽ Inſtitutum Clericorum Canonicorum regulariter viuentium à Sanctiſſimis Apoſtolis plantatum, in hunc vſq; diem (Deo protegente) perſeuerat nec omittendum quod ſubditur; *Propeq́, erat Monaſterium Monachorum Benedictinorum*, tum quòd formula illa loquendi *Benedictinorum* noua ſit, tum etiam quia illo verbo *Erat*, innuitur tunc temporis dirutum iam fuiſſe illud Monaſterium, quod tamen eſt incredibile, cùm vix tunc pullulare inciperent Monaſteria S. Benedicti.

XI. Anno 575. S. Donatus regulam Eremitarum S. Auguſtini locupletiorem mitioremque primus ex Africa in Hiſpanias inuexiſſe dicitur, & Seruitanum Monaſterium conſtruxiſſe. *Stolidum ſanè commentum* (ait cenſor) Auguſtini ſiquidem regula mitior eſt omnibus, indigétque reſtrictione, non mitigatione C. *Quod Dei timorem de ſtatu Monachorum.* & D. Ildefonſus ac cæteri rerum Hiſpanicarum Scriptores, cùm de S. Donato agunt regulæ Auguſtini non meminerunt; ſed & Monaſterium Seruitanum fuiſſe ex Ordine S. Benedicti ipſe author fatetur inferiùs ad annum Domini 590.

XII. Sub anno 590. aſſeritur M. Maximus ex Abbate Benedictinorum factus Cæſarauguſtanus Archidiaconus, quod præter morem illius temporis eſt.

XIII. Anno denique 606. Machumetus per Hiſpaniam graſſatus dicitur; quod tamen *luculentum eſt mendacium* (ait Pẽnotus:) nam Machumetus nunquam Hiſpaniam vidit, vt plus notum eſt, quàm quod probatione indigeat; nec eius aſſeclæ in eam irruerunt vſque ad annum Domini 715. vt ex Tuditano probat Baronius tom. 6. &c. Atque hęc quidem in M. Maximum dixit.

Contra Euthrandum. Poſt M. Maximum habuit etiam Dexter Continuatorem Euthrandum, ſeu Luidprandũ Ticinenſem, cuius dedicatoriam epiſtolam ad Regimundum Iliberritanum Antiſtitem Ioannes Celderon excudi curauit; in eam nihilominus Pennottus iacula quædam contorſit; nec enim Antipodoſim ſuam ſcripſit Diaconus adhuc Ticinenſis, ſed Epiſcopus iam Cremonenſis exiſtens; nec circa annum Chriſti 860. ſed 962. vt ex præfatione lib. 3. conſtat, & probat Baronius ad annum 963. nec cùm exularet apud Fuldam, ſed cùm ex Legatione Conſtantinopolitana rediret. Quòd ſi S. Boniti Toletani Archipræſulis Subdiaconus fuit, vixiſſe eportuit an. Dom. 860. quo florebat Bonitus, teſte Murillo, & quare continuatio Euthrandi ſimul cum Dextro & Maximo excuſa non fuit, ſed velut ſpuria reiecta? Si verò ſpuria eſt, ipſum quoque Dextri Chronicon, & continuatio Maximi, quæ ab epiſtola Euthrandi fidem accipiunt, ſpuria itidem erunt.

§. *III. Tripartitam Pennotti eiſdem irretiri nodis, quibus omnimodam Dextri Hiſtoriam vincire conatur.*

I. CVm hucuſque progreſſus ſubſiſto, in mentem venit iure me in ipſum ſi luberet, ea contorquere verba poſſe, quæ lib. 2. Tripartitæ ſuæ c. 18. num. 3. aduerſum doctum & religioſum virum R. P. Conſtantinum Caietanum animosè ſatis intorquet; *Hic tamen Conſtantinianus apparatus ac tantus verborum ſtrepitus, tot ſcommatum ornatibus tumens ac turgens, non adeò ſolidus eſt, vt vel vno ictu totus diſrumpi & in aërem ſolui non poſſet; nec tanti ponderis, vt ad illum refutandum manum calamo admouere deberemus*: quandoquidem etiamſi ita ſe haberent omnia, vt ipſe in Dextrum, Maximum, & Euthrandum iactat (quod tamen modis omnibus negamus) eo ſolùm ictu omnia ruerent, ſi dicamus tanto verborum ſtrepitu, tot ſcõmatum ornatibus tumente & turgẽte, nihil aliud probari, quàm librum non eſſe Canonicum, nec authorem ad Euangeliſtæ gradum euectum, vt quandoque non valeret à veritate deficere: diuerſitates verò Codicum, & exemplorum antiquitatem operis manifeſtè probare: ſi enim recentioris eſſet commentum, nequaquam tam varias exſcriptiones pati potuiſſet: nec ad illam refutandum manum calamo admouere deberemus, cùm ſuis quæq; locis omnia ab eo obiecta à nobis in his Commẽtariis expoſita ſint. Satius tamẽ modeſtiam, quæ religioſos decet viros complecti placet, quamquam nonnunquam exceſſus ſuos ob oculos ipſi ponere neceſſarium duxerimus, vt videat quantum illi indulgeamus: & vt ab iis diffugientes minimè nobis contingat quod eidem Conſtantino Ioa. Bapt. Brecheſiũ virum pietatis & doctrinæ à Baronio egregiè laudatum, ſecuto obiecerit; *Cæcus cæco ducatum præſtat, & ambo in foueam cadunt.* Quid enim proderit cauſæ, ipſum parum reuerenter iocari in noſtra, ſeu frigidam eſſe ſuper hac vel illa re Pennotti imaginationem, & alia eius generis, quæ ipſe in Conſtantinum iacula vibrat? aut quonam pacto hæc in Dei gloriam referri poſſunt, vt ipſe facit c. 19. n. 8. cùm ad calcem Cõſtantinianæ Apologiæ poſt prædicta & alia conuitia ſubdit? *Hæc pro Dei gloria & Canonica D. Herculani profeſſione vindicanda* (nam de hac inter eos quæſtio erat) *non autem iniuriæ referendæ cauſa ſcripſi.* Niſi qui forſan ei condonent, aſſenſum præbentes his quæ c. 18. n. 7. efflagitat, inquiens; *Patiantur, obſecro, tarditatem meam.* Ab his igitur abſtinendum ducimus; nam ſi quis videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. Sed ad rem.

Pennottus aſper in ſcriptis.

Pennottus lib. 2. c. 19. num. 4. Ibid. c. 18. n. 2. & 7.

1. Cor. 11. & 16.

II. Priùs tamen quàm ad ſingulos nobis obiectos nodos ſoluendos deſcendamus, vna communi deciſione cunctorum Pennotto ſatisfacere placet, ipſum nimirũ in eadem nobiſcum ſalebra hærere, omnibúſque argumentorum, quæ in nos contorſit capitibus, opus ſuum irretiri; quod cùm ab ipſis liberum eius induſtria viderimus, faciliùs nobis obiecta ad eius exemplum diluemus. Atque hoc eſt quod in ſuperioribus promiſimus, cum ſtatuere contra faciem ſuam, vt dum ſe eiſdem teneris vinculis conſpexerit, à nobis inſectandis deſiſtat. Igitur (vt compendio dicamus) quinque capita ad quæ vniuerſa obiecta reducere poſſumus ſunt. I. titulus operis, & authoris intentum. II. contradictiones ſententiarum & inconſequentiæ, quæ vel oſcitantiam, vel diuerſitatem authorum arguunt. III. aſſertiones rerum incredibilium. IV. voces nouæ, priſcis authorum temporibus inuſitatæ. V. falſitates manifeſtæ docto Authore indignæ. His omnibus authoritatem horum Chronicorum eneruare R. Pater contendit, etenim titulo *Omnimodæ hiſtoriæ* non correſpondere videntur, cùm de paucis mentionem faciant; & in numeris ac ſententiis paſſim inconſequentiis, falſitatibus, rebúſque incredibilibus ſcatent, & multoties nouis vocibus Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, Ordinis S. Benedicti, & ſimilibus vtuntur. Sed verò totidem in ſuum opus iacula contorquere quemlibet poſſe cur ipſe non videt? Opus ſiquidem imprimis titulo non reſpondet. Nónne titulus operi præfixus eſt, *Generalis totius Sacri Ordinis Clericorum Canonicorum hiſtoria tripartita?* Crederem ex tituli lectione, non ſolùm in opere agi de Canonicis regularibus, ſed etiam de ſæcularibus, tam enim hi, quàm illi Clerici Canonici ſunt, alterámque ex triplici hiſtoriæ partitione, vt minimum ad illos ſpectare: nihil tamen de illis in toto opere reperitur: quare non temerè quis iudicabit, hoc quod præ manibus eſt, non eſſe integrum Pennotti opus, ſed deperiiſſe bonam eius partem. Nam ſi animus non erat de Canonicis ſæcularibus quidquam ſcribere, mutari titulus debebat, vt diceret; *Canonicorum Regularium hiſtoria tripartita*, pro, *Clericorum Canonicorũ*, qui ſæculares quoq; cõplectitur. Sed, quod caput

Sup. §. 1. n. 4.

Quinq; præcipua obiecta contra Dextrum.

Liber Pẽnotti titulo non reſpondet.

eſt,titulo ipſo hiſtoria Canonica promittitur,quam tamen liber ipſe non dat. Hiſtoria quippe ex methodo ſcriptoris,non ex rebus narratis dignoſcitur; de eiſdem ſiquidem rebus hiſtoria naturalis C. Plinij, & naturalis Philoſophia Ariſtotelis agunt, ſed hæc ſtylo ſcholaſtico diſſerendo,illa ſimplici propoſitione narrando procedit. Non diſſimiliter de Canonicis regularibus hiſtoria,& quæſtionarium (vt ſic dicam) confici poteſt.quid autem horum fuerit ex ſtylo & methodo dignoſci debet. Nunc verò ſtylus libri huius quem R. Pennottus profert totus ſcholaſticus eſt; proponit namque quæſtiones & quæſtionum varias ſententias, ad quas enodandas notabilia præmittit; inde concluſiones elicit, & ſigillatim probat ex concluſionibus nonnunquam corollaria deducit, & tandem ordinatè ad argumenta reſpondere curat. Quid his & ſtylo hiſtorico commune? Certè quiſquis titulum libri ſine libro legeret, ſi poſtmodum liber ipſe ſine titulo ad manus eius forſan veniret, nunquam adduci poſſet vt crederet, hunc librum titulo illo promitti, aut huic libro titulum illum ab authore appoſitum, cùm potiùs eſſet pro meritis nuncupandus, *Geneſis Metaphyſica Canonicorum Regularium*: *Geneſis*, inquam, quia de ſpirituali progenie eorumdem diſſerit. *Metaphyſica* verò, quoniam procedit per altiſſimas cauſas, quandoquidem à Deo ipſo & totius Chriſtianæ religionis primoribus cauſis, id eſt, Chriſti Domini Apoſtolis, ordinem illum cœpiſſe perhibet; & nonnunquam Chriſtianitatis metas excedens, à Nazaræis & Leuitis veteris Legis ortum ducere contendit,eique antiquitati fauere D. Paulum cùm ad Hebræos ſcribit:(vide lib.2. Trip.cap.2.) idque controuerſiarum in morem, vt Metaphyſici aſſolent. Quanquam & in ipſo ſcholaſticorum ſtylo author ſatis excedat, quòd illi cenſurarum notas vehementer abhorreant,hic verò viuorum & mortuorum vniuerſalem cenſorem, etiam in rebus leuiſſimis, agat; aliorum dicta modò ſuis non conformem,errores, turpes lapſus, ſtolida commenta, luculenta mendacia, contra Sacram Scripturam, contra hiſtoriam Euangelicam ſæpiſſimè vocans: eoſdémque authores nunc ad ima demittens, nunc ad cœlos vſque ſuſtollens, prout ſibi fauere vel officere videbat. Sic Card. Baronium,data opera (lib.1.cap.42.) decies lapſum in hiſtoria Auguſtini contendit, multiſque oſtendere conatur,ad Auguſtini monachatum probandum debile nimis fundamentum in eius authoritate locari:poſtmodum verò lib.2.c.10.& 34.tanti eum facit,vt eius duntaxat authoritate res eiuſdem momenti,id eſt,Canonicatum regularem S. Martini Turonenſis & S. Patritij Hibernienſium Apoſtoli (quos tamen eorum Chronographi Monachos perpetuò vocarunt)vndecumque conſtantes eſſe velit. Sic Fr. Hieronymum Romanum(vt alios omittam)cùm Eremitarum cauſam propugnat,nullius pretij habet,& nihilominus lib.2.c.10.totum grauiſſimæ aſſertionis pondus de Canonicatu S. Hilarij Pictauienſis ſolius penè Romani humeris imponit.Sic Franciſcum Piſa vehementer laudat,dum ex nomine Abbatis non bene inferri aſſerit, Agalienſe Monaſterium fuiſſe Benedictinis regulis mancipatum:eumdem verò reprobandum ab omnibus contendit,quòd dixerit minimè ex eo nomine haberi,fuiſſe Canonicorum S. Auguſtini, & totum hoc ſimul in eodem c.31.lib. ſcribit,n.9.& 10.Sanè eiuſmodi inæqualitas ſtyli tam à probatis ſcholaſticis longè eſt, quàm à libro titulus libri.

III. Vtrùm autem cenſorem quoque ipſe iam olim priuſquàm librum ſcriberet, habuerit, forſan ipſe non attendit, cùm tamen in primis eiuſdem foliis omnibus legendam præbeat cenſuram magni Eccleſiæ Patris Sixti IV. qua motu ſuo proprio,an.Dom.1484.apud S. Petrum expedito (eius Initium, *Quæ Apoſtolis præcepit*)eiuſmodi de libris huius ſubiecti fert iudicium. *Sanè non ſine mentis noſtræ diſplicentia ſingulari, plures iam dudum ad noſtrum peruenit auditum,quòd inter dilectos filios Canonicos regulares Ordinis S. Auguſtini Cõgregationis Lateran. & Fr. Ordinis Eremitarum eiuſdem B. Auguſtini,quædam minus neceſſaria,minuſq́; laudabilis controuerſia pullulare cœpit, de ipſius præclariſſimi Eccleſiæ Doctoris Auguſtini habitu ac depictura,& Ordinum huiuſmodi inſtitutione,parte qualibet diuerſimodè ſentiente,ac prædicante,nec veriti ſunt libros ſuper huiuſmodi leuitatibus componere,eoſq́; legere,& alijs legendos tradere,non ſine ſcandalo & perturbatione mentium legentium & aliorum Chriſti fidelium; per ineptias huiuſmodi, quos Deo lucrifacere deberent, perdere feſtinant. Nos attendentes quod clariſſimum Eccleſiæ lumen Auguſtinum præter Epiſcopalis dignitatis habitum alium geſtaſſe,aut profeſſioni alicui ſe ſubieciſſe,aut affirmare, aut negare, ad rem non pertinet, niſi quantum contentio ſupernacanea aucupari niteretur, ac tam enorme facinus, & periculoſas contentiones de medio tollere & penitus extirpare volentes, motu proprio*, &c. ſubinfert excommunicationis latæ ſententiæ pœnam in eos, qui ſcriptis editis, vel quouis alio modo alterutram partem defendant, à qua præ-

Cui cenſura liber Pennotti ſubijcitur.

terquam

terquàm in mortis articulo à ſolo Romano Pontifice poſſint abſolui. Non me latet grauiſſimorum Theologorum Salmanticenſium iudicium fuiſſe, decretum huiuſmodi, aut nunquam obſeruatum, aut iam diu per contrariam conſuetudinem reuocatum, nec ab iis diſſenſiſſe Illuſtriſſ. Cardinales S. Congregationis Indicis librorum prohibitorum; nemo tamen eſt, qui non videat eos ſolùm egiſſe de ſententia excommunicationis, quam contrauenientes minimè iam incurrerent, quia non eſſe in viridi obſeruantia exiſtimarunt; quatenus locus adhuc eſſet in alterutram partem ſcribendi; de iudicio autem Pontificis Theologicè (vt ſic loquar) in libros eiuſmodi lato, quo ſcilicet eos cenſuit controuerſiam minùs neceſſariam continere; authoréſque non veritos eſſe eos libros ſuper huiuſmodi leuitatibus componere, non ſine ſcandalo & perturbatione mentium legentium, proindéque contentionem eſſe ſuperuacaneam; ac tam enorme facinus & periculoſas contentiones de medio tollendas: de hac inquam cenſura, & iudicio ſummi Pontificis, nihil illi dicere potuerunt, cùm hoc non ad ius, ſed ad factum pertineat, de quo tamen perſpicuè conſtat, perſeuerante nimirum exemplo prædictarum litterarum authentico in Archiuo Monaſterij S. Mariæ de Pace, vt ipſe qui eas profert Pennottus fatetur.

Nequiuit igitur vniuerſorum cenſor tanti Pontificis cenſuram effugere, quem tamen Canonici Lateranenſes ſpeciali affectu reuereri debent, vtpote cuius dono acceperint Eccleſiam S. Mariæ de Pace quam modò inhabitant, cum vi Populi Rom. è Lateranenſi Baſilica eſſent eiecti. Qua de re profert ipſe Pennottus Pontificium Sixti diploma lib. 3. cap.33. num.3. Sed verò naturali viri acrimoniæ donandum eſt, ſi quis in cenſuris paſſim ferendis exceſſus in Tripartita eiuſmodi repertus fuerit, ſatis enim de pia ipſius voluntate nobis conſtat, quandoquidem lectoribus vniuerſis primùm omnium promiſit in prologo pro viribus conaturum abſtinere à læſoriis & conuiciis in aduerſarios congerendis, ſoláque ratione periculum facturum; cuius tamen promiſſionis oblitus acrem ſtylum temperare non valuit: multóque acrius probaremus opus, niſi Romani Magiſtri Sacri Palatij ſolertia priuſquàm typis cuderetur in multis temperatum eſſet. Sed ad reliqua capita procedamus. IV.

§. IV. *Nonnullæ Pennotti inconſequentiæ deteguntur.*

QVod ad incõſequentias, vel ſententiarũ cõtrarietates ſpectat, quibus Chronicon noſtrum ſpurium oſtendere conatur, rogo lectores candidos iudicent, quantum negotij hoc ipſum argumentum faceſſat Pennotto, in cuius opere breuiuſculi temporis ſtudio, eiuſmodi reperi contradictiones. Lib. 2. cap.73. num.2. aſſerit, Ordinem Sanctiſſimæ Trinitatis Redemptionis Captiuorum ab Innocentio III. confirmatum fuiſſe anno 1209. capite verò ſequenti (id eſt 74.) confirmatum dicit ab eodem anno 1198. & illic quidem refert authores ipſius miſſos fuiſſe ab Innocentio ad Canonicos S. Victoris Pariſienſis pro regularibus inſtitutis addiſcendis, vt liquet ex litteris Apoſtolicis eiuſdem Innocentij, quæ extant typis excuſæ lib.1. ſui Regeſti, in quibus tamen minimè aſſeritur, Ordinem eundem regula S. Auguſtini fuiſſe donatum; at in poſteriori illo capite 74. ponit hunc Ordinem quarto loco inter eos qui ſub S. Auguſtini regula inſtituti ſunt, & nihilominus conſtat ex aliis litteris eiuſdem Pontificis in eodem Regeſto, peculiari donatum fuiſſe regula ab eodem Pontifice dictata. At certo certius eſt, nunquam Auguſtini regulam obſeruaſſe. Inſuper prædicto capitulo 74. Ordinem Eremitarum de Fabali ponit diuerſum in ſua origine ab Ordine Eremitarum de Brittinis, & B. Ioannis Boni, & nihilominus lib. 1. cap.25. num. 4. & cap.47. in principio vnam eandémque congregationem fuiſſe contendit cum illis de Brittinis & Ioannis Boni. Rurſus lib.2. cap.30. num.1. auguſtiſſimam toto orbe Eccleſiam S. Mariæ de Pilari ſcribit Angelicis manibus fuiſſe ædificatam; cap. verò 11. eiuſdem libri num. 3. à D. Iacobo Zebedæi filio ædificatam contendit, quod vltimum veriſſimum eſſe docent inſtrumenta omnia, quæ in eadem Eccleſia aſſeruantur, quæ nos ad annum Chriſti 38. fusè retulimus. Ita enim refert (vt innumeros Doctores omittam) Calixtus III. in litteris datis Romæ 9. Kal. Octobris 1456. illis verbis. *Chriſti fideles magna deuotione ac veneratione imaginem eiuſdem B. Mariæ, & eius filij in quadam capella eiuſdem Eccleſiæ, quæ de mandato dictæ B. Mariæ per dictum B. Iacobum fabricata, & Camera Angelica Dei genitris de Pilari nuncupata, extitit, colunt & venerantur*, &c. Idque hiſtoria antiqua venerabiliter inibi aſſeruata profert, dum aſſerit B. Mariam Apoſtolo Iacobo dixiſſe: *Ecce Iacobe fili, locus*

ſignatus, meóque nomini deputatus, in quo in mei memoriam, tua induſtria, mea Eccleſia conſtruatur. Ex quibus verbis Offertoriũ Miſſæ proprij officij eius feſti olim compoſitum fuit. Confudit Pennottus columnam ab Angelis cœlitus deportatam cum Oratorio manibus Iacobi & diſcipulorum eius conſtructo, quæ tamen diuerſa eſſe oratio propria olim in prædicto feſto cani ſolita manifeſtat; quam ad rei euidentiam hic inſerere non grauabor. *Omnipotens æterne Deus, qui ſacratiſſimam Matrem tuam inter choros Angelorum ſuper columna marmorea à te ab alto emiſſa, venire dum adhuc viueret, dignatus es; vt Baſilica de Pilari in eius honorem à Protomartyre Apoſtolorum Iacobo, ſuiſque ſanctiſſimis diſcipulis ædificaretur; præſta quæſumus vt eius meritis & interceſſione, fiat impetrabile quod fida mente poſcimus. Qui viuis*, &c. Vbi vides columnam quidem (ſeu Pilare) ab alto emiſſam manibus ſcilicet Angelorum deportatam; Baſilicam verò de Pilari, ſeu Columnam à D. Iacobo & diſcipulis conſtructam.

II. Mitto multas Pennotti inconſequentias, vt cùm eoſdem authores modò ſubleuat, modo deprimit, de quo iam diximus; & cùm nomen Monachorum quandoque latiſſimè, plerumque ſtrictiſſimè accipit, vt ita Canonici regulares bonis Monachorum cõmunicent, non verò pœnis & malis: & cùm notas quas ſibi ab aliis inferri non patitur, aliis infert. Sup. lib. 2. cap. 19. num. 8. impatiente fert quod R. P. Conſtantinus Caietanus, Canonicos regulares *Bonos Patres* nuncupet; & tamen lib. 1. cap. 47. num. 2 Mag. Ioannem Marquez patientiſſimè *Bonum Marquez* vocat. Abominatur itidem Conſtantinum aſſerentem ex putidis fontibus Herculani Canonicatum hauriri: & tamen Monachatum Auguſtini ex fontibus putidis ab Eremitis hauſtum ſcribere non renuit. Similiter lib. 1. cap. 51. num. 1. ridet Marquez, quod teſtimonium B. Ioachini Abbatis contra viginti aduerſarios ſtare poſſe dixerit; & nihilominus lib. 2. cap. 18. num. 10. duos Canonicos Regulares in cauſa Canonicorum propria maioris eſſe contendit authoritatis, quàm decem Arnoldi & Brachesij, vel etiam Trithemij authores à P. Conſtantino in cauſa S. Herculani citati: quod idem eſt, atque valere pluris quàm triginta: nam decem Arnoldi & totidem Brachesij & Trithemij triginta conficere quis non videt? Sed, quod caput eſt, Chronicon ipſum Dextri & Maximi, quod citatis ſuperiùs locis data opera reiicit, poſtmodum non ſemel admittit, aſſerens abſque dubio ab aliquo Eremitis, ſeu Benedictinis addicto vitiatum, vt videre eſt libro 1. cap. 56. num. 4. & cap. 57. num. 8. & alibi. Ex quibus omnibus perſuaſum habeo, opus eiuſmodi non eſſ' ſolius Pennotti, ſed ab aliquo officioſè deprauatum: nam erit qui ſententias ſententiis, & partes partibus conferendo *rideat vel excandeſcat*, vt ipſe de conferendo inter ſe codices Dextri falsò admodum dixit, lib. 1. cap. 52. num. 5.

III. Iam quod ſpectat ad res creditu difficiles, vnam præ multis habendam placet ad lydium lapidem; id eſt, eam quam toto libro R. P. Pennottus perſuadere intendit, Canonicorum regularium Ordinem à Sanctis Apoſtolis inſtitutum, eúmque ipſum in his qui nunc ſuperſunt, perſeuerare: parum eſt à Sancto Auguſtino originem ducere. Sed hoc tam verum eſt, ac ſi quis diceret, Benedictinos Monachos eiuſdem eſſe Ordinis ac SS. Antonium, Pachomium, Hilarionem, & cæteros, qui olim Thebaidem, & Paleſtinam incoluerunt: aut omnes in vniuerſum Monachorum Congregationes etiam mendicantium vnius eiuſdémque eſſe Ordinis; quod ſi detur, non eſt ambigendum à Sanctis pariter Apoſtolis eſſe inſtitutos. Nihil enim aliud eſt religioſa profeſſio, quàm ad præſcriptum Euangelicæ perfectionis vitam dirigere. Sed verò nullus eſt, qui non videat, cùm de primæua alicuius Ordinis origine diſſeritur, nõ ſumi nomen Ordinis, quaſi genericè, quo pacto vniuerſas Monachorum religiones comprehendit, ſed in ſpecie, quatenus vna diſtinguitur ab altera: neque quiſquam audiret patienter Franciſcanos aut Prædicatores tanta pollere antiquitate, vt ad ipſum Chriſtum Dominum originem ſuam reducant: quis id diceret? Nunc autem regularem clericatum in multas variáſque familias, ſeu Congregationes diſtribui, non aliter atque Monachatum, lippis & tonſoribus patet. Vt quid ergo cùm agitur de Canonicis Friſonariis, aut Lateranenſibus, totus religioſus Clericatus in vnum corpus coaleſcens accipitur? Ergóne tam indiga Sanctorum & illuſtrium virorum eſt quæuis ſeorſum accepta Congregatio, vt ſe ſola in lucem honeſtiſſimè non poſſit exire? Abſit; omnes enim illuſtriſſimæ ſunt, nec aliarum adminiculo indigent. Reſtat ergo vt de vnaquaque in ſingulari loquamur, cùm originis antiquitatem inueſtigare intendimus. Igitur à Sanctis Dei Apoſtolis religioſis diſciplinis Clericos eruditos libenter fatemur; eóſque multoties à Conciliis & Patribus reformatos: cæterùm nihil minus de Monachis confiteri oportet,

quorum

quorum in Conciliis frequens quoque mentio eſt; variíſque temporibus & prouinciis reformati ſunt. Nec inter vtroſque aliqua veroſimilis diuerſitatis cauſa aſſignari poteſt, ſi enim dicat quis Clericos omnes in eundem finem ex ipſa Clericatus ratione dirigi, in eámque omnimodis conuenire, id eſt, in deſtinatione ad ſeruitium altaris, Sacramentorum adminiſtrationem, & verbi Dei prædicationem; differre verò quaſi accidentaliter (vt ſic dicam) penes diuerſas Congregationum conſtitutiones, quod tamen non ſufficit ad Ordines Clericorum diuerſificandos. Sciat qui hæc dixerit, argumentum ſimiliter vrgere in Monachis; qui quidem vniformiter in vobis eſſentialibus conueniunt, ſolúmque differunt per diuerſas conſtitutiones, quæ parum inter ſe diſtant: nec plus diffident conſtitutiones vnius Monaſtici Ordinis ab aliis, quàm conſtitutiones diuerſarum Congregationum Canonicorum regularium inter ſeſe. Imò verò Mendicantium Ordines valde ad Canonicorum inſtitutum accedunt, quandoquidem inſtituti ſunt in ſubſidium Epiſcoporum, ad prædicandum verbum Dei, & adminiſtranda fidelibus Confeſſionis & Euchariſtiæ Sacramenta.

Quòd ſi quis inſtet D. Auguſtinum non intendiſſe nouum Canonicorum Ordinem inducere in Eccleſiam, ſed antiquum reformare; quo fiat vt vnus & idem Ordo ſit ab eo præceptis eruditus, & antiquior à Sanctis primitiuæ Eccleſiæ Patribus inſtitutus: is inquam parum proficiet: ſi enim B. Benedictus numquam nouum Monachorum Ordinem, ſeu nouum genus vitæ ſtabilire curauit, ſed cœnobiticum antiquum erudire: quod ex primo regulæ cap. liquet, vbi quadruplex genus Monachorum præmittens, id eſt, Anachoretarum, Cœnobitarum, Sarabaitarum, & Gyrouagorum: cæteris omiſſis, *ad Cœnobitarum fortiſſimum genus diſponendum, adiuuante* (inquit) *Domino veniamus.* IV.

Addamus aliud huic proximum, nec minùs difficile creditu, nimirum D. Auguſtinum regulam Canonicis ſuis ſcripſiſſe; quod tamen argumento illo negatiuo, quod aliàs Pennottus euidens reputat, conuincitur falſitatis, lib. enim 1. cap. 45. ſic inquit: *In hiſtoricis argumentum ex negatiuis probat, & quandoque demonſtrat, vt quando Hiſtorici omnes ſilent.* Et infrà; *Non ſolùm ex ſilentio ſacrorum Canonum, ſed omnium Conciliorum, Pontificum, hiſtoricorum; ex hoc tam concordi ſilentio non ſolùm probabiliter, verùm etiam demonſtratiuè ſequela deducitur.* Sic igitur cùm ipſe D. Auguſtinus librum Retractationum ſuarum fecerit, & in eo omnium librorum à ſe hactenus compoſitorum meminerit; cúmque Poſſidius eius diſcipulus indicem eorumdem copioſiſſimum ediderit, neuter autem de regula Clericorum, ſeu Monachorum mentionem fecerit, quinimò neque vſque ad annum 1100. à quouis Scriptorum, aut Conciliorum ſub nomine Auguſtini citetur, reliquum eſt, vt fateamur D. Auguſtinum talem regulam nullatenus compoſuiſſe, ſed poſtmodum circa annum Domini 1100. ex epiſtola 109. fuiſſe extractam, quam ipſe ad Moniales quaſdam dictauit, occaſione diſcordiæ, quam cum Præpoſita habebant, vt ex eius contexu manifeſtum eſt: aut Poſſidius arguendus eſſet oſcitantiæ & obliuionis (imò & ipſe Auguſtinus) dum tam illuſtris operis non meminerit, quod tamen ipſe Pennottus lib. 1. cap. 42. num. 8. abominatur. Sed non eſt cur in re patentiſſima immoremur, quam nun ſolùm Cardinalis Bellarminus lib. de Script. Eccleſ. vidit & indicauit, verùm & ipſi Regulares Canonici, è quibus Simon Werlinus Præpoſitus S. Mariæ in Dieſſen, data opera id defendit in emendatione regulæ Monaſticæ S. Auguſtini (excuſa Monachij 1618. apud Nicolaum Henricum) & conſentit Bernardus Vindirigus in Critico caſtigato excuſo Vellameriæ 1621. per Georgium Medellanum. V. *An Auguſtinus veram regulam præſcripſerit*

Nec deſunt in Tripartita Pennotti nouæ voces ac verba, quæ ipſam ſuſpectam ſatis reddunt ab alio forſan fuiſſe vitiatam. Qui enim ſunt Monachi Benedictinenſes? aut quis Scriptor Tuditanus? Et Monachi quidem à S. Benedicto, Benedictini vocantur: Benedictinenſes verò à S. Benedictino deduci neceſſe eſt, non à S. Benedicto: & tamen toto ferè opere refugit eos vocare Benedictinos. Inſuper Lucam Tudenſem, & Vrbem Tudenſem omnes hactenus dixêre: hic verò Tuditanus præter omnium conſuetudinem vocatur. Vt omittam procurſum Ordinis ſui, pro Ordinis progreſſu, & lectorem beneuolentem pro beneuolo dicere, nouis certè vocibus vſum. Sed hæc leuiora ſunt. VI. *Opus Pennotti ſcatet nouis vocibus.*

Iam ad aſſerta, quæ à vero diſſonant, deſcenſum faciamus; nam pari paſſu probabitur opus Tripartitum non eſſe R. P. Pennotti doctiadmodum viri, de quo non eſt exiſtimandum falſas aſſertiones ſcripſiſſe; ac Dextri Chronicon, quod præ manibus eſt, fœtum eſſe ſuppoſitum. Imprimis alienum eſt à veritate S. Patriarcham Benedictum nihil de Clericis in ſua VII.

in ſua Regula diſpoſuiſſe, quod Pennottus conceptis verbis ſcribit lib. 2. cap. 18. num. 4. & num. 7. in fine ait; *D. Benedictus non vt Clericis, ſed vt laicis regulam vitæ præſcripſerat, in qua de Clericis Monachis ne verbum quidem habetur.* Et tamen duo integra capita regulæ ſuæ (id eſt, 60. & 62.) beatiſſimus Præceptor in diſponendis Monaſterij Sacerdotibus conſumit. Prioris titulus eſt, *De Sacerdotibus, qui voluerint in Monaſterio habitare*: vbi præcipit vt iugo regulæ ſeſe omnimodè ſubdant, poſt Abbatem ſedem habeant, Clericos autem, qui Presbyteri adhuc non ſunt, loco mediocri collocari. Poſterioris titulus eſt, *De Sacerdotibus Monaſterij*: vbi de his, qui poſt monachatum ad Ordines euehuntur multa diſponit. Certè ſi Pennottus titulos capitum Regulæ duntaxat legeret, ab eo errore liberaretur. Sed hoc ſimile eſt ei, quod de Paulo Oroſio ſcribit lib. 1. cap. 38. num. 4. nimirum nomen Monachorum tam latè apud ipſum acceptum fuiſſe lib. 7. ſuæ Ormeſtæ cap. 17. quod omnes Chriſtianos illos comprehenderet, *qui ad vnum fidei opus, dimiſſa ſecularium rerum multimoda actione, ſe redigebant*; quo pacto ait Pennottus etiam Clericos Regulares ſub nomine Monachorum comprehendi. Sed ſi verba ab Oroſio immediatè ſubiecta legiſſet (vt omittam perperam citaſſe cap. 17. Oroſij, cùm ſit 33.) planè reperiret eo nomine Anachoretas ſolos intelligere; de Valente ſiquidem Imperatore agens, *effrenatæ*, inquit, *libertatis audacia legem dedit, vt Monachi, hoc eſt Chriſtiani, qui ad vnum fidei opus, dimiſſa ſecularium rerum multimoda actione, ſe redigunt, ad militiam cogerentur. Vaſtas illas tunc Aegypti ſolitudines, arenáſque diffuſas, quas propter ſitim & ſterilitatem, periculoſiſſimámque ſerpentum abundantiam, conuerſatio humana non noſſet, magna cohabitantium Monachorum multitudo compleuerat. Huc Tribuni & milites miſſi, qui ſanctos ac veros milites Dei aliò nomine perſecutionis abſtraherent, interfecerunt ibi agmina multa Sanctorum.* Videat igitur velítne Anachoretas etiam ad Canonicorum inſtitutum pertrahere, quantumuis Canonicis proprium ſit in Eccleſiis Vrbium degere. Sed hæc leuiora ſunt.

§. V. Iura Ciſtercienſis Ordinis à Pennotto læſa defenduntur.

I. INtolerabilius eſt, & ab omni veriſimilitudinis ſpecie longiùs diſtat quod lib. 1. cap. 50. num. 5. aſſerit Ciſtercienſes Monachos (idémque de Valumbroſanis, Camaldulenſibus, & Sylueſtrinis affirmat) non magis de B. P. Benedicti inſtitutione immediata deſcendere, quàm Hieronymianos Eremitas à D. Hieronymo: quemadmodum ipſe contendit Eremitas Auguſtinianos ita dictos, quia regula & titulo B. Auguſtini ex largitate Apoſtolica fuerunt donati. Meminiſſe oportebat ſe in calce prologi promiſiſſe; *Pro viribus præſtare conabor, vt noſtra iura ſine aliorum iniuria tueamur; cùm propoſitum & intentio mea nullatenus ſit aliorum Ordinum iura tangere, vel de illorum antiquitate, origine, dignitate, niſi parte aduerſa cogente, in hoc opere diſputare.* Bene promiſit, ſed malè compleuit. Quis quæſo cogebat eum, vt antiquitati, origini, dignitati tot ſanctorum Ordinum derogaret? Atqui aduerſa pars nihil de talibus diſſeruit, vt ab illa coactus diceretur. Et certè ſi res ita ſe haberet, vt ſcribit, tolerabile vtcumque eſſet, parum enim noſtra referret vtrùm promiſſis ſuis ſtaret necne; aut ſi ab aliquo vnquam id in controuerſia poſitum fuiſſet, non reclamarem; aut ſi ad manum ipſe non haberet, cùm hæc ſcribebat, vnde certior fieri valeret de vero Ciſtercienſis Ordinis exordio, nihilominùs ignorantiam condonarem: nunc autem non ſolùm dictis ſuis non ſtat, ſed rem nunquam in controuerſia poſitam, lippiſque & tonſoribus notiſſimam, abſque vllo fundamento, ſed mera ſua voluntate, & ſcribendi celeritate abnegat; eo præſertim tempore, quo à me acceperat librum exordij Ciſtercienſis Ordinis, non ab aliquo Scriptore moderno, ſed ab ipſis eiuſdem fundatoribus ſcriptum; vbi ex inſtituto ſanctiſſimi fundatores demonſtrant Ciſtercienſem Ordinem; non eſſe nouum aliquem in Eccleſia inuentum, ſed Ordinis Monaſtici S. P. Benedicti reformationem.

Reformatæ Congregationes, non ſunt nouæ Religiones.

Videat autem R. P. Pennottus vtrùm Canonici regulares Lateranenſes reformati per Frigidionarios, aut Friſſonarios, diuerſi ſint Ordinis ac Lateranenſes antiqui? aut ipſi Friſſonarij, quorum reformatio cœpit anno 1400. vt ipſe refert lib. 3. cap. 6. ad Ordinem Canonicorum regularium antiquum non pertineant? Nihil æquè toto opere ſuo abhorret: nec mirum, nam reformatio antiqui Ordinis, ea præcipuè, quæ fit à religioſis viris eundem olim iam profeſſis, ſed in laxiori obſeruantia, ad eúmque finem dirigitur, vt ad primitiuum reducatur Ordo vigorem, tantùm diſtat à noui Ordinis conſtructione, vt proculdubio

tantùm propiùs antiqui Ordinis ſint reformatores, quanto reformatio ipſe propiùs ad veram fundatorum inſtitutionem accedit. Aut dicat, qui iam inter Minoritarum diuerſiſſimas Congregationes veriùs Franciſcani ſint, Conuentuales, an Obſeruantes? Reformati, ſeu Diſcalceati ac Capucini? Et tamen reformatiores nouiores perpetuò ſunt, quoad reformationem modernam, ſed hæreditatem parentum primitiuam ſecuriùs aſſequuntur.

Nunc igitur proferã teſtimonia fundatorũ Ordinis Ciſterciẽſis, quæ ipſi Pennotto iã antè mutuaueram, vt vel ſic legat verè ac propriè à S Benedicti inſtituto deſcendere. Titulus libri eſt: *Exordium ſacri Ordinis Ciſtercienſis à S. Roberto, S. Alberico, & S. Stephano primis eiuſdem Ordinis fundatoribus, ante quingentos annos accuratè conſcriptum.* Prologus verò: *Nos Ciſtercienſes primi huius Eccleſiæ fundatores, ſucceſſoribus noſtris ſtylo præſenti notificamus, quàm Canonicè, quanta authoritate, à quibus etiam perſonis, quibúſque temporibus Cænobium & tenor vitæ illorum exordium ſumpſerit; vt huius rei propalata ſincera veritate, tenaciùs & locũ, & obſeruantiam Sanctæ Regulæ in eo à nobis per Dei gratiam vtcumque inchoatam amẽt,* &c. Liber verò ſic incipit. *Anno ab Incarnatione Domini 1098. beatæ memoriæ Robertus Moliſmenſis Eccleſiæ in Epiſcopatu Lingonenſi fundatæ primus Abbas, & quidem eiuſdem Cænobij fratres ad Venerab. Hugonem tunc Apoſtolicæ Sedis Legatum, & Lugdunenſis Eccleſiæ Archiepiſcopum, venerunt, vitam ſuam ſub cuſtodia S. Regulæ P. Benedicti ſe ordinaturos pollicentes; & idcirco ad hoc liberiùs exequendum, vt eis & ſui iuuaminis, Apoſtolicæq́; authoritatis robur porrigeret, conſtanter flagitantes. Quorum voto Legatus ille lætanter fauens, tali epiſtola exordij eorum fundamentum iecit.* II. Exordium Ciſtercienſium. Cap. 1. Exordij. Cap. 2.

Hugo Lugdunen. Archiepiſcopus & Apoſtolicæ Sedis Legatus Roberto Moliſmenſi Abbati, & fratribus cum eo ſecundum Regulam S. Benedicti Deo ſeruire cupientibus. Notum ſit omnibus de S. Matris Eccleſiæ profectu gaudentibus, vos & quoſdam filios veſtros Moliſmenſis Cænobij fratres Lugduni in noſtra præſentia adſtitiſſe, ac Regulæ Beatiſſ. Benedicti, quam illuc vſque tepidè ac negligenter in eodem Monaſterio tenueritis, arctiùs deinceps atque perfectiùs inhærere velle profeſſos fuiſſe: quod quia in loco prædicto pluribus impedientibus cauſis conſtat adimpleri non poſſe, nos vtriuſque partis ſaluti, videlicet inde recedentium, atque illic remanentium prouidentes, in locum alium quem vobis diuina largitas deſignauerit, declinare, ibíque ſalubriùs atque quietiùs Domino famulari vtile duximus fore. Vobis ergo tunc præſentibus Roberto Abbati, fratribus quoque Alberico, Odoni, Ioanni, Stephano, Letaldo, & Petro, ſed & omnibus quos regulariter & communi conſilio vobis ſociare decreueritis, hoc ſanctum propoſitum ſeruare, & tunc conſuluimus, & vt in hoc perſeueretis præcipimus, & authoritate Apoſtolica per ſigilli noſtri impreſſionem in perpetuum confirmamus. Cap. 3.

III. Pergunt authores enarrare qualiter inde diſcedentes in Eremum Ciſtercij conuolarunt, inibíque Ciſtercienſe Cœnobium conſtruxerunt, ex quo poſtmodum B. præcipuè Bernardo procurante reformatio ipſa in vniuerſo Orbe propagata eſt. Minimè ergo noui homines è ſæculo recèns educti, Ordinem Ciſtercienſem inſtaurarunt, ſed Monachi Benedictini Cœnobij Moliſmenſis, eo permoti, quòd Regulam quam profeſſi fuerant tepidè nimis illic hactenus obſeruauerant. *Nam viri iſti* (vt cap. 4. dicitur) *apud Moliſmum poſiti, ſæpiùs inter ſe, Dei gratia aſpirati, de tranſgreſſione Regulæ B. Benedicti Patris Monachorum loquebantur, & contriſtabantur videntes ſe caeteróſque Monachos hanc Regulam ſolemni profeſſione ſeruaturos promiſiſſe, eámque minimè cuſtodiſſe. Et propter hoc Apoſtolicæ Sedis Legati authoritate* (*vti prælibauimus*) *ad hanc ſolitudinem vt profeſſionem ſuam obſeruantia S. Regulæ adimplerent*, &c. Subinſerunt deinde authores litteras Apoſtolicas Vrbani II. & Paſchalis item II, Rom. Pontificum, duorum Cardinalium & Epiſcopi Cabilonenſis, bináſque alias præfati Hugonis Legati, quibus reformatio ipſa confirmata eſt. Eodémque prorſus pacto conferunt Hiſtorici omnes exordium noſtrum, vt videre eſt apud Cæſarium lib. 1. Dialog. Miraculorum cap. 1. Vincentium Beluacenſem in Spec Hiſtor. lib. 25. cap. 94. & 95. & Antoninum ex eo ad verbum; Sigibertum, ſeu eius Continuatorem Robertum ad annum 1098. & quotquot eius Ordinis exordij meminerunt: & nouiſſimè apud Aubertum Miræum, Barnabam de Montaluo, Bernardum de Brito in Chronicis Ciſtercenſ. exactiſſiméque in Lautea Euangelica R. admodum P. ac celeberrimi apud Salmanticenſes Theologiæ Profeſſoris publici Fr. Angeli Manrique, vt innumeros alios omittam. Notatione digna ſunt verba Cæſarij: *Hoc autem præfixum teneas, noſtri Authorem eſſe Spiritum ſanctum; Inſtitutorem S. Benedictum; Innouatorem verò venerabilẽ Abbatem Robertum.* Hinc inter reformatos

Ciſtercien

Ciſtercienſes & Cluniacenſes orta fuit quæſtio, quæ frequenter inter reformatos & non reformatos eiuſdem Ordinis de obſeruantia, ſeu tranſgreſſione Regulæ oriri ſolet, quã videre licet apud Petrum Venerab. lib. 3. epiſt. in 28. ad S. Bernardum, & lib. 5. epiſt. 16. ad eundem, vbi reſpondet ad 12. articulos Regulæ S. P. Benedicti, in quibus Cluniacenſes deficere taxabantur à Ciſtercienſibus, obiicitque nobis coloris habitus mutationem, quam nihilominus ex Regulæ præſcripto licuiſſe facere noſtri contendebant cap. 55. reg. de qua etiam quæſtione agit ipſe Bernardus in Apologia ad Gulielmum Abbatem, vbi Ordinem S. Benedicti ſuum pleno ore Ordinem vocat. Ex his igitur videat quæſo R. P. Pennottus quantum deroget Ciſtercienſis Ordinis iuribus, cùm ipſum à D. Protopatente Benedicto minimè deſcendere ſcribit. Neque eſt quod cauſetur, dum videt communiter ab authoribus non vocari Congregationem Ciſtercienſem, ſed Ordinem abſolutè; hoc enim non facit eum diſcernere ab Ordine Sancti Benedicti, quaſi eſſentialiter diuerſum (vt ſcholaſticis ſuis terminis loquar) ſed accidentaliter; qua de re alibi à nobis fuſiùs tractatum eſt, in ſpeciali opuſculo de propria ſignificatione huius vocis *Ordo*. Idem prorſus de aliis reformationibus Ordinis Sancti Benedicti ſentiendum eſt, nam S. Romualdus, à quo Camaldulenſes, S. Ioannes Gualbertus, à quo Valumbroſani, & S. Syluester, à quo Syluestrini, Monachi nigri erant, & Ordinem ſuum reformare procurarunt.

IV. Quale etiam eſt illud quod lib. 2. cap. 73. num. 1. Pennottus aſſerit, *At non ſolùm originem, verùm etiam præcipuos illuſtratores ex eodem Ordine Canonicorum ipſe Ordo Monaſticus accepit?* Vbi enumeratis nonnullis Sanctis, qui ad Benedictinos ex Canonicis olim tranſitum fecerunt, ſubinfert. *De Ciſtercienſibus res adhuc multo magis conſpicua eſt, cùm vnus Malachias Regularis Canonicus in Hibernio, tot Ciſtercienſium Cœnobia fundauerit, cùm integra Canonicorum Monaſteria ad Ciſtercienſes tranſierint, vt patet in Alua Abbatia Canonicorum Regularium Leodienſium, quam S. Bernardus in Monaſterium Ciſtercienſium mutauit: & de Priore Monaſterij Eboracenſis cum omnibus fere dictis Monaſterij Fratribus ad Ciſtercienſes profectis, pro quibus ipſe D. Bernardus ad Abbatem Eboracenſem ſcripſit epiſtolam qua eſt in ordine 95. ex quorum numero videtur fuiſſe B. Humbertus, cuius laudes recenſuit idem B. Bernardus in proprio ſermone de eodem habito.* hæc ille. Sed quidquid de horum veritate ſit, videant lectores, qui ex duobus fuerint illuſtrati, Canonici ad Ciſtercienſes reformationis ac ſanctitatis prætextu adipiſcendæ, tranſeuntes, an Ciſtercienſes Canonicos ſinu ſuo complectentes, & vt ad altiſſimum ſanctitatis faſtigium euehentes? Haud dubium ſanctiores facti, illuſtres redditi ſunt: non enim Canonici ad Ciſtercienſes tranſierunt, vt eos illuſtrarent, aut perficerent, ſed vt perfectiores & illuſtriores redderentur. Sic in ſimili caſu cenſuit Bernardus ipſe, ait (epiſt. 142.) *Hoc inquam, hoc prorſus vos de illuſtribus reddidit illuſtriores, ſanctiores de ſanctis, & vbicumque diuulgatus eſt ſermo iſte, repleuit omnia odore ſuauitatis . . . Quàm læto ſinu collegit vos multitudo Ciſtercienſium*, &c. Quod ſi dixerit quis, Ordinem etiam noſtrum illuſtrari aduentu talium virorum, id minimè negamus, ſed non aliter quàm illuſtrium hominum è ſæculo venientium ad Ordinem, quis non videt? quare æquè ſæculum ipſum gloriari poterit, quòd Ordines vniuerſos illuſtrauerit.

Canonici Regulares tranſeunt ad Ciſtercienſes.

V. Negamus præterea S. Malachiam fuiſſe Canonicum Regularem, cùm verius ſit Monachum perpetuò fuiſſe: & quando Ciſtercienſibus Cœnobia in Hibernia fundabat, ad ipſos iam tranſiiſſe: nam & Sanctus Bernardus cum habitu S. Malachiæ ſepultum, & è conuerſo Malachiam cum veſte Bernardi certò ſcimus ex vlt. cap. vitæ S. Bernardi per ipſius Secretarium ſcriptæ, qui funeri eius interfuit. Vnde & à Ciſtercienſibus in catalogum ſuorum Sanctorum perpetuò recenſetur, & tanquam vnus ex ſuis, quotannis ſolemni officio celebratur: quod tamen argumentum aliquando Pennotto viſum fuit efficax ad probandum S. Herculanum fuiſſe Regularem Canonicum: quia ſcilicet à Canonicis regul. ſolemni officio colitur.

S. Malachias Hibernus, perpetuò Monachus.

VI. Rurſus Monaſterium de Alna (ſic enim vocatur non Alua) ſolos quatuor annos S. Auguſtini Regulam profeſſum fuerat, vt tradit Miræus in Chron. Ciſt. ad ann. Domini 1148. vnde cùm in eius Inſtitutis tenerum adhuc eſſet facile fuit ad alia præſtantiora tranſire. Vbi autem quæſo Pennottus inuenit Monaſterium iſtud Eboracenſe ex quo Prior cum aliis Fratribus ad Ciſtercienſes peruolauerat, fuiſſe Ordinis Canonici? Quod ſi exiſtimat fuiſſe ipſam Eccleſiam, vt omittam ſatis gratis ab eo creditam Canonicorum fuiſſe, non autem Monachorum S. Benedicti lib. 2. cap. 37. num. 6. multo gratiùs aſſerit Priorem illum cum Fratribus eam reliquiſſe: nam ex epiſtola Bernardi (quæ eſt 94. non verò 95. vt ipſe vult)

Monaſterium Eboracenſe quales.

nihil

nihil tale educi poteſt, & ex titulo veriſimiliùs oppoſitum, qui eſt; *Ad Abbatem cuiuſdam Monaſterij Eboracenſis, vnde exierat Prior cum aliquantis fratribus.* Vbi cùm dicitur cuiuſdam Monaſterij Eboracenſis, ſatis innuitur non eſſe ipſam Cathedralem Eccleſiam, ſed aliquam aliam eiuſdem diœceſis. De B. Humberto res eſt facilior, neque enim ex ſermone S. Bernardi in eius obitu habito, neque ex vita ipſius, quæ extat in 3. lib. Exordij Ciſtercienſis cap. 4. & 5. nec aliunde haberi poteſt, quod fuerit Monachus Eboracenſis, & aliter ex illis qui cum Priore reformati ſunt. Quinimò oppoſitum ſatis perſpicuè deducitur ex eo quod, ipſo Bernardo aſſerente, ab ipſo penè principio Monaſterij Claræ vallis cum eo conuerſatus fuit. Conuerſio autem Prioris & fratrum Eboracenſium multo poſtea contigit, vt liquet ex Epiſtola quæ ſcripta fuit à Bernardo (ſi Ordinem eius inter cæteros ſpectemus) pro ſedando Anacleti ſchiſmate laborante, quando iam notiſſimus erat toto orbe.

Per hoc tamen nolumus negare ipſum melliſluum Doctorem multos Canonicorum VII.
regularium ad Ordinem ſuum admiſiſſe, alios autem repuliſſe, vt videre eſt in eo qui patientiam ipſius illuſtrauit, dum renuentem admittere eum ad Ordinem, in maxilla percuſſit, quæ res fusè refertur lib. 3. vitæ Bern. cap. 6. Sed ad alia tranſeamus.

Mitto Concilium Rhemenſe à Beatiſſimo Eugenio III. celebratum tribui Eugenio II. à Pennotto lib. 1. cap. 19. num. 1 quo ſic Canonicorum regularium reformatio, quæ inibi facta eſt vetuſtior longè eſſet: cùm tamen acta ipſa Rhemenſis Concilij reluctentur, & Bernardus, qui præſens fuit, contra Gilbertum Porretanum Trinitatis vnitatem defendat, de qua re agit ipſe Serm. 80. in Cant. & quotquot Eugenij, aut Bernardi acta ſcripſerunt.

Venio ad Beatum Ioachimum, quem amicus noſter immeritò, ac immoderatè carpit.

§. VI. *Defenditur B. Abbas Ioachimus à calumnijs Pennotti & aliorum.*

DVo ſunt, quæ ſibi ex doctrinis venerandi Abbatis Pennottus officere credit, alterum I.
dum de Eremitarum Ordine in ſuo ad expoſitionem Apocalypſis Introductorio prophetauit: alterum dum regulares Canonicos à S. Ruſo inſtitutos circa annum Domini 1100. ab eóque tunc primum donatos S. Auguſtini Regula fuiſſe contendit. Sic ille Ioachimi ſententias refert, & tam acriter impugnat, vt vrbanitatis ac religioſitatis metas vehementer exceſſerit. Quantumuis enim ita ſe haberet res (vt ipſe refert) & Abbas Sanctus ab eo relata ſcriberet, non erant tanti momenti hæc, vt ea propter S. Inquiſitionis officium in ipſum fulminaret, & inaudita parte ob quorumdam malè intellectum teſtimonium ſententiam damnationis in ipſum tulerit, damnationis inquam æternæ mortis, & condemnationis perſonæ à Concilio generali Lateranenſi. *Supereſt* (inquit lib. 1. c. 41.) *vt ſolum Abbatis Ioachimi teſtimonium expendamus, ac videamus an fortè Goliath ab orco reuocatus fuerit, tantas vires habens, vt vnus contra viginti meritò ſtare poſſit.* Et poſt pauca num. 2. *An verò inter Prophetas ipſum Ioachimum cenſere meritò poſſimus, referam quid de illo viri docti ſcribant.* Hic proceſſum conflat adductis in teſtes S. Antonino, Cardinalibus Bellarmino, & Baronio, & Alfonſo de Caſtro, quibus vtcumque auditis deriſoriè ſubinfert; *Ex quibus & alijs ſuperiùs dictis, videas quanti faciendus ſit hic nouus Propheta, quem Marquez vti militem adeò ſtrenuum producit, vt contra viginti armatos ſolus ſtare poſſit.* Lib. verò 2. cap. 2. quaſi antea ſibi incognitum ſic Ioachimum citat: *Eſt igitur de origine Canonici Ordinis prima ſententia cuiuſdam Abbatis, nomine Ioachim, in expoſitione Apocalypſis, aſſerentis Ordinem Canonicorum regularium circa annum Domini 1100. initium habuiſſe in partibus Galliarum à quodam Epiſcopo nomine Ruſo, qui ipſis Canonicis D. Auguſtini Regulam primus tradidit, & ab illo Congregatio Canonicorum regularium originem traxit, quæ idcirca S. Ruſi Congregatio eſt appellata.* & poſt nonnulla: *Hæc Ioachimi ſententia ea modo præſertim explicata & aucta, non vnum, ſed multos illoſq́ manifeſtos, & palpabiles continet errores.* Enumerat verò decurſu capitis eius decem, obiter verò Reuerendiſſ. D. Epiſcopum Antonium Maſſam Galeſinum doctiſſimum ſui ſæculi virum, quod hac in re Ioachimum ſecutus fuerit, eo honore proſequitur, vt dicat; *Omitto Antonium Maſſam Galeſinum, qui ipſum Abbatem Ioachimum ſequutus, multas ineptias effudit, quibus animi ſui venalitatem, & ingenij lenitatem, & ignorantiam apertiſſimè monſtrauit,* &c. Siccine cum viris grauiſſimis agere licet? At cuius manus contra omnes, manus omnium ſuſtinere cogetur.

Quare impetitur Pennot. in Ioachimum?

Et quidem quod ad Ioachimum ſpectat, manifeſtum eſt, minimè ſcripta eius, quæ citat, II.
à Pennotto lecta, nec quis, cuiúſve meriti in Eccleſia fuerit, ab eo agnitum; quandoquidem perperam omnia citantur; prophetia ſiquidem de Ordine Eremitarum non extat in

Non legit Ioachimi opera.

Introductorio ad Apocalypſim,ſed in expoſitione capitis 14.ad illa verba; *Et alius Angelus exiuit de templo, habens & ipſe falcem acutam*, &c. De Canonicis autem à S.Rufo inſtitutis non agit in expoſitione Apocalypſis,ſed cap.20. Introductorij, quò videas bonum militem fræna(vt vulgò dicitur)permutaſſe. Certè in re tanti momenti, vnde honor viri vnius ſancti pendebat, nemo erit qui Pennottum abſoluat à culpa notabilis incuriæ non legendi Ioachimum,cùm facillimum illi eſſet adire ſiue in Bibliotheca Vaticana, ſiue S.Petri in Monte aureo, egregiè à R.P.Luca Waddingo inſtructa,ſiue Aniciana Collegij Gregoriani,ſiue Illuſtriſſimi Domini Ioan.Baptiſtæ Coccini Sacræ Rotæ Decani, in quibus & in aliis Vrbis Bibliothecis opera illius reperire liceret. Quid ſi Ioachimus minus ſuis conatibus aduerſaretur? Quid ſi faueret? Parum eſſet doctrinam eius vſque ad cœlos extollere; nemo tam acerrimè ſpiritum Abbatis prophetiæ dono clarum tueretur ac Pennottus:nam & alios inferioris notæ authores ſibi fauentes, gratitudinis ergo vehementer honorat. Spero tamen magnum apud illum deinceps habendum eſſe Ioachimum, vtpote qui præ cæteris clericorum cauſam tuetur: nihil etenim æquè in omnibus ſuis operibus inculcat, quàm Ordinem clericorum priorem fuiſſe Ordine Monachorum,id quod data opera affirmat & probat lib.2. Concordiæ vtriuſque Teſtamenti tractatu 1.cap.5.& in Introductorij ad Apocal. cap.19. Capite autem 20. ſequenti duodecim religioſorum Ordines, ſeu Congregationes totidem Patriarchis;filiis Iacob accommodans,primùm recenſet ſex Clericorum Congregationes ſub ſex filiis Liæ primogenitæ reſpectu Rachelis, ſignificatas; ac deinde totidem Monachorum & religioſorum militum ſub typo filiorum Balæ, & Zelphæ ancillarum, ac Rachelis adumbratas; his verbis quæ referre placet,vt videat Pennottus perperam hactenus Abbatem Sanctum intellectum cùm agit de Canonicis Sancti Rufi. *Vt autem intelligatur quod dicitur, libet ipſos filios Iacob ſingulis Ordinibus aſsignare. Primus Ordo religioſorum inſtitutus eſt ab Apoſtolis in Eccleſia primitiua; & ipſe deſignatus eſt in Ruben. Secundus in Antiochia, vbi primò dicti ſunt diſcipuli Chriſtiani; & ipſe deſignatus eſt in Simeon. Tertius in Alexandria, de quo,vt refert Eccleſiaſtica hiſtoria, multa laude digna retulit Philo Iudæus, laudans ſobrietatem & conuerſationem illius; & ipſe deſignatus eſt in Leui. Quartus Ordo inſtitutus eſt in Africa à B.Auguſtino;& ipſe deſignatus eſt in Iuda. Quintus Ordo fuit Canonicorum regularium in occiduis partibus inſtitutus;qui pro parte ipſius Regulæ quam tenet dicitur & ipſe S. Auguſtini: & ipſe deſignatus eſt in Iſachar. Sextus Ordo videtur eſſe Canonicorum Præmonſtratenſium: & ipſe deſignatus eſt in Zabulon.Hæc de filijs Liæ.*His de ſex Ordinibus Clericorum dictis, ſubinfert de totidem Ordinibus Monachorum; *Balæ ancillæ Rachelis natus eſt in filium Ordo Monachorum, in Græcorum quidem Eccleſia à Sanctis Patribus inſtitutus; hic itaque Ordo deſignatus eſt in Dan filio Balæ ancillæ.Genuit autem Bala ſecundum filium, nomine Nephtalim, qui videtur deſignare Occidentalium Ordinem Monachorum:* (nimirum ſub S. Patris Benedicti diſciplinis eruditos)*& deſijt parere.Sed & Lia in hoc ipſo æmulata ſororem, tradit & ipſa Zelpham ancillã ſuam viro ſuo, quæ genuit Gad & Aſſer, in typo duorum Ordinum laicorum fratrum, qui claruerunt his temporibus in partibus Orientis,hoc eſt Hoſpitalis*(nunc S.Ioannis)*& Militum templi.* Duos tandem Ordines Monaſticos ſub Ioſeph & Benjamin filiis Rachel & fratrum omnium extremis adumbratos, nondum incepiſſe ſuo tempore dicit, nec mirum,cùm ij fuerint Ordines præclariſſimi Prædicatorum & Minorum, de quibus Ioachimus in Cõmentariis Hieremiæ perſpicuè prophetauit. Videat nunc quæſo Pennottus quibus magis Ioachimus faueat, Clericis an Monachis?Nam quod de Canonicis regularibus quinti Ordinis ſcribit,de Congregatione quadam manifeſtum eſt debere intelligi, illa nimirum quæ in Galliis Regula S.Auguſtini Canonicè donata eſt,& geminato Canonis & Regulæ nomine Canonicorum regularium vocari cœperat. Quo verò anno id acciderit Ioachimus non promit; & quod aſſerit à S.Rufo fuiſſe inſtitutam, non à ſe,ſed ex aliorum relatione ſcribit; & forſan vulgò dicebatur Ordo ille à S.Rufo inſtitutus, quod in eius Monaſterio inſtitutus eſſet:indéque à S. Rufo ad multa alia deriuatus ſit. Verùm eiuſmodi Clericorum antelatio non ita mordicus ex mente beati viri accipienda eſt, quaſi multum temporis inter Clericorum & Monachorum inſtitutionem interfuerit:nam cap.præcedenti(ſeu 19.Introduct.)vtroſque in primitiua Eccleſia ortos fuiſſe contendit, inquiens:*Inito autem primo ſtatu, & inchoato ſecundo* (qui cœpit à Chriſto Domino) *mox Clericorum & Monachorum Ordines inchoati ſunt: haud dubiũ quin in Eccleſia primitiua, qui & vitam Eccleſiaſticam prædicando & ordinem Monaſticum per communem vitam ſeruabant. Tanta autem fuit communio duorum Ordinum iſtorum in hoc ſtatu ſecundo, vt nec Clerici deeſſent in eo, qui viuerent communiter ſicut Monachi, nec Monachi quibus officium committeretur Clericorum.*

Egregiè prophetauit Ioachimus de religioſis Ordinibus.

Porrò

Portò quod ad cap. 14. Apoc. ſcribit, *Surget Ordo, qui videtur nouus, & non eſt, induti nigris veſtibus, & induti deſuper zona, qui erit Ordo Eremitarum*, &c. velit nolit Pennottus, manifeſta eſt prophetia Eremitarum S. Auguſtini, cum eos nondum eo habitu & cingulo donatos (vt luculenter probat R. P. Lucas Waddingus) nec vnitos ad vnum Ordinem, viuis coloribus depinxerit. Nam quod reſpondet Pennottus lib. 1. cap. 51. potuiſſe Ioachimum de Eremitis Gulielmitis, aut Iambonitis loqui, poſt quos exortos prophetauit circa annum Domini 1200. longè à vero abeſt, & parum memoriæ in eo arguit, qui paulo antè cap. 46. num. 5. de Gulielmitis dixerat: *Patet quod habitus Eremitarum D. Guillermi longè diuerſus erat, tum ex Eremitis dicti Ordinis, qui cum illo habitu permanſerunt, qui non erat cuculla nigra, ſed tunica alba, cum mantello albo, vnde & vocati ſunt mantelli albi.* De Iambonitis verò, ſeu Eremitis Fr. Ioannis Boni cap. ſequenti (47.) num. 1. aſſerit ante vnionem ab Innocentio IV. factam, non habuiſſe nigrum habitum, ſed habitui Fratrum Minorum perſimilem; refértque litteras Gulielmi Cardinalis Protectoris, vbi de illis iam vnitis ait: *Et quia eorum habitus qui habitui Fratrum Minorum videbatur conformis, apud aliquos ſcandalum quodammodo ſuſcitabat, de mandato & authoritate duorum Cardinalium, qui tunc in partibus Lombardiæ legationis fungebantur officio, nigrum quem geſtatis adhuc habitum, elegerunt. Qui cùm iam vocarentur Fratres Eremitæ Ioannis Boni*, &c. Zonam verò poſtmodum etiam ſuſcepiſſe liquet ex litteris Apoſtolicis Gregorij IX. quas refert ipſe Pennottus eodem cap. 47. num. 7. Depinxit ergo Ioachimus habitum Eremitarum & Corrigiam, quæ nondum erant in rebus: nec mirum, cùm Ordines quoque Minorum & Prædicatorum manifeſtè prædixerit, corúmque Patriarchas in eo, quem poſtmodum ſumpſerunt habitu apud S. Marcum Venetiarum viuis coloribus depingi fecerit, & multa alia prædixerit, quibus eximio prophetiæ ſpiritu polluiſſe magis perſpicuum eſt, quàm vt longa oratione probari indigeat. III. *Vuadding. Apolog. de Monach. B. Franc. §. 4. num. 2.*

Sed quo hæc fiant nota omnibus, & contra aduerſariorum teſtium informationem à Pennotto factam pro Ioachimi innocentia comprobanda nonullos eorum, qui pro eo ſtant (breui tamen compendio, prout locus patitur) in medium adducere non grauabor. Primum omnium profero S. Cyrillum Ord. Carmelitarum ſplendorem, qui ex Carmelo ad Ioachimum in Calabria degentem ſuper prophetia ſibi cœlitus oſtenſa enodanda in hæc verba ſcripſit. *Cùm Deus tibi velut ſecundo Ioanni Euangeliſtæ, miram futura noſcendi gratiam contulerit, humiliter quæſo (Reuerende Pater) vt breuiùs prophetiam hanc enucleare digneris, quo dilucidiùs Diuini abyſſum huius muneris penetrare valeamus. Frange nucem, denſa reuela, vt ſplendeat cunctis claritas clariſsimi Solis.* Extat eiuſmodi epiſtola cum operibus ipſius Ioachimi in Vaticana Bibliotheca, & in altera Monaſterij S. Fidis Ordinis Ciſtercienſis prope Cæſarauguſtam, eámque refert Iacobus de Voragine in Vita S. Cyrilli. IV. *Qui Ioachimum defendunt.* *Cyrill. Carmelit.*

Chronica Magiſtrorum Generalium Ordinis S. Dominici, hæc habent; *Venerabilis autem Abbas Ioachim Florenſis Ordinis Inſtitutor, fratribus ſuis habitum, quem dictus Magiſter Reginaldus à B. Virgine acceperat, propheticè demonſtrans, in quodam Monaſterio ſui Ordinis, quod eſt in Calabria, depingi & etiam in Eccleſia Marci Venetiarum vermiculato emblemate fieri fecit, dicens; Citò ſurget in Eccleſia Dei nouus Ordo docentium*, &c. V. *Chron. Prædicat.*

Henricus de Vrimaria in tractatu de origine Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, adducit prophetiam Ioachimi, de qua paulo ſuperiùs egimus. *Henr. de Vrimar.*

Robertus de Licio Epiſcopus Aquenſis Serm. 45. de Sanctis, qui eſt de Beato Franciſco; *Inſuper* (ait) *Abbas Ioachim vir eximiæ ſanctitatis, & prophetico ſpiritu clarens, in quodam ſuo libello ita dixit; Erunt duo viri, vnus hinc, alius inde, qui duo Ordines interpretantur; vnus Italus de Thuſcia, alter Hiſpanus de Hiſpania*, &c. & de Franciſco ſubdit: *Depingi eum fecit in Eccleſia S. Marci de Venetijs cum ſtigmatibus ſuper oſtium Sacriſtiæ, ſicut hodierna die cernentibus patet.* *Rober. de Licio.*

Ptolomæus de Luca in Chron. *tempore Lucij III. floruit Ioachim Abbas in Calabria, doctrina & vaticinio celebris.* *Ptolom. Lucenſ.*

Trithemius lib. 2. de viris illuſtr. S. Ben. cap. 117. VI. *Trithem.*

Matthæus Palmerius in continuatione Chron. *Ioachim Abbas vir ſpiritu prophetico plenus in ſacrarum ſcientia litterarum doctus in Calabria floret ſub Vrbano II.* *Palmerius.*

Pandolphus Collenutius lib. 4. Hiſtor. Neapol. agens de Henrico VI. Imper. qui vxorem Conſtantiam quinquagenariam agentem grauidam admirabatur; vt ergo Henricus *Collenut.*

nimirum vnitatem Trinitatis ad eum modum exponeret, quo dilectores ſuos vnum eum Deo fieri, Chriſtus per Ioannem aſſeruit: ſeu ad eum quo Tribus Iuda, & Tribus Beniamin, & Tribus Leui vnus ſimul populus dictæ ſunt: & quod adderet non poſſe cogitari ſimplicem diuinam ſubſtantiam ſeorſum à perſonis(vti Petrus Lombardus viſus eſt feciſſe in 1.ſent. diſt. 3.) niſi cum Sabellio & Arrio ſentiendo. Detulerunt igitur cauſam eiuſmodi ad Concilium, à quo in eo ſenſu, quem verba eius prætendere videbantur, liber præfatus anno Domini 1215. ſententiam damnationis accepit. Sed verò Ioachimus minus ſe defendere potuit, cùm anno ſuperiore ab Incarnat. Domini 1214. vltima Martij diem clauſiſſet extremum, vti Iacobus Græcus aperit in eius Chronologia ſect. 36. Nihilominus ab octodecim annis condemnationem ſuam perſpicuis verbis prædixerat anno ſcilicet 1197. quo ipſo commentaria in Hieremiam elaborauit, ipſo teſte, dum ad caput 24. dixit; *Agitur enim nunc 1197. annus*, &c. Prophetia verò extat ad caput 11. & tam manifeſta eſt, vt librum & materiam libri poſtea condemnandi, accuſatores itidem & Romanum Põtificem, qui eum condemnaturi erant, propriis exprimat nominibus. Ad illa ſiquidem verba, *Venite, mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius*, ſic ait: *Lignum ſcandali ponent, vt ſanam doctrinam extinguant, & nomen Doctoris cui reuelabitur ſententia Danielis, euertant.* Is eſt Ioachimus ipſe, qui abditiſſimas Danielis prophetias enodauit, ad cap. 12. Apoc. & alibi. *Futurum eſt enim, vt Summus Pontifex veritatem inſinuet, vt vnus damnetur, id eſt, moriatur Doctor pro populo, vt non tota gens pereat in errore, Sic Sedechias contra Hieremiam inſurgit; damnat librum* (quid clarius?) *ſcindit Trinitatem ab vnitate* (en titulum libri expreſſum) *& ſcalpello ſcriba ſententiam Doctoris*, alludit ad illud cap. 36. Hierem. *Cumq́; legiſſet Iudi tres pagellas vel quatuor, ſcidit illud volumen ſcalpello ſcribæ.* & poſt pauca: *Deſignat Summum Pontificem poſt Cæleſtinum futurum quicumque ſit ille*(norunt omnes Innocentium III. qui librum damnauit, Cœleſtino ſucceſſiſſe) *à quo quia ſtella diſparuit*, nimirum quia Ioachimo mortuo, claritas ſenſus eius diſparuit, *ſpiritualis intelligentia extinguetur in dolo, & per inuidiam tradetur, & perimere cogitabit. Quòd autem congregauerunt Pontifices Eccleſiarum, & Phariſæi* (ſcilicet Abbates, Priores, religioſi Ciſtercienſis Ordinis) *Concilium*, forſitan generale, *totum ad illum Doctorem veritatis referendum eſt, quem ſextus deſcribit Angelus, imò ſub quo in manu alterius Angeli liber demonſtratur veritatis apertus.* Multò hæc illuſtriora redduntur ex his quę immediatè ſubiungit, exponens namque verba illa: *Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam, & dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, & morieris in manibus noſtris; Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego viſitabo ſuper eos; iuuenes morientur in gladio, filij eorũ & filiæ morientur in fame, & reliquiæ non erũt ex eis; inducam enim malum ſuper viros Anathoth, annum viſitationis eorum;* exponens inquam hæc, ſic inquit: *Sequitur; Ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam. A quibuſdam Ciſtercienſium egredietur iniquitas hæc, vt Doctor ille non prophetet in nomine Domini, & in eorum manibus, id eſt, operibus & Concilijs moriatur, id eſt, reprobetur.* Ipſis ſiquidem agentibus in Concilio generali damnatus eſt liber. *Sed quid inde ſequitur?* vt verum vero conſonet prædicit lamentabilem caſum Ciſtercienſis Ordinis, quem vtinam noſtris oculis non viderimus: *Iuuenes eorum morientur gladio*, &c. *Iuuenes ſunt Priores, filij Monachi, filiæ Monaſteria* (quæ per filiationes diſtributa erant) *vel obedientiæ eorum; primi in gladio Reipublicæ cadent*(id eſt, in manus Commendatorum.) *Secundi, in fame doctrinæ Catholicæ, deficient; reliquiæ poteſtates ſcilicet Ordinis, in defectu regularis obſeruantiæ. Inducam enim malum ſuper viros Anathoth, ſcilicet ſuper Prælatos maiores Ciſtercienſium, annum viſitationis eorum, ſcilicet tribulationis immiſſæ.* Sed nihilominus inferiùs ad caput 35. Hieremiæ perpetuitatem eiuſdem Ordinis in nonnullis filiis eius prædicit; nam cùm præmiſiſſet, *quòd Ionadab filius Rechab præcepit vinum non bibere filijs ſuis, nec domos conſtruere; ſed in tabernaculis habitare, ad S. Bernardum ſermo dirigitur, qui & Monachis ſuis prædicationem & vagationem prohibuit, & eos ſimpliciter in Monaſterijs ſubeſſe præcepit* ...... *Quòd autem dicitur non deeſſe de ſemine Ionadab, qui ſtaret ſemper in conſpectu Domini, videtur quòd Ciſtercienſis religio ſit in finem vſq; ſæculi preceſſura.* Qua ſanè prædictione prima omnium prophetata eſt Congregatio S. Bernardi de obſeruantia, quæ in regnis Hiſpaniarum ab anno Domini 14... inſtitutũ cœpit, quæ Deo auſpice S. P. Bernardi meritis priſtinum Ordinis ſplendorem ſuſtentat; deinde obſeruantia Congregationis Italiæ, ac demum Fullienſium Monachorum reformatio; quibus omnibus effectum eſt, vt nuſquam hactenus de ſemine Ionadab ſeu melliflui Bernardi, defecerit qui ſtet in conſpectu Domini.

Prædixit Ioach. ſuam condemnationem.

Ordo S. Bernardi ſemper duraturus.

Vt ergo ad ſuperiora recurramus, ſenſus prophetiæ planus eſt: nimirum fore vt in eius doctrina filij Anathoth, id eſt, Ciſtercienſes, ſcandalizarentur; quod ſcandalum vt ſedaret Pontificem pronunciaturum oportere vt vnus damnaretur in libro de Trinitatis vnitate, ſuper cuius intelligentia ſcandalum ortum erat: eum verò Pontificem non alium futurum eſſe, quàm eum qui Cœleſtino ſuccederet. Is verò fuit Innocentius III. qui coacto generali Lateranenſi Concilio, in quo præter 70. Archiepiſcopos & 400. Epiſcopos, adfuerunt 800. Abbates magna ex parte Ciſtercienſis Ordinis, librum Ioachimi de vnitate Trinitatis, quibuſdam eorum ſuggerentibus, condemnauit. Vbi tamen illud notandum eſt, quod ait, *Damnat librum, ſcindit Trinitatem ab vnitate, & ſcalpello ſcribæ ſententiam Doctoris*, ſcilicet ſcindit, nimirum quia alibi ſuam declarat ſententiam in eodem libro: quædam ſiquidem habet, quę ſatis cum ad Catholicum ſenſum trahere videntur, ſi tamen is ille liber eſt, qui Pſalterium decachordum nuncupatur, aliàs *de vnitate Trinitatis*. Quòd ſi diuerſus ab eo fuit, ſatis ex eo vitiatus videtur, quòd ſententiam Catholicam, data opera in Pſalterio propugnatam reliquit. Ibi ſiquidem lib. 1. diſt. 1. inquit; *Omnes hoc vna voce, vna confeſſione fatemur. Eſt Deus vnus ſine confuſione perſonarum; trinus in perſonis ſine diuiſione ſubſtantiæ.* Et rurſus; *Hæc ſubſtantia quæ Deus eſt, vna eſt, & ſummè vna, & ſupra quàm dici poſſit ſimplex eſt, & vna natura, nec negamus Trinitatem in vnius confeſſione ſubſtantiæ, ſed partium ſciſſiones, quas carnalis ſibi fingit intellectus, horremus ..... Tres itaque vnum ſunt & vnum tres; non diuiſi natura, vt terra, aqua, & ignis; non perſonarum diſiunctione, vt tres homines eiuſdem naturæ.* & inferiùs; *Vnde & ſimpliciter dicitur eſſe vnus qui eſt veraciter trinus Deus.* & poſt pauca; *Confiteamur Deum vnum & ſummè vnum; confiteamur trinum & veraciter trinum*: & multa in hunc modum, quæ certè Catholicam doctrinam continent, & cum eis ſtare nequit, quod crediderit non maiorem eſſe vnitatem ſubſtantiæ trium perſonarum, quàm multorum hominum inter ſe, aut hominum cum Deo: quinimò quando his ſimilitudinibus vſus eſt ad explicandam vnitatem Trinitatis, præmiſit exempla eſſe diſſimilia; *Quomodo* (ait) *vt non rem ſimilem, ſed diſſimilem dicam, Tribus Iuda, & Tribus Beniamin, & Tribus Leui vnus populus dicta ſunt: neque enim cùm dico vnus populus, quartũ aliquid aſſigno; ſed dicò quòd vnitas eſt in illis tribus, & quòd non ſint ſciſſa, vel diuiſa à domo Dauid, quomodo reliquæ decem Tribus.* Solùm igitur execrabatur aſſerentes præter tres perſonas eſſe quartum aliquod, (nimirum diuinam ſubſtantiam) re ipſa ab eis diſtinctam; quod forſan aliquos ſui temporis Theologos aſſerentes audiuit; nam ait: *Item quod his nequius eſt, neſcio tria præter ſubſtantiam, noua adinuentio aſſignare præſumpſit*, in quos exclamat; *O humana temeritas, quàm cæca ſemper! O inimica ſemper pietati præſumptio: ſi ſic exiſtimaſti ſimplicem diuinam ſubſtantiam, vt ſeorſum à perſonis cogitaueris illam* (hoc eſt, credideris diſtinctam) *Sabellium ſub Arrio palliaſti: ſi ſeorſum à ſubſtantia tres perſonas, Arrium ſub Sabellij palliatione excuſas.* Verba hæc in Petrum Lombardum dicta iudicauerunt eius æmuli, vtpote qui in 1. diſt. 5. dixerit diuinam ſubſtantiam neque genitam eſſe, neque procedentem, neque generantem; Ioachimus tamen eum proprio nomine non expreſſit: quòd ſi forſitan in eum inuectus eſt, in eum ſenſum verba eius accepit, quaſi voluerit ſubſtantiam diuinam non eſſe eam rem quæ eſt genita, aut generans, aut procedens: quod erroneum eſſet aſſerere: cùm tamen in ſenſu formali verba Magiſtri accipienda ſint. Sed de his aliorum eſto iudicium, mihi ſat ſit intentionem Ioachimi ſanam fuiſſe, & ſuper hac ſuammet afflictionem & damnationem prædixiſſe.

Ioach. apertè faſſus Trinitatem perſonarum, & vnitatem eſſentiæ.

XIV. Atque hæc in gratiam Baronij dicta ſint, adducti à Pennotto in condemnationem Ioachimi. Sed verò Alfonſus de Caſtro doctus alioquin vir, manifeſtè oculatus teſtis eſſe nequit, eum errorem quendam Abbati Sancto impingat (nimirum Apoſtolos non prædicaſſe Euangelium iuxta ſpiritualem intelligentiam, ſed tantùm ſecundum literam) & tamen aſſerat, eum ſe in illis operibus non reperiſſe, ſed ita à Guidone Carmelita de eo notari; *Quare fidamus* (ait) *in hac parte Guidoni.* Non ſatis demiror tanti viri iudicium. Ergóne tam leue negotium agebatur, tam nihili ducenda erat Catholici hominis fama, vt in re quæ in ſcriptis non conſtabat, fidendum potiùs eſſet vni, quem vnde id ſciret neſciebat, quàm honori innocentis? Cæterùm dubium mihi non eſt, perperam intellexiſſe Guidonem tres illos Mundi ſtatus quos Abbas Sanctus ſæpe in ſuis ſcriptis inculcat, quorum primus ab Adam vſque ad Chriſtum extenditur, ſecundus à Chriſto vſque ad tempora S.P. Benedicti, tertius ab eo vſque ad finem mundi; & in primo vixiſſe homines ſecundùm carnem; in ſecundo partim in carne, partim in ſpiritu; in tertio ſecundùm ſolum ſpiritum. De his præcipuè agit cap. 5. Introduct. in Apocal. & ex profeſſo lib. 2. Concordiæ tract. 1. à capite 5. & deinceps. Ex

Excuſatur ab alia calumnia Ioachimus.

quo

Nam tum dicta Patrum no[illegible]t, qui nube fuerunt
Prote[illegible]i, & ſciuit, quæ peragenda forent.
Veridicus Vates prædixit, multa fuerunt
Completa, vt monſtrat lumine facta dies.

Addam pro coronide Seraphinum Firmanum Canonicum regularem Lateranenſem, quod eum R.P. Pennottus miris efferat laudibus lib. 3. cap. 29. num. 5. Vocétque eum *venerandum, ſanctiſſimúmque Canonicum, ac verbi Dei præconem feruidiſſimum, qui ſancta prædicatione ſuum ſæculum illuſtrauit, cuius verba* (ait) *erant quaſi ignis ardens, & quaſi malleus conterens petras; cuius potiſſimum conſilio & ſuaſione duæ Clericorum regularium congregationes fuerunt inſtitutæ, altera S. Pauli Decollati Mediolani, altera Sacerdotum boni Ieſu Rauennæ. qui poſt varios labores pro Dei gloria & ſalute animarum exantlatos, varióſque libellos igne diuini amoris plenos ad ſpiritualem ædificationem vtiliſſimos editos, Bononiæ obijt*, &c. Hæc cùm ex ore eius vera ſint, mirum erit ſi tanti viri iudicium ſuo Pennottus non prætuliſſet. Sed quid? Hic igitur in Commentariis ad cap. 9. Apocal. (cuius operis meminit ipſe lib. 3. cap. 55. num. 6.) hæc habet de Ioachimo: *Nollem expoſitionem iſtam in hoc capite, meo eſſe Marti attribuendam, & ideo minùs creditam. Legatur igitur quicquid circa hæc ſcribunt Ioachimus, & Vbertinus cum alijs, & cuncta clareſcunt; nam quidquid illi prophetarunt, nos completum eſſe conſpicimus.* Seraph. Firm.

En tibi (Lector candide) ſupra 20. teſtes, quos quatuor, aut quinque à Pennotto ad aduerſam partem adductis opponimus: inter quos non ſolùm eſt notiſſima differentia penes numerum, ſed penes notitiam eius quod teſtantur; noſtri ſiquidem oculati (vt ſic dixerim) ſunt, id enim ſcribunt, quod ſuiſmet oculis in libris Ioachimi legerunt, & re ipſa adimpletum viderunt; teſtes verò aduerſæ partis oculati eſſe nequeunt, cùm id aſcribât Ioachimo, quod nunquam ſcripſit. Nam Vincentius Beluac. quem S. Antoninus tranſcribit (proinde ex auditu eſt) eo Ioachimum taxat, quod diem mundi extremum intra duas generationes, id eſt, 60. annos terminandum fore prædixerit, & tamen nullibi hoc dixit affirmando, ſed dubitando, vt videre eſt in calce Concordiæ, vbi de re hac ex profeſſo ediſſerit. Mirum verò eſſe non debet, ſi Abbas Sanctus de proximo Chriſti iudicio ſubdubitanter aliquid ſcripſit, cùm alij Sanctorum Patrum breuem eidem terminum perperam præfixerint, vt de S. Norberto Præmonſtratenſium Canonicorum authore refert Bernardus epiſt. 56. qui id ab eius ore acceperat. Stant nihilominus pro nobis Vincentius & Antoninus, dum fidem præbent nonnullis Ioachimi prædictionibus, ei nimirum qua Regibus Angliæ & Galliæ nondum adeſſe tempus recuperationis terræ Sanctæ prædixit, & aliis. VIII. Quomodo circa Ioach. credendum

Cardinalis Bellarminus, qui ſecundo locò adducitur, nihil affirmat, ſed aliis iudicium reliquit, vt verba eius manifeſtant, lib. de Script. Eccleſ. in Ioachimo. Quod verò Cardinalis Baronius tom. 12. Anna. ann. 1164. ſcribit Ioachimum Petro Lombardo aduerſantem in Concilio Lateranenſi fuiſſe damnatum, impropriè dictum quis non videt? non enim perſona Abbatis, ſed libellus de Trinitatis vnitate & eſſentia ab eo editus, reprobatur. En verba Concilij cap. 2. *Damnamus ergo & reprobamus libellum, ſeu tractatum, quem Abbas Ioachim edidit contra Magiſtrum Petrum Lombardum, de vnitate ſeu eſſentia Trinitatis*; vtpote quod in eo aſſerebatur S. Trinitatis vnitas non eſſe realis & indiuidua, ſed ſimilitudinaria, non aliter atque plures homines dicuntur vnus populus. Subticuit autem Pennottus perſonæ Ioachimi excuſationem, quam Concilium ſubiungit, inquiens: *In nullo tamen propter hoc Florenſi Monaſterio, cuius ipſe Ioachim extitit Inſtitutor, volumus derogari, quorum ibi & regularis eſt inſtitutio, & obſeruantia ſalutaris, maximè cùm ipſe Ioachim omnia ſcripta ſua nobis aſſignari mandauerit, Apoſtolicæ Sedis iudicio approbanda, ſeu etiam corrigenda; dictans epiſtolam, quam ſua propria manu ſubſcripſit, in qua firmiter confitetur ſe illam fidem tenere, quam Romana tenet Eccleſia*, &c. Epiſtola autem ipſa extat typis excuſa cum Commẽtariis in Apocalypſim, cuius initiũ, *Vniuerſis quibus littera iſtæ*, &c. finis verò, *Hoc ſcriptum feci ego Abbas Ioachim, & propria manu roborans, Anno Dominicæ Incarnationis 1200. & ſic me tenere cõfiteor ſicut in ea continetur. Ego Fr. Ioachim Abbas Floris.* Annectuntur eidẽ litteræ Apoſtolicæ Clemẽtis Papæ II. vbi inter cætera inquit: *Cùm igitur iubẽte & exhortãte bonæ memoriæ Lucio Papa prædeceſſore noſtro, expoſitionẽ Apocalypſis, & opus Cõcordiæ inchoaſſe, & poſtmodũ authoritate Domini Papæ Vrbani ſucceſſoris ipſius cõpoſuiſſe dicaris, Charitatẽ* IX. Quid in Ioach. condemnatum à Cõcilio Lateranenſi

quo inferri videbatur vſque ad S. Benedictum non vixiſſe homines purè ſecundùm ſpiritum; quaſi is primus ſpiritualis intelligentiæ Euangelij prædicator fuerit, & non Apoſtoli. At verò ſi authores præfati attentè legerent Ioachimi ſcripta, non incidiſſent in tam manifeſtam ignorantiam: longè etenim aliud intendit, vt ipſe ſe explicat, tum alibi, tum præcipuè lib. 4. Concord. cap. 3. nimirum *in primo ſtatu præceſſiſſe ſolùm ſignificantia*, quia omnia in figura futurorum contingebant illis: *in ſecundo ſucceſſiuè ſignificantia, & ſignificata*: quæ enim ſcripta ſunt in nouo Teſtamento, ſignificata ſunt per res prioris; ſignificarúntque alia deinceps futura in ſenſu ſpirituali: *in tertio demque amotis ſignificãtibus ſecuta eſſe tantummodo ſignificata*: nihil ſiquidem eorum quæ tunc accidunt, vel accident deſumi poteſt tanquam figura alicuius rei futuræ. Et hoc innuitur cùm dicitur, in primo totum eſſe carnem, id eſt, figuram, ſeu ſpiritum futurorum; in tertio nihil eſſe quod figura ſit, ſed omnia eſſe figurata, quaſi ſpiritum præteritorũ; cùm tamen in ſecundo vtrumq; ſimul reperiatur propter noui Teſtamenti excellentiam, quod ad ipſum ſpectat, in quo & ſpiritũ præteritorum, & figurã futurorum reperire licet. Quòd ſi de eo admiraris, quòd tertij ſtatus initium potiùs à Sancto Benedicto, quàm ab aliis Sanctis noui Teſtamenti accipiat, in promptu eſt, quod tibi reſpondeam ex doctrina Concord. libro 2. tractatu 1. à cap. 14. vſque ad 18. tres illos ſtatus non gratis diuidendos, ſed penes eundem numerum generationum; non aliter àtque apud Matthæum cap. 1. ſtatus ille hominum ab Abraham vſque ad Chriſtum tribus generationum teſſaradecadis, hoc eſt 42. generat. complectitur: quod quidem eo loci qualiter accommodandum ſit, Ioachimus latè exponit. Quamquam & in eo verificari queat ſpiritualis vita tertij ſtatus, quod à S. Benedicto multo magis quàm priùs examina Monachorum, apud quos ſpiritualis vita locum ſuum habet, multiplicari cœpère.[1]

Quæ cùm ita ſint, nihil eſt quod Ioachimus demereatur vt erroris paſſim inſimuletur, aut ei reuerentia Sancto viro debita non exhibeatur, quãdoquidem ſanctitatem vitæ ipſius, Deus humilium remunerator, innumeris propè miraculis propalauit, quæ iuſto volumine deſcripſit Venerab. Archiepiſcopus Coſentinus Lucas eiuſdem Ioachimi diſcipulus, & ex eo Iacobus Græcus Prior Florenſis, libro de hac re edito, qui in Archiuo eiuſdem Cœnobij aſſeruatur, & ipſius exemplar in Bibliotheca Aniciana Collegij Gregoriani de Vrbe. Videat igitur noſter Pennottus quantus qualiſicè fuerit is, quem ab inferis reſurrecturum ſperat; & quàm bellè nomen Goliath Sanctis viris imponatur. XV.

§. VII. *Obiectis à Pennotto contra Dextri & Maximi Chronica ſit ſatis.*

CVm ergo opus ſuum videat R. P. Pennottus eiſdem vinculis irretiri, quibus Chronicon noſtrum vincire vult, reliquum erit, vt mitiùs deinceps nobiſcum agat; & credat proprio edoctus periculo haud difficilè in quemuis poſſe librum argumenta iactari; tametſi iuréne an iniuria id fiat, lectorum iudicio ſit relinquendum. Nunc verò ad obiectiones ſuas reſponſiones noſtras adhibere curabimus, quo videant omnes nihil eorum authoritatem Chronici eneruare poſſe. I.

In primis quidquid de conſeruatione, & inuentione ipſius hactenus à diuerſis dictum eſt, ex eodem principio naſcitur, diſcreparunt ſiquidem inter ſe ex opinione vulgi, quæ pro diuerſitate locorum diuerſa eſſe ſolet, non ex vera notitia, quam ipſi haberent. Quod dico propter P. Ioannem Calderon, qui ea quæ de Chronico reperto ab Archiepiſcopo Braccarenſi ſcripſit, ex opinione vulgi poſuit, non ex relatione P. Hieronymi de la Higuera aut P. Thomæ de Torralba, quibus inuentio debetur. Neque huic opponitur quod dicitur repertum priùs eſſe ab Euthrando, & aliquando quoddam eius exemplum apud Siſſam fuiſſe: vtrumque ſiquidem verum eſſe probauimus in priori parte noſtræ præfationis, quo lectores amando. Diſcrepantia codicum inde ortum habuit, quod P. Higuera cum requireretur à multis, & nequiret cunctis integrum Chronicon, quod adhuc excuſum non erat, communicare, diuerſas pro diuerſitate petitionum clauſulas ſeu abbreuiationes exſcripſit. Sic Epiſcopo Tudenſi, vtpote Benedictino, ea ſolùm miſit, quæ ad Ordinem S. P. Benedicti, aut Sanctos Epiſcopatus Tudenſis pertinere videbantur; vt ipſe Prudentius de Sandoual affirmat in lib. de Eccleſia Tudenſi. Sic Illuſtriſſimo Archiepiſcopo Braccarenſi profeſſione Auguſtiniano, res ſui Archiepiſcopatus & Ordinis trãſmiſit, quod affirmat Loſada, II. Ad 1. & 2.

Sic

Sic aliis multis pro diuerſitate prouinciarum ſatisfecit ; ex quibus abbreuiationibus varia exempla facta fuerunt: haud dubium nouis ſemper erratis ſcatentia, quorum alterum procul dubio fuit Epiſcopi Segorbienſis. M. Ioannes Marquez non integro Chronico vſus eſt, ſed abbreuiatione quadam : Murillus integrum exemplar nactus eſt ab ipſo P. Higuera, quod tamen corruptè admodum Cæſarauguſtæ impreſſum fuit, & idcirco oportuit illud ad alia applicatum corrigere, vti ego feci conferens ipſum cum exemplari Toleti exiſtente in Bibliotheca Comitis de Mora, opera P. Higueræ ad fidem ſui correctum, & collationatum ; & aliud quod extat in Bibliotheca Regia S. Laurentij in Excuriali, atque huic ſic correcto, quod nunc profero, integram fidem adhibendam latè probaui in Chronici defenſione præliminari. Quod à Magdeburgenſibus vitiatum aſſeritur, haud mihi facile perſuadeo, cùm nihil quod hæreſim ſapiat, aut errores ſuos quoquomodo iuuare queat, in toto Codice reperiatur, niſi quis velit quaſdam trãſcriptiones, ſeu etiam replicationes ſententiarum, quas in eo reperiri ſuis locis oſtendimus, hæreticis illis tribuere, vti P. Higuera exiſtimauit, eo motus quod ſciret à Magdeburgenſibus libros & Bibliothecas vitiatos ; ſed id Dextro quoque certò contigiſſe neſciebat. Certè ſi corrumpendum ab hæreticis erat Chronicon, hæreſes illorum non effugeret.

Ad 3. Soluuntur obiecta in L. Dextrum

Quæ in epiſtolam dedicatoriam Dextri Pennottus obiicit, bis à nobis ſoluta ſunt, nimirum in §. 2. Apologiæ præliminaris, & in Commentariis ad annum 430. ad vltima verba Chronici.

Ad 4.

Porrò S. Petronillam verè B. Principis Apoſtolorum ex matrimonio filiam fuiſſe, multorum teſtimoniis ſuo loco probatum à nobis eſt, vbi Baronij obiectis ſatisfecimus. Neque nobis (vt Pennottus exiſtimat) D. Aug. lib. contra Adimantum contradicit, nam tametſi cap. illo 17. hiſtoriam de Petri filia à paralyſi ſanata, & de filia hortulani ad precem ipſius mortua, ex apocryphis deſumi videatur aſſerere ; non tamen aſſerit eſſe apocryphum, Petrum Apoſtolum habuiſſe filiam, ſed quòd illa eius precibus ſana facta ſit. Et nihilominus nota apocryphorum ea omnia comprehendere videtur, quæ in ſacris litteris minimè narrantur. Apocryphum ſiquidem illud dicitur, quod authenticum non eſt. en verba Auguſti: *Hoc illi* Manichæi *magna cæcitate vituperant* (nimirum miracula diuinitùs facta) *cùm in apocryphis pro magno legant, & illud quod de Apoſtolo Thoma commemoraui, & ipſi⸗ Petri filiam paralyticam ſanam factam precibus patris, & hortulani filiam ad precem ipſius Petri eſſe mortuam: & reſpondent quòd hæc eis expediebat, vt & illa ſolueretur paralyſi, & illa moreretur: tamen ad precem Apoſtoli factum eſſe non negant.* hæc August. Sed non ad rem, vt vides; non enim negat tales fuiſſe perſonas, ſed ea miracula eſſe authentica.

Ad 5.

Magnopere etiam excidit Pennottus, cùm ſcripſit eſſe contra Eccleſiæ traditionem, aſſerere epiſtolam Iacobi Canonicam non à Iacobo Minore, ſed Maiore fuiſſe conſcriptam, eo quòd in officio Minoris legatur in primo Nocturno Breuiarij Romani. Sane hac in re eximius Theologus manifeſtè ignorare cõuincitur, quid requiratur vt aliquid habeatur ex traditione Eccleſiaſtica, cùm conſtet hiſtorias Sanctorũ, quæ in Breuiario leguntur, nõ gaudere ineuitabili certitudine; præterquàm quòd epiſtola illa legi poſſit eo die per accõmodationem nominis Iacobi: & correctoribus Breuiarij ſatis fuiſſe S. Hieronymum Iacobo Minori eam tribuere lib. de Script. Eccl. & Pennottus ipſe lectiones S. Herculani approbatas à S. Congregatione Illuſtriſſ. Card. Sacr. rituum non vult recipere, quòd in eis dicatur fuiſſe profeſſione Benedictinus. Cæterùm tam diſtat à traditione Eccleſiæ, quòd epiſtola ipſa ſit Iacobi Minoris, quod in Commentariis noſtris oſtenderimus ex traditione totius Eccleſiæ Hiſpanæ & Syræ, & ex re ipſa fuiſſe opus Maioris, & totius noui Teſtamenti primam ſcripturam. Relege quæ ibi diximus ad annum 37. num. 6. & 7. & quanta gaudeat probabilitate ſententia Dextri videbis. Grauiùs exceſſit Pennottus, dum id quod aſſerit Dexter, duodecim Tribus, quibus Iacobus miſit epiſtolam, fuiſſe intra Hiſpaniam, eſſe commentum, & apertè contra Sacram Scripturam lib. 4. Reg. Hoc ſi eſſet, hæreticum eſſe nemo negaret: verùm an ipſe librum illum legerit aut intellexerit, ex his quæ latè ſcripſimus prædicto loco num. 5. cunctis facilè patebit; quæ ne actum agere videamur in præſenti non repetimus. Acrem nihilominus cenſuram amico libenter condonamus: & illam etiam, qua contra hiſtoriam Euangelicam Ioan. 11. eſſe dicit, Iudæos Hieroſolymitanos, litteris datis, Hiſpanos Iudæos ſuper Chriſti morte conſuluiſſe. Qua de re fusè egimus ad annum Dom. 35. comment. 2. n. 1. & ad an. 37. comment. 3. n. 1. Ex quibus planum fiet quis rectiùs Euangelium intellexerit; ſatiſque frigidè oppoſitum in verbis Ioannis 11. fundari.

Deus

Deus bone, quàm falsò calumniatur Dextrum! Probauimus ad annum 38. Saulum in V.
Paulum conuerſum anno Chriſti 36. (die 25. Ianuarij) id eſt, ſecundo ab Aſcenſione Domi- *Ad 6.*
ni anno, vti Eccleſia Romana in ſuo Martyrologio profitetur: & cum eo Baronius in no-
tis ad eam diem. Cùm autem Paulus ipſe profiteatur poſt annos tres veniſſe Hieroſoly-
mam, neceſſum eſt vt is eius aduentus inciderit in annum Domini 38. quod Dexter aſſerit:
nam totus 36. numerandus eſt, cùm cõuerſio Pauli in initio illius acciderit, id eſt 25. Ianua-
rij. Non igitur Dexter vult Paulum poſt conuerſionem, id eſt, ſtatim ac conuerſus eſt, veniſ-
ſe Hieroſolymam, vt putat Pennottus ex ſuo capite; ſed quòd anno Domini 38. poſt con-
uerſionem, id eſt, iam conuerſus venit, nimirum non ante conuerſionem, ſed anno Domini
38. qui ſcilicet tertius ab ea fuit. At vnde accepit Pennottus Paulum non ante 38. Domini
conuerſum fuiſſe? & non ante 41. aſcendiſſe Hieroſolymam? Id Dexter minimè aſſerit, nec
aliter quiſquam probabili ſaltem coniectura.

Non eſt verum Dextrum aſſerere, quòd Pontificatus Lini peruenit ad annum Domini VI.
86. illorum enim verborum, *Anno Christi 86. Per idem tempus S. Anacletus vel Cletus ſucceſ-* *Ad 7.*
ſerat Lino; non eſt ſenſus, quòd eo ipſo anno ſucceſſit: cùm potiùs dicat *ſucceſſerat*, quo ſanè
ante ipſum annum 86. ſucceſſiſſe manifeſtat: ſed annum in ſpecie non promit: quamquam
certum ſit in hoc etiam ſicut in cæteris ſecutum fuiſſe Chronicon Euſebij, qui vſque ad an-
num 72. producit Lini Epiſcopatum. Quòd ſi ab his diſſentiunt recentiores, parum intereſt,
cùm Dexter eos audire nequiuerit, ſed ſolùm vetuſtiores, quos in re adeò ancipiti & anti-
qua omnes ſequi deberent.

Hoc vt minimum delere ex ſuis notis Pennottus debuerat, vtpote priùs à me admoni- VII.
tus de errore: quod enim hoc loco Dexter aſſerit, veniſſe ſcilicet Romam Polycarpum ſub *Ad 8.*
Aniceto, tam verùm eſt, vt id affirmauerint poſteriores inter priſcos Doctores, quibus tu-
tum non erit reluctari, id eſt, Irenæus lib. 3. contra hær. cap. 3. Hieronymus lib. de Script. Ec-
cleſ. in Polycarpo, & Euſebius in Chron. anno Domini 156. Hucuſque alij modernorum
ſubſcripsêre. Dedimus eorum verba in Comment. ad hunc ipſum annum.

Imò ob id potiùs Higinus ad Leronem relegatus eſt, quòd Inſula eſſet ſerpentibus ple- *Ad 9.*
na, vt certiùs moreretur: & idcirco forſan dolebat Ambroſius ad Valentinianum ſcribens,
exilium ſenis. Vide quæ hac de re diximus ad annum 384.

Illud verò quod de S. Paulino obiicit, quàm ſit abs re, expoſuimus data opera in ſuperio- VIII.
ribus ad annum ipſum 396. tametſi nomen Pennotti honoris gratia, & loci ſubticuerimus, *Ad 10.*
quod eò temporis Tripartitam ſuam nondum ediderat. illic Lector nodum ſolutum repe-
riet, & obiecta falſo niti fundamento.

Rectè quidem id obiiceretur, ſi Codex excuſus, quo Pennottus vſus fuit, vitiatus non eſ- IX.
ſet; ipſum tamen oportuit emendare ex aliis correctioribus: in ſentẽtia ſiquidem illa, *ſub Pa-* *Ad 11.*
ciano Barchinonenſi Epiſcopo naſcitur Paulus Oroſius, &c. non ſunt anni Domini 384. ſed 370. vt
ſuo loco videri poteſt. Quo dato ruit obiectio, nam anno 400. quo miſſus dicitur ab Epi-
ſcopis Hiſpanis ad Africanos erat ætatis 30. & quidem iuuenis, quantumuis Presbyter: ſic
enim vocatur ab Auguſtino ad quem præcipuè mittebatur. De legatione ipſa multis egi-
mus ad annum 400.

Quod de duplici Leporio dicitur, parum conſtare probauimus in Comm. ad an. 406. vbi X.
Pẽnotto ſuppreſſo nomine reſpõdimus, qui tamen inde præcipuè mouetur, ne videlicet re- *Ad 12.*
periretur diſcipulus aliquis Auguſtini ad hæreſim declinaſſe. Sed hoc leue admodũ eſt; nec
minuit tanti Paſtoris gloriam vna morbida ouis, ſicut nec Chriſti magiſterium vnus Iudas:
eo præſertim quod poſtmodum Leporius iſte opera ipſius Auguſtini ſcribitur ad bonam
mentem redactus. Porrò præfato loco oſtendimus, teſtimonio Appiani Alexandrini &
Ambroſij Moralis reperiri Vticam in Hiſpania, eiuſdem prorſus nominis cum Afri-
cana.

Demum quod vltimo loco obiicit in Dextri Chronicon de anno, quo ab ipſo abſolu- *Ad 13.*
tum fuit, bis in ſuperioribus ſoluimus, id eſt §. 2. Apologiæ præliminaris, & in Comm. ad vl-
tima Chronici verba. Ibi Lector quidquid deſiderabit, vt reor, inueniet.

Quæ verò in M. Maximũ meditatus eſt Pennottus hanc habent ſolutionem. Quid ſi tex- XI.
tus ipſe vitiatus eſt, & pro *ſeniore* habet *iuniorem*? Certè in authore vetuſtiſſimo mirandum *Solutio ob-*
id non eſſet. Sed credo ibi nullum irrepſiſſe mendum: is enim qui tempore Dextri iunior *iecta in M.*
erat Iſidorus, reſpectu vetuſtioris, poſtea tempore M. Maximi, qui poſt 200. floruit annos, *Maximum.* *Ad 1.*
ſenior vocabatur, habito ſcilicet reſpectu ad S. Iſidorum Hiſpalenſem, qui tunc magni ab
omnibus

omnibus habebatur. Quare quem ille iuniorem neceſſariò vocauit, quod alium iuniorem non cognouit, hic ſeniorem nuncupauit, cùm recentiorem agnouerit. Quòd verò librum Allegoriarum dicatum ſcribat Dexter Paulo Oroſio Tarrconenſi, Maximus verò aſſertum aſſerat Oroſio Epiſcopo Legionenſi, contraria non ſunt; ſed Maximus exponit id quod Dexter minus explicauerat, ne quis credat librum illum Paulo Oroſio diſcipulo Auguſtini dicatum; ſed alteri eiuſdem nominis & patriæ, qui tamen ad Legionenſem Sedem fuit euectus, alios ſiquidem eo nomine inſignitos fuiſſe liquet teſtimonio Dextri ad an. 366. & M. Maximi ad an. 602.

XII. Ad 2. Manuſcripti Codices omnes habent Dextrum obiiſſe anno Domini 444. non 439. & ipſe Cæſarauguſtanus excuſus manu ipſius recenſentis correctus vulgò venit.

XIII. Ad 3. Rectè quidem ait Maximus Paulum Oroſium obiiſſe centenario maiorem anno Chriſti 471. cùm natus fuerit 370. vt correctiores Codices habent, de quo in reſponſione ad XI. obiectum aduerſum Dextrum, ſatis diximus.

XIV. Ad 4. Suſpecta quoque mihi vox illa eſt, ſed ab Auguſtinianis Eremitis additam non credo, ſed ab Euthrando, aut ab alio antiquo ſcholiaſte, ſeu annotatore; qua de re ſatis diximus in Comm. ad ann. 429. n. 3. nec omnino vox ipſa à vetuſto modo loquendi Scriptorum abhorret, cùm Zacharias Romanus Pontifex, qui non longè à M. Maximo vixit, Ordinem S. Benedicti nominauerit in priuilegio à ſe conceſſo Vener. Cœnobio Montis-Caſſini, cuius verba eo loci dedimus.

XV. Ad 5. Hoc loco facilè Pennottus miratur, cùm idipſum quod Maximus de S. Fulgentio Ruſpenſi ſcribit, alij quoque authores fateantur, vt videre eſt apud Equilinum lib. 2. c. 32. Ioan. Marietam de Sanctis Hiſpaniæ, & alios.

XVI. Ad 6. De voce illa, *Ordinis S. Benedicti*, dixi modò num. 4. Pennottus verò infenſus Benedictinis, quòd inter vtroſq; ſuper Ordinum antiquitate acriter decertatum ſit, immeritò & gratis deprimit Ordinis S. Benedicti antiquitatem, & fundationes Monaſteriorum in Hiſpania, quas vſque ad annum Domini 646. violenter ſuſpendit; quod tamen non probans, proprio marte loqui conuincitur, & ſaltem in hac cauſa, cuius pars formalis eſt, vtpote vehementer ſuſpectus, audiendus non eſt. Sed quid ſi S. Vincentius Legionenſis circa annum Domini 54[illegible] Italiam contendens, habitum de manu S. P. Benedicti induit, qui authore ipſo Pennotto ab anno 525. Monachos congregare cœperat, inde in patriam remeauit, vbi anno 546. ſub Richillane Rege Sueuo hæretico martyrium paſſus eſt?

XVII. Ad 7. Similes patitur defectus id quod 7. loco obiicit de habitu Monaſtico Sancti Turibij Romæ accepto: ipſi namque probare incumbit, quod producit, quod dum non facit, infructuosè laborat.

XVIII. Ad 8. Quid ſi hac in re dormitauit Maximus? nam de tempore mortis clariſſimorum virorum ſæpiſſimè dubitatum eſt, vt Auguſtini, Hieronymi, & aliorum: & aliquando bonus dormitat Homerus: ſolis ſiquidem ſacris Authoribus datum cœlitus eſt, nuſquam labi.

XIX. Ad 9. Scrupuloſè admodum abnuit culicem deglutire, qui in rebus ſuis camelum deuorare non renuit. Erat Athanagildus quidem Arrianorum fæce infectus, ſed ſanctitatem Monachorum reuerebatur; ea eſt enim ſanctitatis vis, vt à paganis quoque & orthodoxæ fidei aduerſariis extorqueat amorem & reuerentiam. Sed verò Athanagildus non ita errori ſuo adhærebat, vt dubius forſan de religione multum non adhæreret Catholicæ: quinimò interiùs Catholicis conſentire dicebatur. Nec mirum, cùm Monachorum Monaſteria ædificaret aut reſtauraret, vt Syſlam reſtauraſſe dicitur. De nomine autem eius Cœnobij non multum curo, nam potuit in honorem multorum ſimul Sanctorum ædificari, quod in aliis videmus: aut alterum nomen, cùm ædificatum eſt; alterum in reædificatione ſortiri potuit.

XX. Ad 10. En camelum quem deglutire Pennottus non renuit. Eccleſiã S. Mariæ de Pilari ab Apoſtolicis temporibus vſque ad præſens, ſine interpellatione fuiſſe Canonicorum regularium, quam tamen conſtat ad regulares tranſiiſſe anno Domini 1141. beneficio Innocentij PP. II. cuius ſuper ea re Apoſtolicæ litteræ eo anno expeditæ, qui ſui Pontificatus fuit 12. in ipſius venerandæ Eccleſiæ Archiuo aſſeruantur, cum aliis Eugenij III. an. 1146. Põtificatus an. 2. & aliis itidem Alexandri III. anno 1173. Pontificatus ſui 12. quas ad ſuum fauorem Canonici ipſius allegant, & producunt in cauſa ſuper præcedentia, quam cum aliis cathedralibus Aragoniæ tractant; eáſque refert Auguſtinus Morlanes in allegatione pro Eccleſia de Pilari parte 2. num. 383. Cæterùm quod dicit in Chron. Maximus multos dies ipſum egiſſe ſub regula S. Benedicti in æde S. Mariæ de Columna, & quod prope erat Monaſteriũ

ſuum

ſuum conſtitutum, eò ſolùm tendit,vt innuat,cùm primũ Benedictini Cæſarauguſtam ad-
uentarunt ædem incoluiſſe præfatæ Eccleſiæ contiguam , ſeu vicinam,vnde adeuntes rem
ſacram coràm imagine B.Dei Genitricis quotidie faciebant:quouſque illis ædificatum fuit
Cœnobium ad *Maſſas Sanctas* ; quod breui tempore fieri potuit ; & nihilominus dici verè
poſtmodum quiuit, quod antea prope Eccleſiam de Pilari erat Monaſteriũ Monachorum
S. Benedicti. Quid enim eſt aliud Monaſterium quàm domus à Monachis habitata ? ſed &
hoc quotidie videmus in Monachis reformatis , qui primùm è domo ſatis vulgari Mona-
ſterium conſtituunt , ſola clauſura & campanula ad portam addita : è qua plerumque ad
nouum ædificium breui tranſeunt , *veteris Monaſtery* nomine domui priori relicto.

Hinc potiùs robur accipit ſententia Card. Bellarmini,quæ Canonicis ipſis Regularibus XXI.
placet,id eſt,Simoni Vverlino Præpoſito Sanctæ Mariæ in Dieſſen , quem ſequitur Bernar- Ad 11.
dus Vindingus,non enim regula ſcripta,ſed viua voce,& exemplo Monachos ſeu Canoni-
cos ſuos Doctor ſanctiſſimus edocuit : vt cæteris priſco tempore Patribus moris fuit. Aut-
dent nobis apud ipſum Auguſtinum , aut Poſſidium in Catalogis operum eius ſtudioſiſſi-
mè elaboratis , vel leuem regulæ ſcriptæ mentionem ; quod argumentum euidenter con-
uincit Auguſtinum nullam ſcripſiſſe regulam diſcipulis ſuis : ſaltem ex ſententia Pennotti,
vt ſuprà notauimus §.4.n.5.huius Apologicæ reſponſionis.& inde eſt quod D.Illefonſus,ac
cæteri,qui de Donato agunt (M.Maximum excipio)regulæ Auguſtinianæ à ſe in Hiſpanias
inductæ non meminerint.Maximus verò nomine regulæ S.Auguſtini non quidem ſcriptu-
ram aliquam intelligit , ſed modum , normámque viuendi viua voce ab Auguſtino ſuis tra-
ditam,quæ ſanè pro temporis feruore,rigoroſa admodum eſſe credenda eſt:& idcirco miti-
gari poſtmodum potuit à S. Donato , vt frigidiori regioni , qualis eſt Hiſpania , reſpectu
Africæ,adaptaretur. Regula verò quæ nunc præ manibus eſt , ex epiſtola 109. extracta vi-
detur,in qua variato ſexu continetur ad verbum:eſtque quædam inſtructio vitæ Sanctimo-
nialium, quam illis occaſione ſumpta à controuerſia, quam cum Præpoſita habebant,præ-
figere ſtuduit : vnde nihil in ea de Presbyteris, Clericis, aut Prædicatoribus agitur ; & ſi de
vno Presbytero mentio fit,is ipſe conuincit regulam fœminis fuiſſe conſcriptam:nam præ-
cipitur plus obediendum eſſe Presbytero,qui omnium curam gerit,quàm Præpoſito:quod
in viris locum non habet ; cùm Præpoſito præ omnibus obediendum ſit : bene autem in
fœminis,quibus vnus præficitur Presbyter,præ regulari Præpoſito obediendus. Aut mon-
ſtrent quis vnquam fuit ille Presbyter Canonicis aut Eremitis ſupra regularem Præpoſi-
tum eis datus ? Quod ſi quem finxerint, oſtendant vnde id promant,nam ſine authore au-
diendi non ſunt. Hinc eſt quod regula ex epiſtola confecta mitiſſima ſit , vtpote fœminis
fragilibus data ; & forſan quæ non continebat vniuerſam regularium actionum inſtitutio-
nem , nimirum epiſtolari tractationi minùs accommodam. Quod additur de Seruitano
Monaſterio facilè ſoluitur,ſi dicamus duo fuiſſe eiuſdem nominis tunc temporis in Hiſpa-
nia, alterum ad præſcriptum D. Auguſtini, alterum ſub regula D. Benedicti militans ; nec
mirum, cùm æuo illo vſitatiſſimo vocabulo vniuerſi Monachi *Serui Dei* nuncuparentur.
Niſi mauis Cœnobium à S.Donato fundatum anno Domini 575.poſt aliquot annos regulæ
S. Benedicti ſe ſubdidiſſe, ſub qua reperitur Abbas Seruitanus anno Chriſti 590. quod ſatis
veriſimile eſt , cùm olim nemo ex Monachis diuerſitatem ordinum affectaret , ſed perfe-
ctionis faciliùs inuenire viam.

Quantum diſſimulat antiquitatis notitiam , vt inuſitatum ſibi videatur Monachos ad XXII.
Clericatum è Monaſterio abduci,etiam violenter ſolitos. Scio Pennottum id non ignorare, Ad 12.
qui ſæpe in Tripartita ſua,adductis etiam ſacris Canonibus in medium idem inculcat. Ergo
M. Maximum è Monaſterio ad Archidiaconatum Cæſarauguſtanum , indéque ad ipſam
Cathedram abduci,nemo mirari poteſt.

Quid ſi identidem ſcriberent Scriptores Claſſici?Certè S.Iſidorus id habet in Chronico, XXIII.
quod Lucas Tudenſis, iuſſu Berengariæ Reginæ recenſuit ; & ipſe Tudenſis (ſeu Tudita- Ad 13.
nus,vt Pennottus vocat) cui etiam multum pro meritis defert,eidem ſubſcribit,& quod ca-
put eſt, D.Ildefonſus in Continuatione Iſidoriani Chronici. Anno igitur Domini 606. Ma-
chometus Pſeudopropheta in Hiſpanias irruit , commercij & prædicationis prætextu ; ſed
inde Iſidori Hiſpalenſis opera cum verecundia eiectus eſt, qua de re, Deo dante , dicemus
in Comment. ad M. Maximum , quos propediem paramus. Atque hæc quidem pro de-
fenſione ipſius pro nunc ſufficiant.

Contra Eutrandum nihil affertur , quod nos premat ; quandoquidem non aſſerimus XXIV.

Antipodoſim ſuam ipſum adhuc Diaconum elaboraſſe,nec in exilio:nihil horum in epiſtola cõtinuationis eius deducitur. Cùm verò aſſerit produxiſſe Antipodoſim vſque ad æram 963. æram cum anno confundit,vti multos ſuorum temporum feciſſe eruditè notauit Ambroſius Morales in ſuis Antiquitatibus Hiſpaniæ. Porrò Boniſus Toletanus Antiſtes, cuius Eutrandus Subdiaconus fuit, non eſt eius nominis primus, qui anno Domini 863. electus fuit, ſed tertius electus Toleti anno 946. quod expreſsè notauit Iulianus in Chron. eo anno, inquiens, *Electus erat autem Boniſus tertius; ſub hoc fuit Subdiaconus Eutrandus, vel Luitprandus Ticinenſis, hiſtoriarum ſcriptor haud ignobilis,& pariter Poëta excellens.* Eius verò Chronicon non potuit Calderon cudere, vtpote ad cuius manus non peruenerat, ſed epiſtola nuda. nec enim P. Hieronymus de la Higuera Morillo Eutrandum communicauerat, à quo P. Calderon Dextrum & Maximum accepit, non quia ſpuria iudicarentur ab illo, ſed quia tædio plenum erat tot exempla manu ſua exarare, quot à diuerſis amicis ſeu doctis viris quotidie ab eo exigebantur. Fruſta varia communicauit multis pro cuiuſuis indigentia: vti Sandoualio Epiſcopo Tudenſi,Gaſparo Machado, & aliis; Patri verò Gabrieli Vaſquez epiſtolam Eutrandi dedit, quod multum ad fauorem Elipandi Toletani Archiepiſcopi conduceret in quæſtione de Filiatione Chriſti ad 3. p. D. Thomæ tom. 1. vnde,vt credo,eam quidam ſumpſère ad fauorem Chronici Dextri.

XXV. Reliquum eſt, vt verbis Bernardi mei finem imponam huic tractatui, quibus ipſe Apologeticam epiſtolam ad Abbatem de Præmonſtrato ſcriptam clauſit: quæ inter ſuas eſt 252. *Cùm hæc ita ſe habeant, non eſt quòd de nobis queri debeatis, cùm iuſtiùs nos de vobis, vt apparet, queri poſſimus. Reliquum eſt; vt diligentes vos diligatis, præſertim ſoliciti ſeruare vni-*
Ephes. 4. *tatem ſpiritus in vinculo pacis. Ego autem* (Pater) *quidquid faciatis, decreui ſemper diligere vos, etiam non dilectus. Occaſiones quærat, qui vult recedere ab amico; mihi ſtudij eſt & erit, nec cuiquam amicorum iuſtam in me diſceſſionis cauſam dare, nec ſcrutari in alio, quod hoc quidem fictæ,*
Iſai. 41. *illud verò neglectæ amicitiæ ſit. Et quia ſecundùm Prophetam, Glutino bonum eſt; ſoluere,vel potiùs abrumpere vos poteritis, ſed non me. Adhærebo vobis etſi nolitis; adhærebo etſi nolim ipſe.* quandoquidem *ſi inſipiens fui, vos me coëgiſtis*; cuius ſcilicet maceriam etiam admoniti abrumpere conati eſtis.

INDEX

INDEX
LOCVPLETISSIMVS EORVM,
QVÆ TVM IN COMMENTARIIS,
TVM IN CHRONICO DEXTRI
CONTINENTVR.

Notularum, quibus in Indice vtimur, expoſitio.

A. C.	id eſt	Anno Chriſti.	Apol.	id eſt	Apologia.
Dex.		Dext.	1 p.		Prima parte.
Com.		Commentarius.	2. p.		Secunda parte.

A

Ab

ABEATE. Sancti ab anno Domini 300. in Hiſpania. *Dex. A.C.*308. *Com.1.num* 6.
Abbatis I-achimi defenſi. *vide*, Ioachimus Abbas.
Abdiæ prophetia de Hiſpanis. *Com.1.A.C.*57.*num.*5.
Ablauius Prætorio Præfectus cum aliis occiſus. *Dex.A.C* 341
Abobriga vibs Gallæciæ quæ? *Com. A. C.* 138. *num.*5. *in Funelia Virgine.*
Abſalonius Martyr Auguſtob genſis cum ſociis. *Dex. A.C.*300. *Com* 2.*num.*6.
Abulenſis Iulius Carpetaniæ Epiſcopus. *vide*, Iulius Abulenſis.
Abulenſis Epiſcopus S. Secundus. *vide*, S. Secundus.
Abulenſes Martyres Vincentius,& Sorores. *Dex. A.C.*300.*Com.*4.*num.*2.
Abundantius Vrſaonenſis Martyr cum ſociis. *Com. A C.*115,*num.*2.
Abundius ſocius S. Carpophori, Martyr Hiſpalenſis. *Dex. & Com.*1. *A.C.* 300.*num.*4. Vbinam paſſi? *Com. ibidem.*

Ac

Acarius,& decem mille Martyres crucifixi, *Dex. A. C* ·4. *num*.3. Vndenam oriundi? & quæ eorum acta germana? *ibi in Com.*
A-catucci vibs quæ,& vbi?*Com.A.C.*95.*num.*5.
Acci quæ vrbs? *Com. A. C.* 92 *num* 4. Eius Epiſcopus S. Torquatus. *vide*, Torquatus. *vide Com.A.C.*43.*num.*1. *& Com.*1. *A.C.*66.*num.*4.
Accituspi vrbs quæ? *Com.*1. *A. C.* 300. *n.* 5. Eius Presbyter Leo interfuit Illiberritano Conc.*ibi.*
Achacius,idem atque Acatius. *vide*, Acatius.
Achilleus Martyr cũ ſociis. *Dex.A.C.*91.*num.*3.
Achilleus Martyr cum ſociis, S. Irenæi diſcipulus. *Dex. A. C.* 255. *num.*5. Vbi occiſi? *ibi, & in Com.*
Acindinus Martyr Iturillanus cum ſociis. *Com.*3. *A.C.*300.*num.*8.
Aciſclus iuuenis Martyr, quis? Cordubæ cum Victoria paſſus. *Com.A.C.*138.*num.*6.

Ad

Adelphius Epiſcopus exulat. *Dex. A.C.*382. *numero* 2.
Adelphus Rhetor in Hiſpania. *Dex. A.C.* 380. *num.*1.
Adera vrbs quæ? *Com.*1.*A.C.*50.*num.*4. An eius Epiſcopus fuerit Epaphroditus? *ibid.*
Adhca,eadem quæ Adera vrbs. *vide*, Adera.
Adingi vibs quæ? *Com.*1. *A.C.* 300. *num.* . Eius Presbyter Barbarus interfuit Illiberritano Conc. *ibid.*
Adrianus. *vide*, Hadrianus.
Adura vrbs quæ? *Com. A.C.*138. *num.*6. Ibi Sancta Quiteria cum aliis paſſa. *ibid.*

Æ

Ælia Imperatorum progenies Hiſpana. *Com. A.C.* 388.*num.*9.

Index rerum memorabilium.

Æmilianus Martyr Caracitan s, cum ſocio Geronio. *Dex. A.C.* *num.*

Af

Africæ cum Hiſpania frequens communicatio. *Com. A.* 48. & *Com. A.C.* 268. *num.* 1.

Africanum Concilium, quo Oroſius conuocit. *Dex. A.C.* 400. *num.* 2.

Ag

Agatha Virgo & Martyr Sicula. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 2. *num.*

Agathobolus Philoſophus. *Dex. A.C.* 122.

Agathoclia Martyr Octogeſſæ. *Dex. A.C.* 94. *n.*

Agathodorus S. Iacobi diſcipulus, creatúſque ab eo primus Tarraconenſis Epiſcopus. *Com.* 2. *A. C.* 37. Sacrat altare Magiſtro ſuo, *Dex. A.C.* 41. *Com.* 1. *num.* 2. Patitur. *Dex. A.C.* 60. *num.* 2.

Agathonica Carthaginenſis Virgo, & Martyr cum ſociabus. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 1. *num.* 5.

Agathoppius Diaconus S. Ignatij comes quis? *Com.* 1. *A.C.* 70. *num.* 3.

Agaunenſes in Gallia Martyres. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 1. *num.* 1.

Ager Martyrum Agredæ. *vide*, Agredæ Martyres.

Agredæ Martyres, quorum ager colitur. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 3. Horum duo corpora ſunt in Cœnobio Huelgenſium Virginum apud Burgos. Vocabatur alter illorum S. Ibineus.

Agitatorum factiones quatuor, Albana, Veneta, Praſina, Ruſſata. *Com. A.C.* 120.

Al

Alani cum Wandalis & Sueuis, quando in Hiſpaniam venêre? *Dex. A.C.* 424. *num.* 1. Sunt prima ex quatuor beſtiis Danieli cap. 7. oſtenſis. *vide appendicem ad A. C.* 430. *in fine huius libri.*

Alba vrbs prope Accim, quæ? *Com.* 4. *A.C.* 300. *num.* 3. Eius Martyres. *ibid.*

Albedo in veſtibus Monachorum vnde? *Com. A.C.* 419. *num.* 3.

Albenſe Municipium quod? *Com.* 1. *A.C.* 300. *n.* 5. Eius Presbyter Eucharius interfuit Illiberitano. *ibid.*

Alexander Martyr Pydnæ, ſeu Pyocij. *Dex. A.C.* 95. *num.* 1.

Alexander Martyr ſocius Antoninæ. *Dex. A. C.* 100. *Com.* 2. *num.* 4. *vbi habes eorum acta.* & *Dex. A.C.* 281. *num.* 3.

Alexander filius Simonis Cyreſienſis. Eius geſta, *Dex.* & *Com. A.C.* 112. *num.* 10. Patitur Carthagine. *ibid.*

Alexander Martyr ſocius Victoris & Martini, Flauiobrigæ occiſorum. *Com. A.C.* 182. *num.* 3.

Alexander Epiſcopus Hieroſolymitanus. *Com.* & *Dex. A C.* 206.

Alexander Imperator. *Dex. A.C.* 234. Occiditur. *A.C.* 237.

Alexander Epiſcopus Alexandriæ. *Dex. A C.* 317.

Alone quæ vrbs fuerit? *Com. A.C.* 52. *num.* 1. Eius Prædicator Euangelicus. *ibid.*

Alotus Iudex Neronis *vide*, Halotus.

Altare ſuper corpus S. Iacobi à diſcipulis erigitur, *Dex. A.C.* 42. *Com.* 2. *num.* 2.

Am

Ambracia vrbs quæ? *Com.* 2. *A.C.* 168. *num.* 4. Ambracienus Epiſcopus & Martyr. *ibid.* Ambraciani Placentiam in Cantabria ædificant. *Dex. A.C.* 4. *num.* 10. Eorum Priſcillianiſtæ. *Dex. A.C.* 424. *n.* 8. Vbi de eorum Epiſcopo Splendonio.

Ambroſius fit Epiſcopus Mediolanenſis. *Dex A.C.* 369. *num.* 2. Quo anno? *ibi in Com. late de eo agitur.* Scribit Iuſto Vicenſi Epiſcopo. *Dex. A.C.* 382. *num.* 3. Et contra Arianos. *Dex. A.C.* 384. *num.* *vide Dex.* *Com. A.C.* 388. *num.* 3.

Ammonius Lector S. Theodori Cæſaraguſtani Epiſcopi patitur. *Dex. A C.* 71. *num.* 5.

Ammonius Martyr Rhodenſis cum ſociis. *Dex. A.C.* 3 *Com.* 3. *num.* 7.

Amphilochia vrbs, eadem quæ Amphilochium. *vide eo verbo.*

Amphilochium, quæ vrbs, & qualis? *Com. A.C.* 138. *num.* 5. 6. & 7. Eius Virgines & Martyres. *ibi & in Dex.*

Amphilochenſis Eccleſia erecta à S. Petro Bracarenſi. *Com. A.* 36. *num.* 2.

Amphilochius Dux, & Martyr Barcinonenſis. *Com. A.C.* 138. *num.* 2.

Amphitheatrum Romæ incenſum. *Dex. A.C.* 220. *num.* 1. & *A.C.* 252. *num.* 5.

Amphitria vrbs quæ? *Com.* 3. *A.C.* 66. *num.* 5. vide *Dex. A.C.* 366. *num.* 1.

An

Anacletus, & Cletus vnus idémque Rom. Pontifex. *Dex.* & *Com. A.C.* 86. *num.* 1.

Ananias Chriſti diſcipulus vbi, & quando paſſus? *Dex A.C.* 70. *Com.* 2. *num.* 2.

Ananias Martyr Inhobrigenſis cum ſociis. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 2. *num.* 10.

Anaſtaſia Virgo Hiſpana Sanctorum Apoſtolorum corpora curat, cum ſorore Baſiliſſa. *Dex. A.C.* 66. *Com.* 1. *num.* 3.

Anaſtaſius Presbyter Mantianus Olyſippone floret, cum ſociis. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 2. *num.* 2. Patitur. *Dex. A. C.* 353. *num.* 3. Anaſtaſius Papa. *Dex. A.C.* 398. & 401. *num.* 1.

Anatolia Virgo & Martyr Romana, vbi occiſa? *Com. A.C.* 255. *num.* 4.

Anatolius Epiſcopus Laodiciæ. *Dex. A.C.* 280.

Ancyrana Synodus quo anno coacta? *Dex.* & *Com A.C.* 316.

Andeolus Martyr Niuariæ. *Dex. A.C.* 208. *num.* 4. In Hiſpania patitur. *ibid.*

Andreas Apoſtolus proficiſcitur ad prædicãdum. *Dex. A.C.* 41. *Com.* 2. *num.* 2. Eius diſcipulæ. *vide*, Polyxena, & Maximilla.

Anglia inuiſitur à S. Iacobo Apoſtolo. *Dex. A.C.* 41. *Com.* 1. *num.* 4.

Anicetus Romanus Pontifex quot annos ſedit? *Com. A.C.* 156. *num.* 1.

Annus Vrbis, quo Chriſtus natus eſt? *Com. A.* *n.* 2. A quo die, & menſe ſupputandus? *ibid.*

Anſanus Martyr à S. Maximo Caurienſi ad fidem perductus. *Com. A.C.* 360. *num.*

Antigonius Martyr Eburenſis cum ſociis. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 4.

Antima

Index rerum memorabilium.

Antima Maximilla. *vide*, Antonia Maximilla.

Antonia Maximilla, B. Andreæ Apoſtoli diſcipula. *Dex. A.C.* 100. *Com.* 3. *num.* 3. Patitur. *Dex. ibid. & in Com.*

Antonina ſocia Alexandri patitur apud Olcades. *Dex. A.C.* 100. *Com.* 2. *num.* 4. & *Dex. A.C.* 285. *num.* 3.

Antonina Virgo apud Cæam Gallæciæ occiſa. *Dex. & Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 16.

Antoninus Pius Imper. *Dex. A.C.* 139. *num.* 1. Moritur. *Dex. A.C.* 162. Orationibus Chriſtianorum obtinet victoriam. *Dex. A.C.* 175. *num.* 3.

Antoninus Caracalla Imperator. *Dex. A.C.* 217. 218. 219. Occiditur. *Dex. A.C.* 224.

Antoninus Martyr Iuliobrigenſis, cum ſociis. *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 3.

Antoninus Martyr Pameenſis. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 2. *num.* 11. In Hiſpania occubuiſſe probatur. *ibi in Com.*

M. Antonius Verus, & M. Aurelius Imperatores. *Dex. A.C.* 161.

Antonius Abbas naſcitur. *Dex A.C.* 252. *num.* 4.

Antonius Martyr Ituriſſanus, cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 4. *num.* 8. alìas Antoninus. *vide in Com.*

Anulus, & orarium Sanctorum Emitherij, & Celedonij volarunt ad cœlum. *Com. A.C.* 299.

Ap

Apamea vrbs quæ? *Com. A.C.* 382. *num.* 9. *vide verbo*, Pamea, *& verbo*, Tela.

Apamus Martyr Iuliobrigenſis, cum ſociis. *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 2.

Apellius Martyr Iſpalitanus, cum ſociis. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 2. *num.* 6.

Apodemius Martyr Cæſarauguſtanus, alter ex 18. ſociis. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 13.

Apollinaris Epiſcopus Rauennas. *Com.* 2. *A.C.* 37. Venit in Hiſpaniam. *Dex. A.C.* 50.

Apollinaris Hierapolitanus Epiſcopus. *Dex. A.C.* 174.

Apollo Martyr Albenſis, cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 4. *num.* 3.

Apollonius Stoicus. *Dex. A.C.* 150.

Apollonius Senator, Scriptor, & Martyr. *Dex. A.C.* 190.

Apollonius Martyr Iuliobrigenſis, cum ſociis. *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 5.

Apologiæ Chronici Dextri prior pars. *Quære poſt vitam Authoris*

Apologiæ eiuſdem pars altera. *Quære ad calcem huius operis.*

Apoſtoli quo anno & die Prouincias mundi inter ſe ſortiti ſunt? *Dex. A.C.* 34. *Com.* 6. *per totum.* Quæ Prouincia vnicuique contigerit? *ibid. & late in Com. num.* 5. Quando à ſe inuicem diuiſi? *ibid. num.* 2. Septem Diaconos ex Græcis creant. *ibi Com.* 7. Quanto tempore Hieroſolymis & in Iudæa morati? *ibi Com.* 6. *num.* 2. & *Com.* 2. *A.C.* 41. *num.* 1.

Apoſtolorum Petri & Pauli martyrium quo anno acciderit? *Dex. A.C.* 68. *cum Com.*

Apuleius Diocles. *vide*, Diocles.

Aq

Aquæ vrbs prope Toletum. *Dex. A.C.* 130. *num.* 6. quæ? *Com. ibid.* In Sedem Epiſcopalem euecta. *ibi.* Aquenſes Martyres. *Dex. A.C.* 352. *num.* 4.

Aquæ-calidæ vrbs quænam fuerit? & eius Martyres. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *num.* 9.

Aquæ-quintianæ vrbs quæ? & eius Martyres. *Dex. A.C.* 95. *num.* 2. *cum Com.*

Aquila Ponticus prædicat in Hiſpania. *Dex. A.C.* 70. *num.* 2. Eius geſta. *in Com.* Patitur. *Dex. A.C.* 95. *num.* 4.

Aquilina Martyr Pacis-Auguſtana cum coniuge, & filio. *Com.* 2. *A.C.* 308. *num.* 14.

Aquilius Seuerus ad quem ſcripſit Lactantius, floret. *Dex. A.C.* 370. *nu.* 4. Alius eiuſdem conſanguineus. *ibid.*

Ar

Araducta vrbs quæ? *Com. A.C.* 95. *num.* 5.

Archadius S. Iacobi diſcipulus, creatus ab eo primus Iuliobrigenſis Epiſcopus. *Com.* 2. *A.C.* 37. Sacrat altare Magiſtro ſuo. *Dex. A.C.* 42. *Com.* 2. *num.* 2. Patitur. *Dex. A.C.* 60. *num.* 2.

Archadius Martyr Vrſaonenſis. *Dex. A.C.* 110. *num.* 8.

Archadius Martyr Iturissanus, cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 3. *num.* 8.

Archadius Imperator Theodoſij filius. *Com. A.C.* 388. *num.* 9.

Archiſynagogus Criſpus quis? *vide*, Criſpus.

Arelatenſis Auguſtalis, non fuit Epiſcopus Arelatenſis, ſed Illiberritanus. *Com. A.C.* 382. *num.* 7. & *Dex. A.C.* 388. *num.* 2.

Argenteola vrbs quæ? *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 20. Eius Martyres. *ibi in Dextro.*

Argumenta quæ germanum eſſe fœtum Dextri conuincunt. *in Apolog.* 1. *p.* §. 1. Nimirum ſtyli puritas, & præſtantia, exſcriptorum errata, defectus hiſtoriæ, ipſa dedicatio, &c. *ibid.*

Argumenta in contrarium nullam habere vim. *ibid.* §. 2.

Ariſtides Athenienſis fidei defenſor. *Dex. A.C.* 128.

Arlanco Hiſpaniæ fluuius. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 2. *num.* 11. Eius Martyr. *ibid.*

Armentarius Romanus, ſcriptor actorũ SS. Chryſanti, & Dariæ. *Dex. A.C.* 285. *num.* 5.

Arnobius Rhetor Africanus. *Dex. A.C.* 330.

Arrianus Philoſophus illuſtris. *Dex. A.C.* 149.

Arſa-Mariana vrbs quæ? *Com. A.C.* 95. *num.* 4.

Artemidorus Bæticus Martyr cum ſociis. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 2. *num.* 5.

Artemiſia Iudæa Hiſpana miro modo ad Chriſtum conuerſa. *Com. A.C.* 424. *num.* 11.

Aſ

Aſclepiades Antiochenus Epiſcopus. *Dex. A.C.* 214.

Aſianus Sardicenſis Epiſcopus ſcriptis fidem defendit. *Dex. A.C.* 173.

Aſion-gaber portum maris ad Mediterraneum fuiſſe. *Com.* 3. *A.C.* 66. *n.* 6. *vbi de Tarſis agitur.*

Aſſumptio Deiparæ ad Filium quo anno acciderit?

derit? *Com.A.C.*48.*num.*1. *latè differtur.*
Aſta vrbs in Hiſpania quæ? *Com.A.C.*113.*num.*3. & *Com. A. C.*208.*num.* 8. Vbi de Áſta Italiæ. Aſtenſes Martyres. *Dex. vtroque anno & num.* & *A.C.*300.*Com.*2.*num.*15.
Aſtiagenſis vrbs, vel Aſtigi, vbi? *Com. A. C.* 66. *num.*5. Eius Epiſcopus Criſpinus Martyr.*ibid.* Eius Presbyter Eumentianus interfuit Iliberritano. *Com.* 1. *A. C.* 300. *num.*5.
Aſtorgius Epiſcopus Martyr.*Dex.A.C.*91.*num.*1.
Aſtures Martyres. *Dex. A.C.*300.*Com.*2.*num.*18. & 20.
Aſturicenſis Eccleſia à S.Iacobo erecta,creato ibi S. Ephrem primo eius Epiſcopo. *Dex.& Com.* 2.*A.C.*37.
Aſturius Serranus adoleſcens floret Toleti. *Dex.*, *A.C.*370.*num.*3.Fit lector.*Dex.A.C.*380.*num.* 4. Fit Toletanus Epiſcopus. *Dex. A. C.* 396. *num.*2. Intereſt Toletano Concilio. *Com. A. C.* 386.*num.*1. De eodem *Dex.A.C.*407. *num.*1. Quatenus vocetur à S.Illefonſo nonus Toletanus Epiſcopus? *Com. A.C.*423.*in fine.* Reperit ſepulchra SS. Martyrum Complutenſium,fundatque Templum & Sedem Complutenſem. *Dex.A.C.*423. *num.*8. Scribit officium Eccleſiaſticum eorumdem Martyrum.*ibid.* Moritur. *Dex.A.C.*424.*num.*7.Eius corpus vbi?*Com.ibi.*

At

Ataulphus Gothorum in Hiſpania primus Rex, Placidiæ Auguſtæ maritus. *Dex.A.C.*407.*n.*1. *De eo in Appendice ad Chronicon Dextri.* Eius mors & epitaphium *Dex.A.C.*430.*in fine.*
Athanaſius S.Iacobi diſcipulus,primus Cæſarauguſtanus Epiſcopus;miſſus fuit ab Hiſpanis ad Petrum,& quare?*Com.*2.*A.C.*35.*num.*1. De eodem *Dex. & Com.*2.*A.C.*37. Sacrat altare Magiſtro ſuo. *Dex A.C.*42.*Com.*2.*num.*2.Prædicat in Celtiberia & Carpetania. *Dex. Com.*2.*A.C.* 50. Patitur. *Com.*1.*A.C.*60.*num.*1.
Athanaſij de Hoſio iam mortuo iudicium. *vide,* Hoſius. Abſoluitur in Concilio Cordubenſi. *Dex. A. C.*356.*num.* 3. Venit in Hiſpaniam, *Com. A.C.*352.*num.*1.
Athenienſes ab Hadriano Imper. Hiſpano leges accipiunt.*Dex.A.C.*125. Athenienſis Bibliotheca ab eodem Imper.fundata.*Dex.A.C.*134. *num.*2.
Atocha, imago Deiparæ Matritenſis, cuius antiquitatis? *Com.A.C.*50.*num.*1.
Attuui,& Aruci vrbes quæ? *Com.A.C.*95.*num.*5.
Atubi vrbs quę?*Com.*1.*A.C.*300.*num.*5.Eius Presbyter Feliciſſimus interfuit Iliberritano. *ibid.*

Au

Audentius Toletanus Diaconus. *Dex. A.C.*360. *num.*1. Fit Toletanus Epiſcopus.*Dex.A.C.*366. Eius libri contra hæreticos. *Dex. A. C.* 368. *num.* 2. Extruit Collegia iuuenum. *Dex. A.C.* 370.*num.*1.Intereſt Cæſarauguſtano Concilio. *Dex.A.C.*384.*num.*7. Scribit contra hæreticos. *Dex.A.C.*385.*num.*1.
Auditus Martyr Blitabri prope Segobiam. *Dex. A.C.*208.*num.* 3.
Augurius Martyr Tarraconenſis cum ſociis. *Dex. & Com.*2.*A.C.*268.*num.*2.
Auguſta-Valeria vrbs quæ? *vide,* Setabis.
Auguſtalis Epiſcopus Iliberritanus obiit Arelate in Gallia. *Dex. & Com. A.C.*382. *num.*7. *vide etiam Dex. A.C.*388.*num.*2.& 4.
Auguſtinus Monachos inſtituit. *Dex. & Com.A.C.* 406. *num.*1. Auguſtinenſium Monachorum reſtaurationem quatenus Ioachimus Abbas prædixerit? *vide Apologiam quæ eſt in fine huius operis.* De eiſdem *vide Dex. & Com. A.C.*429. *num.*3. De Auguſtino. *Com.A.C.*400.*num.*2.
Auitus Martyr in Inſulis Fortunatis. *Dex.& Com. A.C.*105.*num.*6.
Auitus Barcinonenſis Epiſcopus. *Dex. A.C.* 299. *num.*2.
Auitus Bracarenſis. *Com.A.C.*400.*num.*2.
Auitus Tarraconenſis.duo eius nominis & patriæ. *Com. A. C.* 400. *num.*2. & *Dex. A.C.* 429.*numero* 2.
Aulus Altimus Paternus. *vide,* Paternus.
Aulus Cornelius Palma Toletanus nobilis. *Dex. A.C.*91.*num.* 8. Iniit Romæ Conſulatum cum Caio Soſio Senecione. *Com. ibid.* Vbi de Cornelio Palma eius conſanguineo.
Aulus Victor Epiſcopus Barcinonenſis. *Dex. A. C.*139.*num.*2.
Aurelianus Imper. *Dex.A.C.*273. *num.*2. & 276. *num.*2.& 277.*num.*1.& 3.
Auſonius Burdegalenſis auunculus S. Paulini, quid ad illum in Hiſpanus detentum ſcribat? *Com.A.C.*396.*num.*1.
Autor Anonymus vetuſtiſſimus.quid de filiorum Noë habitationibus dixerit? *Com.* 3. *A. C.* 66. *num.* 6.
Autores quot, & quales Illuſtrator euoluit? 1. *p. Apol.*§.3.
Authoris vita. *Quære initio operis,& in Elogiis.*
Auxentius Mediolanenſis Epiſcopus hæreticus. *Com.A.C.*369.*n.*2. Duo eius nominis.*ibid.*

Az

Aza Martyr Tudenſis cum 150. ſociis. *Dex. & Com.*2.*A.C.*300.*num.*9.Eius mira acta.*in Com.*

B

Ba

BAchillus Aſiæ Epiſcopus clarus. *Dex. A. C.* 198.
Bætis vrbs, aliàs Vtriculum, quæ? *Com.A.C.* 180.*num.*2. & *Dex. A. C.* 308. *Com.*2. *num.*5. Bæticæ Martyres ſub Nerone. *Dex. A. C.* 60. Bæticæ Prouinciæ Epiſcopi Nicenæ Synodo interfuerunt. *Dex.A.C.*324.*n.*1.
Bætyrus vrbs quæ? *vide,* Berela.
Baga ciuitas quæ? *Com. A. C.* 353. *num.* 2. Ibi natus Gracianus Carthaginenſis Epiſcopus. *ibid.*
Balbinus Imper. genere Hiſpanus. *Dex. A.C.* 268.*num.*2.*Com.*2.
Balcagia vrbs quæ? *Com.A.C.*138.*num.*6.
Balconius Bracarenſis Epiſcopus. *Com. A.C.*386. *num.*1.

Baptiſmus

Index rerum memorabilium.

Baptiſmus Chriſti quo anno eius acciderit? *Com. 1. A.C.* 31. Cornelij Centurionis quando? *Dex. A.C.* 40.

Barbatus Presbyter interfuit Illiberritano. *Com. 1. A.C.* 300. *num.* 5.

Barbarorum in Hiſpanias immanis irruptio. *Dex. & Com. A.C.* 423. *num.* 6. *&* 424. *num.* 1.

Barbeſola vrbs quæ? *Com. 1. A. C.* 300. *num.* 5. Eius Presbyter Ianuarius interfuit Illiberritano. *ibid.*

Barca vrbs quæ? *Com. 1. A. C.* 300. *num.* 5. Eius Presbyter Emeritus interfuit Illiberritano. *ibidem.*

Barcinonenſis vrbis laudes. *Quære in vita Antheris.* Eius Eccleſia à S. Iacobo erecta. *Dex. & Com. 2. A.C.* 37. Epiſcopi qui? 1. *p. Apol.* §. 2. *vide etiam in verbis*, Theodoſius, Locius, Fulta, Seuerus, alter Seuerus (ambo Martyres) Auitus, Mademarius, Pacianus, Lampadius. Etherius Sedis eius fundator.

Barcinonenſes cum Toletanis ineunt amicitias. *Dex A.C.* 100. *num.* 9.

Barcinonenſes Martyres. *Dex. A.C.* 138. *num.* 2. *& verbis*, Etherius Epiſcopus, Seuerus, Cucuphas, Eulalia, Philetus, Læda.

Barcinonenſis Epiſcopus interfuit Nicenæ Synodo. *Dex. A.C.* 324. *num.* 2.

Bareas fuit Chriſtianus. *Dex. A.C.* 89. *num.* 9. *cum Com.*

Barnabas Apoſtolus venit in Hiſpaniam. *Dex. A. C.* o. Patitur. *Dex. A.C.* 61.

Baronius perperam annum Vrbis deſignat ſub quo natus eſt Chriſtus. *Com. A.C.* 1. *num.* 2. Non audiendus dum negat S. Petronillam fuiſſe verè filiam S. Petri. *Com.* 5. *A.C.* 54. Nec rectè ſentit de Aduentu S. Iacobi in Hiſpanias, prædicationis gratia. *Com. A. C.* 36. Nec de antiquitate epiſtolæ S. Iacobi. *Com. 1. A. C.* 37. *num.* 7. Nec de anno aſcenſus Pauli Hieroſolymam poſt Conuerſionem. *Com. A.C.* 38. *num.* 1. Nec de conſecratione Templi S. Iacobi. *Com. 2. A.C.* 42. *num.* 3. Sibi eſt contrarius, dum de anno necis Apoſtolorũ agit. *Com. A.C.* 68. Non audiendus dũ Epiſtolas Hieronymi ad Chromatium & Heliodorum de edendo Martyrologio carpit. *Com. A.C.* 384. *num* 3. Nec de legatione Pauli Oroſij loquens. *Com. A.C.* 400. *num.* 2.

Bartholomæus Apoſtolus proficiſcitur ad prædicandum, quo anno? *Dex. A.C.* 41. *Com.* 2.

Baſilides hæreſiarcha. *Dex. A.C.* 136.

Baſilides Philoſophus. *Dex. A.C.* 150.

Baſilides Aſtoricenſis Epiſcopus depoſitus. *Dex. & Com. A.C* 255. *num.* 2.

Baſileus diſcipulus S. Iacobi, fit ſecundus Epiſcopus Bracarenſis *Dex. & Com. A.C.* 37. & *Dex. A.C.* 110. *num.* 2.

Baſilios Carthaginenſis in Hiſpania primus Epiſcopus, S. Iacobi diſcipulus, ab eo conſecratus. *Dex. & Com. 2. A.C.* 37. Sacrat Altare Magiſtro ſuo. *Dex. A.C.* 42. *num* 2. *Com.* 2. Patitur. *Dex. A.C.* 60. *num.* 2.

Baſilius Magnus ſcribit ad Audentium Toletanum Epiſcopum. *Dex. A.C.* 368. *num.* 5.

Baſiliſcus Martyr Eburenſis cum ſociis. *Com. 2. A.C.* 300 *num.* 4.

Baſiliſſa, alias Baſilla Virgo & Martyr Hiſpana, eiúſque geſta. *Com. A.C.* 138. *num.* 5.

Baſſa Virgo & Martyr Carthaginenſis cum ſociabus. *Com. A.C.* 308. *Com.* 1. *num.* 5.

Baſtetana ciuitas quæ? aliàs Baſſetana. *Com. 1. A. C.* 300. *num.* 5. Eius Epiſcopus Eutychianus interfuit Illiberritano. *ibid.*

Baudelius Martyr Centicenſis. *Dex. A. C.* 356. *num.* 4.

Be

Bellum Hieroſolymitanum. *Dex. A.C.* 66. *Com.* 3. Iudaicum, & Samariticum reſumitur. *Dex. A.C.* 200. *num.* 1.

Bellinia vrbs Carpetaniæ. *Dex. & Com. A.C.* 255. *num.* 3.

Benedictus Epiſcopus Hiſpanus, cui S. Melchiades ſcripſit. *Com. A.C.* 299. *num.* 3.

Benignus Diaconus Martyr, frater S. Vincentij Meoariæ Epiſcopi. *Com.* 3. *A.C.* 100 *num.* 1.

Berela ciuitas vbi? *Dex. & Com. A.C.* 205. *num.* 4. & *Com.* 1. *A.C.* 50. *num.* 5.

Betillus Epiſcopus claret. *Dex. A.C.* 230. *num.* 1.

Beroſi fragmenta quis ad libros quinque redegerit? *Dex. A.C.* 300. *Com.* 1 *num.* 13.

Beſulcuio vrbs Luſitaniæ quæ? *Dex. A. C.* 145. *num.* 2.

Betulo vrbs. Huius nominis duæ in Hiſpania. *Com. 1. A.C.* 66. *in fine.*

Bi

Bibliothecæ diuerſę ab Elucidatore euolutæ, quę? 1. *p. Apol.* §. 3.

Bibliotheca Eccleſiæ Toletanæ à quo inſtructa? *Dex. A.C.* 424. *num.* 9.

Bilbilitanorum Apoſtolus S. Paternus. *Dex. A.C.* 94. *num.* 2. Bilbilis vrbis laudes. *Com. ibid.*

Bl

Blanda vrbs quæ? *Com. A.C.* 156. *num.* 2. Martyres eius. *Dex. ibid.*

Blitabrum vrbs quæ? *Com. A.C.* 208. *num.* 3.

Bo

Bolanus. *vide*, Florentius Hiſpalenſis.

Bolanus Roſticus, Conſularis Hiſpanus, Pater Bolani Florentij Martyris. *Dex. A.C.* 116. *num.* 3.

Bonifacius Caldeaquenſis, an ex Ordine Auguſtiniano fuerit? *Dex. & Com. A. C.* 429. *numero* 3.

Bonoſus Martyr Blandæ paſſus, cum ſocio Maximiano. *Dex. A.C.* 156. *num.* 2.

Bonoſus Imperator Hiſpanus. *Com. A.C.* 285. *numero* 1.

Bonoſus Martyr Vrgabonenſis cum ſocio. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 1. *num.* 4.

Boſphorus quid apud Abdiam? *Com. 1. A. C.* 37. *num.* 5.

Br

Bracaræ ædicula in honorem Deiparæ à S. Iacobo erecta. *Hugo Portugallenſis in Elogijs Antheris.*

Bracatenſis Eccleſia à S. Iacobo erecta, creato ibi S. Petro primo eius Epiſcopo. *Dex. & Com.* 2. *A.C.* 37.

Bracatenſes Epiſcopi. *vide verbis*. Petrus, Baſilius, Ouidius, Caledonius, Senagris, Pancratianus, Balconius, Paternus.

Bracarenſes Martyres. *vide verbis*, Syluester, Suſanna, Victor Catechumenus.

Bracarenſe Concilium ſub Pancratiano, eiúſque integra acta. *Com. A.C.* 423. *num.* 6. Quando celebratum? *ibi in fine.*

Breuiaria propria multarum Eccleſiarum, quam attulerint lucem huic operi? 1. *p. Apol* §. 3.

Bricius Epiſcopus Eborenſis, Martyr illuſtriſſ. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 1. *num.* 1. Vbi paſſus? *ibid.* Eius acta. *ibid.*

Briena Virgo & Martyr Secureoſis. *Dex. A. C.* 308. *Com.* 2. *num.* 3.

Briga vox vetus Hiſpanica, ſignificat vrbem. *Com. A.C.* 54.

Britannia à S. Iacobo peragrata. *Dex. A.C.* 41. *nu.* 4. Et à S. Petro Apoſtolo. *Com.* 3. *A.C.* 66. *n.* 5.

Bu

Burdegalenſis Synodus contra Priſcillianum. *Dex. A.C.* 388. *num.* 1.

Burgenſis Martyr Victoria, quænam fuerit? *Com. A.C.* 300. *num.* 4. Centolla, & Helena Martyres. *ibid. num.* 13.

C

Ca

CÆ2 Gallæciæ vrbs quæ? *Com. A.C.* 139. *nu.* 4. Cæenſes Martyres. *ibid. & Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 3. *cum Dex.*

Cæcilianus Martyr Cæſarauguſtanus, cum ſociis aviij. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 5.

Cæcilius S. Iacobi diſcipulus, Lectórque ipſius. *Com.* 2. *A. C.* 37. Ordinatur Epiſcopus Romæ à S. Petro, & in Hiſpaniam mittitur. *Dex. A. C.* 43. *&* 44. Vbi prædicat? *Dex. A.C.* 54. *num.* 9. Eius libri denuo reperti. *Com. ibid.* Vbi de libro ipſius, idiomate Hiſpano compoſito. Patitur. *Dex. A.C.* 57.

Cæleſtius hæreticus à quibus perſecutus. *Com. A.C.* 400. *num.* 2.

Cæleſtinus Bæticæ Conſul, Martyr. *Dex. & Com. A.C.* 356. *num.* 2.

Caporti Hiſpaniæ citerioris populi, qui? *Com.* 1. *A.C.* 308. *num.* 2.

Cæſarauguſtana Eccleſia à S. Iacobo erecta, creato ibi S. Athanaſio I. eius Epiſcopo. *Dex. & Com.* 2. *A.C.* 37. Fuit prima omnium Deiparæ dicatarum. *Dex. A.C.* 38. *num.* 3.

Cæſarauguſtani Epiſcopi. *vide verbis*, Athanaſius, Theodorus, Valerius, Valerianus,

Cæſarauguſtani Martyres ſub Nerone. *Dex. A.C.* 60. *num.* 3. Innumerabiles ſub Diacono. *Dex. A C.* 300. *num. Com.* 3. *num.* 12. Engracia & xviij. eius ſocij. *ibi num.* 13. Lambertus. *ibi num.* 14. Duo alij. *ibi in Com. num.* 15.

Cæſarauguſtanum Concilium contra Priſcillianum. *Dex. A.C.* 384. *num.* 7.

Cæſarauguſtæ naſcitur Prudentius Poëta, matre Calagurritana: & quo anno? *Dex. & Com. A.C.* 380. *num.* 3.

Cæſarius Martyr Iturilſanus, cum ſociis. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 3. *num.* 8.

Cæſarobriga vrbs quæ? *Dex. & Com. A. C.* 407. *num.* 2. Vnde Iuuencus Poëta. *ibid.*

Cæſonius Maximus. *Dex. A.C.* 66. *Com.* 1. *num.* 7. Fuit comes Senecæ in exilio Corſicano. *ibi in Com.*

Caius Oppius Centurio fuit Hiſpanus. *Dex. A.C.* 34. *Com.* 2. Fuit Epiſcopus Mediolanenſis. *ibid. & A.C.* 34. *Com.* 7. *n.* 2. *vbi multa de eo*; & *A. C.* 66. *Com.* 1. *num.* 2. & *A.C.* 70. *Com.* 2. *num.* 1. *&* 2.

Caius Cornelius Centorio Capharnaumenſis fuit Malacitanus. *Com.* 2. *A.C.* 34. & *Com.* 5. *eiuſdem anni*, *& A.C.* 52.

Caius Martyr Cæſarauguſtanus cum Crementio ſocio. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 13.

Calagurris vrbs quæ? duæ eius nominis in Hiſpania. *Com. A.C.* 388. *num.* 11. & *Com. A.C.* 396. *num.* 1. Martyres eius. *Com. A.C.* 298.

Calagurritanus quatenus Prudentius? *Com. A.C.* 380. *num.* 3.

Calagurritanus Vigilantius, vbi natus? *Dex. A.C.* 388. *num.* 11.

Calcedonia vrbs quædam, an olim in Hiſpania fuerit? *Com. A.C.* 138. *num.* 5. *in Eumelia Virgine.*

Calduba (aliàs Carula) vrbs, cuius Presbyter Lamponius interfuit Illiberritano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Caledonius Bracarenſis Epiſcopus. *Dex. A.C.* 168. *num.* 1. Eius acta ex Cypriano. *in Com. ibid.* De eodem *Dex. A.C.* 430. *num.* 10. *& nos in Elogiis Authoris, ex Hugone Portucallenſi.*

Caliabria vrbs quæ? *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5. Cuius Epiſcop. Ianuarius interfuit Illiberritano. *ibid.*

Calinicus Martyr Clunienſis, cum ſociis. *Com.* 4. *A.C.* 300. *num.* 10.

Callenſis vrbs quæ? *Com. A.C.* 138. *num.* 5. *in Liberata Virgine.* & *Dex. A.C.* 308. *Com.* 1. *num.* 3.

Calocerus S. Iacobi diſcipulus, Lectórque ipſius. *Com A.C.* 37. Sequitur S. Apollinarem. *ibid.* & *Dex. A.C.* 50. *num.* 1. Prædicat in Carpetania. *Dex. A.C.* 44. *num.* 3. Obit. *Dex. A.C.* 130. *num.* 2. *cum Com.*

Calpe, altera ex columnis Herculis. quis ibi occiſus pro Chriſto? *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *n.* 19.

Camerinus Epiſcopus Toccitanus interfuit Illiberritano. *Com. A.C.* 300. *num.* 5.

Canalis vrbs quæ? *Dex. & Com. A.C.* 419. *n.* 3. Nigri Monachi in ea, à quo tempore? *ibid.*

Candida. *vide*, Claudia Paphenſis.

Candida Carthaginenſis Virgo, & Martyr cum ſociabus. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 1. *num.* 7.

Candidus Martyr ſocius Zoſimi, & Alexandri. *Dex. A.C.* 112. *num.* 10.

Candidus Martyr, Piperioois ſocius, vbi occiſus? *Com.* 2. *A.C.* 268. *num.* 7.

Canones Apoſtolorum quando editi? *Dex. A.C.* 34. *Com.* 6.

Canones Chronicorum qui dicantur? *Com. Epiſtola Dextri ad Oroſium*, §. *Chronicon Omnimoda.*

Canones Illiberritani Concilij defenduntur. *Com. A. C.* 311. *num.* 1. Concilij Bracarenſis. *vide*, Bracarenſe Concilium.

Cantabri Martyres lapicidæ. *Dex. A.C.*30[illegible]*.Com. 2.num.* [illegible]7.
Cantonius Virgitanus Epiſcopus interfuit Iliberritano. *Com.* 1. *A.C.*300.*num.* 5
Caparra vrbs vbi? *Com. A C.*120. & *Com.* 2. *A.C.* 308. *num.* 9. Caparr[illegible]s Ma[illegible]es. *ibi in Dex.* & *Dex. A.C* 86 *n.*[illegible] & *A.*[illegible]3[illegible]*.num.*8.
Capito S.Iacobi diſcipulus, creatus ab eo primus Epiſcopus Lucenſis. *Com.* 1. *A. C.* 37. Paritur. *Dex. A C.*60.*num.*2.
Capraſius Martyr Agaunenſis in Galliis. *Com.* 3. *A.C.*30[illegible]*.num.*1.
Capreolus Diaconus Toletanus. *Dex. A.C.* 419. *num.*6.
Caraca vrbs in Carpetania, quæ & [illegible]s Martyres. *Dex. A.*[illegible]86. *num.* 13. Per[illegible]eueranda Virgo eius vrbis. *Dex. A*[illegible]36[illegible]*.num.*6
Carenſis Epiſ[illegible]opatus, & vrbs, vbi [illegible]*om. A.* [illegible]318. *num.* 2. Eius Epiſcopus Liccrius. *ibid.* Carenſium Rhetor Ad[illegible]lphus. *Dex. A*[illegible]38[illegible]*.num.*1.
Carileppus, & ſocij [illegible] in Luſitania. *Dex. A*[illegible]86.*num.*3.
Carinus Imper. o[illegible]ciditur. *Dex. A C*[illegible]86.*num.*4.
Catrhena Vi[illegible]o, & Mart[illegible] C[illegible]. *Dex. A.*[illegible]296.*num.*[illegible] Eius Acta. [illegible]
Carmonia vrbs C[illegible]etanix quæ? *Com. A.C.*285. *num* 4. Carmon[illegible]ſis Ma[illegible]. *ibi*[illegible]*.cum*[illegible]ex.
Ca[illegible]tan[illegible] prouin[illegible]a, quæ fu[illegible] *Com.*[illegible] *A C.*50. Eius Iudæi in mortem Chriſti non præbuere aſſenſum. *Dex. A.C* 3[illegible]*.Com.*3.*nu*[illegible] Vbi de eius prouin[illegible]æ finibus. A q[illegible]bos [illegible] fide inſtructa? *Com.* 2. *A.C.*50. Martyres ſub Nerone. *Dex. A.C.* 60.*n.*1. A Gothis [illegible]aſtata. *Dex. A.C.*419.*n.*5.
Carpophorus [illegible] S.Abundij vbi paſſus? *Dex.* & *Com.*1. *A.*[illegible]3[illegible]*.num.*4.
Carthago. Eius nomi[illegible]s duæ vrbes in Hiſpaniis, vetus, & noua, quæ & S[illegible]ar a. *Com. A.C* 54. *n.*6. C[illegible] Ec[illegible]eſia Hiſpana à [illegible].Iacobo [illegible] B[illegible]pri[illegible] eius E[illegible]iſcopo. *Dex.* & *Com.*2. *A.*[illegible]3[illegible]. Martyres, 1.*p. Apol.* §.2. & *Dex. A.C* 1[illegible] *.n.*[illegible] & *A*[illegible]2.*n.*[illegible] & *A.C.*208.[illegible] & [illegible]26[illegible] *n.*[illegible]*.Com.*2. & *A.C.* 270.*n.*[illegible] & *A.*[illegible]96 *n.*[illegible] & *A.C.*300. *Com.*2. *n.*8. & *n.*11. & *Com.*[illegible]10 & *A.C* 308 *Com.*1. *n.*5. & 7. & *A.C.*360.*n.*3. [illegible]us Presbyter Eutexes interfuit Iliberritano. *Com.*1. *A.*[illegible]300.*n.*5.
Carthaginenſis prouincia diuiſa in duas. *Dex. A.C.*419.*num.*1.
Cartheia vrbs quæ? & quot eius dominis? *Com. A.C.*52.*num.*1.
Cartherius Vxam[illegible]nſis Epiſcopus interfuit Cæſaraugu[illegible]ta[illegible] Con[illegible]lio. *Dex. A.C.*284. *num* 7.
Carthelia ead[illegible] vrbs quæ Cartheia. *vide*, Cartheia.
Carus Imper *Dex. A.C.*18[illegible] *.num.*[illegible]286. *num.*1.
Caſſianus Martyr Cæſarau[illegible]uſtan[illegible] cum ſociis xviij *Com.*[illegible] *A.C.*300.*num* 15.
Caſtinus Gothorum Dux, qui[illegible] *Dex.* & *Com.*429. *num.*5.
Caſtos Martyr Cantaber cum ſociis? *Dex. A. C.* 300.*num.*17.
Caſtra-lælia vrbs quæ *Com. A C.*13[illegible]*.num.*[illegible] *in Liberata Virgine.* & *Dex. A.C.*3[illegible]8. *Com.* 1 *n.*3.
C[illegible]ſtus ca[illegible], quis prædicauerit? *Dex. A.C.*86. *num.*11.
Caſtrum-altum vrbs vbi? & à quo in fide edocta? *Dex. A.C.*106 *num.*6.
Caſtulo vrbs quæ? *Com* 1. *A.C.*861. *num.*7. De ea *Dex. A.C.* 308. *Com.*1.*n.*[illegible] Eius Martyres. *Dex. vtroque anno.* Eius Epiſcopus Secundinus interfuit I[illegible]berritano, cum Turrino Presbytero. *Com.* 1. *A.C.*3[illegible] *.num.*5.
Caſtus Martyr, [illegible]ocius S.M[illegible] diſ[illegible]ipul[illegible] S. Iacobi. *Dex. A.C.*66.*Com* 1.*num.*6.
Catel[illegible]ius Luſi[illegible]anorum Reg[illegible] pater S.Liberatæ & ſororu[illegible]. *Dex.* & [illegible]*om. A.*[illegible]138.*num.*6.
Cathalaunenſis E[illegible]leſia a S. Mancio Chriſti diſcipulo erecta. *Com. A.C.*[illegible]
Catherina Virgo & Martyr Alexandr[illegible] cum 40 Philoſophis paſſa *Dex. A.C*[illegible] *.Com.*4 *num.*5. R[illegible]liquiarum eius pars in Hiſpaniam delata. *Dex. A.C.*308 *Com.*1 *num.*[illegible]3.
Catomari quid? *Com.*4. *A.C.*3[illegible]0.*num.*15. [illegible] *fine.*
Cauca vrbs vbi à quibuſdam natus The[illegible]doſius Imp. di[illegible] quæ *Com. A*[illegible]82.*num.*4.
Caunenſis Virg[illegible] Romæ patitur. *Dex. A.*[illegible]60. *num.* 5. Maxencia T[illegible]id[illegible]ntr floret. *Dex. A C.* 419 *num* 2. Caun[illegible]ſis E[illegible]iſ[illegible]pus Marcellus. *vide verbo* Marcellus. [illegible]incentia Marty[illegible] *de*, Vincentia.

Ce

Celeſtina nobilis L[illegible]ſitaniæ matrona, Martyr Sinenſi *Dex.* & *Com. A.C* 63.
Caledonius Martyr Calagurritanus cum ſocio. *Com. A.*[illegible]8. *vbi eorum acta habentur.*
Celſus puer S.Paulini Nolani ex Tharaſia vxore filios, ſanctitate clarus, Compluti à parentibus ſepultus. *Com. A.C.*396.*num.*1.
Celtiberiæ prouinciæ fines. *Com.* 2. *A.C.* 50. A quibus in fide edocta? *ibid.* Celtiberi iaculatores egregij. *Dex. A.C.* 86. *num.* 10. & *A.C.* 430.*num.*5.
Centolla Virgo & Martyr Seo[illegible] in Cantabria cum ſocia Helena. *Dex. A.C.*300.[illegible]*n.*2. *n* 13.
Centulius S. Iſicij diſcipulus patitur Iliberri. *Com. A.C.*[illegible]
Cenſum quibus annis Romani exigebant? *Com. A C.*14.
Centuriones Euangelici tres, ex Hiſpania. *Com.*2. *A.C* 34.
Cereos in Cæmeteriis accendi, quatenus a Concilio Iliberritano vetitum? *Com. A.C.*311.*num.*1.

Ch

Cherronenſis vrbs in Hiſpani[illegible], quæ? *Com. A.C.* 60.*num.*2. Martyres eius ſub Nerone. *ibid.*
Chiliſatus Martyr, Dariæ ſ[illegible]cius. *Dex. A.C.*28[illegible] *.n.*5
Chriſogonus S. Iacobi diſcipulu[illegible], ab eo Presbyter ordinatus. *Com.* 2 *A.*[illegible]37. Sacrat eius altare. *Dex. A.C.*41. *Com.*1.*num.*2.
Chriſteta Martyr & Virgo Abulenſis, cum ſociis fratribus. *Dex. A.*[illegible]400. *Com.* 4 *num.*2. Vbi nati. *ibid. in Com.*
Chriſtianus puer Cluuienſis & Martyr, cum ſociis. *Com.*4. *A.C.*300.*num.*10.
Chriſtophori Martyris imago à quo tempore in Hiſpania? *Dex. A.C.*208.*n.*[illegible]. Reliquiæ. *Com. ibid.* Cuius ſtaturæ homo? *Com. ibid. cũ Dextro.*
Chriſtophorus Martyr Ituriſſanus cum ſociis. *Dex. A.C.*300, *Com.*3.*num.*8. aliàs dictus Chriſuphorus. *in Com.*

Chriſtus

Index rerum memorabilium.

Chriſtus Dominus quibus Conſulibus natus? *Dex.& Com. A.C. 1. num.1* quo anno Vrbis conditæ? *ibid.* Diſputat in medio Doctorum. *Dex.& Com. A.C.* 12. Init prædicationem. *A.C.* 31. Reus ad Pilatum agitur. *A.C. 34. Com. 1. num. 1.* Crucifigitur. *ibid.*

Chronicon Dextri quando cœptum? quando finitum? *Quære in vita authoris,& in 1 p. Apol. §.2. & in Com. epiſtola nuncupatoria Dextri ad Oroſium. & Com. A.C.430.num.12.*

Chronicon cur non protraxerit Dexter vlterius? *in eiſdem locis.*

Chronicorum Scriptores qui? quo ſtylo vſi? *Com. epiſt. ad Oroſium.*

Chronicon quid? in quo differat ab hiſtoria? *ibid.*

Chronici Euſebiani Hieronymus tum Interpres, tum Continuator,& ex parte Author. *ibid.*

Chronicon omnimodæ Hiſtoriæ quod? an iſtud tale ſit? *ibid.*

Chronici Dextri prior pars, ab Orbe condito vſque ad Chriſtum, non comparet. *ibid.* Apud quem fuit Toleti non ante multos annos *ibid. §. Ab Orbe condito.*

Chronicon Dextri prius Hieronymo, deinde Oroſio dicatum. *ibid. §. Sancto Presbytero.*

Chronico Dextri quæ fidem concilient? *ibid. §. Poſtquam domum.*

Chronici huius Apologia in duas diſtributa partes. *Extat prior initio operis, poſterior in fine.*

Chronographi omnes plura de rebus patriis ſcripſerunt, quàm de aliis. *1.p. Apol.§.2.*

Ci

Ciuitatenſes Martyres. *Dex. A. C. 300. Com. 2. num.1.*

Cl

Clarus (aliàs Clerus) Diaconus S. Indalecij diſcipulus patitur cum ſociis Clericis. *Dex. A. C. 54.num.7.*

Claudia Procula Pilati vxor in Chriſtum credit. *Dex.A.C.34.Com.1.num.2.*

Claudia Paphenſis Candida, Romæ patitur. *Dex. A.C.300.Com.2.num.6.* Erat vxor Pauli Sergij. *ibid. in Com.*

Claudianus Poëta vnde oriundus? *Dex. & Com. A.C.388.num.9.*

Claudius Imper. *Dex.A.C.270. num.4.5.& 6.*

Claudius Martyr Legionenſis. *Com.A.C.298.*

Clemens Romanus prædicat in Hiſpania. *Com.2. A.C.42.num.2.* Mittit illuc Philippum Philotheum. *vide verb.* Philippus Philotheus. Scribit Iuliano, & Iulio Hiſpanis. *Dex & Com. A.C.94.num.1.*

Fl. Clementis Conſulis paſſio. *Dex. & Com. A.C. 86.num.8.*

Clemens Alexandrinus Doctor. *Dex.A.C.197.*

Clemens Martyr Hiſpalitanus cum ſociis. *Dex. A.C.308.Com.2.num.6.*

Cleonicus Martyr Ebuſenſis cum ſociis. *Com. 2. A.C.300.num.4.*

Clerus. *vide,* Clarus Diaconus.

Clodius Albinus fit Cæſar, & occiditur. *Dex. A.C.208.num.1.*

Cluuia vrbs Celtiberiæ quæ? *Com. A.C. 190. n.6.* Martyres eius. *Dex.ibid. & A.C.300. Com.4. num.10.*

Co

Codex Dextri Wormaciæ repertus, à Bibliotheca Fuldenſi ſuffuratus. *1. p. Apol. §.1.* Eius repertores quales? *ibid.* Multoties in Hiſpaniis viſus,& à quibus? *ibid.* Codex Siſſenſis qualis? *ibid.*

Collegia iuuenum in Hiſpaniis olim erecta. *Dex. A.C 182. num.4.* Reerecta poſtmodum. *Dex. A.C.370.num.1.*

Columba ab ore vtriuſque Eulaliæ emicat. *Com. 3. A.C.300.num.15.*

Comaſius Epiſcopus abiurat hæreſim Priſcilliani. *Com. A.C.386.num.2.*

Commodus Imp. ab A.C.180. vſque ad 195. *ipſis annis.*

Complutum vrbs quæ? *Com. A.C. 296. num.1.* Eius Martyres. *ibid. & A.C. 290. num. 1.* Eorum inuentio. *Dex. A.C. 413. num. 8.* Sedis erectio. *ibid.* S. Celſus puer ibi ſepultus. *vide,* Celſus. Complutum à Gothis vaſtatum. *Dex. A.C.429.num.7.*

Conceptionis B. Mariæ feſtum in Hiſpania à S. Iacobo inſtitutum. *Dex. A.C. 38. Com. 1. num. 9.* Cæterùm non aliud quam Dominicam Incarnationem intendit celebrare *vt in Com. late oſtenditur. vide 1.p. Apol.§.2.*

Conceſſa Martyr Carthaginenſis. *Dex.A.C.300. Com.2.num.11.*

Concilium Apoſtolicum de legalibus, quo anno acciderit? *Com.A.C 48.num.1.*

Iliberritanum celebratum à Diſcipulis S. Iacobi. *Dex. A.C.57.*

Cherronenſe ab iiſdem. *Dex. A.C.60.num.2.*

Toletanum a S. Eugenio coactum. *Dex.A.C. 105.num.6.*

Toletanum ab eodem celebratum. *Dex. A.C. 112.num.1.*

Toletanum ſub Sixto Papa II. *Dex. & Com. A.C.260.num.5.*

Iliberritanum ſolemne. *Multa de eo, Com. 1. A.C.300.num.5.*

Toletanum pro Iliberritano. *Dex. & Com. A.C.311.num.1.*

Ancyranum. *Dex.A.C.316.*

Neocæſarienſe. *Dex.ibid.*

Nicænum primum. *Dex.A.C.324.num.1.*

Toletanum ſub Natali Epiſcopo. *Dex. A.C. 324.num.3.*

Alia Toleti, Variæ, & Tricij celebrata. *Dex. A.C.368.num.1.*

Romanum contra Arrianos. *Dex. A.C. 369. num.1.*

Mediolanenſe ſub Theodoſio Imper. *Dex. A.C.384.num.5.*

Emeritenſe contra Priſcillianum. *ibid.num.5.*

Luſitanum. *ibid.num.6.*

Cæſarauguſtanum. *ibid.num.7.*

Cordubenſe. *Dex. A.C.386.num.3.*

Toletanum contra Priſcillianiſtas. *Dex. A.C. 386.*

Quinque diuerſa ſub nomine Toletani primi continentur. *Com.ibid.*

Toletanum

Index rerum memorabilium.

Toletanum tempore Siricij Papæ. *Dex. A.C.* 388 *num.* 8.
Tarraconenſe. *Com A.C.* 388. *num.* 10.
Toletanum aliud. *Dex. A.C.* 400. *num.* 1.
Toletanum aliud. *Dex. A.C.* 405.
Africanum. *Dex. A.C.* 400. *num.* 2.
Telenſe. *Dex. A.C* 424. *num.* 14.
Bracarenſe, eiuſque acta. *Com. A.C.* 423 *num.* 6.
Concordia Luſitaniæ vrbs. *Dex. A.C.* 145. *num.* 2. Martyres eius. *ibi,* & *A.C.* 418. *num.* 4.
Conimbricenſis Eccleſia à S. Petro Bracatenſi erecta. *Quære inter elogia Authoris in Hugone Portucalenſi.*
Conſules ſub quibus Chriſtus natus eſt. *Com. A.C.* 1. *num.* 1.
Conſtantinus Magnus Imper. *Dex. A.C.* 308 *Com.* 2. *num.* 15. & *A. C.* 311. & 312. Vbi de Cruce ei cœlitus oſtenſa. Eius obitus. *Dex. A.C.* 337. *num.* 1.
Conſtantius Cæſar. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 1. *num.* 9. Deleuit ſexaginta millia Germanorum. *ibid.* De eo item *Dex. A.C.* 310. *num.* 1.
Conſtantius Imperator, Placidiæ maritus. *Dex. A.C.* 407. *num.* 1. Prædatur in Hiſpaniis. *Dex. A.C.* 418. *num.* 5.
Cordubenſes Martyres. *Com. A.C.* 298. & 299. *in fine.* & *Dex. A. C* 300. *Com.* 4. *num.* 5. Hoſius Epiſcopus cum Iuliano eius Presbytero interfuit Iliberritano. *Com.* 1. *A. C.* 300. *num.* 5. S. Parmenæ & ſociorum reliquiæ Cordubam adductæ. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 4. *num.* 1. Concilium Cordubenſe in cauſa Athanaſij. *Dex. A.C.* 356. *num.* 3. Vincentius ciuis Cordubenſis. *Dex. A.C.* 360. *num.* 9.
Cornelius Centurio cohortis Italicæ, Hiſpanus. *Dex. & Com.* 2. *A. C.* 34. Baptizatur à Petro. *Dex. A.C.* 50.
Cornelius Caphatnaunenſis Centurio. *vide,* C. Cornelius.
Cornelius Papa. *Dex. A C.* 255 *num.* 1.
Cocheia vrbs. *Com. A.C.* 368 *num.* 3. Marcus Poëta. *ibid.*
Coſtus Cæſarauguſtanus Epiſcopus. *Dex. A.C.* 356. *num.* 3.
Cotyus Martyr Iuliobrigenſis cum ſociis. *Com.* 2. *A C.* 300. *num.* 3.

Cr

Crementius Martyr Cæſarauguſtanus cum ſocio Caio, ſecundo in agone coronatus. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 13.
Creſcens Pauli diſcipulus vbinam prædicarit? *Com. A. C.* 50. *num.* 4. & *Com. A. C.* 71. *num* 5. Sepeliuit S. Theodorum Cæſarauguſtanum. *ibid.*
Criſpilus Martyr Tarraconenſis cum ſociis. *Dex. A.C.* 360. *num.* 4.
Criſpinus Epiſcopus Aſtigitanus & Martyr. *Dex. A.C.* 66 *Com.* 1 *num.* 5.
Criſpus Archiſynagogus à S. Paolo conuerſus, quiſnam fuerit? *ibid.*
Crotaton Martyr Albenſis cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 4. *num.* 3.
Crux ſæpe pro equuleo recepta. *Com. A. C.* 138. *num.* 6. *in Liberata Virgine.* & *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 15. Crucis lignum pollice, ſaxo impreſſum à S. Leocadia. *ibid. num.* 14. In cœlo Conſtantino Magno monſtratum. *Dex. & Com. A. C.* 312. Eius feſtum S. Syluester Papa inſtituit. *Dex. A. C.* 324. *num.* 12.

Ct

Cteſiphon. *vide,* Theſiphon, *ſeu* Teſiphous.

Cu

Cucuphas Martyr Iriæ-flauiæ. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 2. *num.* 5.
Cucuphas Martyr Barcinonenſis. *ibid.*
Cuminaria vrbs quæ? *Dex. A.C.* 255. *num.* 3.
Curiales ad Epiſcopatum trahi, reprehendit Innocentius I. *Com. A.C.* 388. *num.* 4.

Cy

Cymbalorum æneorum, ligneorúmue vſus. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 1.
Cynegius Hiſpanus, Prætorio præfectus, quantus vir? *Com. Epiſt. ad Oroſium. §. Poſt ex Oriente; in fine.*
Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus ſcribit lib. de Mortalitate. *Dex. A.C.* 255. *num.* 6. Cypriani locus correctus. *ibid. num.* 2. *in Com.* Occiditur. *Dex. & Com. A.C.* 259. vbi de anno eius martyrij agitur. Hiſpaniarum Doctor habetur. *Com. A.C.* 285. *num.* 6. *cum Dex.*
Cyrianus puer Clunienſis, & Martyr cum ſociis. *Com. A.C.* 300. *num.* 10.
Cyricus, & Iulita Martyres, in Carpetania paſſi. *Dex. A. C.* 222. *num.* 2. *cum Com.* Vbi de actis eorum. Ipſorum Inuentio. *Dex. & Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 6.
Cyrillus Alexandrinus ſcribit ad Valerianum Cæſarauguſtanum. *Dex. A.C.* 430. *num.* 2.
Cyxilla Toletanus Epiſcopus, cui Rex Silo ſcribit. *Com. A.C.* 286. *num.* 2. *in S. Tyrſo.*

D

Da

Dacianus crudeliſſimus Chriſtiani nominis hoſtis, in Galliis & Hiſpaniis. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 1. *num.* 1.
Dadas Martyr Octauiolenſis, cum ſocio. *Dex. A.C.* 290. *num.* 2.
Damaſus Matriti natus, fit Pontifex. *Dex. & Com. A.C.* 366. *num.* 3. Obiit. *Dex. A.C.* 388 *num.* 8.
Danielis Prophetæ de Placidiæ & Ataulphi matrimonio prædictio. *Com. A.C.* 430. *in fine.* Prophetiæ eiuſdem de quatuor animalibus, noua expoſitio. *Appendix ad A.C* 430.
Dapimus Martyr Iuliobrigenſis cum ſociis. *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 3.
Daria Martyr ſocia Chriſanti. *Dex. A.C.* 285. *num.* 5.
Daſius Epiſcopus, & Martyr, Doroſtori paſſus. *Com. A.C.* 168.
Datiuus Martyr, Aquis-quinrianis. *Dex. A.C.* 95. *num.* 1.

Index rerum memorabilium.

De

Decentius Epiſcopus Legionenſis interfuit Iliberritano. *Com.*1.*A.C.*300.*num.*5.

Decios Imper. *Dex. A.C.*25 8.*num.*2. Perſequitur Eccleſiam. *ibi num.*3. Deciorum progenies. *vide*, Laurentius.

Deiobriga vrbs quæ?*Com. A.C.*285.*num.*11. Martyres eius. *Dex. ibid.*

Delphinos Burdegalenſis Epiſcopos interfuit Cæſarauguſtano Coocilio. *Dex. & Com. A.C.*384. *num.*8.

Demetrius hoſpitalis vir, de quo Ioanoes, quis? *Dex. A.C.* 70. *num.*1.

Demetrius Martyr Munobrigenſis.*Dex.A.C.*300. *Com.*8. *num.*7.

Dertoſaous Pontifex primos,quis?*Dex.A.C.*100. *num.*4.

Deſiderius Hiſpanos Presbyter conuenit Hieroymum contra Vigilantium. *Com. A.C.* 388. *num.*11.

Dexter. Eius progenies, militia, officia, ſtudia, opera, amicitia cum Hieronymo. *vide in vita ipſius.* Fit Toleti Rector.*Dex. A.C.*100.*num.*9. Qua ætate ſcripſerit? *Dex. & Com. A.C.* 430. *num.*12. Ataulphi Epitaphium compoſuit. *ibi. in fine.* Dextri duo falſo aſſeruntur. 1. *p. Apol.* §.2. Multa de eo in vtraque parte Apologiæ.

Di

Diaconi ſeptem ab Apoſtolis, è Græcis omnes, creati. *Dex.A.C.*34.*Com.*7.*num.*1. Diaconi ſeptem 10 Cathedralibus olim Eccleſiis fuere. *Com.*3.*A.C.*300.*num.*14. *in S.Vincentio.*

Dictinus, ſeo Dictinius Aſturicenſis Epiſcopus, Priſcilliani aſſecla, monitis S. Ambroſij reſipiſcit. *Dex.A.C.*388. *num.*3. & *Com.A.C.*386. *late de eo.* Saoctitatis eius celebritas. *Com.A.C.* 388. *num.* 3. vide etiam *Com. A.C.* 400. *numero* 1.

Didymus Clunienſis Martyr cum ſociis.*Com.* 4. *A.C.*300.*num.*10.

Diocletianus Imper.ſæuit in Eccleſiam.*Dex.A.C.* 286. De eo *A.C.*300.*Com.*1.*num.*1.

Diocles Luſitanus Agitator celeberrimus. *Dex. A.C.*120. Eius meioonæ, & geſta. *ibi in Com.*

Diodorus Martyr Iuliobrigenſis cum ſociis. *Com.* 8.*A.C.*300.*num.*3.

Dionyſij viodex Theodorus. 1. *p. Apol.* §. 1. An interfuerit Virginis funeri? *Com.A.C.* 48.*n.*8. Prædicit Ioanni Apoſtolo reoocatiooem ab exilio. *Com.A.C.*91.*num.*5. Noo dicauit libros ſuos Timotheo Epheſioo Epiſcopo, ſed Eugenio Toletano. *Dex. A. C.* 100. *num.* 1. *vbi in Comment.id latè probatur.* Prædicat in Hiſpania. *Dex.A.C.*110.*num.*1.*cum Com.*

Dionyſius Coriothiorum Epiſcopus. *Dex. A.C.* 174.

Dionyſius Martyr Rhodenſis cum ſocio. *Dex. A.C.*300.*Com.*3.*num.*7.

Dionyſius Martyr Ituriſſanus cum ſociis. *Dex. A.C.*300.*Com.*3.*num* 8.

Dion Martyr Iuliobrigeoſis cum ſociis.*Com.A.C.* 300.*num.*3.

Diotrephes, cuius Ioannes meminit,quis? *Dex.* *Com.*2.*A.C.*70.*num.*1.

Diſcipuli S. Iacobi Maioris ex profugis in perſecutione orta tempore martyrij S. Stephani. *Dex.A.C.*35. Diſcipuli ſeptem à B. Petro Epiſcopi ordinati, vrbes littorales Hiſpaniæ inſtruunt, & quare? *Com.*8. *A.C.*37.*verſus finem.* & *Dex. A.C.*43. *cum Com.* Quo anno Romam ad Petrum ioerint? *Com. A.C.* 43. Quæ miracula Acci ediderint?*ibid.* Non fuere ordinati à Paulo, ſed à ſolo Petro. *Com.A.C.*44. Martyria ſingulorum. *Dex. & Com. A. C.* 47. Olim per errorem Confeſſores crediti. *ibid.* Qua de cauſa feſtum illorum agatur die 15.Maij?*Com.A.C.* 43.*num.*1.

Diuiſio Apoſtolorum ab inoicem fuit longè poſt diuiſiooem Prouiociarum, ſeu earum ſortitionem inter ſe.*Com.* 6. *A. C.*34. *num.*5. Quando accidit? *ibid.& Dex.A.C.*41. *cum Com.*2.*n.*1.

Do

Domitianos Telenſis Epiſcopus. *Dex. A.C.* 424. *num.*14.

Domitilla. *vide*, Fl. Domitilla.

Domitius Martyr Tarracooenſis cum ſociis.*Dex. A.C.*300.*Com.*8.*num.*10.

Domnina Virgo Interamnenſis cum ſororibus, Martyr. *Dex.A.C.*160.*num.*8.

Domninos Martyr Carthaginenſis cum ſocio. *Dex.A.C.*300.*Com.*2.*num.*8.

Donatus Martyr Vrſaonenſis. *Com. A.C.*115.*numero* 8.

Donatus Martyr & ſocij Concordienſes. *Dex. A.C.*145.*num.*2.

Donatus Martyr Eborenſis cum ſociis. *Com.* 8. *A.C.*300.*num.*4.

Donatus Presbyter Emeritenſis, S. Elauliæ Magiſter. *Com.*4.*A.C.*300.*in Actis S.Eulaliæ.*

Dooatus Martyr Carthaginenſis, ad quem ſcripſit Lactantius. *Dex.A.C.*360.*num.*3.

Dorotenſis locus in Hiſpaoia, non in Myſia fuit, *Com.A.C.*160.

Dr

Dracontios Epiſcopus exulat. *Dex. A. C.* 381. *num.*2.

Drona quæ vrbs? *Com.* 8. *A.C.* 300. *num.* 5. Eius Presbyter Loxurius interfuit Illiberritano. *ibid.*

Druſia electa fœmina, cui Ioannes Apoſt. ſcribit. *Dex.& Com.A.C.*105.*num.*8.

Druſus Cæſar moritur. *Dex.A.C.*24.*cum Com.*

Dy

Dynamius Rhetor Ilerdæ florens, natiooe Burdegalenſis.*Com.A.C.*396.*num.*1.

E

Eb

EBora. *vide*, Ebura, *ſeu*, Elbora.

Eburenſis Eccleſia in Luſitania à S. Mancio Epiſcopo, & Chriſti diſcipulo erecta. *Com. A.C.*90.

Ebura

Ebura vrbs in Carpetania, eadem quæ Talabera. *Com. A. C.* 13 *num.*6. & *Com.*4. *A.C.* 300. *numero* 2.
Eburenſes Martyres in Carpetania. *Dex. A C.*300. *Com.* 2. *num.*4. & *Com.* 4. *num.* 2. & *Dex. A.C.* 352. *num.*4.
Eburenſes Carpetani Hebræi, ad fidem conuerſi in Minorica Inſula. *Dex. & Com. A.C* 424. *num.*11.
Ebredunenſes Martyres. *Dex. A. C.* 308. *Com.*2. *num.*14.

Ec

Eccleſiæ a S. Iacobo erectæ Cæſarauguſtana, Bracarenſis, Carthaginenſis, Hiſpalenſis, Valentina Tarraconenſis, Toletana, Barcinonenſis, Lucenſis, Aſturicenſis, Paléntina, Iuliobrigenſis. *Dex.& Com.*2. *A.C.*37.
Eccleſiæ à S. Petro Bracarenſi S. Iacobi diſcipulo erectæ. Irienſis, Amphilocenſis, Eminienſis, Portucalenſis. *Com. A. C.* 56 *num.*7. Item Conimbricenſis, & Vlyxipponenſis, & aliæ vltra Nerium promontorium. *vide inter Elogia Authoris Hugonem Portucallenſ.* Item Emeritenſis, Egitanienſis. *ibid.*
Eccleſiæ a D. Baſilio S. Iacobi diſcipulo erectæ. Tudenſis, & Placentina, ſeu Ambracienſis. *Com. A.C.* 5 *num.*2.
Eccleſiæ à S. Marcio Chriſti diſcipulo erectæ. Eborenſis in Luſitania, & Cathalaunenſis in Gallia. *Com. A.C.*90.
Eccleſiæ omnes pacem ab Ethnicis mercantur. *Dex. A. C.* 180 *num.* 3. præſertim Hiſpanæ. *ibid.*
Eccleſiarum totius Orbis tranquillitas ſub Syluestro, & Conſtantino. *Dex. A.C.* 312.

Eg

Ega attulit in Hiſpaniam de reliquiis S. Catherinæ. *Dex. A.C.*308. *Com* 1. *num.*1
Egabro vrbs, cuius Presbyter Victorius interfuit Illiberritano, quæ *Com* 1. *A.C.*300. *num.*5.
Egitanienſis Eccleſia à S. Petro Bracarenſi erecta. *Hugo Portucall. inter Elogia Authoris.*

El

Elborenſis Epiſcopus Quinctianus interfuit Illiberritano. *Com.*1. *A.C.*300 *num.*
Elborenſis Epiſcopus S.Bricius. *vide*, Bricius.
Elbora vrbs, aliàs Ebura in Carpetanis. *vide* Ebura.
Elepel vrbs, dicta Ilipula, cuius Presbyter S Reſtitutus interfuit Illiberritano. *Com.*1. *A. C.* 300. *num* 5.
Elliocrota vrbs, quæ 'an Valladolid? *Com. A.C.* 54. Eius Epiſcopus Succeſſus, & Liberatus Presbyter interfuerunt Illiberritano. *Com.* 1. *A. C.* 300. *num.*5.
Elogia Authoris. *Quære poſt vitam ipſius Authoris.*
Elpidius S. Iacobi diſcipulus, primus Toletanus Epiſcopus ab eo creatus. *Dex. & Com.* 2. *A.C.* 37. Sacrat altare Magiſtro ſuo. *Dex. A. C.* 42. *Com.*2. Patitur. *Dex. A.C.* 60. *num.* 2. vide de eo *Dex. A. C.* 419. *num.*1.

Em

Emeritenſis Eccleſia à S. Petro Bracarenſi erecta. *Hugo Portucal. inter Elogia Authoris.* Martyres. *Com. A.C.*298. Epiſcopus Liberius interfuit Illiberritano. *Com.*1 *A.C.*300 *num.*5. Martyres & Virgines, Eulalia & Iulia. *Com.* 3. *A.C.*300. *num.*15 Et Lucretia. *Dex. A. C.* 308. *Com.*2. *num.*12. Epiſcopus Idacius acerrimus Priſcilliani inſectator. *Dex. A.C.*384. *num.* Concilium contra Priſcillianum *ibid.* Marcialis Epiſcopus depoſitus. *Com. A. C.*255. *num.*2. Epiſtola S. Cypriani ad Emeritenſes ſuper eadem re. *ibid.*
Emeritus Presbyter de Barea interfuit Illiberritano. *Com.*1. *A C* 300. *num.*5.
Emila Barcinonenſis Epiſcopus intereſt Cæſarauguſtano Concilio. *Dex. A.C.*384. *num.*7. Deponitur. *ibi in Com.* & *A. C.* 388. *num.* 1 *&* Com. *A. C.* 396. *num.*1.
Eminienſis Eccleſia à S. Petro Bracarenſi erecta. *Com. A.C.*38. *num.*2.
Emitherius & Celedonius Martyres Calagurritani. *Com. A.C* 298.
Emitherius agricola Martyr ſocius S. Seueri Barcinonenſ. Epiſcopi. *Com. A.C.*285. *num.*12.

En

Engratis eadem quæ Engratia. *vide*, Engratia.
Engratia Virgo Cæſarauguſtæ cum ſociis occiſa. *Dex. A.C.*300. *Com.* 3. *num.*13. Eius acta *in Com.*

Ep

Epaphroditus fit à S. Petro Apoſtolo Epiſcopus Tarraconæ, non Tarracinæ. *Com. A C.*50.
Eparchius Martyr Tarraconenſis cum ſociis. *Com.* 2. *A.C.*300. *num.*10.
Epenetus fit Epiſcopus in Hiſpania à S. Petro Apoſtolo. *Dex. & Com. A. C.* 50. Obit. *Dex. A.C.*64.
Ephrem S. Iacobi diſcipulus, primus Aſturicenſis Epiſcopus ab eo creatus. *Dex & Com.* 2. *A. C.* Patitur. *Dex. A.* 60 *num* 2.
Epictetus S. Petri Bracarenſis diſcipulus, & primus Epiſcopus Tudenſis, & Ambracianus, ſeu Placentinus, in Hiſpania. *Com. A.C.*36 *num.*2. & *Com.*2. *A.C.* 37. & *Dex. A.C.*268. *Com.*2. *n.*4. fit Martyr. *ibid.* aliàs dicitur Epitatius.
Epictetus ſiue Epitatius Cæſarauguſtanus Epiſcopus, intereſt Toletano Concilio. *Dex. A.C.*105. *num.*6. vide de eo Hymnum M.Maximi. *Com. A.C.*71. *num.*5.
Epiſcopi à S. Iacobo in Hiſpania creati (vno excepto Petro Bracarenſi) fuere omnes ex fidelibus profugis ab Hieroſolymis, in perſecutione ſub Stephani nece orta, quos Iacobus in Hiſpaniis repererat. *Dex. A.C.*37. *Com* 2.
Epiſcopales Sedes per Hiſpaniam in melius diſtribuuntur à S. Eugenio. *vide*, Eugenius Tolet. Iterum ordinantur ſub Natali Epiſcopo in Concilio Toletano. *Dex. A.C.* 324. *num.*1.
Epiſcopi qui Toletano Concilio X I X. Patrum

anteceſſerunt. *Com.* *A.C.*405.
Epiſtola nuncupatoria Dextri ad Oroſium. *Quære in eius Chronici.*
Epiſtolæ S. Eugenij Toletani ad SS. Nereum, & Achilleum Martyres. *Com.* 3. *A. C.* 34. *num.* 1. Alia ipſorum reſponſiua. *Com.* *A.C.* 91. *num.* 3. Alia item Eugenij ad ipſos. *ibid.*
Epiſtola S. Iacobi Canonica, non à Iacobo Minore, ſed à Maiore ſcripta latè defenditur. *Com.* 1. *A.C.* 37. *num.* 6. Et quòd fuit prima ſcriptura noui Teſtamenti. *ibi num.* 7. *cum Dextro.*
Epiſtola Pauli ad Hebræos, ſcripta ad Hiſpanos. *Dex. A.C.* 66. *quod latè probatur in Com.*
Epiſtola Ioannis ad Gaium, ad quem Caium ſcripta? *Dex.* *A.C.* 70. *Com.* 2.
Epiſtolæ Ignatij ad B. Virginem. *Dex. A. C.* 116. *num.* 4. & *C. A.* 430 *num.* 6.
Epiſtola B. Virginis ad Ignatium. *ibid.*
Epiſtola B. Virginis ad Meſſanenſes. *Dex. & Com.* *A.C.* 86. *num.* 11. & *A. C.* 430. *num.* 7.
Epiſtola B. Virginis ad Florentinos. *Com.* *A.C.* 86. *num.* 11.
Epiſtolæ ad M. Marcellum ſeu Eugenium Toletanum, ſcriptæ ſub nomine Timothei, memoria. *Dex. A.C.* 120. *num.* 2.
Epiſtola Cypriani ad Caledonium Bracarenſem. *Com.* *A.C.* 268. *n.* 1. Eiuſdem ad Eccleſias Emeritenſem, Legionenſem, & Aſturicenſem, & locus ipſius correctus. *Com. A.C.* 255. *num.* 2.
Epiſtola Silonis Regis Hiſpani ad Cyxillanem Toletanum Epiſcopum. *Com. A.C.* 286. *num.* 2. *in S. Tyrſo.*
Epiſtolæ Hieronymi, Chromatij, & Heliodori de editione Martyrologij germanæ ſunt. *Com. A. C.* 384. *num.* 5.
Epitatius. *vide*, Epictetus.

Eq

Equuleus ſæpe crux dictus. *Com. A.C.* 138. *num.* 6. *in Liberata Virgine.*

Er

Errata Codicis Dextriani authoritatem ipſi conciliant; & quæ præſertim? 1. *p. Apol* §. 1.

Eſ

Eſtuciana vrbs quæ? *Com. A.C.* 138. *num.* 6. Martyres ipſius. *ibid.*

Et

Etherius S. Iacobi diſcipulus, I. Barcinonenſis Epiſcopus ab eo creatus. *Dex. & Com.* 1. *A.C.* 37. Patitur. *Dex. A.C.* 60. *num.* 2.
Etherius Oſſonobenſis Epiſcopus intereſt Concilio Cæſaraugustano. *Dex. A.C.* 384. *num.* 7.

Eu

Euangelij oſtium quando Gentibus reſeratum? & quem ſenſum id habeat? *Com. A.C.* 36. *latè.*
Euangelium quo anno Matthæus ſcripſerit? *Dex. & Com.* 1. *A.C.* 37. *num.* 7.
Euangelium dictante Ioanne à quo exceptum? *Com. A.C.* 94 *num.* 4.
Eucharius Presbyter Municipij Abenſis interfuit Illiberitano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.
Eucharius Toletanus Presbyter in Africa. *Dex. A.C.* 384. *num.* 2. De eo Auguſtinus. *Com. ibid.*
Eucherius Stiliconis filius qualis? *Com.* *A.C.* 417. *num.* 1.
Euentius Martyr Cæſaraugustanus, alter [illegible] viij. ſociis. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 13.
Euexes Presbyter Carthaginenſis interfuit Illiberitano pro Epiſcopo ſuo. *Com.* 1. *A.C.* [illegible] *num.* 5.
Eugenius S. Iacobi diſcipulus, primus Valentinus Epiſcopus ab eo creatus. *Dex. & Com.* 2. *A.C.* 37. Patitur. *Dex A.C.* 60. *num.* 2.
Eugenius Toletanus Epiſcopus, dictus primùm M. Marcellus, quis fuerit? *Com.* 3. *A.C.* 34. Scribit ad SS. Nereum, & Achilleum. *ibi*, & *Com. A.C.* 91. Venit in Hiſpaniam cum Petro cuius erat diſcipulus. *Dex. A.C.* 50. *num.* 1. Eccleſiam Toletanam facit Primatem, & cæteras Hiſpaniæ Sedes meliùs diſponit. *Dex A.C* 91 *num.* 8 De eo multa *Dex. A.C.* 100. *num.* 1. & *Com. ibid.* & *num.* 3. 7. & 8. Vbi de eius Poëmatis, & Oratoria arte. Dionyſius Areopagita dicat ei libros ſuos. *Com.* 2 *A. C.* 1[illegible] *num.* 1. & 10. Celebrat Toleti Concilium. *Dex. A.C.* 105 *num.* 6. Eius ex fratre nepos qualis? *Dex. A.C* 110 *num.* 7. Mater, & ſorores. *vide verbo*, Xantippe & Polixena. Cogit aliud Concilium. *Dex. A.C.* 112. *n.* 1. Scribit S. Dionyſij martyrium egregio poëmate. *Dex.* *A C.* 130. *num.* 3. In Gallias proficiſcitur, & Toloſæ prædicat. ac prope Lutetiam Pariſiorum patitur. *ibi*, & *in Com.*
Eulalia Virgo & Martyr Barcinonenſis, eius que acta. *Com* 3. *A C.* 300. *num.* 15. Eius ſepulchrum. *ibid num.* 14. Templum. *Com.* *A.C.* 312.
Eulalia Emeritenſis. *Dex. A.C.* 300. *Com* 3. *num* 15. Eius acta. *ibid.* Quam ſimiles inter ſe vtraque Eulalia? *ibid.*
Eulogius ciuis Tarraconenſis & Martyr, cum ſociis. *Dex.* *A.C.* 268. *Com.* 2. *num.* 1.
Eumantius Presbyter Solienſis interfuit Illiberitano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.
Eumelia eadem quæ Euphemia. *vide*, Euphemia.
Eumentianus Presbyter de Oſſigi interfuit Illiberitano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.
Euphemia Virgo & Martyr, ſoror aliarum octo in Gallæcia. *Dex. &* *Com. A.C* 138. *num.* 7.
Euphraſius S. Iacobi diſcipulus, Oſtiariúſque ipſius, ſed à S. Petro Epiſcopus factus, remittitur in Hiſpanias. *Dex. & Com.* 2. *A.C.* 37. 43. & 44. Vbi prædicat? *Dex A C.* 14. *num* 8. Patitur. *Com. ibid.* Vbi quieſcit? *ibid.* Olim miſſus ab Hiſpanis ad Petrum, & quare? *Com.* 2. *A C.* 35. *num.* 1.
Euſebius Palatinus, & ſocij Martyres Metellinenſes. *Dex. A.C.* 134. *num* 4. Euſebius [illegible]enſis. & Laodicenus. *vide infrà.*
Euthrandus Chronici Dextri Continuator, quis? 1. *p Apol.* §. 1. & *in Elogijs Authorum.* & 1 *p. Apol.*
Eutropius Xantonenſis Epiſcopus I[illegible] an fuerit de illis Gentilibus, qui acceſſerunt ad Philippū, vt loquerentur cum Ieſu? *Com.* 2. *A C.* 35 *num* 3.
Eutropius Martyr Eburenſis cum ſociis. *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 4.
Euſebius Epiſc. Laodicenus. *Dex. A.C.* 27[illegible]. *num.* 1

Euſebius

Index rerum memorabilium.

Euſebius Martyr Eburenſis in Carpetania cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *num.* 4.

Eutychetis Aurigæ Hiſpani Epitaphium. *Com. A. C.* 120.

Eutychianus Baſteranus Epiſcopus interfuit Iliberitano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Eutychius Martyr Aſtenſis in Hiſpania. *Dex. A.C.* 112. *num.* 3.

Eutychius à Paulo Apoſtolo ſuſcitatus. *ibid. nu.* 4. Telæ patitur. *ibid.* & *Dex. A.C.* 299. *num.* 1.

Eutychius Salmanticenſis Martyr cum ſociis. *Dex. A.C.* 430. *num.* 1.

Eutychij Martyres in Hiſpania multi, quot? *Com. A.C.* 112. *num.* 3.

Ex

Exuperantius Vxamenſis tranſlatus Rauennam. *Dex. A. C.* 385. *num.* 2. & *A. C.* 388. *num.* 10. & *A.C.* 407. *num.* 4.

F

Fa

FAbianus Papa. *Dex. A.C.* 255. *num.* 1.

Fabricianor Abbas & Martyr cum ſocio. Titulciæ. *Dex. A C.* 308. *Com.* 1. *num.* 6.

Facundus Martyr cum fratre Primitiuo. *Dex. A. C.* 139. *num.* 4.

Fætadius Toletanus Epiſcopus. *Dex. A. C.* 424. *num.* 15. & *A.C.* 428. *num.*

Fauorinus Rhetor. *Dex. A.C.* 135. *num.* 2.

Fauſtina Auguſta S. Catherinæ diſcipula patitur. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 4. *num.* 7.

Fauſtinus nobilis ciuis Pampilionenſis ad fidem conuerſus. *Com. A.C.* 110. *num.* 3.

Fauſtus Martyr cum ſociis Ianuario, & Marciale. *Com. A.C.* 299. *in fine.*

Fauſtus Martyr Cæſarauguſtanus, alter è xviij. ſociis. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 13.

Fauſtus Martyr Clunienſis cum ſociis. *Com.* 4. *A. C.* 300. *num.* 10.

Fe

Febronia Virgo & Martyr in Syria. *Dex. A. C.* 308. *Com* 2. *num.* 3.

Felicianus Epiſcopus Malacitanus, & Martyr. *Dex. A.C.* 308. *Com* 2. *num.* 4.

Feliciſſima Martyr, ſocia Graciliani, vbi occiſa? *Dex. & Com. A.C.* 130. *num.* 2.

Feliciſſimus Presbyter de Arubi interfuit Iliberitano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Felicula Martyr, ſocia SS. Vitalis, & Zenonis. *Dex. A.C.* 110 *num.* 6.

Felix Presbyter Vallaræ-vrbicuæ ſcribit ad S. Cyprianum. *Dex. A.C.* 255 *num.* 2. Non fuit Epiſcopus Cæſarauguſtanus, imò nec Epiſcopus. *Com. ibid.*

Felix Martyr B. Irenæi diſcipulus cum ſociis. *Dex. A.C.* 155. *num.* 5.

Felix Epiſcopus cum Sabino ad S. Cyprianum miſſus. *Com. A.C* 155 *num.* 2.

Felix Martyr ſocius S. Regulæ, Turigij occiſus. *Dex. A.C.* 285. *num.* 7.

Felix Martyr ſocius Ianuarij, Heracleæ occiſus. *Dex. A.C.* 296. *num.* 4.

Felix Epiſcopus Accitanus præeſt Concilio Iliberitano. *Dex. & Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Felix Archidiaconus Toletanus Canones Concilij Iliberritani digeſſit. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 1. *num.* 12. Et tandem Hiſpali martyrio coronatur. *ibi in Com.* & *Dex. A.C.* 300. *Com.* 3. *num.* 11.

Felix Carthaginenſis Martyr cum ſociis. *Com. A. C.* 270. *num.* 2.

Felix Martyr Eburenſis in Carpetania, cū ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *num.* 4. Alter Felix Eburenſis. *ibid.*

Felix Martyr Patauonienſis cum ſociis. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 2. *num.* 18.

Felix Martyr Gerundenſis. *Com.* 2. *A.C.* 300. *n.* 5. & *præcipuè Dex. A. C.* 300. *Com.* 3. *n.* 6. Felices Gerundenſes Martyres duo. *Com. A.C.* 277. *n.* 2.

Felix Epiſcopus Carthaginenſis Martyr cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 3. *num.* 10.

Felix Martyr Cæſarauguſtanus, alter è xviij. ſociis. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 13.

Felix Martyr Clunienſis cum ſociis. *Com.* 4. *A.C.* 300. *num.* 10.

Felix Tarraconenſis Martyr cum ſociis. *Com. A.* 360. *num.* 4.

Felix Confeſſor, ſocius S. Eulaliæ Emeritenſis. *Com.* 4. *A.C.* 300. *num.* 15. *in huius vita.*

Felix Martyr Caparrenſis cum ſocio. *Dex. A. C.* 360. *num.* 4.

Fenarium flumen. *Dex. & Com.* 1. *A.C.* 308. *n.* 6.

Feſtum S. Iacobi celebre in Hiſpaniis, & à quo tempore? *Com.* 2. *A.C.* 42. *num.* 2.

Feſtus Clunienſis Martyr cum ſociis. *Com.* 4. *A.C.* 300. *num.* 10.

Fi

Fides per Hiſpanias vehementer dilatatur. *Dex. A.C.* 100. *Com.* 2. *num.* 3.

Fidei profeſſio à Patribus Bracarenſis Concilij facta. *Com. A. C.* 423. *num.* 6. *in cap.* 2. *aliorum ipſius.*

Fides Virgo & Martyr Ciuitatenſis, ſiue Emeritenſis, Agauni paſſa. *Dex. & Com.* 1. *A.C.* 300, *n.* 1.

Firminus Epiſcopus Pompilionenſis, & Toloſanus. *Com. A.C.* 76. *num.* 2. Prædicat per Hiſpaniam, & patitur. *Dex. A.C.* 110. *num.* 3. Eius geſta. *in Com.*

Firmus Martyr Mellariæ occiſus. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 1. *num.* 14.

Firmus Pompilionenſis Senator ad fidem conuerſus. *Com. A.C.* 110 *num.* 3. fuit pater S. Firmini.

Fl

Flacilla nobiliſſima Hiſpana. *Com. A. C.* 388. *n.* 9.

Flauia Domitilla nobiliſſima, Martyr. *Dex. A.C.* 91. *num.* 3. Duæ eius nominis. *Com. ibid.* Altera patitur cum ſociabus. *ibid.* Altera verò. *Dex. A.C.* 100. *Com.* 2. *num.* 2.

Flauiobriga vrbs quæ? *Com. A.C.* 185. *num.* 3. & *Com. A.C.* 270. *n.* 1. Eius Martyres. *ibi & in Dex.*

Flauiarum cognomine multę olim vrbes inſignitæ. *Com. A.C.* 185. *num.* 3.

Flauium-brigantium, quæ vrbs? *ibid.*

Flauius Lucius Dexter. *vide*, Dexter.

Flauius Iliberritanus Epiſcopus interfuit Concilio Iliberritano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Florentius Hiſpalenſis, dictus M.Bolanus Florentius. *Dex. A. C.*110. *num.*4. Alter. *Com. ibid.* Patitur. *Dex.A.C.*116.*num.*3.
Florentius Epiſcopus Emeritenſis intereſt Concilio Cordubenſi. *Dex.A.C.*356.*num.*3.
Florianus Imperator. *Dex.A.C.*277.*num.*5.
Florianus Martyr Eburenſis cum ſociis. *Com.*2. *A.C.*300.*num.*4.

Fo

Forcatus Epiſcopus Lucenſis ſanctitate clarus. *Dex.A.C.*385.*num.*4.
Fortunatus Martyr, S. Irenæi diſcipulus cum ſociis. *Dex.A.C.*255.*num.*5.
Fortunatus Martyr Vxamęba rcæ, cum ſociis. *Dex. A.C.*268.*Com.*2.*num.*3.
Fortunatus ciuis Pompilionenſis ad fidem conuerſus. *Com.A.C.*110.*num.*3.
Fortunatus Martyr Eburenſis in Carpetania cum ſociis. *Dex.A.C.*300.*Com.*2.*num.*4.
Fortunatus Martyr Patauonienſis cum ſociis. *Dex.A.C.*300.*Com.*2.*num.*18.
Fortunatus Martyr Caparrenſis cum ſocio. *Dex. A.C.*360.*num.*8.
Fotinus Clunienſis Martyr cum ſociis. *Com.*4.*A. C.*300.*num.*10.

Fr

Fronto Petragoricus Epiſcopus. *Dex. A. C. 66. Com.*2.*num.*6.
Fronto Martyr Cæſarauguſtanus, alter è xviij. ſociis. *Com.*3.*A.C.*300.*num.*13.
Fructuoſus Epiſcopus Tarraconenſis Martyr cum ſociis. *Dex.& Com.*2.*A.C.*268.*num.*1.

Fu

Fulminatricis Legionis milites, multi fuere Hiſpani. *Com.A.C.*175.*num.*3.
Fulta Barcinonenſis Epiſcopus. *Dex.A.C.*212.
Fuſcus Agitator factionis Venetæ, Hiſpanus. *Com. A.C.*120.

G

Ga

Gabinus Imperator. *Dex.A.C.*241.
Gabro vrbs. *vide*, Egabro.
Gaditanum Herculis templum, & ſepulchrum. *Com.*3.*A.C.66.num.*6.
Galba fit Imperator in Hiſpania. *Dex. & Com. A. C.*70.
Galenus Medicus. *Dex.A.C.*141
Galerius Maximianus. *vide*, Maximianus.
Galienus Imperator. *Dex. A. C.* 268. *num.* 2. & *Com.*2. *eiuſdem anni*, *num.*2. & *Dex.A.C.*270. *num.*3. & 4.
Galla Placidia Auguſta, eadem ac Placidia Theodoſij filia. *vide*, Placidia, & *Com.A.C.*423.*n.*1.
Gallæci vnde dicti? & à quibus orti? *Com. A. C.* 138.*n.*5. A Sueuis poſſeſſi. *Dex. A.C.*423.*n.*6.
Galliis euangelizat S. Iacobus Apoſtolus. *Dex. A.C.*41.*num.*4.
Gallus Imperator. *Dex.A.C.*256.
Gauianus Martyr Eburenſis cum ſociis. *Com.* 2 *A.C.*300.*n.*4.

Ge

Gelduba vrbs non in Thracia, ſed in Turdetania fuit *Com.A.C.*94.*num.*1. Eius Martyr. *ibid.*
Gemella vrbs. *vide*, Auguſta-gemella.
Gemianus Scriptor nobilis. *Dex.A.C.*230.*num.*1
Gemma-marina. *vide*, Marina Virgo.
Geneſius Martyr Mantuanus, Olyſſipone floret cum ſociis. *Dex.A.C.*308.*Com.*2.*num.*2. Patitur *Dex. A.C.*353.*num.*3.
Geniuera Virgo, & Martyr Tudenſis cum ſororibus. *Com.A.C.*138.*num.*5.
Geographos quot, & quos Elucidator euoluit. 1.*p.Apol.*§.3.
Georgius Presbyter ſocius S.Frontonis. *Com.*2.*A. C.66.num.*6.
Germana Virgo & Martyr Hiſpana cum ſororibus. *Com.A.C.*138.*num.*5.
Germani Gallias, & Italiam vaſtant. *Dex. A. C.* 268.*num.*2. & 3.
Germanus Martyr Emeritenſis cum fratre Seruando. *Com.A.C.*298.
Geronius Martyr Caracitanus cum ſocio. *Dex. A.C.*86.*num.*13.
Gerontius Epiſcopus Italicenſis & Martyr. *Com. A.C,*86.*in fine*. vbi extat Hymnus in eius laudē.
Geruaſij, & Protaſij corpora quis ſepelierit? *Dex. A.C.*91.*num.*6.
Geruaſius qui in Hiſpania prædicat, quis? *ibid. in Com.*
Gerundenſes Martyres. *Com.A.C.*277.*num.*2. Cucuphas. *Com.*2.*A.C.*300.*num.*5. Felix. *ibid.* Felix, & Maximus. *ibi Com.*3.*num.*6.
Getulius pater ſeptem fratrum Martyrum, S.Ioannis Apoſtoli diſcipulus. *Dex.A.C.*100. *Com.*3 *num.*4.

Gl

Glabrio Conſul Romanus, pro Chriſto patitur. *Dex.A.C.*91.*n.*2.

Gn

Gnoſticorum origo. *Dex. A. C.*136. Pullulant in Hiſpaniis. *Dex.A.C.*380.*num.*2.

Go

Gonciolum vrbs, eadē quæ Berella. *vide*, Berella.
Gordianus Imperator. *Dex. A. C.* 241. & 243. Occiditur. *A.C.*244.
Gothi per Imperium graſſantur. *Dex. A. C.* 300. *Com.*3.*num.*1. Quando in Hiſpanias venerunt? *Dex.A.C.*424.*num.*1.*vide Com.* Vaſtant Carpetaniam. *Dex.A.C.*429.*num.*5. Et Complutum. *ibi num.*7. Et Meconem. *ibi num.*10. Sunt quarta Danielis beſtia. *vide Appendicem ad A. C.* 430. Gothorum Reges in Hiſpania ante Leouigildum, quot? *ibid.*

Gr

Gracilianus Martyr ſocius Feliciſſimæ, vbinam occiſus? *Dex.& Com.A.C.*230.*num.*2.
Græcorum Menologiū. *vide*, Menologium. Græci

[illegible] paniæ ve[illegible] [illegible] 8. num. 5.
[illegible] is æl[illegible] h[illegible]urus [illegible] et. [illegible] & [illegible] A. [illegible] ibi [illegible] d. V[illegible]gini [illegible] m. A [illegible] o- [illegible] iu licandu [illegible] Gran[illegible]ta [illegible] Ital[illegible] 6.
G[illegible] ex A. C [illegible]
G[illegible] at anus [illegible] n. num. [illegible] 182. [illegible] et fauet [illegible] id. num. [illegible] O[illegible] A. C. [illegible]
G[illegible] T[illegible]raconensis cum [illegible] iis. Com. A. C. [illegible]
[illegible] us [illegible] pr[illegible] le [illegible] num. [illegible] con- [illegible]
G[illegible] Ol[illegible] ef- [illegible] num. [illegible] E[illegible] d.
F[illegible] ret [illegible] m. [illegible] paſ- [illegible] D[illegible] Sanctos [illegible] n [illegible]
[illegible] C[illegible] unt [illegible] Q[illegible] M[illegible] l[illegible] tel [illegible] Com. V[illegible] [illegible] De A. C. [illegible] ber[illegible] anus Epiſcopus, ex Præfecto [illegible] M[illegible] D[illegible] 5. [illegible] S[illegible] ſit [illegible] m[illegible] id.
[illegible] ius [illegible] unt[illegible]. Dex. A. C. [illegible]

[illegible] & Martyr Dex. [illegible]

H

H[illegible]
H[illegible] m [illegible]
[illegible] us [illegible] tot Dex. A. C. [illegible] num. [illegible] Fuit [illegible] A. C. [illegible]
Hal[illegible] nd[illegible] vide Alot[illegible]

H

[illegible] m- ueiu ſectam, qui Apoſt[illegible] Atheiſtas di C[illegible] [illegible] adis [illegible] A. C. [illegible] Q[illegible] ibid.

Hel[illegible] Ad[illegible]anorum Regina, fit Chriſtiana Dex. A. C. 66. Com. [illegible] num. 5. Helena Martyr [illegible] [illegible]ana. Dex. A. C. [illegible] Com. [illegible]
[illegible] m[illegible] Conſtan[illegible] Imper. Dex A. C. 31[illegible] num. [illegible] lato [illegible] Chri ſto cu[illegible] A. [illegible] 32[illegible] cruci feſtum [illegible] Com. A. C. [illegible] num. [illegible]
[illegible] opo[illegible] Hiſpania eadem Soli[illegible] Com. A. C. [illegible] num. [illegible] v[illegible] infrà.
Helpidius Helpid[illegible] [illegible]us flor[illegible] D[illegible] A. C. 385. num. [illegible] v[illegible]
He[illegible] M[illegible] C[illegible] Eme- [illegible]
H[illegible] æ [illegible]es quot, & quæ [illegible] A. C. [illegible] M[illegible]yr[illegible] [illegible]eraclea Hiſpaniæ. Dex. A. C. [illegible] num. [illegible] & A. C. [illegible] num. [illegible]
H[illegible] s [illegible] h[illegible]gitienſis Martyr cu[illegible] o. [illegible] A. C. [illegible] Com. [illegible]
[illegible] u[illegible] M[illegible] yr A[illegible] guſtodun[illegible] s. [illegible] num. [illegible]
H[illegible] Ægypti templum & ſep[illegible] rum in [illegible] [illegible]
H[illegible] ci[illegible] gildus Rex Hiſp[illegible] Mart[illegible] r. Ap en- [illegible] d. [illegible]
[illegible] es S. Iacob[illegible] A. C. [illegible] b[illegible] k[illegible] [illegible] taculis. ibi.
H[illegible] u[illegible] vt[illegible] ius [illegible] A[illegible] & d[illegible] in M[illegible] iu[illegible] t[illegible] fixor[illegible] n m[illegible] A[illegible] æ D[illegible] num. [illegible] [illegible] erum [illegible] ibid.
[illegible] I[illegible] rtium [illegible] e[illegible] i[illegible] ba [illegible] x [illegible] m. A. C. 6[illegible] Q[illegible] o annos illos oc- [illegible] Com. A. [illegible]
[illegible] An[illegible] æ, & Her[illegible] [illegible] eis exi- [illegible] in[illegible] lix mors. [illegible] v[illegible] dæ in C[illegible] o[illegible] Dex. A. C. [illegible] Com. [illegible]
H[illegible] Martyr [illegible] Ç[illegible]
[illegible] n. [illegible] & de [illegible] rum [illegible] num. [illegible]
[illegible] ius [illegible] D[illegible] A. C. [illegible]

H[illegible] no C[illegible] ex[illegible]o- [illegible] Qu[illegible] o[illegible] un[illegible] [illegible] A. [illegible] & Heliodorum & [illegible] [illegible] M[illegible] C[illegible] A. C. [illegible] F[illegible] P[illegible] m, [illegible] vide [illegible] S[illegible] num. Scri[illegible] Vi[illegible] u- [illegible] ex A. C. [illegible] n. [illegible] anno [illegible] De[illegible] Com. A. C. [illegible]
[illegible] d[illegible] la H[illegible] bu[illegible] o- [illegible] o[illegible] [illegible] lus ex Hiſ[illegible] d[illegible] Ar[illegible] ecan- [illegible] Com. [illegible] num. [illegible] [illegible] piritus. ibid. in Com. An[illegible] itce- [illegible] A. C. [illegible] 71. [illegible] um bellum Dex. A. C. 66 Com. [illegible] De[illegible] C. 72.

 [illegible]

Higuera vide, H[illegible]
Higinius [illegible] Epi[illegible] Com. A. [illegible] Punitur ex[illegible] Primum [illegible] num. Com ibi [illegible] ſcopatu G[illegible] A. [illegible]
Hilarion Mar[illegible] 38. Com. [illegible]
Hilarius P[illegible] ex[illegible] A. C. 60. num. [illegible]
Himerius Tarracon[illegible] contrahit Terrac[illegible] Com. [illegible]
Hippon Carpe[illegible] quæ [illegible] A. C. 2[illegible] Eius Martyr[illegible] ibid. & A. [illegible]
Hi[illegible] vide [illegible] S. [illegible] pulus
Hiſpalen[illegible] S. Pio prim[illegible] A. C. 37. [illegible] A. C. 38. n. 3 [illegible] 6[illegible] & A. [illegible] num. [illegible] & [illegible] C. [illegible] Com. [illegible] Eius E[illegible] opus [illegible] Dex. A. 324. n. [illegible]
Hiſpani milites fortiſſi[illegible] A. 54. Multorum In[illegible] ibi. Hiſpa[illegible] a qu[illegible] bus Chriſt[illegible] Dex. A. [illegible] n. [illegible] 2. Hiſpani Gen[illegible] ſunt Chriſtian[illegible] D[illegible] Com. [illegible] conſen[illegible] in nec[illegible] C[illegible] ibi. n[illegible] A. C. [illegible] Com. 3. 1. Mittun[illegible] Apoſt[illegible] & quare Dex. A. C. 35. Com. [illegible] Hiſpaniæ p[illegible] prouinciatum [illegible] Chriſtum [illegible] A. [illegible] 3. Ab [illegible] bræis [illegible] Sephara [illegible] n. 5 [illegible] interfuerunt H[illegible] Com. 1 A. C. [illegible] pro[illegible] Com. [illegible] 54. Hi[illegible] Com[illegible] ſano. De[illegible] res [illegible] extant. [illegible] opi[illegible] H[illegible] nodo. Dex. [illegible] 24. n [illegible] laude [illegible] Lati[illegible] 32. n. & Com. A. [illegible] n [illegible] H[illegible] con[illegible] ſtan[illegible] n. 4. [illegible] ten[illegible] data. Com. [illegible] Regum Catho[illegible] hi[illegible] 522 Appendix ad [illegible]

Ho

Honeſtus [illegible] Impe[illegible] A. C. [illegible] & [illegible]
Ho[illegible]
[illegible] Imper [illegible]
[illegible]

H[illegible]
[illegible]

Hu

H[illegible]
[illegible]

I

Ia

Iacobus [illegible] Dex. [illegible]
Ia[illegible]
[illegible] & [illegible] quead [illegible]
[illegible]

[illegible]

Ir

Irenæus Archi [illegible] pstu [illegible] cum [illegible] ciis. *D* [illegible]
Irenæus Lugd [illegible] *A.* [illegible] os uos di [illegible] *m. A.C.* [illegible]
[illegible] Iacobus [illegible] *Com. A.* [illegible] *num.* [illegible] *ex. A.* [illegible] *m.* [illegible] *num.* [illegible] de *Com.* [illegible] *A.C.* 4 [illegible]

Iſ

[illegible] cius M [illegible] Albe [illegible] 300. *C* [illegible] 4 [illegible]
[illegible] ædicti [illegible] de [illegible] præc [illegible] 10 [illegible] Hiſpani [illegible] *em* 3 [illegible]
[illegible] Iac [illegible] a S. [illegible] us & in [illegible] iſſus. *Com* [illegible] 4 [illegible] Vbi prædi [illegible] *ex A.C.* [illegible] Patitur *De* [illegible] Reli [illegible] eius [illegible] uent [illegible] *ibi in Com.*
[illegible] os Epiſc pus. [illegible] *ex. A.C.* 4 [illegible] *num.*
Iſidorus Se [illegible] orū H [illegible] nymi Conti [illegible] *Dex. A.C.* [illegible] 54. *num.* 8
Iſidori Scri [illegible] tores quatuor in H [illegible]
Iſidorus Iunior [illegible] libe [illegible] gori [illegible] qui H [illegible] tribuntur. *De* [illegible] *Com. A.* 423. *num.* 5 & *A.* [illegible] 450. *num.* [illegible]
Iſidori A [illegible] Matri [illegible] Elogium. *Com. A* [illegible] 8
I [illegible] P [illegible] cum monium, alia [illegible] 08 [illegible] 2, *num.* 6. Eius Ma [illegible]
Iſtonius [illegible] anæ. *De.* [illegible] *A.C.* [illegible] *Com.* 1. *num.* 6. Eius Ma [illegible] res. *ibid.*

I

[illegible] quæ [illegible] tempore [illegible] Chriſti [illegible] ltum, [illegible] es Ma [illegible] *C* 6 [illegible] Itali [illegible], an [illegible] tus The [illegible] us [illegible]
I [illegible] *Com.* [illegible] *A.C.* [illegible] *num.* 8. Eius [illegible]

Iu

Iudæ Gal [illegible] deſ [illegible] *Com.* [illegible]
Iud [illegible] A [illegible] olt [illegible] ps [illegible] tur [illegible] dum. [illegible] *A.C.* 4 [illegible] A [illegible] Pet [illegible] niam. [illegible] *A.C.* [illegible] Eius [illegible] xpom- [illegible] *p. Ap.* [illegible]
Iudæi [illegible] Iudæo [illegible] *De* [illegible] *A.* [illegible] P [illegible] *Dex. A.C.* [illegible] fide [illegible] 1. [illegible] Ma [illegible] Eu [illegible] *in* [illegible]
I [illegible] *Dex.* [illegible] 8 [illegible]
Iul [illegible] *num.* 4.
[illegible]
Iu [illegible] .8. [illegible]
[illegible] .2
[illegible] Ma [illegible]
Iu [illegible]
Iu [illegible] *C* [illegible]
Iu [illegible]
[illegible] A [illegible]
Iu [illegible] 10 [illegible] 3 [illegible]
Iul [illegible] M [illegible]
Iul [illegible] Ab [illegible] *De* [illegible] 94. [illegible]
Iuli [illegible] M [illegible] D [illegible]
Iulius I [illegible] us Le [illegible] m [illegible] *A.* [illegible]
Iul [illegible] nu [illegible]
[illegible] Ma [illegible]
Iuſt [illegible]
[illegible]
I [illegible]
Iu [illegible] Ru [illegible] *Com.* [illegible]
[illegible] & [illegible] *D* [illegible] *A.C.* [illegible] *Dex. A.C.* [illegible] um [illegible]
[illegible]
[illegible] ſt [illegible] um [illegible] 4 [illegible]

L

L [illegible] in tum P [illegible] *A.C.* 6. *num.* [illegible]

L.

A.

LA [illegible]
Lacon [illegible]

Vnde Diocles celebris Agitator. *ibid.*

Lactantius Firmianus vnde oriundus? *Dex.A.C.* 317.*num.*2.

Læda Barcinonenſis Senatrix Martyr cum ſociis. *Dex.A.C.*438.*num.*2.

Lætus Martyr Toletanus cum fratre Vincentio. *Dex. A.C.*352. *num.* 4. Templum eorumdem. *Dex.A.C.*353.*n.*2. *vide*, Epiſtola Silonis.

Lalætania Prouincia quæ? *Com.epiſt.nuncupatoria ad Oroſium.* §. Tibi homini Lalætano.

Lamacitanus Epiſcopus Seuerus, Scriptor nobilis. *Dex.& Com.A.C.*388.*num.*5.

Lambertus Martyr Cæſarauguſtanus, qui ſucciſum caput manibus portauit. *Dex. A.C.* 300. *Com.*3.*num.*14.

Laminæ Grannatenſis Montis. *Com.A.C.*57.*vide*, Grannata, & Mons Grannatenſis.

Laminium vrbs quæ? Quoſnam ibi Paulus Apoſtolus ad fidem conuerterit? *Dex. & Com. A.C.*64 *num.*5.

Lampadius ex Præfecto Vrbis fit Epiſcopus Oretanus. *Dex.A.C.*282.*num.*1.

Lampadius, vel Lampius Barcinonenſis Epiſcopus, ordinat S.Paulinum in Presbyterum. *Dex. A.C.*396.*num.* 1.

Lamponius Presbyter de Calduba interfuit Iliberritano. *Com.*1.*A.C.*300.*num.*5.

Largus Martyr Auguſtobrigenſis cum ſociis. *Dex. A.C.Com.*2.*num.*6.

Latinus Pacatus dixit Panegyricum Theodoſio Magno. *Com.A.C.*382.*num.*10.

S. Laurentius Martyr Hiſpanus. *Com. A.C.* 246. Eius parentes Martyres, & patria. *Dex. ibi.* Patitur. *Dex A.C.*260.*num.*4.*& Com.*

Laurentius de Padilla Cæſareus hiſtoriographus, Dextri Chronico in multis vſus. 1.*p.Apol.*§.1.

Laureolus à Lentulo per irriſionem Chriſtianorum actus. *Dex. A. C.* 86. *num.*7. Quis fuerit? *Com.ibid.*

Laurum vrbs, cuius Presbyter Ianuarius interfuit Iliberritano. *Com.*1. *A.C.*300.*num.*5

Lazarus comitatur B. Virginem Epheſum euntem. *Dex. A.C.*41.*Com.*2. Mittitur in exilium, & fit Epiſcopus Maſſilienſis. *Com.A.C.*48.

Lazarus Vicenſis Epiſcopus Oroſium mittit ad Auguſtinum. *Dex.& Com.*2.*A.C.*400.*num.*2.

Le

Legionenſes Martyres. *Com. A. C.*298. Eius Epiſcopus Decentius interfuit Iliberritano. *Com.*1. *A.C.*300.*num.*5.

Leo Presbyter de Accinipi interfuit Iliberritano. *ibid.*

Leo Presbyter de Auguſta-gemella, ſimiliter adfuit. *ibid.*

Leocadia Virgo & Martyr Toletana. *Dex. A. C.* 300.*Com* 3.*num.*15. Eius acta *in Com.* Templum. *Com. A.C* 312.

Leonas Lucenſis Epiſcopus. *Com.A.C.*385.*num.*2.

Leontius Epiſcopus Hiſpanus, cui S. Melchiades ſcripſit. *Com.A.C.*299.*num.*3.

Leones centum exhibuit M. Aurelius Pop. Romano *Dex.A.C.*182.*num.*1.

Leonides Martyr, pater Origenis. *Dex. A.C.*2‑4.

Leouigildus Gothorum Rex, quatenus cornu vndecimum quartæ beſtiæ Danielis fuerit? *Appendix ad A.C.*430.

Leporij Epiſcopi Vticenſis in Bætica lapſus, & reſipiſcentia. fuit diſcipulus S. Auguſtini. *Dex. & Com.A.C.*406.*num.*1. vide 2.*p. Apol. ad calcem huius operis contra G. Pennotum.* Leporius vnus duntaxat, non duo. *ibid.*

Leto inſula in quam Higinius Cordubenſis delatus eſt, qualis? *Com.A.C.* 384.*nu.*9.& 2.*p.Apol.*

Lethe fluuius vbi? *Dex. A.C.* 208.*num.*8. Multi eius nominis. *ibi in Com.*

Li

Liberata Virgo ſoror octo aliarum Martyrum, aliàs Wilgefortis. *Dex.& Com.A.C.*138.*nu.*6. Eius geſta. *in Com.* vide *Dex.A.C.*308.*Com.*1. *num.*3.

Liberatus Epiſcopus Iliberritanus. *Dex. A.C.* 66. *Com.*3.*num.*4.

Liberatus Presbyter de Eliocrota interfuit Iliberritano. *Com.*1.*A.C.*300.*num.*5.

Liberius S.Eulaliæ Emeritenſis pater. *Com.*4.*A.C.* 300.*num.*15. *in actis illius.*

Liberius Papa. *Dex.A.C.*353.*num.*1. Iure vocatur à Dextro Sanctus. *ibi in Com.*

Libora vrbs quæ? *Com.A.C.*130.*num.*6.

Libri multi tempore Sarracenicæ cladis, ab Hiſpania in Germaniam allati. 1.*p.Apol.*§.1.

Libri Montis Sancti Grannatenſis. *Com.* 1. *A. C.* 37.*n.*2. Et latiſſimè *Com.A.C.*54. vbi de libro S. Cæcilij Hiſpano idiomate ſcripto. Fidem Dextro conciliant. *Com.A.C.*57. Quid de Conceptione Virginis dicant? *Com.*1.*A.C.*308.*n.*9.

Liber de ortu & obitu Patrum, verè ab Iſidoro Hiſpalenſi ſcriptus. *Com.* 1.*A.C.*37.*num.*6.

Librum Natalis Martyrum quis primus ſcripſerit? *Dex.A.C.*324.*num.*2.*cum Com.*

Libros ſuos Dionyſius cui dicauerit? cui Irenæus? *vide*, Dionyſius, & Irenæus.

Licerius Epiſcopus Ilerdenſis. *Dex.A.C.*268.*Com.* 2. *num.* 5. Transfert Carenſem Sedem ad Ilerdam. *Dex.A.C.*311.*num.*2.

Lini Papæ Pontificatus. *Dex.A.C.*69.

Litteræ Hoſij ad Conſtantium Imper. libertate Chriſtiana plenæ. *Com. A.C.*356.*num.*1.

Lo

Loayſa Toletanus Antiſtes perperam Concilia Cæſarauguſtana multiplicat. *Com.A.C.*284.*n.*7.

Lu

Lucas interfuit Pauli Martyrio. *Com.*2. *A.C.*66.*n.*8

Lucas Martyr Iſpalitanus cum ſociis. *Dex. A. C.* 308.*Com.*2.*num.*6.

Lucani Poëtæ mors. *Dex.A.C.*66.*Com.*2.

Lucēſis Eccleſia à S. Iacobo erecta, creato ibi primo eius Epiſcopo S.Capitone. *Dex. & Com.*2. *A.C.*37. Lucenſis Epiſcopus S. Forcatus. *Dex. A.C.*385.*num.*4.

Lucia Macedonica Martyr. *Dex.A.C.*100.*Com.*2. *num.*7. Eadem ac Lydia Purpuraria. *ibi in Com.*

Lucia Virgo & Martyr Iuliobrigenſis. *Dex.A.C.* 300.*Com.*2.*num.*3.

Lucia Martyr Heracleenſis. *Dex. A.C.*300. *Com.* 2.*num.*19.

Lucianus Beluacenſis Epiſcopus Vicum transfertur. *Dex. A.C.*308 *Com.*1.*num.*8.

Lucianus Epiſcopus Cæſarauguſtanus, ſcriptor. *Dex. A.C.*430.*num.*10.

Luciolus Martyr Ebuſenſis cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.*2.*num.*4. Lucius. *vide infra.*

Lucius Martyr S. Candidæ maritus. *Dex. A. C.* 110.*Com.*2.*num.*9.

Lucius Imperator. *Dex. A.C.*165.*vſque ad* 172.

Lucius Hiſpanus floret Romæ. *Dex A.C.*180.

Locius Epiſc. Barcinonenſis. *Dex. A.C.* 208.*n.*5.

Lucius Papa. *Dex. A.C.*256.*num.*1.

Lucius Valerius. *vide*, Valerius.

Lucrecia Virgo & Martyr Emeriteoſis. *Dex. A.C.* 308.*Com.*2.*num.*12.

Luparia Regula Gallæciæ couuertitur ad fidem. *Com.*2. *A.C.*42.*num.* 1.

Luparia Bætica alterius Lupariæ filia Acci ad fidem conuerſa. *Com. A.C.*43.*nu.*1. De ea *Dex. A.C.*60.*Com.* 2.*num.*3.

Luparius S. Teſiphontis diſcipulus Martyr Grannatenſis, *Com. A.C.*57.

Lupercus, ſeu Lupercius Cæſarauguſtanus Martyr, alter è xviij. ſociis. *Com.*3. *A.C.*300.*n.*13.

Lupercius Martyr Legionenſis cum fratribus. *Com. A.C.*298.

Lupus Martyr. *vide*, Marcus Lupus.

Lupus Martyr Dcobrigenſis cum ſocio. *Dex. A.C.* 285.*num.*11.

Lupus Teleoſis Epiſcopos interfuit Concilio Cęſarauguſtano. *Dex. A.C.*384.*num.*7.

Luſitani Martyres ſub Nerone. *Dex. A.C.*60.*n.*1.

Luxurius Presbyter de Drona interfuit Iliberritano. *Com.*1. *A.C.*300.*num.*5.

Ly

Lybiſoſa vrbs quæ? *Com. A.C.* 64. *num.* 5. Inibi erectum templum SS. Vincentij, & Læti. *Dex. A.C.*353.*num.*2.

Lydia Purpuraria. *vide*, Locia Macedonica.

M

Ma

MAcedon Barcinonenſis Martyr. *Com. A.C.* 138.*num.*2.

Macharius Martyr Hiſpalenſis cum ſociis. *Dex. A.C.*115.*num.*1.

Macrinus Imper. *Dex. A.C.*219.*num.*2.

Madernarius Barcinonenſis Epiſcopus. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 1.*num.*3.

Magdalena comitatur B. Virginem Epheſum. *Dex. A.C.*41.*Com.*2. Exulat cum ſociis in Galliis. *Dex. A.C.*48.*num.*1. Placidè moritur. *Dex. A.C.*88.

Magdalena, alia eius nominis, obiit in Hiſpania. *Com.*2. *A.C.*41.*num.*2.

Magi Chriſto adorato, poſtea pro eo patiuntur. *Dex. A.C.*70.*n.*3. Ipſorum nomina. *ibid* Et geſta. *in Com.* Vbinam eorũ corpora fuerint. *ibid.*

Maginus Tarraconenſis Martyr. *Dex. A. C.*308. *Com.*2.*num* 8.

Maiorianus Toletanus Antiſtes. *Dex. A.C.* 429. *num.* 1. Alius longè à Martino, hic Marino. *ibi in Com.*

Malacitanus Epiſcopus Patricius interfuit Illiberritano. *Com.*1. *A.C.*300.*num.*5. Felicianus Epiſcopus Martyr. *Dex. A.C.*308.*Com.* 2.*num.*4

Mammátis Martyris reliquiæ ad Gallæciam delatæ. *Dex. A.C.*430. *num.* 3. Eius memoria in monte B. Mammetis, qui ad Monaſteriũ Montis Ramorum pertinet. *ibi in Com.*

Mancios Chriſti diſcipulus Eboræ Epiſcopus. *Dex. A. C.* 90. Prædicat in Galliis. *ibi.* Idem ac Meminius Cathalaunenſis Epiſcopus. *Com. ibi.* & *Dex. A.C.*430.*num.*9.

Manichæorum origo. *Dex. A.C.*280.*num.*2.

Mantua-Carpetanorum vrbs quæ? *Com. A.C.*248. Eius Martyres. *Dex. A.C.*308.*Com.*2.*num.*1. & *A.C.*353.*num.*3. Ibi nati S. Melchiades, & S. Damaſus Romani Pontifices. *vide in verbis.* & S. Iſidorus Agricola. *vide in eo verbo.*

Marabaudes cæcus, Barcinonenſis, Poëta Lyricus. *Dex. A.C.*423.*num.*7.

Marcella Magdalenæ & Marthæ pediſſequa, mittitur in exilium. *Dex. & Com. A.C.*48.*num.*2.

M. Marcellus. *vide* Eugenius Toletanus.

Marcellus Romanus Martyr, S. Eugenij Toletani conſanguineus. *Dex. A.C.*71.*num* 4.

M. Marcellus Romæ Præfectus, Quæſtor Hiſpaniæ citerioris, S. Eugenij Pater. *Dex. A.C.*100. *num.*1. & 10.

Marcellus S. Eugenij ex fratre nepos. *Dex. A.C.* 110.*num.*7.

Marcellus Martyr Legionenſis. *Com.*2. *A. C.*268. *n.*6. Eius filij. *Com. A.C.* 298. *vbi iterum de eo.* vide *etiam verbo*, Marinus Hiſpanus.

Marcellus Solienſis Martyr, & Epiſcopus in Bætica. *Dex. A.C.*300. *Com.*1.*num.*12.

Marcellus Cluníenſis Martyr cum ſociis. *Com.* 4. *A.C.*300 *num.*10.

Marcellus Epiſcopus Caſtulonenſis intereſt Cordubenſi Concilio *Dex. A.C.*356.*num.*3.

Marcellus Telenſis Epiſcopus *Dex. A.C.*382.*n.*9.

Marcellus Caurienſis Epiſcopus, eiicit vrbe Priſcillianiſtas. *Dex. A.C.*414.*num* 8.

Marcellinus Cluoienſis Martyr cũ ſociis. *Com.* 4. *A.C.*300.num.10.

Marcia Martyr Eburenſis cum ſociis. *Com.*2. *A.C.* 300.*num.*4.

Marciana Virgo & Martyr. duæ huius nominis, earúmque geſta *Com. A.C.*138.*num.*5. & *Dex. A.C.*155.

Marciana Cluniceoſis Martyr cum ſociis. *Dex. A. C.*300.*Com.* 4.*num.*10.

Marcialis Toloſatium Epiſcopus, Hiſpanias inuiſit. *Dex. A.C.*52.*num.*5.

Marcialis Poëta Bilbilitanus, taxat Martyres. *Dex. A.C.*60.*Com.*2.*num.*5.

Marcialis Emeritenſis Epiſcopus depoſitus. *Com. A C.*255.*num.*2.

Marcialis Martyr ſocius SS. Iuſti & Ianuarij. *Com. A.C.*299.*in fine.*

Marcialis Cæſarauguſtanus Martyr, alter è xviij. ſociis. *Com.*3. *A.C.*300.*num.*13.

Marcus Marcellus Eugenius. *vide*, Eugenius Toletanus.

Marcus Martyr Caſtulonenſis. *Dex. A.C.*66.*Com.* *num.*7.

Marcus

Marcus Mancinus Duum-vir Barcinonenſis. *Dex. A.C.91.num.9.*

Marcellus Romæ Præfectus, pater S.Eugenij. *vide*, Marcellus.

Marcus Lupus Martyr. *Dex.A.C.*100.*Com.*2.*n.*9.

M.Bolanus. *vide* Florentius Hiſpalenſis.

Marcus primus ex Gentilibus Hieroſolymorum Patriarcha. *Dex.A.* .138.*num.*1.

Marcus hæreticus Gnoſticus Hiſpanias adiit, eius geſta. *Dex. & Com. A.C.*169. Toleto pellitur, Valentiáque. *ibid.*

M. Aurelius Verus Hiſpaniæ Præfectus, Chriſtianorum perſecutor. *Dex. & Com.* 1. *A.C.*300. *num.*14.

Marcus Martyr Capartenſis cum ſocijs. *Dex A.C.*308.*Com.*2.*num* 9.

Marcus Romanus Pontifex. *Dex A.C.*335.

Marcus Poëta Lyricus, Corcheienſis. *Dex. A.C.*368.*num.*3. Fortè Matronianus.

Margarita. *vide*, Marina.

MARIA Dei genitrix, quo pacto Apoſtolorum caput fuerit, adhuc viuens. *Dex.A.C.*34.*Com.*6. Dum vixit, a fidelibus vndique confluentibus viſitata. *Dex. A.C.* 25. Apparet S. Iacobo Cæſarauguſtæ, iubétque erigere ſibi ædem. *Dex.& Com.*1.*A.C.*37. Exercitia eius poſt Filij Aſcenſionem. *ibi. Com.*3.*num.*4. Morata aliquandiu Cæſarauguſtæ probatur. *Com.A.C.*38. *num.* 1. Quo anno ad Filium aſſumpta fuerit? *latè diſſeritur Com. A.C* 48.*num.*1.

Maria Magdalena. *vide*, Magdalena.

Maria Cleophe peragrat Hiſpaniam. *Com.*3.*A.C.*42.*num.*2.

Maria Salome peregrinatur in Hiſpania, & obit Verulis in Italia. *Com.*1.*A.C.*42.*num.*2.

Maria Virgo & Martyr Verouiſcenſis, cognomine Ancilla. *Dex.A.C.*360.*num.*7.

Maria Honorij Imper. coniux, Hiſpana. *Com. A.C.*388.*num* 9

Marianus Martyr Flauiobrigenſis cum ſociis. *Com. A.C.*182.*num.*3.

Marina Virgo, aliàs Gemma-marina. *Dex. A.C.*138. *num.*5. Eadem ac Margarita, quæ Græca falsò putatur. *Com. latè.* Inuentio corporis. *Dex. A.C.*300.*Com.*1.*num.*7.

Marinus Hiſpanus Martyr. *Dex.A.C.*268.*Com.*2. *num.*6.

Marinus Hiſpanus Epiſcopus ad quem S. Melchiades ſcripſit. *Com A.C.*299.*num.*3.

Matonius S.Iſcij diſcipulus Martyr Granatenſis. *Com.A.C.*57.

Martha comitatur B. Virginem Epheſum. *Dex. A.C.*41.*Com.*2. Exulat in Gallijs. *Dex.A.C.*48.

Martha Virgo, & Martyr Carthaginenſis cum ſociabus. *Dex.A.C.*308.*Com.*1.*num.*7.

Martinus Turonenſis Epiſcopus floret. *Dex.A.C.*382. *num.* 8. Intereſt Concilio Cæſarauguſtano. *Dex.A.C.*384.*num.*7.

Martinus (aliàs Marinus) Toletanus Epiſcopus. *Dex.A.C.*424.*num.*7.

Marinula vrbs quæ? *Com.*1.*A.C.*308.*n.*1. Eius Martyr S.Bricius Epiſcopus. *ibi in Dex.*

Martyres à Martiale Poëta taxati. *Dex. A. C.* 60. *Com.* 2. *num.*5. à Nerone Romæ necati. *ibi.* in Gallia Hiſpaniáque tempore M. Aurelij occiſi. *Dex.& Com.A.C.*170. *num.*2. *vide verbo*, Perſecutio. & toto Chronico.

Martyrologij lectio corrigenda leuiter. *Com.* 2. *A.C.*70.*in fine.* & *Com. A.C.*71.*num.*2. & *Com. A.C.*95.*n.*4. & *Com.*2.*A.C.*100 *n.*4. & *Com. A.C.*11 .*n.*4. & *Com. A.C.*138.*n.*2.3.*&* 5. & *n.*6. *ter*, ſcilicet in Victoria, Quiteria, & Baſilla. & *Com.A.C.*139.*n.*4. & *Com. A.C.*175. *n.*2. *bis.* & *Com. A.C.*208. *n.* 4. & *Com. A.C.* 222. *n.*2. & *Com A.* .2 0.*n.*2. & *Com. A.C.*255.*num.*4. in Anatholia Virgine. & *Com. A.C.* 296. *n.*2. & *Com.*2.*A.C.*300.*n.*6.9. *&* 11. & *Com.* 3. *A.C.*300. *n.* 7. & *Com.* 2. *A.C.* 08. *n.*4. *&* 1. & *Com.A.C.*382.*n.*9.

Maſſia Hiſpaniæ ciuitas, quot & quos Martyres habuerit. *Com.A.C.*168.

Maſſiliæ exulant Lazarus, & ſorores. *Dex.& Com. A.C.*48.*num.*1. Maſſilienſis Epiſcopus Paulus. *Dex. A.C.*418.*num.*1.

Mathias Apoſtolus proficiſcitur ad prædicandum. *Dex. A.C.*41.*Com.* . Patitur. *Dex. A.C.* 66. *Com.*5. Vbinam extet corpus eius? *ibid. Com.*3.

Matronianus Poëta celebris, ſed Priſcilliani collega. *Com.A.C.*368.*num.*3.

Matthæus quo anno ſcripſerit Euangelium? *Dex. A.C.*41.*Com.*2. Proficiſcitur ad prædicandū. *ibi.*

Maturinus Martyr Cæſarauguſtanus, alter è xviij. ſocijs. *Com.*3.*A.C.*300.*num.*13.

Maxencia Caurienſis floret Tridenti. *Dex.A.C.*419.*n.*2. Fuit S.Vigilij Epiſcopi mater. *Com. ibid.*

Maxima Virgo Caurienſis Romæ paſſa. *Dex. A.C.*360.*num.*7.

Maxima Martyr, vxor Montani Martyris. *Dex. A.C.*100.*num.*5.

Maxima Virgo & Martyr Olyſſiponenſis cum fratribus. *Dex.A.C.*3 8.*Com.*2.*num.*1.

Maxencius tyrannus à Conſtantino Imper. deuictus. *Dex.A.C.*312. vide *Com.*

Maximianus Martyr Blandenſis cum ſocio Bonoſo. *Dex.A.C.*156.*num.*2.

Maximianus Imper. victus à Narſeo. *Dex. A.C.* 300. *Com.*1. *num.*10. De eo *A.C.*300. *Com.*3. *n.*3.4.5.

Maximianus Vigabonenſis Martyr cum ſocio. *Dex.A.C.*308.*Com.*1.*num.*4.

Maximianus Confeſſor, & Epiſcopus, Vlanæ celebratur. *Dex.A.C.*424.*num.*5.

Maximinus Magdalenæ ſocius, exulat. *Dex. & Com.A.C.*48.*num.*1.

Maximinus Imper. *Dex.A.C.*238.*&* 239.*&* 240. quo fuit occiſus.

Maximus S. Iacobi diſcipulus in Hiſpania, Presbyter ab eo ordinatus. *Com. A.C.* 37. Patitur. *Dex.A.C.*66.

Maximus S. Teſiphontis diſcipulus patitur. *Com. A.C.*57.

Maximus Tyrius floret. *Dex.A.C.*149.

Maximus, & Dadas Martyres vbi occiſi? *Dex. & Com A.C.*290.*num.*2.

Maximus Martyr Gerundenſis cum ſocio. *Dex. A.C.*300.*Com.*3.*num.*6.

Maximus Imperator à quibus ſalutatus? fuit Tyrannus. *Dex. A.C.*384. *num.* 1. Necatur. *Dex. A.C.*388.*num.*1.

Maurus Presbyter de Iliturgi interfuit Illiberritano. *Com.*1.*A.C.*300.*num.*5.

Meco

Me

Meco vrbs à Gothis in Carpetanis vaſtata, quæ? *Dex. & Com. A.C.4[illegible] num.* 10

Medrolanenſis Epiſcopus Caius quis? *Dex. A.C.* 70. *Com.* 2. *num.* 2. Concilium cui Theodoſius Imper. interfuit. *Dex. A.C.* 382. *num.* 3. Defendit. *ibi. Com.* Medi[illegible]nenſis vna Philippus Philotheus, *vide eo verb.* Mediolani fuere corpora SS. trium Magorum. *Com.* 1. *A.C.* [illegible]0. *num.* 1. Eius Eccleſia à Barnaba fundata. *vide*, Barnabas, Ambroſius, Geruaſius, Aoxentius.

Melantius Toletanus Epiſcopus. *Dex. A.C.* 286. *num.* 2. Interfuit Illiberitano. *Com.* [illegible] *A.C.* 300. *num.* [illegible]. Obiit. *Dex. A.C.* 310. *num.* [illegible]

Melchiades Papa, Afer origine, ſed natus in Hiſpania Mantuæ-Carpetanorum. *Dex. A.C.* 248. *& in Com.* & *Dex. A.C.* 299. *nu.* 3. Fit Pontifex. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 1. *num.* 15.

Melecius Dux Cluniæ paſſus cum ſociis. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 4. *num.* 10. Melecion eius ſocius. *ibi in Com.*

Melecius Iudæus miro modo ad fidem conuerſus. *Com. A.* [illegible]414. *num.* 11.

Melæ locus correctus. *Com. A.C.* 51. *num* 1.

Mellaria vrbs patria ipſius Pomponij Melæ, quæ? *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 14. Firmus Martyr. *ibi, cum Dex.*

Memmius Cathalaunenſis Epiſcopus, idem ac Mancius Eburenſis. *Com. A. C.* 90. *vide*, Mancius.

Menologion Græcorum Dextri dictis adſtipulatur. 1. *p. Apol* §. 1.

Mercurius Cluniēſis Martyr cum ſociis. *Com.* 4. *A.C.* [illegible]0 *num.* [illegible]0.

Meſito Grannatenſis Martyr. *Com. A.C.* 57.

Meſſanenſibus dat Epiſtolam B Virgo. *Dex. A.C.* 86 *num.* 11 & *A.C.* 430. *num.* 7.

Metellinenſis vrbs quæ? *Com. A.C.* 134. *num.* 4. Martyres eius. *Dex. ibi.* Confeſſor. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 3. *num.* 9.

Metellus Targeenſis Scriptor, ſcitè de diuiſione Prouinciarum inter Apoſtolos locutus. *Com.* 6. *A C.* 34.

Metropoles Hiſpaniæ olim diuiſæ. *vide*, Eugenius Toletanus. iterum ſub Conſtantino Imper. cum ſuis Sedibus ſuffraganeis deſignatæ. *Com. A.C.* 324. *num* 3.

Meuania, ſeu Memtania vrbs quæ? & vbi? & quot eius nominis? *Dex. & Com.* 3. *A.C.* 100. *num.* 1. & 2.

Mi

Miteruſus Monachorum Pater. *Dex. A. C.* 424. *num.* 16

Mnobriga vrbs. *vide*, Munobriga, aliàs Mirobriga.

Miracula S. Iacobi Apoſtoli prædicantis in Hiſpaniis. *Dex. & Com. A.C.* 37. *num.* 4. Diſcipulorum eius. *Com. A.C* 43. *num.* 1.

Mirobriga. *vide*, Munobriga.

Mo

Modeſtus Martyr Carthaginenſis cum ſocio. *Dex. A.C* 16[illegible] *num.* 1.

Monachi in Hiſpania à tempore Diocletiani. *Dex. & Com.* 1. *A.C.* 308. *num.* 6. Nigri in Luſitania quando? *Dex. A.C.* 419. *num.* 3.

Monarchia Hiſpanorum Regum, in quo, & quando fundata? *Appendix ad A.* [illegible]. 430.

Monaſterium Monachorum Triulciæ B. Virgini dicatum tempore Diocletiani. *Dex. A.C.* 308. *num. Com.* 1.

Monica Auguſtini mater. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *num.* 21.

Montanus Martyr cum vxore. *Dex. A. C.* 100. *num.* 5.

Mozarabe Breuiarium, & Miſſale multum contulerunt huic elucidationi. 1. *p. Apol.* §. 3.

Mu

Munda vrbs quæ? *Com.* 1. *A.C.* 308. *num.* 4. Eius Martyr. *ibi in Dex.*

Mundi diſtributio inter filios Noë qualis? *Com.* 3. *A.C.* 66. *num.* 6.

Munobriga vrbs quæ? & quot? *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 7. Eius Martyr. *Dex. ibi.*

My

Myrtilis, ſeu Iulia-myrtilis vrbs quæ? *Com.* 1. *A.C.* 308. *num.* 1.

Myſia prauè in multis Martyrologij locis legitur pro Maſia. *Com. A.C.* 168.

N

Na

NArciſſus Bracarenſis Epiſcopus. *Dex. A. C.* 268. *num* 1. & *A.C.* 277. *num.* 2. vide *Com.* vbi fusè de Narciſſis & Felicibus Gerundenſibus agitur.

Natales Martyrum cur feſti dies ipſorum nuncupentur? *Com. A C.* 324 *num.* 2.

Natalis Presbyter de Orſuna interfuit Illiberritano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5. Fit Epiſcopus Toletanus. *Dex. & Com. A.C.* 310. *num.* 3. Interfuit Nicenæ Synodo. *Dex. A.C.* 324. *num.* 1. Celebrat Toleti Concilium. *ibi num* 3. Miſit Conſtantino librum Natalium SS. Martyrum, cuius ipſe author fuerat. *ibid. num.* 2. Obit. *Dex. A.C.* 352. *num.* 1.

Nathanaël Chriſti diſcipulus vbi quieſcat? *Dex. & Com. A.C.* 105. *num.* 5.

Nazarethica Deiparæ domus in Templum ab Apoſtolis ſacratur. *Dex. A.C.* 42. *Com.* 1. *num.* 1.

Ne

Neocæſarienſis Synodus quando coacta? *Dex. A.C.* 316.

Nereus Martyr ſocius S. Achillei. *Dex. A.C.* 91. *num.* 3.

Neronis Imp. res. *Dex. ab A. C.* 60. Eius mors quo anno? *Dex. & Com. A.C.* 69.

Neſtor S. Iacobi diſcipulus, primus Palentinus Epiſcopus ab eo creatus. *Dex. & Com.* 2. *A C.* 37. Patitur. *Dex. A.C.* 60. *num.* 2.

Netto

Nertobriga vrbs quæ? *Com.4.A.C.*300.*n.6*. Eius Martyres. *ibi.*

Ni

Nigredo veſtium Mònachorum vnde? *Com.A.C.* 419.*num.*3.

Niuaria vrbs vbi? *Dex.& Com. A.C.*208. *num.*4. Eius Martyr Andeolus. *ibid.*

Nix de cœlo ſuper corpus vtriuſque Eulaliæ venit. *Com.*5.*A.C.*300. *num.*15.

Nicænum Concilium cccxviij. Patrum contra Arrium, quo anno coactum? *Dex. & Com. A.C.* 324. *num.*1. Num Hoſius pro S. Sylueſtro in eo præfuerit? *Com.*

Nicephorus Martyr Vrſaonenſis. *Com. A.C.* 115. *num.* 2.

No

Nonia Martyr, vxor S. Marcelli Legionenſis, & mater xij. Martyrum. *Com.A.C.* 298.

Nouem Martyres Vrſaonenſes anonymi. *Com.A.C.* 115. *num.*2.

Nouem Matyres Metellinenſes anonymi. *Dex A.C.* 134.

Nu

Numerus ingens hominum ab Auguſto, in cenſu, Romæ deprehenſus. *Com. A.C.* 14.

Numerus quotidianus Martyrum quantus? *Com. A.C.*584.*num.*3.

Numia-varia Veneris Sacerdos notiſſima. *Dex. & Com. A.C.*255. *num.*3.

O

Ob

OBiecta in codicis huius germanitatem diluuntur. 1.*p. Apol.* §.2. & 2. *p. Apol. per totum.*

Oc

Oceanus Martyr Iſpalitanus cum ſociis. *Dex.A.C.* 308. *Com.*2. *num.6.*

Oceanus Martyr Tuccitanus cum ſociis. *ibi.n.*7.

Octauiola, Vezozabiæ vrbs quæ? *Com. A.C.* 290. *num.*1. Eius Martyres. *Dex.ibi.*

Octoginta ſex Martyres anonymi, Concordiæ in Luſitania paſſi. *Com. A.C.* 145. *num.*2.

Octogeſſa vrbs quæ? *Com. A C.* 94. *num.*5. Eius Martyr. *ibi.*

Oe

Oenomaus Philoſophus. *Dex. A. C.* 123.

Ol

Olcades populi qui? *Com.*2. *A.C.* 300. *num.*4. & *A. C.* 285. *num.* 3. Vbi de eius Martyribus in Dextro.

Oliua ad tumulum S. Torquati florere ſolita quotannis. *Com.* 1. *A.C.* 66, *num.*4.

Oliua vrbs quæ? *vide*, Iuuencus Poëta.

Olympiadum ſupputatio annis Domini correſpondens, qualis? *Com. A.C.* 1. & *Com.*1.*A.C.* 34. *num.*1.

Olympius Toletanus Epiſcopus, eius nominis primus, quinam fuerit? *Dex.& Com. A.C.*352. *num.* 1. Fuit celebris inter Doctores Eccleſiæ. *ibi.* vbi multa de eo. Eius acta. *Dex. A.C.* 356. *num.* 2. & 3. Interfuit Cordobenſi Concilio. *ibi.* vide *Dex. A.C.* 428.

Olympius II. Toletanus Epiſcopus. *Dex. A.C.* 424. *num.*7. & 9. Obit ſanctitate clarus. *Dex. ibi. num.* 15.

Olyſſipponenſes Martyres. *Dex. A.C.* 308. *Com. Com.* 2. *num.* 1. Florent ibi quoque alij. *ibi. num.* 2.

Om

Omiſſiones rerum præcipuarum in hoc codice, culpa tranſcriptorum. 1. *p. Apol.* §. 3.

Omnimoda hiſtoria quæ dicatur? iure hoc nomine gaudet Dextri Chronicon. 1 *p.Apol.*§ 2. & *Com. epiſt. ad Oroſium.*§.*Porrò Omnimodam* & §. *Chronicon Omnimoda.*

On

Oneſimi Apoſtolorum diſcipuli in Hiſpania prædicatio. *Dex.& Com. A.C.* 71.

Op

Ophir fuit in regione Bracarenſi. *Dex. & Com.*3. *A.C.*66. *num.6.*

Oppius. *vide*, Caius Oppius.

Optatus Cæſarauguſtanus Martyr, alter è xviij. ſociis. *Com.*3. *A.C.* 300. *num.*13.

Or

Orarium, & annulus SS. Martyrum Emitherij, & Celedonij volarunt ad cœlum. *Com. A.C.*299.

Ordinis Auguſtiniani quatenus Bonifacius dictus. *Com. A.C.* 429. *num.*3.

Orentius S. Laurentij pater, Martyr cum vxore. *Dex. A. C.* 246. & *Com.*

Orentius Epiſcopus Auxitanus frater S. Laurentij. *ibid.*

Oretum vrbs quæ? & vbi? *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.*16. Oretanus Confeſſor. *ibi in Dextro.* Epiſcopus. *vide*, Lampadius.

Origenes floret. *Dex. A.C.*211. Abiit Cæſaream. *Dex. A.C.* 235. Eius pater Martyr. *vide*, Leonides. *vide*, P. Oroſius.

Oronius Martyr Iulibrigenſis cum ſociis. *Com.*2. *A.C.* 300. *num.*3.

Orontius Martyr Pacis-Auguſtanus cum ſocio. *Dex. A.C.* 308. *Com.*2. *num.*14.

Oroſiorum familia qualis? & vnde traxerit originem? vide *in vita Authoris.*

Oroſius Pauli Oroſij patruus ſanctitate Romæ claret. *Dex. A. C.* 352. *num.*2. & *Com.* Oroſius ſenior decedit Romæ. *Dex. A.C.*366. *num.* 2. Oroſius eius filius alter à Paulo Oroſio Scriptore. *Dex. ibi. num.*3.

Index rerum memorabilium.

Paulus Oroſius Scriptor naſcitur. *Dex. A.C.* 375. *num.* 2. Ad Concilium Africanum proficiſcitur. *Dex. A.C.* 400. *num.* 2. Auſpicatur Hornelſtam. *Dex. & Com. A.C.* 417. Eius de conceptione Virginis dictum, quatenus intelligendum. *Com.* 1. *A.C.* 308. *num.* 9. Oroſio dicat Iſidorus Cordubenſis libros Allegoriarum. *Dex. A.C.* 423. *num.* 5. Paulus Oroſius perſecutus eſt Origeniſtas. *Com. A.C.* 400. *num.* 2.

Orſuna. *vide*, Vrſaona.

Ortigius Epiſcopus reſtituitur in Sedem ſuam à Patribus Toletanæ Synodi. *Com.* 1. *A. C.* 400. *num.* 1.

Oſ

Oſca vrbs quæ? duæ eius nominis, altera in Bætica, altera in Celtiberia. *Com. A.C.* 138. *num.* 3. *& Com.* 1. *A.C.* 246. Oſcenſes Martyres. *Vtrobique in Dextro.*

Oſius Cordubenſis. *vide*, Hoſius.

Oſſonoba vrbs quæ? Eius Epiſcopus Vincentius interfuit Illiberritano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Oſtium Euangelij quando Gentibus reſeratum. *Com. A.C.* 36. *late.* & *Dex. A.C.* 40. *num.* 1.

Ot

Othonis I. Imperium. *Dex. A.C.* 70.

Ou

Ouantius Martyr Vxamæ-barchæ. *Dex. A.C.* 91. *num.* 1.

Ouidij Naſonis mors. *Dex. & Com. A.C.* 19.

Ouidius Cæſonis Maximi amicus, qualis? *Com.* 2. *A.C.* 66. *num.* 7.

Ouidius Bracarenſis Epiſcopus. *Dex. A. C.* 95. *num.* 3. Quis? *Com. ibid.* vide *Dex. A.C.* 110. *num.* 2.

P

Pa

PAcianus Epiſcopus Barcinonenſis, Dextri pater, *Dex. & Com. A.C.* 375. *num.* 2. & *A.C.* 396. *num.* 1. vide *vitam Authoris.*

Palemo vrbs quæ? *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 21. Ibi paſſa S. Sorbes Virgo Romana. *Dex. ibi.*

Palemon Rhetor. *Dex. A.C.* 135. *num.* 2.

Palentina Eccleſia à S. Iacobo erecta, creato ibi S. Neſtore primo eius Epiſcopo. *Dex. & Com.* 2. *A.C.* 37. *vide*, Tela & Pamea, & Antoninus Martyr.

Palæſtinæ termini quales? *Com.* 3. *A.C.* 66. *num.* 6.

Palladia Clunienſis Martyr cum ſocijs. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 4. *num.* 10.

Palmacius Toletanus Auriſtes ſcribit contra Vigilantium. *Com. A.C.* 388. *num.* 11. *in fine.*

Pamea vrbs quæ? & quot eius nominis? *Com.* 2. *A.C.* 308. *num.* 11. Eius Martyr. *ibi in Dextro.*

Pantenus Philoſophus Chriſtianus. *Dex. A.C.* 197.

Pantheon Romæ à quo extructum? *Com. A.C.* 86. *num.* 4. De cœlo tactum. *Dex. A.C.* 112. *num.* 6.

Panuntius S. Iſcij diſcipulus, Martyr. *Com. A. C.* 57.

Papianus Martyr Iuliobrigenſis cum ſocijs. *Com.* 2. *A. C.* 300. *num.* 3.

Papius Martyr Segiſamonenſis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 4. *num.* 11.

Parmenæ & ſociorum reliquiæ è Perſide Cordubam aductæ. *Dex. ibi. num.* 1.

Partus multorum ſimul filiorum. *Com. A. C.* 138. *num.* 6.

de Paſchate quæſtio grauis orta ſub Victore Papa. *Dex. A.C.* 199.

Paſchaſius Martyr Salmantinus cum ſocijs. *Dex. A.C.* 430. *num.* 1.

Paſtor, & Iuſtus pueri, Martyres Complutenſes. *Dex. A.C.* 296. *num.* 1. Reliquiarum inuentio. *Dex. A. C.* 423. *num.* 8. *vide verbo*, Aſturius, Hymnus, Celſus.

Paſtores qui Chriſtum recens natum adorauerunt, quot, & quales? *Dex. & Com. A.C.* 1. *num.* 3.

Paſycrates vir ſanctitate mirabilis. *Dex. A.C.* 168. Non in Thracia, ſed in Hiſpania vixit. *Com. ibi.* Vbi de ſocijs eius agitur.

Patauonium vrbs quæ? *Com. A. C.* 300. *num.* 18. Martyres. *Dex. ibi.*

Paternus Toletanus ciuis, ad prædicationem S. Saturnini conuertitur. *Dex A.C.* 76. *num.* 2. Prædicat Bilbilitanis. *Dex. A.C.* 94. *n.* 2. Floret. *Dex. A. C.* 112. *num.* 5. Geſta & martyrium. *Dex. A. C.* 130. *num.* 5.

Paternus Bracarenſis Epiſcopus in quo deliquerit? Præſidet Toletano Concilio. *Com. A. C.* 386. *num.* 1. Non fuit Toletanus Præſul, vt putauit Loayſa. *ibid.* vide *Dex. A.C.* 407. *num.* 3.

Patientia mater S. Laurentij pro Chriſto cum coniuge occiſa. *Dex. A. C.* 246.

Patres Concilij Cæſarauguſtani, qui Priſcillianum damnarunt. *Com. A.C.* 384. *num.* 7.

Patres Concilij Toletani. *Com. A.C.* 400. *num.* 1.

Patres Concilij Bracarenſis. *Com. A.C.* 423. *numero* 6.

Patres Concilij Illiberritani. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Patriarcha idem quod Primas. *Com. A. C.* 105. *num.* 6.

Patricius S. Cæcilij diſcipulus cum eo paſſus. *Com. A.C.* 57.

Patricius Malacitanus Epiſcopus interfuit Illiberritano. *Com.* 1. *A. C.* 300. *num.* 5.

Patruinus Toletanus Epiſcopus. *Dex. A. C.* 160. *num.* 3. *& A.C.* 208. *num* 6.

Paula Virgo & Martyr Carthaginenſis, cum ſociabus. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 1. *num.*

Paulatus. *vide*, Pomponius Paulatus.

Paulillus puer Salmanticenſis, ſocius Martyrum. *Dex. A.C.* 430. *num.* 1.

Paulinus Nolanus fit Barcinone Preſbyter. *Dex. A.C.* 396. *num.* 1. Eius acta, & ſcripta, vxor, & filius. *Com. ibi. vide*, Celſus, & Taraſia.

Paulinus Tarraconenſis vrbis Gubernator *Com. A.C.* 396. *num.* 1. Alij eius nominis in Hiſpania. *ibi.*

Paulus Apoſtolus ad fidem conuertitur, quo anno? *Dex. A.C.* 38. *num.* 1. *cum Com.* Quo anno aſcenderit Hieroſolymam poſt conuerſione *ibi.* Succedit in locum Iacobi, & prædicatione

illius

illius ſuſcipit. *Com. A.C. 36.* Ardentiùs deſiderat proficiſci in Hiſpaniam, quàm Romam. *ibi.* Prædicat in Hiſpania,& defert ſecum multos diſcipulos. *Dex. & Com. A.C. 64.* Eius geſta. *ibi.* Ad quos Hebræos ſcripſerit? *Dex. & Com. 3. A.C. 66.* Redit Romam. *Dex. ibi.* Quo anno patitur? *Com. A.C. 68.* Eius aduentus in Hiſpaniam latè probatur. *Com. A.C. 64. numero* 4.

Paulus Narbonenſis Epiſcopus prædicat in Hiſpania. *Dex. A.C. 66. Com.* 1. Quiſnam fuerit? *ibi.* Iterum prædicat ibidem, & in quibus vrbibus. *Dex. A.C. 76. num.* 1.

Paulus Oroſius. *vide*, Oroſius.

Paulus Concordienſis ſeniſſimus Presbyter, ad quem ſcribit Hieronymus. *Dex. A. C.* 418. *num.* 4.

Paulus Tarraconenſis Epiſcopus, quis? *Com. A.C.* 429. *num.* 3.

Pax-Auguſta quæ? *Com. A.C. 64. num. 6* Martyres. *ibi.* & *Dex. A.C.* 308. *Com.* 2. *num.* 14.

Pe

Pelagia Martyr Tarraconenſis cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *num.* 10.

Pelagius ciuis Toletanus conuertitur prædicante S. Saturnino. *Dex. A.C. 76. num.* 2. Fit Epiſcopus Toletanus. *Dex. A.C.* 138. *num.* 4.

Pelagius Ouetenſis Epiſcopus, Scriptor celebris. *1. p. Apol.* §. 1. Conſonat Dextro dum de diſcipulis S. Iacobi agit. *Com. A.C. 36. &* 37.

Peninſula vrbs Hiſpaniæ, olim Græcis Cherroneſum, nunc Peñiſcola. *Com. A.C. 60. num.* 2.

Peregrinatio fidelium ad B. Mariam adhuc in carne degentem. *Dex. A.C. 35. num.* 5. Ad loca ſancta Hiſpaniæ, quàm antiqua? *Dex. A.C. 70. Com. 2. num* 2.

Peregrinus Philoſophus Piſis ſe igni ſuperinducit. *Dex. A.C. 167. num.* 2.

Perſecutio prima poſt S. Stephani necem. *Dex. A.C.* 35. Multi tunc ex profugis in Hiſpaniam venere. *ibi.* Perſecutio Neronis quando cœpit in Hiſpania? *Dex. A.C. 60. num.* 1. Sub Domitiano. *Dex. A. C. 86. num.* 1. Sub Traiano, *Com. 1. A. C. 100. num.* 3. Sub M. Aurelio. *Com. A.C.* 170. Sub Seuero. *Com. A.C.* 204. Sub Maximino. *Com. A.C.* 239. Sub Decio. *Dex. A.C. 252. num.* 3. Eadem ſub Valeriano. *Com. A.C. 260. num. 1. &* 2. Sub Diocletiano. *Dex. A.C. 286. num.* 1.

Perſeueranda Virgo Caracenſis. *Dex. A.C. 360. num.* 6.

Perſij Poëtæ mors. *Dex. A.C. 66. Com.* 2.

Pertinax Imper. *Dex. A.C. 195 num. 2. 3 &* 4.

Peſtilentia famoſa. *Dex. A. C. 175. num.* 1. Alia. *Dex. A.C. 255. num.* 6.

Petronilla Virgo, filia ex matrimonio S. Petri Apoſtoli. *Dex. A. C. 34. Com.* 3.

Petrus Apoſtolus prædicat in Hiſpania, Africa, & Ægypto. *Dex. A. C. 50. cum Com.* Eius peregrinationes. *ibi.* Redit Romam. *Dex. A.C. 66, Com. 3. num.* 5. Quo anno paſſus? *Dex. & Com. A.C.* 68.

Petrus Bracarenſis ſuſcitatur à mortuis à B. Iacobo. *Com. 1. A.C. 37. num.* 2. Fuit primus Epiſcopus Bracarenſis. *ibid. & Com. 2. cum Dextro.* Mors eius & fama. *Dex. A. C. 66. Com.* 3. Claret miraculis. *Dex. A. C. 110. num.* 2. Item de eo. *Dex. A. C. 308. Com. 1. num.* 1. Eius reliquiæ cuſtoditæ. *Com. A.C. 423. num. 6. cap. 3. actorum Concilij Bracarenſis.*

Petrus-Megiſtos, quis? *Dex. A. C. 66. Com. 2. num.* 8.

Petrus Cæſarauguſtanus Orator, publicúſque Grammaticus. *Com. A.C. 360. in fine.*

Petrus Presbyter Toletanus celebratur in Africa. *Dex. A.C. 424. num.* 3. Obit Cæſarauguſtæ. *ibi. num.* 13.

Ph

Phegadius Epiſcopus Agennenſis præfuit Concilio Cæſarauguſtano, & Valentino. *Dex. A.C. 384. & Com. num.* 7.

Philemon venit cum Paulo in Hiſpaniam. *Dex. A.C.* 64. Prædicat. *ibi. Com. 2. A.C. 47. num.* 2.

Philemon Carthaginenſis Martyr cum ſocio. *Dex. A. C. 300. Com. 2. num.* 8.

Philetus S. Iacobi diſcipulus. *Com. 2. A. C.* 42. Patitur Carthagine veteri, quæ erat inter Tarraconem & Ilerdam. *ibi.*

Philetus Senator Barcinonenſis Martyr cum ſociis. *Dex. A.C. 138. num.* 2.

Philippa Oſcenſis Martyr. *Dex. A. C. 138. numero* 3.

Philippus Apoſtolus proficiſcitur ad prædicandum. *Dex. A.C. 41. Com.* 2.

Philippus Philotheus, ciuis Mediolanenſis, à Paulo in Hiſpania conuerſus. *Dex. A. C.* 64. De eo. *Dex. A.C. 91. num.* 6. Prædicat Barcinone, & alibi. *ibi. & num.* 9. Eius geſta. *Com. A. C. 91. num. 6. & A.C. 105. num.* 6.

Philippus Imper. *Dex. A. C.* 244. Imperat cum filio Philippo. *Com. ibi.* Celebrant millenarium annum Vrbis conditæ. fuerunt primi Imperatores Chriſtiani. *Com. A.C.* 249. Occiſi. *Com. A.C. 252. num.* 1.

Philippus Toletanus, S. Hieronymi diſcipulus. *Dex. A.C. 429. num.* 8.

Philibertus Abbas & Martyr cum ſocio, apud Titulciam. *Dex. A.C. 308. Com. 1. num.* 6.

Photina. *vide*, Samaritana.

Pi

Pilatus mittitur Procurator in Iudæam. *Dex. A. C. 28. cum Com.* Vxor eius in Chriſtum credit. *Dex. & Com. 1. A.C. 34. num.* 2. Scribit de miraculis Chriſti ad Tiberium Cæſarem. *Com. 3. A.C. 34. & Dex. A.C. 38. num.* 2. Acerba eius mors. *ibi.* Pilatorum progenies adhuc durat. *ibi.*

Pidna vrbs (aliàs Piocium) quæ? *Com. A.C. 95. num.* 1. Eius Martyr. *Dex. ibi.*

Pimenius Aquenſis Martyr. *Dex. A.C. 130. n.* 6.

Pimenius Epiſcopus Dumienſis Confeſſor. *ibi in Com.*

Piocium. *vide*, Pidna.

Pionius Martyr in Aſia. *Dex. A.C.* 170. Quiſnam fuerit? *Com. ibi.*

Pius S. Iacobi diſcipulus, primus Hiſpalenſis Epiſcopus ab eo creatus. *Dex. & Com. 2. A.C. 37.* Patitur. *Dex. A.C. 60. num. 2.*

Pl

Placentia olim Ambracia. *vide*, Ambracia.
Placentia Cantabriæ vrbs à Placentinis condita. *Dex. A.C. 384. num. 10.*
Placidia Auguſta Theodoſij filia. *Dex. A.C. 407. num. 1.* vide de ea *Append. A.C.* 430.
Placidus Martyr Mantuanus Olyſippone floret. *Dex. A. C.* 308. *Com. 2. num. 2.* Patitur cum ſociis Mantuæ Carpetanæ. *Dex. A. C.* 353. *numero* 3.
Plagæ quæ Hiſpanias afflictarunt, ad Gothorum introitum quatenus per Ieremiam, & Zachariam prædictæ. *Com. A.C. 424. num. 1.*
Plautillæ Pauli diſcipulæ hiſtoria. *Com. 2. A.C. 66. num. 8.*
Plinius Secundus Iunior, Antoniæ Maximillæ, S. Andreæ diſcipulæ conſanguineus. *Dex. A.C.* 100. *Com. 3. num. 3.* Conuerſus ad fidem, patitur. *Dex. A.C.* 220. *num.* 3. Claret. *Dex. A.C.* 112. *num.* 8.
Plutarchus Philoſophus moralis claret. *Dex. A.C.* 122.

Po

Polycarpus Martyr quando Romam venit. *Dex. & Com. A.C. 156. num. 1.*
Polycarpus Martyr in Aſia. *Dex. & Com. A. C.* 170.
Polycrates Epiſcopus in Aſia, clarus. *Dex. A. C.* 198.
Polyxena S. Andreæ diſcipula. *Dex. A. C.* 71. & *Com. ibi num.* 2. Eius res geſtæ. *Com. ibi.* Placidè obit in Hiſpania. *Dex. A. C.* 100. *Com. 2. num.* 8.
Pompilionenſes ad fidem conuerſi opera S. Saturnini, ad XL. millia. *Com. A.C. 76. num. 2.* Et prædicatione S. Firmini multi alij. *Com. A. C.* 210. *num* 3. Ibi prædicat S. Honeſtus Presbyter. *ibid.* Martyres. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 4. *num.* 9.
Pomponij Melæ locus correctus. *Com. A. C.* 52. Eius patria. *vide*, Mellaria.
Pomponius Paulatus Toletanus Epiſcopus. *Dex. A.C.* 245. Nobiliſſimus genere. *Com. ibi.* Scribit ad S. Licerium. *Dex. A.C.* 268. *Com. 2. nu.* 5. De eo. *A.C.* 285. *num.* 5. Obit. *Dex. A.C. 286. n. 2.* Vide *Dex. A.C. 430. num.* 10.
Pontius Pilatus. *vide*, Pilatus.
Pontius Paulinus Ebredunenſis Epiſcopus, excipit corpora SS. Martyrum Vincentij, & Orentij. *Dex. A.C. 308. Com. 2. num.* 14.
Pontius Paulinus Nolanus Epiſcopus. *vide*, Paulinus.
Porphyrius S. Catharinæ diſcipulus, patitur. *Dex. A.C.* 300. *Com. 4. num.* 7.
Porphyrium Philoſophum & Apoſtatam triginta ſcriptores Catholici ſcriptis inſectantur. *Dex. A.C. 310. num. 2.*
Portucallenſis, ſiue Portuenſis Eccleſia à S Petro Bracarenſi erecta, creato ibi primo eius Epiſcopo Baſilio, S. Iacobi diſcipulo. *Com. A. C.* 36. *num.* 2.
Potamia Martyr Tarraconenſis cum ſociis. *Com. A.C. 360. num. 4.*

Pr

Præfectura Prætorij qualis, & quanta dignitas? *Com. Epiſt. ad Oroſium. §. Poſtquam ex Oriente.*
Præfecturarum genera. *ibi.*
Præfecti Prætorio formula antiqua. *ibi.* In Ioſepho Patriarcha adumbratus. *ibi.* Patriarcha & Pater Imperij dictus. *ibi.* Quibuſdam num Maior domus Imperatoris exiſtimatus. *ibid.*
Præfecti Prætorio, Dexter, & Cynegius, ambo Hiſpani. *ibid.*
Prætextatus Barcinonenſis Epiſcopus interfuit Illiberritano. *Com. 1. A.C. 300. num. 5.*
Presbyteri à Paulo Apoſtolo in Hiſpania relicti. *Dex. A.C.* 60.
Primas Hiſpaniarum Eccleſia, quare in Toleto, & quando inſtituta. *Dex. & Com. A. C.* 105. *num.* 6.
Primates Eccleſiæ vbinam ſecundùm Canones Apoſtolicos inſtituendæ? *Com. ibi.*
Primitiuus Martyr frater S. Facundi. *Dex. A. C.* 139. *num.* 4. Eius geſta. *Com. ibi.*
Primitiuus Martyr Cæſarauguſtanus. *Com. 3. A.C.* 300. *num.* 13.
Priſcilla vxor Aquilæ Pontici, Pauli diſcipula, patitur. *Dex. A.C. 95. num. 4.*
Priſcilliani natales, mores, ac ingenij peruerſitas. *Dex. & Com. A. C.* 380. *num.* 2. & *A.C.* 382. *num.* 5. Eius ſupplicium. *Dex. A. C.* 388. *numero* 1.
Probus Hiſpanus à Paulo conuerſus. *Dex. A. C.* 64. Sedet Rauennæ Pontifex, & obit. *Dex. A.C.* 100. *Com. 2. num.* 3.
Probus Imper. *Dex. A C. 277. num. 5.*
Probus Martyr Salmantinus cum ſociis. *Dex. A. C.* 430. *num.* 1.
Procorus S. Ioannis Apoſtoli diſcipulus, geſtorúmque eius hiſtoriographus. *Dex. A. C.* 94. *num.* 3.
Proculus Martyr Interamnenſis in Hiſpania. *Com. A.C. 160. num.* 2. & *Dex. A.C. 175. num.* 2.
Proculus Martyr Serpenſis cum ſocio. *Dex. A.C.* 308. *Com 1. num.* 2.
Prouinciæ Mundi inter Apoſtolos quando in ſortem datæ. *Com. 6. A.C. 34. late.*
Prouincia Carthaginenſis Hiſpana in duas diuiſa. *Dex. A.C. 419. num. 1.*
Prudentius Poëta Hiſpanus vbi natus? & quando? *Dex. & Com. A.C. 380. num.* 7. Fit Rector Toleti, Cordubæ & Cæſarauguſtæ. Fit etiam Dux. Floret in Poëtica, & Rhetorica. *Dex. A.C.* 388. *num.* 7. Petit Romam. *ibi.* Floret ibi. *Dex. A.C.* 396. *num.* 3. vbi de eius ſcriptis. Scribit contra Symmachum, & quare? *Com. A C.* 417. *num.* 1. Redit in Hiſpaniam, ibique ſcribit. *Com. A. C.* 423. *num.* 2. & *A.C.* 424. *num.* 13. Moritur in æde S. Mariæ de Columna, Cæſarauguſtæ. *ibid.*
Prudentius Ilerdenſis Epiſcopus Oroſium in Africam mittit. *Dex. & Com. A. C.* 400. *numero* 2.

Publius

Index rerum memorabilium.

Pu

Publios Martyr Cæſarauguſtanus, alter è xviij. ſociis. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 13.

Puerirres Pampilionenſes cum Valente Epiſcopo paſſi. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 4. *num.* 9.

Pupienus Imperator. *Dex. A.C.* 240. *&* 241.

Py

Pyoetus Cretenſis floret. *Dex. A.C.* 174. *num.* 2.

Pyramus Galliæ Rex. *Dex. A.C.* 284. *num.* 4.

Pymenius. *vide*, Pimeoius.

Pyonius. *vide*, Pionius.

Q

Qua

QVadraginta Philoſophi à S. Catharina conuerſi, patiuntur. *Dex. A. C.* 400. *Com.* 4. *num.* 7.

Quadratus Apoſtolorum diſcipulus ſcribit pro fide Apologeticum. *Dex. A.C.* 128.

Quadratus Epiſcopus Vlienſis. *Dex. A. C.* 139. *num.* 3.

Quartus prædicat in Hiſpania, ibique migrat. *Dex. A.C.* 50. *Com.* 1. *num.* 5. & *Dex. A.C.* 105. *num.* 4.

Qui

Quincianus ſub quo Agatha agonizauit, ciúſque filius Quincianus. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 2. *num.* 13.

Quinctius Toletanus Epiſcopus. *Com. A.C.* 182. *num.* 5. & *Dex. A.C.* 208. *num.* 6. *& A.C.* 222. *num.* 1.

Quiricus Toletanus Epiſcopus, author hymni de Sancta Eulalia Barcinonenſi. *Com.* 3 *A.C.* 300. *num.* 15. Monachorum conuentum in eius Eccleſiaio induxit. *ibi in hymno.*

Quiricus & Iulita Martyres. *vide*, Iulita.

Quintus Quintilius Imperator. *Dex. A.C.* 273. *num.* 1.

Qointiſianos Calagurritanus, Rhetor. *Com. A.C.* 90. *in fine.*

Quirtulus Martyr Ebureoſis cum ſociis. *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 4.

Quiteria Virgo & Martyr Hiſpana, ciúſque geſta. *Com. A.C.* 138. *num.* 5. Eius ſocij Martyres. *ibid.*

R

Ra

RAgonis Quinctiani filia Centolla Virgo & Martyr. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *num.* 13.

Re

Rebeça (aliàs Sarra) ſocia Polyxenæ Virginis, S. Andreæ diſcipula. *Dex. & Com. A. C.* 71. *num.* 2.

Recaredus Hiſpaniæ Rex, in quo Monarchia Hiſpaniæ fundata. *vide Append. ad A.C.* 430.

Regula Virgo, & Martyr ſocia S. Felicis. *Dex. A.C.* 285. *num.* 7.

Regulus io Gallæcia ad fidem conuerſus. *Dex. A.C.* 60. *Com.* 2. *num.* 4.

Reliquiæ S. Stephani inoentæ. *Com. A.C.* 400. *n.* 2.

Reliquiæ Sanctorum in Hiſpaniis quatenus à Chriſtianis in incurſu Barbarorum cuſtoditæ. *Com. A.C.* 423. *num.* 6. *in cap.* 3. *alterius Bracarenſ. Concilij.*

Reſtitotus Preſbyter Ilipulitanos intereſuit Iliberritano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5. Patitur cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *num.* 17.

Reuocata Martyr Argenteolenſis cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *num.* 20.

Reuocata Virgo & Martyr Vianenſis cum ſociis. *Dex. A.C.* 260. *num.* 3.

Rho

Rhoda vrbs quæ? *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 7. Eius Martyres. *Dex. ibid.*

Ri

Riparius Presbyter Hiſpanus conuenit S. Hieronymum contra Vigilantium. *Com. A. C.* 388. *num.* 11.

Rixius-Varus, ſeu Ricius-Varus Præſes ad fidem conuerſus, à quo? *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *numero* 3.

Ro

Romani Pontifices multi. *Dex. A.C.* 260. *num.* 3. *& A.C.* 296. *num.* 3. *& A.C.* 308. *Com.* 2. *n.* 15.

Romanorum nomine etiam Hiſpani comprehenſi. *Com.* 1. *A.C.* 35. *num.* 3. *& Com. A.C.* 37. *num.* 5.

Romulus Martyr, Trajani Cubicularius. *Dex. & Com.* 1. *A.C.* 100. *nu.* 2.

Romulus Martyr Concordienſis. *Com. A.C.* 145. *num.* 2.

Roſæ diuinitus ad ſepulchrum Martyrum Cordubenſium quotanois ortæ. *Com. A.C.* 138. *n.* 5.

Ru

Rufina Virgo & Martyr Hiſpalenſis cum ſorore Iuſta. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 11.

Rufiniaous Martyr Bæticus cum ſociis. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 2. *num.* 5.

Rufinus Martyr Hiſpalenſis cum ſociis. *Dex. A.C.* 115. *num.* 1.

Rufinus Martyr Bæticus cum ſociis. *Dex. A. C.* 308. *Com.* 2. *num.* 5.

Rufinus ex Cauſidico factus Epiſcopus. *Com. A.C.* 388. *num.* 4. Vide etiam *Dex. A.C.* 407. *num.* 4.

Rufus Apoſtolorum diſcipulus, filius Simonis Cyrenenſis ſedet Dertoſæ, ſeu Tortoſæ Epiſcopus. *Dex. & Com. A.C.* 100. *num.* 4. *& A.C.* 112. *num.* 10.

Rufus Epiſcopus mirè deluſus. *Dex. & Com.* 414. *num.* 6.

Ruſticus Bolanus, Romæ Conſul, Hiſpanus. *Dex. A.C.* 116. *num.* 3.

Ruſticorum familia nobilis in Hiſpania. *Com. ibi.*

Ruſticus Antiſtius à Martiale laudatus. *ibid.*

Rutilius Martyr, Afer, Cordubam venit. *Dex. A.C.* 110. *num.* 5. Patitur. *Dex. A.C.* 116. *num.* 5.

Xx 3 Sabina

Sa

Sabina Virgo & Martyr Emeritenſis, Agauni paſſa. *Dex.* & *Com.* 1. *A.C.*300.*num.*1.

Sabina Virgo Abulæ cum fratribus paſſa. *Dex. A.C.*300.*Com.*4.*num.*2.

Sabinus Epiſcopus cum Felice collega ad Cyprianum miſſus. *Com. A.C.*255.*num.*2.

Sabinus Hiſpalenſis Epiſcopus interfuit Illiberritano. *Com.*1.*A.C.*300.*num.*5. Duo eius nominis, & Sedis Præſules. *ibid.*

Sagunti ad littos S. Vincentius occubuit. *Com.* 3. *A.C.*300.*num.*14.

Salaria Loſitaniæ vrbs, quæ? *Com. A.C.*230.*num.*2. Eius Martyres. *Dex. ibid.*

Salazaria gens S. Laurentium conſanguineum colit. *Com. A.C.*246.

Saſia vetus, cuius ſe oblitum arguit Prudentius, quid? *Com. A.C.*380.*num.*7.

Salmanticæ obiit S. Iuueneus Preſbyter. *Dex. A.C.*337.*num.*2. & *A.C.*407. *num.*2. Salmanticenſes Martyres à Wandalis occiſi. *Dex. A.C.*430. *num.*1.

Saluia-terra vrbs Cantabriæ, quæ? *Com. A.C.*430. *num.* 8. Illuc reliquiæ S. Theodoſiæ adductæ. *Dex. ibid.*

Samaritanæ Euangelicæ, ac filiorum & ſororum eius nobile certamen. *Com. A.C.*60.

Sampyrus Aſturicenſis Epiſcopus ſcripſit Hiſpaniæ hiſtoriam. 1.*p.Apol.*§.1.

Satra Virgo S. Andreæ diſcipula venit in Hiſpaniam. *Dex.* & *Com. A.C.*71.*num.*2.

Saturninus Epiſcopus Toloſanus, fuit S. Petri Apoſtoli diſcipulus. *Com. A.C.*76.*num.*2. Prædicat Pampilonæ, & quo fructu? *ibid.* Prædicat Toleti. *Dex. ibi.* Iterum Toleti prædicat. *Dex. A.C.*112.*num.*9.

Saturninus Martyr Vianenſis cum ſociis. *Dex. A.C.*260.*num.*2.

Saturninus Martyr Deiobrigenſis cum ſocio. *Dex. A.C.*285.*num.*11.

Saturninus Martyr Clunienſis cum CCCLV. ſociis. *Dex. A.C.*190.*num.*2.

Saturninus Martyr Patauonienſis cum ſociis. *Dex. A.C.*300.*Com.*2.*num.*18.

Saturninus Martyr Argenteolenſis cum ſociis. *Dex. ibi. num.*20.

Saturnini quatuor Martyres Cæſaraoguſtani, quare ſic dicti? *Com.*3. *A.C.*300.*num.*13.

Sauromaticum bellum. *Dex. A.C.*121.*num.*2.

Saxi-firmum vrbs. *vide*, Sexifirmum.

Saxum diuinitus aperitur, vt occulat S. Mariam ancillam. *Com. A.C.*360.*num.*7.

Satyrus Martyr Iuliobrigenſis cum ſociis. *Com.*2. *A.C.*360.*num.*3.

Sc

Scalabitana vrbs, eiúſque ciues, & Martyres. *Com. A.C.*277.*num.*2.

Scriptores contra Porphyrium. *vide*, Porphyrius. Contra Iulianum Apoſtatam. *Dex. A.C.*368.*num.*4.

Se

Sebaſtianus dux militiæ, Hiſpanus, Martyr ſub Nerone. *Com. A.C.*60.*num.*1.

Sebaſtianus Mediolanenſis Martyr celeberrimus, quoſnam ad fidem traxerit? *Dex.* & *Com.* 2. *A.C.*290.*num.*1.

Sebaſtianus Salmanticenſis Epiſcopus ſcripſit Hiſpaniæ hiſtoriam. 1.*p.Apol.*§.1.

Secundianus Martyr Concordienſis. *Com. A.C.*145.*num.*2.

Secundinus Caſtulonenſis Epiſcopus interfuit Illiberritano. *Com.*1.*A.C.*300.*num.*5.

Secundinus Martyr Cordubenſis. *Dex. A.C.*300. *Com.*4.*num.*5.

Secundus, S. Iacobi diſcipulus, Oſtiariúſque ipſius, ſed à S. Petro Epiſcopus factus, & in Hiſpanias remiſſus. *Dex.* & *Com.*2.*A.C.*37. & *Dex. A.C.*43 & 44. Erat cum Paulo. *Com. A.C.*52. Vbinam prædicauerit? *Dex. A. C.*100.*num.*6. De paſſione, ac tranſlatione ipſius *Com. ibi.*

Secundus Martyr Aſtenſis, vbi occiſus? *Dex.* & *Com. A.C.*208.*num.*8. & *Dex.* & *A.C.*300. *Com.* 2.*num.*15.

Secura vrbs quæ? *Com.*2.*A.C.*308.*nu.*3. Eius Martyr. *Dex. ibid.*

Sedulius celebris Poëta, fuit Oretanus Epiſcopus. *Dex A.C.*428.*num.*1.

Segiſſama-Iulia, quæ vrbs? *Com.*1.*A.C.*308.*num.*1. Prædicat in ea S. Bricius. *Dex. ibi.*

Segiſſamona vrbs quæ? *Com.*4.*A.C.*300.*num.*11. Eius Martyr. *Dex ibi.*

Segiſſamuncolum. *vide Com.*1.*A.C.*308.*num.*1.

Segorbienſis Epiſcopus quatenus Chronico iſto vſus? 1.*p.Apol.*§.2.

Segobiæ Epiſcopus I. Sanctus Hierotheus. *vide verbo*, Hierotheus.

Selambina vrbs quæ? *Com.*1.*A C.*300. *n.*5. Cuius Preſbyter Syluanus interfuit Illiberritano.

Senagris Bracarenſis Epiſcopus ibi quoque interfuit. *ibid.*

Seneca Chriſtianus obiit Sintriæ. quiſnam hic fuerit? *Dex.* & *Com. A.C.*50.*num.*6.

Senecæ ad Paulum epiſtolæ quales? *Dex.* & *Com. A.C.*64. An Chriſtianæ fidei adhæſerit? *Com. ibi.* Moritur. *Dex. A.C.*66.*Com.*3 *num.*1.

Senes multi admirandæ planè ætatis in primitiua Eccleſia *Com.*1.*A.C.*66.*num.*2.

Sentica vrbs quæ? *Com. A C.*356.*num.*4 Eius Martyres *Dex. ibi.*

Seoris vrbs quæ? aliâs Saria. *Com.*2. *A.C.*300.*n.*13. Eius Martyres. *Dex. ibi.*

Sepharad Hebræis eſt Hiſpania. *Com.* 1. *A. C.* 37. *num.*5. *in fine.*

Septem fratres Martyres, filij Sanctæ Symphoroſæ *Dex. A.C.*100.*Com.* 3.*num.*4.

Septentrius S. Cæcilij diſcipulus, cum eo Grannatæ paſſus. *Com. A.C.*57.

Serapion Lector S. Theodori Cæſarauguſtani Epiſcopi, cum eo paſſus. *Dex. A.C.*71.*num.*5.

Serapion Clunienſis Martyr cum ſociis. *Com.* 4. *A.C.*300.*num.*10.

Serena vxor Stiliconis, Hiſpana, cuius laudes cecinit Claudianus. *Com. A.C.*388.*num.*9.

Serenus Grannius pro Chriſtianis ſcribit ad Hadrianum Cæſarem. *Dex. A.C.*130.*num* 1.

Index rerum memorabilium.

Sergius Clunienſis Martyr cum ſociis. *Com.* 4. *A. C.* 300. *num.* 10.

Serpa vrbs in Bætica, eiúſque Martyres. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 1. *num.* 2.

Serranus. *vide*, Aſturius Serranus.

Seruandus Martyr Emeritenſis cum ſocio. *Com. A.C.* 298.

Seruilia Romana Chriſtiana. *Dex. A. C.* 86. *numero* 2.

Setauis vrbs quæ? *Com.* 1. *A. C.* 66. *num.* 3. Eius Martyres. *Dex. ibi.*

Seuerinus Martyr Iuliobrigenſis cum ſociis. *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 3.

Seuerinus Martyr Ituriſſanus cum ſociis. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 3. *num.* 8.

Seuerus Imperator. *Dex. A.C.* 195. *num.* 5. & *A.C.* 200. *num.* 2. & *A.C.* 202. & 208. *num.* 1. Moritur. *Dex. A.C.* 211.

Seuerus Barcinonenſis Epiſcopus & Martyr. *Dex. A.C.* 285. *num.* 10. Duo eius nomina. *Com. ibi.* & 1. *p. Apolog.* §. 2. vide *Dex. & Com. A.C.* 252. *num.* 3.

Seuerus Martyr Bæticus cum ſociis. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 2. *num.* 5.

Seuera mater ſanctorum Martyrum Vincentij, & Læti. *Dex. A.C.* 352. *num.* 4.

Seuerus Epiſcopus Lamacitanus, Scriptor. *Dex. A.C.* 388. *num.* 5.

Seuerus Minoricenſis Epiſcopus ad fidem Iudæos conuertit. *Com. A.C.* 424. *num.* 11.

Sexifirmum vrbs quæ? *Com. A.C.* 50. *nu.* 3. & *Com.* 1. *A.C.* 100. *num.* 5.

Sextus Philoſophus claret. *Dex. A.C.* 122. *num.* 1.

Si

Sidonius (ſeu Sydonius) Apollinaris ſcribit contra Vigilantium. *Com. A C.* 388. *num.* 11.

Sigericus Gothorum Rex. *Com. A.C.* 430. *in fine.*

Sihignia vrbs quæ? *Com. A.C.* 356. *num.* 2. & *Dex. cum Com. A. C.* 366. *num.* 1. Sancti eius. *Dex. vtroque anno.*

Sila nutrix nouem Virginum ac Martyrum. *Com. A.C.* 138. *in fine.*

Silo Rex Hiſpanus ſcribit ad Cyxillanem Epiſcopum Toletanum. *Com. A.C.* 286. *num.* 2. *in S. Tyrſo.*

Simon Apoſtolus proficiſcitur ad prædicandum. *Dex. A C.* 41. *Com.* 1.

Simonis Magi præſtigiæ. *Com. A.C.* 91. *num.* 3.

Simonis Cyrenenſis geſta. *Dex. & Com. A.C.* 112. *num.* 10. & filiorum eius. *vide in verbis*, Alexander, & Rufus.

Sinenſis portus, & vrbs vbi? *Com. A.C.* 263. Eius Sancti. *Dex. ibi.*

Sineſius Epiſcopus paſſus Neriobrigæ cum ſocio. *Dex. A. C.* 309. *Com.* 4. *num.* 6. Acta ipſorum. *Com. ibi.*

Siricius Papa. *vide*, Syricius.

Sirmium vrbs quæ? *Com.* 1. *A.C.* 100. *num.* 5. Eius Martyres. *Dex. ibi.*

So

Solia vrbs quæ? cuius Presbyter Eumantius interfuit Illiberritano. *Com.* 1. *A. C.* 300. *num.* 5.

Solienſis Martyr. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 2. *numero* 12.

Socrates Martyr Ituriſſanus cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 3. *num.* 8.

Soles tres in Hiſpaniis tempore Dominicæ Natiuitatis viſi. *Dex. & Com. A.C.* 2. vbi de aliis ſimilibus apparitionibus.

Solis defectio in morte Auguſti Cæſaris. *Dex. A. C.* 15. Alia in Chriſti morte. *Dex. A.C.* 34. *Com.* 1. *num.* 1. Alia initio Imperij Neronis. *Dex. A. C.* 60. *Com.* 2. Alia magna etiam. *Dex. A. C.* 350.

Sother Papa. *Dex. A.C.* 171. *num.* 3.

Sother Virgo & Martyr Romana, vbinam paſſa? *Dex. & Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 21.

Sp

Spiridion Toletanus Epiſcopus, Confeſſor inſignis. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *num.* 16.

Splendonius Epiſcopus Ambracianus, ſiue Placeorinus, eiicit vrbe Priſcillianiſtas. *Dex. A.C.* 424. *num.* 8.

St

Stacteus. *vide*, Getulius.

Statius Papinius cui dicauit IV. librum Syluarum. *Dex. & Com. A.C.* 110. *num.* 7.

Stephani Protomartyris nex, & quæ inde orta fuit perſecutio. *vide*, Perſecutio, Inuentio. *Com. A.C.* 400. *num.* 2.

Stephanus Alteoſis Martyr cum ſociis. *Dex. A.C.* 112. *num.* 3.

Stephanus Clunienſis Martyr cum ſociis. *Com.* 4. *A.C.* 300. *num.* 10.

Stiliconis Conſulis laudes. *Com A.C.* 383. *num.* 9. Secundus Conſulatus. *Dex. A.C.* 405.

Straton Martyr Bæticus cum ſociis. *Dex. A. C.* 308. *Com.* 2. *num.* 5.

Su

Succeſſus Epiſcopus de Eliocrota interfuit Iliberritano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Succeſſus Cæſarauguſtanus Martyr alter è xviij. ſociis. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 13.

Suellum Hiſpaniæ oppidum, vnde egregij iaculatores. *Dex. A. C.* 86. *num.* 10. & *A. C.* 430. *num.* 5.

Suellanum Concilium in cauſa Marcellini Papæ. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 2. *num.* 2. Quinam Patres ibi interfuerint? *ibid.*

Sueni poſſidēt Gallæciam vaſtata Luſitania. *Dex. A.C.* 423. *num.* 6. De eis iterum. *Dex. A.C.* 424. *num.* 8. Sunt tertia Danielis beſtia. *Append. ad A.C.* 430. Sueuorum Reges. *ibid.*

Suſſana Virgo & Martyr Iriæ flauiæ. *Dex & Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 15.

Suſſana Virgo & Martyr Bracarenſis. *Dex. A. C.* 300. *Com* 4. *num.* 8.

Suſſana Martyr Cluntienſis cum ſociis. *Dex. ibi. num.* 10.

Suſſana Virgo & Martyr Carthaginenſis cum ſocijs. *Dex. & Com.* 1. *A.C.* 308. *num.* 7.

Sy

Syluanus Presbyter de Selambina interfuit Iliberritano. *Com.* 1. *A.C.*300. *num.*5. *&* *Com.*1. *A.C.*308.*num.*7.
Syluester Bracarenſis Martyr. *Dex. A. C.* 300. *Com.*4.*num.*4.
Syluester Papa ſub quo refloruit Eccleſia. *Dex. A. C.*308. *Com.*2. *num.*15. Feſtum Inuentionis S.Crucis inſtituit. *Dex.A.C.*424.*num.*12.
Symbolum Apoſtolorum quo anno ab eis compoſitum? *Com.*2. *A.C.*41. Symbolum Nicenum Hoſius Cordubenſis dictauit. *vide*, Hoſius.
Symphoroſa mater ſeptem Martyrum. *Dex.A.C.*100.*Com.*3.*num.*4. Alter illorum ad vitam beneficio S. Ioannis Apoſtoli reuocatus. *ibid.*
Symphronius Carthaginenſis Martyr cum ſociis. *Com.*3. *A.C.*300. *num.*10. vide *Com.A.C.*270. *num.*2.
Syricius Papa. *Dex. A.C.*388. *num.*8.& *A.C.* 398.

T

To

Tacitus Imper. *Dex.A.C.*277.*num.*4.
Tades vrbs quæ? *Dex.A.C.* 308.*Com.*2. *n.*3. Fluuius item eius nominis. *ibi in Com.*
Tagonium flumen longè aliud à Tago. *Dex. &* *Com.*1.*A.C.*308.*num.*6.
Tagora,vel Tagura vrbs Africæ. *Com. A. C.* 360. *num.* 4.
Tanagrum flumen vbi? *Dex.& Com.A.C.*208.*n.*8. Oppidum eius nominis quod? *Dex. & Com. A.C.*360.*num.*9.
Tarraconenſis Eccleſia à S. Iacobo erecta, creato ibi primo eius Epiſcopo Agathodoro. *Dex.&* *Com.*2.*A.C.*37.Qui B.Virgini ædem dicat.*Dex. A.C.*38. *num.*3. Epaphroditus Epiſcopus II. à S. Petro creatus. *vide*,Epaphroditus. Martyres ſub Nerone. *Dex. A.C.* 60. *num.* 1. Sub aliis Principibus. *Dex.& Com.*2.*A.C.*268.*num.*1.& *A.C.* 300. *Com.*2.*num.*10. & *A.C.*308. *Com.*2. *num.* 8. & *A.C.* 360. *num.* 4. Eius prouinciæ Epiſcopi Nicenæ Synodo interfuere. *Dex. A. C.*324 *num.*1.Concilium ſub Himerio Epiſcopo, tempore Syricij Papæ. *Com.A.C.*388.*num.* 10. Vrbs à Barbaris deſtructa. *Dex. A.C.* 424. *nu.*1. Ciuis nobilis Paulus Oroſius. *vide*, Oroſius.
Tarſis. *vide*,Tharſis.
Tarteſia idem quod Tarſis. *vide*,Tharſis.

Te

Tela vrbs quæ? *Com. A.C.* 290. *num.*3. Martyres eius. *Dex. ibid.* & *A.C.* 299. *num.*1. Marcellus Epiſcopus. *Dex.A.C.* 382.*num.* 9. Synodus. *Dex.A.C.*424.*num.*14. vbi de Domitiano Epiſcopo.
Templum S. Mariæ de Columna Cæſaraugustæ à S.Iacobo erectum,probatur. *Com.*1. *A.C.*37. *num.*3. *&* *Com.*3. Laxatur. *Com.A.C.*312. Eius celebritas. *Dex. A.C.* 52. Quatenus fuerit primum.*Com.*1.*A.C.*37.*num.*3.
S.Mariæ Bracarenſis ab eodem erectum. *Hugo Portucallenſis inter Elogia Authoris.*
S. Iacobi Veneriis erectum. *Com.A.C.*41.*num.* 4. Compoſtellanum à quibus? *Com.*2.*A.C.* 42.*num.*3.
Herculis Ægyptij io Inſula Gaditana celeberrimum apud Gentiles. *Com.*3. *A.C.* 66. *numero* 6.
S. Vincentio Leuitæ ad corpus eius erectum. *Com.*3.*A.C.*300.*num.*14.
S. Eulaliæ Barcinonenſis. *ibid. & Com. A. C.* 312.
SS. Vincentij, Sabinæ, & Criſtetæ. *Com.A.C.* 312.
S. Leocadiæ Virginis. *ibid.*
SS. Vincentij, & Læti. *Dex. A.C.* 353. *num.*2.
S. Tyrſi Toletani à Cyxillane erectum. *vide*, Tyrſus.
Toletanum laxatur ſpatiis ab Olympio II. *Dex. A.C.* 424. *num.*9.
Templa vbique locorum agente Hoſio, iuſſu Conſtantini, & Helenæ ædificata. *Dex. & Com. A.C.* 312.
Teraſia, ſiue Taraſia, S.Paulini vxor, Hiſpana, & ſanctitate clara. *Com. A. C.* 396. *num.*1.
Terræmotus in morte Chriſti. *Com.* 2. *A. C.* 34. Alius Romæ. *Dex. A. C.* 60. *Com.*2.
Tertullianus floret. *Dex. A. C.* 208. *num.*9. Eius de S.Rutilio teſtimonium. *vide*, Rutilius.
Tertullus Martyr Eburenſis cum ſociis. *Com.* 2. *A. C.* 300. *num.* 4.
Tetricus in triumphum actus. *Dex. & Com.A.C.* 276. *num.*2.

Th

Tharſis vbinam fuerit, latè diſſeritur. *Com.* 3. *A. C.*66.*num.*6. Quid in ſacris litteris? *ibid.* Perperam ab aliquibus confunditur cum Ophir. *ibid.*
Theatrum Pompeij exuſtum. *Dex. & Com. A. C.* 23.
Theodoredus Rex Gothorum. *Dex. A.C.* 430. *in fine. & in Append.ad hunc annum.*
Theodoretus ſcitè interpretatur Danielis prædictionem de tempore prædicationis Apoſtolorum Hieroſolymis. *Com. A.C.* 36.
Theodorus S. Iacobi diſcipulus. *Dex. A. C.* 37. *Com.*2. Præficitur cuſtodiæ Eccleſiæ de Columna. *Dex A.C.*41. Vbi prædicat? *Dex.A.C.*50. *Com.*2. Fit Epiſcopus Cæſaraugustanus, & patitur. *Dex. & Com. A.C.* 71. *num.*3.
Theodorus Martyr Oſcenſis cum Philippa. *Dex. A.C.* 138. *num.*3.
Theodorus admirabilis, cognomento Trichinas, Eremita Metellinenſis. *Dex.& Com* 3.*A.C.*300. *num.* 9.
Theodorus Clunienſis Martyr cum ſociis.*Com.*4. *A.C.*300.*num.*10.
Theodorus Martyr Iſpalitanus cum ſociis. *Dex. A.C.*308. *Com.*2.*num.*6.
Theodoriſcus Clunienſis Martyr cum ſociis.*Com.* 4.*A.C.*300. *num.*10.
Theodoſia Martyr Tarraconenſis cum ſociis. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 2. *num.*10.
Theodoſiæ Virginis,ac Martyris Cæſarienſis reliquiæ in Cantabriam delatæ. *Dex. A.C.*430.*n.*8.

Theodoſius

Index rerum memorabilium.

Theodoſius Barcinonenſis Epiſcopus II. *Dex. A. C* 94.*num*.6.& *A.C.*100.*Com.*1.*num*.8. & *A.C.* 285.*num* 8.

Theodoſius Martyr Telenſis cum ſociis. *Dex. A. C.* 290. *num*.3.

Theodoſius pater Theodoſij Imper. *Dex. A. C.* 382.*num*.4. Fit Martyr. *Dex. A.C.*423.*num* 3.

Theodoſius Magnus, Hiſpanus, Imperator. *Dex. A.C.* 382.*n*.4. Reſtaurat religionem in Oriente. *ibi num*.10. Intereſt Concilio Mediolanenſi. *Dex. A. C.* 384. *num*. 3. A Græcis Catalogo Sanctorum adſcriptus. *Com. A. C.* 382. *numero* 10.

Theodoſius Iunior Imper. *Dex. A.C.*424.*num*.2.

Theodoſij Iudæi Hiſpani mira ad Deum conuerſio. *Dex. & Com. A.C.*424.*num*.11.

Theonas Martyr Ituriſſanus cum ſociis. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 3. *num*.8.

Theophilus Hiſpalenſis Martyr cum ſociis. *Com. A.C.* 115. *num*. 1.

Theophilus Vianenſis Martyr cum ſociis. *Dex. A. C.* 260. *num*. 2.

Theophilus Argenteolenſis Martyr cum ſociis. *Dex. A.C.*300. *Com.* 1.*num*.20.

Theopompus Martyr Nertobrigenſis cum ſocio. *Dex. A.C.*300. *Com*.4. *num*.6.

Theoprepes filius SS. Phileti & Lydæ, Martyr Barcinonenſis. *Com. A. C.*138. *num*.2.

Thereſiæ nomen à S. Tyrſo Martyre ad fœminas deductum. *Com. A C.* 285. *poſt num*.10. Aliàs Taraſia, ſeu Teraſia.

Thermancia Imperatoris Honorij coniux, Hiſpana. *Com. A.C.* 417. *num*.1.

Thermeda Carpetaniæ vrbs, quæ? *Com. A.C.*290. *num*.1. Martyres ipſius. *Dex. ibi.* & *A.C.* 308. *Com.* 1. *num*. 6.

Theſiphons S. Iacobi diſcipulus, Lectórque ab eo ordinatus. *Dex. & Com*.2. *A.C.* 37. Sed à S. Petro Epiſcopus factus, & in Hiſpanias remiſſus. *Com. ibi.* & *Dex. A.C.*43. *&* 44. Vbi prædicat? *Dex. A.C.*54. *num*.10. Patitur cum S. Cæcilio. *vide*, Cæcilius.

Thiar vrbs quæ? *Dex. A.C.*353. *num*.2. Eius ciuis Gratiânus Epiſcopus. *ibid.*

Thómas Apoſtolus proficiſcitur ad prædicandum. *Dex. A.C.*41. *Com.*2.

Thomas de Torralba Societatis Ieſu, Chronici huius repertor. 1 *p. Apol.* §.1.

Thraſeas Poetus fuit Chriſtianus. *Dex. A. C.* 86. *num*. 9.

Ti

Tiberius adoptatur ab Auguſto. *Dex. & Com. A.C.* 2. *num*.2. Eius victoriæ. *Dex. & Com. A.C.* 9. Init Imperium. *Dex. A.C.*15. *vide*, Pilatus.

Tile vrbs quæ? *Com. A.C.*116.*num*.3. Eius Martyr. *Dex. ibi.*

Timotheus an interfuerit funeri Virginis? *Com. A.C.*48. Venit cum Paulo in Hiſpaniam. *Dex. A.C.* 64. & *Com. A.C.* 66.

Titianus Præfectus Prætorio. *Dex. & Com. A.C.* 347.

Titulcia vrbs quæ? *Com.* 1. *A.C.*308.*num*.6. Eius Martyres Abbates. *Dex. ibid.*

Titus Liuius moritur. *Dex. & Com. A.C.*19.

Titus Pauli diſcipulus interfuit eius martyrio. *Com.*2. *A.C.*66.*num*.8. Eius acta, & prædicatio in Hiſpania. *Dex. A.C.*220. *num*.3.

Titus Presbyter de Viuch, interfuit Illiberritano. *Com.*1. *A.C.*300. *num*.5.

To

Toletum à quibus conſtructum. *Com.* 1. *A.C.* 37 *num*. 5. Iudæi Toletani non conſenſerunt in necem Chriſti. *Com.*2. *A.C.*35. *num*.1. Toletana Eccleſia à S. Iacobo erecta, creato ibi primo eius Epiſcopo S. Elpidio. *Dex. & Com.*2. *A.C.* Qui Eccleſiá B. Virgini ſacrat. *Dex. A.C.*38. *n*.3. Toleto pellitur Marcus Gnoſticus hæreticus. *Dex. A. C.* 169. Concilia. *vide verbo*, Concilium. Martyres. *Dex. A.C.*300. *Com*.3. *num*. 11. 13. 15. & *A.C.*352. *num*.4. Præſules. *vide verbis*, Elpidius, Iulianus, Hermolaus, Honoratus, Eugenius, Pelagius, Patruinus, Turibius, Quinctius, Vincentius, Pomponius Paulatus, Melantius, Natalis, Olympius I. & II. Gregorius, Audentius, Aſturius, Maiorinus, Fetadius, Iſicius, Caſtinus, Paternus, &c. Catalogus à Loayſa excuſus, diminutus valde. *Com. A. C.* 424. *num*.7. Ibi florebat Vincentius Cordubenſis. *Dex. A.C.*360. *num*.9. Rectores, & Duomviri. *vide verbis*, Aulus Cornelius Palma, P. Turanus, Dexter, Prudentius Poeta.

Toriſia vrbs, eadem quæ Tucci. *vide*, Tucci.

Torpes nobilis Martyr Piſanus in Hiſpaniam diuinitùs delatus. *Dex. & Com. A.C.* 263.

Torquatus S. Iacobi diſcipulus, Exorciſta ab eo factus, à Beato verò Petro Epiſcopus in Hiſpaniam remiſſus. *Com. A.C.* 37. & *Dex. A.C.* 43. *&* 44. Vbi prædicat? *Dex. A.C.*52. *num*. 4. Eius ſcripta. *Dex. A.C.*66. *Com.* 1. *num*.4. Eius brachium & cor incorrupta vbi ſeruentur? *Com. ibi.* vbi de miraculo quotannis ad eius ſepulchrum fieri ſolito.

Tr

Traianus in Hiſpanis ortus. *Com. A.C.* 100. *n*.2. Imperat. *Dex. A.C.*101.*nu*.1. Eius geſta. *ibi.* & *A.C.* 104. 105. *&* 115.

Treugs vrbs quæ? *Com. A.C.* 105. *num*. 5. *enm Dextro.*

Treuiris punitur Priſcillianus cum ſociis. *Dex. A.C.*388. *num*.1.

Tricium-mellarum quæ vrbs? *Com. A. C.* 368. *num*. 1. In ea aliquot Concilia celebrata. *Dex. ibid.*

Tridenti floret Maxentia Caurienſis. *Dex. A. C.* 419. *num*. 2. Fuit mater S. Vigilij Epiſcopi. *Com.*

Trophimus Martyr Vxamæ-barcæ. *Dex. A. C.* 91. *num*. 1.

Tu

Tucci vrbs quæ? *Com.* 2. *A. C.* 308. *num*.7. Eius Martyres. *Dex. ibi.*

Tudenſis Eccleſia fundata à S. Petro Bracarenſi Epiſcopo. *vide*, Petrus Bracarenſis. Eius Epiſcopus I. Sanctus Epitacius. *vide*, Epitacius.

Martyres.

Index rerum memorabilium.

Martyres. *Dex.A.C.*300.*Com.*2.*num.*9.& *A.C.* 424. *num.*5.

Tugienſis ſalus quis? à quo euangelizatus? *Dex. A.C.*100.*num.*6.

Turanus Duum-vir Toletanus. *Dex. A. C.* 105. *num.* 6.

Turbula vrbs quæ? *Dex. & Com. A.C.* 255.*num.*4. Eius Martyr. *ibi.*

Turibius Toletanus Epiſcopus qualis? *Dex.A.C.* 182.*num.*5. Huic Irenæus libros ſuos dicat.*ibi.* *& in Com.*

Turibius pater SS. Martyrum Vincentij, & Læti. *Dex. A.C.*352.*num.*4.

Turibius Aſturicenſis Epiſcopus præeſt Toletano Concilio. *Com. A.C.* 386.*num.*1.

Turigium vrbs quæ? *Com. A.C.* 285. *num.*7. Eius Martyres. *Dex.ibi.& in Com.*

Turillus diſcipulus S. Iſcij, patitur Grannatæ. *Com. A. C.* 57.

Turrious Preſbyter Caſtullonenſis interfuit Illiberritano. *Com.*1.*A.C.*300.*num.*5.

Ty

Tynios Rufus Palæſtinæ Præſes. *Dex. A.C.* 135. *num.* 1.

Tyrſus Martyr, quòd fuerit Toleti natus, licèt Apolloniæ occiſus, latè defenditur poſt *Com. A.C.* 286.*num.*2.

V

Va

VAleos Pompilionenſis Epiſcopus paſſus cum tribus pueris. *Dex. A.C.* 300. *Com.*4. *num.* 9.

Valens Imperator incendio perit. *Dex. A.C.*382. *num.* 4.

Valentina Eccleſia à S. Iacobo erecta, creato ibi S.Eugenio I. eius Epiſcopo. *Dex. & Com.*2.*A. C.* 37. Eius Epiſcopus S. Victorius. *vide*, Victorius.

Valentia Luſitanorum pellitur Marcus hæreticus. *Dex.A.C.*169. Martyres. *Dex.A.C.*255.*num.*5. Vrbes eius nominis quot? *Com. ibi.*

Valentiniani Imper.obitus. *Dex.A.C.*375.*num.*1.

Valentinus hæreticus. *Dex.A.C.*145.

Valentinus Epiſcopus Vianæ celebris. *Dex. A.C.* 424.*num.*5.

Valerio Martyr fuit ſocius S.Paſicratis. *Com.A.C.* 168. vide *Rom. Martyrologium die* 25. *May.*

Valerianus Imper. *Dex.A.C.*257. Miſerè viuit,& moritur. *Dex. A.C.* 260.*num.*1.

Valerius Cæſarauguſtanus Epiſcopus multa paſſus. *Dex. & Com.*1.*A.C.*300. *num.*2. Interfuit Illiberritano cum S. Vincentio Leuita & Martyre. *Com. ibi. num.* 5.

Valerius alter Cæſarauguſtanus Epiſcopus, qui interfuit Cæſarauguſtano Concilio. *Dex. & Com. A. C.* 384. *num.* 7. Alter eius nominis & Sedis. *Dex. A.C.* 423. *num.*2. Qui etiam Valerianus dictus reperitur. *Com. ibi. & Dex. A.C.* 430. *num.*2.

Valerius Hiſpanus,qui Beroſi fragmenta collegit. *Dex.A.C.*300.*Com.*1.*num.*12.

Vallata vrbicua vrbs Hiſpaniæ quæ? *Com. A. C.* 255. *num.* 2. Eius Presbyter Felix ſcripſit ad S.Cyprianum.*ibi.& in Dex.*

Vatia vrbs quæ? *Com. A.C.* 368. *num.*1. In ea Synodi plures coactæ. *Dex. ibi.*

Varinus Scriptor Romanus Eccleſiaſticus. *Dex. A.C.* 285. *num.*5.

Varro quantum patriæ contulerit, Cicerone teſte? 1.*p.Apol.*§.3.

Vates vocati diſcipuli S. Iacobi. *Com. A. C.* 54. *num.* 9.

Ve

Venetiis prædicat S.Iacobus Apoſtolus. *Dex.A.C.* 41. *num.*4. Templum in eius honorem ibi erigitur. *Com. ibi.*

Verenice (vulgò Veronica) ſanctum Domini vultum Romam attulit. *Dex. A.C.* 48. *num.*2.

Vergi vrbs quæ? *Com.A.C.*54. *num.*10. Eius Epiſcopus Cantonius interfuit Illiberritano.*Com.*1. *A.C.*300.*num.*5.

Vergilia quæ vrbs? *Com. A.C.* 54.*num.*10.

Veriſſimus Martyr Olyſſiponenſis cum ſororibus. *Dex. A.C.*308. *Com.*2.*num.*1.

Vernulum eſſe quid ſignificet? *Com. A. C.* 286. *num.*2.*in S.Tyrſo.*

Verobiſca vrbs quæ? *Com.A.C.*360.*num.*7. Martyr eius. *ibi.*

Veronica. *vide*, Verenice.

Veſpaſiani Imperium. *Dex. A.C.* 70. *Com.*2.

Veturius Chriſtianos perſequitur. *Dex.A.C.* 300. *Com.*1. *num.*11.

Vezozabia Prouincia quæ? *Com.A.C.*190. *num.*2. Martyres. *Dex. ibi.*

Vi

Viana vrbs quæ? *Com.A.C.*260.*num.*2. Martyres. *Dex.ibi.* Confeſſores Epiſcopi. *Dex. A.C.*424. *num.* 5.

Vicenſis vrbs quæ? *Com.*1. *A.C.* 300.*num.*8. Eius Epiſcopus Iuſtus. *Dex.ibi.* Alter eius nominis. *Com.ibi.* S. Lucianus eò transfertur. *Dex. A.C.* 308. *Com.*1. *num.*8.

Victor filius mulieris Samaritanæ, Martyr. *Com. A.C.*60. *num.*1.

Victor Martyr Flauiobrigenſis cum ſociis. *Dex. & Com. A.C.*182.*num.* 3.

Victor Presbyter Vlienſis interfuit Illiberritano. *Com.*1.*A.C.*300.*num.*5.

Victor Martyr Iuliobrigenſis cum ſociis. *Com.* 1. *A.C.* 300.*num.*3.

Victor Martyr Ituriſſanus cum ſociis. *Dex. A.C.* 300. *Com.*3.*num.*8.

Victor Martyr Catechumenus Bracarenſis. *Dex. A.C.* 300. *Com* 4.*num.*8.

Victor Leuita & Martyr Pacis-Auguſtanus cum ſociis. *Com.* 2. *A C.* 308. *num.*14.

Victor Maximi Imperatoris filius, cum patre necatur. *Dex. A.C.* 388.*num.*1.

Victoria Virgo & Martyr Cordubenſis.*Com.A.C.* 138. *num.*6.

Victoria Virgo & Martyr Romana, in Hiſpania paſſa. *Dex. A.C.*255. *num.*4.

Victoria Martyr Volucenſis cum ſociis. *Dex. A. C.* 300. *Com.*2. *num.*14.

Victoria vidua Martyr Ilorcitana. *Dex. A.C.* 406. *num.* 1.

Victoricus Martyr Legionenſis cum ſociis. *Com. A C.* 198.

Victorius Epiſcopus Valentinus. *Dex. A.C.* 105. *num.* 3.

Victorius Preſbyter de Egabro interfuit Iliberritano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Vigilantius hæreticus, Preſbyter Calagurritanus, vnde? ex Galliáne, an ex Hiſpania? *Dex. & Com. A.C.* 388. *num.* 11. Vitiat Barcinonenſem Eccleſiam. *ibi.*

Villaſicca vrbs quæ? *Com. A.C.* 370. *num.* 3. Eius ciuis S. Aſturius Serranus. *Dex. ibi.*

Vinc vrbs quæ? cuius Preſbyter Titus interfuit Iliberritano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Vincentia Virgo & Martyr Caurienſis. *Dex. A.C.* 424. *num.* 4.

Vincentius Martyr Aquis-quintianus. *Dex. A C.* 95. *num.* 2.

Vincentius Martyr, & Epiſcopus Menaniæ. *Dex. A.C.* 200. *Com.* 3. *num.* 3. Vbinam paſſus? *Com. ibi cum Dex.*

Vincentius Toletanus Epiſcopus. *Dex. A.C.* 222. *num.* 1. & *A.C.* 245.

Vincentij Martyres Leuitæ Cæſarauguſtani duo, Hoſcenſis, & Agennenſis. *Com.* 1. *A. C.* 300. *num.* 2. vbi de Agennenſi. Hoſcenſis interfuit Iliberritano. *ibi. num.* 5. Laurentij conſanguineus. *Com.* 3. *A.C.* 300. *in Append. de eo.*

Vincentius Epiſcopus Oſſonobenſis interfuit Iliberritano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Vincentius Martyr Abulenſis cum ſororibus. *Dex. A.C.* 300. *Com.* 4. *num.* 2. Vbi nati? *diſquiritur in Com.*

Vincentius Martyr Pacis-Auguſtanus cum ſocio. *Dex. A.C.* 308. *Com.* 2. *num.* 14.

Vincentius Martyr Toletanus cum fratre ſuo gemello. *Dex. A.C.* 352. *num.* 4. Templum eorumdem. *Dex. A.C.* 353. *num.* 2.

Vincentius Cordubenſis vir inſignis. *Dex. A. C.* 360. *num.* 9.

Vincentius Cæſarauguſtanus Epiſcopus. *Dex. A. C.* 423. *num.* 2.

Vincentius Lirinenſis Scriptor. *Dex. A. C.* 419. *num.* 2.

Vineas habere permiſit Gallis Probus Imperator. *Dex. A.C.* 280. *num.* 3.

Vitalis Archipresbyter Toletanus Martyr, intereſt Toletano Concilio. *Dex. A.C.* 105. *nu.* 6. Patitur. *Dex. A. C.* 110 *num.* 6.

Vitalis Martyr, pater SS. Martyrum Iuſti & Paſtoris. *Dex & Com A. C.* 290. *num.* 1.

Vitellij Imper. in Chriſtianos orta perſecutio. *Dex. A.C.* 70. *Com.* 1. *num.* 1.

Vl

Vlia vrbs quæ? *Com. A.C.* 139. *num.* 3. Eius Epiſcopus S. Quadratus. *Dex. ibi.* Victor Preſbyter interfuit Iliberritano. *Com.* 1. *A. C.* 300. *numero* 5.

Vlyſſiponenſis Eccleſia à S. Petro Bracarenſi erecta. *vide*, Olyſſiponenſis.

Vlpianus Iuriſconſultus floret. *Dex. A.C.* 228.

Vn

Vnda, ſiue Vndumenum vrbs quæ? *Com. A.C.* 105. *num.* 3. S. Valentinus Epiſcopus. *ibi, in Dex.*

Vo

Vologeſus Parthorum Rex, *Dex. A. C.* 166.

Voluca vrbs quæ? *Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 14. Martyres eius. *Dex. ibid.*

Voluſianus Imperator. *Dex. A.C.* 256. *num.* 2.

Vr

Vrbanus Cæſarauguſtanus Martyr, alter è xviij. ſociis. *Com.* 3. *A. C.* 300. *num.* 13.

Vrbes à Iudæis olim in Hiſpaniis erectæ. *Com.* 1. *A.C.* 37. *num.* 5. A Græcis. vide *Amphilochium in Com.* A Phœnicibus. *verbo Gades, in Com.*

Vrci quæ vrbs? *Com. A.C.* 54. *num.* 6. Eius Euangelizator. *Dex. ibi.* Ianuarius eius Preſbyter interfuit Iliberritano. *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 5.

Vrena vrbs quæ? *Com.* 1. *A.C.* 300. *num.* 2. vbi de S. Valerio.

Vrgabona vrbs, & Vrgabonenſe Municipium. *Com.* 4. *A. C.* 300. *num.* 3. & *Dex. A. C.* 308. *Com.* 1. *num.* 4. Martyres. *ibi.*

Vrias Propheta pater S. Petri Bracarenſis. *Com.* 1. *A. C.* 37.

Vrſaona vrbs, nunc Oſſuna; eius Martyres. *Dex. & Com. A.C.* 110. *num.* 8. Ciuis S. Natalis. *vide*, Natalis Epiſcopus Toletanus.

Vt

Vtica vrbs in Hiſpania. *Dex. & Com.* 1. *A.C.* 66. *num.* 6. Eius Martyres. *Dex. ibi.* Leporius eius Epiſcopus. *vide*, Leporius.

Vtriculum vrbs quæ? *Com. A.C.* 180. *num.* 2. *cum Dextro*, & *Dex. A.C.* 308. *Com.* 2. *num.* 5. Martyres. *ibid.*

Vu

Vualdaredus Cæſarauguſtanus Epiſcopus, Poëta. *Com. A.C.* 290. *num.* 1.

Vualia Gothorum Rex. *Dex. A. C. in fine.* & *in Append.*

Vuandali. *Dex. A.C.* 408. *num.* 2. Veniunt in Hiſpanias. *Dex. & Com. A.C.* 414. *num.* 1. Profligant viginti millia militum. *Dex. A. C.* 429. *num.* 11. Vuandalica perſecutio. *A.C.* 430. *num.* 4. Sunt ſecunda Danielis beſtia. *Append. ad A.C.* 430.

Vuilgefortis eadem ac Liberata. *vide*, Liberata.

Vulphilas Gothorum Epiſcopus. *vide*, Gulphilas.

Vx

Vxama-argela vrbs quæ? *Com. A. C.* 91. *num.* 1. Eius Epiſcopus Exuperantius. *Dex. A.C.* 385. *num.* 2.

Vxama barcha vrbs quæ? *Com. A. C.* 91. *num.* 1. Eius Martyres. *Dex. ibi.* & *A.C.* 268 *Com. num.* 2. *num.* 3.

Xantippe

Index rerum memorabilium.

X

Xa

XAntippe vxor Probi, diſcipula Pauli Apoſtoli, ſoror S. Eugenij Toletani Epiſcopi. *Dex. A. C.* 64. *cum Com.* Obit placidè. *Dex. A.C.* 100. *Com.* 2. *num.* 8. & 10. vbi multa de ea.

Xantippe mater ipſius qualis? *ibi.* Quanta? *ibi in Com.*

Xi

Xiſtus Papa & Martyr, cuius Leuita fuit S. Laurentius. *Dex. A.C.* 260. *num.* 3.

Z

Za

ZAmorenſis Synagogæ Iudæi non conſenſerunt in necem Chriſti. *Com.* 2. *A.C.* 35. *num.* 1.

Ze

Zeno Martyr ſocius Vitalis & Feliculæ. *Dex. A. C.* 110. *num.* 6.

Zeoo Martyr Celtiber cum MCC.II.ſociis, Romæ paſſus. *Dex. A.C.* 290. *num.* 4.

Zeoo Martyr Iturifſanus cum ſociis. *Com.* 3. *A.C.* 300. *num.* 9.

Zenobia Regina Romam adducta. *Dex. A.C.* 276. *num.* 2.

Zo

Zoilus Martyr Telenſis cum ſociis. *Dex. A. C.* 290. *num.* 3.

Zoillus (vel Zoëllus) Martyr Cordubenſis cum XIX. ſociis. *Com.* 4. *A. C.* 300. *num.* 5.

Zoſimus Martyr Carthagienſis cum ſociis. *Dex. A.C.* 112. *num.* 10.

Zoſimus alter Carthaginenſis Martyr cum ſociis. *Dex. A.C.* 268. *Com.* 2. *num.* 7.

Zoſimus Papa. *Com. A.C.* 400. *num.* 2.

Zoticus Martyr Iturifſanus cum ſociis. *Dex. A. C.* 300. *Com.* 3. *num.* 8.

REMIS

REMISSIONES GEOGRAPHICÆ
QVARVMDAM VOCVM MODERNARVM
VRBIVM, ET LOCORVM, DE quibus in Dextri Commentariis mentio fit.

Quare ſingulas in Indice principali.

A

ABILA, *vide in Indice*, *verb.* Abulenſis.
Agreda, *vide in Indice*, Agredæ Martyres.
Alcala, *vide*, Complutum.
Alcaraz, *vide*, Tugienſis Saltus.
Alcazar de la Sal, *vide*, Salaria.
Aldea-el rio, *vide*, Iliturgis.
Alhama, *vide*, Aſtigi.
Almaden, *vide*, Maſia.
Almeria, *vide Com. A. C.* 54. *num.* 10.
Alicante, *vide*, Alune.
Almuña, *vide*, Nertobriga.
Ambroz, *vide*, Ambracia.
Ampurias, *vide Com. A. C.* 138. *num.* 5.
Anduxar, *vide*, Iliturgi.
Annet, *vide*, Valerius Cæſarauguſtanus.
Arjona, *vide*, Vrgabona.
Atoche, *vide Com. A. C.* 95. *num.* 5.
Aſta ſeu Lameſa de Aſta, *vide*, Aſta.
Aſtorga, *vide*, Aſturicenſis.
Auiles, *vide*, Argenteola.

B

BAdajoz, *vide*, Pax-Auguſta.
Baëza, *vide*, Bætulo.
Bajona, *vide*, Belcagia, & Titulcia.
Barcelona, *vide*, Barcioonenſis.
Baza, *vide*, Baſtetana ciuitas.
Bejar de la miel, *vide*, Melaria.
Beja, *vide*, Pax-Auguſta.
Belilla, *vide*, Cuminaria.
Benauente, *vide*, Interamnis.
Berlanga, *vide*, Voluca.
Bermeo, *vide*, Octauiola, & *Com. A.C.* 384. *n.* 10.
Beſelga, *vide*, Beſulcum.
Betanzos, *vide*, Flauium-brigantium.
Bilbao, *vide*, Flauio-briga.
Blanes, *vide*, Blanda.
Burgos, *vide Com.* 2. *A.C.* 300. *num.* 13. & 14.
Braga, *vide*, Bracarenſis.

C

CAlatayud, *vide*, Bilbilis.
Calatraba, *vide*, Oretum.
Calles de Sancta Euſemia, *vide*, Abobriga.
Calpe, *vide*, Heraclea, & Calpe.
Campo de Montiel, *vide*, Laminium.
Caparra (venta) *vide*, Caparra.
Carmena, *vide*, Carmonia.
Cartagena, *vide*, Carthago.
Caſtel-ſegura, *vide*, Secura.
Caſtro, *vide*, Caſtrum-altum.
Cazlona, *vide*, Caſtulo.
Cazeres, *vide*, Caſtra-Cæcilia.
Cazorla, *vide*, Menteſa.
Cea, *vide*, Cæa.
Colibre, *vide*, Iliberris.
Cordoba, *vide*, Cordubenſis.
Coca, *vide*, Canca.
Coria, *vide*, Cauria.
Coruña, *vide*, Clunia.
Cotana (venta) *vide Com.* 3. *A.C.* 100. *num.* 1.
S. Cruz de la zarza, *vide*, Cuminaria.
Cuenca, *vide*, Conchana.

E

EBora, *vide*, Eburenſis.
Elna, *vide*, Helena mater Conſtantini.
Eſtrada, *vide Com.* 1. *A. C.* 300. *num.* 2.
Ezija, *vide*, Aſtigi.

F

FRegenal, *vide*, Nertobriga.
Fregiliana, *vide*, Seaſirmum.
Fuente-obejuna, *vide*, Mellaria.

G

S. GAdea, *vide*, Segiſamunculum.
Gelbes, *vide*, Gelduba.
Girona, *vide*, Gerunda.
Granada, *vide*, Iliberris, & Granatenſis.
Grao, *vide Com. A. C.* 105. *num.* 2.
Guadalaxara, *vide*, Caraca.
Guadix, *vide*, Acci.

H

HElche, *vide*, Ilici.
Hiepes, *vide*, Hippon.
Hilleſcas, *vide*, Sihignia.
Hita, *vide*, Amphitria.
Hueſca, *vide*, Oſca.
Huercar, *vide ibidem.*

I

IAën, *vide*, Menteſa.

L

LAmego, *vide*, Lamacitanus.
Lebrilla, *vide Com.* 3. *A. C.* 100. *num.* 1.

Lerida, *vide*, Ilerdenſis.
Lezuca, *vide*, Libiſoſa.
Liſboa, *vide*, Olyſſipponenſis.
Leon, *vide*, Legionenſis.
Logroño, *vide*, Iuliobriga.
Lora, *vide*, Iliturgi, & Laurum.
Lorca, *vide*, Ilorci.
Lucena, *vide Com. A.C.* 52. *num.*1.
Lugo, *vide*, Aquæ-ſextianæ, & Lucenſis.

M

MAdrid, *vide*, Mantua-Carpetana.
Malaga, *vide*, Malacitanus.
Maqueda, *vide Com.*1. *A. C.* 37. *num.*5.
Marquelliza, *vide*, Adura.
Martos, *vide*, Ilipula.
Medellin, *vide*, Metellinenſis.
Medina-Sidonia, *vide*, Pimenius, & Aquæ.
Mertola, *vide*, Myrtillis.
Monda, *vide*, Munda.
Montanges, *vide*, Caliabria.
Monte mayor, *vide*, Vlia.
Motril, *vide*, Sexifirmum.
Muniebrega, *vide*, Munobriga.
S. Mamed, *vide*, Mammantis.

N

NObes, *vide Com.*1. *A.C.* 37. *num.*5.

O

OCaña, *vide*, Olcades.
Oliua, *vide*, Cæſarobriga.
Orduña, *vide*, Vxama-barca.
Orenſe, *vide*, Amphilochium.
Oreto, *vide*, Oretum.
Oſma, *vide*, Vxama-argella.
Oſſuna, *vide*, Vrſaona.
Ouiedo, *vide*, Aquæ-quintianæ.

P

PAdron, *vide*, Iria-flauia.
Palamos, *vide*, Palemo.
Palentia, *vide*, Palentina.
Pamplona, *vide*, Pompilionenſis.
Peña de Martos, *vide*, Illpula.
Peña-flor, *vide*, Ilipula.
Peñiſcola, *vide*, Cherroneſſum.
Piedra-hita, *vide*, Sexifirmum.
Pioz, *vide*, Pydna.
Portilla, *vide Com.*3. *A. C.* 100. *num.*3.
Porto, *vide*, Callenſis.
Priego, *vide*, Caſtulo.

R

ROſſas, *vide*, Rhoda.
Roeda, *vide*, Rhoda.

S

SAlamanca, *vide*, Salmanticenſis.
Sangueſa, *vide*, Iturіſſa.
San-Mamed, *vide*, Mammantis.
Santareo, *vide*, Scalabitana.
Segobia, *vide*, Segobienſis.
Segura, *vide*, Secura.
Sequra, *vide*, Serpa.
Setubal, *vide*, Salaria.
Seuilla, *vide*, Hiſpalenſis.
Seuilla la vieja, *vide*, Italica.
Sierro, *vide Com.*2. *A.C.* 300. *num.*13.
Saluatierra, *vide*, Saluia-terra.
Sierra de Alcaraz, *vide*, Tugienſis Saltus.
Sierra Morena, *vide*, Arſa-Mariana.
Siquenza, *vide*, Liberata, & *Com. A.C.*76. *num.*1.
Simancas, *vide*, Segiſſama-Iulia.
Sinis, *vide*, Sinenſis portus.

T

TAfalla, *vide*, Deiobriga.
Talabera, *vide*, Ebura, & Aquæ.
Tarragona, *vide*, Tarraconenſis.
Teruel, *vide*, Turbula.
Toledo, *vide*, Toletum.
Tomar, *vide*, Concordia.
Tordeſillas, *vide Com. A.C.* 356. *num.*4.
Torrijos, *vide*, Turigium.
Tortoſa, *vide*, Dertoſanus.
Traſtamara, *vide Com. A.C.* 42. *num.*2.
Tudela, *vide*, Varia.
Tuy, *vide*, Tudenſis.

V

VAlencia, *vide*, Valencia.
Valladolid, *vide*, Eliocrota.
Vañeza, *vide*, Parabonium, & Vallata-vrbicua.
Vbeda, *vide*, Vtica.
Venta Corana, *vide Com.*3. *A.C.* 100. *num.*1.
Ventoſa, *vide Com. A.C.* 52. *num.*1.
Vera, *vide*, Vrci.
Verja, *vide*, Vergi.
Viaoa, *vide*, Viana.
Viche, *vide Com. A.C.* 86. *num.*6.
Vilche, *vide*, Vioc.
Villa de Aroche, *vide Com. A.C.*95. *num.*5.
Villa de Eſpejo, *vide ibid.*
Virbieſca, *vide*, Verobiſca.
Vizcaya, *vide*, Vezozabia.
Vreña, *vide Com.*1. *A.C.* 300. *num.*2.
Vrgel, *vide Com. A.C.* 382. *num.*3.
Vrrera, *vide*, Vtriculum, & Bæta.

X

XAtiba, *vide*, Setabis.
Xerez, *vide*, Aſta.

Z

ZAmora, *vide*, Sentica.
Zaragoza, *vide*, Cæſaraugusta.
Zaramelea, *vide*, Ilipula.

SANCTORVM NOMINA, DE QVIBVS IN HOC OPERE MENTIO FIT, IN FORMAM Kalendarij digeſta.

Quære ipſa ſeorſim in Indice principali.

IANVARIVS.

4. S. TITVS Epiſcopus Cretenſis, Prædicator Hiſpaniæ.
7. S. Iulianus Epiſcop. & Martyr, diſcipulus S. Petri Apoſt.
Et S. Felix Epiſc.cum ſociis,paſſus Heracleæ, Martyr.
12. S. Archadius Martyr Vrſaonenſis.
14. S. Euphraſius Epiſcopus & Martyr, diſcipulus S Iacobi.
Et S.Clarus Diaconus Martyr Carthaginenſis cum ſociis.
18. Sanctæ nouem Virgines & Martyres, & ſorores, Belcagiæ.
19. S. Germana Virgo & Martyr, ſoror S. Quiteriæ.
21. S.Fructuoſus Epiſc.& Martyr Tarraconenſis, cum ſociis.
22. S. Vincentius Leuita Cæſarauguſtanus, & Martyr.
Et SS. Vincentius, & Orentius & ſocij, Martyres Pacenſes.
27. S. Ananias & ſocij, Martyres Iuliobrigenſis portus.
Et S.Theodoſius II. Epiſcopus Barcinonenſis.
Et S. Datiuus & ſocij Martyres, Aquis Quintianis.
28. S. Tyrſus Toletanus, cum ſociis, Apolloniæ occiſus.
Et S. Valerius Cæſarauguſtanus Epiſcopus.

FEBRVARIVS.

1. S. CÆcilius Epiſcopus Iliberritanus Martyr, cum ſociis.
2. S.Cornelius Centurio cohortis Italicæ,Epiſc. Cæſareæ.
3. S.Hypolitus Epiſc. Carthaginenſis,cum ſociis, Martyr.
6. S. Saturninus Martyr Vianenſis, cum ſociis.
Et Sancti Martyres eorumdem nominum, Arteolæ occiſi.
10. S. Sother, Virgo & Martyr Romana, Palemonæ occiſa.
11. S. Calocerus Epiſc. Rabennas, S. Iacobi diſcipulus.
13. S. Eulalia, Virgo & Martyr Barcinonenſis.
Et S. Modeſtus & Iulianus Martyres Carthaginenſes.
14. S. Vitalis Archipreſbyter Toletanus, cum ſociis, Martyr.
Et S. Dionyſius cũ ſocio, Martyr Rhodenſis.
16. S. Oneſimus Epiſc. Pauli diſcipulus, Prædicator Hiſpaniæ.
17. S. Donatus & lxxxviij. ſocij, Martyres Concordienſes.
23. S. Florentius Hiſpalenſis Confeſſor.
26. S. Fortunatus cum xxviij. ſociis, Martyr Vxamæ-barchæ.
28. S. Macharius & ſocij, Martyres Hiſpalenſes.

MARTIVS.

1. S. DOnatus, Martyr Carthaginenſis.
Et S. Iſcius Epiſc. diſcipulus S.Iacobi, Martyr, cum ſociis.
Et S. Leo, & ſocij, Martyres Vrſaonenſes.
Et S. Antonina, Virgo & Martyr Cæenſis.
2. S. Abſalonius cum ſociis, Martyr Auguſtobrigenſis.
3. SS. Emetherius & Cheledonius, Martyres Calagurritani.
Et S. Marinus miles Hiſpanus Cæſareæ occiſus.
Et S. Luciolus & ſocij, Martyres Eburenſes.
4. S. Pius & ſocij, Epiſcopi & Martyres apud Peñiſcolam.
5. S. Euſebius Palatinus & ſocij, Martyres Metellinenſes.
8. S. Aſturius Sertanus, Epiſcopus Toletanus.
9. S. Pacianus, Epiſcopus Barcinonenſis.
11. S. Alexander filius Simonis Cyrenenſ. Martyr Carthag. cum ſociis.
Et SS. Martyres Carthaginenſes Heraclius, & Zoſimus.
14. S. Alexander Martyr Pydnæ.
15. S. Victoria, Virgo & Martyr Caurienſis.
17. S. Maria Ancilla, Virgo & Martyr Verobiſcenſis.
21. S.Philemon & Domninus, Martyres Carthaginenſes.
22. S. Paulus Sergius Epiſcopus, Prædicator Hiſpaniæ.
23. S. Domicius, Martyr Tarraconenſis.
Et S. Felix cum ſociis, Martyr Carthag.
26. S. Theodorus Epiſcopus Cæſarauguſtanus, Martyr, cum ſociis.
Et SS. Montanus & Maxima, Martyres Syrmienſes.

Index Sanctorum.

27. S. Philetus Senator Barcinonenſis, Martyr cum ſociis.
28. S. Philetus, S Iacobi diſcipulus, Martyr Carthagineſ. cum ſociis.
Et SS. LV. Martyres Barcinonenſes, ſocij S. Phileti Senatoris.
29. S. Secundus, Aſtenſis Martyr.

APRILIS.

1. S. THeſiphon Epiſcopus, diſcipulus S. Iacobi, Martyr cum ſociis.
5. S. Iſidorus Epiſc. Hiſpalenſis, Hiſpaniarũ Doct.
12. S. Sylueſter, Martyr Bracarenſis, cum Suſana ſorore, ſocia.
Et S. Suſana, Virgo & Martyr Irienſis.
13. S. Quintilianus & fratres, Martyres Octauioleſes.
Et S. Eleutherius, Martyr Telenſis cum ſociis.
14. S. Proculus, Martyr Interamni-flauij.
Et S. Domnina cũ ſororibus Martyr, ibidem.
15. SS. Baſiliſſa & Anaſtaſia, Virgines & Martyres Setabiranæ.
16. S. Encratis, Virgo & Martyr, cum ſociis xviij. Cæſaraugustæ.
Et S. Lambertus agricola, & Martyr, ibidem.
Et SS. Caius & Crementius, Martyres, ibidem.
18. S. Narciſſus Bracarenſis, & Gerundenſis Epiſcop. Martyr.
Et S. Felix, Martyr Gerundenſis, eius Diaconus.
19. SS. Socrates & Dionyſius, Martyres Iturisſani.
20. S. Zoticus & ſocij, Martyres Iturisſani.
Et S. Theodorus Trichinas anachoreta Metellinenſis.
21. S. Apollo cum ſociis, Martyr Albenſis.
23. S. Felix & ſocij, Martyres Valentini.
25. S. Hermogenes, Martyr cum ſociis, fuit S. Iacobi diſcipulus.
Et S. Præcellius, Martyr, ciuis Hipponenſis, Romæ paſſus.
26. S. Petrus I. Bracarenſis Epiſc. Martyr, S. Iacobi diſcipulus.
28. S. Carilippus & ſocij, Martyres Caparrenſes.
30. S. Indalecius, Epiſc. & Martyr, S. Iacobi diſcipulus.
Et S. Maxentia Caurienſis, mater S. Vigilij Trident. Epiſc.

MAIVS.

1. S. ANdeolus, Subdiaconus Niuarienſis, Martyr.
Et SS. Orontius & Patientia Martyres, patres S. Laurentij.
Et S. Orentius Epiſcopus Auxitanus filius ipſorum.
2. S. Secundus Epiſc. Abulenſis Martyr, diſcipulus S. Iacobi.
Et S. Felix Diaconus Toletanus, Martyr Hiſpali occiſus.
Et S. Cæleſtinus Proconſulatis Bæticæ, Martyr cum ſociis.
3. SS. Alexandes & Antonina, Martyres Olcadenſes.
15. S. Torquatus & ſocij, Epiſcopi & Martyres, S. Iacobi diſcipuli.

Et S. Mancius, Chriſti diſcipulus, Epiſcopus Eborenſis, & Martyr.
17. Tranſlatio S. Torpetis Martyris, è Tuſcia Sinim.
Et S. Celerinæ, qui eum tumulare meruit.
18. S. Euphraſius, Epiſcopus & Martyr, S. Iacobi diſcipulus.
21. S. Valens, Epiſc. Pompilionenſis & Martyr, cum tribus pueris.
Et S. Secundinus, Martyr Cordubenſis.
Et S. Theopompus (cum ſocio) Martyr Nertobrigenſis.
21. S. Quiteria, Virgo & Martyr, cum ſociis, Marguellicæ.
23. S. Baſilius, Bracarenſis Epiſcopus II.
Et S. Epitatius, Ambracianus Epiſcopus.
24. S. Melecius, Martyr Clunienſis cum ſociis.
25. S. Paſſicrates & ſocij, Martyres Maſiani.
26. S. Theodorus, Cæſaraugustanus Epiſcopus, Martyr cum ſociis.
27. S. Iulius, Martyr Maſianus.
28. S. Iuſtus, Epiſcopus Vrgelenſis.
30. S. Exuperantius Vxamenſis, & Rauennas Epiſcopus.

IVNIVS.

1. S. FIrmus, Martyr Mellarienſis.
3. S. Dictinius, Epiſcopus Aſturicenſis.
9. S. Vincentius, Leuita Cæſaraugustanus, Martyr Agennenſis.
10. S. Criſpulus & ſocij, Cantabri Martyres, Ilipulæ occiſi.
11. S. Olympius, Epiſcopus Toletanus, Doctor illuſtris.
15. S. Brienna, Virgo & Martyr, Securæ occiſa.
16. SS. Quiricus & Iulita, Martyres Hipponenſes.
19. S. Geruaſius Martyr, frater S. Prothaſij.
22. S. Paulinus Epiſc. Nolanus, cum Taraſia vxore, & Celſo filio.
Et S. Acacius cum X M. Martyribus crucifixis.
Et S. Hermolaus eorum ſocius, Toletanus Epiſcopus.
23. S. Iulianus, Martyr Flauiobrigenſis.
26. S. Perſeueranda, Virgo & Martyr Caracitana.
Et S. Vigilius, Epiſcopus Tridentinus, filius S. Maxentiæ Caurienſis.
27. S. Zoilus cum XIX. ſociis, Martyr Cordubenſis.
28. S. Papius, Martyr Segiſſamonenſis.
29. S. Baudelius cum ſociis, Martyr Zamorenſis.

IVLIVS.

1. S. VItalis Martyr, pater SS. Martyrum Complutenſium.
3. S. Marcianus & ſocij, Martyres Caparrenſes.
6. S. Lucia, Martyr Iuliobrigenſis cum ſociis.
Et S. Lucia, Martyr Heracleenſis.
8. SS. Priſcilla & Aquila Martyres, Apoſtolorum diſcipuli.
9. S. Anatholia, Virgo Romana, in vrbe Thyar paſſa.
Et S. Bricius, Epiſcopus Eborenſis, & Martyr.
10. S. Marinus cum ſociis, in Africa occiſus.
12. S. Marciana, Virgo & Martyr, Toleti.

Et SS. Pro

Et SS. Proculus & Hilarion, Martyres Serpenſes.
14. S. Foccatus, Epiſcopus Lucenſis.
15. S. Eſychius, Martyr Malianus.
18. S. Marina ſeu Margarita, Virgo & Martyr, Amphilochij.
Et S. Gudenis, Virgo & Martyr Carthaginenſis.
19. SS. Iuſta & Rufina, Virgines & Martyres Hiſpalenſes.
20. S. Liberata ſeu Wilgefortis, Virgo & Martyr Seguntina.
Et iterum feſtum S. Margaritæ ſororis ipſius.
21. S. Felicianus, Martyr Cordubenſis.
25. S. Chriſtophorus Martyr, Hiſpanorum aduocatus.
Et S. Cucuphas, Martyr Barcinonenſis.
Et S. Cucuphas, Martyr Irienſis
26. S. Euphemia, Virgo & Martyr Abobrigenſis.

AVGVSTVS.

1. S. Felix Gerundenſis Martyr, frater S. Cucuphatis.
Et S. Maximus eius ſocius.
3. S. Rutilus, Martyr Africanus, Cordubæ profugus.
5. S. Memmius Mancſus, Epiſcopus & Martyr.
6. SS. Iuſtus & Paſtor pueri, Martyres Complutenſes.
10. S. Laurentius Leuita, Martyr illuſtriſſimus Oſcenſis.
Et S. Baſſa cum ſocIabus, Martyr Carthaginenſis.
12. SS. Gracilianus & Feliciſſima, Martyres Salarienſes.
13. SS Centolla, Virgo, & Helena vidua, Martyres Burgenſes.
14. S. Oroſius, Confeſſor Tarraconenſis, Romæ quieſcens.
Et S. Marcellus, Epiſcopus Apameæ.
21. S. Quadratus, Epiſcopus Vtienſis.
Et SS. Bonoſus & Maximianus, Martyres Blandenſes.
Et alij eorundem nominum Martyres Vrgabonenſes.
22. SS. Phibertus & Fabricianus, Abbates, & Martyres, Titulciæ.
24. S. Eutychius, Martyr Teleoſis, S. Ioannis diſcipulus.
25. S. Geronius, Epiſcopus & Martyr Italicenſis.
Et S. Maginus, Martyr Tarraconenſis.
27. S. Licerius, Epiſcopus Ilerdenſis.
29. S. Baſilla (ſeu Baſilliſſa) Virgo & Martyr Syrmienſis.

SEPTEMBER.

1. SS. Vincentius, & Lætus, Martyres Toletani, fratres.
2. S. Hermogenes Martyr cum ſociis, S. Iacobi diſcipulus.
4. S. Theodorus & ſocij, Martyres Tuccitani.
Et S. Maximus Martyr cum ſociis, Caſto & Magno.
5. S. Romulus, Italicenſis Martyr, Traiani à cubiculo.
7. S. Auguſtalis, Epiſcopus Illiberritanus.
9. S. Strato, Martyr Bætenſis, cum ſociis.
Et SS. Theodorus & Oceanus, Martyres Ilipulitani.
10. S. Apellius cum ſociis, Martyr Iſpalitanus.
11. SS. Felix & Regula, Turigienſes Martyres.
13. S. Cornelius Centurio Capharnaumenſis, qui Scepſi obiit.
14. S. Cyprianus, Epiſcopus Carthag. & Martyr, Doctor Hiſpan.
17. S. Agatochia, Virgo & Martyr, Octogeſſæ.
18. S. Euſtorgius, Epiſc. & ſocij, Martyres Vxamabarchæ.
20. SS. Æmilianus & Geronius, Martyres Caracitani.
Et S. Theodorus & ſocij, Martyres Oſcenſes.
Et S. Candida, Virgo & Martyr Carthaginenſis cum ſociabus.
22. S. Ionas Martyr, S. Dionyſij diſcipulus, Caſtris-Cæciliis.
23. S. Xantippa & Polyxena ſorores, S. Pauli diſcipulæ.
Et S. Paternus Bilbilitanus, Martyr & Epiſcopus Eluſatium.
25. S. Firminus Pompilonenſis, Martyr, & Epiſcopus Ambianenſis.

OCTOBER.

1. S. Veriſſimus & ſorores, Martyres Vlyſſipponenſes.
4. S. Hierotheus, Epiſcopus Segobienſis, S. Pauli diſcipulus.
5. S. Carithina, Virgo & Martyr Carthaginenſis.
6. SS. Fides & Sabina, Virgines & Martyres Emeritenſes.
9. S. Dionyſius, Galliarum Apoſtolus, Prædicator Hiſpan.
11. S. Anaſtaſius & ſocij, Martyres Mantuæ-Carpetani.
13. SS. Marcus & Hadria, Martyres Caſtulonenſes.
14. SS. Saturninus & Lupus, Martyres Deobrigeoſes.
16. S. Saturninus cum ſociis, Martyr Clunienſis.
17. S. Victor, Epiſcopus & Martyr Flauiobrigenſis cum ſociis.
20. S. Felicianus, Epiſcopus & Martyr, Mundæ occiſus.
22. S. Philippus Philotheus, Mediolanenſis, Prædicator Hiſpan.
27. S. Vincentius, & ſorores, Martyres Abulenſes.
Et S. Florentius, Hiſpalenſis Martyr.
29. SS. Maximilianus & Valentinus, Martyres Tudenſes.
30. S. Marcellus Centurio, Legionenſis Martyr.
Et S. Marcellus, Epiſcopus Solienſis.

NOVEMBER.

1. S. Anaſtaſius Cæſarauguſtanus Epiſcopus & Martyr.

Index Sanctorum.

1. Et S. Genitera, Virgo & Martyr Todenſis.
Et S. Auditus, Martyr Blitabrienſis.
3. SS. Innumerabiles, Martyres Cæſarauguſtani.
6. S. Seuerus, Epiſcopus Barcinonenſis cum ſociis, ab Arianis occiſus.
Et S. Seuerus II. Epiſc. Barcinonenſis à Gothis necatus.
9. S. Victorius, Epiſcopus Valentinus.
10. S. Probus, Epiſcopus Rabennas, Laminij à Paulo conuerſus.
Et S. Victoria, Virgo & Martyr Volocenſis.
13. S. Archadius & ſocij, Martyres Salmanticenſes.
15. S. Eugenius, Epiſcopus Toletanus, Martyr.
Et S. Demetrius, Martyr Munobrigenſis.
17. SS. Aciſclus & Victoria, Martyres Cordubenſes.
Et S. Victoria, vidua & Martyr Ilorcitana.
19. S. Criſpinus, Epiſc. & Martyr Aſtigitanus.
Et S. Aza cum ſociis, Martyr Aorienſis.
20. S. Daſius, Epiſcopus & Martyr Maſianus.
21. S. Rufus, Epiſcopus Dertoſanus Martyr, filius Simonis Cyrenenſ.
Et S. Honorius & ſocij, Martyres Aſtenſes.
23. S. Lucrecia, Virgo, & Martyr Emeritenſis.
27. SS. Facundus & Primitiuus, Martyres Cæenſes.
29. S. Saturninus, Epiſcopus & Martyr Toloſanus.
30. S. Nathanaël, Chriſti diſcipulus, Treugæ quieſcens.
Et S. Iuſtina, Virgo & Martyr, Carmoniæ.

DECEMBER.

1. S. EVphemia, Virgo & Martyr Abobrigenſis.
Et S. Maxima, Virgo Caurienſis, Romæ occiſa.
5. S. Criſpilus & ſocij, Martyres Tarraconenſes.
10. S. Eulalia, Virgo & Martyr Emeritenſis.
Et S. Melchiades Papa, Mantuæ-Carpetanæ natus.
Et SS. Carpophorus & Abundius, Martyres Hiſpalenſes.
11. S. Eutychius Confeſſor, cuius geſta habentur.
Et S. Damaſus Papa, Mantuæ-Carpetanæ natus.
14. S. Spiridion Toletanos Epiſcopus, & Confeſſor illuſtris.
20. S. Gregorius, Epiſcopus Toletanus, Confeſſor.
Et S. Liberatus, Epiſcopus Illiberritanus.
Et S. Iulius, Martyr Geldubenſis.
23. S. Victoria Romana Virgo, Turbulæ paſſa.
29. S. Creſcens Epiſcopus, diſcipulus Apoſtolorum.
31. S. Honoratus, Epiſcopus Toletanus.

Sunt & alij multi, quorum nomina ad Kalendarij formam reduci nequiuerunt, quòd eorum dies faſtos compertos necdum habeamus; qua tu candide Lector, in Indice facilè reperies: & cùm faſtos ipſorum inueneris, ſuis locis annotabis.

FINIS.

1013